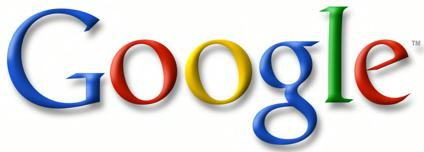

IO. GEORGII WALCHII

BIBLIOTHECA THEOLOGICA SELECTA

LITTERARIIS ADNOTATIONIBVS INSTRVCTA

TOMVS QVARTVS

ISQVE VLTIMVS

IENAE

SVMTV VIDVAE CROECKERIANAE

MDCCLXV.

LECTORI BENEVOLO.

In bibliothecæ theologicæ opere, quod ſuſcepi, per ſummi numinis clementiam gratiamque, plane ſingularem; nec ſatis a me laudandam, tam feliciter progreſſus ſum, ut nullum illatum mihi fuerit impedimentum

quo minus illud ad finem perducerem Postquam tres priores tomi lucem adſpexe runt, quartus isque vltimus nunc in con ſpectum publicum venit ac quæ reſtabant ſcriptorum notitiam præbet. Enarraui an tea ingenii monimenta theologiæ dogmati cæ, ſymbolicæ, catecheticæ, polemicæ e moralis hiſtoriæque eccleſiaſticæ vtriusqu fœderis et quæ dicenda erant, illa in ſep tem diuiſi capita. Iam duo reliqua ſequun tur: octauum de ſcriptis theologiæ exege ticæ ac nonum de libris homileticis.

Expoſui ita capite octauo voluminis huius de operibus, libris, opuſculis, com-

men-

mmemorationem feci, inprimis earum,
ibus hiſtoria librorum ſacrorum contine-
r quibusque de cuiusuis ſcripti diuini au-
ore, tempore, occaſione, argumento
isque rationibus agitur. Veni poſtea ad
genii monimenta, quibus eruditiſſimi vi-
de ipſa litterarum ſacrarum interpretatio-
:, recte feliciterque inſtituenda, com-
entati ſunt. Differentia eorum eſt ac va-
etas. Alii operam ſuam in eo poſuerunt,
vniuerſam hermeneuticam ſacram trade-
nt: præcepta eius explanarent exemplis-
e illuſtrarent, quem laborem nonnulli
dem antiquiorum chriſtianorum docto-

num est, ne
um suppedi
sunt, distin
um illa obti
ı spectant at-
concionibus
lectantur ho-
: latinorum
onatorias ex-
e re homile-
ım originem
tque epistoli-
ılicant et quae
·os compre-
hen-

hendunt. Denique scripta hor
centiora commemorantur, cur
bus praecepta oratoriae sacrae c
tum ea, in quibus sunt concic
tae a lutheranis, reformatis,
pontificiis ac fanaticis.

Ipsa litteraria monimenta
percensui, quae a me in prior
adhibita est. Adduxi non so
eorum variasque editiones; sec
quoque, quae sint eorumdem,
que saltem, argumenta: qua
se habeant existimationem. Ic
scriptis exegeticis, non homi

CONSPECTVS
[BIB]LIOTHECAE THEOLOGICAE
TOMI QVARTI

CAPITIS OCTAVI

DE

[SC]RIPTIS THEOLOGIAE EXEGETICAE

SECTIO I.

DE

SECTIO II.

DE

SECTIO III.

DE

SECTIO IV.

CAPITIS OCT...

DE

SCRIPTIS THEOLOGIAE EXEG

SECTIO I.

DE

CODICIS VTRIVSQVE FOEDERIS E BVS, LINGVA ORIGINALI EXPRESS

ΣΥΝΟΨΙΣ.

Postquam sectionis huius argumentum generatim expositum est §. *I.*
Recensentur codicis ebraei editiones, cum iudaeorum; tum christianorum: antiquiores pariter ac recentiores §. *II.*
Speciatim illae, in quibus puncta omissa sunt §. *III.*
Quibus enarratis, commemoratio fit editionum codici graeci, quae in tres classes diuisae sunt. Prima *complectitur editio noui foederis graec bent* §. *IV.*
Secunda *eas, quae structae sunt, parti screpantium lectio*
Partim philologicis §. *VI*
Tertia *illas, quibus adiunctae sunt ver linguarum* §. *VII.*

QVVM nunc in iis libris p opera mea collocanda est, q logiam exegeticam pertinen culorum diuinorum interp seruiunt, ab ipso codice sa ducere, res ipsa iubet. Ingens est numerus

quæ ſine cauſſa a nonnullis a bononienſi ei diſtinguitur: *ſecunda* Brixiae MCCCCXCIV. 8. ci ben Moſe, * quæ editio vel ideo memorabi quod Lutherus illa vſus ſit in conficienda ſacra rum interpretatione germanica: ** *tertia* MDX loci nota:

MENASSE BEN ISRAEL, cuius duæ e ſtant. Prior Amſtelodami MDCXXXV. 4. duobu bus in lucem exiit ſeque cum litterarum ac cha tia; tum adcuratione multum commendauit; autem librorum ſacrorum ordinem præ ſe h ſcripta prophetarum priorum ac poſteriorum grapha locum obtinuerunt hæcque ſtatim penta iuncta ſunt. *** Poſterior prodiit Amſtelodami M quæ priore quidem longe inferior eſt; ad vſu num autem commodior: *

IACOB LOMBROSO, cuius auſpiciis bibli netiis MDCXXXIX. 4. lucem adſpexerunt, c grammaticis, ex maſora et Raſchio deſumtis Maior eſt eorum exiſtimatio apud iudæos, in verſus orientem ſitis, commorantes; quam apud

IOSEPH ATHIAS, qui magnam diligentia eem codicis ebræi editionem adornandam adh tera in conſpectum orbis eruditi venit MDCLXI. 8. *** duobus voluminibus, *Io. Le*

* VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 90. CLEMENT *l rieuſe, hiſtorique et critique tom.* IV. p. 26. *berliniſche l* p. 152.

** epiſtola, qua Lutheri nepotes exemplum, ab au patrum, Ioachimo Friderico, brandenburgico marg dederunt, eſt in OELRICHSII *entwurf einer geſchic chen bibliothec zu Berlin* p. 31.

*** KNOCHII *nachrichten von der braunſchweigiſchen volum.* I. p. 104. BAVMGARTENII *nachrichten von büchern volum.* IV. p. 190.

* *ibidem volum.* II. p. 208.

** vide CARPOVII *animaduerſiones philologico-critico-*

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen l* p. 9. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 58.

fatione ornata; altera autem ibi noua *Leusdenii* præfatione. Vtr tamque reſpicias, ſatis eſt nitida: minus tamen vitiorum expers ta omnes editiones principatum tenea nius aliis perſuadere voluit: **

DAVID NVNNES TORE ebræum notis RASCHII inſtructu quatuor voluminibus in lucem em lum ſine commentariis raſchianis que typis deſcribendum curauit hæ coepta et MDCCV. ad finem perd eius multis ſe probauit, quod tales bitæ ſunt, quales in codicibus man

SALOMON BEN IOSEPH ebræum litteris deſcripſit atque in dami MDCCXXIV. 8. Iure is inter tas locum tuetur meritoque lauda Surenhuſio, Carolo Schaafio, Al Verbrugge, quorum teſtimonia pr

Plures ſunt codicis ebræi edi chriſtiani ſuſceperunt, antiquiores Ad illas adornandas ſtudia ſua con

DANIEL BOMBERGIVS, ex editiones bibliorum ebrææ Venetiis

* FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* VI. *nachrichten von merckwürdigen büchern*

** confer: MEIERI *ſphalmata bibliorum* tembergæ MDCLXXXVII. Quum MA edita, de bibliis his ebræis ſententiam, ad confutandas eius criminationes proc *ribus, hoc eſt, Ioſephi Athiæ, iuſta defenſ et indoctam reprehenſionem Samuelis Mareſi* Exſtat is in CRENII *animaduerſ. ph* p. 121. De auctore non ſatis conſtat.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von me* p. 113.

* *ibidem volum.* IX. p. 196.

CLXVII. 8. * a
ad litteras de
priore correct
lcurata, vt in
dmodum Leus

quum codic
lodami MDCC. i
imul eumdem.
forma iisde
litio etiam MD
Iudæis op
m formæ ad
habentur: ***

s, qui codic
protulit Amstel
s maxime adcu
, Meyero, G
hultens, Octa
sunt:*
quarum cum
r ac recentior
:
officina quinq
lucem exierun
pri

. BAVMGARTEN
II. p. 107.

i atque Athiæ,
epistola, MDCLXI
iniquiorem, tulisti
llus: cæcus de c
i ineptam, absurd
clodami MDCLXI.
t historic. part.

ligen büchern vol.

prima MDXVIII. cum quibusdam discrepanti *secunda* MDXXI. opera fratrum filiorum BAR KIND, cum haphtararum indice: * *tertia* M CORNELII BEN BARVCH ADELKI MDXXXIII. ac *quinta* MDXLIV. *** Omnes tis ac correctæ; ob prætermissa tamen capiti signa ad faciliorem vsum non aptæ:

SEBASTIANVS MVNSTERVS, qui cod charactere iudæorum germanicorum expressi Basileae MDXXXVI. 4. duobus voluminibus. * chartae ac litterarum elegantia minus se com iunctam autem sibi habet adpendicem, criti diosis vtilem:

ROBERTVS STEPHANVS, qui Parisiis codicis ebræi dedit. Altera in quatuor di ita quidem, vt singulares eius partes ab an separatim prodirent, donec MDXLIV. 4. in vnum gerentur. Non magna est illius existimatio. sunt vitiosa, non solum in punctis vocalibus bus; sed etiam in litteris: immo integris non cibus. Altera eaque posterior editio, ab a ad annum MDXLVI. 16. septem voluminibus exposita, priore quidem superior est ac maior nem monstrat; attamen a doctis viris vari quæ emendatione egent: **

* CLEMENT *bibliotheq. curieuse, historiqu. et critiqu* KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bi* p 89. 97. BAVMGARTENII *nachrichten von merckw volum.* II. p. 95.

** *ibidem* p. 97.

*** *ibidem volum.* IX. p. 191.

* *ibidem volum.* II. p. 98. KNOCHII *nachrichten von gischen bibelsamlung volum.* I. p. 680.

** CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et* p. 32. 33. VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 90. B *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* II. p DEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. 533. ad *catalog. librorum, a Stephanis editorum*, p. 19. et *tom.* III. *part.* I. p. 357.

CHRISTOPHOR. PLANTINVS, qui loco hoc minus silentio prætereundus est, quum ex officina eius res codicis ebræi editiones in lucem prodierunt, Antu MDLXVI. duobus voluminibus 4. tribus voluminibus 8. tuor voluminibus 12. quæ adcuratæ habentur ac c plantinianis præferuntur. Sequutae sunt aliæ, MDL MDLXXIII. MDLXXXII. MDLXXXIV. MDXC. *

ELIAS HVTTERVS, qui biblia ebræa eleganti et iuscula litterarum forma ita describenda curauit, vt seru a radicalibus facile internoscantur hæque adiectæ quando per rationes grammaticas omissæ fuerunt, Hi burgi MDLXXXVII. fol. Quæ quamuis non sint repet exstant tamen quædam illorum exempla, quæ menti titulo, annos MDLXXXVIII. MDXCV. MDCIII. præ se runt. De dignitate editionis huius dissentiunt viri eru Id constat, nec aliorum exspectationi; nec ipsius Hut consiliis, quæ ille conceperat, euentum fuisse parem: **

ZACHARIAS CRATO; siue KRAFTIVS, cuius litt codex ebræus descriptus est ac prodiit Vitembe MDLXXXVII. 4. Expressus ille adcurate ad editionem p tinianam anni MDLXVI. fertur *** et memoratur, MDLXXXVI. iussu electoris Saxoniæ Augusti biblia eb ex officina hac in lucem exiisse: *

IOACHIMVS et FRIDERICVS HARTMANNI, qu mul tres ebraicas scripturæ sacræ editiones Francofurti Viadrum MDXCV. et MDXCVI. euulgarunt, forma et v mi

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vo* p. 101. *volum.* IV. p. 189. KNOCHII *nachricht. von der braunsch gischen bibelsamlung volum.* I. p. 73.

** prodiit: *epistolarum libellus, in quo continentur aliquot magn et doctorum virorum litteræ, quibus iudicium de elianis bibliis, et aliis eius operibus breuiter exponitur*, Francofurti ad Moe MDLXXXVII. 8.

*** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsam volum.* I. p. 99. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historiqu. et cri tom* IV. p 37. WIDEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. 5

* vide: BEYERI *arcana sacra bibliothecarum dresdensium* p. 13

minum numero diuerſas, ita vt prima volumine vi
cunda duobus voluminibus 8. ac tertia quatuor v
bus 16 conſtet. Singulæ apud iudæos magna v
ctoritate: *

IO. BVXTORFIVS, qui curam ſuſcepit codic
Baſileae MDCXI. 8. charactere minimo a CONRAD
KIRCH typis deſcripti. Idem WALD
MDCXII. 8. ſimilem produxit editionem inque illa
da MARDOCHAI BEN R. IOS. IVDA WA
vſus eſt.

Præter ſcripturarum ſacrarum ebraicarum nu
memoratas editiones, recentiores ſunt, in quibus
luci exponendis operam ſuam collocarunt:

IO. GEORGIVS NISSELIVS, cuius ſtudio bib
Lugduni Batauorum MDCLXII. 8. in conſpectum
venerunt. Habet editio hæc ornamenta, qualia
nor litterarum forma ac latinæ librorum et capit
ptiones, tironum ingeniis multum inſeruiente
tamen æſtimatur, quod Niſſelius in tollendis ope
tiis nimis fere negligens fuit: **

DAVID CLODIVS, qui edidit biblia ebraica
tharum keri et kethib aliisque huiusmodi notis,
que variantibus lectionibus orientalium atque occi
inſtructa ac latinis inſcriptionibus illuſtrata, Fran
Moenum MDCLXXVII. 8. *** Sequutus eſt præ
tionem Leusdenii poſteriorem ſuamque induſtriam
bauit; aliis minus. Quum opus hoc denuo ed
ſet, IO. HENRICVS MAIVS ac IO. LEVSDEN
perunt munus, diligentius id relegendi emendan
que illud, præmiſſis binis præfationibus, altera
altera MAII ac monito LEVSDENII, Francofurti a
MDCXCII. 8. lucem vidit.* Quisquis mirabitur,

A 5

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büc*
p. 102.

** *ibidem* p. 105.

*** *ibidem* p. 109.

* *ibidem volum.* IV. p. 192. KNOCHII *nachrichten von*
ſchweigiſchen bibelſamlung volum. I. p. 78.

hanc, quamuis eruditissimi harumque litterarum periti viri, Maius ac Leusdenius, in ornanda illa versati sint, tamen vitiis corruptam fuisse ac deprauatam, vt ipse judicaret, in locum eius tertiam quasi substituendam. Hoc enim auctore, noua eaque longe praestantior operis Clodiani prodiit, Francofurti ad Moenum MDCCX. Primaria eius cura credita fuit fidei GEORG. CHRISTI. BVRCKLINI, qui, vt noua ornamenta illi conciliaret, rios libros manu exaratos contulit aliaque adiecit, qua ctoribus multa commoda adferre possunt:

DANIEL ERNESTVS IABLONSKIVS, qui bi ebraea iuris publici fecit Berolini MDCXCIX. 8. In orna illis atque adcurate edendis tantam posuit industriam, qu ta ab eruditissimo viro potuit exspectari. Praemisit pr tionem doctam ac copiosam eaque testatus est, se seq tum esse Leusdenii; siue potius Athiae editionem poste rem anni MDCLXVII. ita tamen, vt non solum eam re gnosceret ad bombergianam venetam, regiam; siue A Montani, basileensem Buxtorfii, hutterianam, Men et aliorum; sed etiam codices manu exaratos adhib Se in dicta editione Leusdenii plus, quam bis mille vitio deprehendisse ac sustulisse; prouinciam autem, plagulas gulas quater corrigendi, inprimis Leui Dauid; siue Ieh Loew, iudaeo erudito, tradidisse addit. Eadem pr tione praecipua criticae sacrae capita complexus est ac de illis disputauit. * Exstant quoque biblia ebraea mi ris formae cum IABLONSKII praefatione breuiore, rolini MDCCXII. 12. in quibus describendis eiusdem ec maior, a me enarrata, normam praebuit: **

EVERHARDVS VAN DER HOOGHT, cui editio bibliorum ebraeorum debemus, antea in lucem prod dignitate superiorem, siue ad externa; siue ad interna namenta animum aduertamus. Prodiit illa Amstelod MDCC

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volu* p. III. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theologic.* p. 833.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vo* p. 202.

MDCCV. 8. duobus voluminibus. Singularem ac litterarum elegantiam præ se habet. Addid sorethicas de capitum versuumque numero, qua bris subiici solent, easque latine conuersas; ac discrepantia lectionum inter editiones Athiæ, Plantini atque aliorum, diligenter notauit præfationem vberiorem: *

HENRICVS OPITIVS, cuius codex ebra MDCCIX. 4. editus, multum e commendauit. le est maxime editionem Leusdenii, siue potius steriorem anni MDCLXVII. emendauit autem il antiquioribus; tum Iablonskii codicibus, litter simulque varios libros, manu exaratos, consult pantias eorum ad leges iudaicas, quæ in *maso* *schaarbanne ginoth* expositæ sunt, diiudicauit

IO. HENRICVS MICHAELIS, cuius sin egregia codicis ebræi editio in lucem e MDCCXX. 8. ita tamen, vt nonnulla exempla primi ac secundi ordinis expressa sint. Instruct solum discrepantibus lectionibus, ex codicibus erfurtensibus, præstantissimis editionibus ac c criticis ebræorum petitis; verum etiam noti quæ in genesin rariores ac breuiores; in rel libros, inprimis propheticos ampliores sunt. maxime libri metrici; siue hagiographi egere factum est, vt illæ libris his non subiicerentur ceteris; sed sub titulo: *vberiores adnotationes exegeticæ*, separatim prodirent, Halæ MDCCXIX.

* *acta erudítor.* MDCCVII. p. 215. BAVMGARTEN *von merckwürdigen büchern volum.* IV. p. 193. *iour* MDCCVII *mai.* p. 365. vbi quum animaduersiones c sus editionem hanc adhibitæ fuissent, defensa illa e *bibliotheque critiqu. tom.* III. p. 444. adde: KNOCH *von der braunschweigischen bibelsamlung volum.* I. p. 16

** *acta eruditor.* MDCCX. p. 33. *ausführlicher bericht* *chern* p. 777. *memoires de Treuoux* MDCCXI *ianuar.* CHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsam* p. 61. *unschuldige nachricht.* 1709. p. 775.

HARDVS in *epistola ad Boysenium de codice graeco, quo est beatus Lutherus in conficienda interpretatione germa* Quedlinburgi MDCCXXIII. 4. Controuersia ipsa non gnum momentum habere videtur ac quaestionis, de disputatur, ea est ratio, vt certi quid definire, res diffi sit. Certe fieri potuit, vt Lutherus pluribus editionibus retur: *

FABRICII CAPITONIS, cuius auspiciis codex gr eleganter atque adcurate, maxime ad normam editi Gerbelii, litteris Wolfii Cephalaei descriptus, in lucem diit, Argentorati MDXXIV. 8. **

Basileenses, quae editiones variae diuersaeque sunt, h que nomine necessitas mihi imposita est, illas distincte merandi. Pertinent ad earum ordinem: I.) *bebelia* siue Io. Bebelii litteris descriptae, quarum tres exstant, elegantiam atque adcurationem merito laudandae: *pri* MDXXIV. 8. quae rara est: *** *secunda* MDXXXI. 8. * *tertia* MDXXXV. 8. ** Instructae illae sunt IO. OEC LAMPADII *exhortatione:* II.) *platteriana*, id est, il quae ex Thomae Platteri officina in lucem exieru MDXXXVIII. 8. *** MDXL. 8. * quae Bebelii codicibus gr

* confer: PALMII *librum historicum de codicibus veteris et noui te menti, quibus beatus Lutherus in conficienda interpretatione ger nica vsus est*, *cap.* II. p. 27. SCHELHORNII *amoenitat. litter tom.* I. p. 241. *samlung von alten vnd neuen theologischen sac* 1722. p. 1090. 1723. p. 280. 1724. p. 893. *deutsche acta erudito volum.* VIII. p. 204. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 400

** KNOCHII *nachricht. von der braunschweigischen bibelsaml* p. 346.

*** VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 661. BAVMGARTENII *n richten von merckwürdigen büchern volum.* VI. p. 199. KNOC *nachricht. von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 350.

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 189.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsaml* p. 363. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büc volum.* VIII. p. 10.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vo* VIII. p. 10.

* *ibidem* p. 11.

io hæc prolegom
:casio eius ac his
rtitione et integri
e masora. Sim
rophetas priores e
de auctore, temp
s libri; quæ ta
oratis *vberioribus*
; ebræi volumine
non vbiuis respor
cili negotio emen

's, cui varias ed
arum prima lucem
otis masorethicis a
)itum distinctionis
loco MDCCXXI
Tres hæ editie
æ commoditate e
primæ et tertiæ p
ui adiici solet,
adcommodatus
XIX. 4. ita dispo
n seruet, qui bi
ipsiæ MDCCLVI. S
ntelligendum au
opsii in lucem

IOAN N

alten vnd neuen t
II exegetische biblis
weigischen bibelsam
catalogum bibliothe

RI *auserlesene t*
en vnd neuen t

rdigen büchern vol.

IOANNES SIMONIS, qui satis elegant
datam euulgauit codicis ebræi editionem, Hal
adiecitque cum breuiorem analysin et explic
num masorethicarum, kethiban et kriian; tu
omnium vocum veteris testamenti ebraïcar
carum. *

His a me commemoratis codicis ebr
aliæ addi possunt, quales sunt: venetæ
MDLI. 4. MDLII. 16. MDLXIII. 4. MDLXVI.
MDLXXII. 8. MDLXXIII. 4. MDLXXXII. 4. MD
MDCXXVIII. 4. MDCXXXV. 4. cum versione
liorum, margini adscripta: MDCLXXVIII. 4
francofurtensis ad Viadrum MDLI. 4. antuerpie
geneuensis MDCXV. 4. zullichouiensis MDCCX
libris græcis noui foederis, præfatione *Chr*
chaelis ornata atque ita expressa, vt singula
cansteinianis interpretationis Lutheri german
respondeant sicque etiam ordo librorum gern
uatus, quemadmodum factum est in zullichou
rum ebræorum ac germanicorum editionib
censendis.

§. III.

Quum ea quoque diuersitas est bibliorum
vt alia punctis sint instructa: alia
reant; de illis autem exposui, nunc et horum
tionem fieri debere, existimo, non vberioren
rem. Vsus enim huiusmodi codicum inte
exiguus est, hocque nemo diffiteri potest.
gitare velit, paucissimos tantam operam
ebrææ studio collocare, vt facultatem c
codicem sine punctis promte atque adcu
Si et quis eam sibi comparet ac bibliis vt
ctis, is sane non maiorem vtilitatem exsp
quam vbi codicem adhibeat cum punctis

Biblia ebræa sine punctis prodierunt: Pisau
fol. et 4. quæ tamquam correctissima laudant

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VII. p. 814.
nachrichten von merckwürdigen büchern volum. IX.

MDLXXXIII. 8. et 24. duobus voluminibus, apud
STOPHORVM PLANTINVM: Hanouiae MDCX. 24.
voluminibus: Leidæ etiam MDCX. 16. per filios FRAN
RAPHELENGII: Amstelodami MDCXXXI. MDCXXXIX.
MENASSE BEN ISRAEL: Francofurti MDCXCIV. 12.
IO. LEVSDENII et IO. ANDREAE EISEN
GERI * et iterum cum nouo testamento græco i
MDCXCVII. 12. ** Amstelodami MDCCI. 8. *** MDCCI
Berolini MDCCXI. 24. cura DAN. ERNESTI
LONSKII: * Zullichouiæ MDCCXXVIII.. Oxonii MDC
ad quam editionem, in lucem proferendam, NATH.
STER operam suam contulit. ** Sunt alia biblia
cum ac sine punctis; quæ autem prætermitto, pari
partes codicis sacri, ebraice separatim editas, ***
stum scriptionis modum teneam.

§. IV.

Librorum foederis posterioris, qui lingua græ
scriptoribus sacris, cælesti spiritu actis, consi
fuerunt, tot tamque variæ exstant editiones, vt
merum earum inire singulasque percensere, supra
humanas positum esse videatur. Sed tantum abest
cog

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* v
p. 200.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* VI. p. 369.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* v
p. 10. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 122.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* v
p. 13.

** *ibidem volum.* IX. p. 198.

*** de variis codicis ebræi editionibus disserunt: WALTONV
parat. biblic. p. 261. SIMON in *catalogue des principales editi*
la bible, ad finem eiusdem *histoire critique du vieux testa*
p. 55. CARPZOVIVS *critica sacra veteris testamenti part.* I.
p. 387. ac qui ceteros diligentia sua superarunt, LE L
bibliothec. sacr. part. I. p. 62. ac WOLFIVS *bibliothec. ebr. pa*
p. 364. et *part.* IV. p. 108. De quibusdam editionibus, qua
illarum conditio ac dignitas, exponit CARPOVIVS *animadu*
nibus philologico-critico-sacris, Lipsiæ MDCCXL. 4. confer: *fa*
von alten und neuen theolog. sachen, 1741. p. 220.

cogitantes hæc, nos a proposito auocari;
tiam, negligenter suppeditandam, adduc
vt eo maiorem in colligendis enarrandisque
m fieri potest, collocare operam, ani
maior rei huius et difficultas est et vtilitas.
oratio ipsa editionum noui testamenti d
res earum classes constituo *primæ*que illa
quæ non aliud, nisi dei oracula, græce li
ata, complectuntur. In numero earum,
equuntur, editiones sunt:

Aldina, quæ ex officina Aldi exii
MDXVIII. fol. ita tamen, vt non nouum testam
ratim descriptum, exhiberet; sed pars esset
sacri græci, eleganter editi: *

NICOLAI GERBELII, Hagenoæ MDXXI.
ui; vel quarti minoris ordinis, id quod vtrum
est. ** Rara est editio hæc et celebris, non o
gulares, quibus tantum abest, vt illa se comm
tia operarum non leuiora prodat; sed per
num Lutherus illam sequutus fuerit in conficie
tatione germanica librorum noui foederis? c
tiore ætate disputatum est. Adfirmauit i
ECKHARDVS in *coniecturis de codice græco n*
ti, quo vsus est beatus Lutherus in conficien
interpretatione, Halberstadii MDCCXXII. 8.
PETRVS ADOLPHVS BOYSENIVS *dissertati*
de codice græco noui testamenti et consilio, qu
tus Lutherus in conficienda interpretatione gern
MDCCXXIII. 4. atque aliis persuadere volui
vsum esse editione Erasmi frobeniana. Res

* KNOCHII *nachricht. von der braunschweigischen bibe*
** VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 661. BAVMG
richten von merckwürdigen büchern volum. I. p. 19
memorabilia bibliothec. academicæ ienensis p. 286. KNO
von der braunschweigischen bibelsamlung p 295. REI
bibliothec theolog. p. 217. HOFMANNI *not. ad P*
nem in lectionem noui testamenti p. 408. MAITTI
graph. tom. II. p. 55. *samlung von alten vnd ne*
sachen, 1742. p. 515.

ous, apud
MDCX. 24.
filios FRAN
MDCXXXIX.
DCXCIV. 12.
AE EISEN
to græco
3. *** MDCCII.
ERNESTI
. Oxonii MDCC
am, NATH.
alia biblia
rmitto, pari
editas, ** vt
lingua græc
actis, consign
litiones, vt
sere, supra vi
antum abest,
cogit
gen büchern vol
igen büchern vol
p. 122.
en büchern vol
t: WALTONVS
rincipales editions
du vieux testament
nenti part. I. cap
unt, LE LONG
othec. ebr. part.
ionibus, qualis
VIVS *animadvers*
4. confer: *feuerlin*

HARDVS in *epistola ad Boysenium de codice graeco, qu... est beatus Lutherus in conficienda interpretatione germ...* Quedlinburgi MDCCXXIII. 4. Controuersia ipsa no... gnum momentum habere videtur ac quaestionis, de... disputatur, ea est ratio, vt certi quid definire, res di... sit. Certe fieri potuit, vt Lutherus pluribus editionibu... retur: *

FABRICII CAPITONIS, cuius auspiciis codex ... eleganter atque adcurate, maxime ad normam edi... Gerbelii, litteris Wolfii Cephalaei descriptus, in lucem ... diit, Argentorati MDXXIV. 8. **

Basileenses, quae editiones variae diuersaeque sunt, ... que nomine necessitas mihi imposita est, illas distincte ... merandi. Pertinent ad earum ordinem: I.) *bebeli...* siue Io. Bebelii litteris descriptae, quarum tres exstant elegantiam atque adcurationem merito laudandae: *p...* MDXXIV. 8. quae rara est: *** *secunda* MDXXXI. 8. * *tertia* MDXXXV. 8. ** Instructae illae sunt IO. OE... LAMPADII *exhortatione:* II.) *platteriana*, id est, quae ex Thomae Platteri officina in lucem exie... MDXXXVIII. 8. *** MDXL. 8. * quae Bebelii codicibus

---

* confer: PALMII *librum historicum de codicibus veteris et noui ...menti, quibus beatus Lutherus in conficienda interpretatione g... nica vsus est,* cap. II. p. 27. SCHELHORNII *amoenitat. litt... tom.* I. p. 241. *samlung von alten vnd neuen theologischen s...* 1722. p. 1090. 1723 p. 280. 1724. p. 893. *deutsche acta erudit... volum.* VIII. p. 204. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 4...

** KNOCHII *nachricht. von der braunschweigischen bibelsa...* p. 346.

*** VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 661. BAVMGARTENII ... *richten von merckwürdigen büchern volum.* VI. p. 199. KNO... *nachricht. von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 350.

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 189.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsa...* p. 363. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen bü... volum.* VIII. p. 10.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* ... VIII. p. 10.

* *ibidem* p. 11.

cis pares sunt sibique OECOLAMPADII exhi
dem coniunctam habent: III.) *brylingeriana*
laus Brylingerus typis descripsit MDXXXIII. 8.
MDXLV. 8. ** MDXLVIII. 8. *** MDLIII. 8. *
IV.) *frobeniana*, MDXLV 4. *** typis
ribus ac luculentis: V.) *Hieronymi Curionis*,
cuius et editio formae quartae memoratur: V.
MDLII. 16. ** atque aliae.

Parisiensis apud Simonem Colinaeum, M
quae editio rara est; de auctoritate autem illi
tia viri docti dissentiunt: ***

ROBERTI STEPHANI patris, ex cui
noui testamenti graeci duae priores huc re
Altera lucem vidit Parisiis MDXLVI. 12. * alte
dem MDXLIX. 12. ** Vtraque ob initium
o mirificam dicta est. Posterior editio, lice
formam, easdem litteras, eamdem praefation
numerum paginarum ac linearum, vti haec su
prae se ferat; attamen haec non sine caussa
reponitur, quoniam maiori studio emendata

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen*
p. 200.
** *ibidem.*
*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* I
* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen*
p. 107.
** *ibidem volum.* I. p. 202.
*** *ibidem volum.* VI. p. 200.
* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV.
** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen*
p. 201.
*** VOGTII *catalogus librorum rarior.* p. 662. COI
thequ. choisi. p. 494. eiusdem *operum*, a *Fabricio* edit
* KNOCHII *nachricht. von der braunschweigischen bib*
BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen*
p. 471. FREYTAGII *analecta litterar. de libris rar.*
** VOGTII *catalog. libr. rarior.* p. 662. LILIENTH
bibliothec p. 122. BAVMGARTENII *nachrichten vo*
büchern volum. I. p. 195.

omni vitio operarum carere quidem dicitur; * falsa tem esse opinionem hanc atque in editione hac omni stare errata, alii monstrarunt. ** Nihil illa de dig eius detrahunt certumque est, Stephanum in vtraque nanda, corrigenda atque expolienda tantum operæ: ta industriæ consumsisse, quantum ab homine vmquam spectari potuit. Quare non sine caussa rarissimis lib bibliothecarum ornamentis solent adnumerari:

Parisiensis, quam Benedictus Præuotius litterarum mis exprimendam curauit, MDXLIX. 16.

Plantinianæ, quas celebri Antuerpiensium typog Christophoro Plantino, acceptas ferimus, elegantes nitidas ac diligenter emendatas. Prodierunt illæ Ant MDLXIX. 24. MDLXXIII. 8. *** MDLXXIV. MDLXXV. 32. ** Quum Plantinus ex vita hac migr generi eius, qui honorifico Plantini nomine libros suo nare consueuerunt, postquam officinæ Plantini inter distributæ erant, Io. Moretus et Franciscus Raphelen similes dederunt noui testamenti editiones: ille Ant MDXC. 8. hic Leidæ MDXCI. 24. MDCI. 12. MDCXII. 32. MDCXIII. 8. antiquioribus tamen et a Plantino ipso e sis longe inferiores.

ZACHARIAE GERGANI, cuius editio Vitemb MDCXXII. 4. in lucem prolata est, eo consilio, vt chr ni græci illa vterentur: *

Elzeuiriana, elegantia ac nitore insignes. illis, quæ ad censum hunc pertinent, prima exiit in lu

Lug

* apud COLOMESIVM *bibliothequ. chois.* p. 495. eiusdem op a *Fabricio* editorum.

** vide OLEARII *obseruationes ad euangelium Matthæi* p. MAITTAIRE *vit. Stephan.* p. 19.

*** KNOCHII *nachricht. von der braunschweigischen bibelsam* p. 399.

* VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 662.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol* p. 380.

*** *ibidem volum.* II. p. 31.

* KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsam* p. 434. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* III. p.

Lugduni Batauorum MDCXXIV. 16. eamq
sunt aliae, ibidem MDCXXXIII. 12.* quae om
narum habetur optima: MDCXLI. 8.
MDCLVI. 24. ** MDCLXII. 16. MDCLXXVIII.
secunda conuenit editio noui testamenti
MDCLIV. 12. ab *Arnoldo Leers* iuris publici f
nenda tamen illa est. Si addideris vtramque
editionem, postea commemorandam, octo n
quae ex officina elzeuiriana exierunt:

IO. HENRICI BOECLERI, qui noui t
ci editionem procurauit, satis elegantem, ac q
ipse testatur, praeter meliores editiones, ant
nis vsus est atque ex codice vetustissimo man
THALII *prologum in epistolas apostoli Paulli*
Cura hac Boecleri codex graecus primum in
Argentorati MDCXLV. 12. * quae editio satis
data est; non omnium autem vitiorum exp
est illam editio secunda, primae plane similis
tur effata quaedam Oecumenii, quae accesse
torati MDCLX. 12. **

CAROLI HOOLE, quae tironum vsui i
ditam vocum difficiliorum analysin, Londini
MDCLXXIV. 12.

IO. LEVSDENII, qui multum studiu
graecis libris posterioris foederis iisque ita a
fuit, vt illi non solum eleganter atque adcura
tur; verum etiam studiosis linguae graecae
comparandam sibi illius facultatem praebere
rem ingeniose ex vniuerso noui testamenti co
versiculos delegit atque adscriptis signis indi
omnia continentur librorum vniuersorum
diuersisque notis voces, non nisi ἅπαξ λεγομ

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen* p. 206.
** *ibidem volum.* IV. p. 383.
*** *ibidem volum.* I. p. 210.
* *ibidem volum.* I. p. 212.
** *ibidem* p. 214.

distinxit. Ita nouum testamentum prodiit MDCLXXV. 12. Amstelodami MDCLXXXVIII. 16. * ficina wetsteniana MDCXCVIII. 12. ** et MDCCI. praeterea autem in Germania liber hic, a Leusdeni tus, litterarum formis expressus est:

ADAMI RECHENBERGII, quae lucem vidit tulus habet, Luneburgi MDCXCI. 12. et iterum scripta est, Lipsiae MDCCII. MDCCIX. 12. Conueni haec cum leusdeniana secunda, praeterquam quo scripturae sacrae, quae parallela vocantur, ex cur addita sint; EVTHALII prologus autem, cui mentionem feci, ex Boecleri editione accesserit: *

RODOLPHI LEVSDENII, qui patris sui auspi uum testamentum Francofurti ad Moenum MDC ita litteris describendum curauit, vt selectos los MDCCCC. qui omnes voces noui foederis com tur, signis notaret ac verborum interpretationem adiungeret: **

Parisiensis, quae est editio elegans atque adcur optimos codices noui foederis, in lucem emissos, e MDCCXV. 12. duobus voluminibus: ***

Londinensis, MDCCXXVIII. 8. quae editio est spl elegantia cum litterarum; tum chartae plane insignis

Edinburgensis, MDCCXL. 12. quam editionem, mam mastrichtianae descriptam, elegantia pariter a ratio commendat: **

---

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 34.

** *ibidem* p. 202.

*** *ibidem* p. 36.

* *ibidem* p. 35. KNOCHII *nachrichten von der braunschw bibelsamlung* p. 463.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 35.

*** *iournal des savans* MDCCXV. *decembr.* p. 629.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 13.

** *ibidem volum.* X. p. 377.

nentum prodiit Vt
)CLXXXVIII. 16. * et
:2. ** et MDCCI. 2
ber hic, a Leusdenio
est:

, quæ lucem vidit,
I. 12. et iterum ty
.CIX. 12. Conuenit
præterquam quod
vocantur, ex curce
ologus autem, cuius
itione accesserit:*
, qui patris sui auspici
ad Moenum MDCXC
nit, vt selectos ve
noui foederis compl
n interpretationem la

elegans atque adcurata
in lucem emissos, exp
us:***
. quæ editio est splen
hartæ plane insignis:
quam editionem, ad
elegantia pariter ac

cr

merckwürdigen büchern vo

hten von der braunschweig

merckwürdigen büchern

ibr. p. 619.
erckwürdigen büchern vol.

CHRISTIANI SCHOETTGENII

testamenti ea potissimum de caussa me
nouam exhibeat, oracula sacra disting
orationis rerumque coniunctionem per
Prodiit illa Lipsiæ MDCCXLIV. 8. *

Editionibus codicis sacri græci,
addi possunt, quæ, si non omnes; pl
ris sunt pretii ac dignitatis. In censur
tiones basileenses MDXLIX. MDLVIII. M
16. tigurinæ MDXLVII. 8. MDCLXXVII.
londinenses MDXCII. 16. MDCLIII. 4. M
lugdunenses MDXCVIII. 8. MDC. 16. sc
32. hanouiensis MDCXXIX. 12. amsteloc
MDCXXXII. 32. et 24. MDCXXXVIII.
MDCXLVIII. 8. MDCLXXI. 24. geneue
cantabrigienses MDCXXXII. 8. MDC
MDCXXXIV. 8. parisiensis MDCCIV. 12.
gothana MDCCXV. 12. halensis MDC
MDCCXLI. 12. glasguensis MDCCL. 12. F
merum non mediocrem esse, constat, cor
qui in percensendis editionibus his oper
postea enarrabo.

§. V.

Ad classem *secundam* eas editiones no
ci refero, quæ præter ipsa ora
ias notas complectuntur, ad id comp
is posterioris foederis lucem præbea
um quum genus est aliæque maxin
ellantur, lectiones enarrant ac quæ
issimis, tam manu exaratis; quam fo
ressis, deprehendatur scripturæ discre
aliæ vero verbis rebusque recte intel
erpretandis inseruiunt, de vtrisque
e exponere. Priores iure suo *critice*

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckw.* p. 45. *samlung von alten und neuen theo* p 612.

perunt, quibus maius ſtatui ſolet pretium, qu intereſt, bene ſcire, quænam lectiones, mirifi ſe diſſentientes, ceteris ſint præferendæ, vt ſen ſcriptorum ſacrorum veram adſequamur.

Inter editiones noui teſtamenti græci, quæ di tes lectiones, in vnum locum congeſtas, exhibent, laudem conſequutæ ſunt editiones:

ROBERTI STEPHANI patris, Pariſiis MDL. auctoritatem noui teſtamenti, ab Eraſmo in lucem potiſſimum ſequitur ac varias lectiones ex codicibus ſcriptis adcurate exhibet; non ſine cauſſa autem vi reprehendunt, eum de ſex ac decem libris, man tis, quos inſpexit, deque eorum ætate, dignitate ditione nihil fere dixiſſe, ita vt dubii relinquantur le animi, quid de ſingulis ſcripturis ſit ſtatuendum: *

IO. CRISPINI MDLIII. 12. quam editionem lu diſſe Geneuæ, facile ſibi perſuadebit, qui reputauer ſpinum, relicta Gallia, in vrbem hanc, quod Calu tes amplexus erat, anno MDXLVIII. ſedem ſuam tran Rarioribus libris illa adſcribitur; nec in mediocri eſ matione. Exſtat etiam editio anni MDLXI MDLXV. 16. **

Tigurina, quæ exiit MDLIX. 8. apud Froſcho ita ornata, vt non ſolum vitæ ſcriptorum ſacro SOPHRONII commentariis transſcriptæ; verum ſingularum ſectionum; ſiue capitum argumenta, gr preſſa, præmiſſa ſint, *** atque iterum litteris d fuit MDLXVI. 8. *

RO

* KNOCHII *nachrichten von der braunſchweigiſchen bib* p. 378. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen volum.* IV. p. 377. MAITTAIRE *vita Stephanorum* p. 66.

** FREYTAGII *analecta litterar. de libris rariorib.* p. 950. MESII *bibliotheq. choiſ.* p. 494. *oper.* BAVMGARTENII n *von merckwürdigen büchern volum.* VI. p. 202. adde BAELI *nair. hiſtoriqu. et critique*, voc. CRESPIN.

*** *nachrichten von einer halliſchen bibliothec volum.* IV. p. 1

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen büchern* p. 109.

tium, quo p
es, mirifice
dæ, vt sentent
ur.

i, quæ discr
, exhibent, m

isiis MDL. fol
no in lucem e
ex codicibus e
a autem viri
bris, manu e
dignitate ac
inquantur lect
endum: *

editionem luce
i reputauerit.
, quod Caluin
m suam transn
mediocri est e
i MDLXIV.

ud Froschouer
rum sacrorum
æ; verum e
umenta, græce
m litteris desc

ROBE

weigischen bibliothec
merckwürdigen bü-
orum p. 66.

iorib. p. 950. ce
GARTENII nachr.
, adde BAELE

lum. IV. p. 192.
rdigen bücher

ROBERTI STEPHANI filii, ex cuius c testamentum in lucem exiit Parisiis MDLXVIII MDLXIX. 16. Vtriusque enim anni nota expr rius in inscriptione; alterius autem in fine ipsa nitida est atque emendatissima, quæ, partem respiciamus, cum duabus editionibus MDXLVI. et MDCXLIX. emissis et antea a n conspirat; diuersas vero lectiones ex tertia a itidem mentionem feci, exhibet: *

Wecheliana, quæ partem constituit totius eiusque græci, Francofurti MDXCVII. fol. in l Curam eius num Fridericus Sylburgius; an Fr gesserit, viri eruditissimi dubitant. Vtriusque digna est editio hæc. Quæ accesserunt, le pantes ex editione Roberti Stephani filii sum tum opus denuo descriptum est Venetiis MDCL

Londinensis, quæ, ROBERTI STEPHAN SCALIGERI et ISAACI CASAVBONI noti lectionum adparatu instructa, MDCXXII. 8. M prodiit; apud viros autem peritos in exigu tione:

Parisiensis, quæ ex officina regia MDXLII per chartæ splendorem litterarumque forma stam, conciliauit sibi magnam dignitatem. est ad fidem stephanianæ editionis MDL. fol. ctiones ad calcem adiectæ sunt: **

STEPHANI CVRCELLAEI, cuius nome tiones noui testamenti græci præ se ferunt. adspexit Amstelodami MDCLVIII. 12. quæ pr est: *** *secunda* Amstelodami MDCLXXV. litteris pariter ac prima expressa: * *tertia*

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigisc* p. 436. BAVMGARTENII *nachrichten von merckw volum.* II. p. 473.

*** *ibidem volum.* VI. p. 204.

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV

MDCLXXXV. 8. typis blauianis: * *quarta* ibidem MDC
Magna fuit omni tempore existimatio noui testa
Curcellæo editi, non solum ob chartæ ac typo
rem, quo inprimis editiones elzeuirianæ se com
sed etiam quia Curcellæus testimonia scripturæ
adpellantur, parallela sedulo adscripsit atque insi
merum collegit discrepantium lectionum. De
doctissimi viri sapienter monuerunt, in vsu illarum
ne opus esse, quum Curcellæus in cumulandis v
pturis prætereaque in adducendis locis parallelis
qua deceat, fide versatus sit atque id egerit, vt ne
cinianorum dogmatibus de trinitate: de diuinit
eiusdemque satisfactione præsidium quoddam ad
Eumdem in finem illum temeraria libidine vsum es
pantes lectiones excogitandi, nonnulli non sine ca
cantur, ac quamuis fuerint, qui eum defendere
tamen illum fraudis huius non penitus absolui p
tuerunt. Mirum itaque non est, Felbingerum,
trinitate minus recte sensisse, constat, in inter
noui testamenti germanica Curcellæi editionem
esse: **

IO. FELLI, qui, licet nomen suum ipse tac
gantem ac multo studio confectam dedit noui
editionem, Oxonii e theatro scheldoniano MDCL

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen büch*
p. 32.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 62. KNOC
richten von der braunschweigischen bibelsamlung p. 456.
TENII *nachrichten von merckwurdigen buchern vol.* VIII.

*** vide: MOLLERI dissertationem, cuius inscriptio est:
in editione originalis noui testamenti textus socinizans
MDCXCVI.

* PFAFFIVS *dissertatione de variantibus noui testamenti*
p. 135. ac præter hunc, WOLFIVS, WETSTENIVS.

** iam adductis scriptoribus de nouo hoc testamento add
BRICIVS *histor. bibliothec. part.* VI. p. 372. REIMMANN
bibliothecæ theolog. p. 237. et *accessionibus ad catalogum*
auctor *des vnpartheyischen bibliothecarii* p. 122.

*** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen*
p. 449. *nachrichten von einer hällischen biblioth. volum.* I

Quum editio hæc exſtitit prima, quæ varias
plus centum manuſcriptis codicibus et antiq
perfecte pleneque collectas, exhiberet, ac ſign
de illæ ſumtæ fuerint, non ſine critico vſu
omni iure inter præſtantiſſimas editiones loc
rem factum quoque eſt, vt in Germania d
menti huius editiones prodirent: altera, ſac
ris foederis græco, Lipſiæ MDCXCVII. 8. edi
altera Lipſiæ MDCCII. 8. oxonienſi adcuratior
Auguſti Hermanni Franckii copioſa ac perutil
tamen non omnia exempla ſunt inſtructa;*

IOANNIS GREGORII, cuius cura luc
num teſtamentum vna cum ſcholiis græcis, e
ribus, tam eccleſiaſticis; quam externis, ma
deſumtis, Oxonii e theatro ſcheldoniano M
Inter maiores librorum poſterioris foederis e
terna ſpectas ornamenta, omnium conſenſu
eſt; ſi vtilitatem, ab illa exſpectandam, cete
rior. Adſcriptæ lectiones diuerſæ ſunt eæ
quas Fellum collegiſſe, dixi, ita vt nullæ
ſint acceſſiones. Obſeruationes, eo conſili
oraculis diuinis lucem præbeant, breuiora ta
effata Chryſoſtomi, Theophylacti, Aretæ
mo Ariſtotelis, Arriani aliorumque, ea ra
mero comparata, vt neque rerum; neque verb
tationi ſufficiant:

IO. MILLII, qui quum in ornanda n
græci editione triginta annos conſumſit, eam

B 5

* *acta eruditorum* MDCCII. p. 17. KNOCHII *na*
braunſchweigiſchen bibelſamlung p. 466. BAVM
richten von merckwurdigen buchern volum. II. p. 37
catalog. bibliothec. theolog. p. 238.

** *memoires de Treuoux* MDCCVIII. *iun.* p. 991. CLE
choiſ. tom. XIV. p. 248. *acta eruditor.* MDCCIV.
von einer halliſchen bibliothec volum. IV. p. 201.
lect. de libris rarior. p. 956.

uit ac iuris publici fecit, Oxonii MDCCVII. fol. *
illa est magno eruditissimorum virorum adplausu
consequuta laudes. Commendat se chartæ ac
elegantia; nec tamen solo hoc; sed etiam ali
mentis. Maxime sequutus est Millius egregiam
curatam editionem ROBERTI STEPHANI, anni
quam antea laudaui. Quæ præmissa sunt, prole
singularem eruditionem auctoris atque industriam mo
Tribus constant capitibus horumque *primo* de sing
noui foederis librorum ætatibus ac diuina auctorit
tur canonisque constituti historia narratur; *secundo*
sacri textus fata recensentur, per omnia ecclesiæ te
ac *tertio* editionis huius consilium exhibetur, vna cu
memoratione eorum, quæ in ea præstita fuerint.
loca, vti dicuntur, parallela verborum pariter ac
quasdam breuiores notas, complectitur editio
signem numerum discrepantium lectionum, in quib
gendis Millius tantum studium collocauit, vt omn
rum, qui ante eum in variis lectionibus congerendis
sunt, industriam superauerit. Sumsit eas ex codicibus
nuscriptis, versionibus, patrum scriptis; ita tamen,
colligendis illis plus laboris; quam in eligendis ac di
candis iudicii adhibuerit iustumque neglexerit modum.
factum est, vt librariorum; aut patrum antiquiorum;
facile in orationibus suis dicta scripturæ sacræ propter
moriæ imbecillitatem minus adcurate adducere potue
errata manifesta in variarum lectionum numerum retu
Fuerunt hanc ob rem, qui contra nouum eius testa
tum græcum animaduersionem censoriam adhiberent,

* *memoires de Trevoux* MDCCX. *mai.* p. 784. *iournal des*
MDCCVIII. *iul.* p. 163. *acta eruditorum* MDCCVIII. p. 1.
RICI *bibliotheque choisi.* *tom.* XIV. p. 350. *noua litterar. ha*
gens. MDCCVIII. p. 287. *vnpartheyischer bibliothecar.* p. 571.
LII *prolegomena* iterum describenda curauit SALTHENIVS
que illustrauit quatuor dissertationibus, Regiomonti MDCCXX
MDCCXXXIV.

lucem exierunt, iisdem instructæ sunt lectionibus bus; sed omissa et codicum et earum præstantiæ tione:

IO. IACOBI WETSTENII, qui stetit tandem sis ac *nouum testamentum graecum editionis recepta ctionibus variantibus codicum manuscriptorum, e aliarum, versionum et patrum; nec non commentari re ex scriptoribus veteribus ebrais, graecis et latinis, et vim verborum illustrante*, publicæ luci exposuit. dami MDCCLI. fol. duobus tomis.* In vsu oper magna opus est cautione ac prudentia, ne ex illo capiantur detrimenta; quam vtilitates. Quamı haud diffitendum sit, Wetstenium in congerendis ctionibus ac singularum auctoritate definienda di rem fuisse ceteris omnibus, qui eumdem labore perunt, hocque nomine multa commoda ab iis e possunt, qui huiusmodi collectis discrepantibus lec recte vtendi, facultatem habent; id tamen et cer illum impia mente in codicem sacrum sæuiisse.] fuit audacia atque impudentia, vt quæ ipsi displ licet verissima sint, ea pro sua libidine rescecaret: veterum scriptorum profanorum et iudaicorum effat ret ad probandas atque illustrandas res diuinas sanc que ac supra omnes humani ingenii vires positas r christianæ doctrinas, atque animum proderet, lu cælesti veritati infensum: a prauis socinianorum d bus haud alienum. Antequam ipsum testamentum cem adspiceret, WETSTENIVS euulgauit: *prolego noui testamenti graeci editionem adcuratissimam, e vet. codicibus manuscriptis denuo procurandam, in quibu de codicibus manuscriptis noui testamenti, scriptorib eis, qui nouo testamento vsi sunt, versionibus veterib tionibus prioribus et claris interpretibus et proponun maduersiones et cautiones, ad examen variarum le*

---

* *acta eruditorum* MDCCLII. p. 1. MDCCLIV. p. 529. *theolog. bibliothec volum.* VIII. p. 99. *volum.* X. p. 99. BA TENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volumin.* I *volum.* IV. p. 114.

ANDREAE BVTTIGII, Lipsiæ MDCCXXXVII. editio, si rem spectas principalem, eadem est cum- liana minore prima: *

HERMANNI GOLDHAGENII, qui nouum te- tum græcum edidit cum discrepantibus lectionibus, gio apologetico ac lexico græco et latino, M MDCCLIII. 8. ** quum autem industriam suam p ad id adhibuit, vt versionem latinam vulgatam de eiusque tueretur auctoritatem, caussa hæc est, cu multa commoda ab editione hac exspectare queamus

§. VI.

Quum secunda editionum noui testamenti græc sis in duas partes antea a me diuisa earu prior ad finem perducta est, venio nunc ad posteri illarum nimirum editionum, quæ notis philologic que exegeticis instructæ sunt, siue illæ ad explic verba; siue ad res ipsas, recte intelligendas, spe Multi ad eiusmodi commentarios scribendos atque sermoni græco librorum posterioris fœderis adiunge studia sua contulerunt ac præclara ad adsequendam uinam apostolicæ dictionis vim adiumenta contule Nec tamen negandum est, fuisse inter generis l auctores, qui nimio peccarent atque efficerent, vt filii, in se laudabilis, impar esset exitus. Ast quia editiones istæ maximam partem ita sunt com tæ, vt non solas, de quibus nunc sermo est, adn ones; sed versionem etiam contineant, saltem le nes variantes simul exhibeant, non potest non quin eas tantummodo commemorem, quæ vtroqu ornamento careant.

In ordinem hunc iure suo meritoque adscribendi sun

IO. GASTIVS, cuius scholia nouo testamento, B MDXLIV. edito, addita sunt:

HE

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volu* p. 476.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum. IX.* p. 244.

HENRICVS STEPHANVS, qui elegant testamenti graeci editionem typis describendam MDLXXVI. 16.* duobus tomis, ita vt obscuriorum ac quorumdam loquendi generum adcuratas, parti partim aliorum interpretationes adscriberet. Con tur illa praefatione, copiosa atque omnium iudicio dc conscripta, de *stilo noui testamenti*, in ceteris, qua Stephano debemus, editionibus omissa: **

ISAAC. CASAVBONVS, cuius notis instructa e iuris publici facta, sub inscriptione: *nouum testament ae, sub Aristarchi limam reuocatum, additis notis m libus*, Basileae MDLXXXVI. 8. Nomine *Aristarchi* bonum significari, nullum est dubium notaeque eius postea editionibus additae sunt, nimirum steph MDLXXXVII. 8. vignonianae MDLXXXVII. 8. MDCXV.

PAVLLVS STEPHANVS, qui libros foederis p ris graecos publicae luci exposuit, titulo hoc: *nouu mentum. Obscuriorum vocum et quorumdam loquendi g adcuratae magnaeque accessiones Isaaci Casauboni, Stephani et aliorum, tum margini; tum ad finem ad notae et interpretationes*, MDCXVII. 16. * quae editi elegantia; neque aliis virtutibus, quales stephania se habent, se commendat:

IOSEPHVS SCALIGER, cuius notae breuiores quaedam difficiliora editioni geneuensi MDCXIX. 4. sunt:

CHRISTIANVS NEVDECKERVS, qui edidit: *testamentum graecum, germanice illustratum; oder da chische neue testament mit deutschen noten*, duobus tomi

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 199.

** translata est in VAN DEN HONERT *syntagma dissertatio stilo noui testamenti graeco*, vbi illa primum locum obtinuit

*** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibel* p. 419.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 283.

rum prior Halæ MDCCXXX. poſterior
MDCCXXXII. 8. prodiit: *

CHRISTIANVS STOCKIVS, qui nouun
græcum, obſeruationibus philologicis, critici
illuſtratum, in lucem emiſit, Ienæ MDCCXXX

CHRISTIAN. SIGISMVND. GEOR
mus editionem noui teſtamenti græci
que theologicis ac philologicis ornat
MDCCXXXVI. 8. *** præter hanc autem a
cum interpretatione latina lucem vidit,
tionem faciam.

§. VII.

Sequitur claſſis *tertia* editionum libı
græcorum, earum nimirum, qı
complectuntur. Duplex eſt illarum
oraculis euangeliſtarum atque apo
iunctim plures verſiones exhibent
ſiue ea ſit latina; ſiue anglica;
alia.

Editiones noui teſtamenti easqı
quæ in bibliis polyglottis habent
animus mihi eſt, ſingularem bibl
rationem facere. Attamen ter
quin *complutenſem* editionem hu
omnium prima typorum formis

* *ſamlung von alten vnd neuen th*
COLERI *auserleſene theolog. bibl.*
THALII *exegetiſche bibliothec* p.
von merckwürdigen büchern volum.

** COLERI *auserleſene theolog.*

*** KNOCHII *nachrichten v*
p. 548. BAVMGARTENII *na*
volum. II. p. 44.

* inanis eſſe videtur nonnull
nam prima ſit librorum nou
tuta, aliis pro complutenſi;

magno opere biblico ximeniano, Compluti edito ac postea a me enarrando. Quod ad graecam orationem adtinet, in ea exprimenda sequuti sunt, qui rei huius curam gesserunt, auctoritatem codicis vaticani, ita vt vix ab eo vnquam discederent, ac licet non deessent alii libri, manu exarati, eosque inspicerent; rarius tamen, quae ibi habebantur, meliora in vsus suos conuerterunt. Apud viros eruditos rerumque peritos summa fuit editionis huius existimatio haecque effecit, vt magna pars editionum, quae postea in lucem exierunt, ad illam esset adcommodata. Habet illa locum inter polyglottas, non quod varias atque inter se diuersas translationes, sermoni graeco adiunctas, complectatur, quoniam duplex tantum latina addita est, altera vulgata: altera noua eaque interlinearis; sed quod totius operis polyglotti ximeniani pars est.

Qui post complutensem editionem hanc nouum testamentum graecum vna cum variis versionibus iuris publici fecerunt, ex eorum numero nominandi sunt:

IMMANVEL TREMELLIVS, cuius consilio atque opera lucem vidit publicam nouum testamentum graece ac latine ex versionis Theodori Bezae secunda editione, cum interpretatione syriaca, ebraeis typis descripta atque itidem latine a Tremellio reddita, Geneuae apud Henricum Stephanum MDLXIX. fol. Nonnulla exempla in titulo Lugdunum annumque MDLXXI. praeferunt. In existimatione est editio haec magis ob interpretationem syriacam; quam sermonem graecum: *

GVIDO FABRICIVS BODERIANVS, qui simili instituto libros posterioris foederis graece, latine et syriace

 Parisiis

tibus. Complutensis, vt controuersia breuiter componatur, omnium prima typis expressa fuit, quum labor operarum, ad illam describendam susceptus, anno MDXIV. esset absolutus; quia autem per longum temporis spatium, pontificiorum interdicto, opus complutense in lucem publicam exire, prohibitum erat, basileensis certe editio omnium prima ab aliis visa est atque in manus eorum venit.

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VI. p. 283.

Parisiis MDLXXXIX. litteris exprimendos curauit. In-
dit tamen inter Tremellii et Fabricii editionem di-
id, vt Tremellius latinam Bezæ; Fabricius vero vu
interpretationem orationi græcæ adiecerit atque
vocalium signa, quæ ille litteris syriacis subscripsit.

ELIAS HVTTERVS, qui singularem diligen
colligendis atque in vnum corpus redigendis variis li
fœderis posterioris interpretationibus posuit; parum
exspectationi, quam de se suoque labore excitauerat
fecit. Ad vsum publicum transtulit: *nouum test.*
domini nostri iesu christi syriace, italice, ebraice, hispanice,
gallice, latine, anglice, germanice, danice, bohemice,
Noribergæ MDXCIX. fol. Constat opus hoc duobus
quorum prior libros noui testamenti historicos: p
epistolas apostolorum atque in his fictas illas ad La
ses litteras, atque apocalypsin Ioannis comprehendi
ter varias versiones has ebraicam HVTTERVS ipse
cit: syriacam ad editionem TREMELLII describend
rauit ac quæ ibi desiderabantur, ea addidit: latina
gata: germanica Lutheri. De reliquis taceo. Insi
tamen lapsus est Hutterus atque omnem fere operi su
ademit vtilitatem, propterea quod varias istas inter
tiones, vt consensus earum esset, corrupit eaque,
placerent; aut displicerent, addidit, abiecit; aut cum
permutauit atque ita quæ voluit corrigere, ipse depra
Minoris molis est nouum testamentum, ebraice, g
latine ac germanice, eiusdem HVTTERI studio Nori
MDCII. et vti nonnullorum exemplorum inscriptione
præ se habent, Amstelodami MDCXV. 4. duobus volu
bus editum:

EILHARDVS LVBINVS, cuius opera libri noui
menti græce, latine ac germanice editi sunt quumqu
duabus partibus absoluuntur, prior Rostochii MDCXIV
sterior ibidem MDCXVI. 4. lucem adspexit. *

§.

* KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsa*
p. 422. REIMMANNI *accessiones ad catalog. biblioth. theolog.*
vbi memoratur editio noui testamenti huius anni MDCXX. R
etiam, exempla quædam in titulo Amstelodamum præferre.

§. VIII.

Inter eas librorum sacrorum noui foederis editiones, quae oracula diuina, graeca atque vna alia lingua descripta, complectuntur, *graeco-latinae*, vti inter doctos os adpellari solent, facile principem tuentur locum, e ad earum numerum ingentem; siue ad praestantiam ... atemque, qua sese commendant, animum aduer... e velimus. Interpretationes latinae, hoc modo graeco noui adiunctae, quum diuersae sunt, commode editio... n graeco-latinarum classes constitui possunt.

Inter varias noui testamenti interpretationes latinas, coniuncte cum codice graeco typis descriptas, antiquitatis laude eminet *vulgata*. Exiguum esse editionum generis huius numerum, eo minus quis mirabitur, quo minore illa apud emendatae doctrinae sectatores valet auctoritate. Quae in censum hunc veniunt, illarum praestantissima IO. MORINO debetur, quem vniuersum codicem sacrum graecum, vna cum vulgata versione edidisse, alio loco commemorandi, habebo occasionem. Adduci et solent minores huiusmodi editiones, lugdunensis MDCXI. 16. geneuensis MDCXXV. 16. ac duae aliae geneuenses, in quarum altera vulgatae versio Bezae: altera Erasmi adiecta est.

Aliae editiones noui testamenti graecae cum interpretatione latina recentiore prodierunt, quales sunt:

DESIDERII ERASMI *Roterodami*, qui quum laudabili opera ac diligentia ad libros foederis posterioris, ex tenebris in lucem proferendos: latinitate donandos ac commentariis illustrandos manus admouisset, primam huiusmodi editionem noui testamenti graeci iuris publici fecit hancque eiusdem studio aliae sequutae sunt. Quinque earum ipse emisit Basileae apud Ioannem Frobenium fol. atque ad singulas ornandas atque emendandas nouam industriam adhibuit. Omnes sunt rariores; rarissimae autem prima et secunda. Quo istae prodierunt, ordo hic est. Adspexit lucem *prima* MDXVI. in qua adcurate describenda omne quidem studium collocatum fuit, vt illa vitii plane expers exiret;

non omnibus autem operarum erratis care
MDXIX. quæ prima emendatior eſt hocque no
fertur, quum multæ peruerſæ lectiones correc
tertia MDXXII. quæ a ſecunda in non paucis
et hanc ob cauſſam memorabilis eſt, quoni
ctum 1 *Ioannis* V, 7. in duabus prioribus c
primo locum obtinuit: *** *quarta* MDXXV
MDXXXV. ** quæ translata eſt in ERASMI
ſileæ MDXL. tum Lugduni Batauorum ab a
lucem emiſſa. *** Enumeratis iam editionib
teſtamenti huius : ſunt, quarum par
latinam ERASMI, notationes eius ſi
latinam tantum interpretationem, cum

* MAITTAIRE *annal. typograph. tom.* II. p.
lia bibliothecæ academic. ienenſis p. 278. vbi
huius notantur: KNOCHII *nachrichten*
bibelſamlung p. 243. BAVMGARTENII
digen büchern volum. VI. p. 189. adde:
litterar. reformation. p. 33.

** de ſecunda editione hac eiusque fatis
HORNIVS *amœnitat. litterar. tom.* I. p.
tione: KNOCHII *nachrichten von der*
lung p. 264. *nachrichten von einer halli*
MYLII *memorabilia bibliothecæ acade*
NI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 20
p. 108.

*** KNOCHII *nachrichten von de*
p. 323. BAVMGARTENII *nachr*
volum. VI. p. 193. REIMMANNI
MYLII *memorabilia biſliotb. academ*

* KNOCHII *nachrichten von der bre*
BAVMGARTENII *nachrichten vo*
p. 196.

** KNOCHII *nachrichten vo*
p. 359. BAVMGARTENII *na*
volum. IV. p. 95.

*** *tomo* VI. qui Lugduni Bata
tiſſima noui teſtamenti huius
commentariis, non ſeparati
ſingulis ſtatim paginis dicti

ctam. Inter eas non mediocrem existimationem conciliarunt sibi: *basileenses*, ex officina Hieronymi Frobenii et Nicolai Episcopii, MDXLI. 8. MDXLII. fol. Nicolai Brylingeri MDXLIX. MDLVI. MDLXII. MDLXIV. MDLXVI. MDLXXVII. 8. *parisiensis*, litteris Carolae Guillard * descripta MDXLIII. 8. *geneuensis*, quae simul vulgatam comprehendit versionem, opera Roberti Stephani, MDLI. 8. ** *lugdunensis* apud Ioannem Tornaesium, MDLIX. *** 8. *lipsienses*, eaeque voegelianae, MDLXIII. 8. * MDLXX. 8. ** MDLXXVIII. 8. *** MDXCI. 8. * *flaciana*, quam MATTHIAS FLACIVS cum *glossa*, vti adpellauit illam, *compendiaria* luci publicae exposuit, Basileae MDLXX. fol. ** et iterum MDCLIX. fol. *** *tubingensis*, studio MATTH. HAFENREFFERI, cum eius praefatione et lectionibus variantibus edita, MDCXVIII. 4. * Praeter has, aliae generis huius editiones prodierunt; quae autem, si non

 omnes;

* multum commendantur perinde haec noui testamenti; ac ceterae graecorum veterum monimentorum editiones, quae ex officina Carolae Guillard ac sumtibus eius ex sorore nepotis, Iacobi Bogardi et Io. Roigny in lucem publicam prodierunt: confer: MAITTAIRE *annal. typograph. tom.* III. *part.* I. p. 128. et *part.* 2 p. 543. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* II. p. I.

** editio haec praestantissima est; nec ceteris, quas Roberto Stephano debemus, dignitate inferior. Mentio quidem loci, vbi illa typorum formis expressa fuit, omissa est annusque MDXLI. adpositus; prodiisse autem eam Geneuae MDLI. viri harum rerum periti monstrarunt. Varia sunt, quae editionem hanc memorabilem reddunt atque vtilissimam. Omnium primae ei adscriptae sunt, vti dicuntur, versiculorum, quorum auctor exstitit Stephanus, notae ac praeter has, accessit harmonia euangelica, quam ANDREAS OSIANDER scripsit: confer: BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* II. p. 45.

*** FABRICII *histor. biblioth. part.* VI. p. 372. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* IV. p. 97.

* *ibidem volum.* VIII. p. 16.

** *ibidem volum.* IV. p. 98.

*** *ibidem volum.* II. p. 14.

* *ibidem volum.* II. p. 16.

** *ibidem volum.* II. p. 20.

*** *ibidem volum.* II. p. 484.

* *ibidem volum.* II. p. 18.

omnes; pleræque tamen earum, in minori sunt p que honore ac maxime vsui tironum inseruiunt. dinem hunc pertinent: *vitembergenses*, MD MDCVI. 8. MDCXVII. 8.* *veneta* MDXXXVIII. 16. *sis* MDXLIX. 16. ** *basileenses* MDLIII. 8. MDLVIII. *rina* MDLIX. 8. *lugdunensis* MDXCVIII. 8. *franc* MDCLXXIII. 4. *** MDCLXXIV. 12. * MDCLXXX MDCXCIII. 4. et 12. MDCC. 8. *** *giessensis* MDCL *lipsiensis* MDCXCI. 8. *argentinensis* apud Theod. I sine anni nota,** aliæque, *** quæ meam effugeruntdili Commemorationi huic tot editionum addo, ER postquam contulerat se ad nouum testamentum gr que publici fecerat iuris, expertum esse aduersari aliorum reprehensiones minus deuitare potuisse. N tur inter eos: Petrus Sutor, Didacus Lopez Stunic dus Leus, Sanctius Caranza, Natalis Beda, Ioann sius de Sepulueda atque alii, * ad quorum obtre cauillationesque ERASMVS ipse respondit in *apolog*

---

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 100.

** *ibidem volum* VI. p. 198.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 40.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen bücher* p. 387.

** *ibidem volum.* IV. p. 103.

*** *ibidem volum.* IV. p. 387.

* *ibidem volum.* IV. p. 101.

** *ibidem volum.* II. p. 16. KNOCHII *nachrichten von schweigischen bibelsamlung* p. 447.

*** REIMMANNVS *catalog. bibliothec. theolog.* p. 102. rec tionem, quæ tamquam sexta lucem adspexerit, Basileæ MD fol. apud alios autem nulla illius fit mentio numque an an vitiose sit significatus, iudicare nequeo.

* de aduersariis his videantur: KORTHOLTI *tractatu scripturæ editionibus* p. 282. SIMON *histoir. critique des nouueau testament* p. 246.

** prodiit hæc *apologia* contra Stunicam separatim quoq MDXXII.

praefationibus, posterioribus noui testamenti editionibus praemissis: *

THEODORI BEZAE, cuius interpretatio latina librorum posterioris foederis tantam consequuta est auctoritatem, vt illa non solum separatim primumque cura Roberti Stephani MDLVI.** in lucem prodiret; verum etiam saepissime coniunctim cum graeco textu. Ita nouum testamentum graecum vna cum versione Bezae primi Nicolaus Barbirius et Thomas Courteau iuris publici fecerunt, Basileae MDLIX. siue, vt nonnulla exempla annum prae se ferunt, MDLX. fol. *** eamdemque editionem iterum describendam curarunt MDLXII. ac MDLXIII. Exigua tamen auctoritate editiones has valere, certum est, propterea quod nullam earum, rite atque adcurate litterarum formis exprimendarum, curam ipse Beza gessit. Stephanianae potius elegantia atque adcuratione sua multum se commendarunt. Discrepant illae inter se hocque nomine distincte sunt enarrandae. Quae *prima* vocari solet, lucem vidit MDLXV. fol.* apud Henricum Stephanum, eo tempore Geneuae commorantem, ita adornata, vt praeter sermonem graecum, exhibeantur interpretationes duae: altera vulgata: altera Bezae: eiusdem adnotationes et responsio ad Sebastianum Castellionem vna cum epistola ad Elisabetham, Angliae reginam, perscripta. Qui editionem hanc adpellant primam, illi intelligunt hoc de Bezae nouo testamento, non latino tantum, iam antea in lucem emisso; sed cum oratione graeca coniuncto. Similes ei sunt editiones minores eodem anno

 MDLXV.

* praeter iam memoratos scriptores de Erasmi nouo testamento, legantur: KNIGHTII *vita Erasmi*, anglice ac germanice edita: HAGEMANNI *nachricht von den fürnemsten vbersetzungen der schrift* p. 64. PALMII liber de *codicibus veteris et noui testamenti, quibus Lutherus vsus* p. 35. VOGTII *catalog. librorum rariorum* p. 262. vna cum iis, qui generatim de editionibus graeci noui testamenti exposuerunt, postea commemorandis.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 877.

*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 194.

* KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 391.

MDLXV. ac postea MDLXVII. * et MDLXXX. 8. ** ab Stephano euulgatæ ac breuibus Bezæ notis instructæ. tio *secunda* in eruditorum conspectum venit MDLXXXII. quæ pari ratione vna cum sermone græco, vtramq sionem latinam, vulgatam ac Bezæ, huiusque com rios, perinde atque eius interpretationem, ab ipso datos exhibet. Sequuta est editio *tertia*, * itidem cu bus interpretationibus, vulgata ac Bezæ cumque e adnotationibus locupletioribus, MDLXXXVIII. fol. ** adducitur, editio anni MDLXXXIX. fol. *** eadem e iam memorata anni MDLXXXVIII. hocque nomi exempla præ se habere videntur hunc; alia illum Accessit editio *quarta*, ad quam Beza vltimam man mouit, MDXCVIII. fol.* Stephanianis his, quæ iure suo anteferuntur, addi editiones debent, in lucem emissæ MDXC. 8. ** MDCIV. 8. *** MDCXI. 8. Fra MDCXLIV. 12. Cantabrigiæ cum IOACHIMI CA RII *commentario*, MDCXLII. fol.* Amstelodami MDCX MDC

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* ... p. 385.

** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 197.

*** FREYTAGII *analecta de libris rarioribus* p. 951.

* in titulo editio hæc tertia adpellatur *quarta*, eam ob caussam, niam latina interpretatio noui testamenti Bezæ, cura Roberti phani MDLVI. in lucem emissa atque antea a me memora tionibus, quæ græcum ac latinum sermonem simul complect adnumeratur.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsa* p. 407.

*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* IV. p. 195

* KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsa* p. 417.

** *ibidem* p. 486. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwü büchern volum.* IV. p. 99. REIMMANNI *catalog. bibliothec.* ... p. 237.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* ... p. 480.

* *essais de litterature*, *tom.* I. p. 91. BAVMGARTENII *nachr von merckwürdigen büchern vol.* VIII. p. 8. LILIENTHALII *exeg bibliothec* p. 571.

que locis repetitam, huiusque exemplum sequuti CHRISTIAN. SIGISMVND. GEORGIVS, cuius cura posterioris foederis cum eadem Ariae interpretatione in lucem prodiit, Vitembergae MDCCXXXVII. 8.*

SEBASTIANI CASTELLIONIS, cuius interp latina tribus tantum, quantum scio, noui testament editionibus adiecta fuit, venetae MDLXXXIII. 8. a pienfi MDLXXXIV. 8. ac lipsiensi MDXCI. 8.

ERASMI SCHMIDII, cuius exstat: *opus sacrum bumum, in quo continentur versio noui testamenti nou graecam veritatem emendata, et notae ac animaduersi idem, quibus partim mutatae alibi versionis redditur partim alia necessaria monentur. Accedit sacer contextus cus cum versione veteri; nec non index rerum et verb locupletissimus itemque auctoris orationes de Sibyllis*, cum *cobi Welleri* praefatione breuissima, Noribergae MDCL fol.** Quo maior omni tempore existimatio fuit S dii huius, viri litterarum graecarum peritissimi; eo m laude liber hic ornatus est, tamquam opus, quod ad cultatem linguae graecae comparandam multum valeat. tamen et in illo nonnulla, reprehensione digna: saltem centiore aetate multa s dulo conquisita ac notata fuiss oracula posterioris foederis difficiliora illustranda eorum sententias recte definiendas, quae in opere Schmidii derantur, constat:

CHRISTIANI FRIDERICI WILISCHII, qui no testamentum graecum cum latina interpretatione SEBAS NI SCHMIDII edidit, Chemnitii MDCCXVII. 8.***

§.

---

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* III. p. 59.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 39. BAVMGARTE *nachrichten von merckwürdigen büchern volum* II. p. 23. KNO *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 933. LIL THALII *exegetische bibliothec* p. 566. ALETHAEI *bericht vo commentariis der schrift part.* I. p. 59.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vo.* p. 105.

§. IX.

Praeter graeco-latinas, aliae exstant ed... um foederis posterioris, ita comparatae, vt i... coniunctam sibi habeat interpretationem ... cuius interpretant, vulgarem, siue illa sit germanica; siue belgica; siue alia. Institutum hoc no... dum; sed laudandum esse, vbi id non pe...eatur, quisque fatebitur, qui reputare veli... illud adferre ad linguam graecam facili...am simulque in variis artis hermene...itationibus non contemnendam praebere... numerus editionum generis huius paruus ... notitiam earum suppeditabo.

In censum hunc veniunt editiones:

Graeco-germanica, a IO. WINCKLERO missa, Luneburgi MDCXCIII. 8.* iterum atque, omisso WINCKLERI nomine, Lipsiae 12.** Similem editionem dedit IO. HENRI... Giessae MDCCV. 12. ob doctas, quae Lutheri i... germanicae adiectae sunt, notas commendanda...

Graeco-anglica, quae Londini MDCCXXIX. ... spexit, eo magis loco hoc memoranda, quo ... que ad vsum adcommodatior esse videtur. A... ea vtendum esse, satis constat, quoniam qu... publici fecit, is, impiis Arianorum erroribu... omnem cogitationem curamque ad deprauan... morum oraculorum sententias eorumque auc... uinam infringendam ac labefactandam, contul... nec defuit, qui ei se opponeret ac veritatis ag... LEONARDVS enim TWELSIVS euulgauit: *a*...

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen b...* p. 29.

** *ibidem* p. 30.

*** *ibidem volum.* II. p. 477. KNOCHII *nachrichten ...* *schweigischen bibelsamlung* p. 488.

mination of the late new text and version of the new-ment in greeck ond englisch, Londini MDCCXXXI. 8.

Græco-belgica, quam singulari studio IO. LEVS acceptam ferimus, Amstelodami MDCXCVIII. 12.

Græco-barbara; siue nouum testamentum græc adiuncta est interpretatio illius, lingua Græcorum tiorum vulgari expressa atque a MAXIMO *calli* confecta. Prodiit id MDCXXXVIII. 4. duobus volu sine loci indicio. Plerique librum hunc Geneuæ: li, non sine probabilitate, Lugduni Batauorum in exiisse, adfirmant. Præmissa est duplex præfatio: auctoris interpretationis huius: altera patriarchæ co nopolitani *Cyrilli Lucaris*. Opus est rarum.** Te tum hoc nouum, in sermonem græcum vulgarem a mo calliopolita translatum; emendatum tamen studio *phini*, hieromonachi mitylenæi, separatim sine or græca scriptorum sacrorum lucem vidit Londini MD 12.*** Editionem hanc, post susceptam illius exse nem, auctoritate patriarchæ Constantinopoli MDCC ignem coniectam fuisse, relatum legitur.* Sequuta e tio noua vtriusque linguæ antiquioris ac recentioris, v ris, ita adornata, vt et orationem græcam sacram terpretationem græco-barbaram, Londini descriptam, quam illam *Anastasius Michael Macedo* correxit, com

---

* *bibliotbequ. raisonnée tom.* VIII. p. 126. Ex libro hoc wol *vindicias apocalypseos* in *curarum philologicarum et criticarum to* p. 387. transtulit.

** videatur: LANGII dissertatio de *versione noui testamenti ba græca*, Altorf. MDCCV. enarrata in *nouis litterariis ba* MDCCVI. p. 241. atque eiusdem *philologiæ barbaro-græcæ posteriori* adiuncta: adde de nouo testamento hoc: BAVMG NII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* VIII. FREYTAGII *analecta litteraria de libris rarioribus* p. 958.

*** *acta eruditorum* MDCCVIII. p. 274. KNOCHII *nachrichten der braunschweigischen bibelsamlung* p. 471. *nachrichten von hällischen bibliothec volum.* IV. p. 474. VOGTII *catalog. librorum riorum* p. 662.

* vide: HELLADIVM de *statu præsenti ecclesiæ græcæ* p SCHELHORNIVM *amœnitat. litterar. tom.* VIII. p. 488.

tur, Halae MDCCX. 8. Prae se habet illa duas praefationes: alteram vulgari lingua graeca scriptam a *Ioanne Heimanno*; alteram latine ab *Augusto Hermanno Franckio* compositam.* Sufficiant haec de variis noui testamenti graeci editionibus.**

CAPITIS OCTAVI
DE
SCRIPTIS THEOLOGIAE EXEGETICAE
SECTIO II.
DE
VARIIS CODICIS SACRI VERSIONIBVS EARVMQVE EDITIONIBVS.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

Postquam de versionibus codicis sacri generatim expositum est §. *I. II.*
Enarrantur versiones vniuersae, id est, omnium librorum diuinorum, primum linguarum orientis, §. *III.*
Deinde earum, quibus gentes in Europa vtuntur, nimirum graecae §. *IV.*
Latinae, antiquiores pariter ac recentiores §. *V. VI.*
Germanicae, compositae ante Lutherum: ab ipso Luthero: a reformatis, pontificiis, fanaticis, iudaeis atque aliis §. *VII - XII.*
Versiones aliarum Europae linguarum; siue biblia hispanica, gallica, anglica, belgica, italica, slauonica, bohemica, hungarica, polonica §. *XIII.*
Sequuntur versiones particulares, quae ad certam scripturae sacrae partem pertinent, maxime chaldaicae §. *XIV.*
Graeca septuaginta interpretum §. *XV.*
Noui testamenti syriaca §. *XVI.*
Ac linguarum occidentis, speciatim gallicae ac germanicae §. *XVII. XVIII.*

DEVS oracula sua eo consilio litteris mandanda curauit, vt omnes homines ex illis perspiciant, quaenam sit

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 69. KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 511. *berlinisches freywilliges hebopfer volum.* 1. p. 624.

** in editionibus noui testamenti graeci percensendis operam suam posuerunt: LE LONG *bibliothec. sacr. tom.* I. p. 199. FABRICIVS

sit felicitatis sempiternæ consequendæ ratio, h
in rem illa non solum audiant; sed etiam legant,
cuncti linguæ ebrææ ac græcæ, quibus libri diui
scripti fuerunt, gnari neque sunt; neque esse p
res ipsa postulauit, vt codex sacer ex linguis
sermones, quemadmodum dicuntur, vulgares tr
retur. Eam ob rem mirum non est, iam antiqui
te exstitisse viros doctos, qui studia sua ad ve
scripturæ diuinioris conficiendas conferrent, hos
centiori tempore multos imitatos esse. Quo fac
vt interpretationes hæ fere sint innumerabiles.

§. II.

VERSIONES scripturæ sacræ non solum mul
etiam variæ sunt. Discrimen, quod inter illas
titur partim *ætate*, qua aliæ auctoritatem anti
præ se habent; aliæ autem sunt recentiores: par
guis, in quas libri diuini conuersi sunt: part
scriptis, quorum composita est interpretatio. Ac
vltimum discrepantiæ genus vbi animum aduertim
classes translationum scripturarum diuiniorum c
possunt, ita vt aliæ versiones sint *vniuersæ*; siue o
librorum prioris ac posterioris fœderis: aliæ *part*
quibus vel veteris; vel noui tantum testamenti
pretationes continentur: aliæ *singulares*, id est, s
rium librorum, vel vnius; vel plurium.

§. III.

QVVM versiones scripturæ sacræ a me nun
randæ sunt, animus mihi est, eas tantum perc
quæ vniuersæ; siue generales, ac particulares
s

bibliothec. græc. volum. III. p. 185. MILLIVS *prolegomen.* n
menti p. 108. PRITIVS *introductione in lectionem noui* t
cap. XXX. p. 390. editionis *Hofmanni*: RVMPAEVS *co*
critic. ad libros noui testamenti p. 274. WETSTENIVS *pro*
ad noui testamenti græci editionem cap. X. seq. p. 116. editi
ipsis libris noui testamenti præmissa est: MICHAELIS in
leitung in die göttlichen schriften des neuen bundes p. 131.

ctant vel ad integrum codicem diuinum; vel ad p
n illius, eamque cum veteris; tum noui teſtamen
gulares autem, vti adpellaui, breuitatis cauſſa, m
ſcriptæ, omittam iſtarumque præcipuas tantum e
es commemorabo. Initium faciam ab interpretat
us *uniuerſis*; ſiue generalibus, eumque ordinem ſequ
primum enarrem verſiones, iis linguis compo
quarum vſus eſt apud gentes terrarum, verſus
orientem poſitarum.

Ad ordinem hunc pertinent:

Biblia ſacra arabica, ſacræ congregationis de propagan fide iuſſu edita, ad vſum eccleſiarum orientalium, additi regione bibliis latinis vulgatis, Romæ MDCLXXI. fol. trib voluminibus. Opus hoc auſpiciis Vrbani VIII. a SE GIO RISIO maxime ac PHILIPPO GVADAGNOLO an MDCXXIV. ſuſceptum atque ad id perductum fuit, vt MDC litteris deſcriptum eſſet; quum autem curiæ romanæ doct res exiſtimarent, interpretationem hanc cum latina vulga non adcurate conſentire, effecerunt illi, vt editio hæc luce publica arceretur, vſque dum poſt multorum annoru ſpatium in eam emitteretur, poſtquam viginti quinque dimidia, vti dicunt, plagulæ denuo impreſſæ fuerant atq erratorum index, vna cum *Ludouici Maraccii* præfatio hac titulo acceſſerat. Quædam tamen exempla, eaque pa ciſſima verſionis huius, MDCL. deſcriptæ, ſine titulo ac pr fatione quaſi furtim ex officina ſurrepta ſunt. Numerant illa in libris rariſſimis peritique viri vnicum exemplum com memorant, quod ſit in bibliotheca regia pariſienſi. Ip interpretatio hæc prorſus inepta eſt ac barbara, quumqu non ad fidem librorum manuſcriptorum; ſed tantum a verſionem latinam vulgatam compoſita fuit, omni car vtilitate atque editionibus, quæ ſunt in polyglottis pariſie ſibus ac londinenſibus, longe habetur inferior: *

Bibl

* de verſione hac conſulantur: NAZARI *giornale de' letterati* Roma MDCLXXII. 4. p. 1. CARPZOVII *critica ſacra veteris teſt menti* p. 640. SIMONIS *lettres choiſies tom.* II. p. 165. CLEMEN *bibli*

Biblia sacra, armenice, ex gr
tum in armenum translata a M
iussu Iacobi, Armenorum protopatri
dio Oskan Wartabied, Amstelodam
æri incisis, quibus editis, separati
arabice conuersi, ibidem MDCLXV
8. prodierunt. Curam gessit vs
lunt, OSCAN; siue quod Armen
me est adcommodatum, YVSCH
nensis. Fecerat is iter in Europa
menta diuina a MESROBE, litter
re, in linguam illam translata,
rentur. Rarum est opus hoc;
editio, titulo hoc inscripta: *b*
septuaginta interpretum græco ia
Dauide et Mampræo et ad versi
patriarchæ Nababet, Constantino
et tertia editio, quæ ad amstelo
iussu Abrahami, patriarchæ Arm
TAR lucem adspexit Venetiis MDC

Biblia damulica; siue malab
libros veteris testamenti, a BAR
BALGIO ac BENIAMINO SCH
Quatuor partibus constat opus hoc
secunda MDCCXXVI. *tertia* MDCC
bri apocryphi continentur, MDCC
Tranquebariæ in litore coromandel

bibliothequ. curieuse, historique et criti
catalogus librorum rarior. p. 94. WIL
büchern p. 434. KNOCHII *nachrichte*
bibelsamlung p. 627.

* plura de interpretatione hac eius
ACOLVTHVS *præfatione ad Obadiam*
tique du vieux testament p. 289. C
historique et critique tom. III. p. 428.
litterar. de libris rariorib. p. 100. W
nis von raren büchern p. 435. VOGTI
KNOCHIVS in *den nachrichten von d*
lung p. 650. MICHAELIS in *der einl*

cuius in titulo mentio fit, MDXXIV. descriptum ac te-
stamento additum est: *

*Biblia græca; siue diuinæ scripturæ veteris et no-
menti omnia, innumeris locis nunc demum et
librorum collatione; et doctorum virorum opera
antea emendatiora in lucem edita, cum præfatio
Meluncbthonis*, Basileæ MDXLV. fol.

Τῆς θείας γραφῆς, παλαίας δηλαδὴ καὶ
θήκης· *Diuinæ scripturæ, nempe veteris et noui
omnia, recens a viro doctissimo et linguarum periti
genter recognita et multis in locis emendata variis
nibus, ex diuersorum exemplarium collatione decer
ebraicam veritatem in veteri testamento reuocatis,
lustrata*, Francofurti apud Andreæ Wechelii
MDXCVII. fol. quæ editio elegans ac nitida e
magna existimatione est. Per *virum doctissimum*,
titulo mentio fit, alii Franciscum Iunium; alii F
Sylburgium intelligendum esse, suspicantur. **
est iterum codex hic sacer græcus Venetiis MDCLXXXVII

Η παλαιὰ διαθήκη κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, *ve
mentum græcum, ex versione septuaginta interpretum
bris apocryphis, iuxta exemplar vaticanum Romæ e
anglicanum, Londini excusum. Accessit nouum testa
iuxta oxoniensem editionem recusum, cum parallelis
locis et variantibus lectionibus*, Lipsiæ MDCXCVII.
editionem hanc ornandam IO. FRICKIVS studia
hibuit ac copiosa eruditaque prolegomena præmisit. *

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen büchern*
p. 95.

** FABRICII *historia bibliothec. part.* I. p. 6. FREYTAGII
tus litterar. tom. I. p. 137. KNOCHII *nachrichten von der
schweigischen bibelsamlung* p. 157. *nachrichten von einer hällischen
bibliotb. volum.* VII. p. 481.

*** *actor. erudiitor. supplement. tom.* II. p. 275.

* *acta eruditor.* MDCXCVIII. p. 74. BAVMGARTENII *nachr
von merckwürdigen büchern vol.* XI. p. 100.

IV. descriptum ac ve

ipturæ veteris et no
nunc demum et
virorum opera
ta, cum præfatione
fol.

ἰχς δηλαδὴ καὶ
e veteris et noui te
t linguarum peritissi
is emendata variis
m collatione decerptis
mento reuocatis,
Andreæ Wechelii
s ac nitida emendat
irum doctissimum,
n Iunium; alii Frid
suspicantur. ** De
enetiis MDCLXXXVII.

ἑβδομήκοντα, vers
aginta interpretum
aticanum Romæ edi
lcessit nouum test
m, cum parallelis scri
psiæ MDCXCVII.
FRICKIVS studia
egomena præmisit.

---

merckwurdigen büchern

I. p. 6. FREYTAGII
I *nachrichten von der*
brichten von einer hälli

p. 275.

BAVMGARTENII nach
p. 100.

§. V.

QVO certius est, maximum fu
de a rei christianæ ortu, vsum et qu
m loquentes, antiquissima ætate doc
cris comprehensam oraculis, esse am
rari possumus, non solum recentio
stissimo tempore exstitisse viros docto
eram ad scripturas diuinas, in sermo
rtendas, adhiberent. Factum eo e
sacri interpretationes *latinæ* prodir
tiquiores sunt; aliæ *recentiores*. In il
us, locum tenent versiones latinæ:
vulgata. De singulis distincte nunc

Antiquiore ætate inter interpretatio
rem laudem atque existimationem conse
vt eam alii per eminentiam adpellant,
nuscripta; neque typis descripta integra
men recentiore ætate fuerunt viri erudi
quodammodo restituenda, cogitarent
plicem inirent rationem. Alii ex patr
mimentis, quidquid in illis ex codice sac
collegerunt, in spem adducti, fore, v
lucem pristinam proferatur; vano autem
lio. Peruerse enim sibi persuaserunt,
christianorum, qui ante Hieronymum vixe
tala versione vsos eamque tanta cura sequ
lla scripturæ testimonia adduxerint. R
fecit FLAMINIVS NOBILIVS edito *ve*
undum LXX *latine reddito*, Romæ MDL
autem hoc plus diligentiæ; quam iudicii
riores iam dudum confessi sunt. Denuo
fecit IO. MORINVS atque addidit græ
ticanum, Parisiis MDCXXVIII. fol. tribus
cum præfatione de auctoritate interpretati
ginta. Alii vt melius sibi consulerent, i
conquisiuerunt antiquissimos libros, ma
bus nisi omnes; saltem nonnullæ codici
tinerentur, versione illa vetere, quantu

qui, illis licuit, expressæ. Spectat huc: PETTIER *bibliorum sacrorum latinæ versiones antiquæ italica et ceteræ, quæcumque in codicibus manuscri tiquorum libris reperiri potuerunt, quæ cum vul et cum textu græco comparantur*, Remis MDCCXL bus tomis, opus splendidum atque insigne, a qu ticæ studiosi singularem vtilitatem sibi promittere Inprimis ad locum hunc referendus est IOSEPH CHINVS, qui in lucem emisit: *euangeliarium latinæ versionis antiquæ; seu veteris italicæ, nu in lucem editum ex codicibus manuscriptis aureis, purpureis aliisque plusquam millenariæ antiquitat spiciis Ioannis* V. *regis fidelissimi Lusitaniæ, Algarbio* Romæ MDCCXLIX. fol. duabus partibus.** Libe ad argumentum eius ac magnam vtilitatem; siue ornamenta formæque splendorem spectes, plan est. Præ se fert is doctissima prolegomena, qui alia, exhibentur: PHILIPPI GARBELLI *episto chimum* de brixiano codice argenteo euangelio MARTIANAEI *præfatio*, qua euangelium Matth post memorandum, ornauit: FRANCISC. HI RVGGERII descriptio codicis euangeliorum v qui ab Eusebio vercellensi seculo quarto exarat ditur: BLANCHINI epistola, qua monstrare adi te Hieronymum vnam tantum interpretationem ecclesia vsitatam fuisse: NICOLAI FORLOSIAE codicis vindobonensis aliæque generis huius dis Opere ipso hoc continentur quatuor euangelia latin veteris italicæ, ex codicibus antiquissimis descrip lectionibus vetustissimorum librorum, manu exara structa. Antea IO. MARTIANAEVS in lucen *vulgatam, antiquam, latinam et italam versionen secundum Matthæum, nunc primum editam et no tam*, Parisiis MDCXCV, 12. atque addidit versione

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen bücher* p. 25.

** *acta eruditor.* MDCCLIII. p. 1. *nachrichten von einer bliothec volum.* VII. p. 283.

epistolæ Iacobi; præterea autem edidit: *version italique de l'euangile de saint Matth* *couuerte dans de fort anciens manuscrits*, Par vbi ostendere voluit interpretationis italicæ illa, qua doctores christiani quatuor pri vsi sint. Quæ iam edisserui, ea quidem a dicis sacri vniuersas, a me enarrandas, hau tuli tamen illa, veluti in transitu, vt histo terpretationis italicæ lucem quamdam præb

Versio latina *hieronymiana* nomen ortu HIERONYMO, quem libros sacros vtriu lingua ebræa ac græca in sermonem latin constat. Interpretationes eius ex vetusti manuscriptis IO. MARTIANAEVS hac ins *diuina bibliotheca, ante hac inedita, comple nes latinas veteris ac noui testamenti, cum e græcis fontibus deriuatas: innumera quoqu nalia antiquissimi ebræi cuiusdam scriptoris voces pressius exprimentis*, ceter. *

Sequitur interpretatio latina, quæ dicitu apud pontificis romani adseclas in tanta est a authentica habeatur. Composita illa fuit ex latina, cum vetere; siue itala; tum hieronymi eius innumeræ fere exstant quumque illæ varia distincta illarum enumeratio requirit, vt tr tuantur. Ad *primam* pertinent, quæ ab orig prodierunt vsque ad emendationem interp auspiciis Sixti V. et Clementis VIII. susceptan earum sunt editiones:

Antuerpienses, quæ exhibent versionem gatam atque emendatam a theologis louan inprimis *Io. Hentenii* ac cum præfatione ei MDLXIII. 4. MDLXV. 4. et 8. MDLXXII. 8. ex officina Christophori Plantini, quæ parti *teniana*; partim *theologorum louaniensium* d

* tom. I. HIERONYMI *operum*, a *Martianæo* ed

Argentoratensis, cuius titulus est: *biblia veteris testamenti, iuxta vulgatam editionem, ad ebraicam candori pristino restituta*, MDXXXV. 8.

Augustana, per Ioannem Bemler MCCCCLXVI. fo ris quadratis ac duobus voluminibus, editio maxime

Basileenses, quarum principes sunt: Io. Fr MCCCCXCI. 8. MCCCCXCV. 8. MDIX. fol. MDLXIX. 8. has autem exstant editiones, emissae ex offici colai Brylingeri, MDXLIV. 8. MDLVII. 8. ac Nicolai MCCCCXCI. fol.

Colonienses, MDXXVII. fol. MDXXIX. fol. MDXXX. f editio inscripta est: *biblia iuxta diui Hieronymi stri translationem, post multas hactenus editiones non Ebraeorum Graecorumque fontem; verum etiam multa vustissimorum codicum latinorum consensum adcuratissime ta, ea quidem fide et diligentia, vt illa Hieronymi a hac plane renata videri possit.* Accesserunt: ebr graecarumque dictionum interpretationes: chronogr Eusebio atque aliis monimentis. Quae editio locum ter praestantissimas conciliauit:

Francofurtenses, MDLXXI. 8. MDLXXXV. 8. itide ebraicorum, chaldaicorum ac graecorum nominum i tatione, duobus voluminibus, quorum posterius sin praefert inscriptionem:

Louanienses, MDXLVII. fol. quae inter editiones gorum louaniensium prima est, ac quamuis illa vn tum *Hentenii* nomen vna cum eiusdem praefation habeat; rei tamen huius sola caussa est, quia is liquis dictis theologis singularem industriam in ope nando posuit, Sequutae sunt aliae editiones loua MDLXVI. MDLXVII. MDLXXV. MDLXXIX. ac p louanienses versionem hanc iterum recogno MDLXXX. MDLXXXII. MDLXXXIII. MD MDLXXXVII.

Lugdunenses, quarum magnus est numerus.* in illis sunt editiones, quas Iacobus Sacon litteris c atque in publicum protulit, MDVI. fol. MDIX. fol. cum emendatione Alberti Castellani, fol. et 8. MD

us titulus est: *biblia veteris a*
m editionem, ad ebraicam
MDXXXV. 8.
nem Bemler MCCCCLXVI. fol
voluminibus, editio maxime
principes sunt: Io. Fr
. 8. MDX. fol MDLXIX. & r
iones, emissæ ex officin
8. MDLVII. 8. ac Nicolai

. MDXXIX. fol. MDXXX. fo
iuxta diui Hieronymi stria
hactenus editiones non
m; verum etiam multa
consensum ad uratissime
ia, vt ill.. Hieronymi
Accesserunt: ebra
retationes: chronogra
Quæ editio locum i

MDLXXXV. 8. iidem
æcorum nominum in
iorum posterius Greg

æ inter editiones d
quamuis illa vrui
sdem præfatione p
sa est, quia is p
ustriam in opere
editiones louani
DLXXIX. ac post
um recognoue
XXIII. MDLX

numerus. Cé
con litteris desc
MDIX. fol. M
l. et 8. MDXIII

MDXIV. fol. MDXV. fol. et
MDXXI. fol. MDXXII. 8. Acc
cina Iacobi Mareschalli in
fol. et 8. MDXXIII. fol. M
sunt: MCCCCLXXIX. fol. MD
MDXXXIII. fol. MDXXXV. 4. MD
fol. MDLVI. 12. quinque volumi
MDLXVII. 8. MDLXVIII. 8. MDL

Moguntina, inter quas ma
anni MCCCCL. fol. duobus volu
est et a nonnullis habetur prima
Negant hoc alii statuuntque, pri
pretationis lucem vidisse Mogunt
Fust et Petr. Schœffer, vti in in
ficatur. Iterum illa prodiit Mog
tri Schœfferi MCCCCLXXII. fol.
hæ editiones principalem locum tue

Neapolitana, cuius editionis ti
cum interpretationibus ebraicorum no
alphabeti, MCCCCLXXVI. fol. quæ ec

Noribergenses eæque Antonii Ko
sunt existimatione recteque editionib
rantur. In lucem illæ exierunt:
MCCCCLXXVII. fol. MCCCCLXXVIII. fo
MCCCCLXXX. fol. MCCCCLXXXI. fol.
MCCCCLXXXIII. fol. MCCCCLXXXVII. f
MCCCCXCVI. fol. MCCCCXCVII. MDI. fo

Parisienses, quarum multæ variæque
liquas dignitate eminent editiones Robe
quam adcuratæ atque elegantes. Adsp
hoc ordine: MDXXVIII. fol. quæ est pri
nuscriptis codicibus emendata: MDXXXII.
cum quibusdam in ora positis adnotation
quæ ad fidem multorum vetustissimorum
scriptorum atque editionum antiquarum c
pantibus lectionibus ornata est; præterea a
interpretationes latinæ nominum virorum
schemata tabernaculi mosaici ac templi Salo

nes has Stephani sequutæ sunt ceteræ eiusdem, MDXLV. 8. quæ complectitur duplicem versionem alteram vulgatam; alteram vero tigurinam, anno editam, ac notis instructa est: MDXLVI. fol. itidem riis lectionibus: MDLV. 8. MDLVII. fol. tribus volu qua continetur et vulgata; et Pagnini latina versi adiectis notis. Non solæ Roberti Stephani editio etiam aliæ Parisiis lucem viderunt. Spectant huc, dierunt: MCCCCLXXVI. fol. MDVII. fol. MDXII. fol. MDXIX. 8. MDXXVI. 8. MDXXVIII. 8. MDXXIX. 24. minibus: MDXLI. fol. MDXLII. 16. MDXLIX. 8.

Romana; siue *biblia latina cum postillis Nicolai* Romæ per Conradum Schweynheym et Arnoldum P MCCCCLXXI. et MCCCCLXXII. fol. quinque volumin tio maxime rara:

Veneta, quarum numerus non exiguus est. illis tenent, quæ prodierunt: MCCCCLXXVI. fol. cu pretationibus ebraicorum nominum secundum ordi phabeti, editio multum rara: eodem anno fol. cur lai Ienfonii: MCCCCLXXXI. fol. cum postillis Nicol ra: MCCCCLXXXIII. fol. MCCCCLXXXIV. 4. MCCCCLXX MCCCCXCI. fol. et 4. MCCCCXCIV. 4. MCCCC MCCCCXCVIII. 4. MDXIX. 8. MDXXXVIII. 8. M MDL. 8.

Vlmensis, MCCCCLXXX. fol. cum summariis et conco tiis Menardi monachi, cura Io. Zaineri. Quum in post verba: *anno millesimo quadringentesimo octuagesimo* ditum est: *quarto kalendas februarii*, ex eo fortasse est editio vlmensis apud Io. Zainerum anni MCCCCLX fol. quam nonnulli memorant. Iam enarratæ edition ter se variæ sunt ac diuersæ, ita vt aliæ antiquiorem versionem vulgatam; aliæ autem eamdem quidem; codicem ebræum emendatam exhibeant illæque vel translationem hanc; vel notas, interpretationes a complectantur. Exstant etiam editiones sine indici atque anni ac cum aliis numerantur in libris rarioribu percensendis illis consulto eum modum adhibui, v

om

primeretur hocque efficeret, vt biblia hæc inter rari libros locum obtinerent. Post obitum enim Sixti V. ciis Clementis VIII. editio hæc innumeris fere locis ta fuit opusque, a sixtino multum diuersum, in exiit, hoc titulo: *biblia sacra vulgatæ editionis*, Ro typographia apostolica vaticana MDXCII. fol. siue: *bi cra vulgatæ editionis Sixti* V. *pontificis maximi iussu ta et edita.* * Præmissa est Clementis VIII. constitutio ille declarauit, solam editionem hanc esse authentica cum Roberti Bellarmini præfatione Quando in addu tulo dicitur, editionem hanc iussu Sixti V. recognita atque emendatam, aperte hoc falsum est. Qui sane nem Sixti V. ac Clementis VIII. inter se conferre et velit præfationem, in locum bullæ sixtinæ suppressæ su tam, is haud difficulter perspiciet, magnam esse vtr editionis discrepantiam. Monstrauit id diligenter MAS IAMESIVS libro, cuius inscriptio est: *bellum siue concordia discors Sixti quinti et Clementis octaui circ nymianam editionem*, Londini MDC. 4. et MDCLXXVIII. Idem et alii luculenter probarunt. ***

Sequitur classis *tertia*. Locum illius adsigno vul versionis editionibus, quæ postquam dictæ interpretatio au

Sixti V. *pontificis maximi recognitis*, *loca insigniora*, Antuer MDCIII. 12. de quo libro exponitur in BAVMGARTENII nachri ten von merckwürdigen büchern volum. III. p. 29. REIMMANI *catalogo bibliothecæ theolog.* p. 255. et *accessionibus ad catalogum* hu p. 152. FABRICII *historia bibliothecæ part.* III. p. 425.

* leguntur de hac editione: CLEMENT *bibliotheque curieuse, hi rique et critique tom.* IV. p. 159. WIDEKINDI *verzeichnis von ren bücbern* p. 590. vna cum reliquis auctoribus de editione Sixti quorum paullo ante mentionem feci.

** rarus est liber hic, de quo videas: BAVMGARTENII *nachrich von merckwürdigen büchern volum.* III. p. 30. FREYTAGII *anal litteraria de libris rarioribus* p. 482. VOGTII *catalogum librorum rariorum* p. 360.

*** ex his præcipue memorandus est: AMAMA in *antibarbaro bibl* p. 73. seqq vbi copiose enarrat, quæ cura Clementis VIII. in e tione Sixti V. emendata sint, atque ostendit, illa non fuisse vi operarum. Idem antea edidit: *censuram vulgatæ latinæ editio pentateuchi*, Franeckeræ MDCXX. 4.

uctoritate Clementis VIII. emendatio facta fuerat atque uulgata, lucem adſpexerunt. Generis huius ſunt:

Biblia latina, Sixti V. pontificis maximi iuſſu recognita tque edita. Additae ſunt concordantiae marginales, expliationes nominum ebraeorum et index rerum, Romae ex typographia vaticana, MDXCIII. 4. quam editionem HENICVS DE BVCKENTOP libro inſcripto: *lux de luce*, Bruxellis MDCCX. 4. * cum clementina anni MDXCII. contulit ac monſtrauit, illam cum hac non plane conſentire ac quamuis in vtraque permulta ſint typographorum errata; riorem tamen poſteriore non ſolum adcuratiorem eſſe; ed in hac quoque; ſiue ſecunda ſtudio permulta fuiſſe nutata:

Biblia latina, Romae ex typographia vaticana MDXCVIII. um tribus indicibus; ſiue catalogis locorum corrigendorum: rimo pro his ipſis bibliis; ſecundo pro bibliis MDXCII. ac ertio pro editione anni MDXCIII.

Biblia ſacra vulgatae editionis, Sixti V. iuſſu recognita atque edita, Antuerpiae ex officina plantiniana MDXCIX. 8. ** et MDCVIII. 8. Nomen *Sixti V.* quod editio haec prae ſe habet, de *Clemente VIII.* intelligendum eſſe, iam antea lenotaui:

Biblia ſacra vulgatae editionis, Sixti V. pontificis maximi uſſu recognita et Clementis VIII. auctoritate edita, Coloniae Agrippinae MDCIX. 8. *** MDCLXXIX. 8. * MDCLXXXII. 8. **

Biblia ſacra vulgatae editionis, Sixti V. pontificis iuſſu reognita atque edita, cum ſcholiis plurimum auctis et emendatis IO. MARIANAE *et notationibus* EMAN. SA, *addito* PETRI

acta eruditorum MDCCXI. p. 191. *vnſchuldige nachrichten* 1711. p 455.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern vol.* III. p. 22. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theolog.* p. 239.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volum.* X. p. 197.

' *ibidem* p. 198.

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 73.

PETRI LANSSELII *supplemento*, Antuerpiae ex offici tiniana, MDCXXIV. fol. duobus tomis. Acc FRANCISCI LVCAE *romanae correctionis in biblii loca insigniora*, quorum antea mentionem feci, eiu libellus, continens alias lectionum varietates:

Biblia sacra vulgatae editionis, Sixti V. et Clemen pontificum maximorum auctoritate recognita, cu chronologicis et historicis, Parisiis MDCLXII. fol. MDC quae non solum splendidae; sed etiam perutiles editio Ad ornandas illas operam suam CLAVDIVS LAN TVS contulit: *

Biblia sacra vulgatae editionis, Sixti V. pontifi ximi iussu recognita et Clementis octaui auctoritat Venetiis MDCCII. fol. Praeter iam memoratas nes, sunt plures aliae; quum autem constitui, breuitati sa quasdam tantum enarrare, praetermitto illas. **

Argumentum de ipsa versione vulgata multi pe sunt, cum oblata occasione; tum singulari industria, inprimis disputatum est, qualis illius dignitas sit au ctoritas. De quaestione hac doctissimi viri inter se tiunt aliique interpretationem hanc defendunt; alii impugnant. In illorum numero praecipue sunt po qui tamen non penitus conspirant. Iuris publici fec TALIS ALEXANDER dissertationem de *vulgata sc sacrae versione* *** quumque adfirmasset, interpretationem

---

* NICERONII *memoires tom.* XXXV. p. 249. BAVMGA *nachrichten von merckwurdigen buchern vol.* VIII. p. 194.

** in recensendis variis editionibus interpretationis latinae studia sua collocarunt: LE LONG *bibliotheca sacra* p. a KNOCHIVS in *den nachrichten von der braunschweigischen l lung:* BAVMGARTENIVS in *den nachrichten von merckwurd chern vol.* III. p. I. seq. V. p. I. seq. 287. 377. seq. X, p. 189. at locis: HAGEMANNVS in *der nachricht von den furnemste tzungen der heiligen schrift* p. 90. Speciatim de editionibus bus consulantur: CLEMENT *bibliotheque curieuse, histo critique tom.* IV. p. 62. seq. VOGTIVS *catalogo librorum* p. 116. seq. WIDEKINDVS in *dem verzeichnis von raren* p. 547. seq. FREYTAGIVS *analectis litterariis de libris* MAITTAIRIVS *annalibus typographicis.*

*** exstat in eiusdem *triade dissertationum ecclesiasticarum*, MDCLXXVIII. 8.

licet illa Sixti V. ac Clementis VIII. auspiciis fuerit correcta, vitiorum non expertem esse eamque ecclesiae auctoritate emendari posse, restitit illi CLAVDIVS FRASSENIVS; * caussam autem suam egit ALEXANDER in *dissertatione ecclesiastica, apologetica et anticritica aduersus Claudium Frassen; seu dissertationis alexandrinae de vulgata scripturae sacrae versione vindiciis*, Parisiis MDCLXXXII. 8. ** Cuius antea mentionem feci, HENRICVS DE BVCKENTOP edidit librum, qui titulum habet: *lux de luce, libri tres, in quorum primo ambiguae loquutiones: in secundo variae et dubiae lectiones, quae in vulgata latina occurrunt, ex originalium linguarum textibus illustrantur: in tertio agitur de editione Sixti V. facta* MDXC. Bruxellis MDCCX. 4. Versionem vulgatam veteris testamenti hodiernam esse antiquam illam italicam, quae in vetere occidentis ecclesia primas obtinuerit, probare admisus est IOSEPHVS BLANCHINVS hancque in rem in lucem emisit: *vindicias canonicarum scripturarum vulgatae latinae editionis; seu vetera sacrorum bibliorum fragmenta iuxta graecam, vulgatam et hexaplarem, latinam antiquam italam duplicemque Eusebii et Hieronymi translationem, nunc primum in lucem edita atque illustrata*, cuius operis pars prima prodiit Romae MDCCXL. fol. *** Inter lutheranos pariter ac reformatos viri eruditissimi fuerunt, qui vitia interpretationis huius eaque varii generis, grammatica, historica, chronologica, topographica, theologica, notarent ac colligerent. Ex illorum numero referendi huc sunt hancque in rem legendi: MARTINVS CHEMNITIVS, * IO. GERHARDVS, ** MICHAEL WALTHERVS, *** ABR. CALOVIVS, * CHRISTIANVS KORTHOLTVS ** atque

* *disquisitionum biblicarum capite* VI.

** *acta eruditor.* MDCLXXXII. p. 379. NICERONII *memoires* tom. III. p. 347.

*** *acta eruditor.* MDCCXLIII. p. 625.

* *examine concilii tridentini* p. 81.

** *confessione catholica* p. 389.

*** *officin. biblic.* p. 147.

* *critic. sacr.* p. 502.

** *tractatu de variis scripturae editionibus* p. 160.

atque alii; ex reformatis autem præcipue SIXTINV[illegible] MA * eodem labore perfunctus est. Nonnulli [illegible] latinitatem versionis vulgatæ reprehenderunt, A[illegible] nimirum HVNNIVS ** et MAXIMILIANVS PERC[illegible] qui opusculum sub titulo: *barbaries vulgatæ versi[illegible]* purgi MDCLXXIX. 12. edidit; *** ALBERICVS [illegible] autem defendit illam dissertatione de *latinitate vete[illegible] rum versionis, male adcusata*, cum duabus aliis eius[illegible] tationibus de † *libris iuris canonici* et de *libris i[illegible]* iterum litteris descripta, Helmstadii MDCLXXIV. 4.

§. VI.

Ad interpretationes codicis sacri latinas antiqu[illegible] quibus disserui, adiungendæ sunt *recentior[illegible]* runt illæ inter se cum origine sua, quum aliæ a p[illegible] aliæ a reformatis: quædam a lutheranis composit[illegible] conditione ac dignitate, quæ nunc maior; [illegible] est meritoque altera præfertur alteri. Qui in illi[illegible] ficiendis versati sunt, illi quidem studio ac cur[illegible] incubuerunt, vt vitia versionum antiquiorum co[illegible] rent; attamen et ipsi aliis reliquerunt emendan[illegible] numero versionum recentiorum latinarum, quar[illegible] ram susceperunt *pontificii*, sunt:

ISIDORI CLARII *vulgata editio veteris et no[illegible] menti, quorum alterum ad græcam veritatem emendat[illegible]*

---

* *antibarbaro biblico*, Franeckeræ MDCLVI. 4. qui maxime v[illegible] vulgatæ oppositus est.

** de *verbo dei contra Bellarminum libr.* II. *cap.* 14. *tom.* II. [illegible] eius *latinorum* p. 180.

*** REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 255.

† historiæ versionis vulgatæ illustrandæ, præter iam adductos [illegible]ptores, inseruiunt: WALTONVS *biblico adparatu* p. 351. TINGERVS *thesauro philologico* p. 377. HODIVS de *bibliorum [illegible]tibus originalibus, versionibus græcis et latina vulgata* p. 341. SI[illegible] *histoire critique du vieux testament* p. 242. ac *disquisitionibus c[illegible] de variis bibliorum editionibus* p. 157. ALEXANDER *histor. ec[illegible] stic. noui testamenti sec.* IV. *dissertation.* 39. *tom* IV p. 402. C[illegible] ZOVIVS *critica sacra veteris testamenti* p. 664. adde FABRICI[illegible] *stor. bibliothec. part.* I. p. 17. *vnpartheyischen bibliothecar.* p. [illegible]

m diligentissime, vt noua editio non facile desideretur et us tamen hic agnoscatur, adiectis ex eruditis scriptoribus oliis, ita vbi opus est, locupletibus, vt pro commentariis sint: ltis certe locorum millibus, praesertim difficilioribus, lucem ferunt, Venetiis MDXLII. fol. quae editio est multum rara. stant duae aliae editiones: secunda nimirum Venetiis DLVII. fol. ac tertia ibidem MDLXIV. fol. Se octo millia orum emendasse, praefatione adseuerat. Postquam opus c lucem adspexerat, id commendauit se pontifici roma- Paullo III. postea autem improbatum est atque ita displi- it auctoribus *indicis prohibitorii tridentini*, vt illi sanci- nt: *ex bibliis Isidori Clarii brixiani prologus et prolego- na praecidantur; eius vero textum nemo textum vulgatae itionis esse existimet.* * Fuerunt et alii inter curiae romanae dictos, qui de latina editione hac minus benigne senti- nt. ** Exhibet illa versionem quidem vulgatam hancque titulus praefert; tam multae autem mutationes factae sunt, illa quodam modo pro noua interpretatione haberi queat, ae et caussa est, cur editionem hanc huc retulerim: *** SANTIS PAGNINI *biblia latina.* Primus ille est, qui ter pontificios plane nouam versionem latinam scriptu- e confecit. Lucem illa vidit Lugduni MDXXVII. e vt titulus habet, MDXXVIII. 4. ac postea iterum teris descripta est ac prodiit Coloniae MDXLI. fol. risiis MDLVII. fol. cum versione vulgata ac notis atabli, duobus voluminibus: Francofurti ad Moenum MDC.

* licti *indicis*, Dillingae MDLXIV. 8. editi, p. 9. Coloniae autem DCXXI. 12. p. 14. adde.: *indicem librorum prohibitorum et expur- torum* SANDOVALI p. 385. ac SOTOMAIORIS p. 728.

** locum in illis tenent: CANVS *locor. theologicor. libr.* II. *cap.* 13. 57. *oper.* SIMON *histoire critique du vieux testament* p. 320. 530. *istoire critique des commentateurs du nouueau testament* p. 144. ac *disquisitionibus criticis de variis bibliorum editionibus cap.* XXII. FRAS- ENIVS *disquisition. biblicar. lib.* II. *cap.* 7.

*** de editione hac videantur: LE LONG *bibliotheca sacra* p. 258. EVEMENT *bibliothequ. curieuse, historique et critique tom.* IV. p. 188. CARPZOVIVS *critica sacra veteris testamenti* p. 687. WIDE- KINDVS *in dem verzeichnis von raren büchern* p. 579.

MDCXV. 8. Venetiis MDCIX. fol. vna cum vulgata: A... MDCXVI. fol. tribus voluminibus, cum vulgata ... aliis versionibus, ac sæpius. Inter editiones has prim... ... tenet ac reliquis præfertur, quia magis, qu... ... cum sermone ebræo consentiat. Iudicia viroru... ...rum de interpretatione hac sunt diuersa. Laud... alii; alii autem vituperant ac perstringunt hique ... prauo mentis adfectu incitati. Non caret versio ... eamque variis in locis obscuram esse ac barbara... auctor verbis ebræis nimium inhæsit, haud nega... attamen illa vtilitatem præbet; nec contemni debe...

Biblia sacra ex Santis Pagnini translatione; sed ... ea lingua amussim nouissime ita recognita et scholiis ... vt plane noua editio videri possit. Accedit præterea ... terpretationum ebraicorum græcorumque nomin... sacris litteris reperiuntur, ordine alphabetico dige... auctore, Lugduni MDXLII. fol. editio rarissima, cu... larem mentionem facio, quia MICHAEL SERVE... nomine MICHAELIS VILLANOVANI, præfatio... breuiores notas, praue scriptas, adiecit: **

BENEDICTI ARIAE MONTANI *biblia lati...* complectuntur Pagnini versionem latinam veteris te... ab Aria multum correctam; noui autem fœderis in...

* QVETIF et ECHARD *scriptorum ordinis prædicator.* tom. II. ... SIMONIS *histoire critique du vieux testament* p. 313. ac *dis... ... critica de variis bibliorum editionibus cap.* XXII. KORT... ...*latus de variis scripturæ editionibus cap.* XV. p. 252. LE ... *bibliotheca sacra* p. 286. CARPZOVII *critica sacra veteris* ... p. 712.

** ...antur de editione hac: *bibliotheq. angloise tom.* II. ... V. p. 6. MOSHEMII *historia Michaelis Serueti* p. 187. ... *anderweitiger versuch einer vollständigen vnd vnpartheyischen ...* p. 88. CLEMENT *bibliotheq. curieuse, histor...* ... tom. IV. p. 127. BEYERI *arcana sacra bibliothecarum* ... p. 107. GOETZII *merckwurdigkeiten der kœniglichen ... zu Dresden vol.* I. p. 358. VOGTII *catalogus libror.* ... p. 111. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 579. ... NONII *memoires tom.* XI. p. 241. MAITTAIRE *annales typ...* tom. II. p. 583. SCHELHORNII *amoenitat. litterar. tom.* V. ...

iem vulgatam, itidem emendatam. Prodiit versio haec
na cum sermone ebraeo ac graeco codicis sacri, Antuerpiae
LXXII. tanquam adpendix bibliorum polyglottorum ant-
piensium, quae splendida est editio ac maxime rara: *
um Antuerpiae MDLXXXIV. fol. ** Coloniae MDCIX. fol.
dae ab anno MDCVIII. vsque ad annum MDCXIII. 8.
o voluminibus: *** Geneuae MDCXIX. fol quae editio
: aliis commendatur: * Lipsiae MDCLVII. fol. Francofurti
Moenum MDCCVII. fol. Viennae MDCCXLIII. 8. quo anno
a LVDOVICI DEBIEL prima pars in lucem prodiit. **
iquas editiones praetermitto atque addo, interpretationem
ic etiam separatim lucem adspexisse, Francofurti ac Vi-
iberga MDXCI. 8. Vniuersam translationem Arias supra
:as sermonis sacri posuit atque industriam suam praecipue
id contulit, vt voces latinas vsurparet, quae ebraeis ac
:cis adcurate responderent, omniaque de verbo ad ver-
n exponeret. Factum eo est, vt interpretationem exhi-
et, quae saepe obscura, barbara, inepta est; nec omnibus
probaret; a multis autem non solum propter memorata;
etiam alia variaque vitia haud leuioris momenti acriter
rehenderetur. Alii mitiorem sententiam de opere hoc
:runt; nec sine caussa statuerunt, illud non plane inutile
:. *** Nouam latinam interpretationem veteris testamenti
:epit quoque THOMAS DE MALVENDA; minus autem

 ad

chrichten von einer hällischen bibliothec volum. I. p. I. KNOCHII *chrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. II. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. p. 34. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theologicae* p. 193. VOGTII *talogus librorum variorum* p. 91.

CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. 35.

BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* X. p. 6. REIMMANNI *catalog. bibliothec. theologic.* p. 195. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* X. p. 4.

samlung von alten vnd neuen theologischen sachen, 1751. p. 897.

ANTONII *biblioth. hisp. nou. tom.* I. p. 162. QVETIF et ECHARD *scriptor. ordinis praedicatorum tom.* II. p. 116. KORTHOLTI *tractatus de variis scripturae editionibus* p. 254. FABRICII *histor. biblioth. part.* I. p. 4. CARPZOVII *critica sacra veteris testamenti* p. 716.

ad finem perduxit. Progressus enim est tantum v
capita quædam Ezechielis. Versio hæc vna cum c
tariis in lucem prodiit Lugduni MDCL. fol. quinq
minibus; parum autem viris, harum rerum periti
mendauit, quia ad singula verba nimis adcommoda
nomine obscura ac simul barbara est. *

Inter *reformatos* scripturas sacras latine red

SEBASTIANVS MVNSTERVS, qui primus i
matæ ecclesiæ doctores nouam latinam versione
prioris fœderis confecit. Ipsi codici ebræo adiun
illa Basileæ MDXXV. fol. duobus tomis hancq
editionem sequutæ sunt aliæ, MDXXXIV. MDXXXIX
fol. Fuerunt quidem, qui interpretationem hanc p
rent; alii tamen, inter ipsos pontificios quoque, m
eam laudarunt. Omnem diligentiam ac fidem a
hibuit Munsterus atque id sedulo curauit, vt v
ebræarum exprimeret latine; quum autem ratio
interpretandi sequeretur, factum est, vt vteretur
vocibus, non satis puris: **

TIGVRINI, quorum studio itidem noua interpre
tina veteris testamenti composita atque in lucem e
Ad opus hoc LEO IVDAE primus se admouit; m
tem impeditus quum id haud absoluere posset, TH
RVS BIBLIANDER, quæ restabant, suscepit ac P
CHOLINVS libros apocryphos ex sermone græco in la
conuertit; CONRADVS autem PELLICANVS curam

* confer: SIMONIS *histoire critique du vieux testament.* p. 3
disquisitiones criticas de variis bibliorum editionibus cap. XXII
TONII *bibliothecam hispan. nouam tom.* II. p. 248. QVET
ECHARD *scriptor. ordinis prædicatorum tom.* II. p. 456.
HOLTI *tractatum de variis bibliorum editionibus* p. 279.

** videantur de versione hac: LE LONG *bibliotheca sacra* p.
SIMONIS *histoire critique du vieux testament* p. 321. eiusden
quisitiones critic. de variis bibliorum editionibus cap. XXIII.
HOLTI *tractatus de variis scripturæ editionibus* p. 260. CA
VII *critica sacra veteris testamenti* p. 721. WOLFII *biblioth*
part. II. p. 368. 370. *part.* IV. p. 118. BAVMGARTENII
richten von merckwürdigen büchern volum. X. p. 1.

in eo posuit, vt omnia adcurate litteris describerentur. Prodiit versio haec vna cum nouo testamento sub titulo: *biblia sacro sancta testamenti veteris et noui, e sacra ebraeorum lingua graecorumque fontibus, consultis simul orthodoxis interpretibus, religiosissime translata in sermonem latinum*, Tiguri MDXLIII. fol. quae est prima editio, elegantia sua reliquis superior ac multum rara. * Interpretatio latina librorum noui foederis est ea, quam ERASMVS iuris publici fecit; recognita tamen a dicto CHOLINO et ROD. GVALTHERO. Post primam editionem lucem viderunt aliae eaeque Tiguri MDXLIV. 4. ** Parisiis MDXLV. 8. ex officina Roberti Stephani, qui auctorum nomina omisit ac praefatione aliis persuadere voluit, se versionem latinam Pagnini, a FRANCISCO VATABLO emendatam, exhibere quumque et huic additas notas adscripsit, factum est, vt interpretatio, quae tigurinorum est, VATABLO perperam tribueretur; item Basileae MDLXIV. fol. *** Salmanticae MDLXXXIV. * Hanouiae MDCV. 4. ** Praeter editiones has, memorantur aliae, luci publicae expositae: MDXLVIII. MDLIX. MDLXX. MDLXXXIX. MDXCVII. MDCXVIII. ac sequentibus annis. Nonnulli versionem hanc acerbe perstrinxerunt ac postquam illa et ipsis romanae ecclesiae addictis: immo Hispanis se commendauerat, aegre id tulit IACOB. GRETSERVS atque euulgauit non solum: *admonitionem ad exteros de bibliis tigurinis*, MDCXV. 4. sed etiam, post LYCHARDI NEOCOMIENSIS; siue qui ficto nomine hoc vsus est, IO. IACOBI HVLDRICI, *vindicias pro bibliorum translatione tigurina*, aduersus eum, Tiguri MDCXVI. editas, *defensionem admonitionis*, MDCXVII. Alii viri eruditi atque a partium studio alieni de versione tigurina

 hono-

* CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. p. 130. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 580. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volum.* V. p. 191.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* III. p. 323.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 9.

* KORTHOLTVS de *variis scripturae editionibus* p. 365.

** REIMMANNI *catalog. bibliothec. theol.* p. 223.

ad finem perduxit. Progreſſ
capita quædam Ezechielis. V
tariis in lucem prodiit Lugdu
minibus; parum autem viris,
mendauit, quia ad ſingula verb
nomine obſcura ac ſimul bar

Inter *reformatos* ſcripturæ

SEBASTIANVS MVNSTE
matæ eccleſiæ doctores nouam
prioris fœderis confecit. Ipſi
illa Baſileæ MDXXV. fol. duc
editionem ſequutæ ſunt aliæ, M
fol. Fuerunt quidem, qui in
rent; alii tamen, inter ipſos
eam laudarunt. Omnem di
hibuit Munſterus atque id
ebræarum exprimeret latine
interpretandi ſequeretur, ſ
vocibus, non ſatis puris:

TIGVRINI, quorum ſ
tina veteris teſtamenti cor
Ad opus hoc LEO IVDA
tem impeditus quum id
RVS BIBLIANDER, qu
CHOLINVS libros apocr
conuertit; CONRADVS

* confer: SIMONIS *hiſto*
diſquiſitiones criticas de v
TONII *bibliothecam hiſpa*
ECHARD *ſcriptor. ordinis*
HOLTI *tractatum de variis*

** videantur de verſione h
SIMONIS *hiſtoire critique*
quiſitiones critic. de variis
HOLTI *tractatus de variis*
VII *critica ſacra veteris teſt*
part. II. p. 368. 370. *part*
richten von merckwürdigen b

honorifice sentiunt eamque iustis laudibus ornant. uis enim auctores illius non plane singulare studium gulas voces sermonis ebraei, latine reddendas, adhib tamen omni industria ac fide egerunt, vt res ipsa que sensum adcurate exprimerent, ac quod inte huius ornamentum est, dicendi genus perspicuum satis castum sequuti sunt: *

SEBASTIANVS CASTELLIO, cuius *biblia* saepius litteris descripta sunt. In lucem illa prodi leae MDLI. fol. cum eiusdem adnotationibus, quae editio: ibidem MDLIV. fol. cum historiae supple Iosepho sumto, ab Esdrae temporibus vsque ad et a Machabaeis vsque ad christum; item Basil fol. ** eodem loco MDLXXIII. fol. *** Lipsiae fol. quae optima habetur editio: * ibidem MDCC MDCCXXVIII. 12. MDCCXXIX. 8. cum CHRIS WOLLII dissertatione de *eo, quod pulcrum est in cri codicis latina Sebastiani Castellionis:* *** MDCC studio *Io. Ludolph. Bunemanni*, qui versionem ha mis editionibus emendauit, praefatus est ac curauit, memoratam Wollii dissertationem, accederent margine subiectae, chartae geographicae et templi nis delineatio. * Editio haec iterum lucem vidit i

* legendi sunt SIMON *histoire critiqu. du vieux test* ac *disquisition. critic. de variis bibliorum editionibus* KORTHOLTVS de *variis scripturae editionibus* p. 262. *theatro anonymorum* p. 416. et *theatr. pseudonymor.* p. LONG *bibliotheca sacra* p. 289. CARPZOVIVS *critica testamenti* p. 729.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merkwurdigen buchern* p. 199. *nachricht von den buchern in der stollischen* *vol.* 1. p. 90.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merkwurdigen buchern* p. 199.

* *ibidem vol.* v. p. 205.

** REIMMANNI *catalog. bibliothecae theolog.* p. 240.

*** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1729.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 76.

WOLLII *dissertatione* ac GOTHOFREDI VOCKERODTI commentatione de *pretio et vsu singulari bibliorum latinorum Castellionis* * atque indice latinitatis selectae, vulgo neglectae, merito et falso suspectae, Lipsiae MDCCXXXVIII. 8. ** hancque alia, cui praemissa sunt iudicia doctorum virorum de bibliis Castellionis, sequuta est eodem loco MDCCL. 8. *** Eam interpretandi rationem Castellio iniit, vt oracula diuina in sermonem latinum purum atque elegantem conuerteret; non omnibus autem se probauit. Expertus est acerbiores censuras, in primis quod per nimium latinitatis studium voces ac formulas loquendi adhibuerit, quae profanae sint, superstitionem prodant ac maiestati scripturarum sacrarum aduersentur, id quod vitio haud caret ac merito vituperatur. Attamen nec diffitendum est, Castellionem plurimis in locis sensum recte non tantum atque adcurate; sed etiam perspicue atque eleganter expressisse. Alia igitur interpretationis huius reprehendenda sunt; alia autem laudanda. * Aduersariis suis CASTELLIO opposuit: *defensionem suarum translationum bibliorum et maxime noui foederis*, Basileae MDLXII. 8. quae etiam editionibus quibusdam versionis huius addita est:

IMMANVEL TREMELLIVS et FRANCISCVS IVNIVS, qui studia sua coniunxerunt ac nouam versionem latinam codicis ebraei composuerunt. Quum Tremellius in-

E 4 ter-

* praemissa est CASTELLIONIS *nouo testamento*, Francofurti MDCXCIV. 8. edito, ac postea locum obtinuit in VOCKERODTI *consultationibus de litterarum studiis* p. 147.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volum.* V. p. 206.

*** *ibidem volum.* VIII. p. 200.

* praeter iam adductos scriptores, de versione hac exponunt ac speciatim diuersa virorum eruditorum de illa iudicia enarrant: KORTHOLTVS de *variis scripturae editionibus* p. 267. SIMON *histoire critique du vieux testament* p. 324. ac *disquisit. critic. de variis bibliorum editionibus cap.* XXIII. LE LONG *biblioth. sacr.* p. 291. CARPZOVIVS *critica sacra veteris testament.* p. 736. FABRICIVS *hist. bibliothec. part.* I. p. 18. ALETHAEVS in *dem bericht von den commentariis vber die schrift part.* I. p. 45.

terpretationem hanc fuſcepiſſet, auctoritate Fride[illegible] electoris palatini, illi Iunius, vt ſocius tanti labori[illegible] ctus fuit. Communi nomine euulgarunt eam, Fra[illegible] ad Mœnum fol. ex officina wecheliana per partes [illegible] in lucem prodiret pars *prima* pentateuchi MDLXXV[illegible] librorum hiſtoricorum MDLXXVI. *tertia* po[illegible] MDLXXIX. ac *quarta* propheticorum MDLXXIX. [illegible] Franciſcus Iunius libros apocryphos, ab ipſo ex lin[illegible] ca in latinam translatos ac breuioribus notis: ill[illegible] eodem anno adiecit. * Scripta noui fœderis in [illegible] hac ſunt omiſſa; poſtea autem duplex illorum verſi[illegible] addita eſt: altera TREMELLII ex ſyro: altera [illegible] DORI BEZAE ex græco ſermone. Quum opus hoc [illegible] deſcribendum eſſet, poſt curſum vitæ, a Tremellio [illegible] Iunius in verſione ipſa pariter ac in notis plurima [illegible] deleuit, adiecit, non ſemel; ſed ſæpius, quoties [illegible] editio erat adornanda. Ita correcta, quemadmodu[illegible] debebat, interpretatio hæc in lucem prodiit, [illegible] MDXC. 4. ** Hanouiæ MDXCVI. fol. *** M[illegible] MDCIII. fol. Geneuæ MDCXVII. fol. * Hanouiæ M[illegible] 8. ac MDCXXIV. fol. duobus voluminibus, cum [illegible] TOSSANI indice locupletiſſimo, ſeparatim quoque ſub [illegible] *lexicon concordantiale biblicum*, Francofurti MDCL[illegible] fol. edito: ** Geneuæ MDCXXX. fol. *** Amſte[illegible] MDCXXXI. 8. * MDCXLVIII. 12. MDCLI. 12. Tiguri MDC[illegible] 8. MDCCIII. 8. MDCCVIII. 8. Hanouiæ MDCCXV. 8.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* [illegible] V. p. 200. WIDEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. [illegible]

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern* X. p. 200.

*** FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* III. p. 323. REIMM[illegible] *catalog. biblioth. theolog.* p. 204.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* VIII. p. 201.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 11. BAVMGAR[illegible] *nachrichten von merckwürdigen buchern vol.* V. p. 202.

*** *ibidem volum.* X. p. 203.

* *ibidem* p. 204.

as, plures aliæ editiones exſtant, quas præterire libet.
ıterpretatione hac viri doctiſſimi ſententiis ſuis itidem
ſe diſcrepant. Nonnulli reprehendunt eam ob licen-
qua ſumſerint ſibi auctores, multas voces, in codice
ɔ haud vſurpatas, ſupplendi ſenſus cauſſa, in verſionem
transferre: ob ſtilum ac ſcribendi rationem, non
atam vſitatamque: ob alia vitia generis huius. Sunt
n, qui laudant illam, defendunt, excuſant. *

ɛſtant denique biblia latina, a *lutheranis* compoſita; aut
n in lucem edita, hucque referri debent:

entateuchus, *liber Iosue*, *liber iudicum*, *liber regum*, *no-*
teſtamentum, Vitembergæ MDXXIX. fol. ac cura mea
: cum in LVTHERI *operibus*, a me editis; ** tum ſe-
tim etiam Halæ MDCCXLV. 4. Exhibet volumen hoc
onem vulgatam, ad linguam ſacram emendatam, non
ium; ſed quorundam tantum librorum prioris fœde-
De auctore illius multa ſunt diſputata. Plerique
ɔnem hanc Luthero adſcribunt hæcque ſententia ſpeciem
abilitatis non mediocris præ ſe habet, quemadmodum
loco *** monſtraui:

E 5 *Sacra*

ra de verſione hac habentur: in KORTHOLTI *tractatu de variis*
turæ editionibus p. 272. CRENII *animaduerſ. hiſtor. philolog.*
. V. p. 53. SIMONIS *hiſtoire critique du vieux teſtament* p. 326.
iſquiſit. critic. de variis bibliorum editionibus cap. XXIII. LE
IG *bibliothec. ſacr.* p. 294. CARPZOVII *critic. ſacra veteris*
menti p. 744. FABRICII *hiſtoria bibliothec. part.* III. p. 323.
: BVRCKLINI diſſertationem de *interpretatione Iunio-tremellia-*
eteris teſtamenti, *in ebræam linguam eiusque accentuationem im-*
ente, Gieſſæ MDCXCVI.

m. XIV.

ræfatione ad dictum *tomum* XIV. *der ſämtlichen ſchriften Lutheri*
I. Quæ ibi de interpretatione hac ſcripſi, ea in latinum ſer-
nem conuerſa atque illi, ſeparatim editæ, ita præmiſſa ſunt, vt
ularem præfationem conſtituant. Auctoribus, ibi a me com-
noratis, addi poſſunt: CLEMENT *bibliotheque curieuſe*, *hiſto-*
re et critique tom. IV. p. 114. WIDEKINDI *verzeichnis von*
en büchern p. 576. FREYTAGII *analecta litterar. de libris*
ioribus p. 117. SCHVSTERI *unterſuchung der meinungen vom*
auctore

Sacræ scripturæ et diuinarum litterarum biblia cum diligentia, cura, studio singulari elaborata, d tentia doctissimorum virorum et inprimis ebraicæ lin torum, plurimis in locis vltra priores editiones emend correcta, et Erasmi roterodami versione noui testame priorem adposita, Lipsiæ ex officina Nicolai Wolrab fol. Præmissa est præfatio *Ioannis Brentii,* qua sacra rarum auctoritas adseritur ac summa illarum c Complectitur quidem opus hoc codicem sacrum qui studio Roberti Stephani Parisiis MDXL. fol. exiit, atque ita noua tantum est editio; quonia lutherani illud iterum litteris describendum cura isti quodam modo locum hunc adsignare p maui: *

PAVLLI EBERI *biblia latina,* quibus e versio vulgata; ita autem correcta, maxim terpretatione, vt noua fere esse videatur. Lutheri versio germanica opusque suscept gusti, electoris Saxoniæ, prodiit Vitem emendate cura *Paulli Crellii* MDLXXIV.

LVCAE OSIANDRI *biblia latina i garem translationem, ad ebraeam veri*

---

auctore der 1529. *zu Wittenberg herausge nach welcher solche dem seeligen D. Mar Philipp Melanchthon einigen; Sebald Mu an gehabt, gezeiget vnd sonst viel mer* Ienæ MDCCL. 4. WALTERI *erört lateinischen bibel des iahrs* 1529. *worin der lateinischen version nach, eine* Ienæ MDCCXLIX. 4. eiusdem *bes tenberg* 1529. *herausgekommene bi noch vnter seiner aufsicht verfertig* Ienæ MDCCLII. 4.

* CLEMENT *bibliotheque curieuse* 134. WIDEKINDI *verzeichnis* GARTENII *nachrichten von* p. 283.

** LE LONG *bibliothec. sacr. germanicæ bibliorum Lutheri ria versionis germanicæ biblio*

i ac perspicua explicatione illustrata, insertis etiam praeci-uis locis communibus, in lectione sacra obseruandis, Tubingæ MDLXXVIII. 4. ibidem ab anno MDLXXXIX. vsque ad annum MDXCII. fol. tribus partibus: * Tubingæ MDXCVII. fol. itidem tribus tomis: Francofurti MDCIX. fol. tribus voluminibus. ** Sine notis versio hæc lucem adspexit Tubingæ MDXCIII. MDCIX. 4. *** Stuttgardiæ MDCLXIV. 8. * Non hæ tantum; sed aliæ quoque editiones exstant; a quibus autem recensendis abstineo. ** Prodiit præterea opus hoc, germanice redditum, Stuttgardiæ MDC. Luneburgi MDCL. ac sæpius. Quas Osiander ad oracula diuina illustranda adiunxit, notæ a viris doctissimis laudantur. Versio, quæ vulgata est, ad fidem normamque codicis ebræi studiose emendata fuit:

ANDREAE OSIANDRI *biblia sacra, quæ præter antiqua latinæ versionis necessariam emendationem et difficiliorum locorum succinctam explicationem, multas insuper vtilissimas obseruationes continent*, quæ in lucem exierunt Tubingæ MDC. *** MDCVI. * MDCIX. Francofurti MDCXI. ** ibidem MDCXVIII. fol. ***

SEBASTIANI SCHMIDII *biblia sacra; siue testamentum vetus et nouum, ex linguis originalibus in linguam latinam translatum, additis capitum summariis et partitionibus.* In-

---

BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern vol.* V. p. 287.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 15. REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 286.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* V. p. 295.

* *ibidem* p. 296.

* confer de illis: LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 282.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* V. p. 291.

* *ibidem* p. 292.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 22.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* V. p. 293.

Inter lutheranos Schmidius hic est vnicus, qui ad in-
tionem codicis sacri plane nouam componendam
In lucem illa prodiit, postquam iste e vita abierat,
torati MDCXCVI. 4. cum præfatione ordinis theo-
argentoratensium: * iterum ibidem MDCCVIII. 4.
MDCCXV. 4. *** qui annus in titulo quidem posi-
quum autem in eodem editio hæc dicitur *editio*
priori emendatior, illa noua tantum inscriptione or-
se videtur. Laudabili consilio codex ebræus pariter
eus cum versione latina hac editus est: ille cura Cl-
psiæ MDCCXL. 4. hic *Wilischii* studio, Chemnitii MD-
8. Id præcipue Schmidius egit, vt omnia ad litteram
in his particulas quoque exprimeret ac sensum scri-
diuinorum, quantum fieri potuit, planum redderet
autem in rem interdum voces interposuit ac signis
Attamen interpretatio hæc non omni vitio caret, su-
illa omnino, quæ non sine caussa reprehenduntur,
uit ea maxime tironibus, in litteris ebræis rudibus,
do faciliori negotio intelligere velint, qualis sit voc-
ficandi vis. *

§. VII.

Postquam versiones bibliorum latinas commem-
accedo nunc ad *germanicas* easque integri c-
sacri, quæ quum variæ sunt, ordinis caussa classes
rum constituere, libet. Ad *primam* refero eas, qu-
lucem prodierunt, antequam Lutherus interpretatio-
suam germanicam concinnaret ac iuris faceret publ-
Versiones illæ in libris rarioribus numerantur ac pro-
antiquitatem in existimatione sunt; iam dudum a-

* *acta eruditor.* MDCXCVI. p. 350. BAVMGARTENII *nachri*
von merckwürdigen büchern vol. V. p. 305.

** *iournal des sauans* MDCCVIII. *decembr.* p 475. FABRICI
stor. bibliothec. part. III. p. 335.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 41.

* adde: CARPZOVII *critic. sacr. vet. testam.* p. 706. LE LO
biblioth. sacr. p. 297.

ri docti recte iudicarunt, eas paruam vtilitatem præ-
re. Tam obſcure ac barbare iſtæ ſunt compoſitæ, vt
illius quoque ætatis hominibus vix intelligi potue-
rit, easdemque non ad ſermonem ſacrum ebræum ac
græcum; ſed latinam vulgatam interpretationem ador-
tas fuiſſe, ſatis conſtat.

Primus locus bibliis germanicis adſignandus eſt, quæ non multo poſt artis typographicæ in lucem prodierunt, ſine indicio loci atque anni, cuiusmodi variæ exſtant editiones, maxime raræ atque ab aliis diligenter deſcriptæ. * Poſt illas ſpectant huc editiones, quæ vtramque notam anni ac loci præ ſe habent, quales ſunt:

Moguntina, ex typographia Io. Fuſti MCCCCLXII. fol. quæ omnium germanice deſcriptorum bibliorum prima atque antiquiſſima habetur. ** Quæ enim memorantur a quibusdam, editiones anni MCCCCXLVII. et XLIX. illæ inter fictitias referuntur:

Argentoratenſis, MCCCCLXVI. fol. cura Ioannis Mentelii: ***

Auguſtana, MCCCCLXVII. quam nonnulli primam eſſe codicis ſacri germanici editionem, ſuſpicantur; * falli autem eos opinione ſua, editio antiquior, paullo ante a me enarrata, firme probat:

Augu-

* editiones hæ recenſentur: in CLEMENT *bibliotheque curieuſe, historique et critique tom* III. p. 305. ſeq. VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 98. ſeq. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 439. ſeq. atque aliis huiusmodi libris, poſtea adducendis.

** editionem hanc prodiiſſe omnino, BENGELIVS *adparatu critico ad nouum teſtamentum* p. 758. teſtatur.

*** SCHWARZII *index nouus librorum, ſub incunabula typographiæ impreſſorum* p. 26. et *nutzliche arbeiten der gelehrten im reich part* VI. p. 494.

* vide: TENTZELII *monatliche unterredungen*, 1695. p. 674. et MAYERI diſſertationem de *verſionibus ſcripturæ ſacræ, ante Lutheri translationem impreſſis*, quæ eiusdem *hiſtoriæ verſionis germanicæ bibliorum Lutheri* addita eſt, p. 187.

Augustana, MCCCCLXXVII. fol. per Antonium So vti in fine legitur ibique etiam annus indicatur: *

Augustana, itidem anni MCCCCLXXVII. fol. cura Sorgii, a priori diuersa, vti testantur, quibus facult vtramque inter se conferendi: **

Augustana, MCCCCLXXX. fol. per Antonium Sorgiu

Noribergensis, MCCCCLXXXIII. fol. per Antoniu Burger, et iterum MCCCCLXXXVIII. fol. *

Argentoratensis, MCCCCLXXXV. fol. tomis duobus, eruditis non multum cognita:

Augustana, MCCCCLXXXVII. fol. **

Augustana, MCCCCXC. fol. duobus tomis:

Augustana, MDVII. fol. duobus voluminibus, quæ denuo Augustæ Vindelicorum MDXVIII. fol. itidem d voluminibus litteris descripta sunt. *** Memorantu que biblia germanica anni MCCCCLXIV. quæ autem tantum exarata exstare, alii ostendunt. *

§.

* confer: GVDENII *syllogen* I. *variorum diplomatariorum* p.

** TENTZELII *monatliche vnterredungen*, 1697. p. 677. BRV *abhandlung von einigen alten deutschen vberfetzungen der schrift*, quæ commentatio exstat in *den beyträgen zur critisc storie der deutschen sprache part.* XVII. p. 23.

*** BRVCKERVS *dicto loco* p. 21. SCHELHORNIVS *amœnita rar. tom.* III. p. 30. LILIENTHALIVS in *den preussischen volum.* II. p. 47.

* SINCERI *neue samlung von alten vnd raren buchern tom.* II. IVNCKERI *nachricht von der öffentlichen bibliothec zu Eisenach verzeichnis einiger raren bucher part.* II. p. 134. BEYERI *sacr. bibliothecar. dresdensium* p. 70. *berlinische biblioth. tom.* I. FABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 24. MYLII *mem biblioth. academic. ienensis* p. 144.

** BEYERI *arcana sacra bibliothec. dresdensium* p. 92.

*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* III. p. 283.

* præter antea memoratos scriptores, de editionibus his codici germanici videantur: MAGNVS dissertatione de *antiquis sacr ptura versionibus germanicis*, Augustæ Vindelicorum M D

§. VIII.

ı classe *secunda* bibliorum germanicorum colloco ea, quæ singulari cura ac studio MARTINI LVTHERI con:ta atque in lucem edita sunt. Quæ hüc spectant at-e a me enarrari debent, scriptorum tria exstant ge-ra. Alia historiæ interpretationis huius lucem adfe-nt; alia exhibent ipsa biblia hæc, diuersis locis ac nporibus tam multum ac sæpe ad publicum vsum nslata, vt editiones illorum sint innumerabiles; de-que autem et ingenii monimenta prodierunt, quibus :sio hæc vel reprehensa; vel defensa fuit.

Ad ea intelligenda, quæ ad historiam interpretationis scripturæ sacræ germanicæ LVTHERI pertinent, lucem adferunt:

PAVLLI CRELLII *bericht von D. Lutheri deutschen bi-bel, correctur vnd vnterschiedenen druck derselben*, MDLXXVII. *

IO. FRIDERICI MAYERI *historia versionis germanicæ bibliorum D. Martini Lutheri. Accedit mantissa de trans-lationibus bibliorum germanicis ante Lutherum, siue editis; siue ineditis et de notis veterum biblicis dissertationes*, Ham-burgi MDCCI. 4. ** quæ quamuis nec diligenter; nec ad-curate

MAYERVS dissertatione de *versionibus scripturæ sacræ, ante Lutheri translationem impressis*, quæ eiusdem *historiæ versionis germanicæ bi-bliorum Lutheri*, p. 181. adiuncta est: BRVCKERVS in *der abhand-lung von einigen alten deutschen vbersetzungen der heiligen schrift*, quæ commentatio locum obtinuit in *den beyträgen zur critischen bi-storie der deutschen sprache part.* XVII. MICHAELIS *beschreibung einiger alten deutschen bibel-vbersetzungen vor D. Luthers zeit*, in eiusdem *syntagmate commentationum* p. 1. atque addantur: LE LONG *bibliotheca sacra* p. 377. ac *bibliotheca biblica*, Brunsuigæ MDCCLII. edita, p. 81.

* qui libellus translatus est in *consiliorum theologicor. vitebergensium tom.* I. p. 8.

** *iournal des sauans* MDCCII. *april.* p. 436. *acta eruditor.* MDCCI. p. 467. ECCARDI *monatliche auszüge aus neuen buchern*, 1701. *nouembr.* p. 3. FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 384.

curate satis sit scripta; ea tamen multa continentur lectioneque digna:

IO. MELCHIORIS KRAFFTII *emendanda et ... da quaedam in historia versionis germanicae bibliorum Lutheri Mayeri*, Slesuici MDCCV. 4. * *prodromus ... versionis germanicae bibliorum, das ist, vorläufige an... abhandlung der historie von der in die deutsche spra... setzten bibel*, Hamburgi MDCCXIV. 4. ** *prodr... nuatus historiae versionis bibliorum germanicae, das ... tzung der vorläufigen anzeige von der in die deutsch... vberſetzten bibel historie*, Hamburgi MDCCXVI. 4. *** ... *continuati zweyfacher anhang*, Hamburgi MDCCXVI. * ... *gung der historie von Lutheri psalterdolmetschung*, H... MDCCXVII. 4. *zweyhundertiahriges iubelgedächtnis*, H... MDCCXXIII. 4. vbi exstat: *völlige historie des von de... Luthero verdeutschten vnd 1522. zweymal zu Witt... druckten neuen testaments*; item: *historische nachri... vor 200 iahren 1534. zum aller ersten in Wittenberg bey H... ten völlig herausgegebenen vnd zusammen gedruck... deutschten Bibel Lutheri*, Altonae MDCCXXXIV. 4. ... pta historiae versionis germanicae Lutheri, adcurati... randae, praeclare inseruiunt, quum res complectuntur ... lares atque ab aliis praetermissas. Quaedam illorum ... simul ad auctoris certamen cum Reineccio, quod ... commemorabo:

GVSTAVI GEORGII ZELTNERI *kurtzgefaste ... der gedruckten bibel version vnd anderer schriften D... tin Lutheri in der beschreibung des lebens ac factorum ...*

L

REIMMANNI *catalog. biblioth. theolog.* p. 266. et *accessiones* ... *talogum* hunc p. 160.

* *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 328.

** *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 986. 1715. p. 327.

*** *ibidem*, 1717. p. 626. *neue hällische biblioth. volum.* p. 516.

* *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 630. 645. REIMMANNI *ca... bibliothec. theolog.* p. 267.

iffts, Noribergæ MDCCXXVII. 4. * Addi possunt vario-
m præfationes, bibliis germanicis præmissæ atque ita
mpositæ, vt historiam interpretationis huius illustrent, cuius
neris sunt: IO. PRETTENII ad biblia schleusingensia: IO.
IECMANNI, qui præfationem triplicem scripsit, ad biblia
idensia: ** NICOLAI HAASII ad biblia lipsiensia: THO-
AE ITTIGII ad biblia, quæ itidem Lipsiæ lucem adspe-
runt, vna cum præfatione CHRISTIANI REINECCII,
I. LANCKISCHII opus *concordantiarum* anni MDCCXVIII.
la biblia germanica, quorum nunc mentionem feci, de-
de sigillatim recensere, mihi animus est. Prodierunt etiam
genii monimenta de singularibus historiæ huius argumen-
s, vti sunt: STEPHANI HAHNII *memoria secularis
anslationis bibliorum Lutheri germanicorum*, Rostochii
IDCXLIII. 4. IO. GOTTHELF. SEYRICHII *memoria se-
ularis primæ editionis bibliorum germanicorum Lutheri*,
resdæ MDCCXXXIV. 4. *** et quod speciatim ad codi-
em sacrum noui fœderis adtinet: *nachricht von der ersten
eutschen version des neuen testaments, welche Lutherus dru-
ken lassen*: * CHRISTOPH. FRIDERICI AYRMANNI *criti-
sche anmerckungen vber das neue testament D. Martini Lu-
theri*, Hamburgi MDCCXLIII. 8. ** quas animaduersiones
oco hoc adiicio, quoniam variæ illarum sunt historicæ. Iu-
e quoque accedunt commentationes de codicibus, quibus
utherus in versione sua adornanda vsus est; prætermitto
utem illas, quum iam antea istæ a me commemoratæ
int. ***

Alia

COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* III. p. 369.
exstant præfationes hæ in eius *deutschen schriften*, *part.* II.
p. 1. seq.
* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1734. p. 1055.
1736. p. 553.
ibidem 1732. p. 519.
nouor. actor. erud:tor. supplement. tom. V. p. 467. *nou. act. erud:tor.*
MDCCXLIV. p 767. *nachrichten von den neuesten theologischen bu-
chern volum.* III. p. 355.
** ad historiam hanc illustrandam adiumenta quoque præbent:
WALTHERVS *officina biblica* p. 167. FRANZIVS de *interpretatione
sacra*.

Alia scripta, quæ huc spectant, sunt editiones bi a Luthero in sermonem germanicum translatorum. randis illis eum modum adhibebo, vt quum istæ diu poribus in lucem prodierunt, distinctam enumerati ciam, non omnium, vtpote quod difficile; nec mul esset; sed quarundam, præ aliis memorabilium. studia sua primum ad id contulit, vt partes codi germanice redderet ac separatim euulgaret. Emisit MDXVII *psalmos pœnitentiales*, ex latina IO. REV interpretatione in linguam germanicam conuersos: *nouum testamentum*: MDXXIII. *pentateuchum*; siue libros Mosis: MDXXIV. librum *Iosuæ* et reliquos lib *ricos* vsque ad Iobum, vt partem secundam veteris te anno eodem *Iobum*, *psalmos*, *prouerbia*, *ecclesiast* *cum canticorum*, tamquam partem tertiam c MDXXVI. vaticinia *Ionæ* et *Habacuci*: MDXXV anno eodem *Iesaiam*: MDXXIX. librum *sa* *Danielem* hocque et tempore reliquos li MDXXXI. iterum *psalmos*, nunc liberiore linguæ germanicæ magis adcommodata MDXXXI. et MDXXXII. reliquos *prophe* singularium librorum sacrorum, prima paullo post sequutæ sunt, antequam i ca Lutheri prodirent, multum sunt ra

---

sacrarum scripturarum p. 90. CONRI *ad Augustum principem de natali* LXXXV de *variis scripturæ editionibus* p. 324 *ckungen vber Seckendorfs historie des Lu* TVS in *der nachricht von den biblisch* *histor. bibliothec. part.* I. p. 26. BEB *co; oder vnterricht von den deutsc* *muncbleben Lutheri cap.* 13. seq. p. *nachricht von den fuhrnemsten vl* p 123. AVCTOR *des vnpartheyi* possunt: CHRISTOPH. WALTHE *bericht vom vnterschied der bibeln* tembergæ MDLXIII. 4. ac *beri* *deutschen bibeln*, ibidem MDLX' * vide de illis WIDEKINDI *vi* VOGTII *catalog. libror. rarior.* p

niuersa denique biblia, per partes adhuc edita; nunc m in vnum corpus collecta, cura Lutheri lucem vide-:, postquam variorum locorum facta fuerat emendatio ictio reddita politior. Prima editio prodiit Vitember-MDXXXIV. fol. ex officina Io. Lufftii, sub titulo: *biblia, ist, die gantze heilige schrift, deutsch, Martin Luther*, * iusque vitia operarum corrigendi, Caspar Cruciger obiit. nslata fuit in opus hoc versio psalmorum non prior; sed erior, anno MDXXXI. in publicum prolata, quemadmo-ı antea scripsi. Referunt quidem multi docti viri pri-n editionem horum bibliorum ad annum MDXXXV. falli m eos, aperte ostendit editio integrorum bibliorum an-MDXXXIV. quæ omnino exstat atque in inscriptione um MDXXXIV. præ se habet. Illam sequutæ : reliquæ, quarum duæ classes constitui possunt, m aliæ viuente Luthero; aliæ autem post mortem ; lucem adspexerunt. In illis locum habent editiones, : auspiciis atque opera Lutheri Vitembergæ ex offi-ı Io. Lufftii prodierunt, nimirum MDXXXV. ** MDXXXVI.

orique et critique tom. III. p. 345. FREYTAGII *analecta litterar.* libris rariorib. p. 106. et *adparat. litterar. tom.* I p. 148. *bibliotbe-ı biblicam, das ist, verzeichnis der braunschweigischen bibelsamlung* 36. HAGEMANNI *nachricht von den furnemsten vbersetzungen heiligen schrift* p. 126. BAVMGARTENII *nachrichten von merck-rdigen bûchern vol.* VIII. p. 387. 390. *nachrichten von einer lischen bibliothec vol.* III. p. 10. 13. FABRICII *historiam biblio-c. part.* VI. p. 385. vna cum scriptoribus de historia Lutheri bliorum germanicorum, quos antea recensui.

: prima editione hac differunt · BAVMGARTENIVS in *den nach-bten von einer hällischen bibliothec. vol.* VI. p. 471. CLEMENT *bliotheque curieus. historique et critique tom.* III p. 361. VOGTIVS *talog. libror. rariorum* p. 103. WIDEKINDVS in *dem verzeichnis von ren buchern* p. 464. MYLIVS *memorabilibus bibliothec. academicæ nsis* p. 271. ZELTNERVS in *der historie der gedruckten bibel rsion Lutheri* p. 46. SINCERVS *analect. litterar.* p. 83. KRAFF-IVS in *der nachricht von der* 1534. *bey Hans Lufft gedruckten bi-l Lutheri*, Altonæ MDCCXXXIV. 4. cuius scripti iam antea men-onem feci.

quæ editio non prima est; sed secunda, vti iam monui: confer: me hac de re dicta in *der ausführlichen nachricht von Luthero* p. 519.

MDXXXVI. * MDXXXVIII. MDXXXIX. in quibus no
mutata fuerunt: MDXL. ** MDXLI. *** aut MDXLI
illo anno editio hæc litteris deſcribi cœpta; hoc aut
ſoluta eſt; item MDXLIII. * MDXLIV. ** ac MDXL
quæ vltima eſt editio, cura Lutheri, in numero m
adhuc exſiſtentis, in lucem emiſſa. In editionibus
rioribus, nunc a me commemoratis, maior facta e
datio, præcipue ea, quæ ad annum MDXLI. perti
hanc enim Lutherus ſingularem induſtriam adhibuit,
ſilio, vt verſionem ſuam germanicam ab initio
finem codicis ſacri, corrigendo pariter ac perpolie
curatiorem elegantioremque redderet. Adiunxeru
eum tamquam adiutores ac ſocios laboris: Io. Buge
Iuſtus Ionas, Caſpar Cruciger, Philippus Melanchth
thæus Aurogallus atque alii doctiſſimi viri. Non
men Vitembergæ; ſed aliis etiam locis biblia hæc
ca tempore, quo Lutherus vixit, in lucem exierunt.
editionum illarum, tamquam rariores, adduxiſſe
alteram, Auguſtæ Vindelicorum MDXXXV. fol. duob
minibus editam: * alteram, quæ Lipſiæ ex officina

p. 519. quam notitiam LVTHERI *operibus germanicis* pr
adde de ipſa editione anni MDXXXV. *die nachrichten von*
liſchen bibliothec volum. III. p. 7.

* FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* I. p. 25.

** CLEMENT *bibliothequ. curieuſe, hiſtorique et critique tom.* I
376. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 469.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern*
IX. p. 471. CLEMENT *bibliotheque curieuſ. hiſtorique et*
tom. III. p. 381. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern*

* BAVMGARTENII *nachrichten von merkwurdigen buchern*
p. 474.

** *ibidem volum.* VIII. p. 392.

*** WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 471. CLE
bibliothequ. curieuſe, hiſtorique et critique tom. III. p. 384.

* confer: VON SEELEN *nachricht von einer ſehr raren, zu Au*
auf pergament gedruckten vnd im iahr 1535. *vollendeten luthe*
bibel, Lubecæ MDCCXLVII 4 CLEMENT *bibliotheque cu*
hiſtorique et critique tom. III. p. 368. WIDEKINDI *verz*
von raren buchern p. 466.

biana MDXLI. fol. prodiit, ad editionem anni MDXXXIV. adornata; Luthero autem ipſo volente, ſuppreſſa fuit. *

Poſt Lutheri mortem interpretationem eius germanicam codicis ſacri tam ſæpe litteris deſcriptam eſſe, conſtat, vt editiones illius difficulter ſint numerandæ. Satis ſit, quasdam tantum, inprimis eas, quæ dignitate ac præſtantia ſua reliquis ſuperiores ſunt, enarrare. Seculo ſexto ac decimo, quo Lutherus ipſe ſcripturam diuinam in ſermonem germanicum transtulit atque euulgauit, verſio eius in lucem prodiit Vitembergæ MDXLVI. fol. typis Io. Lufftii expreſſa, duobus voluminibus, ſub titulo: *biblia, das iſt, die gantze heilige ſchrift deutſch, aufs neue zugericbt, D. Martin Luther.* Editio hæc a prioribus variis in locis, maxime in Paulli epiſtolis ad Romanos ac Corinthios, diſcrepat, quum mutationes ſententiarum pariter ac verborum factæ ſunt, ** quarum auctorem Lutherum eſſe, alii adfirmant; *** alii autem negant ac propter diuerſam perſuaſionem hanc editionem vel anni MDXLVI. vel anni MDXLV. alteri præferunt. Diſceptarunt hac de re IO. MELCHIOR KRAFFTIVS ac CHRISTIANVS REINECCIVS illeque pro editione anni MDXLVI. * hic autem pro ea, quæ MDXLV. lucem vidit, **

F 3 arma

CLEMENT *dicto libro tom.* III. p. 380. VOGTIVS *catalog. libror. rarior.* p. 103. WIDEKINDVS *excitato loco* p. 469.

** de varietatibus editionum annorum MDXLV. et MDXLVI. videantur: CRELLII *bericht von Luthers deutſchen bibel, correctur vnd vnterſchiedenen druck derſelben,* quod ſcriptum, iam ante memoratum, in *conſiliorum theologicor. vitemberg. tom.* I. p. 8. translatum eſt, et *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen,* 1723. p. 182.

*** vti RORARIVS in *der nachrede* editionis huius, cuius teſtimonium exſtat quoque in CRELLII ſcripto, paullo ante adducto, et *conſilior. theologicor. vitemb. tom.* I. p. 12.

* *prodromo hiſtor. verſion. german. biblior.* p. 42.; et *prodrom. continuat.*

** in *der antwort auf das vnholde bedencken herrn Kraffts, betreffend die edition der deutſchen bibel Lutheri, welche zu Leipzig* 1708. 4. *gedruckt iſt,* ac *præfatione,* qua nouam editionem LANCKISCHII *concordantiarum* MDCCXVIII. ornauit, aliisque ſcriptis, poſtea commemo-

arma ſua adhibuit. Poſtquam Lutheri biblia g MDXLVI. exierant, plures aliæ editiones ſequutæ ſu dierunt illa Vitembergæ fol. ex Io. Lufftii MDXLVII. MDXLVIII. MDXLIX. MDL. * MDLI. ** MDLV. MDLVI. MDLVIII. MDLIX. MDLXI. MDLXV. MDLXX. MDLXXI. *** MDLXXII. MDLXXIV. MDLXXXIII. * Tot editiones Io. Lufftius litteris bendas curauit ſibique non mediocrem laudem atque exiſtimationem comparauit. Solus is MDXXXIV. vſque MDLXXIV. ad centum millia Lutheri ex officina ſua emiſit. ** Præter iam ad tiones vitembergenſes, exſtant aliæ, ſeculo hoc tembergæ in lucem prolatæ, ex quibus ea maxime debet, quæ ibi MDXCVI. prodiit. Prima enim illa teſtimonium Ioannis I. *epiſt.* V, 7. de trinitate co Nec ſolum tamen interpretatio hæc ſæpius prodiit gæ; verum etiam Francofurti ad Mœnum, Ienæ, bingæ, Stuttgardiæ atque aliis locis.

Magnus quoque numerus eſt bibliorum Luther nicorum, quæ ſeculo ſeptimo ac decimo lucem Quædam tantum eaque præcipua recenſere, quum mihi eſt, inter illa locum tuentur biblia

Vitembergenſia, in quibus edendis theologi bergenſes ſtudia ſua collocarunt atque id eger ea adcurate atque emendate in lucem exirent. dierunt illa MDCLX. 4. cum præfatione die theologorum ac MDCLXI. 8. cum noua e

---

memorandis. De ipſa controuerſia hac vberius exponit WAL in *den nachrichten von den lezten thaten vnd lebensgeſchichten* *part.* 1. *ſect.* 1. p. 103.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern* VIII. p. 396

** *ibidem* p. 401.

*** *ibidem* p. 402.

* *ibidem* p. 403.

** teſtatur hac de re CRELLIVS in *dem bericht von Luth ſchen bibel.* Multas Lufftii editiones recenſet SANDIVS ad *interpretationum paradoxarum quatuor euangeliorum* p. 378.

n doctorum præfatione, * quæ editio, vt titulus habet, exemplum, MDXLVI. publicæ luci expositum, conformata diligentius correcta fuit, ita vt, quamuis vitiis haud careat; rito tamen maioris adcurationis caussa paullo ante memoratæ editioni anni MDCLX. anteferatur. Postea biblia c iterum atque iterum Vitembergæ litteris descripta sunt, nirum MDCLXIV. 8. cum noua præfatione theologorum embergensium: ** MDCLXX. 4. quæ editio itidem nouam se fert præfationem doctorum vitembergensium: *** CXCVI. 12. * Eam, quæ sumtu Zachariæ Schüreri lun adspexit Vitembergæ MDCXXIV. 4. duobus voluminii, dimitto, quoniam illa a typotheta, sacris romanis addi, malitiose deprauata hancque ob rem summo studio suppssa fuit: **

Luneburgensia, quorum permultæ habentur editiones, disæ conditionis formæque. Adspexerunt illa lucem: CXVIII. fol. MDCXXIV. 4. MDCXXIX. fol. MDCXXXIII. MDCXXXIV. 4. MDCXXXV. 4. cum summariis *Io. berti*, patris, duobus voluminibus: MDCXL. fol. cum præone *Matthiæ Hoe von Hœnegg*: MDCXLII. 4. MDCXLVI. *** MDCL. 8. MDCLIII. 8. * MDCLIV. 16. MDCLV. 4. n præfatione *Matthiæ Hoe von Hœnegg*, cuius antea menem feci: MDCLIX. 8. ac cum summariis *Danielis Cra-i* eodem anno fol. duobus voluminibus: MDCLX. 8. itia cum dicti *Crameri* summariis: MDCLXI. 18. duobus voinibus: MDCLXIV. 4. cum præfatione *Iacobi Welleri*, quæ io auspiciis Io. Georgii II. electoris Saxoniæ adornata fuit nagnam sibi conciliauit existimationem: ** MDCLXX. 4.

 MDCLXXII.

AVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* I. p. 406.
idem p. 409.
ibidem p. 410.
dem p. 414.
OETII *catalog. librorum rarior.* p. 104.
BAVMGARTENII *nachr. von merckw. buchern vol.* VIII. p. 484.
idem p. 485.
onfer: KRAFFTII *prodromum continuatum* p. 81. seq.

MDCLXXII. fol. et 8. itidem cum *Iacobi Welleri* præ MDCLXXVII. 4. quatuor voluminibus cum eadem præ MDCLXXXII. 8. MDCLXXXIII. 8. MDCLXXXIV. fol. fol. MDCXCIII. 8. MDCXCIX. 12. * Præter editio memorantur aliæ, seculo septimo ac decimo in luc latæ; omittuntur autem a me, quoniam adcuratior notitia careo:

Stadensia, ad quæ emendatissime edenda IO DIE NVS eam industriam adhibuit, vt errores typog quamuis inueteratos, eiiceret veramque lectionem mam præstantissimarum editionum restitueret; nihi nisi aperte falsum, mutaret. Biblia hæc in lucem runt MDCXC. 8. cum erudita ac longiore præfa *manni* atque iterum MDCXCVIII. 8. cum eadem quibusdam tamen additamentis aucta, ** sequ sua multum commendarunt. Reliquas eorum ea commemorabo:

Schleusingensia, cura *Io. Prettenii*, qui screpantesque lectiones editionum quarumd manicæ deprehenderet, retinuit eas, qu textu ebræo; vel græco consentire exist ratione Lutheri interpretationem emend *sentialibus*, quemadmodum in præfat quidquam mutaret, nisi id corrigend doctissimi theologi monstrarunt, atqu ipso atque aliis emendatæ versionis ge suluit. *** Exierunt biblia hæc MDCLXXXIV. 4. et fol. MDCX MDCXCV. 4. MDCXCVIII. 4. ac ctam præfationem scripsit; sed et

* nonnullæ editionum luneburgensi tur in *den nachrichten von einer hälli* seq. et in BAVMGARTENII *nachr* *volum.* VIII. p. 484. seq.

** *ibidem volum.* IX. p. 9.

*** vide: FRANCKII *anmerckun* p. 286.

dorfius suasor fuisse fertur, vocabulorum germanicorum obsoletorum in Lutheri versione adiecit: *

Lipsiensia, cum praefatione *Gottl. Frideric. Seligmanni*, MDCXC. fol. MDCXCIX. 8. ac cum *Philippi Iacobi Speneri* praefatione de lectione scripturae sacrae, rite instituenda, MDCXCIV. fol.

Seculo octauo ac decimo numerus editionum Lutheri bibliorum germanicorum non parum auctus est, quarum vt itidem nonnullas percenseam, spectant huc biblia:

Altorfina, euulgata a *Gustauo Georgio Zeltnero*, MDCCXXIX. 8. iterum cum notis, quas editiones postea adducam, quando de bibliis glossatis a me exponendum erit:

Amstelodamensia, MDCCIV. 8. quae elegantissima sunt, siue ad litteras; siue ad chartam respicere velis; ** praeter hanc autem editionem aliae exstant, Amstelodami in lucem emissae:

Basileensia, MDCCXXXVI. 8. cum *Hieronymi Burckhardi* praefatione de diuinitate scripturae sacrae, quae editio iterum atque iterum descripta est prodiitque etiam MDCCXLI. MDCCXLVI. MDCCXLVII. MDCCXLIX. 8. nec solum commodiore ad vsum forma; sed etiam elegantia plane singulari multum se commendauit. Non omnes tamen editiones eamdem prae se habent adcurationem:

Brunsuicensia, quorum duo commemoro: altera anni MDCCIV. 4. altera ad vsum publicum translata MDCCXXII. 4.

Dresdensia cum praefatione *Thomae Ittigii* ac copia imaginum, aere expressarum, MDCCXVI. fol. cum praefatione *Val. Ernest. Laescheri*, MDCCXXV. MDCCXXXVIII. 8. ac cum praefatione *Christiani Frideric. Boerneri*, MDCCXXX. 8.

Erfurtensia, MDCCXXXV. 4. cum praefatione *Henric. Wolfgang. Fratscheri*: MDCCXXXVI. 8. cum praefatione *Io.*

* confer: SCHAMELII *Numburgum litteratum* p. 107. 111. seq. FABRICII *centifolium lutheran*. p. 635.

** *nachrichten von einer hällischen bibliothec* volum. VI. p. 107.

Io. Laurentii Pfeifferi: MDCCLIX. 8. cum præfation *Wenigkii*.

Germantownensia, quorum titulus est: *biblia neues testaments, nach der deutschen vberſetzung I thers, mit iedes capitels kurtzen ſummarien, auch b vielen vnd richtigen parallelen, nebſt einem anhang ten vnd vierdten buchs Eſra vnd des dritten buchs cabeer, Germantown gedruckt beyChriſt. Sauer*, MDC Editio hæc eſt prima, quæ in India occidentali pr cta fuit, hancque ob cauſſam memorabilis ac perpauca illius exempla in Europam, ſpeciatim G delata ſunt, rara quoque eſt: *

Gothana, MDCCXII. 4. cum præfatione *Georg* ac MDCCXXXIV. 8. vbi *Erneſt. Salom. Cyprian* tus eſt:

Halenſia, quorum duo, præfationibus *Auguſt. Franckii* ornata, in lucem prodierunt: altera MD altera MDCCXXXVI. fol. præter hæc autem, inp ſpectant, quæ per ſingularem atque omni laude di munificentiam CAROLI HILDEBRANDI libe DE CANSTEIN ex officina typographiæ orph halenſis exierunt. Egregia ſtudia ſua vir ille in eo poſuit, vt biblia deſcriberentur, quæ non curate ac quantum fieri poteſt, ſine vitiis operarum tationem Lutheri germanicam exhiberent; ſed eti pretio, quam huc vsque factum ſit, vendi poſſent pauperum commodis conſuleretur. Eam in rer vt tot typi formarentur, quot ad vniuerſum codice exſcribendum neceſſarii eſſent illique ſemper coni manerent; nec in ordinem denuo diſponerentur noua bibliorum editio euulgari deberet. Quo conſilio fieri potuit atque omnino factum eſt, vt tium pro bibliis his ſolueretur atque errata typogr ſi qua irrepſiſſent, in ſequentibus editionibus emer

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* II. p. 780. *nachric ner hälliſchen bibliothec volum.* VI. p. 95. *catalog. biblioth na tom.* I. p. 28.

nec alia noua admittendi periculum esset. Forma horum bibliorum duplex est, cum octaui; tum duodecimi ordinis. Prima illius editio MDCCXIII. huius autem MDCCXV. prodiit hancque intra breuius temporis spatium tanta editionum copia ac multitudo sequuta est, vt illa omnem fidem superare videatur, quod vere eximium gratiae ac prouidentiae diuinae documentum est. Ad annum MDCCLX. numerantur bibliorum maioris; siue octauae formae editiones LXI. exempla CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCIↃↃ. CIↃIↃCCCCXVIII. minoris formae; siue duodecimae editiones CXXVI. exempla IↃↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CIↃCIↃ CIↃIↃCCCCXVII. Praeter integra biblia, ex instituto Cansteinii nouum testamentum ac liber psalmorum ab anno MDCCXII. formae duodecimae ordinariae prodierunt, quorum itidem ad annum MDCCLX. editiones sunt CXIX. exempla IↃↃↃↃ. IↃↃↃↃ. IↃↃ. CIↃ CCCXI. ad quae accedunt exempla itidem noui testamenti ac psalterii, vna cum bibliis maioris formae duodecimae; separatim tamen descripta, hoc numero: IↃↃↃↃ. IↃↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CIↃCIↃXI. Quum Cansteinio constitutum esset, vt versionem Lutheri germanam atque ab omnibus vitiis repurgatam lectoribus traderet, cum editione *Io. Diecmanni*, quae Stadae MDCCIII. 8. prodiit, antiquissimae atque optimae editiones, vitembergenses annorum MDXXXIV. MDXXXV. MDXLI. MDXLV. etiam lipsiensis anni MDXLIII. collatae ac discrepantes lectiones adnotatae; ex his autem eae delectae sunt, quae ad textum originalem proxime accedere videbantur: *

Hamburgensia, edita a *Ioachimo Morgenwegio*, cum tabulis chronologicis ac geographicis, breuioribus quoque vitis scriptorum sacrorum, MDCCVIII. 8. MDCCXLVIII. 8. et *Adolpho*

* videatur: CANSTEINII *vmständliche nachricht von dem neuen testament vnd bibeln, welche nach einem den ersten martii* 1710. *publicirten ohnmasgeblichen vorschlage, wie gottes wort vm einen sehr wohlfeilen preis den armen in die hände gebracht werden kœnte, zu Glaucha vor Halle in Sachsen bisher ediret worden vnd noch ferner ediret werden sollen, vom anfang des wercks bis zu ende des monats octobris* 1714. Halae MDCCXIV. 4. vna cum tabula editionum ab anno MDCCXIII. vsque ad MDCCXXVIII. typis halensibus publice descripta et a FABRICIO in *centifolium lutheranum* p. 623. translata.

pho Friderico Meyero, MDCCXL. 8. cum interpretation[e Salo-]
monis *ecclesiastis* ac *cantici canticorum*: *

Ienensia, cum praefatione *Io. Franc. Buddei*, MDCC[X]
ac cum mea, qua explicaui rationem, scripturas diuinas
salutariter legendi, MDCCXXXV. MDCCXLIV. MDCCXL

Lemgouiensia, quorum multae exstant editiones. P[rodie-]
runt enim illa MDCCXIII. 8. MDCCXIX. 8. MDCCX
MDCCXXXV. 8. MDCCXXXVIII. 8. MDCCXLII. 8. MDCC
8. MDCCXLIX. ac saepius:

Lipsiensia eaque *Gottlob. Frideric. Seligmanni*, cum
dem praefatione, MDCCI. fol. MDCCV. MDCCVI
MDCCX. 4. *Nicolai Haasii*, quae quum breuioribus no[tis in-]
structa sunt, pertinent illa ad ordinem bibliorum glossat[orum]
vti dicuntur, quae postea enarrabo: CHRISTIANI [REI-]
NECCII, MDCCVIII. 4 cum *Thomae Ittigii* praefatio[ne, in qua]
varia dicuntur, quae historiae Lutheri bibliorum ger[mani-]
corum lucem adferunt. De editione hac inter IO.
CHIOREM KRAFFTIVM ac REINECCIVM certamen
cuius antea mentionem feci, ortum est. Ille; siue KRAF-
TIVS in editione ista reprehenderat nonnulla atque id
mis esse in vitio, iudicauerat, biblia haec non descripta
ad editionem vitembergensem anni MDXLVI. ** A ce[...]
hac REINECCIVS se defendit in *der kurtzen vnd gr[ündli-]*
chen antwort auf das vnbolde bedencken herrn Krafftens,
siae MDCCXIV. 4. ac quum KRAFFTIVS respondisset,
caussam suam iterum egit in *der vertheidigung der deut[schen]*
bibel, die aus der wittenbergischen 1545. zu Leipzig 17[..]
gedruckt ist, Lipsiae MDCCXVIII. 4. * ac iuris publici
que fecit: *nachricht von der neuen auflage der deutschen [bi-]*
bel, ibidem MDCCXIX. 4. ** Prodierunt etiam biblia ge[r-]

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum*
p. 23.

** in *prodromo historiae versionis germanicae bibliorum* p. 42.

*** *prodromo continuato historiae versionis bibliorum germanicae.*

* *vnschuldige nachrichten*, 1719. p. 285.

** *ibidem* p. 287.

iica, ad editionem eorum bremensem descripta, Lipsiæ MDCCV. 8. *

Luneburgensia, MDCCI. MDCCVII. 8. MDCCXI. fol. MDCCXII. 16. MDCCXVII. 12.

Meinungensia, quorum duæ sunt editiones: altera anni MDCCX. 8. altera cum præfatione mea de scriptura sacra, gnoto dei beneficio, MDCCLX. 8. quam typorum ac chartæ elegantia formaque, ad vsum commodiorem apta, merito commendant:

Mindensia, MDCCVII. fol. MDCCX. fol. MDCCXII.

Noribergensia, MDCCII. 4. cum *Io. Chr. Meelfuhreri* præfatione, duobus voluminibus: MDCCVI. fol. et 12. cum eadem præfatione: MDCCX. MDCCXXV. fol. cum præfatione *Dilherri*:

Ratisbonensia, MDCCLVI. fol.

Regiomontana, MDCCXXXIV. 8. cum præfatione *Io. Iacobi Quandtii*:

Rostochiensia, MDCCV. MDCCXVI. MDCCXXXI. cum *Henrici Beckeri* præfatione:

Schleusingensia MDCCX. 4.

Stadensia, ad quorum editiones, superiori seculo luci publicæ expositas et a me antea commemoratas, aliæ accesserunt ac prodierunt: MDCC. 12. MDCCII. fol. cum *Io. Dieckmanni* noua præfatione, qua Lutheri interpretatio germanica contra aduersarios illius, præcipue Paullum Felgenhauerum, defenditur; ** ipsa autem biblia hæc exhibent etiam duplicem Lutheri versionem psalmorum: *** MDCCIII. 8. cum præfatione editionis anni MDCXC. nunc additamento aucta: * MDCCXII. 12. ** MDCCXLII. 8.

Star-

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern volum.* IX. p. 16.

** præfatio hæc exstat etiam in DIECMANNI *deutschen schriften, part.* II. p. 47.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* IX. p. 12.

* *ibidem* p. 14.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 124.

Stargardiensia, MDCCVII. fol. cum præfatione I *Weickhmanni*, tribus voluminibus, et iterum MDCCX

Stuttgardiensia, cura *Io. Reinhardi Hedingeri*, MD(quæ a nonnullis variorum vitiorum adcusata ac re sa sunt; quod TOSSANI, reformatæ ecclesiæ doctor fationes in illa translatæ fuerint: iisdem præmissum ARNDII *informatorium biblicum*: auctor Lutheri p nibus suas adiunxerit, in quibus donatismi, enthusi chiliasmi vestigia conspicienda se exhibeant: multis versionem Lutheri correxerit, ac quæ sunt alia censi ius capita. * Defensionem tamen horum biblior MELCHIOR KRAFFTIVS,** CHRISTOPHORVS PFAFFIVS, *** IOACHIMVS LANGIVS * susceperunt: **

* legenda illa sunt in *den vnschuldigen nachrichten* 600. vbi exstat: *eines vornehmen theologi ertheilt neuen stuttgardischen bibel*, qui est NEVMANN in ITTIGII *præfatione* editionis bibliorum ensis MDCCVIII.

** in *den wohlgemeinten anmerckungen vber nachrichten befindliche bedencken eines nicl theologen von der zu Stuttgard* 1704. *gedr* 4. in quod scriptum quum auctores *de* 1709. p. 561. animaduersionem censori se KRAFFTIVS in *prodromo historiæ v* p. 58. et contra nouam censuram in 1714. p. 986. in *dem zweyfachen an historiæ versionis bibliorum germanicæ.*

*** libro de *actis scriptisque publicis ecc*

* in *der aufrichtigen nachricht von de vnschuldigen nachrichten, tom.* v. p.

** controuersiam, de bibliis his or *in die religionsstreitigkeiten der eu* p. 147. *part.* v. p. 1109. adde *thec* p. 477. *nachrichten von e* p. 105.

Tubingensia, MDCCXXXIX. 8. * MDCCXLI. 8. cum præfatione *Io. Chr Klemmii:* ** MDCCXLIII. 4. et 8. cum *Chr. Matth. Pfaffii* præfatione: MDCCXLVIII. 8. etiam cum præfatione *Pfaffii:* *** eodem anno fol. cum præfatione *Klemmii*:

Vlmensia, quæ cura *Io. Frickii* prodierunt MDCCXII. MDCCXIII. 12. MDCCXIV. fol. MDCCXXI. 12. MDCCXXXII. 8. MDCCXXXV. 8. MDCCXLII. 8.

Vitembergensia, MDCCVI. 8. MDCCXXV. 4. MDCCXLV. 8. Sufficiat, editiones has ex tam magno illarum numero adduxisse. *

Lutheri interpretatio ipsa codicis sacri germanica non solum tam frequenter typis exscripta est, vt editiones eius innumerabiles fere sint; sed etiam in alias conuersa linguas vernaculas. Exstat enim illa sermone:

Saxoniæ inferioris, vtpote quo prodiit: *Lubecæ* MDXXXIII. fol. quem annum titulus præfert; quum autem in fine positus est annus MDXXXIV. alii editionem hanc ad illum; alii ad hunc annum referunt. Vtrumque coniungi potest. Opus enim hoc MDXXXIII. describi cœptum et MDXXXIV. absolutum fuit. Composita est versio hæc suasore ipso Luthero atque auspiciis Io. Bugenhagii, qui et præfationem, breuiores notas atque argumenta addidit. Qui exstiterint interpretationis huius auctores, non satis constat. ** Ex quo illa lucem adspexerat, aliæ editiones adornatæ sunt. Exierunt enim biblia lingua Saxoniæ inferioris I.) Magdeburgi MDXXXIII.

--- BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* IX. p. 22.

** *ibidem* p. 25.

*** *ibidem* p. 27.

* plures editiones Lutheri bibliorum germanicorum recensent: LE LONG *bibliotheca sacra* p. 382. BOERNERVS in *bibliotheca hac sacra*, cum additamentis edita, p. 201. HAGEMANNVS in *der nachricht von den fürnemsten vberfetzungen der heiligen schrift in andere sprachen* p. 291. seqq. quibus addi potest: ITTIGIVS præfatione ad REINECCII *biblia germanica*.

** vberior notitia rarissimi codicis huius bibliorum haurienda est ex SEELEN *selectis litterariis* p. 173.

MDXXXIII. 8. quæ editio a lubecensi, paull memorata, non parum discrepat: ibidem MDXXX MDXLV. fol. MDLIV. fol. MDLX. fol. MDLXXVI II.) Vitembergæ MDXLI. fol. MDLVII. fol. MDL MDLXIX. fol. MDLXXIV. fol. MDLXXIX. fol. MDLXX MDXCIX. 4. III) Hamburgi MDCVI. fol. opera *Wolteri:* IV.) Goslariæ MDCXIV. fol. MDCXI V.) Rostochii MDLXXX. 4. Pleræque harum edition raræ. * Iam ante illas codex sacer, in linguam Saxo ferioris translatus, prodiit; versiones autem hæ a omittuntur. Quæ enim lucem viderunt Coloniæ MC fol. ac Lubecæ MCCCCXCIV. fol. biblia dictæ dialec huc spectant, quum illa a pontifici romano addictis theri tempora, ad versionis latinæ vulgatæ exempl posita atque edita sunt. Nec ad locum hunc dem dialecti, quæ Halberstadii MDXXII. fol. i publicum venerunt, referre licet, quia ea Lu manicis maiorem antiquitatem præ se habe ducta editione lubecensi anni MCCCCXC pta sunt: **

Pomeranica dialecto, quæ iussu Bogi rum ducis, in lucem emissa sunt Bardi

* videantur de editionibus librorum sacr inferioris conuersorum: VOGTII *catal* CLEMENT *bibliotheque curieuse*, *histo* 364. 370. 388. 401. WIDEKINDI p. 464. seq. FABRICII *centifolium richten von einer hällischen bibliothec vo* p. 387. BAVMGARTENII *nachricht* *vol.* VI. p 95. seq. FABRICII *histor memorabilia bibliothecæ academicæ* ie

cta est versio hæc ad editionem Lutheri bibliorum vitem-ergensem MDXLV. *

Danica lingua, qua Lutheri interpretatio euulgata est man-ato regis Christiani III. ac consiliis Io Bugenhagii, Hafniæ DL. fol. quæ editio est maxime rara, atque auspiciis Fri-erici II. Hafniæ MDLXXXIX. fol. quas editiones plures aliæ quutæ sunt, Hafniæ MDCVII. 8. MDCXLVII. fol. MDCLXX. MDCXCIX. 8. MDCCXVII. 4. MDCCXXXII. 8. DCCXXXVII. 8. MDCCXL. 8. MDCCXLII. 8. sed non nnes conformatæ sunt ad solam Lutheri interpretationem: **

Islandica lingua, qua biblia, ex Lutheri versione expressa, spiciis Friderici II. Danorum regis, interprete *Gudbrando borlacio*, Holæ MDLXXXIV. fol. prodierunt et iterum emen-tius cura *Thorlaci Schulonii*, ibidem MDCXLIV. fol. ***

Suecico sermone, in quem Lutheri versio translata fuit biblia ipsa suecice lucem viderunt Vpsaliæ MDXLI. fol. Iu regis Gustaui I. cura *Olai Petri* et *Laurentii Petri*, qui itionem Lutheri primam MDXXXIV. sequuti sunt; item olmiæ MDCXVIII. fol. sumtu regio Gustaui Adolphi, ad am editionem studia sua contulerunt: *Io. Rudbeckius* et *Io.*

egantur: CRAMERI *chronic. ecclesiastic. pomeran. libr.* III. p. 251. RAFFTII *emendanda in historia versionis germanicæ biblior. Lutheri* . 33. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 474 VOG-II *catalog. libror. rarior* p. 112. *nachrichten von einer hällischen ibliothec vol.* VII. p. 396 CLEMENT *bibliotheque curieuse, histori-ue et critique tom.* III. p. 396. BALTHASARIS *vermischte samlung on gelehrten vnd nützlichen sachen* p. 34.

plura habentur de bibliis danicis: in KORTHOLTI *tractatu de va-iis scripturæ editionibus* p. 257. MAYERI *historia versionis germa-icæ bibliorum Lutheri* p. 67 WIDEKINDI *verzeichnis von raren ucbern* p. 438. in *den nachrichten von einer hällischen bibliothec vol.* I. p. 1. seqq. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen üchern volum.* VI. p. 283.

HARBOE *isländische bibelhistorie*, quæ est in *der dänischen biblio-hec part.* VIII. p. 1. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 115. LEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. p. 45. eq. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 537.

Io. Lenaeus ac Lubecae MDCXXII. 4. tam vitiose, ctoritate dicti regis editio haec proscripta fuerit. Prae aliae memorantur editiones, eaeque lugdunenses MDC MDCXXXV. MDCXXXVI. MDCXXXVII. 8. cuius vlti tionis omnia exempla naufragio periisse dicuntur, mienses MDCXLVI. MDCLV. fol. MDCLXXII. MDCL MDCLXXXVIII. aliaeque, in quibus etiam est, qu dato regis Caroli XII. cum praefatione *Erici Benzeli* atque argumentis Holmiae MDCCIII. fol. in lucem postea, MDCCXV. 4. MDCCXX. 12. denuo descript

Belgica lingua, qua biblia, ad Lutheri versionem cta, prodierunt, antequam noua interpretatio belgi posita atque in lucem emissa est. Exierunt illa ant ter MDLX. MDLXIII. aliisque temporibus, de qui nibus postea exponam, quum biblia belgica ge enarranda sunt: **

Lithuanica lingua, cura *Io. Iacob. Quand* MDCCXXXV. 8. quae editio itidem, saltem r ri interpretationem adornata fuit: ***

Sorabico; siue *Venedico* sermone sup dissae MDCCXXVIII. 4. * et iterum ibide quae versio, maxima certe eius pars, G

---

[1] BAAZII *inuentarium ecclesiae Sueo-Got* MDCCIV. p. 341. CLEMENT *bibliothe tique tom.* IV. p. 198. BAVMGARTEN *aigen büchern vol.* I. p. 13. *vol.* VI. p *nis von raren büchern* p. 617.

* vide: LEVSDENII *philologum ebra historiam versionis germanicae bibliorum* quae postea commemorabo.

lam antea biblia ſorabica Vitembergæ MDLXXXIV. fol.
em prodierunt, ex Lutheri verſione inprimis ex-
*
ice, Holmiæ MDCXLII. fol. et iterum MDCXLIV. fol.
ice, Rigæ MDCLXXXIX. 4. cum præfatione *Io. Fi-*
** ac Regiomonte MDCCXXXIX. 8. cura *Iacobi Benia-*
iſcheri. ***
cia virorum doctorum de Lutheri interpretatione ſunt
. Lutherum omnem induſtriam ad illam adhibuiſſe:
i probaſſe fidem atque oſtendiſſe, ſe pro temporum
i ratione linguæ ebrææ pariter ac græcæ non medio-
eritum fuiſſe; ipſam autem verſionem elegantem eſ-
erſpicuam, tam euidens eſt, vt inter pontificios quo-
: reformatos fuerint, qui eam laudarent. Impugna-
en iſta eſt a curiæ romanæ addictis variaque ſcripta
is eam compoſita atque edita ſunt, eo modo, vt alii
ent ſe modeſtiores; alii autem, adfectibus ſuis indul-
acerbiores. Comprobant hoc:

IRONYMI EMSERI *aus was grund vnd vrſach Lu-*
lolmetſchung vber das neue teſtament dem gemeinen
illig verboten worden ſey, mit ſcheinbarlicher anzei-
vie, wo vnd an welchen ſtellen Luther den text verkehrt
getreulich gehandelt vnd mit falſchen gloſſen vnd vor-
ius der alten chriſtlichen bahn auf ſein vortheil vnd
fuhret habe, ſeparatim Lipſiæ MDXXIII. 4. ac coniun-
im eius *nouo teſtamento*, MDXXIX. 8.

IRONYMI DVNGERSHEIMII *improbatio diſpen-*
utheri atque fallacis præfationis in nouum teſtamentum

 et

KOHLII *introductionem in hiſtoriam et rem litterariam Slauo-*
. 152. *hamburgiſche berichte* 1748. p. 589. 596. 614.
9. CLEMENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique et critique tom.*
199. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 620.
memorabilia bibliothecæ academiæ ienenſis p. 275. BAVM-
NII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* IX. p. 95.
MENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique et critiqu. tom.* IV. p.
WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 591.
IENTHALII *exegetiſche bibliothek* p. 119.

et reprobatio translationis textus euangelii secund[...] thaeum, per Lutherum praesumtae, eorumque, quae Lu[...] epistola Iacobi scripsit, Lipsiae MDXXXIV. 4.

FRIDERICI TRAVBII *warnung vor des Luth[...] scher bibel, so in vnzehlbaren orten oeffentlich ve[...] derowegen sie von keinen christen soll gelesen werden*, [...] dii MDLXXVIII. 4.

IACOBI CRVCII libellus de *corruptione sacrae s[...] facta a Luthero in rebus dogmaticis*, Graecii MDCII[...]

MELCHIORIS ZANGERI *wahrhaftige vnd au[...] liche erweisung, welchergestalt Martinus Luther di[...] schrift den hauptsprachen vnd der gantzen catholisch[...] theologischen verstandt zuwieder an vnterschiedenen o[...] gleich verdolmetschet*, Moguntiae MDCV. fol. *

GEORGII HOLZHAII liber titulo hoc: *ob w[...] in der euangelischen deutschen bibel das wort gottes [...] lauter begriffen sey*, Ingolstadii MDCXXVII. 8. Pra[...] fuerunt inter sacrorum romanorum socios, qui obla[...] sione libidinem suam calumniandi aduersus Luthe[...] germanica exercerent, Io. Cochlaeus, Florimundus [...] dus, Fridericus Staphylus, Adamus Tannerus, Co[...] Vetterus, Robertus Bellarminus, Iacobus Gretserus a[...] Exstant etiam scripta, a GEORGIO WICELIO con[...] theri versionem composita. Prodierunt illius: *adnot[...] dass sind kurtze verzeichnis in die wittenbergische ve[...] metschung der gantzen heiligen bibel, aller christenheit [...] sen vnd hoeren sehr noth vnd nutz*, Lipsiae MDXXXVI. [...] bus auctor persequitur interpretationem pentateuchi [...] quorum veteris testamenti librorum vsque ad Esdr[...] ptum. Accesserunt eiusdem: *christliche gute adnot[...] Martin Luthers deutschen psalter*, Moguntiae MDLV. 4[...] celius hic Lutherum ita reprehendit, vt non omnem [...] stiam studiumque veritatis negligeret; sed laudaret [...] quae laudanda esse, existimauit.

Sed tamen scripta quoque singularia lucem adspe[...] quibus Lutheri interpretatio ab hostibus defensa fuit. [...] ris huius sunt:

M

---

* REIMMANNI *catalog. bibliothec. theologic.* p. 212.

.TINI LVTHERI ipsius *sendbrief vom dolmetschen* *igen schrift*, Vitembergæ MDXXX. 4. contra Hie- m Emserum: *

OBI ANDREAE *erinnerung von der deutschen bibel- bung, dass sie die heilige schrift nicht verfælschet*, Tu- MDLXVIII. 4. eiusdem: *warnung fur der zu Neustadt Hardt nachgedruckten vnd verfælschten bibel Lutheri*, MDLXXXVIII. 4.

:HAELIS BERINGERI *rettung der dolmetschung l Lutheri*, contra Melchiorem Zangerum, Francofurti I. 4.

D. BLANCKENBVRGII dissertatio de *non corru- ione germanica*, Argentorati MDGXVII. itidem Zan- posita:

RGII GROSSENHAYNII *disputationes pro Lutheri germanica*, Erfurti MDCXXVIII. MDCXXXIV. 4. Holzhaium:

ERTI WESTPHALI *vrsprung des iesuitischen læster- es vnd gantz vnchristliche verachtung der deutschen hen bibel*, Tubingæ MDCLIV. 8.

THAS. RAITHII *vindiciæ versionis sacrorum biblio- manicæ, beati D. Martini Lutheri labore editæ, a censura et iniquis vellicationibus non pontificiorum ui eam primitus ex professo impugnarunt; sed etiam sciolorum temerariis correctionibus, passim hactenus gendo factis*, Tubingæ MDCLXXVI. 4. quæ præ- int: **

HENRICI MAII *vindiciæ versionis Lutheri ab ini- ura Richardi Simonis*: ***

:ISTIAN. SIGISM. GEORGII dissertatio de *beati versione bibliorum germanica, omnium optima*, Vitem- MDCCXXXVII.

etiam LVTHERI *operum germanicorum*, a me editorum, *to-* 1. p. 309.

ENTHALII *exegetische bibliothec* p. 267.

: in eiusdem *selectioribus dissertationibus de scriptura sacra*, furti MDCXC. 8. editis, p. 105.

IO. NICOLAI HAMBACHII *diatribe de origine fæ sentiendi licentiæ et inde in religionem redundanti menti, ex bibliorum versione D. Martini Lutheri non da*, Guelpherbyti MDCCXLIX. 4. * qua refutatur lib scriptus: *vrsachen des verfalls der religion vnd der senden freydenckerey*, ac Berolini MDCCXLVII. 8. Adfirmauerat enim auctor illius satis peruerse, ex interpretatione germanica codicis sacri natam esse cogitandi licentiam. Defensoribus his bibliorum, therus germanice reddidit, merito IO. MELCH KRAFFTIVM adiungo. Iuris publici is fecit: *da hundertiæhrige iubeliahr der euangelischen kirchen 1517. angegangenen reformation*, Hamburgi MDCC hocque libro ex instituto egit: ** *von denen theils zulænglichen vnd vngereimten; theils gantz vnanst arglistig - sundlichen handgriffen vnd mitteln, der ræmischcatholisch gesinte bishero in anfeindung schung Lutheri bedienet*, simulque *** calumn ROESTIO in Lutherum ac versionem eius Quum AVGVSTVS HERMANNVS FRAN cœpisset: *anmerckungen vber einige œrter* que ostendisset, quomodo versio Lutheri locorum ex sermone ebræo ac græco en stiterunt, qui acriter ei resisterent, multa hac disputata sunt de Lutheri bibliorum manica. Quæ scripta quamuis huc re neo tamen ab eorum commemoratio loco * a me facta est. **

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* I

** *cap* II. p. 106.

*** *cap.* III. p. 130.

* in *der einleitung in die religionsst schen kirche part.* II. p. 127. seqq.

** Lutheri versionem bibliorum g WALTHERVS *officin. bibl.* p. 175. *gic.* p. 162. atque alii, quos rece p. 153. 628.

§. IX.

cum *tertiae* classis bibliorum germanicorum iis adsigno, quae a *reformatis* in lucem emissa sunt. Du-eorum genus est. Alia enim Lutheri versionem ianicam exhibent, quippe quam reformati litteris ibendam curarunt; ita tamen, vt interdum quaedam la mutata fuerint. Alia nouam interpretationem anicam, a diuersis viris eruditis confectam, comuntur, quae ad reformatorum dogmata adcommo-esse, mirum non est.

Biblia, Lutheri studio in linguam germanicam conuersa, eformatis edita sunt:

Neostadii Nemetum, MDLXXIX. fol. sine vllis argumentis notis: MDLXXXVIII. 4. ad quam editionem breuiores ad-tationes vna cum summis rerum accesserunt: MDXCI. XCIV. MDXCV. cum iisdem glossis ac summariis. Curam eris huius DAVID PAREVS suscepit; * variis autem in locis theri versionem mutauit eaque ad reformatorum dogmata commodauit. Eam ob caussam quum editio haec bibliorum lesiae nostrae periculosa esse videretur, IACOBVS ANDREAE lucem emisit: *christliche treuherzige erinnerung, verma-ig vnd warnung vor der zu Neustadt an der Hardt nach-truckten verfælschten vnd mit caluinischer gotteslæsterlicher re beschmeisseten bibel D. Martin Luthers*, Tubingae LXXXVIII. 4. ac postquam PAREVS libro ANDREAE osuerat: *rettung der neustædter bibel*, MDLXXXIX. defen-eum IO. GEORG. SIEGWARTVS in *der nichtigen vnd fftlosen rettung Parei, betreffend die zu Neustadt 1587. bgedruckte verfælschte vnd mit caluinischen lehren be-neissete deutsche bibel D. Martin Luthers*, Tubingae MDXC. ac PAREVS caussam suam iterum agere adnisus est in *n triumph der neustædter bibel*:

Herbornae, MDXCV. MDXCVIII. 8. MDCI. MDCV. MDCVIII. CXXI. quae biblia non ex vitembergensi; sed francofur-

 tana

* ide: KRAFFTII *emendanda et corrigenda quaedam in historia ver-nis germanicae bibliorum Lutheri Mayeri* p. 33.

tana editione, non satis probata, descripta sunt re[illegible] que alia omiserunt; alia autem addiderunt. vt plac[illegible] propagandis consulerent. Præbuit hoc occasionem [illegible] gis vitembergensibus, euulgandi: *treuhertzige, [illegible] vnd ernste warnung an alle euangelische kirchen von Herborn nachgedruckten bibel*, Vitembergæ MDXCVII.

Heidelbergæ, vbi *Paullus Tossanus* biblia Lutheri [illegible] ca MDCXVII. MDCXVIII. fol in lucem produxit; [illegible] ratione, vt omissis Lutheri præfationibus ac notis, [illegible] gine positis, in locum illarum suas ac proprias sub[illegible] Lutheri versionem ex ebræo græcoque sermone em[illegible] adniteretur ac bene interdum dictis ea admisceret, [illegible] dogmatibus ecclesiæ reformatæ speciem concilian[illegible] ciunt. Postquam biblia hæc primam lucem adspex[illegible] iterum atque iterum prodierunt diuersis locis, Fra[illegible] MDCLXXXVIII. fol ** MDCXCIII fol. Mindæ [illegible] MDCCXVI. fol. *** pluresque aliæ editiones sequu[illegible] vel notis instructæ; vel sine illis. Quibus vsus e[illegible] nus, artes ostendit eiusdemque errores profligauit IO. [illegible] CKELMANNVS disputatione *contra errores calui[illegible] de baptismo, cœna domini, persona christi et electio[illegible] Paullus Tossanus germanicæ sacrorum bibliorum versioni [illegible] a se nuper editæ, in margine ad seducendum simplicem [illegible] adsuit et multa scripturæ dicta deprauauit.* * Ce[illegible] nus labore suo neque lutheranis; neque reformatis [illegible] se commendauit: **

Ca[illegible]

* exstat in *consil. theolog. vitemb. tom.* I. p. 30. adde: WALT[illegible] *officin biblic.* p. 183 ZELTNERI dissertationem de *nouis bibl[illegible] versionibus germanicis, non temere vulgandis* p. 9. REIMMANN[illegible] *catalog. bibliothecæ theologic.* p. 252.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 27.

*** REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 209. ALET *bericht von denen commentariis der schrift part.* II. p. 291.

* exstat *tom.* VII. *disputation. giessensium* p. 417.

** confer: WALTHERI *officinam biblicam* p. 184. MAYERI *bibl[illegible] biblic.* p. 143. ZELTNERI dissertationem de *nouis bibliorum* [illegible] *nibus germanicis, non temere vulgandis* p. 10.

assellis, opera *Gregorii Schœnfeldii* MDCII. quæ biblia orantur descripta esse ad Lutheri biblia germanica, editembergæ MDXLV.

asileæ, MDLI. MDLIX. ac recentiori tempore sæpius, ditiones ostendunt, antea a me enarratæ.

rstiterunt etiam inter reformatos, qui in nouis codicis versionibus germanicis adornandis operam suam colt. Locum in illis tenent verbi diuini ministri tigurini, ne *Leo Iudas*, diciturque interpretatio hæc *tigurina;* uam autem alia Tiguri confecta est earumque ita duæ ı adspexerunt, prior a posteriore; siue noua discerni de-Illa plerumque ad Lutheri versionem, in iis videlicet uræ partibus, quæ eo tempore iam prodierant, com-ı fuit ac tantum mutata sunt, quæ cum dialecto heluenınus congruebant et a textu originali discrepare viıtur. Prima editio horum integrorum bibliorum in ectum publicum venit Tiguri ab anno MDXXV. vsd annum MDXXIX. diuersis formis, fol. 8. et 12. hæcex voluminibus. Plures aliæ sequutæ sunt ordine hoc: XX. 8. latinis litteris, sub titulo: *die gantze bibel, der inglichen ebræischen et griechischen wahrheit nach, aufs reulichste verdeutscht*, * præter quam editionem aliæ arum ordinis primi ac quarti memorantur: ** XXI. fol. quæ post primam editionem, singularem lointer libros rariores tuetur: MDXXXIV. 8. MDXXXVI. 8. XXVIII. 4. *** MDXL. cum figuris quibusdam atque arntis capitum: * MDXLII. 4. MDXLV. 4. et fol. **

 MDXLVIII.

DEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 462. CLEMENT *bibequ. curieuse, historique et critique tom.* III. p. 356. DIECNNI *deutsche schriften part.* II. p. 14.

de: HOTTINGERI *bibliothecarium quadripartitum* p. 154.

AVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* VIII. 481. CLEMENT *bibliothequ. curieuse, historique et critique tom.* p. 375. WIDEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. 467.

AVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* V. 478.

RVCKERVS in *den beyträgen zur critischen historie der deutschen sprache part.* XVI. p. 31.

MDXLVIII. 4. * MDXLIX. 8. ** MDLI. fol. M
quæ editio habetur optima: MDLIV. fol. MDLVI.
MDLX. fol. * MDLXX. MDXXI. fol. MDLX
MDXXXIX. MDXCVII. fol. MDCXVIII. MDCXXXVI
quas editiones prætermitto.

Tigurini theologi postea ad aliam interpretatio
ficiendam se contulerunt atque id egerunt, vt il
adcuratiorem melioremque redderent. Est illa
sio *noua*. Lucem ea vidit ab anno MDCLXV. v
num MDCLXVII. fol. et duobus voluminibus 4.
autem prodiit; sed iterum atque iterum, MDC
MDCXCI. MDCCVII. 12. ** ac sæpius. ***

Quum tigurina versio a Lutheri interpretation
tum discreparet, IO. PISCATOR aliam conc
latinam versionem Tremellii ac Iunii ita sequutus
lus quoque ad romanam scribendi rationem com
rit. Prodiit opus hoc Herbornæ ab anno MDC
num MDCIV. 4. per partes; * post primam aut
nem hanc aliæ lucem viderunt: Herbornæ MDCIV
singulorum capitum argumentis, breuioribus exp
bus, indice biblico ac chronologico aliisque: H
MDCV. 8. MDCXVII. 4. ** Duisburgi MDCLXXXIV

* REIMMANNI *catalog. bibliothec. theologic.* p. 226.
** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* VIII. p. 483.
*** *ibidem volum.* V. p. 475.

* CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique* tom 393. FREYTAGII *analect. litterar. de libris rarioribus* p. 1 LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 43. vbi editio anni 4. memoratur.
** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* p. 480.
*** editio hæc recensetur in *bibliotheca biblica, das ist, verz braunschweigischen bibelsamlung* p. 140.

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* III. p. 336. BAVMGA *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* V. p. 448.
** REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 22.
*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchen* p. 489. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 98. De

ignata fuit versio hæc ob dogmata reformatorum, quæ tor cum ipsa interpretatione; tum in additis notis sta- ; iisque præsidium adferre adnisus est. Aduersus eum LLVS ROEDERVS edidit: *biblia, neu verdeutscht von caluinisten Io. Piscatorn vnd seinen gehulfen, der gemei- lutherschen entgegen gehalten vnd nach dem grund des llichen glaubens vnd der furnemsten hauptsprachen beyde die probe gesetzet*, MDCVII. 4. PISCATOR vt caussæ consuleret, scripsit ac iuris publici fecit: *apologiam, das vertheidigung der neuen herbornischen bibel, wieder das rbuch Paull Rœders, pfarrers zu Kochberg*, Herbornæ CVIII. 4. * Adiungitur, veluti aduersarius Piscatoris hu- *Petrus Piscator*, qui contra eum pugnauerit in *exercita- ibus*; quales autem illæ sint, me ignorare fateor. Ex- runt, qui data occasione in Piscatorem istum animad- iones censorias adhiberent, BALTHAS. MENTZERVS, ** HIMMELIVS *** atque alii. *

Addo *biblia*, vti vocantur, *crypto-caluinianorum*, quæ ta quidem sunt; non autem ad finem perducta: immo ressa, quum in additis notis varia Caluini dogmata ad- bata essent ac disseminata. Perductum est opus hoc vs- que

* codicis sacri germanici tigurinis videantur: HOTTINGERI liothecar. quadripartit. p. 153. OTTII dissertatio de *bibliis, diale- heluetica expressis*, quam BOERNERVS *additamentis* ad LE LONG *liothecam sacram tom.* II. p 249. iuris publici fecit: HOTTINGE- *heluetische kirchengeschichte part.* III. p. 224. DIECMANNI *tsche schriften part.* II. p. 102. VOGTII *catalogus librorum ra- rum* p. 106.

BRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 513. *vnschuldige nachrich-* , 1714. p. 762.

isputatione de *iustificatione hominis peccatoris coram deo, tom.* . *disputation. giessensium* p 434.

harmonia caluino-papist. part. I. p. 28.

ALTHERVS *officina biblica* p. 184. CARPZOVIVS *introductio- in libros canonicos bibliorum veteris testamenti part.* I. p. 10. TOB- NVM ipsum de Piscatoris opere bibliorum minus benigne sen- e, videndum est ex *clarorum virorum epistolis*, quæ cum *Cypria-* præfatione Lipsiæ MDCCXIV. editæ sunt, p. 170. Versio Pi- toris translata est in *biblia pentapla*, de quibus postea disserere, ibi animus est.

que ad libros chronicorum, ita vt et hi exhibeantur
Mosis prodierunt sub titulo hoc: *die funf buche verdeutscht durch D. Martin Luther, auf gnædigst des durchlauchtigsten vnd hochgebornen fursten vn herrn Christian hertzogen zu Sachsen mit vnterthanig derbaren fleis in druck verfertiget*, Dresdæ MDXC. qui autem non singularem inscriptionem præ s Adpellantur biblia hæc *crelliana*, quoniam Nicola lius princeps eorum exstitit auctor suasorque ac *saln* quum præcipue Io. Salmuthus ad ista conficienda suam adhibuit. Attamen et alii, Vrbanus Pieriu Steinbachius, Caspar Rudelius, laboris huius focii Rarissima sunt biblia hæc ac si illis proprius locus debeat, pertinent ad biblia, vti dicuntur, glossata bus postea exponere, constitui. * Impugnauit ista CISC S CONSTANTIVS scripto vnius plagulæ hu tuli: *biblia L. Salmuths, des caluinisten zu Dresd zu sehen, wie er vnd seine caluinische rotte die D. M. Lutheri, vnsern besten schatz auf erden, mentariis glossiret vnd verfælscht haben, ieder treuen warnung neben einer vermahnung tiget*, MDXCIII. **

§. X.

Ad classem bibliorum germanicorum tinent, quæ a *pontificiis* iuris p Quum illi a Lutheri interpretatione

---

* de bibliis his si quis plura scire velit, ade *nachrichten von merckwurdigen buchern v* MENT *bibliotheq. curieuse, historique e* SCHLEGELII *lebensbeschreibung Theoph. annales ecclesiasticos; oder nachrichten d sæchs. albertinischer linie*, part. 1. p. 42 *von raren buchern* p. 476. VOGTII ca *vnschuldige nachrichten*, 1707. p. 489. de *nouis bibliorum versionibus germanic* et 117. *hamburgische berichte* 1742. *bibliothecarum dresdensium* p. 118.

** exstat scriptum hoc in BAVMGA *wurdigen buchern volum.* VIII. p.

adſpexerunt: Ingolſtadii MDL. MDLIII. fol. eodem MDLVIII. fol. cura *Eraſmi Wolphii* ac MDCII. fol. *Tobiæ Hentſchelii*: Coloniæ MDCXI. Ingolſtadii MDCX

Caſparis Vlenbergii, qui iuſſu Ferdinandi, electoris archiepiſcopi colonienſis, nouam verſionem ſuſcepit que ita concinnauit, vt ſacrorum ſuorum ſociis m ſe probaret hique iudicarent, illum reliquis interpret clesiæ romanæ præferendum eſſe, quod is verſion tam, ac quidem ſixtinæ editionis, tamquam norr atque adcuratius ſequutus ſit. Interpretatio I Coloniæ MDCXXX. fol. * primam lucem deinde litteris deſcripta eſt. Prodiit illa ir MDCLXII. 4. ita adornata, vt dictio ger fieret ac purior hancque in rem, quæ ſer rum erant propria, ea tollerentur. Editi aliæ ſequutæ ſunt: Moguntiæ MDC MDCLXX. 8. MDCLXXXIV. 8. ** ac pr bergæ MDCCI. 8. MDCCII. 8. Coloniæ M Auguſtæ Vindelicorum MDCCXXX MDCCXXXIX. fol., Francofurti MI MDCCXLII. 4. Francofurti MDCCXI

§. XI.

Reſtant biblia germanica, partim ſita, qui fanaticis aliisque runt; partim ita concinnata, vt ſibi conciliarent; ſed in iuſtas nes. Quæ quum ſingularem monem germanicum translato nitus a me prætermitti deb *quintam* eamque vltimam. I

diren't, in lucem exierunt: *alle propheten, nach ebræischer sche verdeutscht*, Wormatiæ MDXXVII. fol. et 8. MDXXVIII. MDXXIX. fol. et iterum Augustæ Vindelicor. MDXXVII. MDXXX. 8. Hagenoæ MDXXVIII. fol. auctoribus *Ludco Hetzero* et *Io. Denckio*, qui adiunxerant sese ad anabaptistas. Non longe post in conspectum publicum venet biblia integra, quæ *wormatiensia* vocantur. * Ad illa eram contulisse paullo ante adductos *Hetzerum* ac *Denkium*, nonnulli existimant; ** quibus autem alii refragan- atque ostendunt, sententiæ huic temporum rationes obe, quominus illa adprobanda sit, simulque negant, exhii pontificiam versionem, ad vulgatam expressam at- ante Lutherum compositam. *** Quis sit auctor, exratum non habemus. Fanaticus ille homo, Paullus Felhauerus aliis persuadere voluit, biblia hæc wormatiensia aplecti germanam Lutheri versionem; minus autem eam, e Luthero tribuatur atque in nostris sit bibliis, quum a ciue lipsiensi, linguæ ebrææ perito, Luthero suppedi- fuerit atque ab eo adoptata; sed commentum hoc esse ie absurdum pariter ac malitiosum, quis non videat? * interpretatio wormatiensis neque cum tigurina antiquio- neque cum Lutheri versione adcurate consentit:

Argentoratensia, Argentorati MDXXX. fol. ex officina olfii Kœpfelii, quorum libri canonici veteris testamenti Durlaci

* bibliis his differunt: ZELTNERVS in *dem sendschreiben von der und vnd höchst raren deutschen wormser bibel*, Altorfii MDCCXXXIV. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* III. p. ;0. REIMMANNVS *accessionibus ad catalogum bibliothecæ theologicæ* , 117. VOGTIVS *catalogo librorum rarior.* p. 105. WIDEKINDVS *dem verzeichnis von raren buchern* p. 461.

** ita statuunt auctores *der vnschuldigen nachrichten*, 1706. p. 329.

*** vide: ZELTNERI dissertationem de *nouis bibliorum versionibus ermanicis, non temere vulgandis* p. 51. ITTIGII *præfationem* ad biblia Lipsiæ MDCCVIII. germanice edita: BOERNERI *addita- menta* ad LE LONG *bibliothecam sacram* p. 267.

* copiose rem hanc fictam refutauit DIECMANNVS in *den deutschen schriften part.* II. p. 100. seq.

Durlaci typis exscripti sunt, vt finis testatur, MD... apocryphi Argentorati MDXXIX. ac post hos lo... nuerunt scripta noui testamenti. * Alii memor... hæc prodiisse MDXXIX. et MDXXX. fol. prim... partem complecti pentateuchum: secundam lib... vsque ad Nehemiam: vtramque Argentorati MD... scriptam fuisse: tertiam, Durlaci MDXXIX. exsc... hibere libros a Iobo vsque ad canticum cantico... dunt, scriptorum Iesaiæ, Ionæ, Habacuci esse ea... Lutheri; reliquorum autem prophetarum cum He... pretatione, atque ita diuersam horum bibliorum... significare videntur. ** Mentio præterea fit edi... quæ in varias partes diuisa atque Argentorati M... teris describi cœpta sit, *** atque alius A... MDXXXVII. 8. * In titulo horum bibliorum: ... *bibel alten vnd neuen testaments, verdeutscht dur... tin Luther*, non sine fraude ista integra Luthero ... Quæ enim in illis sunt, ea non omnia a Luthero ... ac multa ex versione prophetarum Hetzeri sumta ... tis constat. Sane eo tempore, quo biblia hæc p... Lutherus nondum omnem codicem sacrum ... reddiderat ac iuris fecerat publici: **

Marpurgensia, quorum inscriptio est: *mystische ... phetische bibel, das ist, die gantze heilige schrift ... neues testaments, aufs neue nach dem grund verbessert, ... klärung der furnehmsten sinnbilder vnd weissagungen, ... des heiligen lieds Salomonis vnd der offenbarung Io... auch denen furnemsten lehren beuoraus, die sich in dies...*

* vide: BEYERI *arcana sacra bibliothecarum dresdensium* p... VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 105.

** ita biblia argentinensia describit HAGEMANNVS in *...richt von denen furnemsten vbersetzungen der heiligen schrift* ...

*** in *der samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1730. p...

* apud HAGEMANNVM *dicto loco* p. 273.

** confer: CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critiq...* III. p. 353. ITTIGII *præfationem*, bibliis germanicis, MDCCVIII. præmissam.

ſchicken, Marpurgi MDCCXII. 4. * Auctor eſt HEN-
rs HORCHIVS, ab aliis adiutus. Nouæ verſioni ad-
explicationes, quæ plerumque ad vaticinia ſpectant at-
ita comparatæ ſunt, vt oracula diuina ad ſenſum my-
n trahantur ac ſtudium, Cocceium ſectandi ac ſen-
as eius de rebus futuris eccleſiæ ſtabiliendi, oſtendatur:

rsdorfienſia, quæ ex Lutheri interpretatione, auſpiciis comi-
nzendorfii in lucem prodierunt, Ebersdorfii MDCCXXVII.
Præter Lutheri præfationes ad libros veteris ac noui teſta-
i ac. ARNDII *informatoria biblica*, acceſſerunt noua præ-
atque introductio: vberiores ſummæ quorumdam loco-
inprimis IO. ANDREAE ROTHII *verzeichnis vnd neue*
tzung der meiſten œrter heiliger ſchrift altes vnd neuen
ents, welche in denen grundſprachen einen mehrern nach-
k haben. Contra editionem hanc codicis diuini nomi-
natus ſacri dresdenſis prodiit: *kurtzliche; iedoch nö-*
warnung fur demienigen, ſo in dem ebersdorfiſchen bi-
uck an einem vnd dem andern ort als anſtöſſig ange-
tet worden, auctore, vt fertur, MARPERGERO. ***
ntur præcipue, quæ in *ſummis* neque adcurate; neque
dicta ſunt, ſpeciatim de deo, gratia diuina eiusque
itionibus: de religione, magiſtratu eiusque iure circa
: de ſtatu œconomico atque aliis capitibus: *

'erthemenſis; ſiue potius noua interpretatio germanica
que librorum Moſis, titulo hoc edita: *die gœttlichen*
ten vor den zeiten des meſſiæ ieſus, der erſte theil, wor-
die geſetze der iſraeliten enthalten ſind, nach einer
freyen

ſche acta eruditorum vol. 1. p. 762. *vnſchuldige nachrichten*,
. p. 724. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 47.
. IENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 48. REIMMANNI *cata-*
biblioth. theologic. 232.
ſtat etiam in *der ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*,
. p. 646. et in COLERI *auserleſenen theolog. biblioth. volum.*
p. 58.
a de bibliis his a me dicta ſunt in *der einleitung in die reli-*
ſtreitigkeiten der euangel. luther. kirche part. V. p. 718.

freyen vberſetzung, welche durch vnd durch mit anme-gen erläutert vnd beſtätiget wird, Werthemii MDCC 4. * Verſio hæc auctoris, qui eſt IO. LAVREN SCHMIDTIVS, ſummam mentis malitiam, dementi temeritatem, iniurioſam in deum impietatem ac ſtulti culenter oſtendit, vtpote quam eo conſilio deteſtando S dius compoſuit, vt ſcripturæ ſanctiſſimæ omnem au tatem adimeret: vaticinia de meſſia: dogmata de tri de iuſtificatione, per fidem impetranda, aliaque; it tem religionem chriſtianam euerteret. Perſpicue ſan monſtrat ipſa interpretatio pariter ac præfatio, quam miſit. Quæ contra opus hoc a magiſtratibus acta a creta: a viris doctis ſcripta ſunt: quæ ad hiſtoriam pertinent: quæ auctor, vt peſſimam cauſſam ſuam a euulgare, impudenter ſibi ſumſit, ea omnia vberius quutus ſum alio loco ** ac ſimul, quæ verſionis hui ratio, expoſui:

IO. SAVBERTI *deutſche bibelvberſetzung*, cuius tantum pars ab initio codicis diuini vſque ad prioris Samuelis caput ſeptimum ac decimum, litteris deſcript Helmſtadii; ſiue vt nonnulli tradunt, Luneburgi MDCLX minus autem ad vſum publicum translata fuit. Caret titulo; quibusdam autem exemplis, a duce brunſuicen luneburgenſi aliis dono datis, is additus eſt, ſingulari pl typis expreſſus; diuerſa tamen ratione. Qui adducitur, aliu *erſter theil der bibel, welche auf befehl herzogs Auguſti der ebræiſchen grundſprache vberſetzet worden*; alius *heiligen ſchrift alten teſtaments erſter theil. Auf verord des durchleuchtigſten furſten vnd herrn, herrn Auguſts, zogen zu Braunſchweig vnd Luneburg, aus der ebræi grundſprache verdeutſchet.* Acceſſit ad opus hoc Saub

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 50. *nachrichten von halliſchen bibliothec vol.* VIII. p. I. et 10. WIDEKINDI *verz von raren buchern* p. 487 REIMMANNI *acceſſiones ad catalo bliothec. theolog.* p. 136. CLEMENT *biblioth. curieuſe, hiſtori critique tom.* III. p. 413.

** in *der einleitung in die religionsſtreitigkeiten der euangeliſch riſchen kirche part.* V. p. 1276. ſeqq.

is ab Augusto, duce brunsuicensi ac luneburgensi, qui m MDCLXVI. e vita abiret, interruptum illud fuit; de- ota autem exempla partis primae auctoritate ducis Rudol- Augusti suppressa et in bibliothecam guelpherbytanam slata sunt, vt ibi essent ac permanerent in tenebris. bertus ipse laborem hunc, tamquam molestum atque in- e plenum, inuite suscepit; noluit autem voluntati prin- s plane aduersari. Ex quo fama de noua versione hac crebuit, non defuerunt, qui sinistre de ea iudicarent ac lerent, vt illa omitteretur. Exstat: ABR. CALOVII tzer entwurf etlicher vrsachen, dass die neue helmstadti- bibel, deren abdruck angefangen, nicht zu publiciren. * o et facile fieri potuit, vt Saubertus cogitationem vo- tatemque ab opere hoc perficiendo abduceret ac ducem nsuicensem peteret, vellet permittere, vt in isto non lon- progrederetur. Presse is fontem sacrum sequutus est que nomine interdum a vera, germanice loquendi, ra- e discessit ac Lutheri versionem mutauit; aut emendare it. Singulis codicis sacri libris praemisit praefationes de um nominibus, partibus atque auctoribus: cuique ca- notas breuiores subiunxit, quae monstrant quidem eru- onem; nonnunquam autem etiam nimium rabbinico- studium. **

betur in ZELTNERI dissertationis de *nouis versionibus germanicis, a temere vulgandis*, adpendice p. 125.

Sauberti bibliis, maxime rarioribus, plura suppeditantur: in NRINGII *epistola ad ducem Augustum, qua simul pium principis itutum de noua scripturae versione a sinistris suspicionibus ac su- is vindicatur*, Helmstadii MDCLXVI. 4. BAVMGARTENII *rrichten von merkwürdigen büchern vol* VIII. p. 300. *bibliotheca nsuicensi* p. 408. *in der samlung von alten vnd neuen theolog. sa-* r, 1720. p. 800. in BOERNERI *additamentis ad* LE LONG *biblio- am sacram* p. 220. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et ique tom.* III. p 407. KOEHLERI *historischen muntzbelustigung* XIV. p. 162. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. . FABRICII *historia bibliothecae part.* III. p. 339. VOGTII *ca- go librorum rariorum* p. 108. LILIENTHALII *exegetischen bi- thec* p. 45. ZELTNERI *vitis theologorum altorphinorum* p. 398. r. ac dissertatione de *nouis bibliorum versionibus germanicis, non ere vulgandis* p. 16. BVRCKHARDI *historia bibliothecae augustae, Wolffenbutteli est*, p. 141.

De bibliis *berleburgensibus* eorumque noua version itidem huc referri posset, postea commentabor, quar dicta biblia glossata a me percensenda sunt. Antequam expositionem de interpretationibus codicis diuini germ christianorum studio compositis, finiam, memorandi est: GVSTAVI GEORGII ZELTNERI *dissertatio the de nouis bibliorum versionibus germanicis, non teme gandis*, contra Trillerum ac Reizium, quæ primum MDCCVII. prodiit: deinde ibidem MDCCXI. 4. locup Accesserunt ad singula capita adnotationes ac præter ha GANDI oratio de *catechismo Lutheri, in ecclesia reti* ac CALOVII iudicium de Sauberti versione codicis germanica, cuius antea mentionem feci. *

§. XII.

Inter iudæos quoque exstiterunt, qui non solum gulares fœderis prioris libros; sed etiam inte eiusdem codicem germanice redderent; siue in ling iudæis inter Germanos vernaculam, conuerterent. interpretationes quamuis ad varias obscuriores voc scripturis sacris ebræis vsurpatas, explanandas vsum beant; illæ tamen barbaræ sunt atque incultæ; nec tam adcurationem ac fidem ostendunt. Interpretes nunc quædam addiderunt, quæ in textu ebræo no stant: nunc a spiritus sancti sententia plane discec nunc, quod princeps rei reprehendendæ caput est ticinia de seruatore nostro malitiose peruertunt mumque erga religionem christianam infestum a produnt.

Duæ versiones codicis ebræi germanicæ, a iudæis fectæ, lucem viderunt. Altera est *Ioseph Iosel*, filii *Alexa*

* *journal des sauans* MDCCVIII. *mai.* p. 328 *memoires de* MDCCX. *ianuar.* p. 41 *actor. eruditor supplementor. tom.* *unschuldige nachrichten*, 1707. p. 450. *noua litteraria ham* 1708. p. 194. FABRICII *historia bibliothecæ. part.* IV. p.

.i et per compendium *Iosel Witzenhausen* adpellatur. Is a
'*epho Athia*, typographo amstelodamensi, mercede condu-
ıs, laborem hunc suscepit ac totum vetus testamentum
linguam germanicam, iudaeorum propriam, transtulit.
odiit versio haec cum interpretis ac typographi praefatione,
nstelodami MDCLXXIX. fol. et iterum MDCLXXXVII. *
tera debetur *R. Iekuthiel ben Isaac Blitz*, vitmundensi, vt-
e qui auctor illius est; ad eam autem describendam *Vri*
ibsch, filius *Aaronis*, leuita, tamquam typographus, ope-
n suam contulit. Versio haec in lucem publicam prolata
itidem Amstelodami MDCLXXIX. fol. Praemissa est et
erpretis; et typographi praefatio: illius duplex, cum ebraea;
n ebraeo-germanica; huius autem vna tantum eaque ebraeo-
manica. Quo factum est, vt versio haec nunc interpreti
Iekuthiel; nunc typographo *Vri Veibsch*, non sine con-
ione, tribueretur. Ex duabus his interpretationibus et
ei; et christiani priorem multum praeferunt posteriori. **

§. XIII.

ptura sacrae in alias linguas occidentis translatae
nt, in hispanicam, gallicam, anglicam, belgicam,
am ceterasque, quarum versionum itidem nonnul-
euiter enarrabo. Notitia enim illarum non solum
arem dei benignitatem ac curam de sempiterna
num salute, qua factum est, vt codex sacer in tot
as conuerteretur ac verbum diuinum a tot gentibus
rnaculis legi posset, ante oculos nobis ponit; sed

 etiam

* ersio haec iudaica locum quoque obtinuit in *bibliis pentaplis*, andesbeci editis.

** e interpretationibus his germanicis, a iudaeis elaboratis, consu- : WOLFII *bibliothec. ebraeam part.* II. p. 453. ac *part.* IV. p. 182. ARPZOVII *criticam sacram veteris testamenti* p. 749. FREYTAGII *nalecta litteraria de libris rarioribus* p. 110. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 485. seq. *nachrichten von einer hällischen biblio-thec volum.* III. p. 95. et 103. CLEMENT *bibliotheque curieuse, histori-que et critique tom.* III. p. 410. LILIENTHALII *exegetische bi-bliothec* p. 34. SCHVDTII *iudische merckwurdigkeiten part.* I. p. 285.

etiam huiusmodi sermonum peritis in studio utilitatem adfert, vbi sciant, quales versiones fuerint: quales illarum sint consulendæ. biblia:

Hispanica, quorum duplices sunt editiones, dæi; et christiani codici sacro, hispanice redd dederunt. Illi; siue iudæi libros fœderis prio nem hunc transtulerunt, quæ versio primam Ferraræ MDLIII. fol. ita confecta, vt sermo ad verbum exprimatur atque elegantia linguæ gligatur. * Editio hæc ferrariensis iterum typis Amstelodami MDCXI. fol. ** ibidem charac cura *Menasse ben Israel* MDCXXX. fol. MDCX 8. *** quæ editio reliquis multo elegantior tior est. * Inter christianos *Cassiodorus de Re* interpretationem hispanicam studium suum ita fontes quidem adiret; maxime autem versio Pagnini ac præter hanc, tigurinam consuleret. adspexit Basileæ MDLXIX. 4. ** Emendauit *de Valera*, reformatæ ecclesiæ addictus, hancque centioribus versionibus ac notis, inprimis biblii bus diligenter vsus, quæ editio prodiit Amstelod fol. *** Memoratur etiam editio interpretationis

* CLEMENT *bibliothequ. curieuse, historique et critique* 446. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 113.

** KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen* p. 186.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buch* II. p. 283.

* de editionibus versionis hispanicæ, cuius auctores iudæi habentur apud WOLFIVM *bibliothec. ebr. part.* IV. p. 17

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büch* VII. p. 189. CLEMENT *bibliotheque curieuse, histori tom.* III. p. 452. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buch* MYLII *memorabilia bibliothecæ academicæ ienensis* p. 270.

*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* II. p. 4 MENT *bibliotheqüe curieuse, historique et critique tom.* III. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 616. *hister. bibliothec. part.* I. p. 13.

furti MDCXXII. quae autem eadem est cum adducta edi-
ne *de Reyna* anni MDLXIX. nouo tantum titulo instructa: *

Gallica, quae a diuersis auctoribus, cum pontificiis; tum
ormatis composita sunt hocque nomine facile intelligen-
m est, ista varia esse aliaque dignitate sua aliis antecellere.
er ea, quae studiis curiae romanae addictorum debemus,
um tenent editiones: I.) *Iacobi Fabri* stapulensis, qui ab
io MDXXIII. coepit, singulares libros sacros gallice red-
e; postea autem integra biblia sermone eodem
uuta sunt, Antwerpiae MDXXX. MDXXXIV. **
)XLI. fol. II.) *Louaniensium* theologorum, quorum
tio iussu Caroli quinti imperatoris a viris qui-
dam perlecta, emendata atque adprobata fuit prodiitque
mum Louanii MDL. fol. deinde saepissime variis locis,
tuerpiae MDLXXXVIII. fol. Rothomagi MDLXXX. 8. Lug-
ii MDLXXXII. 4. MDLXXXV. fol. *** Parisiis MDCII. fol.
CVIII. fol. Rothomagi MDCXI. 8. Lugduni MDCXX. 4.
thomagi MDCXXXIV. 8. Parisiis MDCXL. fol. MDCXLVI.
Rothomagi MDCLIV. fol. Parisiis MDCLXXXIII. fol. Ro-
thagi MDCCVII. 4. ac plures aliae editiones, quas breui-
s caussa praetermitto: III.) *Renati Benoist*, Parisiis
LXVI. fol. * quae est versio geneuensis, quibusdam
ocis ab ipso mutata, ac gallice latineque cum notis ibi-
n MDLXVIII. 4. duobus voluminibus euulgata: IV.) *Ia-
Corbini*, Parisiis MDCXLIII. 16. octo voluminibus ac
CLXI. V.) *Isaaci Ludouici le Maitre de Sacy*, cuius ver-
diuersa ratione prodiit: nunc cum interpretatione latina
gata atque vberioribus adnotationibus: nunc gallice tan-
H 4 tum

m memoratis libris addantur: BEYERI *arcana sacra bibliothe-
. dresdensium* p. 86. SINCERI *nachricht von alten vnd raren
chern* p. 5.

CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV.
3.

BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern volum.*
II. p. 192.

WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 509. CLEMENT
icto loco p. 9.

tum ac cum breuioribus notis: nunc solo sermone absque notis, cuius generis editiones lucem viderun siis MDCCI. 4. duobus voluminibus: Amstelodami M 16. octo voluminibus: Rothomagi MDCCV. fol. nes codicis diuini gallicæ, quarum auctores exstiten scopi romani adseclæ, ad translationem latinam v conformatæ sunt. Interpretationes gallicæ, quas re iuris publici fecerunt, itidem inter se differunt, siue rum auctores; siue conditionem dignitatemque anim uertere velimus. Exstant biblia gallica: I.) *Robert Oliuetani*, Neocomi MDXXXV. fol. * ad quam prim formatorum editionem gallicam Io. Caluinus opem atque epistolam præmisit. Sæpius illa litteris descri ac prodiit: Geneuæ MDXL. 4. Lugduni MDXLI. 4. M 4. Geneuæ MDXLVI. fol. MDLI. 4. MDLIII. fol. præt editiones, multæ aliæ adduci possent, nisi copiosior co moratio ab instituto meo esset aliena: II.) *Sebastiani lionis*, Basileæ MDLV. fol. ** quæ noua versio quum terpretationem eius latinam codicis sacri adcommodat que linguæ gallicæ non satis peritus fuit, non multum commendauit; varias autem grauioresque censuras est: III.) *geneuensium* theologorum, quorum cura Ol versio sæpius emendata fuit ac Geneuæ euulgata; post tem isti, nominatim Theodorus Beza, Antonius Fay Iaquemotus, Simon Goulartius, inprimis Cornelius uentura Bertramus singularem industriam ad id adhibu vt dictam Oliuetani interpretationem redderent adc rem ac perpolirent, hæcque biblia, ita adornata, p nentiam *geneuensia* præcipue adpellari cœperunt. P lucem adspexerunt illa Geneuæ MDLXXXVIII. fol. 4. et triplici forma hac simul. Multæ deinde editiones f sunt, quarum nonnullas tantum vt commemorem, sa codex, in sermonem gallicum translatus, prodiit: G MI

* WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 501.

** WIDEKINDVS *adducto libro* p. 509. CLEMENT *biblioth rieuse, historique et critique tom.* IV. p. 7.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* II. p. 381.

MDCVIII. 4. Lugduni MDCX. fol. Salmurii MDCXIX. fol. Amstelodami MDCXXXV. 8. Geneuae MDCXLV. 4. Amstelodami MDCLXX. 8. MDCLXXVIII. 12. MDCLXXXVII. 4. * Geneuae MDCLXXXVIII. fol. Amstelodami MDCCII. fol. Geneuae MDCCV. 4. Berolini MDCCXII. fol. Geneuae MDCCXII. 4. Eadem biblia edita sunt cum notis, cura *Samuelis Maresii* eiusque filii *Henrici*, Amstelodami MDCLXIX. fol. quae editio nitidissima est; minus autem expers vitiorum operarum: *Dauidis Martini*, Amstelodami MDCCVII. duobus voluminibus, cum vberioribus notis: Amstelodami et Vltraiecti MDCCVII. 4. cum adnotationibus breuioribus; sine notis autem Amstelodami MDCCX. 8. Basileae opera *Petri Roquesii* MDCCXLIV. 8. MDCCXLVII. 8. Hannouerae MDCCXXVIII. 8. cum praefatione *Iacobi Lenfantii*, ** Flensburgii MDCCXXXIX. 8. item studio *Io. Friderici Osterwaldi*, cuius biblia geneuensia illustrata prodierunt Amstelodami MDCCXXIV. fol. *** de quibus iisque similibus exponam quoque in enarratione bibliorum glossatorum, postea a me instituenda. * Contra versionem geneuensem pugnarunt eiusque fidem atque auctoritatem imminuere adnisi sunt inter pontificis romani sectatores: PETRVS COTONVS, qui in lucem emisit: *Geneue plagiaire, ou verifications des deprauations de la parole de dieu, qui se trouuent es bibles de Geneue*, Parisiis MDCXVIII. fol. CHARDON DE LVGNY in *recueil des falsifications, que les ministres de Geneue ont faites dans l'ecriture sainte en leur derniere traduction de la bible*, Parisiis MDCCVII. quo et refertur: RICHELII cardinalis *traité, qui contient la methode la plus facile et la plus assurée pour conuertir ceux, qui se sont separes de l'eglise*, Parisiis MDCL. fol. IV.) *Io. Diodati*, cuius noua versio gallica, adnotationibus instructa,

H 5 in

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 54.
** COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* III. p. 642. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern volum.* X. p. 485.
*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII. p. 12. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* X. p. 483.
* plures editiones interpretationis geneuensis recensentur in BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern volum.* II. p. 379. *volum.* VII. p. 195. seqq. *volum.* X. p. 476. seqq.

in lucem exiit Geneuæ MDCXLIV. fol. sibique ap… tos existimationem conciliauit, quum illa pla… atque ita adornata, vt auctor liberiore interpre… vsus fuerit: V.) *Caroli le Cene*, qui itidem no… rarum sacrarum versionem confecit. Prodiit … ctoris obitum, Amstelodami MDCCXLI. fol. * … men merito: immo magistratus decreto ** … quum haud obscure pateret, sententias in ea … Arminianorum ac Socinianorum dogmatibus … nas. Antequam opus hoc in lucem emissum est, … ipse euulgauit: *proiet d' vne nouuelle version fr… bible, dans lequel on iustifie par raisons et … versions precedentes ne representent pas bien en … sages le sens de l' original et qu'il est fort … ner vne meillieure version, comme on se propose de f…* dami MDCXCVII. 8. *** quod scriptum non … prodiit sub titulo: *nouuelle critique de toutes … francoises de la bible, qui ont paru iusqu' a prese… quelle on iustifie par raisons*, ceter. Amstelodami … 8. * verum etiam in linguam anglicam conuers… que editum inscriptione hac: *an essay for a new … of the bible*, MDCCI. MDCCII. interprete H. R. i… *Rost.* Aduersarium præbuit se IACOBVS GVSS… *considerations theologiques et critiques sur le pro… nouuelle version francoise de la bible, publié l' an … sous le nom de mr. Charles le Cene*, A… MD…

* *bibliotheque britannique tom.* XVIII. p. 343. *nachrichten … neuesten theolog. buchern volum.* I. p. 851. *nachrichten … hällischen bibliothec volum.* VII. p. 19.

** legendum id est belgice ac germanice in *actis historico… cis volum.* XI. p. 742.

*** *acta eruditor.* MDCXCVII. p. 227. FABRICII *histor… cæ part.* VI. p. 424. *nachrichten von einer hällischen biblioth…* VII. p. 15. *histoire des ouurages des sauans* MDCXCVII. … *vnschuldige nachrichten* 1702. p. 372.

* CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XVII. p.

MDCXCVIII. 8. * Sufficiant hæc de verſionibus ſcripturarum ſacrarum gallicis: **

Anglica, quorum variæ ac diuerſæ exſtant verſiones, ſæpius litteris deſcriptæ, poſtquam illæ ab auctoribus ſuis in lucem emiſſæ fuerant. Quatuor earum claſſes conſtitui poſſunt. Ad *primam* pertinent biblia, a *Mileſio Couerdale* in linguam anglicam translata, quum iam antea *Guil. Tyndalius* libros noui teſtamenti ac quosdam prioris fœderis anglice vertiſſet. Editio hæc, quæ prima eſt, prodiit Londini MDXXXV. fol. ac poſt emendationem, a *Thoma Matthæo*; ſiue nomine vero *Io. Rogero* ſuſceptam, Londini MDXXXVII. fol. MDXXXVIII. fol. MDXXXIX. fol. MDXLI. fol. iuſſu regis Henrici VIII. a duobus epiſcopis recognita, cum *Thomæ Cranmeri* præfatione: Tiguri MDL. 4. Londini MDLIII. fol. et 4. Ad claſſem *ſecundam* referenda ſunt biblia anglica, quæ *geneuenſia* appellantur, quoniam ab Anglis, tempore reginæ Mariæ Geneuæ exſulibus, ex ebræo ac græco ſermone codicis ſacri adornata atque edita ſunt primum Geneuæ MDLX. 4. poſtea autem ſæpius: ad *tertiam* biblia ſic dicta *epiſcopalia*; ſiue ea, quæ a *Matthæo Parkero*, archiepiſcopo cantuarienſi, atque epiſcopis nonnullis, adiutoribus illius, auctoritate reginæ Eliſabethæ confecta ſunt ac primam lucem viderunt Londini MDLXXIII. fol. Eam exiſtimationem illa ſibi compararunt, vt in ſacris publicis vſus eorum fieret. Numerus editionum non paruus eſt. Prodierunt: Londini MDLXXVI. MDLXXVII. 4. MDLXXVIII. fol. et 8. MDLXXXII. 8. MDLXXXV. fol. MDLXXXVI. MDXCII. MDXCIII. 8. MDXCV. 4. cum

actor. eruditor. ſupplement. tom. III. p. 517. *nachrichten von einer hälliſchen bibliothec volum.* VII. p. 17. *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCXCVIII. *auguſt.* p. 344. *ſamlung von alten und neuen theolog. ſachen*, 1732. p. 412.

** de verſionibus codicis ſacri gallicis generatim legantur: *hiſtoire des traductions francoiſes de l'ecriture ſainte*, Pariſiis MDCXCII. 12. vbi de interpretationibus his, cum manuſcriptis; tum editis pontificiorum ac reformatorum agitur: *regles pour diſcerner les mauuaiſes critiques des traductions de l'ecriture ſainte en francois*, Pariſiis MDCCVII. 12.

cum adnotationibus in loca difficiliora. Addo de[...]
sem *quartam*, eorum videlicet bibliorum anglico[...]
regia vocantur, a Iacobo I. magnae Britanniae re[...]
auspiciis multi viri eruditi in istis componendis stu[...]
posuerunt, vt oracula diuina ebraea ac graeca singu[...]
stria anglice redderent atque interpretationi huic [...]
auctoritatem laudemque conciliarent. Ex quo i[...]
MDCXII. fol. et 12. iuris publici facta erat, plu[...]
nes sequutae sunt ac versio haec fuit exemplum, a[...]
raque biblia anglica litteris describerentur: nimi[...]
ni MDCXXXVIII. 12. MDCXL. 4. Cantabrigiae [...]
Londini MDCLI. 8. MDCLVIII. 12. MDCLIX. 8. C[...]
MDCLXI. 8. Londini MDCLXVIII. 8. MDC[...]
MDCLXXIII. 8. Oxonii MDCLXXXII. 8. Londini M[...]
8. Londini MDCXCIX. 8. MDCCI. fol. MDCCIV. [...]
8. MDCCXI. 8. Altonae MDCCXXXVI. 12. Lipsiae [...]
8. Inter interpretationes, quibus scripturae sacrae [...]
nationibus Europae vernaculas, translatae sunt, em[...]
no anglica ac monstrat auctorum non mediocrit[...]
nem, peritiam sermonum sacrorum, ebraei ac graeci,
atque industriam: *

Wallica; siue *cambrica*, quae *Guil. Morganus* [...]
terpretatus est; partim recensuit, Londini MDLXXX[...]
MDCXX. fol. MDCCXVIII. 18. **

* de versionibus codicis sacri anglicis euoluantur: LEWIS[...] *history of the seuerall translations of the holy bible in* [...] Londini MDCCXXXIX. 8. ANTONII IOHNSONII scrip[...] dedit *notitiam versionum anglicarum bibliorum*, Londini MD[...] 8. POLI praefatio *annotations upon the holy bible*: FABR[...] *storia bibliothecae part* VI. p. 145. *nachrichten von den neu*[...] *logischen buchern volum.* IV p. 336. LILIENTHALII [...] *bibliothec* p. 114. Rariores bibliorum anglicorum edition[...] sent: VOGTIVS *catalogo librorum rariorum* p. 93. CLEM[...] *bliotheque curieuse, historique et critique tom.* III. p. 415. [...] KINDVS in *dem verzeichnis von raren büchern* p. 487. F[...] GIVS *analect. litterar. de libris rarioribus* p. 97. De aliis [...] dem editionibus videantur: *nachrichten von einer hällisch*[...] *thec volum.* VII. p 95. BAVMGARTENII *nachrichten von* [...] *würdigen büchern volum.* VIII. p. 95.

** CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* I[...]

gica, quorum versiones partim a *pontificiis*; partim a *atis* sunt elaboratæ. Illarum quas *pontificii* ad exem- versionis latinæ vulgatæ concinnarunt, prima prodiit iæ MCCCCLXXV fol. iterum Delphis MCCCCLXXVII. 4. ac sæpius. Interpretationum, quarum *reformati* es sunt, alia est *vetus*; alia *noua*. Eius, quam *veterem* o, varia habentur genera. Reformati in Belgio ple- ie vsi sunt versione, ad Lutheri germanicam trans- em conformata, vsque ad annum MDLVI. Nomen illi est *bibliorum liesueltianorum*, quoniam ea litterarum solebant fere imprimi apud Iacobum a Liesuelt; ita , vt nonnunquam a Lutheri versione discreparent. anno MDLVI. Io. Vitenhoue cœpit, nouam versionem am librorum fœderis posterioris adornare hæcque, con- cum interpretatione testamenti veteris, ad Lutheri ver- i expressa, ab ecclesiis reformatis recepta ac typis ex- est. Ita scripturæ sacræ, in sermonem belgicum itæ, luci publicæ expositæ sunt: Embdæ MDLXII. v. fol. Dordraci MDLXXI. 4. Delphis MDLXXIX. fol. aci MDLXXX. fol. Leidæ MDLXXXI. fol. Delphis XXI. 8. MDLXXXIII. fol. Amstelodami MDLXXXIII. t 4. Hagæ Comitum MDLXXXV. fol. Amste- i MDXC. fol. De reliquis generis huius editionibus

Sunt aliæ, quæ integram Lutheri versionem exhibent; nen diuersitate, vt non omnes plane inter se consen- ic nonnullæ in quibusdam a Lutheri interpretatione dis- :. Spectant huc editiones, ad vsum publicum transla- mstelodami MDXXVII. 8. Emdæ MDLVIII. fol. . 4. MDLXIII. 4. et 8. MDLXV. fol. sine loco, quem Gandauum esse, communis est sententia, MDLXXI. 4. s MDLXXXII. fol. MDXCVI. 4. Lugduni Batauorum XXIX. 8. MDCVIII. 8. Dordraci MDCXV. Harlemi XVII. fol. Amstelodami MDCLXXI. 8. atque aliæ. ræterea editiones, non tam ad Lutheri; quam aliorum es, maxime helueticas, adcommodatæ. Ab his di- stin-

II *catalog. libror. rarior.* p. 94. FREYTAGII *analect. litterar.* is *rarioribus* p. 98. WIDEKINDI *verzeichnis von raren bu-*). 620.

ſtinguenda eſt verſio ſcripturarum ſacrarum belgica ...
ex ſynodi dordracenæ decreto confecta. Interpret
ris teſtamenti fuerunt: *Io. Bogermannus*, *Guil. Bau*
Gerſon Bucerus; noui teſtamenti autem ac librorum
phorum: *Iacobus Rolandus*, *Antonius Walaeus* ac *Feſt*
mius. Aliis cura commiſſa eſt, interpretationem ha
rigendi. Primam lucem ea adſpexit Lugduni Batau
Hagæ comitum MDCXXXVII. fol. ac poſtea ſæ
Magnus numerus eſt harum editionum, quarum no
tantum commemoraſſe, ſufficiat. Prodiit opus hoc
Amſtelodami MDCXXXVII. 8. Lugduni Bat
MDCXXXIX. fol. Amſtelodami MDCXXXIX. 8. Lugd
tauorum MDCXLI. fol. Hagæ comitum MDCXLI. 8
draci MDCXLII. 8. Amſtelodami ac Lugduni Bat
MDCXLII. MDCXLIII. fol. cum notis *Io. Cloppenburgii*
ſtelodami MDCXLIV. 4. Goudæ MDCXLVII. fol. Amſte
MDCLIV. MDCLVI. MDCLIX. MDCLX. fol. MDCLXI
Lugduni Batauorum MDCLXIII. fol. Gorichemii MDC
12. Dordraci MDCXCII. MDCXCVI. 8. MDCC. fol. A
lodami MDCCVI. 8. Dordraci MDCCXIV. Quædam e
nes inſtructæ ſunt notis, vel breuioribus; vel longio
Dicuntur biblia hæc *biblia generalium ordinum Belgii j*
rati. Interpretatio illorum non mediocri laude digna
vtpote quæ ea adcuratione atque induſtria elaborata ſit
magnam conſenſionem cum ſermone ſacro ebræo ac
oſtendat eiusque ſententias plerumque recte beneque
mat. Attamen nemo exiſtimet, verſionem hanc vit
atque errorum plane immunem eſſe; nec quidquam re
fuiſſe, quod emendatione egeret. * Quæ acceſſerunt
notationes interpreti ſcripturæ ſacræ multam vtilitatem
bent, ſi illæ cum iudicio conſulantur ac dogmata ſ

* STERRINGA edidit: *animaduerſiones philologico-ſacras in pen*
chum, Leouardiæ MDCXCV. 4. iisque ſpecimen dare voluit
dationum, quæ ad nouam interpretationem belgicam oracu
diuinorum, vt illa fieret adcuratior, adhiberi poſſent: conf
eruditorum MDCXCVI. p. 12. Fuerunt et alii, qui dictæ
nis errores recenſerent. Videantur: WALENBVRCHIORVM
rum tomus I. p. 714. FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* I.

dracenæ, ibi defensa, remouerantur. Antequam versio susciperetur, fuerunt viri docti, qui scripta euulgarent ue de necessitate exponerent, nouam codicis sacri inter-tationem belgicam concinnandi; aut veterem emendandi. o spectant: GVILIELMI BAVDARTII liber inscriptus: *bbereydtr op de vorbetoringbe van den nederlandtschen l*, Arnhemii MDCVI. 8. SIXTINI AMAMAE *bybelschen ferentie*, Amstelodami MDCXXIII. 4. * qui quum ores veteris versionis belgicæ notare adnititur, Lutheri erpretationem reprehendit; hoc autem agendo, ipse ia prodit ac monstrat, se linguæ germanicæ purioris non arum fuisse ac quæ sunt errata operarum, Luthero tri-isse: **

Italica, cum a *pontificiis*; tum a *reformatis* in lucem missa. Illorum; siue *pontificiorum* versiones sunt diuersæ. imus ad scripturas sacras italice reddendas, studium suum ntulit *Nicolaus de Malermi*; ea tamen ratione, vt versio-m latinam vulgatam sequeretur. Biblia eius in lucem olata sunt Venetiis MCCCCLXXI. fol. *** Romæ CCCLXXI. fol. quæ editio *Malermi* quidem adscribi so-let;

- ILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 265.

De interpretationibus scripturæ sacræ belgicis, maxime noua, le-ntur: ISAACI LE LONG *boek-zaal der nederduytschen bybels*, nstelodami MDCCXXXII. 4. qui liber recensetur in *actis erudi-* MDCCXXXIII. p 62. ac BAVMGARTENII *nachrichten von rckwürdigen büchern volum* IV. p. 495. item LEVSDENII *philo-us ebræo-græcus* p. 69 ac *philologus ebræo-mixtus* p. 76. BEN-TEMII *holländischer kirch vnd schulen staat part* I. p. 231. MAYERI *liotheca biblica* p. 133. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. - vna cum IPARSII *indice batauico*. Editiones codicis sacri bel-i rariores recensentur in CLEMENT *bibliotheque curieuse, hi-rique et critique tom.* III p. 419. VOGTII *catalogo librorum ra-rum* p. 95. WIDEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. 596. BEYTAGII *analect litterariis de libris rarioribus* p. 100. aliæque *den nachrichten von einer hällischen bibliothec volum*. V. p. 4. 5. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum*. IV. 471. seqq *volum*. XI. p. 16. *samlung von alten und neuen theolo-chen sachen*, 1723. p. 1074.

CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. 48. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 538.

let; quum illa autem a priore diuersa est, dub nulli, istum esse auctorem: Venetiis MCCCCLX ibidem MCCCCLXXXVII. fol. ** item Vene fol. *** MDLXVII. fol. * præter quas editio aliæ memorantur. Nouam interpretationem *Antonius Bruciolus* eamque non tam ad norm ebræi ac græci expressit, vti titulus habet; qu plum versionis latinæ Sanctis Pagnini. Prodiit MDXXXII. fol. MDXXXVIII. MDXXXIX. 4. MD commentariis, tribus voluminibus: MDXLI. fo fol. itidem cum commentariis: MDXLV. 4. M MDLI. 4. MDLXXIX. 4. ** Versionem hanc *Sa chinus* multis in locis castigauit atque ad vulga editionem adcommodauit. Quæ biblia eius ita prodierunt Venetiis MDXXXVIII. fol MDXLVI. fo fol. *** Memorantur etiam oracula diuina, cu ti, pontificis romani, italice typis exscripta; de disputatur eaque edita esse, alii adfirmant: ali Inter biblia italica, cura *reformatorum* iuris publi *neuensia* locum obtinent, Geneuæ MDLXII. 4. q dem sunt cum Brucioli editione, vti nonnulli Quamuis enim illa libros veteris testamenti, a Br lice versos, complectantur; non solum tamen isti f dati, præcipue in verbis ac dictionibus; sed etiam

---

* CLEMENT *dicto loco* p. 50. WIDEKINDVS *excitato*

** CLEMENT *dicto loco* p. 51. WIDEKINDVS *adducto*

*** MYLII *memorabilia bibliothecæ academicæ ienensis* p. 4

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 23.

** de editionibus his differunt CLEMENT *bibliotheque c storique et critique tom.* IV. p. 52. FREYTAGIVS *analect de libris rarioribus* p. 113. BAVMGARTENIVS in *den von einer hällischen bibliothec volum.* V. p. 95. WIDEK *dem verzeichnis von raren buchern* p. 541. BEYERVS *bibliothecar. dresdensium* p. 138.

*** CLEMENT *dicto loco* p. 54. WIDEKINDVS *excitato*

* vide: VOGTII *catalogum librorum rariorum* p. 115. FR *analect. litterar. de libris rarioribus* p. 114.

retatio noui testamenti accessit, quæ Geneuæ MDLXI. 8.
ata fuerat. * Præ aliis in honore est ac laudatur versio
is Diodati, MDCVII. 4. quæ editio nullam quidem lo-
tam præfert; eam autem Geneuæ prodiisse, recte ad-
ur; ** item Geneuæ MDCXLI. fol. *** Lipsiæ
XLIV. 8. cura Io. Dauid. Mulleri, qui Diodati inter-
ionem cum textu originali contulit ac loca ab isto ob-
versa, clarius exposuit; præterea autem puriori ac
ætate italis vsitato stilo vsus est ac singulis capitibus
itum addidit argumentum. * Addo editionem Mat-
' Erberg, Norobergæ MDCCXII. fol. ** quæ quamuis no-
versionem exhibere videatur; non aliam tamen, nisi
ti, complectitur, talem nimirum, qualis editione anni
II. continetur; cui autem auctor editionem anni
LI. tamquam meliorem, præferre debuisset: ***

[illegible], quorum duæ præcipue editiones memorandæ
Altera eaque antiquior a Methodio, episcopo Mora-
c fratre eius Cyrillo confecta traditur, non ad normam
is vulgatæ; sed græcæ septuaginta interpretum. In
illa exiit Ostrouiæ MDLXXXI. fol. Altera auspiciis
e principis Ruthenorum, Alexii Michaelowitz prodiit,
[illegible] ad

ichten von einer hällischen bibliothec volum. V. p. 98.

[illegible]IENTHALII exegetische bibliothec p. 57. nachrichten von einer
[illegible] bibliothec volum II. p. 99. WIDEKINDI verzeichnis von
[illegible] büchern p. 545. CLEMENT bibliotheque curieuse, historique et
[illegible] tom. IV. p. 60.

[illegible] CLEMENT dicto libro p. 61. ac WIDEKINDVM iti-
[illegible] memorato loco p. 546 vide: BAVMGARTENII nachrichten
[illegible] merckwürdigen büchern vol. III. p. 189.

[illegible] eruditorum MDCCXLIV. p. 537.

BAVMGARTENII nachrichten von merckwürdigen büchern volum.
[illegible] 189. REIMMANNI catalogus bibliothecæ theologicæ p. 207.
[illegible]
[illegible] versionibus scripturarum sacrarum italicis euolui quoque pos-
[illegible] HAYM notizia de' libri rari nella lingua italiana: MAT-
[illegible] scrittori italiani.

ad exemplum editionis ostrouiensis litterarum pressa, Moscouiæ MDCLXIII. fol. *

Bohemica, quorum duo exstant genera. Alte rum, quæ ad versionem latinam vulgatam confo ra pontificiorum edita sunt. Lucem illa vider MCCCCLXXXVIII. Cutnæ MCCCCXCVIII. fol MDVI. fol. *** MDXI. fol. Pragæ MDXLIX. fol. MDLVI. fol. MDLXI. fol. MDLXXVII. fol. Alte rum bohemicorum genus est, quæ ex sermone cro, ebræo ac græco, confecta sunt, opera fra morum. Editiones eorum sunt variæ, quumqu indicium loci præ se habent, suspicantur viri do eas Kralitzii. Venerunt in conspectum publici MDLXXIX. usque ad annum MDXCIII. 4. sex, prima est editio atque optima: * MDXCV. 8. MDCXIII. 4. ** Amstelodami MDCLVIII. 8. Hal MDCCXLV. 8.

Hungarica, quæ ex fontibus linguarum sacr monem hungaricum contulit *Caspar Caroli*, ita pretationes Vatabli, Pagnini, Munsteri, Treme vulgata consuleret. Emissa illa sunt in lucen MDLXXXIX. 4. quæ est prima editio, ac postq *berto Molnaro* fuerant recognita, Hanouiæ MDC penheimii MDCXII. 8. Amstelodami MDCXLV.

* notitiam versionis slauonicæ suppeditant: KOHLIVS *in historiam et rem litterariam Slauorum* p. 21. 127. se THALIVS in *den preussischen zebenden volum.* I. p. 78 DVS in *dem verzeichnis von raren buchern* p. 612. *bibliotheque curieuse, historique et critique, tom.* III. p. GARTENIVS in *den nachrichten von merckwürdigen büc* p. 481.

** duas has editiones recenset GOETZIVS in *den merc der koeniglichen bibliothec zu Dresden volum.* I. p 33.

*** CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et criti* p. 435. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p

* confer: COMENII *historiolam ecclesiæ slauonicæ* p. 54. *ratione disciplinæ ordinisque ecclesiastici in unitate fratru* Amstelodami MDCLX. 8. prodiit.

** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* II.

MDCLXI. Amſtelodami MDCLXXXIV. MDCLXXXV. 8. ellis MDCCIV. 4. in Belgio MDCCXVI. et MDCCXVII. s editionis tria millia exemplorum a ieſuitis caſſouienſi- ne illorum fieret vſus, intercepta atque in cuſtodiam fuiſſe, dicitur: Vltraiecti MDCCXXXVII. 8. Exſtat quo- verſio, ad latinam interpretationem vulgatam cura *gii Kaldi* adcommodata, Coloniæ ac Viennæ Auſtriæ XXVI. fol. *

olonica, ita diuerſa, vt alia eorum confecta ſint a *ponti-* ac verſionem latinam vulgatam polonice exhibeant, cu- eneris variæ editiones in lucem prodierunt, nimirum: Cra- æ MDLXI. fol. quæ eſt prima editio ſcripturæ ſacræ, in lin- n polonicam translatæ: ** ibidem MDLXXVII. fol. MDXCIX. cum notis, ad finem ſingulorum capitum additis, interpre- *cobo Wuyekol.* *** Memorant nonnulli plures huiusmo- litiones easque Hanouiæ MDCVIII. 8. Cracouiæ MDCXIX. ac ſtudio *Iuſti Rabi* MDCLVII. Aliæ verſiones polonicæ turæ ſacræ ab auctoribus ſunt elaboratæ, qui non obſcu- gnificarunt, ſe erroribus *ſocinianorum* implicitos eſſe; altem ab illis non plane abhorrere. Ad ordinem hunc nent: biblia polonica *radziuiliana*, id eſt, ea, quæ cura amtu principis Nicolai Radziuil a variis interpretibus poſita atque edita ſunt Brzeſciæ in Lithuania MDLXIII. Locum illa tenent inter ſcripta rariſſima. * Inprimis

I 2 referri

odice ſacro hungarico variisque illius editionibus exponunt: EKINDVS in *dem verzeichnis von raren buchern* p. 618. CLE- NT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique et critique tom.* IV. p. 40. ITIVS *catalogo librorum rariorum* p. 114. adde: SCHELHORNII *nitat. litterar. tom* II. p. 361.

itionis huius notitiam dedit TSCHEPIVS in *dem preuſſiſchen ze- den volum.* III. p. 651. ſeqq.

CLEMENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique et critique tom.* IV. 194. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 609

gantur: KOHLII *introductio in hiſtoriam et rem litterariam Slauo-* GOETZII *merckwurdigkeiten der kœniglichen bibliothec volum.* II. p. 473. FREYTAGII *analecta litteraria de li-* p. 118. CLEMENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique* n. IV. p. 190. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 123.

referri huc debent biblia eiusdem linguae, o[illegible] *Budnaei* in lucem emissa Zaslauii, oppidi Lithuani[illegible] 4. * praeter haec autem, exstant ea, quae [illegible] cinnata sunt ac lucem viderunt Gedani MDC[illegible] Amstelodami MDCLX. 8. *** Halae MDCCXX[illegible] giomonte MDCCXXXVIII. 8. cura *Francisci Albert[illegible]*

Virginica, quae cura *Io. Eliot* lucem vide[illegible] Anglia ex typographia academiae neo cantabrigi[illegible] que vetus testamentum MDCLXIII. nouum vero[illegible] Versio haec iterum litteris descripta fuit; in m[illegible] locis mutata, ibidem MDCLXXXV. 4. ***

Biblia danica, islandica, suecica, lithuanica, fo[illegible] ca, lettica quum ad Lutheri interpretationem [illegible] mentionem eorum antea feci in expositione de[illegible] bliis germanicis.

§. XIV.

Postquam versiones vniuersas; siue totius c[illegible] enarraui; venio ad *particulares;* siue eas, q[illegible] tem tantum scripturae diuinae spectant, siue i[illegible] siue posterioris foederis libros complectatur. [illegible]

---

p. 123. IANOZKI *nachricht von denen in der [illegible] thec sich befindenden raren polnischen buchern part.* 1. [illegible] *verzeichnis von raren buchern* p. 608. REGENV[illegible] *uonia reformata libr.* 1. *cap.* 16. p. 142.

* CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique to[illegible]* WIDEKINDI *verzeichnis von raren büchern* p. 609. VO[illegible] *gus librorum rariorum* p. 124. SANDII *bibliotheca anti[illegible]* p. 55.

** WIDEKINDVS *dicto loco* p. 610. CLEMENT itidem [illegible] p. 195.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen b[illegible]* III. p. 377.

* *ibidem volum.* IX. p. 385.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 117. *acta [illegible] siastica volum.* III. p. 1098. BAVMGARTENII *nach[illegible] merckwurdigen buchern volum.* IX p. 387.

*** FREYTAGII *analect. litteraria de libris rarioribus* p[illegible] MENT *bibliotheque curieuse, historique et critique, tom.* WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 619.

nonimenta veteris testamenti, eae quum variae
inguis pariter ac ipsis scriptis conuersis, praeterea
ictoribus ac horum aetate, de *chaldaicis* tantum
graeca, vti dicitur, septuaginta virorum interpre-
bus quaedam edisserere, constitui, breuitatis me-
ihi praescriptae.

erpretationes *chaldaicas*, quas iudaei per eminentiam
mim, id est, *versiones*, adpellare solent, longe inter se
re, cum auctoribus suis; tum aetate ac qua valent, di-
e, id aeque satis notum est, ac constat, neque
am totum codicem sacrum; neque singulos qui-
testamenti veteris libros iunctim chaldaice typis
descriptos, si a vastis illis operibus bibliorum po-
torum ac rabbinicorum discesseris, iam a me prae-
ttendis, vna cum editionibus singularium monimen-
a, quae ebraeae orationi chaldaicam interpretationem
ent adiunctam. Quae nostra aetate omnium consensu
aissima et ad inuestigandas veterum iudaeorum de rebus
sententias apta est, *Onkelosi* versio *pentateuchi* saepe qui-
lucem vidit publicam; numquam tamen sine contextu
. Duplex illius translatio latina exstat: altera *Alphonsi*
mora, quae non solum in bibliis polyglottis compluten-
antuerpiensibus, parisiensibus et londinensibus; sed
separatim, Antuerpiae MDXXXV. 8. ac cum versione
vulgata, Venetiis MDCIX. fol. et Antuerpiae
XVI. fol. edita est; altera autem, a *Paullo Fagio* compo-
n conspectum prodiit publicum Argentorati MDXLVI.
Quae quamuis in titulo praeferat *tomum primum*; atta-
praeter hunc, non alium iuris publici factum fuisse, cer-
st atque exploratum. Versiones *pentateuchi* chaldaicae,
alsa sententia *Ionathani*, Vzielis filio, tribuitur ac *hiero-*
itana eadem expertae sunt fata. Neutra separatim sine
one ebraea litterarum formis impressa est; vtriusque ve-
xstat versio latina, illius quidem ab incognito homine
; sed cura *Antonii Ceualerii* emendata atque in Wal-
onus translata; huius vero duplex: altera *Francisci*
i MDCXLIX. 4. altera eiusdem *Antonii Ce-*
in polyglottis londinensibus edita. Variae hae

pentateuchi interpretationes saepe coniunctim
expositae sunt, Venetiis MDXCI. 4. Hanouiae
Amstelodami MDCXL. 4. Pragae MDCXLVI. 8.
MDCLXXI. fol. ibidem MDCCIII. 4. Berolini
Non solum tamen librorum Mosis; sed alio
crorum scriptorum exstant versiones chaldaic
cum habet interpretatio *prophetarum* tam *pri*
posteriorum, quae omnium consensu R. *Ionat*
adscribitur. Partes illius in lucem prodierunt c
polyglottis ac venetis bombergianis; tum se
duodecim videlicet prophetas minores; vel pot
et *Ioelem*, Parisiis MDLVII. 4. in eosdem cum
Ioannis Merceri ibidem MDLIX. 4. in *Hoseam*
Alphonsi de Zamora, Lugduni Batauorum MD
nam, Vltraiecti MDCLVII. et MDCXCII. 8. in
diam, ibidem MDCLVII. in *Ioelem* et *Micham*
MDLXV. in *Abdiam*, Bremae MDCLXXIII. 4. P
terea variae illius versiones latinae, vti sunt:
phetarum minorum cura *Immanuelis Tremellii*,
MDLXVII. 8. *Hoseae*, *Ioelis*, *Amosi* atque anon
stae in *Ruth* ac *threnos* opera *Io. Quinquarbor*
MDLVI. 4. *Abdiae* et *Ionae* studio *Io. Merceri*, ibid
Haggaei cura eiusdem *Merceri*, Parisiis MDLI. 4.
ra *Gilb. Genebrardi*, Parisiis MDLXIII. 4. *Abdi*
Sophoniae per *Arnoldum Pontacum*, ibidem MDLXV
ad ceteros codicis sacri libros adtinet, admodum
quae de illis loco hoc a nobis dici possunt. Int
nem *psalmi primi* chaldaicam edidit *Hermannus*
Hardt, sub inscriptione: *targum graecum*,
MDCCXV. 8. *Prouerbia* chaldaice separatim prodi
ra *Io. Merceri*, Parisiis MDLXI. 4. liber *Iobi* vero
sione latina cura *Ioannis Terentii*, Franeckerae MDC
Quemadmodum *quinque megilloth* inter iudaeos rar
tateucho separantur; ita et interpretatio libellorum
chaldaica saepius cum Mosis monimentis coniunct
cem emissa est; separatim vero *Iacobus Kappel* eos e
chaldaice a Frobenio Friburgi litteris describendos
addita expositione vocum difficiliorum germanica,
tertia, sine anni nota. Lucem porro viderunt: c

icorum atque *ecclesiastes* chaldaice ac latine studio *Erasmi aldi Schreckenfuchsii*, Basileae MDLIII. 8. alia vero interatio *cantici* chaldaica cura *Abr. Isachar. Behrmanni*, Amdami MDCCI. fol. Qui iam laudatus, *Io. Mercerus* detargum libelli *Ruth*, Parisiis MDLXIV. 4., atque *ecclesia*-... MDLXII. 4. cum versione latina atque adnotaibus. Libelli *Esthera* binae exstant translationes chaldaiquas *Abrahamus*, filius Mardochaei, euulgauit, Franco. MDCCXVIII. 4. Nec silentio praetermittenda versio laica *librorum chronicorum*, a *Matth. Frideric. Beckio* etusto codice manuscripto, qui ad sacerdotum erfurten-. puriori doctrinae addictorum, collegium pertinet, in n protracta publicam, latinitate donata notisque illu-, ita vt liber prior Augustae Vindelicorum MDCLXXX. rior vero eodem loco MDCLXXXIII. 4. prodiret. At quum haud exiguis vitiis codex erfurtensis contaminasset, rei huic bene prospexit *David Wilkins*, quod codiqui Cantabrigiae seruatur, sequutus, praestantiorem edi-*raphrasin chaldaicam in librum priorem et posteriorem nicorum, auctore R. Iosepho, rectore academiae in Syria, demum e manuscripto cantabrigiensi descriptam ac cum ne latina in lucem emissam*, Amstelodami MDCCXV. 4. *

 §. XV.

targumin; siue versionibus chaldaicis commentati sunt singulari io: HELVICVS *tractatu de chaldaicis bibliorum paraphrasibus*, ... MDCXII. 4 et iterum Londini MDCLXI. ad calcem TENAE ... *mentarii in epistolam ad Ebraeos* p. 857. VARENIVS *lectione aca*... *de targumim Onkelosi, Ionathanis et eo, quod exstat in hagio*..., Rostochii MDCXLIV. 4. ac disputatione de *targumim*: ...FFERVS dissertatione de *targumim*, Vitembergae MDCLXV. : et locum obtinuit in eiusdem *theologia iudaica* p. 36. atque *ibus philologicis*, Vltraiecti MDCCIV editis, p. 862. SMITHVS *... de chaldaicis paraphrastis eorumque versionibus*, Oxonii CLXII. 12. Alii oblata occasione idem argumentum illustra-, in quorum numero sunt: HOTTINGERVS *thesauro philologic.* 148. WALTONVS *adparatu biblico* p. 377. MORINVS *exercita*... *biblicis* p. 318. SCHICKARDVS in *bechinath happeruschim* ... WALTHERVS *officina biblica* p. 118. LEVSDENIVS *philologo* ...-*mixto* p. 36. PFEIFFERVS *critica sacra* p. 216. OWENVS ... p. 402. ALLIXIVS *iudicio ecclesiae iudaicae contra vnitarios*

§. XV.

In linguam *græcam* oracula diuina foederis prio[ris] uersa sunt a septuaginta interpretibus, vti di[cuntur;] quorum versio vti magnam antiquitatem præ se [fert,] ita non mediocrem conciliauit sibi existimationem [in]ter illam, aliæ confectæ fuerunt; non integræ aut[em] seruatæ sunt; sed reliquiæ tantum earum ad nos [perue]nerunt, a viris doctissimis collectæ atque illustr[atæ] opera, quæ vtilis pariter est ac laudabilis.

Primum a me dicendum est de versione græca, [quæ ap]pellatur, *septuaginta interpretum*; siue *alexandrina* [quam] maxime probabile est, a iudæis alexandrinis, diuersi[s tempo]re, non tam publica regis auctoritate, quam priuat[o consi]lio in synagoga iudaica elaboratam fuisse. Editio[nes eius] non parum inter se discrepant. Tres præcipue v[ersiones] enumerari solent, *origeniana*, *lucianea* et *hesychiana* [quarum] fidem omnes fere codices, manu exarati, quo[t ex]stant, videntur esse descripti. Factum eo est, vt lib[ri] quibus viri doctissimi vsi sunt, quum interpretation[em] typis imprimendam curarent, diuersi essent; tiones, litteris descriptæ, inter se consentirent. igitur refert, nosse, cuius codicis auctoritatem q[uis in] adornanda editione sua sequutus sit, vt de singulari[] tate ac præstantia facilius adcuratiusque iudica[re possimus.] Quatuor vero editiones haberi solent principes, ceteræ omnes sunt adcommodatæ. Inter eas locu[m]

I. *Complutensis*, quæ est in bibliis polyglottis co[]bus, studio cardinalis *Francisci Ximenii*, MDXV. f[] Recensuerunt illam viri eruditissimi ex variis eximi[is codici]bus manuscriptis; at vero et sæpius contra librorur[] rum fidem immutarunt, vt magis conueniret c[]

[]tarios *cap.* VII. BVDDEVS *historia ecclesiastica veteris* [] *tom.* II. p. 1196. inprimis WOLFIVS *bibliothec. ebr.* p[] 1135. et part IV. p. 1036. CARPZOVIVS *crititica sa[cra]* *testamenti* p. 430. qui et auctores de targumim diligen[] sent eorumque varios, a me prætermissos.

xo. Eamdem editionem exhibent biblia polyglotta antpiensia, parisiensia, Vatabli atque exstat illius versio lati separatim euulgata, Basileae apud Andream Cratandrum LXXVI. 4.

II. *Veneta*; siue *aldina*, quae Venetiis ex officina Aldi Ma. MDXVIII. fol. in publicum prodiit * ac tantam conta est auctoritatem, vt ad eius fidem maxima pars editium, germanicarum certe, describeretur, quo loco sunt: *argentoratensis* MDXXVI. 8. cura *Io. Loniceri*; ** qui tamen ordinem ad codices ebraeos reuocauit; ita postea alii exilum eius sequuti sunt: *basileensis* MDXLV. fol. apud Hervagium, cum *Philippi Melanchthonis* praefatione atque addi. in fine variis lectionibus vsque ad ecclesiasten: *** alia *basileensis*, cum interpretatione latina MDL. * et MDLXXXII. apud Nicolaum Brylingerum: ** *francofurtensis* MDXCVII. *** praestantissima editio, nitida pariter atque emendata: siculis quoque distincta ac variis lectionibus scholiisque aucta, studio viri doctissimi, qui quum in titulo sine noie laudibus celebratur, alii istum Franciscum Iunium: alii dericum Sylburgium esse, suspicantur; ordo tamen aldinae editionis nonnunquam mutatus est: *veneta* MDCLXXXVII. francofurtensi, iam memoratae, prorsus similis: *

I 5 III. *Ro-*

lung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1752. p. 287. SINCE- *samlung von raren buchern* p. 255. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* IV. p. 14. WIDEKINDI *verzeichniss von raren buchern* p. 515. *erleutertes Preussen, tom.* I. p. 741.

BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* XI. 91.

FREIMMANNI *catalogus bibliothec. theologic.* p. 200.

Nachrichten von einer hällischen bibliothec volum. VII. p. 483.

BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* I. p. 101.

KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 57. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII. p. 481. FABRICII *historia bibliothec. part.* I. p. 6. FREYTAGII *adparatus literarius tom.* I. p. 137.

actor. eruditor. supplement. tom. II. p. 274.

III. *Romana*; siue *sixtina*, ex vetustissimo biblio vaticanae codice expressa, auspiciis Sixti V. pontificis rom cura vero ac studio *Antonii Caraffae*, *Flaminii Nobilii* a aliorum virorum doctorum. Prodiit editio haec Re MDLXXXVII. fol litteris nitidissimis, cum egregiis adnota nibus graecis ex codicibus manuscriptis, veterum sch commentariis graecis, ex monimentis patrum graecorum co stis. * Editionem hanc, maxime raram, atque ita c cem vaticanum eruditissimi viri, quum curam ad interp tionem graecam litterarum formis exprimendam adhibe sequendum esse existimarunt haeque ad exemplum illius formatae sunt editiones: *parisiensis*, cura *Io. Morini*, versione latina notisque, Parisiis MDCXXVIII. fol tribu luminibus, ** editio itidem rara ac memorabilis; non la autem exstant illius exempla, in quorum titulis non lum *Io. Morini* nomen omissum; sed etiam adducta anni ta cum MDCXLI. permutata fuit: *londinensis* MDCLIII. 4 quam ad exemplum vaticanum, Romae editum, adcura me descriptam esse, inscriptio quidem testatur; in ordin tem librorum, psalmorum numero et aliis nonnullis ab discrepare, comprobatum est: *cantabrigiensis* MDCLXV tribus voluminibus, cum luculenta praefatione *Io. Pear* qua de vsu atque auctoritate versionis graecae agit: *am damensis* MDCLXXXIII. 8 * cura *Io. Leusdenii*, quae solum libris apocryphis caret; sed etiam operarum viti mis abundat: *lipsiensis* MDCXCVII. 8. duobus volumi

* CLEMENT *dicto loco* p. 15. GOETZII *merckwurdigkeiten* *niglichen bibliothec zu Dresden vol.* II. p. 187. WIDE *verzeichnis von raren buchern* p. 516. KNOCHII *nachricht.* *braunschweigischen bibelsamlung* p. 116. Inprimis legend GALESINII *commentarius de bibliis graecis interpretum LXX.* *to V. pontifice maximo editis*, Romae MDLXXXVII. cuius haurienda est ex SIMONIS *nouuelle bibliotheque choisie tom.* I

** CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* 17. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 519.

*** *nachrichten von einer hallischen bibliothec volum.* VII. p. 4

* *ibidem* p. 485. KNOCHII *nachrichten von der braunschwe* *bibelsamlung* p. 154.

copiosa atque erudita *Io. Frickii* præfatione: * *frane-na*, nitida atque elegantissima, quam *Lambertus Bos* lornauit, vt romanum exemplum ipsum, ceteris omni-post habitis, sequeretur eiusdemque seruaret ordinem et um; et versuum, licet sæpe numero a codice ebræo epet, MDCCIX. 4. ** *vltraiectina*, multo studio a *Dauide* o edita, MDCCXXV. 8. duobus voluminibus, inter cu-rnamenta referri debent lectiones variantes ex codice ıscripto, qui Lugduni Batauorum adseruatur: *** *lipsi-* cura *Christiani Reineccii* MDCCXXX. 8. * *halensis*, CCLIX. 12.

V. *Anglicana*, ex codice vetustissimo alexandrino, qui a llo Lucari Carolo I. Angliæ regi, donatus fuit, in lucem ucta. Primus, qui in edenda versione græca septuaginta pretum codicis illius auctoritate vteretur, *Io Ernestus bius* fuit. Quum *epistola ad clarissimum virum Io. Mil-, qua ostenditur, libri iudicum genuinam LXX. interpre-versionem eam esse, quam manuscriptus codex alexandri-exbibet; romanam autem editionem, quod ad dictum li-, ab illa prorsus diuersam atque eamdem cum hesychiana* Oxonii MDCCV. 4. ** quale consilium ceperit, publice rasset suæque editionis, quam eo tempore parabat, ex-hibu-

---

erudítor. MDCXCVIII. p. 74. KNOCHII *nachrichten von der unschweigischen bibelsamlung* p. 144. BAVMGARTENII *nachrich-von merckwürdigen büchern vol.* XI. p. 100. REIMMANNI *ca-us bibliothec. theolog.* p. 236.

moires de Treuoux MDCCXII. *iul.* p. 1142. *iournal des sauans* CX. *septembr.* p. 243. BERNARDI *nouuelles de la republique ttres* MDCCX. *decembr.* p. 634. *acta eruditor.* MDCCX. p. 473. *hrlicher bericht von neuen büchern* p. 927.

LERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XXIV. p. 293. *eruditor.* MDCCXXVI. p. 425. COLERI *auserlesene theolog. thec volum.* II. p. 320. KNOCHII *nachrichten von der braun-eigischen bibelsamlung* p. 148.

lung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1731. p. 405. KNO-I *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 153.

ERICI *bibliotheque choisi. tom.* XIII. p. 388. BERNARDI *nou-s de la republique des lettres* MDCCVI. *ian.* p. 43. *nachrichten einer hällischen bibliothec volum.* VII. p. 488.

hibuisset specimina, luci tandem publicæ opus *sep*
ginta interpretum exposuit, quatuor tomis fol.
rum *primus* prodiit Oxonii MDCCVII. qui libros
sis, Iosuæ, iudicum ac Ruthæ complectitur. Sequ
est tomus *quartus* atque vltimus, continens psalmor
Iobi ac tres Salomonis libros, cum apocrypha
dem; nec non Siracidæ sententia, Oxonii MDCCIX. q
eam ob caussam iuris publici fecit Grabius ante secun
ac tertium tomum, quoniam ad hos ornandos perficien
que varia exspectabat adiumenta. Postquam vero fini
mortalitatem suam, antequam totum opus absolueret, a
eius precibus suis a *Francisco Lee*, artis salutaris doctore
impetrarunt, vt is tomum *secundum*, quo omnes libri h
rici, tam canonici; quam apocryphi comprehensi sunt, O
nii MDCCXIX. nonnulli autem alii, quorum nomina ig
rantur, tomum *tertium;* siue cuncta scripta propheta
canonica atque apocrypha, ibidem MDCCXX. in lucem
ferrent. Splendidum atque egregium est opus hoc, q
non solum doctissimis prolegomenis aliisque, quæ Gr
diligentiæ atque eruditioni debentur; sed etiam chartæ
re, typorum elegantia ac ceteris multum se commendau
Quum Grabius ipse iudicaret, vastum opus nimii preti
turum esse, prudenter doctorum hominum commodis
spexit ac curauit, vt editio minor formæ tertiæ de
beretur, cuius singuli tomi iisdem annis cum maior
istis voluminibus Oxonii lucem viderunt. Edidit qu
GRABIVS: *dissertationem de variis vitiis septuaginta in*
pretum, versioni ante Origenis æuum illatis, et remediis ab

* legantur de editione hac: *memoires de Treuoux* MDCCXI.
p. 212 MDCCXII. *ianuar.* p. 33. *iournal des sauans* MDCCIX
cembr. p. 505. CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne, par*
p. 1. 37. 237. 255. *bibliotheque angloise part.* VI. p. 503. *acta e*
tor. MDCCVIII. p. 193. MDCCX. p. 469. MDCCXXI. p.
521. *ausführlicher bericht von neuen büchern* p. 33. *neuer büche*
der gelehrten welt volum. I. p. 84. *unschuldige nachrichten,* 1
p. 338. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique*
IV. p. 18. KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen*
samlung p. 125. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p.
REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theologic.* p. 235.

xempli eiusdem versionis editione adbibitis, Oxonii
. 4. quae rara est. * Accedit merito editio, certo
grabianae praeferenda, tigurina, quam Io. Iacobus Brei-
us summo studio adornauit. Quatuor tomis illa ab-
, quorum primus lucem vidit MDCCXXX. secundus
CXXXI. tertius MDCCXXXI. ac quartus MDCCXXX. 4.
etur versio septuaginta interpretum ex codice alexan-
, a Grabio edita; addidit autem Breitingerus exempli va-
aliorumque manuscriptorum codicum lectiones varian-
iticasque dissertationes praemisit: IO. PEARSONII
tionum paraneticam: praefationes in editionem romanam
MDLXXXVII. GRABII prolegomena: LAMBERTI BOS
duersiones ad loca quaedam octateuchi ac praefationem in
banc editionem. **

ntequam commentationis de versione graeca septuaginta
retum finem faciam, singularia monimenta quaedam
m doctissimorum enarrabo, quae ad versionis huius
iam ac dignitatem auctoritatemque pertinent ac par-
narrationes; partim disputationes complectuntur.
ista:

. WOWERII syntagma de graeca et latina bibliorum in-
tatione, post illius obitum a Geuerh. Elmenhorstio edi-
Hamburgi MDCXVIII. 8. ac cum BRIANI WALTO-
dissertatione de linguis orientalibus, Dauentriae
VIII. 12. ***

COBI VSSERII syntagma de graeca septuaginta inter-
n versione, cum libri Estherae editione origenica et ve-
tere

r. eruditor. supplement. tom. V. p. 151. deutsche acta eruditor.
. I. p. 95. VOGTII catalogus librorum rariorum p. 315.

 eruditor. MDCCXXXII. p. 345. iournal literaire tom. XVIII.
6. tom. XX. p. 364. bibliotheque raisonnée tom. XI. p. 222.
ENTHALII exegetische bibliothec p. 36. nachrichten von einer
 bibliothec volum. VII. p. 486. samlung von alten und neuen
sachen 1732. p. 164. COLERI auserlesene theolog. bi-
IV. p. 919. volum. V. p. 841.

 und neuen theolog. sachen. 1743. p. 653.

tere græca altera, Londini MDCLV. 4. ac Lipsiæ MDC 4. Addidit VSSERIVS *dissertationem de Cainane in* ... *septuaginta interpretum editione superaddito.* Minus ... gne is sentit de versione hac aliisque persuadere adni... veterem illam ac germanam interpretationem græca... teriisse: *

ISAACI VOSSII *dissertationes de septuaginta interp...tibus eorumque translatione et chronologia*, Hagæ com. MDCLXI. 4. Accessit eiusdem *dissertatio de vera ætate* ... *di, vna cum castigationibus ad obiecta Georgii Hornii.* Versioni græcæ septuaginta interpretum plus tribuit Vos... quam iustum est: immo eam codici ebræo præfert, ho... nomine haud mirum est, multos fuisse, qui aduersus i... pugnarent. Restiterunt ei Richard. Simon, Antonius ... sius, Christianus Schotanus, Ger. Meyerus, Io. de ... Georg. Hornius, Matth. Wasmuthus, Humfredus H... atque alii. VOSSIVS caussam suam agere adnisus e... *adpendice ad librum de septuaginta interpretibus; seu re...sionibus ad obiecta variorum theologorum*, Hagæ com. MDCLXIII. 4. ***

ANTONII HVLSII *authentia codicis ebræi vind... contra criminationes Isaaci Vossii*, Roterodami MDCLX...

CHRISTIANI SCHOTANI *diatribe de auctoritate* ... *sionis septuaginta interpretum*, itidem contra Isaacum Vos... Franeckeræ MDCLXIII. 4.

GER. MEIERI *Isaacus Vossius* ἀνεβραισίας *insimu... atque conuictus*, Vitembergæ MDCXCII. 4.

HVMFREDI HODII *dissertatio contra historiam Ar... de septuaginta interpretibus*, Oxonii MDCLXXXV. ... qua ostendit, septuaginta interpretum versionem a iu... quodam esse confictam simulque contra Isaacum Vos...

---

* REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theolog.* p. 266. eiusdem *a... nes* ad hunc *catalogum* p. 158.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* III. p. 427. LILIENTH... *exegetische bibliothec* p. 261.

*** confer: LOESCHERVM de *caussis linguæ ebrææ* p. 181.

* *acta eruditor.* MDCLXXXVI. p. 205.

[illegible]tat. Spectat et huc præcipue eiusdem præſtantiſſimum [illegible] *de bibliorum textibus originalibus, verſionibus et latina* [illegible], Oxonii MDCCV. fol. Eo enim continetur memo-[illegible]ſſertatio contra Ariſteæ hiſtoriam, nunc aucta, atque [illegible] de verſionis huius auctoribus veris, tempore [illegible]ne:

[illegible]TONII VAN DALE *diſſertatio ſuper Ariſteam de ſeptua-[illegible]interpretibus*, Amſtelodami MDCCV. 4. * qua, Ho-[illegible]nus, Ariſteæ hiſtoriam de verſione ſeptuaginta in-[illegible] itidem impugnat eamque rebus fictis adnumerat:

[illegible]dication of the hiſtory of the ſeptuagint from the miſre-[illegible] of the learned Scaliger, Dupin, dr. Hody, dr. Pri-[illegible] other modern criticks, Londini MDCCXXXVI. 8. ** [illegible] cuius nomen omiſſum eſt, omne ſtudium in eo po-[illegible]liis perſuaderet, Ariſteæ hiſtoriam exhibere veram [illegible]em; nec hanc ſolum defendit; ſed ea quoque, quæ [illegible] de interpretatione ſeptuaginta virorum ficta ſunt at-[illegible]cogitata:

[illegible]CHRISTIANI ERNESTI MEERHEIMII *hiſtorico-cri-[illegible] de ſeptuaginta interpretum græca verſione commentatio*, [illegible] MDCCLIV. 8. *** quæ licet non ſatis diligenter at-[illegible]curate fuerit elaborata; attamen præbet vtilitatem, [illegible] rite legatur:

[illegible] GEORGII GERET *commentatio hiſtorico-critica de [illegible] diſcrepantiarum verſionis ſeptuagintaviralis a textu* [illegible], Onoldi MDCCXLII. 8. * Addi poſſunt: GOD. [illegible]ISII *hiſtoria de ſeptuaginta interpretibus, a fabulis libe-[illegible]*, Roſtochii MDCLXXXVII. CHRISTOPHORI CELLA-RII

[illegible] *[illegible]uditor*. MDCCV. p. 519. BERNARDI *nouuelles de la repu-[illegible] des lettres* MDCCV. *nou*. p. 538. REIMMANNI *catalogus bi-[illegible] theolog*. p. 25 LILIENTHALII *exeget. bibliothec* p. 263. [illegible]GARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum*. [illegible] 329. De ipſius hiſtoriæ, quæ ARISTEAE nomen præfert, [illegible]bus ac verſionibus videatur FABRICII *bibliotheca græca* l. cap. 12. p. 317.

[illegible] *eruditor*. MDCCLV. p. 239. KRAFTII *theolog. bibliothec* [illegible]XX. p. 605.

[illegible] *actorum eruditor. ſupplement. tom.* V. p. 514.

RII. dissertatio de *septuaginta interpretibus*, Halae MDCX GERH. MEIERI *historia de versione, quam vocant, se gintauirali*, Vitembergae MDCCVI. vna cum prolege ac praefationibus, quibus *Frickii, Bosii, Grabii, Breit* atque aliorum editiones interpretationis huius sunt natae. **

Exstiterunt aliae veteres versiones graecae, AQVILAE, MACHI ac THEODOTIONIS tresque aliae sine aucto nominibus, quibus ORIGENEM vsum esse, constat, q monimenta illa incredibilis industriae, nomine *tetraplor hexaplorum* et *octaplorum* celebrata, ederet. Perieunt li res isti origeniani vasti ac sumtuosi; nec alia eorum, fragmenta conseruata sunt et ad nos peruenerunt. A colligenda atque ab interitu vindicanda viri doctissimi ram suam contulerunt, in quorum numero sunt:

IO. DRVSIVS, cui accepta ferimus: *veterum inte tum graecorum in totum vetus testamentum fragmenta coll versa et notis illustrata*, Arnhemiae MDCXXII. 4. Ipse dem DRVSIVS antea vita decesserat, quam opus, quo molitus erat, ad finem perduxisset; SIXTINVS tamen MA praeceptori suo hoc praestitit pietatis officium, vt di illius curam laudabiliter gereret. Qui harum litte periti sunt, illi librum hunc magni faciunt, quum adno nes accesserunt multum elegantes ac perutiles:

FLAMINIVS NOBILIVS, cuius *notae in varias le versionis graecae septuaginta interpretum* eadem fragmen diose conquisita, exhibent. Transtulit has notas

---

* exstat in eiusdem *dissertationibus academicis*, a me editis,

** addendi sunt, qui oblata occasione idem argumentum de ne septuaginta interpretum explanarunt. Ex illis nomina ficiat: HOTTINGERVM *thesauro philologico* p. 278. WAL *adparatu biblico* p. 309. LEVSDENIVM *philolog. ebraeo-mixt* SIMONEM *histoire critique du vieux testament libr.* II. p. 292. et *disquisitionib. criticis de variis bibliorum editionibus* MORINVM *exercitationum biblicarum parte* I. tota: DV *dissertation preliminaire, ou prolegomenes sur la bible* p. 171. VIVM *critico sacro* p. 693. FABRICIVM *bibliotheca graeca* l cap. 12. p. 315. WOLFIVM *bibliothec. ebr. part.* II. p. 440. ZOVIVM *critica sacra veteris testamenti* p. 481.

polyglotta * easque scholiis auxit, quae editioni
versionis septuaginta interpretum subiuncta sunt;
ARDVS DE MONTFAVCON, qui omnium ex-
iem superauit, quum studio eius prodirent: *hexa-*
igenis quae supersunt, multis partibus auctiora, quam
io Nobilio et Ioanne Drusio edita fuerint, Parisiis
I. fol. duobus tomis. ** Taceo, opere hoc mul-
ra contineri, quae Flaminius Nobilius ac Io. Drusius
it: vbique interpretationes graecas cum oratione
mparatas: varias lectiones ex monimentis docto-
stianorum, qui graece loquuti erant, diligenter con-
e, atque alia potius eius ornamenta commemoro, quae
ris multam adferunt vtilitatem. Spectant huc: *prae-*
amplissima atque eruditissima, de tetraplis hexaplis-
genis: de historia versionum graecarum aliisque gra-
argumentis conscripta: *anecdota* nonnulla ORIGE-
orumque: *lexica* ebraeum ac graecum ad hexapla:
MARTIANAEVS, qui hexaplorum fragmenta, in
IYMI monimentis dispersa, collegit atque edidit:
hexaplorum partem non minimam graece ac latine, e
operum sancti Hieronymi collectam et adornatam. ***

§. XVI.

I. ... 9.

... MDCCXIV. p. 1. *memoires de Treuoux* MDCCXIV.
07. *iournal des sauans* MDCCXIII. *nouembr* p. 537. CLE-
bibliotheque choisie part. XXVII. p 324 *deutsche acta eruditor.*
I. p. 1013. *neuer büchersaal der gelehrten welt volum* III.
665. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII.

HIERONYMI *operum tomo* II. p. 830. editionis, quam
Martianaeo debemus. De ipsis versionibus his graecis vi-
: WALTHERVS *officin biblic.* p. 126. CALOVIVS *criti-*
p. 698. FABRICIVS *bibliothec. graec. libr.* III. *cap.* 12.
CARPZOVIVS *critica sacra veteris testamenti* p. 552. SIMON
hist. critic de variis bibliorum editionibus p. 143. MONT-
NIVS *praeliminar. ad Origenis hexapla cap.* V. seqq p 46.
IGERVS *thesaur. philologic.* p. 376. HODIVS de *bibliorum*
originalibus libr. IV. *cap.* I. p 573. atque alii.

§. XVI.

Quemadmodum vniuersi antiqui; ita nou foederis monimenta diuina in varias ling uersa sunt, cum orientis; tum occidentis. Exst pretationes, sermonibus, quibus nationes terra sus solis ortum sitarum, vtuntur, expressae, ebrai ca, aethiopica, arabica, turcica, armenica, cop mulica. Inter omnes principatum tenet *syriac* quae antiquitate sua pariter, ac quam ad codic cum explanandum adfert, vtilitate singularem tionem sibi conciliauit.

Praecipue de versione noui testamenti syriaca animus mihi est; antequam autem ad illam acced ras interpretationes omnium librorum foederis p quae linguis orientis expressae sunt, breuiter enarra tinet ad locum hunc vniuersum nouum testamentu

I. *Ebraicum*, quod *Elias Hutterus* in linguam h tulit atque in bibliis polyglottis, postea a me per iuris publici fecit. Separatim id describendum cu *Robertsonus*, inscriptione hac: ***nouum testamentum ex versione Eliae Hutteri; nunc autem in volumen p cile redactum atque centenis quibusdam in locis, po tem ipsius recognitionem, emendatum atque castigat que ceteris istis in editione hutteriana linguis per s tim et puro puto idiomate solummodo ebraico publica*** dini MDCLXI. 8. Editio haec anglicana eo magi solet, quo certius est, exiguum exemplorum eiu numerum, ceteris in celebri vrbis londinensis incen ma consumtis: *

II. *Aethiopicum*, cura *Fr. Petri* Aethiopis , MDXLVIII. 4. **

---

* LEVSDENIVS *philologo ebraeo-graeco* p. 54. et 57. VOGT *logo librorum rarior.* p. 668.

** VOGTIVS *dicto loco* p. 663.

rabicum, euulgatum studio *Thomae Erpenii*, Lugduni m MDCXVI. 4. * atque ex codice manuscripto ad- et a patriarcha damasceno adprobato, Londini VII. 4. cuius editionis *Salomon Negri*, damascenus, iscepit, ex decreto societatis anglicanae de *promo- gnitione christi*: **

Turcicum, quod prodiit sub titulo: *domini nostri ie- testamentum nouum, turcice redditum*, opera *Guiliel- mi*, Oxonii MDCLXVI. 4. Cuius mentionem fe- *mnum* ipsum interpretem fuisse, omni dubio care- r. *** Descripta est versio haec cura societatis, com- urcicis inclitae, haecque maxime christianis in Turcia, corum religionem profitentur, gratum officium ; *

rmenicum; siue *nouum testamentum armenicè, iussu borosei, patriarchae Armenorum, ab episcopo Vscan ano*, versum, Amstelodami MDCLXVIII. 8. ** praeter itionem, alia maxime nitida atque adcurata me- sumtibus Thomae Golthanensis, archiepiscopi Ar- n, in lucem emissa, Amstelodami MDCXCVIII. 8.

opticum; siue *aegyptium*, quod lucem adspexit titu- c: *nouum testamentum aegyptium, vulgo copticum, scriptis bodleianis descripsit, cum vaticanis et parisien- sibus*

ten von einer hällischen bibliothec volum. II. p. 291. KNO- *chrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 6 f.

III *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. *dänischen missionarien aus ostindien eingesandte berichte tom.* 2. *acta historico-ecclesiastic. vol.* III. p. 164.

hoc HELLADIVS de *statu praesentis ecclesiae graecae* p. 289.

ten von einer hällischen bibliothec volum. V. p. 471. KNO- *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 63 f. II *salutaris lux euangel.* p. 96.

chten von einer hällischen bibliothec vol. III. p. 189. KNO- *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* p. 64 f. *catalogus libror. rarior.* p. 663.

sibus contulit et in latinum sermonem conuertit DAV...
CKINS, Oxonii MDCCXVI. 4. *

VII. *Malabaricum;* siue *Damulicum*, opera BA...
MAEI ZIEGENBALGII et IO. ERNESTI GRV...
Tranquebariæ MDCCXIV. et MDCCXV. 4. et iterum...
tius ac cum singulorum capitum argumentis, ...
MDCCXXII. 8. **

Inprimis huc referenda est versio *syriaca* noui ...
sæpius; diuersa tamen ratione, in lucem emissa. ...
adcurate atque eleganter litterarum formis des...
studia sua contulerunt:

IO. ALBERTVS WIDMANSTADIVS, qui ...
mus de edendo nouo testamento syriaco cogitauit ill...
inscriptione: *liber sacrosancti euangelii de iesu chri...
no et deo nostro. Reliqua, hoc codice comprehens...
proxima indicabit. Diui Ferdinandi, romani imper...
signati, iussu et liberalitate, characteribus et lingua ...
christi vernacula, diuino ipsius ore consecrata, et a...
gelista ebraica dicta, scriptorio prelo diligenter expri...*
natum, luci publicæ exposuit, Viennæ 4. Ipse titul...
adduxi, nullam anni notam præ se habet; quum...
pagina, illum statim sequente, hæc leguntur: ...
Austriæ excudebat Michael Zymmerman, anno MD...
de singulis noui testamenti libris significatum est, ...
litteris descriptos esse, alii editionem hanc ad annum ...
alii ad annum MDLXII. referunt; aut persuadent sibi, ...
libri huius editiones prodiisse, priorem MDLV. poster...
MDLXII. Id quod tamen adfirmandi vti plane nulla ...
est; ita verisimile esse videtur, libros singulos fœderis ...
anno quidem MDLV. typis exscriptos fuisse; ipsum ...
opus cum titulo MDLXII. in lucem exiisse. Editum ...

* CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* VII. p. 19... *moires de Treuoux* MDCCXVII *nouembr.* p. 1787. *iournal des* ... MDCCXVII. *octobr.* p. 374. *acta eruditor.* MDCCXVII. p... BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern vol.* VI...

** *acta eruditor.* MDCCXVII. p. 249. KNOCHII *nachricht... der braunschweigischen bibelsamlung* p. 656. BAVMGARTENII ... *richten von merckwurdigen buchern volum.* IX. p. 283. 285.

a testamentum hoc ex codice, quem Moses Mardenus * ulerat, quum ille ab Ignatio, patriarcha antiocheno, ex sopotamia in Europam missus fuisset, eo consilio, vt no- testamentum syriacum ibi litteris describendum curaret, vsum christianorum orientalium. Iste vero Moses post- frustra et Romae et Venetiis aliorum auxilia hac in plorauerat, Viennam tandem delatus, Widmanstadium conciliauit, tamquam negotii illius adiutorem, impera- e Ferdinandus I. ad id adductus est, vt liberalitatem straret ac sumtus, qui necessarii erant, suppeditaret. In ce hoc antiocheno, vti et in aliis, quos consulebant, is erant: *epistola*, *Petri posterior*, *Ioannis bina posteriores*, atque *apocalypsis*, quo factum est, vt eadem scripta di- in Widmanstadii editione omissa fuerint. Attamen il- gnam habet auctoritatem, ac quia rarissima est, biblio- s praebet ornamentum: **

CHRISTOPHORVS PLANTINVS, ex cuius officina duae nes noui testamenti syriaci prodierunt, Antuerpiae XXV. 8. et 24 Exhibent illae litterarum formas non sy- as; sed ebraicas, exemplo atque imitatione Tremellii, s editionem postea commemorabo. Adiectae sunt va- lectiones, ex codice coloniensi a *Francisco Raphelengio* col- ctae quamque Plantinus sequutus est Widmanstadium, nec testamentum syriacum apostolorum monimenta comple- ctitur, quorum antea mentionem feci: ***

MARTINVS TROSTIVS, cuius cura ac diligentia prod- it: *nouum domini nostri iesu christi testamentum syriace, cum*

 versio-

videatur de eo ASSEMANVS *bibliothec. oriental. tom.* I. p. 535.

de editione hac legas: KNOCHII *nachrichten von der braunschwei- gischen bibelsamlung* p. 569. *nachrichten von einer hällischen bibliothec* *volum.* I. p 91. FREYTAGII *analecta litteraria de libris rarioribus* p. 961. eiusdem *adparatum litterarium* p. 724. VOGTII *catalogum librr. rarior.* p. 671. atque addas SCHELHORNII *amoenitat. lit- terar. tom.* II. p. 399. et *tom.* XIII. p. 223. vna cum illis, postea memorandis, qui generatim de versione noui testamenti syriaci commentati sunt.

KNOCHII *nachrichten von der braunschweigischen bibelsamlung* 583. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwurdigen buchern* *tom.* II. p. 199.

versione latina, ex diuersis editionibus diligentissime re...
Accesserunt in fine notationes variantis lectionis, ex...
impressis editionibus, diligenter collectæ, Cothenis ...
norum MDCXXI. 4. cum præfatione latina *Iacobi* ...
Elegans est editio, litteris syriacis descripta variisque ...
calium signis instructa. Nec tamen in ea locum ...
runt scripta sacra, quæ a Widmanstadio omissa fuer...

AEGIDIVS GVTBIRIVS, qui studiosis linguæ ...
laudabiliter consuluit, quum nouum testamentum ...
denuo edendum curauit idque ad vsum publicum ...
hac inscriptione: *nouum domini nostri iesu christi* ...
tum syriace, cum punctis vocalibus et versione latina ...
ita adornata, vt vnico hoc euangelista intellecto, reliqui
operis libri sine interprete facile intelligi possint, H...
MDCLXIV. 8. Præter titulum hunc, alius additus ...
nouum testamentum syriacum, punctis vocalibus ...
cum lexico et institutionibus linguæ syriacæ. Acced...
difficiliora noui testamenti loca explicantes, H...
MDCLXIII. 8. Testamentum hoc iterum in lucem ...
cura *Christiani Knorrii a Rosenroth*, Sultzbaci MDC...
vel potius Hamburgi MDCXCIV. 8. ** De reliquis ...
bus, Hamburgi MDCLXVII. 8. Noribergæ MDCC...
Lipsiæ MDCCXLVIII. 8. Hamburgi MDCCXLIX. 8. qu...
nulli memorant, haud exploratum habeo, num ista ...
omnino lucem viderint; si autem certe exstent, quali...
sit ratio. Reliquit quidem Gutbirius nonnulla, q...
emendanda; attamen industriæ eius nouum testame...
riacum debemus, quod satis est elegans, adcuratum ...
vsum faciliorem commodum. Inprimis editio eius ...
caussam memorabilis est ac laudari debet, quod ...
quæ in ceteris, antea in lucem prolatis, desiderabantur ...
accesserunt, non solum historia de adultera testimon...
Ioannis de trinitate; verum etiam *epistolæ Petri* ...
Ioannis secunda ac *tertia*, *Iudæ* atque *apocalypsis*, qui...

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum*...
REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 218.

** vide: MOLLERI *Cimbriam litterat. tom.* II. p.

Hæ ſunt præcipuæ eæque ſingulares editiones. Exſt
Prodiit verſio noui teſtamenti ſyriaca, litteris ebræis
cum interpretatione latina, ad ſyriacam facta,
nouo teſtamento græco ac Bezæ translatione cura
NVELIS TREMELLII, Heidelbergæ MDLXVIII. fol
neuæ MDLXIX. fol. Eamdem euulgauit GVIDO
CIVS *Boderianus*, cum verſione, ſupra lineas poſit
nouo teſtamento græco ac vulgata, Pariſiis MDLXX
Habetur quoque nouum teſtamentum ſyriacum in bi
lyglottis, antuerpienſibus, pariſienſibus, londinenſib
Hutteri, Chriſtiani Reineccii, quæ poſtea percenſeb
editiones has dimitto, quoniam nouum teſtamentu
rum linguarum exhibent. *

§. XVII.

In varias quoque linguas, quæ apud gentes pro
rum, verſus ſolem occidentem poſitarum, in
nimirum atque alibi, vſitatæ ſunt, libros fœderis no

* de verſione ſyriaca eiusque editionibus exponunt: MV
*diſſertationibus duabus, de Moſe Mardeno vna: de ſyriacis
ſacrorum verſionibus deque viennenſi antiocheni textus noui
editione altera*, quæ ſunt cum in eiusdem *ſymbolis ſyriacis*, MD
tum in *opuſculis nonnullis orientalibus*, Francofurti ad
MDCXCV. 4. WALTONVS *adparatu biblico* p. 393 LEVI
philologo ebræo-mixto p. 71. SIMON *hiſtoire critique des
nouueau teſtament cap.* XIII. ſeqq. p. 159. FABRICIVS
græca libr. IV. *cap.* 5. p. 201. RVMPAEVS *commentation
noui teſtamenti in genere* p. 436. SCHAAFIVS *præfatione
teſtamentum ſyriacum*, ab ipſo editum et antea a me con
tum: MICHAELIS in *der einleitung in die göttlichen ſch
neuen bundes* p. 186. ZANOLINVS *diſputatione de ling
verſionibus ſyriacis et Maronitis*, quæ præmiſſa eſt *lexico* illi
Patauii MDCCXLII. 4 *diſſertatio de ſyriacarum noui fœ
num indole atque vſu, philoxenianam cum ſimplici e duobus
codicibus manuſcriptis, ab Amida transmiſſis, conferente* Gloc
ley, Londini MDCCLXI. 4. Conſuli etiam poſſunt: diſ
VOGTII de *verſione ſyriaca noui teſtamenti*, Ienæ
KARLII de *verſione ſyriaca noui teſtamenti*, Roſtochii MD
REINHARDI de *verſione ſyriaca noui teſtamenti, a textu
dente*, Vitembergæ MDCCXVIII. BERNDII de *primariis
verſionis ſyriacæ virtutibus*, Halæ MDCCXXXII. vna cun
que, qui generatim de ſcripturæ ſacræ verſionibus comm
poſtea a me enarrandis.

os fuisse, constat. Exierunt illi in lucem lusitanice, anice, gallice, anglice, italice, belgice, germanice, ice, suecice, polonice, bohemice, hungarice, slauo-, russice, lettrice, latine atque aliis linguis. A sin-rum harum interpretationum commemoratione absti-ac studium meum tantum ad quasdam earum, quae ica sunt ac *germanicae*, confero.

Quum pauci inter eos, qui doctrinae diuiniori operam suam onsecrant, linguarum istarum periti sunt mihique, iustum criptionis modum seruandi, imposita est necessitas; praeterea utem supra editiones vniuersi codicis sacri, in dictos sermones translati, enarraui: alii quoque fuerunt, qui versiones has noui testamenti recenserent, * caussis his adductus, singularem istarum commemorationem nunc omitto atque industriam meam ad quasdam tantum adhibeo, prae aliis dignas, quarum notitiam quis sibi comparet. In illis locum habent *gallicae* versiones, a pontificiis ac reformatis factae. Tantus earum numerus est, vt illas enumerare, sit difficile. Sunt illae vel antiquiores; vel recentiores, ad quarum posteriorum ordinem pertinent versiones:

DIONYSII AMAELOTI, ex interpretatione latina vulgata, cum notis in loca difficiliora, cuius noui testamenti, gallice redditi, euangelia et acta apostolorum Parisiis MDCLXVI. epistolae Paulli MDCLXVII. epistolae canonicae et apocalypsis MDCLXX. 8. prodierunt hancque editionem plures aliae sequutae sunt. Inter reformatos CLAVDIVS BRVSSONVS edidit: *remarques sur la traduction du nouueau testament, faite par ordre du clerge de France et par le ministére de Denys Amelot*, Delphis Batauorum MDCXCVII. 12. **

ANTONII LE MAITRE, ISAACI LVDOVICI LE MAITRE, dicti DE SACI ac sociorum PETRI THOMAE

* praeter LE LONG atque alios, quos postea enarrabo, versiones has noui testamenti recensent: FABRICIVS *bibliothec. graec. libr.* IV. cap. 5. p. 191. RVMPAEVS *commentatione ad libros noui testamenti* in-[illegible] 344. HAGEMANNVS in *der nachricht von den furnemsten* [illegible] *der heiligen schrift* p. 110. SIMON in *histoire critique* [illegible] *du nouueau testament.*

[illegible] *eruditorum* MDCXCVIII. p. 147.

DV FOSSE, ANTONII ARNALDI atque aliorum in testamentum gallicum, quod maxime celebre est ac vocum *montense*, quia Montium Hannoniae nomen plu editiones prae se ferunt, quamuis nonnulli, rei huius adseuerent, nullam earum ibi litterarum formis imp fuisse: tum *versio iansenistarum*, quod a viris doctis, Ia adsteclis, concinnata est. Primam lucem illa adspexit A lodami MDCLXVII. 12. postquam a Caspare Nemio, a piscopo ac duce cameracensi atque ab episcopo namurce probata ac regis Hispaniae Caroli II. priuilegio munit rat. Quum interpretatio haec caussam iansenistarum uare; versionis autem vulgatae fidem labefactare vide multorum animi, Iansenio infensi, aduersus istam con sunt. Primus illi restitit archiepiscopus parisiensis ac promulgauit edicta; praeter hunc autem, alii exstiterun scopi, qui exemplum eius sequerentur. Accessit aucto non solum *regii*, vti adpellatur, *status consilii*; sed pontificum romanorum Clementis IX. et Innocentii quibus versio haec damnata fuit. Inter viros eruditos tra eamdem pugnarunt: CAROLVS MALLETVS in ex *de quelques passages de la traduction francoise du nouue stament, imprimé a Mons*, cuius editio tertia auctior p Rothomagi MDCLXXXII. 12. TELLERIVS, quem auc esse ferunt, scripti, sub titulo hoc euulgati: *obseruatio la nouuelle defense de la version francoise du noueau testa imprimé a Mons*, Rothomagi MDCLXXXIV. 8. Arnaldo oppositi: * LVDOVICVS MAIMBVRGIVS CHARDVS SIMON. ** Eorum, quae versioni huic o fuerunt, princeps caput est, illam saepe ab interpret latina vulgata discrepare; nec semper cum textu graeco sentire: variis in locis eam ita compositam esse, vt te nia praebeat pro Iansenii dogmatibus: lectiones discre nullius momenti additas; ceteras autem, quarum ma dignitas, omissas esse. Forti tamen ac constanti anim

* *acta eruditor.* MDCLXXXVI. p. 201.

** *histoire critique des versions du nouueau testament cap.* XXXV. ac *bibliotheque critique tom.* III. p. 177.

e versionem suam defenderunt a censuris publicis pa- et priuatis ac sermone gallico in lucem protulerunt: ordinationis parisina: monita ad breue clementinum, cabale iesuiticæ opus adpellant: litteras ad consilia- duos dialogos atque alia generis huius scripta. Inter hos partes quoque suas impleuit ANTONIVS AR- NALDVS, quippe qui iuris publici fecit; defense de la tradu- du nouueau testament, imprimé a Mons, sine mentione nomini: nouuelle defense de la traduction du nouueau te- ment, imprimé à Mons, Coloniæ MDCLXXXII. 8. duobus minibus, ac continuation de la nouuelle defense de la tra- du nouueau testament, imprimé à Mons, Coloniæ LXXXII. 8. contra Malletum eiusque librum, cuius paul- mentionem feci. Ipsum testamentum hoc nouum multis se commendauit sibique conciliauit existima- virtutibus suis, maxime eleganti scribendi genere, ctores illius vsi sunt: *

SCHASII QVESNELLII, cuius nouum testamentum notis moralibus illustratum, magnam celebritatem consequutum est, postquam occasionem grauiorum mo- sic dictæ constitutionis vnigenitus præbuit. Prima inte- editio lucem adspexit Parisiis MDCLXXXVII. 12. post plures aliæ prodierunt, diuersis titulis. Con- versio hæc cum montensi, si ea loca excipiantur, in illa ab interpretatione latina vulgata discrepat. Ma- Quesnellius hanc sequi; quam ab ea discedere, vt litium occasionem præcideret. Plura de libro hoc ** edisserui:

RICHAR-

* Historiam versionis montensis lucem adferunt: cum recueil des sur le nouueau testament de Mons; tum relation de ce, qui s'est dans l'affaire de la paix de l'eglise sous le pape Clement IX. CVI. 12. ac præfatio libri inscripti: les hexaples sur la consti- vnigenitus, Amstelodami MDCCXVII. adde: nachrichten von ei- lischen bibliothec volum. VI. p. 383. REIMMANNI catalogum bi- cæ theologicæ p. 243. et MAYERI ecclesiam papæam lutheranæ nationis patronam et clientem p. 90.

** bibliotheca huius tomo II. p. 966.

RICHARDI SIMONIS, cuius versio in conspect[...]blicum venit sub titulo: *le nouueau testament de not[re] [sei]gneur iesus christ, traduit sur l'ancienne edition latine, [avec] des remarques literales et critiques sur les principales [diffi]cultez*, Treuoltii MDCCII. 8. quatuor voluminibus, et i[n] Rothomagi MDCCIII. * anglice autem interprete *Guil.* [...]*stero*, MDCCXXX. 4. duobus tomis. ** Qualis sit libri [...] ratio, ex memorato titulo videre possumus. Reddidit S[...] monimenta fœderis posterioris gallice, ita vt singula[ri ...] dem cura versionem latinam vulgatam eiusque exem[plar] emendatissimum sequeretur; nonnunquam tamen ab e[o re]cederet: codicem consuleret græcum atque ostenderet, [quo] modo ipsa vulgata ex illo corrigi debeat. Singulis [...] euangelistarum atque apostolorum præmissæ sunt præfati[ones] eruditissimæ ac notæ subiectæ dignæ, quæ a critices sacr[æ stu]diosis perlegantur. Eam ob rem versio hæc a multis la[uda]tur; non defuerunt tamen, quibus illa displiceret. Eam [con]demnauit non solum NOAILLIVS, archiepiscopus parisi[ensis,] ac decreto MDCCII. promulgato *** prohibuit, versio[nem] hanc in diœcesi parisiensi vendere atque ad vsum transfe[rre,] sed etiam IACOBVS BENIGNVS BOSSVETVS duplici [in]*structione pastorali*, MDCCII. et MDCCIII. edita. * Alii [præ]terea varia vitia notarunt, quibus versio hæc sit cont[ami]nata. ** Hostibus his SIMON fortiter restitit; nec q[uic]quam neglexit, quod ad versionem eius defendendam p[erti]nere videbatur. Monstrat id responsio, sub titulo: *re[mon]trance à m. l'archeueque de Paris sur son ordonnance por[...]*

---

* *iournal des sauans* MDCCII. *august.* p. 888. BERNARDI *nou[uelles] de la republique des lettres* MDCCII. *iul.* p. 89. *acta eru[ditorum]* MDCCIV. p. 70. *vnschuldige nachrichten*, 1703. p. 711. *nachri[chten] von einer hällischen bibliothec volum.* VI. p. 381.

** vide: LEWIS *complete history of the seueral translations of th[e ho]ly bible and new testament into english* p. 372.

*** *acta eruditorum* MDCCIV. p. 82.

* BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCII [ia]*nuar* p. 111.

** vide: *epistolam*, quæ exstat in *memoires de Treuoux* MDCCII. p. 383. editionis amstelodamensis.

ſuas, præcipue de trinitate, haud obſcure prodidit
aliis ſcriptis; ita in hoc quoque libro monſtrauit,
nis Grotii eſſe ſectatorem. Mirum igitur non eſt,
qui ex nouo teſtamento hoc probare vellent, Clericum
piis Socinianorum dogmatibus haud abhorrere. Spec
PHILIPPI MESNARDI *eſſai ſur le ſocinianiſme,*
xions ſur quelques articles de la doctrine de mr. le Cl
chant les ſociniens et examen de quelques paſſages de
ueau teſtament francois, Amſtelodami MDCCIX. V
hanc tam in Belgio fœderato, decreto ordinum ge
ac plurimarum ſynodorum; quam in terris regis B
mandato ſenatus ſacri berolinenſis, vtpote quæ Sabel
nique erroribus faueat, damnatam proſcriptamque e
TRVS BAELIVS * litteris mandauit; quod tamen
gant; ** aut de eo ſaltem dubitant. CLERICVS
ſcripſit, eo conſilio, vt hoſtibus reſiſteret atque ab
ſionem ſuam defenderet: ***

ISAACI DE BEAVSOBRE AC IACOBI LENFANT
ueau teſtament de notre ſeigneur ieſus chriſt, traduit
cois, ſur l'original grec auec des notes literales, pour
cir le texte, Amſtelodami MDCCXVIII. 4. duobus vo
nibus: * Lauſonii MDCCXXXV. 4. ** Amſtelo
MDCCXLI. 4. *** Optima eſt verſio hæc atque inter re
interpretationes gallicas iure principem locum tuetur. (

* in *entretiens de Maxime et de Themiſte*, iis nimirum collo
quibus Io. Clerico reſpondet p. 67.

** vide: CHAVFEPIE *nouueau diction. hiſtor. tom.* II. p. 104.

*** in eius *bibliotheque choiſie part.* II. p. 268. *part.* III. p
part. XVIII. p. 401. adde: CLERICI *vitam et opera,* Am
dami MDCCXI. p. 124.

* CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XI. p. 96. LI
THALII *exegetiſche bibliothec* p. 56. *iournal des ſauans* MDC
mai. p. 483. *iun.* p. 603 vbi animaduerſio cenſoria in nouu
ſtamentum hoc adhibetur; defenſio autem illius exſtat in *bib*
que germanique tom. III p. 135.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* t
II. p. 390.

*** *bibliotheque raiſonnée tom.* XXVIII. p. 411. *bibliotheque ger*
que tom. XXXIX. p. 1. *acta erudit.* MDCCXLIII. p. 298.

at se illa luculenta præfatione notisque, quæ accesse. Attamen habuit aduersarios. Scripsit contra eam GA- L D' ARTIS *vne lettre pastorale*, hacque epistola non versionem multorum vitiorum; sed ipsos etiam aucto- umque amicos occulti socinianismi insimulauit; susce- tam fuit defensio aduersus illum tribus responsionibus, a prima est: *reponse de m. B.* id est, Beausobre, *a la s de la lettre pastorale*, Berolini MDCCXIX. 4. secunda: *de m. Lenfant a la lettre pastorale*, Berolini MDCCXIX. tertia: *reponse de m. des Vignoles a la lettre pastorale*, MDCCXX. 4. * Prodiit etiam: *memoire, ou l'on mpte de la version du nouueau testament par mrs de bre et Lenfant.* **. Sufficiant hæc de quibusdam libro- oui testamenti interpretationibus gallicis. Præter has, alias lucem adspexisse, constat æque nec omnes eius- sse dignitatis atque vtilitatis. Sunt omnino in illis, ctorum singularem industriam atque eruditionem pro- c merito laudantur; nec tamen adfirmandum est, istas o vitiorum expertes esse. Quæ emendari possunt, ea o aliis relicta sunt. Spectant huc: IO. MARTIANAEI *le traduction, ou remarques sur les traductions fran- les nouueau testament*, duabus partibus, quarum prior MDCCIX. 12. *** posterior ibidem MDCCX. 12. * :; hæc autem cum auctoris nomine prodiit.

§. XVIII.

m Lutherus libros sacros fœderis noui in ser- m germanicum transtulerat atque in lucem edi- ltæ aliæ interpretationes *germanicæ* eorundem torum diuinorum compositæ fuerunt, a ponti- ormatis, socinianis fanaticisque hominibus at- nostræ quoque ecclesiæ doctoribus. Quarum ver-

---

von alten vnd neuen theolog. sachen, 1726. p. 28. seq.
des sauans MDCCXIX. *mai.* p 483. et 603.
ruditor. MDCCX. p. 123. *iournal des sauans* MDCCIX. *aug.*
neuer bucbersaal der gelehrten welt volum. I. p. 64.
ditor. MDCCXI. p. 449. *iournal des sauans* MDCCX. *mart.*

versionum auctores quamuis meliorem noui testa interpretationem conficere illamque, quæ a Luthei pta est, emendare voluerint; plerosque tamen versiones suas male ac peruerse fecisse, illæ ipsæ lucu monstrant. Alii oracula dei vel deprauare et ad dogmata trahere; vel quædam omittere; vel falsa si gere, conati sunt atque id egerunt, vt erroribus sp conciliarent. Alii horum interpretum veram li germanicæ rationem cultumque neglexerunt ac scr di genere vsi sunt, quod horridum, ineptum atqu scurum est. Immo ex Lutheri versione multa sumsi ac quum existimationem eius imminuere adnisi certe præter voluntatem effecerunt, vt versio hæc i rem laudem consequeretur ac dignitatem suam tue

LVTHERI versio germanica noui testamenti prima cem adspexit MDXXII. sub titulo: *das neue testament du* Vitembergæ sine nota anni fol. ac paullo post eodem eodemque loco fol. iterum litteris descripta fuit atque is adpositum: *gedruckt zu Wittenberg durch Melchior Lo im tausend funf hundert zwey vnd zwanzigsten iahr.* editiones hæ sunt rarissimæ. * Vniuersus cœtus christi rum, qui religionem euangelicam profitentur, interpre nem hanc adprobauit eaque non solum semper public uatimque vsus est; sed etiam et nunc vtitur tamquam ceteras optima ac diligenter recteque, si inprimis ad r dogmata respicere velimus, composita. Meliorem atque ratiorem conficiendam suscepit inter ecclesiæ nostræ do CHRISTOPHORVS AVGVSTVS HEVMANNVS eamqu scriptam: *das neue testament nach der vbersetzung* D. *stoph August Heumanns*, edidit Hannoueræ MDCCXLV duabus partibus, ac locis quibusdam emendatam iteru dem MDCCL. 8. ** Fuerunt, qui in versione hac ali luti præclare conuersa, merito laudarent; alia auten

* vide: KRAFFTII *zweyfaches zweyhundertiähriges iubelged* p. 67. VOGTII *catalogum librorum rariorum* p. 665.

** *acta eruditorum* MDCCXLIX. p. 347. KRAFTII *theolog. thec volum.* III. p. 314. *volum.* V. p. 357. *theologischer büc volum.* II. p. 761.

recte; neque satis eleganter germanice reddita, repre-
derent. Quo spectant: GOTTFRIDI KOHLREIFFII
... sonnenfinsternis, wie sie in einer verdeutschung ... testaments erschienen, Lubecae MDCCXLIX. 10.
... RICI FRISCHII *vnpartheyische vnd vollständige cri... die beumannische vbersetzung des neuen testaments, ... prüfung der von andern gelehrten hieruber angestel... öffentlich ertheilten anmerckungen*, Lipsiae MDCCLII.
... 8. duabus partibus. *

... curiae romanae addictos HIERONYMVS EMSE... codicem diuinum graecum in sermonem germanicum ... huncque laborem suscepit, mandato ducis Saxoniae ... animoque erga Lutherum maxime infenso incitatus, ... consilio, vt Lutheri interpretationem in contemtio... adduceret atque vsum illius tolleret. Id quod quam... propositum esset; impudenter tamen pleraque ex no... testamento, a Luthero germanice verso, sumsit. Prodiit ... haec primum sub titulo: *das neue testament nach laut ... christlichen kirchen bewerten text corrigirt vnd wiede... zu recht gebracht*, Dresdae MDXXVII. fol. post quam ... editionem aliae in lucem exierunt, Lipsiae MDXXVIII. Coloniae MDXXIX. fol. cura *Io. Dietenbergeri:* Tubin... MDXXXII. 8. Friburgi MDXXXIV. MDXXXIX. MDL... 8. ... MDXXXIX. 4. Dresdae MDXLVII. fol. Coloniae ... MDLXXVI. 8. De ceteris taceo atque addo tantum, versio... hanc etiam a monachis rostochiensibus in linguam Sa... inferioris translatam fuisse, MDXXX. 8. Saepe illa interpolata est atque ita mutata, vt posteriores editiones a ... prioribus multum discrepent. **

Ex

... *eruditor*. MDCCLIII. p. 431.

... de versione hac legantur: MAYERI *historia versionis germanicae bibliorum Lutheri* p. 82. ZELTNERI *dissertatio de nouis bibliorum versionibus germanicis, non temere vulgandis* p. 4. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1720. p. 224. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 96. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theolog.* p. 2[illegible]7. eiusque accessiones p. 149. *nachrichten von einer hällischen bibliothec* volum. III. p. 291. MYLII *memorabilia bibliothec. academiae ienensis* p. 274.

Ex reformatorum ordine AMANDVS POLANVS lansdorf versionem germanicam librorum foederis posterioris edidit, titulo hoc: *das gantze neue testament herrn iesu christi, mit den besten gedruckten vnd pergament geschriebenen alten griechischen exemplarien collationirt vnd mit allen treuen vbersehen,* Basileæ MDCIII. 8. noua; sed Lutheri versio est; attamen interpolata: dicendi genus variaque loca, ad reformatorum sententiam adcommodata, respiciamus, corrupta. Refertur inter tio hæc inter libros rariores. *

Quum et versiones noui testamenti germanicæ, a nis, arianis ac fanaticis confectæ, exstant; nec memorum penitus omittenda est, ad classem hanc pertinet:

Das neue testament, das ist, alle bucher des neuen welchen gott durch christum mit dem menschen gemacht treulich aus dem griechischen ins deutsche versetzet, MDCXXX. 8. Nouum hoc est testamentum socini cuius interpretes fuerunt: IO. CRELLIVS ac IOACHIMVS STEGMANNVS senior, ** fortasse ab aliis. Præfationem non *Georgius Eniedinus*, vt suspicantur; sed quod probabile est, iam dictus *Io.* exarauit. Interpretationem ipsam ita esse compositam cum erroribus socinianorum consentiat; a sententiis textus græci sæpe discedat, facile quisque intelligit. ***

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 99. REIMMANNI *gus bibliothecæ theolog.* p. 249. VOGTII *catalogus librorum* p. 666. ZELTNERI *dissertatio de nouis bibliorum versionibus nicis, non temere vulgandis* p. 8. GRVNDIGII *bericht von Porer deutschen vbersetzung des neuen testaments,* quæ commendanda est in *den fortgesetzten nutzlichen anmerckungen,* *num.* 5.

** testatur hoc SANDIVS *bibliothec. antitrinit.* p. 133.

*** PLACCII *theatrum anonymorum* p. 441. FABRICII *bibliotb. part.* VI. p. 379. *nachrichten von einer hällischen biblium.* II. p. 195. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 10 TII *catalog. librorum rarior.* p. 667. ZELTNERI *dissertat uis bibliorum versionibus germanicis, non temere vulgandis* p. TIGII *præfatio,* bibliis germanicis, Lipsiæ MDCCVIII. edmissa: adde, quæ et a me dicta sunt in *der einleitung in die religkeiten ausser der euangelisch lutherischen kirche part.* IV. p

prehenderetur. * Antequam nouum testamentum cem emitteret, iuris publici fecit: *vntersuchung e ter des neuen testaments, die wegen vbler vbers wahrheit aufgehalten haben, auf allergnädigsten befe hen person gedruckt*, Gedani MDCXCIX. 16. et *a der vntersuchung etlicher œrter des neuen testamen hutsamer anfuhrung der heiligen schrift*, sine men MDCCII. ** exstiterunt autem, qui eum confutar

IO. HENRICI REITZII *neues testament v iesu christi, aufs neue aus m grund verdeutschet v ziehung der verschiedenen lesungen vnd vieler vberei den schriftœrter versehen*, Offenbaci MDCCIII. 8. MDCCVI. 8. Budingæ MDCCXIII. 8. Similis est ei, quam Trillerus scripsit quamque paullo ante e ad modum, græca exprimendi, respiciamus. V verbo auctor reddidit hocque nomine omnem li manicæ elegantiam neglexit atque interpretationem quæ barbara est atque obscura. Eam præterea o viri eruditi de nouo testamento hoc haud benign quia ex additis notis ac lectionibus variantibus hau ter sit colligendum, Reitzium a praua doctrina rum non penitus abhorrere. Eum certe ab alii nismi ac fanaticismi: ab aliis naturalismi quoqu tum fuisse, constat: *

* ab auctoribus *der vnschuldigen nachrichten*, 1703. p. 577. *obseruationibus sacris ad euangelium Matthæi* p. 138. atq quoque, qui paullo ante a me adducti sunt.

** vide LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1258.

*** FECHTIVS ac qui respondentis munus obiit, PF dissertatione inscripta: *obseruationes ad scriptum non nem suchung etlicher œrter des neuen testaments*, Rostochii M dictus PFEIFFERVS *dissertatione epistolica, obseruationes bellum: vntersuchung etlicher œrter des neuen testaments*, Rostochii MDCCI. SCHOENLANDVS in *dem beweis, verſion des neuen testaments die wahrheit bisher mit nichten habe*, Dresdæ MDCCII. 8.

* FABRICII *historia bibliothecæ part.* VI. p. 278. LILI *biblisch-exegetische bibliothec* p. 104. *nachrichten von eine bibliothec volum.* VII. p. 195. BAVMGARTENII *nach*

NICOLAI LVDOVICI comitis A ZINZENDORF germanica noui testamenti, duabus partibus, quarum alt inscriptione: *eines abermaligen versuchs zur vbersetz historischen bücher neuen testaments vnsers herrn iesu aus dem original, erste probe*, Budingæ MDCCXXXIX. tera: *eines abermaligen versuchs zur vbersetzung d vnd prophetischen bücher neuen testaments vnsers herr christi, aus dem original, erste probe*, eodem loco atq no 8. vtraque iterum in lucem prodiit, Budingæ MDCC 8. * Interpretationem hanc Zinzendorfius eo malo lio suscepit, vt in cœtu suo vsum versionis Lutheri t atque in locum eius nouam hanc substitueret. Mo illa impium erga scripturam sacram animum magnamq rum diuinarum ignorantiam. Quæ sint vitia illius, sa leuiora, multi doctissimi viri luculenter ostenderunt ac simam animaduersionem censoriam in eam adhibuerunt quum supra ** commemoraui, illos nunc omitto. uersariis his respondere quidem voluit Zinzendorfius *erinnerungen wegen seiner ersten probe der vbersetzu neuen testaments an seine herrn gegner*, Lipsiæ MDCCXL quum autem se non defenderet; nec defendere posset eptis tantum excusationibus vteretur: immo sententias scriptores sacros iniuriosas, declararet, sane male sibi suluit. ***

CAP

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen* 1740. p. 243. 17 459 *acta historico-ecclesiastica volum.* IV. p. 216. 440. 956. VI. p. 157. LILIENTHALII *theologische bibliothec tom.* II. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* p. 313.

** *bibliothecæ* huius *tom.* II. p. 906. adde: LILIENTHALII *gisch. bibliothec volum.* II. p. 967.

*** de versionibus nouis librorum codicis diuini posterioris ZELTNERVM *dissertatione de nouis bibliorum versionibus gern non temere vulgandis*, quem iam sæpius adduxi, legantur: BAVERI *animaduersiones in licentiam, nouas easque germanica codicis versiones condendi*, Ienæ MDCCXLI. 4.

cryphos: *quintus*, anno MDXIV. editus, monim
testamenti: *sextus*, MDXV. litterarum formis impre
cabularium ebraicum et chaldaicum, cum grammati
ca et dictionario græco complectuntur. Exhibentur
la diuina ebræa cum punctis vocalibus, non acc
targum in pentateuchum *Onckelosi*, cum latina ver
phonsi de Zamora: interpretatio græca septuaginta
cum versione latina, inter lineas posita atque a do
complutensibus confecta: interpretatio latina vulga
apocryphi græce tantum cum duplici versione: alt
gata: altera noua interlineari. Libris noui testam
cis, sine accentibus descriptis, tantum versio latina
adiuncta est. Accesserunt præterea: prologus Fran
menii ad Leonem X. pontificem romanum: alter p
ad lectorem, qui licet etiam Ximenii nomen præ
eum tamen ab isto haud proficisci potuisse, certum e
logus in nouum testamentum ac diploma dicti p
Leonis, quo biblia hæc adprobauit. Prodiit opus h
spiciis ac sumtibus immensis Francisci Ximenii de C
romanæ curiæ patris purpurati. Quæ a viris docti
illud conficiendum adhibita fuit, singularis industri
opera merito laudatur, vna cum Ximenii liberalitat
men in eo varia reprehensa sunt. Inprimis inter vi
refertur, versionem græcam septuaginta interpretum
codicum manuscriptorum fidem ad sermonem ebræ
commodatam: sæpe sine necessitate mutatam; au
corruptam idemque in versione latina vulgata
esse. Absoluta sunt biblia hæc, quemadmodu
memoraui, MDXVII. modo autem pontifex romanus
alia impedimenta in caussa fuerunt, cur non prius
MDXXII. luci publicæ exponerentur eaque vendi
Nostra ætate libris rarioribus ac bibliothecarum ornam
adnumerari, neminem fugit: *

* de opere hoc præter eos, qui de vniuersis bibliis polygl
fuerunt, postea commemorandos, legendi sunt
re critique du vieux testament adpendic. libr. III.
RE *annal. typograph. tom.* II. p. 295. CLE
curieus. historique et critiqu. tom. IV. p. 168. WI
verzeichnis von raren buchern p. 600. iique, qui co

memorati tractatus atque adparatus, vna cum variis
nibus, opus hoc reddunt vtilius. Id tamen non
vitiorum expers esse, satis iam dudum viri doctissimi
strarunt. Locum obtinuit inter monimenta maxime

III. *Parisiensia*, quae inscriptione hac: *biblia ebraica, samaritana, chaldaica, graeca, syriaca, latina, arabica,*
textus originales totius scripturae sacrae, quorum pars
tione complutensi, deinde in antuerpiensi regiis sumtibus
nunc integri ex manuscriptis, toto fere orbe quaesitis,
ribus exhibentur, Parisiis MDCXLV. fol. decem volu
lucem viderunt. Volumina *quatuor* priora comple
libros veteris testamenti ebraice, chaldaice et graece,
triplici versione latina: *quintum*, *sextum*, *septimum*
octauum versionem syriacam, partim ex ebraeo; par
graeco concinnatam, cum *Gabrielis Sionitae* versione
pentateuchum samaritanum vtrumque, adiuncta vna
translatione; volumen autem *nonum* ac *decimum* libr
ui foederis graece, syriace, arabice, latine. Ad illustr
hoc sumtus suppeditauit Guido Michael le Iay, in curi
siensi caussarum patronus, qui et praefatus est. Prae
moratum *Gabrielem Sionitam*, inter socios laboris,
bibliorum caussa suscepti, *Io. Morinus, Abraamus Ech*
Io. Hesronita, Io. Aubertus, Io. Tarinus atque alii lau
Quae ad chartam, formam, litteras pertinent, orn
opus hoc prae se habet; cum illis autem interna ei
conditio non conspirat. Negligentia enim eorum,
munus, editionem hanc bibliorum polyglottorum co
di, commissum fuerat, factum est, vt ista operarum
non parum inquinata prodiret hocque multum de dig
eius detraheret. Nec, qui operi huic praefuerunt, sed
curarunt, vt editiones adcuratiores, eo tempore iam in
emissae, adhiberentur. In Belgio bibliopolae quidam
fici romano Alexandro VII. fucum facere conati sunt

* de bibliis his videantur: VOGTII *catalogus librorum ra*
p. 92. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p
bibliotheque curieuse, historique et critique tom. IV.
GARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern*
OLEARII *nachricht von der kirchenbibliothec zu Arn*
theyischer bibliothecarius p. 365.

vero auctoris incerti: ſamaritana pentateuchi ac ... pſalmorum et cantici canticorum. Tomo *quarto* ... partim apocrypha eorumque variæ verſiones, quot ... nos peruenerunt; partim pentateuchi verſio chaldaic... ra pſeudo-Ionathanis: altera hieroſolymitana mutil... perſica *Iacobi Tuſenſis*. Qui ſequitur, tomus *quintus* ... libros noui teſtamenti græcos, cum verſione latina ... neari *Ariæ Montani* eorumque translationes ſyriac... nam vulgatam, æthiopicam, arabicam et perſicam, ... ſola quatuor euangelia ſpectat. Tomi *ſexti* inſcri... *ad biblia ſacra polyglotta adpendix, in qua varii* ... *adnotationes, lectiones variæ, ebraicæ, græcæ, latinæ,* ... *tanæ, chaldaicæ, ſyriacæ, arabicæ, æthiopicæ, perſicæ,* ... *dicibus*. Quæ præterea opus hoc egregium orna... *prolégomena* atque *adparatus* tomi primi. Illa WALTON ... ſcripſit iisque ſingula fere capita criticæ ſacræ ill... hoc vero; ſiue *adparatu* variæ commentationes c... tur, nimirum: LVDOVICI CAPELLI *chronologia* ... EDVARDI BREREWOODI liber de *ponderibus et pr*... *terum nummorum eorumque cum recentioribus collatio*... *ctatus de antiquis ponderibus, monetis et menſuris Ebr*... *Græcorum, Romanorum*, ex variis auctoribus: *explica*... *tiſmorum; ſeu proprietatum linguæ ebraicæ et græcæ*, ... *pius in ſcripturis occurrunt: terræ ſanctæ deſcriptio*: I... BI BONFRERII *adnotationes in Chriſtiani Adrichom*... *ſcriptionem terræ ſanctæ*: IO. LIGHTFOOTI *animad*... *nes in tabulas chorographicas terræ ſanctæ:* LVDOVIC... PELLI *triſagion; ſiue templi hieroſolymitani triplex d*... *tio*. Separatim *adparatus* hic cum WALTONI *proleg*... cura *Io. Henrici Heideggeri* Tiguri MDCLXXIII. fol. p... Ex iis, quæ nunc de bibliis his polyglottis a me dict... facile iudicari poteſt, qualis ſit illorum ratio: qualis ... tas. Equidem fatendum eſt, opus hoc non omnibu... carere ac pariſienſem polyglottorum editionem lon... hac ſuperiorem eſſe, vbi externam formam condition... chartæ videlicet ac litterarum elegantiam ſpectare ve... attamen ſi libri præſtantiam ex vtilitate eius atque a... tione æſtimamus, certe londinenſis editio omni iure ... bibliis polyglottis præfertur. Multa illa complectitu...

poeticos, propheticosque ebraice descriptos, additi[illegible] nibus græca, latina et germanica; adpendicis au[illegible] accessisse apocrypha, græce ac latine, prout ea Se[illegible] *Schmidius* conuertit, cum interpretatione librorum [illegible] ac Tobiæ vulgata. Ad illum tomum *Sal. Deylingius*; [illegible] vero *Chr. Fridericus Bœrnerus* præfatus est. Libr[illegible] fœderis *Reineccius* antea iuris publici fecerat, sub [illegible] *biblia sacra quadrilinguia noui testamenti græci, cum* [illegible] *bus syriaca, græca vulgari, latina et germanica*, [illegible] MDCCXIII. fol. * et nouo titulo MDCCXLVII. Ad[illegible] sunt versiones latina *Sebastiani Schmidii*: syriaca, ad [illegible] nem *Caroli Schaafii* expressa: germanica Lutheri.

Minoris existimationis vtilitatisque sunt biblia pol[illegible] quæ nunc sequuntur:

Biblia sacra ebraice, græce et latine: latina inte[illegible] duplex est: altera vetus; altera noua Pagnini, cum [illegible] tionibus Francisci Vatabli. Omnia cum editione co[illegible] diligenter collata, additis in margine, quos Vatablus [illegible] adnotationibus nonnunquam omiserat, idiotismis verbo[illegible] difficilium radicibus, Heidelbergæ ex officina sanctan[illegible] MDLXXXVI. fol. duobus voluminibus. Quæ in tit[illegible] gnino tribuitur, versio latina non illius; sed tigurina [illegible] tasque a Roberto Stephano, non vti ibidem habetur, [illegible] cisco Vatablo, conscriptas esse, adfirmatur. Quisnam [illegible] ris huius sit auctor, haud exploratum est; suspicantur [illegible] non sine veri specie eruditissimi viri, *Cornelium Bon[illegible] ram Bertramum* curam eius habuisse. Exstant editio[illegible] norum MDXCIX. et MDCXVI. illas autem cum me[illegible] heidelbergensi easdem esse titulosque præferre fictos [illegible] animaduersum fuit ab iis, qui collationem instituerun[illegible] blia hæc polyglottis recte adnumerari, nonnulli dubita[illegible]

DAVIDIS WOLDERI *biblia sacra græce, latine et* [illegible] *nice*, Hamburgi MDXCVI. fol. Latina versio horum [illegible] rum est duplex, vulgata ac Pagnini; germanica autem L[illegible]

---

* *acta eruditorum* MDCCXIV. p. 50. *neuer buche welt volum.* III. p. 621. KNOCHII *nachrichten vo[illegible] gischen bibelsamlung* p. 56. *vnschuldige nachrichten*

Biblia pentapla, das ist, die bucher der heiligen schr alten vnd neuen testaments, nach funfacher deutscher metschung, als 1) *der ræmisch catholischen durch Cas berg:* 2) *der euangelisch lutherischen durch Martin* 3) *der euangelisch reformirten durch Io. Piscator:* 4) *schen im alten testament des Iosephi Athiæ vnd der neuen testament durch Io. Henr. Reitzen:* 5) *der holl auf verordnung der general-staaten,* Wandesbeckii MDCCX. ad annum MDCCXII. 4. tribus volumi Primum nouum: deinde vetus testamentum prodiit. ferunt non solum libri apocryphi veteris testam etiam scripta quædam noui testamenti, itidem apoc in linguam germanicam translata, vt: PAVLI *ep Laodicenses:* BARNABAE *epistola:* CLEMENTIS *stolæ ad Corinthios:* POLYCARPI *epistola ad Ph ses: Smyrnensis ecclesiæ epistola* de Polycarpi martyrio: TII *epistolæ ad Smyrnæos, ad Polycarpum, ad Eph ad Magnesianos, ad Philadelphienses, ad Tralli Romanos:* PHILONIS et AGATHOPODIS *ep* Ignatii martyrio: IGNATII *epistolæ ad Tars Antiochenos, ad Heronem,* diaconum ecclesiæ antio ad *Philippenses.* Additæ quoque sunt singulor terpretum præfationes, vna cum MATTHAEI LERI *onomastico sacro* germanice ac quibusdam ali ad geographiam et chronologiam sacram spectant. hoc nonnulli quidem laudant; alii autem reprehend his est MICHAEL BERNIVS, qui edidit: *entdeck greuelwesens, welches mit denen bibliis pentaplis die so g*

---

gischen bibelsamlung p. 28. CLEMENT *bibliotheque curieuse, et critique tom* IV. p. 184. WIDEKINDI *verzeichnis von chern* p. 606. MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 39 *vnschuldige nachrichten* 1716. p. 392. FABRICII *histor. part.* III. p. 340. Exstat etiam: *libellus epistolarum, quo tur aliquot magnorum virorum litteræ, quibus iudicium de bliis, cubo aliisque operibus exponitur,* Francofurti M Noribergæ MDCIV. 8.

* *deutsche acta eruditorum vol.* I. p. 758. *neuer bu ten welt volum.* II. p. 786. *vnpartheyischer bibliothe dige nachrichten,* 1710. p. 615.

EVERHARDI VAN DER HOOGHT biblia ebr[...] SEBASTIANI SCHMIDII interpretatione latina, *Io. Christiani Clodii*, qui et præfationem scripsit, MDCCXL. 4. *

CAROLI FRANCISCI HOVBIGANT *biblia ebr[...] notis criticis et versione latina, ad notas criticas facta[...] dunt libri græci, qui deutero-canonici vocantur, in [...] ses distributi*, Parisiis MDCCLIII. fol. quatuor volum[...] Opus hoc ob virtutes suas laudandum; ob vitia au[...] bus id haud caret, etiam vituperandum est. Ad[...] auctor ad tales criticos, quales Capellus, Morinus, [...] atque alii fuerunt, ac facultate sua de codice sacro [...] effatis iudicandi, vsus est non, vt debebat; sed vti [...]

Biblia hæc quemadmodum adiunctam sibi haben[...] nem latinam; ita codex ebræus ac græcus cum in[...] tione germanica, quam Lutherus confecit, in co[...] publicum venit, ita inscriptus: *euangelisch deutsche [...] bibel, das ist, die gantze heilige schrift alten vnd neu[...] ments, dergestalt eingerichtet, dass der hebräische [...] chische grundtext vnd die deutsche vbersetzung Luth[...] einander erscheinen*, cum *Io. Muthmanni* præfation[...] chauiæ MDCCXLI. 4. ***

§. III.

Postquam biblia polyglotta percensui, pergo ad [...] *rabbinica* vocari solent. Nomen hoc iis tr[...] fuit, quia illa ita composita sunt, vt præter codice[...] um, masoretharum notas ac præcipuorum docto[...] daicorum; siue rabbinorum commentarios exh[...] Qui ad biblia generis huius adornanda atque in [...] emittenda manus admouerunt, eos magnum su[...] laborem suamque singularem industriam probasse, [...] que, rei ipsius peritus, fatebitur. Referri huc de[...]

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 174[...]
** *acta eruditor.* MDCCLX. p. 49. 513. 633. [...]
*** *nachrichten von den neuesten theolog. buchern* [...] LIENTHALII *theologische bibliothec tom.* II. p. [...]

SE
Ic
A

..., ac paraphrases ch
..., quorum commenta
...i sunt: ABENESRA
...m prophetas minores,
...que megilloth, ac R.
... ac christianis se probaui
...enis refertur, recte dicitur
... secunda editio; *prima* auten
... opera et studio R. IACO
... nquam regula exstitit, ad qu
...criptae fuerunt. * Denuo en
... non solum MDXLIX. opera
... vocatur atque omnium opti
... MDLXVIII. fol. quatuor volum
... ..tur, ac MDCXVII. fol. quatuor
... praefatione R. Iehudae Arie; siue
... *quarta* editio:
...II *biblia rabbinica*, edita
... XIX. fol. duobus voluminibus at
... venetam anni MDXLIX. typis ex
... textum ebraeum, paraphrases cha
... parua, commentarii RASCHII,
...HII, LEVI BEN GERSON, SA
...IAE et notae, ex auctore, quem *Baal*
... *** Buxtorfium opus hoc tam p
...ad merito in maximo sit honore,
... qui et potest; et vult de eo vere iu

...*theque curieuse, historique et critique*,
...NDI *verzeichnis von raren büchern* p. 532
... *von der braunschweigischen bibelsamlung*
... *ebr. part.* II. p. 368. CARPZOVII *cr*
... p. 411.
... *ebr. part.* II. p. 370.
... *biblioth. part.* I. p. I. KNOCHII
... *schweigischen bibelsamlung* p. 94. BAUM
... *merckwürdigen büchern volum.* III.
... *biblioth. theolog.* p. 191. WOLFII *bi*
... 175. CARPZOVII *critica sacra veteris te*
...ENTUALII *exegetische bibliothec* p. II.

lutherani, reformati, pontificii operam suam in
carunt, vt codicem sacrum glossis illustrarent.

Primum locum adsigno bibliis glossatis german
ter nostrates; siue *lutheranorum* sacrorum doctores
non pauci, qui ad huiusmodi biblia adornand
suam conferrent, vti comprobant, quae nunc se

LVCAE OSIANDRI *deutsche biblia Lutheri,*
kurtzen; iedoch grundlichen erklärung des texts,
tur notae, in linguam germanicam translatae, bib
tinorum, quae a dicto OSIANDRO edita ac
commemorata sunt. Opus hoc germanicum pri
adspexit Stuttgardiae ab anno MDC. vsque ad an
fol. septem tomis, ac postea iterum ac saepius. P
enim editionem illud Stuttgardiae MDCXXVI. MD
neburgi MDCL. MDCLVII. MDCLXXII. MDCCVII.
fol. prodiit. Interpres fuit DAVID FOERSTERVS
hensae sunt glossae hae ab aliis, quod interdum
dicendi forma fuerit adhibita; ab aliis autem, qu
caluinianis fere fauere videatur, quando Pelagii e
pugnet; qua in re tamen illum excusandum esse,
doctissimi iudicant: *

DANIELIS CRAMERI *biblische auslegung,*
pretatio perpetua primum cum ipsis Lutheri bibliis
cit in lucem prodiit, Argentorati MDCXIX. 4. tr
minibus; separatim autem sine dicta Lutheri vers
dem loco MDCXXVII. 4. vno volumine: Franc
Moenum MDCLXXX. 4. duobus tomis: **

Biblia vinariensia, ita dicta a Vinaria, ab oppid
principum, qui cum Ernesto pio sanguine coni
Adpellantur etiam *ernestina*, quoniam auspiciis ia
ti Ernesti, ducis Saxoniae gothani, concinnata atque
emissa sunt; *noribergensia* autem ob locum, vbi
scripta fuerunt. Prodierunt illa primum ab anno

---

* vide: MAYERI *historiam versionis german*
61. ARNDII *bibliothecam Mayeri biblicam cr*

** ARNDIVS *dicto loco* p. 22. *vnpartheyische*

ſtrenue repulit * ac quoniam ille ** a libidine cal[...] ſe haud abſtinebat, idem edidit: *biblia Lutheri*, [...] *ciis Erneſti, ducis Saxoniae, gloſſis ac interpretati*[...] *luſtrata et Noriberga excuſa, a Viti Erbermanni itera*[...] *dicentia vindicata*, Ienae MDCLXIII. 4. ***

IO. OLEARII *biblia gloſſata;* ſiue *bibliſche* [...] Lipſiae ab anno MDCLXXVIII. vſque ad annum M[...] fol. quinque voluminibus, quae adnotationes quum [...] ſunt, inter commentarios in vniuerſam ſcripturam [...] referam:

ABRAHAMI CALOVII *deutſche bibel D. Martini* [...] *aus der grundſprache, dem context vnd parallelſprü*[...] *beyfugung der auslegung, die in Lutheri ſchriften* [...] *erkläret*, Vitembergae MDCLXXXII. fol. *

NICOLAI HAASII *biblia, das iſt, die gantz*[...] *ſchrift altes vnd neues teſtaments*, ceter. *mit kurtz*[...] *verſtand des texts dienenden anmerckungen vnd erläu*[...] Lipſiae MDCCIV. 8. MDCCX. 8. MDCCXXXIII. 8. M[...] fol. ** belgice Amſtelodami MDCCXXV. 4. Praeter [...] gloſſas, vti dicuntur, marginales, Haaſius ipſe nota[...] mas, ex variorum auctorum interpretationibus [...] addidit:

CHRISTIANI GOTTLOB. PITSCHMANNI [...] *bibel, mit einleitung, anwendung vnd anmerckungen*, [...] MDCCXXVIII. 4.

---

* praefatione *tractatus theologici de conuerſione hominis* [...] *deum*. p. 31.

** in *expoſtulatione cum theologis proteſtantium, praecipue* [...]

*** de bibliis vinarienſibus exponunt: DASSOVIVS *diſſerta*[...] *cri codicis interpretibus vinarienſibus*, Vitembergae [...] MAYERVS *hiſtoria verſionis germanicae bibliorum Lutheri* p. [...] RINGIVS *vita Erneſti pii* p. 78. FABRICIVS *hiſtoria* [...] *part*. I. p. 30. ARNDIVS *bibliotheca Mayeri biblica contin*[...] QVADE in *dem vnpartheyiſchen bibliothecario* p. 183. 97[...] MANNVS *catalogo bibliothec theolog*. p. 209. LILIENTHAL [...] *der exegetiſchen bibliothec* p. 17. CYPRIANVS [...] bibliis his, Noribergae MDCCXXXVI. edit[...]

* *acta eruditor*. MDCLXXXIII. p. 180. *nachrich*[...] *kiſchen bibliothec volum*. VI. p. 477.

** LILIENTHALII *exegetiſche biblioth*. p. 78. BA[...] *richten von merckwürdigen büchern volum*. IX. p

antequam biblia hæc ad finem perducta essent, p
CHRISTOPHORVS HAYMANNVS laborem suscep
ad opus hoc vtilissimum perficiendum contulit. E
pue ratio illius est, vt non solum dicta, quæ inter
sentiunt, addita sint; sed etiam accesserint interpre
maxime ex ipsis sacris litteris sumtæ. Quæ specia
tiquitates, chronologiam, geographiam, familias p
ea diligenter illustrantur singulique libri notitiam p
bent de auctore, argumento et ordine:

IOACHIMI LANGII *biblia parenthetica, da heilige schrift altes vnd neues testaments, darinnen sche text durch gewisse mit andern littern darzwisch te worte nach dem grundtext erlautert wird.* MDCCXLIII. fol. duobus voluminibus. * Comple blia hæc epitomen eorum, quæ Langius in singul codicis sacri vberius commentatus est:

IO. CAROLI KOKII *biblia, das ist, die gant schrift altes vnd neues testaments, mit durchgängig ckungen erläutert*, Hildesiæ MDCCL. 4. **

IO. BALTHASAR. SCHMIDTII *biblia, das is tze heilige schrift alten vnd neuen testaments, m vnd zum völligen verstande, auch bey vngelehrten chen, sonderlich aus der ernestinischen bibel, wie auc dern in der euangelischen kirche adprobirten schrifte beybehaltenen, durchgängigen vnd mitten in den te brachten erklärungen*, cum præfatione mea, MDCCLX. 4. Præter hæc, glossis instructa sunt bi gouiensia, MDCCXX. fol. stargardiensia, MDCCXVI. que alia. Quæ CHRISTOPHORVS HENRICVS CHIVS edere cœpit, *biblia exegetica*, Altenburgi M 8. *** non absoluta sunt; nec alii libri sacri, nisi Mosis, breuibus notis expositi, lucem adspexerunt.

* *acta erudítor.* MDCCXLIII. p. 337. *nachrichten von de theolog. büchern volum.* II. p. 639.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 236. *faal volum.* II p. 949.

*** COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* THALII *exegetische biblioth.* p. 88. *samlung von log. sachen*, 1725. p. 816.

lucem omnino accipiant. * Iudicia virorum erudi
nouo teſtamento hoc ſunt diuerſa. Alii in illo m
hendunt ac Hedingero obiiciunt, eum varia dicta
expoſuiſſe: ſine cauſſa Lutheri verſionem mutaſſe
eos acceſſiſſe, quibus ſingulare nomen a pietatis ſ
tum eſt. ** Alii non diffitentur quidem, poſſe no
libro hoc emendari; laudant tamen eum ac defen
tuuntque, recte illum præſtantioribus noui teſtamen
nibus germanicis adnumerandum eſſe. ***

Non ſolum lutherani; ſed *reformati* quoque bibl
ſata germanica ediderunt. Alia eorum complectun
ſionem Lutheri, notis illuſtratam, qualia in lucem pr
cura *Dauid. Parei* ac *Paulli Toſſani*; aliis autem no
pretatio codicis diuini germanica cum adnotationib
betur, cuius generis ea ſunt, quæ *Io. Piſcator* iuris
fecit. De bibliis his deque etiam illis, quæ nomen
caluinianorum habent, quum antea copioſius diſſer
giorem eorum commemorationem nunc omitto. Q
modo ad locum hunc referre liceat: HENRICI HO
biblia, quorum inſcriptio eſt: *myſtiſche vnd propheti
bel, das iſt, die gantze heilige ſchrift altes vnd ne
ments, aufs neue nach dem grund verbeſſert, ſamt er
der furnemſten ſinnbilder vnd weiſſagungen, ſonder
heiligen lieds Salomonis vnd der offenbarung, wie an*
ſi

* FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* VI. p. 146. *vnparthey
bliothec.* p. 33. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p.
cum iis, quæ a me de libro hoc dicta ſunt: in *der einleit
religionsſtreitigkeiten der euangeliſchlutheriſchen kirche part.*
et *part.* V. p. 191.

** in horum numero ſunt: AVCTORES *der vnſchuldigen
ten*, 1706. p. 43. MAYERVS diſſertatione de *noui teſtam
geriani erroribus pietiſticis*, Gryphiswaldiæ MDCCVII. I
præfatione bibliis germanicis, Lipſiæ MDCCVIII. editis, p
BAMBAMIVS in *dem neu-vermehrten pietiſtiſchen catechiſ*
WERNSDORFIVS in *vindic. orat. dominicæ* p. 23. ac diſſe
de *verbo dei ſcripto* p. 23. atque alii.

*** videantur: LANGIVS in *den aufrichtigen n*
p. 7. REIMMANNVS *catalog. bibliothecæ theologic
nibus ad catalog.* hunc p. 151. BVDDEVS *iſagog.
cap.* 8. §. 7. p. 1560. ZELTNERVS de *nouis
germanicis, non temere vilipendis* p. 103.

pra differui. Quæ iam recensui, biblia inter *glossata* referri solent; non omnia autem illis adnumerari si adcurate loqui velimus.

Sequuntur biblia glossata *gallica*, quorum alia a ciis; alia autem à reformatis ad vsum publicum sunt. In illis locum obtinuerunt ac præ ceteris ho conciliarunt: *Ludouici Isaaci le Maitre de Sacy* bibli ex versione vulgata ac gallice edita atque explica breuioribus, quæ partim ab eo ipso; partim ab alii trum atque auctorum ecclesiasticorum scriptis collec illustrata. Prodierunt illa Parisiis ab anno MDCL triginta voluminibus: Lugduni MDCXCVI. 12. triginta voluminibus: Bruxellis MDCC. 4. tribus vo bus: Leodii MDCCII. fol. etiam tribus voluminib quas, aliæ exstant editiones. In horum, quæ re euulgarunt, numero sunt: *biblia Sebastiani Castellion* leæ MDLV. fol. *Samuelis Maresii* ac filii *Henrici*, dami MDCLXIX. fol. quibus continetur interpretat ca geneuensium theologorum, variorum notis expli *Dauidis Martini* cum vberioribus adnotationibus, lodami MDCCVII. fol. duobus voluminibus; cum bus autem notis Amstelodami et Vltraiecti MDCCV *Io. Friderici Osterwaldi*, Amstelodami MDCCXXIV.

---

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* VII. p. 198.

** *acta eruditor.* MDCCVII. p. 241. *nachrichten von einer bibliothec volum.* VII. p. 11. *iournal des sauans* MDCCIX p. 124. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* mai. p. 483.

*** COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* I. p. 745 *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 503. *nachr einer hällischen bibliothec vol.* VII. p. 12. vbi etiam p. 14.

WALDI argumenta singulorum librorum ac cap cræ, cum eiusdem notis in linguam anglicam, ir *berlano*, conuersa, Londini MDCCXVI. et MDC rantur. Edidit OSTERWALDVS argumenta nes, separatim gallice. Exstat etiam versio ger

theologorum testimonia de vnaquaque versione et ei editionibus adducentur, Hafniæ MDCLXXX. 8. *

CLAVDII FRASSENII *disquisitiones biblica*, MDCLXXXII. 4. quibus auctor itidem de scri editionibus ac versionibus commentatur; de ipso re hoc postea plura differendi, habebo occasionem

RICHARDI SIMONIS *disquisitiones critica per diuersa loca et tempora bibliorum editionibus* qu auctoris nomen haud præferunt; illum autem esse satis constat. Accesserunt: *castigationes theologi parisiensis ad opusculum Isaaci Vossii de oraculis eiusdem responsionem ad obiectiones nuperæ critica* vtrumque opus lucem vidit Londini MDCLXXXII. *Roberti Deuisoni*, qui præfationem, veluti dedicatio misit. Ipsæ *disquisitiones* sumtæ sunt ex auctoris MONIS *historia critica veteris testamenti*, quam conscripserat; minus autem lingua hac; sed gallica tissimum est, eamque latino opere breuiorem ed

CHRISTIANI KORTHOLTI *tractatus theolo rico-philologicus de variis scripturæ editionibus*, MDCLXXXVI. 4. *** quo versiones codicis sacri recensentur; ita tamen, vt non solum historia stretur; sed etiam errores Bellarmini, Gretseri, E atque aliorum de scripturarum fontibus, versione se interpretum, targumim ac latina vulgata profligen

LVDOVIC. ELL. DV PIN *dissertation prelim prolegomenes sur la bible*, Parisiis MDCXCIX. 8. d mis atque iterum Amstelodami MDCCI. 4. quem lib ob caussam huc refero, quia illo de variis scriptu interpretationibus, græcis, latinis, chaldaicis, syria bicis atque aliis præcipitur:

---

* MOLLERI *Cimbr. litterat.* tom. I. p. 675.

** BAELII *nouuelles de la republique des lettres* ... 706. *acta erudítor.* MDCLXXXV. p. 2. LILII *bibliothec* p. 211.

*** *acta erudítor.* MDCLXXXVII. p. 210. BA *republique des lettres* MDCLXXXVI. iul. p. 854. *bibliothec. part.* IV. p. 383.

digna sit. Incredibilem fere industriam auctor omnesque, qui antea in simili argumento enarra sua collocarunt, longe superauit. Errauit is qui dum atque aliis, quæ adderent, reliquit; vitia tamen reprehendenda; sed excusanda esse, quisque, tot rem tudinem et varietatem pariter, ac conditionem reputando, æquus iudex statuet: *

IOACHIMI ERNESTI BERGERI *instructori cum; oder vnterricht von den deutschen bibeln*, MDCCXIX. MDCCXXX. 8. Ratisbonæ MDCCXXV quod opusculum quamuis partem tantum historiæ nibus scripturarum sacrarum illustret; id tamen et hunc, saltem quodam modo, referri posse, existim

IO. GEORGII HAGEMANNI *nachricht von nemsten vbersetzungen der heiligen schrift in andere nebst deren ersten vnd furnemsten ausgaben*, Que MDCCXLVII. 8. et iterum cum multis additamen suigæ MDCCL. 8. liber, ob singularem industriam le conscriptus est, omni laude lectioneque dignus:

Bibliotheca biblica, das ist, verzeichnis der bibel welche die durchlauchtigste furstin vnd frau, frau Sophia Maria, verwittwete herzogin zu Braunschweig neburg, gesamlet, Brunsuigæ MDCCLII. 4. ***

GEORGII LVDOLPH. OTTON. KNOCHII *critische nachrichten von der braunschweigischen bibel* cuius primum volumen exstat, Guelpherbyti MDCCL vbi auctor biblia, quæ in paullo ante memoratæ ducis

* quæ notata sunt in *bibliotheca* hac a C. T. V. id est, CHRIS NO THEOPHILO VNGERO, quæque respondit LE LONG, in *dem ausführlichen bericht von allerhand neuen büchern* p. 78 et in *dem neuen büchersaal der gelehrten welt vol.* I. p. 494. SIMONIS *bibliotheque critique tom.* III. p. 411. et *bibl choisie tom.* I. p. 146. NICERONII *memoires tom.* I. p. 163. DII *bibliothecam Mayeri biblicam continuatam* p. 4.

** *samlung von alten vnd neuen theologisch. sachen*, 1727. p. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 386. REIMMANNI *gus bibliothec. theologic.* p. 274.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec vol.* VIII. p. 912. BAVMGART *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* II. p. 63.

§. II.

Introductiones ipsæ in codicem dei sunt va[illegible] eas distincte intelligere velimus, quatuor classes [illegible] possunt. Ad primam pertinent introductiones [illegible] quibus de auctore, tempore, occasione, argume[illegible] que rationibus libri sacri exponitur: ad secund[illegible] *cæ*, quæ de linguis, canone, editionibus, versioni[illegible] busque capitibus scripturæ præcipiunt: ad [illegible] *dogmaticæ*, ita compositæ, vt modum ostend[illegible] diuinos recte ac salutariter legendi, et ad quar[illegible] *monicæ*; siue illæ, quæ memoriæ subuenire e[illegible] uare debent ad res scripturarum sacrarum feli[illegible] stodiendas.

§. III.

Iam enarrabo præcipue introductiones [illegible] vna cum *dogmaticis*; earum autem, quæ *critica* [illegible] titiam postea suppeditabo, quando de philologi[illegible] ca sacra a me exponendum est. Quibus no[illegible] *monicarum* datum est, illas plane omitto. Qua[illegible] troductionum *historicarum* supra inter monime[illegible] in ciuitate sacra vtriusque fœderis gestarum, [illegible] tamen nunc iterum adducam ac subiungam [illegible] quarum nondum mentionem feci, vt commemo[illegible] rum scriptorum plenior fiat atque adcuratior. ad ipsos libros sacros, de quibus in introductio[illegible] explanatio instituta est, respiciamus, illæ inte[illegible] runt atque in tria diuidi debent genera, ita vt [illegible] *generales*: aliæ *speciales*: aliæ *specialissimæ*. Illæ, [illegible] *nerales* adpellari possunt, spectant ad integrum [illegible] sacrum. In numero earum sunt:

MICHAELIS WALTHERI *officina biblica*, cu[illegible] nes atque argumenta iam * recensui ac qualis ei[illegible] ostendi, opus videlicet hoc ita compositum esse [illegible] post auctoris tempora in aliorum moni[illegible] emendari potuerit:

---

* *tom.* III. *bibliothecæ* huius p. 81.

eiusque continuatio ac defensio, itidem gallice, MDCXCIX. 12.

IO. BAPTISTAE DV HAMEL *institutiones bi[illegible] scripturæ sacræ prolegomena, vna cum selectis ad[illegible] in pentateuchum*, Parisiis MDCXCVIII. 12. * Quatuo[illegible] tionibus illæ quum constant, secunda earum aucto[illegible] lum de textus ebraici antiquitate atque auctorita[illegible] sed etiam de versionibus cum græcis, potissimum [illegible] ta interpretum; tum latinis, maxime de vulgata; [illegible] tem chronologiæ ac geographiæ sacræ capita qu[illegible] notantur:

LVDOVICI ELL. DVPIN *dissertation prelim[illegible] prolegomenes sur la bible*, Parisiis MDCXCIX. 8. [illegible] dem et Amstelodami MDCCI. 4. duobus tomis. [illegible] serit Dupin de canone scripturæ sacræ deque eius [illegible] de libris veteris testamenti: de textu ebræo: de [illegible] cho samaritano, versionibus græcis atque aliis lib[illegible] ris fœderis; posteriori autem de auctoritate ac ca[illegible] ptorum noui testamenti: de scriptis ipsis atque c[illegible] ctoribus: de textu græco, versionibus, diuision[illegible] apocryphis eiusdem testamenti. Copiosius in pr[illegible] his enarrauit, quæ antea in *dissertation preliminai[illegible] auteurs des liures de la bible*, ** de argumento hoc [illegible] xerat quumque essent, qui minus benigne de ope[illegible] dicarent, caussam suam aduersus illos egit. *** Inte[illegible] rios exstitit RICHARDVS SIMON, qui in libro, p[illegible] [illegible]ue fata edito atque inscripto: *critique de la bi[illegible] des auteurs ecclesiastiques et des prolegomenes de la [illegible] mr. du Pin*, Parisiis MDCCXXX. 8. seueriorem ce[illegible] uersus *prolegomena* hæc adhibuit:

BERNARDI LAMY *adparatus biblicus*, quem [illegible] dem recensui, cum commemoratione editionum ver[illegible] illius; eumdem autem etiam ad hunc locum quod[illegible]

* *acta erudit.* MDCXCIX. p. 48.

** præmiserat eam *bibliotheq. des auteurs eccl*

*** in *reponse aux remarques sur la bibliotheq[illegible] ques*, quæ *bibliothecæ* huius *tomo* VI. subiecta

IO. ARNOLDI ZEITFVCHSII *biblischer wegw...* cofurti MDCCXII. 8. cum præfatione *Io. Franci...* qui liber locupletatus postea in lucem exiit, sub ti... *logia exegetica; oder einleitung zum rechten ve... gebrauch der heiligen schrift*, ibidem MDCCXXII. 4. hunc ei adsigno, quia historiam librorum sacro... prehendit:

SALOMONIS VAN TIL *opus analyticum, com... introductionem in sacram scripturam ad Io. Henrici ... ri enchiridion biblicum ἱερομνημονικὸν concinnatum*, ad Rhenum MDCCXX. 4. et Basileæ MDCCXXIV. ... bus tomis, cuius libri qualis sit ratio, antea * in... raui. Quum is post auctoris mortem publicæ lu... tus fuit, plane nullum dubium est, quin multo li... que adcuratior prodiisset, vbi ipse van Til ad e... dum curam adhibuisset: **

CONRADI DANIEL. KLEINKNECHT *der... auf in der heiligen schrift zur seligkeit vnterwie... theus; oder grundlicher vnterricht von allen bucher... schrift*, Vlmæ MDCCXXIX. 8.

Introductio in omnes libros sacros cum veteris; ... fœderis, vt et eos, qui apocryphi dicuntur, ad vsu... iuuentutis adcommodata, cum præfatione *Danielis* ... Regiomonti MDCCXXXVI. 4. *** liber ab iis, qui ti... harum litterarum, non sine vtilitate legendus. I... in lucem prodiit, inscriptione hac: IO. HENRI... NIELIS MOLDENHAWERI *introductio in omnes ... nonicos, cum veteris; tum noui fœderis; vt et eos, ... crypbi dicuntur, cum adpendice, qua tradit acta ap... chronologice digesta*, Regiomonti MDCCXLIV. 8. ... nomen, quod prior editio minus præ se ferebat, i... re hac adpositum est:

* *tom.* III. *bibliothecæ* huius p. 83.

** *acta eruditor.* MDCCXXI. p. 58. *bibliothec...* 179. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. ... *richte von commentariis part.* VI. p. 276.

*** *samlung von alten und neuen theologischen ...* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 188.

ANTONIVS DE ESCOBAR et MENDOZA com suo *in vetus et nouum testamentum*, Lugduni M fol. præmisit iisque de libris canonicis, scriptorib linguis, versionibus similibusque argumentis com est. Ex iis, quæ nostrates ad scripturam sacram pr inprimis commendari debent: ABR. CALOVII pr *bibliorum* eius *illustratorum*: IO. HENRICI et CHR NI BENEDICTI MICHAELIS *prolegomena* in tione codicis ebræi singulis illius libris præmissa.

§. IV.

Non solum generales; sed *speciales* etiam i ctiones in scripturæ sacræ libros lucem viderun rum ea est ratio, vt ad monimenta diuina vel p vel posterioris tantum fœderis spectent. Immo i runt introductiones *speci[illegible]issimæ*, eæ videlicet, qu rundam ac singulariu[illegible] scriptorum sacrorum suppeditant; præter has autem historicas, exsta quibus antea *dogmaticarum* introductionum nom

Introductionum *specialium* aliæ sunt veteris; aliæ no menti. Historiam librorum prioris fœderis erudite ac explanauit: IO. GOTTLOB. CARPZOVIVS opere, titulo: *introductio ad libros canonicos bibliorum vete menti omnes, præcognita critica et historica ac auctorita cias exponens*, prodiit atque a me iam * enarratum eadem veteris testamenti scripta spectant: MATTH TITDIDIERI *dissertationes historicæ, criticæ, chr in sacram scripturam veteris testamenti*, Parisiis MDC quibus auctor quum generatim de scriptura sacr que canone exposuit ac regulas tradidit hermeneut singulis veteris testamenti libris commentatur ac ch giam sacram subiungit. ** Nec prætereunda est: IO. RICI ZOPFII *introductio ad lectionem cursoriam testamenti, continens præcognita lectionis biblicæ de auctoritate, argumento et scopo cuiuscunque libri*, MD

* *tom.* III. *bibliothecæ* huius p. 85.
** *acta erudit.* MDCC. p. 16. FABRICII III. p. 367.

DCCLXIII. 8. Opusculum est elegans ac praecipue iis commendandum, qui in sacris litteris ebraeis tirones ac rudes sunt. Constat illud tribus partibus, quarum prima de libris canonicis: secunda de libris apocryphis veteris testamenti exponit; tertia autem complectitur quatuor dissertationes: de versione septuaginta interpretum: de serpente, protoplastorum seductore: de eo, quod θεῖον circa arcam noachidicam ac de mitigata Iephtae in filiam crudelitate. De libris posterioris foederis exposuerunt: IO. GEORG. PRITIVS, IVSTVS WESSELVS RVMPAEVS, IACOBVS LENFANTIVS, IO. REINHARDVS RVSIVS, IO. DAVID MICHAELIS, FRIDERIC. GVILIELM. ELLENBERGERVS, quorum nomina tantum commemorasse sufficiat, quoniam ipsa illorum scripta itidem antea * percensui.

Ad ordinem introductionum *specialissimarum* referri debent:

IOACHIMI LANGII *commentatio historico - hermeneutica de vita et epistolis apostoli Paulli, ita adornata, vt isagogen generalem et specialem historico - exegeticam praebeat in acta apostolorum et Paulli epistolas; nec non in ipsam hermeneuticam sacram*, Halae MDCCXVIII. 4. quem librum iam supra ** recensui inter scripta de apostolis eorumque vitis et rebus. Magnam lucem is praebet illi, qui Paulli epistolis recte intelligendis atque explicandis operam consecrat:

IO. IACOBI RAMBACHII *introductio historico - theologica in epistolam Paulli ad Romanos. Adiecta est Martini Lutheri aurea praefatio, variis obseruationibus exegeticis atque apologeticis illustrata*, Halae MDCCXXVII. 8. ***

CAROLI GOTTLOB. HOFMANNI *introductio theologico - critica in lectionem epistolae Paulli ad Galatas et Colossenses*, Lipsiae MDCCL. 4. *

GOTTLOB. FRIDERICI GVDII *commentatio de ecclesiae ephesinae statu*, Lipsiae MDCCXXXII. 8. ** quae ita scripta

---

* tom. III. *bibliothecae* huius p. 469.

** *dicto loco* p. 449.

*** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1728. p. 448.

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 692.

** *deutsche acta eruditor. vol.* XIV. p. 660. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 980.

pta est, vt introductionem in Paulli epistolam ad
exhibeat.

Addo denique libros nonnullos, qui introductio *maticas* complectuntur atque ostendunt, quale sit scripturæ sacræ argumentum: qualis eiusdem scop lis adhiberi debeat ratio, illam rite atque vtiliter Generis huius sunt:

IOACHIMI LANGII *ausführliche einleitung in ligeschrift*, Halæ MDCCXXXIV. 8. * quo scripto summam naturalis ac reuelatæ theologiæ breuiter viamque monstrat ad codicis diuini lectionem, ita dam, vt præcipue veritas ac præstantia religionis cognoscatur. Non alia tamen libro hoc continentur ea, quæ LANGIVS commentario suo in pentat inscripto: *mosaisches licht vnd recht*, præmisit:

AVGVST. HERMANNI FRANCKII *manuduct ctionem scripturæ sacræ*, Halæ MDCXCIII. MDCCIV. *weisung zur lesung der heiligen schrift*, Halæ MD MDCCIII. MDCCX. 12. ac sæpius: *commentatio de brorum veteris et noui testamenti*, Halæ MDCCXXIV ex paullo ante adducto Franckii libro sumta atque *Io. Henrici Grischouii* in sermonem latinum conu item: *christus der kern heiliger schrift*, Halæ MDC latine sub titulo: *christus, sacræ scripturæ nucleus* interprete *Grischouio*, Halæ MDCCXXIII. 8. *introd lectionem prophetarum*, Halæ MDCCXXIV. 8.

IO. CASPAR. SCHADII *vnterricht, wie man di schrift alten vnd neuen testaments mit nutzen vnd lesen soll*, Lipsiæ MDCCII. 12. **

CHR. HENRIC. ZEIBICHII *Philippi erster ver zuspruch; oder nöthiger vnterricht von der heilig alten vnd neuen testaments, nebst einer anweisung zu*

* COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.*

** exstat in eius *geistreicher vnd erbaulicher* p. 103.

bibel lesen, Vitembergæ MDCCXI. MDCCXVI. Lipsiæ CXXXII. 12. *
[illegible]itung zur heilsamen lesung der heiligen schrift alten [illegible] testaments, darinnen so viel möglich, eines ieglichen [illegible], zweck vnd absicht, nutz vnd eintheilung deutlich [illegible]fältig gezeiget wird, Noribergæ MDCCXX. 12. cu- [illegible]bri auctor AMBROSIVS WIRTH est. Ad locum eum- referri debent: ELIAE VEIELII *tägliche lesung heili- schrift*, Vlmæ MDCLXX. 12. HENRICI PHILIPPI [illegible]WARTI *introductio ad lectionem biblicam*, Ienæ LXXI. 8. ex reformatorum or[di]ne: ANDREAE HY- [illegible] libri de *sacra scriptura lectione et meditatione*, Basileæ XXXI. 8. NICOLAI BYFIELD *directions for priuate [illegible] of the scriptures*, Londini MDCXLVIIII. 8. aliaque [illegible]menti huius scripta.

CAPITIS OCTAVI
DE
[illegible]PTIS THEOLOGIAE EXEGETICAE
SECTIO V.
DE
[illegible]PTIS HERMENEVTICAE SACRAE VNIVERSAE.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

[illegible] scripta hermeneutica sa- [illegible]ersa, cum antiquiora §. I. [illegible]iora eaque lutheranorum *Pontificiorum* §. III. *Ac reformatorum* §. IV.

[illegible] studio theologiæ exegeticæ is recte sibi consulit [illegible]ue sequitur ordinem, qui postquam ingenium [illegible] historia librorum sacrorum cognoscenda exer- [illegible]ue hanc in rem libris introductionum, paullo ante

[illegible]uldige nachrichten, 1716. p. 1058. LILIENTHALII *exegeti- [illegible]bliothec* p. 470.

ante commemoratis, vsus est, nunc progreditu ad scripta confert hermeneuticæ sacræ. Sunt illa tiquiora; vel *recentiora*. Quæ *antiquiorum* nou se ferunt, ea veteres christiani doctores ac scripto bis reliquerunt; pauca autem ista sunt; nec n momentum habent.

Pauci omnino fuerunt inter patres sacri ordinis ratione, scripturas diuinas interpretandi, aliquid litt signarent. AVGVSTINVS libros quatuor de *doctri stiana* scripsit iisque nonnulla tradidit, quæ ad codi explanandum spectant, eo modo, vt præcepta illius se, adfirmari debeat. Eodem tempore, quo Au TICONIVS; siue TICHONIVS vixit ac composu *las septem ad inuestigandam et inueniendam intellige crarum scripturarum*; parum autem illæ adiuuare pc brorum sacrorum interpretem. Recenset eos AVGV ac quid de illis statuendum sit, significat. * Exstat ADRIANI, de cuius ætate viri docti dissentiunt, *i sacram scripturam*, græce cum scholiis atque aliis h scriptoribus edita a *Dauide Hæschelio*, Augustæ Vind MDCII. 4. ** Seculo quinto EVCHERIVS floruit ter alia scripta, reliquit *instructionum ad Salonium* bros duos, quorum alter de difficilioribus scriptu quæstionibus agit: alter interpretationem nominum rum, ibi occurrentium, exhibet. *** Si qui alii ol casione ac veluti in transitu quædam de litteris saci candis commentati sunt, ea non tantum momentum nec tantam præbent vtilitatem, vt singularis illorum beat commemoratio. A loco tamen hoc non pl num esse, existimo, si ad illum refertur: DA WHITBY *dissertatio de sacrarum scripturarum interp*

* *libr.* III. *de doctrina christiana cap.* 30. seqq.

** est etiam in *criticorum sacrorum tomo* VI. p. II.

*** libri hi non solum prodierunt Basileæ MDXXX. a MDLXIV. sed etiam locum obtinuerunt in *bibliotheca max trum lugdunensi tom.* VI. p. 839.

signo digiti notatis, subiecit. Editio hæc omnia est. Post illam *clauis* hæc iterum in lucem pro MDCXCV. fol. atque Erfurti MDCCXIX. fol. ris ipsius duæ sunt partes, quarum *priore* voces mulæ loquendi, in scriptura sacra vsurpatæ, li ordine explicantur atque ita veluti lexicon bi hibetur. Pars *posterior* varia opuscula con quorum *primum* de ratione, cognoscendi sacras litt ponit: *secundum* sententias ac regulas patrum de cognoscendi sacras litteras, exhibet: *tertium* de par tionis: *quartum* de tropis et schematibus sacrarum rum: *quintum* de stilo sacrarum litterarum ag Eam industriam: eam ingenii vim atque eruditio cius monstrauit, vt omnino adfirmandum sit, eum aliis, qui ante illum de interpretatione scripturæ sa mentati sunt, meritorum laude superiorem esse. CHARDVS SIMON * reprehendit in opere hoc, momenti sunt Flaciusque facili negotio ab aduersari fendi potest. **

IO. GERHARDI *tractatus de legitima scriptu interpretatione*, Ienæ MDCX. 4. et vna cum eiusd *tationibus posthumis in euangelium Matthæi*, ibidem 4. *** germanicam autem istius versionem comple tur libellus, cuius titulus est: IO. GERHARDI *tr von heilsamer auslegung der heiligen schrift*, Fr MDCXII. Præcepta, quæ libro hoc continentur, ge quidem tantum ad rationem, litteras sacras expone tinent; egregia tamen illa sunt ac salutaria. In præcipue fontes, ex quibus recta oraculorum diuino terpretatio haurienda est. Inter nostrates Gerhardus exstitit post Flacium, qui hermeneuticam sacram sc

* *histoire critique du vieux testament libr.* III. *cap.* 13. p. 4

** de FLACII opere hoc legantur: FABRICII *historia part.* I. p. 271. LILIENTHALII *exegetische b partheyischer bibliothecarius* p. 190. REIMMA *theca theologicæ* p. 281. RITTERI *leben* FLAC

*** vide FISCHERI *vitam Gerhardi* p. 414.

WEBERI *scrutinium sacrae scripturae, hoc est, de rite* [...]*nda et dextre interpretanda scriptura liber vnus*, Gies[...] [...]CXIV. 8.

[...]LFGANGI FRANZII *tractatus theologicus nouus et* [...] *de interpretatione sacrarum scripturarum maxime* [...], qui saepe typis descriptus est prodiitque in lucem [...]bergae MDCXIX. MDCXXXIV. MDCLIV. MDCLXVIII. [...] MDCCVIII. 4. Duae regulae iis praescribuntur, qui [...]laborant, vt se ad scripturam sacram, recte explican[...] [...]ptos reddant. Altera requirit notitiam earum lingua[...] [...]quibus spiritus sanctus vsus est, quum oracula diuina [...] consignanda curaret; altera autem praecipit, diligen[...] [...]endere, qualis sit sermonis nexus: quae in eo antece[...] [...] sequantur. Regulas has vt Franzius confirmet, [...] ac quinquaginta duo dicta difficiliora ita explicat, [...] sequatur ac veras vtilesque eas esse, exemplis osten[...] [...] exaratus est liber hic, vt is merito optimis herme[...] [...] sacrae scriptis adnumeretur atque omnibus theologiae [...] studiosis commendetur: *

IO. CONRADI DANNHAVERI *hermeneutica sacra*; [...]*thodus exponendarum sacrarum litterarum*, Argento[...] [...]CLIV. 8. cuius et addi potest: *idea boni interpre*[...] [...] *calumniatoris*, ibidem MDCXXX. MDCLXX. 8.

[...]GII GROSSHAINII *epitome hermeneutices, ad sa*[...] [...]*turae interpretationem potissimum adcommodata*, Ienae [...] 8.

IO. OLEARII *theologia exegetica*, Lipsiae MDCLXXIV. 8.

IO. REINHARDI *hermeneutica sacra*, Schleusingae [...]CLXXXII. MDCXCIII. 8.

AVGVSTI PFEIFFERI *hermeneutica sacra*; *siue tracta*[...] [...] *de legitima interpretatione sacrarum litterarum*, [...] Dresdae

* [...] *berichte von commentariis vber die schrift part* III p. 56. [...] *historia biblioth. part.* IV. p. 36 LILIENTHALII *exe*[...] [...] *bibliothec.* p. 275. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theolo*[...] [...] p. 146. CRENII *exercitatio de libris scriptorum optimis et vti*[...] [...] p. 29.

eamque iustam existimationem. Quae enim inter- terarum sacrarum ornare atque instruere possunt, istae adcurate, perspicue atque eleganter non solum sed etiam adparatum eruditionis complectuntur. ris mortem prodiit eiusdem: *ausführliche und gr läuterung über dessen institutiones hermeneuticae sa* notis ac praefatione *Ernesti Friderici Neubauer* MDCCXXXVIII. 4. duabus partibus; * praeter com autem hos, ANDREAE REIERSEN *hermeneutica tabulas; seu tabulae synopticae in institutiones her sacrae Rambachii*, Hafniae MDCCXLI. 8. ** etiam RAMBACHII *exercitationes hermeneut pars altera institutionum hermeneuticarum*, Bremae 8. *** quae autem volumine hoc iunctae dissertationes minime *alteram partem institution neuticarum*, vt titulus vtilitatis caussa mentitur, Commentationes enim hae ac dictae *institutiones* tamquam partes, haud connexae sunt. Illarum scribitur de *idoneo sacrarum litterarum interpret* da dē *Salomonis ad esum potumque exhortationib bro coheleth interspersit*: tertia de *parallelismo sa crae*: quarta de *libro coheleth*: quinta de *hypothes ra sacra, ad erroneos vulgi conceptus adcommoda* vltima de *iesu christi summa diuinitate, ex eius per se ipsum demonstrata*:

LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 424. NEVBAV adducti libri: *ausführliche und gründliche erläuterung* praestantia harum *institutionum* copiose differit.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 279. *saml und neuen theol. sachen*, 1739 p. 739.

** *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* I. p

*** *acta eruditor.* MDCCXLI. p. 704. *nachrichten von theolog. buchern volum.* I p. 54.

* dissertationem hanc Rambachius, praesidio academia ienensi publice defendit hancque ol la est in BVDDEI *miscellaneorum sacrorum pa*

gartens vnterricht von auslegung der heiligen s[...]
MDCCL. 8. *

LAVRENTII REINHARDI *institutiones th*[...]*getica, noua methodo adornata et vtilitatibus* [...] *sacrarum litterarum studium incumbentis, ex* [...] *natum consecrata*, Lipsiæ MDCCXLIX. 8. ** qu[...]ue est compendium, idque aliquot tantum plag[...]

GEORG. PETRI ZENCKELII *elementa* [...] *sacra, methodo naturali concinnata*, Ienæ MDCCL[...]bus auctor capita quædam doctrinæ de interpre[...]pturarum diuinarum d[...]gentius, quam alii [...] planauit.

CAROLI GOTTLOBII HOFMANNI *institu*[...]*logiæ exegeticæ, in vsum academicarum prælection*[...] Vitembergæ MDCCLIV. 8. *** quæ compendiu[...] ob virtutes perspicuitatis iustique ordinis comme[...]

IO. AVGVSTI ERNESTI *institutio interpreti*[...]*menti ad vsus lectionum*, Lipsiæ MDCCLXI. 8. [...]gans et ad recitationes academicas apte vtiliterq[...]situs. Subiungi potest: IO. IVSTI VON EIN[...] *vnd deutliche anweisung zur hermeneutic; oder* [...] *schrift grundlich vnd erbaulich auszulegen, aus* [...] *schriften gezogen*, Magdeburgi MDCCXXVII. 8.

Scriptis his alia, quæ itidem ad hermeneutic[...] spectant, adnumerari possunt. Generis huius [...] HENRICI MAII *introductio ad studium phil*[...] *criticum*, edita primum Giessæ MDCXCIX. 4. [...] *repetito examine* SIMONIS *historiæ criticæ nou*[...] Francofurti ad Mœnum MDCCVIII. 4. quem lib[...] adducendi, postea habebo occasionem: HARTWI[...] BAMII *adparatus enthymematico-exegeticus*, [...] *sacras exquisitiores comprehendens*, Hamburgi MDC[...]

* KRAFTII *theolog. bibliothec vol.* VI. p. 32.
** *ibid. volum.* III. p. 911.
*** *acta eruditor.* MDCCLV. p. 433. KRAF[...] *volum.* IX. p. 776.
* *actor. eruditor. supplement. tom.* VIII. p. [...] *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* I. [...]

NEDICT. MICHAELIS de *ſtudio partium*
remouendo, Halæ MDCCXXIX. IEREM. F
hypotheſibus erroneis, *ſcripturæ ſacræ interp*
Lipſiæ MDCCXXIX. IOACHIMI IVSTI RA
niſmo hermeneutico, Ienæ MDCCXXXV. eiusd
dine interpretationis ſacrarum litterarum
MDCCXXXVII. ROMANI TELLERI de *philoſ*
co, Lipſiæ MDCCXXXVIII. * IO. CHR. STE
terpretationibus ſcripturæ ſacræ ſatis piis; ſed
tis, Lipſiæ MDCCXLI. Adiungo duas oratior
ad locum hunc pertinent, alteram IO. GVI
de *optima ratione*, *interpretandi ſacras litter.*
MDCCXIX. 4. alteram DAVID. MILLII de
exegeticæ, Traiecti ad Rhenum MDCCXXIX.

§. III.

Inter *pontificios* itidem fuerunt, qui de
ras ſacras explicandi, præciperent; non tan
eorum merita de hac doctrinæ diuinioris
noſtrorum doctorum. Non tam ſingulari f
oblata tantum occaſione hac de re expoſu
que falſa dogmata eccleſiæ romanæ de mu
ſcripturæ: de pontifice, ſenſus iudice: d

des meilleurs liures, que l'on peut lire, pour *telligence de l'ecriture*, ** cuius bibliothecæ n cio ob septem illius regulas hermeneuticas. agit de auctoritate ecclesiæ in sensu scripturæ *secunda* de arte critica, ab interprete cum prec iungenda: *tertia* de sensu litterali, mystico atq *quarta* de parallelismo scripturæ: *quinta* de sc diuinorum indagando: *sexta* de locis, quoru contrarius esse videtur, adcurate inter se conci *ma* de iis, quæ linguæ ebrææ propria sunt, ri dis. Præcepta hæc Calmetus ita explanat, vt nonnulla, quæ bona sunt; nec contemni debe gauerit; cum autem et falsa peruersaque trade tis est euidens ac quisque perspicit, quando de sine partium studio iudicare ac maxime primar gitare velit, illum sensum scripturæ esse verum clesia, romana nimirum; siue pontifex eius, ta finiuit. Pluribus hoc ostendit CHRISTOPHO LIVS in *examine regularum hermeneuticarum, Calmeto ciuitati christianæ commendatarum, cum ne de genuina locutionum sacrarum comparatiuar latiuarum explanatione*, Lipsiæ MDCC doctissimi viri data occasione in regul

IO. HENRICI HOTTINGERI disputatio de [illegible] *plicanda scriptura sacra:* *

IO. NETHENI liber de *interpretatione scriptura* [illegible] bornæ MDCLXXV. 4. quo ille cum veram doctrinam [illegible] positione sacrarum litterarum tradit; tum Ludouici [illegible] zogenii errores hac de re confutat:

ABRAHAMI GVLICHII *hermeneutica sacra*, qua[illegible] *logia prophetica*, Amstelodami MDCXC. 4. adiunxit [illegible] commentatus est de interpretatione scripturæ vniue[illegible] riter ac speciatim vaticiniorum:

IO. ALPHONSI TVRRETTINI *de sacra scriptu[illegible] terpretanda methodo tractatus bipartitus, in quo f[illegible] torum interpretum hypotheses refelluntur veraque [illegible] tanda sacra scriptura methodus adstruitur*, Traiecti [illegible] riorum MDCCXXVIII. ** quæ methodus quum ex T[illegible] ni recitationibus, eo inscio, in lucem emissa est, [illegible] ægre hoc tulit ac librum ipsum, veluti adulterinum [illegible] nii monimentum multisque, non leuioris momenti, [illegible] deprauatum, repudiauit. Præter scripta hæc, HER[illegible] HORCHII *hermeneutica sacra* commemoratur. Inter [illegible] *minii* sectatores IO. CLERICVS scripsit *dissertation[illegible] optimo genere interpretum sacra scriptura.* ***

CAPI[illegible]

* exstat in eiusdem *primitiis heidelbergensibus* p. 1.

** *bibliotheque raisonnée tom.* 1. p. 121.

*** est *secunda* inter *dissertationes*, quas *commentario in ge[illegible]* præmisit.

CAPITIS OCTAVI
DE
PTIS THEOLOGIAE EXEGETICAE
SECTIO VI.
DE
PTIS, QVAE AD SINGVLARIA HER-
VTICAE SACRAE CAPITA, MAXIME
AD ILLIVS SVBSIDIA
SPECTANT.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

ſuppeditatur ſcriptorum, exponitur de canone codicis e libris apocryphis § I. II. ..ſcripturæ, maxime my-..ruis illius generibus §. III. præterea explanantur ſubſi-..meneutica, eaque philologica .. IX.

Hiſtorica §. X. Philoſophica § XI. Mathematica § XII. Medica §. XIII. Talmudica ac rabbinica §. XIV. Enarratis his, lexica biblica recenſentur §. XV.

)uo ſunt genera librorum, qui ad hermeuticam
ı pertinent. Aliorum ea eſt ratio, vt præcepta vni-
doctrinæ de ſcriptura ſacra interpretanda exhibeant;
tem ſingularia argumenta complectuntur ac quæ in
udiis breuiter tradi ſolent, illa vberius explanant
iorem adferunt lucem. Iſtos quum antea per-
i, nunc et horum a me commemoratio fieri debet,
itia ſcriptorum hermeneuticæ ſacræ fiat adcuratior.

§. II.

Quæ iam enarrare, conſtitui, ſcripta ſunt herme-
æ ſacræ ſpecialia atque ita omnino adpellari poſ-
Pertractantur in illis ſingularia argumenta, quæ
rpretationem codicicis diuini ſe referunt quum-
varia eſſe conſtat, ipſi huiusmodi libri itidem
rii hocque nomine ordinis ratio poſtulat, vt il-
incte recenſeam. Libri ſcripturæ ſacræ quando
ri debeant, interpres merito de eorum auctoritate
hancque ob cauſſam diſcriminis, quo alii *cano-*

nici

nici sunt: alii *apocryphi*, recordatur. Lib
canonici adpellantur, nomen suum acceperun
none scripturæ. Quæ de eo prodierunt,
nii monimenta vel ad integrum codicem sacru
ad partem illius; siue libros noui foederis
quumque præterea variam rei ipsius expositione
bent aliaque maxime historica sunt; alia auten
tica ac polemica, non hæc; sed illa inprimis a
hunc pertinent, nimirum:

IO. COSINI *scholastical history of the canon of scripture*, cuius duæ editiones adducuntur: altera MDCLVII. 4. altera eiusdem loci MDCLXXXIII. 4.

IO. RICHARDSONI liber, cuius titulus est: *of the new testament vindicated, in answer to the of I. T. in hir Amyntor*, Londini MDCC. 8. quo contra IO. TOLANDI opusculum, inscriptum: *or a defence of Milton's life*, Londini MDCXCIX. que et sententias IACOBI BASNAGII * de cano ræ sacræ, non adprobandas, refellit. Pugnauit q uersus Tolandum STEPHANVS NYE in *historica and defence of the canon of the new testament*, MDCC. 8. **

IO. MARTIANAEI *traité historique du canon de la sainte ecriture, depuis leur premier public qu' au concile de Trente*, Parisiis MDCCIII. 12. librum iuris publici fecit, quum antea *traité de la de la connoissance des liures de la sainte ecriture*, MDCXCVII. 12. edidisset:

HVMFREDI HODII *tabulæ catalogorum libro corum*, primum ebræorum: deinde ecclesiæ græ orientalium ac denique latinorum, quarum eam ob

* in *histoire de l' eglise libr.* VIII. p. 419.

** *memoires de Treuoux* MDCCV. *iun.* p. 417. BAVM *nachrichten von merckwürdigen büchern volum* *unschuldige nachrichten* 1704. p. 665.

*** *iournal des sauans* MDCCIII. *iul.* p. 696. MDCCIV. *septembr.* p. 161.

de *canone scripturæ sacræ*, Kilonii MDCLXIX.
NEVMANNI de *canone sacræ scripturæ obsignat*
MDCCVII. IO. HENRICI MAII de *libris ca*
fœderis reconditis ac de *consignato canone scriptur*
cum illis, qui dogma de scriptura sacra gene
runt; vel introductiones biblicas historicas ac
tim a me iam commemoratas; partim poste
ediderunt. Spectat huc etiam quodam mod
DRIESSENII *diuina auctoritas codicis noui t*
dicata, Grœningæ MDCCXXXIII. vbi et de ca
stamenti differit ac contra HERMANNVM V
putat; qui autem in *expostulatione iusta cum*
senio, Harlingæ MDCCXXXIII. 4. caussam sua

De libris *apocryphis* qui singulari opera exp
defuerunt; diuersam tamen commentandi rati
sunt. Alii enim dogmatice ac polemice: ali
critice de illis maiori studio disseruerunt. In scr
sterioris generis numerari debent: IO. ALBER
CIVS, qui præcipuos librorum apocryphorum
ditha, *orationem Manassæ*, *sapientiam* et *eccles*
et latine edidit, Francofurti et Lipsiæ MDCXCI.
præmissis prolegomenis adcuratiorem notitiam
rum suppeditauit: *** GEORG. IO. HENC

IO. PAVLLVS HEBENSTREITIVS, qui itide[m] disputauit de *sensu scripturae litterali et mystic[o]* MDCCIV.

HENRICVS DE BVCKENTOP in *tractatu de s[a]crae scripturae et cabbala iudaeorum*, Louanii M[...] 13. * quem librum si quis vtiliter legere vult, i[...] falsa, ibi tradita, discernere ac cogitare debet, aucto[r] se ecclesiae romanae doctorem ac pro prauo eius [...] vnius scripturae loci plures litterarum sensus interdu[m] habere, pugnasse:

CHRISTIAN. BIBLIOPHILVS, cuius exstat [...]lum de *foecunditate sensus in scriptura sacra*, St[...] MDCCXI. 12.

Traité du sens litteral et du sens mystique des s[cri]tures, selon la doctrine des peres, Parisiis MDCCXXVII[I] cuius auctor quum edidisset: *refutation du liure d[...] pour l'intelligence des saintes ecritures*, quemadmo[dum] tea memoraui, coeptam hanc refutationem in addu[...] longius persequutus est nuncque ostendere voluit, q[...] tres ecclesiae de sensu litterali ac mystico scriptur[ae] statuerint:

GEORG. HENRIC. RIBOVIVS dissertatione de [...] *do sensu sacrae scripturae*, Goettingae MDCCXXXVIII.

BENIAM. GRODDECKIVS disputatione de *sensu [...]ra sacrae*, Gedani MDCCLII. *** quae praecipue ad q[...] nem controuersam pertinet: qualis sit sensus scriptur[ae] mine regenito atque irregenito? Id quod argumentu[m] aliis dissertationibus explanatum est, nimirum: HE[...] WIDEBVRGII *an impii verum sensum sacrae scripturae possint?* Helmstadii MDCXCVI. IO. FECHTII de *sensu [...]rum litterarum carnali*, Rostochii MDXCVIII. GOD. W[...]RI de *intelligentia sacrae scripturae litterali, spirituali et [...]* Regiomonte MDCCIV. quas tamen commentationes v[...] transitu commemoro, quum illae proprium locum suu[m] scripta polemica habeant.

---

* *memoires de Treuoux* MDCCXII *septembr.* p 1485.

** *iournal des sauans* MDCCXXVIII *oct.* p. 205. *nouembr.* p.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VI. p. 761.

im de sensu scripturae sacrae *litterali* commentatus DICTVS PLAZZA atque edidit: *dissertationem bi-cam de litterali proprio sacrae scripturae sensu, prae-atribus vnanimiter recepto, in rebus etiam physicis, ruando et erroneo vulgi sensu non obtrudendo*, Pa-XCCXXXIV. * Fuerunt quoque, qui argumentum nystico scripturae singulari studio enarrarent quum- inuestigando debita cautio adhibenda est, ne illi vel iusto latiores; vel angustiores terminos con-que ita de recta via deflectat, inprimis ostenderunt, dus expositionis mysticae sit tenendus. Qua in re ferunt:

I. CHR. ENGELCKENII commentatio de *incon-sensus scripturae mystici inuestigatione*, Rostochii n.

IACOBI RAMBACHII *commentatio hermeneutica mystici criteriis, ex genuinis principiis deducta ne-ue cautelis circumscripta*, Ienae MDCCXXVIII. 8. et DCCXXXI. 8. ** quod opusculum eleganter, adcu-spicue ac distincte scriptum est:

RG. LVDOVICI OEDERI dissertatio de *sensu scri-rae mystico*, *** qua auctor sensui mystico minus, ur est, tribuit eoque in hermeneutica sacra haud opus tuit:

ISTIANI EBERHARDI WEISMANNI dissertatio i *spirituali et sublimi veteris testamenti*, Tubingae XXV.

CHR. BVRGMANNI dissertatio de *eo, quod in in-sensu mystico nimium est*, Rostochii MDCCXLII.

um hunc et iis scriptis tribuo, quibus de sensu mysti-ia disputata sunt. Inter ecclesiae nostrae doctores non-nulli

---

es de Treuoux MDCCXXVII. *iul* p. 1301.

des sauans MDCCXXIX. *august*. p 465. *samlung von alten theolog sachen*, 17 9 p. 49?. et 1738. p 633. LILIEN-*exegetische bibliothec* p. 425. REIMMANNI *catalog. bi-theolog* p. 75.

n est eiusdem *coniecturarum de difficilioribus sacrae scriptu-ris*, Lipsiae MDCCXXXIII. 8.

reprehendi potest. Longe secus iudicam
ua adcommodatione socinianorum ac qui
sequuti sunt, Hugonis Grotii, Philippi Lim
rici atque aliorum. Reiicitur ista merito
THEODORICI HACKSPANII dissertatio
ne, photinianis opposita, Altorfii MDCLV. *
ac sectatores eius nimii sunt in quærendo
sensu mystico ac multa scripturarum diuina
sæpe sine caussa trahunt; sensum autem
gunt, in disceptionem venit quæstio: quid
tandi ratione statuendum sit? Disputarunt
inprimis PETRVS IONCOVRTIVS in *entre*
rentes methodes d'expliquer l'ecriture et de
qu'on apelle cocceiens et voetiens dans les prouinc
voit, quel temperament on doit aporter dans
types, des allegories, des periodes, des prophe
choses de ce genre, auec vn portrait des hebra
erreurs, Amstelodami MDCCVII. 12. non d
qui cocceianos laudarent ac defenderent,
alio loco ** ostendi hacque de re plura
argumentum persequutus est HENRICVS
discussione controuersiæ inter Limborchium e
sensu scripturæ mystico, Kilonii MDCCXVI. 4
qui hac de re contra alios sensus mystici s

nce des saintes ecritures. Vtrumque scriptum luxi ac quo loco: quo anno id lucem adspe-raui. Dedit praeterea THOMAS WOOLSTO-iem. de eadem re disceptandi. Quum enim hostem se praebere miraculorum seruatoris no-isum, non litteralem; sed mysticum tantum quam prauam atque impiam sententiam hanc isuit, varia ingenii monimenta in lucem emisit ricam scripurae sacrae interpretationem omni endauit; litteralem autem se parui facere, haud icauit. Restiterunt alii bellumque illi indictum taminis alibi * notitiam suppeditaui ac scripta tis recensui.

ysticus in varia genera diuidi solet, inter quae ensus *typicus.* Ad explicandum, illustrandum dum illum multa scripta composita sunt, in-trae ac reformatae ecclesiae doctoribus, prodie-icem:

ACMEISTERI *explicatio typorum veteris testa-brantium christum eiusque personam, sacerdo-ium et beneficia*, Rostochii MDCIV. 8.

CI BALDVINI *passio christi typica*, Vitem-IV. 8. et *aduentus christi typicus*, ibidem

CI RAPPOLTI disputatio de *iesu typico, ad-tianos in veterum sacrificiis ostenso*, Lipsiae

E TAILORI *christus reuelatus; siue tractatus de is, ceu vmbris seruatoris nostri iesu christi, quot-ris testamenti codice comparent, perspicue explica-i ad salutarem vsum adplicatis*, qui liber quum CXXXV. primam lucem adspexisset, saepius ille editus est, Lugduni Batauorum MDCLXI. Ge-XV. Franeckerae MDCXCII. MDCC. Traiecti ad

---

uius *tomo* I. p. 765.

m eius *theologicorum tom.* II. p. 1417.

Rhenum MDCXCIII. 8. Ienæ MDCCVIII. MDCCXII.
quidem adcuratione ac diligentia, quam argumen
natum requirit, auctor de typis disseruit ac quo
rum illustriores omisit; liber tamen hic vtilitat
multæque editiones ostendunt, illum existimati
comparasse: *

MICHAELIS BAVMANNI *sacrorum analector
singularis, variorum typorum, ex sacra scriptura
desumtorum et iuxta seriem locorum theologicor
rum, collectanea continens*, Francofurti et Lipsiæ M
opus non magnæ dignitatis, quum illud singular
auctoris industriam probat, qua is multa ex vario
collegit; non idem autem iudicium monstrauit.
res inter typos retulit, quæ tales vere non sunt,
adcurate ac proprie sumere velimus: **

DANIELIS FESSELII *christus mysticus; oder
göttlichen, himlischen weisheit, iesus christus, welch
gottseligen geheimnissen, furbildern, gleichnissen
dencklichen namen der gantzen heiligen schrift
neuen testaments verdeckt vnd verborgen; nun aber
regel vnd richtschnur des göttlichen worts aufgedeck*
Custrini MDCLXV. Francofurti ad Oderam MDL
MDCXCIX. ac cum additamentis *Dauidis Glado*, Vi
MDCCXVI. 4 Exstant quoque eiusdem: *regnum c
sticum* ac *regnum diaboli mysticum.* Quæ libris
nentur, ea sunt ex aliorum scriptis congesta ac
ordine dispoſita: non magnum habent momentum
solos typos, proprie ita dictos, spectant:

IACOBI GIRARDI DES BERGERIES *Moy
ou l'explication des types et figures du vieux testam*
neuæ MDCLXX. 8. quo libro auctor breuitatem s
ac postquam de typis generatim exposuit, præcipu
cum hominum; tum rerum, speciatim enarrauit:

ANTONII HVLSII *nucleus prophetiæ*, Lugdu
rum MDCLXXXIII. 4. cui iure locus hic adsign

* LILIENTHALII *exegetische bibliotb.* p. 433.
** *samlung von alten vnd neuen theolog sachen*, 1737. p. 1
*** LILIENTHALII *exegetische bibliotb.* p. 433.

Traiecti ad Rhenum MDCCXVII. 4. * cuius ... studio Cocceium sequitur ac quum nimius est i... sacra mystice explicanda, saepe adfert interpreta... si non ineptae; attamen a vero spiritus sancti ... nae sunt:

IO. GEORGII BELLERSHEMII *exercitatio... propheticae de fatis christi insignioribus mysticis, in... siae et vnoquoque fideli*, Herbornae MDCCXVIII. 4.

BERNARDI SEBASTIANI CREMERI ... quibus multam operam in expositione typica ... posuit; ingenio autem suo studioque typorum ... gendo, saepe iustum modum neglexit atque imag... abditarum quaesiuit, quae non erant quaerendae; ... haud exsisterent, inueniendae. Quae ad locum hunc ... ingenii monimenta eius sunt: *prodromus typicus*, ... *exercitationes philologico-theologicas in veteris et ... menti loca*, Amstelodami MDCCXXI. 4. quibus ... de *typorum vsu et abusu* praemissa est: *** *prophe... carum exercitationum ex veteri testamento tetras*, ... dami MDCCXXIII. 4. * *naziraeus; siue comment... ralis et mysticus in legem naziraeorum et Simsonis* ... Amstelodami MDCCXXVII. 4. Tria iam memo... MERI scripta, quum illa separatim prodiissent, ... fuerunt, vt vnum volumen constituerent, hoc tit... *logia; siue doctrina de vera, typos exponendi, m... riis exercitationibus philologico-theologico-prophet... in veteris et noui testamenti loca illustrata*, A... MDCCXXVII. 4. Praeter haec ingenii monimenta, ...

---

* *acta eruditor.* MDCCXVII. p. 342. *vnschuldige nachri...* p. 318. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 293.

** *bibliothec. bremens. class.* I. p. 879.

*** *actor. eruditor. supplement. tom.* VIII. p. 8. *biblioth... class.* IV. p. 175. *samlung von alten vnd ne...* 1721. p. 85. *deutsche acta eruditor. volum.* ... THALII *exegetische bibliothec* p. 294.

* *bibliothec. bremensis class.* VII. p. 1089. *acta e...* p. 169. *samlung von alten vnd neuen theolog...* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 29...

elaboratæ, merito illæ laudantur. Tres sunt ... auctorque *prima* de natura theologiæ typicæ eius... plicandæ regulis exponit ac typos ipsos, historico... moniales, recenset et de christo rebusque noui ... terpretatur: *secunda* illustrat emblemata naturalia ... mica, politica et mechanica: *tertia* denique theolo... pheticam describit atque ostendit, quæ sit eius rat... initio vsque ad eiusdem finem:

IO. IACOBI RAMBACHII *christus in Mose* ... *trachtung vber die vornemsten weissagungen vnd* ... *den funf buchern Mosis auf christum*, cum præfat... *lippi Fresenii*, duabus partibus, quarum prior Fra... Mœnum MDCCXXXVI. posterior autem ibidem MDC... 4. in lucem exiit, * vti iam supra ** memoraui. ... quoque RAMBACHIVS typum serpentis ænei ... bello, qui sub titulo: *betrachtung des geheimniss...* *nen schlange*, Halæ MDCCXXIII. 8. ac deinde ... cem exiit:

IO. DAVIDIS MICHAELIS *entwurf der typ...* *tesgelahrheit*, Goettingæ MDCCLIII. 8.

PHILIPPI FRIDERICI HILLERI *neues* ... *vorbilder iesu christi durch das gantze alte testam...* *rer vollständigen schriftordnung vnd verwunderlich...* *menhang nach den beeden œconomie zeiten zur ver...* *göttlichen weisheit aufgestellet in sechs schattenstück...* gardiæ MDCCLVIII. 8.

Enumeratis his scriptis addi possunt quædam ... itidem ad typos spectant, vti sunt: IACOBI TRIG... oratio de *origine et caussis rituum mosaicorum*, Lug... tauorum MDCCII. 4. GVIL. SALDENI *exercita...* *porum veteris testamenti vsu et abusu:* *** IO. FR... BVDDEI dissertatio de *peccatis typicis*, contra Iu... næ MDCCVI. * IO. IACOBI PFITZERI dissertat...

* *deutsche acta eruditor. volum.* XVIII. p. 607 *exegetische bibliothec* p. 1040.
** *bibliothecæ* huius *tomo* III. p. 93.
*** est in eius *otiis theologicis* p. 235.
* locum obtinuit in *miscellaneis* eius *sacris* *part*

lorum; seu locorum theologicorum dispositarum, collect
tinens, Vlmæ MDCXC. 4. *

HENRICI GROENEWEGENII *schat-kammer*
nebeelden en voorbelden, Hagæ comitum MDCXCI
quo libro scripturæ sacræ voces formulæque dic
imaginibus variarum rerum sumtæ, exponuntur, o
terarum; mors autem auctoris impedimentum inie
minus opus hoc ad finem perduci potuerit. Qu
publicam vidit, pars illius germanice reddita atq
specrum prolata est, sub titulo: *hieroglyp*
emblemata sacra; oder schatzkammer der sinnbilder
bilder, darreichende eine in der schrift gegrundete
der worte vnd sachen, welche von einer naturlichen
gentlichen gewohnheit zu einer geistlichen bedeutung
bracht sind, ceter. Lipsiæ MDCCVII. 4. ***

IO. D'OVTREIN *præf-stukken van heilige sinne*
verdeelt in twee stukken, beede met breede inleiding
stelodami MDCC. 4. duobus voluminibus, quod
ditum ac perutile est. Postquam auctor de embl
eorum origine atque vsu generatim exposuit, illust
nulla eorum, quæ sunt in scriptura, atque ostendit i
illa ita contemplandi, vt sanctimoniæ studiis inser
teriamque piarum meditationum præbeant. *

HERMANNI DEVSINGII varia scripta, quæ
commemorari debent. Singularem is diligentiam c
sensum mysticum inueniendum: speciatim ad alleg
cras earumque interpretationem, vti hæc illius m
ingenii testantur: 1) *demonstratio allegoriæ historic*
storiæ allegoricæ veteris et noui testamenti. Acced
tio mysterii sacrosanctæ triados, quod allegoriæ sac
mentum est, tribus dissertationibus comprehensa, C
MDCXC. 4. et Franeckeræ MDCCI. 4. ** quæ pri

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 302.
** *acta eruditor.* MDCXCIV. p. 95.
*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 297.
* *ibidem* p. 296.
** *acta eruditor.* MDCCII. p. 392. LILIENTHALII *ex*
bliothec p. 300.

libro emblemata facra ordine litterarum diligente[r] tur, ac qualis eorum fit fenfus litterarum æque a rerum, explicatur :

GVIL. ERNESTI EWALDI *emblemata facra* quorum tres partes prodierunt : *prima* MDCCXXXII. 4. *fecunda* ibidem MDCCXXXIII. cefſit *fpecimen obferuationum philologicarum in* *Ephefios, ex hiftoria et antiquitatibus Afiæ illuftrata* *tia* eodem loco MDCCXXXVII. 4 cum *prophetarum Iefai.* VI, 1. *apocal.* XII, 1. *Za* *nec non exercitatione in Matth.* XIX, 28. * Opus variæque, profanæ æque ac facræ, eruditionis ac induftriam oftendit, quam auctor in emblematib rarum diuinarum explicandis atque illuftrandis po ferri et huc debent fcripta DRIESSENII, CREMI BELII, quæ antea commemoraui, quum libros de pturæ percenferem. Exponitur enim illis non fo pis; fed etiam de emblematibus atque allegoriis. tendas eſſe, exiftimo, differtationes MARTINI CHL de *theologia emblematica*, Vitembergæ MDCCXXV. STOPHOR. MATTH. PFAFFII de *recta theologi* *cæ et allegoricæ conformatione*, Tubingæ MDCCXII quæ pontificii de allegoriis librorum facrorum adduxiſſe, fufficiat: HIERONYMI LAVRETTI *goriarum totius facræ fcripturæ*, cuius multæ ed morantur, Venetiis MDXCV. 4. Parifiis MDLXX Lugduni MDCXXI. fol. Coloniæ MDCXXX. MD fol. OTTOMARI LVSCINII *allegorias et tropolog* *teri et nouo teftamento*, Parifiis MDL. MDLXXIV. CI DE BAEZA *commentaria allegorica et moralia* iam antea a me mentio facta eft.

Qui in eo operam fuam ponit, vt fenfum codic *parabolicum* inueftiget aliisque oftendat, is con

* *acta eruditor.* MDCCXXXIV. p. 181. M MDCCXXXVIII. p. 239. *famlung von alten* 1734. p. 270. 1739. p. 337. COLERI *auser* *volum.* VII. p. 1063. LILIENTHALII *exege*

ſacras vtriusque fœderis ſpectent. Qualia iſta
qualis eorum vſus fieri debeat, multi libri, ab e
mis viris compoſiti atque editi, abunde monſtran
pta philologiæ ac criticæ ſacræ ſunt varia; res a
ficilis eſt, ordines eorum ſatis adcurate ac diſti
ſtituere. Quæ enim ad philologiam ac criticam
pertineant, de iis ſcriptores diſſentiunt ac nun
nunc pauciora: alii hæc; alii illa ad vtramque
Sufficiat, ingenii monimenta, quæ huc ſpectan
neralia ac *ſpecialia* diuiſiſſe. Illis; ſiue *generalib*
nitur de textu ſacro, eius puritate atque integri
linguis originalibus illarumque ratione: de vario
di ac ſcribendi modo: de verſionibus codicis di
vniuerſi; vel ebræi tantum; aut græci; atque a
iusmodi argumentis. In horum numero ſunt:

LAVRENTII FABRICII *partitiones codicis e quibus per quatuor ſectiones, quibus biblia ebraa di diuiſa, omnia obſtruſiora, textibus ſacris adiecta, ex marginalia et finalia ἐπισάγματα varia enodantur nologia, nomina librorum et virorum ſecundum ebræ ma ſingulorum librorum diligenter tractantur: proph vita, tempus officii et quot annos ante chriſtum quilib rit, breuiſſime monſtratur*, Vitembergæ MDCX. 4. MD 8. quæ editio in titulo *ſecunda* dicitur; memoratur antiquior eaque anni MDCXXVI. 8. ac Lugduni Bat MDCC. 8. cura THOMAE CRENII cum eiusdem haud contemnendis. * Libellus ipſe ita ſcriptus eſt, v litatem omnino multis præbere poſſit: **

SALOMONIS GLASSII *philologia ſacra, qua to croſancta veteris et noui teſtamenti ſcripturæ tum ſtilus teratura; tum ſenſus et genuinæ interpretationis ratio ctrina libris quinque expenditur ac traditur.* Opus ha næ MDCXXIII. 4. lucem adſpexit; primam autem edit

* in eius *theſauri librorum philologicorum et hiſtoricorum* vol p. 217.

** confer: CRENIVM *præfatione* ad dictum *theſauri librorum* *men* p. 34. CHARITIVM de *viris eruditis, Gedani ortis*, p. 5

philologiae sacrae glassianae, post auctoris obitum cum *mutbi* praefatione, Ienae MDCLXXXIV. 8. Addita *ductio ad lectionem biblicam*, quam HEERWAL supplemento ad *scrutinium philologicum* itidem ex Ienae MDCLXXVII. 8. Idem libellus cum GLASS *sacra* cura *Io. Friderici Schmidii* in lucem exiit, *Io. Georgii Pritii* ornatus, Francofurti ad MDCCXIII. 8.

BARTH. MAYERI *philologia sacra*, duabus quarum prior, Lipsiae MDCXXIX. 8. edita, pr chaldaismi sacri exhibet; posterior vero, ibidem 8. in lucem emissa, complectitur historiam ling breuiorem eiusque antiquitatem: *

IO. MORINI scripta varia, quibus ille argum cae ac philologiae sacrae enarrauit; peruersa autem ra id enim studia sua maxime contulit, vt codicem num praeferret ebraeo: codicis nostri sermonem vitiorum adcusaret aliisque persuaderet, interpreta ptuaginta graecam diuinam prae se habere auc Monstrant hoc: *prolegomena* eius ad *biblia* LXX. *in graeco-latina*, Parisiis MDCXXVIII. fol. tribus vol *exercitationes in vtrumque Samaritanorum pentateu* risiis MDCXXXI. 4. *exercitationes biblicae de ebra textus sinceritate, germana septuaginta interpretum tione dignoscenda illiusque cum vulgata conciliatio* MDCXXXIII. 4. ** quarum *exercitationum* pars se cessit ac prodiit vna cum prima parte atque auct *citationibus ecclesiasticis de patriarcharum et prima gine*, antea MDCXXVI. 4. editis, Parisiis MDCLXI Aduersus Morinum pro auctoritate codicis ebraei SIMEON DE MVIS in *adsertione veritatis ebraic* MDCXXXI. 8. atque in *adsertione altera veritati* Parisiis MDCXXXIV. 8. quumque MORINVS cau contra aduersarium hunc agere adniteretur in *dia*

---

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* VI. p. 411

** *samlung von alten vnd neuen theol. sachen.* 1741. p. 3(

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büc* X. p. 18.

tueri poteſt, huc quoque referri debet. Prodiit i… cum auctoris *commentario apodictico - elenchtico … ſtanam confeſſionem*, Vitembergæ MDCXLIII. M… deinde autem ſeparatim, ibidem MDCLXXIII. 4. … ſequutus eſt, vt eruditiſſimi viri de eo honorifice …

LVDOVICI CAPELLI *critica ſacra; ſiue de … in ſacris veteris teſtamenti libris occurrunt, lecti… ſex, in quibus ex variarum lectionum obſeruatione … rima ſacræ ſcripturæ loca explicantur, illuſtrantur … emendantur non pauca*, edita opera ac ſtudio … auctoris filii, Pariſiis MDCL. fol. Quum critica … ſet compoſita, vt ſententias i… ſcripturæ ſacræ, … normæ fidei vitæque, auctoritatem iniurioſas co… hancque ob rem reformatis diſplicerer, haud i… tuit, vt iſta vel Sedani; vel Geneuæ; vel Lugdu… rum litteris deſcriberetur. Pontificii tamen, quo… lium imploratum fuerat, maxime Io. Morinus, Merſennus, Dionyſius Petauius, id tandem effecerun… hoc, priuilegio regis munitum, Pariſiis in lucem … Quæ Morinus de codice ebræo peruerſe ſtatuera… lienda ac confirmanda Capellus ſuſcepit. Sum… monem ebræum librorum prioris fœderis, quem … bemus, in corruptionis ſuſpicionem adducere: … illius lectiones ſtudioſe colligere: eum pro libidin… dare ac tali temeritate ſcripta diuiniora tractare, … tici in auctores profanos vti ſolent. Mirum igit… bellum illi indictum fuiſſe atque ingenii monimen… exiiſſe, ei oppoſita. Commemoraſſe ſufficiat: … BOOTII *epiſtolam de textus ebraici veteris teſtam… dine et authentia, contra Ludouici Capelli critica…* ad Iacobum Vſſerium, Pariſiis MDCL. 4. eiusdem … *ſeu apodixin apologeticam pro ebraica veritate contr… uiſſimos et infenſiſſimos eius hoſtes, Io. Morinum et L… Capellum*, Pariſiis MDCLIII. 4. quæ iam antea … ductæ quæque ſcriptæ ſunt, poſtquam … defendere ſe, conatus fuerat in *epiſtola … de critica, nuper a ſe edita, ad Iacobum Vſſe… Bootii temeraria criticæ cenſura refellitur*. IACOBI VSSERII *diſſertationem epiſt…*

SIXTINI AMAMA *antibarbarus biblicus*, pri-
ckeræ MDCXXVIII. 4. editus atque iterum li-
variis dissertationibus atque orationibus, co-
quoque de decimis mosaicis auctus ibidem MDC-
pellauit auctor librum hunc *antibarbarum bibli-*
barbaris adnumerat, qui studium linguarum sa-
temnunt. Multa egregie ille disputat de te-
scripturæ diuinæ: de eiusdem versionibus, in-
septuaginta interpretum ac latina vulgata: m-
locis codicis sacri lucem adfert; quando autem
ac versione eius bibliorum germanica male atque
tit, sæpe non mediocrem linguæ teutonicæ i-
prodit: *

IO. HENRICI HOTTINGERI *thesaurus*
seu clauis scripturæ, Tiguri MDCXLIX. iterum m-
ibidem MDCLIX. MDCXCVI. 4. ** Quæ libri h-
gumenta, titulus eius longior satis ostendit. H-
tingerus de iudaismo, samaritanismo, christianism-
medanismo, gentilismo: de theologia et theolog-
non scripto ac scripto: de variis bibliorum exem-
tium ebræorum integritate, scripturæ accidentibus
stinctionibus, sensu et commentariis: de targum-
phrasibus chaldaicis, syriacis, arabicis, persicis, sa-
cis et latinis: de masora et kabbala: de singulor-
stamenti librorum canonicorum et apocrypho-
tate in genere et de lege, prophetis et prophe-
Omnia hæc ita explanata sunt, vt opus lucule-
Hottingerum litteris scripturæ ac linguarum, m-
tis, eruditissimum fuisse, quod et alia eius in-

* FABRICIVS *historia bibliothecæ part.* IV. p. 86. BA-
satyres personnelles tom. II. p. 315. LILIENTHALII
tischen bibliothec p. 263. REIMMANNVS *catalog. bi-*
gic. p. 265. VOGTIVS *catalog. librorum rariorum*
AMAMA *epistolam ad Marinum Mersennum*
atque vtilitate *antibarbari* sui exponit. I
fecit CRENIVS *animaduers. philologicar.*
p. 83.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.
bibliothec. part. IV. p. 103.

ringium ita confutauit, vt nomen illius omitteret; e
CONRINGIVS ad acerbam defensionem inflamma
sus est atque ad vsum publicum transtulit: *vindi
suorum in epistola gratulatoria ad Augustum, princip
suicensem et luneburgensem, de sacro ebraeo codice
ab iniquissimis calumniis Wasmuthi*, Helmstadii MDC
quo scripto in sententia sua de codice scripturarum
rum ebraeo constans permansit atque pro ea ve
propugnauit. Ne WASMVTHVS sibi ac caussae de
videretur, in coepto certamine progressus est atque e
*pro sacro ebraeo textu vindiciarum anticapell-wa
partem tertiam; siue anti-Conringium apologeticum* a
iecit: *iudicia et suffragia doctorum celeberrimoru
graui zelo aduersus Conringium et Capellum statuent*
lonii MDCLXIX. 4. quod scriptum controuersiae l
princeps. Eo iniuriam sibi factam esse, CONRING
stimauit ac vt aduersario suo iterum repugnaret, iuri
ci fecit: *actionem iniuriarum, institutam coram ill
bunali gottorffensi in Matthiam Wasmuthum*, He
MDCLXIX. 4. Nec tamen tacuit WASMVTHVS; sed e
ingenii monimentum, cuius titulus est: *heautontimor
ebraico-mastix; seu ostensio manifesta conuicti in co
pessimae caussae anti-ebraeae Hermanni Conringii*,
MDCLXIX. 4. Minus respondit CONRINGIVS; ne
plius quid singulari opera scripsit, quod ad litem ha
tineat; attamen oblata occasione in *paradoxis de
Ebraeorum* * quaedam pro opinionibus suis adtulit ac
muthum acriter perstrinxit. Non satis quidem m
eruditissimi hi viri inter se disceptarunt atque oste
se humanae sortis non expertes fuisse; quum autem W
thus rei controuersae Conringio longe peritior esset; fie
ter non potuit, quam vt Wasmuthus ex certamine ho
perior euaderet ac victoriam reportaret: **

* prodierunt *paradoxa* haec Helmstadii MDCLXXV. 4. ac deinde
lata sunt cum in *opusculorum, quae ad historiam ac philolog
eram spectant, fasciculum* II. p. 41. tum in CONRINGII
tomum VI. p. 213. cum LAKEMACHERI obseruationibus.

** de controuersia hac legantur: LOESCHERVS *de caussis*

Quales illi ſint, ſupra memoraui, quum biblia londinenſia percenſui. Pars altera complectitur prolegomena dictorum bibliorum, quibus expon guarum natura et origine, de litteris; ſiue chara lingua ebraica, eius antiquitate, conſeruatione, præſtantia, characteribus antiquis, punctis voca centibus: de bibliorum editionibus præcipuis ac variantibus ſcripturæ lectionibus, textuum origin gritate et auctoritate: de maſora et ketib, variis orientalium et occidentalium ben Aſcher et ben N de cabbala: de ſeptuaginta interpretum aliisque graecis: de verſione latina vulgata: de pentateu tano eiusque verſionibus: de lingua chaldaica, ſy bica, æthiopica et perſica earumdemque verſion ceſſerunt IO. DRVSII de *prouerbiis ſacris claſſ* ſtatur *adparatus* hic de Waltoni eruditione atque omnibusque, qui philologiæ ac criticæ ſacræ ope diligenter commendandus eſt; Waltonus autem veriſimile videtur, diſſertationes; ſiue prolegomena conſcripſit; ſed ex variis auctoribus collegit atque dicta in ſummam redegit. Id tamen in Walton hendendum eſt, eum, quum Capellum ſequeretur, pturæ ſacræ integritatem iniquum atque iniurioſ buiſſe: *

CHRISTOPHORI CELLARII *ſciagraphia ph cræ, difficiliores quæſtiones pleraſque et linguarum lium vſum genuinum delineans*, cuius editio ſecund data et *vſu arabiſmi etymologico* aucta prod MDCLXXVIII. 4.

RICHARDI SIMONIS *hiſtoire critique du ment.* Prodiit illa primum Pariſiis MDCLXXVIII. autem cauſſas ** auctoritate Tellerii cancellarii consiliis ſociorum portus regii editio hæc ſuppreſſa rum tamen liber hic lucem vidit Amſtelodami

* vide: WOLFII *bibliothec. ebr. part.* II. p. 2 *ticam ſacram veteris teſtamenti* p. 402. LILI *bibliothec* p. 131. REIMMANNI *catalogum bibl*
** cauſſas has recenſet SIMON ipſe *bibliotheqa*

ftelodami MDCLXXXV. 4. * Franekeræ MDCXC
Irenopoli MDCC. 4. cum adpendice, qua con
lii, Spanhemii, Vossii scripta contra *historiam*
atque auctoris responsiones. *** Interpretatio
Simoni; nec aliis plane se probauit: imo ob
leuiora in variam vituperationem incidit. Præ
versionem, anglicana MDCLXXXI. prodiisse perhib
ipsum tribus libris constat, quorum *primo* ag
ebræo veteris testamenti ab ætate Mosis vsque ad
pora: *secundo* de præcipuis versionibus veteris
tertio de recta ratione, libros scripturæ sacræ in
transferendi atque interpretandi. Additus est catalo
alter editionum præcipuarum scripturæ, tam ebr
in varias linguas conuersæ, iudæorum pariter ac
rum: alter iudæorum atque aliorum scriptorum
storia hac *critica* adducuntur, cum breuiore co
Multa a Simone dicta sunt, quæ vtilitatem adfe
dari debent, quum inprimis libere iudicat de
ne vulgata eique multo minus; quam scriptura
græcæ, tribuit: vitia interpretum pontificiorum
mulat silentio; sed aperte reprehendit: diuersas
artes, auctoritatem codicis sacri, inprimis ebræi,
di recenset; attamen et ipse multa tradidit, q
rum praua sunt ac perniciosa: in scripturas
riosa. De codice ebræo eiusque integritate male
illum vario modo deprauatum fuisse, aliis per
sumit; præterea autem maxime de scriptoribus li
ctiorum peruerse statuit. Vniuersum pentateuch
exaratum esse, negat, ita vt ei leges quidem ac
autem historias, quæ in isto narrantur, adscriba
temere, in gente ebræorum exstitisse scribas publ
historias librorum Mosis atque aliorum litteris
quia autem isti *prophetæ* dicti sint, caussam ha
maxima pars librorum historicorum scripturæ
iudæos hodie adhuc nomen *propheticorum* præ se
dabili studio commenta hæc eruditissimi viri p

* REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p
** editionem hanc memorat WOLFIVS *biblio*
*** LILIENTHALIVS in *der exegetischen bib*

ad obiectiones nuperæ criticæ sacræ, Londini MDCLXX
Quæ *castigationes* postquam prodierant, translatæ
in SIMONIS *opuscula critica aduersus Isaacum V*
senditur sacer codex ebraicus et Hieronymi tralati
burgi MDCLXXXV. 4. ** Non tacuit VOSSIVS; sed
sua scripsit: *responsionem ad iteratas Simonii obie*
ac postquam SIMON sub nomine *Hieronymi le C*
logi parisiensis; siue vt in libro ipso adpellatur, *H*
sancta Fide iuris publici fecerat: *iudicium de n*
Vossii ad iteratas Simonii obiectiones responsione,
MDCLXXXV. 4. * VOSSIVS iterum cum aduer
congressus lest in *responsione ad tertias Simonii obie*
Præter hæc, contra Simonem prodierunt: IV) *sen*
quelques theologiens de Hollande sur l'histoire critique
testament, composée par le P. Richard Simon, Am
MDCLXXXV. 8. et iterum MDCCXI. 8. *** cuius sc
ctores esse IO. CLERICVS et NATALIS ALBER
VERSE perhibentur; communis autem sententia e
alium, nisi CLERICVM illud composuisse; aut ple
præcipua ei tribuenda esse, quod et non sine mag
babilitate adfirmari potest. * Quæ a Simone prau

* de libro hoc iam antea disserui.

** BAELII *nouuelles de la republique des lettres* MDCLXXXV.
p. 401. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen*
volum. X. p. 500. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.

*** et *responsio* secunda inuenitur in VOSSII *variarum obser*
libro.

* BAELII *nouuelles de la republique des lettres* MDC
april p. 407. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdi*
chern volum. X. p. 501.

** prodiit *responsio* hæc tertia cum VOSSII *obseruationibus ad*
nium Melam, Londini MDCLXXXVI. 4.

*** *acta eruditor.* MDCLXXXVI. p. 432. BAELII *nouuelles de*
publique des lettres MDCLXXXV. *iul.* p. 767. CLERICI *bibl*
vniuers. tom. III. p. 98. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.

* in *Clerici vita et operibus*, Amstelodami MDCCXI. 12. p.
iudicia hæc in CLERICI scriptis numerantur isque ipse *parrh*
tom. I. p. 358. haud obscure significat, se illorum esse auctorem.
testantur viri doctissimi ac rei huius periti, ex quibus nomina
ficiat CATTENBVRGHIVM. Recenset ille in *bibliotheca scrip*
remonstrantium p. 33. seq. studiose CLERICI ingenii monu

eo consilio, vt simulare posset occasionem, nem *historiae* suae *criticae* scribendi: * VI) MICH VASSOR *animaduersiones* in Simonem. Edidit *se sur l' euangile de saint Matthieu* et, vt titulu *flexions contre la critique du nouueau testament* additae sunt, MDCLXXXVIII. Quae animaduers non accesserint et post commemorationem ear consulto, vt videtur, omissae fuerint; illas tam debeo, vt mentio libelli, istis oppositi, adcurati Prodiit defensio Simonis contra aduersarium scriptione: *apologie pour l' auteur de l' histoire vieux testament, contre les faussetes d' vne libelle chel le Vassor*, MDCLXXXIX. quae inter scripta tur: ** VII) PAVLLI COLOMESII *epistola ad Iustellum*, *** qui Simonis aduersariis itidem VIII) MATTHIAE HONCAMPI *examen supra nis, cuius titulus est: la critique du vieux test de libro theologorum quorundam Hollandiae, cuius sentimens*, ceter. Moguntiae MDCLXXXVIII. 8. nouo tantum titulo hoc: *sacrae scripturae et pa trum apologia*, ibidem MDCXC. 8. ** qui memor, contra Simonem ac Clericum disputat auctoritate patrum, tamquam armis vtitur; ha caussam viris eruditis haud satisfecit: IX) IO. BE CARPZOVII oratio, qua *Simonis historia critica stamenti discussa* exhibetur, Lipsiae MDCLXXXIV. morati scriptores aduersus Simonem singulari

* BAMGARTENIVS in *den nachrichten von merckw volum.* X. p. 498. LILIENTHALIVS in *der exeget* p. 207. BAILLETVS *des auteurs deguisez* p. 526. PLAC *tro anonymor.* p. 45.

** CLEMENT *bibliothequ. curieus. historiqu. et critique* SIMON *bibliothequ. critiqu. tom.* III. p. 489. DVPIN *des auteurs ecclesiastiqu. tom.* XIX. p. 302.

*** epistola haec addita est VOSSII *adpendic nium Melam*, Londini MDCLXXXVI. 4.

* BAELII *nouuelles de la republique des lettre* p. 577.

** *acta eruditor.* MDCXC. p. 600.

Praeter eos exstiterunt, qui ei oblata occasione resi-
, CLAVD. FRASSENIVS, * LVDOVIC. ELL. DV
** IO. HENRICVS HEIDEGGERVS, *** HER-
IVS WITSIVS, * IO. MEYERVS, ** GVIL. SALDE-
** IACOB. BASNAGIVS, * IO. HENRICVS MA-
** VALENTIN. ERNEST. LOESCHERVS *** ac
alii. Qualem veteris, talem quoque noui testamenti
SIMON scripsit. Constat opus hoc quatuor to-
Primus titulum praefert: *histoire critique du texte nouueau testament, où l'on etablit la verité des actes, lesquels la religion chretienne est fondée*, Rote-
MDCLXXXIX. 4. secundus: *histoire critique des du nouueau testament, où l'on fait connoitre, quel a été de la lecture des liures sacres dans les principales egli- monde*, Roterodami MDCXC. 4. tertius: *histoire cri- des principaux commentateurs du nouueau testament, le commencement du christianisme iusques a notre* dissertatione critica de praecipuis libris manuscri- qui in tribus historiae huius tomis sunt adducti, Rote- MDCXCIII. 4. ac denique quartus, si illum, veluti quartum tomum, tribus prioribus adnumerare velis: *nou- dissertations sur le texte et les versions du nouueau te-*, Parisiis MDCXCV. 4. * Eorum, quae Simon de in-
ter-

[illegible]ibus biblicis.
[illegible] preliminaire, ou prolegomenes sur la bible.
[illegible]tationib. biblicis.
[illegible]cellaneis sacris.
[illegible]tatione et notis ad seder olam.
[illegible] theologicis.
[illegible] dissertatione aduersus Simonium, quae CHRYSOSTOMI *epi- ad Caesarium monachum*, ab eo Traiecti ad Rhenum LXXXVII. 8. editae, p. 151. subiuncta est.
[illegible] dissertationibus de scriptura sacra, nouo historiae criticae testamenti auctori, Richardo Simoni, inprimis oppositis.
[illegible] de *caussis linguae ebraeae.*
[illegible] nouuelles de la republique des lettres MDCLXXXIX. *mart.* *histoire des ouurages des sauans* MDCLXXXVIII. p. 239. *acta* MDCLXXXIX. p. 113. 166. MDCXC. p. 91. 129. MDCXCIII. p. 106. TENTZELII *monatliche vnterredungen*, 1693 BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* X

terpretibus librorum cum prioris; tum posterioris
disseruit, LEON. CHRISTOPH. RVHLIVS epit
mone germanico confecit: notas addidit atque
emisit, sub inscriptione: RICHARDI SIMONI
critica commentatorum praecipuorum veteris et noui t
das ist, eine curieuse erzehlung vnd beurtheilung
rühmtesten ausleger des alten vnd neuen testaments
cobi Friderici Reimmanni praefatione de historia
exegeticae, Goslariae MDCCXIII. 8. In hac quoq
critica Simon animum peruersum ostendit ac temer
cemque criticum se praebet. Ac quamuis in ista no
pla prauarum sententiarum sint, quot in *historia cr*
ris testamenti habentur; rei tamen huius c
alia est, nisi angustius argumentum, ab e
nandum. Sermonem, quo vsus est spiritus
quum codicem foederis posterioris conscribendu
corruptum atque ex versionibus inprimis emenda
rigendum esse, audacter adfirmat. Scripturae sacr
traditionibus autem plus, quam par est, tribuit
temque euangelistarum et apostolorum aeque ac, q
ris consignarunt, librorum valde imminuit. Im
igitur est et hic liber, nominatim a *Io. Henrico Mai*
mine historiae criticae noui testamenti, a Richardo Si
gatae, Giessae MDCXCIV.* 4. * Praemissa est dissertatio
tica sacra rectoque illius vsu. In fine duplex adpen
cessit, cuius altera complectitur MAII *dissertation*
spiratione librorum sacrorum, Simoni eiusque adu
theologis quibusdam batauis, oppositam: altera TH
SMITHI *dissertationem, in qua integritas et αὐθεν*
I Ioannis V, 7. a suppositionis nota vindicatur, itidem
Simonem. Liber hic iterum litteris descriptus est ac
sub titulo: *repetitum examen historiae criticae textus n*
stamenti, a Richardo Simonio vulgatae, quae editio pri
ctior est. Addidit enim MAIVS *introductionem ad l*
philologicum, criticum et exegeticum, atque *examen a*

---

volum. X. p. 505. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 2
REIMMANNI *catalogus biblioth. theolog.* p. 17.

* *acta erudit.* MDCXCV. p. 336 *boekzaal van Europa* MI
p. 323. FABRICII *histor. bibliothecae part.* IV. p. 72.

stitit: ANTONIVS COVLAN in *examen de l'hi-
ique du nouueau testament*, Amstelodami MDCXCVI.
o libro contra Simonem ostendit, necessarium fuis-
:i ac vitae caussa libri codicis diuini conscriberentur:
sacrae auctoritatem non niti traditione; neque ex
cari debere oracula sanctiora: scripturam omnia,
enda atque agenda sint, tradere hocque nomine ad
empiternam consequendam sufficere: infallibilita-
m Simon ecclesiae tribuat, omni fundamento care-
gelia titulos suos ab ipsis eorum scriptoribus acce-
:tum Ioannis *1 epist. V*, 7. diuinam prae se habere
tem: oracula, quae ex veteri in nouo testamento
sint, non ex graeca septuaginta interpretum versio-
ex codice ebraeo sumta esse: ***

'STI PFEIFFERI *introductio in orientem; siue
uaestionum nobiliorum de origine, natura, vsu et ad-*
R 2 *mini-*

---

des sauans MDCCX. *mart.* p. 289. LILIENTHALII *exege-
liothec* p. 234.

uditor. MDCXCVII. p. 33.

taque SIMONIS *historia critica*, praecipue *veteris testamenti*,
um memoratos scriptores, videantur: WOLFIVS *bibliothec.*
. . . . PFAFFIVS *introductione in hi-*

miniculis linguarum orientalium et plerarumque ... *p.m; item de punctis vocalibus et accentibus Ebr*... Vitembergæ MDCLXXI. 4. MDCLXXXVI. 4. ... 8. * quod opusculum constat disputationibus, ... Vitembergæ in certamine litterario defensis, ... tatis ac coniunctim editis: eiusdem: *critica sacra* ... *codicis partitione, editionibus variis, linguis* ... *illibata puritate fontium, interpretatione scriptur*... *nec non eiusdem translatione in linguas totius* ... *masora et kabbala, talmude denique et alcorano*. ... *quatuor tractatus*: de *antiquis ritibus Ebraeorum* ... *ria, usu et subsidiis linguarum orientalium* ... *pendiaria ratione, legendi scripta rabbinico-tal*... *accentuatione tam prosaica; quam metrica fa*... Compendium hoc prodiit Dresdæ MDCL... MDCLXXXVIII. 8. MDCCII. 8. Lipsiæ MDCCXI... MDCCXXI. 8. Altorfii MDCCLI. 8. cura *Io. An*... *Nagelii*, qui auxit illud doctis additamentis. ** N... quidem vitiorum liber hic expers est, quum alia ... quæ ad criticam sacram omnino pertinent, omissa ... autem exposita, minus in illum transferenda; ... tilis ille est et omni iure laudari debet. Inter ... mus fuit Pfeifferus, qui compendium criticæ sacræ ... præcipua saltem eius capita breuiter ac perspicue ... de pertractatis rebus auctores, qui consuli possent ... commendaret. *** GEORG. CHRISTIAN. ... NVS præfatione instruxit IO. MERCERI co... *in quinque prophetas minores*, cura eius iterum edi... ista supplementum criticæ huius exhibuit; quod ... magnum momentum habet:

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 229.

** est etiam in PFEIFFERI *operibus omnibus, quæ ex*... *gicis*, quæ Vltraiecti MDCCIV. 4. duobus ...

*** LILIENTHALII *exegetische biblioth.* p. ... *ebr. part.* II. p. 271. CARPZOVII *critic*... p. 9. et 25.

IANI MORINI *exercitationes de lingua primaua p-ndicibus*, Vltraiecti MDCXCIV. 4. * quarum pri- de linguis: secunda de litteris ac tertia de voca- orum. Auctor est in numero eorum, qui statuunt, formas; siue characteres, quibus Moses ac prophe- is suis conscribendis vsi sunt, non assyriacos ac ; sed samaritanos fuisse:

I ERDMANNI MIRI *isagoge biblica, sistens sacri titionem, fontium puritatem et versiones tam orien- m occidentales*, Francofurti MDCLXXXVIII. 12. *ilologia sacra*, Lipsiæ MDCXCIX. 8. *philologia biblica*, DCCXIII. 8.

REDI HODII de *bibliorum textibus originalibus, græcis et latina vulgata libri IV.* Oxonii MDCCV. egregium opus iam antea quidem laudaui; illud nunc quoque locum referri potest, quum Hodius m codicis ebræi contra aduersarios adcurate ac efendit: **

TINI ERNESTI LOESCHERI *de caussis linguæ III. in quibus magna pars ebraismi posterioribus uitur: incerta et ambigua ad regulas reducuntur: 'uæ, genius, fines et singularia eiusdem enarrantur: interiora linguæ sanctæ aditus panditur*, Lipsiæ . *** Opus erudite ac diligenter compositum, grammaticæ ac philologiæ ebrææ capita illustran- ouersiæ atque auctores, ad argumenta enarrata , non mediocri studio recensentur:

* ouurages des sauans MDCXCIV. p. 399. *acta eruditor.* p. 88. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 223.

** *bibliotheque choisi tom.* VIII. p. 345. *iournal des sauans* . *iul.* p. 163. *acta eruditor.* MDCCV p. 507. *vnschuldi- hten*, 1705. p. 717. BAVMGARTENII *nachrichten von igen büchern volum.* X. p. 26. LILIENTHALII *exegeti- bec* p. 153. REIMMANNI *catalog. biblioth theolog* p. 259.

*** *ditorum* MDCCVI. p. 400. *vnschuldige nachricten*, 1706. ILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 224.

[illegible] IVLII DORNMEIERI *philolo* [illegible] MDCCXIII. 8. * opusculum, quo breui [illegible] grammaticis ebraeis ac graecis: de linguis [illegible] pertinentibus, ebraea, chaldaica, syriaca [illegible] ac graeca: de stilo scripturae sacrae: de [illegible]onibus: de masora, variis lectionibus, d [illegible] scripturae: de translationibus, paraphras [illegible]onibus, harmonia, connexione et ordin [illegible] parallelismo atque allegationibus: de vsu gr [illegible], geographiae, chronologiae, historiae, [illegible]: de poesi biblica, picturarum vsu et im [illegible]nomia, philosophia biblica, vsu logices, m [illegible], iuris naturae, politices, physices, rei medi [illegible]: de philosophia diaboli, sacris litteris mani [illegible] iurisprudentiae ac profanorum scriptorum: d [illegible]bus sacris ac re libraria vtriusque testamenti: d [illegible] biblici, commentatoribus, patrum ac Lu [illegible]rum vsu in explicando codice sacro: de comp [illegible]atibus theologicis deque singularibus quibusd [illegible] ratis. Inseruit liber hic maxime tironibus phil [illegible]oris atque ab illis vtiliter legi potest:

IO. CHRISTIANI KLEMMII *exercitia crit* [illegible] MDCCXXV. MDCCXXVI. 4. duabus partibus, * [illegible] ad nouum testamentum spectant agiturque [illegible], atticismis similibusque argumentis libroru [illegible]rioris. Exstat eiusdem: *critica sacra sensi* [illegible] *codicis ebraei veteris testamenti, ordine* [illegible] *elati ac viginti canonibus superstructi*, [illegible]XXXIX. 8. *** cuius libri ea est ratio, v [illegible] ebraearum significationibus praecipiat; nec o [illegible] *critica sacra*, vbi illum strictiore sententia [illegible] tueri queat:

---

* [illegible] *erudit.* MDCCXIII. p. 268. *vnschuldige nachri* [illegible] p. 1?4. *deutsche acta erudit.* vol. I. p. 701. LILIENT [illegible] *bibliothec* p. 377.

** *samlung von alten und neuen theolog. sachen,* 1731. p.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 438. *samlu* *und neuen theolog. sachen,* 1740. p. 448.

ꝸOTTLOB. CARPZOVII *critica sacra veteris testa-* ipsiae MDCCXXVIII. 4. * cuius tres sunt partes. Ex- ma earum *criticam textus originalis* atque exponit s ebraei origine, diuina authentia et auctoritate, pu- integritate, partitionibus, lingua originali, ebraea laica, de masora, keri et chetibh variantibusque le- s textus ebraei, de codicibus ebraeis manuscriptis, bibliorum ebraeorum editionibus. Pars *secunda* titur *criticam de versionibus codicis ebraei*, de targu- rsione graeca septuaginta interpretum, de ceteris ver- graecis atque opere Origenis, de pentateucho sama- le versione syriaca, arabica, et aethiopica veteris te- , de versione latina vulgata, de versionibus latinis nibus. Denique sequitur pars *tertia*, quae contra *pseu-* :*am Guil. Whistoni* composita est. Vltima haec pars eddita notisque instructa est a *Mose Marco*, iudaeo , haecque interpretatio in lucem prodiit sub titulo: *f the hebrew bible*, ceter. Londini MDCCXXIX. 8. ** :ARPZOVIVS confutauit, WHISTONI *pseudo - cri-* tinetur in libro eius, anglice edito sub inscriptione: *towards restoring the true text of the old testament, vindicating the citations made thence in the new te-* cum adpendice de lectionibus pentateuchi samari- textu ebraeo discrepantibus: de *constitutionibus apo-* seculo post natum christum primo scriptis, ac qui- aliis argumentis, Londini MDCCXXII. 8. *** Sta- HISTONVS, seculo secundo iudaeos characteres mutasse ipsumque textum ebraeum corrupisse, eo con- contra christianos felicius pugnare possent. Pro- im: *a supplement to mr. Whiston's late essay towards resto-*

uditor. MDCCXXVIII. p. 529. *samlung von alten vnd neuen sachen*, 1728 p. 823. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec* III. p. 627. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 214. IANNI *accessiones ad catalog. biblioth. theolog.* p. 436.

eruditorum MDCCXXXI. p. 35. WOLFII *bibliothec. ebr.* I. p. 10.

oires literaires de la grande Bretagne tom. IX. p. 172. *tom.* X. . *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 420. *g von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1722. p. 835.

restoring the true text of the old testament, MDCCXXIII. 8. * Ipsum CARPZOVII opus criti dicio eaque eruditione ac diligentia scriptum est, v rem existimationem ac laudem auctori conciliaue principalem locum inter criticos sacros fecerit. N cile carere potest, qui in litteris his ingenium suum sibique adcuratiorem illarum cognitionem compa mum induxit:

IO. ALBERTI BENGELII *adparatus cri nouum testamentum, criseos sacrae compendium, lim plementum ac fructum exhibens*, cura *Philippi Dau kii*, Tubingae MDCCLXIII. 4. Prodiit *adparatus* hic cum BENGELII *nouo testamento graeco*, MDCCXXXIV. 4. quemadmodum supra ** a me rel postea autem *Burkius* curauit, vt ille augeretur a tim lucem adspiceret. Accessit pars quarta, ex ali lii scriptis, quae ad criticam noui testamenti perti ligenter collecta, vti sunt: *prodromus noui testame recte cauteque adornandi*, MDCCXXXV. editus: *n testamenti graeci, recte cauteque adornati, breui p* Tubingae MDCCXXXI. *praefatio ad editionem noui minorem*: *defensio noui testamenti graeci*, MDCCXXX *examen canonum criticorum Mastrichti*: *tractatio tate noui testamenti graeci tuenda*, Halae MDCCL. e *uicula noui testamenti graeci: tabula lectionum va locorum parallelorum, notularum criticarum et exeg* De reliquis taceo. *** Doctissimis viris, de critica que veteris testamenti optime meritis atque a me praecipue IO. CHRISTOPHORVS WOLFIVS ad dus est, qui quamuis non singulari opera; sed da occasione, inprimis *bibliothecae ebraeae parte secunda* mentis criticae huius commentatus sit; multa ta capita copiose atque egregie enarrauit, ita vt qui re velint, bene sibi consulant. Ad eumdem locum valetur: PETRI BRINCHII *philologia sacra vete*

* [illegible] *von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p.

** [illegible]

*** ERNESTI *theolog. bibliothec volum.* IV. p. 99.

et propagatione, Bredæ MDCXLIX. 12. ANDR... NERTI de *ebrææ linguæ; nec non orientalium reli... gine, antiquitate, progressu, incremento, fortuna...* tembergæ MDCLXV. PETRI HOLMII de prim... *ebrææ antiquitate*, MDCLXXI. THEODOR. CHR... de *lingua ebrææ propagatione et periodis duabus pri...* uestæ MDCLXXVI. IO. DIECMANNI de *ebrææ ... genia*, Stadæ MDCLXXXII. IO. LINDEBERGII ... *ebrææ primis auctoribus eiusque authentia diuina... et necessitate, tam ratione punctorum vocalium; ... tuum*, Holmiæ MDCLXXXV. IO. PALMROOT ... *linguæ sanctæ*, Vpsaliæ MDCLXXXV. ADAMI BRE... *statu linguæ sanctæ ab orbe condito ad nostram æta...* MDCCI. BRANDAN. HENRIC. GEBHARDI ... *tate linguæ ebrææ*, Gryphiswaldiæ MDCCII. GOT... GERLACHII de *ebraicæ linguæ antiquitate*, Lipsiæ ... CHR. BENEDICTI MICHAELIS contra *hyp... logicam*, Hermanni videlicet Hardtii, *de ebræa ... linguis orientis, e græca lingua deriuandis* Halæ ... OLAI CELSII de *variis fatis linguæ ebrææ*, MDC... Historiam linguæ ebrææ enarrarunt quoque: IO. ... FIVS, filius, ** BRIANVS WALTONVS, *** IO... NVS, * IO. LEVSDENIVS, ** RICHARD. SI... VALENTIN. ERNEST. LOESCHERVS, * IO. GO... HAVPTMANNVS ** atque alii. De litterarum ... characteribus codicis nostri ebræi, multa esse disp... constat. Dissentiunt doctissimi viri de quæstione: ...

* de his atque aliis generis huius scriptis videantur: ... *bliotheca sacra* p. 1165. et WOLFIVS *bibliothec. ebr. part.* ... et *part.* IV. p. 307.

** *dissertationibus philologico-theologicis* p. 1. seq. vbi ... tiones: de *linguæ ebrææ origine et antiquitate*: de eius ... *plurium linguarum origine* ac de *illius conseruatione et p...*

*** *prolegomen.* III. *in biblia polyglotta* p. 228. *adparatu...*

* *exercitationibus biblicis.*

** *philologo ebræo* p. 194.

*** *histoire critique du vieux testament libr.* I.

* *de caussis linguæ ebrææ libr.* I. *cap.* 2. seq.

** *ebraici sermonis elementis cum illius histor...*

... antea recensui: IACOBVS RHE... de antiquitate litterarum chaldaic... CALMETVS dissertatione: an Esdr... ebraicis chaldaeos substituerit? ... GIVS de charactere primaeuo bibliorum ... MDCLXXXV. Consentiunt cum la... HOTTINGERVS, LIGHTFOOTVS, ... SCHICKARDVS, CALOVIVS, ... LOESCHERVS atque alii, qui oblata ... hoc criticae sacrae exposuerunt: *

... punctorum vocalium atque accentuum co... atque aetate, de qua variam esse dissensio... Alii diuinam originem illis tribuunt; ... ipsi inter se discrepent, quum nonnulli ... ac prophetas litteris librorum suorum punc... quidam autem adfirment, ea ab Esdra, ... instructo atque incitato, addita fuisse. V... huius ea est ratio, vt auctores illarum de au... esse diuinam; non de aetate horum puncto... consentiant. Alii eadem inuentis hominum ... adnumerare, haud dubitant ac praeter hos sunt, ... tutam dedisse, credunt, quando a iudicio absti... quidquam definiant. Similis est discrepantia corum ... accentibus ebraeis statuuntur. Ad scripta loci hu... pertinent, quibus Capellus ac Buxtorfius de ... punctis vocalibus atque accentibus discepta... antiquitate illorum quum IO. BVXTORFIVS, pa...

... eius *philologicis* p. 225.

... illius *in scripturae libros*, latine a *Mansi* edit... p. 210.

... auctores vtriusque sententiae de litteris, quibus codex e... a Mose ac prophetis, recenient: PFEIFFERVS ... WOLFIVS *bibliothec. ebraeae parte* II. p. 4... CARPZOVIVS *critica sacra* p. 227. 232. SC... *philologicis* p. 72. LOESCHERVS de *caus*... p. 200. 212. BVDDEVS *histor. ecclesiastic. veter testa*... II. p. 556 et *isagog. ad theologiam vniuers. libr.* I *cap.* 4. p

VICI CAPELLI *commentarios et notas criticas in vetus testamentum*, atque adiecit cum IACOBI CAPELLI, Ludouici fratris, *obseruationes in eosdem libros*; tum LVDOVICI CAPELLI *arcanum punctationis, auctius et emendatius eiusque vindicias, hactenus ineditas*, Amstelodami MDCLXXXIX fol. * Idem argumentum ab aliis singulari opera explicatum est, quod comprobant doctorum virorum dissertationes commentationesque: ANDREAE SENNERTI *de punctis vocalibus Ebræorum*, Vitembergæ MDCLXXXI. ANDREAE IVARI de *punctationis ebraicæ antiquitate*, contra Isaacum Vossium, Hafniæ MDCLXXXII. IANI IACOBI BIRCHERODII *vindiciæ biblicæ αὐθε[illegible]τίας punctorum ebræorum*, Hafniæ MDCLXXXVII. GEORGII HANERI de *punctis ebræorum cum litteris coæuitate et θεοπνευστίᾳ*, Vitembergæ MDCXCIII. CHRIST. ZOEGAE de *Ebræorum vocalibus*, contra Stephanum Morinum, L[illegible] MDCXCIV. G. SKRAS[illegible] de *antiquitate punctorum vocalium et accentuum ebraicorum nec non coæuitate cum litteris*, Dorpati MDCXCVII. IO. [illegible] COTTAE de *origine masoræ punctorumque veteris testamenti ebraicorum*, Tubingæ MDCCXXVI. LVDOVICI HEBC[illegible] DASERI de *origine et auctoritate diuina punctorum ebræorum*, Tubingæ MDCCXXVIII. IO. CHRISTOPH. HE[illegible] STREITII de *origine et auctoritate punctorum vocalium sacri codicis veteris testamenti*, Lipsiæ MDCCXXXI. CHR. [illegible] NED. MICHAELIS de *punctorum ebraicorum antiquitate*, Halæ MDCCXXXIX. PHILIPP. NICOLAI WOLFFII de *diuina vocalium et accentuum in veteri testamento origine*, Gedani MDCCXL. MDCCXLIV. Quodam modo; aut veluti in transitu loco hoc commemorare liceat: GEORG. CHRISTOPHOR. DACHSELII *biblia ebraica accentuata; siue codicis ebræi accentuum radiis collustrati, vltra bis mille specimina*, Lipsiæ MDCCXXIX. 4. cum *Salom. Deylingii* præfatione, vel eo nomine, quoniam opus hoc etiam coniecturas de accentuum origine diuina et obsignationis ratione apud pri[illegible] co[illegible]

* de controuersia hac videantur: *vnschuldige nachri[illegible]* PFAFFII *schediasma de formula consensus helu[illegible]*

complectitur. * Multi alii data occasione in præceptis suis grammaticis ac philologicis, iis præsertim, quæ de accentibus dederunt, rem eamdem enarrarunt; ab eorum autem commemoratione vt abstineam, instituti mei ratio postulat. Diuersas sententias de punctis vocalibus atque accentibus ebræis recensent ac quæ vera ac falsa in illis sunt, diiudicant: AVG. PFEIFFERVS, ** VALENTIN. ERNST. LOESCHERVS, *** IO. CHRISTOPH. WOLFIVS, * IO. GOTTLOB. CARPZOVIVS: **

III. de *discrepantibus lectionibus veteris testamenti*, quo spectant scripta de keri et ketibh; siue diuersis lectionibus, quarum alia in textu; alia in margine habetur. Ad illas explanandas singularem industriam adhibuit MATTHAEVS HILLERVS atque edidit: *arcanum kethib et keri*, Tubingæ MDCXCII. 8. librum, qui ab aliis multum laudatus est; aliis autem minus se probauit. Quum enim statuit, varietatem illam lectionum ex duobus; vel pluribus exemplis codicis, ipsius Esdræ, viri instinctu adflatuque diuino instructi, manu descriptis, natam esse, sententiam hanc non tam iudicium; quam ingenium monstrare, non pauci existimarunt. Præter SIXTINI AMAMA *commentationem de keri et chetib*, ad Ludouicum de Dieu, *** ac IO. REINHARDI dissertationes de *notis marginalibus sacri codicis ebræi masorethicis* cum generatim; tum speciatim in *libris geneseos, exodi, leuitici, numerorum et deuteronomii*, Vitembergæ MDCLXXIV. inter scripta hæc singularia referenda est: IO. ANDREAE DANZII *sinceritas scripturæ veteris testamenti præualente keri vacillans, præmissa ad explorandos*

---

* *acta eruditor.* MDCCXXX. p. 186. *deutsche acta eruditor. volum.* XIII. p. 52. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1011. *sammlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1730. p. 286. COLERI *auserlesene theol. bibliothec volum.* IV. p. 817.

** *critica sacra* p. 78. 92.

*** de *caussis linguæ ebrææ* p. 275. 331.

* *bibliotheca ebræa part.* II. p. 476. et *part.* IV. p. 211.

** *critica sacra veteris testam.* p. 242. Notitiam scriptorum de punctis vocalibus et accentibus ebræis suppeditat LE LONG *bibliotheca sacra* p. 182.

*** transtulit *commentationem* hanc in *antibarbarum biblicum* p. 462.

randos eruditorum animos mox sequuturæ sincerita ræ veteris testamenti, masora throno θεοπνευςίας ma phanti, Ienæ MDCCXIII. 4. ac *sinceritas scripturæ* ı *menti, suspicione erroris in decade exemplorum, Abra adseclis incusatorum abstersa, eluctans, ad paradoxon p daicum de corruptis scripturæ locis per masoram emen nandum*, Ienæ MDCCXVII. Amplexus est ille senten quod in margine; sed in textu sit, semper retin legendum esse hocque præbere nobis vnicum, veru tum sensum atque ad integritatem scripturæ confi valere. Quod Danzius promiserat, opus maius lu vidit. Plures fuerunt, qui in eodem argumento d kethibh ingenia sua exercerent. Ex illis nominasse IO. BVXTORFIVM, patrem, * LVDOVICVM CAPE: IO. BVXTORFIVM, filium, *** IO. HENR. HO RVM, * IO. LEVSDENIVM, ** AVGVST. PFEIFFE IO. CHRISTOPH. WOLFIVM, * IO. GOTTLOI ZOVIVM. ** Si quis notitiam sibi comparare vult ra ipsa atque intelligere, quæ sint eius origo ac fa eiusdem ratio, conditio, auctoritas atque vtilitas, uire possunt:

IO. BVXTORFII *Tiberias; siue commentariu thicus triplex, historicus, didacticus, criticus, ad nem operis biblici basileensis conscriptus*, qui, vt et tit ficat, complectitur primum historiam masoreth beriensium atque expositionem de ipsa masora, e ne, argumento, methodo, fine: deinde clauem ma

* in *Tiberiade cap.* XIII. seq. p. 122.
** *criticæ sacr. libr.* III.
*** *anticrit. part.* II. *cap.* 4. p. 448. ac *tractatu de punc lium et accentuum origine part.* I. *cap.* 12. p. 170.
* *thesaur. philolog. libr.* I. *cap.* 3. *sect.* 4. p. 412.
** *philolog. ebr.* p. 272.
*** *critic. sacr.* p. 198.
* *bibliothec. ebr. part.* II. p. 507. et *part.* IV. p. 225.
** *critic. sacr. veter. testament.* p. 328. addi possunt: CALC *tic. sacr.* p. 373. WALTONVS *adparat. biblic.* p. 298. S *stoire critique du vieux testament libr.* I. *cap.* 26. p. 141. LIS *præfat. ad biblia ebr. cap.* III. *num.* 14.

XXI, 36. 37. in multis editionibus, quemadmodum c[onstat], omissa, retinenda esse: *

OLAVI CELSII disputatio de *masora*, Vpsaliae MDCC[...]

IO. GOD. WERCHAV dissertatio de *ittur sopherim*, [seu] *ablatione scribarum*, Lipsiae MDCCXV.

IO. GOTTL. KALINSKY disputatio de *origine obs[ervatio]num masorethicarum, quas tikkun sopherim, ordination[em scri]barum adpellare solent*, Lipsiae MDCCXV.

IO. HEIMREICHII *gradus atque aditus ad prae[cipua] masorae iudaeorum opera*, Coburgi MDCCXVII. qua dissert[atio]ne postquam nonnulla de ipsa masora dicta sunt, no[tae ma]sorethicae, ad Obadiae vaticinium pertinentes, explicantur.

IO. FRID. COTTAE *exercitatio historico-critica de [ori]gine masorae punctorumque veteris testamenti ebraeo[rum]* cum *Christ. Matth. Pfaffii* praefatione, Tubingae MDCC[...] 4. ** Quemadmodum iam memorati auctores singula scripta vel generatim de masora; vel speciatim de certis capitibus iuris publici fecerunt; ita alii, quum occasio[nem] habuerint, de eadem commentati sunt. Locum in [his te]nent: THEODORIC. HACKSPANIVS, *** BRIAN WALTONVS, * IO. HENRIC. HOTTINGERVS, ** IO. LEVSDENIVS, *** IO. MORINVS, * IO. BENEDIC[T.] CARPZOVIVS, ** RICHARD. SIMON, *** CAMPEG[IVS VI]TR[INGA]

---

* dissertationis huius titulus nomen MOLLERI, tamquam p[rae]side, praefert; tribuitur tamen illa ZELTNERO a WOLFIO [bibl.] *ebr. part.* II. p. 544. et *part.* IV. p. 230. Ita fortasse h[oc intelli]gendum est, ZELTNERVM ab eo, qui respondentis mun[ere fun]ctus sit, rogatum fuisse, vt commentationem hanc conscriberet.

** CLERICI *bibliothequ. ancien. et modern. tom.* XXVIII. p. [...]

*** *commentat. de vsu librorum rabbinic.* quae LIPMANNI [...] adiecta est, p. 297.

* *adparat. biblic.* p. 288.

** *thesaur. philolog.* p. 396.

*** *philolog. ebr.* p. 251.

* *exercitationibus biblicis, exercitat.* XII. seqq.

** *colleg. rabbinic. biblic. ad librum Ruth* p. 30. ac [...] *giam iudaicam*, quam MARTINI *pugioni fidei* p[...]

*** *histoire critique du vieux testament libr.* I. c[...]

tionibus codicis ebræi non penitus consentire cum libris, scriptorum sacrorum manu exaratis. Mirum ipsi vide... quum discrepantes noui testamenti lectiones admit... cur eæ, quæ ad libros veteris testamenti pertineant, ... soleant, vel eo nomine, quia hi longe prius litteris ... dati sint.

Similia scripta critica prodierunt, quæ ad libros noui te-*stamenti* spectant ac varia argumenta complectuntur, sing-lari studio exposita. Primum locum tribuo ingenii m... mentis de ipsa *lingua græca*, ...a auctores librorum ... posterioris vsi sunt. Qualis illius sit ratio, si ea ... cum sermone græco auctorum profanorum conferat... tusque purioris scribendi generis attendatur, ea de re ... doctos viros vehementer disputatum est. Quum ... cendi ratio euangelistarum atque apostolorum ab illa, ... Græciæ scriptores sequuntur quodam modo omnino ... pat, nonnulli dictionem noui testamenti græcam esse ... larem, statuerunt eamque *linguam hellenisticam* adpella... immo adfirmare non dubitarunt, non solum linguam ... hellenisticam; sed exstitisse quoque singularem *gentem hell-enisticam*, eorum nimirum iudæorum, qui extra Palæst... vitam degerint, *ebraistis* in Palæstina oppositi. Repug... runt alii sententiæ huic: orta est controuersia hæcque ... rit scripta vtriusque partis. Prodierunt:

IOACHIMI IVNGII *sententiæ doctissimorum quorun-dam tam veteris; quam recentioris æui scriptorum de ... sacrarum litterarum et præsertim noui testamenti græc... non de hellenistis et hellenistica dialecto*, MDCXXXIX. ... auctoris ac loci mentione, * vbi auctor id egit, vt ... deret, stilum noui testamenti esse hellenisticum. Nact... aduersarium IACOB. GROSSIVM, qui opposuit: *tri... propositionum theologicarum, stilum noui testamenti græ... barbaris criminationibus vindicantium et sententiam ... rum, qui hellenismum propugnant, nihil illius rectitudini ... rogare, ostendentium*, Ienæ MDCXL. 12. Pugnauit ...

* translatæ sunt *sententiæ* hæ in RHENFERDII ... *num de stilo noui testamenti* p. 590.

co, ac pro gente hellenistarum; siue iudæorum extra Palæstinam, qui dialecto hellenistica ita vsi fuerint, vt ... græcis admiscuerint. Nec solum tamen pro opinione ... moratam *exercitationem* scripsit; sed etiam alia, ... *Aristarcho sacro*; *seu ad Nonni in Ioannem metaphrasin ... citationibus* ac *præfatione sacrarum exercitationum in ... testamentum.* Contra sententiam hanc Claudius Salmasius vti iam animaduerti, atque alii, paullo post a me ... di, disputarunt; attamen etiam exstiterunt, qui illam ... cterentur ac defenderent, Hugo Grotius, Ludouicus de Dieu, Richardus Simon aliique, quorum nunc mentionem ...

MARTINI SCHOOCKII *dissertatio de hellenistis et lingua hellenistica*, Vltraiecti MDCXLI. 8. sine auctoris ... edita ac pro Heinsio composita: *

IO. CROII *obseruationes in nouum testamentum*, Ge... MDCXLV. 4. quibus ** de lingua hellenistica ita ... vt se a Heinsii opinione alienum esse; Salmasio ... uere, ostendat. Opposita ei est: *apologia pro Heinsio ... calumnias Croii*, Lugduni Batauorum MDCXLVI. 8.

MATTHAEI COTTERII *exercitationes secundariæ ... lenistis et lingua hellenistica*, Argentorati MDCXLVI. ... bus linguam hellenisticam reiicit, vbi per illam singularis ... ce loquendi genus intelligitur:

PAVLLI SLEVOGTI *dissertatio hellenistica*, qua ... *exemplo maximus linguæ hellenisticæ vsus in interpr... scripturæ ostenditur*: ***

HENRICI KIPPINGII *exercitatio de lingua helleni... stica*: *

SAMVEL. MEVII dissertatio de *lingua hellenistica* ... tembergæ MDCLXI.

* NICERONII *memoires tom.* XII. p. 370.

** *capit.* XXX. seqq.

*** est in eius *disputationibus academicis* p. 9... *lect. philologico-critico-historicis* p. 334.

* exstat itidem in excitatis CRENII *analect...*

cri non aliter potuerint; sed quod aliter noluerint scri-
neque tamen illos barbarismorum ac soloecismorum
sandos esse. Reuerentiam ita quidem Vorstius significat
auctores librorum noui testamenti eorumque scribendi
nus; illum tamen ebraismos praeter rem auxisse iisque
numerasse, quae auctoritatem probatorum scriptorum
corum prae se habent, iam dudum doctissimi viri
uerterunt. HORATIVS VITRINGA, Campegii filius,
posuit: *specimen animaduersionum ad Io. Vorstii philolog.*
sacram, quod LAMBERTVS BOS *obseruationibus*
ad loca quaedam noui foederis adiecit, Franeckerae MDC
In eadem hebraismorum caussa eo, quod nimium
casse videtur THOMAS GATACKERVS dissertatione
lo noui testamenti, paullo post a me vberius enarranda.
his alii plane dissentiunt atque omnem ebraismum
graeci posterioris foederis proscribunt adfirmantque,
nem illius esse purissimam. Id quod postquam HEN-
GVS STEPHANVS *praefatione noui testamenti*, MD
editi, * statuerat, non defuerunt, qui illum sequ
inprimis SEBASTIANVS PFOCHENIVS. Iuris publici
cit: *diatriben de linguae graecae noui testamenti purita-*
quam plurimis, qui vulgo finguntur, ebraismis
bitur et profanos auctores quoque τὸ κατὰ λέξιν ita
quutos, ad oculum demonstratur. Opusculum hoc lucem
spexit Amstelodami MDCXXIX. 8. ibidem MDCXXXIII. 12.
cofurti ad Oderam MDCLXXIX. praeter quas editiones
adducuntur: lipsiensis MDCXXXIII. 12. ** ac vitemberg.
MDCXCI. 4. *** Probare adnisus est Pfochenius
dio, sermonem noui testamenti vere esse graecum;

* iterum illa descripta est in HONERTI *syntagmate dissertationum*
stilo noui testamenti graeco p. 1. confer de ea CRENII *animad-*
sion. philologicar. et historicar. part. 1. p. 3.

** editionem hanc memorat LE LONG *bibliothec. sacr. tom.* II.
scripsisse autem videtur Lipsiam pro Amstelodam
secunda libri huius editio prodiit.

*** exstat *diatribe* haec etiam in RHENFER-
tionum de stilo noui testamenti p. 145. V
bibliotheque critique tom. IV. p. 131.

maxime pura dicendi ratione auctorum græcorum discrepare; hanc autem ob caussam in libris noui fœderis nullos esse ebraismos. Sed tamen non omnibus satisfecit ac multa aliis reliquit, quæ emendanda sunt. Pauca loca ab ebraismis vindicat ipsasque vindicias non satis comprobat atque adfert testimonia scriptorum græcorum, qui mediocri pollent auctoritate. THOMAS GATACKERVS opposuit ei *dissertationem de noui testamenti stilo*, Londini MDCXLVIII. 4. * non ea autem cautione, qua debebat, contra aduersarium disputauit. Quum enim ab vna extremitate sibi cauere studuit, in alteram, quemadmodum fieri solet, delapsus est, quæ hac in re nimio ebraismorum numero absoluitur. Adiunxit se quoque ad eos, qui contra Pfochenium pugnarunt, MOSES SOLANVS atque aduersus illum dissertationem scripsit de *stilo noui testamenti.* ** At vero in eorum censum, qui codicem græcum fœderis posterioris ebraismorum expertem esse, pronuntiant, referendus inprimis est: CHRISTIANVS SIGISMVNDVS GEORGIVS. Edidit ille: *vindiciarum noui testamenti ab ebraismis libros tres, quibus quidquid ebraismi a Thoma Gatackero, Io. Vorstio, Io. Oleario, reliquis græcæ noui fœderis dictioni est adfictum, tum argumentis; tum testimoniis, ex probatissima antiquitate græca erutis, diluitur*, Francofurti et Lipsiæ MDCCXXXII. 4. *** hocque libro eruditionem, ingenium litteris græcis non mediocriter excultum monstrauit ac multis scripturæ sacræ locis apte ac feliciter lucem adtulit; in euangelistarum autem atque apostolorum oratione græca nullum inesse ebraismum, difficulter omnibus, mea quidem sententia, persuadebit. Transtulit quoque GEORGIVS ad vsum publicum aliud doctissimum opus, cuius inscriptio est: *hierocriticus noui testamenti; siue de stilo noui testamenti libri tres, quibus dialectus*

* quæ inuenitur quoque in eius *operibus criticis*, Traiecti ad Rhenum MDCXCVIII. fol. editis, p. 1.

** locum illa obtinuit in RHENFERDII *syntagmate dissertationum de stilo noui testamenti* p. 261.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 167. 1733. p. 795. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* VI. p. 1138. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 247.

etus noui fœderis attica a Phrynichii, Thomæ magistri, Claudii Salmasii, Georgii Pasoris, Caspar. Wyssii, Io. Leusdenii, Olearii, reliquorum deprauationibus liberatur atque ab atticismis, ionismis, dorismis, æolismis, bœotismis, syrochaldaismis, rabbinismis et persismis vindicatur, Vitembergæ et Lipsiæ MDCCXXXIII. 4. Accessit eiusdem *hierocritici noui* [illegible] *pars secunda*; *siue controuersiarum de latinismis noui testamenti libri tres*, Vitembergæ et Lipsiæ MDCCXXXIII. 4. de qua postea plura dicam, quando scripta de latinismis noui testamenti sigillatim a me percensenda sunt.

Si per linguam hellenisticam non alia intelligitur, quam lingua græca, cui admixti sunt ebraismi, quo minus [illegible] græca librorum noui fœderis *hellenistica* adpellari possit, nihil impedit, quum de dignitate græcæ linguæ sacræ nihil detrahitur, vbi quis ob ebraismos tantum illam velit *hellenisticam* vocare. Attamen fuerunt, qui nomine linguæ *hellenisticæ* linguam græcam, non solum *ebraismis*; verum etiam *barbarismis* ac *solœcismis* corruptam, designarent; [illegible] tem animum, erga scripta diuina profanum; nec religionis saltem ignorantiam proderent. Sane barbarismus ac solœcismus non leuiora sunt sermonis vitia, ac quando illa euangelistis atque apostolis, adflatu atque instinctu cælesti scribentibus, obiiciuntur, adcusatio hæc in ipsum spiritum sanctum fit. Recte igitur doctissimi viri hostibus his textus sacri restiterunt. Princeps eorum est: BALTHASAR STOLBERGIVS, qui edidit: *exercitationes de solœcismis et barbarismis, græcæ noui fœderis dictioni falso tributis, ut et de cilicismis aliisque a Paullo noue vsurpatis, quibus varia scripturæ sacræ noui testamenti loca explicantur et illustrantur*, Vitembergæ MDCLXXXI. 4. ** iterum ibidem MDCLXXX[illegible]. 4. cum *Conrad. Samuel. Schurzfleischii* præfatione ac quibusdam, quæ accesserunt, auctoris disputationibus antiquis [illegible]

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* I. p. 87. COLERI *auserlesene theologische bibliothec vol.* VI. p. 1141. *fa*[illegible] *neuen theolog sachen*, 1733. p. 1019. LILIEN[illegible] *bibliothec* p. 248.

** *acta eruditor.* MDCLXXXII. p. 69.

ac philologiae egregiis. Praeter duas has editiones, tertia memoratur, Vitembergae MDCLXXXVIII. 4. Libro ipso Stolbergius erudite ac grauiter ostendit, dictioni graecae codicis sacri nequiter ac praue barbarismos ac soloecismos tribui; simulque in Hieronymi sententiam, Paullum cilicismis vsum esse, inquirit. Ad idem argumentum explanandum contulit se IO. CONRADVS SCHWARZIVS in opusculo, cuius titulus est: *soloecismi discipulorum iesu christi per amorem veritatis diuinae, a Luthero restitutae antiquitati*, Coburgi MDCCXXX. 4. * quo postquam multa de soloecismo eiusque natura generatim tradiderat, scriptores sacros contra falsam vitii huius criminationem defendit. Ad locum hunc referri etiam possunt: IO. ERICI OSTERMANNI *positiones philologicae, graecum noui testamenti contextum concernentes*, tribus dissertationibus defensae, Vitembergae MDCXLIX. ** atque ad id compositae, vt vindicias vere graeci sermonis noui testamenti exhiberent. Nec omitto GEORG. GVIL. KIRCHMAIERI *noui foederis graeci defensionem a soloecismis, barbarismis, ebraismis*, Vitembergae MDCCXXXII. 4. ac LAVRENTII MVLLERI dissertationem de *stilo idiotico, scriptoribus noui foederibus, praecipue Paullo a criticis adficto*, Schleusingae MDCCXVIII. qua contra Salmasii ac Clerici sententiam disputatur, scriptorum noui testamenti, speciatim Paulli stilum esse idioticum, id est, plane vulgarem, plebeium, humilem, vitiorum non expertem. Praeterea spectat huc controuersia, quae inter TAC. HAI. VAN DEN HONERT et ELIAM BENOIST de eadem re orta est. Ille; siue HONERTVS scripserat *epistolam de stilo noui testamenti graeco ad Abr. Boddens*, MDCCI. suamque sententiam de euangelistarum atque apostolorum scribendi genere ita declarauerat, vt statueret, illud, si ebraismi, quibus scriptores hi tanquam vocabulis artis vsi fuerint, excipiantur, cum stilo Demosthenis, Aeschinis, Xenophontis de maiestate atque efficacitate; de puritate autem cum scriptorum graecorum, apostolorum tempore celebrium, dictione

* *acta eruditor.* MDCCXXXI. p. 105. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733. p. 782.

** CRENIVS transtulit *positiones* has in *exercitation. philologico-historicar. fasc.* II. p. 485. ac nonnullis notis illustrauit.

ctione certare posse; nec ebraismos barbarismis vi
adnumerandos esse. Quaedam, ab Honerto dicta,
trahebat ad se, tamquam iniuriosa, quumque haec de
postulare, ipsi viderentur, in lucem emisit: *
stulationem aduersus epistolam Taco Haio van den
stilo noui testamenti, Delphis MDCCIII. 4. * eaqu
re non dubitauit, scriptores foederis posterioris sacr
tos esse dicendi rationem plebeiam: minime cura
gantias ac flosculos sermonis adhiberent; nec re
libris his diuinis debitam, violari, si tribuantur il
rismi. Aduersario suo HONERTVS opposuit: *st*
testamenti graecum, a barbarismis et sermonis vitiis,
ab Elia Benoist adfictis, vindicatum, Amstelodami MD
quo libro auctor de lingua hellenistica disserit: stil
testamenti graecum, vt castum defendit: multa il
explicat atque apostoli Paulli locum inter graece do
tuetur. **

Num in scriptis foederis noui *latinismi* sint? qu
quae in disceptationem venit. Occasionem litis hui
buit IO. ERHARD. KAPPII dissertatio de *noui foede*
ci latinismis, merito ac falso suspectis, Lipsiae MDCCXX
quum animaduersio in CHRISTIANVM SIGISMV
GEORGIVM, tamquam imprudentem impudentemq
minem, adhibita fuisset, hic, vt nomini atque exist
suae consuleret, in lucem protulit dissertationem de *lat*
graeca noui foederis dictioni immerito adfictis, Vite
MDCCXXXI. Ad eam mox sequuta est responsio,
SIGISMVNDO FRIDERIC. DRESIGIO, qui mem
KAPPII disputationem, illius praesidio instructus, d
rat. Iuris publici enim is fecit: *vindicias dissertati*
noui foederis graeci latinismis, merito et falso suspectis, L
MDCCXXXII. GEORGIVS autem minus tacuit; sed
sam suam egit in *apologia dissertationis de latinismis g*
noui foederis dictioni immerito adfictis. Qua luci pr

* *acta erudit*or. MDCCIV. p. 164.

** locum habet liber hic vna cum antea memorata *epistola* H
NERTI *syntagmat. dissertation. de stilo noui testamenti graeco*
et 135.

, DRESIGIVS in certamine itidem progressus est at-
dit: *vindicias dissertationis de noui fœderis græci la-
merito et falso suspectis a nupera apologia adsertas.*
illis GEORGIVS, nec solum *apologiam dissertationis
suis græcæ noui fœderis dictioni immerito adfictis vin-
i*, scripsit; sed etiam omnes vtriusque partis com-
ones, quas nunc enumeraui, coniunctim ad vsum
ic publicum hocque volumen sub titulo: *hierocritici
leris pars secunda*; *siue controuersiarum de latinismis
lamenti libri tres*, Vitembergæ MDCCXXXIII. 4. euul-
Quodsi ratio latinismorum recte explicatur ac iu-
rum adhibetur modus, mea opinione illi dignitatem
s dictionis græcæ haud imminuunt, qui in libris fœ-
osterioris latinismos inesse, adfirmant.

po ad scripta de *stilo noui testamenti*. Iam commemo-
genii monimenta ad stilum quidem hunc pertinent;
iutem ibi certa tantum illius capita pertractantur ex-
e alia, quibus maxime de euangelistarum et aposto-
dicendi genere generatim expositum est, etiam hæc
i debent. Spectant huc primum duo volumina, qui-
ria scripta doctissimorum virorum de stilo noui
nti exhibentur. Alterum est:

COBI RHENFERDII *dissertationum philologico-theo-
um de stilo noui testamenti syntagma*, Leouardiæ
II. 4. * Continentur illo: I) IO. OLEARII *disser-
philologico-theologica de stilo noui testamenti*, de qua
sigillatim differere, mihi animus est: II) IO. HEN-
BOECLERI *breuis dissertatio de lingua noui testamenti
ali*, quæ Argentorati MDCXLII. publicæ disquisitioni
ssa fuit: ** III) SEBASTIANI PFOCHENII *diatri-
lingua græca noui testamenti puritate*, quam antea re-
censui:

---

rtationes, quas syntagma hoc complectitur, recensentur in
eruditorum MDCCII p. 68. FABRICII *bibliotheca græca* vo-
III. p. 224. RVMPAEI *commentat. critica ad libros noui testa-
i* p. 65. PFAFFII *notis in euangelium Matthæi* p. 29. adde:
INTHALII *exegetische bibliothec* p. 241.

etur illa etiam in BOECLERI *operum*, quæ Argentorati
CXII. prodierunt, *tomo* II. p. 354.

censui : IV) IO. COCCEII *stricturæ in Sebastiani Pfochenii diatriben de puritate linguæ græcæ noui testamenti*, contra Pfochenium, quæ antea haud editæ fuerant : V) BALTHASARIS BEBELII *exercitatio philologica de phrasi noui testamenti*, quæ Vitembergæ MDCLIX. prodiit : VI) MO. SOLANI *dissertatio philologica de stilo noui testamenti contra Sebastianum Pfochenium*, quam ille in certamine litterario Rhenferdii præsidio defendit : VII) MARTINI PETRI CHITOMAEI *græco - barbara noui testamenti, quæ orienti originem debent*, iam edita Amstelodami MDCXLIX. 12. VIII) IO. HENRICI HOTTIN[GE]RI *dissertatio de vsu scripturum ebraicorum in nouo testamento*: IX) IO. LEVSDENII *dissertationes philologicæ de dialectis noui testamenti in genere et in specie, vt de ebraismis noui testamenti* : * X) IO. VORSTII *diatriba de adagi[is] noui testamenti*, quam post cum aliis adagiorum sacro[ru]m libris enarrabo : XI) ANDREAE KESLERI *dissertatio theologica de dictorum veteris testamenti allegatione in nouo*, cuius itidem vberiorem notitiam suppeditandi, habebo occasionem : XII) *de stilo sacrorum litterarum et præsertim noui testamenti græci; nec non de hellenistis et hellenistica dialecto doctissimorum quorundam tam veteris ; quam recentioris æui scriptorum sententiæ*, a Ioachimo Iungio collectæ et a me vna cum controuersia, quæ de illis orta est, iam memoratæ. Omnibus his scriptis RHENFERDIVS *dissertationes de seculo futuro* ** adiecit. Quas collegit, ipsæ commentationes ex consilio illius præcipue ad id spectare debent, vt ebraismos esse in noui fœderis libris, comprobent. Alterum volumen est :

TAC. HAI. VAN DEN HONERT *syntagma dissertationum de stilo noui testamenti græco*, Amstelodami MDCCIII. 4. *** Exh...

* sumtæ sunt ex eius *philologo ebræo-græco* p. 83. seqq.

** sunt duæ dissertationes, quibus etiam locus tributus est in RHENFERDII *operibus philologicis*, Traiecti ad Rhenum MDCCXXII. 4. editis, p. 34.

*** *acta eruditorum* MDCCII. p. 519. *histoire de*[s ...] MDCCII. p. 223. 395. MDCCIII. p. 344. F[...] *græc. volum.* III. p. 225. RVMPAEI *comm*[...]

ne septuaginta interpretum ac nonnullis noui fœderis ta-
bismis: deinde notas adscripsit iisque maxime in loque-
modos inquisiuit, qui vel ad latinæ; vel ebrææ; vel alia-
linguarum rationes conformati esse dicuntur, atque elega-
tiam dignitatemque stili græci auctorum sacrorum defend-
Liber ipse Olearii merito laudatur seque adparatu erudition-
copia exemplorum, perspicuitate, adcuratiori ordine iis m-
tum commendat, qui ingenia sua in philologiæ sacræ, pr-
sertim noui testamenti, litteris exercent. Reliquisse tam-
Olearium aliis, quæ vel emendari possent; vel augeri, n-
diffiteri licet:

SAMVELIS WERENFELSI dissertatio de *stilo scripto-
rum noui testamenti*, Basileæ MDCXCVIII. * qua illa affir-
mat ac probare adnititur, præter ebraismos, multa alia e-
singularia linguæ græcæ librorum noui fœderis: scripto-
illorum sermonis græci genium, castitatem ac grammatico-
rum leges interdum neglexisse; nec multum curasse illo-
rum ornatum atque eloquentiam:

ANTONII BLACKWALLI *auctores classici sacri defensi
et illustrati*, duobus voluminibus, quorum prius Londini
MDCCXXVII. 8. posterius ibidem MDCCXXXI. 8. anglice lu-
cem vidit. ** Opus est eruditum et vtile. Quæ volumine
priori continentur, ea maxime ad græcæ linguæ rationem
noui testamenti atque ad stilum scriptorum illius sacrorum
pertinent, ita exposita, vt ostendatur, dicendi genus horum
librorum esse vere græcum, purum atque elegans. Ebrais-
mos in libris his sanctioribus inueniri, auctor haud neg-
illos autem non inter vitia; sed decora numerandos d-
statuit. De solœcismis iudicat, eos, qui tales videa-
non autem re ipsa sint, in iisdem esse scriptis hæcque om-
stili politioris atque eloquentiæ virtutibus se commend-
monstrat. Volumen *posterius* præter alia, complectitur di-
sertationem de falsa diuisione capitum ac versuum deque v-
tiosis versionibus codicis diuini atque explanationem de v-

* locum obtinuit in eiusdem *opusculoru*
MDCCXXXIX. 4. prodierunt, *tomo* I. p. 311.

** *acta erudítor.* MDCCXXIX. p. 158. MDCC

tum hancque ob caussam emendandum atque corrigen
Multæ scripturæ adnumerantur lectionibus his, quæ re ip
les haberi non debent sique et aliæ inter se omnino d
sæ sint, facile veras ac falsas discernere possumus; aut
mus, duas lectiones ita esse comparatas, vt neutra te
verborum sententiam peruertat. De *variis* his *lectionibu*
ui testamenti, de earum origine ac ratione sæpe ac m
a doctis viris disceptatum fuit ac scripta singularia de
dem in lucem prodierunt. Sunt illa:

IO. SAVBERTI *variæ lectiones textus græci euangelii M*
thæi, ex plurimis impressis et manuscriptis codicibus col
Helmstadii MDCLXXII. 4.* quem librum eam ob caussam h
refero, quia illi præmissa est: *epicrisis de origine, a*
et vsu variarum noui testamenti lectionum græcarum
genere:

ADAMI RECHENBERGII dissertatio de *variantibus*
cis noui testamenti lectionibus, Lipsiæ MDCXC.
sunt capita eorumque *primo* auctor inquirit in caussas
rum discrepantium lectionum: *secundo* diuidit illas in
tuor classes ac præcipuas enumerat; *tertio* autem
quæstionem: vnde vera ac germana lectio sit cognoscenda.**

CHRISTOPHORI MATTH. PFAFFII *dissertatio*
de genuinis librorum noui testamenti lectionibus, ope
quorundam criticorum feliciter indagandis et a spuriis
nendis, vbi et inter alia de Io. Millii collectione variarum
ui testamenti lectionum modeste differitur, Amstel
MDCCIX. 8. *** Multa ab auctore tradita sunt erudite

---

* SIMONIS *bibliothequ. critiqu. tom.* III. p. 311. FABRICII
bibliothec. part. V. p. 342. MILLII *prolegomen. noui testam.*
p. 152. vbi *Saubertus* vitiose *Salbertus* adpellatur: REIM
catalog. bibliothec. theolog. p. 626. et *accession. ad catalogum*
p. 455.

** exstat etiam in eius *exercitationib. in nou. testam. histor. eccles.*
et litterar. p. 33.

*** BERNARDI *nouuelles de la republique des*
p. 81. *ausfuhrlicher bericht von neuen büch*
THALII *exegetische bibliothec* p. 419. REIMM

sionibus antiquis deque patribus, ex quibus illæ colligunt. Adiungo scripta quædam, quæ licet non de ipsis lectioni[bus] noui testamenti discrepantibus exponant; materiam tam[en] ad argumentum de illis vberius enarrandum suppedit[ant]. Generis huius sunt: CAST. INNOCENT. ANSALDI de a[u]*thenticis sacrarum scripturarum apud sanctos patres lectio[ni]bus libri duo*, Veronæ MDCCXLVIII. 4. vbi aduersus [eos] disputatur, qui existimant, antiquiores christianorum doc[to]res dicta scripturæ sacræ non adcurate ipsis verbis, qu[ibus] illa in codice diuino scripta sunt; sed libere eaque ra[tione], qua ea habuerint cognita, recitasse, atque adfirmatur, ex patrum ecclesiæ monimentis; sed diuersis bi[bliorum] editionibus ac versionibus ortas esse noui fœderis [varias] lectiones. Licebit et ad locum hunc quodam modo [re]ferre: IO. ALBERTI BENGELII *tractationem de [sinceri]tate noui testamenti græci tuenda, cum adspersis hic et [ibi] ab editore Christiano Benedicto Michaelis adnotationibus*, [Ha]lae MDCCL. 4. * Hæreticos veteres libros noui testamenti co[r]rupisse atque itidem occasionem variarum lectionum pr[æ]buisse, plerique statuunt ac consuli possunt, quæ [præter] alios, BARTHOLOMAEVS GERMON libro de *veteri[bus] hæ[reticis], ecclesiasticorum codicum corruptoribus*, Pa[risiis] MDCCXIII. 8. ac PETRVS COVSTANT in *vindiciis [vete]rum codicum confirmatis*, Parisiis MDCCXV. 8. ita com[mu]tati sunt, vt ille ** multa exempla adferat, quæ co[ntra]bent, hæreticos antiquioris ecclesiæ omnino codices [sa]cros noui fœderis adulterasse; hic autem *** contra Germon[ium] ostendere adnitatur, non omnibus hoc iure obiici posse. [Q]ui in colligendis lectionibus discrepantibus studium operam posuerunt ac cum illis libros noui testamenti ediderunt, [ea] supra enarraui. Oblata occasione de iisdem differuerunt RICHA[RD]

* KRAFTII *theolog. bibliothec vol.* IV. p. 919. Translata est [men]*tio* hæc in BENGELII *adparatus critici*, a [illegible] *quartam*, quod iam antea memoraui.

** *libr.* I. *part.* I. p. 18. seqq.

*** *part.* II. p. 50.

ARD. SIMON,* IO. HENRICVS MAIVS,** IO. AL-
VS FABRICIVS,*** IO. MILLIVS, * GERHARDVS
MASTRICHT, ** ANTON. BLACKWALLVS, ***
S WESSELVS RVMPAEVS. *

interpunctionibus librorum noui testamenti graeci ea-
e origine atque antiquitate eruditissimi viri diuersa
it, quum alii illis auctoritatem diuinam tribuunt sibi-
ersuadent, ipsos euangelistas atque apostolos libros
im signis his scripsisse; alii autem, grauioribus argu-
muniti, recte hoc negant meritoque statuunt, inter-
ines ab hominibus inuentas esse. Prodierunt de illis
res quaedam commentationes: IO. CHR. HERTZO-
: *interpunctionum positu, praesertim in epistola ad Ro-*
Lipsiae MDCCVII. AVG. BISCHOFFII de *interpun-*
is noui testamenti, Ienae MDCCVIII. GEORG. FRIDE-
OGALLII de *auctoritate et antiquitate interpunctio-*
uo testamento, quam dissertationem post auctoris
ı *Dan. Saltbenius* in lucem emisit, Regiomonti
XXIV.** CHRISTOPHOR. WOLLII *quadriga dicto-*
ui testamenti, ab interpunctionibus nouis vindicatorum,
MDCCXXV.

ımode et huc referri possunt commentationes, qui-
noui testamenti librorum *distinctionibus in capita et*
ingulari studio disputatum est, vti sunt: IOACHIMI
ERBEINII de *distinctione noui testamenti in capita*
ulos, Vitembergae MDCLXXXVIII. CHR. FR. SINNE-

critique du texte du nouueau testament cap. XXIX. p. 336.
:XII. p. 392.
ue Simonis histor. critic. textus noui testamenti p. 392.
thec. graec. volum. III. p. 180.
menis in nouum testamentum, variis eorum locis.
omenis noui testamenti graeci, ab eo editi, Amstelodami
:I. 8. p. 17. 49.
rum classicorum sacrorum volumine II. *part.* 3. p. 217.
r. critic. ad libros noui testamenti in genere p. 291.
g von alten vnd neuen theolog. sachen, 1735. p. 769. Contra
ı sententiam, interpunctiones noui testamenti esse diui-
oritatis, vtpote quibus ipsi scriptores sacri vsi fuerint, dis-
IOFMANNVS *notis ad Pritii introductionem in lectionem no-*
menti p. 358.

RI de *distinctionibus textus noui testamenti in e* *sus, puncta, commata et cola,* Lipsiæ MDCXCIV. S adhuc commemoraui, ad criticam sacram noui fe que singularia argumenta pertinent; generatim au illustrata est in IO. CHRISTIANI KLEMMII *pr tica sacra noui testamenti,* Tubingæ MDCCXLVI. HERMANNI AB ELSWICH *recentiorum in noua tum critica,* Vitembergæ MDCCXI.

§. VI.

Quæ adhuc enarrata sunt, scripta phil criticæ sacræ præcipue ad ipsum sermonem vtri dicis, ebræi ac græci, eiusque rationem specta alia, itidem quidem philologica; ab istis aut uersa, vt speciatim ad voces, dictiones ac m bendi singulares, figuras, quemadmodum ad grammaticas pertineant. De quibus omnibus c diti viri haud consentiunt ac nonnulla dicen ab aliis defenduntur; ab aliis minus admittun pter discrepantes sententias has exstant varior menta ingenii, quæ inter se differunt.

Duæ classes scriptorum, quæ nunc commemor ordinis caussa constitui possunt. Ad *priorem* e esse, existimo, quibus de varia eaque partim sing in omni sermone vsitata; partim scripturæ sacræ cendi ratione expositum est. Spectant huc: *emp* rum numerum quum alii nimis augent; alii v nuunt, scripta de illis cum iudicio legi debent atq extremitas deuitanda est. Prodierunt:

AVGVSTI HERMANNI FRANCKII disserta *phasibus scripturæ,* Halæ MDCXCVIII.

THEODOR. DASSOVII disputationes tres de *crarum vocum, ex veteri historia Ebræorum repet* nii MDCCII. MDCCIV. qui argumentum hoc dil feliciter persequutus est:

GEORGII WILLII *promptuarium emphasium veteris et noui testamenti; oder vorraths-kammer nemsten in alten und neuen testamente befindlichen*

iecbifcben kraftwörter, Dresdæ MDCCX. 4. liber ex , Scriueri, Geieri, Carpzouiorum, Lucii, Gleichii, liorum theologorum ſcriptis ac ſermonibus ſacris ſine dectu congeſtus:

. NATHAN. HVBNERI *analecta emphaſium biblica-* resdæ MDCCXII. 8. eiusdem *fortgeſetzte anmerkun- r die emphaſes biblicas noui teſtamenti*, Quedlinburgi VI. 8. quibus libellis voces græcæ librorum poſte- œderis, cum ſingulari ſignificandi vi coniunctæ, or- trarum germanice; vel latine explicantur. De omni- ias auctor adtulit, non licet adfirmari, eas omnino haticas:

ICISCI IVLII LVTKENII *collegium emphaſialogi- u tractatio de emphaſibus ſacræ ſcripturæ*, quod poſt mortem *Henr. Ludouic. Goetten* ex manuſcripto a cum eiusdem iudicio de *gratiæ reuocatricis ter- is* publici fecit ac præter quasdam adnotationes, præ- i de incrementis ſtudii exegetici addidit, Gardelegiæ CVIII. 4. * Quod opuſculum, quum illud Lutkenius d in lucem protulit, non ſatis quidem elaboratum ita tamen eo vtiliter dicta ſunt. Agitur cum gene- emphaſibus variique modi, illas inueſtigandi, ex- ur; tum ſpeciatim de emphaſibus caſuum, pronomi- opoſitionum, aduerbiorum, phraſium, pleonaſmi, el- contrariorum atque aliis generibus.

i in ſcripturis ſacris *hyperbolæ* ſint; nec ne? de eo eſt eruditorum virorum, quorum alii illas proſcri- lii autem defendunt. Edidit DANIEL GERDE- *ſperas vadenſes; ſiue diatribas theologico-philologicas rbolis, ex ſcriptura ſacra eliminandis*, Traiecti ad i MDCCXXVII. 4. ** Eamdem ſententiam amplexus ENT. ERNEST. LOESCHERVS ac contra hyperbo-

 las

RI *auserleſene theolog. bibliothec vol.* III. p. 690. *ſamlung n vnd neuen theolog. ſachen*, 1729. p. 656. 1730. p. 1249.

il literair. part. XIV. p. 253. *ſamlung von alten vnd neuen ſachen*, 1729. p. 227. 1731. p. 754. COLERI *auserleſene theo- iothec volum.* III. p. 899.

las codicis diuini disputauit in *disquisitione, qua ostendit hyperbolas in verbis dei nullas contineri.* * Contra vtrum pugnat CHRISTOPHOR. AVG. HEVMANNVS ** sunt et alii, qui dissentiunt existimantque, hyperbolas scripturae sacrae non penitus reiiciendas esse. *** Id quod et mea sententia adfirmari potest, si voci *hyperboles* ea significationis vis tribuatur, vt haud vitiosi quid sibi coniunctum habeat; ita autem concertatio fit non tam de re; quam de vocabulo.

Inter virtutes, quas stilus sacrarum litterarum habet, verecundia ac castitas locum tenet. Dicitur illa *euphemismus*, de quo expositum est commentationibus: CHR. WOLFII de *vsu et abusu euphemismi sacri*, Lipsiae MDCCXXXII. CONRAD. SAMVEL. SCHVRZFLEISCHII de *euphemismo Paullino*, Vitembergae MDCLXXXV.

Nota quoque est codicis sacri *anthropopathia*; siue dicendi genus, quo res creaturarum, praesertim hominum propriae ad deum diuinaque propter similitudinem transferuntur. Quo spectant: IO. CHR. BECMANNI dissertatio de *anthropopathia stili sacri*, Francofurti ad Viadr. MDCC... ac HERMANN. CHR. ENGELKENII disputatio: *an anthropopathiae sint vestigia gentilismi*, quam ille, praesidio ...*storpii* instructus, defendit, Rostochii MDCCX.

Praebent scripturae sacrae exempla *paronomasiae*, ... est, eius figurae, qua dictiones, vel litteris; vel syllabis ...uersae, iucunda quadam allusione inter se conueniunt. ...stat CHR. BENEDICT. MICHAELIS dissertatio de *paronomasia sacra*, Halae MDCCXXXVII.

In libris diuinioribus esse *antiphrasin*, plurimi sibi persuadent, in opinionem adducti, vbi illa admittatur, varias sermonis sacri difficultates tolli posse; alii autem eam penitus repudiant, quam in rem legenda est: PAVLLI BE... dissertatio de *antiphrasi scripturae sacrae*, Vitembergae M...

* quae est in eius *stromat. siue dissertationibus f... menti* p. I.

** in *poecile tom.* III. *libr.* I. p. 34. et *libr.* I...

*** ita sentiunt auctores *musaei bremensis part.*

Vtuntur scriptores sacri vocibus, rerum diuiniorum ac doctrinae christianae propriis; siue vti adpellantur, *terminis technicis*. De iis TOBIAS ECKHARDVS singularem librum elegantem atque eruditum sub titulo: *technica sacra*, Quedlinburgi MDCCXVI. 4. in lucem emisit. * Constat ille sex capitibus auctorque disserit eorum *primo* de ortu et progressu verborum artis: *secundo* de ortu et progressu verborum artis sacrorum: *tertio* de mysticis vocabulis; seu technicis sacris: *quarto* de nouis in nouo foedere verbis: *quinto* de ratione interpretandi verba sacra et mystica ac *sexto* de verbis, ab ecclesia sensibus sacris adcommodatis. Praeter princeps argumentum, explanat varias quaestiones: de linguis apostolorum: num omnes graece scripserint? qualis sit stilus noui testamenti? atque alias. Quamuis inscriptio: *technica sacra*, significare videatur, spectare illa ad vniuersum codicem sacrum, vtriusque foederis; graeci tamen tantum termini exponuntur.

Qualis sit *parenthesium* scripturae ratio, singulari studio monstrauit: CHRISTOPHORVS WOLLIVS *commentatione philologica de parenthesi sacra*, Lipsiae MDCCXXVI. 4. ** qua non solum parentheseos huius natura, species, caussae, criteria atque alia rei huius capita explicantur; sed canones etiam exhibentur, vna cum exemplis, ex vtriusque foederis codice sumtis. Additae sunt duae dissertationes: altera de vsu et abusu ἀυξήσεως nominum diuinorum sacrae: altera de loco Dan, *genes.* XIV, 14. contra Spinozam. Praefationem *Christian. Frideric. Boernerus* praemisit. Idem argumentum enarrauit IO. FRIDER. HIRT dissertatione *de parenthesi et generatim et speciatim sacra*, Ienae MDCCXLV. ***

Ad classem *posteriorem* pertinent scripta de figuris, vti vocantur, grammaticis, quibus auctores librorum diuinorum

 vsi

* *acta eruditor.* MDCCXVI. p. 73. *vnschuldig. nachrichten*, 1716. p. 1044.

** *acta eruditor.* MDCCXXVI. p. 408. *samlung von alten und neuen theol. sachen*, 1727. p 144. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec* volum. II. p. 707. REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 613.

*** *nachrichten von den neuesten theologisch. buchern* volum. IV. p. 188.

voluit, *antiquissimam patriarcharum historiam ellipsibus* Vitembergæ MDCCXXIX. *ellipses ex historia israelis* *litarum ante legem, solenniter promulgatam, eiicienda* eodem loco atque anno: *sermonem ellipticum israe* *aliis populis separati, non adesse*, Vitembergæ MDCCX *bros Iosuæ iudicum et Samuelis nulla ellipseor macula* *rare.* Commentationes hæ vno volumine iunctæ p runt sub titulo: *liber de ellipsibus e textu biblico ebrai* *licite eliminandis, quo ellipsium exempla, quæ specie* *reliquis præstant, expenduntur et ab omni constructio* *fectu liberantur*, Vitembergæ MDCCXXXII. 4. ** vbi dicta scripturæ sine ellipsi feliciter explicata sunt; vt omnis ellipsis proscribatur, vix fieri potest, nisi vim ni sacro inferre velis. Quumque ellipsis in se m tium orationis est, nulla adparet caussa, cur ea in scr diuinis admitti haud debeat.

Sententiæ de *pleonasmis* itidem inter se distant, et ne, vt illos inueniri in scripturis diuinis, alii negent; a tem adfirment. Legi possunt: HERMANN. CHR. EN CKENII duæ dissertationes, sub titulo: *scrutinium* *gicum, nullum in sacris litteris pleonasmum dari*, ost Rostochii MDCCIII. et MDCCIV. ERDWI POLEMANNI *scripturæ sacræ maiestas, a* *repetitionibus; siue pleonasmis vindicata*, Stada

quippe qui iuris publici fecit *pietatis criticae, qua vete[...] noui testamenti textum originalem integritati et diuin[...] plicitati vindicare laborat, partem secundam contra s[...] vocum aeque ac sectionum*, Vitembergae MDCCXX. 8.* [...] ter quem libellum, consuli potest: WIGANDI KAHL[...] *satura duplex de veris et fictis textus sacri traiectio[...] quatuor euangelistis et actis apostolorum collecta*, Lip[...] MDCCXXVIII. 4. **

De *phrasibus* atque *idiotismis*, maxime ebraeis, scri[...]rum singularium notitiam si quis cupiat, quaedam [...] adduxisse sufficiat, eaque: THEODOR. HACKSPANII [...] *quutiones sacras*, Altorfii MDCXLVIII. ANDREAE SENN[ER]TI *centuriam canonum de idiotismis linguarum orient[...]* Vitembergae MDCLVII. 4. CHRISTOPHORI CELL[ARII] *canones de linguae sanctae proprietatibus*, qui [...] MDCLXXIX. 4. editi sunt: GEORGII FRIDERICI B[...]PELII *breuiarium potiorum sermonis ebraei idiotism[...] nomine*, Argentorati MDCC. 4. IO. HENRICI MICH[AE]LIS dissertationem de *peculiaribus Ebraeorum loqu[en]dis*, Halae MDCCII.

§. VII.

Quum in libris, diuino adflatu instinctu [...] litteris consignatis, *adagia* sunt, docti viri, e[...]runt, qui singularem industriam ad interpretatione[...]rum adhiberent atque ingenii fetus de illis exclude[...] Exstant praeterea scripta, eo consilio composita, vt [...] *nibus propriis*, quae in codice sacro leguntur, lucem [...]berent ac monstrarent, qualis sit illorum ratio. [...]que generis monimenta iis omnino vtilitatem adfe[...] qui studia sua in eo collocant, vt oracula dei adc[...] intelligant atque explanent.

Scri[...]

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen,*

** *iournal literaire part.* XV. p. 142. *samlu[ng] theolog. sachen,* 1727. p. 150. 1730. p. 274.

conciliauit; quædam autem merito reprehenduntur atq his præcipue, eum adcuratiorem ordinem neglexisse: rum adagiorum auxisse nimis ac retulisse inter ea, qu tum sint similitudines et ad ornatum rhetorices perti stilo vsum fuisse non satis moderato. ZEHNERVM, ius *adagiis* hausit varia, neque nominat; neque laud

ANDREAS SCHOTTVS, loco hoc ideo memora quia *adagialia sacra noui testamenti græco-latina* que *exposita* iuris publici fecit, Antuerpiæ MDCXII. Oxonii MDCLV. 12. ** Præstitit Schottus diligen dabilem: multa a Zehnero accepit atque itidem prouerbiis numerauit, quæ si adcurate loqui velimus non sunt: ***

IO. VORSTIVS, cuius in lucem prodiit: *diatr adagiis noui testamenti*, Coloniæ brandenburgicæ MD 4. Scripsit illam auctor, veluti additamentum; siue libri sui de *ebraismis noui testamenti*, quum prouerbi bus seruator noster in sermone suo vsus fuerit, int mos referenda sint: *

ADAMI ERDMANNI MIRI *kurtze fragen* *uerbiis sacris*, Dresdæ MDCCXVI. 12. vbi ex sing pturæ sacræ libris prouerbia recensentur atque ill Non omni; quodam tamen iure et locum hunc possunt: ALOYSII NOVARINI *adagia ex sanctorum*

* REIMMANNI *accessiones ad catalog. bibliothec. theolog.* p.

** editionem oxoniensem adducit LE LONG *bibliothec. sacr.* Ipsa *adagialia* hæc CRENIVS denuo litteris describendi *exercitat. philologico-histori. fasc.* III. p. 41 . ac *præfation* plura de illis edisseruit. In Anglia LITTLETO edidit nomine *margaritarum theologicarum* suisque *grammati nibus græcis* subiunxit; attamen sine Schotti interpretati quod Crenius dicto loco refert.

*** diuersa sunt *adagia* hæc sacra ab eiusdem SCHOTTI *siue prouerbiis Græcorum*, Antuerpiæ MDCXII sacra; sed profana sunt.

* iterum euulgauit *diatribam* hanc RHENFE *dissertationum de stilo noui testamenti* p. 471.

anque scriptorum monimentis promta, Lugduni XVII. fol. et Veronae MDCLI. fol. quoniam licet, ia ecclesiastica cum sacris coniungere alteraque illu- x alteris, ac IO. BVXTORFII, filii, *florilegium ebrai-* asileae MDCXLVIII. 8. quo praeter alia, etiam prouer- nis ebraeae exhibentur. *

m et mecum constitui, interpretes *nominum proprio-* pae in scriptura sacra exstant, recensere, eorum li- ingulari studio compositos, ad locum hunc me com- eferre posse, existimaui. Generis atque argumenti ionimenta litteraria sunt:

ITHAEI AVROGALLI liber de *ebraeis vrbium, re- populorum, fluminum, montium et aliorum locorum us*, ex veteri testamento collectus, Vitembergae I. 8. et auctior Basileae MDXXXIX. 8.

ARQVERII *expositio propriorum nominum biblicorum*, MDLVII 4. MDLXVII. 4. et sub titulo: *dictionarium um, ex sacris bibliis veteris translationis et sanctis excerptum, in quo omnia fere nomina propria, item- abula et phrases, quarum in bibliis mentio fit, expli-* Basileae MDCVII.

NYMI *ebraea, chaldaea, graeca et latina nomina viro- mulierum, populorum, idolorum, vrbium*, ceter. *quae is leguntur*, Antuerpiae apud Christophorum Planti- DLXV. 12.

DREAE ALTHAMERI *silua biblicorum nominum, qua h mulierum, populorum, ciuitatum, montium, fluuio- eiusmodi locorum propria vocabula, quorum in sacris fit mentio, explicantur*, Noribergae MDXXX. Basi- DXXXV. MDXXXVIII. Vitembergae MDLXXXII. 8. **

LVDO-

res adagiorum sacrorum quoque enumerant MORHOFIVS *yr. litterar. libr.* I. *cap* I § 58 seq. p. 276. CRENIVS *version. philologicar et historicar. part* II. p. 235. a' praefa- *fascicul.* II. *dissertation. histor. philolog.* FABRICIVS *biblio- ec. volum* III. p. 294.

LONG *biblioth. sacr.* p. 604. *vnschuldige nachrichten*, 1713.

LVDOVICI BALLESTERII *onomatographia; s-ptio nominum varii et peregrini idiomatis, quae in l-gata editione sacrorum bibliorum occurrunt.* Acc-*logia; siue de sacro sermone libri quatuor*, MDCXVII. 4. *

GEORG. FRANCI *onomatoscopia, id est, omnium nominum propriorum, quae in sacris bibliis* Francofurti ad Oder. MDCXXIII. ac sub inscripti-*con sanctum, ex ipsius sacrae scripturae explicationibus propriorum, quae in ebraeo codice exstant, concinnat-* cofurti et Hanouiae MDCXXXIV. 8. **

IO. LEVSDENII *onomasticum sacrum, in q-nomina propria ebraica, chaldaica, graeca et orig-tam in veteri et nouo testamento; quam in libris a-occurrentia, dilucide explicantur ac singula propriis l-describuntur*, cum *additamento de vasis, pecunia et p-sacris*, Lugduni Batauorum MDCLXV. et MDCLXX-ber, non satis diligenter ac copiose elaboratus:

IO. SCHVZII *adparatus nominum propriorum raras continens adnotationes theologicas, obseruati-lologicas, historicas et philosophicas, arguta insuper gmata, selecta hieroglyphica, ingeniosa symbola et a-ta*, ceter. quatuor tomis, qui prodierunt Dresdae, e-primus MDCCV. secundus MDCCVI. tertius MDCC quartus MDCCVIII. 8. *** Qualis sit liber hic, ex m-illius inscriptione haud difficulter intelligendum e-nempe variarum rerum, ex variis voluminibus disp-busque sine iusto ordine ac delectu congestum:

MATTHAEI HILLERI *onomasticum sacrum*, MDCCVI. 4. duabus partibus. * Priore earum n-

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* II. p. 17. ALEG-*bliothec. scriptorum societat. iesu* p. 307. LE LONG *biblio-* p. 624.

** LE LONG *dicto libro* p. 731.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 441.

* *iournal des sauans* MDCCVIII. *mai.* p. 246. *acta eruditor.* M-p. 262. *vnschuldige nachrichten*, 1707. p. 559. LILIENTHA-*getische bibliothec* p. 315.

nt, ex principiis artis rationem eorum redderet.
ie tantum; sed germanice etiam nomina hæc pro-
inauit eiusque prodiit: *erklärungsregister aller na-
r heiligen bibel*, Gottorpiæ MDCCXII. 4. quod ono-
germanicum *bibliis pentaplis*, Wandesbeckii in lu-
ſis ac supra a me enarratis, cum notis quibusdam
m fuit. * Vtroque labore Hillerus tam feliciter per-
ſt, vt alios, qui eamdem operam susceperunt, dili-
meritorum laude antecedat:

II ERDMANNI MIRI *onomasticon biblicum; oder
ller nominum propriorum in der heiligen schrift*,
DCCXXI. 8. qui liber non magnum quidem mo-
iabet; sufficit tamen, vbi ad adcuratiorem nomi-
priorum notitiam adquirendam non meliora scri-
:tunt:

ISTIANI BENEDICTI MICHAELIS *obseruatio-
gicæ de nominibus propriis ebræis*, Halæ MDCCXXIX.
is exponitur primum de nominum propriorum sa-
iatura atque origine: deinde de subiectorum agnomi-
olyonymia, homonymia et nominum metaplasmis
ue de nominum propriorum impositione, transfor-
et vsu; aut omissione in sermone:

:HRISTOPH. MYLII dissertatio de *varietate nomi-
riorum in scriptura sacra*, Ienæ MDCCXXXVII.

IMONIS *onomasticum veteris testamenti: siue tra-*

que adeo linguæ originali noua lux adfunditur, MDCCXLI. 4. * quæ egregia commentatio multi labo multæque eruditionis. Poſtquam generatim de nomi propriis expoſitum eſt, auctor docet, nomina propria ris teſtamenti eſſe vel ebraica; vel peregrina: illa forma nominum formas: per nomina animalium ac verb tempora: nominum formas eſſe ſimplices et compoſita las nudas easque vel leues; vel geminatas; vel graues dageſſatas, atque auctas cum ab initio; tum a fine, ha omnia vberius explanat. ** Prodiit quoque eiusdem: *cum noui teſtamenti et librorum veteris teſtamenti apo rum; ſiue tractatus philologicus, quo nomina propria ſtamenti et librorum apocryphorum veteris teſtamenti rum originibus et formis explicantur*, Halæ MDCCLX quod itidem eruditum ac laude dignum eſt. ***

§. VIII.

Interpreti ſacrarum litterarum egregium adiu tum præbet *parallelismus*, quando varia ſcripturæ inter ſe conferuntur: alter ex altero illuſtratur confirmatur, ſiue ille ſit verborum; ſiue rerum. ſubſidium ſi quis felicius adhibere velit, is bene conſulet, vbi libris *concordantiarum*, quemadmodum pellantur, ad hanc rem vtatur.

Argumentum de *parallelismo* ſcripturæ ſacræ variis do morum virorum diſſertationibus ſingulari ſtudio ena eſt, nominatim: IO. GEORGII NEVMANNI de *pa lismo ſcripturæ*, Vitembergæ MDCXCIV. DAVID. CL de *parallelismo ſcripturæ ſacræ*, Gieſſæ MDCLXXVIII. IA COBI RAMBACHII de *parallelismo ſcripturæ*, MDCCXXIII. quibus addi poteſt: CHRISTOPHORI LII commentatio de *parallelismo noui teſtamenti cum ſeptuaginta virali verſione caute inſtituendo*, MDCCXXXI.

* *acta eruditor*. MDCCXLI. p. 608.
** de onomaſticis ſacris WOLFIVS in calce commentatus eſt.
*** ERNESTI *theolog. bibliothec volum*. III. p.

Romæ MDCXXII. fol. quatuor tomis. * Quum C[illegible] morte impeditus, opus hoc non ipse in lucem emitter[illegible] ſet, MICHAEL ANGELVS *a ſancto Romulo* curauit, litteris deſcriberetur, ac præfationem præmiſit. Noſtr[illegible] te in Anglia noua illius editio adornata eſt, multum a[illegible] æque, ac emendatior hocque nomine romanæ longe p[illegible] renda, cura *Guil. Romaine.* Conſtat iſta quatuor t[illegible] Eorum primus lucem vidit Londini MDCCXLVII. ſec[illegible] vna cum tertio ibidem MDCCXLVIII. ac quartus inde[illegible] dem loco MDCCXLIX. fol. prodiit. Splendidum opu[illegible] atque egregium; ſimul tamen rarum, quum non mul[illegible] empla litterarum formis impreſſa ſunt ac pleraque ea[illegible] in Anglorum bibliothecis, maxime publicis, locum obti[illegible] runt: **

IO. BVXTORFII, patris, *concordantiæ bibliorum* [illegible] *cæ, noua et artificioſa methodo diſpoſitæ, in locis* [illegible] *deprauatis emendatæ, deficientibus plurimis expletæ,* [illegible] *antea confuſis diſtinctæ et ſignificatione vocum omnium* [illegible] *illuſtratæ*, ceter. *Acceſſerunt nouæ concordantiæ* [illegible] *omnium vocum, quæ corpore bibliorum ebraico contin*[illegible] quæ opera *Io. Buxtorfii*, filii, cum eiusdem præfat[illegible] dierunt, Baſileæ MDCXXXII. fol. *** Ita ſcriptæ ſu[illegible] cordantiæ hæ, vt in operibus præſtantiſſimis omni [illegible] merentur atque omnibus, qui in ſenſu codicis ebræi [illegible] gando ſtudia ſua collocant, merito commendari de[illegible] Id ſane pro certo adfirmari poteſt, Buxtorfium eoru[illegible] antea eodem labore perfuncti ſunt, induſtriam longe [illegible] raſſe. In tanto tamen libri huius honore minus exi[illegible] dum eſt, illum tam plene perfecteque compoſitum eſ[illegible] ſupra omnem eamque iuſtam reprehenſionem poſi[illegible]

* SIMON *nouuell. bibliotbequ. choiſ. tom* I. p. 258. IMBON[illegible] *bibliotbec latino-ebraic.* p. 156. CLEMENT *bibliotbequ. curi*[illegible] *ſtoriqu. et critiqu. tom.* VI. p. 49. SINCERVS in *der neuen* [illegible] *von alten vnd raren bücbern* p. 317.

** *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, [illegible]MENT *biblioth. curieuſe, hiſtoriqu. et critiqu.* [illegible]*nal des ſauans* MDCCXLIX. *ianuar.* p. 126.

*** FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* I. p. [illegible] *exegetiſche bibliothec* p. 163.

tiſſimi viri, qui varia in concordantiis his defi-
eciatim, in illis deeſſe nomina propria, vna cum
haud declinandis, quarum in ſcripturæ ſacræ in-
magnus ſit vſus: adlegationes capitum ac ver-
itatis numerorum notis; ſed in vſum ac gratiam
teris ebraicis expreſſas fuiſſe: puncta, ſine qui-
nes codicem ebræum legere poſſint, omiſſa eſ-
vocabulorum diſtinctas non diſtincte ſemper
ſignificationem vocis metaphoricam non raro
m eſſe poſitam; nec ſemper conſtructionis di-
em habitam. Quæ omnia quum in BVXTOR-
antiis omnino deficiant, eruditi viri induſtriam
etulerunt, vt quædam eorum ſupplerent, quem-
ILLERI *onomaſticum ſacrum* ac NOLDII *con-
rticularum*, paullo poſt ſigillatim percenſendæ,

Exſtant quoque compendia ex concordantiis,
io debemus, compoſita, vti ſunt: *manuale con-
ebræo - biblicarum*, Vitembergæ MDCLIII. 4.
II RAVII *fons Sion; ſiue concordantiarum ebrai-
ldaicarum Io. Buxtorfii epitome ad inſtar lexici*,
CLXXVII. 8.

IANI NOLDII *concordantia particularum
icarum, in quibus partium indeclinabilium, quæ
fontibus et hactenus non expoſitæ ſunt in lexicis;
tiis, natura et ſenſuum varietas oſtenditur*, Haf-
CIX. 4. * qui liber eruditis, interpretibus ma-
ebræi, multum ſe probauit atque auctori ma-
laboris, induſtriæ, ingenii et eruditionis haud
dtulit. ** Quum ille raro inueniretur atque
it, quæ locupletari poſſent, IO. GOTTFR.
e noua editione cogitauit, ita adornanda, vt
; et emendationes fierent, eamque in rem iu-
cit: *ſchediaſma, quo iterandæ editionis concor-*
V 3 *dan-*

---

ibliotb. ſacr. p. 455. atque alii memorant editionem
XV. illa autem lucem haud vidit.

hypomnemata ad Bartbolini librum de ſcriptis Danorum
ſunt in eius *bibliotbeca ſeptentrionis eruditi*: REIMAN-
bibliotbec. tbeologic. p. 216.

dantiarum particularum ebræo - chaldaicarum Chri- Noldii *nouarumque concordantiarum pronominum* sep- *torum; nec non nominum propriorum scripturæ sacræ* ve- *testamenti originalis rationes exponit*, Ienæ MDCCXXIII. 4. Adgressus est ad opus: confecit id feliciter atque in lu- emisit Ienæ MDCCXXXIV. 4. ** Concordantias ipsas sin- lari cura recensuit: notas addidit eruditas ac perutiles m- præcipue cuiusuis particulæ naturam ac formalem signi- tionem indagauit diligenter, eam ob caussam, quod Nol- inprimis ostenderat tantum, quot modis particulæ ch- latine reddi possent; ita autem propriam earum signi- di vim neglexerat. *** Accesserunt præterea: SIMON. NEDICT. TYMPII, fratris, *concordantiæ pronomin- ratorum ebraicorum et chaldaicorum*: IO. MICHAELIS CHRIST. KOERBERI *lexica particularum ebrai-* Libris his adnumeratur: GVIL. ROBERTSONI *the- linguæ sanctæ; seu concordantiale lexicon ebræo - la- biblicum, vna cum concordantiis ebraicis, in* q- *vniuersæ et singulæ voces ebræo - biblicæ cum lo-* *quibus in textu occurrunt, enarratæ sunt et* a- *sitæ*, Londini MDCLXXX. 4. * Adducuntur etiam CHRI- STOPH. CRINESII *concordantiæ ebraicæ*, Vi- MDCXXVII. 4. ** quarum alii, quantum scio, n- mentionem faciunt, atque ANTONII LAYMANNI *con- dantiæ ebræo - sacræ iuxta seriem cuiusque constructi- tacticæ*, MDCLXXXI. fol. *** quæ autem num pr- ac qualis sit illarum ratio, me ignorare fateor. Ex- men R. ANSCHEL liber, quo litterarum ordine vo-

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1724. p. 813. e- p. 168.
** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 317. WOLFII *thec. ebr. part.* I. p. 682. et *part.* IV. p. 239.
*** notarunt hoc: CLERICVS *dissertatione de optimo gen- pretum sacræ scripturæ*, eius *commentario in genesin* præmissa, ac LOESCHERVS de *caussis linguæ ebrææ* p. 417.
* vide: WOLFII *historiam lexicor. ebr.* p. 17
** in LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 455.
*** apud LIPENIVM *bibliothec. theolog. tom.* *bibliothec. sacr.* p. 455.

animaduersionibus in nouas Abr. Trommii concordantias graecas versionis vulgo dictae LXX. interpretum, Or MDCCXVIII. fol. et 8. * de quibus postea plura dicam. dit quoque KIRCHERVS de *concordantiarum biblicarum maxime veteris testamenti graecarum, ebraeis vocibus respondentium, vario ac multiplici in sacrosancta theologia vsu nam ac perspicuam διάπτυξιν*, Vitembergae MDCXXII.

ABR. TROMMII *concordantiae graecae versionis, vulgo dictae LXX. interpretum, cuius voces, secundum ordinem elementorum sermonis graeci digestae, recensentur, contra in opere kircheriano factum fuerat. Leguntur hic voces graecae, pro ebraicis redditae ab antiquis omnibus veteris testamenti interpretibus, quorum non nisi fragmenta stant, Aquila, Symmacho, Theodotione et aliis, quorum maximam partem nuper in lucem edidit dominus Bernardus Monfaucon*, Amstelodami et Traiecti ad Rhenum MDCCXVIII. fol. duobus tomis. ** In concordantiis his scribendis Trommius viam iniit, ab ea diuersam, quam Kircherus fuerat, ac voces versionis septuaginta interpretum litterarum graecarum collocauit; additis tamen vocabulis ebraeis, ex quibus graeca deriuantur. Ita concordantiarum harum iis, quas Kircheri industriae facilior quidem est ac commodior; attamen kircherianae quoque existimationem suam tuentur; nec contemnendae. Kircherus certe primus ad opus manus admouit; Trommius autem curauit, vt illud emendaretur ac maiorem vtilitatem. Nactus hic est aduersarium IO. GAGNIER, qui, vt perhibetur, ad bellum Trommio indicendum ctus fuerit, quoniam concordantias graecas, ab Henrico uilio coeptas ac postea ab ipso longius perductas pletatas, euulgare constituerat. Luci publicae exposuit *dicias kircherianas; siue animaduersiones in nouas Abr. Tr*

* CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* X. p. 350.
** *iournal des sauans* MDCCXVIII. *mai.* p. ...
theque. ancienne et moderne tom. X. p ...
MDCCXIX p 49. *nachrichten von einer bi*...
VII. p. 495. LILIENTHALII *exegetische bi*...
dige nachrichten, 1719. p. 271.

cæ verſionis ſeptuaginta interpretum ſcribi atque
›ſſint. Contra hoſtem hunc cauſſam ſuam egit
rs in *epiſtola apologetica ad doctiſſimum virum*
ıgnerium, qua ſe ſuasque concordantias græcas in
interpretes, nuper a ſe editas, modeſte tuetur con-
luerſiones huius viri doctiſſimi, recens Oxonii im-
ıblici iuris factas, Amſtelodami MDCCXVIII. 4. *
ordinis ſunt, quæ nunc ſequuntur, concordan-
noui teſtamenti:

BETVLEII *concordantiæ græcæ noui teſtamenti*,
›XLVI. fol. quæ omnium primæ hocque nomine
aræ ſunt. Lucem iam viderant, quum Stephani
ii concordantiæ eiusdem generis prodirent. Di-
is ſignificationes, ab aliis neglectas, auctor adpo-
ıs autem omiſſos fuiſſe, mirum non eſt, quoniam
n inuenti erant: **

ICI STEPHANI *concordantiæ græco-latinæ noui*
, typis ipſius MDXCIV. fol. ac cum ſupplemento Ge-
. fol. *** In iis ERASMVS SCHMIDIVS tot
prehendit, vt Stephanum harum concordantiarum
eſſe, ſibi haud perſuadere potuerit: *

II SCHMIDII *noui teſtamenti ieſu chriſti græci*,
riginalis linguæ ταμεῖον, aliis concordantiæ, hacte-
correctius, ordinatius, diſtinctius, plenius, iam du-

tates per collationem inuestigandi ducis instar esse possit, tembergæ MDCXXXVIII. fol. * et iterum Gothæ MDCC fol cum *Ernesti Salomonis Cypriani* præfatione. ** Post editio in titulo *singulari studio denuo reuisa atque ab* *ris mendis repurgata* dicitur; neque autem accessiones que emendationes, quæ momentum quoddam habe ctæ sunt. Ipsum Schmidii opus inter concordantias cas noui fœderis principem quidem locum tenet omni iure; attamen in eo diuersæ vocum significa aliæque earumdem rationes grammaticæ desiderantur.

Qui de concordantiis exponunt, etiam *syriacas* no stamenti memorant easque esse, tradunt: MARTINI STII *lexicon syriacum noui testamenti*, Cothenis MD 4. ac CAROLI SCHAAFII *lexicon syriacum concor* *noui testamenti*, Lugduni Batauorum MDCCVIII. 4 autem concordantiæ ac lexica omnino inter se diff adcurate iudicare ac loqui velimus, memorata lexi ca concordantiis, quæ vere tales sunt, haud ad possunt.

Maiori iure locus hic concordantiis *latinis* adsig quarum primo auctore disputatur quidem sententi ctorum virorum inter se discrepant; id tamen co omnium esse antiquissimas ac pro certo dicendum dem exemplum ad concordantias aliarum linguar bendas præbuisse. In numero ipsarum concordan latinarum sunt:

Concordantiæ maiores cum declinabilium; *tum indecl* *lium vtriusque testamenti dictionum*, cum *Io. Frob* eas edidit, præfatione ac *pars secunda, quæ diction* *clinabilium concordantias continet*, studio *Io. de Secub* sileæ MCCCCXCVI. MDXXIII. MDXXV. MDXXVI. fol.

Magnæ concordantiæ sacræ scripturæ, Lugduni MD MDXXVIII. fol.

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. *talog. bibliothec theolog.* p. 204.

** *acta erudítor.* MDCCXVII. p. 371. F *thecæ pars.* I. p. 42.

OTTI *concordantia maiores sacra scriptura*, MDXXVI. fol.

I. REGII *biblia alphabetica; seu concordantia ta digesta, vt sub qualibet alphabetici ordinis que testamenti auctoritates, a monosyllabis incipiuntur*, Coloniæ MDXXXV. 4.

TII *concordantia bibliorum, innumeris locis re*ileæ MDLI. fol.

I STEPHANI *concordantia latina veteris et noi*, Parisiis MDLV. fol. quæ præ aliis vtilitatis ıtiæ caussa in existimatione sunt atque in libris ımerantur:

EDICTI *concordantia vtriusque testamenti*, Pa- I. fol.

I MANNII *concordantia bibliorum maxima*, MDC. fol.

SCI LVCAE *concordantia bibliorum, vna cum us*, Antuerpiæ MDCVI. fol. quæ et Lugduni ac eris descriptæ sunt sæpiusque in lucem prodie-

DE BESSE *concordantia bibliorum vtriusque te- erales*, Parisiis MDCXI. fol.

. DE ZAMORA *concordantia sacrorum bibliorum*, XXVII. fol. Sunt plures aliæ; quas autem silen- rætermitti posse, existimo, quum illæ non ma- ıentum habent ac sane nullam vtilitatem nobis

d concordantias *germanicas*. Quum illæ diuer- ıe ad ætatem; siue ad rationem earum animum elimus, præcipue enumerabo concordantias, ad ıterpretationis germanicæ Lutheri compositas.

antz des neuen testaments zu teutsch. Aller euan- uchbuszugk nach ordnung des a. b. c. kurtz vnd sters weiss verfasset, Argentorati MDXXIV. fol. * rdantiæ inter scripta rariora referri debent. Se- quutus

ı *von einer hällischen bibliothec volum.* III. p. 14. BEY- ı *sylloge variorum opusculorum tom.* I. p. 486.

quutus est auctor, qui, vt suspicari licet, LEON. BRVNNERVS, nunc sigillatim memorandus, esse videtur, Lu... interpretationem codicis sacri:

LEON. BRVNNERI *concordanz vnd zeyger der ... vnd historien aller biblischen bucher alts vnd news te... teutsch, registers weisz verfasset vnd zusammen gebr...* ...gentorati MDXXX. fol. * qui itidem liber est multum ... Non primæ sunt concordantiæ hæ germanicæ, quem... dum nonnulli sibi persuadent, ac quamuis auctor pri... opus concordantiarum germanicarum manus adm... attamen concordantiæ noui testamenti, a me memor... quod probabile est, studio eiusdem Brunneri compos... antea lucem adspexerant:

PETRI GEDVLTIGII *concordanz vnd zeiger ... gantze heilige schrift des alten vnd neuen testamen... auf die dolmetschung D. Martin Luthers seligen vnd ... allein auf die bücher vnd capitel; sondern auch auf ... graphos; oder vnterschiede derselbigen gerichtet*, Fr... MDLXXI. fol. quatuor tomis, ** opus concord... præferendum illi, quod Brunnerus, antea adductu... cit; desunt tamen in eo signa versuum, quoniam ... sioni nondum adposita erant:

CONRADI AGRICOLAE *biblische concordantz*, ... opus postquam Francofurti MDCX. MDCXXI. fol. ... prodierat, cura ac studio CHR. ZEISII illud auctum ... emendatum est; ita autem meliores editiones sequu... Francofurti MDCLIII. MDCLXXIV. fol. Editum ... separatim dicti ZEISII *supplementum concordantiar... carum Conradi Agricolæ*, Francofurti MDCLXIV. 4. Co... dantiis his nunc facile carere possumus, quum aliæ ... blici factæ sunt, illis multo præstantiores atque vtilior...

FR...

* FREYTAGII *adparatus litterarius* p. 157. CLEMENT *bibl... curieuſ. historiqu. et critiqu. tom.* V. p. 275. VOGTII *catal... brorum rariorum* p. 152. REIMMANNI *car...* p. 215. Editio libri huius anni MDXLV. ... *bibliothec. sacr.* p. 459. meminit, haud in ...

** *nachrichten von einer hällischen bibliothec* ... VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 152.

stamenti; *posterior vero omnes graecas, tum noui testamen[ti]* *thenticas*; *tum in apocryphis vsurpatas et quae in versi[one]* *ptuaginta virorum leguntur, vtrobique cum significatu* *nicis e versione beati Lutheri ordine alphabetico recensit*. *concordantiarum operis, a M. Friderico Lanckisch* *epitome*, Lipsiae MDCLXXX. 4. *

GEORGII MICHAELIS *kleine concordantz, in de[m]* *sten theil ein biblisch spruchregister; im andern aber* *blisches namen, geschicht vnd wort register enthalten*. librum multum se commendasse vtilitate sua, m[ultae] editiones testantur. Pr[odii]t ille Ienae MDCXCV. MDC... MDCCIX. MDCCXI. MDC[CX]VIII. MDCCXXVIII. MD... MDCCXXXIII. MDCCXXXVI. MDCCXLI. MDCCLX. ... men editiones hae non om[n]es ad vtramque partem ... Separatim enim vel prior; vel posterior pars saepi... litteris descripta est. Ad [e]ditionem anni MDCC... dericus Andreas Hallbauerus praefationem scripsit, ... aliis praemissa est; accessiones autem partis posterio... *Christian. Beniamin. Buttneri* factae sunt:

WENCESLAI NIEDERWERFERI *biblische* ... *dantz, in welcher die spruche der gantzen heiligen* ... *wohl den nominibus; als auch verbis vnd adiectiu...* *ne weiteres aufschlagen gantz gelesen; ingleichen* ... *nehmsten verschiedenen bedeutungen der wörter an...* *die wichtigsten artickel der christlichen religion aus* ... *logia thetica, morali vnd paracletica in kurtzen* ... *sehr vielen sprüchen bewiesen werden*. Ita inscripta ... libri huius editio, quae studio *Io. Guil. Hartungii* ... aucta ac *Io. Christiani Stemleri* praefatione ornata adspexit, Regiomonte MDCCLIII. 4. ** Prima edit[io] diit Lipsiae MDCCXIV. 4. secunda itidem loc... MDCCXXXIV. 4. *** Spectant concordantiae hae non ... las voces; sed etiam ad res quasdam; siue ad dogma... nulla fidei vitaeque, quae breuiter explicantur ac prob...

---

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* III. p.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VIII

*** *nachrichten von den neuesten theolog. bib...*

TFRIEDI BVCHNERI *biblische real vnd verbal handlexicon; oder exegetisch-homiletisches lexicon*, quarum [illegible]dantiarum tres editiones in lucem exierunt: prima MDCCXL. 8. secunda emendata atque aucta, ibidem [illegible]LVI. 8. ac tertia itidem accessionibus locuplerata MDCCLVI. 8. * Liber hic ad vsum commodiorem [illegible]positus atque ita scriptus est, vt cum vocibus; tum scripturæ sacræ facile inueniendis atque intelligendis [illegible] ac merito inter optima concordantiarum compen[illegible]merari debeat. Eidem auctori maius generis huius [illegible]bemus, quod titulo hoc: *biblische real vnd verbal [illegible]z; oder inbegrif der biblischen gottesgelahrheit, [illegible] die personen, länder, städte, flecken, gegenden, berge, gœtzen, gebräuche, munz, gewicht vnd maas [illegible]: die vielen bedeutungen der wœrter nebst deren [illegible]k erörtert vnd vnter iedem die spruche aus der gan[illegible]iligen schrift, so wohl den nominibus, verbis; als ad[illegible] nach angeführet: die dunckeln vnd schweren œrter [illegible], die vorbilder angemercket, besonders die glaubens[illegible]pflichten vnserer allerheiligsten religion abgehandelt* [illegible], Ienæ MDCCL. 4. et iterum MDCCLVII. 4. prodiit. [illegible] hæc de concordantiis verborum. Quæ memoran[illegible] concordantias anglicas, gallicas, belgicas, danicas, [illegible] tacitus prætereo, quum illæ apud nos neque satis [illegible]; neque multum vtiles.

[illegible]cordantiarum *realium*, vti adpellantur; siue earum, [illegible] loca scripturæ sacræ eiusdem argumenti, sub certis [illegible] collecta, inueniuntur, numero sunt:

[illegible]ATTHAEI VOGELII *schatzkammer der heiligen schrift*, [illegible] MDLXXXI. MDLXXXVII. MDCIII. fol. septem to[illegible]quod opus, breuius et vno tantum volumine compre[illegible], etiam latine lucem adspexit, sub titulo: *thesaurus [illegible] ex sola scriptura*, Tubingæ MDXCII. Vitembergæ [illegible]. Francofurti MDCXII. MDCLXIII. fol. præterea au[illegible] epitome germanica exstat, Tubingæ MDXCIV. fol.

PAVLLI

[illegible]ITTII *theolog. bibliothec volum*. XI. p. 399.
[illegible]LE LONG *bibliothec. sacra* p. 458. seq.

PAVLLI CRELLII *biblische concordanz*, Franco MDCXXVII. fol. ac cum *Danielis Fesselii* additamentis, dem MDCLXII. fol.

DANIELIS CRAMERI *biblischer wegweiser*, Argent MDCXXIX. MDCXXX. MDCLXXX. 4.

IO. IANI *belleuchtender sternhimmel; oder biblische concordantz*, Francofurti MDCL. fol. ac Lipsiae MDCCL

IO. NIEDLINGII *promptuarium biblicum rerum e corum communium, biblische concordantz*, Lipsiae MDC

IO. CONRADI KAHLII *biblische realconcordanz*, Br suigae MDCCXXXV. fol. Referri et huc possunt: MICH LIS, NIEDERWERFERI et BVCHNERI concord quas antea recensui, quum lis simul res codicis sacri ne litterarum dispositae, continentur.

Variam; nec mediocrem vtilitatem esse concordantia rum, negari non potest, si quis cum prudentia ac iudici lis vtatur; multos autem a recta via aberrare ac lib abuti, itidem satis notum est. De vsu earum comm est ANDREAS GLAVCHIVS in *schediasmate de con dantiarum biblicarum vsu*, qui libellus lucem vidit MDCLXVIII. 4. MDCLXXXII. 8. MDCXCIV. 8. In mendando concordantiarum vsu ille nimius est ac rationem sequitur, non plane ad argumentum apta adcuratam. Speciatim disserit quoque GLAVCHIVS LANCKISCHII *concordantiarum vsu*; singulari studio eumdem enarrauit: IO. HENRICVS FEVSTKINGIVS *hodogetico concordantiali; siue de recondito concordan lanckischianarum vsu in homiliis sacris hypomnematibus* psiae MDCXCIX. 8. De ipsis concordantiis commenta PETRVS TERPAGRIVS in *adpendice de concordantiis rum linguarum biblicis*, quae ad eius *prodromum bib sacrae*, Hafniae MDCLXXX. 8. accessit. Quae ad hi atque inprimis ad originem istarum pertinent, ea ed atque illustrant: IO. BVXTORFIVS, * IACOBVS LONG, ** AVGVSTINVS CALMETVS, *** IACOBVS C

* *praefatione, concordantiis ebraicis* praemissa.
** *bibliotheca sacra* p. 454.
*** *bibliotheca sacra*, quam *dictionario suo* ac *praefatione* eiusdem *dictionarii*.

ICOBVS ECHARD, * CHRIST. ZEISIVS, **
NCISCVS BVDDEVS, *** PETRVS TERPA-
IAC. FRIDERIC. REIMMANNVS. **

§. IX.

ia philologica, quæ oraculorum diuinorum
oni inferuiunt, in *facra* ac *profana* diuidere
i fcriptoribus librorum vtriusque fœderis fup-
ic fpectant ad fermonem ebræum et græcum,
funt, eumque talem, qualis ipfe eft; hæc
ionimentis profanorum auctorum fumuntur.
cripta fubfidiorum philologicorum facrorum
venio ad adiumenta philologiæ *profanæ*, quæ,
is veteris Græciæ accepta, eo confilio ad no-
ientum græcum adferuntur, vt illius voces
, tamquam puræ atque elegantes, defendan-
ationes earum illuftrentur ac quam fecum
habeant, vis oftendatur. Non pauci fue-
inc in rem monimenta euangeliftarum atque
i cum libris Græcorum antiquorum ac fuper-
conferrent.

idia fua ad id contulerunt, vt libris noui tefta-
ti ex monimentis veterum Græcorum lucem præ-
rum varia funt genera. Alii ex vno tantum; alii
s fimul auctoribus ea collegerunt, quibus fcripta
eris illuftrari poffe, putarunt; nec folum vo-
iesque; fed res quoque ac fententias ex iftis ad-
Ingenii monimenta, quæ notas in nouum tefta-
a certo quodam antiquioris Græciæ auctore fup-
complectuntur, hæc in lucem prodierunt:

GEOR-

ordinis prædicatorum tomo 1. p. 203.
e ad AGRICOLAE *concordantias.*
d *theologiam vniuerfam libr.* II. *cap.* 8. p. 1776.
ta *adpendice de concordantiis variarum linguarum.*
bus *ad catalogum bibliothec. theolog.* p. 114.

GEORGII RAPHELII *adnotationes philologicae in* no*
testamentum, ex Xenophonte collectae, Hamburgi MDCCI
et iterum MDCCXX. 8. Accessit *additamentum in* vetu
mentum et *Io. Fechtius* praefationem praemisit, qua de
noui testamenti eiusdemque cum profanis scriptoribus
ferendi studio disseritur. Xenophontem auctorem p
elegit, quem cum libris noui foederis conferret, qu
sequutus sit scribendi rationem, haud nimis exquisit
que ornatam: *

EIVSDEM *adnotationes philologicae in nouum test*
ex Polybio et Arriano collectae, Hamburgi MDCCXV.

EIVSDEM *adnotationes in sacram scripturam*, hi
in vetus: philologicae in nouum testamentum, ex He
collectae, Luneburgi MDCCXXXI. 8. *** Prior libri
pars complectitur adnotationes historicas in vetus te
tum haeque eo spectant, vt imperantium et aliorum
rum virorum; nec non regionum nomina, plantar
bis non cognitarum, natura, temporum ac locorum
tiones, ritus diuersorum populorum, prouerbia a
generis huius historica, in libris Mosis, propheta
graphis atque apocryphis memorata, ex antiquit
sunt apud Herodotum, illustrentur. Parte poste
tinentur adnotationes in nouum testamentum. Qu
phelius in tribus libris his conscribendis posuit, opera

* *memoires de Treuoux* MDCCXI. *ianuar.* p. 98. CLERICI
thequ. ancienne et modern. tom. XVIII. p. 145. *acta*
MDCCIX. p. 209. *vnschuldige nachrichten*, 1709. p. 4
THAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* III. p.
na litteraria hamburgensia MDCCIX. p. 100. FABRICI
bibliothec. part. VI. p. 410.

** *acta erudit. or.* MDCCXV. p. 526. *neue hällische bibliothe*
p. 342. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1724.
ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* III.
REIMMANNI *accessiones ad catalog. bibliothec. theolog.* p.
stoire critique de la republiqu. des lettres tom.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sache*
eruditor. MDCCXXXII. p. 323. ALETHA
tariis vber die schrift part VII. p. 83. Tres li
scuntur in LILIENTHALII *exegetische biblio*

dabilis est ac satis testatur de singulari illius industria ac eruditione graeca, non vulgari. Attamen videtur peccasse eo, quod nimium est, quum voces ac dictiorerdum collegerit, non multum rariores ac difficiliores:

h. HENRICI VON SEELEN *specimen obseruationum in noui testamenti ex Plutarchi libro de institutione pue-*, Lubecae MDCCXIX. 4. *

IORGII GVIL. KIRCHMAIERI dissertatio de *paralle-mo foederis et Polybii ratione dictionis, per pleroisque libros operose instituto*, Vitembergae MDCCXXV. **

CAROLI HENRICI LANGII *specimen obseruationum gicarum in nouum foedus, ex Luciano potissimum et Dio-Halicarnasseo*, Lubecae MDCCXXXII. 8. *** qui etiam publici fecit non solum: *obseruationum philologicarum foedus, ex Euripide collectarum, prolusionem*, Lubecae XXXIV. 4. * atque *obseruationes in Matthaeum ex Eu-*, eodem loco atque anno 4. sed etiam: *obseruatio-eras, quibus varia noui testamenti loca ex antiquitatibus ilologia sacra exponuntur et illustrantur. Accedit spe-lectionum euripidearum in Phoenissas*, Lubecae CXXXVII. 8. **

OBIAE ECKHARDI *obseruationes philologicae ex Aristo-le Pluto, dictioni noui foederis illustrandae inseruientes. dit eiusdem generis dissertatio ex Homeri iliade z.* Quedburgi MDCCXXXIII. 4. ***

DANIELIS PEVCERI commentatio inscripta: *Calli-lus, noui testamenti interpres*, Isenaci MDCCLI. quae is est:

---

um obtinuit in auctoris *meditationum exegeticarum parte* I. p. 143. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1727. p. 766.

actor. eruditor. supplement. tom. X. p. 424. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* VI. p. 1119.

actor. eruditor. supplement. tom. II. p. 141. COLERI *auser-lesene theolog. bibliothec volum.* VII. p. 1170.

actor. eruditor MDCCXXXVIII. p. 600.

actor. eruditor. supplement. tom. X. p. 311. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733. p. 630. et 1734. p. 133. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* VII. p. 1002.

CASPAR. FRIDERIC. MVNTHE *obseruationes philologicæ in sacros noui testamenti libros, ex Diodoro Siculo collectæ* Hafniæ MDCCLV. 8. * quem scriptorem præ aliis cum libris noui fœderis vtiliter conferri posse, auctor putauit, quia scribendi genus sectatus sit simplex, magis adcurationis historicæ; quam orationis cultus atque elegantiæ studiosus:

FRIDERICI LVDOVICI ABRESCH *dilucidationum Thucydidearum, quibus et passim cum noui testamenti; tum aliorum scriptorum loca illustrantur; aut emendantur*, Traiecti ad Rhenum MDCCLV. 8.

CHRISTIANI PORSCHBERGERI *Theocritus, scripturam sacram illustrans; siue sententiæ ac phrases e poetis graecis et inprimis bucolicis, Theocrito, Moscho et Bione ad illustranda quam plurima sacri codicis oracula erutæ subinde collectæ*, Dresdæ MDCCXLIV. 8. cum *Gottliebii* Gaudlitz præfatione, ** qui liber non vnius quidem græci scriptoris, attamen quorumdam vnius generis voces ac dictiones exhibet hancque ob caussam certo modo huc referri; at ultimum locum obtinere potest.

Plures libris noui testamenti, ex variis profanis scriptoribus, maxime Græciæ, illustrandis operam suam collocarunt; diuersam autem commentandi rationem inierunt, vt alii inprimis ad voces dictionesque; alii simul ad sententias atque antiquitates attenderent ac quamuis omnes scriptis euangelistarum atque apostolorum lucem adferre voluerint; nonnulli tamen ad varia loca vniuersi codicis sacri similem industriam adhiberent. Eam ob caussam difficile fieri potest, vt plane adcuratus ordo huiusmodi monumentorum ingenii seruetur, satisque est, si in enarrandis illis principalia, quæ complectuntur, illorum argumenta respiciamus. Pertinent igitur ad locum hunc:

IO. DOVGTAEI *analecta sacra; siue excursus philologici breues super diuersis veteris et noui testamenti locis*, Londini MDCLVI

* *acta eruditor.* MDCCLVI. p. 612.

** *acta eruditor.* MDCCXLV. p. 421. *samlung von theologischen sachen*, 1744. p. 298. *nachrichten von theolog. büchern volum.* III. p. 905.

miſcellaneæ ad loca quædam, cum noui fœderis; tum ce-
rum ſcriptorum græcorum, Franeckeræ MDCCVII. 8. q-
bus HORATII VITRINGAE animaduerſionum ad Ioan
Vorſtii philologiam ſacram ſpecimen additum eſt. * Ve-
liber, a viro compoſitus, qui litteris græcis eruditiſſimus
non mediocrem exiſtimationem ſibi conciliauit:

CORNELII ADAMI obſeruationes theologico-philolo-
quibus plurima ſacri codicis, noui teſtamenti præſertim,
ex moribus et ritibus diuerſarum gentium illuſtrantur, Gr-
ningæ MDCCX. 4. ** quæ inter ſcripta generis huius
ma iure locum tuentur. Non mediocrem eruditione
cram ac profanam, auctor oſtendit atque inter alia
hiſtoriam Eſtheræ, varia Matthæi atque actuum apoſto-
rum loca diſſeritque de magis, pane ἐπιουσίῳ, Athen-
vrbe, ſuperſtitione ac ritibus additque analecta agoniſt-
dictiones præcipue Paulli explanandas idonea. Auct-
hæc enarrat, de vtilitate commentatur, quæ ex gentium
ſuetudinibus capienda ſit, vbi illæ cum codice diuino
comparentur. Prodierunt quoque eiusdem ADAMI -
tationes exegeticæ de iſraelis in Aegypto multiplicatione
preſſione: natiuitate et inſtitutione Moſis in ſapientia
ptiorum: conuerſione ſancti Paulli aliorumque magn-
catorum maliſque Romæ paganæ et hodiernæ moribus.
dunt ſcholia ad X. loca ex actis apoſtolorum, Gr-
MDCCXII. 4. *** quæ itidem, erudite ac diligenter
ſcriptæ, laudem conſequutæ ſunt:

neue hälliſche bibliothec volum. III. p. 643. ALETHAEI
commentariis vber die ſchrift part. II. p. 85. FABRICII hiſtor.
part. VI. p. 155. LILIENTHALII exegetiſche bibliothec p.
* iournal des ſauans MDCCVIII. iul. p. I. CLERICI
choiſ. tom. XV. p. 359. memoires de Treuoux MDCCVIII.
p. 1429.

** BERNARDI nouuelles de la republique des lettres MDCCX.
p. 483. iournal des ſauans MDCCXI. mart. p. 288. acta
MDCCXI. p. 196. vnſchuldige nachrichten, 1710. p. 844. ALE-
bericht von commentariis vber die heilige ſchr-
LILIENTHALII exegetiſche bibliothec p. 1127.

*** acta eruditor. MDCCXIII. p. 22. vnſchuld
p. 242. ALETHAEI bericht von commentariis
III. p. 35.

Obseruationibus his multæ voces dictionesque noui te-
menti ex profanis auctoribus græcis, nonnumquam et
latinis: ex septuaginta virorum interpretatione atque an-
quitatum monimentis explicantur atque illustrantur, ea
tione, vt auctor nunc aliorum sententias vel confirm
vel refutet; nunc ipse nouas adferat expositiones suam
egregiam eruditionem scientiamque, maxime litterarum
carum, luculenter monstret. Non omnia tamen, ab e
cta, omnibus se probarunt. Prodierunt: ANONYMI n
ta ad Iacobi Elsneri Matthæum, * contra quæ ELSN
caussam suam egit *litteris ad anonymi adnotata in ob*
tiones ad Matthæum, ** ac quum anonymus hic resp
set, *** iterum pro se ac libro suo propugnauit: *

PETRI ZORNII *bibliotheca antiquaria et exeg*
vniuersam scripturam sacram, cuius tomi primi partes
in lucem prodierunt, Francofurti et Lipsiæ MDCC
MDCCXXV. 8. ** Non ipse quidem auctor oracula di
ex litterarum profanarum monimentis interpretatus et
illustrauit; attamen ei locum hunc quodam modo ads
posse, puto. Quum enim Zornius persuasit sibi,
ad codicem sacrum feliciter explanandum valere,
ritus gentium superstitiosarum probe intelligat, libr

---

* quæ exstant in *actorum eruditorum supplement. tom.* VIII.
Auctorem esse CHRISTFRIED. WAECHTLERVM,
omnino licet.

** scriptæ sunt litteræ hæ ad Ioannem Burchardum Menc
qui excerpta ex illis iuris publici fecit in *actis er*
MDCCXXV. p. 534.

*** in *actis eruditor.* MDCCXXV. p. 536.

* præfatione ad *obseruationum tomum* II. Edidit IO. GOTTL.
dissertationem, qua λουτρὸν παλλιγγενεσίας *Tit.* III, 5.
vindicatur, Lipsiæ MDCCXXX. defensus autem est Elsnerus
IAMIN. SAINT AVBIN *adsertione elsnerianæ interpretation*
cofurti ad Oder. MDCCXXXII. confer: *samlung von alt*
neuen theolog. sachen, 1732. p. 834.

** *acta eruditor.* MDCCXXVI. p. 44. *acto*
tom. IX. p 278. *samlung von alten vnd ne*
p. 590. 1725. p. 455. COLERI *auserle*
lum. II. p. 752.

citer sequutus est atque eruditionem ostendit non m
crem. Industriam suam præcipue ad id adhibuit, vt
ac dictiones librorum noui fœderis, maxime rariores a
ficiliores, ex scriptoribus græcis curatius explanaret ac m
straret, quid illæ significent: quæ sit earumdem vis. I
particulis atque ellipsibus lucem adferret ac vocabula
taret, quibus euangelistæ atque apostoli sæpe; scriptor
tem profani raro vsi sunt, in eo itidem operam suam p

ELIAE PALAIRET *obseruationes philologico-critic
cros noui fœderis libros, quorum plurima loca ex a
potissimum græcis exponuntur, illustrantur*,
Lugduni Batauorum MDCCLII. 8. * quæ inter scripta
huius locum cum laude tuentur atque auctoris doc
ac iudicium commendant. Breuiores sunt illæ ac
præcipue ad voces dictionesque.

Fuerunt alii eruditissimi viri, qui eamdem ration
cula diuina, inprimis noui testamenti, interpretandi
lustrandi, inierunt et ex scriptorum profanorum
tis adiumenta sumserunt. Sunt in illorum ordi
mus Camerarius, Victorinus Strigelius, Theod
Hugo Grotius, Io. Pricæus, Erasmus Schmidius,
Heinsius, Isaacus Casaubonus, Alexander Morus,
lus Colomesius atque alii, quorum scripta ad locu
haud refero, quoniam in illis non singulari studio e
terum scriptorum græcorum testimonia adlata sunt;
ea postea percensendi, habebo occasionem. Quo
ra enarrare velim, me adiungere posse, existimo
CHARIAE BOGANI *Homerum ebraizantem; s
parationem Homeri cum scriptoribus sacris, quoad
loquendi*, cui *Hesiodus* ὁμηρίζων subiicitur, Oxonii M
8. ac IACOBI DVPORTI *gnomologiam Homeri*, cu
ci parallelismo ex sacra scriptura et gentium scriptori
tabrigiæ MDCLX. 4. vna cum FRIDERICI ANDREAE
BAVERI disputatione, cuius inscriptio est: *profana i
hoc est, specimen illorum, quæ ex scriptorib*

* *acta erudit.* MDCCLVII. p. 451.

foederis tabulis obuia sunt, Ienae MDCCXXXV. PHILIPPI OLEARII dissertatione de *scripturis a Paulo apostolo allegatis*, Lipsiae MDCCL. IO. ...HLERI *obseruationibus in sacrum codicem, ...ptoribus graecis et arabicis*, Lipsiae MDCCLXIII. 4. ... de stilo noui testamenti, antea a me com... sunt, qui itidem studia sua in eo collocarunt, vt ... graecum euangelistarum atque apostolorum esse ... elegantem, ex antiquioris Graeciae libris pro...

...is nullum dubium sit, quin multa scripturae sacrae ...oribus profanis illustrari queant; si tamen haec ... ratio rite adhiberi debeat, opus est cautione. ...illum, qui hac in re iustum modum haud tenent: ... saepe ostentationis caussa scriptorum pagano... ...monia cumulant atque auctoritati illorum plus, ... tribuunt. Nec considerate satis agitur, quan... ...ae profana effata inter se comparantur, quae ver... ...; diuersa autem significant. De vitiis his expo... LAVRENTIVS MOSHEMIVS in *cogitationibus phi... ...eo, quod iustum est circa litterarum sacrarum ex ...oribus interpretationem et emendationem*, Kilonii ... 4. qui autem quum satiram scripsisse; nec in re... ... moderatum se praebuisse, nonnullis videretur, ... ille satisfecit. Opposuit ei IO. ANDREAS ...VS *dissertationem criticam de interpretatione no... ...i ex scriptoribus profanis*, Vitembergae MDCCXXII. ... prodiit: *untersuchung der clefelischen disputa... ...Mosheim von der erklärung des neuen testaments ...ischen buchern*, Coloniae MDCCXXIII. 4. Adda... ...RTINI FRISII dissertatio de *vsu et abusu graeco... ...ptorum in illustrando nouo testamento*, Kilonii ...XIII.

§. X.

...er subsidia philologica, adhuc enarrata, sunt ...is interpres sacrarum litterarum omnino vtitur, ...i proposuit, illas adcurate feliciterque expla... ...cedunt merito adiumenta *historica* ac sumun-

tur

tur ex libris historiæ ipsius ac quæ illi lucem p chronologiæ, geographiæ ac genealogiæ: ant quoque ac veterum morum. Quum monimen bus hæc haurire debemus, vel sacra sunt; ve resque ad iudæos, christianos ac gentes su pertinent, cautione opus est, si scriptores paga care atque ex illis codicem diuinum illustrare nosque præcipue nimium deuitare oportet. Ip hæc varia sunt; hoc autem nomine ingenii en menta, quæ consuli possunt, argumentis sui differunt ordoque requirit, vt distincte enarre

Primum huc referenda sunt scripta *historiæ*, atque ecclesiasticæ; tum profanæ. Quæ ad illa prioris pariter ac posterioris fœderis, ea supra monimenta autem profana maxime de reb tium, in litteris sacris vtriusque testamenti mem prætereo, quum ea ab aliis in *bibliothecis historicis* studio enumerata sunt. Non possum tamen silenti mittere librum, quo præcipue capita historiæ sacræ recensentur atque illustrantur, ita vt interpres codi ab isto vtilitatem promittere sibi queat. Est ille: COBI SCHMIDTII *biblischer historicus; oder zur biblischen historie vnd deren furnemsten theilen, graphie, chronologie, vniuersalhistorie, biblischen abgötterhistorie vnd antiquitäten, zum rechten verst heiligen schrift in solche kurtze; doch deutliche ord bracht vnd mit grundlichen anmerckungen verseh* MDCCXXVIII. 8. * Quam vtilis quamque necessa gnitio historiæ romanæ in interpretatione noui fœde dit: IO. TOBIAS KREBSIVS *de vsu et præstantia historiæ in noui testamenti interpretatione libello*, MDCCXLV. 8. ** In iisdem noui testamenti libris quædam sunt, quibus historia philosophica lucem

* *deutsche acta erudītor. volum.* XII. p. 535. COLERI *theol. biblioth. vol.* III. p. 1068. *samlung von alten vnd ne iog. sachen*, 1728. p. 151. LILIENTHALII *exegetische* p. 450.

** *acta erudītor.* MDCCXLVI. p. 368.

ilosophica illustrantur, coniunctim prodierunt, Ie-
XXVII. 8. Constitueram quidem, duas alias par-
iisque maxime loca noui testamenti explicare, quæ
tatibus græcis ac romanis historiaque ciuili lucem
; varia autem oblata fuerunt impedimenta,
ipsi voluntati meæ adhuc satisfacere potuerim.
quodammodo liceat: IO. HERMANNI ELS-
dissertationem inscriptam: *philosophumena*, *viris*
ere adficta, Vitembergæ MDCCXV. quum illa præ-
la, ex quibus discendum est, prudentia ac iudicio
si philosophorum veterum sententias ad sacros li-
ferre velimus. Quæ lucem viderunt, PAVLLI
obseruationes grammaticæ de quibusdam noui te-
bilosophismis; seu dictionibus philosophicis, Lipsiæ
VI. interpreti quidem librorum noui fœderis com-
: sunt; quum autem adiumenta tantum philolo-
ditant, locum hunc haud tueri possunt.

modum *chronologia* ac *geographia* lumina sunt
in interpres librorum sacrorum illis haud carere
ue cognitione earum instructus intelligit, quales
orum ac locorum codicis diuinioris rationes, in
s monimentis vtriusque testamenti faciliori atque
i studio versatur. Non desunt scripta chronolo-
ographiæ cum vniuersæ; tum sacræ ac biblicæ,

censui. Profanæ etiam genealogiæ studium vtile e
in scripturis diuinis mentio fit regum Assyriæ, Per
diæ, maxime Syriæ ac Aegypti, quorum stirpes ac
vbi quis ignorat, multa codicis sacri loca difficulter
get. Quum et sunt in scripturis sacris, quæ ex anti
bus; siue ritibus ac moribus veterum lucem accipiu
quoque interpreti librorum diuinorum vtilia adiumen
bent, si vsus earum considerate prudenterque ad
Scriptorum, quibus locus hic tribuendus est, duo g
nera. Alia ipsas antiquitates complectuntur, cum e
christianas, ecclesiasticas, quæ supra recensui; tum g
superstitiosarum, Græcorum, Romanorum atque aliar
que generatim explanant. Alia speciatim ad ritus
quorum in codice vtriusque fœderis mentio fit,
consilio composita sunt, vt ex illis, siue ritus illi s
siue profani, loca scripturæ illustrentur. In censu
veniunt:

IO. CONRADI DIETERICI *antiquitates bibl*
bus decreta, prophetiæ, sermones, consuetudines
dicta veteris testamenti de rebus iudæorum et
qua sacris, qua profanis expenduntur, post auct
cura *Io. Iusti Pistorii* editæ, Giessæ MDCLXXI. fol.
iam supra memoraui, quum scriptores de ritibus ge
enarraui; id autem ad hunc quoque locum refe
existimo atque addo, mediocrem eius dignitatem
vtilitatem. Deprauatum illud non solum est perm
rarum vitiis; sed res etiam, sine adcuratiori ordine
ctu dispositæ ac collectæ, exhibentur atque ita co
sunt, vt titulum *antiquitatum biblicarum* iure
queant: *

IO. ANDREAE QVENSTEDII *antiquitates*
ecclesiasticæ, Vitembergæ MDCLXXXVIII. MDCXCIX.
licet itidem iam recensuerim; eas tamen loco hoc p
terire nolui, vt syllabus auctorum, nunc enumera
maiorem industriam atque adcurationem monstrare

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.
talogus bibliothec. theolog. p. 287.

*, græcarum et romanarum in explicandis obſcurio-
ra ſcripturæ dictis, ad antiquitates eccleſiaſticas, po-
: œconomicas veterum alludentibus*, Schleuſingæ
. 8. * qui libellus veluti ſpecimen operis maioris,
re ſuſcepti, prodiit; ipſa autem explanatio vberior
ſtea vidit ſub titulo: *antiquarius ſacer, quam plu-
lia atque obſcuriora ſacræ ſcripturæ dicta ex ſtatu ec-
politico, militari atque œconomico Ebræorum, Roma-
que Græcorum illuſtrans et explicans*, cum mantiſſa
num de mari æneo templi Salomonis: de omini-
is: de machina pro inuenienda longitudine locorum
ca Noæ, Francofurti MDCCXIX. 4. **

ELIS FRIDERICI BVCHERI *antiquitates bibli-
mo teſtamento ſelectæ, conſuetudines, ritus, formulas
examinantes*, Vitembergæ MDCCXXIX. 4. *** Loca
. trium priorum euangeliſtarum ex antiquitatum,
ebræarum, monimentis illuſtrantur, ea ratione, vt
locis illis præcipue occaſionem ſumat, ſingularia ri-
rum argumenta vberius explanandi ac multa, quæ
geſta fuerunt, ſine debito ordine ac delectu ad-
:

ISTOPHORI SEMLERI *antiquitäten der heiligen*
quod compendium prodiit Halæ MDCCVIII.
VI. 12. ac cum PAVLLI CHRISTOPHORI HOEPF-
Hieroſolyma antiqua, MDCCXXXII. 8. * Exponitur

illo de paradiſo, arca Noæ, tabernaculo, templo Sal[omonis] atque aliis rebus, eo docendi modo, qui quæſtionib[us] reſponſionibus abſoluitur:

IO. GODOFRED. VNGERI *analecta antiquari[a]* Lipſiæ MDCCXL. 8. * quibus auctor de cingulis veteru[m] antiquitate κυνοφορίας ignominioſæ: de ξενοκτονία ritu antiquo: de nauium ſuccingendarum apud vete[res] tione erudite ac diligenter commentatur ſimulque va[rie] terarum ſacrarum loca ex antiquitatibus his illuſtrat:

IVLII CAROL. SCHLAEGERI *diſſertationum* [...] *de antiquitatibus ſacris et profanis faſciculus*, He[lmſt.] MDCCXLII. 4. ** quo coniunctim exhibentur: [...] MILLII *oratio de variis virorum doctorum in an[tiquitati]bus ſacris et orientalibus erroribus*: IO. REISKII [diſſerta]*tio de ſcriptorum romanorum iudaicam circa hiſtori[am] narratiunculis*: GEORG. CASPAR. KIRCHMAIERI [diſſer]*tatio ad Taciti hiſtoriarum libri quinti capita aliqu[ot] de rebus moribusque iudæorum*: IO. GEORG. [...] *elenchus errorum, a Iuſtino, epitomatore Trogi,* [...] *iudaicas libro XXXVI. capite ſecundo admiſſorum*: [...] PERINGERI *exercitatio de templo Herculis ga[ditani]*: HENRICI MEIBOMII diſſertatio de *incubatione* [...] *deorum, medicinæ cauſſa olim facta.* Qui opuſcula h[æc] legit ac iuris publici fecit, SCHLAEGERVS præfatus [de] fontibus præcipuis, ex quibus ſcriptorum profanoru[m] res, circa res iudaicas admiſſi, fluxerunt. Pauca q[uidem] illis habentur, quæ ad ſcripturam ſacram, ex ritibus [...] illuſtrandam, pertinent; quodam tamen modo ea ad hunc referri poſſe, exiſtimo:

CHRISTIANI BRVNINGS *compendium anti[quitatum] græcarum e profanis ſacrarum*, cum adpendice de [...] *Romanorum*, Francofurti ad Mœnum MDCCXXXIV. [...] rum auctius atque emendatius, ibidem MDCCXLV. [...] quod compendium elegans eſt atque ad ſacras litter[as] [...]

---

* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*,

** *ibidem*, 1742. p. 497.

*** *nachrichten von den neueſten theolog. buch[ern]*

um veterum ritibus consuetudinibusque apte illustran-
positum. Quae iam commemoraui, scriptis addi
: THEODORI IANSON. AB ALMELOVEEN opusc-
ELII ADAMI obseruationes et exercitationes. at-
generis huius monimenta; omitto autem illa, quum
a me enarrata sunt.
etiam, qui singularia antiquitatis profanae capi-
planarent, vt variis codicis sacri locis lucem praebe-
apud veteres varia gymnastica exercitia, a quibus
ctiones a scriptoribus oraculorum diuinorum, ma-
Paullo in epistolis, vsurpatae sunt, hae ex antiqui-
monimentis omnino illustrari debent. Spectant huc:
I. LYDII agonistica sacra, edita primum Roterodami
. 12. deinde cum IO. LOMEIERI additamentis,
ae MDCC. 12.* ac dissertationes IVSTI SCHOEP-
de loquutionibus Paulli gymnicis, Vitembergae
IV. et IO FR. GVHLINGII de loquutionibus
ex palaestra Graecorum veterum repetitis, Vi-
E MDCICXXVI. Idem LYDIVS syntagma
de re militari; nec non de iureiurando dissertatio-
logicam reliquit, quod opus post auctoris mortali-
itam ex tenebris in lucem protulit Salomon van Til
illustrauit, Dordraci MDCXCVIII. 4. ** belgice
versum nouisque adnotationibus instructum ab Adria-
, id prodiit Roterodami MDCCIII. 8.
am narrationem scriptorum finiam, qui litteris
libris auctorum superstitiosorum diuersa ratione il-
, operam dederunt, non possum, quin et opus
IPPI PICINELLI adducam eique vltimum locum
, quum illud ita conscriptum sit, vt difficile esse videa-
ad certum ordinem librorum, de quibus adhucdifferui,
. Non dictiones: non antiquitates tantum litterarum
ex monimentis profanis ibi illustrantur. Prodiit
oc, satis notum, primum sermone italico, sub titu-
mi reflessi, ouero concetti della sacra biblia osseruati ne'
i volu-

* uditor. MDCC. p. 525.
** MDCXCVIII. p. 249.

[illegible] *sacri*, Mediolani MDCLXVII.
[illegible], inscriptione hac: *lumina reflexa;*
[illegible] *classicorum ac ethnicorum auctorum exa*
[illegible] *singulis capitibus ac singulis pene ver*
[illegible] *vniuersae, tam veteris; quam nou*
[illegible] *instar commentarii ad totam sacram scri*
[illegible] *plerumque sanctorum patrum sententiis et*
[illegible] *extirpenda vitia virtutesque amplectendas ad*
concionatoribus, oratoribus, historicis, politicis et
[illegible] *adferens vtilitatem ac eruditionem*, Fra
Moenum MDCCII. fol. * quam latinam inter
Augustinus Erath confecit. Operam suam auct
in eo posuit, vt scripta sacra cum profanis confe
sit inter vtraque consensio, monstraret, siue illa
dictiones; siue ad res easque historias et fabulas
plurium numinum cultu ac superstitione deprauat
tineat. Quae omnia non sine eruditione quidem
dustria persequutus est; non tantam autem vtilita
tam nonnulli sibi persuadent, interpres oraculoru
rum a libro hoc promittere sibi potest.

Qui in explicandis libris cum veteris; tum
menti feliciter versari vult, illum nummos quoqu
telligere oportet ac scire, qualis eorum sit ratio:
lor; siue pretium. Multa ingenii monimenta in
dierunt, quae hanc in rem consuli possunt. Exsta
STANISLAI GRSEPSII opusculum de *multipl*
talento ebraico; *item de mensuris ebraicis*, *tam*
quam liquidorum. Praemissa est epitome de pon
mensuris, quae apud profanos leguntur auctores,
potissimum desumta, Antuerpiae MDLXVIII. 8. **
HENRICI BVNTINGII liber de *monetis et*
sacra scriptura, Helmstadii MDLXXXIII. 4. ***

MI

---

* [illegible], MDCCII. p. 172. BAVMGARTENII *nach*
[illegible] *büchern volum.* I. p. 151. NICERONI
[illegible] XXXIX. p. 118.

** [illegible] hic locum obtinuit in *opusculis*, *quae ad*
[illegible] *sacram spectant*, *fascicul.* II. p. 302.

*** [illegible] editiones ac versiones libri huius recensen
[illegible] *sacra* p. 657. num singulae recte; an m
[illegible]

IO. CHR. KLEMMII libellus de *nummis Ebræ*[…] bingæ MDCCXXX. 4. Præter ABR. CALOVIVM c[…] tatione de *nummis ebræis et græcis iuxta sacrum cod*[…] alii adiungi possunt, qui oblata occasione de numm[…] exposuerunt: IO. BAPTISTA VILLALPANDVS, * […] BARTOLOCCIVS, ** IO. LEVSDENIVS, *** IO. HA[…] NVS, * SALOM. DEYLINGIVS, ** ERASMVS FR[…] CHIVS *** atque alii: *

Ex nummis quoque gentium profanarum lumen a[…] dendum esse ad tabulas posterioris fœderis explana[…] eruditione monstrauit: GOTTLOB. ERDMANNVS […] CHIVS in *specimine obseruationum in nouum testam*[…] *numismatis antiquis*, Vitembergæ MDCCXLIII. 4. ** […] bus dissertationibus, inscriptis: *obseruationes ex num*[…] *quis sacræ*, Vitembergæ MDCCXLV. *** quarum […] præside quidem *Io. Guil. de Berger* proposuit ac […] vtramque autem ipse conscripsit. Quæ quum num[…] ptis rei nummariæ disserui, illis addere libet: VAL[…] ERNESTI LOESCHERI tres dissertationes simili[…] ti, quarum prima de *nummorum veterum in theo*[…] *catione sacræ scripturæ et ecclesiasticæ antiquitatis* […] diit Ienæ MDCXCIV. secunda de *nummariæ rei* […]

---

* *commentar. in Ezechielem tom.* III. p. 180. 383.

** *bibliothec. rabbinic. part.* IV. p. 158.

*** in *philologo ebræo mixto* p. 186. vbi est dissertatio de […] *et ponderibus, in sacra scriptura vsitatis.*

* in *chronologia veteris testamenti* p. 603. *operum* eius *selector*[…] stelodami MDCCIX. fol.

** qui *obseruation. sacrar. part.* III. p. 222. de *re nummari*[…] *rum* disserit.

*** in *prolegomenis* ad eiusdem *annales regum Syriæ part.* I. […]

* videantur: BANDVRII *bibliotheca nummaria*, quam […] sionibus auctam, iterum litteris describendam *Fabricius* […] Hamburgi MDCCXIX. 4. HIRSCHII *bibliotheca* […] rinbergæ MDCCLX. fol. FABRICII […] XVI. p. 787. *catalog. biblioth. bunauianæ* […]

** *samlung von alten und neuen theolog. sach*[…]

*** *ibidem*, 1746. p. 1078.

ac tertia de *rei nummariæ vsu in explicatione sa-itatis*, Vitembergæ MDCXCV. *

as denique itinerum eorumque inprimis, quæ in versus solis ortum sitas, facta sunt, interpreti codi-inseruire posse atque egregia præbere adiumenta; e diffitebitur, nisi qui eiusmodi narrationes num-it; aut illarum plane sit ignarus. Eam ob rem ii per-rem susceperunt, qui studia sua ad scripturas sacras runt, vt eas ex itinerariis illustrarent. In numero eo-IDERIC. MATTH. LVFTIVS, qui edere cœpit: *bi-terungen aus den morgenländischen vnd andern reise-gen*, Noribergæ MDCCXXXV. 8. mors autem im-n iniecit, quo minus in scriptione hac longe pro-rit. Sequutus est exemplum eius BALTHASAR 'S ESKVCHE in *der erläuterung der heiligen morgenländischen reisebeschreibungen*, cuius scripti rima pars lucem adspexerat, Lemgouiæ MDCCXLV. illam sequutæ sunt.

sidiorum historicorum, quæ nunc enarraui, requi-em prudentiamque, vbi is rite ac feliciter fieri rimis quando interpres de codice sacro, ex riti-is illustrando, cogitat. Maxime cauendum ac m est, ne scriptoribus, siue sacri illi sint; siue ntiquitates atque alias res tribuamus, quæ ipsis nquam in mentem venerunt; aut talia profana ac sacra in profanis quæramus, qualia ibi non ctat huc: CHRISTIAN. GOTTLIEB. IOECHE-ntatio de *antiquitatibus, in sacro codice frustra* psiæ MDCCXXXIV.

§. XI.

iis hermeneuticis, philologicis ac historicis, isserui, *philosophica* adiungenda sunt. Sin-a philosophiæ disciplinæ interpretem codicis sacri

eius libro, cuius titulus est: *stromateus; siue dissertatio-* *litterarii argumenti* p. 153.

en von den neuesten theolog. büchern, volum. IV. p. 325.

ſacri adiuuant, ſi illæ ad vſum recte ac pri
hibentur; inprimis autem *phyſica* vtilitatem
mediocrem. In ſcripturis enim ſacris non ſ
ſime mentio fit arborum, herbarum, plantar
lium, gemmarum atque aliarum rerum 1
ſed etiam in iisdem habentur parabolæ, ſimi
dictiones, ita formatæ, vt diuina comparent
quæ ad regnum naturæ pertinent, horumqu
præ ſe ferant. Quæ omnia ab eo facilius intelli
explanari poſſe, qui phyſicæ peritus eſt, omni
caret. Immo ſi miracula, quæ in litteris ſacris
rantur, explicanda ac contra irriſorum inſultu
da ſunt, dicta diſciplina nobis itidem ſubue
oſtendit, quales ſint vires ac leges naturæ, p
bis facultatem, miracula adcuratius interpre

Scripta loci huius vel ad phyſicam ſacram
vel tantum ad partes eius pertinent. In illis nun

FRANCISCI VALLESII de *ſacra philoſ
bis, quæ ſcripta ſunt phyſice in libris ſacris*, lil
cuius multæ exſtant editiones. In lucem proc
moratur, Lugduni MDLIII. MDLXXXVIII. MD
MDCXIX. MDCXXII. 8. MDCLII. 12. Taurini M
Francofurti MDXC. MDC. MDCVIII. MDCLXV
Omnibus fere editionibus his propter argume
nem libri LEVINI LEMNII de *plantis ſacr*
CISCI RVEI de *gemmis* adiuncti ſunt. Prim
fuit Valleſius, qui res naturales ſcripturæ ſac
ſed de illis ita quoque commentatus eſt, vt eru
dicii plura dederit documenta. Non ſemper q
ribus vtitur argumentis ad ſententiam probanc
quædam inter ea interdum referre videtur,
in naturæ viribus poſita eſt: multa, maxime l
fœderis, vel plane omiſit; vel negligenter pe
vero omnia hæc excuſanda ſunt, quum Val
habuerit, quem ſequeretur; aut de phyſicis ſa
poſſet: *

* ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 376. F
ria bibliotheca part. VI. p. 4. LILIENTHALII *exeg*
p. 452. *eſſais de litterature tom.* II. p. 308.

tum ciuilis; *tum ecclesiastica*, Francofurti et Lipsiæ MDCC 4. duobus voluminibus: *

SAMVELIS BOCHARTI *hierozoicon*; *siue bipertitum* ... *animalibus sacræ scripturæ*, Londini MDCLXIII. fol. Franc... MDCLXXV. fol. ** Pars prior libris quatuor constat iisque ... de animalibus in genere et de quadrupedibus viuiparis ... paris; partis autem posterioris sunt libri sex, de aui... pentibus, insectis, aquaticis et fabulosis animalibus. ... est, quod plane singularem eruditionem æque ac ind... auctoris commendat: in interpretatione librorum sa... magnam vtilitatem præbet atque optimo iure inter ... genii monimenta de anim[...]ibus scripturæ sacræ pr... locum tuetur; nec solum inter hæc; sed etiam inter ... Bocharti scripta. *** Duo e[...]us compendia prodierunt ... paullo post sigillatim recensere, animus mihi est:

IO. HENRICI VRSINI *animalia biblica*, N... MDCLXVI. 8. de quibus non singulari; sed varia... libro commentatus est: *

GODEFRIDI MVLLERI *θηρολογία biblica*, ... gæ MDCLXXVI. 8. qua de quadrupedum terrestr... rum mentio fit in sacris litteris, vario vsu, mystic... tione atque aliis exponitur. Liber est non magn... famæ; attamen non contemnendus: **

IO. HENRICI MAII *animalium*, *in sacro* ... *codice memoratorum*, *historia*, Francofurti et ... MDCLXXXV. 8. duobus voluminibus. *** Redegit ... ci...

* *actor. eruditor. supplement. tom.* VI. p. 175. *vnschuldige* ... 1712. p. 157.

** est etiam *hierozoicon* hoc in auctoris *operibus*, quæ ... cura *Io. Leusdenii*, Vltraiecti MDCXCII. ac MDCCXII. fol.

*** BVSTAMANTINI libris de *reptilibus vere animantibus* ... *turæ Bochartum insigne atque eruditissimum bipartitum* ... *hierozoicon*; *siue de animalibus sacræ scripturæ*, *superstruxit*. ... ANTONIVS *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 505.

* exstant *animalia* hæc *biblica* in eius *sacra* ... *scellaneorum libris* eorumque *quarto*.

** REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.*

*** CLERICI *bibliothequ. vniuersell. tom.* I. ... *exegetische bibliothec* p. 453.

hierozoicon in epitomen; ea tamen ratione, vt ipse
diderit: alia illustrauerit; alia autem emendauerit ac
t auctiora:
HAN. VECSEI *compendium Samuelis Bocharti hie-*
'raneckeræ MDCXC. 4. Additæ sunt: paraphrasis
: vaticinium: theses in illustriores Matthæi ac Lucæ
, in epistolam Iudæ ac Ioannis apocalypsin: *
RVDBECKII, filii, *ichthyologia biblica*, Vpsaliæ
MDCCXXI. 4. duabus partibus, qua agitur de scla-
piscibus volantibus et borith; siue purpura: **
MON VAN TIL *zoologia*; *siue commentarius histo-*
lematicus de animalibus quadrupedibus, in sacra scri-
moratis, *** quæ post auctoris mortem in lucem
Quodsi ab eo ipso iuris publici facta fuisset, ne-
abit, quin illa diligentius elaborata atque ita co-
iam in conspectum orbis eruditi venisset.
ntur etiam in virorum doctorum manibus commen-
de singularibus scripturæ sacræ animalibus, cuius
unt scripta de *ceto Ionæ*, nominatim: IO. BRVNS-
de *ceto Ionæ*, Ienæ MDCLXXXVI. FRANCISC. BA-
de *ceto Ionæ*, Bremæ MDCLXXXIX. IO. ENGEL-
TI de *pisce Ionæ deglutitore*, Regiomonte MDCCII.
LIEL. KIRCHMAIERI de *magno pisce, qui Ionam*
eglutiuit, Vitembergæ MDCCV. Similis argumenti
rtationes de *behemoth* et *leuiathane* Iobi CASPAR.
ERI Vitembergæ MDCLXIV. GEORG. CASPAR.
MAIERI, Vitembergæ MDCLXIX. IO. GVIL. BAIE-
rfii MDCCVIII. CLEMENTIS SCHADEN, Hafniæ
NICOLAI WINTERI, Hafniæ MDCCXXII. qui-
nda est: THEODORI HASAEI *disquisitio de leuia-*
i et ceto Ionæ, Bremæ MDCCXXIII. 8. Quodam
locum hunc etiam referri possunt: ARCHIBALDI
SIM-

ditor. MDCXCI. p. 56.

des sauans MDCCVIII. *april.* p. 83. *acta eruditor.*
III. p. 204.

a est *zoologia* hæc auctoris *commentario de tabernaculo*
qui post mortem eius, cura *van de Wall* prodiit, Dordraci
IV. 4.

SIMSONI *hieroglyphica animalium, quae in sacra s[...] reperiuntur*, Edinburgi MDCXXII. 4.

Praeter animalia scripturae sacrae, *arbores, herbae* e[...] *tae* eiusdem ab eruditissimis viris diligenter explica[...] deque illis in lucem prodierunt:

LEVINI LEMNII *explicatio parabolarum de[...] ex herbis, quae in sacris litteris exstant*, Antuerpiae M[...] 4. Francofurti MDXCI. MDXCVI. 8. ac liber de *plant[...] b[...]ribus, quae in sacris bibliis occurrunt*, Antuerpiae M[...] Erfurti MDLXXXIV. Lugduni MDLXXXVIII. MDXCI. [...] cofurti MDXCVI. 8. MDCXXVI. 12. gallice [...] MDLXXVII. 12. anglice per *Thomam Newton*, [...] MDLXXXVII. 8. *

GVIL. SARCERII *geistliches herbarium*, Fr[...] MDLXXIII. fol. vbi de plantis ac herbis, quarum [...] sacri mentionem faciunt, exponitur ac monstratur, [...] meditationes de illis fieri debeant:

ISIDORI BARREIRAE *tractatus de significatio[...] tarum, florum et fructuum, quae memorantur in [...] ra*, hispanice, Olyssipone MDCXXII. 4.

LVDOVICI RVMETII *sacrae scripturae viri[...] terale et mysticum, in tres libros et sexaginta arb[...] stum, de frugiferis arboribus, infrugeris et aromati[...]* MDCXXVI. 8.

IO. MEVRSII *arboretum sacrum; siue de arbo[...] ticum, herbarum consecratione, proprietate, vsu et* [...] Geneuae MDCXLII. Vltraiecti MDCLXXII. 8.

IO. HENRICI VRSINI *arboretum biblicum, in [...] bores et frutices, passim in sacris litteris occurrent[...] plantae, herbae, aromata notis philologicis, philosophic[...] logicis exponuntur et illustrantur*, Noribergae MDCL[...]

* LEMNII duos libros, veluti inter se diuersos, vna cum [...] editionibus atque interpretationibus, ex LE LONG *biblio[...] cra* p. 825. recenseo; non certus tamen d[...] tur. Alii vtrumque librum, veluti vnum c[...] ac praeter adductas, alia editiones referun[...] in re verum sit: quid falsum, enuntiare [...] tus, scripta ipsa introspiciendi.

partes earumque priore de arboribus; posterior herbis exponitur. Erudite ac diligenter ille comp nec mediocrem vtilitatem interpretibus sacrarum adfert:

OLAVI CELSII *hierobotanicon; siue de plantis ptura dissertationes breues*, Vpsaliæ MDCCL. 8. tibus, liber eo studio ac cura elaboratus, vt reliq huius scripta præstantia atque vtilitate antecedat. aliis vel omissa; vel minus recte; aut adcurate ea auctor addidit atque emendauit, variis adiume in his etiam Arabum monimentis vsus.

Accedunt merito commentationes ac disserta singularibus arboribus, plantis, herbis, frugibus sacræ, vti sunt de dudaim: IO. DRVSII *an Ruben gora inuenerit*, Franeckeræ MDLXXXVI. 8. * CODVRCI *quod dudaim genes. XXX. et canticor. dragora non sint; sed tubera*, gallice, Parisiis MDCLVII. 8. CHRISTIANI RAVII de *dudaim* Vpsaliæ MDCLV. ANTONII DEYSINGII de *pomis, pro dudaim habitis*, Grœningæ MDCLIX. CHARLIS LIEBENTANTZII de *Rachelis deliciis dud* tembergæ MDCLXXVIII. GEORG. CHRIST. FLEI *lilia Rubenis*, Hafniæ MDCCIII. OLAI RVDBEC *dudaim Rubenis*, Vpsaliæ MDCCXXXIII. Alia simili menti monimenta ingenii in lucem prodierunt. CELSIVS scripsit commentationem de *melonibus ag israelitis desideratis*, Lugduni Batauorum MDCCX de *herba borith* exstant dissertationes IO. MICHAEL GII, Altorfii MDCCV. et CHRISTIANI BENE MICHAELIS, Halæ MDCCXXVIII. Laudatus CELSI dit exercitationes de *palma*, Vpsaliæ MDCCXI. et MDC MATTHAEVS ERASMVS COHLREIFFIVS autem *bam philologicam de hyssopo biblica*, Rostochii MDCL IO. RODOLPHVS CRAMERVS dissertationem de Tiguri MDCCXXXI. CHRISTOPH. IACOBVS TREV

---

* addita est dissertatio hæc *commentario* eius *et notis in* *Ruth.*

orum Libani, Noribergæ MDCCLVII. 4.* MICHAEL
s dissertationem de vua magna cananaea. **
gendi sunt, qui ad gemmas sacras illustrandas studia
erunt. Inter antiquiores EPIPHANIVS librum reli-
ὶ Ἰῶν δώδεκα λίθων, de duodecim gemmis, quæ
veste Aaronis. In latinum sermonem translatus ille
Hierone, tarentino, ac separatim editus græce ac
cum CONRADI GESNERI corollario, Tiguri
j. Ex antiqua interpretatione latina auctior is pro-
cum notis, cura Francisci Foggini, Romæ
II. 4. græce ac latine autem eumdem in lucem
: Dionysius Petauius *** et Matthæus Hillerus, *
ASII obseruationes ex Plinianis eius exercitatio-
ue aliorum addidit. Recentiorum auctorum, quæ
hunc pertinent, scripta sunt:

EAE BACCII liber de duodecim lapidibus pretiosis;
i pontificis sacra veste nitebant et qui memoran-
calypsi, italice, Romæ MDLXXXVII. 8.

CISCI RVEI de gemmis aliquot, iis præsertim, quæ
entio in apocalypsi deque aliis, quarum vsus hoc æuo,
, Parisiis MDXLVII. Tiguri MDLXVI. Lugduni
VIII. MDXCV. Francofurti MDXCVI. 8.

HAEI HILLERI tractatus de gemmis duodecim in
pontificis Ebræorum. Accessit Epiphanii de iisdem li-
animaduersionibus Claudii Salmasii et aliorum, Tubin-
XCVIII. 4. ** Opusculo hoc ab auctore multa eru-
a sunt atque argumento ipsi, difficili; nec antea
enter atque adcurate explanato, magna lux ac-
:

HYA-

ue in nouor. actor. academ. natur. curiosor. tom I. p. 409.
stat in MENTHENII thesauro theologico-philologico tom. I.

HANII operum tomo II. p. 225.
libro de gemmis duodecim in pectorali pontificis Ebræorum ò
yntagmat. eius hermeneuticis, de quibus postea dicam.
editor MDCXCIX. p. 298. Locum postea obtinuit libellus
HILLERI syntagmatibus hermeneuticis, quæ prodierunt Tu-
MDCCXI. et MDCCXXVIII. 4.

HYACINTHI GIMMAE *historia lapidum, mineral. gemmarum, de quibus in sacra scriptura mentio*, italice, poli MDCCXXX. 4. Accedunt merito, qui singular huius partes persequuti sunt: IO. GVIL. BAIERVS tatione de *sapphiro scripturae sacrae, ad Iobum XXVII* Altorfii MDCCVI. GEORG. WOLFGANG. WEDELIVS *citatione de iaspide scripturae*, * vna cum illis, qui da casione de gemmis summi pontificis exposuerunt, EDVARDO BERNARDO ** et IO. BRAVNIO. ***

Iis, quae de *rebus* ...*icis* in scriptura sacra ... lucem praebet IO. ... HESIVS in opere titul... *Sarepta; oder bergpostill sa... t der ioachimsthalischen ... chronicken*, Noribergae MDLXIV. MDLXXI. MD... MDLXXXVII. fol. Lipsiae MDCXX. fol. Freybergae MD... De *oleis* sacris commentatus est FORTVNATVS SCA... ac singularem de illis libr...m reliquit, cuius inscrip... *sacrorum elaeochrismaton myrothecia tria, in quibus* ... *tur olea atque vnguenta, diuinos in codices rela*... *vel cunctis vniuersim gentibus in vita, qua* ... *qua molliore cultu; vel nominatim apud israe*... *in sacrorum antistitibus, locis, supellectilibus;* ... *gibus solemniter augurandis vsurpata.* Opus hoc ... ac diligenter conscriptum, lucem vidit Romae MDC... MDCXXVII. MDCXXXVII. 4. tribus voluminibus, et ... lodami MDCCI. fol. * Praecipit auctor myrothecio ... de oleis et vnguentis eorumque vsu et abusu generatim ... *cundo* de oleo, quod compositum atque adhibitum ... consecrationem sacerdotum, altarium, tabernaculi et ... mosaicorum vtensilium, vbi simul de altaribus, taber... cultusque leuitici variis instrumentis atque aliis antiq... ebraeae capitibus disseritur: *tertio* denique de consec...

* in eiusdem *exercitationum medico-philologicar. centur.* I. ... *exercitat.* 8. p. 64.

** notis ad IOSEPHVM *libr.* III. *antiqu.* p. 179. seqq.

*** de *vestitu sacerdotum Ebraeorum libr.* II.

* *acta eruditorum* MDCCII. p. 344. ... p. 60.

adipexit, sub titulo: *mathesis mosaico - bibli*
weisheit mit kupfern, darinnen zugleich fast all
wissenschaften deutlich abgefasset vnd viele be
den rechten vnd der artzeneykunst erkläret
theil, math:sin mosaicam begreiffend, Lunebu
MDCCXIV. fol. * Idem REYHERVS iur
duas dissertationes de *vsu matheseos in theo*
prior tria specimina exhibet, de paschate:
graphica Palæstinæ ac de columnis templi Sal
MDCLXVII. Posterior itidem tria capita co
mari Salomonis æneo: de anno regimini
proportione crediti et debiti humani, Ki
Laudandus est Reyherus, quod primus
mathematica iusto ordine ac singulari stu
explicauit, atque aliis exemplum ad imitatio
los posuit:

HIERONYMI DICELII *tria spicilegia e*
thematicis, loca quædam biblica illustrantia,
nymo Kromayero collecta, Lipsiæ MDCCII. 8.
antea memorata ROEBERI disputatio de
definitione. Libellus ipse exhibet recitatione
mayerus in academia lipsiensi loca nonnulla s
thesi illustrauerat; non magnum autem mon
nec alia complectitur; nisi vulgaria:

LEONARD. CHR. STVRMII *erklärung d*

quam in illa haberi, quod abſurdum ſit; nec c
ſunt: ATHANASIVS KIRCHERVS in *arca*
BVTEO de *arca Noa*, *cuius formæ capacitati*
MATTHIAS HOSTVS *inquiſitione in fabricam ar*
LE PELLETIER diſſertatione de *arca Noa*, qu
iam ſupra recenſui. Alii induſtriam in eo poſu
bernaculum Moſis ac templum Salomonis ex pri
metricis atque architectonicis explicarent atqu
formam exhiberent, nimirum: LVDOVICVS
in *triplici templi hieroſolymitani delineatione*: LE
STOPH. STVRMIVS in *ſciagraphia templi hie*
ac plures alii, quorum itidem iam mentionem
terunt præterea, qui templum Ezechielis deſcrib
BAPTIST. VILLALPANDVS, HIERONYMVS
MATTHIAS HAFFENREFFERVS, CAMPEGIV
GA. Scripta nunc enarrata, ſatis comprobant,
vtilem eſſe, qui litteris ſacris operam nauant.
rei huius, a me laudatis, addendus eſt: GEOR
TVS HAMBERGERVS, qui diſſertationem de *vſu*
theologia ſcripſit.

Ea ſcripturarum ſacrarum capita, quæ
nomiam pertinent, itidem illuſtrata ſunt. Ad
ſpectant:

BALTHASARIS SCHEIDII commentatio de
Ebræorum biblica, Argentorati MDCLX.

IO. IACOBI ZIMMERMANNI *ſcriptura ſac*
zans; *ſeu aſtronomia copernico-ſcripturaria bip*
eſt, ein ganz neu vnd ſehr curioſer aſtronomiſcher
des copernicaniſchen welt-gebäudes aus heiliger ſch
burgi MDCXC. 4. MDCCVI. 8. * quo libello auc
ribus argumentis probat, ſcripturam ſacram ſyſte
nicano non aduerſari; ſed cum iſto apte concil

ADAMI ERDMANNI MIRI *aſtronomia ſacr*
MDCCVIII. et MDCCXV. 12.

IO. BERNARDI WIDEBVRGII diſſertatio,
pernicanum ſcripturæ ſacræ non eſſe oppoſitum, Ienæ M

* *acta eruditor.* MDCXCI. p. 205. LILIENTHALII *exege*
thec. p. 461.

MARCELLINI VBERTAE *medicina sacra; siue de ... bis, quorum mentio fit in sacris litteris*, Cæsara... MDCXLVII. 4. *

IO. DANIELIS MAIORIS *exercitationum in nou... stamentum medicarum prima*, Kilonii MDCLXVIII. 4. vbi... tur de myrrha, locustis, ieiunio christi, christo medico, ... ticis et sale fatuo. Post primam hanc exercitationem ... quæ, quemadmodum decretum fuerat, lucem haud ... xerunt: **

THOMAE BARTHOLINI *paralytici noui testament... dico et philologico commentario illustrati*, Hafniæ MDC... Basileæ MDCLXII. 8. Lipsiæ MDCLXXXV. 8. *** ... *scellanea medica de morbis biblicis*, Hafniæ MDCLX... Francofurti MDCCV. 8. * quod vtrumque scriptum ... ob elegans dicendi genus; tum ob ipsas res laudandum ...

VALENTINI ERNESTI VOGLERI liber de *re... turalibus et medicis, quarum in scriptura sacra fi...* Helmstadii MDCLXXXII. 4. quem iam antea ...

CONRADI IOHRENII dissertatio de *morbis bib... ui testamenti*, Francofurti ad Viadrum MDCCIV. **

CHRISTIANI WARLITZII *diatribe medic... morbis biblicis, e praua diæta animique adfectibus ... bus*, Vitembergæ MDCCXIV. 8. * atque aliæ eiusdem ... mentationes, quæ locum hunc modo quodam obtinent ... sunt. Sunt illæ: *disquisitio medico-sacra de modis... pturæ sacræ in rebus verecundis*, Vitembergæ MDCCI...

---

* liber hic memoratur in LE LONG *bibliotheca sacra* p. 99...

** MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* II. p. 512.

*** qui libellus locum obtinuit in *opusculorum, quæ ad ... philologiam sacram spectant, fascicul.* V. p. 309.

* exstant etiam in dictorum *opusculorum fascicul.* V. p. 4...

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* VI. p. 409. REIMMANNI ... *log. bibliothec. theolog.* p. 320.

*** *noua litteraria hamburgens.* MDCCIV. p. 224.

* *acta eruditor.* MDCCXIV. p. 424. *vnschu...* p. 806.

** *iournal des sauans* MDCCIII. *nouembr.* ... *richten*, 1703. p. 892. LILIENTHALII ...

ponunt.

IO. LIGHTFOOTI *horæ ebraicæ et talmu in chorographiam aliquam terræ israeliticæ: Matthæi, Marci, Lucæ et Ioannis: in acta ap quædam capita epistolæ Paulli ad Romanos: in mam Paulli ad Corinthios.* Opus hoc primum anglica, per partes ac diuersis annis: deinde coniunctim lucem adspexerunt: I.) *horæ ebra dicæ in quatuor euangelistas et chorographiam ticæ*, anglice, Londini MDCXLIV. MDCL. 4. minibus: ibidem MDCLV. fol. latine MDCLVIII. MDCLXXI. 4. Lipsiæ cura *Benedicti Carpzouii*, MDCLXXXIV. 4. II.) *hor talmudicæ in acta apostolorum*, anglice, Londini latine Cantabrigiæ et Amstelodami MDCLXXIX. dem anno 4. itidem *Io. Benedicti Carpzouii* ope *ebraicæ et talmudicæ in quædam capita epistolæ ad epistolam primam ad Corinthios*, quibus adiunc quædam de vsu scripturæ in conuentu iudæor bliorum versionibus, potissimum septuaginta inte tabrigiæ MDCLXIV. Amstelodami MDCL MDCLXXIX. 4. * Scripsit *horas* has Lightfootu luculenter monstraret, se litteris ebræis erudi atque ex antiquitate iudaica locis obscurioribu cem adferret; vitiorum tamen, quæ recte r

uniuersum nouum testamentum, quibus hora io. Lightf. libris historicis supplentur: epistolae et apocalypsis eo- illustrantur, Dresdæ et Lipsiæ MDCCXXXIII. 4. **
sunt dissertationes quædam de regno cælorum: de
oc et futuro: de iudæis, præputium attrahentibus,
GABRIELE GRODDECK: de lucta carnis et spiri-
dum disciplinam veterum Ebræorum: de Hieroso-
esti: de exergasia sacra ac de schilo dominatore. **
multæ eruditionis, industriæ atque vtilitatis. Exem-
htfooti auctor feliciter sequutus est: immo si ad
nodum hoc referatur, eum superauit. Non desunt
libro hoc, in quæ animaduersio censoria adhibita
n adfirmauerit ille, effusum esse spiritum sanctum
tecostes in templo: librarios vocabula nonnulla no-
is corrupisse: septuaginta interpretes vsos codicibus
quorum puncta vocalia diuersa fuerint a nostris co-
Multa præterea dicta sunt, quæ non tam ad res;
iudaicam loquendi rationem, cum græca euange-
atque apostolorum consentientem, spectant. Edidit
SCHOETTGENIVS *horas ebraicas et talmudicas, in ni iudaeorum dogmaticam antiquam et orthodoxam de pensas*, Dresdæ et Lipsiæ MDCCXLII. 4. quæ ad lo-
ic haud referri possunt:

GERHARD. MEVSCHENII *nouum testamentum, ude et antiquitatibus Ebraeorum illustratum*, Lipsiæ
MDCCXXXV.

MDCCXXXVI. 4. * Complectitur liber hic varias d
nes IO. ANDREAE DANZII ac IACOBI RHEN
antea editas. Illius sunt: baptismus proselytorum
ad illustrandum baptismum Ioannis: antiquitas ba
tizationis israelitarum vindicata: inauguratio chri
cendum haud obscurior mosaica: origo talionis,
tem gentilium, iudaeorum ac christianorum examin
sti curatio sabbathica vindicata: ritus excommuni
cura iudaeorum in conquirendis proselytis: vxor
repudians: schechina cum piis cohabitans: pro
euangelii. haud obscurior legali: festum iudaicum
narum abrogatum et surrogatum in eius locum fe
tecostale christianorum: spiritus ardens: ani
interdicta: λύτρον redemtionis humanae: pascha
rum abrogatum et in eius locum surrogatum festum
ctionis dominicae: functio pontificis maximi in
to anniuersaria. RHENFERDII commentation
in volumine hoc locum obtinuerunt, sunt: co
expiationis anniuersariae pontificis maximi in
testamento cum vnica atque aeterna expiatione ie
sti: obseruationes selectae ad loca ebraea noui test
lepra cutis ebraeorum: stilus apocalypseos cabbalistic
culum futurum, vna cum HERMANNI WITSII diss
ne de seculo hoc et futuro. Praeter dissertationes has, in
sunt in opus hoc BALTHASAR. SCHEIDII loca n
stamenti, ex talmude illustrata, antea litteris haud de
ac primum locum obtinuerunt; non magni autem m
ti illa sunt. MEVSCHENIVS ipse diatriben de nasi
praeside synedrii magni, atque orationem de direct
scholarum Ebraeorum addidit. Ab iis, qui data occ
libros noui testamenti ex scriptis Ebraeorum illustrarunt
Drusio, Ludouico et Iacobo Capellis, Io. Henrico Hott
ro, Ioann. Seldeno, Ludouico de Dieu atque aliis co
morandis abstineo; addo autem iam dicti HOTTING
d

* *acta eruditor.* MDCCXXVII. p. 104. *deutsche acta eruditor.* t
XVII. p. 337. *samlung von alten vnd neuen theologischen* J
1737. p. 210. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec* volum.
p. 415. 983. 1259. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1

MATTHIAE FLACII *clauis scripturæ sacræ*, opere supra disserui; ad hunc autem locum illud re priorem eius partem. Complectitur enim illa lexico vocabula ac formæ dicendi scripturæ sacræ resque, ifi ficatæ, explanantur:

PETRI RAVANELLI *bibliotheca sacra; seu thesau ptura canonicæ amplissimus, in quo ea, quæ in vtroqu re exstant, non theologica modo; sed etiam physica œconomica, politica etc. adcurata logicaque methodo p ctantur ratioque, dextre colligendi locos communes a vtiliter legendi sacras litteras et ad earum vsum r aliorum auctorum lectionem, indicatur.* Prodiit liber lucem Geneuæ MDCL. fol. duobus voluminibus, et cum additamentis ibidem MDCLX. MDCLXIII. fol. voluminibus. Sunt, qui de illo non optime sentiunt. si ea remoueantur, quibus Rauanellus significat, se communione reformatorum ecclesiastica, dicendum est, illum opus confecisse et interpretibus scriptur toribus sacris vtilissimum. Maior esset existi si erratis operarum, quibus deprauatum fuit, car

IO. CONRADI DIETERICI *noui testamenti tum; siue lexicon philologico - theologicum græco quo scripturarum noui fœderis voces quæuis ordine co, diligenti habita ratione etymologiæ et homony explicantur: antilogiæ adparentes dextre soluuntur: cumque loci difficilioris; aut controuersi sensus gen cleatur: suffragiis idoneis tam veterum sanctorum quam recentiorum theologorum orthodoxorum corr ab heterodoxiis iuste vindicatur et præterea intersp vsu practico, multa loca ex antiquitate, qua sacra; qu na expenduntur*, Francofurti ad Mœnum MDCLX Ex longiori libri huius titulo, quem consulto tran haud difficulter perspiciendum est, qualis eius sit ratio. ta complectitur ille, quæ scripturis noui testamenti præbent. Adiungi is solet eiusdem DIETERICI anti

* CRENII *animaduersion. philologic. et histo* LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 140

biblicis, quas antea recensui, veluti pars secunda; opus m est, ab illis plane diuersum; nec quidquam cum iis mune habet:

...monis *grand dictionaire de la bible, ou explication litte-... historique de tous les mots propres du vieux et nouveau te-...* Lugduni MDCXCIII. fol ac MDCCIII. fol. quae posterior multo auctior est ac duobus tomis constat. * Explicauit non solum voces scripturae sacrae; sed etiam multa, ...it, quae ad historiam sacram ac profanam: ad chro-...um, philologiam, theologiam atque alias disciplinas ...ent ac tabulis sanctioribus vtriusque foederis lucem ...unt. Describuntur vitae resque cum principum, qui ...o dei praefuerunt; tum multorum, penes quos impe-... fuit in Assyrios, Persas, Graecos ac Romanos; praeter autem, enarrantur vitae ac miracula prophetarum: hi-... integra pontificum, qui vsque ad euersionem templi ... vrbis vltimam Aaroni successerunt, inprimis ea, quae ...uatorem nostrum, iesum christum, ac legatos illius ...ent:

...*blisches real-lexicon, in welchem alles, was zur erklä-... dunckler vnd schwerer schriftstellen alten vnd neuen te-... etwas beytragen kan, enthalten ist*, cuius tres sunt ... Prima in lucem prodiit Chemnitii MDCCXV. cum ...g. *Stegmund. Greenii* praefatione: secunda MDCCXVII. ...tia MDCCXXI. 4. ** Accessit supplementum, quod ...en quartum operis constituit. Explicantur non so-... voces ac dictiones; sed etiam variae res atque in his ...itates scripturarum sacrarum; attamen non singulari ... debitaque adcuratione. Alia explananatur, quae vul-... atque omnibus satis nota sunt: alia, quae vberiorem ...ionem requirunt, iusto breuius dicuntur. Auctor ... suum duabus tantum litteris I. H. expressit. Ad lo-...ndum lexicon hoc editum est: *exegetisches prediger-lexicon*

...*prediger*. MDCCVI. p. 387. *vnschuldige nachrichten*, 1710.

...*bliche bibliothec volum.* V. p. 129. *vnschuldige nachrichten*, ... 1719. p. 337.

MATTHIAE FLACII *clauis scripturæ sacr* opere supra disserui; ad hunc autem locum illu priorem eius partem. Complectitur enim illa li vocabula ac formæ dicendi scripturæ sacræ resqu ficatæ, explanantur:

PETRI RAVANELLI *bibliotheca sacra; seu th pturæ canonicæ amplissimus, in quo ea, quæ in vi re exstant, non theologica modo; sed etiam ph œconomica, politica etc. adcurata logicaque meth ctantur ratioque, dextre colligendi locos commun vtiliter legendi sacras litteras et ad earum vsu aliorum auctorum lectionem, indicatur.* Prodiit lucem Geneuæ MDCL. fol. duobus voluminibu cum additamentis ibidem MDCLX. MDCLXIII. voluminibus. Sunt, qui de illo non optime sentiu si ea remoueantur, quibus Rauanellus significa communione reformatorum ecclesiastica, dicend est, illum opus confecisse et interpretibus scripti toribus sacris vtilissimum. Maior esset existi si erratis operarum, quibus deprauatum fuit, car

IO. CONRADI DIETERICI *noui testamenti tum; siue lexicon philologico - theologicum græ quo scripturarum noui fœderis voces quæuis ordin eo, diligenti habita ratione etymologiæ et homo explicantur: antilogiæ adparentes dextre soluun cumque loci difficilioris; aut controuersi sensus ge cleatur: suffragiis idoneis tam veterum sanctoru quam recentiorum theologorum orthodoxorum co ab heterodoxiis iuste vindicatur et præterea inters vsu practico, multa loca ex antiquitate, qua sacra na expenduntur*, Francofurti ad Mœnum MDC Ex longiori libri huius titulo, quem consulto t haud difficulter perspiciendum est, qualis eius sit r ta complectitur ille, quæ scripturis noui testam præbent. Adiungi is solet eiusdem DIETERICI

* CRENII *animaduersion. philologic. et historic. part.* VII. LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 140.

lexicon, itidem Chemnitii duabus partibus, q
MDCCXXX. posterior MDCCXXXII. 4. lucem

AVGVSTINI CALMETI *dictionaire histori chronologique, geographique et literaire de la b* opere, lexicorum, vti dicuntur, biblicorum pri disserui eiusque editiones pariter ac versiones

PETRI FRANCISCI *polygraphia sacra; seu biblicum historico-mysticum, in quo omnes et sin rum scripturarum voces secundum sensum litteral cum et moralem, ordine alphabetico, ex fontibus t tum græcis latinisque sacræ paginæ interpretibus tur et enarrantur, vt quilibet verbi diuini studio limo negotio reperiat, quidquid in aliis prope i vastissimis huius generis voluminibus, non sine m bus et laboribus, inquirere hactenus consueuerit*, delicorum et Græcii MDCCXXIV. et MDCCXXV. voluminibus. * Complectitur vastum opus hoc vocum ac dictionum codicis diuini, quæ in ver ta sunt; sed etiam rerum variarum, inprimis ch rum explanationes: immo singulares dissertatio exhibentur: conciliorum omnium generalium c historiæ sacræ commentarius: antiquæ iudæoru cæ legumque notitia: tractatus de nummis alia huius:

DANIELIS SCHNEIDERI *allgemeines bibli* opus trium partium, quarum prima in lucem p cofurti ad Mœnum MDCCXXVIII. cum *Io. Georg.* fatione: secunda MDCCXXX. ac tertia MDCCX Quæcumque in scripturis sacris dicta ac commen ea in opere hoc ita explicantur, vt illud singula ris industriam atque eruditionem non mediocre iisque maxime, qui tabulis vtriusque fœderis,

---

* *acta eruditor.* MDCCXXXI. p. 404.

** *acta eruditor.* MDCCXXIX. p. 9. MDCCXXX MDCCXXXI. p. 406. *samlung von alten vnd neuen theolog.* p. 807. 1298. 1732. p. 289. COLERI *auserlesene theo vol.* IV. p. I. et 1128. LILIENTHALII *exegetische bibli*

Catalogus auctorum, qui in sacros biblic
et noui testamenti scripserunt, iam iterum p
editionem, ex variis bibliothecis collectus et
ctoribus, recentioribus maxime, auctus, Vitem
8. ac itidem cum additamentis, MDLXXVIII.

IACOBI ZANNACHII *bibliotheca theol*
logus tam auctorum, qui in sacros biblicos
noui testamenti scripserunt; quam materiar
ctores non exstant, Muhlhusæ MDXCI. 4. c
MDCVI. et MDCVIII. memorantur:

ANGELI ROCCHAE *bibliothecæ theologi*
epitome; siue index ordine alphabetico digest
inuenienda et facilius intelligenda, quæ in sa
a doctoribus sanctis et præcipuis aliquot the
sunt. Adiectus est insuper catalogus, alphabet
ne designatus, scriptores omnes, qui in biblia
ediderunt, continens, Romæ MDXCIV. 8.
tum index, qui in SIXTI *senensis bibliot*
sine huius mentione atque emendatione; cu
autem quorumdam recentiorum auctorum:

PETRI BESODNERI *bibliotheca theologi*
bibliorum præcipuorum eorumdemque interpre
græcorum et latinorum, tam veterum; quam
certas classes ita digestorum, vt primo intuitu
qui in numero rabbinorum, patrum,

ments geschrieben, Regiomonti MDCCXLVI.
biblischer archiuarius der heiligen schrift ne
welcher die besten auctores so wohl von alten;
von neuern scribenten anzeiget, die vber ein ied
vnd vers des neuen testaments geschrie
MDCCXLV. 4 **. Vterque liber ad largior
compositus est ac præ aliis huiusmodi scripti
debet, inprimis quod maxime recentiores in
optimi diligenter enarrantur. Iuris etiam pu
LIENTHALIVS: *biblisch exegetische bibliothe*
tiges verzeichnis, hinlängliche beschreibung v
beurtheilung der dahin gehörigen vornemsten s
partibus, Regiomonti MDCCXL. 8. ex qua *b*
torum exegeticorum librorum adcuratior no
est. Disputationes, quibus selectiora loca co
illustrata sunt, qui scire cupiunt, illis inseruiu

IACOBI FRIDERICI WILDESHAVSEN
putationum theologico-philologicarum in vetu
stamentum, Hamburgi MDCCII. 4. et MDCC
tio posterior auctior est priore.

CHRISTOPH. HENRICI SCHETELIG
disputationum theologico-philologicarum exege
tus et nouum testamentum; siue notitia, repra
tiores disputationes in illustriora et selectiora
testamenti loca, Hamburgi MDCCXXXVI. MI

ca: * IACOBI LE LONG *bibliotheca sacra:* GIO SERPILII *lebensbeschreibungen der heiligen scribenten:* AVGVSTINI CALMETI *bibliotheca sacra; siue catalogus* ... *morum librorum, studio sacræ scripturæ inseruientium* ... quibus adnumerari possunt auctores cum bibliothecarum theologicarum; tum introductionum in scripturam ... Scriptores hos strictim ac veluti in transitu adduxisse ... ciat, quum si non omnes; plerique tamen vberius ... sunt enarrati.

Exstant præterea scripta, quibus interpretes singulorum librorum diuinorum enumerati sunt, vti: IO. ADOLPHI HOFFMANNI *scriptores, qui ad Iobum illustrandum* ... *contulerunt:* *** SAMVEL. LANGII commentatio de commentatoribus *in Paulli epistolas*, Lipsiæ MDCLXII. ... CHRISTOPHOR. WENDLERI *prodromus bibliothecæ perfectioris, exhibens historiam criticam commentatorum in epistolas paullinas. Accedit supplementorum ad ... blia numerata specimen*, Ienæ MDCCXXI. 8. FRID. ... SCHII *catalogus rariorum in apocalypsin Ioannis commentariorum:* * NICOLAI ALARDI *bibliotheca harmonica, quæ præter historiam harmonicam, tradit notitiam scriptorum harmonicorum*, Hamburgi MDCCXXV. 8. ... CALOVII *prolegomenis de scriptoribus harmonicis:* ** ... GII SERPILII *nachricht von denienigen scribenten, ... harmonias euangelistarum geschrieben haben, nach ... scher ordnung:* ***

§. II.

Interpretes ipsi sacrarum litterarum diuersi in... disiuncti sunt, inprimis vel *religione*; vel *ætate*; ... planandi *methodo*. Quodsi enim ad religionem ...

* *volum.* III. p. 205.
** præmissa est eiusdem *dictionario historico-critico scripturæ* ...
*** *prolegomen. cap.* IX. eiusdem *neuer erklärung des* ... Hamburg. MDCCXXXIV. 4.
* exstat in IKENII *symbolis litterariis tom.* I ... II. *part.* 3. p. 561.
** quæ eiusdem *bibliis illustratis nou. testame*...
*** in *præfatione* eius *harmoniæ euangelicæ*.

nyiticum maxime sectantur, varia metho-
:quuntur, alteros ab alteris itidem discernit.

§. III.

dæos omni tempore exstiterunt, qui scriptu-
:m adferre, studerent; non omnes autem
:rpretationis rationem sequuti sunt. Alii
l sensum mysticum; siue allegoricum: alii
itteralem inueniendum atque indagandum
ulerunt. Interpretes posterioris generis il-
gorias tantum sectantur; aut explicationes
; siue ineptias nugasque exhibent, omnino
ent; nec sine vtilitate commentarii eorum
ıi hoc cum iudicio fiat. Illos enim inter-
ɔscurioribus codicis diuini lucem præbere,
lum est. Nec tamen iis plus, quam decet,

:nem iudæorum, qui scripturas sacras ita inter-
:, vt præcipue in sensum illarum litteralem inqui-
tinent:

OMO BEN ISAAC, per compendium litterarum
:us; minus recte autem *larchi*. Exstant eius
ii in vniuersam scripturam sacram veteris testa-
ti in *bibliis rabbinicis* magnis; quidam autem il-
aratim prodierunt. In sermonem latinum com-

torfio debemus. Nullus iudæorum maiori ſtudio ac
ſenſum litteralem ſcripturæ indagauit; quam ille. Sti
gans quidem eſt; adcommodatus autem ad philoſoph
dicendi genus hocque nomine variis locis obſcurus:

R. DAVID KIMCHI, qui *commentarios* in
codicem fœderis prioris reliquit. Lucem illi adſpe
præter eum, quem in legem ſcripſit, de quo nonnulli
tant, illum omnino exſtare. Prodierunt partim in
rabbinicis; diuerſa tamen ratione; partim ſeparat
commentarius in *prophetas priores* ac *poſteriores*:
ſaiam et *Ieremiam*: in *Hoſeam, Ionam, Amoſum*,
lachiam. Magna eſt Kimchi exiſtimatio atque auct
ter iudæos. Quos compoſuit, commentarii ſunt
plani ac luculenti; attamen ſtudium rerum gram
nullius momenti in eo reprehenditur:

R. LEVI BEN GERSON, cuius *commentari*
teuchum in lucem exiit Piſauri MDXIV. et Venetiis
fol. Conſcripſit et aliorum librorum ſacrorum ex
quæ ſunt in *bibliis rabbinicis*. Operam dedit p
atque inprimis Ariſtotelem ducem ſequutus eſt;
tem prudentemque vſum harum litterarum neg
ſolum ſubtilitates metaphyſicas in commentarios
tulit; ſed etiam ad impia ac peruerſa dogmata
fuit, quum mundum æternum eſſe, adfirmauit fa
que, futura prædicendi, cauſſis naturalibus adſcripſit
que, quando miracula explicat, interdum plus; qu
cet, tribuit:

R. ISAAC ABARBANEL, cuius pleraque ſcripta
dicem ſacrum illuſtrandum ſpectant, vti: *commenta*
pentateuchum: in *prophetas priores* ac *poſteriores*,
in *Danielem*. Laudantur commentarii hi ob perſpic
ac ſolidam rerum difficilium explanationem ipſique A
neli inter optimos gentis ebrææ interpretes locus adſig
Nec tamen eorum expers fuit, quæ omni iure repre
tur. Magis interdum præbet ſe rhetorem; quam i
tem atque infenſum erga chriſtianos ani
ne, ipſi oblata, oſtendit:

R. SALOMO BEN MELECH, qui vniuersum codicem ebræum breuioribus notis illustrauit iisque nomen *michlal iophi* dedit. Recte refertur commentarius hic inter eos, ex quibus non mediocris vtilitas capienda est. R. IACOB ABENDANA *spicilegium* ad illum scripsit, eoque aliorum diuersas explicationes, interdum etiam allegoricas et cabbalisticas, commemorauit ac loca Kimchi adtulit, ex quibus R. Salomo sua sumsit; non magnum autem momentum illud habet. Exstat in editionibus ipsius commentarii huius Amstelodami MDCLXI. MDCLXXXV. fol. Præter hos, alii in gente iudæorum fuerunt, qui scripturis diuinis illustrandis operam suam consecrarent. In numero illorum sunt: R. BECHAI BEN ASCHER, qui scripsit *elucidationem pentateuchi* litteralem, allegoricam et cabbalisticam, stilo puro, sæpiusque illa edita est: R. MOSES BEN MAIMON, qui ex instituto quidem nullos in codicem sacrum commentarios composuit; in libro tamen, inscripto *more nebochim*; siue *doctor perplexorum*, multa, non contemnenda, tradidit, quæ locis scripturæ sacræ difficilioribus atque ambiguis lucem præbent, atque alii: *

§. IV.

Interpretum *christianorum* magnus est numerus cumque omni tempore inter christi adseclas exstiterint doctores, qui in scripturis sacris explanandis operam suam ponerent, commode tres eorum classes constitui possunt, ita vt alii sint antiquæ: alii mediæ: alii denique recentioris ætatis, si illi distincte enumerari debeant. Ad primam, quæ est *antiquæ* ætatis, pertinent patres ordinis sacri; siue ecclesiæ. Multi eorum libros diuinos illustrarunt; quas autem scriptas reliquerunt, expositiones non omnes rectæ atque adcuratæ; sed sæpevitiosæ sunt. In caussis, cur scripturam non semper feliciter sint inter-

* [illegible] memoratis iudæorum scriptis suppeditant auctores biblio- [illegible] ebræarum, BVXTORFIVS, PLANTAVITIVS, HOTTIN- [illegible] BARTOLOCCIVS, SCHABTAI filius IOSEPH, WOLFIVS; [illegible] s autem alii oblata occasione.

interpretati, numerari inprimis debent cum nimiu goriarum ſtudium; tum ignorantia linguarum eb græcæ, vna cum peruerſa alios imitandi ratione. men decet, doctores hos veteres ob vitia exegeti perſtringere; aut contemnere; ſed excuſare. Sane inſtructi fuiſſent ſubſidiis, quibus nos fruimur, pr atque eximia ab illis exſpectari potuiſſent.

Quum ad ſcripta patrum eccleſiæ exegetica ver tantum percenſere, conſtitui, quæ non homilias; ſed mentarios, vere ita dictos, complectuntur: quæ ab temporis vindicata, ad nos peruenerunt. Sunt illa ca; vel *latina*. Ad ordinem illorum; ſiue *græcor* tinent:

ORIGENIS ſcripta exegetica. Varios modos, ram interpretandi, ille adhibuit ac vel vberiores co rios; vel breuiores notas; vel homilias ſcripſit. pars harum commentationum periit, ita vt perpau laceræ e naufragio tabulæ ad nos transmiſſæ ſint. quid illarum græce reperiri potuit, id magna ind TRVS DANIEL HVETIVS collegit ac cum lat tatione, notis ac libris tribus *origenianorum*, q ad Origenem, ſcripta eius ac dogmata ſpectantia, me ediſſeruit, ſub titulo: *Origenis in ſacras ſcriptu mentaria* in lucem edidit, Rothomagi MDCLXVIII. MDCLXXIX. Coloniæ; ſiue potius Francofurti MDC fol. duobus voluminibus. Poſtea eadem locum ob in ORIGENIS *operibus omnibus*, quæ ſtudio *Caroli* Pariſiis MDCCXXXIII. prodire cœperunt. Exſtat ORIGENIS *philocalia de obſcuris ſacræ ſcripturæ Baſilio magno et Gregorio theologo ex variis Origenis tariis excerpta*, græce ac latine, cum notis *Io. Tar* ſiis MDCXXIX. 4. ac cum ORIGENIS *libris contra* a *Guil. Spencero* editis, Cantabrigiæ MDCLVIII. MDCL Origenem in interpretationibus ſuis a recta via aberr dudum ab eruditis viris notatum eſt. Quæ ſenſum rum præ ſe habent, ea ſæpe allegorice aliter fieri non potuit, veritatem rerum ctauit, vti hiſtoriæ creationis, quam in

uertit. * Quæ præterea metaphorice capienda sunt, ea nonnumquam proprie sumit ac tradit sensum plane ineptum:

EVSEBII cæsariensis *commentarii in psalmos*, qui quum per longius tempus in tenebris delituissent, primum eos in lucem protulit græce ac cum interpretatione latina iuris publici fecit BERNARDVS DE MONTFAVCON in *collectione noua patrum et scriptorum græcorum, Eusebii cæsariensis, Athanasii et Cosmæ ægyptii*, edita Parisiis MDCCVI. fol. duobus tomis. ** Omnes quidem psalmos Eusebius commentariis illustrauerat; desiderantur autem ea, quæ in psalmos XXXI. posteriores conscripsit. Vsus est eo interpretandi genere, vt sensum quidem litteralem diligenter inuestiget; mysticum autem atque allegoricum non negligat. Linguæ ebrææ quum haud peritus fuerit, ex ignorantia hac natum est impedimentum, quo minus omnia recte atque adcurate sit adsequutus. Idem EVSEBIVS *commentarios in Iesaiam* composuit horumque magnam partem itidem BERNARDVS DE MONTFAVCON dicta *collectione* *** primus græce ac latine in conspectum publicum produxit. Qualem *commentariis in psalmos*; talem explicandi modum in his quoque adhibuit:

ATHANASII *expositiones in psalmos*, quarum reliquiæ tantum nonnullæ græce ac latine quum ad vsum publicum translatæ fuissent, illæ postea longe copiosiores; non plene tamen; aut integræ, cura monachorum benedictinorum, nominatim IACOBI LOPINI ac BERNARDI DE MONTFAVCON euulgatæ sunt. * Quædam alia ATHANASII monimenta exegetica, antea haud edita, idem MONTFAVCON *collectione noua patrum et scriptorum* publicæ luci exposuit, vti: *argumentum in psalmos* ** et *supplementa commentarii in psalmos*: *fragmenta commentariorum in euangelium Matthæi* *** et *in euangelium Lucæ*: *

GREGO-

* confer: BVDDEI *exercitation. de allegoriis Origenis*, quæ est in eius *parergis historico-theolog.* p. 139.
** *tomo* I. quem integrum *commentarii* hi constituunt.
*** *tomo* II. p. 357.
* *tom.* II *operum*, Parisiis MDCXCVIII. fol. a benedictinis
** *tom.* II. siue *tom.* I. *parte posteriore* p. 1009.
*** 69.

[illegible] *explicatio apologetica in* [illegible], quoniam continet simul [illegible], quæ nonnulli in fratris [illegible] [illegible]derant; vel desideraverant.
[illegible] duo libelli de *psalmorum inscriptio*

[illegible] *alexandrini* γλαφυρά, id est, sci [illegible] *in pentateuchum*; siue potius, [illegible] loca: *commentariorum in* [illegible] *commentarius in duodecim minores pro* [illegible] *in Ioannem* libri duodecim. Ea ra [illegible] sacram exponit, vt non tam sensu [illegible] dogmata theologica explicet eaq [illegible] *commentariis in Ioannem* aduersus hæreticos [illegible] stabiliat. Maiori studio interpretati [illegible] allegoricam; quam litteralem interd [illegible] sermonis ebræi, sequitur versiones, ma [illegible] interpretum. In *commentariis in pentate* [illegible] veteris ac noui testamenti diligenter [illegible] loco ponit, vetus testamentum co [illegible] atque vmbram illorum, quæ in nouo eueniri

[illegible] EODORETI *quæstiones in pentateuchum*: in [illegible], *Ruth*, *Samuelis*, *regum* et *paralipome* [illegible] nstrauit quidem, se scripturæ sacræ ac th [illegible] esse; tradidit autem nonnulla inutilia ac [illegible] Adtulit nonnumquam interpretationes [illegible] textus explicandi; quam ornatus ca [illegible] alia ingenii sui monimenta reliquit. [illegible] *interpretatio in centum quinquagi* [illegible] Theodoretus Chrysostomum diligenter imita [illegible] pariter ac verbis: *explanatio in cantic* [illegible] inter eius scripta locum quidem obti [illegible] sunt non contemnendæ, cur docti vi [illegible] istius auctorem esse: *commentario* [illegible]: *commentarius in Ieremiam*: *comm* [illegible] *Ieremiæ*, *Ezechielem*, *Danielem* [illegible] *minores*. Accedunt: *commentarii* [illegible] *Pauli*, atque ita etiam in *epistolam* [illegible] Chrysostomus verbosius scripserat

que induſtria. Multa omiſſa ſunt hancque ob rem liber hic parui momenti eſt atque vtilitatis:

IO. CAROLI POETII *bibliotheca portatilis exegetico-biblica, hoc eſt, commentariorum omnium, tam generalium; quam ſpecialium, in vniuerſa biblia ſylloge*, Lipſiæ MDCCIII. 8. quæ non ſatis adcurata eſt; attamen auctoris ſtudium laudari; nec ipſe liber contemni debet. Ita enim ille conſcriptus eſt, vt ab iis cum vtilitate conſuli queat, qui meliora generis huius ſcripta legendi, facultate deſtituti ſunt:

IO. FRIDERICI MAYERI *bibliotheca biblica; ſiue diſſertationum de notitia auctorum pontificiorum, reformatorum et lutheranorum, immo et iudæorum, qui in ſacram ſcripturam commentarios ſcripſerunt, in academia gryphiswaldenſi emiſſarum decas*, quæ prodiit Francofurti et Lipſiæ MDCCIX. MDCCXIV. 4. * Opus eſt, cœptum quidem; ſed non ad finem perductum. Conſtituerat Mayerus, bibliothecam biblicam ita ſcribere, vt vberiorem notitiam interpretum ſcripturæ ſacræ exhiberet; enarrauit autem tantum eos, qui partim bibliothecas exegeticas ediderunt; partim ex pontificiorum ac reformatorum, ſpeciatim Anglorum, ordine vniuerſum codicem ſacrum commentariis illuſtrarunt:

CAROLI ARNDII *bibliotheca beati Mayeri biblica eaque continuata*, Roſtochii MDCCXIII. 4. ** vbi lutherani recenſentur, qui libros diuinos vtriusque fœderis explicarunt; auctor autem non omnibus ſatisfecit. Induſtriam oſtendit, quam in rebus litterariis colligendis poſuit, ac multas aliorum de libris ſententias adfert; ſine delectu autem: ſine proprio iudicio:

FRANCISCI RIBERAE opus de *ſcripturæ ſacræ interpretibus*, Pariſiis MDCCXIX. fol. duobus tomis. *** Diſſerit

auctor

* FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* V. p. 461. ARNDII *bibliothec. Mayeri biblic. continuat.* p. 11. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 364. REIMMANNI *catalog. bibliothec. theolog.* p. 100. LIEBII *epiſtola de nou. bibliothec biblic. lutheran.* p. 10.

** ... *tor.* MDCCXIV. p. 436. *vnſchuldige nachrichten*, 1713. ... BRICII *hiſtor. biblioth. part.* V. p. 462. LILIENTHA... *ſche bibliothec* p. 364. LIEBII *epiſtol. de nou. bibliothec.* ... *n.* p. 11.

... *le Treuoux* MDCCXXI. *mai.* p. 880. *nouembr.* p. 1875

ceterorum euangeliſtarum il
videntur, ea conciliat. Sun
ocris dignitatis; nec magna
is:

de *geneſi ad litteram liber im*
caput explicare cœpit; non
incepta ſcriptione, quum exiſtimar
um minus valere: de *geneſi ad*
conſcripti, poſtquam ad priſtinum
poris ſpatium eo conſilio redierat,
ad finem perduceret: *locutione*
nonnulli loquendi modi, in ſcriptura
Moyſis, Ioſue et *iudicum* vſurpati expl
heptateuchum libri ſeptem, vbi Auguſ
alibus ac dubiis dictorum ſeptem lib
iudicum, diſputat: *adnotationum i*
magna eſt obſcuritas. Quæ ſcripta
m ſpectant; ita aliis, ab Auguſtino i
noui fœderis illuſtrantur. Sunt illa
ſtarum libri IV. de *ſermone domini in*
euangeliorum libri II. *quæſtionum i*
Matthæum liber I. in *Ioannis euange*
epiſtolam Ioannis ad Parthos tractatu
propoſitionum ex epiſtola ad Romano
Romanos incboata expoſitio atque *expoſi*
In iam enarratis commentationibu
vim ingenii ac iudicii ſatisque probauit
ſacram interpretandi, non deſtitutum
quæ codici diuino lucem præbent atq
hanc autem ob cauſſam laudari debe
vitia, cum aliis antiquioris eccleſiæ
ac latinis, communia, quæ merito vitupe
ſæpe a principali argumento, quod ena
de dogmatibus aliisque rebus diſſerit. Pro
proponit quæſtiones; nec ad omnes adc
Quæ ſenſum litteralem habent, ea dicta n
allegorice interpretatur. Exſtitit, vti alii, lingu
græcæ ignarus:

quam Wildeshausen edidit, atque ita scripta, vt auctoris industriam singularem ac merito laudabilem luculenter ostendat:

M. P. I. H. *bibliotheca elegantiorum disputationum in illustriora et selectiora veteris et noui testamenti loca, secundum seriem vtriusque testamenti congestarum*, Hafniae MDCCLIX. 4. Recenset auctor eas tantum dissertationes, quas ipse possidet, hocque nomine syllabus illarum est breuior. Quae prodiit, *adpendix bibliothecae baerneriana*, Lipsiae MDCCLV. 8. longiorem indicem disputationum exegeticarum exhibet, quae itidem ordine scripturae sacrae librorum, capitum ac versuum enarrantur. Referri et huc quodam modo possunt: *nachrichten von alten vnd neuen kleinen exegetischen schriften*, quia praecipue disputationes de selectis locis codicis sacri commemorantur. Prodire coepit notitia haec Lipsiae MDCCL. 8.

Alii itidem in percensendis scripturae diuinioris interpretibus studia sua collocarunt, non singulari quidem industria; attamen occasione, quae ipsis in variis libris oblata est. Ita syllabus huiusmodi exegeticus exstat in SIXTI *senensis bibliotheca sancta*: ANTONII POSSEVINI *bibliotheca selecta*: AVGVST. PFEIFFERI *critica sacra*: * RICHARDI SIMONIS *historia critica veteris et noui testamenti*: ** IO. ALBERTI FABRICII *bibliotheca graeca*:

* p. 184.

** SIMON disserit *histor. critic. veter. testament. libr.* III. *cap.* 5. seqq p. 371. de interpretibus scripturae, iudaeis ac christianis, antiquioribus pariter ac recentioribus, ac quam illi sequuti sint, explanandi rationem diiudicat, libere quidem; non semper autem vere. Interpretes noui foederis recensuit maiore industria atque adparatu volumine singulari, cuius inscriptio est: *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament, depuis le commencement du christianisme iusques a notre tems.* Opus est hoc, de quo iam supra exposui. Quae a Simone de explanatoribus codicis sacri tradita sunt, ea in sermonem germanicum conuertit *Leon. Christoph. Ruhlius* atque edidit sub titulo: RICHARDI SIMONII *historia critica commentatorum praecipuorum veteris et noui testamenti, das ist, eine curieuse erzehlung vnd beurtheilung der besten ausleger des alten vnd neuen testaments*, cum *Iacobi Friderici* Reimmanni praefatione, Goslariae MDCCXIII. 8.

PRIMASII *commentaria in epistolas Paulli*, qu
ronymi, Ambrosii, Augustini, etiam Pelagii co
collecta sunt, ac *commentaria in apocalypsin Ioan*
ciant hæc de patribus ecclesiæ, sacræ scripturæ in
Eos rationem explicandi iniisse, quæ vitiorum h
sit, ipsi commentarii illorum ostendunt. Non
mentius, vt videntur, hac de re in eos anima
nominatim: DANIEL WHITBY in *dissertatio*
rum scripturarum interpretatione secundum patr
tarios, in qua probatur, sacram scripturam esse n
unicam, ex qua de omnibus articulis fidei, credit
ad salutem, iudicium ferendum est: patres siue pri
subsequentes non esse idoneos sacræ scripturæ inter
posse controuersias, de sacra trinitate motas, ex pa
ciliis; aut traditione, vere catholica, certo defini
MDCCXIV. 8. quam iam supra recensui ac iudica
vt videatur ille, patribus ecclesiæ, interpretibu
scripturarum, minus; quam par sit, tribuere.
IO. CLERICVS nimius fuit in Hieronymo atque
tionibus eius reprehendendis, in *quæstionibus Hiero*
quibus expenditur Hieronymi nupera editio parisin
ad criticam sacram et profanam pertinentia, *agita*
stelodami MDCC. 8.

Subiicio notitiam breuiorem; nec a loco h
eorum antiquiorum christianorum auctorum, qui
ses scripserunt ac libros diuinos; aut singularia ill
menta exposuerunt sermone ligato. Aliæ harum m
partim interierunt; partim adulterina sunt moni
silentio prætermitto; aliæ autem ad nos peruenerunt
[illegible]: NONNI μεταβολὴ τȣ̃ κατὰ Ἰωάννην ἁγίȣ εὐαγγ
[illegible] *epica euangelii sancti Ioannis*, sæpius edita gr
[illegible]. Sententiæ eruditorum virorum de illa diuersæ
[illegible] metaphrasin hanc vituperant, inprimis DANI
SIVS, qui edidit: *Aristarchum sacrum; siue ad No*
[illegible] *metaphrasin exercitationes*, vna cum ipsa N
[illegible], Lugduni Batauorum MDCXXVII. 8. eoqu
[illegible] modo perstrinxit ac nunc inscitiæ; nunc

§. III.

[illegible] *iudaeos* omni tempore exstiterunt, qui scriptu-[illegible] lucem adferre, studerent; non omnes autem [illegible] interpretationis rationem sequuti sunt. Alii [illegible] ad sensum mysticum; siue allegoricum: alii [illegible] litteralem inueniendum atque indagandum [illegible] contulerunt. Interpretes posterioris generis il-[illegible] allegorias tantum sectantur; aut explicationes [illegible]icas; siue ineptias nugasque exhibent, omnino [illegible] debent; nec sine vtilitate commentarii eorum [illegible], vbi hoc cum iudicio fiat. Illos enim inter-[illegible] obscurioribus codicis diuini lucem praebere, [illegible]andum est. Nec tamen iis plus, quam decet, [illegible]m.

[illegible] ordinem iudaeorum, qui scripturas sacras ita inter-[illegible] sunt, vt praecipue in sensum illarum litteralem inqui-[illegible] pertinent:

[illegible] SALOMO BEN ISAAC, per compendium litterarum dictus; minus recte autem *larchi*. Exstant eius [illegible] in vniuersam scripturam sacram veteris testa-[illegible]iti in *bibliis rabbinicis* magnis; quidam autem il-

catenæ patrum, ita, vt videtur, ob similitudine tenis, proprie sic dictis, adpellatæ. Quem enim catena ex pluribus annulis constat, inte nexis; sic illæ expositionem librorum sacrorur rium scriptorum cogitatis contextam, exhibe catenæ hæ diuersi generis, vbi inprimis ad vsi ac dignitatem animum aduertimus. Ad alias alias autem minor industria atque eruditio ad In quibusdam verba auctorum, ex quibus ill stæ sunt, non integra; sed mutilata; aut inter feruntur. Nonnunquam scriptores inter se cc tur; nec diuersorum interpretationes distinc recensentur, cuiusmodi alia vitia a viris doctis

Enumerabo iam *catenas patrum*, in lucem edi librorum sacrorum, ad quos illæ pertinent. Exs

Catena græcorum patrum in pentateuchum, c tantum interpretatio, a *Francisco Zephyro* composi Florentiæ MDXLVII. et iterum Coloniæ MDLXXI *catena in cantica veteris et noui testamenti*, quam latim recensebo. Non integer pentateuchus; sed tantum illius loca explicantur:

ALOYSII LIPOMANNI *catena in genesin, ex ecclesiasticis plus minus sexaginta iisque partim græc latinis connexa, in qua nihil eorum, quæ ad explanati seos faciunt; seu historicam; seu mysticam, desidera* risiis MDXLVI. fol. cuius et *catena in exodum* lucei Parisiis MDL. fol. Vtraque iterum litteris descript duni MDCLVII. fol. Non magna vtilitas a cater spectanda est monstrantque illæ, Lipomannum iuc cultate minus excelluisse:

Catena in beatissimum Iob absolutissima, e quatuor Græciæ doctorum explanationibus contexta, in luc primum cura *Laurentii Cum Deo*, Lugduni MDCL deinde studio *Paulli Comitoli*, qui græca in latinum conuertit, cum accessionibus, Venetiis MDLXXXVI dictus Comitolus tribuit catenam hanc Olym alii autem, grauioribus argumentis muniti, Nicetam, heracleensem archiepiscopum secu

cimi eius esse auctorem. Catenam hanc *Patricius Iunius* primus græce iuris publici fecit: noua latina interpretatione instruxit variaque addidit. Titulus operis huius est: *catena græcorum patrum in beatum Iob, collectore Niceta, Heracleæ metropolita, ex duobus manuscriptis bibliothecæ bodleianæ codicibus græce nunc primum in lucem edita et latine versa opera et studio Patricii Iunii, bibliothecarii regii. Accessit ad calcem textus Iobi* στιχηρῶς, *iuxta veram et germanam septuaginta seniorum interpretationem, ex veneranda bibliotheca regiæ manuscripto codice et totius orbis antiquissimo ac præstantissimo*, Londini MDCXXXVII. fol.

BALTHASARIS CORDERII *expositio patrum græcorum in psalmos, ex codicibus* ἀνεκδότοις *concinnata, in paraphrasin, commentarium et catenam digesta, latinitate donata et adnotationibus illustrata*, Antuerpiæ MDCXLIII. fol. Constat opus hoc tribus tomis, ita diuisum, vt singuli quinquaginta psalmos complectantur. Exhibetur primum ad quosuis psalmos argumentum et paraphrasis insignis græci anonymi scriptoris, vna cum Theodori, Heracleæ in Thracia episcopi, commentario, ex manuscriptis codicibus. Sequitur ipsa catena ex variis antiquis patribus græcis, quam Corderius ex libris, manu exaratis, recensuit; vltimum autem locum tenent eiusdem adnotationes in psalmos singulos:

FRANCISCI DE PVTEO *catena aurea super psalmos ex dictis sanctorum patrum*, Parisiis MDXX. 4.

ALOYSII LIPOMANNI *catena in psalmos decem priores*, ex auctoribus græcis latinisque collata ac post illius mortem a fratre *Andrea Lipomanno* edita, Romæ MDLXXXV. fol.

Catena aurea doctorum græcorum in quinquaginta dauidicos psalmos, quam *Daniel Barbarus* latine reddidit ac publicæ luci exposuit, Venetiis MDLXIX. fol.

Catena græcorum patrum in prouerbia Salomonis, cuius latinam interpretationem quum *Theodorus Peltanus* reliquisset, *Andreas Schottus* ad vsum publicum illam transtulit, Antuerpiæ MDCXIV. 8. Addita est GREGORII *thaumaturgi* [illegible] *rasis in ecclesiasten*, latine ac græce cum adnotationi- [illegible] catalogo eorum, qui in Salomonis prouerbia, eccle- [illegible] canticum canticorum commentati sunt. Accessit

 quo-

quoque MICHAELIS PSELLI *paraphrasis in canticum c*
ticorum, in sermonem latinum conuersa:

Catena patrum græcorum et latinorum in Ieremiam,
locum obtinuit in MICHAELIS GHISLERII *comment.*
in Ieremiam, Lugduni MDCXXIII. fol. tribus voluminil
Addita est catena patrum in *lamentationes Ieremiæ et Bar*

THOMAE AQVINATIS *catena aurea in quatuor e*
gelia, quæ latina lingua quidem; at ex græcis latinisque
tribus composita est. Prodiit illa non solum ab a
MCCCCLXXIV. sæpius separatim variis locis; sed etiam
THOMAE *opera* translata. Editiones post annum MDL
a recentiore manu interpolatas esse, eruditi viri animad
tunt. * Ipsa expositio hæc quatuor euangeliorum in rec
tioribus editionibus inscribitur *catena*; in antiquioribus
tem *glossa continua* adpellatur, ex quo suspicari licet, T
mam ipsum vocabulo *catenæ* haud vsum esse:

Catena græcorum patrum in Matthæum, cuius duo t
exstant. Alter in lucem exiit sub titulo: *symbolarum in M*
thæum tomus prior, exhibens catenam græcorum patrum v
et viginti, nunc primum [illegible] *itam, ex bibliotheca Carol*
Montchal, archiepiscopi tolosani, Tolosæ MDCXLVI. fol. E
gauit tomum hunc *Petrus Possinus*, ea ratione, vt græca
curate recenseret: interpretationem latinam, vna cum
tis ac libro de *concordia euangelistarum in genealogia chr*
adderet. Alter tomus inscriptionem præfert: *symbolarun*
Matthæum tomus alter, quo continetur catena patrum gr
rum triginta, collectore Niceta, episcopo Serrarum, To
MDCXLVII. fol. Editus ille est ex codice manuscripto
ctoris Bauariæ, cum *Balthasaris Corderii* versione lat
Tribuitur quidem catena hæc *Nicetæ*; illum autem vere
ctorem eius esse, non probari potest:

Catena græcorum patrum in euangelium secundum Marc
Romæ MDCLXXIII. fol. Collegit catenam hanc *Petrus*
sinus, ex codicibus manuscriptis recensuit, digessit ac
nam versionem addidit. Præmissum est PROCOPII

* vide: SIMON *histoire critique des principaux commentateu*
neau testament cap. XXXIII. p. 473.

...um in euangelistam Marcum accessitque, praeter alia, POS-...INI *spicilegium*; siue commentarius in loca selecta qua-...or euangeliorum:

Catena sexaginta quinque graecorum patrum in sanctum Lucam, quae quatuor simul euangelistarum introducit explica-...em, luce ac latinitate donata et ex aliis patribus, tam graecis; quam latinis, suppleta et adnotationibus illustrata a Balthasare Corderio, Antuerpiae MDCXXVIII. fol. Voluit qui-...dem Corderius catenam hanc graece ac latine edere; quum ...tem iniquitas temporum impediret, quominus ad graeca ...scribenda sumtus suppeditaretur, interpretationem suam ...nam tantum in lucem emisit:

Catena graecorum patrum in sanctum Ioannem, ex antiquis-...graeco codice manuscripto nunc primum in lucem edita a Bal-...re Corderio, Antuerpiae MDCXXX. fol. Quum Corderius ...xisset, viros doctos eosque linguae graecae peritos aegre ..., quod *catenam graecorum patrum* latine tantum edidis-...nc catenam in Ioannem vtraque lingua, et graeca; et ..., iuris publici fecit. Est illa ceteris adcuratior:

Catena explanationum veterum sanctorum patrum in acta ...rum et epistolas catholicas, Ioanne Bernardo Feliciano ...prete, Venetiis MDXLV.

Catena graecorum patrum in cantica veteris et noui testa-...ti, edita ab *Antonio Caraffa*, Patauii MDLXIV. 4. et ite-...tum *catena in pentateuchum*, cuius antea mentionem fe-..., Coloniae MDLXXIII. 8. Praeter catenas has, a nonnullis ...memorantur, vti: PROCOPII GAZAEI *catena in octo-...chum*; siue octo priores libros veteris testamenti: SAN-...TIS PAGNINI *catena argentea super pentateuchum et super ...er psalmos*: FLORIANI NONNII *catena argentea in pri-...caput geneseos*: PONTII CARBONELLI *catena in vniuer-...biblia*. Sed scripta haec iis catenis, de quibus disserui, iure ...adnumerari possunt, quum illa partim ex monimentis ...rum doctorum; siue patrum haud collecta sunt; partim ...nam, catenarum patrum propriam, minus prae se habent. *

...catenis patrum notitiam suppeditant: ITTIGIVS *tractatu de ...bliothecis et catenis patrum*, qui Lipsiae MDCCVII. 8. prodiit: WOL-

quoque MICHAELIS PSELLI *paraphrasis in ca*
ticorum, in sermonem latinum conuersa:

Catena patrum graecorum et latinorum in Iere
locum obtinuit in MICHAELIS GHISLERII *c*
in Ieremiam, Lugduni MDCXXIII. fol. tribus v
Addita est catena patrum in *lamentationes Ieremia*

THOMAE AQVINATIS *catena aurea in eu*
gelia, quae latina lingua quidem; at ex graecis la
tribus composita est. Prodiit illa non solur
MCCCCLXXIV. saepius separatim variis locis; se
THOMAE *opera* translata. Editiones post annu
a recentiore manu interpolatas esse, eruditi viri
tunt. * Ipsa expositio haec quatuor euangelioru
tioribus editionibus inscribitur *catena*; in antiqu
tem *glossa continua* adpellatur, ex quo suspicari
mam ipsum vocabulo *catenae* haud visum esse:

Catena graecorum patrum in Matthaeum, cuit
exstant. Alter in lucem exiit sub titulo: *symbola*
thaeum tomus prior, *exhibens catenam graecorum p*
et viginti, *nunc primum editam*, *ex bibliothe*
Montchal, *archiepiscopi tolosani*, Tolosae MDCXLV
gauit tomum hunc *Petrus Possinus*, ea ratione, v
curate recenseret: interpretationem latinam, vi
tis ac libro de *concordia euangelistarum in genea*
adderet. Alter tomus inscriptionem praefert: *sy*
Matthaeum tomus alter, *quo continetur catena pa*
rum triginta, *collectore Niceta*, *episcopo Serrar*
MDCXLVII. fol. Editus ille est ex codice manu
ctoris Bauariae, cum *Balthasaris Corderii* vers
Tribuitur quidem catena haec *Nicetae*; illum aut
ctorem eius esse, non probari potest:

Catena graecorum patrum in euangelium secund
Romae MDCLXXIII. fol. Collegit catenam hanc
sinus, ex codicibus manuscriptis recensuit, dige
nam versionem addidit. Praemissum est PROC

* vide: SIMON *histoire critique des principaux commenta* [illegible] *cap.* XXXIII. p. 473.

CLAVDII *taurinensis commentarius* in *epistolam ad Galatas*, Parisiis MDXLII. 8. praeter quem ex reliquis commentariis, ab eo scriptis, nullus lucem vidit:

FLORI MAGISTRI commentarius in *omnes sancti Paulli epistolas*, ex patrum scriptis compositus. Habetur in BEDAE *operibus*; cum autem fetum esse non Bedae; sed Flori huius, doctissimi viri monstrarunt:

CHRISTIANI DRVTHMARI commentarius in *euangelium sancti Matthaei*, qui in lucem exiit cura *Iacobi Wimphelingii*, Argentorati MDXIV. fol. ac studio *Menardi Moltheri* et *Ioannis Secerii*, Hagenoae MDCXXX. 8. Laudatur expositio haec tamquam lectione digna:

HAYMONIS commentarii in *psalmos*, Friburgi, Antuerpiae, Coloniae, Parisiis MDXXXIII. 8. in *Iesaiam* libris tribus, a *Nicolao Herborn* euulgatis, Coloniae MDXXXI. 8. in *duodecim prophetas* et in *cantica canticorum*, Coloniae MDXXXIII. 8. in *epistolas Paulli*, sine loci nota MDXXVIII. 8. Coloniae MDXXXIX. 8. quam expositionem sub falso REMIGII remensis nomine edidit *Io. Baptista Villalpandus*, Romae MDXCVIII. fol. et iterum Moguntiae MDCXIV. fol. atque in *apocalypsin* libris septem, Parisiis MDXXXV. 8. Commentarii hi Haymonis ex antiquioribus plerumque scriptoribus sumti sunt ac collecti:

RABANI MAVRI commentarii in *pentateuchum*, qui separatim prodierunt, Coloniae MDXXXII. 8. in libros *iudicum*, *Ruth*, *regum*, *paralipomenon*, *Iudith*, *Esther*: in *prouerbia Salomonis*: in librum *sapientiae*: in *ecclesiasticum*: in *Ieremiam*, *Ezechielem*, libros *maccabaeorum*, euangelium *Matthaei* atque *Paulli epistolas*. Omnes commentarii hi coniunctim editi sunt in RABANI MAVRI *operibus*, quae *Georgius Colvenerius* in lucem emisit, Coloniae MDCXXVII. fol. tribus voluminibus:

PASCHASII RADBERTI commentariorum in *euangelium Matthaei* libri duodecim: expositionis in *psalmum* XLIV. libri tres: expositionis in *threnos Ieremiae* libri quinque, qui separatim lucem adspexerunt, Basileae MDII. Coloniae MDXXXII. cum obtinuerunt explanationes hae in PASCHASII *operibus* a *Iacobo Sirmondo* publicae luci expositis, Parisiis [illegible] fol.

 REMI-

§. VI.

Aetate *media* nonnulli scripturis sacris ei
operam dederunt ac commentarios reliquerur
autem eruditione, qua idoneus oraculorum d
interpres instructus esse debet, carerent, expos
lorum frigidae sunt ac ieiunae. Inter monime
nii, quae ad posteros transmiserunt, locum habet
ordinaria et vti adpellatur, *interlinearis*. Non
tem latinae; sed graecae quoque ecclesiae doctore
runt, qui libros sacros interpretarentur.

Ad aetatem hanc scripta exegetica eaque latino
rum, quae nunc sequuntur, pertinent:

BEDAE commentarius in *pentateuchum*: in
prophetam; siue in priorem eius librum allegoric
libris quatuor: in libros *regum*, hoc est, libros
regum, quaestiones triginta: allegorica expositio
Nehemiam prophetas, libris tribus: libri *Tobiae* e
legorica: in *Iobum* libri tres: in *cantica canti*
septem, quae scripta vti ad vetus testamentum sp
alia eiusdem interpretationes librorum noui testa
plectuntur. Exstant commentarii in *quatuor eu*
acta apostolorum, vna cum commentatione de
locorum; vel ciuitatum, quarum in *actis apostolor*
fit: in *epistolas Iacobi*, *Petri*, *Ioannis* et *Iudae* ap
calypsin. Omnia haec coniunctim habentur in E
ribus, quae saepe in lucem prodierunt:

FLACCI ALCVINI; siue ALBINI *interroga*
sponsiones; siue *liber quaestionum in genesin*,
MDXXIX. 8. *expositio in septem psalmos poenitential*
mum CXVIII. et in *psalmos graduales*, Parisiis M
commentarii in *ecclesiasten*, Basileae MDXXXI. 8.
euangelium libris septem, Argentorati MDXXVII.
nes hae locum obtinuerunt in eius *operibus*, quae
Chesne; siue *Quercetanus* edidit, Parisiis MDCXVI

WOLFIVS dissertatione de *catenis patrum graecorum*
num manuscriptis, Vitembergae MDCCXI. FABRI
theca graeca volum. VII. p. 727. BVDDEVS *isagog. a*
vniuersam libr. II. *cap* 8. p. 1635. SIMON *histoire cri*
cipaux commentateurs du nouueau testament cap. XXX.

PETRI LOMBARDI *glossa in psalmos Dauidis*, ex selectis et orthodoxis auctoribus, Noribergae MCCCCLXXVIII. fol. Basileae MCCCCLXXXVI. Parisiis MDXLI. fol. *collectanea in omnes Paulli epistolas*, ex Ambrosio, Hieronymo, Augustino atque aliis, Parisiis MDXXXV. fol. MDXXXVII. fol. MDXLI. MDXLIII. MDLV. 8.

IOACHIMI, qui gente Calaber fuit, commentarius in *Ieremiam*, Venetiis MDXIX. MDXXV. 4. Coloniae MDLXXVII. 8. in prophetam *Iesaiam* ac nonnulla capita *Nahum*, *Habacuc*, *Zachariae* et *Malachiae*:

ALEXANDRI DE HALES commentarii in *psalmos*, sub *Bonauenturae* et maxime sub *Hugonis de Caro* nomine saepius editi, Venetiis MCCCCXCVI. Lipsiae MDLIV. Venetiis MDLXXV. Coloniae MDCXXI. fol. et in *apocalypsin*, Parisiis MDCXLVII. fol.

HVGONIS DE SANCTO CARO *postillae*; siue *breues commentarii in vniuersa biblia iuxta quadruplicem sensum*, litteralem, allegoricum, moralem, anagogicum, Venetiis et Basileae MCCCCLXXXVII. Basileae MCCCCXCVIII. MDIV. Parisiis MDVIII. MDXXXVIII. MDXLVIII. fol. sex voluminibus: Coloniae MDCXXI. Lugduni MDCXLV. MDCLXIX. fol. octo voluminibus:

THOMAE AQVINATIS expositio in librum *Iobi*: in *primam quinquagenam psalmorum Dauidis*, Lugduni MDXX. 8. in *canticum canticorum*, quae separatim in lucem exiit MDXLV. 8. MDLXXXVII. Parisiis MDCXXXIV. 4. in *Iesaiam* ac *Ieremiam* huiusque *threnos*, Venetiis MDXXVII. fol. quae tres expositiones a nonnullis THOMAE anglico adscribuntur. Exstat quoque eiusdem commentarius in euangelium *Ioannis* atque in *Paulli epistolas*, Basileae MCCCCLXXV. Bononiae MCCCCLXXXI. fol. ac saepius. Recensentur praeter haec, alia ingenii monimenta, quibus Thomas Aquinas libros sacros illustrauerit; viri docti autem recte adfirmant, Thomam hunc auctorem illorum haud esse. Editiones *operum* eius, in quibus et memorati libri exegetici locum habent, variae exstant. Prodierunt enim illa Romae MDLXXII. [M]DXCII. Antuerpiae MDCXII. Parisiis MDCLX. fol. multis [volu]minis. Referre et huc possum: DAVID LENFANT *biblia* [ex] *Thoma*; *siue explicatio locorum veteris testamenti ex* [eius]*dem scriptis*, Parisiis MDCLVII. 4. BONA-

BONAVENTVRAE expositio in *psalterium*, e *Ieremiae threnos*: in *caput* VI. *Matthaei* et in *Lu* ...niuntur interpretationes hae in eius *operibus*, qu... anno MDLXXXVIII. ad MDXCVI. fol. octo prodierunt:

ALBERTI *magni* monimenta ingenii exe... sunt: commentarii in *psalmos*: in *Ieremiae thre*... *ruch*: in *Danielem*: in *duodecim prophetas mino*... mo loco memorati, separatim lucem videru... MDXXXVI. fol. Praeter hos, reliquit ille comn... quatuor *euangelia*, Hagenoae MDIV. MDV. MDV... voluminibus, atque in *apocalypsin*, Basileae MDVI... haec constituunt quinque tomos, a septimo ad... *operum* eius, quae cura *Petri Iammy* prodieru... MDCLI. fol. vno ac viginti tomis:

NICOLAI DE LYRA, qui tempore hoc pri... pretum scripturae sacrae fuit, *postillae perpetuae*; *commentaria in vniuersa biblia*, quod opus L... constat. Multae sunt illius editiones, ita inter... vt aliae aliis meliores sint ac praestantiores. Prir... lucem prodiit Romae MCCCCLXXI. fol. quinqu... bus hancque eodem seculo plures sequutae sun... MCCCCLXXVIII. Venetiis MCCCCLXXXIII. MCC... Noribergae MCCCCLXXXVII. cum additamentis P... *gensis* ac DORINGII *replicis*, de quibus postea... ribergae MCCCCXCIII. MCCCCXCVII. cum adiun... tam marginalibus ANSELMI; quam interline... nariis HVGONIS DE SANCTO CARO et W... STRABONIS, ac praeter LYRANI *moralitat*... eiusdem libello *trium quaestionum*, *iudaicam per*... *tholica fide improbantium*. Basileae MCCCCXCVII... minibus: MDI. MDIX. Parisiis MDXX. Lugdu... Venetiis MDLXXXVIII. Editionibus his adcurati... emendatiorem ad vsum publicum transtulerunt: *Feuardentius*, *Io. Dadreus* et *Iacobus de Cuilly*, Parisiis MDXC. fol. sex voluminibus. Post ean... lucem viderunt Duaci MDCXVII. in *bibliis glossat*... rum duacenium: Antuerpiae MDCXXXIV. cur...

sancto Martino et in IO. DE LA HAYE *bibliis maximis*, Parisiis MDCLX. Commentarios hos de Lyrani industria non solum; sed etiam eruditione luculenter testari atque inter reliquas scripturae sacrae explicationes, tempore hoc compositas, omni iure principem locum tueri, communis virorum eruditorum sententia est. Peritus fuit auctor linguae ebraeae atque in rabbinorum scriptis diligenter versatus est; quum autem minorem sermonis graeci notitiam sibi comparasset, caussa haec est, cur vetus testamentum felicius atque adcuratius illustrauerit; quam nouum. Ex iudaeorum doctoribus inprimis sequutus est R. Salomonem Iarchi; siue vt alii eum adpellare malunt, Isaac eumque et in adnotationibus suis laudauit. In sensu scripturarum sacrarum litterali eruendo maiorem, quam multi alii temporis huius interpretes, operam posuit. Loca librorum noui foederis, quae ex antiquitate ebraica lucem accipiunt, singulari cura explanauit. Se libere sentire; nec per auctoritatem patrum de recta via deflectere, saepius ostendit. Omni tamen vitio opus, quod confecit, carere, minus existimandum est. Tribuit interdum iudaeorum effatis plus, quam decet. Sequitur dogmata Aristotelis non semper recte ac prudenter. Discessit in quibusdam a Thoma Aquinate huiusque caussam vt ageret, DIDACVS DEZA scripsit *defensorium* pro Thoma contra Lyranum, separatim Hispali MCCCCXCI. 4. et Parisiis MDXIV. 8. editum; postea autem eiusdem *praelectionibus nouarum defensionum pro Thoma Aquinate sancto* in *quatuor libros sententiarum*, Hispali MDXVII. fol. earumque volumini secundo subiectum. PAVLLVS *burgensis* composuit: *additiones ad Nicolai Lyrae postillas in sacram scripturam*, vna cum LYRANI *postillis*, Lugduni MDXC. ac saepius euulgatas. In illis varios errores Lyrano obiecit ac confutauit; nimio autem contradicendi studio incitatus, ipse a recta via aberrauit. Contra aduersarium hunc pro Lyrano pugnauit MATTHIAS DORING in *replicis aduersus Paullum burgensem*, quae cum Lyrani glossis in scripturam sacram saepius lucem viderunt:

DIONYSII CARTHVSIANI commentarii in *vniuersos sacrae scripturae libros*. Prodierunt illi Coloniae atque aliis locis inde ab anno MDXXXIV. fol. duodecim voluminibus; non singulare

quia apud homines meliorum litterarum rud
ritatem consequuta est, vt quisque, qui li
plicare atque intelligere vellet, ea vteretur
quoniam in margine collocatur. Auctor
FRIDVS STRABO; siue, vt ab aliis voc
Ipsa glossa hæc ita composita est, vt non o
glossæ tueri possit. Exhibetur sæpe comme
non satis, vti fieri debebat, explicantur:
adferuntur, quæ a sensu litterali discedunt v
quæ nullum momentum habent; nec ad
nent. Glossa hæc postea aucta est atque a
breuissima glossa, quæ quum inter textus l
bat, adpellatur *interlinearis*, ab *ordinaria* pı
Vitia habet, cum *ordinaria* communia. Iı
cibus obscurioribus explicandis atque indica
ficent; minus autem diligenter hoc ostend
mysticos sectatur ac plane ineptas adfert ety
pta est *glossa* hæc *interlinearis* ab ANSEL
Quæ memorantur, editiones glossæ ordinaı
sionum sunt: Noribergæ MCCCCXCIII. Ven
Noribergæ MCCCCXCVI. fol. sex voluminib
atque anno fol. tribus voluminibus: Basilea
fol. sex voluminibus: Parisiis MDXXIV. fol.
bus: Lugduni MDXXVIII. MDXLV. fol. se
Veneriis MDLXXXVIII. fol. quatuor volumi

Inter Graecos itidem aetate hac fuerunt, qui ingenia atque industriam suam ad id adhiberent, vt libros sacros interpretarentur. In eorum ordine sunt:

OECVMENIVS, cuius exstat: commentarius in *acta apostolorum*: in *epistolas septem catholicas* atque *epistolas Paulli*, qui cum ARETHA in *apocalypsin* prodiit graece, Veronae MDXXXII. fol. ac cum *Ioannis Hentenii* latina interpretatione cura *Federici Morelli*, Parisiis MDCXXXI. fol. duobus voluminibus. Quum collectus est commentarius hic ex variis auctoribus, a nonnullis adnumeratur ille *catenis*; recte autem hoc fieri, alii non sine caussa dubitant. Quamuis enim iste ex variorum scriptis compositus est; ipse tamen Oecumenius non raro sententias suas addidit. Ob breuitatem, cui maximopere studuit, explanatio eius non tam commentarii; quam certe plurimis in locis, scholiorum speciem prae se habet. Immo nondum supra omnem dubitationem positum est, Oecumenium commentarii huius auctorem esse:

MICHAEL PSELLVS, qui reliquit: *paraphrasin metricam in cantica canticorum*, editam latine Venetiis MDLXXIII. 4. Antuerpiae MDCXV. 8. graece cura *Io. Meursii*, Lugduni Batauorum MDCXVII. 4. Commentarius in *cantica canticorum*, ex Gregorio nysseno, Nilo et Maximo a Psello, vti creditur, collectus, non solum latine saepius prodiit; sed etiam graece ac latine: *

THEOPHYLACTVS, cuius ad nos peruenerunt: commentaria in *quatuor prophetas minores*, Habacucum, Ionam, Naum et Hoseam; capite autem primo ac parte secundi mutila. Prodierunt illa latine ex interpretatione *Io. Loniceri*, Parisiis MDXLII. 8. MDXLIX. 8. ac cum aliis Theophylacti commentariis, Basileae MDLIV. MDLXX. fol. Exstant etiam eiusdem commentarii in *quatuor euangelistas*, editi latine ex versione *Io. Oecolampadii*, Coloniae MDXXXVI. MDXLI. 8. graece Romae MDLII. fol graece ac latine, Parisiis MDCXXXI. fol. cum dicta *Oecolampadii* interpretatione. Acce-

* DVCAEI *auctario*; siue *bibliotheca veterum patrum*, tom. II. 81.

Accedunt commentarii in *epistolas Paulli*, græc
Londini MDCXXXVI. fol. atque in *acta apostol*
cum versione notisque marginalibus *Laurentii* S
loniæ MDLXVIII. Additæ sunt quædam patrum
Quæ in commentariis Theophylacti habentur,
ex patrum, præcipue Chrysostomi, scriptis depr
luti in epitomen redacta sunt:

EVTHYMIVS ZIGABENVS, cuius exstant:
rii in *omnes psalmos Dauidis* et in *decem sacra s*
tica, latine tantum editi. Lucem viderunt prin
MDXXX. fol. deinde sæpius, Parisiis MDXLIII
MDLX. Venetiis MDLXVIII. 8. Lugduni MDLX
THYMII *præfationem in psalmos*, satis longam,
tura, origine, vsu, scopo, vario genere, obscuri
nibus græcis psalmorum diligenter exponitur, g
ne iuris publici fecit STEPHANVS LE MOYN
psit EVTHYMIVS quoque commentarium in *q*
gelia, ex Chrysostomo atque aliis antiquis eccle
cum iudicio collectum; qui autem itidem lati
Io. Hentenio interprete, in lucem exiit, prim
MDXLIV. fol. deinde Parisiis MDXLVII. MDLX. M

§. VII.

Tempore *recentiori* maiora felicioraque
explicandis libris diuinis collocata sunt, quun
litteræ restitutæ ac sacra emendata essent.
hi inter se differunt, primum religione sua loc
illis tenent lutherani, reformati, pontificii, ar
si illos christianis adnumerare velimus, socin
quam diuersitatem adtendendum est, vt faci
adcuratius expositiones eorum diiudicemus.
inter se discrepant libris scripturæ sacræ, ad q
nandos operam suam adhibuerunt, illorumque
ses constitui possunt, ita vt ad primam ii perti
in vniuersam scripturam; aut plerosque illius l
mentati sunt: ad secundam, quorum interpret
certos tantum libros spectant ac denique ad te

* *variorum sacrorum tom.* I. p. 150.

[...]laria ac ſelectiora loca codicis ſanctioris illuſtra[...] Ordinem hunc in enarrandis commentariis ſe[...] atque interpretes ipſos, vti illi religione diuerſi ſunt, [di]ſtincte recenſebo.

Primus locus adſignandus eſt commentariis in *vniuerſam ſcripturam*; vel *plerosque* eius *libros*, cuius generis expoſi[t]iones inter *lutheranos* ſcripſerunt:

MARTINVS LVTHERVS, qui non perpetuum quidem [com]mentarium in omnem ſcripturam ſacram compoſuit; at[ta]men plerosque illius libros cum ſingulari ſtudio; tum obla[ta] occaſione illuſtrauit atque expoſitiones reliquit longiores [...] ac breuiores. Interpretem ſe probauit *geneſeos*, *deu[tero]nomii*, *pſalmorum* haud paucorum, *eccleſiaſtes*, *cantici can[tico]rum*, *prophetarum* maiorum et minorum, euangeliſtarum, [Ma]tthaei, *Lucae*, *Ioannis*, *actorum apoſtolorum*, *epiſtolarum ad* [Ga]lathios, *ad Galatas*, *Petri*, *Ioannis*, ita vt vel integros li[bros] vel partes eorum ac capita explanaret. Quibus annis ſin[gul]ae eius interpretationes primam lucem viderint ac poſtea [...] iterumque litteris ſint deſcriptae, alio loco * memoraui. [...] eminent commentarii in *geneſin* atque in *epiſtolam* [ad Ga]latas. Oſtendit Lutherus in explicationibus ſuis ſingu[lar]em rerum theologicarum cognitionem, quae in ipſo non [...] fuit; ſed viua. Explanat non tantum verba; ve[rum] etiam res; ea tamen ratione, vt a textu haud raro di[gred]iatur ad argumenta ac quaeſtiones dogmaticas, morales, [...]icas, id quod nonnulli, veluti vitioſum, ſine cauſſa [repr]ehendunt. Sequutus eſt Lutherus morem ſeculi ſui at[que] ipſos patres; nec haec ſcripturam ſacram interpre[tand]i ratio penitus contemni debet. Certe explicationes huius[...] ſaepe vtiliores ſunt; quam criticorum ieiunae ac ſteriles [comm]entationes. Nonnulli adnotationes eius contrahere ea[rum]que compendium exhibere, inſtituerunt. Spectant huc: [...]LIS NEZENII *operationes biblicae Lütheri*, quarum pars [...] Ienae MDX. ſecunda autem eodem loco MDCXI. 4. lu-cem

[...]tionibus, LVTHERI *operum tomis*, qui eius ſcripta exegetica [...]tinentur, praemiſſis, a primo vsque ad nonum. Ipſa *opera* [...] prodierunt.

... exit. * atque ABRAHAM. CALOVII *deutliche* ... *der auslegung, die in Lutheri schriften* ... ... erens antea mentionem feci Edidit quoque ... GOTTLOB. FOERTSCHIVS *biblisches* ... MDCCXXVI. 4. ** eoque voces dictionesque ... ex Lutheri libris litterarum ordine illustrau...

VICTORINVS STRIGELIVS, qui in singulos li... ...usque fœderis commentatus est ac breuior... ... separatim; non coniunctim editas. Non ... ...onis illæ sunt auctorque reprehenditur, qu... ... magis profanam; quam sacram eruditionem ... ... Exierunt cum scholiis atque argumentis ... ... Lipsiæ MDLXVI. ibidem MDLXXIV. 8. *exodus* ... MDLXVI. eodem loco MDLXXII. Bremæ MDLXXXV. ... Lipsiæ MDLXVI. 8. *numeri*, Lipsiæ MDLXVI. 8. ... Lipsiæ MDLXVI. 8. libri *Iosuæ*, Lipsiæ MD... ...XX. MDLXXV. 8. *iudicum*, Lipsiæ MDLXXV. MDL... ... *Ruth*, ibidem MDLXXI. MDLXXII. 8. *Samuelis*, ... *paralipomenon*, cum chronologia in historiam regni ... ...raelis a Saule vsque ad exsilium babylonicum, ... MDLXIX. MDLXXXIII. fol. Neostadii MDXCI. 8. *Esdræ* ... ...iæ, *Esther*, Lipsiæ MDLXXI MDLXXII. 8. *Iobi*, ... MDLXVI. MDLXXI MDLXXV. 8. omnium *psalmorum* ... MDLXIII. fol. eodem anno 8. Neostadii MDLXII ... ... commentariis Strigelius summam confessionis fi... ... arbitrio exhibuit quorumque pars a psalmo LXII LX...

* ... *alten und neuen theolog. sachen*, 1728. p. 10.

** ... p. 770.

*** ... commentationum in scripturam sacram syllabum, ... librorum biblicorum dispositum, vna cum indi... ... ill sint, exhibent: CALOVIVS *pædia* ... *theologici adpendice* p. 390. FABRICIVS ... p. 153. et 643. Si quis scire velit tempus, quo ... viderunt, consulat ille: SECKENDORFII *hist* ... *tertium* ac LVTHHERI *operum*, quæ Hal... ...erunt, ... *secundum*. Testimonia de pr... ...num recenset PORTA in *pastorali Lutheri* p. ... *au vieux testament libr.* III. *cap.* ... reprehendit, ad ea respondet BVDDEVS *isagog* ... *lib.* II. *cap.* 8. §. 12. p. 1674.

LXVII. anglice quoque prodiit, Londini MDXCVI. 4. Exstant praeterea eiusdem scholia in Salomonis libros tres, *prouerbia, ecclesiasten, canticum canticorum*, Lipsiae MDLXV. 8. in quatuor *prophetas maiores*, Lipsiae ab anno MDLXIV. 8. in *prophetas minores*, Lipsiae ab anno MDLXI. MDLXX. 8. in libros *Sirachidae* ac *sapientiae*, Lipsiae MDLXIX. MDLXXI. 8. *maccabaeorum*, ibidem MDLXXI. ac quam editionem nonnulli addunt, Lugduni MDLXXVIII. fol. in reliquos libros *apocryphos*, Lipsiae MDLXIX. MDLXXI. MDLXXXVII. 8. in omnes libros *noui testamenti*, Lipsiae MDLXV. 8. ibidem sine anno 4. MDLXXXIII 4. *

10. BRENTIVS, qui magnam laudem ob expositionem scripturarum sacrarum consequutus est sibique inter interpretes ecclesiae nostrae post Lutherum locum praecipuum conciliauit. Illustrauit plerosque libros diuinos, ac quamuis maxime dogmaticam explicandi rationem sequutus sit; minus tamen neglexit, quae ad voces, dictiones earumque significationes pertinent. Ipsae expositiones sunt perspicuae atque inprimis ad id compositae, vt non solum rectae; sed etiam salutari cognitioni ac vitae piae inseruiant. Exstant illae in BRENTII *operibus*, editis Tubingae ab anno MDLXXV. vsque ad MDXC. fol. quorum quum sunt octo tomi, commentarii septem eorum prioribus continentur: *primo* in quinque libros Mosis: *secundo* in Iosuam, cuius duplex expositio, prior ac posterior, exhibetur: in libros iudicum, Ruth, Samuelis, regum, Esram, Nehemiam, Esther: *tertio* in Iobum et psalmos: *quarto* in Salomonis ecclesiasten, Iesaiam, Ieremiam, Hoseam, Amosum, Ionam, Micham: *quinto* in Matthaeum, Marcum et Lucam: *sexto* homiliae in Ioannem et in eumdem exegesis ac *septimo* commentarii in acta apostolorum, Paulli epistolas ad Romanos, Galatas, Philippenses et Philemonem: **

* vide: WEISMANNI *historiam vitae et controuersiarum Victorini Strigelii* p. 60. LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 976.

** FABRICII *histor. biblioth. part.* II. p. 19. FISCHLINI *memoria theologorum wirtenbergensium part.* I. p. 34. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 485. *vnpartheyischer bibliothecarius* p. 188. SERPII *epitaphia theologorum Suecor.* p. 123.

...ivs, cui locus ... iure a...
... commentarios in diuersos libros ...
... nominatim in pentateuchum ...
...um, *Ruth*, *psalmos* quosdam: ex ...
...um, *Habacuc*, *Zachariam*, *Malachi*...
... *Ioannis*, Paulli epistolas ad *Rom*...
... ...um atque *apocalypsin*. Comment...
... recensebo ac quo loco ac tempore ...
..., quando singularium scripturæ ...
...es enarrandi sunt. Iam retulisse ...
...erum exegeticorum duos tomos lucem ...
... MDXC. et MDXCII. fol. iterum Lipsiæ M...
... fol. *

...STORPIVS, loco hoc memorandus ob ...
... *...nes libros biblicos*, Rostochii MDCXLVIII. ...
...ibus, quæ non sine iudicio ac diligentia ...
...terpretibus collectæ ac propria meditatione ...
... tamen earum maior fuit superiore; qua...
... : **

*...nmarien; oder grundliche auslegung vber die ...
... schrift alten vnd neuen testaments, wie auch d...
...nten apocrypha, samt nutzlicher vnterweisung zu...
... gebrauch im glauben, leben vnd leiden.* Opus ho...
... Eberhardi III. ducis wirtenbergici a tribus ...
...acobo Heinlino, *Ieremia Rebstockio*, *Io. Conrad*...
... consilio compositum est, vt ad vsum publicum
... inseruiret. Ad emendandum illud in reb...
... genere studia sua postea *Io. Wolfgangus Iæger*...
... *Pfaffius* et *Andreas Adamus Hochstetterus*
... conspectum publicum id venit Stuttg...
... Lipsiæ MDCCIX. 4. MDCCXXI. fol. R...
... 4. sex partibus. Ita scriptus est libe...

---

* ... *...am Chytræi libr.* III. p. 264. 310. 420.

** ... *Mayeri biblica continuata* p. 33. LILIEN...
... p. 1018. eiusdem *dissertatio epistol.* ...
... *ecclesiam et rem litterariam*, Ros...

vt et rudioribus et eruditis, præsertim oratoribus sacris, non mediocrem vtilitatem adferre possit: *

ABR. CALOVIVS, qui vti de vniuersa doctrina sanctiore; ita de ea optime meritus est, quæ ad scripturam sacram atque interpretationem eius spectat. Opus, cuius caussa loco hoc ille memorandus ac laude ornandus, sunt: *biblia illustrata, in quibus*, vti inscriptio docet, *emphasis vocum ac mens dictorum genuina e fontibus, contextu et analogia scripturæ eruuntur: versiones præcipuæ cum ebræo et græco textu, vindicata vbique huius sinceritate, conferuntur: expositiones cum veterum; tum recentiorum interpretum expenduntur: veriores patrum ipsorummet, beati Lutheri et aliorum theologorum propriis verbis stabiliuntur: loca difficiliora et dubia textualia, historica, chronologica, topographica et alia expediuntur: contradictiones adparentes discutiuntur: quæstiones variæ theoreticæ et practicæ soluuntur: oracula prophetica de christo eiusque regno et quæcumque omnino ad fidei euangelicæ confirmationem faciunt, ex instituto adseruntur: corruptelæ iudæorum et hæreticorum, maxime modernorum, luculenter retunduntur: Grotianæ deprauationes et ψευϑερμηνείαι iusto examini sistuntur et exploduntur.* Longiorem titulum hunc eam ob caussam transcripsi, vt quisque facile videat, quæ *bibliis* his contineantur. Absoluuntur illa quatuor tomis, ita vt duo priores vetus; posteriores autem nouum testamentum complectantur. Illi in lucem prodierunt Francofurti ad Mœnum MDCLXXII. hi ibidem MDCLXXVI. fol. quam primam editionem sequuta est secunda, Dresdæ MDCCXIX. fol. Opposuit Calouius opus hoc præcipue GROTII *adnotationibus ad vetus et nouum testamentum* hasque et in illud transtulit, quumque Grotius, exemplum iudæorum ac socinianorum sequutus, omnes ingenii vires ad id adhibuit, vt prophetarum vaticinia de messia peruerteret, defendit illa egregie ac quæ sit vera eorum sententia, adcurate ostendit. Adiungit simul pontificios, reformatos, inprimis socinianos illorumque falsas interpretationes itidem refel-

---

* *eruditor.* MDCCX. p. 406. *vnschuldige nachrichten,* 1709. p. . *deutsche acta eruditor. volum.* VI. p. 1035. LILIENTHALII *preussische bibliothec* p. 627.

refellit. In locis obſcurioribus haud quidquam
tit, quod ad ſenſum litteralem eruendum pertin
ditur quidem ſæpe a re principali interdum lo
autem vtilitate carent, quæ diſſerit. In *præloqu*
gulis ſcripturæ libris præmiſſa ſunt, exponit de e
argumento, partitione, auctore, interpretibus
rebus, quemadmodum in *præloquio generali* de
codicis ſacri latinis ac germanicis: de iis, qui
ſcripturam commentariis; aut adnotationibus
de cauſſis falſarum interpretationum; in *præl*
in *libros veteris teſtamenti* de linguæ ebrææ in f
conſeruatione aliisque generis huius argumentis.
hibetur *chronicon biblicum de epochis et annis*
menti, a mundi conditu ad finem LXX. *hebdomad*
magna cum eruditione ac diligentia conſcript
noui teſtamenti, præter prolegomena, quæ ad
mentum hoc ſpectant, præ ſe ferunt: *harmoniam*
ad concinnandum nouum monoteſſaron, itidem p
inſtructam de ſcriptoribus harmonicis ac quibus
monia obſeruandis. Quibus omnibus quum *h*
commendant, mirum non eſt, illa magnam la
exiſtimationem ſibi conciliaſſe Inter ipſos po
CHARDVS SIMON, licet ille acerrimus ſit cen
tim theologorum lutheranorum ac reformatoru
opus hoc laudat ac fatetur, Calouium exquiſit
ac ſingularem eruditionem monſtraſſe. * IO. C
quidem iudicat, eum *nunquam emtores inuenturu*
dacibus ſcriptis, niſi iis callide integrum opus G
ſcripturam ſacram inſeruiſſet; hæc autem inique
rici vel nimiæ erga Grotium venerationi; vel
libidini tribuenda eſſe, quis veritatis amator
Omittit Calouii nomen; non alium autem, ni
ſtringi, verba ſatis perſpicue ſignificant. ***

* *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nou*
cap. XLVIII. p. 724 ſeq.
** *epiſtolis criticis et eccleſiaſticis*; ſiue *artis criticæ volu*
*** de CALOVII *bibliis illuſtratis* videas: ALETHAE
commentariis vber die ſchrift part. I. p. 289. 321.

hæc *illuſtrata*, CALOVIVS edidit biblia germanica cum breuioribus notis, quæ ex Lutheri ſcriptis collectæ ſunt, ſupra a me iam memorata, quum biblia gloſſata, vti dicuntur, recenſui:

IO. OLEARIVS, qui iuris publici fecit: *bibliſche erklärung, darinnen nebſt dem allgemeinen hauptſchlüſſel, bey iedem buch die benahmung, ſummariſche verfaſſung, richtige abtheilung, denckwürdige erklärung, des hauptzwecks vorſtellung, unfehlbare verſicherung des canoniſchen anſehens vnd nachdrucks, kurtze wiederhohlung in gedenckreimen: bey ieden capitel die ſummariſche vorſtellung, richtige abtheilung, genaue verbindung, aus der grundſprache nöthige erklärung, erbauliche anfuhrung des nutzens, denckwürdige erneurung der alten lehrer, geiſtreiche ermunterung Lutheri zu finden*, Lipſiæ MDCLXXVIII. MDCLXXXI. fol. quinque tomis, opus, quod non ſingularem quidem dignitatem habet; miniſtris tamen ſacri ordinis, quando ab iis verbum diuinum in orationibus explicandum eſt, vtilitatem adferre poteſt. * Ab eo diuerſa ſunt: GOTTFRIDI OLEARII *biblica theoretico practica adnotata*, Halæ MDCLXXVI. MDCLXXXVII. MDCC. 4. nec ad locum hunc pertinent, quum in illis præcipue res controuerſæ ac morales pertractantur:

SEBASTIANVS SCHMIDIVS, cuius interpretationes ſcripturæ ſacræ in magno honore ſunt atque ob virtutes eruditionis, adcurationis, ordinis, perſpicuitatis merito laudantur. Scripſit ille commentarios, in plerosque codicis diuini libros: in *geneſin*, libros *Ioſuæ*, *iudicum*, *Ruth*, *Samuelis*, *regum*, *Iobum*, *pſalmos* propheticos de chriſto, *Salomonis eccleſiaſten*, illuſtriora *Ieſaiæ* vaticinia, *Ieremiam*, *Hoſeam*, euangelium *Ioannis*, Paulli epiſtolas ad *Romanos*, priorem ad *Corinthios*, *Galatas*, *Coloſſenſes*, priorem ad *Timotheum*, *Theſſalo-*

bibliothecam Mayeri biblicam continuatam p. 18. LILIENTHALII *theologiſche bibliothec* p. 487. *vnpartheyiſchen bibliothecar.* p. 273.

* *Acta eruditor.* MDCLXXXII. p. 47. ARNDII *bibliothec. Mayeri biblica continuata* p. 27. *vnpartheyiſcher bibliothecarius* p. 980.

salonicenses, Philemonem, Ebraeos. Commentarii hi eiusdemque dignitatis sunt. Post mortem Schmid editi multo inferiores sunt iis, quos ille ipse iuris cit. Singulos postea distincte enarrabo atque ad locum referam: *

IOACHIMVS LANGIVS, meritis in theologi exegeticam celebris ac loco hoc laudandus ob rium in omnes libros codicis sanctioris, ab ipso conscriptum atque in septem tomos diuisum. ** mus in lucem prodiit, inscriptione instructus: *licht vnd recht, das ist, richtige vnd erbauliche er fünf bucher Mosis, nebst einer ausfuhrlichen einlei gantze heilige schrift,* Halae MDCCXXXII. fol. ** *biblisch - historisches licht vnd recht, das ist, richt bauliche erklärung der sämtlichen historischen buch testaments, mit hinzugethanen buch Hiobs,* Halae M fol. * tertius: *dauidisch salomonisches licht vnd richtige vnd erbauliche erklärung der geistreich Dauids, wie auch der lehrreichen sprüche, auch d vnd des hohen lieds Salomonis, dazu komt die au propheten Daniels,* Halae MDCCXXXVII. fol. ** interpretationis scriptorum Salomonis non LA GEORG. CHRISTIANVS ADLERVS auctor ipse testatur: *** quartus: *prophetisches licht*

---

* de commentariis his plura sunt in ARNDII *bibliothe blica eaque continuata* p. 42.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 492.

*** *actor. eruditor. supplement. tom.* X. p. 9. *deutsche volum.* XIII. p. 794. ALETHAEI *bericht von commen schrift part.* VIII. p. 65. COLERI *auserlesene theo volum.* V. p. 692. 938.

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrif* p. 97. *deutsche acta eruditor. vol.* XVI. p. 485. COLE *theol. biblioth. volum.* VII. p. 435.

** *deutsche acta eruditor. volum.* XVIII. p. 837. ALET *von commentariis vber die schrift volum.* VIII. p. 13 *aufgelesene fruchte*, 1737. p. 107.

*** *praefatione tomi huius* §. IV.

oder richtige vnd erbauliche erklärung der propheten, mit einer einleitung in die offenbarung Ioannis, Halæ MDCCXXXVIII. fol. * quintus: *euangelisches licht vnd recht; oder richtige vnd erbauliche erklärung der heiligen vier euangelisten vnd der apostelgeschichte*, Halæ MDCCXXXV. fol. ** sextus: *apostolisches licht vnd recht, das ist, richtige vnd erbauliche erklärung der sämtlichen apostolischen briefe Paulli, Iacobi, Petri, Ioannis vnd Iudæ*, Halæ MDCCXXIX. fol. *** ac septimus: *apocalyptisches licht vnd recht, das ist, richtige vnd erbauliche erklärung des prophetischen buchs der heiligen offenbarung Ioannis, nach dem systemate Vitringiano*, Halæ MDCCXXX. fol. * Præclarum est opus hoc ac luculenter testatur, auctorem earum rerum peritissimum fuisse, quæ ad adcuratiorem sacrarum litterarum interpretationem pertinent; hoc autem nomine ad sensum scripturæ indagandum intelligendumque merito commendatur. Ad singulorum tamen librorum commentarios non eadem industria adhibita esse videtur suntque, qui reliquis maiore cura elaborati fuerunt, atque in his mea sententia expositio epistolarum apostolicarum principatum tenet. Nec negandum est, Langium multa, præsertim in scriptis prophetarum, quæ explanari debuissent, prætermisisse: sensum verborum nonnumquam neglexisse: ad dogmata pertractanda digressum ac sententias singulares sequutum esse. At vero omnia hæc præstantiam vtilitatemque operis huius haud imminuunt æquitasque postulat, vt quæ minus diligenter satis atque adcurate dicta sunt, per tot tantasque res enarrandas eorum fiat excusatio:

CHRISTOPHORVS STARCKIVS, qui inter interpretes hos cum laude locum sibi fecit. In lucem ille emisit: *synopsin*

* *acta eruditorum* MDCCXXXIX. p. 339. *deutsche acta eruditor volum*. XIX. p. 641.

** *nou. actor. eruditor. supplementor. tom.* II. p. 13. *deutsche acta eruditor. volum.* XVI. p. 486. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* VII. p. 992.

*** *acta eruditor.* MDCCXXIX. p. 540. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 127. COLERI *auserlesene theologische bibliothec volum.* IV. p. 728.

* *acta eruditor.* MDCCXXX. p. 257. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* IV. p. 881.

nopsin bibliotheca exegetica in vetus testamentum, sten auszug der grundlichsten vnd nutzbarsten i vber alle bucher altes testaments, in tabellen, e anmerckungen vnd nutzanwendungen abgefasset, Li læ ab anno MDCCXLI. 4. editam. Quinque sunt i Earum *prima* in pentateuchum Mosis lucem vidit et iterum MDCCXLIV. *secunda*, quæ libros Iosua Ruth, Samuelis ac regum complectitur, MDCCXLI MDCCXLV. *tertia* in libros chronicorum, Esræ, Ne her ac Iobi, MDCCXLIV. *quarta*, qua psalmi Dauic bri Salomonis continentur, MDCCL. cura IO. STARCKII, filii, suscepta ab eo, postquam pater rat: * *quinta* in prophetas maiores ac minores a itidem studio STARCKII iunioris in lucem prol solum *synopsin* hanc, quæ ad scripta prioris fœd STARCKIVS iuris publici fecit; sed etiam: *syn theca exegetica in nouum testamentum, kurtzgefa der grundlichsten vnd nutzbarsten auslegungen vbe neues testaments, in tabellen, erklärungen, anmerc nutzanwendungen abgefasset*, tribus partibus, qua prodiit Lipsiæ MDCCXXXIII. secunda ibidem M ac tertia eodem loco MDCCXXXVII. 4. ** Editi primam sequutæ sunt aliæ singularum partium MDCCXLI. MDCCXLV. *** atque accessit: *kurtz zug der grundlichsten vnd nutzlichsten auslegung bucher des neuen testaments, in tabellen*, Lipsiæ MD Opus hoc exhibet dispositiones earum partium co quæ explicandæ sunt: textum ex Lutheri interpre manica, cum paraphrasi: adnotationes, ad illus obscura, maxime ex optimis aliorum commentar ac denique porismata. Ea ratione illud compos Starckii atque adiutorum eruditionem, inprimis ticam, iudicium atque industriam luculenter ost

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 198.

** *ibidem volum.* II. p. 124.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 782. *samlu vnd neuen theologischen sachen*, 1737. p. 67.

...ate se commendet, ab iis praecipue exspectanda, qui ...gno librorum adparatu destituti sunt; nec multos alios ...rpretes consulere possunt quique orationes sacras con...ibere ac recitare debent.

Commentariis his, qui omnibus; vel plerisque scripturarum sacrarum libris lucem praebent, a nonnullis biblia glossata, latina ac germanica, LVCAE et ANDREAE OSIANDRI, DANIELIS CRAMERI, ABR. CALOVII, *vinariense* atque alia adnumerantur; singularem autem locum iis ...ra adsignaui, quum biblia varii generis a me enarranda ...; nec, vti puto, sine caussa. Glossae enim ac commen... inter se discrepant, ita vt illae breuioribus; hi autem ...gioribus explicationibus absoluantur. Addi quoque so...: PHILIPPI HENRICI FRIEDLIBII *theologia exegetica siue obseruationes biblicae in vetus et nouum testamentum*, ...fundi MDCXLIX. MDCL. fol. duobus voluminibus, ac ... multis accessionibus Francofurti ad Moenum MDCLX. ...bet autem opus hoc non perpetuum commentarium; ... singulares adnotationes, quae non cum magno iudicio ...tae; nec multam vtilitatem praestant. Distinctae illae sunt ...em classibus. Nec referre huc possum: ANDREAE ...VCKNERI *commentarium philologico-theologicum in omnes ...ris et noui testamenti libros, tam canonicos; quam apocryphos, in quinque partes distributum, in quibus textus originalis breuiter; ast adcurate explicatur et a strophis aduersariorum vindicatur*, Francofurti ad Moenum MDCLXIII. fol. ...bus tomis, si adcuratiorem ordinem sequi velim. Ex ...criptione libri huius videndum est, auctorem praebere se ...on tam interpretem; quam disputatorem ac defensorem ...orum scripturae locorum ac singulari commentandi ge...re vti. Idem iudicandum est de *bibliis*, quemadmodum ...pellantur, *paruis*, id est, iis libris, qui explicationes co...dicis diuini, ex theologi cuiusdam scriptis congestas, complectuntur, vti exstant: HENRICI MVLLERI *parua biblia*, a *Dauide Hermanno* edita, Dresdae MDCC. 8., CHRISTIANI SCRIVERII *biblia parua*, cura *Polycarpi Lyseri*, Lipsiae MDCCV. 4. MARTINI CHEMNITII *parua biblia*, auctore *Io. Balthasare Mullero*, Dresdae MDCCX. 8. IO. BENEDICTI CARPZOVII *parua biblia*, Chemnitii MDCCXIV.

eius commentarii in genesin, Parisiis MDLXII. 1
MDLXXX. 8. in Iobum, Geneuae MDLXXXV. in
in sacra cantica, Geneuae MDLXII. MDLXV. MD
in Iesaiam, Parisiis MDLXIV. Geneuae MDCX. in
stamentum, Parisiis MDLXI. MDLXIV. MDL
MDLXXXIII. Heidelbergae MDCIV. fol. prae
tiones, sunt plures aliae. Commentarii in
Marcum, Lucam, epistolam Iudae atque apocal
guam anglicam conuersi sunt. Exhibet auct
aliorum sententias atque interpretationes, quas
scriptis non minori iudicio; quam industria co

IO. PISCATOR, qui scripsit: *commentarios*
bros veteris et noui testamenti. Prodierunt illi
partes, Herbornae ab anno MDCI. 8. quatuor a
luminibus: deinde coniunctim Herbornae ab ann
ad annum MDCXLV. fol. quatuor voluminibus,
bros noui testamenti pertinent, separatim
MDCXIII. MDCXXI. 4. duobus voluminibus:
MDCLVIII. fol. Compositi sunt commentarii h
vt exhibeantur: analysis logica singulorum libr
pitum: scholia in singula capita: obseruatio
doctrinae in singulis capitibus, vna cum dupl
latina, altera Iunii ac Tremellii; altera autem
toris. Multa praeclare praestitit Piscator ac sing
dem sibi conciliauit, vbi ad rationes tempori
hoc confecit, respiciamus: ad legendos comme
iudicium adhibeamus et quae in gratiam refor
cta sunt, ea diligenter animaduertamus ac rem

DAVID PAREVS, qui itidem multum stu
candis sacrarum scripturarum libris collocauit. Te
in rem eius: commentarius in genesin, Francof
MDCXIV. 4. in Hoseam, Heidelbergae MD.V.
tae breuiores in prophetiam Ioelis, Haggaei et A
tria priora, Oxonii MDCXXXI. 4. commentarius in
ibidem MDCXXXI. 4. Geneuae MDCXLI. 8. con

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schr*
p. 33. 77. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.

epistolas ad Romanos, priorem ad Corinthios, ad Galatas, Ebraeos, Iacobi, qui saepius diuersis locis annisque separatim lucem viderunt; * item commentarius in apocalypsin, Heidelbergae MDCXVIII. 4. aduersaria sacra; seu notae breuiores in reliquos sacros libros, Francofurti MDCLXXIV. commentaria in varios sacrae scripturae libros, Francofurti MDCXXVIII. MDCXLI. MDCXLVIII. Geneuae MDCXLII. fol atque alia:

IO. COCCEIVS qui studiis suis, in oraculorum diuinorum interpretatione positis, magnam nominis celebritatem consequutus est ac theologiae exegeticae ita operam dedit, vt illa inter reformatos, certe in Belgio, nouam veluti faciem acciperet. Illustrauit: capita quaedam geneseos, librum exodi ac leuitici, vaticinium Bileami, vltima sex capita deuteronomii, canticum Deborae atque Annae, librum Iobi, psalmos, prouerbia, ecclesiasten, canticum canticorum, Iesaiam, Ieremiam, Ezechielem, Danielem, duodecim prophetas minores, quatuor euangelia, acta apostolorum, Paulli epistolas ad Romanos, ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, Thessalonicenses, Timotheum, Titum, Philemonem, ad Ebraeos epistolasque Iacobi, Petri, Ioannis, Iudae atque apocalypsin. Expositiones hae postquam separatim in lucem exierunt, ** translatae illae postea sunt in COCCEII *opera*, Amstelodami MDCLXXV. fol. octo voluminibus: Francofurti MDCLXXXIX. et iterum Amstelodami MDCCI. fol. edita, atque ita dispositae, vt quinque priores eorum tomos constituant. Sequutus est Cocceius, vti constat, singularem rationem, scripturas sacras explanandi, quum non solum statuit, illarum verba omnia significare, quae significare possunt; sed etiam nimium studium interpretationum mysticarum, speciatim typicarum prodidit: vbique typos de christo deque statu ecclesiae noui foederis inuenisse, sibi visus est: immo in veris typis ac vaticiniis explicandis iustum modum negligendo, de recta via nonnunquam deflexit. Eam ob rem impugnatus est, quumque non deessent, qui eum sectarentur, ortae sunt, maxime in Belgio, controuersiae variaque vtriusque partis scripta in lucem prodierunt

* [illegible] enarrat LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 893.

** [illegible] editiones recenset LE LONG *dicto loco* p. 680.

dierunt, quorum alio loco * notitiam suppedita... ro quamuis ob ea, quæ memoraui, Cocceius rece... sus fuerit; iudicari tamen debet, merita eius in ... exegeticam non mediocria esse. Ipse in comm... probauit eximiam linguarum ebrææ ac græcæ pe... credibilem in conferendis locis industriam: ma... cii atque ingenii vim. Eam legem sibi præscrip... nutiis abstineret atque ea inprimis inuestigaret ... gnitionem rerum diuinarum ac saluti hominum in... stabiliri atque augeri posse, existimauit. Nec ne... illum multis locis obscurioribus maiorem lucem ...

AVCTORES operis, quod titulum præ se habet ... *tions vpon all the books of the old and new testam...* vsum publicum translatum id est sermone anglico, MDCXLV. MDCLI. ac cum accessionibus MDCLVII. ... bus tomis, ac compositum studio variorum docti... virorum in Anglia, quorum nomina sunt: *Ley*, *G... ricus Casaubonus*, *Franciscus Taylor*, *Reynoldus*, *S... dus*, *Gatackerus*, *Pembertonus*, *Richardsonus*, *Featl... bam*, *Reading*. Prior tomus complectitur libros ... Mose ad Iesaiam; posterior autem prophetas atque ... sum nouum testamentum, quæ singula scripta notis ... ta ac præter alia, lectiones discrepantes adductæ sunt. ... fatione quum de necessitate exponitur, codicem sa... in linguam vernaculam transferendi, notitia versio... lius anglicarum suppeditatur: **

MATTHAEVS POLVS, qui referendus huc est ob... *tations vpon the holy bible*, duobus tomis, quorum ... Londini MDCLXXXIII. fol. posterior ibidem MDCL... fol. prodiit. Opus hoc Polus scribere quidem cœpit; ... te autem impeditus, ad finem haud perducere potuit ... que eruditissimi viri ad illud plene conficiendum o... suam adhibuerunt. Enarratis ipsis scripturæ verbis, ... lectiones variantes ac loca parallela, additur non solu... cum dictionumque; sed etiam rerum obscuriorum e...

---

* *biblioth.* huius *tom.* II. p. 1034. seq.

** *nachrichten von einer hallischen bibliothec volum.* II. p. 204

ipturarum sacrarum interpretibus consuli posse, statue-
si præstantissimorum auctorum adnotationes criticæ,
illi libros diuinos explanarunt, coniunctim litteris
rentur. In lucem exiit opus hoc primum Londini
. fol. nouem tomis : deinde cura *Nicolai Gurtleri*
furti ad Mœnum MDCXCV. fol. quæ editio septem
tantum tomis constat; omnia tamen, quæ sunt in
, complectitur. Eodem fere tempore sequuta est edi-
eaque nouis accessionibus locupletata, Amsteloda-
DCXCVIII. fol. nouem tomis. Quæ quum facile pre-
ditionis francofurtensis non sine damno imminuere
, huius curatores ita sibi prospexerunt, vt addita-
editionis belgicæ separatim describenda curarent ac
pplementorum tomos exhibèrent, MDCC. et MDCCI.
erunt etiam NORTONI KNATCHBVLLII *animad-
s in libros noui testamenti*, quæ in editione belgica
stant. Ita aucta postquam fuit editio francofurten-
dem nouem illius sunt tomi. In scriptis ipsis, quæ
hoc continentur, colligendis ac recensendis studia sua
runt: IO. PEARSONIVS, ANTONIVS SCATTER-
VS, FRANCISCVS GOVLDMANNVS et RICHAR-
PEARSONIVS. Priores *tres tomi* horum *criticorum*
ad vetus testamentum ac complectuntur SEBA-
NI MVNSTERI, FRANCISCI VATABLI, SEBA-
NI CASTALIONIS, ISIDORI CLARII, IO. DRV-
HVGONIS GROTII *adnotationes* in omnes; aut
que libros veteris testamenti: PAVLLI FAGII in
*rsi chaldaicam pentateuchi succinctas adnotationes:
m fusiorem expositionem quatuor priorum capitum ge-*
S ANDREAE MASII *commentaria in Iosuam*:
LIPPI CODVRCI *adnotationes in Iobum*:
RICAEI in *psalmos*: ROD. BAYNI in *prouerbia Sa-
is*: FRANCISCI FORERII *commentarium in Iesaiam*:
ARDI LIVELAEI *adnotationes in Hoseam*, *Ioelem*,
sum, *Abdiam*, *Ionam*: CLAVDII BADVELLI *adnota-
s in libros apocryphos*: DAVIDIS HOESCHELII *notas
ecclesiasticum*. Qui sequuntur, *tomi quartus* ac *quintus*
ibros noui testamenti illustrandos destinati sunt ac com-
hendunt: LAVRENTII VALLAE *collationes ad nouum
testa-*

dini MDCCXXXIV. 8. duobus voluminibus, quibus Wallus textum ebræum explanauit, ac quum illum deprauatum fuisse, iste opinatus est, ex versionibus antiquis, græca inprimis, textum hunc emendare adnisus est: *

La sainte bible, ou le vieux et le noueau testament auec vn commentaire litteral composé de notes choisies et tirées de diuers auteurs anglois, quod splendidum atque egregium opus Hagæ comitum MDCCXLII. 4. prodire cœpit. Interpretatio gallica ipsorum librorum sacrorum ea exhibetur, cuius *Dauid Martinus* auctor est. Commentarii collecti sunt ex ingenii monimentis eruditissimorum virorum in Anglia, qui studia sua in eo collocarunt, vt codici diuino lucem adferrent, *Patricki*, *Willeti*, *Ainsworthi*, *Poli*, *Kidderi*, *Henrici*, *Parkeri*, *Wellsii*, *Pylii*, *Walli*, *Stackhousii*, *Pocockii*, *Hammondi Lowthi* et aliorum. Ea, quæ ad criticam, chronologiam, historiam, geographiam, physicam pertinent, sumta sunt ex *Vsserio*, *Prideauxio*, *Newtono*, *Schuckfordio*, *Seldeno*, *Spencero*, *Medo*, *Dougtæo*, *Whitbyo*, *Waterlando*, *Lewisio*, *Deanyo*, *Chandlero*, *Sherlockio* atque ex auctoribus *historiæ vniuersæ*. Præ se fert opus hoc introductionem in libros veteris ac noui testamenti, eam nimirum, quam STACKHOVSIVS *noui bibliorum historiæ*, anglice MDCCXL. editæ, præmisit auctam nunc ex PRIDEAVXII *historia iudaica* ac LEWISII *antiquitatibus iudaicis*; præter hanc autem introductionem, addita est præfatio, quam L' ENFANT ad biblia, a *Dauid. Martino* edita, scripsit. Singulorum capitum argumenta diligenter ac iusto ordine recensentur iisdemque librorum veteris testamenti historicorum in ora marginis suprema adiunctæ sunt notæ chronologicæ, vt intelligatur, quo anno cum ab orbe condito; tum ante christum natum quælibet res fuerint gestæ. ** Præstantissimi operis huius composita est in-

 terpre-

* *bibliotheque raisonnee tom.* XV. p. 5. *deutsche acta erudit.or. volum.* IX. p. 257.

** *memoires de Treuoux* MDCCXLIV. *decembr.* p. 2200. MDCCXLV. mai. p. 761. *bibliotheque raisonnée tom* XXIX. p. 305. *tom.* XXXI. p. *tom.* XXXV. p. 423. *acta eruditor.* MDCCXLVIII. p. 621. *von alten und neuen theolog. sachen*, 1742. p. 787 1743. p. *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* II. p. *volum.* III p. 243. *volum.* V. p. 834. *volum.* VI. p. 73. KRAFT *theolog. bibliothec volum.* II. p. 45.

Ipsi operi huic *criticorum sacrorum* adiungo: M
POLI *synopsin criticorum aliorumque scripturae s*
pretum et commentatorum, quam composuit ille,
stimaret, opus *criticorum* non solum ad commod
in epitomen redigi; sed etiam emendari posse.
nopsis haec Londini ab anno MDCLXIX.
MDCLXXVI. fol. quinque tomis: Francofurti
fol. itidem quinque tomis: Vltraiecti cura *Io*
MDCLXXXV. fol. quinque tomis: Francofurti M
4. quinque tomis, cum *Io. Henrici Maii* praef
editio minoribus litteris; nec sine vitiis d
Francofurti MDCCXII. fol. quinque tomis
Georgii Pritii praefatione. Quae in *criticis sac*
dicta sunt, ea Polus contraxit: minus necessari
lia reiecit: omissa addidit hancque in rem
HAYE *bibliis maximis* aliorumque commentar
separatim editis, vsus est, ex pontificiis Cornel
Alphonsi Tostati; ex reformatorum ordine, Fr
Io. Piscatoris, Io. Buxtorfii, Samuelis Bocharti
tibus Erasmi Schmidii, Io. Gerhardi, Salomonis
tini Geieri atque aliorum, ita, vt ex illis diuers
expositionesque colligeret. In Anglia suppedit
Wilkinsius, Thomas Brogroue, Io. Lightfootus,
Thomas Guidott, quae ab ipsis cogitata fuera
proprium vsum collecta. Ad solos tamen scri
canonicos Polus studia sua contulit atque ad ill
dos adiumenta praebuit. Iudicia virorum doct
nopsi hac sunt diuersa. Plerique laudem ei tri
iure. Opus illa est magni laboris; nec medio
si ab iis consulatur, qui verae doctrinae addicti
terpretationes varias diiudicandas apti sunt.
suam illud probat, vbi cum iudicio legatur. A
dunt librum hunc: immo neglecta moderationis
tatis lege, acerbe perstringunt, in quorum n
RICHARDVS SIMON, * MARCVS MEIBO
THOMAS CRENIVS *** atque alii. Obiiciun

* *histoire critique du vieux testament. libr.* III. *cap.* 15.
** *praefatione speciminis secundi nouorum in sacro ebraeo* *tationum et explicationum*, Amstelodami MDCLXXV
*** *animaduersionib. historic. et philologic. part.* I. p. 4

tim scripturarum sacrarum interpretibus consuli posse, statuerunt, si praestantissimorum auctorum adnotationes criticae, quibus illi libros diuinos explanarunt, coniunctim litteris describerentur. In lucem exiit opus hoc primum Londini MDCLX. fol. nouem tomis: deinde cura *Nicolai Gurtleri* Francofurti ad Moenum MDCXCV. fol. quae editio septem quidem tantum tomis constat; omnia tamen, quae sunt in anglica, complectitur. Eodem fere tempore sequuta est editio tertia eaque nouis accessionibus locupletata, Amstelodami MDCXCVIII. fol. nouem tomis. Quae quum facile pretium editionis francofurtensis non sine damno imminuere potuisset, huius curatores ita sibi prospexerunt, vt additamenta editionis belgicae separatim describenda curarent ac *duos supplementorum tomos* exhiberent, MDCC. et MDCCI. Adiunxerunt etiam NORTONI KNATCHBVLLII *animaduersiones in libros noui testamenti*, quae in editione belgica non exstant. ita aucta postquam fuit editio francofurtensis, itidem nouem illius sunt tomi. In scriptis ipsis, quae opere hoc continentur, colligendis ac recensendis studia sua collocarunt: IO. PEARSONIVS, ANTONIVS SCATTERGOODVS, FRANCISCVS GOVLDMANNVS et RICHARDVS PEARSONIVS. Priores *tres tomi* horum *criticorum* spectant ad vetus testamentum ac complectuntur SEBASTIANI MVNSTERI, FRANCISCI VATABLI, SEBASTIANI CASTALIONIS, ISIDORI CLARII, IO. DRVSII, HVGONIS GROTII *adnotationes* in omnes; aut plerosque libros veteris testamenti: PAVLLI FAGII in *paraphrasin chaldaicam pentateuchi succinctas adnotationes*: eiusdem *fusiorem expositionem quatuor priorum capitum geneseos*: ANDREAE MASII *commentaria in Iosuam*: PHILIPPI CODVRCI *adnotationes in Iobum*: IO. PRICAEI in *psalmos*: ROD. BAYNI in *prouerbia Salomonis*: FRANCISCI FORERII *commentarium in Iesaiam*: EDVARDI LIVELAEI *adnotationes in Hoseam*, *Ioelem*, *Amosum*, *Abdiam*, *Ionam*: CLAVDII BADVELLI *adnotationes in libros apocryphos*: DAVIDIS HOESCHELII *notas* [in ecc]*lesiasticum*. Qui sequuntur, *tomi quartus* ac *quintus* [libr]os noui testamenti illustrandos destinati sunt ac con[tinen]dunt: LAVRENTII VALLAE *collationes ad nouum*

 testa-

Ipſi operi huic *erit* ... *eri*
POLI *ſynopſin criti* ... *cis*
pretum et comment. ... tomen eorum c
ſtimaret, opus *erit* ... ci fecit ſub titulo
in epitomen redi ... *et nouum teſtam*
nopſis hæc L ... MDCLXXIX. *in co*
MDCLXXVI. f ... 4. ** Magnam
fol. itidem ... eamque conſequut
MDCLXXXV. ... eruditionem vimq
4. quinque ... ralem diligenter inu
editio mit ... ſequeretur, in ſingu
Francofur ... mos explanando
Georgii I ... vii ſunt, lucem ad
dicta ſu ... græcam ſeptuaginta v
lia reic ... nicas neglexit loqu
HAYE ... ur nunc reprehenditur
ſepar ... um ſcriptorum profano
Alph ... pe ſine neceſſitate
Io. ... eruditionem; non
tib ... Probant etiam
ti ... prauis ſocinianorum de
c ... iorum ſequutus, multa
... tius eſt ac prophetarum
... ta ſint, Grotii commenta
... ne, qui veritatem ſectent
... bona ac mala et velit

... men, ex quo ...
... vna cum ...
... *liotheca* ... p. ... et
... *ibus vniuerſit* ... p. ...
... *bibliotheque* p. 1013.
... *richten von* ...
... AIII ... *bibliothec*
... *vieux teſtament* liv. III c
... *incipaux commentateurs* ...
... GROTII *manes, ab iniquis*
... MANNI *catalog. bibliothec.*
... *huic* p. 187. *vnpartheyi*

PETRI CVNAEI de *republica Ebraeorum*: CASPAR. WASERI de *antiquis nummis Ebraeorum, Chaldaeorum* et *Syrorum* ac de *antiquis mensuris Ebraeorum*: MARQVARDI FREHERI de *numismate census*: MATTHAEI HOSTI de *hydriarum sex capacitate*: GVIL. ADERI de *aegrotis et morbis in euangelio* atque aliae. Inueniuntur etiam in opere hoc *criticorum*: IO. DRVSII *animaduersa*: *parallela sacra*: *obseruationes sacrae*: *prouerbia*: *miscellanea*: *quaesita per epistolam*, cum quibusdam aliis eiusdem scriptis: NICOLAI FVLLERI *miscellanea sacra*: SIMONIS DE MVIS *varia sacra*: LVDOVICI CAPELLI *historia apostolica*: FRANC. MONCEII *Aaron purgatus*; *siue de vitulo aureo*: HVGONIS GROTII libri de *veritate religionis christianae* ac praeter haec, alia, quae generis huius sunt, scripta. Cuncta haec ingenii monimenta celebrium virorum quum opere hoc coniunctim exhibentur, haud difficulter perspiciendum est, dignum illud esse laude atque honore. Praebet id non mediocrem vtilitatem; attamen non desunt, quae in illo reprehendi possunt. Sine dubio illud maioris esset dignitatis, si melior atque adcuratior delectus auctorum, quorum scripta collecta sunt, adhibitus fuisset. Aliis inter criticos hos locus tributus est, quo eos indignos esse, nemo facile negabit; aliorum autem, qui nominibus suis celebritatem quidem conciliarunt; adnotationes tamen non magnum momentum habent; aut speciatim ad sacras litteras illustrandas parum faciunt. Immo pleraeque expositiones, quae in his voluminibus leguntur, criticae sunt ac grammaticae; nec ad rem scripturae principalem pertinent duoque ac tres, quorum commentarii in librum quemdam codicis sacri se conspiciendos praebent, saepe eadem dicunt. Nec diffitendum est, monimenta praestantissimorum virorum omissa fuisse, prae aliis digna, quibus locus in opere hoc adsignari debuisset. *

* opus hoc *criticorum* copiose recensetur in FABRICII *historia bibliothecae part*. I. p. 277. adde: MAYERI *bibliothecam biblicam* p. ... *achr ebten von einer hällischen bibliothec volum*. VIII. p. 410. ...ORI et SIKII *bibliothecam librorum nouorum tom*. III. p. 449. ... *praefationem ad synopsin*: SIMONIS *histoire critique du vieux* ...*t. libr*. III. *cap*. 15. p. 441.

IO. MARIANAE *scholia breuia in vetus et n mentum*, cum prouerbiis, ecclesiaste ac cantico e carmine explicatis cumque diario vitae et actionu sti, Madriti MDCXIX. Parisiis MDCXX. fol. ac NVEL. SA *scholiis*, Antuerpiae MDCXXIV. fol. dem notae hae sunt; attamen erudite ac cum iudi hocque nomine dignae, quae legantur: *

CORNELII A LAPIDE *commentaria in vetu testamentum*, quae in lucem exierunt Antuerpiae MDCLXXI. MDCLXXXI. MDCXCIV. MDCCV. MDCCVIII. MDCCXXX. fol. decem voluminibus. lorum antequam coniunctae ad vsum publicum fuerint, separatim non semel; sed iterum iteru dierunt. ** Initium laboris auctor fecit ab epi harumque expositionem edidit Antuerpiae MDCXI plicauit vniuersam scripturam, exceptis Iobo quos libros commentariis quidem illustrare coep autem impedimentum iniiciebat, quo minus eos fi Iudicia de opere hoc sunt varia. Plerique pontifici Cornelium a Lapide ob summam eruditionem m bus ornant; ita commentarios eius in magno h bent. Alii, qui a partium studiis sunt alieni rem ritate aestimant, non diffitentur quidem, istum ad pturae interpretationem maximam industriam ad scripsisse omnino, quae erudita sint atque vtilia; recte pronuntiant, non pauca in commentariis ei randa esse. Patet sane ex illis haud obscure, Co Lapide non excelluisse iudicio; nec iis litteris, linguarum sanctarum, quae ad codicem diuinum dum adiumenta praebent, satis instructum fuisse. copiosus: multa dicit, quae ab ipsa re enarranda moralia pertractat: historiis veris fabulas admisce primum euulgauit, commentarios in *epistolas Pauli*

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 560. MAY *thec. biblic.* p. 69. SIMONIS *histoire critique du vieu. hist.* III. *cap.* 12. p. 416 et *histoire critique des principa tateurs du nouveau testament cap.* XLII. p. 637.

** diligenter recenset editiones LE LONG *bibliothec. sa*

ipsas versiones orientales consuluisse; sed earum interpretationes latinas, parum saepe adcuratas, adduxisse: tot sententias, quae breuiter enarratae sint, confusionem, parere atque obscuritatem: aliorum expositiones diligenter relatas esse; sed sine iudicio, quid de illis sit statuendum ac quae alteri praeferenda: libros apocryphos omissos fuisse. Quorum vitiorum *synopsin* hanc non penitus expertem esse, quamuis fateri debeamus; illa tamen, vt aequum est, merito excusamus atque ipsum opus non tam vituperandum; quam laudandum esse, existimamus. * Quae exstat, IO. THILONIS *medulla theologiae veteris testamenti exegetica, thetico-polemica ac homiletica*, est *epitome*, vt et titulus eius habet, *bibliorum regiorum criticorum, exegeticorum et vindicatorum, quantum ad dicta veteris testamenti classica numero CCCXXV. quatuor sectionibus pertractata*, Lipsiae MDCLXXXIII. 4. Interpretatus est auctor ea scripturae dicta diligenter, quibus vel dogmata probari; vel errores aduersariorum confutari possunt. **

Ad *Arminianos* pergo atque ex illorum ordine adduco HVGONEM GROTIVM, qui reliquit: *adnotationes ad vetus et nouum testamentum*. In lucem prodierunt illae primum separatim, *adnotationes* nimirum *ad vetus testamentum*, Parisiis MDCXLIV. fol. tribus tomis: Venetiis MDCLXIII. fol. *adnotationes ad nouum testamentum*, Parisiis MDCXLIV. fol. MDCXLVI. fol. MDCXLIX. fol. Erlangae et Lipsiae MDCCLV. et MDCCLVII. 4. duobus tomis, cura *Chr. Ernesti de Windheim*, *** et vtraeque cum *ad vetus*; tum *ad nouum testamentum*, Londini MDCLX. fol. Postea *adnotationes* hae locum obtinuerunt non solum in GROTII *operibus theologicis*,

 Amste-

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* I. p. I. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VIII. p. 421. MAYERI *bibliothec. biblic.* p. 159. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 483. *vnpartheyischer bibliothec.* p. 105.

** *acta erudit.* MDCLXXXIII. p. 134. ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* IV. p. 114. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1021. REIMMANNI *catalog. biblioth. theolog.* 7.

*** BAVMGARTENII *theolog. bibliothec volum.* XII. p. 248. 854.

sertatio de *republica Ebraeorum*: IO. FILESACI [...] *ctae scripturae latinae vulgatae defensa*: ROBERTI [...] BONA *glossae diuinorum librorum*, ex codice ma[...] bliothecae sorbonicae primum publicae luci expos[...] editio iterum litteris descripta est, Venetiis MD[...] Menochius ipse monstrauit, interpretem se es[...] atque eruditione praeditum. Attamen comment[...] omni vitio carent. Sunt illi interdum iusto bre[...] semper satis adcurati: *

IACOBI GORDONI *commentaria in sacra bi[...] sum litteralem et explicationem temporum, locor[...] quae in sacris litteris habent obscuritatem*, vna cu[...] blico, Parisiis MDCXXXVI. fol. tribus volumini[...] multa, vtiliter legenda, continentur:

IACOBI TIRINI *commentarius in sacram s[...]* cum chronico sacro ab orbe condito vsque ad exci[...] et templum hierosolymitanum, ac prolegomenis d[...] ponderibus et monetis Ebraeorum, Graecorum e[...] norum ac de mensuris deque chorographia terr[...] Prodiit ille cum textu biblico, Antuerpiae MDCXXXII. [...] bus voluminibus: sine textu biblico itidem A[...] MDCXLV. MDCLVI. MDCLXVIII. MDCLXXXVIII. M[...] Lugduni MDCLXIV. MDCLXXVIII. MDCXC. MDC[...] MDCCII. Venetiis MDCLXXXVIII. MDCCIV. [...] MDCCXXIV. Augustae Vindelicorum MDCC[...] duobus voluminibus. Locum quoque obtinuit [...] mentarius hic in IO. DE LA HAYE *bibliis* et in [...] THAEI POLI *synopsi criticorum* excerptus est. [...] illius editionibus colligere licet, non mediocrem esse [...] mationem, quam is sibi comparauit. Iure et Tirin[...] lioribus scripturae interpretibus pontificiis adnumera[...] uitati studet; neque tamen ieiunus est; neque ob[...] Quae in aliorum expositionibus bona esse statuit, e[...] iudicio summatim exhibet. Eum epitomen tantum

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* VI [...] 65. 97. MAYERI *bibliotheca biblica* p 71. SIMONIS *histoire c[...] du vieux testament libr.* III. *cap.* II. p. 416. et *histoire criti[...] principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XLIV. p.

Sequuntur *pontificii*, qui omnes; vel plerosque scripturae sacrae libros explicarunt. Non eamdem interpretandi rationem inierunt aliique commentarios; alii scholia tantum; siue notas breuiores scripserunt. Ex monimentis ingenii his exegeticis adduxisse sufficiat, quae nunc commemorantur:

THOMAE DE VIO, CAIETANI dicti *commentarii* in uniuersum codicem sacrum, exceptis cantico canticorum, prophetis, nisi quod tria priora capita Iesaiae illustrauit, et apocalypsi. Prodierunt illi primum separatim: * deinde coniunctim, sub titulo: *opera omnia, quotquot in sacra scriptura expositionem reperiuntur, cura atque industria insignis collegii sancti Thomae complutensis ordinis praedicatorum*, Lugduni MDCXXXIX. fol. Expositiones eius non contemnendae sunt. In indagando sensu litterali omne studium posuit; nec ecclesiae patres atque alios interpretes propter auctoritatem eorum sequutus est. Inter ipsos pontifices fuerunt, qui eam ob rem animaduersionem censoriam in illum adhibuerunt: **

EMANVEL. SA *notationes in totam sacram scripturam, quibus tum omnes fere loci; tum variae ex ebraeo, chaldaeo et graeco lectiones mira breuitate explicantur*, Antuerpiae MDXCVIII. MDCX. 4. Lugduni MDCIX. 4. MDCLI. fol. MDCLVII. 4. Coloniae MDCX. MDCXX. 4. Prodierunt illae etiam cum IO. MARIANAE *scholiis*, Antuerpiae MDCXXIV. fol. et in IO. DE LA HAYE *bibliis*, Parisiis MDCXLIII. fol. Ostendunt *notationes* hae, auctorem praeditum fuisse iudicio atque eruditione; iusto autem breuiores esse videntur hancque ob caussam ab iis praecipue legi debent, qui doctiores sunt: ***

IO.

* enumerat editiones has LE LONG *bibliotheca sacra* p. 1005.

** QVETIFII et ECHARDI *scriptor. ordin. praedicatorum tom.* II. p. 17. MAVERI *bibliothec. biblic.* p. 60. SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* III. *cap.* 12. p. 319. ac *histoire critique des commentateurs du nouveau testament cap.* XXXVII. p. 537.

*** [illegible] *bibliothec. biblic.* p. 69. SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* III. *cap.* 11. p. 416. *et histoire critique des commentateurs du nouveau testament cap.* XLII. p. 638.

LVDOVICI DE CARRIERE *commentaire* *tout la bible et sur la concorde des euangiles*, Pa no MDCCI. ad annum MDCCXVI. 12. quatuo voluminibus. * Opus hoc non tam inter co proprie sic dictos; quam inter, vti adpellantur, sata referendum est. Complectitur interpretati cam codicis sacri, vna cum latina vulgata ac q sitæ sunt, breues notas:

AVGVSTINI CALMETI *commentaire litte les liures de l'ancien et du nouueau testament*, qu tarius primam lucem adspexit Parisiis ab anno M que ad annum MDCCXVI. 4. tribus ac viginti v deinde ibidem ab anno MDCCXXIV. fol. octo bus. ** Ea ratione liber hic compositus est, vt pturæ versio, latina vulgata ac gallica: vberior tationes, dissertationes varii argumenti, copiosi tiones atque introductiones in singulos libros di beantur. PETRVS GVILLEMINVS epitomen o edidit sub titulo: *commentaire litteral abregé sur res de l'ancien et du nouueau testament*, *auec la* *çoise*, Parisiis MDCCXXI. 8. *** Dissertationes illi mentionem feci, prodierunt sub inscriptione: *disse peuuent seruir de prolegomenes de l'ecriture sainte, r gées, considerablement augmentées et mises dans vn o*

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII.

** *memoires de Treuoux* MDCCVIII. *mai.* p. 755. MD p. 367. MDCCX. *aug.* p. 1378. MDCCXII. *mars.* p. 1371. MDCCXIII. *mars.* p. 390. MDCCXIV. *fe* MDCCXVIII. *mai.* p. 253. *iul.* p. 32. *nouembr.* p. 76 *ian.* p. 99 *april.* p. 586. *iournal des sauans* MDCC p. 436. MDCCIX. *iul.* p. 1. MDCCXI. *mai.* p. 529. *april.* p. 403. *mai.* p. 517. *iun.* p. 681. *iul.* p. 20. *septembr.* p. 243. *octobr.* p. 36:. MDCCXIV. *febr.* p p. 281. *septembr.* p. 344. *octobr.* p. 444. *nouembr.* *eruditorum* MDCCXVI. p. 202. *nachrichten von einer bliothec volum.* VII. p. 1. DVPINII *bibliotheque des au stiques tom.* XIX p. 381.

*** *memoires de Treuoux* MDCCXXII. *iun.* p. 1032. *iou sauans* MDCCXXIII. *ianuar.* p. 34.

tateuchum reliquis eruditione praestare, nonnulli ex ipsis curiae romanae addictis iudicant: *

IO. STEPHANI MENOCHII *breuis expositio sensus litteralis totius scripturae, ex optimis auctoribus per epitomen collecta*, cum prolegomenis in scripturam sacram ac textu biblico, Coloniae MDCXXX. fol. tribus voluminibus: sine textu Antuerpiae MDCLXXIX. fol. Lugduni MDCLXXXIII. et MDCXCV. fol. Parisiis MDCCXIX. fol. duobus voluminibus, cura *Renati Iosephi Tournemini*, ** quae editio ceteris emendatior atque auctior est. Accessit supplementum inque illud translatae sunt commentationes doctissimorum virorum, quae interpretationi sacrarum litterarum inseruiunt, IACOBI nimirum BONFRERII *praeloquia in totam scripturam sacram:* IOANNIS MARIANAE *dissertatio pro editione vulgata:* IOSEPHI ACOSTAE libri de *vera scripturas interpretandi ratione ac de christo, in scripturis reuelato:* FRANCISCI RIBERAE *prooemia quatuor, in quibus disquiritur, quinam sacrae scripturae interpretes ceteris praeferendi sint*, ac *quaestiones quatuor expositiuae, vt vocant, id est, de scriptura sacra exponenda selectae*, quae ex BASILII PONCII DE LEON *quaestionibus variis ex vtraque theologia scholastica et expositiua* excerptae sunt: ANTONII DE ESCOBAR et MENDOZA *praeloquium de sacrae scripturae stilo et obscuritate.* Additae sunt aliae commentationes, quae ad geographiam ac chronologiam sacram spectant atque in his nonnullae ipsius TOVRNEMINII; praeter haec autem, IO. MARIANAE *tractatus de ponderibus et mensuris:* CAROLI SIGONII dissertatio-

* legendi sunt de *commentariis* his: GOETZIVS *exercitatione de Cornelii a Lapide commentariis in scripturam sacram*, quae est in eiusdem *meletematib. annaebergensib.* p. 282. FABRICIVS *historia bibliothecae part.* I. p. 262 MAYERVS *bibliotheca biblica* p 73. ALETHAEVS in *dem bericht von commentariis vber die Christ part.* I. p. 91. seq. SIMON *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XLIV p. 655. REIMMANNVS *accessionibus ad bibliothecam theolog.* p. 178. *vnpartheyischer bibliotheca*

** *memoires de Trevoux* MDCCXIX. *decembr.* p. 5. MDCCXX. *april.* p. 4.

octo tomis: deinde vetus testamentum, sub titulo: *l*
. de l'ancien testament auec des explications et reflexi
regardent la vie interieure, MDCCXIV. MDCCXV.
decim tomis. Explicandi libros diuinos, Guionia n
rationem iniit, quam vt expositiones mysticas, no
sed a rebus ipsis longe alienas, adferret: sensum li
plane negligeret ac multa, quæ diuinitus scripta sun
interpretaretur; præterea autem ne ab ecclesia ron
cessionem fecisse, videretur, falsa illius dogmat
adnisa est. Ita opus hoc non magnam vtilitatem p
ac commentariis malæ notæ recte adnumeratur. *

Adiungi possunt biblia latina, variorum notis
mentariis instructa atque a pontificiis euulgata, cu
ris sunt:

IO. DE LA HAYE *biblia magna*, Parisiis MD
fol. quinque voluminibus, quibus exhibentur: IO.
NAEI commentarii in nouum testamentum: GVIL.
EMANVELIS SA, IO. STEPHANI MENOCHII
COBI TIRINI notæ in scripturam vniuersam, singul
rum sacrorum capitibus, quæ ex versione latina vulga
mittuntur, subiunctæ. Accesserunt MENOCHII *prol*
ac TIRINI *chronicon sacrum.* Idem DE LA HAY
dit *biblia maxima*, Parisiis MDCLX. fol. nouem a
voluminibus. Post prolegomena de scriptura, chr
sacrum, tractatum de ponderibus, mensuris, monet
linguis, præcipue orientalibus, complectitur opus ho
pretationem scripturæ latinam vulgatam, cum mult
vnicuique commati; attamen latine tantum, subiect
sionibus earumque harmonia ac cum vulgata concili
breui quoque adnotatione litterali, ac præter hæc,
commentariosque NICOLAI DE LYRA, GVIL.
IO. STEPHANI MENOCHII, IACOBI TIRINI
GAGNAEI. Non multum biblia hæc viris eruditis s
mendarunt. Quum variorum adnotationes integræ
translatæ sunt, facile intelligendum est, sæpe eadem
dici. Exhibentur multæ versiones orientales; ea aut

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII. p. 7.

mentariorum Cornelii a Lapide confecisse, nonnulli pronuntiarunt; quibus autem alii refragantur ac Tirinum defendunt. Quum ille operam suam maxime in eo posuit, vt dogmata ecclesiæ romanæ testimoniis diuinis probaret atque aduersarios refelleret, SAMVEL MARESIVS restitit atque in lucem emisit: *theologiæ elenchticæ nouam synopsin; siue indicem controuersiarum fidei ex sacris scripturis, a Iacobo Tirino iesuita concinnatum, censura perpetua auctum, emendatum, refutatum*, Groningæ MDCXLVIII. 4. duobus tomis: *

FRANCISCI HARAEI *expositiones priscorum patrum litterales et mysticæ in vniuersa biblia*, vna cum ipso codicis sacri textu, Antuerpiæ MDCXXX. fol.

ANTONII DE ESCOBAR et MENDOZA *vetus et nouum testamentum, litteralibus et moralibus commentariis illustratum*, Lugduni MDCLII. et MDCLXVII. fol. nouem voluminibus. Prolegomenis agitur de libris canonicis, de scriptoribus sacris, scripturæ lingua, versionibus atque aliis generis huius argumentis: de sacræ scripturæ stilo, obscuritate, phrasibus et idiotismis: de antilogiis pentateuchi: de multiplici sensu: de legis mosaicæ adparatu, scilicet de synagoga, tabernaculo, templo, sacrificiis legalibusque obseruationibus: de ministris sacris ac sectis iudaicis: de politia temporali iudæorum deque figuris noui testamenti in veteri. Qui libros diuinos adcurate intelligere atque explicare cupiunt, illi non multam vtilitatem ab interprete hoc sibi promittere possunt. Tradit is maxime locos communes, qui ab aliis maiore industria atque adcuratione pertractati sunt:

FRANCISCI CARRIERE *commentaria in vniuersam sacram scripturam, sensum litteræ referentia capitatim, cum breui et solida latentium et insurgentium quæstionum resolutione*, Lugduni MDCLXIII. fol. **

LVDO-

* ... I *bibliotheca biblica* p. 80. LILIENTHALII *exegetische bi*... p. 515. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament* cap. XLIV. p. 652.

** Commentarios hos memorat LE LONG *bibliotheca sacra*

Ex illorum ordine, qui *sociniani* sunt, referen
DANIEL BRENIVS, quum illius exstant: *brev*
et nouum testamentum adnotationes, cum nonnul
theologicis atque *addendis quibusdam ad librum*
merum, prouerbiorum, ecclesiastæ Salomonis, cu
Cuperi editæ, Amstelodami MDCLXIV. fol. *

§. VIII.

Quum interpretes vniuersæ scripturæ s
plerorumque illius librorum enumeraui, ord
vt commemorationem faciam eorum, qui ind
que eruditionem suam ad id adhibuerunt, vt n
sed vel quosdam tantum; vel singulares cod
libros illustrarent. Duo horum commentario
ra sunt spectantque alii ad vetus; alii autem
testamentum. Vtrique ita inter se discrepant, vi
nes complectantur partim omnium; vel plero
multorum; partim singularium librorum, siue
sint; siue posterioris fœderis.

Accedo ad commentarios in *vetus testament*
dos duasque eorum classes constituo. Ad priore
qui omnes; vel si non plerosque; quosdam t
dicti testamenti explanatos exhibent, cuius gener
a *pontificiis* conscripti:

IO. MALDONATI *commentarii in præcipuos*
ptura libros veteris testamenti, scholia nimirum
prouerbia Salomonis, ecclesiasten, cantica cantic
mentarii in quatuor prophetas maiores, in ps
Parisiis MDCXLIII. fol.

THOMAE MALVENDAE *commentarii in scr*
cram, vna cum noua ex ebræo translatione vari
nibus, in pentateuchum, libros historicos, psalm
priores et quinque libros sapientiales, in Iesaiam, I
que Ezechielis capita decem ac quinque priora
MDCL. fol. quinque voluminibus. Ex illis tra

* SANDII *bibliotheca antitrinitariorum* p. 136.

dique, Parisiis MDCCXX. 4. tribus voluminibus; * antea autem MDCCXV. 8. quinque voluminibus. Latine eaedem in conspectum publicum venerunt, titulo hoc: *prolegomena et dissertationes in omnes ac singulos sacrae scripturae libros*, cura *Io. Dominici Mansi*, Luccae MDCCXXIX. fol. duobus tomis, ac germanice in lucem exierunt: AVGVSTINI CALMETI *biblische vntersuchungen; oder abhandlungen verschiedener wichtigen stücke, die zum verstand heiliger schrift dienen, aus dem französischen vbersetzt*, cum *Io. Laurent. Moshemii* notis ac praefationibus, Bremae ab anno MDCCXXXVIII. ad annum MDCCXLVII. 8. sex voluminibus. ** Si ea remouerantur, quae Calmetus, sententias ecclesiae romanae proprias sequutus, minus recte tradidit ac quaedam alia, non satis adcurate exposita, emendentur, opus eius omnino laudandum ac diligenter commendandum est. Praetermissis allegoriis, Calmetus studiose in sensum litteralem inquirit: qualis sit dissensus versionum graecae ac latinae aliarumque ac textus ebraei, ostendit: quae obscura ac difficilia sunt in rebus historicis, chronologicis, geographicis, criticis, in iis explanandis operam ponit. In dissertationibus singularia argumenta erudite enarrauit iisdemque scripturae sacrae multam lucem adtulit:

IO. MAR. BOVVIERES DE LA MOTHE GVION *sainte bible auec des explications et reflexions, qui regardent la vie interieure*, Coloniae; siue potius Amstelodami ab anno MDCCXIII. ad annum MDCCXV. 8. viginti tomis. Vt codex hic sacer illustratus lucem videret, *Petrus Poiretus* curauit. Primum prodiit nouum testamentum, inscriptum: *le noueau testament de notre seigneur iesus christ, auec des explications et reflexions, qui regardent la vie interieure*, MDCCXIII. 8. octo

* *iournal des sauans* MDCCXXII. *iul.* p. 28. *august.* p. 132. *septembr.* p. 243. *octobr.* p. 363. *nouembr.* p. 483. *decembr.* p. 611. MDCCXXIII. *april.* p. 359. *mai.* p. 520. *iun.* p. 575.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1170. REIMMANNI *cat. ad catalogum bibliothecae theologic.* p. 16. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1742. p. 316. *nachrichten von den theolog. büchern volum.* III. p. 185. *volum.* VI. p. 872.

IO. DRVSII *commentarii in plerosque libros ve stamenti.* Prodierant illius: *commentarius ad loca d pentateuchi*, Franeckeræ MDCXVII. 4. * in *loca d librorum Iosua, iudicum et Samuelis*, ibidem MDC *commentarius et notæ in historiam Ruth*, quibus co tio: *an Ruben mandragoras inuenerit?* addita est, MDLXXXVI. 8. et Amstelodami MDCXXXII. 4. *ad in librum Esthera*, Lugduni Batauorum MDLXXXVI *lia in librum Iobi*, Amstelodami MDCXXXVI. 4. *adnot coheleth; siue in ecclesiasten*, Amstelodami MDCXXXV. *nes in Hoseam prophetam* et in *græcam septuaginta in versionem coniectanea*, Lugduni Batauorum MDXCII *etiones in prophetam Amos*, Lugduni Batauorum MD *ctiones in prophetam Nahum, Habacuc, Sophoniam, Ioele Abdiam*, ibidem MDXCV. 8. *lectiones in prophetas Haggæum, Zachariam et Malachiam*, Am MDCXXVII. 4. *notæ in sapientiam Syracidæ; siue ii sticum*, Franeckeræ MDXCVI. 4. *adnotationes in li biæ*, ibidem MDXCI. 4. *notæ; seu commentariolus hasmonæorum, qui vulgo prior machabæorum dicitu* MDC. 4. **

LVDOVICI CAPELLI *commentarii et notæ i vetus testamentum. Accesserunt* IACOBI CAPEL *uici fratris, obseruationes in eosdem libros; item* L CAPELLI *arcanum punctationis, auctius et emend que vindiciæ, hactenus inedita*, cura *Iacobi Capelli filii*, Amstelodami MDCLXXXIX. fol. *** ea, quæ volumine hoc continentur, ad scripi interpretationem pertinent: LVDOVICI CAPE

---

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part*

** MAYERI *bibliotheca biblica* p. 92. LE LONG *bibliotl* 705. NICERONII *memoires tom.* XXII. p. 69. seqq.

*** *histoire des ouurages des sauans* MDCLXXXIX. *mart.* RICI *bibliotheque. vniuersell. tom.* XII. p. 1. *act.* MDCLXXXIX. p. 410. 489. BAVMGARTENII *nach merckwürdigen büchern volum.* X. p. 75. MAYERI *bibli* p. 101. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 993. *bericht von commentariis vber die schrift part.* I. p. 27. NII *memoires tom.* XXII. p. 402.

tione, vt illas vtilitate carere, omnino ſit adfirmandum, quoniam iſtæ non propria; ſed latina lingua additæ ſunt; nec raro inter ſe conſentiunt: *

Biblia ſacra vulgatæ editionis, Sixti V. pontificis maximi iuſſu recognita et Clementis VIII. auctoritate edita, cum ſeleꝺiſſimis litteralibus commentariis, quæ in lucem exire cœperunt Venetiis MDCCXLV. 4. Quorum commentarios biblia hæc complectuntur, illi ſunt: EMANVEL SA, GVIL. ESTIVS, IO. MARIANA, THOMAS MALVENDA, IO. STEPHANVS MENOCHIVS, IACOBVS TIRINVS, IACOBVS GORDONVS, IO. GAGNAEVS, IO. MALDONATVS, P. LANSSELIVS et IACOBVS BENIGNVS BOSSVETVS. Acceſſerunt: *romanæ correctiones ac lectionum varietates*, a FRANCISCO LVCA *brugenſi obſeruatæ et notationes in vtrasque, ab eodem concinnatæ inque ſua ſingula capita tributæ*:

Biblia ſacra vulgatæ editionis, iuſſu Sixti quinti pontificis maximi recognita, locupletibus ſanctorum patrum et aliorum probatorum ſacræ ſcripturæ interpretum commentariis illuſtrata, cum noua verſione germanica, ſtudio theologorum monaſterii Ettonis prope ſanctum Landelinum, vulgo Ettenheimmunſter ordinis Benedicti, inprimis cura *Germani Cartier*, Conſtantiæ MDCCLI. fol. ** Exſtant etiam: *biblia ſacra cum gloſſa ordinaria, a Strabo fuldenſi, monacho benedictino, collecta, nouis patrum græcorum et latinorum explicationibus locupletata et poſtilla Nicolai Lirani* ceter. quorum optima editio cura LEANDRI *a ſancto Martino* prodiit Antuerpiæ MDCXXXIV. fol. ſex voluminibus; *** omitto autem illa, quum ſupra de *gloſſa ordinaria* deque NICOLAI DE LYRA *poſtillis* expoſui.

* MAYERI *bibliothec. biblic.* p. 81. SIMONIS *hiſtoire critique de vieux teſtament libr.* III. *cap.* II. p. 416. KORTHOLTI *tractatus de variis ſcripturæ editionibus* p. 388. *vnpartheyiſcher bibliothecarius* p. 447.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumen* VIII. p. 196.

*** FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* I. p. 8. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 6.

Ex illorum ordine, qui *ſociniani* ſunt, referendus huc eſ DANIEL BRENIVS, quum illius exſtant: *breues in vetu et nouum teſtamentum adnotationes*, cum nonnullis opuſculi theologicis atque *addendis quibusdam ad librum Iobi*, *pſal morum*, *prouerbiorum*, *eccleſiaſtæ Salomonis*, cura *Franciſc Cuperi* editæ, Amſtelodami MDCLXIV. fol. *

§. VIII.

Quum interpretes vniuerſæ ſcripturæ ſacræ; au plerorumque illius librorum enumeraui, ordo poſtula vt commemorationem faciam eorum, qui induſtriam at que eruditionem ſuam ad id adhibuerunt, vt non omnes ſed vel quosdam tantum; vel ſingulares codicis diuin libros illuſtrarent. Duo horum commentariorum gene ra ſunt ſpectantque alii ad vetus; alii autem ad nouun teſtamentum. Vtrique ita inter ſe diſcrepant, vt expoſitio nes complectantur partim omnium; vel plerorumque a multorum; partim ſingularium librorum, ſiue illi priori ſint; ſiue poſterioris fœderis.

Accedo ad commentarios in *vetus teſtamentum* enarran dos duasque eorum claſſes conſtituo. Ad priorem pertinent qui omnes; vel ſi non plerosque; quosdam tamen libro dicti teſtamenti explanatos exhibent, cuius generis ſunt, iiqu a *pontificiis* conſcripti:

IO. MALDONATI *commentarii in præcipuos ſacræ ſcri pturæ libros veteris teſtamenti*, ſcholia nimirum in pſalmos prouerbia Salomonis, eccleſiaſten, cantica canticorum: com mentarii in quatuor prophetas maiores, in pſalmum CIX Pariſiis MDCXLIII. fol.

THOMAE MALVENDAE *commentarii in ſcripturam ſa cram*, *vna cum noua ex ebræo translatione variisque lectio nibus*, in pentateuchum, libros hiſtoricos, pſalmos quatuo priores et quinque libros ſapientiales, in Ieſaiam, Ieremiam at que Ezechielis capita decem ac quinque priora, Lugdun MDCL. fol. quinque voluminibus. Ex illis translata ...

* SANDII *bibliotheca antitrinitariorum* p. 136.

dam sunt in IO. DE LA HAYE *biblia maxima* et MATTHAEI POLI *synopsin criticorum*. Auctor probauit magnam industriam; non pariter autem iudicium. Versio, quam adiecit, barbara est. Interpretationes, ex variis scriptoribus sine delectu congestae, ad res saepe spectant nullius momenti ac mediocrem vtilitatem praebent: *

NICOLAI ABRAMI *pharus veteris testamenti*; *siue sacrarum quaestionum libri XV*. Parisiis MDCXLVIII. fol. ** quod opus non commentarios quidem in libros prioris foederis sacros complectitur; quum autem illud, veluti rarum ingenii monimentum, non penitus praetermittendum est, id non inepte; saltem quodam modo ad locum hunc referri posse, putaui, quoniam ibi enarrata argumenta ad totum fere vetus testamentum pertinent eique lucem adferunt. Quinque ac decem, quemadmodum iam significaui, libri illius sunt primoque de opere sex dierum: *secundo* de fluuiis et loco paradisi: *tertio* de benedictionibus Noae: *quarto* de diuisione linguarum: *quinto* de prima regnorum institutione: *sexto* de regno Assyriorum: *septimo* de Abrahamo patriarcha: *octauo* de Pharaone: *nono* de mora filiorum Israel in deserto: *decimo* de chronologia iudicum: *vndecimo* de transmigrationibus babylonicis: *duodecimo* de Dario Medo: *tertio et decimo* de Iuditha: *quarto* et *decimo* de aduentu messiae ac septuaginta hebdomadibus Danielis: denique *quinto et decimo* de principio ac fine hebdomadum Danielis agitur. Ex argumentis his videndum est, si quis Abrami librum scriptis historiae sacrae veteris testamenti adnumerare velit, nec eum longe ab ordine iusto discedere. Consequutus est auctor laudem eruditionis hancque et opere hoc satis probauit.

In iisdem libris diuinis illustrandis etiam *reformatos* studia sua collocasse, scripta illorum ostendunt, quae nunc commemorantur:

 IO.

* SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* II. *cap.* 20. p. [illegible]. et *libr.* III. *cap.* 12. p. 425. MAYERI *bibliothec. biblic.* p. 64. [illegible]LEMENT *bibliothequ. curieuse, historique et critique tom.* I. p. 15. [illegible]OTII *catalogus librorum rariorum* p. 2. *nachrichten von einer* [illegible]*schen bibliothec volum.* VI. p. 480. COLERI *anthologia tom.* I. p. 348. SINCERI *samlung von alten und raren buchern tom.* II. p. I.

tera de *decimis*, a IO. SELDENO anglice c
Clerico in linguam latinam conuersa ac not
Operi huic præmisit quoque CLERICVS *para
decim priorum commatum capitis primi euang*
cum eiusdem *animaduersionibus*, *vbi demonstratu
gos*, *euangelium hoc esse fetum Ioannis apostoli*,
*sententia Fausti Socini de sensu primorum eius co
matum*. Commentatio hæc, quæ antea separati
reprehensores habuit atque impugnata est a Ioa
Wayen, Elia Benoist atque aliis. inprimis quod
γον in principio euangelii Ioannis per *rationen*
tus fuerat ac statuerat, vocem illam ex Platonis
sumtam ac quæ vera eius sit significatio, a Ioan
tum esse. Vtrumque volumen commentarior
Mosis; siue in pentateuchum iterum litteris d
atque in lucem exiit Amstelodami MDCCX. fol.
tio auctior atque emendatior est: III) *veteris
bri historici*, *Iosua*, *iudices*, *Rutha*, *Samuel*, *reg
mena*, *Esdras*, *Nehemias et Esthera*, *ex transla
rici*, *cum eiusdem commentario philologico*, *di
criticis et tabulis chronologicis*, Amstelodami
fol. ** ac vna cum duobus tomis commentarii
chum, Tubingæ MDCCXXXIII. fol. cum *Christop
Pfaffii* præfatione. *** Sequitur Clericus eamd
tandi rationem, quam antea in libris Mosis adhi
phrasin excipias. Hanc enim omisit, in sententi
eam in historiis, facile intelligendis, haud nece
Præmissa est dissertatio de *scriptoribus librorum*

* *iournal des sauans* MDCCXI. *april.* p. 409. CLERI
choisie tom. XXI p. 265. 301. FABRICII *histor. bib.*
p. 356. *nachricht von den büchern in der stollischen bibl*
p. 83 ALETHAEI *bericht von commentariis vber die J*
p. 1. et 35.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDC
123. *iournal des sauans* MDCCIX. *april.* p 144. CLERI
choisie tom. XVI. p 61. *acta eruditor.* MDCCIX. p.
CII *hist. bibliothec. part.* I. p. 358. *vnschuldige nach*
p. 633. ALETHAEI *bericht von commentariis vber di*
II. p 40

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733.

notata in Iesaiæ caput LIII. et finem capitis LII. in Obadiam, Micham, Nahum, Habacuc, Zephaniam, Haggæum, Zachariam, Malachiam; item *commentarius in octo capita geneseos*, a secundo ad nonum: *notæ criticæ* in plerosque libros veteris testamenti et in plerosque libros apocryphos: IACOBI CAPELLI *obseruationes in selecta loca pentateuchi* et in reliquos veteris testamenti libros. Adnotauit Capellus multa, quæ erudita sunt atque vtilia. Attamen quum ille locum sibi fecit inter criticos temerarios, audaces ac sæpe in scripturam sacram iniurios, ea, quæ tradidit, cum iudicio legi debent:

ANONYMI *adnotationes in vetus testamentum et in epistolam ad Ephesios*, Cantabrigiæ MDCLIII. et Amstelodami MDCCIII. 8. * quæ tamen locum hunc vix tueri possunt. Pauca sunt, quæ auctor ex scriptis prioris fœderis recenset ac notis illustrat:

FRANCISCI BVRMANNI *explicationes librorum veteris testamenti*, a pentateucho vsque ad librum Iobi, quæ per partes belgice prodierunt, Vltraiecti ab anno MDCLXIX. 4. Translatæ illæ sunt in linguam germanicam ac lucem adspexerunt primum separatim 4. ** deinde coniunctim, sub titulo: *biblische wercke, zur erklärung der heiligen schrift in den büchern altes testaments, bis auf das buch Hiob*, Francofurti MDCCIX. fol. Accesserunt auctoris compendium historiæ ecclesiasticæ veteris testamenti liberque de *sabbato*, quo illius; siue diei dominicæ rationem moralem vimque obligandi negauit; ab aliis autem merito confutatus est. *** A rebus criticis ac philologicis, quæ nullum momentum habent, abstinuit ac maxime in ipsum verborum sensum inquisiuit quumque Coccei sectator fuit, exemplum ac præcepta illius sequutus, typos ac vaticinia diligenter atque erudite explanauit; præterea autem difficiliora chronologiæ ac genealo-

* CLERICI *bibliotheque choisie. tom.* 11. p. 261.

** de editionibus ac versionibus harum explicationum videatur: LE ING *bibliotheca sacra* p. 658.

ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* I. *** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 519. *vnschuldige nachrichten*, 1709. p. 393.

nealogiæ capita feliciter interpretatus eſt. Quæ quum it ſunt, cauſſa omnino eſt, cur opus hoc laudetur:

SIMONIS PATRICK et GVIL. LOWTH *commentary o the old teſtament*, Londini MDCCXXXVIII. fol. quatuo voluminibus, quod opus; ſiue potius partes illius ordin hoc lucem adſpexerunt. Commentarios in libros ſacros pentateucho vſque ad prophetas PATRICK anglice compo ſuit ac ſeparatim ad vſum publicum transtulit, ita vt ini tium faceret a Iobo, anno MDCLXXIX. ac poſtquam libe hic illuſtratus prodierat, reliqui non ſolum ſequerentur; ſe etiam ſinguli itidem ſeparatim litteris denuo deſcriberentur Ita in conſpectum orbis eruditi venit commentariu in pentateuchum, Londini ab anno MDCXCV. a annum MDCC. 4. quinque voluminibus ac MDCCIV. 4 etiam quinque voluminibus: in libros Ioſuæ, iudicum e Ruth, Londini MDCCII. 4. in libros Samuelis, ibiden MDCCIII. 4. in libros regum, ibidem MDCCV. 4. in libro chronicorum, Eſræ, Nehemiæ et Eſther, Londini MDCCV 4. in libros Iobi, pſalmorum, prouerbiorum, eccleſiaſtes a cantici canticorum, ibidem MDCCX. 4. duobus volumini bus. Opus hoc vt perfectius fieret ac plenius eaque vete ris teſtamenti ſcripta, quæ reſtabant, accederent, LOWTI libros omnium prophetarum explicauit ſuamque interpreta tionem ſub titulo: *a commentary vpon the larger and leſſe prophets, being a continuation of biſhop Patrick*, Londini a anno MDCCXIV. 4. quatuor voluminibus euulgauit. Poſte vtriusque, et PATRICK et LOWTH, commentarii con iunctim in lucem exierunt, cuius editionis antea mentio nem feci: *

THOMAE PYLE *paraphraſe with ſhort and vſeful note on the books of the old teſtament*, Londini ab anno MDCCXVII 8. ** et iterum eodem loco MDCCXXXVIII. 8. *** Qua tuo

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumi* VIII. p. 123. 127. adde: BERNARDI *nouuelles de la republiqu. d lettres* MDCCVI. *octobr.* p. 439. *nouembr.* p. 559. *mart.* p. 321. vbi tantum commentarii in geneſin, … leuiticum recenſentur.

** *acta eruditor.* MDCCXVIII. p. 70.

*** BAVMGARTENII *nachr. von merckw. büchern volum*

tuor sunt operis huius volumina, quorum *primum* complectitur genesin atque exodum: *secundum* leuiticum, numeros ac deuteronomion: *tertium* libros Iosuæ, iudicum, Ruth ac Samuelis: *quartum* libros regum, chronicorum, Esræ, Nehemiæ et Esther. Quum iam memorata tantum scripta veteris testamenti illustrata sunt, titulus libri plura indicat, quam eo continentur. Singularem præfationem cuilibet libro auctor præmittit: summam cuiusuis capitis, iusto interdum longiorem, recenset: textum sacrum exhibet anglice ac singulis versibus adiungit luculentiorem paraphrasin ac nonnunquam breuiores notas, quæ illam vel illustrant; vel confirmant.

Inter *Arminianos* ad interpretes librorum prioris fœderis adiunxit se IO. CLERICVS. Quæ exstant atque ad locum hunc pertinent, scripta illius sunt: I) *genesis*; *siue Mosis prophetæ liber primus*, *ex translatione Io. Clerici*, *cum eiusdem paraphrasi perpetua*, *commentario philologico*, *dissertationibus criticis quinque et tabulis chronologicis*, Amstelodami MDCXCIII. fol. * Quæ additæ sunt, *dissertationum* tres prolegomena constituunt: prima de *lingua ebraica*: secunda de *optimo genere interpretum sacræ scripturæ* ac tertia de *scriptore pentateuchi Mose eiusque in scribendo consilio*, qua Clericus a priore sententia sua, Mosen non esse auctorem pentateuchi, discessit illudque nunc adfirmauit atque ad probandum argumenta adtulit. Reliquæ duæ dissertationes veluti adpendix additæ sunt: altera de *Sodomæ finitimarumque vrbium subuersione*: altera de *statua salis*: II) *Mosis prophetæ libri quatuor*, *exodus*, *leuiticus*, *numeri et deuteronomium*, *ex translatione Io. Clerici*, *cum eiusdem paraphrasi perpetua*, *commentario philologico*, *dissertationibus criticis et tabulis chronologicis ac geographicis*, Amstelodami MDCXCVI. fol. ** Dissertationum, quarum in titulo mentio fit, altera agit de *maris idumæi traiectione*, quumque ipse Clericus illius auctor est, temere adfirmat, mare, quod israelitæ transierunt, per caussas naturales diuisum fuisse: altera,

* *histoire des ouurages des sauans* MDCXCIII. p. 589. *acta erudiror.* MDCXCIV. p. 9. 97. TENTZELII *monatliche vnterredung.* 1694. p. 48.

** *acta erudiror.* MDCXCVI. p 113

de Chami delicto ac pœna: de Babelis o
to vxoris Lothi: de columna nubis et igni
tu Mosis: de vestimentis israelitarum, no
to atque aliis argumentis commentatus
ob caussam haud est, multos eruditos vi
profligarent. In his præcipue locum hab
VOERIVS, qui edidit: *gloriam Mosis, hoc
facta, sub viro dei Mose patrata, cum mat
sita et vindicata contra auctorem ephemeria*
Goslariæ MDCXCVI. 4. quumque vo
aduersario suo opponeret: *ephemerides p
tas, quo subsidio philologiæ sacræ integritas
ta et nouo censori, auctori gloriæ Mosis, f
lissime exemti*, Helmstadii MDCXCVI. 4.
egit in *gloria Mosis illustrata, qua ad eph
breuiter et modeste respondetur*, Clausth
VON DER HARDT autem vt iterum se
cem emisit: *ephemerides philologicas vindi
sima ratione philologiæ sacræ dignitas sit
gloriæ Mosis illustratæ factum satis*, Helmst
Præter Caluœrium, multi alii Hardtium
nes confutarunt. ** Oracula quædam, a
signata, enarrauit etiam: CAROL. GO
SCHALLIVS in *den betrachtungen etlichen
den fünf büchern Mosis*, Dresdæ MDCCXII.

[ve]teris *testamenti*; praeter hanc autem duae aliae adiunctae [su]nt: altera de LXXII. *virorum in republica populi ebraei synedrio*: altera de *lepra mosaica*, ex *litteris Danielis Clerici*: IV) *veteris testamenti prophetae ab Esaia ad Malachiam vsque, ex translatione Ioannis Clerici, cum eiusdem commentario philologico et paraphrasi in Esaiam, Ieremiam, eius lamentationes et Abdiam*, Amstelodami MDCCXXXI. fol. * Accesserunt dissertationes: in principio IO. SMITHI de *prophetia et prophetis*: in fine CLERICI de *poesi Ebraeorum*, antea gallice edita: ** V) *veteris testamenti libri hagiographi*, *Iobus, Davidis psalmi, Salomonis prouerbia, concionatrix et canticum canticorum, ex translatione Io. Clerici, cum eiusdem commentario philologico in omnes memoratos libros et paraphrasi in Iobum ac psalmos*, Amstelodami MDCCXXXI. fol. *** De opere Clerici, quod nunc recensui, iudicia virorum doctorum diuersa sunt. Alii a recta via aberrarunt, quum vel in laudando; vel reprehendendo nimios se praeberent. Vtraque extremitas deuitari debet atque interiectum medium tenendum est. Vti Clericus in aliis ingenii sui monimentis singularem eruditionem aeque ac iudicandi facultatem probauit; ita eamdem in commentariis his abunde ostendit. Multa in illis dixit praeclare, perspicue ac quando ab aliis dissentit, modeste: multis rebus obscurioribus lucem adtulit. Sed tamen non desunt, quae omni iure vituperantur. Luculenta de christo vaticinia tam praue explicat, vt aduersus Iudaeos ac Socini sectatores, religionis nostrae hostes, nihil valeant; miracula autem in ea conuertit, quae naturae viribus fiunt. Indulget saepe nimis ingenio suo falsisque, in quas ingressus est, opinionibus. Commentarii posteriores, quibus prophetas ac libros hagiographos illustrauit, minorem industriam prae se ferunt, quam priores in pentateuchum ac libros historicos. * Plura hac de re disserit: IO. IVSTVS VON

* acta erudit. MDCCXXXIII. p. 233. bibliotheque raison. tom. VI. p. 361. et tom. VII. p. 7.
** in bibliotheque vniuersell.
*** acta erudit. MDCCXXXIII. p. 232. bibliotheq. raisonnée di- ... : samlung von alten vnd neuen theol. sachen, 1732. p. 628. LILIENTHALII exegetische bibliothec p. 509. vbi singuli tomi recensentur.

RICHARDI KIDDERI *commentary on the* ... *Moses*, Londini MDCXCIV. * Præmissa est lucule... de *auctore pentateuchi*, quem esse Mosen, adu... zam, Hobbesium et Peyrerium diligenter proba... illi non solum; sed etiam alii recentiores obiic... adcurate respondetur. Adnotationes ipsæ breue... eruditæ:

IVLII STERRINGAE *animaduersiones phi... era in pentateuchum, exhibentes veram et limati... rum in quinque Mosis libris locorum tum verbale... multis quoque realem interpretationem*, Leouardiæ... 4. ** ac sub inscriptione: *obseruationes philologi... pentateuchum*, Lugduni Batauorum MDCCXXI. 4... tio noua esse videtur; re ipsa autem non est. T... tantum immutatus fuit. Nec liber ipse iure l... meri potest. Exhibet enim ille tantum varia eme... genera, quæ in belgica oraculorum sacrorum inte... fieri debeant. Inique iudicat auctor de Luthe... scripturæ germanica: ***

HENRICI DANIELIS BENDERI *klarheit hinter der decke Mose; oder auslegung vnd geistli... tung der funf bücher Mose*, Francofurti ad ... MDCCXI. 4. * quo libro maxime interpretation... cæ ac typicæ continentur; quum autem in illis a... nimius est ac iustum modum negligit, non raro ... per vim quandam instituuntur, inprimis quando ... tionesque historiarum leuissimæ mystice explicantur. ... locum hunc ii quoque libri possunt, quibus reform... laria, inprimis difficiliora oracula pentateuchi illust... sunt: IO. DRVSII *commentarius ad loca difficiliora p... id est, quinque librorum Mosis*, Franeckeræ MDCXVII.

---

* *actor. eruditor. supplement. tom.* II. p. 552. CLERICI *bibli... tom.* IV. p. 363. qui a *Kiddero* oppugnatus, contra illum ...

** *acta eruditor.* MDCXCVI. p. 12.

*** *actor. erudit. supplement. tom.* VIII. p. 213. *samlung vo... neuen theolog. sachen*, 1722. p. 160. LILIENTHALII ... *bibliothec* p. 1043.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 631.

illustriora ex consilio fontium explicantur et a corruptelis interpretum et aduersariorum vindicantur, Rostochii MDCLIX. 4. *decades in leuiticum*, Rostochii MDCLXI. 4. *decades in quartum librum Mosis numerorum*, ibidem MDCLXVIII. 4. *decades in quintum librum deuteronomii*, ibidem MDCLXXV. 4. * Locumsibi fecit Vareius inter interpretes criticos non vltimum; nec mediocrem laudem consequutus est. Diligenter sensum litteralem indagauit atque ad illum explicandum adiumenta praecipue sumsit ex linguae ebraeae indole, vocum natura vique significandi accentuatione atque aliis, quae ad philologiam pertinent, subsidiis. Quum vtitur scribendi genere conciso, obscurus interdum est; nec semper facile ea intelligenda sunt, quae declarare voluit. Opus ipsum in libris rarioribus numeratur:

IO. ADAMI OSIANDRI *commentarius in pentateuchum, exhibens sacrum cum exegesi textum, lectionum et versionum varietatem, conciliatas antilogias, chronologiam, vtilium quaestionum solutiones, obiectiones cum vindiciis, obseruationes philologicas et locos communes doctrinales*, Tubingae MDCLXXVI. MDCLXXVII. MDCLXXVIII. fol. quinque partibus. ** Commentarius hic princeps est inter eos, quos nostrates scripserunt iisque quinque Mosis libros itidem illustrarunt. Plura quidem ille complectitur, quae ad dogmata ac controuersias pertinent: plura, ex aliorum collecta libris; attamen et fatendum est, Osiandrum confecisse opus eruditum atque ad pentateuchum interpretandum perutile. Addi potest: MICHAELIS WALTHERI *spongia mosaica; siue abstersio turpissimorum abusuum, quibus praecipua pentateuchi oracula exponuntur deprauant. iudaei, pontificii, caluiniani, anabaptistae, photiniani, weigeliani*, Noribergae MDCXLII. 4. Ad loca quaedam pentateuchi spectant etiam: HERMANNI VON DER HARDT *ephemeridum philologicarum tomus, duodecim discursus complectens, quibus difficiliora quaedam pentateuchi loca*

* ...RENDII *bibliothec. Mayeri biblic. continuat.* p. 38. et 50. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 636. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 701.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 517.

sionum e sacro textu exsculpta; seu commentarius i *cbum*, Venetiis MDXC. fol.

LEONARDI MARII *commentarius in pentat* loniæ MDCXXI. fol.

IACOBI BONFRERII *pentateuchus Moysis, illustratus, præmissis, quæ ad totius scripturæ i manuducant, præloquiis perutilibus*, Antuerpi fol. Prolegomenis, quæ commentarius hic præ ponitur de verbo dei, scriptura sacra, libris can apocryphis: de auctoribus librorum scriptura eiusdem obscuritate, stilo, effectis, idiomate, c conscripti libri canonici: de ebræo textu, nu ille sit; nec ne? de græco textu noui testament nibus vulgata, septuaginta interpretum, aliis g nis, chaldaica, syriaca: de scripturæ interpreta que sensibus ac denique de cabala. * In ipso c multa quidem dicuntur, quæ ad dogmata ac c non ad explicationem scripturæ pertinent: var patrum, scholasticorum ac recentiorum enar quid de illis statuendum sit, iudicium additu Bonfrerius præ aliis interpretibus romanæ eccl consequutus est ac quod confecit, opus locum rariora obtinuit: **

ADRIANI CROMMII *variæ theses theolog magnam sacrarum litterarum partem breuibus illustrationibus expleuit, in genesin, in exodum numeros et deuteronomium*, Louanii MDCXXIX. duobus voluminibus:

ALOYSII NOVARINI *Moses expensus, noti sacris, qua ex linguarum fontibus, qua ex vari num collatione, qua ex sanctorum patrum alioru rum obseruationibus ethicis illustratus*, Verona fol. duobus voluminibus:

---

* prolegomena hæc accesserunt ad MENOCHII *exposi ræ*, a *Tournemino* editam et antea a me commemo

** CLEMENT *bibliotheq. curieus. historiqu. et critiqu.* REIMMANNI *accessiones ad catalog. bibliothec. theolog.*

logicas, geographicas et philologicas in pentateuchum et lo-cum, Regiomonte MDCLXXXIII. 4.

2) *Reformatorum*

BENEDICTI ARETII *commentarii breues in pentateu-chum*, Bernæ MDCII. MDCXI. 8.

FRANCISCI IVNII *pentateuchi explicationes analyticæ*, Lugduni Batauorum MDXCIV. MDCII. 4. quinque volumi-nibus: Geneuæ MDCIX. 4. *

IO. HENRICI ALSTEDII *adnotationes in pentateuchum et septem epiſtolas catholicas*, Herbornæ MDCXXXI. MDCXL. 8.

HENRICI AINSWORTH *annotations vpon the fiue books of Moſes, the booke of the pſalmes and the ſong of ſongs, or canticles.* Adnotationes hæ primum ſeparatim prodierunt ordine hoc: in *pſalmos*, MDCXII. et iterum MDCXVII. 4. in *geneſin*, MDCXVI. 4. in *exodum*, MDCXVII. 4. in *leuiti-cum*, MDCXVIII. 4. in *numeros* et *deuteronomion*, MDCXIX. 4. in *canticum canticorum*, MDCXXIII. 4. Poſtea notæ in quin-que libros Moſis coniunctim lucem adſpexerunt, Londini MDCXXI. 4. duobus voluminibus, et vna cum iis, quibus auctor pſalmos ac canticum canticorum illuſtrauit, Londini MDCXXVII. fol. et ibidem MDCXXXIX. fol. Quamuis ita opus hoc non ſemel litteris deſcriptum fuerit; locum tamen obtinuit inter libros rariores. Ex anglico ſermone transla-tum illud eſt in belgicum, interprete *Sibrando Vomelio*, at-que editum, Leowardiæ MDCXC. fol. ** Conciliauit id ſibi non mediocrem exiſtimationem laudemque. Voces ac di-ctiones ebrææ diligenter ex verſionibus græca et chaldaica: ex aliis monimentis Ebræorum, præcipue ex locis ſcriptu-ræ parallelis, ac præter iſtas, ritus diligenter illuſtrantur: ***

RICHAR-

---

* ſunt etiam in eiusdem *operum theologic. tom.* I. p. 122.

** *acta eruditor.* MDCXCI. p. 341. LILIENTHALII *exegetiſche bi-bliothec* p. 521.

*** SIMONIS *nouuelle bibliothequ. choiſie tom.* I. p. 262. *nach-richten von einer hälliſchen bibliothec volumin.* V. p. 380. CLE-MENT *bibliotheque curieuſè, hiſtorique et critique tom.* I. p. 99. FREYTAGII *analecta de libris rarioribus* p. II. SINCERI *nach-richten von alten und raren buchern* p. 119. VOGTII *catalogus li-brorum rariorum* p. 17.

Mosis illustrantur; ita tamen, vt auctor aliorum diligenter recenseat; ipse autem non iudicet; quid verum sit: quid falsum.

COMMENTARII IN GENESIN

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *enarrationes in genes* illae sunt ex recitationibus, quibus Lutherus in Vitembergae primum librum Mosis ab anno MI annum MDXLV. interpretatus est, ac per partes Pars *prima* lucem adspexit studio *Caspar. Crucig Rorarii* ac *Viti Dieterici*, Vitembergae MDXLIV. Lutheri praefatione breuiore; reliquae autem seq postquam Lutherus in mortalium numero esse desi ram earum *Hieronymus Besoldus* suscepit operaq conspectum publicum venit pars *secunda*, Norib cum *Michaelis Rotingii* praefatione: *tertia* MDLI *Philippus Melanchthon* praefatus est: *quarta* MDLI *soldi* praefatione instructa. Post primam op editionem illud iterum atque iterum litterarum i pressum ac publicae luci expositum est, Francofur MDXLV. vsque ad annum MDLV. 8. Noribergae M et MDLXIII. fol. Vitembergae MDLVI. fol. praete tiones, alia recentior cum notis MDCCXII. 4. me Germanice commentarius hic redditus est studio *l* ac *Io. Gudenii*, quorum ille duas priores; hic a posteriores partes conuertit. ** Egregium illud opu busque laudibus, quibus a multis ornatur, maxim nec inepte nonnulli iudicant, commentarium hu librorum Lutheri esse optimum. Complectitur multarum rerum eruditarum, piarum ac vtilium, uis Lutherus studia sua non praecipue ad id co

* [illegible]mmentarius hic constituit LVTHERI *operum latin* [illegible] VI. editionis MDXLV. ac *tomum* VI [illegible]

** [illegible] interpretatio haec in LVTHERI *operum germa* [illegible] *tomo* X. *altenburgensium tomo* IX. *lipsiens* [illegible] *tomo* I. et II.

memoratus: ANTONII CREGVTI *reuelator arcanorum, vbi illustriora quaeuis ac difficiliora scripturae oracula noua methodo didactice ac elenchtice enucleantur, quae in pentateucho continentur*, Geneuae MDCLXI. 4. Exhibentur recitationes academicae, quibus auctor dicta nonnulla pentateuchi philologice ac theologice explanauit; non satis autem diserte ac luculenter. Similis generis est: IO. MARCKII *in praecipuas quasdam partes pentateuchi commentarius; seu vltimorum Iacobi, reliquorum Bilhami et nouissimorum Mosis analysis exegetica*, Lugduni Batauorum MDCCXIII. 4. *

3) *Pontificiorum*

ALPHONSI TOSTATI *commentaria in pentateuchum*, quae cum commentariis in libros Iosuae, iudicum, Ruth, regum et paralipomena, in Matthaeum inter *opera* eius prodierunt, Hispali MCCCCXCI. Venetiis MDXXX. MDXCVI. Coloniae MDCXIII. Valde diffusus quum Tostatus est in expositionibus suis, multa differit, quae inutilia sunt; nec ad interpretationem scripturae faciunt. Pertractat locos communes variarum rerum; nec obscure ostendit, se linguae ebraeae non satis peritum fuisse: **

HIERONYMI OLEASTRI *commentaria in pentateuchum Mosis, iuxta editionem Sancti Pagnini*, Olyssipone MDLVI. fol. Antuerpiae MDLXVIII. fol. Lugduni MDLXXXVI. MDLXXXIX. fol. ***

IO. FERI *enarrationes in genesin*, Louanii MDLXIV. Coloniae MDLXXII. MDLXXIV. 8. in *exodum, numeros, deuteronomium*, etiam in libros *Iosuae* ac *iudicum*, Coloniae MDLXXI. MDLXXIV. 8.

PETRI GALESINI *commentarius in pentateuchum*, Romae MDLXXXVII. 4.

SERAPHINI CAPPONI *veritates aureae super totam legem veterem, tum litterales; tum mysticae, per modum conclusionum*

* *acta eruditorum* MDCCXIV. p. 159. *vnschuldige nachrichten*, 1714.

** *bibliothec. hispan. veter. tom.* II. p. 170. SIMONIS *histoire du vieux testament libr.* III. *cap.* 12. p. 423.

*** *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 448.

POLYCARPI LYSERI *commentarius in genesin*, anno MDCIV. 4. sex partibus, ita scriptus, vt qui vitas patriarcharum persequitur, ille primum Mo illustret:

DAVIDIS RVNGII *praelectiones in genesin*, V MDCVIII. 8.

IO. GERHARDI *commentarius super genesin*, *tus declaratur, quaestiones dubiae soluuntur, obseruati tur et loca in speciem pugnantia conciliantur*, Ienae M MDCLIV. MDCXCIII. 4. quem post mortem Ger eius, *Io. Ernestus*, ab interitu vindicauit atque ad blicum transtulit: *

IO. ELAI TERSERI *adnotationes in genesin*, *dissertatione de textus originalis veteris testamenti i* Vpsaliae MDCLVII. fol. quae erudite ac diligenter sunt. Referuntur illae inter libros rariores: **

CHRISTIANI CHEMNITII *collegium theol quo quaestiones in genesin publicae ventilationi expo cem disputationibus comprehensum*, Ienae MDCL MDCCXI. Vitembergae MDCCXVI. 4. ***

ABR. CALOVII *commentarius in genesin*, ex prae ipsius publicis concinnatus atque editus, V MDCLXXI. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *super Mosis libru genesis dictum, adnotationes*, Argentorati MDCXC post auctoris obitum a *Io. Vlmanno* editae sunt. breues quidem sunt; attamen eruditae ac praecip ctant, vt Schmidii interpretatio latina scripturae stretur: *

BERNARD. VON SANDEN *quaestionum bibl libro primo Mosis genesi illustrium, fasciculi, in dibus collecti*, Regiomonte MDCCXVI. 4. **

---

* vide de commentario hoc: FISCHERI *vitam Gerh* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift p*

** BAVMGARTENII *nachrichten von merkwürdigen büc* p. 402. FREYTAGII *analecta de libris rarioribus* p.

*** ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift p*

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 64. LILIEN *getische bibliothec* p. 638.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1046.

CORNELII IANSENII *pentateuchus; seu commentarius in quinque libros Mosis*, Louanii MDCXXXIX. MDCXLI. MDCXLIV. Parisiis MDCXLIX. MDCLXI. ac cum eiusdem *analectis in prouerbia, ecclesiasten, sapientiam, Habacuc, Sophoniam*, Lugduni MDCLXXVII. 4. qui breuis quidem est; nec satis diligenter elaboratus, quum ille post auctoris obitum in lucem prodiit; attamen erudite compositus; nec sine vtilitate legendus: *

CLAVDII FRASSENII *disquisitiones biblicae in vniuersum pentateuchum*, Parisiis MDCCV. 4. ** quae ita scriptae sunt, vt, postquam auctor cuiuslibet capitis argumenta recensuit, varias quaestiones in medium adferat: selectiora atque obscuriora loca illustret: inter quae repugnantia esse videtur, ea conciliet: controuersias chronologicas ac genealogicas componat ac praecipua mysteria, litteris inuoluta, explicet. Omnia haec Frassenius quum enarrat, adparatum variarum rerum eruditarum ex scriptis antiquiorum ac recentiorum exhibet. Edidit ille quoque: *disquisitiones biblicas, quatuor libris comprehensas*, Parisiis MDCLXXXII. et MDCCXI. 4. quas supra memoraui:

IO. LAVRENTII HELVIGII *pandesia sacra, mysticis epulis copiose instructa, cuius missus primus sunt prolegomena in vniuersam scripturam amplissima: missus secundus commentarius in pentateuchum, reddens sensum litteralem, anagogico-allegorico-tropologico-symbolicum, per quaestiones vtilissimas*, cet. Coloniae MDCCXIII. fol. opus nec magnae eruditionis; nec vtilitatis. 4. ***

Inter *arminianos* edidit ADRIANVS A CATTENBVRGH *syntagma sapientiae mosaicae*, Amstelodami MDCCXXXVII. 4. * quod modo quodam huc referri; aut nunc adductis commentariis subiungi posse, puto, quia varia capita ex libris

 Mosis

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 21. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 634.

** [illegible] *res de Treuoux* MDCCVI. *octobr.* p. 1685. *iournal des* [illegible] MDCCV. *nouembr.* p. 1120. *vnschuldige nachrichten*, 1706. [illegible] *acta eruditor.* MDCCVI. p. 379. MDCCVII. p. 412.

*** [illegible] *de Treuoux* MDCCXV. *mars.* p. 457.

* [illegible] MDCCXLII. p. 893.

agitantur et quaestiones non paucae, ad praxin pe tilantur, Lugduni Batauorum MDCXXXIII. 4. ſus eſt commentarius hic auctorque oſtendit iudicium atque induſtriam; ab ipſis autem ſaepe longius digreditur ac dogmata controuerſ ctat, vti et titulus operis ſignificat: *

CHRISTOPHORI CARTWRICHTI *electa t binica; ſiue adnotationes in geneſin, ex triplic chaldaica paraphraſi, atque ex interpretibus eb animaduerſionibus*, Londini MDCXLVIII. 8. **

IO. BOMPARTII *parallela ſacra et profan geneſin*, Amſtelodami MDCLXXXIX. quibus d libri Moſis ritusque patriarcharum ex profano monimentis illuſtrantur: ***

SIMONIS PATRICII *commentary vpon ge* MDCXCV. 4. * Commentarius hic iure lauda iis commendatur, qui indagandis oraculis diu conſecrant:

AGGEI HAITSMA *curae philologico-exege ſiue explicationes difficiliorum per omnia fere c quibus noua; aut vberior ex dictione orientali adſiti; nec non ope vocum ex compoſitis ad ſim rum ſuisque originibus reſtitutarum, lux adſun* ckerae MDCCLIII. 4. ** Quum auctor Alber ſium ſequitur atque origines ſignificationesque Ebraeos non amplius ſuperſtites, ex lingua ar mirum non eſt, illum locorum, quae adhuc mi non ſatis adcurate explicata fuiſſe, ſibi perſua

---

* habent et locum ſuum *exercitationes* hae in RIVE *logicorum tomo* I. p. I

** exſtant etiam *criticor. ſacror. ſupplement. tom.* I. furt. MDCC.

*** CLERICI *bibliotheq. vniuerſ. tom.* XIV. p. 47 MDCXC. p. 58. LILIENTHALII *exeget. bibliothec*

* *acta eruditor.* MDCXCVI. p. 195.

** *acta eruditor.* MDCCLVI. p. 266. KRAFTII *theol lumin.* X. p. 94. BAVMGARTENII *nachrichten vo büchern volum.* IV. p. 74.

Mosis librum notis criticis ac philologicis illustraret, ac saepe etiam dogmata fidei ac vitae enarrauerit: praeterea restiterit aduersariis; haec tamen operis dignitatem ac quam comparauit sibi, existimationem haud imminuunt. Sufficit, Lutherum res, a Mose litteris mandatas, perspicue, diligenter ac grauiter explicasse. RICHARDVS SIMON * minus benigne de commentario hoc sentit; non veritatis autem studio; sed praua mente libidineque reprehendendi, quae in eo fuit, incitatus: **

DAVIDIS CHYTRAEI *commentarius in genesin*, Vitembergae MDLVII. MDLVIII. MDXC. 8. quo auctor maxime Lutheri commentarium sequitur eumque laudibus in caelum tollit: ***

VICTORINI STRIGELII *genesis, argumentis et scholiis illustrata*, Lipsiae MDLXVI. MDLXXIV. 8.

NICOLAI SELNECCERI *commentarius in genesin*, cum chronologia ab orbe condito vsque ad exitum populi iudaici de Aegypto, Lipsiae MDLXIX. fol. * ac cum isagoge in exodum et deuteronomium, ibidem MDLXXIX. fol.

GEORGII FABRICII *commentarius in genesin*, Lipsiae MDLXXXIV. MDXCII. 8. MDXCVI. 4. ac quae editio etiam adducitur, Argentorati MDCLXXXIV. 4.

HERMANNI HAMMELMANNI *adnotationes in genesin*, quibus isagoge in reliquos Mosis libros addita est, Lipsiae MDC. fol.

SALOMONIS GESNERI *disputationes XXXVIII. in genesin*, Vitembergae MDCIV. MDCXIII. MDCXXIX. 4.

* *histoire critique du vieux testament libr.* III. *cap.* 14. p. 432.

** de commentario hoc legantur: CRENII *exercitatio de libris scriptorum optimis et vtilissimis* p. 20. eiusdem *exercitia sacra, priora quaedam Mosis tractantia* p. 76. FABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 392. CARPZOVII *introductio in libros canonicos veter. testamenti part.* I. p. 77. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 522. inprimis SECKENDORFII *historia lutheranismi libr* III. §. 139. p. 669. qui praeter alia, ex commentario hoc excerpta exhibet. ...e illo copiose commentatus sum ac historiam eius illustraui ...*tione* ad LVTHERI *operum germanicorum*, quae Halae prodie... *tomum* I.

*** ...HVTZII *vita Chytraei libr.* I p. 130.

* ...RICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 273.

BENEDICTI FERDINANDEZ *commentatio* *uationes morales in genesin*, tribus tomis, sigilla Lugduni MDCXVIII. MDCXXI. MDCXXVII. fol.

MARINI MERSENNI *quaestiones celeberrim sin, cum accurata textus explicatione. In hoc vol et deistae impugnantur et expugnantur et vulgat haereticorum calumniis vindicatur, Graecorum et musica instauratur, Francisci Georgii Veneti cabali ta fuse refelluntur, quae passim in illius problemat tur*, Parisiis MDCXXIII. fol. Opus est, quo auc quidem probauit ingenium, multis variisque lit tum; non aeque autem acre iudicium. Pleraque seruit, de chiromantia, musica, rebus philosoph thematicis, ad argumenta principalia, ab eo enai pertinent. Facile id ex mole libri colligendum est uis quaestiones in sex priora tantum capita genese ctatur; * ille tamen magnus est. Locum habe rarioribus: immo in rarissimis, vbi is haud m In omnibus enim fere exemplis folia, quibus M insigni atheorum numero in Gallia conqueritur, que alia surrogata sunt. Quam ob rem mutatio sit, nondum exploratum habemus. ** Quum Me bertum Fluddium impugnasset, caussam suam hi que scripta, isti opposita, euulgauit. Alte est: *sophiae cum moria certamen, in quo lapis ly structore, Fr. Marino Mersenno, monacho, repro berrima voluminis sui babylonici in genesin figmen examinat*, Francofurti MDCXXIX. fol. alterum a *mum bonorum, quod est verum magiae, cabalae, al ac fratrum roseae crucis verorum subiectum, in dic tiarum laudem, insignis calumniatoris Fr. Mari dedecus publicatum*, quod sub ficto nomine *Ioa*

* quaestiones in reliqua geneseos capita seruantur Pari theca ordinis minimorum, in quem Mersennus adsc vide LE LONG *bibliothecam sacram* p. 859.

** *samlung von alten und neuen theologischen sachen*, VOETII *catalogus librorum rariorum* p. 461.

IO. GEORGII HAGEMANNI *betrachtungen vber die ersten buch Mose beschriebene geschichte*, Brunsuigæ ab an. MDCCXXXIV. ad MDCCXXXVI. 4. tribus partibus.

2) *Reformatorum*

VLRICI ZVINGLII *farrago adnotationum in genesin, ore illius per Leonem Iudæ et Casparem Megandrum excepta*, Tiguri MDXXVII. *

IO. OECOLAMPADII *adnotationes in genesin, ex ore excepta*, Basileæ MDXXIII. MDXXXVI. 8.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentaria cum locis theologicis in genesin*, Basileæ MDLIV. MDLXV. MDC. fol. quibus ...bilis interpretandi ratio adhibita est: **

PETRI MARTYRIS *commentarius in genesin*, Tiguri ...XXII. MDLXXIX. MDXCVI. Heidelbergæ MDCVI. fol. ... quæ auctor ipse in commentario hoc scripsit, ad duo ac ...draginta capita geneseos spectant; octo posteriora autem LVDOVICO LAVATERO illustrata sunt:

AVGVSTINI MARLORATI *geneseos expositio, ex variis ...logis excerpta*, typis Henrici Stephani MDLXII. Morgiis ...XVIII. MDLXXX. MDLXXXIV. fol. Geneuæ MDLXXX. 8. ... opere variorum interpretum sententiæ enarrantur ac ...iunctim exhibentur:

IACOBI BROCARDI *mystica et prophetica libri geneseos ...pretatio*, Lugduni Batauorum MDLXXX. 8. ibidem ...XXXIV. 4. Bremæ MDLXXXV. MDXCIII. 4.

IO. MERCERI *commentarius in genesin*, post obitum ... in lucem emissus, cum *Theodori Bezæ* præfatione, Gene... MDXCVIII. fol. Notæ, quæ illo continentur, præcipue ... philologia sumtæ sunt ac multam lucem præbent:

DAVIDIS PAREI *commentarius in genesin*, Francofurti MDCIX. MDCXIV. 4.

ANDREAE RIVETI *theologicæ et scholasticæ exercitatio...es CXCI. in genesin, in quibus præter explicationem diffi...llimorum locorum, controuersiæ multæ aduersus varios errores*

 agitan-

---

* Sunt adnotationes hæ in ZVINGLII *operum tomo* III. p. 4.

** FABRICII *historia bibliothecæ part.* I. p. 349.

tationes adferre nouas, plane ſingulares, ſæpe violentas atque obſcuras. Quæ et cauſſa eſt, cur commentarius hic non omnibus ſe commendauerit. Silentio haud prætermittendæ ſunt: IO. LIGHTFOOTI *paucæ ac nouæ obſeruationes ſuper librum geneſeos*, * quemadmodum vere inſcribuntur. Conuertit illas *Sigismundus Hofmannus* in ſermonem germanicum ac IO. D' ESPAGNE *geſamten ſchriften vnd wercken*, Francofurti MDCXCIX. 4. adiecit.

3) *Pontificiorum*

ANDREAE FRVSII *adſertiones theologicæ, collectæ ex interpretatione libri geneſeos*, Romæ MDXLI. fol.

ANTONII HONCALAE *commentarius in geneſin*, Compluti MDLV. fol.

BENEDICTI PERERII *commentarius et diſputationes in geneſin*, Romæ ab anno MDLXXXIX. ad MDXCVIII. fol. quatuor voluminibus, quam primam editionem plures aliæ ſequutæ ſunt, Coloniæ MDCI. MDCVI. Venetiis MDCVII. fol. Lugduni MDCXVI. 4. quatuor voluminibus: Moguntiæ MDCXII. fol. Coloniæ MDCXXII. MDCLXXXV. fol. Opus hoc commendauit ſe eruditis rebus, eleganti ſcribendi genere, adcuratiori ordine ac virtutibus his non mediocrem laudem conſequutum eſt: **

LVDOVICI STELLAE; ſiue vti et ſcribitur, YSTELLAE *commentaria in ſacram geneſin et exodum*, Romæ MDCI. fol.

MARTINI ANTONII DELRIONIS *pharus ſacræ ſapientiæ; ſeu commentarii et gloſſæ litterales in geneſin*, Lugduni MDCVIII. 4.

FRANCISCI DE PETIGLIANIS *commentaria ſcholaſtica in geneſin*, Venetiis MDCXVI. 4.

* *tomo* I. *operum* p. 153.

** ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 165. SIMONIS *hiſtoire critique du vieux teſtament libr.* III. *cap.* 12. p. 423. DVPINI *nouuelle bibliothequ. des auteurs eccleſiaſtiqu. tom.* XVII. p. 44. FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* I. p. 265. REIMMANNI *catalog. biblioth. theolog* p. 290.

tur decalogus, *vt casus conscientiæ*, *quos vocan orientes*, *ac pleraque controuersiæ magni momen legem moralem solent agitari*, *fuse et adcurate* Lugduni Batauorum MDCXXXVII. 4. *

CHRISTOPHORI CARTWRIGHTI *electa ti binica*; *siue adnotationes in exodum*, Londini M

SIMONIS PATRICII *commentary vpon th of Moses*, Londini MDCXCVII. 4. *** quo comm ta erudite atque vtiliter traduntur. Addi potest: FOOTI *manipulus spicilegiorum ex libro exodi*, anglice prodiit sub titulo: *an handfull of gleani book of exodus*, Londini MDCXLIII. 4. deinde latinum conuersus est. *

3) *Pontificiorum*

LVDOVICI STELLAE; siue YSTELLAE *in sacram genesin et exodum*, Romæ MDCI. antea iam mentionem feci;

IO. DE LA HAYE *commentarii litterales* Parisiis MDCXXXIX. MDCXLI. fol. duobus vol

FRANCISCI SYLVII *commentarius in ex* MDCXLIV. 4.

COMMENTARII IN LEVITICVM

1) *Lutheranorum*

PAVLLI CONSTANTINI PHRYGIONIS *leuiticum*, quæ vna cum explicatione prioris e ad Timotheum prodiit, Basileæ MDXLIII. 4. et

DAVIDIS CHYTRAEI *enarrationes in leuit* bergæ MDLXIX. MDLXXV. 8. quibus præmiss commentatio de sacrificiis veteris et noui testa

* *ibidem* p. 1221.

** sunt etiam in *criticor. sacror. supplementi tomo* 1. cofurt. MDCC.

*** *acta eruditor.* MDCXCVII. p. 424.

* latine est in *operum* eius *tomo* 1. p. 163.

** exstant etiam in eius *operum exegeticorum tomo* 1. p SCHVTZII *vitam Chytræi libr.* 1. p. 314.

MDCXXIX. fol. prodiit. * Id a FLVDDIO compoſitum atque editum eſſe, plerique perhibent; quod autem Fluddius negauit atque adſeuerauit, amicum eius librum hunc ſcripſiſſe ſeque ipſum pauca addidiſſe: **

DOMINICI GARZIAE *recentiorum variarum et inextricabilium quaeſtionum, ex viſceribus libri hiſtorialis geneſis hinc et illinc pullulantium, diſcuſſio*, Cæſarauguſtæ MDCXXIV. fol. liber, qui ineptias exhibet ac de auctoris magna ignorantia linguæ ſanctæ teſtatur: ***

PAGANINI GAVDENTII *conatus in geneſin nouus*, Piſis MDCXLIV. 4. qui a nonnullis quidem inter commentarios in primum librum Moſis refertur; vix autem locum hunc tueri poteſt. Coniunctæ cum illo ſunt eiusdem commentationes de *errore ſectariorum huius temporis labyrintheo* et de *philoſophicis opinionibus veterum eccleſiæ patrum*:

IO. DE LA HAYE *commentarii litterales in geneſin*, Lugduni MDCXXXVIII. Pariſiis MDCLI. fol. duobus voluminibus, ibidem MDCLXIII. fol. itidem duobus voluminibus:

ANONYMI *geneſe traduite en françois auec l'explication du ſens literal et du ſens ſpirituel, tirée des ſaints peres et des auteurs eccleſiaſtiques*, Pariſiis MDCLXXXII. 12. * Præfatione, quæ copioſior eſt, de Moſis auctoritate eiusdemque miraculis, ac præter hæc, aliis argumentis exponitur. Interpretationi gallicæ verſio vulgata e regione adpoſita eſt illamque ad linguam ebræam adornatam fuiſſe, auctor teſtatur. Singulis capitibus ſubiungitur adnotatio, quæ primum ad ſenſum litteralem: deinde ad ſpiritualem ſpectat:

ANTONII MASSONII *quæſtiones curioſæ, hiſtoricæ et morales in geneſin, ſanctorum patrum doctiſſimorumque interpretum verbis explicatæ*, gallice, Pariſiis MDCLXXXV. 12. Sequutæ ſunt duæ aliæ partes: altera quæſtionum de *hiſtoria Noæ et diluuii vniuerſalis*, ibidem MDCLXXXVII. 12. altera quæſtio-

NICERONII *memoires tom.* XXXIII. p. 146.
** PLACCII *theatrum pſeudonymorum* p. 294.
*** ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 254.
acta eruditorum MDCLXXXIII. p. 181.

IO. LORINI *commentarii in leuiticum, in q exactam sensus litteralis explanationem, variarum num; tum lectionum collationem cum vulgata, pl scripturae atque vocabulorum disquisitionem, mystic neris sensus ex patribus praecipue graecis latinisque* Lugduni MDCXIX. MDCXXII. Duaci MDCXX. MDCXX. fol. Inter *leuitici* interpretes, curiae ro ctos, Lorinus omnino primum locum tenet. Att copiosus est: multa adfert aliena saepeque ma striam; quam iudicandi facultatem monstrat. *

COMMENTARII IN NVMEROS

1) *Lutheranorum*

DAVIDIS CHYTRAEI *enarrationes in nume* bergae MDLXXII. MDLXXX. 8. **

IO. GEORGII HAGEMANNI *betrachtung vierdte buch Mosis*, Brunsuigae MDCCXLIII.

2) *Reformatorum*

GVIL. ATTERSOL *commentary vpon numbe* MDCXVIII. fol. ac belgice, interprete *Bernardo* inscriptione: *verklaringe ouer het vierde boek M numeri*, Amstelodami MDCLXVII. fol. Vtraque anglica; et belgica, rara est: ***

3) *Pontificiorum*

IO. LORINI *commentarii in librum numeror bus praeter adcuratam sensus litteralis explanation rum tum editionum; tum lectionum collationem c qua defenditur, mystici omnis generis sensus ex pa duntur*, Lugduni MDCXXII. Coloniae MDCXXIII. rum communis est ratio cum eiusdem commenta ticum, antea a me enarrato.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 524.

** exstant etiam in eius *operum exegeticor. tomo* I. p.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 525.

DAVIDIS RVNGII *prælectiones in exodum*, Vitembergæ MDCXIV. 8.

GEORGII CALIXTI *expositio litteralis exodi viginti priorum capitum*, Helmstadii MDCXLI. MDCLIV. quæ perbreuis est. Locum illa obtinuit in eiusdem *lucubrationibus, ad quorundam veteris testamenti librorum intelligentiam facientibus*, a filio illius, *Friderico Vlrico*, editis, Helmstadii MDCLXV. 4.

IO. GEORGII HAGEMANNI *erbauliche betrachtungen vber das andre buch Mosis*, Brunsuigæ MDCCXXXVIII. 4. * quo libro verus sensus verborum non solum ostenditur; sed etiam reiectis falsis interpretationibus, defenditur atque ad illum illustrandum multa ex historia, philologia, theologia adferuntur.

2) *Reformatorum*

VLRICI ZVINGLII *farrago adnotationum in exodum, ex ore illius per Leonem Iudæ et Casparem Megandrum excerptarum*, Tiguri MDXXVII. **

NICOLAI GALLASII *commentarius in exodum*, Geneuæ MDLX. fol.

IOSIAE SIMLERI *commentarius in exodum*, Tiguri MDLXXXIV. MDCV. fol

ANDREAE WILLETI *hexapla vpon exodus*, Londini MDCVIII. et MDCXXXI. fol. duabus partibus:

QVIRINI REVTERI *commentarius in exodum*, Francofurti ad Oderam MDCXVI. 4.

ANDREAE RIVETI *commentarii in librum secundum Mosis, qui exodus apud Græcos inscribitur, in quibus præter scholia, analysin, explicationem et obseruationes doctrinarum, in vsum concionatorum, variæ quæstiones theoreticæ et practicæ discutiuntur et soluuntur*, Lugduni Batauorum MDCXXXIV. 4. *** qui liber optimis commentariis in Mosis exodum adnumeratur; multa autem in eo sunt, ab ipsa verborum ac rerum explicatione aliena. Exstant etiam eiusdem RIVETI *prælectiones in caput vigesimum exodi, in quibus ita explica-* tur

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 640.

** Sunt etiam in ZVINGLII *operum tomo* III. p. 86.

*** qui exstant in *operum* eius *theologicorum tomo* I. p. 713.

mus. Attamen maioris ille esset dignitatis atqu si ab ipso auctore absolutus atque in lucem editus i

IO. GEORGII HAGEMANNI *betrachtungen funfte buch Mose*, Brunsuigae MDCCXLIV. 4.

2) *Reformatorum*

IOANN. MACCHABAEI *enarratio in deut* Londini MDLXIII. 8. quem librum, aliorum tam tionem sequutus, adduco. **

3) *Pontificiorum*

IO. LORINI *commentarius in deuteronomium* MDXXV. fol. duobus voluminibus, vbi multa quid admodum etiam in aliis auctoris expositionibus, quae ad rem ipsam explananandam haud pertinent, n tamen sunt; nec carent eruditione.

COMMENTARII IN LIBRVM IOSVAE

1) *Lutheranorum*

VICTORINI STRIGELII *liber Iosuae, argume liis illustratus*, Lipsiae MDLXX. MDLXXV. 8.

DAVIDIS CHYTRAEI *praelectiones in librum* stochii MDLXXVII. 8. ***

MAVRITII HELINGII *periocha, id est, argu gulorum capitum et locorum omnium breues consign librum Iosuae*, simul etiam in libros iudicum, Ruth. et regum, Noribergae MDXCIII. MDXCIV. 8. duc minibus:

PHILIPPI LVDOVICI HANNECKENII *ad lologica in Iosuam*, Giessae MDCLXV. MDCLXVIII. 1

IO. ADAMI OSIANDRI *commentarius in Iosi bens sacrum cum exegesi textum, lectionum et versio tatem, conciliatas antilogias, chronologiam, vtilius num solutiones, obiectiones cum vindiciis, obseruati*

---

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 44. LILIENT *geistliche bibliothec* p. 642 FISCHERI *vita Gerhardi* p.

** CARPZOVII *introductio in libros canonicos bibliorum* v *part.* I. p. 145.

*** habentur etiam *operum* eiusdem *exegeticorum tomo* II

CHRISTOPHORI PELARGI *commentarius in leuiticum*, Lipsiae MDCIV. 4.

WOLFGANGI FRANZII *commentarius in leuiticum, in quo leges mosaicae, ceremoniales et rituales, solide explicantur, atque illarum typicus dilucide monstratur variique casus difficiles data occasione expenduntur et declarantur.* Librum hunc post auctoris obitum *Valentinus Alberti* cum praefatione de vtilitate ac necessitate cognitionis legum ceremonialium et forensium iuris publici fecit, Lipsiae MDCXCVI. 4. Plura dogmatica; quam exegetica ille complectitur; nec satis diligenter elaboratus est; varios tamen vsus adfert: *

THEODOR. DASSOVII *scholia criticorum in leuiticum, in Anglia et Belgio edita, ad veterem historiam ebraeam reuocata*, Kilonii MDCCVII. 4. quae commentatio ad antiquitates iudaicas, libro *leuitici* memoratas, spectat atque ita scripta est, vt aliorum praecipue errores emendentur: **

IO. GEORGII HAGEMANNI *betrachtungen vber das dritte buch Mosis*, Brunsuigae MDCCXLI. 4.

2) *Reformatorum*

JACOBI BROCARDI *mystica et prophetica interpretatio leuitici*, Lugduni Batauorum MDLXXX.

ANDREAE WILLETI *hexapla vpon leuiticus*, Londini MDCVIII. MDCXXXI. fol.

SIMONIS PATRICII *commentary vpon the third bok of Moses, called leuiticus*, Londini MDCXCVIII. 4. quo commentario praeter alia, auctor antiquitates ebraeas erudite illustrat. *** Iure suo adiunguntur: FRIDERICI SPANHEMII *in leuiticum obseruationes historicae, typicae et morales, succinctae et ad vsus practicos adcommodatae, ab auditoribus calamo exceptae:* *

3) *Pontificiorum*

PETRI SERRANI *commentarius in leuitici librum*, Antuerpiae MDLXXII. MDCIX. fol.

10.

* FABRICII *histor. bibliothecae part.* IV. p. 39. LILIENTHALII *theologische bibliothec* p. 641.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 641.

*** *act. erudit. supplement. tom.* III. p. 376.

* *Insunt* sunt in eius *operum tomum* III. p. 618.

IO. FERI *enarrationes in librum* est commentarius in exodum, numero librum iudicum, Coloniæ MDLXXI. I

ANDREAE MASII *Iosuæ imperat atque explicata*, Antuerpiæ MDLXXIV. tum ac rarum constatque duabus pa complectitur ipsum Iosuæ librum, variis tationibus descriptum, ebraice, græce, la tem, MASII *præfationem in græcam ed notationes, quibus editionis græcæ histori omnis per capita et versus explicatur.* Post sii commentarium ipsum in Iosuam. M liber hic viris doctissimis iisque iusti minus autem curiæ romanæ addictis, q postquam auctor nimis libere de versio iudicauerat, ei locus in *indice librorum* tus fuerit. ** Attamen alii curarunt, iterum litterarum formis exscriberetur. Iosuæ interpretationes, a pontificiis elal eruditione atque vtilitate: *

---

* BERNARDI *nouuelles de la republique des le* p. 338. ALETHAEI *bericht von commentar* v. p. 319. LILIENHTALII *exegetische bibli*

COMMENTARII IN DEVTERONOMION

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *deuteronomion Mose, ex ebraeo castigatum, cum adnotationibus*, Vitembergae MDXXV. 8. iterum eodem loco atque anno ac Basileae MDXXV. 8. et Argentorati MDXXV. 8. * Conuersus est liber hic in sermonem germanicum ac postea in LVTHERI *operum tomos*, cum latinos; ** tum germanicos *** translatus. Exstat etiam interpretatio linguae Saxoniae inferioris: *

IO. BVGENHAGII *commentarius in deuteronomium*, Basileae MDXXIV. ac Vitembergae MDXXV. 8.

DAVID. CHYTRAEI *enarrationes in deuteronomion*, Vitembergae MDLXXV. MDXC. 8. **

WOLFGANGI FRANZII *disputationes* XV. *per integrum deuteronomium, quae vicem commentarii supplere possunt*, Vitembergae MDCVIII. 4.

IO. GERHARDI *commentarius super deuteronomium, in quo textus declaratur, quaestiones dubiae euoluuntur, obseruationes eruuntur et loca, in speciem pugnantia, conciliantur*, Ienae MDCLVII. 4. quem post mortalitatem auctoris finitam filius eius, *Io. Ernestus*, ad vsum publicum transtulit ac quum iste tantum ad versum octauum capitis septimi ac vigesimi perductus esset, opus hoc continuauit; ita tamen, vt solum textum ceterorum capitum, ex OSIANDRI *bibliis* sumtum, cum breui eiusdem dispositione ac locorum parallelorum adnotatione adiiceret. Eruditus ac satis copiosus est commentarius hic: immo inter expositiones libri huius Mosis, ab aliis, praesertim nostris theologis, compositas, optimus.

* vide: VON DER HARDT *autographa Lutheri tom.* I. p. 214.

** *vitembergens. tom.* III. p. 12. ac *ienens. tom.* III. p. 76.

*** *vitembergens. tom.* VIII. p. 140. *altenburg. tom.* V. p. 1031. *lipsiens. tom.* IV. p. 92. *halens. tom.* III. p. 2017.

* adducitur in VON DER HARDT *autographis Lutheri tom.* I. p. 214. sunt etiam in eius *operum exegeticorum tom.* I. *part.* 2. p. I. adde SCHVTZII *vitam Chytraei libr.* II. p. 328.

DAVIDIS CHYTRAEI *in historiam iudicum* | *dilucidus et perspicuus commentarius*, *cum inserta poris historiarum chronologia*, Francofurti MDLX

MAVRITII HELINGI *periocha, id est, argu lorum capitum et locorum communium breues co in librum iudicum*, editæ simul cum libris Iosuæ, muelis ac regum, eadem ratione enarratis, MDXCIII. MDXCIV. 8. quarum iam antea feci:

IO. ADAMI OSIANDRI *commentarius in i hibens sacrum cum exegesi textum, lectionum et v rietatem, conciliatas antilogias, chronologiam, q stionum solutiones, obiectiones cum vindiciis, obser lologicas et locos communes doctrinales*, Tubingæ fol. qui inter optimas libri huius interpretation dus est:

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in cum, in quo præter diligentem textus explication quæstiones et loci communes, quos vocant, ad sing sub finem adpendix chronologica adduntur*, MDCLXXXIV. ** MDCXCI. *** MDCCVI. 4. P opus hoc, immo omnium commentariorum, qu conscripserunt, princeps. Cuncta auctor dilig te ac copiose persequitur, voces pariter ac res librum hunc consulit, is reliquis facile carere p

2) *Reformatorum* *

MARTINI BVCERI *commmentarius in libr* Parisiis MDLIV. MDLXIII. fol.

PETRI MARTYRIS *commentarius in libr* Tiguri MDLXI. Londini MDLXIV. Tiguri MDLX MDLXXXII. Heidelbergæ MDCX. fol. ** Quæ

---

* etiam in CHYTRAEI *operum exegeticor. tomo* II. | SCHVTZII *vitam Chytræi libr.* III. p. 124.
** *acta eruditor.* MDCLXXXIV. p. 532.
*** editionis huius meminit LE LONG *bibliothec. sac.*
* confer: ARNDII *bibliothec. Mayeri biblic. continuat* LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 645.
** FABRICII *historia bibliothec. part.* I. p. 346.

logicas et locos communes doctrinales, Tubingæ MDCLXXXI. fol. qui rationem communem cum eiusdem *commentario in pentateuchum*, antea a me enarrato, habet eiusque dignitatis est, vt inter reliquas libri Iosuæ expositiones, quas nostrates composuerunt, principem locum tueatur. Non desunt reprehensione digna; merito autem excusari illa debent:

IO. CHRISTOPHORI ISINGII *exercitationes historicæ, chronologicæ, geographicæ et philologicæ in pentateuchum et Iosuam*, Regiomonte MDCLXXXIII. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *prælectiones academicæ in octo priora libri Iosuæ capita*, quæ vna cum eiusdem *commentario super illustres prophetias Iesaiæ* lucem adspexerunt, Hamburgi MDCXCIII. MDCXCV. MDCCIII. 4. Vberrimæ ac doctissimæ sunt prælectiones hæ, ita conscriptæ, vt qualis sit dictorum coniunctio, diligenter ostendatur ac sensus ipse verborum adcuratiori studio indagetur: *

IO. MVLMANNI *commentarius in librum Iosuæ*, quem *Christoph. Samuel Martini* longe post auctoris obitum ab interitu vindicauit atque in lucem protulit, Dresdæ MDCCI. 4.

2) Reformatorum

MARTINI BORRHAI, qui et CELLARIVS dicitur, *commentarii in Iosuam*, simul et in libros iudicum, Samuelis ac regum, Basileæ MDLVII. fol. **

IO. DRVSII *ad loca difficiliora Iosuæ, iudicum et Samuelem commentarius. Additus est Sixtini Amama commentariolus de decimis mosaicis*, Franeckeræ MDCXVIII. 4. ***

ARTHVRI IACKSONI *adnotationes in Iosuam*, quæ cum eiusdem commentario in libros iudicum, Ruth, Samuelis, regum et paralipomenon sermone anglico, Cantabrigiæ MDCXLVI. 4. duobus voluminibus prodierunt. Nec solum hos; sed etiam plures alios libros veteris testamenti Iacksonus explanauit: *

* *acta eruditor.* MDCXCIII. p. 492.
** [F]ABRICII *histor. bibliothec. part.* I. p. 343.
*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 643.
* *Athen. oxon. volum.* I. ibique *fastor. oxoniens.* p. 208.

MAVRITII HELINGI *periocha, id est, a*
gulorum capitum et locorum communium breues
in librum Ruth, simulque in libros Iosuae, iudi
lis et regum, quas iam antea memoraui:

BARTHOLOMAEI HEIDENRICHI *exp*
Ruth, Tobiam et precationem Manassis, reg
MDCVIII. 8.

CHRIST. SCHLEVPNERI *explicatio libr*
bergae MDCXXXII. 8.

IO. ADAMI OSIANDRI *commentarius i*
Tubingae MDCLXXXII. fol. qui tali modo
qualem reliquae eius expositiones, antea a me
se habent:

SEBASTIANI SCHMIDII *adnotationes i*
Argentorati MDCXCVI. 4. quae breues quid
eruditae vtilesque sunt:

IO. BENEDICTI CARPZOVII *collegiu*
blicum in libellum Ruth, duodecim olim disput
ad caput II, 10. editum, nunc ex collegio bea
nuscripto continuatum et ad finem perductum
Carpzouio, filio, Lipsiae MDCCIII. 4. * Lib
eruditionem ac diligentiam luculenter ostend
thae multam lucem adfert atque ab iis praeci
te legendus est, qui ingenia sua in litteris o
Tribus prioribus dissertationibus agitur de
argumentis, interpretibus libelli huius. Sin
tes ita enarratae sunt, vt exhibeantur primu
cum interpretatione latina: deinde parap
cum versione: notae masorae paruae ac magn
rii trium rabbinorum, Salomonis Iarchi, Abe
monis Aben Melech et quae in spicilegio suo
lit Iacobus Abendana; denique autem sequun
notationes:

* *acta erudit.* MDCCIII. p. 94. *iournal des sauans*
p. 74. ARNDII *bibliothec. Mayeri biblic. continuat*
THALII *exegetische bibliothec* p. 646.

artes diuisam, exhibet. Additæ quoque sunt no-
gicæ, a quibus litterarum iam gnari maiorem,
ies, vtilitatem exspectare possunt. Exstant quo-
IACOBI RAMBACHII *notæ vberiores in libellum*
atque ANTONII GVIL. BOEHMII *mystische*
les buchleins Ruth. ***

2) *Reformatorum*

DI TOPSELLI *commentarius in librum Ruth,*
DCI. 8.
RDI BERNARDI *commentary on the book of Ruth,*
DCXXVIII. 4.
LVSII *commentarius et notæ in historiam Ruth,*
itu, an Ruben mandragoras inuenerit, Amstelo-
XXXII. 4.
AE FVLLERI *commentarius in librum Ruth,* an-
dini MDCLIV. 8.
LVCII *explicatio libri Ruth,* belgice, Harlemi
4.
OVTHOFII *expositio libri Ruth,* sermone belgi-
lodami MDCCXI. 4. * quæ ob multam variamque
m laudanda est. Ea interpretandi ratione auctor
verba, dictiones ac res ipsas studiose explanet: ad-
s subiungat iisque sententiam mysticam de christo
isque noui testamenti ostendat; præterea autem
antiquitatibus litterisque profanis, vt illa præbeant

3) *Pontificiorum*

FRANCISCI FEVARDENTII *commentari Ruth*, Parisiis MDLXXXII. Antuerpiae MDLXXX

LAVRENTII CVPERI *commentarius in Rut Iudith*, qui a nonnullis memoratur ac lucem v Moguntiae MDC.

ALEXANDRI MANERBAE *peregrinatio Rut per commentarium et sermones descripta*, Venetiis

NICOLAI SERARII *iudices et Ruth explan* tiae MDCIX. fol. cuius interpretationis iam an nem feci:

DIDACI DE CELADA *commentarii litteral in Rutham*, cum duplici adpendice, de *Boozi co ev, id est, eucharistico* et de *Maria virgine, in R* Lugduni MDCXIV. quae editio a quibusdam a MDCLI. fol. *

CASPAR. SANCTII *commentarii in libros Nehemiae, Tobiae, Iudith, Esther et Machabaeoru* MDCXXVIII. fol.

ADRIANI CROMMII *commentarii in Iosu Ruth, quatuor libros regum et duos paralipomen* MDCXXXI. 4.

IACOBI BONFRERII *commentarius in Ios et Ruth*, Parisiis MDCXXXI. MDCLIX. fol.

GABRIELIS D' ACOSTA *commentarius in* Lugduni MDCXLI. fol.

COMMENTARII IN LIBROS SAMVE

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in libros S* cum deuteronomio, Basileae MDXXIV. MDXXV. 8.

IVSTI MENII *commentarius in primum lil lis*, Vitembergae MDXXXII. 8.

* ita librum hunc recenset ANTONIVS *bibliothec. tom.* 1. p. 210.

et paralipomenon, ex diuersis auctoribus digesta,
IDCVIII. MDCXIV. 8.

DAMI OSIANDRI *commentarius in primum et se-*
librum Samuelis, exhibens sacrum cum exegesi tex-
ionum et versionum varietatem, conciliatas antilogias,
itgardiæ MDCLXXXVII. fol. cuius conscribendi ra-
uctor eam adhibuit, quam in reliquis, antea memo-
ositionibus sequutus est atque operi laudem con-

STIANI SCHMIDII *in libros Samuelis commenta-*
ibens ad singula librorum capita versionem textus
inam, analysin, adnotationes, quæstiones et locos com-
uius tomus prior Argentorati MDCLXXXVII. ac po-
dem loco MDCLXXXIX. 4. in lucem exiit; ** post
iutem editionem opus hoc iterum litteris descriptum
ntorati MDCXCVII. 4. Inter librorum Samuelis in-
Schmidius princeps est hancque dignitatem iure

2) *Reformatorum*

TINI BORRHAI *commentarius in Samuelem,* vti
iam, libros iudicum et regum, Basileæ MDLVII. fol.
n antea recensui:

RI MARTYRIS *in duos libros Samuelis prophetæ, qui*
iores libri regum adpellantur, commentarii, Tiguri
I. fol. *** quibus multa continentur, non sine eru-

sua, iudicum et Samuelis, Franeckeræ MD
itidem antea mentionem feci.

3) *Pontificiorum*

NICOLAI SERARII *in libros regum* *commentaria posthuma*, Moguntiæ MDCXVI re hoc explicantur, *libri regum* etiam Sa plectuntur, tanquam duos priores libros r

CLAVDII RANGOLII *commentarius* *cum permultis vtilibus quæstionibus, ad d* *explicationem adhibitis*, vna cum commer gum, duobus tomis, quorum prior Parisii rior autem ibidem MDCXXIV. fol. in lu

CASPAR. SANCTII *commentarii in q* *gum et duos paralipomenon*, Antuerpiæ M MDCXXV. fol. quorum auctor vti multis a pretibus, pontifici romano subiectis, exist est; ita et hanc adducto commentario auxi que erudite explicat verba ac res additque ad hominum mores pertinent: *

ADRIANI CROMMII *variæ theses t* *magnam sacrarum litterarum partem breuib* *lustrationibus expleuit in Iosuam, iudices, R* *regum et duos paralipomenon*, Louanii MD

FRANCISCI DE MENDOZA *commen*

r cum reliquis eius commentariis, Lugduni
:VI. Opus est eruditum eiusque prior editio rara: **
NVELIS DE NAXERA *excursus morales in librum
gum*; siue Samuelis, Lugduni MDCLXXII. fol.
luminibus. Referri et huc possunt: NICOLAI
I *dissertationes ad libros quatuor regum*, Parisiis
l. Coloniæ MDCLII. 4.

OMMENTARII IN LIBROS REGVM

1) *Lutheranorum*

GENHAGII *adnotationes in libros regum*, Basileæ
|.

NYMI WELLERI *commentarius in libros regum*,
i MDLVII. et Noribergæ MDLX. fol. ***

I SARCERII *commentarius in libros regum*, Lip-
:. 8.

TIANII SCHMIDII *adnotationes in libros regum*,
*optimis quibusque commentatoribus cohærentia et
diligenter expenduntur, sensus studiose eruitur et
dubia resoluuntur*, Argentorati MDCXCVII. 4. *
: illæ post auctoris mortem cura *Io. Vlmanni*; hoc
nine dignitate atque vtilitate multo sunt inferiores
riis, ab ipso Schmidio satis plene atque adcurate
atque editis. Qui libros Samuelis ac regum in
riis suis coniunxerunt, vti STRIGELIVS, LEON-
eos prætermitto, quoniam isti antea a me enar-

2) *Reformatorum*

PETRI MARTYRIS *commentarius in duos li*
Tiguri MDLXVI. MDLXXXI. Heidelbergæ MDX(

3) *Pontificiorum*

SERARII, SANCTII, CROMMII, DE VI
FRERII atque aliorum commentarii, quibus q
Samuelis explicati funt, inter horum interpr
iftos recenfui.

COMMENTARII IN LIBROS CHRONIC(

1) *Lutheranorum*

ERASMI SARCERII *commentarius in libros*
non, Bafileæ MDLX. 4.

VICTORINI STRIGELII *commentarius in l*
pomenon, cum libris Samuelis ac regum, itiden
Lipfiæ MDLXXXIII. et MDXCI. fol. editus atqu
memoratus:

SEBASTIANI LEONHARTI *hypomnemata in*
lipomenon, vna cum libris Samuelis ac regum, et
tis, Erfurti MDCVIII. MDCXIV. 8. quorum iam
tionem feci:

MATTHIAE FRIDERICI BECKII *paraphr*
ca duorum librorum chronicorum, hactenus inedita
defiderata; nunc vero e codice manufcripto antiq
naceo bibliothecæ minifterii erfordienfis auguftana
exfcripta et iuris publici primum facta, vna cum e
latina et in illam notis, Auguftæ Vindelicorum
et MDCLXXXIII. 4. * Liber hic ita quidem com
vt maiorem vtilitatem criticis; quam fcripturæ f
pretibus præbeat; quum autem ille ad chronico
pertinet notasque fibi coniunctas habet, eum n
omittendum effe, puto atque addo, DAVID.
eamdem paraphrafin chaldaicam; pleniorem tame

* *acta eruditorum* MDCLXXXIII. p. 504. BAELII *nc*
republique des lettres MDCLXXXIV. *mart.* p. 95. *iourn.*
MDCLXXXIV. p. 334. WOLFII *bibliothec. ebr. part.* I
LILIENTHALII *exegetifche bibliothec* p. 650. ARNDI
Mayeri biblic. continuat. p. 58.

HIERONYMI WELLERI *commentarius in libros Samuelis*, Francofurti MDLV. MDLXXXV. fol. *

VICTORINI STRIGELII *commentarius in libros Samuelis, regum et paralipomenon*, cum chronologia in historiam regni iudaici, Lipsiae MDLXXXIII. MDXCI. fol.

SEBASTIANI LEONHARTI *hypomnemata in libros Samuelis, regum et paralipomenon, ex diuersis auctoribus digesta*, Erfurti MDCVIII. MDCXIV. 8.

IO. ADAMI OSIANDRI *commentarius in primum et secundum librum Samuelis, exhibens sacrum cum exegesi textum, lectionum et versionum varietatem, conciliatas antilogias, ceter.* Stutgardiae MDCLXXXVII. fol. cuius conscribendi rationem auctor eam adhibuit, quam in reliquis, antea memoratis, expositionibus sequutus est atque operi laudem conciliauit:

SEBASTIANI SCHMIDII *in libros Samuelis commentarius, exhibens ad singula librorum capita versionem textus ebraei latinam, analysin, adnotationes, quaestiones et locos communes*, cuius tomus prior Argentorati MDCLXXXVII. ac posterior eodem loco MDCLXXXIX. 4. in lucem exiit; ** post primam autem editionem opus hoc iterum litteris descriptum est, Argentorati MDCXCVII. 4. Inter librorum Samuelis interpretes Schmidius princeps est hancque dignitatem iure meretur.

2) *Reformatorum*

MARTINI BORRHAI *commentarius in Samuelem*, vti et in Iosuam, libros iudicum et regum, Basileae MDLVII. fol. quem iam antea recensui:

PETRI MARTYRIS *in duos libros Samuelis prophetae, qui vulgo priores libri regum adpellantur, commentarii*, Tiguri MDLXVII. fol. *** quibus multa continentur, non sine eruditione atque industria composita; quum tamen auctor saepe a re

* locum obtinuit in *operum* eius *latinor. sectione* 1. p. 7. quae Lipsiae MDCCII. fol. prodierunt.

** *acta erudit.* MDCLXXXVII. p. 429. MDCXC. p. 153. TENZELII *monatliche unterredungen*, 1690. p. 7. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 649.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 527.

IO. TRAPPII *commentarius in Esdram*, *Ne* *Esther*, *Iob et psalmos*, anglice, Londini MDCL

ARTHVRI IACKSONI *explicatio in Esdram* *Esther*, anglice, Londini MDCLVIII. 4.

3) *Pontificiorum*

CASPAR. SANCTII *commentarii in libros* *Nehemiae*, *Tobiae*, *Iudith*, *Esther*, *et Macchabaeo* MDCXXVIII. fol.

NICOLAI LOMBARDI *Nehemias et Esdra* *litterali*, *morali et allegorico illustrati*, Parisiis

IO. PAVLLI DE OLIVA *commentarii in* *ticum canticorum*, *in Esdram et Nehemi* MDLXIV. 4. MDCLXXIX. fol. duobus tomis.

COMMENTARII IN LIBRVM NEHE

1) *Lutheranorum*

VICTORINI STRIGELII *liber Nehemiae*, *scholiis illustratus*, Lipsiae. MDLXXI. MDLXXII.

IO. IACOBI RAMBACHII *vberiores adn* *brum Nehemiae:* *

2) *Reformatorum*

IACOBI PILKINGTONI *commentarius in* glice, Londini MDLXXXV. 4.

IO. WOLFFII *Nehemias*, *instaurata Hiero* *Nehemiae librum commentaria*, Tiguri MDLXX.

GVIL. PEMPELII *explicatio locorum obs* *scripturae*, *praesertim Esdrae*, *Nehemiae*, *Danieli* mentionem feci.

3) *Pontificiorum*

CASPARIS SANCTII, NICOLAI LOMBAR LI DE OLIVA commentarii, compositi simul drae hocque nomine a me adducti, quum in huius percensui. Praeter hos, memorantur IO. FERI *in Nehemiam*, germanice, Moguntiae atque ADRIANI CROMMII *in Iobi historiam e* *Iudith*, *Esther*, *Esdrae et Nehemiae*, Louanii MD

* *aduocation. in hagiograph. veter. testament. tom.* III.

dem loco MDCXXXI. fol. Ita quinque ac decem capita prioris libri Samuelis explanata exhibentur: *

LVDOVICI DE VERA *commentaria super libros regum*, Limæ MDCXXXV. fol.

IACOBI BONFRERII *commentarius in libros regum et paralipomenon*, Tornaci MDCXLIII. fol. duobus voluminibus et iterum cum reliquis eius commentariis, Lugduni MDCCXXXVI. Opus est eruditum eiusque prior editio rara: **

EMMANVELIS DE NAXERA *excursus morales in librum primum regum*; siue Samuelis, Lugduni MDCLXXII. fol. tribus voluminibus. Referri et huc possunt: NICOLAI CAVSSINI *dissertationes ad libros quatuor regum*, Parisiis MDCL. fol. Coloniæ MDCLII. 4.

COMMENTARII IN LIBROS REGVM

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in libros regum*, Basileæ MDXXV. 8.

HIERONYMI WELLERI *commentarius in libros regum*, Francofurti MDLVII. et Noribergæ MDLX. fol. ***

ERASMI SARCERII *commentarius in libros regum*, Lipsiæ MDLIX. 8.

SEBASTIANII SCHMIDII *adnotationes in libros regum, quibus cum optimis quibusque commentatoribus cohærentia et vocabula diligenter expenduntur, sensus studiose eruitur et quæstiones dubiæ resoluuntur*, Argentorati MDCXCVII. 4. * Prodierunt illæ post auctoris mortem cura *Io. Vllmanni*; hoc autem nomine dignitate atque vtilitate multo sunt inferiores commentariis, ab ipso Schmidio satis plene atque adcurate elaboratis atque editis. Qui libros Samuelis ac regum in commentariis suis coniunxerunt, vti STRIGELIVS, LEONHARTVS, eos prætermitto, quoniam isti antea a me enarrati sunt.

2) *Refor-*

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 340.

** omnia fere exempla eius vna cum typographia incendio perierunt. confer: CLEMENT *bibliothequ. curieuse, historiqu. et critiqu.* t. V. p. 71. VOGTII *catalogum librorum rariorum* p. 137.

*** est etiam in eius *operum latinor. section.* I. p. 203. FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 66. LILIENTHALII *preussische bibliothec* p. 649.

3) *Pontificiorum*

FRANCISCI FEVARDENTII *commentaria* *Esther, ad vsum concionatorum*, Parisiis MDLXXX niæ MDXCIV. fol. ibidem MDXCV. 4.

NICOLAI SERARII *commentarii in libros T* *Esther et Machabæorum*, Moguntiæ MDCX. Parisiis

CASPAR. SANCTII *commentarii in libros R* *Nehemiæ, Tobiæ, Iudith, Esther et Machabæorum* MDCXXVIII. fol.

ADRIANI CROMMII *theses theologicæ in Iob* *et libros Tobiæ, Iudith, Esther, Esdræ et Nehemi* MDCXXXII. 4.

OLIVERII BONARTII *in Estheram comment* *ralis et moralis*, Coloniæ Agrippinæ MDCXLVII. eruditus est, copiosus atque ita compositus, vt n toribus sacris inseruiat:

LEANDRI MONTANI DE MVRCIA *comm* *teralis et moralis in librum Esther*, Madriti MDC

DIDACI DE CELADA *commentarii litterales* *in Estheram*, Lugduni MDCLVIII. fol.

COMMENTARII IN LIBRVM IOBI

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in Iobum*, . MDXXVI. Basileæ eodem anno 8. qui liber quum titiam ac voluntatem auctoris in lucem emissus e hoc tulit. ** Breuis quidem iste est; attamen rarus: ***

VICTORINI STRIGELII *liber Iobi, ad ebrai* *tem recognitus et argumentis atque scholiis illustr* MDLXVI. ibidem MDLXXI. MDLXXV. 8.

IO. CONRADI ZELLERI *auslegung des buch* Hamburgi MDCLXVII. 4.

CHRISTOPHORI SCHVLTETI *analysis typ* *num habitarum in Iobum, in qua apta dispositio* *versio, litteralis interpretatio et salutaris ad vsum*

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 531.

** vide: eius *præfationem ad commentarium in epistolam*

*** FABRICII *histor. bibliothecæ*, *part.* VI. p. 398.

curatiorem, ex codice manuscripto cantabrigiensi in lucem emisisse, Amstelodami MDCCXV. 4.

IO. HENRICI MICHAELIS et IO. IACOBI RAMBACHII *adnotationes vberiores in vtrumque librum chronicorum.* *

2) *Reformatorum*

LVDOVICI LAVATERI *commentarius in libros paralipomenon; siue chronicorum, cum tabula de genealogia christi, de summis pontificibus Ebraeorum*, Tiguri MDLXXIII. Heidelbergae MDXCIX. fol. Ea ratione ille compositus est, vt eruditionem atque industriam non mediocrem ostendat ac quam praebet, varia se commendet vtilitate:

ARTHVRI IACKSONI *adnotationes in libros paralipomenon*, quae cum reliquis libris historicis prodierunt, Cantabrigiae MDCXLVI. 4. duobus voluminibus.

3) *Pontificiorum*

NICOLAI SERARII, CASPAR. SANCTII, IACOBI BONFRERII atque aliorum commentarii, libris Samuelis ac regum, quos illi itidem explicarunt, adiuncti atque a me iam enarrati.

COMMENTARII IN LIBRVM ESDRAE

1) *Lutheranorum*

VICTORINI STRIGELII *liber Esdrae, argumentis et scholiis illustratus*, Lipsiae MDLXXI. et MDLXXII 8.

IO. WANDALINI *in librum Esrae vestibulum philologicum de variis quaestionibus, ad litteraturam sanctam spectantibus*, Hafniae MDCLIV. 4.

IO. HENRICI MICHAELIS *vberiores adnotationes in librum Esrae.* **

2) *Reformatorum*

IO. WOLFFII *commentarius in librum Esdrae*, Tiguri MDLXX. MDLXXXIV. fol.

GVILIELMI PEMPELII *explicatio locorum obscurorum sacrae scripturae, praesertim Esdrae, Nehemiae, Danielis:* ***

IO.

---

* *[...]ationum in hagiograph. veter. testament. volumin.* III. p. 245.

** [...] p. 145.

*** [...] eiusdem *operibus*, quae sermone anglico Londini MDCXXXV. [...] viderunt.

nem ac bonam mentem. * Ille ipſe cauſſam ſu
rauit, vt multis ſatisfaceret: **

PAVLLI EGARDI *erläuterung des buches die ſchule der leiblichen vnd geiſtlichen anfechtun Hiobs gezeiget*, Halæ MDCCXVI. 4. *** Acceſſi RICI MICHAELIS *anleitung zum rechten verſt Hiob vnd der reden Elibu*, quæ ſine auctoris nom prodierat. * Attamen liber hic non complectit ac iuſto ordine diſpoſitam interpretationem:

IO. HENRICI MICHAELIS *notæ in l* MDCCXX. 4. **

HERMANNI VON DER HARDT *tomus hiſtoriam populi iſraelis in aſſyriaco exſilio, Sam regno exſtincto*, ceter. Helmſtadii MDCCXXV Opus nugarum ac ſententiarum, quæ peruerſ in dignitatem ſcripturæ ſacræ iniurioſæ, plenum mentione dignum; nec commentariis in librum merandum. Quæ et cauſſa eſt, cur illud public proſcriptum fuerit tomusque ſecundus lucem h rit: immo, vti dicitur, ab Hardtio ipſo igni tr

IO. ADOLPHI HOFFMANNI *neue erklär Hiob, darin das buch ſelbſt aus der grundſpra darin liegen den nachdruck ins deutſche vberſetz aus denen altertbümern vnd der morgenländiſch erläutert; vberhaupt aber die darin verborgene*

* ZELTNERVS de *nouis bibliorum verſionibus, non t* p. 128. *ausführlicher bericht von neuen büchern* p. 5 THALIVS in *der exegetiſchen bibliothec* p 655. REIN talog. *bibliothec. theol.* p. 229. adde: FABRICII. *bi part.* IV. p 75. ALETHAEI *bericht von commentar.* v *part.* III. p 1. BAVMGARTENII *nachricht. von merc chern volum.* X. p. 294.

** in *der ſalomoniſchen moral* p 73.

*** *vnſchuldige nachrichten*, 1717. p. 657.

* in *dem licht vnd recht part.* III. p. 17.

** ſunt in *adnotation. vberior. in hagiograph. veter.* *lum* II.

*** *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1728. p *ſche acta eruditor. volum* XII. p. 541.

* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1729. p. 6

COMMENTARII IN LIBRVM ESTHERAE

1) *Lutheranorum*

VICTORINI STRIGELII *liber Esther, argumentis et scholiis illustratus*, Lipsiae MDLXXI. MDLXXII. 8.

IO. BRENTII *commentarius in Esdram, Nehemiam et Esther*, Tubingae MDLXXV fol. cuius expositiones non sigillatim quidem adhuc enarraui, quoniam supra opera eius exegetica vniuerse a me commemorata sunt; commentarium autem in librum Estherae eo consilio adduco, vt et referam, conuersum illum fuisse in sermonem anglicum atque editum sub titulo: *a discourse vpon the book of Esther*, interprete *Io. Stockwood*, Londini MDLXXXIV. 8. *

IO. WOLDERI *libri Estherae analyticae dispositiones*, Dantisci MDCXXV. 4. **

IO. IACOBI RAMBACHII *notae vberiores in librum Estherae*: ***

2) *Reformatorum*

IO. DRVSII *adnotationes in librum Estherae*, Lugduni Batauorum MDLXXXVI. 8.

IO. TRAPPII *commentarius in librum Estherae*, Londini MDCLVI. fol. qui vna cum interpretatione librorum Esdrae, Nehemiae, Iobi, psalmorum anglice prodiit ac iam antea a me commemoratus est:

ARTHVRI IACKSONI *explicatio in Esdram et Nehemiam, Esther*, anglice, Londini MDCLVIII. 4. quam itidem iam recensui:

CORNELII ADAMI *obseruationes theologico-philologicae*, Groningae MDCCX. 4. quas eam ob caussam huc refero, quoniam illis totus liber Estherae secundum capitum versuumque ordinem ex ritibus Persarum illustratur. *

3) *Pon-*

* LE LONG *bibliotheca sacra* p. 650.

** mentionem eaum facit LILIENTHALIVS in *dem biblischen archiv alten testaments* p. 397.

*** *adnotation. in hagiograph. veter. testament. tom.* II. p. 1043.

bi, antea memoratam, pertinent; separatim autem que ac cum nouo titulo prodierunt:

IO. FRIDERICI BAHRDTII *paraphrastische des buches Hiob*, Lipsiae MDCCLXIV. 4. Illustratum non solum liberiore interpretatione eaque perspicu sed etiam adiunctis notis eruditis, quibus multa loca feliciter explicantur. Ob virtutes has dignu hoc, quod ad lectionem commendetur. *

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *exegemata in Iob* MDXXXI. Geneuae MDXXXII. MDLIII. MDLXVII. fol. Basileae MDXXIII. MDXXXVI. 4. galli MDLXII. 4.

MARTINI BVCERI *commentaria in librum I* torati MDXXVIII. fol.

MARTINI BORRHAI *commentarius in Iobum* rati MDXXXII. fol. Basileae MDXXXIX. MDLX MDCX. fol.

REINHARDI LVTZII *adnotationes in libru* sileae MDLIX. MDLXIII. 8.

IO. MERCERI *commentarii in Iobum* MDCLXXIII. fol. Lugduni Batauorum MDCLI. f runt eiusdem commentarii in Salomonis prouerb sten et canticum canticorum. Sunt isti in hon eruditionem facultatemque iudicandi, quam au uit, a viris, harum rerum peritis, laudantur: **

THEODORI BEZAE *Iobus, commentario et lustratus*, Geneuae MDLXXXIII. MDLXXXIX. belgice MDC. 4.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in Iobu* MDCX. 8.

IO. DRVSII *noua versio et scholia in Iobum*, mi MDCXXXVI. 4. opus, post auctoris mortem variorum interpretum expositiones coniunctim

---

* ERNESTI *theolog. bibliothec volum* IV p. 675.

** SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* p. 439. SCHVLTENSII *praefatio commentarii in libri* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 535.

exhibetur, Stetini MDCXLVII. fol. qui liber eruditis multum se commendauit:

SEBASTIANI SCHMIDII *in librum Iobi commentarius, in quo cum optimis quibusque commentatoribus, tum ebraeis; tum christianis, coharentia et vocabula diligenter expenduntur et sensus studiose eruitur*, Argentorati MDCLXX. 4. quae prima editio est eaque optima: MDCLXXX. MDCXC. MDCCV. 4. Commentarius hic luculentus atque egregius est, nec solum inter reliquos, a Schmidio conscriptos; sed eas quoque expositiones, quibus alii librum Iobi illustrarunt, principatum tuetur. Quali ratione singulae orationis partes connexae sint, adcurate auctor ostendit: in vocabulorum significandi vim studiose inquirit: sententiam locorum difficiliorum erudite enarrat: *

RENATI ANDREAE KORTVMI *das buch Hiob, aus dem hebraischen grundtext aufs neue getreulich ins deutsche vbersetzt, nebst einer paraphrasi, worinnen nicht nur der eigentliche wortverstand angewiesen vnd die allegorischen reden ausgewickelt werden; sondern auch der nachdruck ieder rede, wie nicht weniger der neruus argumenti gezeiget wird, samt kurtzen anmerckungen*, Lipsiae MDCCVIII. 4. Iudicia de libro hoc sunt diuersa. Alii animaduersionem censoriam in eum adhibent variaque vitia, quibus ille contaminatus sit, reprehendunt ac notant, auctorem Lutheri interpretationem germanicam sine caussa emendare voluisse; nec meliorem; sed obscuriorem et saepe a sermonis teutonici indole alienam exhibuisse; praeterea autem singulares ac nouas expositiones, idoneis argumentis haud instructum, sectatum esse. ** Impugnatus iste est in libello: *der kortumische Hiob, gegen D. Luthern vorgenommen*, Tremoniae MDCCXVI 4. quem THOMAM HAFERVM conscripsisse, relatum legitur. *** Alii mitiorem ferunt sententiam: laudant Kortumi eruditionem

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 653. FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 67. SCHVLTENSII *praefatio ad commentar. librum Iobi*: CRENII *exercitatio* I. *de libris scriptorum opti-* p. 31.

[illegible]schuldige nachrichten, 1708. p. 636. SERPILII *personalia Iobi* II. p. 261.

unschuldige nachrichten, 1717. p. 301.

bi, antea memoratam, pertinent; separatim autem que ac cum nouo titulo prodierunt:

IO. FRIDERICI BAHRDTII *paraphrastische des buches Hiob*, Lipsiæ, MDCCLXIV. 4. Illustratu non solum liberiore interpretatione eaque perspicu sed etiam adiunctis notis eruditis, quibus multa loca feliciter explicantur. Ob virtutes has dignu hoc, quod ad lectionem commendetur. *

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *exegemata in Iob* MDXXXI. Geneuæ MDXXXII. MDLIII. MDLXVII. fol. Basileæ MDXXIII. MDXXXVI. 4. galli MDLXII. 4.

MARTINI BVCERI *commentaria in librum Ia* torati MDXXVIII. fol.

MARTINI BORRHAI *commentarius in Iobum* rati MDXXXII. fol. Basileæ MDXXXIX. MDLXI MDCX. fol.

REINHARDI LVTZII *adnotationes in librum* sileæ MDLIX. MDLXIII. 8.

IO. MERCERI *commentarii in Iobum* MDCLXXIII. fol. Lugduni Batauorum MDCLI. fo runt eiusdem commentarii in Salomonis prouerbi sten et canticum canticorum. Sunt isti in hono eruditionem facultatemque iudicandi, quam au uit, a viris, harum rerum peritis, laudantur: **

THEODORI BEZAE *Iobus, commentario et p lustratus*, Geneuæ MDLXXXIII. MDLXXXIX. belgice MDC. 4.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in Iobum* MDCX. 8.

IO. DRVSII *noua versio et scholia in Iobum*, mi MDCXXXVI. 4. opus, post auctoris mortem e variorum interpretum expositiones coniunctim h

---

* ERNESTI *theolog. bibliothec volum* IV p. 675.

** SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* p. 439. SCHVLTENSII *præfatio commentarii in libru* LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 535.

gezeiget wird, Hamburgi MDCCXXXIV. 4. *' Expositio hæc post auctoris mortem in lucem prodiit, cura *Hermanni Samuelis Reimari*, qui ad illam ornandam multa contulit; nec solum paraphrasin adiecit; sed etiam commentationem, erudite ac diligenter elaboratam, præmisit eaque de Iobo, libro illius atque interpretibus disseruit. Commentarius ipse non singularem quidem existimationem sibi comparauit; multa tamen continet, quæ de non vulgari litterarum scientia auctoris testantur ac Iobo omnino lucem præbent, præsertim de rebus physicis:

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung des buchs Hiob*, cuius prima tantum pars prodiit, Halæ MDCCXL. 4. Exhibet illa isagogen ad librum Iobi atque explicationem asceticam a primo capite vsque ad quartum:

IACOBI KOCHII *recht beleuchtetes buch Hiobs, mit vielen dabey gemachten neuen entdeckungen, nöthigen anmerckungen vnd erbaulichen nutzanwendungen*, tribus partibus, quarum prima Lemgouiæ MDCCXLIII. secunda ibidem MDCCXLIV. ac tertia MDCCXLVII. 4. in lucem prodiit. ** Complectitur opus hoc multas interpretationes singulares ac nouas, quæ omnes quamuis nonnullis minus se probent; eruditionis tamen, ingenii ac modestiæ laudem tuentur. In vocabulorum significationibus indagandis auctor multam operam posuit: Lutheri versionem scripturæ germanicam nonnunquam emendauit: librorum Iobi ac Mosis instituit comparationem ac quod fatendum est, loca non pauca feliciter illustrauit. Exstant eiusdem: *kleine geographisch-historische abhandlungen zur erläuterung einiger stellen Mosis vnd vornemlich des gantzen buchs Hiob*, Lemgouiæ MDCCXLVII. 4. *** quæ commentationes ad auctoris explanationem quidem Iobi,

* *deutsche acta eruditorum volumin.* XVI. p. 440. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 658. ALETHAEI *bericht von comment. vber die schrift part.* VII. p. 97. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec* VII. p. 646.

** *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* II. p. 884. III. p. 610. *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1743. ...

*** *acta erudítor.* MDCCXLVIII. p. 362.

atque interprete *Francisco Laurentio von H...*
Francofurti ad Mœnum MDCCII. 4. * Com...
hoc interpretationem mysticam libri Iobi auc...
Iobum veluti typum ecclesiæ noui testamenti; ...
tione, vt ingenio suo haud moderate vtatur ve...
vim inferat. Impugnauit eum IO. SCHMIDI...
tione de *mystica historia iobea sensu*, Lipsiæ MD...

IO. IACOBI SCHEVCHZERI *Iobi physica* ...
Hiobs naturwissenschaft, verglichen mit der heu...
MDCCXXI. 4. Quod opus non commentarium ...
niorem iustoque ordine dispositum complectitu...
ad locum hunc referri posse, existimo, quoniam ...
ram suam in eo posuit, vt multis locis libri Iobi ...
mathematica et medica scientia lucem adferret. ...
mentionem istius feci ac qualis eius sit dignitas, ...

THEODOR. CRINSOZ *liure de Iob, tradui...*
sur l'original ebreu, auec des notes litterales, ...
le texte, Roterodami MDCCXXIX. 4. **

THOMAE FENTONI *annotations on the bo...*
the psalms, Londini MDCCXXXII. 8.

SAMVEL. WESLEY *dissertationes et coniectu...*
Iobi, tabulis geographicis et figuris æneis illustr...
MDCCXXXVI, fol. ***

ALBERTI SCHVLTENSII *liber Iobi cum ...*
ad ebræum fontem et commentario perpetuo, ...
rum et recentiorum interpretum cogitata pra...
duntur: genuinus sensus ad priscum linguæ gen...
tur atque ex filo et nexu vniuerso argumenti nod...
finius euoluitur, Lugduni Batauorum MDCCXXX...
bus tomis. * Opus hoc tam erudite ac diligen...

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 662.

** *bibliotheque germaniqu. tom.* XX. p. 155. *iournal lite...* p. 128. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwü...* *vol.* X. p. 293.

*** *acta eruditor.* MDCCXLV. p. 529.

* *maandelyken vittreksels* MDCCXXXVII. *part.* I. p. ... *eruditor* MDCCXXXVII. p. 102. BAVMGARTEN... *von merckwürdigen büchern volum.* X. p. 285 LILIE... *getische bibliothec* p. 668. *frühaufgelesene fruchte*, 173...

Drusio breuiter emendatae atque illustratae. Ad nouam versionem suam stabiliendam atque explicandam adiunxit ille notas eruditas: *

IO. MEIERN *commentarii in Iobum, prouerbia, ecclesiasten et in canticum canticorum*, Lugduni Batauorum MDCLI. fol.

EDVARDI LEIGHII *adnotationes in Iobum* ac reliquos libros poeticos veteris testamenti, Londini MDCLVII. fol.

IOSEPHI CARYLL *exposition whit practical obseruations vpon the book of Iob*, Londini MDCLI. MDCLXIV. MDCXCV. 4. sex voluminibus: ibidem MDCLXVI. MDCLXXVII. fol. duobus voluminibus. Adnumerandum est opus hoc commentariis in Iobum melioribus. Inquisiuit illius auctor diligenter in vocabula, eorum significandi vim: sententias rerum perspicue ostendit ac quales simul vitae sanctioris regulae praescribantur, enarrauit. Quae et aliae virtutes libro huic laudem conciliarunt: **

IO. HENRICI HOTTINGERI *libri Iobi analysis*, Tiguri MDCLXXXIX. 8. *** quae quidem huc referri solet; quum autem illa tantum sit grammatica, locum inter commentarios haud tueri potest:

PETRI VAN HOECKE *vytlegging van het boeck Iobs*, Lugduni Batauorum MDCXCVII. 4. Quae explicatio breuis est ac mediocrem vtilitatem praebet. Praemissa est vberior libri Iobi analysis: *

RICHARDI BLACKMORE *paraphrase on the book of Iob*, Londini MDCC. fol. Praefatus est auctor de Iobo ac libri stilo atque adiunxit paraphrases cantionum Mosis, Deborae, Dauidis; item quatuor selectorum psalmorum, aliquot capitum Iesaiae et capitis tertii Habakuk: **

THEODORI ANTONIDIS *bedenkingen voorgestelt ter nader verklaring van 't boek Iobs*, Leowardiae MDCC. 4. ***

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumin.* X. p. 286. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 660.

LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 662.

act. eruditor. supplement. tom. I. p. 336.

LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 665.

acta eruditor. MDCC. p. 298.

maandel. vittrekfels MDCCI. p. 887.

MDL. 8. MDLIII. 12. Lugduni MDLIV. MDLXVI. 12.

AVGVSTINI STEVCHI *enarrationes in librum* ...netiis MDLXVII. 4.

CYPRIANI DE HVERGA *commentaria in XV capita Iobi*, quæ eiusdem *commentario in cantica* ...*rum* adiuncta sunt, Compluti MDLXXXII. fol.

DIDACI DE ZVNIGA; siue DE STVNIC... *taria in librum Iob, quibus triplex eius editio, vul... ebraa et graca septuaginta interpretum; nec non explicantur et inter se conciliantur et pracepta vit... tute colenda, moraliter deducuntur*, Toleti MDI... Romæ MDXCI. 4. *

IO. DE PINEDA *commentarii in librum Io... singulis capitibus sua paraphrasi, qua et longioris c... summam continet*, duobus tomis, quorum pri... MDXCVII. posterior MDCI. fol. prodiit. Priman... hanc aliæ sequutæ sunt: Coloniæ MDC. MDCV. MDCIX. Venetiis MDCXIX. Vrsellis MDCXXV... MDCXXXI. Coloniæ MDCLXXXV. Lugduni MDC... MDCCIX. fol. Tot editiones testantur de singula... tione, quam opus hoc sibi conciliauit; nec sine i... ceps omnino Pineda est inter pontificios interprete... Enarrauit ille non solum omnes fere explication... ac recentiorum cum iudicio iustoque ordine; ... etiam adcurate diiudicauit. Versionem vulgatam... mo ad normam sermonis ebræi castigare cœpit; ... autem libertate hac vti nec potuit; nec voluit: ...

IOANNIS A IESV MARIA *liber Iob, parap... plicatus*, Romæ MDCXI. 4. ***

IACOBI IANSONII *enarratio in librum Iob* MDCXXIII. MDCXLIII. fol.

---

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 250. SI... *uelle bibliotheq. choisie tom.* I. p. 212.

** vide: ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 583. ...TENSII præfationem *commentarii in librum Iobi.*

*** exstat etiam in eiusdem *operibus*, quæ Coloniæ M... MDCL. prodierunt.

tum est, vt illud magnam laudem sit consequutum atque auctori inter libri Iobi interpretes principem locum conciliauerit. Quam iste defendit, sententiam maxime sequitur, veras vocum ebraicarum origines ac significationes repetendas esse praecipue ex lingua arabica, ebraeae siue sorore; siue matre ac quamuis nonnullis eo, quod nimium est, peccasse, visus sit; quisque tamen rei peritus fateri debet, Schultensium multis ebraeorum vocabulis dictionibusque ex Arabum sermone egregiam lucem adtulisse. Praefatione, quae vberior est, exhibet breuem analysin capitum totius libri: recenset disputationes Iobi cum amicis additque notitiam interpretum libri huius, iudaeorum ac christianorum. Noua versio, quam confecit, ab aliis nonnunquam haud parum discrepat hancque auctor in notis adiectis contra dissentientes tuetur. Quum ipse verba libri huius interpretatur, simul de aliorum expositionibus docte ac modeste iudicat. Idem Schultensius, antequam commentarium hunc iuris publici faceret, in lucem emisit: *animaduersiones philologicas in Iobum, in quibus plurima, hactenus ab interpretibus male accepta, ope linguae arabicae et adfinium illustrantur. Accedit specimen obseruationum arabicarum in totum vetus instrumentum*, Traiecti ad Rhenum MDCCVIII. 8. * Ob nimium studium, voces ebraeas ex lingua arabica explicandi, reprehensus est ab auctore, qui nomen suum indicare noluit, *obseruationum miscellanearum in librum Iob, quibus versionum et interpretum passim epicrisis instituitur et obscurioribus huius libri locis lux nonnulla adfunditur*, Amstelodami MDCCLVIII. 8. **

3) *Pontificiorum*

THOMAE DE VIO CAIETANI *commentarius in librum Iobi*, Romae MDXXXV. fol.

FRANCISCI TITELMANNI *elucidatio paraphrastica in librum Iobi*, cum adnotationibus, Parisiis MDXLVII. 8.

* CLERICI *bibliothequ. chois. tom.* XVI. p. 372. BERNARDI *nouuelles de la republiqu. des lettres* MDCCIX. *iun.* p. 657. *memoires* ... MDCCXI. *aug* p. 1356. *acta eruditor.* MDCCIX. ... LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 1180. ALETHARI ... *von commentar. vber die schrift part.* III. p. 273. FABRI... *bibliothec. part.* VI. p. 405.

** ... *theolog. bibliothec volum.* XI. p. 612. *volum.* XII. p. 370.

liquis locupletior est. * Auctor multa adnotauit que vtiliter:

LAVRENTII DANIELIS *analysis libri Iobi* Lugduni MDCCX. 12. quæ sine auctoris nomi adspexit:

IO. HARDVINI *liure de Iob, selon la vulgate, p auec des remarques*, Parisiis MDCCXXIX. 12. **

ANONYMI *explication du liure de Iob, ou selon de des saints peres on s' attache a decouurir les m iesus christ et les regles de moeurs*, Parisiis MDCCX quatuor voluminibus.

Ex *socinianorum* ordine memorandus est DANI NIVS, quum ille *notas in librum Iobi* reliquit, * *Francisco Cupero* ex latina lingua in belgicam transl ab ipso auctore multum auctæ sunt, Am MDCLXVI. 4. * Qui historiam Iobi singulari studi runt, illi libro eius itidem lucem adferunt. Prin rum est FRIDERICVS SPANHEMIVS, cuius exs *ria Iobi*, Geneuæ MDCLXX. 4. Lugduni B. MDCLXXII. 8. ** edita atque ita scripta, vt illa atque egregie fuerit explanata. Addi possunt disse GEORGII WITZLEBII de *Iobi gente et ætat* MDCLVI. CHRISTIANI CHEMNITII de *person Iobi*, Ienæ MDCLXV. quæ postea iterum iterur scripta est. ***

---

* locum obtinuit in eius *operibus*, quæ Amstelodami MD prodierunt, p. 413. adde: NICERONII *memoires tom.* XX et BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büch* X. p. 290.

** *memoires de Treuoux* MDCCXXIX. *octobr.* p. 1552. *raire tom.* XVI. p. 291. *iournal des sauans* MDCCXIX.

*** locum habent in eiusdem *breuibus in vetus et nouum tum adnotationibus*, quæ Amstelodami MDCLXIV. fol. emissæ sunt, p. 24

* vide: SANDII *bibliothec antitrinitariorum* p. 137.

** translata illa est non solum in auctoris *operum tomum* sed etiam in SEKFILII *lebensbeschreibungen der biblisch ten partem* VII.

*** vberiorem notitiam interpretum libri Iobi suppedita RVS in *dem vorberichte zu H ... manns erklärung des*

CASPAR. SANCTII *commentarii in librum Iob, cum paraphrasi*, Lugduni MDCXXV. fol. Antuerpiæ; siue potius Lipsiæ MDCCXII. 4. * Rarus fuit commentarius hic, antequam iterum litteris describeretur. Multum ille laudatur ob eruditionem sacram ac profanam atque vna cum reliquis interpretationibus Sanctii aliorum pontificiorum scriptis exegeticis præfertur:

IACOBI BOLDVCII *commentaria in librum Iob, quibus præmissa ebraei idiomatis adcurata versione eiusque perbreui paraphrasi, variae cum editiones; tum lectiones, cum vulgata collatae, expenduntur; nec non idiotismi, phrases et singula textus vocabula, potissimum ebraea, diligentissime explanantur, ex iisque omnibus genuinus et primarius litterae sensus tandem eruitur*, Parisiis MDCXXXVIII. fol. duobus tomis. ** Expositio hæc adnumeratur commentariis, pontificiorum studio conscriptis, bonæ notæ atque ob singularem industriam laudatur, qua auctor in sensum litteralem, ex sacris ac profanis monimentis illustrandum, inquisiuerit. Attamen non negandum est, illum, quæ bona sunt atque erudita, ea ex Pineda sumsisse atque ipsum addidisse explicationes paradoxas:

BALTHAS. CORDERII *Iob elucidatus*, Antuerpiæ MDCXLVI. et MDCLVI. fol. qui præcipue varias sententias patrum ecclesiæ collegit ac magis sensum moralem; quam litteralem, indagauit: ***

PHILIPPI CODVRCI *scholia; seu adnotationes in Iobum*, vna cum noua illius versione, ad sermonem sacrum ebræum adornata, Parisiis MDCLI. 4. * qui etiam antea edidit: *obseruationes in loca difficiliora libri Iobi, prouerbiorum, ecclesiastae et cantici canticorum*, Parisiis MDCXLVII. MDCLVII. 8.

FRANCISCI VAVASSORIS *Iobus, breui commentario et metaphrasi poetica illustratus*, Parisiis MDCXXXVIII. 12. Francofurti MDCLIV. 4. Parisiis MDCLXXIX. 8. quæ editio reliquis

* *acta eruditor.* MDCCXII. p. 19. CLERICI *bibliothequ. choif. tom.* XXIV. p. 1. *deutsche acta eruditor. volum.* 1. p. 752. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 667.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 532.

*** p. 534.

* *criticorum sacror. tomo* II.

HIERONYMI MENCELII *psalterium Dau auslegung aller psalmen Dauids, richtig abgetheil lich erkläret*, Lipsiæ MDXCIV. MDCV. fol.

SALOMONIS GESNERI *commentationes in j uidis, in academia vitembergensi publice prælecta*, gæ MDCV. MDCIX. MDCXXIX. MDCLXV. fol. commentationum ratio est, vt illis non solum explanentur; sed dogmata quoque ac controuer tur; præterea autem sermones sacri germanici Dauidis carmina sacra accesserunt:

DANIELIS CRAMERI *auslegungen der psal* Giessæ MDCXVIII. 4.

ERHARDI SCHNEPFII *commentarius in ps dis*, opera *Io. Deuceri* in lucem emissus, Lipsi MDCXXVIII. MDCXXXV. fol.

HENRICI MOLLERI *commentarius in psalm* tationibus eius vitembergensibus natus ac sæpe tembergæ MDLXXIII. 8. tribus partibus, Gene fol. qua editione ad psalmos singulos THEODO *paraphrasis* illorum *metrica* accessit: Geneuæ MDCXIX. fol. MDCXXXIX. fol. itidem cum ac ibidem MDCLXI. fol. De reliquis editionibus, nullis adducuntur, taceo. Quum Mollerus hic caluinistas, vti adpellantur, se adiunxit, refertur inter reformatos; ab aliis autem inter lutheranos i

REINHARDI BAKII *commentarius exegeti posthumus in psalterium Dauidis*, qui cura filii, *E* lucem adspexit, Francofurti MDCLXIV. MDCL Opus hoc superiore ætate in magno honore fu tim apud eos, qui orationes sacras recitare debeb autem tempore existimatio hæc imminuta est. N bet auctor, ex variorum interpretum atque alior rum libris collecta, diligenter quidem; non apte per: non eo, quo decet, ordine ac iudicio. At mentarius hic minime contemnendus est: **

* MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* III. p. 457. LILIEN *getische bibliothec* p. 544. SIMONIS *histoire critique du libr.* III. *cap.* 14. p. 437.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 546.

COMMENTARII IN LIBRVM PSALMORVM

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in psalmos*, quarum multae editiones memorantur. Prodiisse illae dicuntur: Argentorati, Francofurti ac Basileae MDXXIV. 4. Noribergae MDXXV. 8. Vitembergae MDXXV. MDXXXV. MDXLIV. MDLXXV. 4. et 8. Basileae MDXLIV. fol. *

IO. AEPINI *enarrationes in psalmos Dauidis;* quae autem non ad omnes psalmos spectant. Duae enim tantum decades in lucem prodierunt: altera cura *Ioachimi Westphali*, Francofurti MDLV. 8. altera studio *Friderici Aepini*, auctoris filii, Francofurti MDLVI. 8. **

VICTORINI STRIGELII *hypomnemata in omnes psalmos Dauidis, ita scripta, vt a piis amantibus consensum expressum in scriptis propheticis, apostolicis, symbolis et scriproribus vetustis ac purioribus vtiliter legi possint*, Lipsiae MDLXIII. fol. atque eodem anno 8. Neostadii MDLXXIV. 8. Additae sunt notae grammaticae, quibus natiua significatio quorundam titulorum, vocum ac dictionum in psalmis illustratur.

IO. DRACONITIS *psalterium cum translatione fontis ebraici chaldaica, graeca, latina, germanica ac explicatione linguae et scripturae sacrae et indice regni christi*, Vitembergae MDLXIII. fol.

NICOLAI SELNECCERI *auslegung des psalters*, opus, saepius editum, Noribergae MDLXVI MDLXIX. MDLXXI. MDLXXXIX. Helmstadii MDXCIII. Lipsiae MDCXXI. fol.

TILEMANNI HESHVSII *commentarius in librum psalmorum*. Helmstadii MDLXXXVI. fol. qui a nonnullis multum laudatur: ***

CHRISTOPHORI FISCHERI *auslegung des gantzen psalters*, Vlzenae MDXC. Lipsiae MDCI. fol.

HIERO-

---

cap. IX. Multos quoque eorum recenset SCHVLTENSIVS *praefatione commentarii in Iobum*.

* commentarium hunc LVTHERVS multis ornat laudibus ac praeter pronuntiat, *esse Pomeranum primum in orbe, qui psalterii interprici mereatur, tom.* II *epistolar.* p. 241. confer: *noua litterar. rgensia* MDCCIX. p. 158.

** ERI *Cimbr. litterat. tom.* II. p. 23.

*** THALII *exegetische bibliothec* p. 541.

SAMVELIS BOHLII *analytica paraphrasi oder aufgelöster grund und wortverstand der psal aus dem hebräischen genommen*, Rostochii MDCC *Zacharia Grapii* latina praefatione de vita et scri ris. Antea libellus hic cura *Caspar. Ledebuhr* p stochii MDCXXXIX. 12. *

GOTTFR. ARNOLDI *geheime betrachtungen i men Dauids*, Cassellis MDCCXIII. 8. liber non menti. Continentur eo non tam meditationes raphrases auctorque interpretationem mysticam historicorum, si non omnium; plerorumque tamen

IO. GVIL. PETERSENII *psalmen Dauids maas der ertheilten gabe christi, in dem reichesi schen sinn, durch den schlüssel Dauids aufgeschloss* furti et Lipsiae MDCCXIX. 4. qui liber cum iudici dus est, vt vera a falsis separentur. Eo enim scriptis suis, Petersenius prauas quoque sententi mille annorum deque supplicio inferni, non sine ro, defendere atque aliis persuadere adnititur, n psalmis vaticinia, nondum impleta: ***

IO. HENRICI MICHAELIS *adnotationes* Halae MDCCXX. 4. *

IO. DAVID. FRISCHII *neuklingende har* cuius libri variae diuersaeque exstant editiones. I ctor iuris publici fecit librum psalmorum, sub t *lich gerührte harpfe Dauids*, cum nonnullis noti dicuntur, vsibus, MDCCIII. 8. Quum nomen ei fuisset, libellus hic Hedingero, qui eodem tempor stamentum, adnotationibus illustratum, germai uerat, adscriptus est: immo sub illius nom MDCCXVIII. 8. prodiit. Aperte falsum auctor ferebat ac quoniam iste ad Hedingerum neutiqu bat, Frischius ipse de noua editione cogitauit ea

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 945.

** *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 490.

*** FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 83. LILIEN *getische bibliothec* p. 671. *vnschuldige nachrichten*, 171

* *adnotation. vberior. in hagiograph. veter. testament. tri*

MARTINI GEIERI *commentarius in psalmos Dauidis, fontium ebraeorum mentem et vim vocum phrasiumque sacrarum sensumque adeo genuinum, adductis copiose locis parallelis, collatis etiam, vbi opus, versionibus interpretumque sententiis et enodatis difficultatibus grammaticis, cum cura eruens.* Quum auctor in scholis suis publicis Lipsiae psalmorum librum interpretatus fuisset, recitationes has postea expoliuit atque ita formauit, vt ad vsum communem transferri possent. Lucem primam commentarius hic adspexit Dresdae MDCLXVIII. 4. duobus voluminibus hancque editionem aliae sequutae sunt, auctae singulorum psalmorum dispositione ac porismatibus, vti dicuntur. Prodiit enim iste Lipsiae MDCLXXXI. fol. MDCXCVII. fol. Amstelodami MDCXCV. fol. * Dresdae MDCCIX. fol. Singularem existimationem opus hoc sibi comparauit ac magnam laudem consequutum est; nec sine iure. Praeclare feliciterque studia sua Geierus in eo in primis posuit, vt vocum dictionumque veram significationem ac vim indagaret: hanc in rem loca similia adhiberet: sensum litterarum rite erueret et quod optimum commentandi genus est, scripturam interpretaretur ex scriptura. Eorum exempla, qui in expositionibus oraculorum diuinorum maxime dogmata ac controuersias pertractant, minus sequutus est omniaque, haud necessaria, sapienter neglexit. Scripsit commentarium, qui inter reliquos principatum iure meritoque tuetur: **

CHRISTOPHORI DAVDERSTADII *labores psalteriales theoretico-practici*, Lipsiae et Francofurti MDCLXXIX. fol.

RENAT. ANDREAE KORTVMII *anmerckungen vber die psalmen Dauids*, Francofurti MDCCVI. 4.

SAMVE-

* prodierunt GEIERI *opera* Amstelodami MDCXCV. MDCXCVI. fol. duobus voluminibus, quorum prius *commentarium in psalmos* complectitur.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* II. p. 33. LILIENTHALII [illegible]*ische bibliothec* p. 547. ALETHAEI *bericht von commentar.* [illegible] *die schrift part.* I. p. 250. REIMMANNI *catalog. bibliothec.* [illegible]*ic.* p. 296. CARPZOVII *theolog. exegetic.* p. 59. 103. CRE[illegible] *exercit.* I. *de libris scriptorum optimis* p. 32. ARNDII *bibliothec.* [illegible]*ic. continuat.* p. 66.

SAMVELIS BOHLII *analytica paraphrasis psalmorum; oder aufgelöseter grund vnd wortverstand der psalmen Dauids, aus dem hebräischen genommen*, Rostochii MDCCIX. 8 cum *Zachariae Grapii* latina praefatione de vita et scriptis auctoris. Antea libellus hic cura *Caspar. Ledebuhr* prodiit, Rostochii MDCXXXIX. 12. *

GOTTFR. ARNOLDI *geheime betrachtungen vber die psalmen Dauids*, Cassellis MDCCXIII. 8. liber non magni momenti. Continentur eo non tam meditationes; quam paraphrases auctorque interpretationem mysticam psalmorum historicorum, si non omnium; plerorumque tamen, instituit: **

IO. GVIL. PETERSENII *psalmen Dauids, nach dem maas der ertheilten gabe christi, in dem reichesten prophetischen sinn, durch den schlüssel Dauids aufgeschlossen*, Francofurti et Lipsiae MDCCXIX. 4. qui liber cum iudicio ita legendus est, vt vera a falsis separentur. Eo enim vti in aliis scriptis suis, Petersenius prauas quoque sententias de regno mille annorum deque supplicio inferni, non sine fine duraturo, defendere atque aliis persuadere adnititur, multa esse in psalmis vaticinia, nondum impleta: ***

IO. HENRICI MICHAELIS *adnotationes in psalmos*, Halae MDCCXX. 4. *

IO. DAVID. FRISCHII *neuklingende harpfe Dauids*, cuius libri variae diuersaeque exstant editiones. Primum auctor iuris publici fecit librum psalmorum, sub titulo: *geistlich gerührte harpfe Dauids*, cum nonnullis notis atque, vti dicuntur, vsibus, MDCCIII. 8. Quum nomen eius omissum fuisset, libellus hic Hedingero, qui eodem tempore nouum testamentum, adnotationibus illustratum, germanice euulgauerat, adscriptus est: immo sub illius nomine Bremae MDCCXVIII. 8. prodiit. Aperte falsum auctorem ita praeferebat ac quoniam iste ad Hedingerum neutiquam pertinebat, Frischius ipse de noua editione cogitauit eamque multis

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 945.

** *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 490.

*** FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 83. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 671. *vnschuldige nachrichten*, 1719. p. 1096. *adnotation. vberior. in hagiograph. veter. testament. tom.* I.

tis accessionibus auctam atque emendatam, cum nomine suo ac sub adducto titulo, Stutgardiæ MDCCIX. 8. emisit. Ex quo opus hoc in conspectum publicum venerat, non mediocriter id se commendauit atque iterum iterumque litteris descriptum est. Post dictam enim editionem, illud lucem adspexit Stutgardiæ MDCCXXXI. 8. * MDCCXXXIX. 4. ** Basileæ MDCCXLI. 4. Laudari id omnino debet diligenterque consuli, quum ad psalmos non solum recte intelligendos; sed etiam pie adhibendos præclare inseruit:

PHILIPPI CHRISTOPH. ZEYSII *euangelische einleitung in den psalter Dauids*, Lipsiæ MDCCXXXII. vbi singulorum psalmorum res argumentaque per quæstiones ac responsiones exhibentur et illustrantur:

AVG. HERMANNI FRANCKII *erklärung der psalmen Dauids*, Halæ MDCCXXX. MDCCXXXI. 4. duobus voluminibus, cum præfatione *Gotth. Aug. Franckii*, filii. *** Opus hoc constat recitationibus parænetiсis, eo consilio institutis, vt auditores ad salutarem viuamque psalmorum intelligentiam perducerentur. Eam in rem auctor singulari studio christum, in psalmis prædictum, inuestigauit ac quamuis hac in caussa a iusto modo ac vera spiritus sancti mente nonnunquam discessisse videatur; adtulit tamen, seruatorem monstrando, quæ pia sunt atque vtilia. Minus liber hic nobis præbet commentarium pleniorem ac debito ordine compositum. Lucem quoque vidit: eiusdem *introductio in psalterium generalis et specialis*, itidem cura *Gotth. August. Franckii* post auctoris mortem edita, Halæ MDCCXXXIV. 4. *

Notæ selectissimorum commentatorum iudaicorum in psalmos Dauidis, ex collectione ebraica HENRICI IACOBI VAN BASHVYSEN *latine redditæ a* CONRADO STEPHANO MEINTELIO, cum præfatione *Io. Georgii Meintelii*, patris, Suabaci

* ALETHAEI *bericht von comment. vber die schrift part.* VII. p. 179. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 90.

** *samlung von alten vnd neuen theol sachen* 1740. p. 56.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 680. COLERI *auserlesene theol. biblioth. volum.* IV. p. 835.
... *uditor.* MDCCXXXVI. p. 533. LILIENTHALII *exeget.* p. 677.

Suabaci MDCCXLIV. 8. * Opuſculum hoc complectitur brum primum pſalmorum Dauidis, quos, variorum ac pr ſtantiorum rabbinorum commentariis illuſtratos, Bashuy nus litteris deſcribendos curauit, cum latina interpretatio notisque:

PHILIPPI DAVIDIS BVRKII *gnomon pſalmorum, quo ex natiua vi verborum ſimplicitas, profunditas, concinn tas, ſalubritas ſenſuum cæleſtium indicatur*, Stutgard MDCCLX. 4. duobus tomis, quo opere auctor multam qu dem induſtriam atque eruditionem probauit; quædam tame in eo reprehenſa ſunt, meo iudicio facile excuſanda. **

2) *Reformatorum*

MARTINI BVCERI *commentarii in pſalmos*, qui pr mum ſub ficto *Aretii Felini* nomine prodierunt, Argentora MDXXVI. fol. ibidem MDXXIX. 4. deinde cum vero aucto ris nomine, Argentorati MDXXXII. MDXLVII. MDLX. fo Geneuæ MDLIV. MDLXIV. MDCIII. quæ editiones geneuen ſes quum interpolatæ ſunt, argentoratenſes illis præſtant Exiit etiam opus hoc lingua gallica, Geneuæ MDLIII. 8. **

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in pſalmos*, vn cum noua verſione latina, Baſileæ MDL. MDLVIII. MDLXII MDXCIX. MDCXI. MDCXVIII. fol. qui ob varias virtute laudatur, præſertim ob auctoris diligentiam, in ſenſu litte rarum eruendo poſitam, eiusdemque iudicium ac mode ſtiam: *

IO. CALVINI *commentarius in librum pſalmorum*, Ge neuæ MDLVII. MDLXIV. MDLXXVIII. MDCX. fol. ac galli ce ibidem MDLXI. MDLXIII. MDCX. fol. MDLXIV. 8.

AVGVSTINI MARLORATI *liber pſalmorum Dauidis cum catholica expoſitione eccleſiaſtica*, typis Henrici Stephani MDLXII fol. ** ibidem MDLXV. MDLXXXV. fol. ſub titulo:

in

* *acta erudítor.* MDCCXLIV. p. 379. *nachrichten von den neueſten theolog. büchern volum.* III. p. 256. *ſamlung von alten und neuen theolog. ſachen* 1744. p. 692.

** ERNESTI *theolog. bibliothec volum.* II. p. 151.

*** SIMONIS *bibliotheque critique tom.* III. p. 257.

* SIMONIS *hiſtoire critique du vieux teſtament libr.* III. cap. 14. p. 438

** PLACCII *theatrum anonymorum* p. 159.

in CL. psalmos Dauidis et aliorum sanctorum prophetarum explicatio ecclesiastica; seu bibliotheca expositionum in psalmos, ex probatis theologis collecta et in vnum corpus non minus ingeniose; quam laboriose concinnata, quae instructissimae et paucis multa comprehendentis bibliothecae loco esse potest; item cantica sacra ex diuersis bibliorum cum simili expositione. Prodiit etiam opus hoc Morgiis MDLXXXIV. fol.

BARTHOLOMAEI COPPENII *notae in psalmos Dauidis*, Heidelbergae MDCXIX. 4. Hanouiae MDCLVIII. 4. Collectae illae sunt ex indole linguae sanctae, libris rabbinorum ac patrum ordinis sacri monimentisque antiquitatum:

ALEXANDRI TOPPII *commentarius in psalmos*, Londini MDCXIX. fol.

HENRICI AINSWORTHI; siue AYNSWORTHI *annotations vpon the pentateuch, psalmes and canticles*, Londini MDCXXVII. et MDCXXXIX. fol. quae adnotationes a *Sibrando Vomelio* in sermonem belgicum conuersae atque in lucem emissae sunt, Leowardiae MDCXC. fol. * Monstrant istae eruditionem non mediocrem ac merito laudantur:

IO. VICCARS *decapla in psalmos; siue commentarius, ex decem linguis in duodecim sectiones digestus*, Londini MDCXXXIX. et MDCLV. fol. quae posterior editio autem nouum tantum titulum annumque praeferre videtur. Decem linguae commentarii huius sunt: ebraica, arabica, syriaca, chaldaica, rabbinica, graeca, romana, italica, hispanica, gallica. Accessit specimen linguae cophticae, persicae et anglicanae. Liber ipse non magni momenti: non magnae vtilitatis est atque ad psalmos, recte satisque intelligendos, haud multa adiumenta praebet. Auctor maiorem eruditionem et linguarum peritiam; quam iudicandi facultatem, ostendit **

DAVID. DICKSONI *expositio in psalmos*, anglice, MDCXLV. 8. quae et cum eius commentariis in Matthaeum atque apostolorum epistolas, itidem lingua anglica lucem adspexit, Londini MDCLIX. fol.

MDCXCI. p. 340. LILIENTHALII *exegetische bi-*

NII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.*

RICII *histor. bibliothec. part. I. p. 259*

cos, quæ in lucem exierunt primum sin
MDX. fol. tribus voluminibus: Compluti
bus voluminibus: Lugduni MDLXXXI. M
fol. tribus voluminibus: Venetiis MD
MDCVIII. fol. Parisiis MDCXIII. MDCXV
nomine auctoris, Parisiis MDCLII. fol. L
fol. **

IACOBI PAREZII de Valentia *comm*
et cantica sacra scripturæ, Parisiis M
MDLXXXVI. fol.

THOMAE DE VIO, *Caietani* dicti,
ebraicam veritatem castigati et iuxta sens
rati, Venetiis MDXXX. Parisiis MDXXXII.

FRANCISCI TITELMANNI *eluci*
Dauidicos psalmos, *cum amplioribus adn*
quid in unoquoque psalmo distet originali
stra vulgata latina, demonstratur: diuersor
interpretum variæ versiones explanantur,
MDLXVII. MDCLXXIII. fol. MDLXXIII.
MDXLV. MDLI fol. Coloniæ MDXLIV. fo
MDLXXXVII. & Venetiis MDLXXXVIII.
mentarius hic nonnullis; auctor autem
satis peritus fuisse videtur: ***

IO. CAMPENSIS *psalmorum et eccle*
interpretatio, cum latina psalmorum ver
Vlrico Zuinglio composita, Parisiis MD

HENRICI GROENEWEGENII *Dauids harpe, ofte ontledinge en verklaringe van alle de psalmen des coninkliken propbete Dauids*, Enchusiæ MDCLXXXVII. 4. qui commentarius ita scriptus est, vt auctor, Coccei sectator, primum cuiusque psalmi argumentum recenseat: deinde illum explicet atque inprimis mysterium christi atque antichristi eruere studeat: *

SALOMONIS VAN TIL *het bock der psalmen des koenings en prophete Dauids*, Dordraci MDCXCIII. ** et Vltraiecti MDCCXI. MDCCXXIII. 4. germanice sub titulo: *psalmen Dauids, in ihrer göttlichen weisheit erkläret vnd derselben rechter gebrauch aufs kurzeste angewiesen*, Cassellis MDCXCVII. 4. Francofurti et Lipsiæ MDCCXX. 4. duobus voluminibus. *** Opus est eruditum atque egregium. Vnicuique psalmorum Tilius breuiorem isagogen præmittit eaque exponit de psalmi auctore, titulo, ratione musica, num vsus illius fuerit priuatus; an publicus in templo; item de illius summa, occasione ac scopo atque arte poetica. Adiungit analysin, vberiorem verborum explicationem, vaticiniorum, quæ psalmis continentur, inquisitionem ac denique vsum atque adplicationem. * Referri et huc potest: eusdem TILII *digt-sung en speel-konst der ouden; als byzonder der hebreen*, Dordraci MDCXCII. 4. ** ac germanice sub inscriptione: *dicht-sing vnd spielkunst, so wohl deralten; als insbesondere der Ebraer*, Lipsiæ MDCCVI. 4. ac Francofurti MDCCXIX. 4. *** Postquam enim aucto. de veterum musica et poesi generatim magna cum eruditione atque diligentia exposuit, commentatur speciatim de psalmorum titulis, auctoribus, occasionibus, collection, sapientia poetica; pretio, vbi syntagma theologiæ propheticæ, dogmaticæ et

 para-

* LILIENTHALII *exegetisch bibliothec* p. 672.

** *actor. eruditor. supplement. tom.* II. p. 446.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 673.

* confer: VAN [illegible] E WALL *præfationem*, præmissam TILII *commen-* [illegible] *Mosis*, p. 39.

[illegible] DCXCIII. p. 69. *histoire des ouurages des sauans* 467. [illegible]

[illegible] II *exegetische bibliothec* p. 694.

ANTONII AGELLII *commentarius in psalmos ... tica*, Romae MDCVI. Coloniae MDCVII. Parisiis ...

ROBERTI BELLARMINI *explanatio in psal...* MDCXI. Coloniae MDCXI. MDCXVII. MDCXXXIII. MDCXII. Parisiis MDC... MDCXXXIV. MDCXLI neque singularem eruditionem ostendit; neque ... litatem praebet. Bellarminus defendit versione vulgatam ac nonnunquam sine caussa a sensu literali

GEORGII WITTWELERI *commentarius in cantica psalterii romani*, Constantiae MDCXVII. voluminibus: germanice Coloniae MDCXLIII. 4. bus voluminibus:

IO. LORINI *commentarii in librum psalmorum ... bus praeter adcuratam sensus litteralis explanatio... rum tum editionum; tum lectionum collationem ... quae defenditur: phraseon etiam scripturae atque ... disquisitionem, mystici omnis generis sensus ex pat... cipueg racis latinisque, traduntur.* Opus hoc, qu... simum est, primam lucem vidit Lugduni MDCXVII. voluminibus; postea autem iterum atque iterum li... ptum est atque in conspectum publicum ven... MDCXXIII. Coloniae MDCXIX. Moguntiae MDCL... netiis MDCCX. fol. Probauit auctor multam in... que eruditionem, non contemnendam, librumque ita illustrauit, vt inter eos pontificios, qui psalm... runt, superiorem locum sibi compararet:

CAMILLI PVLSICTI *expositiones in omnes ... uidis*, Venetiis MDCXXVIII. 4.

ADRIANI CROMMII *psalmi Dauidis, compe... phrasi ad litterae sensum expositi et sensu mystico illu...* uanii MDCXXVIII. 4. Antuerpiae MDCLII. 8.

SIMEONIS MAROTTE, dicti etiam DE MVI... *tarius in omnes psalmos et selecta veteris testame...*

* SIMONIS *histoire critique du vieux testament libr.* p. 415. FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 22. que BELLARMINI *explanatio* haec in eius *operum to...* rum Coloniae MDCXVII. fol.

piæ MDXXXV. 12. Basileæ MDXLVIII. 8. MDLIII. 16. Noribergæ MDXXXII. 2. Prodiit illa etiam gallice, interprete *Stephano Doleto*, Parisiis MDXXXIV. MDXLII. 16. Antuerpiæ MDXLIV. 16. Memoratur præterea versio anglica:

PLACIDI PARMENSIS *sacra ac recens psalmorum omnium Dauidis interpretatio*, Venetiis MDXXXVII. MDLIX. 4. *

IO. BAPTISTAE FOLENGII *commentaria in omnes psalmos*, Basileæ MDXLIX. MDLVII. Romæ MDLXXXV. Coloniæ MDXCIV. fol.

HIERONYMI VAIRLENII *commentarius in psalmos*, tribus libris, Louanii MDLVII. fol.

FRANCISCI FORERII *commentarius in psalmos*, Venetiis MDLXIII. fol.

MARTINI ALPHONSI DEL POZO *elucidationes in omnes psalmos*, Compluti MDLXVII. fol.

CORNELII IANSENII *paraphrasis in psalmos omnes Dauidicos, cum argumentis et adnotationibus*, Louanii MDLXIX. 4. Lugduni cum accessionibus MDLXXVIII. fol. MDLXXXVI. fol. quæ explanatio multis aliis, ab ecclesiæ romanæ doctoribus compositis, præstantia atque vtilitate sua superior est. Auctor laudabilem operam in eo posuit, vt ex ebræo verum litterarum sensum inuestigaret, eaque dixit, de quibus alii pontificii tacent: **

GILBERTI GENEBRARDI *commentarii in psalmos, genuinum et plenarium psalmorum sensum ebraismosque breuiter aperientes*, Parisiis MDLXXVII. MDLXXXII. 8. ibidem MDLXXXVII. fol. MDLXXXVIII. 8. Lugduni MDXCII. MDC. MDCVII. MDCXV. 8. Venetiis MDCVI. 4. Louanii MDCVIII. MDCXIII. 4. Coloniæ MDCXV. 4.

IACOBI IANSONII *commentarius et expositio in psalmos et in cantica biblica*, Louanii MDXCVII. 4.

IO. PAVLLI PALANTERII *commentaria in psalmos*, Brixiæ MDC. Venetiis MDCXVII. 4.

RODERICI DOSMAE *expositio; siue paraphrasis in sacros CL. psalmos et in cantica canticorum, cum adnotationibus et* [illegible] Madriti MDCI. 4. RODE-

---

* et ECHARDI *scriptor. ordin. prædicator. tom.* II. p. 167.
** [illegible] *histor. bibliothec. part.* I. p. 257.

Notae sunt breuiores eoque consilio scriptae, vt iis qui in seminariis instruuntur:

P. DE CARRIERES *commentaire literal sur les de David, inseré dans la traduction françoise au latin a la marge*, Parisiis MDCCIX. 12. * Quae psalmos intelligendos adnotauit, ea sunt breuia praecipue ad sensum litterarum locorum difficili nunquam tamen interpretatio quoque mystica Prae aliis Genebrardum, Bellarminum, Muisium, ces, auctor sequitur:

P. L. D. G. *nouuelle interpretation des pseaumes vid, auec le texte latin a coté et des reflexions chantes*, Parisiis MDCCXVII. 12. duobus tomis, ** nouam versionem gallicam libri psalmorum, vt illu tior fieret atque elegantior, auctor multum studii eamdemque notis instruxit non contemnendis.

Hactenus de commentariis, qui in omnes psalmos sunt. Praeter interpretes hos, fuerunt, qui non cunc quosdam tantum psalmos, maxime singulares eosque *cos*, *graduales* ac *poenitentiales*, vti vocantur, explana *propheticis*, qui vaticinia de messia complectuntur, tandis studia sua ex nostratium ordine collocarunt:

IO. TARNOVIVS *commentario in psalmos passion* de christo, cruciatibus eius ac morte agunt, MDCXXVIII. MDCLVII. 4. Psalmi, quos explicauit VIII. XVI. XXII. XL. XLI. LXIX. CIX. CX. CXVIII. Iesaiae capite LIII. *** Exstant quoque TARNOVI commentarii in *decem psalmos priores*, Rostochii MDCXXXIII. 4. et in *psalmos graduum*, quam pos interpretationem paullo post sigillatim adducam:

SEBASTIANVS SCHMIDIVS, cuius prodiit: *breuis, cum paraphrasi verborum ac notis, psalmorum pheticorum de christo*, Argentorati MDCLXXXVI

* *memoires de Treuoux* MDCCXI. *iun.* p. 1019.

** *memoires de Treuoux* MDCCXVIII. *aug.* p. 179.

*** FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 42.

* *acta eruditor.* MDCLXXXVIII. p. 397. FABRICII *hist thec part.* IV. p. 68. LILIENTHALII *exegetische biblioth*

cum versione noua ex ebræo, Parisiis MDCXXX. fol. * Antea ille edidit: *commentarium litteralem et historicum in quinquaginta psalmos Dauidis priores*, Parisiis MDCXXV. 8.

IO. BOVRGHESII *commentaria in psalmos*, Duaci MDCXXXIV. MDCXXXVII. 8.

DOMINICI GINNASII *interpretationes in psalmos*, Romæ MDCXXXVI. fol. duobus voluminibus:

IO. MALDONATI *commentarii in psalmos* atque alios libros veteris testamenti, Salomonis prouerbia, ecclesiasten, canticum canticorum, quatuor prophetas maiores, qui coniunctim prodierunt, Parisiis MDCXLIII. fol.

GEORGII HESERI *psalmi dauidici, iuxta sensum litteralem explanati*, Ingolstadii MDCLIV. 8. eiusdem *psalmi, argumentis et commentariis illustrati*, Monachii MDCLXXIII. fol. duobus voluminibus:

THOMAE LE BLANC *analysis psalmorum dauidicorum, cum commentario amplissimo, in quo non tantum sensus litterales; sed omnes etiam mystici exponuntur*, quod opus sex voluminum in lucem prodiit Lugduni ab anno MDCLXV. ad annum MDCLXXVII. et iterum Coloniæ ab anno MDCLXXX. ad annum MDCXCVII. fol.

BERNARDI LA PALISSE *expositio in omnes dauidicos psalmos*, Tolosæ MDCLXVI. fol. duobus voluminibus:

LVDOVICI FERRANDI *liber psalmorum, cum argumentis, paraphrasi et adnotationibus*, Parisiis MDCLXXXIII. 4. ** Præfatione, quæ copiosior est, interpretes psalmorum, antiquiores ac recentiores; horum autem non alii; nisi præter Grotium, pontificii; minus autem adcurate enarrantur. Argumenta psalmorum quum auctor recenset, rationes temporis, quo illi compositi sint, vna cum eorumdem occasione memorat. In adnotationibus versionem vulgatam acriter defendit: varias lectiones, testimonia patrum æque ac scriptorum profanorum adducit:

IO. BAPTISTAE DV HAMEL *liber psalmorum, cum selectis adnotationibus in loca difficiliora*, Rothomagi MDCCI. 12. ***

Ii 5 Notæ

...m in eius *operibus*, quæ Parisiis MDCL. fol. lucem ad-

... MDCLXXXVI. p. 60.

... MDCCII. febr. p. 250.

... qui en marquent l'occa[...]
Parisiis MDCCXLII. 12. editus. * Qu[...]
perutile esse argumentum, nemo negab[...]
historiam psalmis interpretandis magn[...]
Alii res singulares psalmorum explanarun[...]
mentati sunt de illorum *titulis*, quem l[...]
CHRISTOPH. SONNTAGIVS, cuius *ti[...]*
tribis LXVII. philologico-theologico-prac[...]
qua iudaeorum, qua christianorum, qua ve[...]
rum, congestis ἑρμηνείαις, *collectaneis m[...]*
nibus praesertim antiquioribus, targumic[...]
syriaca, fideliter illustrati, Silusiae MDCLXX[...]
spexerunt ac licet non omnibus; multi[...]
commendarunt, quum ibi non pauca, [...]
scripta, inueniuntur, ** ac GVIL. IR[...]
iectanea philologico-critico-theologica i[...]
iuris publici fecit, Lugduni Batauorum M[...]
que de titulis his generatim speciatimqu[...]
multa adferret, quae erudita sunt ac veri[...]
runt; nonnunquam autem in coniecturi[...]
dum neglexisse videtur. *** In eodem ar[...]
do operam suam posuit OLAVS CELSIVS[...]
est de *titulis psalmorum*, Holmiae MDCCXV[...]
terea, qui in psalmorum rationem metr[...]
minus autem feliciter, quum partim inge[...]

qui liber eſt præclarus atque omni laude dignus. Præter textum ſacrum eiusque latinam interpretationem, exhibentur vniuscuiusque pſalmi prophetici analyſis, paraphraſis ac notæ vberiores atque eruditæ. Enarrantur pſalmi II. VIII. XIX. XXIII. XXIX. XXXI. XXXV. XL. XLI. XLV. XLVII. XLVIII. L. LXVII. LXVIII. LXIX. LXX. LXXII. LXXVIII. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX. XCIII. XCV. XCVI. XCVII. XCVIII. XCIX. C. CII. CIX. CX. CXVII. CXVIII. CXXVI. atque in adpendice XIII. XIV. LIII. XVI. XVIII. XX. XXI. XXII. XXIV. CXXXII.

ADAMVS LEBRECHTVS MVLLERVS in opuſculo, quod doctum atque elegans eſt hancque inſcriptionem præfert: *chriſtus in pſalmen; oder Dauids herrliche zeugniſſe von ieſu chriſto nach ſeiner perſon, ſtand vnd amte*, Ienæ MDCCLXII. 8. Ex reformatorum ordine addendus eſt:

ANDREAS RIVETVS, cuius lucem adſpexit: *pſalmorum euangelicorum; ſiue propheticorum, ſelectæ dodecadis explicatio*, Lugduni Batauorum MDCXXVI. 4. Roterodami MDCXLV. 4. * Explicantur erudite ac ſatis copioſe pſalmi II. VIII. XVI. XIX. XXII. XXIII. XXIV. XL. XLV. LXVIII. CX. CXVIII.

Pſalmos *graduales* ſingulari ſtudio ex noſtratibus explanarunt:

MARTINVS LVTHERVS, cuius *commentarii in XV. pſalmos graduum*, ex prælectionibus illius cura *Viti Dieterici* in lucem prodierunt, MDXL. ** ac poſtea in linguam germanicam conuerſi *** ſæpiusque vtroque ſermone editi ſunt:

PETRVS ARTOPOEIVS, cuius exſtat: *commentarius in quindecim pſalmos graduum*, Baſileæ MDXLV. MDLVIII. 8.

IO. WIGANDVS *commentario in quindecim pſalmos graduum*, Regiomonte MDLXXVII. 4.

DANIEL

* eſt etiam in eius *operum theologicor. tomo* II. p. I.

** latine habentur in LVTHERI *tomis latinis vitemberg. tom.* III. c *ienenſib. tom.* IV. p. 409.

nice exſtant in LVTHERI *tomis germanic. vitemberg. tom. altenburg. tom.* VII. p. 488. *lipſienſ. tom.* V. p. 431. IV. p. 2380.

DANIEL ARCVLARIVS, qui reliquit: *enarrationem psalmorum pœnitentialium et eorum, qui dicuntur graduum*, Marpurgi MDXCV. 8.

IO SCHREITERVS, cuius in lucem exiit: *pentadecas citharæ dauidicæ, id est, quindecim psalmorum graduum explicatio methodica*, Lipsiæ MDCXX. 4.

IO. TARNOVIVS *commentario in psalmos graduum*, Noribergæ MDCLXVII. 4. Inter reformatos similem operam psalmis graduum illustrandis dederunt:

CHRISTOPHORVS PEZELIVS in *enarratione psalmorum graduum*, Bremæ MDCII. 8.

ARNOLDVS MOONE *ouer Dauids psalmen van hammaaloth*, Dauentriæ MDCXCIV. 8.

SERVATIVS HASEVOET *de XV. liederen hammaaloth*, Lugduni Batauorum MDCCVI. 4.

FRIDERICI ADOLPHI LAMPII *commentarius in psalmos graduum.* *

Inter psalmorum, quorum argumenta præcipue ad *pœnitentiam* spectant, expositiones locum habent:

MARTINI LVTHERI explicatio psalmorum pœnitentialium germanica, cuius duplex eaque diuersa est editio. Prior in conspectum publicum venit sub titulo: *die sieben buspsalmen mit deutscher auslegung, nach dem schriftlichen sinn zu christi vnd gottes gnaden, neben seins selbst wahre erkäntnis grundlich gerichtet*, Lipsiæ MDXVIII. 4. prodierat autem iam MDXVII. expositio hæc. Litteris illa postea descripta est ac lucem vidit Lipsiæ MDXIX Argentorati eodem anno: Lipsiæ MDXX. ac sæpius. ** Posterior editio complectitur nouam psalmorum versionem germanicam inque expositionibus varia sunt, quæ Lutherus mutauit ac correxit. Prodiit ista cum inscriptione: *die sieben buspsalmen mit deutscher auslegung, gebessert*, MDXXV. 4. cum noua Lutheri præfatione. ***

Prio-

* in eius *meditationum exegeticarum operibus anecdotis*, Groeningæ MDCCXLI. 4.

** locum obtinuit in LVTHERI *tomis germanicis ienensibus tom.* I. p. 15. *altenburgensibus tom* I. p. 25 *lipsiensibus tom.* VIII. p. 369.

*** inuenitur itidem in LVTHERI *tomis germanicis ienensibus tom.* III. p. I. *vitembergensibus tom.* III. p. 24. *altenburgensibus tom.* III. p. I.

Priorem editionem *Io. Iacobus Rambachius* iterum euulgauit ac quales illius sint discrepantiae a posteriore, notauit, Ienae MDCCXXVI. 8. *

LVCAE BACMEISTERI *explicatio septem psalmorum poenitentialium et psalmorum XVI. XVII. XXI. XXII.* Rostochii MDCIII. 8.

IO. TARNOVII *commentarii in septem psalmos poenitentiales*, Rostochii MDCXXVIII. MDCXXXIV. MDCXXXVII. 4.

ANDREAE SENNERTI *exercitationes in septem psalmos poenitentiales*, Vitembergae MDCLIV. MDCLXXXV. 8.

IO. HENRICI MAII *erklärung der sieben buspsalmen*, Francofurti MDCCXIII. 8. qui etiam edidit: *das guldene kleinod Dauids; oder erklärung derienigen psalmen, die diesen titul fubren*, vti psalmus XVI. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. Francofurti MDCCXV. 8. Reformatorum similia scripta sunt:

ANDREAE RIVETI *meditationes in psalmos septem, vulgo dictos pœnitentiales*, Arnhemii MDCXXXVIII. 4 **

RICHARDI BAXTERI *meditationes in septem psalmos pœnitentiales*, quae anglice prodierunt; germanice autem, interprete *Andrea Gryphio*, Vratislauiae MDCLXIV. 12. MDCLXXXVII. 12. Quae tamen iam memoratae meditationes vna cum aliis eiusdem generis haud adnumerari possunt commentariis, quum non exegeticae; sed morales tantum sunt.

Antequam commemorationem interpretum psalmorum ad finem perducam, notitiam suppedito quorundam ingenii monimentorum, quae licet non expositiones psalmorum; siue commentarios exhibeant; ad eos tamen explanandos adiumenta praebent. Generatim huc spectant: HENRICI OPITII *psalmodia dauidica; seu exercitationes de psalterio eiusque nominibus, psalmorum numero, diuisione, chronologia, vsu et abusu, titulis et auctoribus*, Ienae MDCLXXIII. 4. HIERONYMI

SIMON.

p. 1. *lipsiensibus tom.* v. p. 401. In *tomis balensibus tom.* IV. p. 1258. vtraque editio coniunctim litteris descripta est diuersaeque lectiones, additiones, emendationes distincte sunt adiunctae.

ad historiam horum commentariorum pertinent, a me *praefatione*, LVTHERI *operum germanicorum tomo* IX. 14. seqq.

theologicor. tom. IX. p. 349.

PETRI HANSSENII *betrachtungen vber die* [cut off] *lomo; in welchen nebst einer nach dem grundtext abgefaßten vberſetzung, der wahre ſinn vnd die* [cut off] *dieſes lehrreichen buchs der heiligen ſchrift möglic*[cut off] *vnd treulich mitgetheilet wird*, Lubecæ MDCC[cut off] Non aliud libet hic complectitur, niſi nouam [cut off] rum interpretationem germanicam, quæ in additi[cut off] illuſtratur ac confirmatur, vt vera Salomonis ſ[cut off] intelligenda.

2) *Reformatorum*

SEBASTIANI MVNSTERI *prouerbia Salom*[cut off] *ebraicam veritatem translata et adnotationibus illu*[cut off] ſileæ MDXXV. 8.

LVDOVICI LAVATERI *commentarii in libr*[cut off] *biorum*, Tiguri MDLXII. 4. MDLXVI. MDLXXII [cut off] fol. Acceſſit cum concio Salomonis de ſummo b[cut off] no, quam *eccleſiaſten* vocant; tum libellus, quo [cut off] ſententiæ in prouerbiis atque eccleſiaſte ad loco[cut off] cos, ethicos, politicos, œconomicos et miſcell[cut off] runtur. Explicantur in commentariis his non ſol[cut off] tiæ Salomonis; ſed illuſtrantur etiam pleræqu[cut off] gnomis, prouerbiis, apophthegmatibus atque ex[cut off] cris pariter ac profanis: **

IO. MERCERI *commentarii in Salomonis pr*[cut off] *cleſiaſten et canticum*, Geneuæ MDLXXIII. fol. ac[cut off] mentario in Iobum, Lugduni Batauorum MDCI[cut off] quum erudite diligenterque conſcripti ſunt, mul[cut off] commendarunt: ***

ROBERTI CLEAVER *explanation of the pro*[cut off] *lomon*, Londini MDCVIII. MDCXV. 4.

THOMAE CARTWRIGHTI *commentarii ſucc*[cut off] *lucidi in prouerbia Salomonis*, Lugduni Batauorum Roterodami MDCXVIII. Amſtelodami MDCXXXV

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* I. p. 81.

** FABRICII *hiſtor. bibliothecæ part.* III. p. 353.

*** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 535.

tur; partim reuerentiam negligerent, quam codici diuino debemus. Monſtrant hoc:

FRANCISCI GOMARI *Dauidis lyra; ſeu noua ebræa ſacræ ſcripturæ ars poetica, canonibus ſuis deſcripta et exemplis ſacris et Pindari ac Sophoclis parallelis demonſtrata, cum ſelectorum Dauidis, Salomonis, Ieremiæ, Moſis et Iobi poematum analyſi poetica*, Lugduni Batauorum MDCXXXVII. 4. * qui in carminibus ſacris ſyllabarum inprimis quantitatem pedumque numeros diligenter attendi eosdemque cum Pindari ac Sophoclis metro adcurate conferri debere, ſtatuit. Pugnauit aduerſus illum *Ludouicus Capellus* in *animaduerſionibus ad nouam Dauidis lyram*, Salmurii MDCXLIII. 12. **

MARCI MEIBOMII liber, cuius inſcriptio eſt: *Dauidis pſalmi duodecim et totidem ſacræ ſcripturæ veteris teſtamenti integra capita, quæ noui ſpeciminis loco biblicarum ſuarum emendationum et interpretationum priſco ebræo metro reſtituit et cum tribus interpretationibus adparere voluit Marcus Meibomius, qui et multiplices ſuas in plurima ſacri codicis ebræi loca obſeruationes et notas interſperſit*, Amſtelodami MDCXCVIII. fol. Prodidit Meibomius ſummam inſolentiam ac temeritatem criticam ac præbuit ſe virum, famæ nimis cupidum; iudicio autem deſtitutum. Commentus eſt metrum ſacrum, quod quale ſit, nondum conſtat quodque omni fundamento caret; attamen illius gratia, codicem ebræum corruptum eſſe, aliis perſuadere, ſibi ſumſit. Refutatus ille eſt in IO. IOACHIMI ZENTGRAVII *vindiciis incorrupti codicis ebræi*, Argentorati MDCC. 4. BRANDANI HENRICI GEBHARDI *diſquiſitione de metro Meibomiano*, Gryphiswaldiæ MDCXCII. 4. ***

FRAN-

* eſt in eiusdem *operum theologicorum*, quæ Amſtelodami MDCLXIV. fol prodierunt, *part.* II. p. 313.

** exſtant quoque in eius *critica ſacra* p. 651.

*** plura de MEIBOMII libro ac ſententia ſuppeditant: NEOCORVS ac SIKIVS *bibliotheca librorum nouorum tom.* II. p. 416. [illegible]VS *Cimbriæ litteratæ tomo* III. p. 444. 449. WOLFIVS *[illegible] ebræa part.* II. p. 36. BVDDEVS *hiſtor. eccleſiaſtic. veter.* tom. II. p. 293. adde: MAIVM *introduct. ad ſtudium [illegible] et exeges.* cap. VIII.

gua arabica hauriendas esse, aliis persuaderet, q
nonnulla in commentario hoc reprehensa sunt. Pra
lomonis prouerbia, multa dicta veteris testame
occasione, illustrat.

3) *Pontificiorum*

THOMAE DE VIO CAIETANI *parabola Sal veritatem ebraicam castigata et enarrata*, Lugduni M

IO. ARBOREI *commentarius in prouerbia Sal* risiis MDXLIX. fol.

RODOLPHI BAYNI *commentaria in prouerbia* Parisiis MDLV. fol. *

CORNELII IANSENII *paraphrasis et adn prouerbia Salomonis*, Louanii MDLXVIII. 8. iterum raphrasi ac notis in psalmos, veteris testamenti c ecclesiasticum, Lugduni MDLXXXVI. fol. Louanii fol. præter quas editiones, aliæ memorantur MDLXXVII. Lugduni MDLXXVIII. 4. Multa dixit I quæ præclara sunt, atque ostendit se virum, erudi iudicio instructum: **

MICHAELIS SIDONII *commentarius in prouer monis*, lingua germanica conscriptus, Moguntiæ MDI

ANTONII AGELLII *commentarius in prouerb* siis MDCXI. fol.

FERDINANDI QVIRINI DE SALAZAR *ex prouerbia Salomonis*, duobus tomis, quorum prior dit Parisiis MDCXIX. posterior ibidem MDCXXI. fol autem iterum iterumque prodiit, Coloniæ MDCXXI Lugduni MDCXXXVII. fol. Expositio ipsa, quæ o continetur, cum litteralis; tum moralis atque allego

NICOLAI GVILLEBERTI *paraphrasis in prouer monis*, Parisiis MDCXXVI. MDCXXXVII. 8.

IO. MALDONATI *commentarius in prouerbia S* vna cum expositione psalmorum ac quorumdam ali brorum sacrorum, editus Parisiis MDCXLIII. fol.

THOMAE MALVENDAE *explicatio prouerbior monis*: ***

---

* translata illa sunt in *criticorum sacrorum* opus.

** FABRICII *historia bibliothec part.* I. p 257.

*** exstat in eius *operibus*, quæ septem tomis edita sunt MDCL. fol.

PAVLLI EGARDI *christenthum Salomonis, das ist, summa der himlischen weisheit vnd göttlichen lebens, nach den ersten neun capiteln der spruche des hocherleuchten Salomonis*, Lubecæ MDCXXIV. 8. *

SAMVELIS BOHLII *ethica sacra; siue commentarius super prouerbia Salomonis*, quem post auctoris obitum *Georg. Witzleben* continuauit atque edidit, Rostochii MDCXL. 4.

MARTINI GEIERI *prouerbia regum sapientissimi Salomonis, cum cura enucleata*, Lipsiæ MDCLIII. MDCLXIX. MDCLXXXVIII. MDCXCIX. MDCCXXV. 4. ** quæ communem cum auctoris reliquis scripturæ sacræ interpretationibus existimationem ac laudem sibi compararunt atque inter Salomonis prouerbiorum commentarios omni iure principem locum obtinuerunt: ***

CHRISTIANI BENEDICTI MICHAELIS *vberiores adnotationes philologico-exegeticæ in prouerbia Salomonis*, Halæ MDCCXX. 4. *

RENATI ANDREAE KORTVMI *salomonische moral; oder lebenslehre, das ist, auflösung der sprüchwörter Salomo, nach ihrer innern connexion vnd wahren verbindung, durch eine beständige paraphrasin, samt der analytischen ordnung vnd beweisprobe dargestellet*, Gœrlitii MDCCXXXV. 4. quo libro auctor ostendere adnisus est, Salomonis sententias apte cohærere atque ordine inter se coniunctas esse, qui systematis, vti dicitur, proprius; videtur autem, nexum finxisse, de quo Salomo ipse numquam cogitauit. Exhibet nouam versionem, analysin cum argumento, inprimis paraphrasin, interpretationem verborum pariter ac rerum: **

PETRI

---

* exstat in eiusdem *geistreicher schriften tomo* II. p. 545.

** sunt etiam in GEIERI *operum tomo* II. qui prodiit Amstelodami MDCXCVI. fol.

*** ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* I. p. 243. REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothecæ theologicæ* p. 195.

sunt illæ in *vberiorum adnotationum philologico-exegeticarum in hagiographos veteris testamenti libros volumine* I. Halæ edito.

* [illegible]NTHALII *exegetische bibliothec* p. 684.

D. Mart. Luther lateinisch in der schul zu Witten Vitembergæ MDXXXIII. 8. MDXXXVIII. 8 * qui rius, pie atque erudite compositus, perutilis est:

PHILIPPI MELANCHTHONIS *enarratio h num libri Salomonis, cuius titulus est ecclesiastes* ** *gumentum in ecclesiasten*: *

VICTORINI STRIGELII *Salomonis libri tri ecclesiastes, canticum, ad ebraicam veritatem rec gumentis atque scholiis illustrati*, Lipsiæ MDLX scripti antea mentionem feci:

IO. OLAI SLANGENDORPII *commentari sten Salomonis*, Hafniæ MDXC. 8.

HENRICI LEVCHTERI *erklärung des pre nis*, Francofurti MDCIII. MDCXI. 4.

PAVLLI EGARDI *Salomon ecclesiastes, exh cosmum, describens totum hominem, qualis olim fu esse debeat et tandem futurus sit, logice, mystice paraphrastice expositus*, Hamburgi MDCXXII. pius est ac Salomonis ecclesiasten ita illustrat, vt salutarem sui ipsius cognitionem ducat:

MARTINI GEIERI *commentarius in Salo israel, ecclesiasten succinctus, dilucidus fontium ebræorum mentem genuinam vna cum vsu euol* MDCXLVII. MDCLIII. MDCLXVIII. MDCXCI. M Multum ille se commendauit cum reliquis Geie riis, iam antea a me laudatis, sibique iure inte clesiastes expositiones locum adquisiuit: ***

---

* habetur versio hæc etiam in LVTHERI *tomis germa gens tom.* XII. p. I. *altenburgens. tom.* V. p. 1181. *li* p. 570. *balens. tom.* V. p. 2000.

** plura de libro hoc dixi *præfatione*, LVTHERI *s* cura mea Halæ prodierunt, *tomo* IV. præmissa, p.

*** in eius *operum parte* II. p. 935.

* *ibidem* p. 977.

** prodiit etiam cum reliquis GEIERI *commentariis mine* II. Amstelodami MDCXCVI. fol.

*** ALETHARI *bericht von commentariis vber die schri* REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothec. thec*

MDCLXIII. 4. qui breues ſunt atque ita conſcripti, vt ad orationes ſacras elaborandas vtiliter poſſint adhiberi: *

MICHAELIS IERMINI *commentary vpon the prouerbs and eccleſiaſtes*, Londini MDCXXXVIII. fol.

EDVARDI LEIGHII *commentarius in prouerbia*, qui vna cum commentariis in Iobum, pſalmos, eccleſiaſten ac canticum, atque ita in quinque libros poeticos, vti dicuntur, conſcriptus, lucem adſpexit anglice, ſub titulo: *annotations on the fiue poetical books of the old teſtament*, Londini MDCLVII. fol.

IO. DE MEY *handboek der ſpreuken Salomons*, Medioburgi MDCLXVII. 4. vbi expoſitio breuior plurimorum ac præcipuorum Salomonis prouerbiorum habetur: **

IO. OIERS *de redenen van de opperſte wysheed, verklaard in de eerſte negen kapittelen van Salomonis ſpreuken*, Amſtelodami MDCXCVIII. 4. duobus voluminibus, quod opus huc refero, quoniam illud non tam ſermones ſanctiores; quam commentarium in nouem priora capita prouerbiorum Salomonis complectitur, ea ratione conſcriptum, vt voces resque erudite explicentur: aliorum interpretationes diiudicentur multisque dictis lumen antiquitatum adferatur. Auctor præbet ſe Cocceii ſectatorem: ***

RICHARDI GREY *the book of prouerbs diuided according to the metre, whit notes*, vna cum eiusdem auctoris ſcripto, cuius titulus eſt: *new method of learning hebrew*. Londini MDCCXXXVIII. 8.

ALBERTI SCHVLTENSII *prouerbia Salomonis, cum verſione integra, ad ebræum fontem expreſſa, atque commentario*, Lugduni Batauorum MDCCXLVIII. 4. * quod egregium quidem atque eruditum opus eſt; non omnibus autem plane ſe probauit. Noua latina interpretatio textus ebræi interdum obſcurior eſt. Vt in aliis ingenii ſui monimentis; ita in hoc quoque Schultenſius nimium ſtudium in eo poſuit, vt veras vocum ebræarum ſignificationes ex lin-

 gua

...II *hiſtoria bibliothecæ part.* IV. p. 91. LILIENTHALII ... *bibliothec* p. 682.

... primum habet in eiusdem *operum*, quæ Lugduni Batauo... VI. fol. in lucem exierunt, *parte* I.

...THALII *exegetiſche bibliothec* p. 683.

... MDCCXLIX. p. 5.

ceter. Lipsiæ MDCCXV. 4. * Liber hic a pleri
hensus est. Auctor iis se adiunxit, qui litteris
nam vim notionemque veluti hieroglyphicam,
larum æstimandam, tribuunt, hancque sententi
ecclesiastes librum minus semper apte germani
plicuitque. Interpretatus illum est satis copio
duplicem versionem germanicam, exhibuit para

IO. IACOBI RAMBACHII *vberiores ad*
kobeleth, Halæ MDCCXX. quæ eruditæ sunt ac
cem libro huic præbent: **

GEORGII WACHTERI *prediger Salomo*,
mit kurtzen anmerckungen, Memmingæ MDCC
qui de ipso *ecclesiastes* monimento: de lingua
vitii experte: de sensu quorundam dictorum
iudicasse ac scripsisse videtur:

IO. FRANCKII *systema ethices diuinæ*, M
quod eam ob caussam huc refero, quia eo exp
stes Salomonis continetur auctorque librum
ethicam diuinam adpellat. Addita sunt quæd
dem ingenii monimenta eaque: *abyssus myster*
ficiorum: *tetras notabilium locorum*: *historia*
dum accentus explicata ac *mysterium accentuum*

CHRISTOPHORI WOLLE *ruhe der seelen*,
in diesem leben; oder der prediger Salomo, ins
setzt, erklärt vnd mit moralischen anmerckung
Lipsiæ MDCCXXIX. 8. liber ita scriptus, vt
sit exspectanda: **

CHRISTIANI FRIEDERICI BAVERI
grundtext vom prediger Salomo, welcher ist eine
einander hangende rede, darinnen Salomonis

---

* *vnschuldige nachrichten*, 1715. p. 349. LILIENTH
bibliothec p. 668.

** sunt illæ in *vberiorum adnotationum philologico*
hagiographos veteris testamenti libros volumin. II. p.

*** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*,
LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 691.

* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1

** *acta eruditor.* MDCCXXIX. p. 534.

PETRI GORSII *explicatio breuis prouerbiorum Salomonis*, cum notis in loca difficiliora, gallice, Parisiis MDCLIV. 12.

Les conseils de la sagesse, ou le recueil des maximes de Salomon, Parisiis MDCLXXVII. MDCCIV. 8. ac germanice Chemnitii MDCCVII. 12. Dresdæ MDCCXX. 8.

Les prouerbes de Salomon, auec vne explication, tirée des saints peres et des auteurs ecclesiastiques, Parisiis MDCLXXVIII. 8.

IACOBI BENIGNI BOSSVETI *libri Salomonis: prouerbia, ecclesiastes, canticum canticorum: sapientia, ecclesiasticus*, Parisiis MDCXCIII. 8. * Singulis libris his Bossuetus præfationes præmisit iisque res enarrauit, quæ lectione dignæ sunt; notæ autem breuiores non magnum momentum habent:

Analyse des prouerbes et de l'ecclesiaste de Salomon, Parisiis MDCCII. 12. ** Auctor non scripsit commentarium ac quamuis nonnumquam ad sententias Salomonis illustrandas quædam adtulerit; maxime tamen industriam suam ad id adhibuit, vt doctrinam ipsam prouerbiorum, ordine connexam, enarraret ac Salomonis verba ad illam adplicaret. Nomen scriptoris omissum est:

IO. BAPTISTAE DV HAMEL *Salomonis libri tres: prouerbia, ecclesiastes et canticum canticorum; item liber sapientiæ et ecclesiasticus, cum selectis adnotationibus*, Parisiis MDCCIII. 12. *** Exhibentur ipsa verba dictorum librorum, instructa breuioribus notis, quæ ex auctoribus antiquioribus ac recentioribus collectæ atque ad id præcipue compositæ sunt, vt sensum monstrent litterarum.

COMMENTARII IN SALOMONIS ECCLESIASTEN

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *ecclesiastes Salomonis, cum adnotationibus*, Vitembergæ MDXXXII. 8. atque vt titulus habet, emendate Halæ Sueuorum MDXXXVI. 8. * germanice, interprete *Iusto Iona*, sub inscriptione: *der prediger Salomo, von*

 D. Mart.

* *acta eruditor.* MDCXCIV. p. 406.

** *memoires de Treuoux* MDCCIV. *mart.* p. 207.

*** *Iournal des sauans* MDCCIII. *mai.* p. 500. *memoires de Treuoux* MDCCIV. *iun.* p. 418.

* in LVTHERI *tomis latinis, vitembergens. tom.* IV. p. 1. ac *ienens. tom.* III. p. 238.

LVDOVICI LAVATERI *commentarius in eccl*
guri MDLXXXIV. 8.

THEODORI BEZAE *ecclesiastes Salomonis, par*
illustratus, Geneuae MDLXXXVIII. 4. MDXCVIII. cu
germanica interpretatio anni MDXCIX. memoratu

GEORGII GIFFORDI *commentarius in eccles*
monis, Londini MDLXXXIX. 8.

ANTONII FAYI *commentarius in ecclesiasten*
MDCIX. 8.

HVGONIS BROVGTHONI *commentarius in*
anglice, Londini MDCV. 4. *

THOMAE GRANGERI *commentarius in ecclesi*
dini MDCXXI. 4.

GVIL. PEMBLE *exposition of ecclesiastes*,
MDCXXVIII. 4. **

IO. DRVSII *adnotationes in kobeleth; siue in*
Amstelodami MDCXXXV. 4.

MICHAELIS IERMINI *commentary vpon th*
and ecclesiastes, Londini MDCXXXVIII. fol. quod
antea memoraui:

IO. TRAPPII *commentary on prouerbs, eccle*
song of songs, Londini MDCL. 4.

IO. COTTONI *exposition vpon the ecclesiastes*
MDCLIV. 8.

EDVARDI LEIGHII *commentarius in eccles*
monis, qui in lucem emissus est cum interpreta
quorum librorum, vti vocantur, poeticorum, lin
ca, Londini MDCLVII. fol. cuiusque iam mentior

ALEXANDRI NISBETI *exposition with practic*
tions vpon the book of ecclesiastes, Edinburgi MD
opus, quod auctoris eruditionem ac diligentiam
dit. Inuestigauit ille in primis verborum sensum h
ipso sermone sacro, quo Salomo vsus est, perspicue

IO SMITHI *ecclesiastes Salomonis, demonstrans*
mundi constansque bonum domus dei, breui retext

---

* est in eius *operibus*, quorum quatuor tomi Londini prodierunt.

** exstant *opera* eius, Londini MDCXXXV. fol. edita.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 697.

AVGVST. VARENII *gemmae Salomonis, cuius liber, cui ab auctore titulus apud Ebraeos kobeleth, apud Graecos et Latinos ecclesiastes, apud Germanos der prediger Salomo, sub quadruplici gemmata muraenula, ex pectorali pontificali numerata, breui curriculo repraesentatur et ex consilio fontium in difficilioribus explicatur*, Rostochii MDCLIX. 4. * Explicantur tantum loca quaedam *ecclesiastes* atque inprimis ope accentuationis illustrantur. Maxime igitur philologiae studiosis liber hic inseruit:

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in librum Salomonis regis, ebraice kobeleth, graece et latine ecclesiastes dictum*, Argentorati MDCXCI. 4. ** Exhibentur illo singulorum capitum textus ebraeus cum noua interpretatione latina, ad litteras composita; post haec autem sequuntur: paraphrasis perspicua, analysis logica atque adnotationes vberiores. Quum Schmidius ipse commentarium hunc iuris publici fecit, satis iste elaboratus est ac praestantior iis commentariis, qui post mortem illius lucem adspexerunt. Qui in libro hoc explanando Geierum ac Schmidium consulit, iste reliquis interpretibus facile carere potest:

CHRISTOPHORI SEEBACHII *erklärung des predigers Salomonis*, Halae MDCCV. 8. *** Dedit auctor cum plane nouam versionem libri huius; tum explicationem verborum ac rerum; in vtraque autem ea tradidit, quae animaduersionem censoriam experta sunt. Pleraque interpretatus est mystice ac praeter alia, monstrare voluit, omnia a Salomone in *ecclesiaste* dicta optimo ordine cohaerere:

IO. GVIL. ZIEROLDI *prediger Salomo, das ist, die versamlerin, die ewige weisheit iesus christus, die zerstreuete menschen wieder zu gott zuuersamlen, auf gut deutsch vnd nach der ebraeischen redensart deutlich vberjetzt, nach dem eigentlichen sinn des heiligen geistes ordentlich beschrieben,*

 ceter.

* vide: FECHTII *praefationem ad Varenii commentarium in Iesaiam* p. 58.

vudicor. MDCXCI. p. 378. LILIENTHALII *exegetische bi-* p. 687.

heilige nachrichten, 1704. p. 748. LILIENTHALII *exegeti-* *sches* p. 946.

FRANCISCI SANCHEZ *commentarius in a* Barcinone MDCXIX. 4.

IO. DE PINEDA *commentarius in ecclesiasten,* piæ MDCXX. fol. qui non singularem quidem d præ se fert; minus tamen contemnendus est ac m expositionibus, a curiæ romanæ addictis scriptori positis, vtilitate præstat. * Lucem libro huic sacr eiusdem *Salomon præuius; seu de rebus Salomonis* l bris octo, Lugduni MDCIX. Venetiis MDCXI. M MDCXIII. fol. editis:

IOANNIS FERDINANDI *commentarius in lib siastes, in quo vulgata ad verbum cum originali ebra tur et probatur, eam omnes alias versiones excellere* MDCXXI. fol.

IO. LORINI *commentarius in ecclesiasten,* vna *mentario in sapientiam,* Coloniæ MDCXXIV. fol. a tem separatim ille prodiit, Lugduni MDCVI. 4.

NICOLAI GVILLEBERTI *paraphrasis in eccles* risiis MDCXXXV. MDCXLII. 8.

PETRI BARDINI *cogitationes morales in eccleſi* lice, Parisiis MDCXXXII. 8. quæ antea sub titulo: *in librum ecclesiastis,* Parisiis MDCIX. 12. itidem ga dierunt: germanice inscriptæ: *erleuterter predige* Guelferbyti MDCLXII. 8.

PETRI GORSII *explicatio librorum ecclesiastæ, et ecclesiastici,* gallice, Parisiis MDCLV. 12. tribus volu

IACOBI BENIGNI BOSSVETI *libri Salomon uerbia, ecclesiastes, canticum canticorum: sapientia, cus,* cum notis breuioribus, Parisiis MDCXCIII. 8: bros iam antea adduxi, quum commentarios prou Salomonis enarraui:

IO. MARTIANAEI *commentaire sur le liure d siaste, auec des nouuelles reflexions,* Parisiis MDCCX

IO. HARDVINI *paraphrase de l'ecclesiaste auec marques,* Parisiis MDCCXXIX. 12. **

---

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 549.

** *memoires de Treuoux* MDCCXXIX. *mart.* p. 446. *iourn sauans* MDCCXXIX. *octobr.* p. 185.

vnd busse befindlich ist, Lipsiæ MDCCXXXII. 4. * Exhibetur noua versio germanica libri Salomonis, cuius adornandæ auctor eam rationem iniit, vt verba textus sacri ac veram eorum significandi vim studiose exprimeret. Quas addidit, notæ exegeticæ ac morales lectione dignæ sunt:

PETRI HANSSENII *betrachtungen vber den prediger Salomo, in welchen nebst einer nach dem grundtext sorgfältig abgefaßten vbersetzung der wahre sinn vnd die tiefe weisheit dieses sonst duncklen buchs der heiligen schrift möglichst gesuchet vnd treulich mitgetheilet wird*, Lubecæ MDCCXXXVII. 4. et cum accessionibus MDCCXLIV. 4. ** In hoc quoque libro inuenitur noua versio germanica, quam se summo studio confecisse, auctor adseuerat eiusque in subiectis notis rationem reddit.

2) *Reformatorum*

ROBERTI SCHIRWOODI *notæ in ecclesiasten*, cum eius versione latina ex ebræo, Antuerpiæ MDXXIII. 4.

MARTINI BVCERI *commentarius in ecclesiasten*, Argentorati MDXXXII.

IO. MERCERI *commentarius in Salomonis ecclesiasten*, vna cum prouerbiis ac cantico canticorum, itidem explanatis, editus Geneuæ MDLXXIII. fol. et antea a me laudatus:

MARTINI BORRHAVSII *commentarius in ecclesiasten*, Basileæ MDXXXIX. MDLXIV. fol.

ANTONII CORRANI *ecclesiastes, paraphrasi et notis illustratus*, Londini MDLXXIX. MDLXXXI. 8. iterum cum analysi, studio *Abr. Sculteti* Francofurti MDCXVIII. 8. ac Heidelbergæ MDCXIX. 8.

IO. SERRANI *commentarius in ecclesiasten*, Geneuæ MDLXXX. 8. anglice cura *Io. Stocwoodi*, Londini MDLXXXV. 8.

* COLERI *auserlesen. theol. bibliothec volumin.* VI. p. 632. *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1733. p. 125. 128. 1734. p. 107. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 690.

** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1738. p. 651. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 690. ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift*, part. VIII. p. 225. *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* III. p. 533.

LVDOVICI LAVATERI *commentarius in ecclesiasten*, Tiguri MDLXXXIV. 8.

THEODORI BEZAE *ecclesiastes Salomonis, paraphrasi illustratus*, Geneuae MDLXXXVIII. 4. MDXCVIII. cuius etiam germanica interpretatio anni MDXCIX. memoratur:

GEORGII GIFFORDI *commentarius in ecclesiasten Salomonis*, Londini MDLXXXIX. 8.

ANTONII FAYI *commentarius in ecclesiasten*, Geneuae MDCIX. 8.

HVGONIS BROVGTHONI *commentarius in ecclesiasten* anglice, Londini MDCV. 4. *

THOMAE GRANGERI *commentarius in ecclesiasten*, Londini MDCXXI. 4.

GVIL. PEMBLE *exposition of ecclesiastes*, Londini MDCXXVIII. 4. **

IO. DRVSII *adnotationes in koheleth; siue in ecclesiasten* Amstelodami MDCXXXV. 4.

MICHAELIS IERMINI *commentary vpon the prouerbs and ecclesiastes*, Londini MDCXXXVIII. fol. quod opus iam antea memoraui:

IO. TRAPPII *commentary on prouerbs, ecclesiastes and song of songs*, Londini MDCL. 4.

IO. COTTONI *exposition vpon the ecclesiastes*, Londini MDCLIV. 8.

EDVARDI LEIGHII *commentarius in ecclesiasten Salomonis*, qui in lucem emissus est cum interpretatione reliquorum librorum, vti vocantur, poeticorum, lingua anglica, Londini MDCLVII. fol. cuiusque iam mentionem feci:

ALEXANDRI NISBETI *exposition with practical obseruations vpon the book of ecclesiastes*, Edinburgi MDCXCIV. 4. opus, quod auctoris eruditionem ac diligentiam satis ostendit. Inuestigauit ille in primis verborum sensum huncque ex ipso sermone sacro, quo Salomo vsus est, perspicue eruit: ***

IO SMITHI *ecclesiastes Salomonis, demonstrans vanitatem mundi constansque bonum domus dei, breui retextus analysi clari*

---

* est in eius *operibus*, quorum quatuor tomi Londini MDCLXII prodierunt.

** exstant *opera* eius, Londini MDCXXXV. fol. edita.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 697.

clare explicatus, secundum sacrarum litterarum normam pertractatus et adplicatus, cum prolegomenis super eiusdem partium nexu, belgice, duabus partibus, quarum prior Amstelodami MDCXCIX. ac posterior ibidem MDCCIV. 4. lucem adspexit. Liber hic a viris eruditis ob varias virtutes, quibus ille se commendat, multum laudatur: *

YGARDI *paraphrasis noua in ecclesiasten, cum analysi et notis*, anglice, Londini MDCCI. 8. **

FRIDERICI ADOLPHI LAMPII *adnotationes in ecclesiasten Salomonis*: ***

3) *Pontificiorum*

IO. ARBOREI *commentarius in ecclesiasten et canticum canticorum*, Parisiis MDXXXI. MDXXXVII. fol. et vna cum *commentario in prouerbia Salomonis*, ibidem MDLIII. fol.

AGATHII GVIDACERII *commentarius in ecclesiasten*, Parisiis MDXXXI. MDXL. 4.

GERARDI MORINGI *commentarius in ecclesiasten, partim paraphrastice; partim fusiore explanatione, ab allegoriis abstinens, in litterali sensu potissimum inhærens*, Antuerpiæ MDXXXIII. 8.

FRANCISCI TITELMANNI *commentarius in ecclesiasten*, Parisiis MDXLV. MDXLIX. Antuerpiæ MDLII. Lugduni MDLV. MDLXXV. Parisiis MDLXXVII. MDLXXXI. 8.

THOMAE DE VIO CAIETANI *commentarius in ecclesiasten*, Lugduni MDLII. fol.

MICHAELIS SIDONII *commentaria in prouerbia Salomonis et in ecclesiasten*, germanice, Moguntiæ MDLXXI. fol.

VICTORINI MANSI *vanitas mundi solidaque hominis felicitas; seu explicatio ecclesiastis Salomonis*, Florentiæ MDLXXX. 8. Coloniæ MDLXXX. 12.

CORNELII IANSENII *commentarius in ecclesiasten*, Antuerpiæ MDLXXXIX. 4.

FRAN-

* SIKII *bibliotheca librorum nouorum tom.* V. p. 738. *boekzaal van Europe* MDCC. *part.* I. p. 26. LILIENTHALII *exegetische biblio- c* p. 694.

nemoires de Treuoux MDCCVI. *decembr.* p. 2039.

*** sunt istæ in eius *meditationum exegeticarum operibus anecdotis*, cura *Danielis Gerdesii* post auctoris mortem in lucem prodi- Groningæ MDCCXLI. 4.

GEORGII WACHTERI *das hohelied Salom... ebraeischen grundtext in das deutsche nach dem g... lischen sinn vbersetzet, mit kurtzen philologischen... gen*, Memmingae MDCCXXII. 4. de cuius auctor... tandi ratione, qualis illa sit, supra breuiter exp...

IO. GVIL. PETERSENII *erklaerung des ho... lomonis*, Budingae MDCCXXVIII. 8. Interpretati... hibetur, quum sententia nititur, similitudinem e... ticum canticorum Salomonis atque apocalypsin I... vtroque libro hoc sacro fata ecclesiae noui foede... mirum non est, ea tradi, quae longe sunt arcessi... probari possunt. Quaedam tamen in expositione... tur, quae eruditione se commendant atque vtil... sunt: **

FRANCISCI WOKENII *commentatio in ca... ticorum*, Vitembergae MDCCXXIX. 4. *** Quae... bene dicta sunt, ea auctor breuiter, ad modum... phraseos, recenset; vberius autem commentatu... obscuriora non satis adcurate explanata esse, exist... missa est dissertatio, qua ostenditur, Nicaulen, ... stri, quae Salomonis fama incitata, in Palaestin... ad deum se conuerterit: cum rege concubue... que reuerterit domum, non esse obiectum ... ticorum:

IO. GEORG. TERNE *stern vnd kern de... Salomonis, das ist, der vnter annemlichen vorbild... vnd erbaulich abgebildete seelenbrautigam, christus* MDCCXXXII. 8. * qui libellus non iustum co... complectitur; sed explanantur tantum loca n... praecipue, quae de christo, fidelium sponso, atque... re intelligenda sunt. Non magnum moment... bet, si vsum homileticum, qui ab eo exspec... excipias:

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 702.

** REIMMANNI *catalogus bibliothecae theologicae* p. 30...

*** *acta erudit.* MDCCXXIX. p. 486.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 948.

COMMENTARII IN SALOMONIS CANTICVM CANTICORVM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *in cantica canticorum breuis; sed admodum dilucida enarratio*, MDXXXVIII. 8. quæ eſt prima editio. Num ab illa differat ſitque editio ſecunda, quæ in titulo habet: *Vitembergæ* MDXXXIX. 8 an eadem, adfirmare nequeo, quum non vtraque in manibus meis verſatur. Nata eſt *enarratio* hæc ex recitationibus, quas Lutherus in academia vitembergenſi inſtituit, atque, Luthero rei ignaro, cura *Viti Dieterici* in lucem emiſſa. * In ſermonem germanicum conuertit eam *Io. Iacob. Greiffius.* ** Diſcedit quidem Lutherus a communi ſententia, argumentum libri huius ſpectare ad vnionem chriſti, qui ſit ſponſus, myſticam cum fidelibus, tamquam ſponſa, putatque, ſponſum eſſe deum; ſponſam autem populum illius; ſiue eccleſiam veteris teſtamenti; tantum autem abeſt, vt vulgarem interpretationem reiiciat; vt adprobet illam in aliis ſcriptis: ***

VICTORINI STRIGELII *Salomonis libri tres, prouerbia, eccleſiaſtes, canticum, ad ebraicam veritatem recogniti et argumentis atque ſcholiis illuſtrati*, Lipſiæ MDLXV. 8. quorum iam antea mentionem feci:

HENRICI GEBHARDI, alias WESENERI, *explicatio myſtica cantici canticorum*, qui eam ſub nomine ficto *Gottliebii Heilandi* edidit, MDCXXIV. 4. *

IACOBI DVRFELDII *interpretatio cantici canticorum*, Rintelii MDCXXXIII. 8. et MDCXLIII. 4.

LAVRENTII PETRAEI *canticum canticorum Salomonis, paraphraſi cum ligata ebræa et danica; tum proſa latina adornatum*, Hafniæ MDCXL. 12. cum *Thomæ Bangii* præfatione, liber, qui ingenium quidem ac laborem oſtendit; non

---

* exſtat in LVTHERI *tomis latinis vitembergenſibus*, *tom.* IV. p. 49. ac *ienenſibus tom.* IV. p. 270.

** [illegible]slata eſt verſio h[illegible]c in LVTHERI *tomos germanicos lipſienſes* [illegible] VII. p. 1. et *balenſes tom* V. p. 2385.

*** [illegible]le, quæ ſcripſi *præfatione* ad LVTHERI *operum*, Halæ edito[illegible] IV. p. 5.

* FLACCII *theatrum pſeudonymor.* p. 349.

MDCCIII. 4. liber, ita scriptus, vt interpretatio
melioribus iure adnumeretur:

ABR. HELLENBROEK *het hooglied van* ...
klaardt en vergeestellykt, duabus partibus, quaru
terodami MDCCXVIII. altera eodem loco MDC
cem adspexit. Opus hoc est, quod diligentia
ac salutaribus praeceptis se commendat. Auct
primis elaborauit, vt sensum mysticum canti
christi ac fidelium sponsae ostenderet atque illust
ab eorum opinione alienus, qui canticum hoc
propheticum, statuunt: *

IO. GILL *an exposition of the book of Sa*
Londini MDCCXXVIII. fol.

3) *Pontificiorum*

STEPHANI TEGLEATII *expositio in can*
rum, Venetiis MDX.

IO. HALGRINI *expositio in cantica cantico*
MDXXI. fol.

AGATH. GVIDACERII *versio et commentari*
cum canticorum, Parisiis MDXXXI. 8.

IO. ARBOREI *commentarius in canticum ca*
risiis MDXXXVII. fol. et vna cum eiusdem com
Salomonis prouerbia et ecclesiasten, ibidem MI

FRANCISCI TITELMANNI *commentarii*
canticorum, cum adnotationibus ex ebraeo, chal
co textu, Antuerpiae MDXLVII. Parisiis MDL. M
duni MDLIII. 8.

PETRI NANNII *scholia et commentaria in*
ticorum, Louanii MDLIV. 4.

GILBERTI GENEBRARDI *obseruationes* i
canticorum, Parisiis MDLXX. 4. cuius etiam ex
cum canticorum, versibus iambicis et commentariis
aduersus trochaicam Theodori Bezae paraphrasi
MDLXXXV. 8.

THOMAE GARZIAE, dicti *a Villa noua*, *exp*
tica canticorum, Compluti MDLXXXI. fol. Bri
Coloniae MDCXIV. Romae MDCLIX. Coloniae MI

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 704. *biblisch*
thec volum. VII. p. 161. et 530.

nunc dispositionibus continuit vsibusque, quos vocant, homileticis, locis item parallelis, quibus textus, schematibus soluti, sensus genuinus euoluitur, adornatum, Ienae MDCXCIX. 8. * Quae libelli huius sit ratio: quid eo contineatur, ex adducto titulo haud difficulter est videndum atque intelligendum, illum parui esse momenti. Magnus theologus, cuius in memorata inscriptione mentio fit est *Io. Michael Dilherrus*. Auctor, qui nomen suum omisit, *Adamus Gschwendus* esse, perhibetur:

IO. CHRISTOPHORI ADAMI *guldene aepfel in silbernen schalen; oder erklärung des hohenlieds Salomonis*, Lipsiae MDCCVIII. 4. **

CHRISTOPHORI SEEBACHII *erklärung des hohenlieds Salomonis, in welcher der text mit besten fleis aus dem hebraeischen ins deutsche nach der biblischen accentuation vberfetzet vnd dessen eigentlicher sinn von wort zu wort aus dem context vnd andern schriftstellen kurtz vnd deutlich erklaeret ist*, Lipsiae MDCCX. 8. Diligentiam probauit auctor atque ad canticum canticorum illustrandum ea omnino adtulit, quae erudita sunt ac lectione digna; quaedam tamen, ab eo tradita, reprehenduntur. Versio germanica est obscura ac quum Seebachius sectatur Cocceium, ea nonnunquam commentatur, quae a mente scriptoris sacri aliena esse videntur: ***

IO. HENRICI MICHAELIS *adnotationes in canticum canticorum*, Halae MDCCXX. 4. *

Versuch der erklärung des hohenliedes Salomonis, nach dem sensu litterali vnd dem sinne des heiligen geistes, durch hülfe der hebraeischen methode Caspar Neumanns, Vratislauiae MDCCXX. 8. quae explicatio inepta est ac temeraria. Auctor magnam vim verbis infert, ac quae in illis inest, veram significandi rationem peruertit. Caussa rei huius est, quod Neumannum ducem sequitur atque ingenio suo nimium indulget: **

GEOR-

* *acta eruditorum* MDCXCIX. p 75.
** *vnschuldige nachrichten*, 1708. p. 69.
*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 947. *vnschuldige nachrichten*, 1717 p 59.
* illae in *vberiorum adnotationum philologico-exegeticarum in hagiographos veteris testamenti libros volumine* 1.
** NEUMANNI *catalogus bibliothecae theologicae* p. 329.

GEORGII WACHTERI *das hohelied Salomo, aus dem ebräischen grundtext in das deutsche nach dem grammaticalischen sinn vbersetzet, mit kurtzen philologischen anmerckungen*, Memmingæ MDCCXXII. 4. de cuius auctoris interpretandi ratione, qualis illa sit, supra breuiter exposui: *

IO. GVIL. PETERSENII *erklærung des hohenliedes Salomonis*, Budingæ MDCCXXVIII. 8. Interpretatio, quæ exhibetur, quum sententia nititur, similitudinem esse inter canticum canticorum Salomonis atque apocalypsin Ioannis et in vtroque libro hoc sacro fata ecclesiæ noui fœderis enarrari, mirum non est, ea tradi, quæ longe sunt arcessita; nec adprobari possunt. Quædam tamen in expositione hac habentur, quæ eruditione se commendant atque vtiliter legenda sunt: **

FRANCISCI WOKENII *commentatio in canticum canticorum*, Vitembergæ MDCCXXIX. 4. *** Quæ ab aliis iam bene dicta sunt, ea auctor breuiter, ad modum fere paraphraseos, recenset; vberius autem commentatur, vbi loca obscuriora non satis adcurate explanata esse, existimat. Præmissa est dissertatio, qua ostenditur, Nicaulen, reginam austri, quæ Salomonis fama incitata, in Palæstinam venerit ad deum se conuerterit: cum rege concubuerit grauidaque reuerterit domum, non esse obiectum cantici canticorum:

IO. GEORG. TERNE *stern vnd kern des hohenlied. Salomonis, das ist, der vnter annemlichen vorbildern sinnreich vnd erbaulich abgebildete seelenbrautigam, christus iesus*, Lipsiæ MDCCXXXII. 8. * qui libellus non iustum commentarium complectitur; sed explanantur tantum loca nonnulla, et præcipue, quæ de christo, fidelium sponso, atque illius amore intelligenda sunt. Non magnum momentum iste habet, si vsum homileticum, qui ab eo exspectari potest excipias:

LAVREN-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec*. p. 702.

** REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theologicæ* p. 309.

*** *acta eruditor.* MDCCXXIX. p. 486.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 948.

illustratum, Geneuae MDCLVI. fol. Primus hic est ius operis, quem quatuor alii sequi debebant, ita vt secundus *commentarium dramaticum*: tertius *mysticum et litteralem secundarium, in quo anima sancta coniugium celebratur*: quartus *com- parthenicum de beata virgine* complecteretur; autem *stromateus commentarius* esset: *

canticum canticorum Salomonis, explicatum mysticum et verum statuum interiorum repraesen- gallice, Lugduni MDCLXXXVIII. 8. germanice sub *Auslegung des hohenlieds Salomonis*, studio *Gottfriedi* Francofurti MDCCVI. 12.

CESCI AVRATI *canticum canticorum, litterali sensu*, gallice Lugduni MDCLXXXIX. MDCXCIII. 8.

BELIS BOVRDAILLE *expositio cantici canticorum, patribus et scriptoribus ecclesiasticis*, gallice, Pa- MDCLXXXIX. 12.

YMI *le cantique des cantiques de Salomon, traduit avec vne paraphrase selon le sens literal, faite sur du texte ebreu, du grec des septantes et du latin , et vne autre selon le sens historique de iesus christ lise, a quoi l'on a ioint vne explication selon le sens* Parisiis MDCXC. 8. Quum auctor cantico cantico- ntiam quoque historicam tribuit, consentire quidem um Cocceio atque aliis, antea a me memoratis, qui inc esse propheticum, sibi persuadent; quales au- nt intelligendae, de eo a dictis scriptoribus discrepat. mundo condito; nec longius progreditur; quam rsionem gentium, primis seculis factam, postquam n caelum adscenderit: **

BI BENIGNI BOSSVETI *libri Salomonis, prouer- siastes, canticum canticorum, sapientia, ecclesiasticus*, is breuioribus, Parisiis MDCXCIII. 8. quos supra uxi:

NYMI *explicatio metrica cantici canticorum, in ho- meta virginis deiparae sponsae, in hoc cantico cele- bratae*,

* ... *bibliothec. hispan. nou. tom.* II. p. 126.
** ... *eruditor. supplement. tom.* II. p. 64.

brata, cum notis et collatione sanctorum patrum risiis MDCCXVII. 12.

COMMENTARII IN PROPHETAM IES

1) *Lutheranorum*

VITI DIETERICI *expositio in Iesaiam*, ge ribergæ MDXLVIII. 4.

IO. DRACONITIS *commentarius in Iesa* MDLXIII. fol. qui textus ebræi interpretationem græcam, latinam, germanicam, vna cum explic matica linguæ ac prophetiæ complectitur:

NICOLAI SELNECCERI *herlicher prophet* *sen schweren und kummerlichen zeiten zur leh* *und zum gewissen und wahren unterricht in den* *spaltungen, so in die kirchen von alten und ne* *stern eingeführet werden, christlich, kurzlich* *fur dem gemeinen mann erkläret, allen christen* *lich zu lesen*, Lipsiæ MDLXIX. 4. quæ breuis e

THEODOR. SCHNEPFII *schola theologic* *prophetam cum paraphrasi*, Tubingæ MDLXXV. MI

IO. WIGANDI *adnotationes in Iesaian* MDLXXXI. 8.

DANIEL. ARCVLARII *commentarius in I* postquam *Balthasar Mentzerus*, ex ore eius ac ris mandauerat, postea istum post mortem auc blici fecit, Francofurti MDCVII. 8. Lipsiæ MD

TILEMANNI HESHVSII *commentarius i* læ MDCXVII. fol.

IO. FORSTERI *commentarius in Iesaiam*, lucem primam Vitembergæ MDCXX. 4. vide tionem ille consequutus est hæcque effecit, vt iterum litteris describeretur, Vitembergæ MDCLXXIV. MDCXCIX. 4.

AVGVSTI VARENII *commentarius in prop* *in tres partes distributus, quibus tota prophet* *illustratur, vt sensus litteralis ex consilio fontium* *quidquid illius veritati obstrepit, confutetur et* *gumentis theologice et critice contra iudaeos, h* *orbitantes criticos disseratur*, Rostochii M

rumque interpretationem; quam paraphrasin; siue liberiorem expositionem cantici complectitur. Addita est commentatio de inuocatione sanctorum, pontificiis opposita, vna cum quaestione de esu sanguinis:

HENRICI HAMMONDI *paraphrasis cantici canticorum*, anglice, Londini MDCLXII. 8.

HENRICI GROENEWEGENII *commentarius in canticum Salomonis*, belgice scriptus atque editus Delphis MDCLXX. 4. germanice autem Francofurti MDCCXI. quae expositio merito laudatur ac lectione digna est:

CAROLI MARIAE DE VEIL, primum romanae: deinde reformatae ecclesiae sacris addicti, *explicatio litteralis cantici canticorum, ex ipsis scripturarum fontibus, Ebraeorum ritibus et idiomatis, veterum et recentiorum monimentis eruta*, Londini MDCLXXIX. 8. * Quae explicatio erudita est ac diligenter elaborata. Auctor operam suam in eo maxime posuit, vt litterarum sensum erueret; de abditis autem ac reconditis rerum sententiis non multum curauit. Loca, quibus pontificii atque alii ad errores suos abutuntur, a corruptelis defendit. Fuerunt, qui eum furti litterarum suspectum fere redderent, quum pleraque ex Bocharto sumserit; nomen autem eius plane omiserit:

NICOLAI LYDII *het hoogelied van Salomo, kortelyk verklaard en vermeerdert dor Io. D' Outrein*, Amstelodami MDCXC. 8. MDCCXIX. 8. Quum Lydius adnotationes ad Salomonis canticum illustrandum conscripsisset, Outreinus curauit, vt illae in lucem prodirent atque ad librum augendum ornandumque variae fierent accessiones. Non solum iste addidit canticum ipsum, in linguam belgicam eamque ligatam conuersum ac notis quibusdam instructum; sed etiam commentationem vberiorem de cantico hoc aliamque de hymnis Mosis ac nonnullis psalmis. Multa erudite ac praeclare ab eo, Cocceii sectatore, dicta esse, doctissimi viri recte iudicarunt: **

IO. MARCKII *commentarius in canticum Salomonis; seu analysis exegetica*, cum analysi psalmi XLV. Amstelodami MDCCIII. 4.

* [illegible]THALII *exegetische bibliothec* p. 951.
** *ibidem* p. 951.

VINCENTII SCHMVCKII *prælectiones ad Iesaiam, in quibus cuiusuis capitis argumentum et p tio adferuntur: deinde textus distincte exponitur scripturæ parallelis, diuersis interpretationibus ac m logicis identidem illustratur vt adplicatio denique, ad homilias directa, exhibetur*, Dresdæ MDCCVIII. commentarium longe post auctoris obitum ex codic scripto *Io. Elias Vlsebius* iuris publici fecit. Non nendus ille est. Multa in eo habentur, quæ vtilitat bent, quando Iesaiæ oracula, maxime in orationib explicanda sunt: *

RENATI ANDREAE KORTVMI *weissagungen aus dem hebraischen grundtext aufs neue getreulich i sche vbersetzt, nebst einer paraphrasi, worinn der ei wortuerstand vntersucht vnd mit der geschicht der z nau conferiret wird*, Lipsiæ MDCCIX. 4. ** Quid l complectatur, ex iam adducto titulo illius intelliger nouam nimirum versionem germanicam Iesaiæ: pa eiusdem: notas breuiores et onomasticon, in fine quo nomina propria ab Iesaia memorata, illustrantu opus hoc auctoris industriam atque eruditionem diocrem ac præbet omnino, quæ laudari debent; n tamen, aduersus quæ iusta animaduersio censoria est. Varia vaticinia de messia trahit Kortumus a sam sententiam ac quæ Iesaias de isto testatus est, e git. Num noua illius interpretatio germanica mel quam Lutherus confecit, disputari potest. Singul confutauit eum MICHAEL BECKIVS in *specimine rum Iesaianarum*, Vlmæ MDCCX. 4 ***

IO. GVIL. PETERSENII *zeugnis iesu aus den chen propheten Iesaia durch den geist der weissagung*

---

* *acta eruditorum* MDCCIX. p. 8. *iournal des sauans octobr* p. 76. ALETHAEI *bericht von commentaris vber part.* VII. p. 351. LILIENTHALII *exegetische bibliothec schuldige nachrichten*, 1708 p. 171.

** FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 75. *vnschu richten*, 1709. p. 152. LILIENTHALII *exegetische bibliot* SERPILII *Iesaia* p 427.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 273.

CYPRIANI DE LA HVERGA *commentarius in cantica canticorum*, Compluti MDLXXXII. fol.

HIERONYMI ALMONACIRII *commentarius in canticum canticorum*, Compluti MDLXXXVIII. 4.

COSMAE DAMIANI *commentarius in canticum canticorum*, Venetiis MDLXXXV. 4.

GVIL. BLACKNEII *commentarius in canticum canticorum*, Venetiis MDXCI.

PROSPER. ROSSETI *commentarius in cantica canticorum*, Venetiis MDXLIV. 4.

IACOBI IANSONII *commentarius in cantica canticorum*, Louanii MDXCVI. MDCIV Ingolſtadii MDCV. 8.

ANTONII BRVCIOLI *commentarius in canticum canticorum*, italice, Venetiis MDXCVIII. 8. cuius et verſio anglica memoratur:

LVDOVICI SOTOMAIORIS *in cantica canticorum interpretatio*, Olyſſipone MDXCIX. fol. MDCV Pariſiis MDCV. fol. eiusdem *ad cantica canticorum notæ poſteriores et breuiores*, ibidem MDCXI. 4.

IOANNIS A IESV MARIA *interpretatio cantici canticorum*, Romæ MDCI. Salmanticæ MDCII. Moguntiæ MDCIII. MDCX. 8. *

IO. DE PINEDA *prælectio ſacra in cantica canticorum*, Hiſpali MDCII. 4.

MARTINI ANTON. DELRIONIS *commentarius quadruplex in canticum canticorum et catena myſtica*, Ingolſtadii MDCIV. fol. Pariſiis MDCVII. Lugduni MDCXI. 4.

TVCCII TVCCII *adnotationes ſuper cantica canticorum*, Lugduni MDCVI. 4.

SEBASTIANI VERONII *de philotheia in canticum canticorum libri* X. Friburgi Heluetiorum MDCIX. 4.

MICHAELIS GHISLERII *canticum canticorum Salomonis, iuxta lectiones vulgatam, ebraeam et graecas, tum ſeptuaginta; tum aliorum interpretum*, Romæ MDCIX. fol. auctius Venetiis MDCXIII. Antuerpiæ MDCXIV. Pariſiis MDCXVIII. Lugduni MDCXX. fol.

* Sunt etiam in eiusdem *operibus*, quæ prodierunt Coloniæ MDCXXII. fol. tribus tomis et iterum MDCL. quatuor tomis.

ton, hoc est, commentariorum libri VI. MDLXVII. 4

VLRICI ZVINGLII *complanatio Ie*[...] *apologia, cur quidque sic versum sit*, Tigu[...]

IO. CALVINI *commentarii in Iesai*[...] postquam primam lucem adspexerant, [...] illi postea, cura ac studio Gallasii atque [...] lecti, locupletati, expoliti, iterum atque i[...] pti sunt ac prodierunt, Geneuæ MDLIX. M[...] MDLXXXVII. MDCXVII. fol. *** Memor[...] tatio gallica horum commentariorum, edit[...] MDLXXII. fol.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentar*[...] leæ MDLVII. MDLXX. MDC. MDCXXIII.

MARTINI BORRHAVSII *commentar*[...] *oracula, messiæ seruatoris mundi et eccle*[...] *uersarii eorum mystica descriptione referta*,[...]

AVGVSTINI MARLORATI *prophetia*[...] *ca exposítione ecclesiastica*, Parisiis MDLXI[...] Stephani, quæ editio rara est, ac Geneuæ [...] hoc complectitur non commentarium, ab[...] ptum; sed sententias variorum interpretu[...] colampadii, Zuinglii, Lutheri, Caluini,

ELMI DAY *expofition vpon Ifaia*, Londini
Fol.

IELLENBROEK *d'euangelifche Iefaia*, Roterodami
MDCCIV. 4. quatuor voluminibus, quibus præci-
nia de meffia eiusque euangelio ita illuftrantur, vt
æ erudita funt atque vtilia, dicantur:

ILIS WHITE *commentary on the prophet Iefaiah,
he litteral fenfe of his prophecy's is briefly explain'd*,
MDCCIX. 4. qui commentarius eft breuior atque
litterarum indagandum maxime compofitus: *

EGII VITRINGAE *commentarius in librum pro-
Iefaia, quo fenfus orationis fedulo inueftigatur: in
rum interpretandorum hypothefes inquiritur et ex
ta interpretatio antiqua hiftoria monimentis confirma-
illuftratur, cum prolegomenis*. pars prior. *Inferta funt
tia gentium exterarum, Babyloniorum, Philiftaeo-
bitarum, Syrorum, Damafcenorum, Aegypti rum,
Cuchaeorum et Tyriorum*, Leouardiæ MDCCXIV. fol.
erior, cui præter indices verborum ac rerum ac-
*da topographica antiqua Moabitidis, ad prophetiam
nte rectius intelligendam concinnata*, Leowardiæ
fol. ** Commentarius hic poftquam lucem adfpe-
e et in Germania litteris defcriptus eft prodiitque
: prior tomus MDCCXV. pofterior MDCCXXII.
m ifte nimis copiofus effe videretur, *Antonius Fri-
ufchingius* contraxit eum ac veluti epitomen com-
ngua germanica, notasque adiecit. Liber hic fub
islegung der Weiffagung Iefaia, ac cum *Io. Laurentii*
præfatione in confpectum publicum venit, Halæ
MDCCXLIX.

1 *bibliotheque choifie tom*. XXIII. p. 421.
uditor fupplement. tom. VII. p. 427. et MDCCXXI. p. 97.
de Treuoux MDCCXVI. *feptembr*. p. 1603. CLERICI
ue choifie tom. XXVII. p. 378 *bibliotheque ancienne et mo-*
L XV. p. 1. *republyk der geleerden* MDCLXX. p. 424 *deut-
eruditor. volum*. III. p. 93. *volumin*. VI. p. 649 961.
EI *bericht von commentariis vber die fchrift part*. II. p. 99.
p. 127 *vnfchuldige nachrichten*, 17 4. p 335. LILIEN-
exegetifche bibliothec p. 551. BVSCHINGII *vita Vitringae*,
e eiusdem *commentarii* epitomæ germanicæ, a me memo-
tmifit: SERPILII *Iefaia* p. 602.

MDCCXLIX. 4. * Inter omnes Iesaiae interp
principem locum sibi fecit ac magnam lau
sui praemium, consequutus est. Ad opus ip
adiumentis, philologiae, criticae, historiae atque
instructus, vti accessit; ita illud feliciter conf
mentarium exhibuit, qui insignem ac rariorem
non mediocrem iudicii vim, multam adcuratione
industriam ostendit. Interpretatus est diligen
lum voces atque in earum significatione
sed etiam res, speciatim vaticinia et a propheta v
uis sensum mysticum sectetur, Coccei exemplu
iustum tamen modum tenet; nec litteralem neg

GVIL. LOWTH *commentary upon the prophet*
dini MDCCXIV. 4. qui variis locis, ante eu
explanatis, lucem adtulit ac commentatus
digna: **

HIERON. SIBERSMA *commentarius in Iesa*
gice prodiit, Amstelodami MDCC.

8) *Pontificiorum.*

HECTOR. PINTI *commentaria in Iesaiam*
Lugduni MDLXI. MDLXVII. Antuerpiae
MDLXXII. fol.

FRANCISCI FORERII *commentaria in Iesa*
cam veritatem, Venetiis MDLXIII. fol. Antuerpi

ADAMI SASBOVTHI *commentarius in Iesa*
torati MDLXIII. 8. *** Praemissus est tractatus
rum sensibus:

LEON. CASTRI *commentaria in Iesaiam p*
sacris scriptoribus graecis et latinis confecta, adu
commentaria et interpretationes quasdam, ex rabl
nis compilatas, Salmanticae MDLXX. fol. In fin
periochae singulorum capitum, Iesaiae summam
item concordia euangelica cum Iesaia, in med

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* IV. p. 673.
** *bibliotheque angloise tom.* IV. p. 248.
*** memoratur et editio, quae prodierit Louanii MDLVII
eiusdem *opera,* edita Coloniae Agrippinae MDLXVII
MDCVIII. fol. in quibus etiam commentarius hic lo

VINCENTII SCHMVCKII *prælectiones academicæ in Iesaiam, in quibus cuiusuis capitis argumentum et partes initio adferuntur: deinde textus distincte exponitur verbisque scripturæ parallelis, diuersis interpretationibus ac notis philologicis identidem illustratur et adplicatio denique, præsertim ad homilias directa, exhibetur*, Dresdæ MDCCVIII. 4. quem commentarium longe post auctoris obitum ex codice manuscripto *Io. Elias Vlichius* iuris publici fecit. Non contemnendus ille est. Multa in eo habentur, quæ vtilitatem præbent, quando Iesaiæ oracula, maxime in orationibus sacris, explicanda sunt: *

RENATI ANDREAE KORTVMI *weissagungen Iesaiah, aus dem hebræischen grundtext aufs neue getreulich ins deutsche vberſetzt, nebst einer paraphrasi, worinn der eigentliche wortuerstand vntersucht vnd mit der geschicht der zeiten genau confertiret wird*, Lipsiæ MDCCIX. 4. ** Quid liber hic complectatur, ex iam adducto titulo illius intelligendum est, nouam nimirum versionem germanicam Iesaiæ: paraphrasin eiusdem: notas breuiores et onomasticon, in fine additum, quo nomina propria ab Iesaia memorata, illustrantur. Probat opus hoc auctoris industriam atque eruditionem non mediocrem ac præbet omnino, quæ laudari debent; non desunt tamen, aduersus quæ iusta animaduersio censoria adhibita est. Varia vaticinia de messia trahit Kortumus ad peruersam sententiam ac quæ Iesaias de isto testatus est, ea infringit. Num noua illius interpretatio germanica melior sit ea, quam Lutherus confecit, disputari potest. Singulari studio confutauit eum MICHAEL BECKIVS in *specimine vindiciarum Iesaianarum*, Vlmæ MDCCX. 4 ***

IO. GVIL. PETERSENII *zeugnis iesu aus dem königlichen propheten Iesaia durch den geist der weissagung, von capitel*

* *acta eruditorum* MDCCIX. p. 8. *iournal des sauans* MDCCIX. *octobr.* p. 76. ALETHAEI *bericht von commentaris vber die schrift part.* VII. p. 351. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 706. *vnschuldige nachrichten*, 1708 p. 171.

** FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 75. *vnschuldige nachrichten*, 1709. p. 152. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 655 SERPILII *Iesaia* p. 427.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 273.

pitel zu capitel erkläret, worinnen gezeiget wird, daß der geist gottes nebst der vergangenen, auch auf diese gegenwärtige, ingleichen auf die nachfolgende zeit nach seinem völligen sinn gedeutet habe, Francofurti MDCCXIX. 4. qui liber parvae dignitatis est ac pauca adiumenta ad Iesaiae vaticinia recte interpretanda adfert. Peterfenius vti in aliis scriptis suis; ita in hoc quoque opinionem suam de regno mille annorum exspectando stabilire, omni studio adnititur: *

IO. GEORGII LEIGHII *commentarius vber den propheten Iesaiam*, Brunsuigae ab anno MDCCXXVI. ad MDCCXXXIV. 4. sex voluminibus. Opus hoc non ita compositum est, vt interpretationem Iesaiae adcuratiorem atque ex fontibus philologiae, criticae historiaeque haustam exhibeat, iisque satisfaciat, qui studia solidioris expositionis sacrae sectantur; sed vt inprimis vsum homileticum praebeat. Eam ob rem praeter analyses, inueniuntur in eo multae dispositiones ac porismata, vti vocantur. Quae ad explicationem verborum rerumque pertinent, ea auctor ex aliis interpretibus collegit: **

FRANCISCI WOKENII *kurtzgefaste erklärung des propheten Iesaiae*, Lipsiae MDCCXXXII. 8. quo opusculo continentur: partitio vaticiniorum Iesaiae: explanatio locorum difficilium ac subiunctae notae latinae. Omnia haec breuiter conscripta sunt: ***

IO. IACOBI RAMBACHII *gründliche erklärung des propheten Esaiae, darin nach einer einleitung so wohl in die propheten vberhaupt; als in den Esaiam insonderheit, alle theile desselben ordentlich zergliedert vnd aus der philologie vnd hermeneutic erkläret worden*, Zullichouiae MDCCXLI. 4. Prodiit interpretatio haec post auctoris mortem; hoc autem nomine nemo miretur, illam non diligenter satis elaboratam esse, multaque praetermissa, quae exponi atque enarrari debuissent. Qui tamen breuitatem amant animumque maxi-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 711.

** *deutsche acta eruditor. volum.* XI. p. 894. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 152. 1728. p. 1133.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733. p. 651.

IACOBI ALTINGII *commentarius in Iere[...]tam*, Amſtelodami MDCLXXXVIII. fol. *

ELBERTI NOORDBEEKII *expoſitio proph[...]* belgice, Franeckeræ MDCCI. 4. quæ breuis quid[...] bet tamen ſolidæ interpretationis exemplum: **

GVIL. LOWTH *commentary vpon the prophe[...]tations of Ieremiah*, Londini MDCCXVIII. 4. ***

3) *Pontificiorum*

FRANCISCI ZICHEMII *enarrationes in pr[...]remiam*, Coloniæ MDLIX. 8.

HECTOR. PINTI *commentarius in Ieſaiam*, *et threnos*, Lugduni MDLXI. MDLXXXIV. MDXC[...]ticæ MDLXXXI. fol.

NATALIS TAILLEPIEDI *commentarius in p[...] Ieremiæ*, Pariſiis MDLXXXIII. 4. *

ANDREAE CAPELLAE *commentaria in Iere[...]phetam, quibus latina vulgata editio exponitur et c[...] origine, ſeptuaginta ſeniorum interpretatione par[...] chaldaica confertur*, quæ edita ſunt in cartuſiana [...] domo MDLXXXVI. 4. **

PETRI FIGVEIRO *paraphraſes in prophetias* [...] Lugduni MDXCVI. 8. ***

CHRISTOPHORI CASTRI; ſiue DE CASTRO [...]*tarii in Ieremiæ prophetias, lamentationes et Baruch*, li[...] Pariſiis MDLIX. fol. Moguntiæ MDCXVI. fol. *

ci

* eſt in eius *operum tomo* I p. 631. quæ Amſtelodami MDCLX prodierunt. Separatim, quantum ſcio, commentarius hi[...] haud adſpexit.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 717.

*** *bibliotheque angloiſe tom.* IV. p. 289.

* LE LONG *bibliothec. ſacr.* p. 981. recenſet commentarium WADDINGVS autem, quando ingenii monimenta Taille[...] *ſcriptoribus ordinis minorum* p. 261 enarrat, omittit illum tum iſtius *commentarium in threnos Ieremiæ* adducit, quem ſolum memorant.

** ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 56.

*** ſunt etiam in eius *operibus*, quæ prodierunt Lugduni M[...] fol. duobus tomis.

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 553.

GVILIELMI DAY *expofition upon Ifaia*, Londini MDCLIV. fol.

ABR. HELLENBROEK *d'euangelifche Iefaia*, Roterodami ab anno MDCCIV. 4. quatuor voluminibus, quibus præcipue vaticinia de meffia eiusque euangelio ita illuftrantur, vt multa, quæ erudita funt atque vtilia, dicantur:

SAMVELIS WHITE *commentary on the prophet Iefaiah, wherein the litteral fenfe of his prophecy's is briefly explain'd*, Londini MDCCIX. 4. qui commentarius eft breuior atque ad fenfum litterarum indagandum maxime compofitus: *

CAMPEGII VITRINGAE *commentarius in librum prophetiarum Iefaiæ, quo fenfus orationis fedulo inueftigatur: in veras viforum interpretandorum hypothefes inquiritur et ex iisdem facta interpretatio antiqua hiftoriæ monimentis confirmatur atque illuftratur, cum prolegomenis.* pars prior. *Inferta funt operi notitiæ gentium exterarum, Babyloniorum, Philiftæorum, Moabitarum, Syrorum, Damafcenorum, Aegyptiorum, Arabum, Cuchæorum et Tyriorum*, Leouardiæ MDCCXIV. fol. pars pofterior, cui præter indices verborum ac rerum acceffit *tabula topographica antiqua Moabitidis, ad prophetiam de hac gente rectius intelligendam concinnata*, Leowardiæ MDCCXX. fol. ** Commentarius hic poftquam lucem adfpexerat, ille et in Germania litteris defcriptus eft prodiitque Herbornæ: prior tomus MDCCXV. pofterior MDCCXXII. fol. Quum ifte nimis copiofus effe videretur, *Antonius Fridericus Bufchingius* contraxit eum ac veluti epitomen compofuit, lingua germanica, notasque adiecit. Liber hic fub titulo: *auslegung der weiffagung Iefaiæ*, ac cum *Io. Laurentii Mosbemii* præfatione in confpectum publicum venit, Halæ MDCCXLIX.

* CLERICI *bibliotheque choifie tom.* XXIII. p. 423.

** *actor. eruditor fupplement. tom.* VII. p. 427. et MDCCXXI. p. 97. *memoires de Treuoux* MDCCXVI. *feptembr.* p. 1603. CLERICI *bibliotheque choifie tom.* XXVII. p. 378 *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XV. p. I. *republyk der geleerden* MDCCXX. p. 424 *deutfche acta eruditor. volum.* III. p. 93. *volumin.* VI. p. 649. 961. ALETHABI *bericht von commentariis uber die fchrift part.* II. p. 99. *part.* V. p. 127 *unfchuldige nachrichten*, 17.4. p. 335. LILIENHALII *exegetifche bibliothec* p. 551. BVSCHINGII *vita Vitringæ*, im ille eiusdem *commentarii* epitomæ germanicæ, a me memorata præmifit: SEAPILII *Iefaia* p. 602.

ſtrauit Tarnouius commentario hoc, ſe eſſe inter[illegible] ditum ac felicem, ſibique laudem comparauit: *

IO. HVLSEMANNI *in threnos Ieremiæ* [illegible] quæ coniunctim cum eiusdem *commentario in Iere[illegible]* tea a me enarrato, in lucem prodierunt. Conti[illegible] notæ breuiores, quæ non magnum momentu[illegible] attamen non omni vtilitate carent:

IO. FORSTERI *commentarius in threnos Iere[illegible]* tus eius *commentario in prophetam Ieremiam*, q[illegible] recenſui:

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *enarrationes in threno[illegible]* vna cum eius *commentariis in prophetam Ieremiam* [illegible] gentorati MDXXXIII. 4.

IO. CALVINI *prælectiones in Ieremiam et thr[illegible]* memoratæ, quum notitiam interpretum vaticinioru[illegible] ſuppeditaui:

DANIEL. TOSSANI *lamentationes Ieremiæ pro[illegible] mentabili hoc et lugubri tempore pernecesſaria: col[illegible] mis verſionibus et adiuncta paraphraſi, adnotationi[illegible] et locorum præcipuorum methodica explicatione* [illegible] Francofurti MDLXXXI. 8. gallice Spiræ MDLXXXI[illegible] glice cura *Thomæ Stockeri*, Londini MDLXXXVII. [illegible]

IO. VDALLI *commentarius in threnos*, anglice, MDXCIII. MDCXXXVII. 4.

HVGONIS BROVGTHONI *commentarius in prophetiam et lamentationes*, antea iam adductus:

AMANDI POLANI *commentarius in Ieremiam e[illegible] in threnos*, cuius itidem iam mentionem feci:

EDVARDI TOPSELLI *commentarius in thren[illegible]* dini MDCXIII. 4.

IO. HVLLI *expoſitio in lamentationes Ieremiæ*, Londini MDCXVIII. 4.

* *iournal des ſauans* MDCCVIII. *nouembr.* p. 276. FABR[illegible] *ſtoria bibliothecæ part.* IV. p. 42. ARNDII *bibliotheca M[illegible] ca continuata* p. 78. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothe[illegible]* REIMMANNI *acceſſiones ad catalogum bibliothec. theolog.* p[illegible]

locis parallelis, ac dicta quinquaginta, quae apostoli atque euangelistae, septuaginta interpretum versionem graecam sequuti, ex Iesaia adducunt:

MICHAELIS DE PALACIOS *dilucidationum et declamationum tropologicarum in Esaiam prophetam libri XV.* Salmanticae MDLXXII. fol. tribus tomis:

HIERONYMI OSORII *paraphrasis in Iesaiam*, libris quinque, Bononiae MDLXXVII. 4. Coloniae Agrippinae MDLXXIX. MDLXXXIV. 8.

THADDAEI GVIDELLI *commentarius in Iesaiam*, Perusii MDXCVIII. et MDC. 4. duobus voluminibus:

BENEDICTI ARIAE MONTANI *commentarii in Esaiae prophetae sermones*, Antuerpiae MDXCIX. 4. duobus voluminibus:

DIDACI ALVAREZ *commentarii in Iesaiam iuxta sensum litteralem et moralem*, Romae ab anno MDXCIX. ad annum MDCII. 4. duobus voluminibus, ac Lugduni MDCXV. fol.

CASPAR. SANCTII *commentarius in Iesaiam*, Lugduni MDCXV. Antuerpiae et Moguntiae MDCXVI. fol.

HIERONYMI OLEASTRI *commentarii in Iesaiam*, Parisiis MDCXXII. MDCLVI. fol. qui erudite scripti sunt ac cum ad adcuratiorem verborum intelligentiam; tum ad mores hominum formandos spectant:

ANDREAE LVCAE DE ARCONES *Iesaiae elucidatio litteralis, mystica et moralis*, Lugduni MDCXLII. fol. duobus voluminibus:

LAISNE, *domini de Morguerie commentarius in Iesaiam* prophetam, gallice, Parisiis MDCLIV. fol.

COMMENTARII IN PROPHETAM IEREMIAM,

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in Ieremiam et threnos*, Vitembergae MDXLVI. 4.

VICTORINI STRIGELII *conciones Ieremiae prophetae, ad ebraicam veritatem recognitae et argumentis atque scholiis illustratae*, Lipsiae MDLXVI. 8. cuius et prodierunt adnotationes *in partem Ieremiae; item duae orationes, una de cursu vitae Ieremiae; altera de patriarcha Iosepho*, Lipsiae [illegible] 8.

NICO-

NICOLAI SELNECCERI *der gantze prophet Ieremias, zu diesen schweren vnd gefährlichen zeiten frommen christen zum vnterricht vnd trost ausgelegt*, Lipsiæ MDLXVI. 4.

PHILIPPI HEILBRVNNERI *Ieremiæ prophetæ monimenta, quæ exstant, omnia in locos communes theologicos digesta et quæstionibus methodi illustrata*, Lauingæ MDLXXXVI. 8

IO. HVLSEMANNI *commentarius in Ieremiam et threnos, analysi adcurata, cum logico-rhetorica; tum grammatica textum prophetæ, collatis variorum interpretum sententiis, e fonte ebræo luculenter exponens et aphorismis theoreticis controuersias theologicas, practicis commonefactiones entheas et efficacissimas in vsum homileticum neruose complectens*, qui post auctoris obitum primum cum præmissa dissertatione de prophetia in genere atque *Abr. Calouii* præfatione prodiit, Rudolphopoli MDCLXIII. 4. deinde iterum cum præfatione *Valentini Alberti*, Lipsiæ MDCXCVI. 4. quæ editio posterior priore auctior est. Exhibet opus hoc non commentarium pleniorem ac diligentia debita conscriptum; sed maxime adnotationes breuiores, quas Hulsemannus in scholis suis auditoribus tradidit. Caussa hæc est, cur illud sibi non singularem existimationem conciliauerit. Sine dubio maior libri huius honor esset, vbi auctor ipse ad eum edendum manus admouisset: *

IO. FORSTERI *commentarius in prophetam Ieremiam, in quo non tantum adcurata analysis textus et perspicua totius contextus exegesis; sed etiam varius singulorum capitum et omnium in iisdem prophetiarum vsus exhibentur*, Vitembergæ MDCLXXII. MDCXCIX. 4. qui post auctoris mortalitatem finitam cura *Io. Deutschmanni* lucem publicam adspexit. Non omni quidem studio elaboratus ille est; præbet tamen, si consulatur, vtilitatem:

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in librum prophetiarum Ieremiæ, in quo textus exquisitiori analysi resoluitur: adnotationibus ad singulos versus illustratur: singulis etiam deinde istis certi loci communes subiiciuntur*, Argentorati

---

* FABRICII *histor. bibliothec. part.* IV. p. 45. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 713. ALETHAEI *bericht von commenta[...] die schrift part.* IV. p. 257.

torati MDCLXXXV. 4. Francofurti ad Mœnum MDCXCVII. 4. MDCCVI. 4. duobus tomis. Quum Schmidii commentarios non eiusdem dignitatis esse, constat, ille, quem in Ieremiam scripsit, optimis istorum iure adnumeratur. Immo inter omnes expositiones dicti prophetæ, quæ in lucem emissæ sunt, principatum tuetur. Præter adcuratiorem analysin, interpretatio verborum ac rerum plenior, solida atque erudita exhibetur: *

IO. GVILIELM. PETERSENII *zeugnis iesu in dem propheten Ieremia*, Francofurti MDCCXIX. 4. qui liber communem rationem habet cum eiusdem expositione Iesaiæ, antea commemorata:

IO. FRIDERICI BVRSCHERI *versuch einer kurtzen erläuterung des propheten Ieremiæ, nach der eigenen vbereinstimmung der heiligen bucher*, cum *Christ. Augusti Crusii* præfatione. Lipsiæ MDCCLVI. 8 qui liber non solum de industria; sed etiam de eruditione auctoris testatur. **

2) *Reformatorum*

VLRICI ZVINGLII *complanatio Ieremiæ prophetæ*, Tiguri MDXXXI. fol. ***

IO. OECOLAMPADII *in Ieremiam prophetam commentariorum libri tres et in threnos Ieremiæ enarrationes*, Argentorati MDXXXIII. 4.

IO. CALVINI *prælectiones in Ieremiam et threnos*, a Io. Budæo et Carolo Ionuillier, auditoribus eius, collectæ. Geneuæ MDLXIII. MDLXXVI. MDLXXXIX. gallice ibidem MDLXV. fol. *

HVGONIS BROVGTHONI *commentarius in Ieremiæ prophetiam et lamentationes*, Geneuæ MDCVI. 4.

AMANDI POLANI *commentarius in Ieremiam et exegesis in threnos*, Basileæ MDCVIII. 8.

IACO-

* *acta eruditorum* MDCLXXXV. p. 353. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 714

[illegible]*mlung von alten und neuen theologischen sachen*, 1757. p. 57.

[illegible] in eius *operum tomo* III p. 305.

[illegible] in eiusdem *operum tomo* IV. Amstelodami MDCLXVII.

tur remque omnem ad tempora meliora, adhuc
refert; ita tamen, vt simul adfirmet, israelitarum
terram Canaan reducendam ac Hierosolyma
esse. Disputauit aduersus eum *Io. Christian. Kl*
mentatione de *propheticis visionibus Ezechielis*,
Eiusdem argumenti opus PRADI ac VILLALPA
post sigillatim percensebo:

CASPAR. HEVNISCHII *clauis apocalyptic*
lica: illa ad recludendam et intelligendam apocal
Ezechielis templum ac ciuitatem, vnde patet vtri
nia, Rotenburgi MDCLXXXIV. Lipsiæ MDCXC
itidem non iustam ac pleniorem libri Ezechie
nem præbet:

IO. GVIL. PETERSENII *zeugnis iesu au*
ten Ezechiel, durch den geist der weissagung dar
cofurti MDCCXIX. 4. quod scriptum ob singu
uas Petersenii sententias, vti in aliis; ita in hoc
sas, cum iudicio legendum est:

IO. FRIDERICI STARCKII *commentari*
tam Ezechielem, in quo ex fontibus sacris cuius
commatis sensus eruitur et doctrinæ ad cognitio
et praxin pietatis adduntur, cum præfatione *Io*
tii, Francofurti ad Mœnum MDCCXXXI. 4. Pr
est Starckius inter theologos nostros, qui plen
mentarium in Ezechielem conscripsit meritoque
boris sui præmium, accepit. In ipsa exponend
tatus est præstantissimum scripturæ sacræ interp
stianum Schmidium, hocque exemplum sequut
exhibuit nouam eamque adcuratiorem versi
ebræi: deinde explanauit diligenter verba re
denique porismata, vti dicuntur, addidit, quæ
riter ac vitam pertinent. Ita a commentario
legatur, exspectanda est vtilitas. *

* *acta eruditor.* MDCCXXXI. p. 261. *samlung von theol. sachen*, 1732. p. 937. LILIENTHALII *exeg* p. 718.

CASPAR. SANCTII *commentarius in Ieremiam prophetam et threnos*, Lugduni MDCXVIII. fol.

MICHAELIS GHISLERII *commentarii in Ieremiam prophetam, iuxta sensum litteralem, mysticum et moralem et iuxta lectiones vulgatam, ebraam, paraphrasis chaldaica et graecas*, Lugduni MDCXXIII. fol. tribus voluminibus. Accessit catena patrum, cum interpretatione latina, studio *Io. Matthaei Caryophili* ac *Leonis Allatii*: *

THOMAE DE BEIRA *considerationes litterales et morales super Ieremiam*, Olyssipone MDCXXXIII. fol.

DE SACY *Ieremie, auec vne explication, tirée des saints peres et des auteurs ecclesiastiques*, Parisiis MDCXCI. 12.

COMMENTARII IN THRENOS IEREMIAE

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in Ieremiam et threnos*, Vitembergae MDXLVI. 4.

PETRI PALLADII *enarratio in threnos Ieremiae*, Vitembergae MDLX. 8. **

VICTORINI STRIGELII *commentarius in threnos Ieremiae*, Lipsiae MDLXIV. Bremae eodem anno 8.

NICOLAI SELNECCERI *auslegung vber die klaglieder Ieremiae*, Lipsiae MDLXV. 4.

LVCAE BACMEISTERI *explicatio threnorum*, Rostochii MDCIII. 8.

IO. TARNOVII *commentarius in threnos Ieremiae, in quo textus ex fonte ebraeo explicatur: locis scripturae parallelis confirmatur: a prauis expositionibus vindicatur et vsus in locis communibus indicatur*, Rostochii MDCXXVII. MDCXLII. 4. Hamburgi MDCCVII. 4. quam editionem *Io. Fechtius* praefatione ornauit eaque de Tarnouii meritis disseruit. Monstrauit

* FABRICII *bibliotheca graeca volumin.* VII. p. 760.

** *enarrationem* hanc in quaestiones redactam notisque illustratam esse studio *Danielis Crameri* ac saepius in lucem exiisse, refert LE LONG *bibliotheca sacra* p. 891.

pli hierosolymitani, *commentariis et imaginibu* Romae ab anno MDXCVI. fol. Commentarius h amplus, constat tribus tomis. Eorum *primus* *explanationes et commentarios in priora sex et vi* qui prodiit Romae dicto anno MDXCVI. Conscrip dem est ab HIERONYMO PRADO; non auten a VILLALPANDO euulgatus, quum mors istiu quo minus ipse ingenii sui monimentum ad vsu transferre posset. Tomi *secundi* duae sunt par priore continentur *explanationes Ezechielis proph decim capita subsequentia*; posteriore autem *te vasorum forma*, *tum commentariis*; *tum aeneis q descriptionibus expressa*, Romae MDCIV. Deniqu *tio* exhibetur *adparatus vrbis ac templi hierosolyn* mae MDCIV. Vtrumque posteriorem tomum VI DVS composuit atque in lucem emisit. Emin inter expositiones prophetae Ezechielis non solum ne; sed etiam multa variaque eruditione, qua il est ac singulari industria. Praeter ea, quae a oracula ipsa intelligenda pertinent, per digres diuersa argumenta, praesertim antiquitatum, Locum quoque sibi fecit commentarius hic rariores: *

CASPAR. SANCTII *commentarius in Ezechiel* MDCXII. MDCXIX. fol.

COMMENTARII IN PROPHETAM DANI

I) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *auslegung des prophe* quod scriptum tribus partibus constat, diuersis in lucem editis. Prima est: *zuschrift der vberset pheten Daniels an herzog Io. Friedrichen*, quae pr ratim sub titulo: *der prophet Daniel deutsch*, pro bergae MDXXX. 4. secunda: *die vorrede vber ten Daniel, nebst der auslegung des eilften vnd z tels*, Vitembergae MDXLVI. 4. ac tertia: *disputat*

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* VIII TII *catalogus librorum rariorum* p. 552. Exstant *cerpta ex Villalpando* in *criticor. sacror. tomo* III. p. 5

PETRI MARTYRIS *commentarius in threnos*, Tiguri MDCXXIX. 4.

FRANCISCI TAYLERI *threnorum textus et in eum paraphrasis chaldaica, cum commentariis Raschii et Aben Ezrae*, Londini MDCLI. 4.

3) *Pontificiorum*

NICOLAI CLENARDI *meditationes grammaticae in threnos*, Parisiis MDXXXVI. 8.

IO. QVINQVARBOREI *paraphrasis chaldaica in lamentationes Ieremiae, latinitate donata, cum adnotationibus*, Parisiis MDLVI. 4.

HECTORIS PINTI *commentarius in Iesaiam, Ieremiam et threnos*, antea iam memoratus:

NATALIS TAILLEPIEDI *commentarii in threnos; seu lamentationes Ieremiae prophetae, nostris temporibus, quibus christiana religio miserrime adficitur, accommodatissimi ac omnibus verbi diuini praeconibus vtilissimi*, Parisiis MDLXXXII. 8. *

FRANCISCI PANIGAROLAE *paraphrasis et adnotationes in lamentationes Ieremiae*, Veronae MDLXXXIII. Romae MDLXXXVI. 8.

ANTONII AGELLII *commentarius in threnos, collectus ex auctoribus graecis, et in eosdem explicatio, et catena graecorum patrum ex eiusdem versione*, Romae MDLXXXIX. 4.

PETRI FIGVEIRO *commentaria in Ieremiae lamentationes*, Lugduni MDXCVI. 8.

IO. BAPTISTAE FERNANDEZ NAVARRETE *commentaria in threnos Ieremiae prophetae, cum expositione textus ebraei et septuaginta interpretationis et chaldaicae versionis*, Cordubae MDCII. 4.

IOANNIS A IESV MARIA *lamentationum Ieremiae interpretatio, in tres paraphrases, historicam, allegoricam et tropologicam, discreta*, Neapoli MDCVIII. Coloniae Agrippinae MDCXI. 8. **

MARTINI DELRIONIS *commentarius litteralis in threnos Ieremiae*, Lugduni MDCVIII. 4.

* VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 653.

** locum quoque habet in eiusdem *operibus*, quae lucem viderunt Coloniae Agrippinae MDCXXII. fol. tribus tomis.

Darmſtadii MDCIX. 4. tertia: *fornax babylonica ligionis confeſſores probans; ſiue eccleſiaſtica expoſi pitis Danielis*, Francofurti MDCX. 4. quarta: *lonica, potentes docens humilitatem et deteſtan ſiue eccleſiaſtica expoſitio quarti capitis Danielis*, MDCX. 4. quinta: *epulum babylonicum, in quo tus imperiorum et regnorum ſpectanda ob oculos ſiue eccleſiaſtica expoſitio quinti capitis Danielis*, MDCX. 4. ac ſexta: *aula Perſica, oſtendens, pieta dia aulica premi; ſed nequaquam opprimi; ſiu expoſitio ſexti capitis Danielis*, Darmſtadii MDCX.

IO. CONRADI RHVMELII *liber Danielis recenſitus*, Noribergæ MDCXVI. 8.

IO. SVANINGII *commentarii in Danielem*, mum volumen lucem adſpexit, Hafniæ MDCLIV dum ibidem MDCLXVI fol. iterum Hafniæ M fol. itidem duobus voluminibus. Exhibet opt pretationem Danielis, quæ non ſolum copioſior e erudite et cum iudicio conſcripta; per has au eam exiſtimationem ſibi comparauit, vt optimis riis adnumeretur: *

MARTINI GEIERI *prælectiones academicæ prophetam*, Lipſiæ MDCLXVII. MDCLXXXIV. M MDCCII. 4. ** quæ egregiæ ſunt ac comment plectuntur eruditum, luculentum omnique honc dignum. Auctor optimi interpretis partes imp inter reliquos principem locum comparauit: ***

AVGVSTI VARENII *collegium canonicum qu ſimorum veteris teſtamenti prophetarum, Daniel Zachariæ, Malachiæ, ſenſus litteralis e conſilio ſom tione et in loca difficiliora animaduerſione* Roſtochii MDCLXVII. 4.

---

* BARTHOLINI liber de *ſcriptis Danorum* p. 89. SE *niel* p. 334. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p.

** locum quoque obtinuerunt in GEIERI *commentariis* Iodami MDCXCV. et MDCXCVI. fol. coniunctim *tomo* II.

*** ALBTHARI *bericht von commentariis vber die ſch* p. 352. ARNDII *bibliotheca Mayeri bibli continuata*

maxime recensere, mecum constitui, quibus totum volumen sacrum explicatur, adductum Hasenresseri librum, vtpote qui ad quaedam tantum Ezechielis capita spectat, omittere debuissem. Attamen mentionem eius feci ob celebritatem ac sequutus sum aliorum exemplum, qui isti locum inter expositiones Ezechielis vniuersas tribuunt. Opus ipsum diligenter, erudite atque vtiliter compositum est hocque nomine laude dignum. qua illud ornatur. Quae Ezechiel de templo vidit, iis auctor lucem omnino praebuit, ac quamuis non omnia adcurate sit persequutus aliisque, quae emendanda erant, reliquerit: multa quoque, omni iure omittenda, adtulerit; non reprehendendus tamen ille est; sed per temporis rationem, quo vixit, excusandus. * Veluti in transitu addo, alios eruditos viros exstitisse, qui idem argumentum de templo Ezechielis singulari studio explanarent. Exstant: CAMPEGII VITRINGAE *aanleydinge tot het rechte verstand van den tempel Ezechiels*, Franeckerae MDCLXXXVII. 8. ac *verdeediging van den tempel Ezechiels*, Harlingae MDCXCIII. 8. LEON. CHRIST. STVRMII *sciagraphia templi hierosolymitani, praesertim ex visione Ezechielis concinnata*, Lipsiae MDCXCIV. 4. RENAT. ANDR. KORTVMI *einleitung in den hesekielischen tempel; oder erklarung der neun letzten capitel.* ** Prodiit etiam in lucem: IO. MEYERI *dissertatio, qua visiones Ezechielis de templo, vrbe et terra israelis, nouem extremis capitibus contentas, nondum impletas; sed olim implendas esse, demonstratur*, Harderouici MDCCVII. 4. *** qua auctor, Coccejii adsecla, interpretationem templi, ab Ezechiele visi, mysticam sectatur

Mm 4

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* VIII. p. 28. GOETZII *merckwürdigkeiten der koeniglichen bibliothec zu Dresden tom.* I. p. 410. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 574 VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 328. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 80. SERPILII *Ezechiel* p. 181. CAROLI *memorabil. eccles. seculi* XVII. *tom.* I. p 476.

** in *den freywilligen hebopfern volumin.* I. p. 416. 894. *volum.* III. p. 44. 832.

*** *journal des sauans* MDCCVIII. *april.* p. 1. *acta erudit.* MDCCVIII. p. 237. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1064. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 81.

tur remque omnem ad tempora meliora, adhuc exſpectanda, refert; ita tamen, vt ſimul adfirmet, iſraelitarum gentem in terram Canaan reducendam ac Hieroſolyma inſtauranda eſſe. Diſputauit aduerſus eum *Io. Chriſtian. Klemmius* commentatione de *propheticis viſionibus Ezechielis*, Tubingæ 4. Eiusdem argumenti opus PRADI ac VILLALPANDI paullo poſt ſigillatim percenſebo:

CASPAR. HEVNISCHII *clauis apocalyptica et Ezechielica: illa ad recludendam et intelligendam apocalypſin: hæc ad Ezechielis templum ac ciuitatem, vnde patet vtriusque harmonia*, Rotenburgi MDCLXXXIV. Lipſiæ MDCXCVIII. 4. quæ itidem non iuſtam ac pleniorem libri Ezechielis expoſitionem præbet:

IO. GVIL. PETERSENII *zeugnis ieſu aus dem propheten Ezechiel, durch den geiſt der weiſſagung dargethan*, Francofurti MDCCXIX. 4. quod ſcriptum ob ſingulares ac prauas Peterſenii ſententias, vti in aliis; ita in hoc quoque ſparſas, cum iudicio legendum eſt:

IO. FRIDERICI STARCKII *commentarius in prophetam Ezechielem, in quo ex fontibus ſacris cuiusque verſus et commatis ſenſus eruitur et doctrinæ ad cognitionem veritatis et praxin pietatis adduntur*, cum præfatione *Io. Georgii Pritii*, Francofurti ad Mœnum MDCCXXXI. 4. Primus ac ſolus eſt Starckius inter theologos noſtros, qui pleniorem commentarium in Ezechielem conſcripſit meritoque laudem, laboris ſui præmium, accepit. In ipſa exponendi ratione imitatus eſt præſtantiſſimum ſcripturæ ſacræ interpretem, Sebaſtianum Schmidium, hocque exemplum ſequutus, primum exhibuit nouam eamque adcuratiorem verſionem textus ebræi: deinde explanauit diligenter verba resque ipſas ac denique porismata, vti dicuntur, addidit, quæ ad fidem pariter ac vitam pertinent. Ita a commentario hoc, vbi iſte legatur, exſpectanda eſt vtilitas. *

2) *Refor-*

* *acta eruditor.* MDCCXXXI. p. 261. *ſamlung von alten vnd neuen theol. ſachen*, 1732. p. 937. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 718.

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *commentarius in Ezechielem*, Argentorati MDCXXXIV. 4. Basileae MDXLIII. fol.

IO. CALVINI *praelectiones in Ezechielis prophetae viginti capita priora*, Io. Budaei et Caroli Ionuillaei labore et industria excerptae, Geneuae MDLXV. 8. ibidem MDLXXXIII. fol. gallice ibidem MDLXIII. 8. Rupellae MDLXV. fol. *

AMANDI POLANI *commentaria in Ezechielem, logica analysi et theologica ecthesi tradita*, Basileae MDXCII. 4. ibidem MDCVIII. 8.

FRANCISCI IVNII *commentaria in Ezechielem prophetam*, post auctoris obitum edita, Geneuae MDCIX. fol. eodem loco MDCX. 8. **

GVIL. GREENHILLI *expositio in Ezechielem*, quae primum sermone anglico in conspectum publicum venit, Londini MDCXLIX. 4. postea etiam lingua belgica sub inscriptione: *verklaring ouer de profetie van Ezechiel*, Hagae comitum ab anno MDCCXXXII. ad annum MDCCXXXVI. 4. quatuor voluminibus. Interpretes fuerunt: *Gothofredus Clermont* et *Iacobus van Ostade*, quorum ille duos priores; hic autem duos posteriores tomos belgice reddidit atque vterque notas addidit. Opus est praeclarum, cuius conscribendi auctor eam rationem iniit, vt exhiberet analysin: verba ac res explanaret atque adiiceret porismata. ***

3) *Pontificiorum*

HECTORIS PINTI *commentarius in Ezechielem*, Salmanticae MDLXVIII. fol. Antuerpiae MDLXX. MDLXXXII. Lugduni MDLXXXI. 4. ibidem MDLXXXIV. fol.

PETRI SERRANI *commentarius in Ezechielem prophetam*, qui vna cum *commentario in Leuitici librum* prodiit, Antuerpiae MDLXXII. MDCIX. fol.

HIERONYMI PRADI et IO. BAPTISTAE VILLALPANDI *in Ezechielem explanationes et adparatus vrbis ac tem-*

Mm 5 *pli*

* exstant etiam in eius *operum tomo* IV. Amstelodami MDCLXVII.

** translata sunt in eiusdem *operum theologicorum tomum* I. p. 764. confer: REIMMANNI *accessiones ad catalog. bibliothec. theolog.* p. 228.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 720.

pli hierosolymitani, *commentariis et imaginibus illustratus*, Romae ab anno MDXCVI. fol. Commentarius hic, maxime amplus, constat tribus tomis. Eorum *primus* complectitur *explanationes et commentarios in priora sex et viginti capita*, qui prodiit Romae dicto anno MDXCVI. Conscriptus ille quidem est ab HIERONYMO PRADO; non autem ab eo; sed a VILLALPANDO euulgatus, quum mors istius impediret, quo minus ipse ingenii sui monimentum ad vsum publicum transferre posset. Tomi *secundi* duae sunt partes, quarum priore continentur *explanationes Ezechielis prophetae, in tredecim capita subsequentia*; posteriore autem *templi eiusque vasorum forma, tum commentariis; tum aeneis quamplurimis descriptionibus expressa*, Romae MDCIV. Denique tomo *tertio* exhibetur *adparatus vrbis ac templi hierosolymitani*, Romae MDCIV. Vtrumque posteriorem tomum VILLALPANDVS composuit atque in lucem emisit. Eminet opus hoc inter expositiones prophetae Ezechielis non solum magnitudine; sed etiam multa variaque eruditione, qua illud refertum est ac singulari industria. Praeter ea, quae ad Ezechielis oracula ipsa intelligenda pertinent, per digressiones vtiles diuersa argumenta, praesertim antiquitatum, explanantur. Locum quoque sibi fecit commentarius hic inter libros rariores: *

CASPAR. SANCTII *commentarius in Ezechielem*, Lugduni MDCXII. MDCXIX. fol.

COMMENTARII IN PROPHETAM DANIELEM

I) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *auslegung des propheten Daniels*, quod scriptum tribus partibus constat, diuersis temporibus in lucem editis. Prima est: *zuschrift der vbersetzung des propheten Daniels an herzog Io. Friedrichen*, quae primum separatim sub titulo: *der prophet Daniel deutsch*, prodiit, Vitembergae MDXXX. 4. secunda: *die vorrede vber den propheten Daniel, nebst der auslegung des eilften vnd zwölften capitels*, Vitembergae MDXLVI. 4. ac tertia: *disputation vber den ort*

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* VIII. p. 18. VOL. VII *catalogus librorum rariorum* p. 552. Exstant [illegible] *cerpta ex Villalpando* in *criticor. sacror. tomo* III. p. [illegible]

tur Danielis IV, 24. siue potius explicatio loci huius. Quae tria opuscula non pleniorem quidem interpretationem omnium vaticiniorum Danielis comprehendunt; ad illa tamen recte intelligenda multam lucem praeferunt: *

PHILIPPI MELANCHTHONIS *commentarius in Danielem prophetam*, Vitembergae MDXLIII. 8. germanice, interprete *Iusto Iona*, ibidem MDXLVI. **

IO. DRACONITIS *commentarius in Danielem, ex ebraeo versum, cum oratione in Danielem*, Marpurgi MDXLIV. 8. quem *Abr. Andr. Angermannus* in linguam suecicam transtulit atque euulgauit sub titulo: *exegesis; seu explicatio Danielis, versa in sermonem popularem*, Vitembergae MDXCII. 8. ***

VICTORINI STRIGELII *Danielis prophetae concio, ad ebraicam et chaldaicam veritatem recognita et argumentis atque scholiis illustrata*, Lipsiae MDLXV. MDLXXI. MDLXXII. 8.

NICOLAI SELNECCERI *erklärung des propheten Daniels vnd der offenbarung Ioannis*, Ienae MDLXVII. MDLXVIII. MDCVIII. 4.

IO. WIGANDI *explicatio breuis in Danielem*, Ienae MDLXXI. 8. Erfordiae MDLXXXI. 8.

PHILIPPI HEILBRVNNERI *Danielis prophetae vaticinia, in locos communes theologicos digesta et quaestionibus methodi illustrata*, Lauingae MDLXXXVII. 8.

SALOMONIS GESNERI *Daniel propheta, disputationibus XII. et praefatione chronologica breuiter explicatus*, Vitembergae MDCI. 4. MDCVII. MDCXI. MDCXXXVIII. 8.

POLYCARPI LYSERI *commentarius in Danielem*; siue potius in sex priora illius capita, sex partibus, quae separatim diuersis titulis in lucem emissae sunt. Prodiit prima cum inscriptione: *schola babylonica, hoc est, ecclesiastica commentationes in primum caput Danielis*, Francofurti MDCIX. 4. secunda: *colossus babylonicus, quatuor mundi monarchias repraesentans; seu ecclesiastica expositio secundi capitis Danielis*, Darm-

* plura de scriptis his a me dicta sunt *praefatione* ad LVTHERI *operum germanicorum tomum* VI. p. 13. vbi p. 1422. illa coniunctim sub titulo: *auslegung des propheten Daniels* exhibentur.

** est quoque in eiusdem *operum parte* II. p. 416.

*** SCHEFFERI *Suecia litterata* p. 33. MOLLERI *Cimbria litterata* tom. II. p. 39.

Darmſtadii MDCIX. 4. tertia: *fornax babylonica, ſinceræ religionis confeſſores probans; ſiue eccleſiaſtica expoſitio tertii capitis Danielis*, Francofurti MDCX. 4. quarta: *cedrus babylonica, potentes docens humilitatem et deteſtans ſuperbiam; ſiue eccleſiaſtica expoſitio quarti capitis Danielis*, Francofurti MDCX. 4. quinta: *epulum babylonicum, in quo cauſſæ interitus imperiorum et regnorum ſpectandæ ob oculos proponuntur; ſiue eccleſiaſtica expoſitio quinti capitis Danielis*, Darmſtadii MDCX. 4. ac ſexta: *aula Perſica, oſtendens, pietatem ab inuidia aulica premi; ſed nequaquam opprimi; ſiue eccleſiaſtica expoſitio ſexti capitis Danielis*, Darmſtadii MDCX. 4.

IO. CONRADI RHVMELII *liber Danielis, paraphraſi recenſitus*, Noribergæ MDCXVI. 8.

IO. SVANINGII *commentarii in Danielem*, quorum primum volumen lucem adſpexit, Hafniæ MDCLIV. fol. ſecundum ibidem MDCLXVI fol iterum Hafniæ MDCLXXXVIII. fol itidem duobus voluminibus. Exhibet opus hoc interpretationem Danielis, quæ non ſolum copioſior eſt; ſed etiam erudite et cum iudicio conſcripta; per has autem virtutes eam exiſtimationem ſibi comparauit, vt optimis commentariis adnumeretur: *

MARTINI GEIERI *prælectiones academicæ in Danielem prophetam*, Lipſiæ MDCLXVII. MDCLXXXIV. MDCXCVII. MDCCII. 4. ** quæ egregiæ ſunt ac commentarium complectuntur eruditum, luculentum omnique honore ac laude dignum. Auctor optimi interpretis partes impleuit ſibique inter reliquos principem locum comparauit: ***

AVGVSTI VARENII *collegium canonicum quatuor nouiſſimorum veteris teſtamenti prophetarum, Danielis, Haggæi, Zachariæ, Malachiæ, ſenſus litteralis e conſilio fontium propoſitione et in loca difficiliora animaduerſione adornatum*, Roſtochii MDCLXVII. 4.

GOTT-

' BARTHOLINI liber de *ſcriptis Danorum* p. 89. SERPILII *Daniel* p 334. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 556.

* locum quoque obtinuerunt in GEIERI *commentariis*, qui Amſtelodami MDCXCV. et MDCXCVI. fol. coniunctim prodieru[nt] *tomo* II.

** ALETHAEI *bericht von commentariis vber die ſchrift part.* p 352. ARNDII *bibliotheca Mayeri bibli[othecae]* continuata p. 8[illegible]

GOTTFRIEDI MEISNERI *heiliger prophet Daniel, so wohl beschriebene dinge ausredend; als künftige weissagend durch kurtze anmerckungen erläutert*, cum praefatione *Io. Friderici Mayeri*, Hamburgi MDCXCV. 12. *

IO. MVSAEI *schola prophetica continuata, ex praelectionibus eius in prophetas, Danielem, Michaam et Ioelem collecta*, Quedlinburgi MDCCXIX. 4. ** quae quamuis post auctoris obitum lucem adspexerint; ita tamen scriptae sunt, vt multa erudite atque vtiliter dicta suppeditent. Iuris publici eas fecit *Io. Ernestus de Schulenburg* ac *continuatas* adpellauit, quoniam antea ediderat: GEORGII CALIXTI *scholas propheticas, ex praelectionibus eius in prophetas Iesaiam, Ieremiam et Ezechielem collectas*, Quedlinburgi MDCCXV. 4.

CHR. BENEDICTI MICHAELIS *adnotationes philologico-exegeticae in Danielem*, Halae MDCCXX. 4. ***

IO. GVIL. PETERSENII *sinn des geistes in dem propheten Daniel*, Francofurti MDCCXX. 4.

IACOBI KOCHII *entsiegelter Daniel, das ist, die richtige auflösung der sämtlichen weissagungen Daniels, nach ihrem wahren inhalt, vnzertrennlichen verbindung, einhelligen absicht vnd genauen, so gar auf iahre vnd tage, mit der chronologie zutreffenden zeitrechnung auf messiam*, Lemgouiae MDCCXL. 4. * Auctor persuadet sibi aliisque confidenter satis persuadere vult, se Danielis volumen, adhuc clausum, aperuisse atque ad vaticinia prophetae huius, vere atque adcurate intelligenda, rectam atque expeditam viam monstrasse. At vero nititur ille sententiis, quae si non aperte falsae; dubiae tamen sunt; nec satis probatae, hancque ob caussam interpretationes ipsae non omnes firmae sunt.

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *in Danielem prophetam libri duo, omnigena et abstrusiore cum ebraeorum; tum graecorum scriptorum doctrina referti*, Basileae MDXXX. 4. quam primam editionem aliae sequutae sunt. Memoratur liber hic, etiam sub titulo:

* ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 240.
** *vnschuldige nachrichten*, 1719. p. 336. 679.
*** *tom.* III. *adnotation. in hagiograph. veter. testament.* p. 1.
* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1872.

titulo: *exegemata in Danielem*, prodiisse Basileae MDXLIII. 4 MDLXII. 4. MDLXXVIII. fol. Geneuae MDLIII. fol.

IO. CALVINI *praelectiones in Danielem*, a Ioanne Budaeo et Carolo Ionuillaeo collectae, Geneuae MDLXIII. MDLXXVI MDXCI. MDCXVII. MDCLVII. fol. gallice Geneuae MDLIX Rupellae MDLXV. fol. anglice Londini MDLXXIV. 4. *

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in librum Danielis prophetae*, Edimburgi MDXCI. 8. Basileae MDXCIV. 4. Geneuae MDXCVIII. 8. MDCX. 4.

FRANCISCI IVNII *expositio prophetae Danielis, in heidelbergensi academia dictata et cum cura excepta a Grutero* Heidelbergae MDXCIII. Geneuae MDXCIV. 4. **

HVGON. BROVGTHONI *Danielis visiones chaldaicae et ebraicae, ex originali translatae et illustratae*, anglice, Londini MDXCVI. MDCVII. 4. Eaedem vt latine quoque lucem adspicerent, *Io. Boreel* curauit haecque interpretatio prodiit Basileae MDXCIX. 4. ***

AMANDI POLANI A POLANSDORF *in Danielem prophetam, visionum amplitudine difficillimum: vaticiniorum maiestate augustissimum, commentarius, in quo logica analysi et theologica ἐκθέσει, tradita in publicis praelectionibus in vetusta basileensi academia, totius libri, ad hoc aeuum calamitosum saluberrimi, genuinus sensus et multiplex vsus ostenditur*, Basileae MDXCIX. 4. MDCVI. 8. Praemissa est oratio de *Danielis prophetae libro, magni faciendo.* In conscribenda interpretatione ipsa Polanus quum sequutus est morem temporis sui verba resque prophetae non satis diligenter explanauit seque simul aduersarium pontificiorum ac lutheranorum praebuit: *

ANDREAE WILLETI *hexapla vpon Daniel;* siue commentarius sextuplex in Danielem prophetam, Cantuaria

MDCX

* sunt etiam in CALVINI *operum*, Amstelodami MDCLXVII. fol editorum, *tomo* v. ibique primum locum habent.

** exstat in eius *operum theologicor. tomo* I. p. 1150.

*** habentur etiam in BROVGTHONI *operibus*, quae ang dini MDCLXII. fol. quatuor tomis edita sunt.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 956.

MDCX. fol. quod opus pleniorem expositionem complectitur et a doctis viris laudatur:

DANIELIS ANGELOCRATORIS *erklärung des propheten Daniels*, Cassellis MDCXXXVIII. 4 quæ interpretatio breuis est; nec magnum momentum habet:

IO. HENRICI ALSTEDII *trifolium propheticum, id est, canticum canticorum Salomonis, prophetia Danielis, apocalypsis Ioannis, sic explicantur, vt series textus et temporis prophetici, e regione posita, lucem menti et consolationem cordi ingerant*, Herbornæ MDCXL. 4.

THOMAE PARKERI *expositio visionum et prophetiarum Danielis*, Londini MDCXLVI. 4.

HERMANNI WINGENDORPII *prophetia Danielis, paraphrasi reddita et cum profanæ historiæ monimentis collata*, Leidæ MDLXXIV. MDLXXX. 2.

IVSTI HENRICI IVNGMANNI *propheta Daniel, modo nouo et hactenus inaudito reseratus, id est, tractatus, in quo non solum caput nonum Danielis principaliter perfecto commentario illustratur; sed et incidenter omnium reliquorum vaticiniorum difficilium, in dicto propheta occurrentium ac certis temporum cancellis inclusorum, implementa genuine ac solide explicantur; nec non ex probatis historicis chronologice demonstrantur*, Cassellis MDCLXXXI. 4. Auctor de opere suo ipse nimis honorifice sentit ac persuadet sibi, primum se esse, qui rectam rationem, Danielis vaticinia explanandi, inierit; qui autem ante eum ad prophetam hunc interpretandum accesserint, illos a recta via aberrasse. Non dubitat adfirmare, se extra ordinem patefactionem ad librum hunc scribendum a deo accepisse ac gloriatur de sententiis, quæ plane nouæ sint atque ab ipso inuentæ. Sed tamen pauci sunt, quibus laborem suum probasse videtur: *.

BALTHASAR. BEKKERI *vitlegginge van den propheet Daniel*, Amstelodami MDCLXXXVIII. MDCXCVIII. 4 qui commentarius, erudite scriptus, laudatur auctorque a praua sententia sua de dæmonibus plane abstinet. Alia tamen in eo sunt, quæ nonnulli, vt falsa; nec adprobanda, reprehenderunt: **

EDVAR-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 722. ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* VIII. p. 193.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 725.

EDVARDI WELLS *a help for the vnderſtanding of th book of Daniel*, Londini MDCCXVI. 8.

ISAACI NEWTONI *obſeruations vpon the prophecies of Daniel and the apocalypſe of ſaint Iohn*. Londini MDCCXXXII 4. duabus partibus. Liber hic poſt mortem auctoris in conſpectum publicum venit; minus autem ad finem perductu eſt. Conuertit eum in ſermonem latinum *Guilielmus Sudermanus* ac præter indices, notas quasdam adiecit, quæ interpretatio prodiit Amſtelodami MDCCXXXVII. 4. Duæ ſunt illius partes, quarum altera ad Danielis vaticinia: altera ad Ioannis apocalypſin ſpectat. Quæ in vtraque inſunt, ea partim tamquam erudita ac ſolida omnino laudari debent partim autem recte reprehenduntur, inprimis ab eo de nonnullis libris ſacris fœderis prioris dicta. Alia commentatus eſt Newtonus, quæ ſunt noua: alia accepit ab iis, qui ante eum Danielem explanarunt: *

HERMANNI VENEMA *diſſertationes ad vaticinia Danielis emblematica cap. II VII. et VIII. de quatuor orientis regnis, ordine ſibi ſucceſſuris et quinto meſſiæ, in quibus illa noua via demonſtrantur et illuſtrantur aliisque propbetiis lux adfunditur*, Leouardiæ MDCCXLV. 4. quæ diſſertationes quamuis non continuum ac pleniorem commentarium in Danielis librum complectantur, ac capita tantum quædam illius enarrentur; eas tamen non plane prætermittendas eſſe, puto, quum iſtæ erudite atque adcurate conſcriptæ ſunt ac Danieli multam lucem præbent. Conſtituerat quidem ſecum Venema, iuſtum commentarium in Danielis vaticinia componere atque adductas diſſertationes præmittere; minus autem lucem ille adſpexit. **

3) *Pontificiorum*

EVANGELISTAE MARCELLINI *commentarius in Danielem*, Venetiis MDLXXXVIII.

BENE-

* *bibliotheque britannique tom.* I. *part.* I. p. 204. *bibliotheque raiſonnée tom.* XXI. *part.* I. p. 40. *acta eruditorum* MDCCXXXV. p COLERI *auserleſene theologiſche bibliothec volumin.* VII. p. LILIENTHALII *fortgeſezte theol. bibliothec* p. 1003.

** *acta eruditor.* MDCCXLIX. p. 153.

BENEDICTI PERERII *commentariorum in Danielem prophetam libri sexdecim*, qui multum se commendarunt hancque ob rem saepius litteris descripti sunt. Postquam primam lucem illi viderant, Romae MDLXXXVI. fol. aucti isti sunt auctorum locis, ad marginem adpositis, atque iterum iterumque prodierunt, Lugduni MDLXXXVIII. 4. MDXCI. 8. MDCII. 8. Antuerpiae MDXCIV. 8. *

HECTORIS PINTI *commentarii in Danielem, lamentationes Ieremiae et Nahum, diuinos vates*, Conimbriae MDLXXXII. 8. Venetiis MDLXXXIII. 4. Coloniae MDLXXXVII. 8. Antuerpiae MDXCV. 8.

IACOBI VELDII *commentarius in Danielem prophetam, cum chronologia ad intelligenda Ieremiae, Ezechielis et Danielis vaticinia*, Antuerpiae MDCII. 8.

CASPAR. SANCTII *commentarius in Danielem prophetam*, Lugduni MDCXII. MDCXIX fol. Refertur quoque inter Danielis interpretes DIDACVS DE CELADA eiusque *commentarius*, Lugduni MDCLVI. fol. editus, memoratur. Sed quod exstat, opus eius sub titulo: *in Susannam danielicam commentarii litterales et morales, cum tractatu de Maria virgine, in Susanna figurata*, Lugduni MDCLVI. fol. ** minus ita compositum est, vt inter commentarios in Danielem locum iure tueri possit.

COMMENTARII IN VNIVERSOS PROPHETAS MINORES

1) *Lutheranorum*

FRANCISCI LAMBERTI *commentarii in duodecim prophetas minores*, per partes separatim editi eo ordine vt in lucem exirent: *commentarii in Hoseam*, Argentorati MDXXV. 8. post illos *commentarii in Ioelem prophetam*, sine indicio quidem loci annique; prodierunt autem, vt facilis coniectura fieri potest, itidem Argentorati MDXXV. 8. *commentarii in Amos, Obadiam et Ionam*, cum *allegoriis in Ionam*, Argentorati MDXXV. 8. *commentarii in Micham Nahum et Habacuc*, Argentorati MDXXV. 8. *commentarii in Zephaniam, Haggaeum,*

* FABRICII *historia bibliothecae part.* VI. p. 158.
** ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 210.

IO. PHELIPPAEI *commentarii in duodecim minores*, Parisiis MDCXXXIII. fol. quatuor volu

THOMAE CALONAE *commentaria moralia* ... *cim prophetas minores*, Panormi MDCXLIV. fol.

PETRI MAUCORPS *paraphrasis libri Baruch prophetarum minorum*. gallice, Parisiis MDCXLI 12. duobus voluminibus.

COMMENTARII IN PROPHETAM HO

1) *Lutheranorum*

MARTINI LUTHERI *in Oseam prophetam* Vitembergæ prælectæ anno MDXXVI. quæ et annoque 8. in lucem exierunt et in sermonem translatæ sunt: * eiusdem: *in Hoseam propheta ab ipso in publicis prælectionibus tradita et post collecta per Vitum Theodorum*, *Norimbergense doctrinæ et salutarium consolationum*, Vitemberg Francofurti MDXLVI. 8. ** quæ itidem germ est a *Friderico Drackstetio*; *** non debita auten

WOLFGANGI FABRITII CAPITONIS *co Hoseam*, Argentorati MDXXVIII. 8.

IACOB. MATTHAEI *prælectiones in Ho* MDXC. 4.

SALOMONIS GESNERI *Hoseas illustratus* MDCI. MDCXIV. 8. qui libro hoc duplicem la nem Hoseæ, alteram Hieronymi ex ebræo; dicti Ariae Montani ex chaldaica paraphra cum Hieronymi commentario exhibuit; ipse præfationem ac notas, ad marginem adpositas

---

* interpretatio germanica locum habet in LUTHERI editis, *tom.* VI. p. 1497.

** exstat in LUTHERI *tomis latinis*, *vitembergens.* ac *ienensib.* *tom.* IV. p. 598.

*** habetur in LUTHERI *tomis germanicis*, *vitemberg* p. 233 *altenburgensibus tom* VIII. p. 593. *lipsiens* p. 1. *halensibus*, cura mea editis, *tom.* VI. p. 1550.

* de utraque interpretatione plura disserui *præfation tomos halensis*, *tom.* VI. p. 16. seqq.

plicarunt; disputationes vberiores: loci dogmatum ac morum: *

IO. TARNOVII *commentarius in prophetas minores, in quo textus analysi perspicue illustratur: ex fonte ebraeo explicatur: locis sacrae scripturae parallelis confirmatur: a prauis expositionibus vindicatur et ad vsum deductis locis communibus, in scriptura fundatis, adplicatur.* Opus hoc auctor edere coepit Rostochii ab anno MDXXII. 4. ac partes eius separatim prodierunt; postea autem illae, vno volumine iunctae, publicae luci expositae sunt, Lipsiae MDCLXXXVIII. 4. MDCCVI. 4. cum *Io. Benedicti Carpzouii* praefatione de Tarnouii huius vita, meritis ac scriptis, maxime exegeticis. Illum praestantissimis scripturarum sacrarum interpretibus recte adnumerari, commentarius hic luculenter testatur, qui ita compositus est, vt multas alias prophetarum minorum expositiones dignitate atque vtilitate sua antecedat atque inprimis adiumenta ad sensum litterarum rite adsequendum, eaque ex fonte philologiae sacrae, speciatim sermonis ebraei, quo prophetae vsi sunt, hausta suppeditet: **

POLYCARPI LYSERI *praelectiones academicae in prophetas minores*, Goslariae MDCCIX. 4. Iuris publici illas fecit *Polycarpus Lyserus*, auctoris pronepos, ex volumine manuscripto, quumque in eo interpretatio Haggaei deesset, illam composuit ipse atque ad librum supplendum addidit. Commentarius hic perspicuus est atque adparatu multarum rerum theologicarum se commendat. Fontes tamen neglectos esse, alii monent: alii methodum commentandi non penitus probant: ***

 IO.

* *acta eruditorum* MDCLXXXVII. p 57 ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* IV. p. 144. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 727. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 84.

** FABRICIVS *historia bibliothec. part.* IV p 43. ALETHAEVS in *den berichten von commentariis vber die schrift part.* III. p. 47. LILIENTHALIVS in *der exegetischen bibliothec* p. 726. ARNDIVS *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 83 BVDDEVS *isagoge ad theologiam* p. 1689. REIMMANNVS *accessionibus ad catalogum bibliothecae theolog.* p 199. 216. *bibliotheque vniuers.* tom. X. p. 166.

*** *acta eruditorum* MDCCX. p. 126. *vnschuldige nachrichten*, 1710. p. 33. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 85. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theolog.* p. 297.

IO. GVIL. PETERSENII *erklærung der zwölf kleinen propheten*, Francofurti ad Mœnum MDCCXXIII. 4. quo libro auctor vaticinia prophetarum non tam commentario, adcurate ſic dicto; quam ſermonibus illuſtrauit ac ſtudia ſua in eo collocauit, vt peruerſas ſententias ſuas de omnibus, in priſtinum ſtatum reſtituendis fineque ſupplicii æterni: de iudæis in terram Canaan reducendis: de regno mille annorum ſtabiliret ac commendaret: *

BRANDANI HENRICI GEBHARDI *erklærung der zwölf kleinen propheten, worinnen der text kürtzlich paraphraſiret vnd die gegebene erklærung beſeſtiget wird, mit angehengten elencho wieder die iudiſche vnd chiliaſtiſche auslegungen.* Sub titulo hoc ſinguli prophetæ minores iique *enucleati* ſeparatim prodierunt, eo ordine, vt lucem videret: *Obadias enucleatus*, Gryphiswaldiæ MDCCXXIII. 4. ** *Hoſeas enucleatus*, ibidem MDCCXXIV. 4. *** *Ioel enucleatus*, Roſtochii MDCCXXIV. 4. * *Chabakuk enucleatus*, Lipſiæ MDCCXXIV. 4. ** *Michæas enucleatus*, Roſtochii MDCCXXV. 4. *** *Amos enucleatus*, Luneburgi MDCCXXV. 4. *Ionas enucleatus*, Roſtochii MDCCXXVI. 4. * *Nachum enucleatus*, Roſtochii MDCCXXVI. 4. ** *Zephanias enucleatus*, Brunſuigæ MDCCXXVIII. 4. *Haggæus*, *Zacharias et Malachias enucleatus*. Brunſuigæ MDCCXXVIII. 4. *** Omnes prophetæ hi enucleati coniunctim in lucem emiſſi ſunt, ſub inſcriptione: *grundliche einleitung in die zwölf kleinen propheten, zuvor einzeln ans licht gegeben; nunmehro aber bey dieſer zweyten*

* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1723. p. 955.
** *ibidem*, 1724. p. 544.
*** COLERI *auſerleſene theolog. bibliothec volum.* I. p. 1124. *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1725. p. 949. ALETHARI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* VI. p. 192.
* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1725. p. 767.
** *ibidem*, 1726. p. 945.
*** *ibidem*, 1726. p. 946. ALETHARI *berichte von commentariis vber die ſchrift, part.* VI. p. 176.
ſamlung von alten vnd neuen theol. ſachen, 1727. p. 134. ALETHARI *berichte von commentar. vber die ſchrift part* VI. p. 225.
* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1727. p
** *ibidem*, 1729. p. 171. et 1731. p. 213. COLERI *a*
og. bibliothec vol. III. p. 685.

-ten auflage zusammengedruckt, Brunsuigæ MDCCXXXVII. 4. cura ac studio *Iulii Iusti Gebbardi.* * Explanandi vaticinia prophetarum minorum, auctor eam rationem iniit, vt illa per paraphrasin enarraret non solum; sed etiam explicaret atque, quæ obscuriora sunt, lucem adferret; præterea autem, vbi occasio oblata est, contra iudæos, socinianos, defensores chiliasmi disputaret atque errores eorum confutaret. Subsidiis, quæ necessaria sunt, abunde instructus quum ad opus hoc accessit, feliciter illud confecit sibique locum principalem inter prophetarum minorum interpretes fecit:

PHILIPPI DAVIDIS BVRKII *gnomon in duodecim prophetas minores, in quo ex natiua verborum vi simplicitas, profunditas, concinnitas, salubritas sensuum cælestium indicatur*, Heilbronnæ MDCCLIII. 4. Præfationem *Io. Albertus Bengelius* præmisit, eamque eruditam. Laudabilis est opera, quam auctor ad librum hunc conscribendum adhibuit, quique eum consulere volunt, vtilitatem sibi promittere possunt, inprimis quando adparatu aliorum commentariorum carent ac breuitatem sectantur.

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *adnotationes in prophetas minores*, quæ in lucem editæ sunt primum per partes, Basileæ ab anno MDXXXV. 8. deinde coniunctim vna cum commentariis eius in prophetas maiores, Geneuæ MDLVIII. MDLXXVIII. fol. duobus voluminibus:

IO. CALVINI *prælectiones in prophetas minores*, a Io. Budæo et Carolo Ionuillæo collectæ, Geneuæ MDLIX. MDLXXXI. MDCXII. fol. gallice Geneuæ MDLX. MDLXVII. fol. MDLXV. 4. **

LAMBERTI DANAEI *commentarius in Ioelem, Amos, Michaeam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Haggæum, Zachariam et Malachiam*, Geneuæ MDLXXVIII. 8. ac *commentarius in duodecim prophetas minores*, Geneuæ MDLXXXVI. 8. MDXCIV. 4.

* *deutsche acta eruditorum volum.* XVIII. p. 801. *frubaufgelesene früchte* 1737. p. 70. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 728.

** Sunt etiam in CALVINI *operum tomo* V. cuius partem secundam constituunt, Amstelodami MDCLXVII. fol.

saraugustae MDLXXXI. fol. Venetiis MDLXXXV. MDLXXXVII. 8. ac locupletata a *Gabriele Gyr*... MDCIV. 4.

LEONIS DE CASTRO *commentaria in Hosea*... *ex veterum patrum scriptis, qui prophetas omnes* ... *referunt*, Salmanticae MDLXXXVI. fol. *

HIERONYMI OSORII, senioris, *commentari*... *et Zachariam:* **

FRANCISCI VAVASSORIS *commentarius* ... *prophetam*, *** qui de eruditione auctoris testatur ... litatem promittit.

COMMENTARII IN PROPHETAM IOEL...

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI duplex *commentarius* ... quorum alter isque breuior vna cum Amoso et Ob... diit sub titulo: *enarratio in tres prophetas, Ioelem,* ... *Obadiam, nunc primum in lucem edita*, Ar... MDXXXVI. 8 * quae etiam in sermonem germanic... uersa lucem vidit. ** Alter eiusdem *commentarius in* ... est copiosior, a *Vito Dieterico* ex Lutheri recitationib... demicis collectus et MDXLVII. in lucem emissus *** ... que germanice editus, Ienae MDLIII. 4. *

IO. DRACONITIS *Ioel, Micheas et Zacharias, pr*... *ebraice, cum translationibus chaldaica, graeca et germ*...

---

* ANTONII *bibliotheca hispan. noua tomo* II. p. 12.

** translatus est in OSORII *opera*, quae in conspectum pu... venerunt Romae MDXCII. fol. quatuor tomis.

*** commentarius hic separatim lucem haud vidit. Attame... publici factus est in VAVASSORIS *operibus*, quae Amste... MDCCIX. fol. prodierunt, p. 535. confer: NICERONII ... *tom.* XXVII. p. 138.

* est in LVTHERI *tomis latinis ienensibus tom.* III. p. 478.

** in *tomis lipsiensibus tom.* VIII. p. 156. ac *balensibus tom.* VI. p...

*** latine exstat in *tom. latin. vitemberg. tom.* IV. p. 348. ac ... *tom.* IV. p. 764.

* translata est versio haec in *tomos germanicos vitembergens. tom*... p. 347. *altenburg. tom.* VI. p. 919. *lipsiens. tom.* VIII. p. 1... *lens. tom.* VI. p. 2148.

mixtione non mediocri commentarius hic est atque optimis prophetarum minorum expositionibus adnumeratur.

3) *Pontificiorum*

BENEDICTI ARIAE MONTANI *commentarii in duodecim prophetas minores*, Antuerpiae MDLXXI. fol. ibidem MDLXXXII. 4.

FRANCISCI DE RIBERA *commentarii in librum duodecim prophetarum, sensum prophetarum historicum et moralem, persaepe etiam allegoricum complectentes*, qui prae aliis commentariis, ab ecclesiae romanae doctoribus conscriptis, se commendarunt saepiusque in lucem emissi sunt, Antuerpiae MDLXXI. Salmanticae MDLXXXVII. Romae MDXC. Coloniae MDXC. MDXCIII. MDC. MDCX. Parisiis et Duaci MDCXI. fol. Praefatus est auctor de optimo genere interpretandi prophetas: de tempore, quo illi floruerint, atque aliis argumentis. Compendium operis huius dedit in *commentariis historicis selectis in duodecim prophetas minores*, Salmanticae MDXCVIII. Coloniae MDC. Antuerpiae MDCXI. 8.

PAVLLI DE PALACIO *commentarius in duodecim prophetas minores*, Coloniae MDLXXXIII. MDLXXXVIII. 8.

MICHAELIS DE PALACIO *explanationes in duodecim prophetas minores secundum litteralem, anagogicum, allegoricum et tropologicum sensum*, Salmanticae MDXCIII. fol.

FRANCISCI A MESSANA *paraphrasis in duodecim prophetas minores, cum lectura in Zachariam*, Antuerpiae MDXCVII. 4.

CHRISTOPHOR. A CASTRO *commentarii in duodecim prophetas minores*, libris XII. cum paraphrasi, Lugduni MDCXV. Moguntiae MDCXVIII. fol. qui inter praecipuos commentarios, a pontificiis editos, referendi sunt:

PETRI A FIGEIRO *commentarii in duodecim prophetas minores*: *

CASPAR. SANCTII *commentarius in prophetas minores*, Lugduni MDCXXI. fol. qui expositionibus melioris notae adnumerandus est:

* Sunt in eius operibus, quae edita sunt Lugduni MDCXV. fol. duobus tomis.

IO. PHELIPPAEI *commentarii in duodecim prophetas minores*, Parisiis MDCXXXIII. fol. quatuor voluminibus:

THOMAE CALONAE *commentaria moralia super duodecim prophetas minores*, Panormi MDCXLIV. fol.

PETRI MAVCORPS *paraphrasis libri Baruch et duodecim prophetarum minorum*, gallice, Parisiis MDCXLIV. MDCXLV. 12. duobus voluminibus.

COMMENTARII IN PROPHETAM HOSEAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *in [illegible]eam prophetam adnotationes*, Vitembergæ prælectæ anno MD[illegible]XXVI. quæ et eodem loco annoque 8. in lucem exierunt et in sermonem germanicum translatæ sunt: * eiusdem: *in Hoseam prophetam enarratio, ab ipso in publicis prælectionibus tradita et postea recognita, collecta per Vitum Theodorum, Norimbergensem, plena pia doctrinæ et salutarium consolationum*, Vitembergæ MDXLV. 8. Francofurti MDXLVI. 8. ** quæ itidem germanice reddita est a *Friderico Drackstetio*; *** non debita autem diligentia: [illegible]

WOLFGANGI FABRITII CAPITONIS *commentarius in Hoseam*, Argentorati MDXXVIII. 8.

IACOB. MATTHAEI *prælectiones in Hoseam*, Basileæ MDXC. 4.

SALOMONIS GESNERI *Hoseas illustratus*, Vitembergæ MDCI. MDCXIV. 8. qui libro hoc duplicem latinam versionem Hoseæ, alteram Hieronymi ex ebræo; alteram Benedicti Ariae Montani ex chaldaica paraphrasi Ionathanis cum Hieronymi commentario exhibuit; ipse autem, præter præfationem ac notas, ad marginem adpositas, nihil addidit.

MICHAE[illegible]

* interpretatio germanica locum habet in LVTHERI *operibus*, a m[illegible] editis, *tom.* VI. p. 1497.

** exstat in LVTHERI *tomis latinis, vitembergens. tom.* IV. p. 39[illegible] ac *ienensib. tom.* IV. p. 598.

*** habetur in LVTHERI *tomis germanicis, vitembergensibus tom.* VII[illegible] p. 233 *altenburgensibus tom* VIII. p. 593. *lipsiensibu*[illegible] p. 1. *halensibus*, cura mea editis, *tom.* VI. p. 1550.

* de vtraque interpretatione plura disserui *præfat*[illegible] *tomos halenses, tom.* VI. p. 16. seqq.

MICHAELIS KRACKEWITZII *commentarius in Hoseam*, Francofurti MDCXIX. 4.

BALTHASARIS MEISNERI *Hoseas, nouo commentario per textus analysin, eiusdem exegesin, dubiorum solutionem et locorum communium adnotationem perspicue illustratus*, Vitembergae MDCXX. 8. qui commentarius multa complectitur, quae erudita sunt atque vtilia: *

IO. HENRICI VRSINI *Hoseas, commentario litterali emucleatus*, Noribergae MDCLXXVII. 8.

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in prophetam Hoseam, in quo textus ebraeus, tam christianis; quam ebraeis interpretibus non parum difficilis visus, ea, qua fieri potuit, adcuratione expenditur: singula capita analysi commoda disponuntur et loci communes subiunguntur*, Francofurti ad Moenum MDCLXXXVII. 4. ** cuius auctor vti aliorum librorum sacrorum; ita huius quoque felicissimum interpretem se praebuit suoque commentario apud omnes, qui rerum exegeticarum satis periti sunt, eam existimationem conciliauit, vt iure optimus ille habeatur:

HERMANNI VON DER HARDT *Hoseas, illustratus chaldaica Ionathanis versione et philologicis celebrium rabbinorum, Raschi, Aben-Esra et Kimchi, commentariis*, Helmstadii MDCCII. 4. *** cuius etiam exstat: *Hoseas, historiae et antiquitati redditus*, Helmstadii MDCCXII. 4. * Continentur eo dissertationes, quibus Hardtius Hoseae vaticinia itidem illustrat; ita tamen, vt interpretationes ad singulares singulas suas hermeneuticas adcommodet:

IO. CONRAD. WACKII *expositio atque illustratio Hoseae*, Ratisbonae MDCCXI. 8. liber, non contemnendus: **

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 88.

** *acta eruditorum* MDCLXXXVII. p. 429. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 734. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 87.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 89. ALETHAEI *bericht von commentar. vber die schrift part.* III. p. 225. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 89. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 917.

* *noua litteraria hamburgens.* MDCCIII. p. 74.

** *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 1128. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 88.

IO. ABR. KROMAYERI *specimen fontium scripturæ sacræ apertorum, editum in illustrandis vaticiniis Hoseæ, Ioelis et Amosi*, Amstelodami MDCCXXX. 8. * qui libellus non alio, nisi quodam iure huc referri potest. Spectat ille non ad solum Hoseam quumque auctor id agit, vt vocum obscuriorum ac rariorum origines ac significationes ex linguis chaldaica, syriaca et arabica restituat, locis tantum nonnullis lucem præbet:

IO. GEORGII TERNII *fast vnd kraft des schweren vnd in redensarten kurtz gefasten propheten Hoseæ, bestehend in einer erklärung, auserlesenen præloquiis, exordiis, lehrreichen propositionen ieder verse, auch sonderlichen doctrinal-moral vnd philosophischen anmerckungen vber alle capitel vnd verse aufs fleissigste verfasset*, cuius scripti pars prima Ienæ MDCCXL. 8. secunda Eisenbergæ MDCCXLVIII. 8. prodiit. In illis caput tantum primum ac pars capitis secundi libri Hoseæ enarrantur. Reliquæ haud sequutæ sunt auctorque susceptum opus ad finem minus perduxit. Qualem ille operam præstiterit, ex adducto titulo haud difficulter colligendum est. **

2) *Reformatorum*

IO. MERCERI *prophetia Hoseæ chaldaice, cum commentariis Kimchii, Aben Esræ et Salomonis Iarchi*, ebraice et latine, Geneuæ MDLXXIV. MDXCVIII. Lugduni Batauorum MDCXXI. 4. Prodiit quoque eiusdem *commentarius in Hoseam, Ioelem, Amosum, Abdiam et Ionam, vna cum commentariis Kimchii, Aben-Esræ et Iarchi*, latine, Geneuæ typis Roberti Stephani fol. Giessæ MDCXCV. 4.

AMANDI POLANI A POLANSDORF *analysis libri Hoseæ prophetæ*, Basileæ MDXCIX. 4. MDCI. 8.

HIERONYMI ZANCHII *commentarius in Hoseam*, Neostadii MDC. 4. ***

DAVI-

* *acta eruditorum* MDCCXXXI. p. 336.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1743. p. 420. *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volumin.* I. p. 102. KRAFTII *theologische bibliothec volumin.* III. p. 464.

*** obtinuit quoque locum in eiusdem operum *tbi* quæ publicæ luci exposita sunt Geneuæ MDCXIX.

DAVIDIS PAREI *Hoseas propheta, commentario illustratus*, Heidelbergae MDCV. MDCIX. 4. * Singulorum libri Hoseae capitum tres versiones exhibentur: duae latinae, altera ex ebraeo; altera ex chaldaeo targum Ionathanis expressa, ac graeca septuaginta interpretum: **

ANDREAE RIVETI *commentarius in Hoseam*, Lugduni Batauorum MDCXXV. 4. ***

IEREMIAE BVRROVGHS *exposition of the prophet Hosea*, Oxonii MDCXLIII. MDCLII. 4. tribus voluminibus:

EDVARDI POCOCKII *commentary of the prophecy of Hosea*, Oxonii MDCLXXXV. fol. qui commentarius doctissimus est, collectus praecipue ex versionibus linguarum orientis: scriptis iudaeorum, editis pariter ac manu scriptis: lexicorum libris rarioribus aliorumque doctrinae monimentis. Multa eo continentur, ab iis, qui itidem Hoseam interpretati sunt, praetermissa: *

IO. BIERMANNI *de prophetie van Hosea*, Vltraiecti MDCCII. 4. ad quem commentarium conscribendum auctor multam industriam; nec mediocrem eruditionem adhibuit. Explicat diligenter non solum voces ac dictiones illisque ex antiquitatum monimentis lucem adfert; verum etiam res ipsas vaticiniorum, ac qualis eorum sensus sit litteralis ac mysticus, ostendit, ea ratione, vt Cocceii principia hermeneutica sequatur. **

3) *Pontificiorum*

IO. QVINQVARBOREI *notae et latina versio chaldaicae paraphrasis in Hoseam, Amosum, Ruth et threnos*, Parisiis MDLVI. 4.

HIERONYMI BOX, *Guadalupensis, commentaria in Hoseam prophetam, christianae philosophiae praeceptis adcommodata, adiectis obseruationibus cum parabolis elegantissimis*, Caesar

---

* exstat etiam in eius *operum tomo* I. p. 463.

** FABRICII *historia bibliothecae part.* III. p. 354.

*** qui etiam in eius *operum theologicor. tom.* II. p. 481. exstat.

* *acta eruditor.* MDCLXXXVI. p. 576.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec.* p. 734.

ſaraugustæ MDLXXXI. fol. Venetiis MDLXXXV. 4. Lugdun MDLXXXVII. 8. ac locupletata a *Gabriele Gyrelo*, Brixi MDCIV. 4.

LEONIS DE CASTRO *commentaria in Hoſeam prophetam ex veterum patrum ſcriptis, qui prophetas omnes ad christum referunt*, Salmanticæ MDLXXXVI. fol. *

HIERONYMI OSORII, ſenioris, *commentarius in Hoſeam et Zachariam:* **

FRANCISCI VAVASSORIS *commentarius in Hoſeam prophetam*, *** qui de eruditione auctoris teſtatur atque vtilitatem promittit.

COMMENTARII IN PROPHETAM IOELEM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI duplex *commentarius in Ioelem*, quorum alter isque breuior vna cum Amoſo et Obadia prodiit ſub titulo: *enarratio in tres prophetas, Ioelem, Amos et Obadiam, nunc primum in lucem edita*, Argentorati MDXXXVI. 8 * quæ etiam in ſermonem germanicum conuerſa lucem vidit. ** Alter eiusdem *commentarius in Ioelem* eſt copioſior, a *Vito Dieterico* ex Lutheri recitationibus academicis collectus et MDXLVII. in lucem emiſſus *** poſteaque germanice editus, Ienæ MDLIII. 4. *

IO. DRACONITIS *Ioel, Micheas et Zacharias, prophetæ, ebraice, cum translationibus chaldaica, græca et germanica, expli-*

* ANTONII *bibliotheca hiſpan. noua tomo* II. p. 12.

** translatus eſt in OSORII *opera*, quæ in conſpectum publicum venerunt Romæ MDXCII. fol. quatuor tomis.

*** commentarius hic ſeparatim lucem haud vidit. Attamen iuris publici factus eſt in VAVASSORIS *operibus*, quæ Amſtelodami MDCCIX. fol. prodierunt, p. 535. confer: NICERONII *memoires tom.* XXVII. p. 138.

* eſt in LVTHERI *tomis latinis ienenſibus tom.* III. p. 478.

** in *tomis lipſienſibus tom.* VIII. p. 156. ac *halenſibus tom.* VI. p. 2066.

*** latine exſtat in *tom. latin. vitemberg. tom.* IV. p. 348. ac *ienenſib. tom.* IV. p. 764.

* translata eſt verſio hæc in *tomos germanicos vitembergenſ.* III. p. 347. *altenburg. tom.* VI. p. 919. *lipſienſ. tom.* VI *halenſ. tom.* VI. p. 2148.

explicatione prophetiae et indice regni christi, Vitembergae MDLXV. fol. coniunctim editi; antea autem separatim: *

NICOLAI SELNECCERI *anmerckungen uber den propheten Hoseam, Ioel und Micham*, Lipsiae MDLXXVIII. 4.

ELIAE SCHADAEI *synopsis Ioelis praecipuorum locorum et rerum*, Argentorati MDLXXXVIII. 4.

IACOBI MATTHIAE *praelectiones in Ioelem*, Basileae MDXC. 8.

BENIAMINI BONERI *paraphrasis prophetae Ioelis, belli turcici importunitatem, poli grauitatem, soli prauitatem proponens*, Francofurti ad Oderam MDXCVII. 4.

IO. WOLDERI *διέξοδος prophetarum Ioelis et Ionae*, Vitembergae MDCV. 4.

SALOMONIS GESNERI *commentarius in Ioelem*, Vitembergae MDCXIV. 8.

IO. HENRICI VRSINI *commentarius in Ioelem*, Francofurti MDCXLI. 8.

IO. STRALII *ioelische wunderzeichen in erklärung dieses propheten*, Vitembergae MDCL. 4.

IO. GVIL. ZIEROLDI *der prophet Ioel vom ausgang des alten und anfang des neuen testaments, durch alle sieben zeitordnungen bis ans ende der welt*, Francofurti MDCCXX. 4. cuius commentarii ea est ratio, vt complectatur nouam versionem textus ebraei: paraphrasin atque interpretationem singularum vocum, ad auctoris sententiam, in litteris ebraeis singularem inesse vim significandi, adcommodatam: **

CHRISTIANI FRIDERICI BAVERI *interpretatio prophetiae Ioelis, ad promouendam adcuratiorem fontium considerationem disputationibus subiecta*, Lipsiae MDCCXLII. 4. qua auctor operam in eo posuit, vt Ioelis vaticinia, ebraice scripta, in linguam latinam adcuratius conuerteret eademque additis notis explicaret ac qualis eorum sit vis, monstraret: ***

SIEG-

* MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* II. p. 172.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 739. *samlung von alten und neuen theol. sachen*, 1720. p. 519.

*** *nachrichten von den neuesten theologischen büchern volum.* II. p. 358. *e eruditor.* MDCCXLIV. p. 541. ALETHAEI *berichte von commentariis uber die schrift part.* VIII. p. 353.

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung des propheten Ioels*, Halæ MDCCLVI. 4.

2) *Reformatorum*

EDVARDI TOPSELI *commentarius in Ioelem*, Londini MDLVI. et MDCXIII. 4.

FRANCISCI BVNNY *enarratio in Ioelem prophetam*, Londini MDLXXXVIII. MDXCV. 8.

IO. LEVSDENII *Ioel explicatus, in quo textus ebræus prophetæ Ioel variis modis explicatur, ſcilicet per paraphraſin chaldaicam, maſoram magnam et paruam et per trium præſtantiſſimorum rabbinorum commentaria rabbinica; nec non per varias notas philologicas*, Vltraiecti MDCLVII. 8. In fine adiunctus eſt *Obadias, eodem fere modo illuſtratus.* Qui philologiæ ſacræ ac ſpeciatim litteris rabbinicis ſtudia ſua conſecrant, illi libro hoc vtiliter vti poſſunt:

EDVARDI POCOCKII *commentary on the prophecy of Ioel*, Oxonii MDCXCI. fol. * qui commentarius ex ſermone anglico latine redditus eſt atque in lucem emiſſus, Lipſiæ MDCXCV. 4. ** Prophetam hunc Pocockius eodem modo illuſtrauit, quo illum explanaſſe Hoſeam, antea animaduerti. Operam ſuam ad id præcipue contulit, vt ad explicandas vocum dictionumque ſignificationes ex linguis arabica, ſyriaca, chaldaica ac libris rabbinorum adiumenta ſumeret:

CORNELII HASAEI *prophetia Ioelis, analyſi et poſitionibus theologico-philologicis illuſtrata*, Bremæ MDCXCVII. 4.

IO. IACOBI SCHVRMANNI *prophetiſche ſchaubühne der göttlichen gerichte*, ſub quo titulo auctor interpretationem prophetæ Ioelis edidit, Veſaliæ MDCC. 4. eamque poſtea in ſermonem belgicum ipſe conuertit ac cum inſcriptione: *prophetie des propheten Ioels* iuris publici fecit, itidem Veſaliæ MDCCIII. 4. Quæ Ioel prædixit, illa Schurmannus ad nouem periodos reuocat, quorum vaticiniorum ea ſit ratio,

* *actor. eruditor. ſupplement. tom.* II. p. 45.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 736. *bœkzaal* MDCXCVII. *part.* II. p. 233.

tio, vt euentus aliorum iam exstiterit; aliorum autem adhuc exspectari debeat: *

THEODORI VAN TOLL *uitlegginge van den propheet Ioel*, Vltraiecti MDCC. 4. qui commentarius, belgice scriptus, inter optimas Ioelis expositiones referendus est. Praebet auctor singularem lucem vaticiniis ex historiarum atque antiquitatum monimentis ostenditque, se linguarum ac litterarum, quae ad philologiam pertinent, non mediocriter peritum esse: **

SAMVEL. CHANDLERI *paraphrase and critical commentary on the prophecy of Ioel*, Londini MDCCXXXV. 4. *** qui liber duabus constat partibus. Altera complectitur paraphrasin, qua caput quoduis in singulares diuiditur sectiones quumque textus versio anglica exhibetur, e regione huius statim illa ponitur. Altera pars est commentarius, quo Chandlerus diligentiam atque eruditionem probauit. Adiit praecipue fontes ebraeos: consuluit interpretes veteres ac recentiores versionumque auctores; nec sacros tantum; sed etiam profanos libros, Graeciae ac Latii, adhibuit ad commentarium hunc conscribendum.

3) *Pontificiorum*

SEBASTIANI TVSCANI *commentarius in Ioelem*, qui prodiisse memoratur Coloniae MDLVI.

GILBERTI GENEBRARDI *Ioel, cum adnotationibus et versione trium rabbinorum*, Parisiis MDLXIII. 4.

SIMONIS SIMONIDIS *Ioel propheta*, Cracouiae MDXCIII. 4.

COMMENTARII IN PROPHETAM AMOSVM

1) *Lutheranorum*

ELIAE SCHADAEI *commentarius in Amos prophetam*, Argentorati MDLXXXVIII. 4.

IO.

* *acta eruditorum* MDCCIV. p. 504. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 337.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 732.

*** *acta eruditorum* MDCCXXXVIII. p. 617. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumin.* VIII. p. 121.

2) *Reformatorum*

PETRI BARONIS *praelectiones XXXIX. in* l... cum aliis quibusdam *Osmundus Lake* euulgauit, MDLXXIX. fol. *

IO. IACOBI GRYNAEI *enarratio propheta* ... leae MDLXXXI. 8.

FRANCISCI IVNII *lectiones in Ionam proph*... delbergae MDXCIV. 4. *

IO. KINGII *lectures vpon Ionas*, quae saepius ... prodierunt, Londini MDXCIV. MDC. MDCXI. ... Oxonii MDXCVII. 4.

IO. PHILIPPI MILAEI *erklärung des proph*... Heidelbergae MDCXIV. 4.

IO. LEVSDENII *Ionas, illustratus per paraphr*... *daicam, masoram magnam et paruam et per trium p*... *ssimorum rabbinorum, Schelomonis Iarchi, Abr. Aben-E*... *uidis Kimchii textum rabbinicum punctatum; nec n*... *rias notas philologicas*, Traiecti ad Rhenum MDCLVI ... ter alia, librum hunc commendant prolegomena ... continentur dissertationes de textu ebraeo et eius ... genere: de paraphrasibus chaldaicis: de masorae ... forma, caussa efficiente et finali: de commentariis ... rum in genere et de tribus rabbinis in specie, scilice... lomone Iarchi, Aben-Ezra et Dauide Kimchi, ac ... an lectio rabbinorum sit christianis necessaria: qua ... lectio rabbinorum cum fructu sit incipienda et con...

IO. CROCII *commentarius in Ionam*, ... MDCLVI. 8.

GERARDI OVTHOFII *het boek van den pr*... *verklaardt*, Amstelodami MDCCXXIII. 4. qui com... est erudite scriptus, eoque multa ex antiquiore ... ac historia adferuntur lectione digna: **

L. STEVERSLOOT *Iona de propheet*, Lugduni B... MDCCXXX. 4.

ARN. VAN DER MEER *ouer de profetsye* ... Gorichemii MDCCXLII. 4.

---

* sunt in eius *operum theologicorum tomo* I. p. 1327.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 744.

IO. ELLISII *commentarius in Obadiam prophetam*, Londini MDCXII. 8.

IO. LEVSDENII *Obadias ebraice et chaldaice, vna cum masora magna et parua et cum trium praestantissimorum rabbinorum, scilicet Schelomonis Iarchi, Aben-Ezrae et Dauidis Kimchii commentariis textualibus*, quod opusculum Leusdenius vna cum *Ioele explicato*, antea a me enarrato, edidit, Vltraiecti MDCLVII. 8.

LVDOVICI MICHAEL. CROCII *specimen philologicum in prophetam Obadiam, ebraice, chaldaice, syriace et arabice*, cum commentario rabbinorum quorumdam, Bremae MDCLXXIII. 4

GERARDI OVTHOFII *prophetia Obadiae illustrata*, belgico sermone, Groningae MDCC. 8. ac cum accessionibus Dordraci MDCCXXX. 4. qui commentarius est, laude ac lectione dignus. *

3) *Pontificiorum*

MARTINI DEL CASTILLO *commentarius in Abdiam prophetam*, MDLVI. 4.

LVDOVICI DE LEON *commentarius in Abdiam prophetam et in epistolam ad Galatas*, Salmanticae MDLXXXIX. 4.

COMMENTARII IN PROPHETAM IONAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *der prophet Iona, ausgelegt*, Vitembergae MDXXVI. 8. et 4. Erfordiae eodem anno 8. MDXXXI. 8. ** Explicatio haec in linguam latinam translata est a *Iusto Iona* prodiitque sub titulo: *enarrationes in Ionam prophetam, e germanico latine reddita*; *** praeter hanc autem versionem, alia latina, cuius auctor *Vincentius Opsopaeus* est, lucem vidit, inscripta: *commentarius in Ionam prophetam, iam nouissime post aliorum translationes latinus factus*, Hage-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 742.

** exstat in LVTHERI *tomis germanicis, vitembergensibus tom.* V. p. 310. *ienens. tom.* III p. 214 *altenburg. tom.* III. p. 351. *lipsiens. tom.* VIII. p. 316. *halens. tom* VI. p 2496

*** exstat in LVTHERI *tomis latinis vitemberg. tom.* IV. p. 404.

Hagenoæ MDXXVI. 8. Interpretationum harum latinarum priorem Lutherus adprobauit hocque epistola, ad Ionam exarata, testatus est. Memoratur et tertia, tituli huius: *Ionas cum adnotationibus, in latinam linguam traductus a Ioanne Lonicero*, Argentorati MDXXVI. 8. *

PETRI ARTOPOEI *commentarius in Ionam*, Stetini MDXLV. 8. Basileæ MDLVIII. 8.

IODOCI WILLICHII *commentarius in Obadiam, Ionam, Habacuc, Haggæum*, Basileæ MDXLVI. 8.

IO. BVGENHAGII *Ionas propheta expositus*, Vitembergæ MDL. MDLXI. 8.

NICOLAI SELNECCERI *auslegung vber den Ionam, Nahum, Habacuc, samt den sieben buspsalmen*, Lipsiæ MDLXVII. 4.

IO. POMARII *auslegung des propheten Ionæ*, Magdeburgi MDLXXIX. 4. Lipsiæ MDXCIX. 4. Stetini MDCLXIV. 8.

ELIAE SCHADAEI *synopsis præcipuorum locorum Ionæ*, Argentorati MDLXXXVIII. 4.

IO. WOLDERI *διέξοδος prophetiarum Ionæ et Ioelis*, Vitembergæ MDCV. 4.

BARTHOLDI KRACKEWITZII *commentarius in Ionam*, Hamburgi MDCX. Giessæ MDCXI. 8. qui doctus ac luculentus est:

THEODORI SCHNEPFII *commentarius in Ionam*, Rostochii MDCXIX. 4.

ANDREAE MYLII *commentarius in Ionam*, Regiomonte MDCXL. 4. qui et antea Francofurti MDCXXIV. 4. prodiisse dicitur.

IO. HENRICI VRSINI *Ionas, commentario ex optimorum veterum et recentium interpretum monimentis illustratus*, Francofurti MDCXLII. 8.

BALTHASARIS SCHEIDII *Ionas propheta, philologico commentario expositus*, Argentorati MDCLIX. MDCLXV. 4. qui optimis Ionæ interpretibus adnumerandus cuiusque adductus liber commendandus est, si quis eruditam prophetæ huius expositionem consulere velit:

---

* plura de commentario hoc a me dicta sunt *præfatione* THESAURI *tomis balensibus*, *tom.* VI. præmissi p. 23.

IO. GERHARDI *adnotationes posthumae in prophetas Amos et Ionam*, Ienae MDCLXIII. MDCLXXVI. 4. quarum iam antea mentionem feci:

AVGVSTI PFEIFFERI *praelectiones in prophetiam Ionae, recognitae et in iustum commentarium redactae, quibus emphases vocum eruuntur, verus sacrae scripturae sensus exponitur, sententiae variae et iudaeorum et christianorum adducuntur, falsae refelluntur et quaestiones dubiae resoluuntur*, Vitembergae MDCLXXI. Lipsiae MDCLXXXVI. Vitembergae MDCCVI. 4. in quibus conscribendis auctor breuitatem quidem sectatus est; multa tamen congessit, lectione digna, de rebus praecipue, ad ipsum Ionam spectantibus: librum eius in partes diligenter diuisit atque addidit expositionem: *

FR. ALB. CHRISTIANI *Ionas illustratus*, Lipsiae MDCLXXXIII. 8.

IACOBI BIRCHERODII *Ionae prophetae liber, expositione litterali et exegetica illustratus*, Hafniae MDCLXXXVI. 4. cuius commentarii auctor debitam laudem consequutus est. Praeter notitiam scriptorum, qui vel integrum Ionae librum; vel partem eius illustrarunt, complectitur ille explicationem philologicam ac theologicam eamque eruditam, solidam ac perspicuam, vna cum locis communibus: **

HERMANNI VON DER HARDT *aenigmata prisci orbis, Ionas in luce, in historia Manassis et Iosiae, ex eleganti veterum Ebraeorum stilo solutum aenigma*, ceter. MDCCXXIV. fol. Opus hoc exhibet coniunctim multas commentationes de Iona atque aliis rebus, quarum pleraeque antea separatim prodierant; nonnullae autem nunc primam videbant lucem. In conficiendo isto auctor ingenio suo temere vsus est eique ita indulsit, vt statueret, quae aperte non solum falsa ac peruersa sunt; sed etiam inepta atque in auctoritatem scripturae sacrae iniuriosa. Quae et caussa fuit, cur liber hic publice proscriberetur: ***

* ARNDII *bibliothec. Mayeri biblica continuata* p. 96.

** *bibliothequ. vniuers. tom.* x. p. 161. ARNDIVS *dicto loco.*

*** *deutsche acta eruditor. volumin.* VIII. p. 534. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1727. p. 546. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 557. *bibliotheca bremens. tom.* VII. p. 74.

SALOMONIS GESNERI *paraphrasis et expo[...] [...]hum*, Vitembergae MDCIV. 8.

IO. HENRICI VRSINI *hypomnemata in Aba[...] [...]hum*, Francofurti MDCLII. 8.

MATTHIAE HAFENREFFERI *commentariu[...] et Habacuc*, Stutgardiae MDCLXIII. 4.

ADAMI WILDII *meditationes sacrae in prophe[...] cuius vaticinii verus pariter ac genuinus, a spirit[...] tentus, sensus litteralis ostenditur*, Francofurti M[...] quae erudite conscriptae sunt et ad prophetam N[...] cte intelligendum atque explicandum multam [...] ferunt: *

IO. GOTTLIEB. KALINSKY *vaticinia Chab[...] chumi itemque nonnulla Iesaiae, Micheae et Ezechi[...] obseruationibus historico-philologicis ex historia Di[...] circa res Sardanapali illustrata*, cum praefatione [...] *Burgii*, Vratislauiae MDCCXLVIII. 4. Opus ho[...] eruditionis, adcurationis atque vtilitatis ac quan[...] stum ac perpetuum commentarium in dictos pro[...] plectatur; ea tamen abunde suppeditat, quae illis [...] ferunt. Constat id duabus partibus, quarum p[...] ria veterum scriptorum de Sardanapalo vindicatu[...] Medarum ab Assyriis non ad Assarhaddonis initi[...] regni finem reuocatur; posteriore vero oracula [...] ex eadem historia explicantur. Quam ob rem [...] me librum hunc quodam modo huc referre po[...]

2) *Reformatorum*

THEODORI BIBLIANDRI *propheta Nahum [...] ritatem ebraicam latine redditus, cum exegesi, q[...] ratio redditur et auctoris sententia explicatu[...]* MDXXXIV. 8.

LVDOVICI CROCII *commentarius in Nah[...]* MDCXX. MDCXXVII. 12.

* ALETHAEI *berichte von den commentariis vber die sc[...]* p. 53.

** *acta eruditorum* MDCCXLIX. p. 459. KRAFTII *theo[...] thec* vol. III. p. 387.

3) *Pontificiorum*

IO. FERI *commentarius in Ionam*, Lugduni MDLIV. Antuerpiae MDLVII. Venetiis MDLXVII. 8. ac germanice Coloniae MDLXVII. 8.

SEBASTIANI TVSCANI *commentaria in Ionam prophetam*, Venetiis MDLXXIII. 8.

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in Ionam prophetam*, Coloniae MDXCIV. fol. ibidem MDXCV. 8.

IO. TREMINII *commentarii in Ionam, vna cum paraphrasi poetica*, Oriolae MDXXIII. 4.

IO. BAPTISTAE VWENI *commentarius in Ionam, litteralis et moralis*, in lectiones; siue sermones exegeticos LX. diuisus ac copiosus, Antuerpiae MDCXL. fol.

GABRIELIS ACOSTAE *commentarius in Ionam*, Lugduni MDCXLI. fol.

FRANCISCI DE SALINAS *commentarii in Ionam prophetam*, quod amplum opus prodiit Lugduni ab anno MDCLII. fol. tribus tomis:

ANGELI PACIVCHELLI *lectiones in Ionam prophetam*, quae primum sermone italico lucem adspexerunt, sub titulo: *lezzioni morali supra Giona profeta*, Venetiis MDCLXIV. fol. tribus tomis, quae tertia editio numeratur, ac quartum ibidem MDCGI. fol. Deinde *lectiones* hae ex italica lingua in latinum conuersae in publicum conspectum venerunt, cum Monachii MDCLXXII. fol. tum Antuerpiae itidem tribus tomis, quorum primus ac secundus MDCLXXX. ac tertius MDCLXXXIII. fol. prodierunt. Opus hoc magnum quidem est; paruam autem vtilitatem promittit. Dicta in eo sunt non pauca, quae salutares regulas praebent animosque hominum ad piorum morum studia commouere possunt. Attamen permulta in eodem habentur inania, inutilia, fabulosa, sine iudicio studioque veritatis congesta. *

COMMENTARII IN PROPHETAM MICHAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in Micham prophetam, collectus ex eius praelectionibus, nunc primum in lucem editus*

* *acta eruditor.* MDCLXXXIV. p. 443. QVETIFII et ECHARDI *scriptor. ordin. praedicator. tom.* II. p. 592.

DAVIDIS CHYTRAEI *lectiones in prophet*[...] quæ exſtant quidem; * ignoro autem, num illæ [...] prodierint, an minus: quo loco atque anno luc[...] xerint: **

HELVICI GARTHII *commentarius in prophet*[...] *cuc*, Vitembergæ MDCV. 8.

MATTHIAE HAFENREFFERI *commentariu*[...] *et Habacuc*, Stutgardiæ MDCLXIII. 8. ***

IO. GEORGII ABICHTII *adnotationes ad vat*[...] *bakuki propheta*, Vitembergæ MDCCXXXII. 4. *

IO. GOTTLIEB. KALINSKY *vaticinia Cha*[...] *Nachumi illuſtrata*, Vratislauiæ MDCCXLVIII. 4. q[...] paullo ante vberius recenſui.

2) *Reformatorum*

IO. IACOBI GRYNAEI *hypomnemata in Hab*[...] ſileæ MDLXXXII. 8. cuius etiam exſtat: *commen*[...] *Haggæum, Obadiam et Habacuc*, Geneuæ MDLXXX[...]

DANIELIS TOSSANI *paraphraſis in orationem* [...] Francofurti MDXCIX. 8.

SALOMONIS VAN TIL *phoſphorus propheticus;* [...] *et Habakuki vaticinia, nouo ad iſtius canticum et hu*[...] *propheticum commentario illuſtrata et cum iuſta re*[...] *ria adcuratius collata*, Lugduni Batauorum MDCC[...] opus præclarum eſt atque omni laude dignum. [...] van Til, vti in aliis ſcriptis ſuis; ita in hoc quoq[...] tionem non mediocrem ac facultatem, monimen[...] diuinorum feliciter interpretandi. Qualis ſit nexu[...] quæ Habacucus litteris mandauit: qualis verboru[...] rum ſententia, diligenter oſtendit. Addita eſt diſſ[...] *anno, menſe et die nati chriſti:* **

* *tomo* II. *operum* eius p. 364.
** confer: SCHVTZII *vitam* CHYTRAEI, *libr.* I. p. 285
*** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 99.
* *ſamlung von alten vnd neuen theologiſchen ſachen*, 1732. [...]
** *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCCI. *mart.* p. 749 [...] *ditor.* MDCC. p. 545. *monatliche auszüge aus allerhand bü*[...] p. 545. ALETHAEI *berichte von den commentariis vber* [...] *part.* VI. p. 97. LILIENTHALII *exegetiſche biblioth*[...]

2) *Reformatorum*

THEODORI BIBLIANDRI *commentarius in Micham*, Tiguri MDXXXIV. 8.

ANTONII GILBY *commentary vpon Micha*, Londini MDLI. 8. MDXCI. 8.

EDVARDI POCOCKII *commentary on the prophecy of Micah*, Oxonii MDCLXXVII. fol. qui commentarius eadem ratione, qua reliquæ auctoris expositiones, a me iam memoratæ, conscriptus est ac communem cum illis laudem habet:

THEODORI VAN TOLL *vitlegginge van den propheet Micha*, Vltraiecti MDCCIX. 4. Quam eruditionem auctor in commentariis, antea a me enarratis, probauit, ea quoque commendat se expositio, iam adducta. Istum addictum esse sententiæ de exspectando regno mille annorum, nonnulli notarunt. *

3) *Pontificiorum*

CASPAR. GRAXAR *commentarius in Micheam prophetam*, Salmanticæ MDLXX. 8.

COMMENTARII IN PROPHETAM NAHVMVM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *enarratio in prophetam Nahum*, ** ac germanice, interprete *Stephano Agricola*, sub titulo: *auslegung des propheten Nahum*, MDLV. ***

DAVIDIS CHYTRAEI *explicatio propheta Nahumi*, quæ vna cum *explicatione propheta Michea* prodiit, Vitembergæ MDLXV. 8. anteaque a me iam commemorata est: *

NICOLAI SELNECCERI *auslegung vber den Ionam, Nahum, Habacuc, samt den sieben buspsalmen*, Lipsiæ MDLXVII. 4.

* *actor. eruditor. supplement. tom.* IV. p. 497. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 745. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 98.

** *tomo* IV. *vitemberg. latin.* p. 475.

*** est quoque commentarius hic germanice in LVTHERI *tomis germanicis*, *vitembergens. tom.* VIII. p 529. *altenburg. tom.* VII. p. 662. *lipsiens. tom.* VIII. p. 448. *halens. tom.* VI. p. 3040. cuius *præfatione* p. 28. vberiorem notitiam de interpretatione hac suppeditant.

* locum habet in CHYTRAEI *operum tomo* II. p. 341.

SALOMONIS GESNERI *paraphrasis et expositio in Nahum*, Vitembergæ MDCIV. 8.

IO. HENRICI VRSINI *hypomnemata in Obadiam et Nahum*, Francofurti MDCLII. 8.

MATTHIAE HAFENREFFERI *commentarius in Nahum et Habacuc*, Stutgardiæ MDCLXIII. 4.

ADAMI WILDII *meditationes sacræ in prophetam Nahum cuius vaticinii verus pariter ac genuinus, a spiritu sancto intentus, sensus litteralis ostenditur*, Francofurti MDCCXII. 4 quæ erudite conscriptæ sunt et ad prophetam Nahumum recte intelligendum atque explicandum multam lucem præferunt: *

IO. GOTTLIEB. KALINSKY *vaticinia Chabacuci et Nachumi itemque nonnulla Iesaiæ, Micheæ et Ezechielis oracula obseruationibus historico-philologicis ex historia Diodori Siculi circa res Sardanapali illustrata*, cum præfatione *Io. Friderici Burgii*, Vratislauiæ MDCCXLVIII. 4. Opus hoc est multæ eruditionis, adcurationis atque vtilitatis ac quamuis non iustum ac perpetuum commentarium in dictos prophetas complectatur; ea tamen abunde suppeditat, quæ illis lucem adferunt. Constat id duabus partibus, quarum priore historia veterum scriptorum de Sardanapalo vindicatur et defectio Medarum ab Assyriis non ad Assarhaddonis initium; sed ad regni finem reuocatur; posteriore vero oracula prophetica ex eadem historia explicantur. Quam ob rem existimaui me librum hunc quodam modo huc referre posse. **

2) *Reformatorum*

THEODORI BIBLIANDRI *propheta Nahum, iuxta veritatem ebraicam latine redditus, cum exegesi, qua versioni ratio redditur et auctoris sententia explicatur*, Tiguri MDXXXIV. 8.

LVDOVICI CROCII *commentarius in Nahum*, Bremæ MDCXX. MDCXXVII. 12.

PETR

* ALETHAEI *berichte von den commentariis vber die schrift part.* II p. 53.

** *acta eruditorum* MDCCXLIX. p. 459. KRAFTII *theologische bibliothec vol.* III. p. 387.

PETRI VAN HOEKE *explicatio analytica prophetarum Nahumi, Habacuci et Zephaniae*, quae sermone belgico prodiit, Lugduni Batauorum MDCCIX. 4. * in linguam germanicam autem conuersa, Francofurti MDCCX. 4. ** In explicatione hac auctor breuitati ac perspicuitati studuit, ac quae vaticiniorum sit sententia numque illa iam euenerint; nec non diligenter inuestigauit.

3) *Pontificiorum*

CYPRIANI DE LA HVERGA *commentarius in prophetam Nahum*, Lugduni MDLVIII. MDLXI. 8.

HECTORIS PINTI *commentarius in Danielem, Nahum et lamentationes Ieremiae*, Conimbriae MDLXXXII. Coloniae MDLXXXII. 8. Venetiis MDLXXXIII. 4. Antuerpiae MDXCV. 8. ***

AVGVSTINI DE QVIROS *commentarii in prophetas Nahum et Malachiam*, Hispali MDCXXII. fol. Lugduni MDCXXIII. 4.

COMMENTARII IN PROPHETAM HABACVCVM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *der prophet Habacuc, ausgelegt*, Vitembergae MDXXVI. 4. Erfordiae eodem anno 8. * latine, interprete *Io. Lonicero*, sub titulo: *Habacuc propheta, cum adnotationibus Martini Lutheri*, Argentorati MDXXVI. 8. **

WOLFGANGI FABRICII CAPITONIS *enarrationes in prophetam Habacuc*, Argentorati MDXXVI. 8.

DAVI-

---

* *actor. eruditor. supplement. tom.* IV. p. 402. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 99.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 745.

*** et in *operibus* eius *in vetus testamentum*, Coloniae MDCXVI. 4. quinque voluminibus ac Parisiis MDCXVII. fol. tribus voluminibus.

* est in LVTHERI *tomis germanicis, vitembergens. tom.* V p. 335. *ienens. tom.* III. p. 246. *altenburg. tom.* III. p. 418. *lipsiens. tom.* VIII. p. 462. *halens. tom.* VI. p. 3090.

** exstat in LVTHERI *tomis latinis vitembergens. tom.* IV. p. 484. e, quae de commentario hoc praefatus sum ad *tomum halens.* p. 129.

DAVIDIS CHYTRAEI *lectiones in prophetam Habacuc* quæ exſtant quidem; * ignoro autem, num illæ ſeparatim prodierint, an minus: quo loco atque anno lucem adſpexerint: **

HELVICI GARTHII *commentarius in prophetam Habacuc*, Vitembergæ MDCV. 8.

MATTHIAE HAFENREFFERI *commentarius in Nahum et Habacuc*, Stutgardiæ MDCLXIII. 8. ***

IO. GEORGII ABICHTII *adnotationes ad vaticinia Habakuki prophetæ*, Vitembergæ MDCCXXXII. 4. *

IO. GOTTLIEB. KALINSKY *vaticinia Chabacuci et Nachumi illuſtrata*, Vratislauiæ MDCCXLVIII. 4. quod opus paullo ante vberius recenſui.

2) *Reformatorum*

IO. IACOBI GRYNAEI *hypomnemata in Habacuc*, Baſileæ MDLXXXII. 8. cuius etiam exſtat: *commentarius in Haggæum, Obadiam et Habacuc*, Geneuæ MDLXXXI. 8.

DANIELIS TOSSANI *paraphraſis in orationem Habacuci*, Francofurti MDXCIX. 8.

SALOMONIS VAN TIL *phoſphorus propheticus; ſeu Moſis et Habakuki vaticinia, nouo ad iſtius canticum et huius librum propheticum commentario illuſtrata et cum iuſta rerum hiſtoria adcuratius collata*, Lugduni Batauorum MDCC. 4. quod opus præclarum eſt atque omni laude dignum. Probauit van Til, vti in aliis ſcriptis ſuis; ita in hoc quoque eruditionem non mediocrem ac facultatem, monimenta vatum diuinorum feliciter interpretandi. Qualis ſit nexus eorum, quæ Habacucus litteris mandauit: qualis verborum ac rerum ſententia, diligenter oſtendit. Addita eſt diſſertatio de *anno, menſe et die nati chriſti:* **

IO.

* *tomo* II. *operum* eius p. 364.
** confer: SCHVTZII *vitam* CHYTRAEI, *libr.* I. p. 285.
*** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 99.
* *ſamlung von alten vnd neuen theologiſchen ſachen*, 1732. p. [illegible]
** *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCCI. *mart.* p. 749. a[illegible] *ditor.* MDCC. p. 545. *monatliche auszüge aus allerhand büch*[illegible] p. 545. ALETHAEI *berichte von den commentariis vber* [illegible] *part.* VI. p. 97. LILIENTHALII *exegetiſche biblioth*[illegible]

IO. BIERMANNI *de prophezie van Habacuc*, Vltraiecti MDCCXIII. 4. qui Cocceium sequitur: *

HENRICI ESCHII *grundliche erklärung des propheten Habacucs, in welcher vns gezeiget wird ein abris von dem reich christi vnter den sieben zeiten des neuen testaments, verglichen mit der offenbarung Ioannis*, Vesaliæ MDCCXIV. 4. Continetur libro hoc interpretatio docta ac pia. Auctor sectatur Cocceium ac vaticinia Habacuci ad certa noui fœderis tempora refert. **

3) *Pontificiorum*

ANTONII DE GVEVARA *commentarius et ecphrasis in Habacuc prophetam et in psalmos dauidicos breues adnotatiunculæ*, Madriti MDLXXXV. 4. ibidem MDXCIII. fol. Augustæ Vindelicorum MDCIII. Antuerpiæ MDCIX. 4. vbi habentur, quæ non contemnenda sunt:

ANTONII AGELLII *commentarius in prophetam Habacuc*, Antuerpiæ MDXCVII. 8.

ILDEPHONSI DE PADILLA *in Habacuc prophetam commentaria, adnotationes ad litteram et discursus ad mores complectentia*, Madriti MDCLVII. 4. duobus voluminibus: Sulzbaci MDCLXXIV. 4. Romæ MDCCII. fol. quod opus aliis commentariis, ab ecclesiæ romanæ doctoribus compositis, dignitate atque vtilitate antecellit. ***

COMMENTARII IN PROPHETAM ZEPHANIAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in Sophoniam prophetam*, * ac studio *Stephani Agricolæ* germanice redditus, sub titulo: *auslegung des propheten Zephaniæ:* **

NICO-

* LILIENTHALII *fortgesetzte theolog. bibliothec* p. 1004.

** LILIENTHALII *exeget. bibliothec* p. 750.

*** *memoires de Treuoux* MDCCIV. *mart.* p. 208.

...m. IV. *latin. vitembergens.* p. 508.

...in LVTHERI *tomis germanicis, vitembergens. tom.* VIII. p. 541. ...*urg. tom.* VII. p. 676. *lipsiens. tom.* VIII. p. 497. *halens.* ...I. p. 3216.

NICOLAI SELNECCERI *auslegung vber den Ieremiam vnd Sophoniam*, Lipsiæ MDLXVI. 4.

BRANDANI HENRICI GEBHARDI *Zephanias, a pseudhermenia Abarbanelis aliorumque vindicatus et ad oppugnandam partem priorem muniminis fidei R. Isaaci ben Abraham adhibitus*, commentarius philologicus egregius, qui constat disputationibus, ab auctore Gryphiswaldiæ MDCCI. MDCCII. defensis: primum separatim; deinde autem coniunctim editis. *

2) *Reformatorum*

MARTINI BVCERI *Sophonias, ad veritatem ebraicam versus et commentario explicatus*, Argentorati MDXXVIII. 8. præter quam editionem alia eaque Roberti Stephani MDLIV. fol. memoratur: **

IODOCI LARENI *tuba Tsephaniæ*, Medioburgi MDCLIII. 8. quæ est explicatio vaticinii Zephaniæ: ***

IO. ARN. NOLTENII *commentariolus in Zephaniam*, Francofurti ad Oderam MDCCXXIV. 4. cuius labor cœptus quidem; non autem absolutus est. Præter prolegomena, complectitur ille explicationem primi tantum capitis Zephaniæ. *

COMMENTARII IN PROPHETAM HAGGAEVM

1) *Lutheranorum*

PHILIPPI MELANCHTHONIS *argumentum concionum prophetæ Haggæi*, ** quod perbreue est; nec, vti a nonnullis fit, commentariis iure adnumerari potest:

IOANNIS DRACONITIS *Haggæus propheta, e lingua sancta latine versus et explicatus*, Lubecæ MDXLIX. fol.

FRIDERICI BALDVINI *commentarius in Haggæum, Zachariam et Malachiam*, Vitembergæ MDCX. 8. qui postea additus est IO. SCHMIDII *commentario in prophetas minores*, antea a me enarrato, vt illius esset supplementum:

BALTHASAR. WILLII *prophetæ, Haggæus, Zacharias, Mala-*

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 100.
** FABRICII *historia bibliothecæ part.* VI. p. 389.
*** *ibidem* p. 425.
* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1726.
** *part.* II. *operum* eius p. 527.

Malachias, *commentario illustrati*, Bremæ et Cassellis MDCXXXVIII. 8.

AVGVSTI VARENII *trifolium propheticum*; *seu tres posteriores prophetæ*, *scilicet Haggæus*, *Zacharias et Malachias*, *explicati*, Rostochii MDCLXII. 4. *exercitationes* autem eius *duæ in Haggæum*, prodierunt ibidem MDCXLVIII. MDCL. 4.

ANDREAE REINBECKII *exercitationes in prophetam Haggæum*, Brunsuigæ MDCXCII. 4.

DANIELIS PFEFFINGERI *notæ in prophetiam Chaggai*, Argentorati MDCCIII. 4.

FRANCISCI WOKENII *adnotationes exegeticæ in prophetiam Haggæi. Adduntur vindiciæ historicæ*, Lipsiæ MDCCXIX. 4. Sunt illæ tantum notæ grammaticæ, quæ ad sermonem ebræum prophetæ spectant. *

2) *Reformatorum*

IO. MERCERI *scholia et versio ad prophetiam Haggæi ebraice*, Parisiis MDLI.

IACOBI PILKINTONI *commentary vpon Haggæus*, Londini MDLX. 8.

IACOBI BROCARDI *mystica et prophetica interpretatio levitici*, *cantici canticorum*, *Haggæi*, *Zachariæ et Malachiæ*, Lugduni Batauorum MDLXXX. 8.

IO. IACOBI GRYNAEI *commentarius in Haggæum*, Geneuæ MDLXXXI. 8. qui ex auctoris publicis recitationibus collectus atque ab eodem in lucem editus fuit. **

3) *Pontificiorum*

IO. ECKII *commentarius super Haggæum prophetam*, Salingiaci MDXXXVIII. 8.

GEORGII WICELII *enarratio in Haggæum*, Moguntiæ MDXLI.

COMMENTARII IN PROPHETAM ZACHARIAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *der prophet Zacharia ausgeleget*, Vitembergæ MDXXVIII. 4. Erfordiæ eodem anno 8. *** latine

* *iournal des sauans* MDCCXX. *mai.* p. 552.

** FABRICII *historia bibliothec. part* VI. p. 419.

*** exstat in LVTHERI *tomis germanicis*, *vitembergens. tom.* V. p. 366. *ienens. tom.* IV. p. 248. *altenburg. tom.* IV. p. 476. *lipsiens. tom.* VIII. p. 525. *halens. tom.* VI. p. 3292.

HIERONYMI OSORII *commentarius in Z*
loniæ MDLXXXIV. 8. *

CASPAR. SANCTII *commentarius in Zach*
MDCXVI. 4.

IO. DE REYROLES *in Zachariam quæstio*
morales, Parisiis MDCXXXI. fol.

COMMENTARII IN PROPHETAM MAL

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in*
phetam, ** studio *Stephani Agricolæ* germanic
titulo: *auslegung des propheten Malachiæ*, MD

PHILIPPI MELANCHTHONIS *explicat*
Malachiæ, traditæ Vitembergæ anno MDLIII.

IO. DRACONITIS *Malachias propheta ebr*
sionibus chaldæa, græca, latina et germanica,
Lipsiæ MDLXIV. fol.

DAVIDIS CHYTRAEI *explicatio Malach*
chronologia historiæ Maccabæorum usque ad
Rostochii MDLXVIII. 8. **

HENRICI MOLLERI, quem, veluti in p
addictum, nonnulli ad interpretes reforma
expositio Malachiæ prophetæ, Vitembergæ MDL

FRIDERICI BALDVINI *commentarius*
Zachariam et Malachiam, Vitembergæ MDCX
quam separatim in lucem exierat, ille postea
DII *commentario in prophetas minores* additu
modum antea memoraui:

SAMVELIS BOHLII *Malachias propheta.*
tariis rabbinorum, disputationibus ebraicis et e
stochii MDCXXXVII. 4.

* translatus est in *opera* eius, quæ lucem adspexerunt l
fol. quatuor tomis.

** exstat *tom. latin. vitemberg.* IV. p. 520.

*** est in *tomis germanicis, vitemberg. tom.* VIII. p.
tom. VII p. 701. *lipsiens. tom.* VIII. p. 621. *halens.*
operum part. II. p. 541.

** *tomo* II. *operum* p. 455. confer: SCHVTZII *vitam*
p. 331.

FRIDERICI ERNESTI MEISSII *der prophet Zacharias, kurtz und deutlich erkläret*, Lipsiae MDCCVI. 8. quae expositio breuis quidem est; attamen perspicua ac solida auctorque non solum diligenter ostendit, quali ratione vaticinia prophetae inter se sint connexa; sed addit quoque adcuratiorem verborum ac rerum explicationem: *

SAMVELIS BOHLII *analysis et exegesis prophetae Zachariae*, Rostochii MDCCXI. 8. quae a Bohlio coepta; a ZACHARIA GRAPIO autem continuata atque ad finem perducta est. Postquam ille septem priora capita Zachariae anno MDCXXXVIII. nouem dissertationibus breuioribus, in academia rostochiensi habitis, explanauerat, ea ratione, vt dictiones ex accentibus illustraret ac formalem, vti dicitur, significandi vim, quae cum vocibus ebraeis coniuncta sit, indagaret, hic; siue Grapius, disputationes has iterum literis describendas curauit ac quae restabant, a capite nimirum octauo vsque ad finem, adiecit; in ipso autem interpretandi modo exemplum Bohlii minus sequutus est: **

IOACHIMI OPORINI *gantzes schicksal der aus Babel vormals zum theil herausgehenden; zum theil aber daselbst zuruck bleibenden iudischen volcks, bis auf die ankunft ihres messias und die gründung seines geistlichen reiches unter allen völckern, von der göttlichen allwissenheit durch den propheten Zacharias vorgebildet und vorher verkündiget, das ist, der prophet Zacharias aufs neue übersezt, umschrieben, zergliedert und mit anmerckungen begleitet*. Goettingae MDCCXLVII. 4. qui liber ita scriptus est, vt viam expeditam ac facilem ad Zachariam recte intelligendum monstret deque auctoris diligentia et eruditione testetur ***

2 *Reformatorum*

IO. IACOBI GRYNAEI *commentarius in Zachariam*, Geneuae MDLXXXI. 8.

* *vnschuldige nachrichten*, 1706 p. 583. AIETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part*, I p 33' ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 102. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 958.

** *acta eruditor*. MDCCXI. p. 412. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 958. *vnschuldige nachrichten*, 1711 p. 829.

*** KRAFTII *theolog. bibliotbec volum*. II. p. 149.

GVIL. PEMBLEI *exposition on the prophecy of Zachar[i* Londini MDCXXIX. 4. *

CORNELII DE HASE *analysis prophetiæ Zachariæ*, B[re]mæ MDCLXXXIX. 4.

IO. BIERMANNI *de prophetie van Zacharias*, Vltraie[cti] MDCXCIX. ** et iterum MDCCXVI. 4. germanice, interpr[ete] *Emanuel. Meiero*, sub titulo: *weissagung des propheten Zach[a]riæ, fleissiglich zertheilet, gründlich erkläret vnd zur betrac[h]tung zugeeignet*, Basileæ MDCCX. 4. *** In commentar[io] hoc multa erudite, adcurate ac pie tradita sunt, isque dign[us] est, qui laudetur atque honore fruatur. Auctor sectat[us] quidem Cocceium ac statuit nonnulla, minus probanda; qu[æ] tamen facile notari possunt ac remoueri:

HERMANNI GERBADE *Zions vertroosting, opgesloot[en] in de prophetie van Zacharias*, Lugduni Batauorum MDCCI[I]. 4. quæ expositio virtute sua se commendat. Breuis illa es[t] perspicua atque adcurata auctorque præter alia, diligente[r] ostendit, quomodo vaticinia de christo atque ecclesia eiu[s] euenerint: *

SAM. SZATTMAR NEMETHI *prophetia sancti propheta[e] Zachariæ explicata*, Vltraiecti MDCCXIV. 4. Librum hun[c] *Hermann. Alexand. Roell* ad vsum publicum transtulit ac præmisit non solum longiorem præfationem de præstantia atque vtilitate studii prophetici; sed etiam analysin Zachariæ. Auctor ipse nouam versionem prophetæ confecit: quoduis caput in partes suas diuisit resque ac verba interpretatus est. Sequitur ille Coccei sententias: **

HENRICI BOEKHOLTI *de prophet Zacharias verklaart*, Amstelodami MDCCXVIII. 4. cuius commentarii auctor partes boni interpretis impleuit ac laudem sibi conciliauit: ***

RVAR-

* *opera* eius, in quibus *expositio* hæc locum obtinuit, anglice prodierunt, Londini MDCXXXV. fol.

* *boekzaal van Europe* MDCXCVIII. *part.* I. p. 280.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 752. *

ibidem p. 753.

* *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 468. ALETHAEI *commentariis vber die schrift part.* I. p. 365. LILIENT[HALII ex]*egetische bibliothec* p. 751.

* *ibidem* p. 753.

EVARDI ANDALAE *dissertationes in præcipua Zachariæ dicta*, Franeckeræ MDCCXX. 4.

CAMPEGII VITRINGAE *commentarii ad librum prophetiarum Zachariæ quæ supersunt*, Leouardiæ MDCCXXXIV. 4. Quod susceperat Vitringa, opus commentarii in Zachariam is haud absoluere potuit, quum mors impediret, quo minus illud ad finem perduceret. Non vltra, quam ad *capitis quarti versum sextum*, progressus est ac quæ manuscripta reliquit, ea *Hermannus Venema* iuris publici fecit. Prolegomena vberiora, quæ monimentum hoc doctrinæ præfert, Vitringa plene composuerat, antequam mortalitatem suam finiret. Eruditissima sunt illa iisque exponitur de libri huius scriptore, tempore, argumento, auctoritate diuina, modo, quo patefactio Zachariæ contigerit, principiis illius interpretandi, atque analysis additur: *

IO. DANIEL. MANNI *die dem propheten Zacharia durch den in ihm redenden engel des herrn gezeigte gesichte und predigten, in einer vnzerbrochenen, an einander hangenden prophetischen kette zergliedert, erkläret, in ihrer erfüllung angewiesen, auch mit nöthiger zueignung vnd anwendung aufs gewissen versehen*, Bremæ MDCCXXXIV. 4. Explicantur libro hoc sex tantum priora capita Zachariæ, ea ratione, vt magna lux illis adferatur, siue ad verba dicendique formulas; siue ad res ipsas vaticiniorum animum aduertamus, satisque patet, auctorem non mediocri facultate, scripta prophetarum explanandi, instructum fuisse. **

3) *Pontificiorum*

DIDACI DE STVNICA *commentaria in Zachariam prophetam, quibus tres eius editiones, vulgata latina, ebræa et græca, solerter explicantur et præcepta vitæ, cum virtute colenda, litteraliter deducuntur*, Salmanticæ MDLXXVII. fol.

* *acta eruditorum* MDCCXXXVII. p. 300. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1274.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 755. *samlung zum bau des reichs gottes tom.* III. p. 412.

HIERONYMI OSORII *commentarius in Zachariam*, Coloniae MDLXXXIV. 8. *

CASPAR. SANCTII *commentarius in Zahariam*, Lugduni MDCXVI. 4.

IO. DE REYROLES *in Zachariam quaestiones litterales et morales*, Parisiis MDCXXXI. fol.

COMMENTARII IN PROPHETAM MALACHIAM

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in Malachiam prophetam*, ** studio *Stephani Agricolae* germanice redditus, sub titulo: *auslegung des propheten Malachiae*, MDLV. ***

PHILIPPI MELANCHTHONIS *explicationes in initium Malachiae, traditae Vitembergae anno* MDLIII. *

IO. DRACONITIS *Malachias propheta ebraice, cum versionibus chaldaea, graeca, latina et germanica, ac explanatione*, Lipsiae MDLXIV. fol.

DAVIDIS CHYTRAEI *explicatio Malachiae prophetae et chronologia historiae Maccabaeorum usque ad natum christum*, Rostochii MDLXVIII. 8. **

HENRICI MOLLERI, quem, veluti in pectore Caluino addictum, nonnulli ad interpretes reformatos adiungunt, *expositio Malachiae prophetae*, Vitembergae MDLXIX. 8.

FRIDERICI BALDVINI *commentarius in Haggaeum, Zachariam et Malachiam*, Vitembergae MDCX. 8. qui postquam separatim in lucem exierat, ille postea IO. SCHMIDII *commentario in prophetas minores* additus est, quemadmodum antea memoraui:

SAMVELIS BOHLII *Malachias propheta, cum commentariis rabbinorum, disputationibus ebraicis et explicatione*, Rostochii MDCXXXVII. 4.

IO.

* translatus est in *opera* eius, quae lucem adspexerunt Romae MDXCII. fol. quatuor tomis.

** exstat *tom. latin. vitemberg.* IV. p. 520.

*** est in *tomis germanicis, vitemberg. tom.* VIII. p. 562. *tom.* VII p. 701. *lipsiens. tom.* VIII. p. 621. *balens. tom.* V *operum part.* II. p. 541.

* *tomo* II. *operum* p. 455. confer: SCHVRZFL[illegible] p. 331.

IO. HENRICI VRSINI *commentarius in Malachiam*, Francofurti MDCLII. 8.

AVGVSTI VARENII *trifolium propheticum; seu tres posteriores prophetæ, Haggæus, Zacharias et Malachias, explicati*, Rostochii MDCLXII. 4. qui commentarius iam antea a me adductus est:

NICOLAI KOEPPENII *os angeli domini; siue obseruationes philologicæ LXXIX. in prophetiam Malachiæ, in quibus secundum ductum R. Salomoh ben Melech in michlal iophi in verum difficiliorum quorumdam locorum sensum inquiritur iidemque a pseudhermenia iudæorum inprimis vindicantur*, Gryphiswaldiæ MDCCVIII. 4. qui liber, vti et inscriptio eius ostendit, non pleniorem quidem commentarium exhibet; Malachiæ tamen multam lucem adfert atque inprimis philologiæ studiosis inseruit. *

2) *Reformatorum*

IACOBI BROCARDI *mystica et prophetica interpretatio leuitici, cantici canticorum, Haggæi, Zachariæ et Malachiæ*, Lugduni Batauorum MDLXXX. 8. quam antea iam memoraui:

IO. IACOBI GRYNAEI *hypomnemata in Malachiam*, Geneuæ MDLXXXII. 8. Basileæ MDLXXXIII. MDCXII. 4.

AMANDI POLANI A POLANSDORF *analysis libri Malachiæ*, Basileæ MDXCVII. MDCVI. 8.

RICHARDI STOCKII et SAMVELIS TORSHELI *exercitation vpon the whole prophecy of Malachy*, Londini MDCXLI. fol.

IO. MARTINI *obseruationes in Malachiam, cum analysi*, Grœningæ MDCXLVII. 4. MDCLVIII. 8.

GVIL. SCLATERI *commentary with notes on the prophecy of Malachy*, Londini MDCL. 4.

EDVARDI POCOCKII *commentary on the prophecy of Malachy*, qui vna cum commentario in Micham, antea a me enarrato, in lucem exiit, Oxonii MDCLXXVII. fol.

SALOMONIS VAN TIL *Malachias illustratus; seu nouo commentario analytico et exegetico ad planiorem sensus euolutionem elucidatus et iusta historiæ cum vaticiniis collatione adsertus*,

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 104.

ertus, Lugduni Batauorum MDCCI. 4. opus erudite com-
positum laudeque, qua illud ornatur, ac loco principali inter Malachiæ commentarios dignum. Præter præmiſſam introductionem de ipſo Malachia ac libri ætate, auctoritate diuina, argumento, occaſione, ſcopo ac diuiſione, exhibet auctor analyſin eorum, quæ a propheta dicta ſunt: explicat illa, verba pariter ac res, ac qualis fuerit euentus vaticiniorum, ex hiſtoria oſtendit. Bene ſibi conſulit, qui commentario hoc vtitur. Addita eſt diſſertatio de *ſitu paradiſi terreſtris*: *

IO. WESSELII *Malachias enucleatus*, Lubecæ MDCCXXIX. 4. qui libellus ex philologia inprimis Malachiæ lucem præbet ac notas antiquitatum iudaicarum complectitur. **

3) *Pontificiorum*

AVGVSTINI DE QVIROS *commentarii in prophetas Nahum et Malachiam*, Hiſpali MDCXXII. fol. Lugduni MDCXXIII. 4.

GABRIELIS ACOSTAE *commentarius in librum Ruth, threnos Ieremiæ, Ionam et Malachiam*, Lugduni MDCXLI. fol.

§. X.

Notitiam ſuppeditaui eorum, qui libros fœderis
ioris explanarunt. Ordo nunc requirit, vt illos per-
nſeam, qui in voluminibus *fœderis poſterioris* illuſtran-
s operam ſuam collocarunt ac commentarios, ingenii
doctrinæ monimenta, ediderunt. Quodſi ad ipſos li-
os, qui explicati fuerunt, reſpiciamus, duo harum
poſitionum genera ſunt aliæque pertinent ad vniuer-
m teſtamentum nouum; aliæ autem ad partes eius;
e ſingularia ſcripta euangeliſtarum atque apoſtolorum.
traſque enarrabo diſtincte, ita tamen, vt et nunc adhi-
eam delectum.

COM-

* *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCCI. *aug.* p. 354. *iournal des ſauans* MDCCIII. *febr.* p. 205. *acta eruditorum* MDCCII *vnſchuldige nachrichten*, 1702. p. 727. ALETHAEI *berichte von* [*com*]*mentariis vber die ſchrift part.* IV. p. 371. LILIENTHALII *exe*[*geti*]*ſche bibliothec* p. 756. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica* ...

** COLERI *auserleſene theolog. bibliothec volum.* III. p

COMMENTARII IN VNIVERSVM NOVVM TESTAMENTVM

1) *Lutheranorum*

VICTORINI STRIGELII *hypomnemata in omnes libros noui testamenti, quibus et genus sermonis explicatur; et series concionum monstratur et natiua sententia testimoniis piae vetustatis confirmatur*, Lipsiae MDLXV. 8. eodem loco sine indicio anni 4. ac MDLXXXIII. 4.

IOACHIMI CAMERARII *notatio figurarum sermonis in quatuor libris euangeliorum, indicata verborum significatione et orationis sententia*, Lipsiae MDLXXII. 4. *notationes figurarum sermonis in scriptis apostolicis, in libro praxeon et apocalypseos*, Lipsiae MDLVI. 8. MDLXXII. 4. Vtraque pars iunctim prodiit sub titulo: *commentarius, in nouum foedus elaboratus, nunc denuo plurimum illustratus et locupletatus, cum nouo testamento ac* THEODORI BEZAE *adnotationibus*, Cantabrigiae MDCXLII. fol. Id maxime agit Camerarius, vt secundum grammaticorum leges sensum litteralem indaget; quae autem ad dogmata et controuersias theologorum pertinent, ea negligit: pauca saltem de illis nonnunquam adfert ac Matthiam Flacium, acerrimum Melanchthonis hostem, perstringit. Graecae linguae, cuius Camerarium peritissimum fuisse, constat, qui studiosi sunt, iis praecipue commentarius hic commendandus est: *

MATTHIAE FLACII *glossa compendiaria in nouum testamentum*, Basileae MDLXX. MDCLIX. fol. ac cum *nouo testamento iesu christi, filii dei, ex versione Erasmi Roterodami, innumeris in locis ad graecam veritatem genuinumque sensum emendata*, Francofurti MDCLXX. fol. quod opus est egregium atque ad libros noui foederis interpretandos vtilia adiumenta praebet, inprimis si auctoris *clauis scripturae* cum isto coniungatur. Complectitur id notas breuiores, ita comparatas, vt maxime adferantur, quae ad textum explanandum atque illustrandum pertinent; attamen Flacius interdum a re principali digreditur: ad dogmata ac controuersias theologicas se conuertit ac more suo vehementiorem animum erga eos ostendit, a quibus dissentit; aut contra quos dis-

 putat.

* SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XLVII. p. 703. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 571.

lucem emisit: *obseruationes in euangelium Matthæ*
gico-exegeticas selectissimas, Hamburgi MDCCXLVII.
uationes in euangelium Marci, Lipsiæ MDCCXLVII. 4
tiones in euangelium Lucæ, Lipsiæ MDCCXLVIII. (
non magnum momentum habent ratioque com
in illis adhibita, longe diuersa est ab ea, quam
sequitur:

IO. ALBERTI BENGELII *gnomon noui testa*
quo ex natiua verborum vi simplicitas, profunditas,
tas, salubritas sensuum cælestium indicatur,
MDCCXLII. 4. quam primam editionem sequuta e
curis beati auctoris posterioribus aucta et emenda
titulo dicitur, eodem loco MDCCLIX. 4. Opere
breuiores continentur, ad id præcipue conscriptæ,
ligatur, qualis significandi vis cum vocibus ac d
sit coniuncta ac quo modo orationum sacrarum
ter se cohæreant. Aliis id se probauit; aliis aute
Non sine fructu ab illis consulitur, qui breuitati stu
copiosiores commentarios legendi, facultatem n
bent. Varia adnotauit Bengelius, quæ partim ab
pretibus prætermissa sunt; partim inter nouas s
attamen non penitus adprobandas, referri debent

CHRISTOPHORI AVGVSTI HEVMANNI
des neuen testaments, opus, quo auctor eruditionem
vim ac studium libere sentiendi, vti in aliis ingeni
nimentis, monstrauit; minus autem singulæ interp
ac sententiæ omnibus se commendarunt. Nim
coniecturis suis tribuit nimisque studiosus est cog
nouarum. Prodiit commentarius hic satis copiosu
tes. Lucem adspexit *prima* in *Matthæum* ac *Marci*
nouerae MDCCL. 8. *secunda* in *Lucam*, Hannouerae M
tertia in priorem partem *euangelii Ioannis*, eodem
que anno 8. *quarta* in posteriorem partem
Ioannis, MDCCLII. 8. *quinta* et *sexta* in *acta*
rum, ibidem MDCCLIII. 8. MDCCLIV. 8.
in *epistolam ad Romanos*, ibidem MDCCLV.

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* IV. p. 394.
** *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* I.
LIENTHALII *fortgesezte theol. bibliothec* p. 1005.

fol. * Edidit *thesaurum* hunc *Io. Henricus Feustkingius* ac quum Hunnius mortalitatem suam finire debuisset, antequam singulos fœderis noui libros enarrasset, aliorum theologorum interpretationem adiecit, vt, quæ deerant, ea suppleret atque opus redderet plenius. Accesserunt ita commentarii IO. WINCKELMANNI in *Marcum*, *Lucam*, *epistolas Petri*, *Iacobi* atque *apocalypsin*: DANIEL. ARCVLARII in *acta apostolorum* et ipsius FEVSTKINGII in *epistolas posteriorem ad Timotheum*, *secundam* et *tertiam Ioannis* ac *Iudæ*. Reliqua omnia euangelistarum atque apostolorum diuiniora scripta HVNNIVS explanauit ac reliquit commentationes in *Matthæum* ac *Ioannem*: in *Paulli epistolas ad Romanos*, *Corinthios*, *Galatas*, *Ephesios*, *Philippenses*, *Colossenses*, *Thessalonicenses*, *priorem ad Timotheum*, *Titum*, *Philemonem*, *primam Ioannis et ad Ebræos*. ** Præmissus est operi huic HVNNII liber, adcurate docteque scriptus, de *maiestate*, *auctoritate*, *fide et certitudine sacrarum litterarum*, atque addita eiusdem vita, a LEON. HVTTERO litteris mandata. In commentariis ipsis elaborandis Hunnius non præcipue de eo cogitauit, vt notas criticas ac philologicas ex aliorum libris colligeret variamque monstraret eruditionem; sed vt verum sensum inuestigaret hancque in rem propriam adhiberet meditationem ac scripturam interpretaretur ex scriptura. Præter verborum explicationem, diligenter ostendit, quæ singulorum librorum ac capitum sint argumenta: quæ eorum partes, ac subiecit quoque locos doctrinæ ac vitæ: ***

DANIELIS SEVERINI SCVLTETI *paraphrasis continua in integrum nouum testamentum, quæ simul nouam iuxta originalem textum concinnatam versionem exhibet, cum obseruationibus, maximam partem theologicis et philologicis*, Luneburgi MDCCXX. fol. Librum hunc post auctoris obitum

* *acta eruditor.* MDCCV p 241. MDCCVII. p 205. *vnschuldige nachrichten*, 1705. p. 479. 1707. p 437. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 569. SIMONIS *histoire critiqu. des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XLVII. p. 708. BVDDEI *isagog. ad theolog. vniuersam libr.* II. *cap* 8. p. 1685.

** commentarii hi locum obtinuerunt in HVNNII *operum latinorum tomo* III. et IV quæ Vitembergæ MDCVII. prodierunt.

*** vide: FRANCKII *monita pastoralia* p. 72.

Werner. Michael Borcholt iuris publici fecit. Continentur eo noua verſio, ad ſermonem ſacrum diligenter compoſita: paraphraſis, apte ac perſpicue ſcripta: notæ philologicæ ac theologicæ eæque breuiores, quibus dictæ paraphraſi, vbi obſcurior eſt; aut eſſe videtur, maior lux adfertur. Qui librum hunc conſulit, ille vtilitatem exſpectare poteſt: *

GEORGII MICHAELIS LAVRENTII *kurtze erklärung der bucher neuen teſtaments, in tabellen verfaſſet, worinnen der innhalt, ordnung vnd zuſammenhang derſelben vorgeſtellet, die worte erkläret vnd einige aus ſolchen flieſſende lehren gezeiget werden, ſamt kurtzer paraphraſi.* Opus hoc per partes in lucem exiit, Gothæ ac Halæ ab anno MDCCV. 4. non eo autem ordine, quo libri euangeliſtarum atque apoſtolorum in volumine fœderis poſterioris inter ſe coniuncti ſunt. Initium fecit auctor ab *epiſtola ad Titum*, Gothæ MDCCV. cuius interpretatio poſtquam prodierat, reliqua ſcripta diuiniora, eodem modo explanata, Halæ ſequuta ſunt atque in conſpectum publicum venit explicatio *epiſtolarum ad Ebræos*, MDCCIX. *prioris ad Corinthios*, MDCCX. *poſterioris ad Corinthios*, MDCCXI. *ad Galatas*, MDCCXII. *ad Epheſios*, MDCCXIII. *ad Philippenſes*, MDCCXIII. *ad Coloſſenſes*, MDCCXIII. *ad Theſſalonicenſes*, MDCCXIV. *ad Timotheum*, MDCCXV. *ad Philemonem*, MDCCXV. *Petri*, MDCCXVI. *Iudæ*, MDCCXVI. *Iacobi*, MDCCXVII. *Ioannis*, MDCCXVIII. *euangeliorum Matthæi*, MDCCXXI. *Marci*, MDCCXXIII. *Lucæ*, MDCCXXIV. *Ioannis*, MDCCXXVI. Commentarii hi non ſolum ob exquiſitam analyſin, quæ in tabulis exhibetur; ſed etiam ob breuiores explicationes rerum ac verborum additamque paraphraſin commendandi ſunt. Adhibuit ſane auctor interpretandi rationem, quæ diſtincta eſt, perſpicua ac pia:

IO. CHRISTOPHORI WOLFII *curæ philologicæ et criticæ in quatuor euangelia et actus apoſtolicos, quibus integritati contextus græci conſulitur, ſenſus verborum ex præſidiis philologicis illuſtratur, diuerſæ interpretum ſententiæ ſummatim*

* *ſamlung von alten vnd neuen theologiſchen ſachen*, 1720. p. 1100. 1721. p. 89. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 563.

tim enarrantur et modesto examini subiectae vel adprobantur; vel repelluntur, Hamburgi MDCCXXV. 4. * eiusdem *curae philologicae et criticae in quatuor priores Paulli epistolas*, ceter. *Accedit adpendicis loco examen locorum aliquot Paullinorum, a L. M. Artemonio nuper temere et infeliciter sollicitatorum*, Hamburgi MDCCXXXII. 4. ** eiusdem *curae philologicae et criticae in decem posteriores Paulli epistolas*, Hamburgi MDCCXXXIV. 4. *** ac *curae philologicae et criticae in apostolorum Iacobi, Petri, Iudae et Ioannis epistolas huiusque apocalypsin. Accedunt in calce quaedam ex Photii Amphilochiis adhuc non editis, cum interpretatione latina et notis*, Hamburgi MDCCXXXV. 4.* Iterum *curae* hae litteris descriptae sunt Basileae MDCCXLI. 4. Opus earum ostendit auctoris insignem eruditionem iudicandique facultatem pariter ac magnum laborem, ac quae ab eo exspectari potest, vtilitas non mediocris est. Exhibet illud veluti epitomen eorum, quae alii scriptores, maxime philologi ac critici, in libros noui testamenti commentati sunt, quumque variorum sententiae adferuntur, Wolfius plerumque illas quoque diiudicat ac quando dissentit, modestiam laudabilem monstrat. Ex profanorum auctorum monimentis multa illustrantur ac quae alii interpretes ediderunt, ea diligenter recensentur, eorum nimirum libri, commentationes, dissertationes, obseruationes similesque ingenii fetus. LAVRENTIVS REINHARDVS iam enarratas *curas* augendas suscepit atque in lucem

* *acta eruditorum* MDCCXXV. p. 347. *bibliotheque germanique tom.* XII. p. 62. *deutsche acta eruditor. volumin.* IX. p. 685. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* II. p. 93. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1725. p. 612. 1090. ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 1. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 777. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theolog.* p. 630.

** *bibliotheque germanique tom.* XXV. p. 36. et *tom.* XXVII. p. 132. *acta eruditor.* MDCCXXXII. p. 320. COLERI *auserlesene theologische bibliothec volum.* VI. p. 528. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1733. p. 488.

*** *bibliotheque germanique tom.* XXVIII. p. 83. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec vol.* VII. p. 66.

* *acta eruditor.* MDCCXXXVII. p. 208. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1737. p. 188.

lucem emisit: *obseruationes in euangelium Matthæi philologico-exegeticas selectissimas*, Hamburgi MDCCXLVII. 4. *obseruationes in euangelium Marci*, Lipsiæ MDCCXLVII. 4. *obseruationes in euangelium Lucæ*, Lipsiæ MDCCXLVIII. 4. * quæ non magnum momentum habent ratioque commentandi, in illis adhibita, longe diuersa est ab ea, quam Wolfius sequitur:

IO. ALBERTI BENGELII *gnomon noui testamenti, in quo ex natiua verborum vi simplicitas, profunditas, concinnitas, salubritas sensuum cælestium indicatur*, Tubingæ MDCCXLII. 4. quam primam editionem sequuta est *secunda, curis beati auctoris posterioribus aucta et emendata*, vti in titulo dicitur, eodem loco MDCCLIX. 4. Opere hoc notæ breuiores continentur, ad id præcipue conscriptæ, vt intelligatur, qualis significandi vis cum vocibus ac dictionibus sit coniuncta ac quo modo orationum sacrarum partes inter se cohæreant. Aliis id se probauit; aliis autem minus. Non sine fructu ab illis consulitur, qui breuitati student; aut copiosiores commentarios legendi, facultatem nullam habent. Varia adnotauit Bengelius, quæ partim ab aliis interpretibus prætermissa sunt; partim inter nouas sententias; attamen non penitus adprobandas, referri debent: **

CHRISTOPHORI AVGVSTI HEVMANNI *erklärung des neuen testaments*, opus, quo auctor eruditionem, ingenii vim ac studium libere sentiendi, vti in aliis ingenii sui monimentis, monstrauit; minus autem singulæ interpretationes ac sententiæ omnibus se commendarunt. Nimium sane coniecturis suis tribuit nimisque studiosus est cogitationum nouarum. Prodiit commentarius hic satis copiosus per partes. Lucem adspexit *prima* in *Matthæum* ac *Marcum*, Hannoueræ MDCCL. 8. *secunda* in *Lucam*, Hannoueræ MDCCLI. 8. *tertia* in priorem partem *euangelii Ioannis*, eodem loco atque anno 8. *quarta* in posteriorem partem *euangelii Ioannis*, MDCCLII. 8. *quinta* et *sexta* in *acta apostolorum*, ibidem MDCCLIII. 8. MDCCLIV. 8. *septima*, in *epistolam ad Romanos*, ibidem MDCCLV. 8. *octaua*,

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* IV. p. 394.

** *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* ... IIENTHALII *fortgesezte theol. bibliothec* p. 1005.

na in *epistolas Ioannis* et *Paulli ad Philippenses* ac *Colossenses*, ibidem MDCCLVI. 8. *nona* in *epistolas Paulli ad Timotheum*, ibidem MDCLVII. 8. *decima* in *Paulli priorem epistolam ad Corinthios*, ibidem MDCCLIX. 8. *vndecima* in *posteriorem epistolam ad Corinthios*, vsque ad illius caput duodecimum, ibidem MDCCLX. 8. *duodecima* in *epistolae posterioris ad Corinthios* caput secundum tertiumque ac decimum, ibidem MDCCLXIII. 8. *

2) *Reformatorum*

VLRICI ZVINGLII *adnotationes in libros noui testamenti*, non omnes quidem; attamen plerosque, in *quatuor* nimirum *euangelia historiamque passionis domini*: in *Paulli epistolas ad Romanos*, *Corinthios*, *Philippenses*, *Colossenses*, *Thessalonicenses*: in *epistolam Iacobi*, *ad Ebraeos* ac *Ioannis canonicam primam*: **

HENRICI BVLLINGERI *noui testamenti historia euangelica*, *sigillatim per quatuor euangelistas descripta*, *vna cum actis apostolorum omnibusque epistolis apostolorum explicata commentariis*, Tiguri MDLIV. MDLXXXVII. MDXCIII. MDC. fol. Commentarii, qui volumine hoc iunctim exhibentur, separatim quoque in lucem exierunt:

THEODORI BEZAE *adnotationes maiores in nouum testamentum*, quae in conspectum eruditorum venerunt non solum cum graeco textu noui testamenti ac versione Bezae latina, Geneuae MDLVI. MDLXV. MDLXXXII. MDLXXXVIII. MDXCVIII. Cantabrigiae MDCXLII. fol. sed etiam separatim, sub inscriptione: *adnotationes maiores in nouum domini nostri iesu christi testamentum*, *in duas distinctae partes*, *quarum prior explicationem in quatuor euangelistas et acta apostolorum*; *posterior vero in epistolas et apocalypsin continet*, ex officina Henrici Stephani, MDXCIV. 8. *** Diuersa sunt virorum

* KRAFTII *theologische bibliothec volumin.* V. p. 578. VII. p. 105. VIII. p. 17. 579. IX. p. 475. X. p. 195. XI. p. 291. XII. p. 410. XIV. p. 612. *acta eruditorum* MDCCL. p 531. MDCCLI. p. 347. MDCCLII. p 684. MDCCLIV. p. 394. MDCCLVI. p. 193. MDCCLVII. p. 309. 139

** exstant *adnotationes* hae in ZVINGLII *operum tomo* IV.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* X. p. 206.

rum eruditorum iudicia vti de BEZAE versione latina noui testamenti; ita de *adnotationibus* eius. Haberi in illis, quae non sine caussa reprehenduntur, haud diffitendum est. Multa loca multasque dictiones scripturae graecae noui testamenti in suspicionem vitiorum ac corruptionum adducere, Beza non dubitat; praeterea autem placita sua adferendi, defendendi propagandique, nullam negligit occasionem. Attamen et multa *adnotationes* hae complectuntur, quae praeclare atque erudite dicta sunt ac testantur, Bezam fuisse virum litterarum graecarum artisque criticae non mediocriter peritum ac praestantissimo praeditum iudicio. Eam ob caussam *adnotationes* eius laudandae, reprehendendae ac cum iudicio legendae sunt: *

AVGVSTINI MARLORATI *noui testamenti catholica expositio ecclesiastica; siue bibliotheca expositionum noui testamenti, id est, expositio ex probatis omnibus theologis collecta et in vnum corpus singulari artificio conflata, quae instar bibliothecae multis expositoribus refertae esse posset*, quod opus prodiit typis Henrici Stephani MDLXI. MDLXIV. MDLXX. Genevae MDLXXXIII. MDLXXXV. MDXCIII. MDXCVI. MDCXX. Heidelbergae MDCIV. fol ** Non mediocrem existimationem opus hoc conciliasse sibi, tot eius editiones testantur. Memorabile illud omnino est; nec in omnium manibus versatur. Exhibetur Erasmi versio latina noui testamenti: variae expositiones collectae sunt ex scriptis cum patrum ecclesiae; tum recentiorum interpretum, non solum reformatorum; sed etiam lutheranorum; cum his autem et suas auctor coniunxit: ***

BENEDICTI ARETII *commentarii in domini nostri iesu christi nouum testamentum*, quorum varias editiones adcurate ac

* CRENII *animaduersion. philologic. et historic. part* XII. p 45 OLASSII *philolog. sacr.* p. 253. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* L. p. 751. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* II. p. 355. *vnpartheyischer bibliothecarius* p. 276.

** editiones has recenset LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 847 eas autem omnes dictis annis prodiisse, pro certo adfirmare non possum.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern vol.* VIII. p. 207. *vol.* X. p. 205. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 574.

ac distincte recensere, difficile fere est. In manibus habeo: *commentarios in quatuor euangelistas*, MDXCVI. *commentarios in actuum apostolorum historiam*, MDXC. *commentarios in omnes epistolas Paulli et canonicas, itemque in apocalypsin Ioannis*, MDLXXXIX. fol. sine indicio loci, et omnes *commentarios* hos coniunctim, Parisiis MDCVII. fol. Praeter editiones has, memorantur aliae, Morgiis ab anno MDLXXX. ad annum MDLXXXIV. 8. vndecim voluminibus: Geneuae MDCVII. quae eadem esse videtur cum Parisiensi, a me adducta: Bernae MDCXII. Parisiis MDCXVIII. fol. duobus voluminibus. * Commentarii ipsi ab Aretio docte ac diligenter conscripti sunt auctorque sensum feliciter eruit: **

DANIELIS TOSSANI *commentarii in nouum testamentum*, Hanouiae MDCIV. 4. duobus voluminibus, post auctoris obitum cura filiorum editi. Exstant illi etiam sub titulo: *opera theologica*, Hanouiae MDCXIV. Spectant isti non ad singulos foederis noui libros. Desunt epistolae Paulli ad Philemonem ac Ioannis secunda ac tertia. Nec exhibetur commentarius in omnes euangelistas; sed tantum harmonia; siue consensus illorum. Inter expositiones pertractantur argumenta dogmatica ac polemica auctorque oblata occasione, pontificios confutat atque ecclesiae suae proprias sententias defendit; simul tamen eruditionem ostendit: ***

IO. DRVSII *adnotationes in totum iesu christi testamentum; siue praeteritorum libri decem, in quibus, praeter alia innumera, consensus ostenditur synagogae israeliticae cum ecclesia christiana*, Franeckerae MDCXII. 4. Amstelodami MDCXXXII. 4. quae adnotationes adpellantur *praeterita*, quoniam a prioribus noui testamenti interpretibus, Erasmo, Beza atque aliis, haud obseruata ac veluti praeterita complectantur. Addi possunt eiusdem DRVSII *ad voces ebraicas noui testamenti commentarius duplex: prior ordine alphabetico conscriptus est: alter*

* LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 614.

** *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 962. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 575.

*** FABRICII *historia bibliothecae part.* III. p. 354. *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 961.

alter antehac editus fuit Antuerpiæ, * Franeckeræ MDCXVI. 4. atque *adnotationum in nouum testamentum pars altera*, cum delineatione vitæ operumque Drusii, editorum et nondum editorum, cura *Abel. Curiandri*, Franeckeræ MDCXVI. 4. Quas scripsit Drusius, notæ breues quidem sunt; attamen eruditæ atque vtiles; nec minutiæ grammaticæ, ab auctore adlatæ, honorem earum imminuunt: **

LVDOVICI DE DIEV *animaduersiones in libros noui testamenti*, quarum partes separatim omnesque Lugduni Batauorum 4. editæ sunt: in *euangelistas*, MDCXXXIII. in *acta apostolorum*, MDCXXXIV. in *epistolas Paulli*, *canonicas atque apocalypsin*, post vitam auctoris finitam, MDCXLVI. Accesserunt *animaduersiones in veteris testamenti libros omnes* ac lucem adspexerunt Lugduni Batauorum MDCXLVIII. 4. Vtræque et veteris et noui testamenti coniunctim postea prodierunt, sub inscriptione: *critica sacra; siue animaduersiones in loca quædam difficiliora veteris et noui testamenti, variis in locis ex auctoris manuscriptis aucta. Suffixa est apocalypsis Ioannis syriaca, quam ante aliquot annos ex manuscripto Iosephi Scaligeri auctor primus edidit, versione latina notisque illustrauit*, Amstelodami MDCXCIII. fol. Inter præstantissimos litterarum sacrarum interpretes DE DIEV iure locum obtinet. Quum linguarum syriacæ, arabicæ, persicæ, æthiopicæ peritissimus esset ac versionibus sermonum orientis vti posset, præsidiis his instructus, multis scripturæ locis lucem adtulit ac præsertim vocum significationes feliciter indagauit: ***

DANIELIS HEINSII *sacrarum exercitationum ad nouum testamentum libri XX. in quibus contextus sacer illustratur, sanctorum patrum aliorumque sententiæ examinantur, interpre-*

* sub titulo: *ad voces ebraicas noui testamenti commentarius, in quo præter explicationem vocum, variæ; nec leues censuræ*, Antuerpiæ MDLXXXII. 4.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1072. NICERONII *memoires tom* XXII. p. 67. seq.

*** MAYERI *bibliotheca biblica* p. 122. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* LIII p. 787. BVDDEI *isagoge ad theolog. vniuers. lib.* II. *cap.* (?) p. 1716. *acta erudit.* MDCXCIV. p. 399. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 995.

[inter]pretationes denique antiquae aliaque ad eum expenduntur, [q]uae cum *Aristarcho* eius *sacro, emendatiore; nec paullo auctiore*, Lugduni Batauorum MDCXXXIX. fol. et Cantabrigiae [MD]CXL. 4. quae posterior editio priore emendatior est atque [in]dice graeco locupletata. Sententiae virorum eruditorum [de] opere hoc sunt diuersae. Non defuerunt, qui de illo [sini]stre iudicarent, Hugo Grotius, Claudius Salmasius atque alii. [Inter] hos IO. CROIVS *sacras et historicas in nouum foedus [ob]seruationes*, Geneuae MDCXLV. 4. edidit iisque in Heinsium [acr]iter animaduertit Bezamque aduersus illum defendit; qui tamen caussam suam egit in *apologia aduersus Io. Croii calumnias pro exercitationibus suis in nouum testamentum*, Lugduni Batauorum MDCXLVI. 12. Non carent *exercitationes* hae vitiis. Nimis cumulat Heinsius ebraismos noui testamenti: multas minutias grammaticas adfert, quae nullius fere vtilitatis sunt, atque interpretandi rationem nonnunquam adhibet, minus adcuratam ac firmam. Cum iudicio igitur istae legi; minus autem contemni debent, quoniam Heinsius ea quoque commentatus est, quae erudita sunt ac lucem praebent: *

EDVARDI LEIGHII *annotations vpon the new testament*, Londini MDCL. fol. latine, interprete *Theodoro Arnoldo*, sub titulo: *in vniuersum nouum testamentum adnotationes philologicae et theologicae, vbi emphasis et elegantia graeci contextus obseruatur: versionis anglicanae imperfectiones quaedam deteguntur: diuersi ritus iudaici et consuetudines, ad textus illustrationem facientes, referuntur*, cum *Ioann. Georgii Lotteri* praefatione, Lipsiae MDCCXXXII. 8. ** quarum adnotationum ea est ratio, vt illae ex libris praestantissimorum scripturae sacrae interpretum atque aliorum auctorum, non

* FABRICII *historia bibliothecae part.* IV. p. 90. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 998. REIMMANNI *catalogus bibliothecae theologicae* p. 607. GERHARDI *praefatio exegeseos euangelicorum et apostolicorum textuum.*

[** ac]ta *eruditorum* MDCCXXXII. p. 384. *deutsche acta erudit. vol.* [I]V. p. 486. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1734. p. 103. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1236.

non tantum reformatorum; ſed etiam lutheranorum ac pontificiorum collectæ ſint, ſine partium ſtudio cumque iudicio. Præbent eam ob cauſſam omnino vtilitatem iis, qui in volumine fœderis poſterioris explicando operam ſuam collocant:

HENRICI HAMMONDI *paraphraſe and annotations vpon all the books of the new teſtament*, Londini MDCLIII. MDCLIX. MDCLX. MDCLXXX. MDCLXXXI. MDCLXXXIX. MDCCII. fol. * quo opere continentur textus ſacer anglice, paraphraſis atque adnotationes. Conuertit illud *Io. Clericus* in ſermonem latinum, ea ratione, vt in locum verſionis anglicæ ſubſtitueret vulgatam nouumque teſtamentum hoc et ſuis notis illuſtraret atque augeret. Ita adornata verſio hæc in lucem prodiit, ſub titulo: *nouum teſtamentum domini noſtri ieſu chriſti, ex verſione vulgata, cum paraphraſi et adnotationibus Henrici Hammondi. Ex anglica lingua in latinam tranſtulit ſuisque animaduerſionibus illuſtrauit, caſtigauit, auxit Io. Clericus*, Amſtelodami MDCXCVIII. fol. ** Quum Clericus refutaſſet ſæpe Hammondum atque emendare voluiſſet, pro Hammondo euulgata eſt defenſio, inſcriptionis huius: *the reuerend and learned dr. Hammond and his paraphraſe and annotations on the new teſtament, vindicated from the rude and iniuſt reflexions made vpon him and them by monſieur le Clerc, in his ſupplement to dr. Hammond's paraphraſe*, ceter. Londini MDCXCIX. 8. *** quæ acerbe compoſita eſt auctorque id egit, vt monſtraret, Clericum male ac ſine cauſſa Hammondum reprehendiſſe ac ſuſcepiſſe emendationes minus feliciter. Præter defenſionem hanc, alia, auctore IO. MILNERO, contra Clericum lucem adſpexit, itidem lingua anglicana ac titulo hoc: *animaduerſions vpon monſieur le Clercs reflexions vpon our ſauiour and his apoſtles and other diuinely inſpired perſons, as alſo vpon the primitiue fathers and dr. Hammond, in his ſupplement to dr. Hammonds para-*

nachrichten von einer hälliſchen bibliothec volum. VII. p. 125.

* *acta eruditor* MDCXCIX. p. 5. NEOCORI et SIKII *bibliotheca librorum nouor. tom.* III. p. 498. *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCXCVIII. p. 220.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* VIII. p. 213. *acta eruditor.* MDCC. p. 362.

paraphraſe and annotations vpon the new teſtament, Cantabrigiæ MDCCII. 8. * quæ etiam vehementi in aduerſarium animo [1] ſcripta eſt; maiorem tamen induſtriam, adcurationem atque ordinem oſtendit. Reſpondit CLERICVS *epiſtola ad amicum Anglum de verſione anglica additamentorum ad adnotationes Henrici Hammondi in nouum teſtamentum*, ** iterumque poſtea hoſtibus ſuis reſtitit, quum HAMMONDI *nouum teſtamentum*, a *Clerico* editum, denuo litteris deſcriberetur. Prodiit hæc editio *ſecunda, multo emendatior et adiectis ex editione gallica noui teſtamenti adnotationibus ſelectis aliisque auctior*, Francofurti MDCCXIV. fol. *** Editio hæc ſecunda omnino prima locupletior eſt atque adcuratior. Acceſſerunt multæ adnotationes, quibus Clericus libris noui fœderis maiorem lucem adtulit: in Hammondum animaduerſiones cenſorias adhibuit ſuamque cauſſam contra aduerſarios Anglos iterum egit. Addidit quoque, vti titulus ſignificat, notas ſelectas ex *nouo teſtamento gallico*, a CLERICO illuſtrato atque edito, Amſtelodami MDCCIII. 4. Tranſtulit præterea in editionem hanc XVIII. *prima commata primi capitis*
1 *euangelii Ioannis, paraphraſi et animaduerſionibus illuſtrata* * iisque aptiorem, quam antea, ** locum adſignauit. Multa a Clerico præclare ac docte adnotata ſunt, inprimis ex profanorum ſcriptorum monimentis, quæ interpreti noui teſtamenti vtilia adiumenta præbere poſſunt. Mirum tamen non eſt, non omnia, ab eo dicta, omnibus ſe probaſſe, quum commentatus eſt, quæ arminianiſmum et ſocinianiſmum

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumin.* VIII. p. 214.

** *epiſtol. critic.* p. 265. quæ *artis criticæ volumen tertium* conſtituunt: adde: CLERICI *vitam et opera*, Amſtelodami MDCCXI. p. 91. ſeq.

*** *iournal des ſauans* MDCCXVI. *mai.* p. 501. CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* II. p. I. *deutſche acta erudítor. volum.* III. p. 495. *neue bibliothec volum.* V. p. 67. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 576. 1269. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* VIII. p. 203. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* III. p. 98.

* *tom.* I. p. 391.

** adiecerat illa CLERICVS *commentario* ſuo *in geneſin.*

mum ſapiunt. Quas ſcripſit Hammondus, adnotationes ſunt philologicæ, criticæ ac hiſtoricæ ac monſtrant eruditionem non mediocrem; eas tamen laborare variis vitiis, iam dudum viri doctiſſimi iudicarunt. Se non plane ab Arminianis abhorrere, haud obſcure ſignificat ac veſtigiis Hugonis Grotii nonnunquam inſiſtit. Plurima noui teſtamenti loca ad gnoſticos trahit; quum autem eos inueniſſe ſe, falſo ſibi perſuaderet, fieri aliter non potuit, quam vt multa ſcripturæ ſacræ effata peruerteret atque a vera illorum ſententia longe diſcederet. Nec vllam prætermittit occaſionem, epiſcopalium, vti dicuntur, in Anglia diuinam originem ac iura defendendi, ac monſtrat, ſe illorum partibus eſſe addictum. Opus igitur hoc Hammondi ac Clerici cum debito iudicio legi debet: *

IACOBI CAPELLI *obſeruationes in nouum teſtamentum*, quæ cum LVDOVICI CAPELLI *ſpicilegio poſt meſſem, hoc eſt, noua nonnullorum noui teſtamenti locorum illuſtratione atque explicatione*, Geneuæ MDCXXXII. 4. edito, in lucem prodierunt, Amſtelodami MDCLVII. 4.

IO. TRAPPII *commentary vpon the new teſtament, with a decade of common-places*, Londini MDCLVI. fol.

RICHARDI BAXTERI *paraphraſe on the new teſtament with notes, doctrinal and practical*, Londini MDCLXXXV. MDCCII. 8. quæ eſt tertia editio ac coniunctam ſibi habet adpendicem de controuerſiis, in quas auctor ob notas quasdam adductus eſt, ita relatis, vt defenſio illius exhibeatur:

DANIELIS WHITBY *paraphraſe and commentary on the new teſtament*, Londini MDCCIII. et quintum MDCCXXVII. fol. duobus voluminibus, quorum prius quatuor euangelia et apoſtolorum acta: poſterius omnes epiſtolas cum diſſertatione de mille annis complectitur. Additus eſt index chronologicus cum tabula geographica. Primum in conſpectum eruditorum venit volumen poſterius idque epiſtolarum, Londini MDCC. fol. ** poſtea autem illud denuo litteris deſcriptum

* HAMMONDI *nouum teſtamentum* anglice quoque exſtat in eiusdem *operum volumine* IV. Prodierunt illa cura *Guil. Fulmani* lingua anglica, Londini MDCLXXXIV. fol. quatuor voluminibus.

** *actor. eruditor. ſupplementor. tom.* III. p. 412.

ptum eſt ac volumen prius, euangeliis atque apoſtolorum actis conſecratum, acceſſit. Præclarum opus eſt, quod optimis librorum noui fœderis expoſitionibus iure adnumeratur. Præter paraphraſin ac locorum difficiliorum explicationem, eo continentur præfationes, commentationes atque appendices, quibus varia argumenta hiſtorica, philologica ac theologica erudite atque ea ratione enarrantur, vt illæ ſcriptis euangeliſtarum atque apoſtolorum lucem præferant. Inter alia exponitur de euangelio Matthæi, num id ebraice; an græce conſcriptum ſit: de Ioanne, vero euangelii ipſius auctore: de veritate religionis chriſtianæ, ex actis apoſtolorum demonſtranda: de peccato in ſpiritum ſanctum: de deſcenſu chriſti ad inferos: de euangeliorum quatuor auctoritate, atque aliis rebus. Diſputatur ſæpe contra Grotium ac Hammondum: *

PHILIPPI DODDRIDGII *the family expoſition; or a paraphraſe and verſion of the new teſtament, with critical notes and a practical improuement of each ſection*, cuius expoſitionis tomus primus Londini MDCCXXXVIII. ſecundus MDCCXL. tertius MDCCXLVII. 4. prodiit. Erudite ac pie opus hoc conſcriptum eſt hocque nomine laude, qua illud ornatur, maxime dignum. Interpretationem eius germanicam *Fridericus Eberhardus Rambachus* ab anno MDCCL. edere cœpit:

ISAACI DE BEAVSOBRE *remarques hiſtoriques, critiques et philologiques ſur le nouueau teſtament*, Hagæ comitum MDCCXLII. 4. Opus eſt ſplendidum atque eruditum, quod haberi poteſt inſtar voluminis tertii verſionis gallicæ noui teſtamenti, a Beauſobrio ac Lenfantio adornatæ ac ſupra a me enarratæ. Quæ auctor ad libros noui fœderis illuſtrandos adtulit, ea pleraque ſunt critica ac philologica, ex ſcri-

* *acta eruditorum* MDCCIV. p. 145. *nachrichten von einer hälliſchen bibliothec volum.* IV. p. 213. *vnſchuldige nachrichten*, 1704. p. 618. NICERONII *memoires tom.* XXI. p. 257. CLERICI *bibliotheque choiſie tom.* IV. p. 391. qui quum a Whitbyo reprehenſus fuiſſet, ſcripſit ille ad Burnetum atque ea de re conqueſtus eſt, ac Whitbyus ipſe ad Clericum litteras exarauit hicque reſpondit. Epiſtolas has Clericus, poſtquam librum Whitbyi recenſuit, ad ſe defendendum adiunxit.

ptoribus profanis christianisque collecta, et maxime ad sensum verborum ac dictionum definiendum spectant. Praeterea Beausobrius id egit, vt, cuius mentionem feci, versionis noui testamenti gallicae accessiones atque emendationes fierent: *

IO. GILL *expositio noui testamenti*, anglice, Londini MDCCXLVIII. fol. tribus voluminibus, cuius auctor ad id operam suam adhibuit, vt loca difficiliora explicaret: quae inter se pugnare videntur, ea conciliaret ac qualia dogmata fidei ac vitae a scriptoribus noui testamenti sint tradita, monstraret. Additae sunt adnotationes ex antiquissimis iudaeorum monimentis. **

3) *Pontificiorum*

LAVRENTII VALLAE *adnotationes in nouum testamentum, ex diuersorum vtriusque linguae, graecae et latinae, codicum collatione*, Parisiis MDV. fol. Basileae MDXXVI. MDXLI. MDXLV. Amstelodami MDCXXXVIII. 8. Quae Valla adnotauit, ea praecipue quidem critica sunt ac grammatica; nonnunquam tamen quaestiones theologicas attingit: versionem vulgatam ad textum graecum emendat: ***

DESIDERII ERASMI *Roterodami adnotationes in nouum testamentum*, quarum multae editiones memorantur, Basileae MDXVI. MDXIX. MDXXII. editio, vti in titulo dicitur, *auctario neutiquam poenitendo locupletata:* MDXXVII. MDXXXV. MDXL. MDXLV. fol. Hanouiae MDCLXXXIII. Francofurti MDCLXXXIX. MDCXCVII. 4. belgice Amstelodami MDXCIV fol. * Scripsit Erasmus *adnotationes* has eo praecipue consilio, vt veteris editionis; siue versionis vulgatae, locis quibusdam immutatae, rationem redderet. Si pauca excipiantur, quae non sine caussa reprehenduntur, sunt illae egregiae nec solum auctoris eruditionem, artis criticae cognitionem studium

* *acta eruditorum* MDCCXLIII. p. 298.

** *bibliotheque raisonnée tom.* XLI. p. 221.

*** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XXXIV. p. 484.

* editiones has recenset LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 714.

studiumque linguarum, cum lectione patrum coniunctum, ostendunt; sed confirmant etiam, illum theologiae minus rudem fuisse. Praeter eas, spectant huc ERASMI *paraphrases in nouum testamentum*, Basileae MDXXII. Primum prodierunt *paraphrases in epistolas*, separatim ac per partes ab anno MDXVII. deinde accesserunt *paraphrases* in *euangelium Matthaei* ac *Ioannis* omnesque vno volumine iunctae ac dicto anno MDXXII. in lucem emissae sunt; in *euangelium* autem *Marci* ac *Lucae*, *acta apostolorum* atque *apocalypsin* desunt paraphrases. * Plures aliae editiones adducuntur, Basileae MDXL. MDLVI. fol. ibidem MDXXXIX. MDXLVIII. Lugduni MDXLIV. 8. Hannouerae MDLXVIII. 4. vna cum versione gallica, Basileae MDLXIII. fol. et anglica, Londini MDXLVIII. fol. ** Prodiit etiam versio germanica, sub titulo: *paraphrases zu tütsch die episteln sancti Paulli: in latin durch doctor Erasmum von Roterdam kürtzlich beschryben vnd klarlich vssgelegt*, interprete *Leone Iudae*, Tiguri MDXXII. 4. *** Paraphrases hae itidem se commendarunt multamque laudem consequutae sunt ac quamuis nonnulla reprehensa fuerint; ipsum tamen opus existimationem suam tuetur. Defendit et Erasmus cum *adnotationes*; tum *paraphrases* a censuris aduersariorum, Petri Sutoris, Eduardi Lei, Iacobi Lopezii Stunicae, Natalis Bedae; siue Beddae atque aliorum: *

THOMAE DE VIO CAIETANI *commentarii in quatuor euangelia et in acta apostolorum, ad graecorum codicum veritatem castigata ad sensum litteralem*, Venetiis MDXXX. Parisiis MDXXXII. MDXXXVI. MDXL. MDXLIII. fol. ibidem MDXLII. 8. Lugduni MDLVIII. MDLXXIV. 8. eiusdem *epistolae*

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec vol.* I. p. 393.

** vide: LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 714. Exstant etiam *paraphrases* hae in ERASMI *operum*, quae Lugduni Batauorum ab anno MDCCIII. in lucem exierunt, *tomo* VII. *adnotationes* autem, ERASMI *nouo testamento* subiunctae, *tomo* VI.

*** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* I. p. 399.

* DVPIN. *nouu. bibliotheque des auteurs ecclesiastiques tom* XIV. p. 90. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXXV. p. 504. BVDDEI *isagoge ad theolog vniuers. libr* II. *cap.* 8. p. 1716. qui Simonis censuram contra Erasmum diiudicat: FABRICII *historia bibliothecae part.* I. p. 369. seq. RVMPAEI *commentatio ad libros noui testamenti in genere* p. 460.

ſtolæ Paulli et aliorum apoſtolorum, ad græcam veritatem caſtigatæ et iuxta ſenſum litteralem enarratæ, Venetiis MDXXXI Pariſiis MDXXXII. MDXXXVII. MDXLVI. fol. ibidem MDXL. 8. Lugduni MDLVI. MDLVIII. Pariſiis MDLXXI. 8. Antuerpiæ MDCXI. fol. *

TACITI NICOLAI ZEGERI *ſcholia in omnes noui teſtamenti libros*, Coloniæ MDLIII. 8. **

BENEDICTI ARIAE MONTANI *elucidationes in nouum teſtamentum*, Antuerpiæ ab anno MDLXXV. 4. tribus voluminibus:

ALPHONSI SALMERONIS *commentaria in hiſtoriam euangelicam*, Madriti ab anno MDXCVII. ad MDCII. Coloniæ Agrippinæ MDCIV. fol. ſex ac decem voluminibus. Eorum *primo* continentur prolegomena in vniuerſam ſcripturam ſacram, ſeparatim quoque edita: *ſecundo* exponitur de incarnatione verbi: *tertio* de infantia et pueritia chriſti: *quarto* de hiſtoria euangelica: *quinto* de ſermone domini in monte: *ſexto* de chriſti miraculis: *ſeptimo* de parabolis: *octauo* de diſputationibus domini: *nono* de ſacroſancta euchariſtia et ſermone domini in cœna: *decimo* de paſſione et morte domini: *vndecimo* de reſurrectione et adſcenſione domini. Quæ volumina vti ad euangeliſtarum ſcripta; ita, quæ ſequuntur, ad reliquos noui teſtamenti libros ſpectant. Complectitur enim *duodecimum* expoſita acta apoſtolorum: *tertium ac decimum* prolegomena in epiſtolas Paulli et commentarium in epiſtolam ad Romanos: *quartum ac decimum* commentarium in vtramque epiſtolam ad Corinthios: *quintum ac decimum* commentarium in epiſtolas ad Galatas, Epheſios, Philippenſes, Coloſſenſes, vtramque ad Theſſalonicenſes, vtramque ad Timotheum, Titum ac Philemonem et ad Ebræos: *ſextum ac decimum* commentarium in ſeptem epiſtolas canonicas, præludia in apocalypſin, vna cum aliquot auctoris epiſtolis ad diuerſos:

FABRI-

* commentarii hi prodierunt etiam in eiusdem *operibus omnibus, quotquot in ſacræ ſcripturæ expoſitionem reperiuntur*, Lugduni MDCXXXIX. fol.

** ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 36.

FABRICII PAVLVTII *commentarius in nouum testamentum*, Romae MDCXIX. fol. duobus voluminibus:

FRANCISCI PEAN *commentarius in nouum testamentum*, gallice, Parisiis MDCLXX. 8.

IO. HARDVINI *commentarius in nouum testamentum. Accedit eiusdem auctoris lucubratio, in cuius prima parte ostenditur, Cepham, a Paullo reprehensum, Petrum non esse: in altera parte Ioannis apostoli de sanctissima trinitate locus explanatur et eidem auctori suo vindicatur*, Hagae comitum MDCCXLI. fol. Non magna vtilitas ab hoc libro exspectari debet. Plenus ille est, vti alia Harduini scripta, paradoxarum atque ineptarum opinionum, quae verae ac solidae interpretationi plane aduersantur. Impugnat auctoritatem diuinam textus graeci noui testamenti eiusque libros sermone latino ab apostolis conscriptos esse, probare, temere adnititur. Commentum hoc refutauit SIEGMVND. IACOB. BAVMGARTENIVS dissertatione, quae complectitur *vindicias textus graeci noui testamenti*, contra Io. Harduinum, Halae MDCCXLII. *

4) *Socinianorum*

IO. CRELLII *opera omnia exegetica; siue eius in plerosque noui testamenti libros commentarii, maximam partem hactenus inediti*, Eleutheropoli; siue potius Amstelodami MDCLVI. fol. quae *bibliothecae fratrum Polonorum* partem constituunt. Diuisa sunt in tres tomos. Eorum primus complectitur: *commentarium in quatuor capita priora et partem quinti Matthaei*, antea Racouiae MDCXXXVI. 8. editum: *commentarium in epistolam ad Romanos*, ex Crellii praelectionibus a *Iona Slichtingio* conscriptum, Racouiae MDCXXXVI. 8. *paraphrasin in* eamdem *epistolam: commentarium in decem priora capita prioris ad Corinthios epistolae* et in *quintum ac decimum caput* eiusdem *epistolae*, Racouiae MDCXXXV. 8. *commentarium in epistolam ad Galatas*, itidem ex Crellii praelectionibus a *Iona Slichtingio* compositum, Racouiae MDCXXXVIII. 8.

* *acta eruditor.* MDCCXLIII. p. 100. *bibliotheque raisonnée tom.* XXVII. p. 163. *tom.* XXVIII. p. 166. *nachrichten von den neuesten theol. büchern volum.* I. p. 922.

paraphrasin in epistolam ad Galatas: *commentarium in epistolam ad Ephesios*, *ad Philippenses*, *ad Colossenses*, vna cum *paraphrasibus* in easdem *epistolas*: *commentarium in vtramque ad Thessalonicenses*, ex Crellii prælectionibus a *Petro Morscouio* primum separatim in lucem emissum, Racouiæ MDCXXXVI. 8. ac belgice MDCLXIV. 8. anglice cum inscriptione: *expiator peccatorum.* Secundo tomo continentur: *commentarius in priorem epistolam ad Timotheum*, *ad Titum et Philemonem*, etiam ex Crellii prælectionibus a *Petro Morscouio* compositus: *commentarius in epistolam ab Ebræos*, coniunctis studiis *Crellii* ac *Slichtingii* elaboratus, Racouiæ MDCXXVIII. MDCXXXIV. 8. belgice MDCLVIII. 8. *paraphrasis* in eamdem *epistolam*: *commentarius in prioris epistolæ Petri duo priora capita* ac denique *explicationes locorum difficiliorum noui testamenti.* Tertius tomus exhibet: *commentarium in varia loca euangeliorum Matthæi, Marci et Lucæ*: in *magnam partem euangelii Ioannis* et *actorum apostolicorum*: in *plurima capita et loca epistolarum Paulli apostoli*: in *posteriorem ad Timotheum epistolam*: in *multa loca epistolarum canonicarum*: in *maximam partem apocalypseos Ioannis*, ad quæ omnia *synopsis aliquot concionum* accessit. Commentarii hi non sunt vnius generis. Alios Crellius auditoribus suis dictauit: alios ipse conscripsit: alii a Slichtingio ac Morscouio, quemadmodum iam memoraui, ex Crellii recitationibus collecti sunt atque in lucem editi. Quales sint ipsæ commentationes hæ, quisque facile intelligit, qui cogitat, Crellium ad socinianorum cœtum se adiunxisse. Eam interpretandi rationem iniit, vt sectæ huius dogmata, veluti regulam, sequeretur. Ab iis, quæ critica sunt, penitus fere se abstinet; grammatica autem sæpe sectatur, vt sensum, quem cupit, inueniat vtque alios ad mentem suam facilius trahat, vtitur quoque ratiocinatione: *

* SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* LVI. p. 846. SANDII *bibliotheca antitrinitariorum* p. 118. LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 689. FABRICII *historia bibliothecæ part.* II p. 65. BVDDEI *isagoge ad theologiam vniuersam libr.* II. *cap.* 8. p. 1755. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 588.

IONAE SLICHTINGII DE BVCKOWIEC *commentaria posthuma in plerosque noui testamenti libros, cuncta hactenus inedita*, Irenopoli; siue Amstelodami MDCLVI. fol. quae etiam volumen *bibliothecae fratrum Polonorum* sunt. Constant illa duobus tomis, quorum prior complectitur: *commentarium in euangelium Ioannis: paraphrasin in initium eiusdem euangelii* et *commentarium in epistolam Paulli ad Romanos*; posterior autem *commentarios in Paulli vtramque epistolam ad Corinthios*: in eiusdem *epistolas ad Ephesios, Colossenses, Philippenses*, in *vtramque ad Thessalonicenses*, in *vtramque ad Timotheum*, in *epistolam ad Titum, ad Philemonem*, in *vtramque Petri, tres Ioannis*, vna cum *fragmento in epistolam Iudae*. Commentarii hi neque eruditionem; neque diligentiam singularem ostendunt. In plerisque auctor Faustum Socinum ac nonnumquam Hugonem Grotium sequitur, ac qui impius socinianorum mos est, loca scripturae sacrae, illorum erroribus repugnantia, praue interpretatur ac peruertit: *

SAMVELIS PRZIPCOVII *cogitationes ad initium euangelii Matthaei et omnes epistolas apostolicas*, Eleutheropoli, id est, Amstelodami MDCXCII. fol. quibus auctor probauit quidem, se litterarum, speciatim philologicarum ac theologicarum, non rudem fuisse; sequutus autem est praua socinianorum dogmata, veluti interpretandi normam hancque ob rem peruersas instituit expositiones: **

PETRI LANGENDVLTS *aanteekeningen over het geheele nieuwe testament als mede over de klaagliederen van Ieremias*, Amstelodami MDCLXXXVII. fol. opus, quod post auctoris obitum lucem adspexit ac locum sibi fecit inter libros rariores. Compositum illud est a sociniano, qui partes boni interpretis non impleuit; sed oracula diuina ita explanauit, vt illa ad prauas sententias suas traheret. Quaedam tamen adtulit, non contemnenda, perspiciendumque est, cum linguae

* de his commentariis iam memorati scriptores *excitatis locis* itidem differunt.

** *histoire des ouurages des sauans* MDCXCII. p. 367. CLERICI *bibliotheque vniuers. tom.* XXIV. p. 1. *acta eruditor.* MDCXCII. p. 414. FABRICII *historia bibliothecae part.* II. p. 80. BVDDEI *isag. ad theolog. vniuers. lib.* II. c. 8. p. 1777. LILIENTHALII *ergetische bibliothec* p. 584.

guæ græcæ peritum fuisse ac monimentis patrum ecclesiæ legendis operam dedisse. *

ƆMMENTARII IN VNIVERSOS LIBROS EVANGELISTARVM.

Eorum, qui ad monimenta euangelistarum explicanda se contulerunt, duo sunt genera, quum alii maxime eam commentandi rationem adhibuerunt, vt consensum horum scriptorum diuinorum in rebus memoratis ostenderent atque expositionem adderent, vel longiorem; vel breuiorem: alii non tam ad harmoniam omnium euangelistarum; quam ad textum singulorum, separatim consideratum, animum aduerterunt. Illorum scriptis; siue *harmoniis euangelistarum* infra singularem locum adsignabo; horum autem commentarii sunt:

1) *Lutheranorum*

ERASMI SARCERII *in Matthaei euangelium iusta scholia, per omnes rhetoricæ artis circumstantias methodice conscripta et locupletata*, Francofurti MDXXXVIII. Basileæ MDXL. MDXLIV. MDLX. 8. in *Marci euangelium iusta scholia iuxta perpetuam orationis seriem et cohærentiam conscripta et locupletata*, cum præfatione *Barthol. Westhemeri*, Basileæ MDXXXIX. MDXLI. 8. in *Lucæ euangelium iusta scholia, per omnes circumstantias methodice conscripta*, Basileæ MDXXXIX. MDXL. 8. in *Ioannis euangelium iusta scholia ad perpetuæ textus cohærentiæ filum*, Basileæ MDXL. MDL. 8. **

LVCAE LOSSII *adnotationes in quatuor euangelistas*, Francofurti MDLIX. fol. duobus voluminibus:

GEORGII RAVDII *beschreibung, erklärung vnd auslegung der vier euangelisten*, Francofurti MDLXXIX. fol. ***

IO GEORGII DORSCHEI *in quatuor euangelistas commentarius, per solidam apodixin, analysin, exegesin, harmoniam item ac parallelismum verum sensum exhibens, falsum refutans,*

LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 585.

* MOLLERI *Cimbria litterata, tomo* II. p. 764.

** liber hic adducitur in LIPENII *bibliothec. theolog. tom.* I. p. 636. ac LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 920.

futans, cum eiusdem *chronotaxi actorum apostolicorum*, Hamburgi MDCCVI. 4. * opus, post vitam auctoris finitam editum, ex eiusdem recitationibus academicis natum atque ex variis manuscriptis illarum collectum atque ita dispositum, vt quod lucem publicam adspiceret, dignum visum fuerit. Quum commentarius hic iusto neque longior; neque breuior est, commode ille ad vsum adhiberi potest, ac quamuis nullum sit dubium, quin politior atque adcuratior prodiisset, vbi Dorscheus ipse ad eum euulgandum se admouisset; multa tamen erudite dicta sunt, quae euangelistarum libris lucem adferunt atque vtilitatem non mediocrem praebent. Quod si nonnulla reprehendenda; aut emendanda esse, quis existimat, ea excusare decet, ob iustam caussam, quoniam auctor non ipse librum hunc iuris publici fecit. Praefatione, quae copiosa est, *Io. Fechtius* Dorschei vitam, merita ac scripta recensuit atque oblata occasione, sententiam suam de morali sabbathi ratione, ab aliis impugnatam, enarrauit ac defendit:

CHRISTIANI HAGIOPHILI *obseruationes succinctae in selectiora quatuor euangelistarum noui foederis loca, adhuc separatim per menses anniuersarios distributae, nunc collectae*, quarum tomus primus prodiit Gardelegiae MDCCXLI. 4. ** Non omni; sed quodam tantum iure referri illae huc possunt, quum singularia tantum loca euangelistarum illustrantur. Breuitatem auctor sectatur ac de variis dictis non sine eruditione exponit.

2) *Reformatorum*

MARTINI BVCERI *enarrationes in sacra quatuor euangelia*, Argentorati MDXXVII. MDXXVIII. 8. duobus voluminibus, Basileae MDXXXVI. Geneuae MDLIII. fol. ***

VLRICI ZVINGLII *adnotationes in euangelistarum scripta*, ex ore eiusdem per *Leonem Iudae* exceptae, cum *breui com-*

* *acta erudítor.* MDCCVI. p. 274. *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 386. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 791. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 115.

** *nouor. actor. eruditor. supplementor. tom.* V. p. 538.

*** LAMPII *commentar. in euangel. Ioannis tom.* I. p. 259.

commemoratione mortis christi, ex quatuor euangelistis in vnam seriem concinnata: *

OTTONIS BRVNSFELDII *adnotationes in quatuor euangelia et acta apostolorum*, Argentorati MDLIII. fol.

HENRICI BVLLINGERI *commentarius in quatuor euangelia*, Tiguri MDLXI. fol. cuius commentarii in singulos euangelistas antea separatim prodierunt, ordine hoc: *in iesu christi euangelium secundum Ioannem commentariorum libri decem*, Tiguri MDXLIII. MDXLVIII. fol. *in euangelium secundum Marcum commentariorum libri sex*, Tiguri MDXLV. fol. *in euangelium secundum Lucam commentariorum libri nouem*, Tiguri MDXLVI. et MDXLVIII. fol. *in euangelium secundum Matthaeum commentariorum libri duodecim*, Tiguri MDXLVI. et MDLIV. fol.

BENEDICTI ARETII *commentarii in quatuor euangelia*, Lausanae MDLXXVII. 8. duobus voluminibus, quorum et aliae sunt editiones, antea a me enarratae, cum eiusdem commentarios in vniuersum nouum testamentum recensui:

LVDOVICI DE DIEV *animaduersiones in quatuor euangelistas*, Lugduni Batauorum MDCXXXIII. 4. quarum antea iam mentionem feci:

FRIDERICI SPANHEMII, senioris, *dubia euangelica, partim ἐξηγητικὰ, partim ἐλεγκτικὰ discussa et vindicata a cauillis et corruptelis atheorum, paganorum, iudaeorum, samosatenianorum, anabaptistarum, pontificiorum et sectariorum aliorum, in tres partes distributa*, quarum prima lucem adspexit Geneuae MDCXXXIV. 4. secunda et tertia ibidem MDCXXXIX. 4. coniunctim autem omnes tres prodierunt itidem Geneuae MDCXXXIX. MDCLVIII. MDCC. 4. Referri solet opus hoc inter commentarios in euangelistas, quae et caussa est, cur illud nunc adducam; minus autem recte istis adnumeratur. Spectat enim id ad capita quaedam tantum Matthaei ac quae ibi memorantur, illa sunt singularia argumenta ac copiose pertractantur, non exegetice solum; verum etiam, vti titulus significat, polemice. Laudantur *dubia* haec a viris eruditissimis; nec immerito. Exhibent illa egregium adparatum rerum, quae ad philologiam, historiam, anti-

continetur [illegible] *quarto*.

antiquitates, theologiam pertinent ac perutiles ſunt. Fuerunt quidem, qui in eo Spanhemium reprehenderent, illum ſæpe ab argumento principali digreſſum eſſe: in conquirendis dubiis maiorem operam poſuiſſe; quam in iisdem ſoluendis: partium ſtudio ſe laborare, haud obſcure monſtraſſe. At vero ſi et hæc omnia vere ac recte obiiciuntur; minus tamen ea valent ad ipſius operis dignitatem imminuendam: *

IO. TRAPPII *commentary vpon the four euangeliſts and the acts of the apoſtles*, Londini MDCXLVII. 4.

BALDVINI WALAEI *noui teſtamenti libri hiſtorici, græce et latine, perpetuo commentario ex antiquitate, hiſtoriis, philologia illuſtrati, quem præter venerabiles Bezæ, vndique conquiſitæ doctiſſimorum virorum lucubrationes ac præ ceteris inſigniores explicationes ſuppeditarunt*, Lugduni Batauorum MDCLIII. 4. Quas auctor collegit ac libro hoc coniunctim exhibuit, ſunt notæ præcipue Bezæ: poſt eum Camerarii, Caſauboni, Gomari, Salmaſii, Heinſii, Cameronis, Scaligeri, Druſii, Grotii, Capelli, de Dieu, Seldeni, Spanhemii atque aliorum. In adnotationibus horum virorum colligendis Walæus iudicium quidem; non ſemper autem debitam diligentiam adhibuit. Ad græcum textum duplex latina interpretatio, Bezæ ac vulgata, acceſſit. Ita adornatus liber hic vſum commodiorem præbet ac merito commedandus eſt: **

IO. BOISII *veteris interpretis cum Beza aliisque recentioribus collatio in quatuor euangeliis et apoſtolorum actis, in qua, annon ſæpius absque iuſta ſatis cauſſa hi ab illo diſceſſerint, diſquiritur*, Londini MDCLV. 8. quo libro Boiſius verſionem vulgatam defendit ac Bezæ atque aliorum interpretationibus præfert; hanc autem ob cauſſam mirum non eſt, illum et curiæ romanæ addictis ſe commendaſſe. Commentarium quidem is non complectitur; attamen ea ſuppeditat, quæ variis euangeliſtarum locis lucem adferre poſſunt. Scri-

* FABRICII *hiſtoria bibliothecæ part.* III. p. 356. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1080. NICERONII *memoires tom.* XXIX. p. 7. REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theologicæ* p. 304.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 786. SIMONIS *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nouveau teſtament* cap. LIII. p. 791. VAN TIL. *bibliothec. theolog.* p. 15.

Scriptum ipſum locum obtinuit inter libros maxime rariores: *

IO. LIGHTFOOTII *horæ ebraicæ et talmudicæ in quatuor euangeliſtas et chorographiam terræ iſraeliticæ*, de quibus ſupra expoſui:

PETRI KEVCHENII *adnotata in quatuor euangeliſtas et acta apoſtolorum*, Amſtelodami MDCLXXXIX. 4. ** iterum eodem loco MDCCIX. 4. cui editioni acceſſerunt, vt titulus ſignificat, *hactenus inedita ſcholia in ceteros noui teſtamenti libros, a docto quodam theologo concinnata.* *** Ediderat quidem auctor *adnotata* in euangeliſtas atque acta apoſtolorum, veluti partem priorem operis totius; mors autem illius impediuerat, quo minus pars poſterior ſequeretur. Quum igitur *adnotata* iſta denuo litteris deſcribenda eſſent, memorata *ſcholia* in ceteros noui fœderis libros ab alio addita ſunt, vt quæ deeſſent, ea ſupplerentur. Keuchenius præclarum ingenii ac doctrinæ ſpecimen dedit ac laudabilem interpretandi rationem ſequutus eſt. Conſuluit enim inprimis verſionem ſeptuaginta interpretum ac chaldæos paraphraſtas, vt ſignificationes vocum dictionumque, quas ſcriptores librorum noui fœderis vſurparunt, felicius indagaret. Additamenta; ſiue *ſcholia* maxime ex Grotio ſumta ſunt; nec magnum momentum habent:

SAMVELIS CLARKII *paraphraſe of the four euangeliſts, wherein for the clearer vnderſtanding of the ſacred hiſtory, the whole text and paraphraſe are printed in ſeparate columns ouer againſt each other, with critical notes on the more difficult paſſages*, quæ paraphraſis primum per partes in lucem pro-

---

* *biographia britannica*, Londini MDCCXLVIII. edita, tom. II. p. 940. SIMONIS *hiſtoire critique des verſions du nouveau teſtament* cap. XXVI. p. 297. CLEMENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique et critique* tom. V. p. 12. *nachrichten von einer halliſchen bibliothec* volum. VI. p. 286. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 971. VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 132.

** *acta eruditorum* MDCXC. p. 514. CLERICI *bibliotheque vniverſ.* tom. III. p. 357.

*** *memoires de Treuoux* MDCCXIII. iul. p. 1211. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1073. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchriffe* part. II. p. 118.

prodiit MDCCI. MDCCII. deinde autem coniunctim, non semel; sed iterum iterumque. Ea ratione illa conscripta est, vt aliis exemplum atque vtilitatem praebeat: *

IO. IACOBI VLRICI *heilige bibelubung; oder deutliche vnd gründliche in frag vnd antwort abgefaste erklärung vnd zueignung des euangeliums Matthaei*, Tiguri MDCCXIII. 8. eiusdem *ganze wunderhistorie des leidens vnd sterbens, auferstehung vnd himmelfarth iesu christi, iene zwar aus der harmonischen beschreibung aller vier euangelisten zusammen; diese aber aus dem einzigen Matthaeo schriftmäsig verhandelt, aus der antiquitat vnd philologie erleutert vnd zur gottseeligkeit zu nutz gemacht wird*, Tiguri MDCCXIX. 8. duobus voluminibus. Commentationes hae praecipue quidem ad studia salutaris cognitionis ac sanctimoniae adiuuanda spectant et maxime in vsum hominum rudiorum conscriptae sunt; continentur tamen illis etiam notae, quas auctor ex philologia atque antiquitate collegit ac eruditionem suam abunde probauit. Vaticinia ac typos cum rebus, quae illis significantur, diligenter confert ac sequitur plerumque Cocceium. ** In opere hoc continuando operam suam posuit IO. CONRADVS WIRZIVS ac iuris publici fecit: *heilige bibelübung; oder deutliche, in frag vnd antworten abgefassete erklärung vnd zueignung des euangeliums Marci*, Tiguri MDCCXXXVI. 8. ac *deutliche vnd gründliche erklärung des euangeliums Lucae*, Tiguri MDCCXXXVII. MDCCXXXVIII. 8. duobus voluminibus: *deutliche vnd gründliche erklärung des euangeliums Ioannis*, Tiguri MDCCXXXIX. 8.

3) *Pontificiorum*

NICOLAI GORRANI *commentaria in quatuor euangelia*, Coloniae MCCCCLXXII. Haganoae MDII. Coloniae MDXXXVII. Antuerpiae MDCXVII. Lugduni MDCXCIII. fol.

IACOBI

* locum obtinuit *paraphrasis* haec in CLARKII *operum tom.* III. eiusque initio, quae MDCCXXXVIII. fol. quatuor voluminibus edita sunt. Adde: NICERONII *memoires tom.* XXXV. p. 360.

** *act. eruditor. supplementor. tom.* VI. p. 226. *deutsche acta erudit. volum.* III. p. 164. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 973. *bibliotheca bremensis class.* II. *fascicul.* 2. p. 307.

IACOBI FABRI *commentarii in quatuor euangelia*, Meldis MDXXII. Basileæ MDXXIII. sine loco MDXXVI. Coloniæ MDXLI. fol.

IO. ARBOREI *commentarius in quatuor euangelistas*, Parisiis MDXXIX. MDLI. fol.

THOMAE DE VIO CAIETANI *commentarii in quatuor euangelia et in acta apostolorum, ad græcorum codicum veritatem castigata ad sensum litteralem*, Venetiis MDXXX. Parisiis MDXXXII. MDXXXVI. MDXL. MDXLIII. fol. ibidem MDXLII. 8. Lugduni MDLVIII. MDLXXIV. 8.

ANTONII BROECKWEY *enarrationes in quatuor euangelia*, Parisiis MDXLIII. 8. Venetiis MDCXLVIII. 4.

NICOLAI HERBORNI *enarrationes in quatuor euangelistas*, Coloniæ MDXLVI. 4.

GVTERII DE TREIO *commentaria in quatuor euangelia*, Hispali MDLIV. fol.

ANTONII BIRRIETI *commentaria in quatuor euangelia*, Parisiis MDLXXXI.

EMMANVELIS SA *scholia in quatuor euangelia, e selectis doctorum sacrorum collecta*, Antuerpiæ MDXCVI. Lugduni MDCII. Coloniæ MDCXII. 4.

PETRI BVLLIOVDI *flos expositionum veterum ac recentiorum in quatuor euangelia*, gallice, Lugduni MDXCVI. MDCXXVIII. 4.

IO. MALDONATI *commentarii in quatuor euangelistas*, quorum multæ editiones adducuntur, Mussiponti MDXCVI. fol. duobus voluminibus: Brixiæ MDXCVIII. 4. Lugduni MDXCVIII. MDCVII. MDCXIII. MDCXXXIX. MDCLXXXII. fol. Moguntiæ MDCII. MDCXXIV. duobus voluminibus: Venetiis MDCVI. 4. Parisiis MDCXVII. MDCXXI MDCXXIX. MDCXXXIX. MDCXLIII. MDCLI. MDCLXVIII. fol. * Nonnullæ harum editionum locis quibusdam sunt corruptæ. Inter pontificios scripturæ interpretes, qui laudem atque existimationem sibi conciliarunt, Maldonatus locum tuetur ac commentarius in euangelistas præcipuus reliquorum eius librorum habetur, vtpote qui magna cum cura ac iudicio compositus sit quoue Maldonatus se a partium studio alienum præbue-

: editiones has recenset LE LONG *bibliotheca sacra* p. 842.

præbuerit, sæpe sequutus Bezam ac Caluinum; præterea autem laudabilia moderationis documenta dederit. * Attamen plagii litterarii adcusatus fuit: **

FRANCISCI LVCAE *commentarius in quatuor euangelia*, Antuerpiæ MDCVI. fol. duobus voluminibus. Accessit *supplementum commentarii in Lucam et in Ioannem*, Antuerpiæ MDCXII. MDCXVI. fol. itidem duobus voluminibus. Ipsi commentario præmissum est *itinerarium iesu christi*, ex quatuor euangeliis collectum, ac subiuncta commentatio de chaldaica scripturæ sacræ paraphrasi:

FRANCISCI HARAEI *epitome catenæ aureæ Thomæ in quatuor euangelia, scholiis illustrata*, Antuerpiæ MDCXXV. 12.

ADAMI CONTZENII *commentaria in quatuor euangelia, in quibus sensus verus litteralis aduersus omnes infideles pro catholica fide vindicatur*, Coloniæ et Moguntiæ MDCXXVI. fol. duobus tomis:

IO. BONNETI *imago sacra vitæ et doctrinæ iesu christi; seu commentaria paraphrastica in quatuor euangelia*, gallice, Parisiis MDCXXXIV. 4.

FRANCISCI PAVONI *commentarius in quatuor euangelia*, Neapoli MDCXXXVI. fol.

CORNELII IANSENII, Iprensis, *tetrateuchus; seu commentarius in quatuor euangelia*, Louanii MDCXXXIX. MDCXLI. Parisiis MDCXLIII. MDCXLIX. MDCLV. MDCLX. MDCLXXVII. MDCXCVII. Lugduni MDCLXXVI. MDCLXXXVII. 4.

IO. DE SYLVEIRA *commentarii in textum euangelicum*, tomis sex, quorum primus prodiit Vlyssipone MDCXLII. Lugduni MDCXLV. MDCLX. Madriti MDCXLVIII. secundus Lugduni MDCXLV. MDCLX. Madriti MDCXLVIII. tertius Lugduni MDCXLIX. Madriti MDCLI. quartus, quintus ac sextus Lugduni ab anno MDCLV. ad MDCLXXV.

* DVPINII *nouuelle bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* tom. XVI. p. 126. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament* cap. XLII. p. 618. FABRICII *histor. bibliothec.* part. I. p. 266. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1269. REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theologic.* p. 285.

** vide: THOMASIVM *dissertatione de plagio litterario* §. 677. CRENIVM *dissertatione 1. de furibus librariis* p. 78.

IOSEPHI FERRERI *pharus euangelica; siue commentarius in quatuor euangelia*, Lugduni MDCLXI. fol.

NATALIS ALEXANDRI *expositio litteralis et moralis sancti euangelii iesu christi, secundum quatuor euangelistas*, Parisiis MDCCIII. fol quod opus viris eruditis non multum se commendauit. Non alia auctor ad illustrandos euangelistas adtulit, nisi quæ iam dicta ac tradita fuerant, maxime in patrum ecclesiæ monimentis. Collegit illa diligenter pauca autem ipse addidit. * Subiungo: *exegetische vnd moralische auslegungen der vier euangelisten, darinnen aus den vornemsten kirchenvätern nicht nur der buchstäbliche verstand deutlich erkläret; sondern auch die moralien vnd zur erbauung im christenthum zielende lehren zugleich mit angeführet werden, anfangs in frantzösischer sprache von den gliedern der societæt in dem so genannten maison du portroyal entworfen vnd vnter der dirigirung der herren Arnald vnd Sacy herausgegeben*, Francofurti MDCCVI. 4. cum *Io. Andreæ Schmidii* præfatione. ** Exhibetur libro hoc pars expositionum scripturæ sacræ, quas in titulo memorati auctores gallice conscripserunt, sermone germanico. De illis earumque opere, ni fallor, supra disserui.

Iam enarratis interpretibus euangeliorum lutheranis, reformatis ac pontificiis duos adiungo e numero hostium trinitatis. Alter est Arii sectator, CHRISTOPHORVS SANDIVS, qui edidit: *interpretationes paradoxas quatuor euangeliorum, quibus adfixa est dissertatio de verbo, vna cum adpendice*, Cosmopoli, id est, Amstelodami MDCLXIX. 8. Continentur quidem interpretationibus his, quæ erudita sunt atque vtilia; præcipue tamen Sandius impie adnisus est, arianorum erroribus ac commentis speciem conciliare aliisque fucum facere. Addita *dissertatione de verbo* monstrare voluit, quid Philo iudæus ac Platonici per λόγον intellexerint, atque adfirmauit, qualis significatio vocis huius fuerit apud Plato-

* *memoires de Treuoux* MDCCXI. *februar.* p. 209. *iournal des sauans* MDCCIII. *nouembr.* p. 992. CLERICI *bibliotheque choisie tom.* IX. p. 337. *acta eruditorum* MDCCV. p. 388. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 579. NICERONII *memoires tom.* III. p. 350.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 787.

Platonicos, talem etiam in Ioannis effato de verbo locum habere. Quae libri huius ratio postulat, vt is cum iudicio legatur ac prudentia ad discernenda bona et mala illius adhibeatur. * Alter est IO. LVDOVICVS WOLZOGENIVS, qui ad Socini adseclas se adiunxit ac reliquit: *commentarium in euangelium Matthaei, Marci, Lucae ac Ioannis.* **

COMMENTARII IN HISTORIAM CRVCIATVVM AC MORTIS IESV CHRISTI, AB EVANGELISTIS ENARRATAM.

IO. AGRICOLAE *historia des leydens vnd sterbens iesu christi, nach denen vier euangelisten*, Berolini MDXLIII. fol.

EDMVNDI MERILLII *notae philologicae in passionem christi*, Parisiis MDCXXXII. 8. Helmstadii MDCLVII. 4. quae editio multis operarum erratis inquinata est; emendatior autem postea in lucem emissa. *** Opusculum est elegans; nec mediocrem ostendit eruditionem: *

IO. IACOBI WISSENBACHII *notae nomico-philologicae in passionem iesu christi*, Franeckerae MDCXLIII. 8. ** in quibus conscribendis auctor paullo ante adductis MERILLII *notis* diligenter vsus est:

DANIELIS CLASSENII *exercitationes ad passionem dominicam*, Magdeburgi MDCLVI. 4.

HENRICI MVLLERI *historia passionis, crucifixionis et sepulturae iesu christi*, notis theologicis, historicis, criticis illustrata ac septem disputationibus proposita, Rostochii MDCLXI. 4. atque iterum sub titulo: *iesus patiens, centuria notarum historico-theologicarum illustratus*, ibidem MDCLXIX. 4. Liber hic germanice conuersus est ab

* BVDDEI *isagog. ad theolog. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1759. FABRICII *histor. bibliothec. part.* VI. p. 430. *vnschuldige nachrichten*, 1715. p. 773. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1251. *nachricht von den büchern in der stollischen bibliothec volumin.* II. p. 2.

** exstat in eius *operibus*, quae prodierunt, vt titulus habet, Irenopoli post annum domini MDCLVI. id est, Amstelodami MDCLXVIII. fol.

*** in *opusculorum, quae ad historiam ac philologiam sacram spectant, fasciculo* III. p. 577. Exstant etiam *notae* hae in MERILLII *operum*, quae Neapoli MDCCXX. 4. prodierunt, *parte* I. p. 321.

* FABRICII *histor. bibliothecae part.* IV. p. 26.

** sunt quoque in *opusculorum, quae ad historiam ac philologiam sacram spectant, fasciculo* III. p. 653.

ab *Andrea Hartwigo Arndio* ac prodiit sub inscriptione: *der leidende iesus; oder hundert vortreffliche anmerckungen vber die historie des leidens vnd todes vnsers heilandes*, Martisburgi MDCLXXV. 8. Lipsiæ MDCLXXIX. 8. et vna cum tribus libellis eiusdem fere argumenti, itidem ex latina in germanicam linguam translatis, GEORGII videlicet CALIXTI commentatione de *vera crucis forma*: IO. MICHAEL. DILHERRI *consideratione passionis christi philologica* ac HENRICI KIPPINGII opusculo de *cruce*, sub titulo: *passions-schule*, Francofurti MDCLXXXVIII. 8. MDCC 8. Conscriptus iste est erudite ac pie hocque nomine multum commendari debet: *

GVIL. STANIHVRSTI *dei immortalis, in corpore mortali patientis, historia, moralis doctrinæ placitis et commentationibus illustrata*, Coloniæ MDCLXI*?*. 8. Antuerpiæ MDCLXIX. 8.

IACOBI LYDII *florum sparsio ad historiam passionis iesu christi. Accedit eiusdem diatriba de triumpho iesu christi in cruce*, Dordraci MDCLXXII. MDCC. 12. Exhibentur notæ breuiores, eruditæ atque ex variis auctoribus collectæ: **

VALENTINI HENRICI VOGLERI *physiologia historiæ passionis iesu christi*, Helmstadii MDCLXXIII. 4. cuius argumenta sunt: tristitia summa et acerrimus angor seruatoris sudor eiusdem cruentus: aceti, felle et vini myrrha conditi potus: solis eclipsis: siti in cruce pendentis: acetum et hyssopus potui data: clamor christi morientis: mors repentina illius sequuta: terræ motus ingens, rupes disrumpens: ex latere mortui perfosso profluentes humores: conditura corporis, monimento inferendi:

GVIL. GOESII *Pilatus iudex; siue de iudicio Pilati, aduersus christum lato, cum animaduersionibus*, Hagæ comitum MDCLXXVII. 4. ac *cum theologi cuiusdam in hunc libellum strícturis atque auctoris animaduersionibus*, Hagæ comitum MDCLXXXI. 4. Pars tantum historiæ christi patientis illustratur atque ex iure et antiquitate ea explicantur, quæ a Pilato aduersus christum peracta sunt. Pilatum auctor non-

num-

* MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* III. p. 493.
** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1259.

numquam defendit atque ea tradit, quae non omnibus se probant: *

CASPAR. SAGITTARII *harmonia historiae passionis iesu christi libri tres, in quibus non modo vniuersa sanctae passionis historia cum singulis suis circumstantiis secundum sanctorum euangelistarum ductum cum cura explicatur; sed etiam variae quaestiones et obseruationes theologicae, philosophicae, philologicae, historicae ex optimis quibusque scriptoribus veteribus atque recentioribus resoluuntur atque illustrantur*, Lipsiae MDCLXXXIV. 4. quod opus inter optima argumenti huius monimenta locum suum tuetur. Antiquitates iudaicae ac romanae, quarum in historia cruciatuum mortisque christi mentio fit, diligenter atque erudite explicantur: **

STEPHANI CLOTZII *considerationes adcuratissimae de passione iesu christi in horto ac in cruce, theoretice et practice tribus libris comprehensum opus*, quod post auctoris mortem in lucem exiit, Hamburgi et Holmiae MDCLXXXV. 4.

ANTONII BYNAEI *de morte iesu christi libri tres*, qui Amstelodami prodierunt, primus MDCXCI. secundus MDCXCVI. tertius MDCXCVIII. 4. *** Opus hoc est egregium et magnum praebet adparatum vtriusque eruditionis, profanae atque sacrae; hanc autem ob caussam dignum singulari existimatione, in qua illud est. Scripsit id auctor primum belgice ac iuris publici fecit sub titulo: *iesus christus crucifixus*; siue explicatio cruciatuum, mortis et sepulturae christi, hocque sermone illud iterum atque iterum lucem vidit. Editionum harum tertia MDCLXXXVIII. exiit. Conuersum est opus hoc ex belgico sermone in germanicum ac prodiit cum inscriptione: *gecreuzigter christus; oder erklärung der geschichte des leidens, sterbens vnd begräbnis iesu christi, aus den iudischen, römischen vnd andern antiquitæten herausgezogen, aus dem niederteutschen ins hochteutsche vbersezt*, Cassellis MDCCI. MDCCXVI. 4. Bynaeus ipse postea interpretationem latinam ita composuit, vt multae fierent acces-

 siones

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1093.

** *acta erudítor.* MDCLXXXIV. p. 206.

*** *acta eruditor.* MDCXCII. p. 425. MDCXCVII. p. 68. MDCXCIX. p. 119.

siones atque illa, in tres libros diuisa ac de *morte iesu christi* inscripta, quemadmodum significaui, in conspectum publicum prodiret: *

FRANCISCI BVRMANNI *tractatio breuis solidaque de passione iesu christi*, Herbornæ MDCXCV. 4.

HERMANNI VERSTEEG *tractatio breuis de passione seruatoris nostri iesu christi ex Matthæi capite* XXVI. *et* XXVII. Traiecti ad Rhenum MDCC. 4. Amstelodami MDCCX. 4. qua varia loca dicti euangelistæ ex antiquitatibus bene apteque illustrantur; nonnumquam autem testimonia scriptorum, fide dignorum, sunt omissa: **

ARNOLDI MOONE *leidender christus*, ex sermone belgico in germanicum translatus, Francofurti MDCCIII. 4. quo libro historia euangelica de cruciatibus ac morte iesu christi explicatur:

IO. SAMVELIS ADAMI *deliciæ passionales; passions ergötzlichkeiten, vbern Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem*, Hamburgi ab anno MDCCVI. 8. quinque partibus, opus, a quo non singularis vtilitas exspectanda est. Collectæ sunt multæ variæque res; non debito autem iudicio ac delectu:

THOMAE CRENII *schmertzliches leiden iesu, aus dem Matthæo von wort zu wort betrachtet*, cuius libri duæ priores partes prodierunt Francofurti MDCCVII. tertia autem ibidem MDCCXI. 8. ac iterum tres coniunctim MDCCXXI. 8.

SAMVEL. FRIDERICI BVCHERI *antiquitates passionales; siue dissertationes academicæ in passionem iesu christi*, Vitembergæ MDCCXXI. 4.

IO. CASPAR. MERCKENII *obseruationes criticæ* DXXXII. *in passionem iesu christi, in centurias digestæ*, Duisburgi MDCCXXII. 4. In conscribendo libro hoc auctor egregium ac singulare studium posuit ac multa ad historiam christi patientis illustrandam, quæ alii interpretes prætermiserunt, attulit. Ostendit abunde ingenium ac doctrinam. Præter alia, typos cruciatuum et mortis christi diligenter explicat: ***

F. G. WEST-

* NICERONII *memoires tom.* VII. p. 124.

** *iournal des sauans* MDCCXI. *octobr.* p. 379. *neuer büchersaal der gelehrten welt volumin.* I. p. 771. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1093.

*** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1723. p. 655.

IO. G WESTHOVII *diatribe in historiam passionis domini nostri etymologico-philologico-critica*, Lugduni Batauorum MDCCXXXIII. 4. * Eo consilio diatriben hanc auctor conscripsit, vt non solum multis locis lucem adferret; sed etiam castitatem dictionis, qua Matthæus, Marcus ac Lucas in historiis suis de perpessionibus iesu christi vsi sunt, ostenderet eamdemque ex scriptoribus profanis vindicaret; præterea autem, dicta coniungeret, quæ inter se pugnare videntur:

ANTONII BALTHASAR. WALTHERI *iuristisch historische betrachtungen vber das leiden vnd sterben iesu christi*, Vratislauiæ MDCCXXXVIII. 8. quod opusculum varia continet, ab aliis argumenti huius auctoribus prætermissa, atque ita scriptum est, vt vtilitatem præbeat non solum iurisprudentiæ; verum etiam diuinioris doctrinæ cultoribus: **

IOSEPHI AVERANII *lezioni sopra la passione di nostro signore iesu christo*, Vrbini MDCCXXXVIII. 12. quo opusculo quædam tantum capita historiæ cruciatuum seruatoris ex antiquitatibus romanis illustrantur; ea autem diligentia atque eruditione, vt illud omnino laudari debeat: ***

LAVRENTII REINHARDI *historia passionis iesu christi, ex manifestis veteris testamenti typis et clarissimis prophetarum vaticiniis illustrata*, Erfordiæ MDCCXLV. 4. *

SIEGMVND. IACOBI BAVMGARTENII *auslegung der leidens, sterbens vnd auferstehungs geschichte iesu christi, nach harmonischer ordnung der vier lebensbeschreibungen desselben*, Halæ MDCCLVII. 4. qui liber post auctoris obitum lucem adspexit, duplici præfatione instructus: altera *Io. Salomon. Semleri*; altera autem *Io. Georg. Kirchneri*, qui et notas addidit. **

* *acta eruditor.* MDCCXXXV. p. 33. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1093.

** *acta eruditorum* MDCCXXXIX. p. 692.

*** *acta eruditorum* MDCCXLII. p. 15.

* IO. WEIDNERVS edidit: *passions kinderlehre*, Augustæ Vindelicorum MDCCXXV. 8. eique adiecit: *bibliothecam passionalem*, *das ist, catalogum derienigen lehrer, welche vom anfang der christlichen kirche die passion christi erläutert haben.*

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1758. p. 841.

COMMENTARII IN EVANGELIVM MATTHAEI

1) *Lutheranorum*

PHILIPPI MELANCHTHONIS *breues commentarii in Matthaeum*, Argentorati MDXXIII. 8. *

MARTINI LVTHERI *adnotationes in aliquot capita Matthaei, ab auctore, non vt ederentur; sed in amici cuiusdam priuatum vsum scriptae*, MDXXXVIII. 8. quae ad priora octo ac decem tantum Matthaei capita spectant. Ita illae compositae sunt, vt et historiae euangelistae lucem adferant et salutaria praecepta fidei ac sanctimoniae exhibeant. Exstant ista etiam germanice: **

ERASMI SARCERII *iusta scholia in Matthaei euangelium, per omnes rhetoricae artis circumstantias methodice conscripta et locupletata*, Francofurti MDXXXVIII. Basileae MDXL. MDXLI. MDXLIV. MDLX. 8.

DAVIDIS CHYTRAEI *commentarius in euangelium Matthaei*, Vitembergae MDLV. et MDLXVI. 8. ***

PETRI KIRSTENII *notae in euangelium Matthaei, ex collatione textuum arabicorum, aegyptiacorum, ebraicorum, syriacorum, graecorum, latinorum, quae non modo studiosis linguarum; sed et cuilibet vero christiano erunt vtilissimae*. Vratislauiae MDCXI. fol. qui liber ostendit, auctorem linguarum orientis fuisse peritissimum; notae autem ipsae non omnes magnum momentum habent: *

CRISTOPHORI PELARGI, qui primum Luthero; postea autem Caluino addictus fuit, *liber euangelicarum quaestionum et responsionum; siue illustrationes in Matthaeum et Ioannem*, Francofurti MDCXII. MDCXVII. 4. duobus voluminibus:

CASPARIS BERTRAMI *Matthaeus enucleatus, hoc est, ἐργασία octo et viginti capitum Matthaei euangeliographi neruosa*

* *operum* eius *parte* III. p. 255.

** latine sunt in LVTHERI *tomis vitembergens. tom.* V. p. 1. ac *ienens. tom.* IV. p. 290 germanice autem in *tomis lipsiens. tom.* IX. p. 1. ac *halens. tom.* VII. p. 1. cuius praefatione p. 3. vberiorem notitiam harum *adnotationum* suppeditaui.

*** confer: SCHVTZII *vitam Chytraei libr.* 1. p. 123.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum* VI. p. 11.

nosa et perspicua, exhibens variam editionum græcarum lectionem: metaphrastarum variorum, aramæi cumprimis, interpretationem: veram sensus litteralis explicationem, ceter. Arnstadii MDCLI. 4 Commentarius hic non contemnendus; sed laudandus est, veluti liber dignus, qui legatur. Composuit illum auctor cum iudicio atque eruditione sique et nonnulla in eo reprehendenda atque emendanda esse videantur; ea tamen ob rationem temporis, quo ille scriptus est, excusari debent: *

CHRISTIANI MATTHIAE *analysis typica in Matthæi euangelium, ad intelligendam textus seriem et memoriam iuuandam adcommodata*, Amstelodami MDCLII. fol.

PETRI IOANNIS WANDALINI *paraphrasis in euangelium Matthæi*, Slesuici MDCLIV. 4.

PETRI WINSTRVPII *pandectæ sacræ; siue commentarii locupletissimi in historiam euangelicam Matthæi*, Lund. Scanorum MDCLX. MDCLXXIV. et Hafniæ MDCXCIX. fol. duobus voluminibus; quo opere autem decem tantum priora capita euangelii Matthæi explicantur. Est illud in paucorum manibus:

IO. GERHARDI *adnotationes posthumæ in euangelium Matthæi, apostoli et euangelistæ*, quas post auctoris obitum filius eiusdem, *Io. Ernestus*, iuris publici fecit atque *analectis* auxit, Ienæ MDCLXIII. 4. Exstat editio, quæ annum MDCXCVI. præfert; nouo autem titulo tantum ornata esse videtur. Præmissus est GERHARDI *tractatus de interpretatione scripturæ sacræ*, quem supra recensui. Eam existimationem, quam scripta Gerhardi, ab eo ipso edita, sibi conciliarunt, *adnotationes* has haud consequutas esse, mirum non est, quum non ad publicum; sed ad priuatum vsum conscriptæ sunt hancque ob rem non adcuratiori studio elaboratæ: **

IO. MEISNERI *exercitationes theologicæ in euangelium Matthæi*, Vitembergæ MDCLXIV. 4. quas auctor in academia

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 796.

** CRENII *animaduersiones philologic. et historic. part.* II. p. 107. FISCHERI *vita Gerhardi* p. 429. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 794.

mia vitembergensi contra dissentientes publice defendit. Vititur auctor eo ordine, vt loca, quæ inter se pugnare videntur, conciliet: dogmata, a Matthæo tradita, confirmet falsasque interpretationes confutet: *

IO. SAVBERTI *variæ lectiones textus græci euangelii Matthæi, ex plurimis impressis ac manuscriptis codicibus collectæ ac cum versionibus partim antiquissimis; partim præstantissimis; nec non patrum veteris ecclesiæ græcorum latinorumque commentariis collatæ*, Helmstadii MDCLXXII. 4. Iis præcipue liber hic inseruire potest, qui ad Matthæi interpretationem adiumenta critica adhibere volunt. Præmissa est docta commentatio de *origine, auctoritate et vsu variarum noui testamenti lectionum græcarum in genere:*

GODOFR. WEGNERI *adnotata in Matthæum, historiam infantiæ, baptismi, tentationis et concionis iesu christi, in monte habitæ, illustrantia*, Regiomonte MDCXCIX. MDCCV. 4. quibus quinque tantum priora capita Matthæi explanantur hancque ob rem illis inter commentarios, proprie recteque sic dictos, locus haud tribui potest. Quæ *adnotatis* his continentur ea ex variorum scriptis congesta sunt: **

GOTTFRIDI OLEARII *obseruationes sacræ ad euangelium Matthæi*, Lipsiæ MDCCXIII. 4. *** et iterum ibidem MDCCXLIII. 4. * Complectuntur *obseruationes* hæ non commentarium perpetuum in Matthæum; sed explanationes selectiorum eius ac difficiliorum locorum atque argumentorum. Multum istæ se commendarunt ac magnam laudem acceperunt; nec sine caussa. Conscriptæ enim sunt ea ratione, vt Matthæo vel maior; vel noua lux adferatur, auctorque egregium iudicium ac præclaram eruditionem profanam, inprimis græcam, pariter ac sacram abunde comprobauit. Primum

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 121.
** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 799.
*** *memoires de Treuoux* MDCCXIX. *aug.* p 1243. CLERICI *bibliotheque ancienn. et modern. tom.* II. p. 318. *histoir. critique tom.* VII. p. 416 *acta eruditor.* MDCCXIII. p. 325. *deutsche acta eruditor volum.* II. p. 434. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II p. 119 FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 497. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 797.
* *nachrichten von den neuesten theologischen buchern volum.* III. p. 62.

mum prodierunt *obseruationes* istæ separatim, veluti disputationes academicæ; postea autem, vno volumine iunctæ, lucem adspexerunt atque Olearius defendit se ab aduersario suo. * Quum enim adfirmasset, verba orationis dominicæ: *sanctificetur nomen tuum*, non esse petitionem; sed laudationem ipsamque orationem sex; non septem petitionibus constare, sententiamque hanc *Gottl. Wernsdorfius* impugnasset, ** necessitatem, contra hostem hunc caussam suam agendi, sibi impositam esse, recte existimauit: ***

CHRISTOPHORI MATTHAEI PFAFFII *notæ exegeticæ in euangelium Matthæi, quibus sensus eiusdem litteralis perspicue breuiterque euoluitur*, Tubingæ MDCCXXI. 4. * quæ non debita diligentia compositæ sunt hancque ob caussam existimatio illarum mediocris est. Præmisit tamen auctor *lectiones sex* eruditas, quæ opus ipsum commendant, iisque exposuit de librorum noui testamenti canone, inspiratione, stilo, codicibus manuscriptis, versionibus, harmoniis euangelicis, distinctionibus, titulis:

IO. CHRIST. KLEMMII *exercitia critica super quinque prioribus euangelii Matthæi capitibus*, Tubingæ MDCCXXV. 4. ** quæ quidem iure ad hunc locum haud pertinent; quum autem lectione digna sunt, eorum veluti in transitu mentionem facio. ***

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *enarrationes in euangelium Matthæi*, Basileæ MDXXXVI. 8.

HENRICI BVLLINGERI *commentarius in Matthæum et Ioannem*, Tiguri MDXLII. fol.

WOLF-

* p. 185.
** in *vindiciis orationis dominicæ*, Vitembergæ MDCCVIII.
*** controuersiam hanc enarraui in *der einleitung in die religions-streitigkeiten der euangelisch-lutherischen kirche part.* V. p. 1162.
* *samlung von alten und neuen theologischen sachen*, 1722. p. 434. *deutsche acta eruditorum volum.* VII. p. 375. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 799.
** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 799.
*** syllabum interpretum Matthæi lutheranorum exhibet CRENIVS *uers. philolog. et historic. part.* II. p. 107.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in Matthaeum*, Basileae MDXLVIII. MDLVI. MDLXVII. MDLXXVIII. MDXCI. MDCXI. fol.

BENEDICTI ARETII *commentarius in Matthaeum*, Morgiis MDLXXX. 8.

LAMBERTI DANAEI *commentarius in Matthaeum*, Geneuae MDXCIII. 8.

ABR. SCVLTETI *exercitationes euangelicae, quibus quatuor euangelistarum difficiliora et obscuriora loca partim philologice; partim theologice explicantur*, libris duobus, Amstelodami MDCXXIV. 4. * quae *exercitationes* vt inter commentarios vniuersos in quatuor euangelistas referantur, titulus earum postulare videtur. At vero quum istis tantum decem priora capita Matthaei illustrantur, maiori iure illae locum hunc obtinere possunt. Commentationes ipsae sunt in honore auctorque monstrat ingenium, litteris graecis atque aliis praeclare excultum, ac probat, se monimenta profanorum scriptorum diligentissime legisse:

FRANCISCI GOMARI *illustrium ac selectorum ex euangelio Matthaei locorum explicatio*, ** cuius etiam exstat *dissertatio de euangelio Matthaei, quanam lingua sit scriptum*, Groeningae MDCXXXI. 8. ***

FRIDERICI SPANHEMII, iunioris, *euangelicae vindiciae; sex loca illustriora ex euangeliis ac praecipue illo Matthaei, a falsis τῶν ἀντιλεγόντων quorumuis interpretamentis, exceptionibus, instantiis vindicata varieque illustrata*, libris tribus, quorum duo priores publicae luci expositi sunt Heidelbergae MDCLXIII. 4. tertius autem post longius temporis spatium prodiit, Lugduni Batauorum MDCLXXXV. 4. * Constitutum quidem auctori fuit, reliquorum etiam euangelistarum loca eodem modo explanare ac defendere; exstiterunt autem

* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1736. p. 631. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 792.

** exstat in eius *operibus theologicis*, quae Amstelodami MDCLXIV. fol. edita sunt, *part.* I. p. I

*** locum obtinuit itidem in eius *oper. part.* II. p. 253.

* sunt etiam in eiusdem *operum*, quae Lugduni Batauorum MDCCI. prodierunt, *tomo* III. p. 2.

tem impedimenta, quo minus consilium, quod ceperat, exsequeretur. Opus ipsum de egregia eruditione ac modestia Spanhemii testatur: *

CAROLI MARIAE DE VEIL *explicatio litteralis euangelii secundum Matthaeum et Marcum, ex ipsis scripturarum fontibus, Ebraeorum ritibus et idiomatis, veterum et recentiorum monimentis eruta*, Londini MDCLXXVIII. 8. cuius interpretandi rationem supra enarraui, quum commentarios eius in quosdam libros veteris testamenti recensui: **

SALOMONIS VAN TIL *euangelium sancti apostoli Matthaei, post succinctam analysin, breuibus notis apertum et validissimis demonstrationibus contra hostes christiani nominis et scepticos assertum*, belgico sermone, Amstelodami MDCLXXXIII. 4. Dordraci MDCLXXXVII. MDCXCV. 4. *** germanice sub titulo: *das euangelium des heiligen apostels Matthaei nach gehöriger erklärung durch kurzbundige anmerckungen eröffnet, auch durch kräftige beweisgründe gegen alle vnchristen vnd zweifler fest gestelt*, Cassellis MDCC. 4. Francofurti MDCCV. 4. * Liber est eruditissimus, singulari laude ac commendatione dignus. Operam suam auctor non solum in eo collocauit, vt sensum litteralem adcurate indagaret; verum etiam ex Matthaei euangelio demonstraret, iesum esse verum messiam. Interpretatio germanica non satis adcurata est atque elegans:

IO. HVYSINGAE *expositio euangelii Matthaei*, quae primum lingua belgica in lucem prodiit, Hagae comitum MDCLXXXIV. 4. deinde in sermonem germanicum conuersa et edita est, sub inscriptione: *schriftmäßige erklærung des euangelii Matthaei, darinnen der rechte sinn vnd meynung des heiligen geistes kürzlich angewiesen vnd zur gottseeligkeit angedrungen wird, auch zugleich gezeiget, dass die weissagungen der propheten*

* *actor. eruditor. supplement. tom.* I. p. 73. ALETHAEI *berichte von den commentariis vber die schrift part* IV. p. 65. 97. 128. NICERONII *memoires tom* XXIX. p. 22.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 971.

*** BASNAGE *histoire des ouurages des sauans* MDCXCIV. *iul.* p. 492. VAN DE WALL *praefatione ad van Til commentarium de tabernaculo Mosis* p. 32. seq. vbi liber hic diligenter recensetur.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 801.

pheten in eben demselben sinn vnd verstand zur befestigung der warheit angezogen werden, wie sie durch die propheten sind geredet worden, Cassellis MDCCX. fol. * Commentarium hunc auctor, quemadmodum ipse in praefatione testatur, eo quidem consilio scripsit, vt ille litterarum expertibus ac rudioribus inseruiret; multa tamen, quae supra ingenia hominum huiusmodi posita sunt, adtulit atque eruditionem monstrauit. Sequutus est interpretandi rationem, qua Coccei adseclae vtuntur. Quae Matthaeus de christi cruciatibus, morte ac reditu ad pristinam vitam litteris mandauit, ea ab Huysinga omissa; nec explanata sunt:

IO. HENRIC. HEIDEGGERI *labores exegetici in Matthaeum*, ac simul in *Iosuam* atque in *epistolas ad Romanos, Corinthios* et *Ebraeos*, Tiguri MDCC. 4.

IO. VRIEMOET *obseruationes in Matthaei euangelii quinque capita prima: accedit epistola in Coloss.* II. 16. Traiecti ad Rhenum MDCCXXVIII. 8. quibus maxime dictiones Matthaei graecae ex profanis auctoribus illustrantur. **

3) *Pontificiorum*

FRANCISCI TITELMANNI *commentarius in Matthaeum*, Antuerpiae MDXLV. 8. ibidem MDLXXVI. Parisiis MDXLVI. Lugduni MDXLVII. MDLVI. MDXCVIII. fol

IO. FERI *enarrationes in Matthaeum*, quarum multae editiones memorantur ac prodiisse illae dicuntur, Moguntiae MDLIX. fol. Antuerpiae ac Lugduni MDLIX. Parisiis et Venetiis MDLX. Compluti MDLXII. Parisiis MDLXIV. Antuerpiae MDLXX. Romae MDLXXVII. Lugduni MDCIV. MDCX. 8. Libere scribit Ferus ac testimonia edit veritatis contra ipsos pontificios, quae et caussa est, cur varia loca commentarii huius auctoritate praesulis romani reprehensa fuerint: ***

MATTHIAE BREDEMBACHII *commentaria in euangelium secundum Matthaeum*, Coloniae MDLX. fol.

IO.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 592.

** *iournal literaire tom.* XIII. p. 51. COLERI *auserlesene theologische bibliothec volumin.* IV. p. 143.

*** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXXVIII. p. 559.

IO. HESSELII *commentarius in Matthaeum*, Louanii MDLXVIII. MDLXXII. 8.

ALPHONSI DE AVENDANO *commentarius in Matthaeum*, Madriti MDXCII. fol, duobus voluminibus:

LAVRENTII DE APONTE *commentarii litterales et morales in Matthaeum*, Lugduni MDCXLI. fol. duobus voluminibus, cuius operis mediocris dignitas est atque vtilitas, quoniam auctor maxime dogmata moralia pertractat:

ALOYSII NOVARINI *Matthaeus expensus; siue notae in euangelium Matthaei et lectionum varietatem*, Venetiis MDCXXIX. Lugduni MDCXLII. fol. cuius et reliqui *euangelistae expensi* exstant:

MARCELLINI DE PISE *commentaria litteraria et moralia in euangelium Matthaei*, Lugduni MDCLVI. fol.

4) *Arminianorum*

SIMONIS EPISCOPII *notae breues in* XXIV. *priora capita Matthaei*, quas morte impeditus, ad finem haud perducere potuit: *

CHRISTIANI HARTSOEKERI *aantekeningen ouer het heilige euangelium van Matthaeus*, Amstelodami MDCLXVIII. 4. qui etiam commentatus est in Marcum ac Lucam, ea ratione, vt non solum Arminii dogmata, veluti normam, sequeretur; sed etiam haud obscure significaret, se a Socini erroribus haud alienum esse.

COMMENTARII IN EVANGELIVM MARCI

1) *Lutheranorum*

CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI *adnotationes in Marci euangelium*, Haganoae MDXXVI. MDXXXVI. 8.

ERASMI SARCERII *in Marci euangelium iusta scholia, iuxta perpetuam orationis seriem et cohaerentiam conscripta et locupletata*, cum praefatione *Bartholom. Westhemeri*, Basileae MDXXXIX. et MDXLI. 8.

IO. WINCKELMANNI *commentarius in euangelium Marci*, Francofurti MDCXII. 8. quo auctor maius studium in

* sunt in eius *oper. theologic. tom.* II. *part.* I. p. I.

in dogmatibus ac controuerſiis enarrandis; quam in ipſ[o] euangelio, philologiæ ope explanando, collocauit: *

IO. GEORGII DORSCHEI *commentarius ad Marcum* quem, antea manu tantum; attamen non ipſius auctoris ſcriptum *Io. Frideric. Mayerus* publicæ luci expoſuit, Kiloni[i] MDCXC. 4. Poſtea ille in *Dorſchei commentario in quatuo[r] euangeliſtas*, quem iam recenſui, prodiit: **

GEORGII FRIDERICI HEVPELII *Marci euangelium notis grammatico-hiſtorico-criticis illuſtratum*, Argentorat[i] MDCCXVI. 8. qui liber bene aptus eſt ad ſenſum litterarum adcuratius indagandum atque ad hanc rem vtilia ſuppedita[t] adiumenta: ***

IO. CHRISTIAN. KLEMMII *exercitia critica in dimidium euangelii Marci*, Tubingæ MDCCXXVIII. 4.

2) *Reformatorum*

OSWALDI MYCONII *commentarius in euangelium Marci*, Baſileæ MDXXXVIII. 8.

HENRICI BVLLINGERI *commentarius in Matthæum et Marcum*, Tiguri MDXLV. fol. qui et prodiit cum eiusdem *commentario in Matthæum et Lucam*, ibidem MDLIV. fol. ac cum *commentario in Lucam et Ioannem*, ibidem MDLXVIII. fol.

LAMBERTI DANAEI *quæſtiones et ſcholia in Marcum*, Geneuæ MDXCIV. 8.

GEORGII PETTERI *commentary vpon the goſpel ſaint Marck*, Londini MDCLXII. fol. duobus voluminibus:

CAROLI MARIAE DE VEIEL *explicatio litteralis euangelii ſecundum Matthæum et Marcum, ex ipſis ſcripturarum fontibus, Ebræorum ritibus et idiomatis, veterum et recentiorum monimentis eruta*, Londini MDCLXXVIII. 8. cuius libri iam antea mentionem feci.

3) *Ponti-*

: FABRICII *hiſtoria bibliothecæ part.* VI. p. 402.

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 121.

** *vnſchuldige nachrichten*, 1716. p. 538. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 977.

3) *Pontificiorum*

IO. HOFMEISTERI *commentarius in Matthaeum, Marcum et Lucam*, Louanii MDLXII. fol. Parisiis MDLXIII. 8. Coloniae MDLXXII. 8.

ANGELI DEL PAS *commentaria in Marci euangelium*, Romae MDCXXIII. fol. *

ALOYSII NOVARINI *Marcus expensus*, Lugduni MDCXLII. fol.

Inter *Arminianos* fuit CHRISTIANVS HARTSOEKERVS, qui relinqueret: *aantekeningen ouer het heylige euangelium van Marcus*, Amstelodami MDCLXXI. 4.

COMMENTARII IN EVANGELIVM LVCAE

1) *Lutheranorum*

FRANCISCI LAMBERTI *commentarius in diui Lucae euangelium*, Noribergae MDXXIV. 8. Argentorati MDXXV. 8. Qui posteriorem editionem cum priore conferre velit, videbit, illam fuisse corruptam verbaque Lamberti de sacra coena in LVCAE *caput* XXII. ad Zuinglii mentem mutata. Deprauatio haec quo auctore suscepta sit, non plane constat. In culpa esse generatim Caluini adseclas, dubitatione caret; fieri autem potuit, vt ipse Lambertus verba sua immutaret. Quamuis enim ille Lutheranorum sacris addictus fuerit; fortasse tamen a vero dogmate de epulis, a christo institutis, discessit: **

IO. AGRICOLAE *commentarius in Lucam*, Noribergae MDXXV. 8. Haganoae MDXXVI 8. praeter quas editiones, alia eaque in lucem emissa Augustae Vindelicorum MDXV. 8. adducitur: num vere; an minus, ignoro:

ERASMI SARCERII *in Lucae euangelium iusta scholia, per omnes circumstantias methodice conscripta*, Basileae MDXXXIX. 8. iterum emendata atque aucta Francofurti MDXLI. 8.

* WADDINGI *scriptores ordinis minorum* p. 24.

** *samlung von alten und neuen theologischen sachen*, 1731. p. 864. GERDESII *florilegium librorum rariorum* p. 69. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 395.

IO. WINCKELMANNI *commentarius in Lucam*, Francofurti MDCI. Giessæ MDCIX. ac quæ editio a nonnullis memoratur, Lubecæ MDCXVI. 8. *

MARTINI SPIELENBERGII *commentarius in euangelium Lucæ*, Ienæ MDCLXIII. 4. **

2) *Reformatorum*

IO. PISCATORIS *analysis logica euangelii secundum Lucam*, Sigenæ MDXCVI. MDCVIII. 8.

FRANCISCI GOMARI *selectorum euangelii Lucæ locorum illustratio*, *** quæ commentariis in Lucam quidem adnumeratur; minus autem adcurate, quum illa ad duo tantum priora capita dicti euangelii spectat:

REYNARDI TOELAARI *het euangelium beschreuen door Lucas, naar het oogmerk en deszelf samenhang verklaart*, Nouiomagi ab anno MDCCXLI. 4. tribus voluminibus.

3) *Pontificiorum*

IO. HOFMEISTERI *commentarius in Matthaeum, Marcum et Lucam*, Louanii MDLXII. fol. Parisiis MDLXIII. Coloniæ MDLXXII. 8.

IACOBI LOGENHAGENII *commentarius in euangelium secundum Lucam, ex operibus Augustini excerptus*, Antuerpiæ MDLXXIV. 8.

IO. SOARIS *commentaria in euangelium secundum Lucam*, Conimbricæ MDLXXIV. Parisiis MDLXXVIII. fol.

DIDACI STELLAE *commentaria in sanctum iesu christi euangelium secundum Lucam*, Salmanticæ MDLXXV. Compluti MDLXXVIII. Lugduni MDLXXX. MDLXXXIII. MDXCII. Romæ MDLXXXII. Antuerpiæ MDLXXXII. MDLXXXIV. MDXCI. MDC. MDCV. MDCVIII. MDCXIII. MDCXXII. MDCLIV. fol. Venetiis MDLXXXIII. 4. Moguntiæ MDCLXXX. fol. Ex tot editionibus, quæ adducuntur, * colligendum est, opus

* translatus est commentarius hic in HVNNII *thesaurum euangelicum*, a *Feustkingio* editum, Vitembergæ MDCCVI. fol. confer: ARNDII *bibliothecam Mayeri biblic. continuat.* p. 123.

** ARNDIVS *dicto loco* p. 122

*** *operum* eius *theologicorum part.* I. p. 149. adde: SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* L I. p. 761.

* in LE LONG *bibliotheca sacra* p. 972.

opus hoc apud pontificios non mediocrem sibi comparasse existimationem; id tamen non singularis dignitatis esse, viri eruditi, rerum exegeticarum periti atque a partium studio alieni recte iudicant. Multa disserit auctor, quae ad mores hominum spectant atque oratoribus sacris, si iudicium adhibetur, inseruire possunt: *

ALPHONSI DE HOROSCO *commentarius in Lucam*, Compluti MDLXXIX. 4. **

CASPAR. DE MELO *commentaria in Lucam*, Vallisoleti MDXCVII. fol.

FRANCISCI TOLETI *commentaria et adnotationes in duodecim priora capita euangelii secundum Lucam*, Romae MDC. Parisiis MDC. fol. Venetiis MDC. 4. Coloniae MDCXII. fol. quibus auctor saepe quidem multumque a re principali digreditur ac quaestiones varii generis pertractat; boni tamen interpretis officium non penitus negligit: ***

ANGELI DEL PAS *commentaria in Lucam*, Romae MDCXXV. fol. duobus tomis: *

ALOYSII NOVARINI *Lucas expensus*, Lugduni MDCXLIII. fol.

Ex *Arminianis* addendus est: CHRISTIANVS HARTSOECKERVS, quum illius exstant: *aantekeningen ouer het heylige euangelium van Lucas*, Amstelodami MDCLXXXVII. 4. Scriptae sunt adnotationes hae ab ipso Hartsoeckero in sex ac decem priora capita; continuatae autem atque ad finem euangelii Lucae perductae a IOANNE MOLINAEO, itidem Arminii adsectatore. **

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 594.

** ANTONIVS *bibliothec. hispan. nou. tom.* 1. p. 23. recenset quidem *commentarium* hunc inter scripta DE HOROSCO; minus autem adfirmat, ab eodem editum istum esse. LE LONG *bibliotheca sacra* p. 782. opus hoc illi expresse adscribit idque in lucem omnino prodiisse, memorat.

*** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XLI. p. 605.

* WADDINGI *scriptores ordinis minorum* p. 24.

** GATTENBVRGII *bibliotheca scriptorum remonstrantium* p. 93 109.

COMMENTARII IN EVANGELIVM IOANNIS

1) *Lutheranorum*

ERASMI SARCERII *in Ioannis euangelium scholia iusta ad perpetuae textus cohaerentiae filum*, Basileae MDXL. 8.

CASPAR. CRVCIGERI *enarratio in euangelium Ioannis*, Vitembergae MDXL. Argentorati MDXLVI. 8. qui quum patres ecclesiae sequitur, a sensu mystico non alienus est ac locos communes, vti consuetudo temporis illius ferebat, saepe exhibet:

ALEXANDRI ALESII *commentarius in euangelium Ioannis*, Basileae MDLIII. 8. quem Lipsiae in scholis suis recitauit:

CASSIODORI REINII *euangelium Ioannis*, Francofurti MDLXXIII. 4. quod complectitur versionem syriacam euangelii huius latinam, a Tremellio confectam ac notis illustratam:

AEGIDII HVNNII *commentarius in euangelium iesu christi secundum Ioannem*, Francofurti MDLXXXV. 8. MDXCI. 8. MDXCV. 8. dignus laude, qua ille ob perspicuum scribendi genus pariter ac rerum expositionem ornatur: *

DAVIDIS CHYTRAEI *scholia in euangelium Ioannis*, Francofurti ad Moenum MDLXXXVIII. 8. quae auctor in scholis suis tradiderat; post mortem autem illius *Henricus Schinckius* iuris publici fecit. Breuiora ista sunt; nec adcuratiore cura elaborata. Eam ob caussam non eamdem cum reliquis Chytraei commentariis existimationem sibi conciliarunt: **

NICOLAI HEMMINGII *commentarius in euangelium Ioannis*, Basileae MDXCI. fol qui in suspicionem, fauere se reformatorum placitis, venit:

CHRISTOPHORI PELARGI, qui lutheranis ac reformatis adnumeratur, quum primum illorum docrinam professus est; postea autem significauit, se a reformatorum sententiis haud alienum esse, *commentarius in Ioannem per quaesita et responsa, ex antiquitate orthodoxa magnam partem erutus*, Fran-

---

* exstat *ommentarius* hic in eiusdem *operum latinor. tomo* III. p 615. et in *thesauro euangelico*, a *Feustkingio* edito, Vitembergae MDCCVI. confer: REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothec. theolog.* p. 224.

** vide: SCHVTZII *vitam Chytraei libro* III. p. 230.

Francofurti MDCXV. 4. vbi multa docte atque vtiliter dicta sunt:

GEORGII MYLII *commentarius in euangelium Ioannis absolutissimus*, Francofurti MDCXXIV. 4.

PAVLLI TARNQVII *in sancti Ioannis euangelium commentarius, quo verba et phrases ex graeca hellenistica, ebraea et cognatis orientalibus linguis explicantur, cohaerentia textus et sententiarum in narrationibus euangelistae et concionibus domini nostri iesu christi analysi logica ostenditur eademque opera in expositiones veterum et recentium, maxime Ioannis Maldonati, inquiritur deque controuersiis grauissimis contra pontificios, photinianos nouos aliosque, et de quaestionibus nonnullis curiosis, quae ab interpretibus motae sunt, iudicium exponitur. Inserta est arabica paraphrasis, a Thoma Erpenio edita, latina translatio, vna cum collatione diuersitatis lectionum in romano codice arabico et interpretationis eiusdem interlinearis, eodem auctore*, Rostochii MDCXXIX. 4. * Copiosiorem titulum hunc consulto integrum huc transtuli, vt qualis commentarii ipsius sit ratio, facile intelligatur. Iure ille ad expositiones meliores adiungitur. Ob ea, quibus auctor a principali re digressus est, per morem, scripturam sacram interpretandi, tempore isto receptum, excusari ille debet: **

IO. CANVTI LENAEI *commentarius in euangelium Ioannis*, Holmiae MDCXL. 4.

GVILIELM. LYSERI *disputationes exegeticae in euangelium Ioannis*, Vitembergae MDCXLVI. 4. quae antea separatim prodierunt ac defensae sunt; postea autem dicto anno, vno volumine iunctae, lucem adspexerunt. Id egit auctor, vt non solum verba; sed etiam res euangelistae philologice ac theologice explanaret: aliorum quoque interpretum obseruationes diligenter colligeret. Monstrat igitur opus hoc eruditionem ac promittit vtilitatem:

ANDREAE VIRGINII *selectissima notae in euangelium Ioannis*, Dorpati MDCXLVII. 4.

* LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 981. memorat etiam editionem anni MDCXXXVI.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 802.

CHRISTIANI NIFANII *ſancti Ioannis euangelium, commentario perpetuo illuſtratum atque ab Hugonis Grotii inprimis et aliorum corruptelis vindicatum*, Francofurti ad Mœnum MDCLXXXIV. 4. Natus eſt liber hic ex diſputationibus, quas Nifanius in academia gieſſenſi MDCLIX. habuit; poſtea autem locupletauit ſententiasque patrum atque aliorum addidit. Quas confutauit; non ſemper tamen feliciter atque adcurate, GROTII *adnotationes in Ioannem* exhibentur, vna cum ipſo apoſtoli textu græco. Multa ex Coccelo adlata ſunt: *

SEBASTIANI SCHMIDII *reſolutio breuis, cum paraphraſi verborum euangelii Ioannis apoſtoli*, Argentorati MDCLXXXV. MDCXCIX. 4. quæ non iuſtum quidem commentarium nobis præbet; ad euangelium tamen Ioannis explicandum adiumenta ſuppeditat non contemnenda. Diuidit Schmidius euangelium hoc in principales ac quoduis caput illius in ſingulares partes harumque addit analyſin, vna cum vberiore paraphraſi. ** Germanice liber hic prodiit ſub titulo: *kurtze erklärung des euangelii Ioannis*, Halæ MDCCXVI. 8. ***

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung des euangelii Ioannis*, cum *Io. Salom. Semleri* præfatione, Halæ MDCCLXII. 4.

2) *Reformatorum*

MARTINI BVCERI *enarrationes in Ioannem*, Argentorati MDXXVIII. 8. Multa in illis Bucerus tradidit, quæ docta ſunt ac ſpeciatim ad hominum mores et controuerſias pertinent. Prodierunt iſtæ ſeparatim, quum antea eiusdem *enarrationes in Matthæum*, *Marcum* et *Lucam* lucem adſpexiſſent, quibus illæ copioſiores ſunt: *

10.

* *acta eruditor.* MDCLXXXIV. p. 212. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 803 ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 124.

** FABRICII *hiſtoria bibliothecæ part.* IV. p. 69. *acta eruditorum* MDCLXXXV. p. 355. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 804. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 124. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* VI. p. 55.

*** *neuer bücherſaal der gelehrten welt volumin.* V. p. 540.

* SIMONIS *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nouveau teſtament cap.* XLIX. p. 741.

IO. OECOLAMPADII *adnotationes in euangelium Ioannis*, Basileae MDXXXIII. 8. quae post mortem auctoris in lucem exierunt, postquam Io. Gastius, auditor, eas litteris mandauerat. Dedicationem *Oswaldus Myconius* praemisit: *

HENRICI BVLLINGERI *commentariorum in euangelium Ioannis libri VII.* Tiguri MDXLIII. fol. Laudantur illi ob eruditionem et quod auctor monstrauit, iudicium. Maxima eorum pars iis constat, quae ex Cyrillo, Chrysostomo, Augustino atque aliis ecclesiae patribus collecta sunt:

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarii in euangelium Ioannis, in tres heptadas digesti*, qui editi sunt primum separatim: deinde coniunctim, Basileae MDLIII. MDLXIV. MDLXXX. MDCXVIII. fol. Explicatur littera textus atque adduntur vberiores notae dogmaticae, polemicae, morales, allegoricae: **

IO. CALVINI *commentarii in euangelium secundum Ioannem*, Geneuae MDLIII. MDLV. fol. cum *harmonia* eodem loco MDLXIII. fol. gallice, ibidem MDLXIII. fol. anglice per *Thomam Feterston*, Londini MDLXXXIV. 4. ***

BARTHOLOMAEI TRAHERON *exposition on part of saint Iohns gospell*, MDLVIII. 8.

BENEDICTI ARETII *commentarius in euangelium Ioannis*, Lausannae MDLXXVIII. 8.

LAMBERTI DANAEI *commentarius in Ioannis euangelium*, Geneuae MDLXXXV. 8.

GVILIELMI ZEPPERI *analysis logica cum scholiis in Ioannem*, Herbornae MDXCV. 8.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in euangelium Ioannis, vna cum harmonia ex quatuor euangelistis in mortem, resurrectionem et adscensionem domini*, Geneuae MDXCIX. MDCVIII. 8. Laudatur ille atque in commentariis, bene scriptis, numeratur Explanat tamen auctor maxime dogmata fidei et vitae ac refellit simul aduersarios. Argumentum ipsius euangelii tabula analytica exhibetur:

* FABRICII *historia bibliothecae part.* VI. p. 391.

** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* L. p. 749.

*** exstant etiam *operum* eius *tomo* VI. *part.* 2.

DANIELIS HEINSII *Aristarchus sacer; siue ad Nonni in Ioannem metaphrasin exercitationes, quarum priori parte interpres examinatur: posteriori interpretatio eius cum sacro scriptore confertur: in vtraque sancti euangelistae plurimi illustrantur loci. Accedit Nonni et sancti euangelistae contextus*, Lugduni Batauorum MDCXXVII. 8. ac cum HEINSII *exercitationibus sacris ad nouum testamentum*; sine tamen NONNI *metaphrasi*, Lugduni Batauorum MDCXXXIX. fol. Inscripsit auctor librum hunc *Aristarchum*, quia viri boni ac prudentis idem sit munus atque officium, quod Aristarchi fuerit, vt de aliorum scriptis sententiam, sine aemulatione ac malitia, libere ferat. Qua libertate Heinsius in Nonni caussa vsus quidem est; iustum autem illius modum neglexit. Quauis ratione Nonnum perstringit eumque insimulat nunc ignorantiae; nunc arianismi. Eam ob rem tantum abest, vt se commendauerit; vt a viris doctissimis vehementer fuerit reprehensus. Defensionem Nonni aduersus Heinsium suscepit ipsique obiecta diluere adnisus est CASPAR VRSINVS in *Nonno rediuiuo*, Hamburgi MDCLXVII. 8. Praemisit Heinsius *Aristarcho* suo prolegomena longiora iisque commentatus est de artis criticae apud veteres ortu, progressu atque vsu in theologia aliisque litterarum disciplinis: *

MOSIS AMYRALDI *paraphrase sur l'euangile selon saint Iean*, Salmuri MDCLI. 8.

RVDOLPHI PETRI *commentarius in euangelium Ioannis*, sermone belgico compositus atque inscriptus: *den euangelischen Arend*, Amstelodami MDCLIII. 4. tribus tomis, quorum vltimum *Henricus Rulaeus* post mortem auctoris iuris publici fecit; perductus autem est commentarius hic tantum ad caput quartum ac decimum. Laudatur ille, quum Petri eruditionem ac pietatem satis probet:

GEORGII HVTCHESONII *exposition vpon Iohn*, Londini MDCLVII. fol.

FRANCISCI GOMARI *selectiorum euangelii Ioannis locorum*

* FABRICII *historia bibliothec part.* VI. p. 158. BVDDEI *isagog. ad theolog vniuers. lib.* II. *cap* 8. p. 1624 SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXIII. p. 326. FABRICII *bibliotheca graec. vol.* VII. p. 689.

rum illustratio, * cuius argumenta partim ad philologiam; partim ad controuersias pertinent:

HERON. SIBERSMA *euangelium Ioannis, explicatum secundum Mosen et prophetas, in vsum veteris nouique israelis*, belgice, Amstelodami MDCCXVII. 4. germanice, interprete *Emanuel. Meyero*, Basileae MDCCXVIII. 4. ** Quum auctor Coccei auditor fuit, et eius interpretandi rationem sequutus est atque ad id studia sua contulit, vt ex omnibus dictis ac factis christi monstraret, ad iudaeos conuincendos, illum verum esse messiam:

FRIDERICI ADOLPHI LAMPE *commentarius analytico-exegeticus, tam litteralis; quam realis euangelii secundum Ioannem, quo non tantum singulis vocibus ac phrasibus lux adfunditur veritatesque, in iis latentes, eruuntur atque vindicantur; sed etiam ordo ac scopus omnium ac singularium partium eius adcurate ostenditur*, tribus tomis, quorum primus in lucem prodiit Amstelodami MDCCXXIV. duo posteriores autem ibidem MDCCXXVI. 4. *** Litteris non solum iste iterum descriptus est, Basileae MDCCXXV. MDCCXXVI. MDCCXXVII. 4. sed etiam in linguam germanicam conuersus ac sub titulo: *auslegung des euangeliums Ioannis*, Lipsiae MDCCXXIX. 4. editus, ad quam interpretationem nouae adnotationes morales, antea omissae, accesserunt. * Commentarius ipse egregius est multaeque ac variae eruditionis plenus sique a dogmatibus, ecclesiae reformatae propriis, quae auctor oblata occasione defendit, discedamus, omnino iudicari debet, inter omnes Ioannis interpretes Lampio locum primarium adsignandum esse. Praemisit ille *prolegomena* amplissima atque eruditissima iisque magna diligentia enarrauit, quae ad Ioannis euangelistae atque apostoli vitam, res gestas, scripta simulque ad varia antiquitatis ecclesiasticae capita pertinent.

---

* *operum theologicor. part.* I. p. 203.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 805.

*** CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XXVII. p. 335. *acta eruditor* MDCCXXV. p. 460. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* I. p. 1069 *volum* III. p. 171. 829. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1727. p. 1135.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 806.

nent. Refutatus tamen est ob nonnulla, quæ tradit, inprimis ob sententiam, Ioannem euangelium suum hæreticis Cerintho atque Ebioni haud opposuisse, nominatim: a GEORG. LVDOVICO OEDERO *libro vno de scopo euangelii sancti Ioannis apostoli, certissime hæresi Cerinthi et Ebionis oppositi*, Francofurti et Lipsiæ MDCCXXXII. 8. GOTTL. FRIDER. GVDIO, qui aduersus Lampium pugnauit *discussione mysticæ miraculorum et fatorum christi interpretationis*, Lipsiæ MDCCXXIX. 8. ANTONIO DRIESSENIO in *vindiciis locorum in euangelio secundum Ioannem, filii dei naturalem ex patre natiuitatem et spiritus sancti naturalem a patre filioque processionem directe docentium*, Grœningæ MDCCXXXII. ac belgice Lugduni Batauorum MDCCXXXVII. 4. Ab aduersario hoc IACOB. ODE Lampium in *epistola*, MDCCXXXIII. edita, defendit. *

3) *Pontificiorum*

IO. FERI *in sacrosanctum iesu christi euangelium secundum Ioannem piæ et eruditæ iuxta catholicam doctrinam enarrationes*, quarum multæ editiones memorantur illæque prodiisse dicuntur, Moguntiæ MDXXXVI. MDL. Parisiis MDLII. Lugduni MDLIII. MDLVIII. Louanii MDLIX. Lugduni MDLXIII. Parisiis MDLXIX. atque emendatæ cura *Michaelis Medinæ* Compluti MDLXIX. MDLXXVIII. Moguntiæ MDLXXII. Romæ MDLXXVII. fol. ** Inter editiones has optima habetur illa, quæ Louanii MDLIX. lucem vidit, eo præcipue nomine, quia in ea sit dedicatio, ad archiepiscopum moguntinum scripta; in aliis autem editionibus illa desideretur. In ista professus est Ferus, se ad commentarium hunc scriptis pontificiorum pariter ac protestantium, Brentii atque Oecolampadii, vsum esse atque ex illis et res; et verba transtulisse. Eam ob caussam in suspicionem prauæ doctrinæ animique, ab ecclesia romana alieni, venit ac Dominicum de Soto maxime aduersarium nactus est, cuius studiis cum dicta dedicatio; tum alia, quæ pontificiis minus fauere videban-

* BVDDEVS quoque in *ecclesia apostolica* p. 521. contra Lampii sententiam de euangelio Ioannis, Ebionitis non opposito, disputat.

** editiones has recenset LE LONG *bibliotheca sacra* p. 724.

bantur, sublata sunt. Edidit praeterea SOTO aduersus Ferum: *adnotationes in commentarios Ioannis Feri moguntinensis super euangelium Ioannis*, Salmanticae MDLIV. 4. Sed cuius paullo ante mentionem feci, MICHAEL MEDINA scripsit: *apologiam Io. Feri, in qua septem et sexaginta loca commentariorum in Ioannem, quae antea Dominicus Soto, segouiensis, vti lutherana traduxerat, ex sancta scriptura sanctorumque doctrina restituuntur*, Moguntiae MDLXX. 8. *

CLAVDII GVILLIAVDI *enarrationes in euangelium Ioannis*, Parisiis MDL. fol. Lugduni MDLV. 8. quae non talem industriam monstrant, qualem eiusdem auctoris commentarii in epistolas Paulli: **

IO. ANTONII DELPHINI *commentarii in euangelium Ioannis et in epistolam ad Ebraeos*, a *Constantio Sernano* notis illustrati, Romae MDLXXXVII. 8.

FRANCISCI TOLETI *commentarii et adnotationes in euangelium Ioannis*, Romae MDLXXXVIII. fol MDXC. 4. Lugduni MDLXXXIX. MDCXIV. 4. Venetiis MDLXXXIX. Brixiae MDCIII. 4. qui laudantur non solum a pontificiis; sed etiam a lutheranis ac reformatis, vt opus variae eruditionis:

FRANCISCI AGRICOLAE *commentarius in euangelium Ioannis*, Coloniae MDXCIX. 8.

SERAPHINI CAPPONI *commentarius in euangelium Ioannis*, Venetiis MDCIV. 4.

BENEDICTI PERERII *disputationes super euangelium Ioannis*, duabus partibus, quarum priore continentur *disputationes super priora nouem capita*, Lugduni MDCVIII. 4. posteriore *super reliqua*, ibidem MDCX. 4.

FRANCISCI DE RIBERA *commentarius in euangelium Ioannis*, Lugduni MDCXXIII. 4. qui post mortem eius lucem

---

* COLOMESII *bibliotheque choisie* p. 431. eiusdem *operum*, a *Fabricio* editorum: SIMONIS *lettres choisies part.* I. p. III. et *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXXIX. p. 562. WOLFII *notae in Casauboniana* p. 232 BAELII *dictionaire historique et critique*, voce *Ferus*: ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 257.

** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXXIX. p. 579.

cem adspexit. Explicat auctor verba huius euangelii: recenset diligenter patrum interpretationes, ac qui mos erat illius temporis, de quaestionibus theologicis rebusque controuersis disputat: *

IACOBI IANSONII *commentarius in Ioannis euangelium*, Louanii MDCXXX. 8.

MICHAELIS VASSORIS *paraphrasis in euangelium sancti Ioannis*, gallice Parisiis MDCLXXXIX. 12.

IO. BAPTISTAE COMAZZI *politica et religio, in persona, dictis et factis iesu christi secundum euangelium sancti Ioannis demonstrata*, Nicopoli MDCCVI. 8. ** qui liber, lingua italica conscriptus, non iustum quidem commentarium exhibet; varia tamen capita euangelii Ioannis illustrat:

DOMINICI GVILLAERS *adnotationes in sanctum iesu christi euangelium secundum Ioannem: in sex priora capita euangelii secundum Matthaeum et in tria priora capita secundum Lucam*, Gandaui MDCCXXIV. 4. *** quae post auctoris obitum editae sunt. Inquirit ille diligenter in sensum litterarum ac quae ad eumdem confirmandum illustrandumque pertinent, ea maxime ex scriptura sacra ac veterum ecclesiae doctorum monimentis adfert. *

COMMENTARII IN ACTA APOSTOLORVM

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *commentarius in acta apostolorum*, Vitembergae MDXXIV. 8. MDCXXIV. 8.

IVSTI MENII *commentarius in acta apostolorum*, Vitembergae MDXXIV. 8.

IVSTI IONAE *adnotationes in acta apostolorum*, Noribergae MDXXIV. 8. Basileae MDXXV. MDLXVII. 8.

FRAN-

* SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XLI. p. 616.

** *acta eruditorum* MDCCVII. p. 548.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1724. p. 501.

* interpretes euangelii Ioannis recenset diligenter LAMPE *prolegomenis commentar. in Ioannem libr.* II. *cap.* VI. p 247. adde: NIFANII *Ioannis euangelium, commentario illustratum*, vbi etiam notitia illorum suppeditatur.

FRANCISCI LAMBERTI *commentarius in quatuor libros regum et in acta apostolorum*, Argentorati MDXXVI. Francofurti MDXXXIX.

ERASMI SARCERII *scholia in acta apostolorum*, Basileae MDXL. 8. quae copiosum exhibent commentarium:

IOACHIMI CAMERARII *notationes figurarum sermonis in scriptis apostolicis, in libro praxeon et apocalypseos*, Lipsiae MDLVI. 8.

LVCAE LOSSII *adnotationes in acta apostolorum*, Francofurti MDLVIII. fol. duobus voluminibus:

NICOLAI SELNECCERI *commentarius in acta apostolorum*, Ienae MDLXVII. et iterum MDLXXXVI. 8.

GEORG. RAVDII *auslegung der apostelgeschicht*, Francofurti MDLXXIX. fol.

CHRISTOPHORI PELARGI *commentarius in historiam actuum apostolorum*, Francofurti MDXCIX. 8. quae expositio germanice quoque prodiisse dicitur:

DANIELIS ARCVLARII *commentarius in acta apostolorum*, Francofurti MDCVII. 8. Giessae MDCXXII. 4. cura *Balthasaris Mentzeri* editus: *

IO. CANVTI LENAEI *commentarius in acta apostolorum*, qui vna cum eiusdem *commentario in euangelium Ioannis* publicae luci expositus est, Holmiae MDCXL. 4.

IO. TOBIAE MAIORIS *adnotata ad acta apostolorum*, Ienae MDCXLVII. 4. MDCLV. MDCLXVIII. 8.

GEORG. CALIXTI *expositio litteralis in acta apostolorum, quomodo illa olim, quum publice proponeretur, excipi potuit*, post mortem eius studio *Friderici Vlrici*, filii, in lucem edita, Helmstadii MDCLXIII. 4. Perbreuis illa est atque exiguam vtilitatem promittit:

IO. GERHARDI *adnotationes posthumae in acta apostolorum*, quae, auctae *analectis Io. Ernesti Gerhardi*, prodierunt, Ienae MDCLXIX. MDCLXXIV. 4. et vna cum *Danielis Arcularii* et *Io. Canuti Lenaei commentariis in acta apostolorum*, paullo

* GRENII *animaduersion. philologic. et historic. part.* II. p. 109. ARNDII *bibliothec. Mayeri biblica continuata* p 125. Commentarius hic translatus est in HVNNII *thesaurum euangelicum*, a *Feustkingio* editum.

paullo ante a me enarratis, sub titulo: *sancti Lucae euangelistae acta apostolorum, triumuirali commentario augustanae confessionis luminum, theologorum scilicet celeberrimorum, Ioannis Gerhardi, Danielis Arcularii et Io. Canuti Lenaei illustrata*, Hamburgi MDCCXIII. 4. cum *Io. Fechtii* praefatione: *

IOACHIMI LANGII *isagoge generalis et specialis historico-exegetica in acta apostolorum*, quam praebet eiusdem *commentatio historico-hermeneutica de vita et epistolis apostoli Paulli*, Halae MDCCXVIII. 4. quamque et huc non sine omni caussa referri posse, existimo:

IO. ANDREAE GRAMMLICHII *zufällige vnd erbauliche anmerckungen vber die apostolische geschichte, als ein supplement der biblischen geschichte Ios. Halls*, Lipsiae MDCCXXI. 4. quo libro auctor historias, a Luca in actis apostolorum commemoratas, tantum illustrat, eo modo, vt Halli exemplum imitetur: **

IO. GVILIELMI PETERSENII *apostolischer zusammenhang, darinnen das verklärte euangelium so wohl in der apostelgeschicht; als in allen episteln Paulli, Petri, Ioannis, Iacobi vnd Iudae in der connexion, als dem schlussel der wahren exegesis vnd erforschung des sinnes vnd des geistes, beruorleuchtet vnd gezeiget ist*, Francofurti ad Moenum MDCCXXII. 4. vbi auctor more suo falsa dogmata de regno mille annorum, de restitutione omnium, de caelesti humana natura christi atque alia tradit, defendit, commendat; simul tamen ea legere quis potest, quae bona atque vtilia sunt: ***

IO. LVDOVICI LINDHAMMERI *der von dem heiligen euangelisten Luca beschriebenen apostelgeschichte ausführliche erklärung vnd anwendung, darin der text von stuck zu stuck ausgeleget, darauf in erbaulichen anmerckungen zum geistlichen nutzen angewendet, vnd hiernebst mit vnten gesezten philologischen vnd critischen noten erläutert wird*, Halae MDCCXXV.

---

* FISCHERI *vita Gerhardi* p. 430. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* III. p. 77.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 813.

*** *ibidem* p. 815. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1723. p. 780.

MDCCXXV. fol. ac cum additamentis ibidem MDCCXXXIV. fol. Commentarius hic ita elaboratus est, vt inter alios, quibus acta apostolorum itidem explanata sunt, iure principalem locum teneat ac de auctoris iudicio, eruditione atque industria satis testetur; hanc autem ob caussam diligenter commendari debeat. Explicauit ille non solum cuncta, quae ad res atque ad verba pertinent; sed etiam ostendit, quo modo ista ad salutaris cognitionis ac sanctimoniae studia sint adhibenda. Sequutus est exemplum, quod CANSTEINIVS in *der harmonie der euangelisten* praebuit: *

CHRISTOPHORI ALBERTI LOESEKENII *erklärung der apostelgeschicht*, Halae MDCCXXVIII. 4. cuius libri ea est ratio, vt paraphrasis atque analysis adcuratior vna cum explicatione ipsarum rerum, veluti in tabulis, exhibeantur: **

IO. IACOBI RAMBACHII *betrachtungen vber die apostelgeschichte, vormals in gewissen ascetischen stunden auf der vniversitæt Iena vorgetragen*, Francofurti ad Moenum MDCCXLVIII. 4. duabus partibus, cum *Ernesti Friderici Neubaueri* praefatione. Quae opus hoc, post auctoris mortem editum, complectitur, ea maxime sunt moralia atque ad exercitationem vitae piae sanctiorisque spectant: ***

IO. ERNESTI IMMANVELIS WALCHII, filii mei, *dissertationes in acta apostolorum quibus multa antiquitatis sacrae et profanae capita explicantur atque illustrantur*, quae primum separatim luci publicae exposita sunt; postea autem coniunctae tribus voluminibus. Primum eorum in conspectum publicum venit Ienae MDCCLVI. secundum MDCCLIX. ac tertium MDCCLXI. 4.

2) *Reformatorum*

HENRICI BVLLINGERI *commentarius in acta apostolorum*, Tiguri MDXXXIII. MDXXXV. MDXLIV. MDXLVIII. 4. MDXLV. MDLXXXIII. MDXC. fol.

IO.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 1132 et 1736. p. 528. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 595 REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothecae theologicae* p. 196

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 764.

*** KRAFTII *theologische bibliothec* volum. III. p. 759.

sche auslegung der apostelgeschichte, darinnen a nebmsten kirchenvætern nicht nur der buchstäbli deutlich erklæret; sondern auch die moralien : angeführet werden, Hannoueræ MDCCXII. 4. E multis se probauit; nec mediocrem laudem sib quum illa ita composita est, vt non solum ad v tentiam eorum, quæ Lucas narrauit, adsequer etiam ad vitæ sanctioris exercitationem vtil possit: *

Reflexions morales, auec des notes sur les act et sur l' epitres de saint Paul aux Romains et au Parisiis MDCCXVI. 12.

Le commencement de l' histoire de l' eglise, ou les actes des apotres, auec le texte latin a la ma tes, tirées des peres et des meilleurs commentat MDCCXXXVIII. 12. ** Auctor est benedictinu gatione sancti Vanni et sancti Hydulphi; qui suum omisit. Paraphrasis est perspicua. Qu notæ breuiores sunt, ac licet non singu dæ esse, videantur; de iudicio tamen, erudi gentia scriptoris testimonium præbent. ***

COMMENTARII IN OMNES APOSTOLORVM

1) *Lutheranorum*

NICOLAI HEMMINGII *commentarius i las apostolorum*, Lipsiæ MDLXXII. Vitemberg Francofurti MDLXXIX. Argentorati MDLXXX quam auctor expositiones epistolarum apostol sis temporibus separatim iuris publici fecerat,

* ALETHAEI *berichte von commentariis vber die J* p. 367. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p.

** *memoires de Treuoux* MDCCXXXIX. *iun.* p. 12 *erruditor. supplement. tom.* VI. p. 399. *samlung von theolog. sachen*, 1741. p. 434.

*** commentarios in *acta apostolorum*, oblata occasi SAGITTARIVS *introductione in historiam ecclesiastic* BRICIVS *salutari luce euangelii cap.* V. p. 71. (vberior.

* editiones has recenset LE LONG *bibliothec. sacr.*

dam modo commentariis adnumerari queat. Compositum id est erudite pieque ac merito laudatur:

CAROLI MARIAE DE VEIEL *acta sanctorum apostolorum, ad litteram explicata*, Londini MDCLXXXIV. 8. Verborum sententiam auctor perspicue declarat notisque, quae ex theologia pariter ac philologia sacra profanaque sumtae sunt, egregie illustrat. Nonnumquam explicationis vindicias adiungit ac quum a re principali digreditur, varia argumenta enarrat: *

IO. PEARSONII *annales Paullini et lectiones in acta apostolorum*, quibus priora octo capita tantum illustrata sunt: **

PETRI KEVCHENII *adnotata in acta apostolorum*, quae cum eiusdem *adnotatis in quatuor euangelistas*, Amstelodami MDCLXXXIX. MDCCIX. 4. lucem viderunt et iam antea a me enarrata sunt:

GERBRANDI VAN LEEVWEN *paraphrasis et commentarius in acta apostolorum*, qui prodiit primum belgice Amstelodami MDCCIV. et iterum MDCCXXIV. 8. duobus voluminibus: deinde germanice sub titulo: *die geschichte der heiligen apostel, wie selbige der euangelist Lucas beschrieben, in einer erlaeuterung vnd erklaerung zuerst vorgestellet vnd darnach ferner mit nöthigen vnd aus der antiquitaet hergeholten anmerckungen bereichert*, Bremae MDCCVIII. 4. qui liber eruditus est ac lectione dignus. Exhibetur paraphrasis, ac quae ibi non satis perspicue atque adcurate dicta sunt, ea adiectis notis vberius illustrantur: ***

EDVARDI WELLS *paraphrasis et notae in acta apostolorum*, anglice, Londini MDCCIX. 4.

THOMAE PYLE *paraphrase with some notes on the acts of the apostles and vpon all the epistles of the new testament*, Londini MDCCXXV. 8 Quas auctor addidit, notae sunt breuiores; nec multum lucis adferunt: *

* *acta eruditorum* MDCLXXXVI. p. 504.

** exstant in eiusdem *operibus posthumis*, quae Londini MDCLXXXVIII. 4. in lucem prodierunt, p. 27.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 810.

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* volum. x. p. 382.

IOANNIS PLEVIER *handelingen der heylige apostelen beschreeuen door Lukas, ontleedt, verklaardt en tot het oogmerk toegepast*, Vltraiecti MDCCXXV. ac cum emendationibus ac cessionibusque MDCCXXXIV. 4. quatuor partibus. Locum sibi fecit opus hoc inter commentarios in *acta apostolorum* qui egregii sunt ac multum laudantur. Complectitur illud introductionem in librum hunc diuinum: analysin singulorum capitum atque adcuratiorem explicationem rerum ac verborum: *

RICHARDI BISCOE *the history of the acts of the holy apostles confirmed*, Londini MDCCXLII. 8. duobus voluminibus: germanice interprete *Friderico Eberhardo Rambachio*, sub titulo: *erlæuterung der apostelgeschichte aus den weltgeschichten vnd alterthümern, als ein erweis von der wahrheit der christlichen religion*, Magdeburgi MDCCLI. 4. Liber est eruditus, quo multa, a Luca enarrata, ex historiarum atque antiquitatum monimentis egregie illustrantur.

Reformatis actorum apostolicorum interpretibus adiungo PHILIPPVM A LIMBORCH, Arminii adseclam. Exstat illius *commentarius in acta apostolorum et in epistolas ad Romanos et ad Ebræos*, editus Roterodami MDCCXI. fol. ac belgice, ibidem MDCCXV. 4. A criticorum et grammaticorum minutiis auctor abstinuit curasque maxime in eo posuit, vt sensum rerum erueret: vbi obtulit se occasio, dogmata explanaret ac speciatim ostenderet, veram esse religionem nostram christianam. **

2) *Pontificiorum*

IO. GAGNAEI *scholia in quatuor euangelia et actus apostolorum*, ex præcipuis Græcorum ac Latinorum scriptis selecta, Parisiis MDLII. fol. et 8. ibidem MDLVI. MDCXXXI. MDCLX. Antuerpiæ MDLIX. 8.

FELICIANI CAPITONIS *explicatio in acta apostolorum et epistolas canonicas*, Venetiis MDLXI. 8.

TVLLII CRISPOLDI *commentaria in acta apostolorum*, Firmi MDXC. 4.

THOMAE

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 811.

** CLERICI *bibliotheque choisie part.* XXIII. p. 1. *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 98. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 596.

THOMAE STAPLETONI *antidota apostolica, in acta apostolorum et in epistolam ad Romanos et binas ad Corinthios*, Antuerpiæ ab anno MDXCV. ad annum MDXCVIII. 8. tribus voluminibus: *

IO. LORINI *commentarius in actus apostolorum*, Lugduni MDCV. et auctior MDCIX. Coloniæ MDCXVII. MDCXXI. fol.

CASPAR. SANCTII *commentarius in actus apostolorum*. Accessit *disputatio de Iacobi et Paulli apostolorum in Hispaniam aduentu*, Lugduni MDCXVI. Coloniæ MDCXVII. 4. **

ANTONII PEREZII *commentarius in actus apostolorum et in epistolam Paulli ad Romanos*, Lugduni MDCXXVI. 4.

IO. STEPHANI MENOCHII *historia sacra de actibus apostolorum*, Romæ MDCXXXIV. 4.

ARTHVRI PITSEI *obseruationes catholicæ in euangelia et actus apostolorum, contra hæreticos nostri temporis*, Antuerpiæ MDCXXXVI. 4.

ALOYSII NOVARINI *actus apostolorum expensi*, Lugduni MDCXLV. fol.

LIBERTI FROMONDI *commentaria in actus apostolorum*, Louanii MDCLIV. 4.

NICOLAI DV BOIS *academicæ lectiones; seu theoreticarum et practicarum quæstionum resolutiones in actus apostolorum*, quarum prima pars prodiit Louanii MDCLXVI. 4.

IO. DE SYLVEIRA *commentaria in acta apostolorum*, Lugduni MDCLXXVIII. fol.

ANTONII MARIAE MICONI *apostolorum acta, iuxta multiplices scripturarum diuinarum sensus priscorumque patrum interpretationes elucidata; seu in acta apostolorum ponderationes*, Geneuæ MDCLXXXI. fol.

ANTONII ARNALDI et ISAACI LVDOVICI LE MAITRE DE SACY *notæ in acta apostolorum*, gallice sæpiusque editæ, Parisiis, Lugduni, Amstelodami, Antuerpiæ MDCC. 8. Translatæ illæ sunt in linguam germanicam atque in lucem prodierunt titulo hoc: *exegetische und moralische*

* exstant etiam in eius *operibus*, quæ lucem viderunt Parisiis MDCXX. fol. tribus voluminibus.

** *histoire critique de la republique des lettres tom.* V. p. 243. FABRICII *historia bibliotheca part.* IV. p. 25.

che auslegung der apostelgeschichte, darinnen aus den vornehmsten kirchenvætern nicht nur der buchstæbliche verstand deutlich erklæret; sondern auch die moralien zugleich mit angefuhret werden, Hannoueræ MDCCXII. 4. Expositio hæc multis se probauit; nec mediocrem laudem sibi conciliauit, quum illa ita composita est, vt non solum ad veram sententiam eorum, quæ Lucas narrauit, adsequendam; verum etiam ad vitæ sanctioris exercitationem vtiliter adhiberi possit: *

Reflexions morales, auec des notes sur les actes des apotres et sur l' epitres de saint Paul aux Romains et aux Corinthiens, Parisiis MDCCXVI. 12.

Le commencement de l' histoire de l' eglise, ou paraphrase sur les actes des apotres, auec le texte latin a la marge et des notes, tirées des peres et des meilleurs commentateurs, Parisiis MDCCXXXVIII. 12. ** Auctor est benedictinus ex congregatione sancti Vanni et sancti Hydulphi; qui autem nomen suum omisit. Paraphrasis est perspicua. Quæ accesserunt, notæ breuiores sunt, ac licet non singulæ adprobandæ esse, videantur; de iudicio tamen, eruditione ac diligentia scriptoris testimonium præbent. ***

COMMENTARII IN OMNES APOSTOLORVM EPISTOLAS.

1) *Lutheranorum*

NICOLAI HEMMINGII *commentarius in omnes epistolas apostolorum*, Lipsiæ MDLXXII. Vitembergæ MDLXXVI. Francofurti MDLXXIX. Argentorati MDLXXXIX. fol. Postquam auctor expositiones epistolarum apostolicarum diuersis temporibus separatim iuris publici fecerat, * illæ postea vno

* ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VII p. 367. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 813.

** *memoires de Treuoux* MDCCXXXIX. *iun.* p. 1230. *nou. act. erud. supplem. tom.* VI. p. 399. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1741. p 434.

*** commentarios in *acta apostolorum*, oblata occasione, recensent SAGITTARIVS *introductione in historiam ecclesiasticam* p. 2. ac FABRICIVS *salutari luce euangelii cap.* V. p. 71. cuius notitia est vberior.

* editiones has recenset LE LONG *biblioth. sacr.* p. 770.

vno volumine iunctæ, lucem adſpexerunt. A nonnullis Hemmingius reformatis adnumeratur, quoniam in ſuſpicionem crypto - caluiniſmi venit: *

RVPERTI ERYTHROPILI *theologia apoſtolica et methodica, das iſt, ausſuhrliche vnd ordentliche auslegung der apoſtoliſchen epiſteln*, Goslariæ ab anno MDCXV. 4. quatuor tomis:

AEGIDII HVNNII *theſaurus apoſtolicus, complectens commentarios in omnes noui teſtamenti epiſtolas et apocalypſin Ioannis, nunc primum hac forma editus et nouis, quæ antea deficiebant, commentationibus auctus et locupletatus*, cura *Io. Henrici Feuſtkingii* luci publicæ expoſitus, Vitembergæ MDCCVII. fol. quod opus iam antea recenſui:

IO. GVIL. PETERSENII *apoſtoliſcher zuſammenhang, darinnen das verklærte euangelium ſo wohl in der apoſtelgeſchicht; als in allen epiſteln Paulli, Petri, Ioannis, Iacobi vnd Iudæ in in der connexion, als dem ſchlüſſel der wahren exegeſis vnd erforſchung des ſinnes vnd des geiſtes, beruorleuchtet vnd gezeiget iſt*, Francofurti ad Mœnum MDCCXXII. 4. de quo libro itidem antea iam diſſerui ac iudicaui. Minus complectitur commentarium, qui ad epiſtolas apoſtolorum rite interpretandas multa adiumenta præbeat:

IOACHIMI LANGII *apoſtoliſches licht vnd recht, das iſt, richtige vnd erbauliche erklærung der ſæmtlichen apoſtoliſchen briefe, Paulli, Iacobi, Petri, Ioannis vnd Iudæ*, Halæ MDCCXXIX. fol. qui inter reliquos commentarios, ab auctore conſcriptos, princeps eſt meritoque commendari debet. In iis, quæ ad philologiam ac criticam pertinent, iſte iuſtum modum tenuit: in ſenſum litterarum inquiſiuit breuiter; res autem ipſas ac dogmata, ab apoſtolis tradita, explanauit vberius.

2) *Reformatorum*

HENRICI BVLLINGERI *commentarii in omnes epiſtolas apoſtolorum*, Tiguri MDXXXVII. MDXLIX. MDLVIII. MDLXXXII. MDLXXXVIII. MDCIII. fol.

* vide: MOLLERI *hypomnemata ad Bartholini librum de ſcriptis Danorum*, quæ ſunt in eiusdem *bibliotheca ſeptentrionis eruditi* p. 340.

CONRADI PELLICANI *commentarii in omnes apostolicas epistolas*, Tiguri MDXXXIX. fol. Partem constituunt illi Pellicani commentariorum in libros veteris ac noui testamenti, quorum septem sunt volumina, edita Tiguri ab anno MDXXXII. fol. *

IO. CALVINI *commentarii in omnes epistolas Paulli apostoli atque etiam epistolam ad Ebraeos; nec non in epistolas canonicas*, Geneuae MDLI. fol. **

BENEDICTI ARETII *commentarius in epistolas apostolorum*, Geneuae MDCIII. fol.

DAVID. DICKSONI *commentarius in omnes epistolas apostolorum*, Glascuae MDCXLV. 4. ac cum reliquis eius commentariis, anglice, Londini MDCLIX. fol. qui epistolas breuiter; attamen cum iudicio interpretatus est:

IO. TRAPPII *commentary vpon alle the epistles and the reuelation*, Londini MDCXLVII. 4.

DANIELIS WHITBY *paraphrase and commentary vpon epistles of the new testament*, Londini MDCC. fol. ac postea cum paraphrasi ac commentario in euangelia et acta apostolorum. Exhibet auctor omnium epistolarum paraphrasin: indagat diligenter significandi vim, quae cum vocibus dictionibusque coniuncta est: explicat ea, quae difficiliora atque obscuriora esse videntur. Saepe dissentit ab Hammondo ac Clerico hujusque animaduersiones, quas in illius *nouum testamentum* scripsit, confutat. Praemissae sunt variae praefationes, non solum generatim omnibus epistolis de diuina earum auctoritate religionisque christianae veritate; sed etiam speciatim singularibus litteris de diuersis rebus; praeter has autem, variae adpendices; siue commentationes de certis argumentis sacris ac theologicis accesserunt. Opus est eruditum atque vtile, quod iam antea recensui ac laudaui: ***

THOMAE PYLE *paraphrase with some notes on the acts of the apostles and vpon all the epistles of the new testament*, Lon-

* REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothec. theol.* p. 176.

** exstant in *operibus* eius, *tom.* VII. Amstelodami MDCLXVII. fol.

*** *actor. eruditor. supplement. tom.* III. p. 412.

Londini MDCCXXV. 8. quem librum iam adduxi. Subiungo: GEORGII BENSONII *paraphrases in epistolas apostolicas*, anglice per partes diuerso tempore editas. Primum lucem viderunt: *a paraphrase and notes on the epistles of saint Paul to Philemon, I. and II. to the Thessalonians, I. to Timothy, to Titus, II. to Timothy. Attempted in imitation of mr. Locke's manner. To which are annexed critical dissertations on seueral subiects, for the better vnterstanding of saint Pauls epistles*, Londini MDCCXXXIV. 4. et iterum MDCCLII. 4. postquam paraphrases, volumine hoc comprehensae, ab anno MDCCXXXI. ad MDCCXXXV. separatim prodierant; postea autem communi titulo coniunctae sunt. Ad varia loca harum epistolarum accesserunt singulares dissertationes: de Paullo apostolo neque enthusiasta; neque homine fraudulento hocque nomine de doctrinae christianae, quam ille professus est, diuinitate: de regno dei: de homine peccati: de inspiratione: de abrogata lege ceremoniali aliaeque. * Post volumen hoc primum in lucem exiit secundum, titulo hoc: *a paraphrase and notes on the seuen commonly called catholic epistles: saint Iames: I. saint Peter: II. saint Peter: saint Iude: I. II. and III. of saint Iohn. Attempted in imitation of mr. Locke's manner. To which are annexed seueral critical dissertations*, Londini MDCCXLIX. 4. MDCCLVI. 4. ** Quas hoc volumen complectitur, paraphrases itidem antea separatim lucem adspexerunt, ab anno MDCCXXXVIII. ad annum MDCCXLIX. Conuersae sunt paraphrases hae in linguam germanicam a *Io. Petro Bambergero* atque editae sub titulo: *paraphrastische erklärung vnd anmerckungen vber einige bücher des neuen testaments*, Lipsiae MDCCLXI. 4. quatuor partibus. ***

3) *Pontificiorum*

IO. GAGNAEI *breuissima et facillima in omnes diui Paulli et canonicas epistolas scholia*, quae quum primum prodiissent,

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* VIII. p. 116.

** *ibidem volumin.* X. p. 386.

*** prodiit: PFEIFFERI dissertatio, *qua christus verus deus ex* I. *Ioann.* V, 20. *contra Bensonium demonstratur*, Erlangae MDCCLXIV.

ſent, non ſolum locupletata illa poſtea ſunt ex antiquiſſimis Græcorum auctoribus; ſed etiam breuiora ſcholia in ſeptem epiſtolas canonicas ac Ioannis apocalypſin acceſſerunt. Variæ horum ſcholiorum editiones memorantur, vtpote quæ lucem adſpexerint, Pariſiis MDXLIII. MDXLVII. MDL. MDLXIII. MDCXXIX. MDCXXXIII. 8. Sunt illa ita conſcripta, vt de auctoris eruditione critica ac philologica teſtentur ac comprobent, eum litterarum monimenta græca diligenter legiſſe: *

LANCELLOTI POLITI; ſiue AMBROSII CATHARINI *commentarius in omnes Paulli et canonicas epiſtolas*, Romæ MDXLVI. Venetiis MDLI. Pariſiis MDLXVI. fol.

ANGELI BVONRICCII *chriſtiane et diuote parafraſi ſopra tutte l' epiſtole di ſanto Paolo et le canonice*, Venetiis MDLXV. 4. quæ expoſitiones breuiores non multam quidem eruditionem atque induſtriam oſtendunt; auctor tamen de veritate teſtatus eſt: **

BENEDICTI ARIAE MONTANI *elucidationes in omnia apoſtolorum ſcripta et in apocalypſin*, Antuerpiæ MDLXXXVIII. 8.

GVIL. ESTII *in omnes Paulli et aliorum apoſtolorum epiſtolas commentarius*, quem *Bartholomæus Petrus* poſt mortem illius ad vſum publicum transtulit atque *elucidationes in partem primæ ac ſecundam et tertiam Ioannis* adiecit. Sæpius litteris deſcriptus eſt commentarius hic. Prodiit enim ille in lucem Duaci ab anno MDCXIV. ad MDCXVI. Coloniæ MDCXXXI. Pariſiis MDCXXIII. MDCXL. MDCLIII. MDCLIX. MDCLXVI. ac ſtudio *Iacobi Merlo Horſtii* itidem Pariſiis, MDCLXXIX. fol. Laudatur opus hoc non ſolum a pontificiis; verum ab iis etiam, qui cum iſtis nullam communionem ſacrorum habent; nec ſine cauſſa. Commendat illud auctoris iudicium, eruditionem atque induſtriam. Senſus, quem litteræ præ ſe habent, diligenter inueſtigatur multaque, ad res ipſas illuſtrandas vtilia, adferuntur. Nonnumquam nimis copioſus eſt Eſtius atque ea diſſerit, quæ omnino omitti potuiſſent; præter hæc autem, non omnia, ab apoſtolis

* BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* V. p. 23.

** *nachrichten von einer halliſchen bibliothec volum.* II. p. 104.

ſtolis ſcripta, adcurate recteque explanat. Fuerunt igitur, qui illum, alias laude quidem dignum; attamen reprehenderent atque emendarent: *

ANTONII GODEAV *paraphraſes des epitres de ſaint Paul et des epitres canoniques*, Pariſiis MDCLI. 12. ſex voluminibus: Rothomagi MDCLVII. 12. tribus voluminibus: Lugduni MDCLXXXV. 12. itidem tribus voluminibus. Paraphraſes hæ poſtquam per partes prodierant, coniunctæ illæ poſtea dictis annis lucem adſpexerunt. Scriptæ iſtæ ſunt maxime eo conſilio modoque, vt ad ſtudia atque exercitationem vitæ ſanctioris inſeruiant: **

LVDOVICI FROMONDI *commentarius in omnes epiſtolas Paulli apoſtoli et in ſeptem canonicas aliorum apoſtolorum epiſtolas*, Louanii MDCLXIII. fol. Pariſiis MDCLXXIV. fol.

NATALIS ALEXANDRI *commentarius litteralis et moralis in omnes epiſtolas ſancti Paulli apoſtoli et in ſeptem epiſtolas catbolicas*, Rothomagi MDCCX. fol. duobus tomis, qui mediocris vtilitatis eſt ac dignitatis. Ad inueſtigandum litterarum ſenſum auctor præcipue verſiones antiquas, ſyriacam atque æthiopicam; præter has autem, etiam patres ordinis ſacri conſuluit: ***

4) *Socinianorum*

CONRADI VORSTII, qui ſaltem in ſocinianiſmi ſuſpicionem non falſam venit, *commentarius in omnes epiſtolas apoſtolicas*, exceptis ſecunda ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem et ad Ebræos, Amſtelodami et Harderuici MDCXXXI. 4. Eam rationem commentandi Vorſtius adhibuit, vt ſingulis epiſtolis præmitteret argumentum ac diuiſionem: quoduis caput analyſi, paraphraſi, notis in paraphraſin

* DV PIN *bibliotbeque des auteurs eccleſiaſtiques tom.* XVII. p. 46. SIMON *biſtoire critique des principaux commentateurs du nouueau teſtament cap.* XLIII. p. 640. FABRICII *biſtoria bibliotbec. part.* I. p. 270. BVDDEI *iſagog. ad tbeologiam vniuerſam libr.* II. *cap.* 8. p. 1707. LILIENTHALII *exegetiſcbe bibliotbec* p. 604. WENDLERI *prodromus bibliotbecæ biblicæ* p. 47.

** DV PIN *bibliotbeque des auteurs eccleſiaſtiques tom.* XVII. p. 287.

*** *memoires de Trevoux* MDCCXI. *februar.* p. 205. *iournal des ſauans* MDCCX. *mai.* p. 546.

phrasin ac locis communibus illustraret. In prolegomenis disserit de controuersiis religionis, apostolorum tempore agitatis hacque historia epistolis, praesertim Paulli, lucem adfert. Saepe sententiam scriptorum diuinorum feliciter adsequutus est ac probauit se virum eruditum: *

Verklaring ouer al de brieuen der apostelen, door V. F. en I. H. MDCLXXIX. 4. Explicatio haec composita est a socinianis auctoribus, quorum nomina ignota sunt: **

SAMVELIS PRZIPCOVII *cogitationes sacrae ad omnes epistolas apostolicas*, quae cum ceteris eius scriptis lucem viderunt, Eleutheropoli; seu potius Amstelodami MDCXCII. fol.

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAS, VEL VNIVERSAS; VEL PLERASQVE; VEL NONNVLLAS CONIVNCTIM EDITI.

1) *Lutheranorum*

IO. BVGENHAGII *adnotationes in epistolas ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, Thessalonicenses, Timotheum, Titum, Philemonem et Ebraeos*, Argentorati MDXXIV. Basileae MDXXV. MDXXVII. 8. ***

GEORGII MAIORIS *enarrationes epistolarum Paulli*, cum praemissa *vita Paulli*: *

NICOLAI SELNECCERI *in omnes epistolas Paulli apostoli commentarius plenissimus*, Lipsiae MDXCV. fol. qui non contemnendus est. Praemisit auctor singulis epistolis earumque capitibus argumenta: quae scripserunt apostoli, ea per scholia illustrauit ac denique locos communes subiunxit, vti mos temporis illius erat: **

TILEMANNI HESHVSII *commentarius in omnes epistolas Paulli*, Muhlhusae MDCIV. Lipsiae MDCV. fol.

EILHARDI LVBINI *exercitationes theologicae in minores omnes sanctorum iesu christi apostolorum, Paulli ad Galatas, Ephesios,*

* FABRICII *historia bibliothec. part.* III. p. 356. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 820.

** LILIENTHALIVS *dicto loco* p. 821.

*** FABRICII *historia bibliothec. part.* VI. p. 398.

* exstant in eius *operum tomo* I. Vitembergae MDLXIX. fol.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 597.

Ephesios, Philippenses, Colossenses, Thessalonicenses, Timotheum, Titum, Philemonem, Iacobi, Petri, Ioannis et Iudae epistolas, Rostochii MDCX. 4. Commentarii hi merito magnam eorum existimationem habent, qui periti iustique huiusmodi librorum iudices sunt. Comprehendunt adparatum rerum eruditarum mirumque hanc ob caussam est, eos non saepius adduci ac laudari: *

GEORGII WEINRICHII *commentarii in epistolas Paulli*, qui quum separatim prodiissent, ad *Romanos* MDCVIII. ad *Corinthios* et *Galatas* MDCX. ad *Ephesios* MDCXIII. ad *Colossenses*, *Philippenses*, *Thessalonicenses*, MDCXV. ad *Timotheum* MDCXVIII. illi postea, quibusdam voluminibus iuncti, in conspectum publicum venerunt, Lipsiae MDCXX. MDCLXX. 4.

GEORGII ANDREAE FABRICII *analysis logico-topica Paullinarum et reliquarum epistolarum, quae in sacro codice habentur, vt et apocalypseos Ioannis*, quae est in eius *catena apostolica*, Lipsiae MDCXXXIV. MDCXXXIX. fol.

FRIDERICI BALDVINI *commentarius in omnes epistolas apostoli Paulli, in quo praeter analysin, explicationem et paraphrasin textus, multiplices commonefactiones ex textu eruuntur, tum variis quaestionibus controuersis fundamenta sanae doctrinae monstrantur*, cuius multae editiones prodierunt. Lucem ille vidit Francofurti MDCXLIV. 4. Vitembergae MDCLV. fol. Francofurti MDCLXIV. 4. MDCLXXX. 4. MDCXCI. fol. MDCC. fol. MDCCX. fol. Antea commentarius hic sub diuersis titulis ac per partes editus est, Vitembergae ab anno MDCVIII. vsque ad annum MDCXXX. in epistolam ad *Ebraeos* nimirum MDCVIII. ad *Romanos* MDCXI. et MDCXX. in vtramque ad *Corinthios* MDCXX. ad *Ephesios* MDCXX ad *Galatas* MDCXXII. ad *Philippenses* MDCXXIII. ad *Colossenses* MDCXXIV. ad *Thessalonicenses* MDCXXVII. ad *Timotheum, Titum. Philemonem* MDCXXX. Iam memoratae multae editiones testantur, opus hoc comparasse sibi existimationem non mediocrem. Nec diffitendum est, auctorem ad illud con-

* FECHTIVS *oratione, quo modo studium exegeticum in academia rostochiensi fuerit excultum*, quae SCHOMERI *commentariis in epistolas Paulli minores* addita est: LILIENTHALIVS in *der exegetischen bibliothec* p. 844.

conficiendum magnam industriam adhibuisse multaque loca epistolarum Paulli bene illustrasse. Attamen copiosior est saepe in rebus moralibus et controuersiis enarrandis; quam in iis, quae critica sunt ac philologica. Accessit index amplissimus, a *Io. Oleario* compositus; qui autem paruae vtilitatis est: *.

IO. QVISTORPII *commentarius in epistolas Paulli*, Rostochii MDCLII. 4. cuius partes in singulares epistolas easque minores, ad *Ephesios*, *Philippenses*, *Colossenses*, *Galatas*, *Titum*, *Timotheum*, *Philemonem*, antea ab anno MDCXXXVI. separatim editae fuerunt. Multa in illis insunt, quae apostoli sententias bene ac feliciter illustrant:

GEORGII CALIXTI *expositiones litterales in epistolas ad Romanos*, *ad Corinthios priorem et posteriorem*, *ad Galatas*, *ad Ephesios*, *ad Philippenses*, *ad Colossenses*, *ad Thessalonicenses priorem et posterioris primum caput et aliquot versus secundi* et *ad Titum*, quae omnes prodierunt Helmstadii ab anno MDCLXIV. ad annum MDCLXVI. 4. Sunt illae quidem breuiores; attamen nonnumquam exhibent erudite ac feliciter dicta, quae apud alios interpretes non habentur: **

CRISTIANI CHEMNITII *commentariolus in omnes epistolas Paulli*, post mortem eius editus cura *Io. Ernesti Gerhardi*, Ienae MDCLXVII. MDCLXXVI. 4. qui non magnum momentum habet: ***

IVSTI CHRISTOPHORI SCHOMERI *exegesis in epistolas Paulli ad Romanos et vtramque ad Corinthios*, quam *Io. Fechtius* edidit eique non solum praefationem; sed etiam vitam auctoris adiecit, Rostochii MDCXCIX. MDCCV. 4. *exegesis in omnes epistolas Paulli minores*, *ad Galatas*, *ad Ephesios*, *ad Philippenses*, *ad Colossenses*, *vtramque ad Thessalonicenses*, *vtramque ad Timotheum*, *ad Titum*, *ad Philemonem*, itidem cura *Io. Fechtii* ac cum eiusdem praefatione et, quae additae sunt, duabus orationibus de sacrarum litterarum studio, in academiis

* ARNDII *bibliotheca biblica Mayeri continuata* p. 129. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift* part. II. p. 242. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 598.

** FABRICII *historia bibliothec.* part. IV p. 53.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 815.

demiis exculto, Roſtochii MDCC. MDCCVI. 4. Commentarii hi breuiores, perſpicui atque ita conſcripti ſunt, vt maxime tironibus in ſtudio interpretationis ſacræ vtilitatem adferant: *

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarii in epiſtolas Paulli ad Romanos, Galatas et Coloſſenſes, vna cum paraphraſi epiſtolæ prioris ad Corinthios, vtriusque ad Theſſalonicenſes, prioris ad Timotheum, epiſtolæ ad Philemonem et cantici Mariæ*, Hamburgi MDCCIV. 4. Commentationes ac paraphraſes, quæ volumine hoc continentur, quum ſeparatim in lucem exierunt, ſigillatim eas poſtea recenſebo, eo ordine, vt ſingulas ad proprium locum referam: **

IO. DAVID. MICHAELIS *paraphraſes vnd anmerckungen vber die briefe Paulli an die Galater, Epheſer. Philipper, Coloſſer, Theſſalonicher, den Timotheus, Titus vnd Philemon*, Gœttingæ MDCCL. 4. qui liber, erudite atque adcurate conſcriptus, merito laudari ac commendari debet. Paraphraſes ſunt breues ac perſpicuæ: notæ non vulgares; ſed ſelectæ ac ſæpe ea exhibent, quæ alii interpretes neglexerunt. ***

2) *Reformatorum*

IO. CALVINI *commentaria in omnes Paulli epiſtolas atque etiam in epiſtolam ad Ebræos*, Argentorati MDXXXIX. Geneuæ MDXLVIII. 4. ibidem MDLI. MDLVI. MDC. MDCXVII. fol. quæ in gallicum quoque ſermonem conuerſa et itidem ſæpius edita ſunt. Vti in reliquis commentariis; ita in his præcipue ingenium ac iudicium elucet, quo præditus fuit Caluinus. Multa dedit ille ſpecimina boni interpretis, maxime in iis, quæ in epiſtolam ad Romanos ſcripſit: *

WOLF-

* *noua litterar. mar. balthici* MDCXCIX. *ſeptembr.* p. 257. MDCC. *mai.* p. 130. MDCCI. *auguſt.* p. 226. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part* III. p. 113. FABRICII *hiſtoria bibliothec. part.* V. p. 332. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 818. ARNDII *bibliotheca biblica Mayeri continuata* p. 130.

** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* II. p. 275.

*** *acta erudítor.* MDCCL. p. 152. KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* IV. p. 769.

* SIMONIS *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nouveau teſtament cap.* L. p 748. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 599. Extant *commentaria* hæc in CALVINI *operum tomo* VII. quæ prodierunt Amſtelodami MDCLXVII. fol.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarii in epistolas Paulli*, qui per partes prodierunt ac postquam primam lucem adspexerant, iterum litteris descripti sunt: nimirum commentarius in *epistolam ad Romanos*, Basileae MDLV. MDLXXII. fol. in eamdem et vtramque *ad Corinthios*, ibidem MDLIX. MDLXII. MDLXXXII. MDC. MDCXI. fol. in *epistolas ad Galatas et Ephesios*, ibidem MDLXI. MDLXIX. fol. in *epistolas ad Philippenses*, *Colossenses*, *Thessalonicenses* et in *primam ad Timotheum*, ibidem MDLXV. MDLXXVIII. MDXCV. fol. Celebris est Musculus inter scripturae sacrae interpretes ac quos reliquit, commentarii, inprimis in epistolas Paulli, non sine caussa laudantur. In sensu litterali recte inuestigando operam posuit: versiones atque aliorum expositiones hanc in rem consuluit simulque dogmata, ab apostolo tradita ac quae ad vitam, recte instituendam, pertinent, persequutus est atque illustrauit: *

ANDREAE HYPERII *commentarii in Paulli epistolas*, Tiguri MDLXXXIII. fol. qui, vti reliqua auctoris scripta, erudite atque vtiliter composita, apud viros doctissimos nostra quoque aetate in existimatione ac laude sunt: **

IACOBI LAVRENTII *sanctus apostolus Paullus δυσνόητος, hoc est, explicatio locorum difficilium in epistolis Paullinis*, Amstelodami MDCXLII. 4. *** qui liber non iustum ac plenum commentarium exhibet hancque ob rem quodam tantum modo locum hunc tueri potest: *

PETRI DE LAVNAY *paraphrase et exposition sur les epistres saint Paul*, Carentonii MDCL. 4. Opus hoc locum obtinuit inter scripta, quae non solum rariora sunt; sed etiam praestantiora. Nonnulli certe auctorem optimis scripturarum sacrarum interpretibus adnumerant: **

IO. CROCII *commentarius in epistolas Paulli minores*, ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Thessalonicenses, Timotheum,

* FABRICII *historia bibliothecae part*. I. p. 350. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 601.

** *ibidem* p. 602.

*** LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 823. memorat editionem anni MDCXXIV. fol.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1094.

** VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 400.

theum, Titum et Philemonem, cura filii *Io. Georgii Crocii* editus, Marpurgi MDCLXIII. Caſſellis MDCLXXX. fol. duobus voluminibus. Litteris ad Galatas additæ ſunt diſſertationes de *libertinorum hæreſi*. Explicat auctor epiſtolas atque oſtendit, qualis ſit illarum ſenſus litteralis; maxime autem pertractat dogmata opusque ea ratione compoſitum eſt, vt iis præſertim vtilitatem adferat, qui ad diſputationes; vel ad orationes ſacras ſe conferunt, vbi quidem ad vſum iſtius iudicium adhibeatur: *

IO. HENRICI HEIDEGGERI *labores exegetici in Ioſuam, Matthæum, epiſtolas Paulli ad Romanos, Corinthios et Ebræos*, Tiguri MDCC. 4. Poſt auctoris mortem *labores* hi lucem viderunt. Quales ſint ſingulorum librorum ac capitum partes, diligenter oſtenditur. Loca difficiliora breuiter illuſtrantur aliorumque, veterum ac recentiorum, ſententiæ adducuntur: **

ABR. WOODHEAD, RICHARD. ALLESTRY, OBAD. WALCKER *paraphraſe vpon all the epiſtles of ſaint Paul*, Londini MDCCVIII. 8. Librum hunc eumdem; locupletatum tamen, eſſe ſuſpicor cum eo, qui ſine mentione auctoris prodiit ſub titulo: *a paraphraſe and annotations vpon all the epiſtles of ſaint Paul*, Oxonii MDCLXXXIV. MDCCII. 8. Tribuitur ille IO. FELLO; qui autem ſcripta eius diligenter enarrant, nullam iſtius mentionem faciunt: ***

IO. LOCKII *paraphraſe and notes on the epiſtles of ſaint Paul to the Galatians, I. and II. to the Corinthians, to the Romans and to the Ephesians*, Londini MDCCIX. MDCCXXXIII. 4. Quæ volumine hoc continentur, paraphraſes poſt auctoris obitum ſeparatim prodierunt, eæque in *epiſtolam ad Galatas*, MDCCV. in vtramque *ad Corinthios*, MDCCVI. *ad Romanos et Epheſios*, MDCCVII. Coniunctæ illæ ſunt poſtea nouo ac communi titulo, quem memoraui; non autem denuo litteris deſcriptæ.

* FABRICII *hiſtor bibliothec. part.* I. p 351. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 603.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCI. *ſeptembr.* p 338.

*** vide: WOOD *Athen. oxonienſ. volum.* II. p. 933.

ſcriptæ. Quando enim inſcriptio *ſecundam editionem* præfert, fictum hoc eſt ab iis, quorum ſumtu liber in lucem exiit vt aliis fucum facerent iſtique maiorem exiſtimationem conciliarent. Præmiſſa eſt commentatio de obſcuritate epiſtolarum Paulli deque illis, ex ipſo Paullo explicandis huiusque ope intelligendis. Exhibetur dictarum epiſtolarum paraphraſis, cum præmiſſa cuiusque ſynopſi de occaſione ac ſcopo illius, ac quæ Lockio non perſpicua ſatis viſa ſunt, ea additi notis illuſtrantur. Alia in illis lucem omnino adferunt ac laudari debent: alia complectuntur ſingulares interpretationes ac ſententias, quæ non omnibus ſe probant. Nec dubium eſt, ſi Lockius, vti philoſophiæ; ita hiſtoriarum quoque ac linguarum ſtudiis eruditus, ad opus hoc perpoliendum acceſſiſſet, illum maiorem conſequuturum fuiſſe locum inter ſacrarum litterarum interpretes. Se prætera a prauis ſocinianorum dogmatibus non plane alienum eſſe, haud obſcure ſignificauit: *

EDVARDI WELLS *help for the clear vnterſtanding of the epiſtles of ſaint Paul,* Londini MDCCXV. 8. ** quo libro continetur paraphraſis, cum notis coniuncta, in Paulli epiſtolas ad Epheſios, Coloſſenſes, Philippenſes, Timotheum, Titum ac Philemonem: ***

SALOMONIS VAN TIL *commentarius in quatuor Paulli epiſtolas, nempe priorem ad Corinthios, Epheſios, Philippenſes ac Coloſſenſes,* Amſtelodami MDCCXXVI. 4. quem poſt auctoris obitum *Daniel Bedberus* in publicam lucem emiſit. Comprehendit ille analyſin, ab ea, quam TILIVS in *opere* ſuo

' *actor. eruditor. ſupplement. tom.* V. p. 215. CLERICI *bibliotheque choiſie tom.* XIII. p. 38. 74. 84. 99. 106. 155. BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen buchern volum.* VIII. p. 110. *vnſchuldige nachrichten,* 1705. p. 316. 1707. p. 626. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCV. *april* p. 448. A me, præſide, habita eſt diſſertatio de *obſcuritate, epiſtolis Paulli falſo tributa,* contra Lockium, Ienæ MDCCXXXII.

* LE LONG recenſet *bibliothec. ſacr.* p. 1016. eiusdem auctoris *paraphraſin omnium epiſtolarum Paulli,* anglice, Londini MDCCXIV. 8. veluti diuerſam ab adducto eius libro.

** *vnſchuldige nachrichten,* 1715. p. 1085.

suo *analytico* dedit, plurimum diuersam, ac praeter hanc, scholia, ex Beza, Cocceio, Knatchbullo atque aliis collecta, vbi multa sunt, quae verba ac sententias Paulli egregie illustrant. Praemissa est dissertatio de *primi seculi aduersariis, sincerioris euangelii hostibus*, atque additae sunt: *ecloga chronologica* ac dissertationes quinque, quarum prima exponitur de *neomeniis iudaicis aetate christi, non ex cyclis vitiosis; sed lunae Φάσει definitis*: secunda de *annis ministerii christi, ab vltimo vitae eius excludendis*: tertia de *anno vitae christi in terris vltimo, cum anno aerae vulgaris XXIX. non componendo*: quarta de *anno aerae vulgaris XXX. cum anno vitae christi vltimo non componendo* ac quinta de *anno vitae christi vltimo, non nisi cum anno aerae vulgaris XXXIII. componendo*: *

IACOBI PEIRCII *paraphrase and notes on the epistles of saint Paul to the Colossians, Philippians and Ebrews, after the manner of mr. Locke*, Londini MDCCXXXIII. 4. Paraphrasin hanc auctor eo consilio scripsit atque euulgauit, vt quam antea recensui, Lockii interpretationem quarumdam Paulli epistolarum continuaret, eiusdemque rationem, dictas litteras illustrandi, sequutus est. Attamen notae illius sunt longiores ac maiorem eruditionem, maxime philologicam, ostendunt. Partes, quibus opus hoc constat, separatim prodierunt: primum paraphrasis epistolae *ad Colossenses*, MDCCXXV. iterum MDCCXXIX. deinde *ad Philippenses*, MDCCXXV. MDCCXXXIII. ac denique *ad Ebraeos*, MDCCXXVII. MDCCXXXIV. quam vltimam paraphrasin quum Peircius non absoluisset, ad illam perficiendam IOSEPHVS HALLETTVS iunior manus admouit; nec solum in tria vltima capita commentatus est; verum etiam dissertationem adiecit de auctore epistolae ad Ebraeos deque lingua, qua illa fuerit exarata. ** Variae praeterea dissertationes adiunctae sunt, quibus Peircius selectiora codicis sacri dicta explanauit: ***

HIERONYMI VAN ALPHEN *specimina analytica in epistolas Paulli quinque, ratione ordinis temporis, quo scriptae sunt*

* *acta eruditorum* MDCCXXVIII. p. 282.

** in latinum sermonem conuertit illam WOLFIVS, ac transtulit in *curarum philologic. et criticar tomum* III. p. 806.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern* volumin. VIII. p. 113.

ſunt, priores, Traiecti ad Rhenum MDCCXLII. 4. Enarrau auctor epiſtolas ad Theſſalonicenſes, priorem ac poſteriorem ad Galatas atque vtramque ad Corinthios, eo modo, vt qu ad hiſtoriam harum litterarum pertinent, illa docte ac dili genter illuſtrentur. Expoſuit de ſingularum auctore, occa ſione, loco, tempore: de iis, ad quos ſunt ſcriptæ, dequ aliis rationibus eaque diſſeruit, quæ ipſis epiſtolis lucem adferunt. *

3) *Pontificiorum*

IACOBI FABRI *commentarius in epiſtolas Paulli*, Pariſiis MDXII. MDXV. MDXXXI. Baſileæ MDXXVII. fol. Coloniæ MDXXXI. 4. Antuerpiæ MDXL. 8. Præmiſſa eſt *apologia, quod vetus interpretatio epiſtolarum Paulli, quæ paſſim legitur, non ſit tralatio Hieronymi.* Laudatur commentarius hic ob variam eruditionem auctorque inter ſcripturæ ſacræ interpretes pontificios, qui vtiliores expoſitiones compoſuerunt, iure locum tenet: **

CLAVDII GVILLIAVDI *collationes in omnes epiſtolas Paulli*, Lugduni MDXLII. 4. auctiores et emendatiores, ibidem MDXLIII. 4. Pariſiis MDL. 8. Singularum epiſtolarum ſententias auctor explanat: quomodo dicta, quæ inter ſe pugnare videntur, coniungenda ſint, oſtendit ac dictiones obſcuriores illuſtrat:

IO. ARBOREI *commentarius in omnes Paulli epiſtolas*, Pariſiis MDLIII. fol. quo ſenſus litteralis diligenter inueſtigatur; ſimul autem, vti mos illius temporis erat, variæ quæſtiones, ad dogmata ac controuerſias ſpectantes, pertractantur, ea ratione, vt iſte laudem eruditi atque vtilis commentarii ſibi conciliauerit: ***

ADAMI SASBOVTI *commentarius in epiſtolas Paulli*, non omnes; pleraſque tamen, nimirum ad Romanos, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Timotheum, ad Titum, vna cum commentario in maiorem partem

---

* *acta eruditor.* MDCCXLIV. p. 54.

** SIMON *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nouveau teſtament cap.* XXXIV. p. 488.

*** DV PIN *bibliotheque des auteurs eccleſiaſtiques tom.* XIV. p. 40.

tem epiſtolæ ad Ebræos, in ſecundam Petri atque in epiſtolam Iudæ, Antuerpiæ MDLXI. 8. Sequutus eſt auctor breuiorem interpretandi rationem: collegit multa ex monimentis patrum græcorum ac latinorum ac quæ tradidit, ea magis ad quæſtiones theologicas; quam ad exegeſin ac philologiam pertinent: *

BENEDICTI IVSTINIANI *explanationes in omnes Paulli epiſtolas*, Lugduni MDCXII. MDCXIII. fol. duobus voluminibus. Præmiſſa ſunt prolegomena de apoſtolorum munere: de eorumdem epiſtolis ac ſpeciatim de Paullo apoſtolo. Præbuit ſe Iuſtinianus interpretem eruditum, peritum litterarum ſacrarum ac copioſum. Illuſtrat ille textum paraphraſi: ſubiungit notas non contemnendas: adfert patrum ſententias; in rebus autem criticis non multum verſatur. Semper fere *explanationes* hæ in exiſtimatione fuerunt ac honore: **

IO. GORCOMII *epitome commentarii Guil. Eſtii et Cornelii a Lapide in omnes Paulli epiſtolas*, Antuerpiæ MDCXIX. 8. eademque ſub titulo: *medulla Paullina*, Pariſiis MDCXXIII. 8.

CORNELII A LAPIDE *commentaria in omnes diui Paulli epiſtolas*, Antuerpiæ MDCXIV. MDCXVII. MDCXXII. MDCXXVII. MDCXXXIII. MDCLVI. MDCLXV. MDCLXXIX. Pariſiis MDCXXI. MDCXXV. MDCXXXI. MDCXXXVIII. Lugduni MDCXLIV. MDCLXXXIII. fol. Supra interpretis huius commentarios in libros vtriusque fœderis, coniunctim editos, percenſui ac qualis eorum ſit dignitas, memoraui; iam autem commentarii in epiſtolas Paulli ſingularem mentionem facio, quoniam ille ſeparatim ſæpius in lucem exiit. Maiorem in eo induſtriam ac facultatem iudicandi monſtrauit a Lapide; quam in reliquis commentariis, ab eodem conſcriptis: ***

GEORGII AMBIANATIS *trina Paulli theologia, poſitiua, moralis et myſtica; ſeu omnigena in vniuerſas Paulli epiſtolas* com-

* commentarius hic locum obtinuit in SASBOVTI *operibus*, Coloniæ Agrippinæ MDLXVIII. MDLXXI. MDCVIII. fol. editis: confer: DVPIN *bibliotheque des auteurs eccleſiaſt. tom.* XVI. p. 2.

** SIMON *dicto loco cap* XLII. p. 633.

*** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 606.

ommentaria *exegetica, tropologica et anagogica*, Parisiis ab anno MDCLIX. ad annum MDCLXIV. fol. tribus voluminibus:

BERNARDINI A PICONIO *epistolarum Paulli apostoli triplex expositio*, Parisiis MDCCIII. fol. Tres sunt partes expositionis huius. *Prima* continet analysin capitis cuiusque: *secunda* paraphrasin, quam auctor ita composuit, vt non plura diceret; quam Paullus cogitauerit, ac *tertia* commentarium; siue interpretationem eorum, quae obscura sunt. Praefatus est auctor non solum generatim de epistolarum Paulli ordine; sed etiam speciatim ad singulas de illarum occasione, scopo, argumento aliisque rebus. * Operis huius compendium lingua gallica in lucem exiit, Parisiis MDCCVI. 12. tribus voluminibus ** et iterum ibidem MDCCXIV. 8. quatuor voluminibus: ***

ANTONII REMY *Paullus elucidatus; siue commentarius paraphrasticus in omnes epistolas Paulli*, Augustae Vindelicorum MDCCXXXIX. 4. * liber neque magnae eruditionis; neque vtilitatis. Auctor, ex pontificiorum ordine, effata Paulli, quae falsis dogmatibus ecclesiae romanae aperte repugnant, praue interpretatur, ne istis obstare videantur, quumque ineptam saepe probandi rationem adhibet, se non multum iudicio valere, ostendit. **

OMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD ROMANOS

1) *Lutheranorum*

PHILIPPI MELANCHTHONIS *adnotationes in epistolas Paulli ad Romanos et Corinthios*, MDXXII. 4. Praefationem scripsit *Lutherus* eaque testatus est, se notas has, inscio Melanchthone, edidisse, quum ab eo haud impetrare potuerit

-V

* *acta eruditorum* MDCCV. p. 476. *iournal des sauans* MDCCIV. *ianuar.* p. 76.
** *memoires de Treuoux* MDCCVII. *mart.* p. 467. *iournal des sauans* MDCCVII. *mart.* p. 437.
*** *memoires de Treuoux* MDCCXV. *iun.* p. 929.
* *nouor. actor. supplement. tom.* IV. p. 148.
** edidit WENDLERVS *prodromum bibliothecae biblicae perfectioris, exhibentem historiam criticam commentatorum in epistolas Paullinas*, Ienae MDCCXXI. 8. qui diligentiam quidem non mediocrem; debitam autem adcurationem minus semper probauit.

vt ipse ad vsum publicum istas transferret. * Saepius adnotationes hae litteris descriptae atque in lucem emissae sunt: Noribergae MDXXII. 4. Argentorati MDXXIV. 8. ad quam editionem accessit *Lutheri praefatio methodica in epistolam ad Romanos, e vernaculo versa* per *Iustum Ionam.* Prodierunt etiam MDXXIV. 8. sine mentione loci, ac sub titulo: *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos, post sat bene longam suppressionem boni publici gratia iam primum in lucem editus: idem in tomis Philippicis, hactenus visis, non reperitur*, Francofurti ad Oderam MDCXII. 8. De reliquis editionibus taceo; addo autem *adnotationes* has etiam in sermonem germanicum conuersas esse ac lingua hac iterum iterumque lucem adspexisse. Exstat interpretatio haec sub titulo: *adnotationes Philippen Melanchthons. Verzeichnung vnd kürzliche anzeigung des rechten vnd eigentlichen verstands der epistel, die st. Paullus zu den Raemern geschrieben hat, verdeutscht*, 4. sine nota loci atque anni; refertur autem illa ad annum MDXXII. Alia editio hanc inscriptionem prae se habet: *auslegung der episteln st. Paulli, eine an die Raemer vnd zwo an die Corinther, Philippi Melanchth. gedeutscht durch Ioannem Agricolam, Eislebiensem*, Vitembergae MDXXVII. 8. Interpretatio haec ab ea, quam paullo ante adduxi, diuersa esse videtur. ** Ab *adnotationibus* distingui debet duplex expositio epistolae ad Romanos, post illas a MELANCHTHONE conscripta atque edita. Altera titulum praefert: *commentarii in epistolam Paulli ad Romanos*, Argentorati MDXL. 8. altera: *epistolae Paulli, scriptae ad Romanos, enarratio*, cum praemissa *dispositione orationis in epistola Paulli ad Romanos*, Vitembergae MDLVI. 8. ***

IO. BVGENHAGII *interpretatio epistolae Paulli ad Romanos*, Haganoae MDXXIII. MDXXVII. 8. quae a Bugenhagio in academia vitembergensi tradita atque ex ore eius ab *Ambrosio Moibano* excepta est: *

* exstat praefatio haec in LVTHERI *epistolar. tom.* II. p. 87.
** de *adnotationibus* his plura a me dicta sunt *praefatione*, quam ad LVTHERI *operum*, Halae editorum, *tomum* XIV. scripsi, p. 18.
*** expositiones hae exstant in MELANCHTHONIS *operibus*: prior *tom.* III. p. 879. posterior *tom.* IV. p. 1.
* FABRICII *historia bibliothecae part.* VI. p. 398.

ERASMI SARCERII *scholia in epistolam ad Romanos, pro rhetorica dispositione, ad perpetuum cohærentiæ filum conscripta*, Francofurti MDXLI. 8.

ALEXANDRI ALESII *disputationes in epistolam ad Romanos*, cum *Philippi Melanchthonis* præfatione, Vitembergæ MDLIII. 8.

CASPAR. CRVCIGERI *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Vitembergæ MDLXVII. 8.

IO. BRENTII, iunioris, *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Tubingæ MDLXXI. 8. *

TILEMANNI HESHVSII *commentarius in epistolam ad Romanos*, Ienæ MDLXXII. 8. et cum eiusdem commentariis in reliquas Paulli epistolas, Lipsiæ MDCV. fol.

IO. WIGANDI *adnotationes in epistolam ad Romanos*, Francofurti MDLXXX. 8.

CHRISTOPHORI CORNERI *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Heidelbergæ MDLXXXIII. 8.

AEGIDII HVNNII *expositio epistolæ Paulli ad Romanos plana et perspicua*, Marpurgi MDLXXXVII. Francofurti MDXCVI. Vitembergæ MDCVII. 8. præter quas editiones aliæ memorantur. ** Expositio hæc plana omnino est ac perspicua, vti in titulo vere dicitur. Quum Hunnius morem seculi sui, scripturam sacram explanandi, sequitur, mirum non est, eum sensum litteralem quidem inuestigare; simul autem dogmata ac controuersias enarrare, inprimis de iustificatione ac prædestinatione. Idem dicendum est de aliis, quorum nonnullos antea recensui:

DAVIDIS CHYTRAEI *epistola Paulli ad Romanos, breui ac dialectica dispositione partium et grammatica declaratione textus, retentis et insertis sub ordine totius epistolæ verbis, explicata*, sine mentione loci MDXCIX. 8. qui liber natus est ex recitationibus auctoris atque a *Georgio Dasenio* post mortem illius editus: ***

DAVI-

* commentarium hunc memorant: LIPENIVS *bibliothec. theologic. tom.* II. p. 680. LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 650. atque alii. Qui si prodierit, distinguendus ille est a BRENTII senioris *commentario in epistolam ad Romanos*, non solum separatim edito, Francofurti MDLXIV. sed etiam translato in eiusdem *operum tomum* VII. p. 477.

** translata est in auctoris *operum latinorum tomum* IV. p. I. eiusdemque *thesaurum apostolicum*, quem supra commemoraui.

*** vide: SCHVTZII *vitam Chytræi libr.* III. §. 57. p. 417.

DAVIDIS RVNGII *volumen disputationum ex epistolis Paulli ad Romanos et ad Corinthios priori et posteriori, complectentium succinctam et perspicuam analysin textus; nec non explicationem plurimarum controuersiarum theologicarum et locorum δογματικῶν*, Vitembergæ MDCIII. 4. quod dictis epistolis lucem quidem adfert; commentarius autem in eo non inueniendus est. In libris rarioribus a quibusdam illud numeratur ac laudatur: *

IO. WINCKELMANNI *notationes in epistolam ad Romanos per analysin et disputationes*, Francofurti MDCXIV. 8. quæ ob iudicium, ab auctore satis probatum, in honore sunt ac commendantur: **

MICHAELIS RAGERI *exegesis epistolæ ad Romanos*, Francofurti MDCXLV. 8. ibidem MDCLI. 4.

GOTTFRID. CVNDISII *epistola Paulli ad Romanos, XVI. exercitationibus inclusa*, Ienæ MDCXLVI. 4.

NICOLAI RVDBECKII *disputationes theologicæ in epistolam ad Romanos*, Arosiæ MDCXLVIII. 4. quarum rarior fit mentio. Spectare illæ videntur non tam ad interpretationem epistolæ ad Romanos; quam ad dogmata, ex ista probanda ac defendenda: ***

IACOBI WELLERI *adnotationes in epistolam Paulli ad Romanos, in quibus versiones conferuntur: si qua est, emphasis exponitur textusque perspicue declaratur et praeprimis monstratur vel vsus contra aduersarios; vel eorum abusus profligatur*, collectæ opera et studio *Io. Schindleri*, Brunsuigæ, MDCLIV. 4. Refertur commentarius hic inter optimas epistolæ ad Romanos interpretationes nonnullique iudicant, illum omnium scriptorum, quæ Wellerus ad posteros transmisit, esse præstantissimum. Exhibet iste omnino expositionem eruditam solidamque, ad quam componendam auctor philologiæ ac litterarum græcarum adiumenta diligenter adhibuit: *

* CRENII *animaduersiones philologic. et historic. part.* II. p. 109.

** CRENII *exercitatio de libris scriptorum optimis* p. 29.

*** SCHEFFERI *Suecia litterata*, a *Mollero* edita, p. 181.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 822. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* IV. p. 289.

PETRI IOANNIS filii WANDALINI *paraphrasis in epistolam ad Romanos*, Slesuici MDCLVI. 4. cuius etiam exstat: *explicatio nonnullarum epistolæ Paulli ad Romanos sententiarum*, ibidem MDCXXXIV. 8.

IVSTI FEVRBORNII *commentarius in epistolam ad Romanos*, a *Petro Haberkornio* editus, Giessæ MDCLXI. 4. qui laude ac lectione dignus est:

IO. GERHARDI *adnotationes posthumæ in epistolam ad Romanos*, cum *analectis Io. Ernesti Gerhardi*, Ienæ MDCLXVI. MDCLXXVI. 4. Reliquerat Gerhardus senior sex priora tantum capita epistolæ ad Romanos explanata; reliquorum autem non aliud; nisi delineationem. Cœptum ita opus vt recte absolueretur, filius, *Io. Ernestus*, industriam suam ad illud adhibuit: quæ deerant, ea ipse elaborauit doctissimasque addidit notas. Dicta sex priora capita idem *Gerhardus*, filius, antea iuris publici fecerat sub titulo: *adnotationes ad priora capita epistolæ Paulli ad Romanos*, cum prolegomenis de epistolis Paullinis, Ienæ MDCXLV. 4. Qui consulere vult commentarium hunc, is variam vtilitatem exspectare potest. Deprehendet in isto adcuratiorem analysin singulorum capitum: interpretationem verborum ac rerum: porismata, quæ vel ad fidem; vel ad vitam pertinent: *

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in sex priora Paulli ad Romanos epistolæ capita: additæ sunt eiusdem auctoris aliquot subsequentium paraphrases*, Hamburgi MDCXCIV. 4. qui quamuis non ad finem perductus; nec tali diligentia atque adcuratione, quali alii Schmidii commentarii, elaboratus sit; eo tamen multa egregie atque vtiliter dicta continentur. Descriptus est ille iterum litteris, vna cum eiusdem *commentario in epistolas ad Galatas et Colossenses*, ac paraphrasi quarumdam aliarum epistolarum, Hamburgi MDCCIV. 4. quod volumen supra percensui. ** Antea lucem adspexerunt eiusdem SCHMIDII *paraphrases capitum* VII. VIII. IX. X. et

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 823. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* v. p. 362.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 816. *noua litterar. hamburgens.* MDCCIV. p. 237.

X. et XI. *ad Romanos*, eius *commentationi in Paulli epistolam ad Colossenses* adiunctæ, Hamburgi MDCXCI. 4. *

AVGVSTI POSSELTI *richtige erklärung der epistel Paulli an die Rœmer, darinnen nicht nur der richtige wortverstand; sondern auch zusammenhangung des texts gezeiget vnd der benöthigte gebrauch zur lehre, wiederlegung, vermahnung, strafe, trost zugleich mit angehangen wird,* Zittauiæ MDCXCVI. 4. quæ explicatio non contemnenda est. Multa auctor ad voces dictionesque Paulli bene illustrandas adtulit aliorumque interpretum sententias diiudicauit; ipse autem maxime Wellerum ac Sebastianum Schmidium sequutus est: **

AVG. VARENII *Paullus euangelista Romanorum, succincta diuinissimæ illius et inter omnes alias facile principis epistolæ ad Romanos analysi et exegesi repræsentatus*, Hamburgi MDCXCVI. 8. Quæ libro hoc continentur, ea ex Varenii disputationibus, inprimis ecclesiæ romanæ doctoribus oppositis, collecta sunt atque expositionem variorum argumentorum eruditam nobis præbent: ***

IO. GVILIELMI ZIEROLDI *analogia fidei, per exegesin epistolæ ad Romanos demonstrata*, Stargardiæ MDCCI. et MDCCXIX. 4. quo libro auctor id præcipue egit, vt ex epistola ad Romanos analogiam fidei per præcipuos locos theologicos monstraret; in prolegomenis autem analysis dictæ epistolæ exhibetur: *

IO. CONRADI DANNHAVERI *collegium disputatorium in epistolam ad Romanos*, quod *Io. Frider. Mayerus* iuris publici fecit, Gryphiswaldiæ MDCCVIII. 4.

CHRISTIANI MICHAELIS FISCHBECKII *breuis explanatio epistolæ ad Romanos*, Gothæ MDCCXX. 8. quod opusculum non magnum momentum habet. Complectitur illud præter

---

* *acta erudit.* MDCXCI. p. 90.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 824.

*** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* III. p. 143. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 978. FECHTII *præfatio ad* VARENII *commentarium in Iesaiam* p. 120.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 823.

praeter tabulam ordinis eorum, quae Paullus in epiſtola hac tradidit, breuiores notas ac porismata: *

AMBROSII WIRTHII *erklärung der epiſtel an die Rœmer*, Noribergæ MDCCXXIV. 8.

IO. IACOBI RAMBACHII *ausführliche vnd gründliche erklärung der epiſtel Paulli an die Rœmer*, Bremæ MDCCXXXVIII. 4. quem commentarium *Ernestus Fridericus Neubauerus* poſt auctoris obitum ex libro eius manuſcripto in lucem protulit. Adnumerandus ille eſt optimis huius epiſtolæ expoſitionibus. Quæ ad voces ac dictiones: ad res ipſas harumque ordinem ac coniunctionem: ad pietatis ſtudia excitanda pertinent, ea omnia diligenter ſunt explanata. ** Exſtat etiam RAMBACHII *introductio hiſtorico-theologica in epiſtolam Paulli ad Romanos*, cum MARTINI LVTHERI *præfatione*, *variis obſeruationibus exegeticis atque apologeticis illuſtrata*, Halæ MDCCXXVII. 8. cuius iam ſupra mentionem feci:

IO. WANDALINI *prælectiones in epiſtolam Paulli ad Romanos*, Hafniæ et Lipſiæ MDCCXLIV. 4.

PAVLLI ANTONII *erbauliche anmerckungen vber die epiſtel Paulli an die Rœmer*, Francofurti MDCCXLVI. 8. liber, poſt auctoris obitum editus; nec ita elaboratus, vt inter commentarios, proprie ſic dictos, iure locum obtinere queat. Continet ea, quæ Antonius diſſeruit, quum in ſcholis ſuis epiſtolam ad Romanos explicaret, ſine vlla cogitatione de iſtis ad vſum publicum transferendis: ***

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung des brieſes Paulli an die Rœmer*, Halæ MDCCXLIX. 4. Indagat auctor diligenter ſenſum verborum pariter ac rerum; præter hoc autem multo ſtudio oſtendit, quomodo ſingula, quæ Paullus ſcripſit, cohæreant. *

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *adnotationes in epiſtolam ad Romanos*, Baſileæ MDXXVI. 8.

WOLF-

* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1720. p. 650.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 828. *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1740. p. 768.

*** *nachrichten von den neueſten theolog. büchern volum.* V. p. 723.

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 87.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epistolam ad Romanos*, Basileae MDLV. MDLXXII. fol.

PETRI MARTYRIS *commentarius in epistolam ad Romanos*, Basileae MDLVIII. fol. ibidem MDLX. 8. MDLXVIII. MDLXX. fol. Tiguri MDLXXXV. Heidelbergae MDCI. MDCXIII. fol. anglice Londini MDLXVIII. fol.

MARTINI BVCERI *metaphrasis et enarratio in epistolam ad Romanos*, Basileae MDLXII. fol.

CASPAR. OLEVIANI *notae in epistolam ad Romanos, ex eius concionibus excerptae*, Geneuae MDLXXIX. 8.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Romanos*, Geneuae MDXCVI. 8.

ANTONII FAYI *commentarius in epistolam ad Romanos*, Geneuae MDCVIII. 8.

DAVIDIS PAREI *commentarius in epistolam ad Romanos*, Francofurti MDCVIII. Heidelbergae MDCIX. MDCXX. 4. Geneuae MDCXVII. 8. Hanouiae MDCXXVII. 4.

ANDREAE WILLETI *hexapla vpon the epistle to the Romans*, qui sextuplex commentarius anglice prodiit, Londini MDCXI. MDCXX fol.

THOMAE WILSONI *commentary vpon the epistle of saint Paul to the Romans*, Londini MDCXIV. 4. MDCXXVII. fol.

ELNATHAN. PARR *exposition vpon the epistle of saint Paul to the Romans*, Londini MDCLI. fol.

IO. HIPSTEDII *collationes philologicae in epistolam ad Romanos*, Bremae MDCLXV. 4.

STEPHANI DE BRAIS *epistolae Paulli ad Romanos analysis paraphrastica cum notis*, Salmurii MDCLXX. 4. Lipsiae MDCCXXVI. 4. Adiecta est eiusdem dissertatio de *sabbatho δευτεροπρώτῳ* et de *baptismo pro mortuis*. Post duas has editiones prodiit tertia in auctoris *opusculis*, quae *Hermannus Venema* edidit, Amstelodami MDCCXXXV. 4. ac multas notas ad illas, quibus ipse de Brais epistolam hanc illustrauit, adiunxit. * Laudatur liber hic, non sine caussa. Conscriptus is est cum iudicio ac lucem omnino illi praefert, qui Paulli litteras, ad Romanos exaratas, intelligere atque interpretari vult:

GVI-

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* III. p. 532. *bibliotheque raisonnée tom.* XI. p. 478.

GVILIELMI MOMMAE *meditationes posthumæ in epistolas ad Romanos et Galatas*, Hagæ comitum MDCLXXVIII. 8. Edidit illas *Guil. Anslarius* ac de vita auctoris præfatus est. Prodierunt istæ post Mommæ obitum; hanc autem ob caussam mirum non est, relicta fuisse, quæ emendari atque augeri possunt: *

HENRICI GROENEWEGENII *vytlegginge van den zendbrief Paulli aan de Romeynen*, Gorinchemii MDCLXXXI. 4. Commentarius hic, belgice scriptus atque editus, optimis epistolæ ad Romanos expositionibus adnumerari debet: ea tamen excipienda sunt, quæ auctor in gratiam ecclesiæ suæ minus vera tradit ac defendit; aut vbi Cocceium, ducem suum, haud feliciter sequitur: **

CHRISTOPHORI WITTICHII *inuestigatio epistolæ ad Romanos, ab apostolo Paullo exaratæ, vna cum paraphrasi*, Lugduni Batauorum MDCLXXXV. 4. Singulis epistolæ capitibus præmittitur paraphrasis, ita composita, vt sensum eorum, quæ Paullus scripsit, perspicue quidem; in locis autem controuersis ad reformatorum dogmata adcommodate exprimat. Wittichium sectatorem ac defensorem Coccei fuisse, ipse hic liber ostendit: ***

IACOBI ALTINGII *commentarius theoretico - practicus in epistolam ad Romanos*, qui copiosus ac erudite diligenterque elaboratus est: *

GERBRANDI VAN LEEVWEN *verhandeling van den sendbrief Paulli aan de Romeynen*, Amstelodami MDCLXXXVIII. MDCXCIX. 4. quatuor partibus, quod opus merito laudatur, quum id vberiorem ac solidam epistolæ ad Romanos explicationem complectitur atque inprimis enarrat, quæ ab apostolo de fide officiisque sanctorum sint tradita: **

MAR-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 978.

** *ibidem* p. 833.

*** *acta eruditorum* MDCLXXXVI. p. 198. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 830.

* exstat commentarius hic in ALTINGII *operibus*, Amstelodami MDCLXXXVI. fol. editis, eiusque pars prior *tomo* III. ac posterior *tomo* IV.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 834.

MARCI VAN PEENE *na-sporing van den sin en't samenhang van de sendbrief Paulli an de Romainen*, Lugduni Batauorum MDCXCV. 4. * germanice, interprete *Conrado Brusskenio*, sub titulo: *grundliche vntersuchung vnd völlige erklärung des briefes Paulli an die Ræmer*, Francofurti ad Mœnum MDCXCVII. 4. ** In sententiam eorum, quæ Paullus exarauit, auctor studiose inquirit eamque copiose enarrat ac perspicue; ea tamen simul ratione, vt quando occasio se offert, reformatæ ecclesiæ dogmatibus speciem conciliare adnitatur ac de rebus philologicis non multa adferat:

SALOMON. VAN TIL *de sendbrieuen van Paullus aan de Romeinen en Filippensen, ontleedt, verklaardt en betoogt*, Harlemi MDCCXXI. 4. Præter analysin, pauca dicta sunt, quæ ad epistolam ad Romanos illustrandam momentum habent. Librum ipsum post auctoris obitum *Iacobus Adrianus Folckers* iuris publici fecit ac longiorem præfationem præmisit, qua *delineationem theologiæ practicæ et paracleticæ*, a van Til manuscriptam relictam, exhibet: ***

CLEMENTIS STRESONIS *meditatien, of bedenkingen ouer den zendbrief van Paullus aan de Romeinen*, Amstelodami MDCCXXI. 4. quæ meditationes mediocris vtilitatis sunt ac dignitatis. Edidit illas filius, *Zacharias Iacobus Streso*, ac præfatione argumentum epistolæ ad Romanos, ex patris sententia, enarrauit: *

SERVATII HASEVOETI *de brief van den apostel Paullus aan de gemeente de Romen ontleedt, verklaart en betoogt*, Lugduni Batauorum MDCCXXV. 4. quæ interpretatio breuis est; nec singulares sunt virtutes, quibus illa se commendet: **

CAMPEGII VITRINGAE *verklaringe ouer de agt eerste capittelen van de brief Paulli aan de Romeinen*, Franeckeræ MDCCXXIX. 4. Continentur libro hoc recitationes, a Vitringa sermone latino institutæ ac postea in belgicum translatæ

* *acta eruditor.* MDCXCV. p. 441.
** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 831.
*** *ibidem* p. 836.
* *ibidem* p. 835.
** *ibidem* p. 836.

latæ atque editæ. Multa in illis dicta sunt cum eruditio ac iudicio, quæ præcipue ad sensum verborum atque analysin pertinent: *

IO. ALPHONSI TVRRETTINI *in Paulli apostoli ad Romanos epistolæ capita priora XI. prælectiones criticæ, theologicæ et concionatoriæ,* Lausannæ MDCCXLI. 4. Prælectiones hæ, post auctoris obitum ad vsum publicum translatæ, ob præstantiam suam omni laude dignæ sunt. Præ se habent prolegomena eruditissima de tempore et loco, quo scripta est epistola hæc: de christianis, ad quos illa exarata: de caussis difficultatis epistolarum Paulli, speciatim ad Romanos: de scopo eius ac controuersiis illius temporis: de præcipuis eiusdem partibus atque aliis argumentis. **

Ex *Arminii* sectatorum ordine referendus huc est: PHILIPPVS A LIMBORCH ob *commentarium* eius *in acta apostolorum et in epistolas ad Romanos et ad Ebræos*, Roterodami MDCCXI. fol. quem iam supra recensui.

3) *Pontificiorum*

IACOBI SADOLETI *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Venetiis MDXXXVI. 8. Lugduni MDXXXVI. fol. *** in quo stili elegantiam laudant omnes; reliqua autem non magni momenti sunt: *

PHILIBERTI HARESCHE *commentarii breues et dilucidi in epistolam ad Romanos*, Parisiis MDXXXVI. 8.

NICOLAI GRANDIS *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Parisiis MDXLVI. 8

DOMINICI SOTO *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Antuerpiæ MDL. Salmanticæ MDLI. fol.

IACOBI NACLANTI *enarrationes in epistolam ad Romanos*, Venetiis MDLVII. 4.

IO.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 837.

** *nouor. actor. supplement. tom.* VI. p. 7. *memoires de Treuoux* MDCCXLII. *ianuar.* p. 167. *bibliothequ. raisonnée tom.* XXVIII. p. 39.

*** exstat etiam in eius *operibus*, quæ prodierunt Moguntiæ MDCVII. 8.

* SIMON *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XXXVIII. p. 550.

IO. VIGVERII *commentaria in Paulli epistolam ad Romanos, in quibus omnes fere haereses nostri temporis confutantur, vt nihil breuius; neque clarius in illas scribi possit*, Parisiis MDLVIII. Venetiis MDLXIII. MDLXXXI. Antuerpiae MDLXV. MDLXXII. fol. Coloniae MDCVII. 4. Qualis sit horum commentariorum ratio, ex adducto illorum titulo haud difficulter intelligendum est:

IO. FERI *exegesis in epistolam Paulli ad Romanos*, Parisiis MDLIX. Venetiis MDLXVI. Lugduni MDLXIX. 8. Compluti MDLXXVIII. fol.

GERARDI MATTHISII *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Coloniae MDLXII.

GVNDISALVI DE LA CERDA *commentaria in epistolam Paulli ad Romanos*, Vlyssipone MDLXXXIII. fol.

CORNELII MVSSI *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Venetiis MDLXXXVIII. 4. qui eleganti scribendi genere vtitur; magis autem oratorem; quam interpretem ac praeter hoc, ineptum pontificis romani adulatorem se praebet: *

HIERONYMI OSORII *in epistolam Paulli ad Romanos libri quatuor*: **

IO. ANTONII PANTVSAE *commentarius in epistolam ad Romanos*, Venetiis MDXCVI. 8.

RAIMVNDI PASQVALI *commentaria in epistolam Paulli ad Romanos*, Barcinone MDXCVII. fol. ***

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in epistolam ad Romanos*, Parisiis MDXCIX. 8.

FRANCISCI TOLETI *commentarii et adnotationes in epistolam Paulli ad Romanos*, quibus accesserunt eiusdem sermones XV. in psalmum XXXI. ac duo in eiusdem epistolae loca tractatus, Romae MDCII. Venetiis, Lugduni, Coloniae, Moguntiae MDCIII. 4. *

ADAMI

* DV PIN *bibliotheque des auteurs ecclesiastiqu. tom.* XVI p. 114.
** sunt in eius *operibus*, quae quatuor tomis prodierunt, Romae MDXCII. fol.
*** ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* II. p. 207.
* SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XLI. p. 611.

ADAMI CONTZENII *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, Coloniæ MDCXXIX. fol.

BARTHOLOMAEI FIBI *via veritatis et vitæ, per genuinam interpretationem Augustini super epistolam Paulli ad Romanos perque varias deductiones theologico-polemicas contra atheos*, ceter. *demonstrata*, Coloniæ Agrippin. MDCXCVI. fol.

4) *Socinianorum*

IO. VALDESII, qui inter vnitarios numeratur, *commentarius in epistolam ad Romanos*, breuis, et vti traditur, hispanice scriptus editusque Venetiis MDLVI. 8. *

IO. CRELLII *commentarius in epistolam Paulli ad Romanos*, ex prælectionibus eius conscriptus a *Iona Slichtingio*, Racouiæ MDCXXXVI. 8. cum *Io. Stoinii* præfatione. Præter commentarium hunc, exstat eiusdem *paraphrasis epistolæ ad Romanos*: **

IO. TAYLORII *paraphrase with notes on the epistle to the Romans*, Londini MDCCXLV. 4. qui liber luculentum testimonium præbet, auctorem praua atque impia dogmata socinianorum amplexum esse. Idem et alia eius scripta confirmant: ***

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAS AD CORINTHIOS

1) *Lutheranorum*

ERASMI SARCERII *piæ et eruditæ meditationes in vtramque epistolam ad Corinthios*, Argentorati MDXLIV. 8.

GEORGII MAIORIS *enarratio epistolarum Paulli ad Corinthios*, Vitembergæ MDLVIII. MDLXI. 8. *

PHILIPPI MELANCHTHONIS *breuis et vtilis commentarius in priorem epistolam Paulli ad Corinthios et in aliquot*

* commentarii huius mentionem faciunt: SANDIVS *bibliothec. antitrinit.* p. 2. LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 997. atque alii; ANTONIVS autem *bibliothec. hispan. nou. tom.* 1. p. 606. quando VALDESII scripta recenset, eum haud memorat.

** vtrumque scriptum locum habet in eiusdem *operum exegeticorum tomo* 1. p. 65. et 203.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* VIII. p. 129.

* exstat in eius *operum tom.* 1. p. 164.

quot capita secundae, quem edidit *Paullus Eberus*, Vitembergae MDLXI. 8. *

TILEMANNI HESHVSII *explicatio secundae epistolae Paulli ad Corinthios*, Helmstadii MDLXXX. 8. **

CONRADI ANDREAE *exegesis in priorem epistolam ad Corinthios*, Francofurti MDLXXXV. 8.

GEORGII MYLII *explicatio primae epistolae ad Corinthios*, Ienae MDC. 8.

DAVIDIS RVNGII *volumen disputationum ex epistolis Paulli ad Romanos et ad Corinthios priori et posteriori*, Vitembergae MDCVI. 4 quod antea iam recensui:

GEORGII WEINRICHII *commentarius in vtramque ad Corinthios epistolam*, Lipsiae MDCIX. MDCX. 4. qui postea cum eiusdem commentariis in reliquas Paulli epistolas prodiit:

PETRI IOANNIS filii WANDALINI *paraphrasis in Paulli epistolas ad Corinthios*, lingua danica, Hafniae MDCXLVIII. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *paraphrasis epistolae prioris ad Corinthios*, quae lucem vidit cum eiusdem *commentatione in epistolam ad Colossenses* ac paraphrasibus aliarum quarumdam Paulli epistolarum, Hamburgi MDCXCI. 4. *** MDCXCVI. 4. cum *commentariis in epistolas ad Romanos, Galatas et Colossenses*, ibidem MDCCIV. 4.

GEORGII HENRICI HAEBERLINI *theologia Corinthiaca, in forma systematis proposita; seu explicatio prioris epistolae ad Corinthios*, Tubingae MDCXCIX.

IO. LAVRENTII MOSHEMII *erklärung des ersten briefes Paulli an die gemeine zu Corinthus*, Altonae et Flensburgi MDCCXLI. 4. Enatus est commentarius hic ex auctoris recitationibus academicis in epistolam hanc. In sensu litterali indagando operam ille collocauit; eum autem imprimis ex tota sermonis coniunctione ostendit; nec multum in iis versatus est, quae ad linguae graecae indolem atque ad antiquitates pertinent. Ad recte intelligendum scriptum hoc diuinum

 multa

* translatus est in eius *operum tomum* IV. p. 210.

** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VII. p. 61.

*** *acta eruditorum* MDCXCI. p. 90.

multa omnino adtulit: eruditionem pariter ac iudicium abunde monstrauit atque ipsi commentario suo inter reliquos principem locum conciliauit. * Expositio haec iterum prodiit Flensburgi MDCCLXII. 4. cuius editionis *Christianus Ernestus von Windheim* non solum curam suscepit, vt illa emendatior atque adcuratior lucem adspiceret; sed etiam operis tomum secundum; siue explicationem *posterioris epistolae ad Corinthios*, ex iis, quae Moshemius manu scripta reliquerat, collectam, addidit eiusque ipse eruditas fecit accessiones: **

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung der beyden briefe Paulli an die Corinthier, mit anmerckungen vnd einer paraphrasi M. Io. August. Naesselts*, Halae MDCCLXI. 4. Praemissa est *Io. Salomon. Semleri* praefatio. Liber ipse locum tuetur inter commentarios, qui vtilitate sua se commendant.

2) *Reformatorum*

HENRICI BVLLINGERI *commentarius in vtramque epistolam ad Corinthios*, Tiguri MDXXXIV. MDXXXV. 8. duobus voluminibus:

PETRI MARTYRIS *commentarius in priorem epistolam ad Corinthios*, Tiguri MDLI. MDLXIII. 4. MDLXVIII. MDLXXXIX. fol.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in vtramque epistolam ad Corinthios*, qui vna cum eiusdem *commentario in epistolam ad Romanos* in lucem emissus est, Basileae MDLIX. MDLXII. MDLXXXII. MDC. MDCXI. fol.

REGNERI PRAEDENII *commentarius in priorem epistolam ad Corinthios:* ***

BENEDICTI ARETII *commentarius in vtramque epistolam ad Corinthios*, Lausannae MDLXXIX. 8 qui et cum reliquis eius commentariis in nouum testamentum prodiit:

THOMAE

nouor. actor. eruditor. supplement. tom. V. p. 443. *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* I. p. 314. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VIII p. 321. LILIENTHALII *fortgesetzte theologische bibliothec* p. 1013.

** ERNESTI *theolog. bibliothec volum.* III. p. 395.

*** in *operibus* eius, Basileae MDLXIII. fol.

THOMAE MORTONI *expositio prioris epistolae ad Corinthios*, Londini MDXCVI. 8.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in vtramque epistolam ad Corinthios*, cum notis *Io. Piscatoris*, Herbornae MDC. Ienae MDCII. 8.

GVIL. SCLATERI *explicatio et scholia in vtramque epistolam ad Corinthios*, Oxonii MDCXXXIII. 4.

ANTONII BVRGESSII *commentarius in epistolam primam ad Corinthios*, anglice, Londini MDCLIX. fol.

IO. LIGHTFOOTI *horae ebraicae et talmudicae in epistolam primam ad Corinthios*, quibus adiuncta sunt quaedam capita de vsu bibliorum in conuentibus iudaeorum sacris deque bibliorum versionibus, potissimum septuaginta interpretum, Cantabrigiae MDCLXIV. Amstelodami MDCLXXVII. Lipsiae MDCLXXIX. 4. *

MARTINI KONINGII *eerste zendbrief des apostels Paulli aan die van Korinthus, geopend, vit de oudhed en talen opgehelderdt, in zyn oogwit en zamenhang vertoond*, ceter. Dordraci MDCCII. 4. eiusdem: *ouer den tweeden zendbrief des apostels Paulli aan die van Korinthus*, Amstelodami MDCCIV. 4. Commentarius hic maxime criticus est ac philologicus: exhibet adparatum multarum rerum eruditarum, quae sumtae sunt ex scriptoribus profanis monimentisque antiquitatum, iudaicarum, graecarum, romanarum: **

IO. BIERMANNI *verklaringe des eersten briefs van Paullus aan die van Korinthus*, Traiecti ad Rhenum MDCCV. 4. eiusdem: *verklaringe des tweeden briefs van Paullus aan die van Korinthus*, Traiecti ad Rhenum MDCCVIII. 4. duobus voluminibus. Singulari industria; nec mediocri eruditione commentarius hic, satis copiosus, ab auctore compositus est. Postquam exposuit ille de ipsis epistolis ad Corinthios generatim ac quae ad earum historiam ac rationem pertinent, enarrauit, quoduis caput in partes diuidit atque adcuratiorem explicationem verborum ac rerum adiungit. Additae

* exstant etiam in eius *operum tomo* II. p. 879. edition. Roterodami MDCLXXXVI.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 838.

ſunt: CLEMENTIS *romani duæ epiſtolæ ad Corinthios*, ex græco in ſermonem belgicum conuerſæ: *

THEODORI AKERSLOOTI *d'eerſte ſendbrief van Paullus aan die van Korinthen, kortelyk in haar t'ſamenhang vytgelegt*, Lugduni Batauorum MDCCVII. 4. quæ expoſitio quum breuior quidem; attamen erudita ac ſolida eſt, illa iuſta laude ornatur. Vſus eſt auctor adiumentis felicioris interpretationis, iis præcipue, quæ græca lingua eiusque indoles ac præter hanc, antiquitates ſuppeditant: **

HIERONYMI SIMONIS VAN ALPHEN *ontleedende verklaaring van Paullus tweeden brief aan de Corinthers*, Amſtelodami MDCCVIII. 4. et iterum cum additamentis atque emendationibus Traiecti ad Rhenum MDCCXXV. 4. Præmiſit auctor copioſam atque eruditam commentationem variaque argumenta perſequutus eſt, quæ ad epiſtolam hanc, facilius intelligendam, viam parant. Per tabulas omnia exhibuit, cum totius epiſtolæ ſummam; tum ſingulas eius partes, quas explanauit: ***

SALOMONIS VAN TIL *kort-bondige verklaaringe over den eerſten brief van Paullus aan die van Korinthen*, Amſtelodami MDCCXXXI. 4. Conſtat liber hic breuiore partitione atque explicatione; qui autem illum poſt auctoris mortem euulgauit, *Ioannes Creyghton* præmiſit egregiam diſſertationem eaque non ſolum de ipſa priore epiſtola ad Corinthios; ſed etiam de variis rebus, quæ illi lucem adferunt, erudite ac copioſe expoſuit: *

IO. LOCKII *paraphraſe and notes on the epiſtles of ſaint Paul to the Corinthians*, Londini MDCCXXXIII. 4. quæ iam antea vna cum auctoris commentariis in alias Paulli epiſtolas, ſupra a me adductis, lucem adſpexerunt.

3) *Pontificiorum*

PETRI STEVARTII *commentaria in priorem epiſtolam ad Corinthios*, Ingolſtadii MDXCIV. 4. *in vtramque epiſtolam ad Corinthios*, ibidem MDCVIII. 4.

THOMAE

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 839.
** *ibidem* p. 841.
*** *ibidem* p. 842. *actor. eruditor. ſupplement. tom.* IV. p. 440.
* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 842.

THOMAE STAPLETONI *antidota apostolica in acta apostolorum et in epistolam ad Romanos et binas ad Corinthios*, Antuerpiae ab anno MDXCV. 8. tribus voluminibus: *

ADAMI CONTZENII *commentaria in epistolas Paulli ad Corinthios et ad Galatas*, Coloniae MDCXXXI. fol.

4) *Socinianorum*

IO. VALDESII *commentarius breuis; seu declaratio compendiosa et familiaris supra primam epistolam sancti Paulli ad Corinthios*, lingua hispanica, qui sine nota loci atque anni memoratur: *

IO. CRELLII *commentarius in priorem Paulli ad Corinthios epistolam*, non totam; sed in decem tantum priora illius capita et in quintum decimumque eiusdem caput, Racouiae MDCXXXV. 8. **

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD GALATAS.

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in epistolam ad Galatas.* Reliquit ille duplicem commentarium in dictam epistolam, *breuiorem* ac *longiorem.* Qui *breuis* est, is latine prodiit sub titulo: *in epistolam Paulli ad Galatas Martini Lutheri Augustiniani commentarius*, MDXIX. 4. sine mentione loci; qui autem Lipsia est. Post primam hanc editionem commentarius hic iterum in lucem exiit, MDXX. 4. itidem sine indicio loci ac quum Lutherus mutationem eius ita fecisset, vt alia omitteret: alia emendaret, plures editiones sequutae sunt, Vitembergae MDXXIII. 8. cum *Philippi Melanchthonis* praefatione: Argentorati ac Basileae eodem anno 8. item sub titulo: *in epistolam Paulli ad Galatas Martini Lutheri commentarius, pro vniuersa scripturae methodo perutilis, nuper ab auctore recognitus*, itidem cum *Melanchthonis* praefatione, MDXXIV. 8. Basileae MDXXV. 8. *** Germanice, interprete *Vincentio Heidneckero*, commentarius hic in

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 606. SANDII *bibliothec. antitrinitar.* p. 2.

** *tomo* I. *oper.* eius *exegeticorum* p. 247.

*** locum obtinuit in LVTHERI *oper. latinor. vitemberg. tom.* V. p. 213. ac *ienens. tom.* III. p. 1.

conspectum publicum venit, inscriptione hac: *die epistel sanct Paulli an die Galater, ausgelegt durch D. Martin Luther*, Vitembergæ MDXXV. 4. et 8. cum *Ioan. Bugenhagii* præfatione. * Expositio *longior* epistolæ huius, quæ Lutherum itidem auctorem habet, primam lucem vidit sub titulo: *in epistolam sancti Paulli ad Galatas commentarius, ex prælectione D. Martini Lutheri collectus*, Vitembergæ MDXXXV. 8. Haganoæ eodem anno 8. Vitembergæ MDXXXVIII. 4. Francofurti MDXLIII. MDXLVI. 8. ** Sunt aliæ editiones, quas autem prætermitto ac memoro potius versionem germanicam, a *Iusto Menio* compositam. Prodiit illa ipsius Lutheri cura *** sæpiusque postea litteris descripta est, cum in voluminibus scriptorum Lutheri; * tum separatim. Inter editiones posterioris generis eminent duæ recentiores. Altera studio *Samuelis Lucii* in lucem exiit, ita inscripta: *auslegung der epistel sanct Paulli an die Galater, mit zweyen vorreden, von D. Martin Luthern vnd mit noch einer andern ausführlichen vorrede vermehret*, Francofurti MDCCXVII. 4. Altera prodiit, titulo hoc: *Martin Luthers vollständige auslegung der epistel sanct Paulli an die Galater, anietzo durch gnaue zusammenhaltung mit den erstern editionen vnd hinzufugung derer bey denselben befindlichen vorreden, verbesserter ans licht gestellet*, cum præfatione mea, Halæ MDCCXXXVII. 4. Nec tamen solum in germanicam; sed etiam in alias linguas commentarius hic longior conuersus est. Memoratur interpretatio gallica, Geneuæ MDLX. 4. Antuerpiæ MDLXXXIV. 4. et anglica, Londini MDLXXXVIII. 8. MDCXXXV. 4. Opus hoc Lutheri plane est egregium ac præter alia, præclaram explanationem dogmatis principalis de iustificatione, per solam fidem consequenda, complectitur. Ob quam præstantiam ornatum illud fuit laudi-

* exstat in LVTHERI *oper. germanicor. vitemberg. tom.* XII. p. 1. *altenburg. tom.* I. p. 151. *lipsiens. tom.* X. p. 451. *halens. tom.* IX. p. 1.

** editus quoque est in LVTHERI *oper. latinor. vitemberg. tom.* V. p. 269. ac *ienens. tom.* IV. p. 1.

*** in *dem ersten theil der bücher Lutheri vber epistel der aposteln* p. 1. quod volumen prodiit Vitembergæ MDXXXIX. fol.

* *vitembergens. tom.* I. p. 1. *altenburg. tom.* VI. p. 509. *lipsiens. tom.* XI. p. 1. *halens. tom.* VIII. p. 1513.

laudibus, non solum ab ecclesiæ nostræ doctoribus; sed etiam a reformatis atque ab ipsis pontificiis. * Referri et huc possunt: IOACHIMI IVSTI BREITHAVPTI *exercitationes decem obseruationum theologicarum ex commentario Lutheri in epistolam ad Galatas*, Halæ MDCXCIV. 4. **

ERASMI SARCERII *adnotationes in epistolas ad Galatas et Ephesios, pro rhetorica dispositione, ad vsum concionatorum conscripta*, Francofurti MDXLII. 8.

GEORGII MAIORIS *enarratio epistolæ Paulli ad Galatas*, Vitembergæ MDLX. 8. *** et germanice: *auslegung der epistel an die Galater*, eodem loco atque anno:

TILEMANNI HESHVSII *commentarius in epistolam ad Galatas*, Helmstadii MDLXXIX. 8.

IO. WIGANDI *adnotationes in epistolam ad Galatas*, Vitembergæ MDLXXX. Lipsiæ MDXCVI. 8.

CHRISTOPHORI CORNERI *commentarius in epistolam ad Galatas, secundum mentem Lutheri*, Heidelbergæ MDLXXXIII. 8.

PHILIPPI HEILBRVNNERI *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas*, Lauingæ MDXCI. 8.

MATTHIAE HOE *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas*, Lipsiæ MDCV. 4.

IO. WINCKELMANNI *commentarius in epistolam ad Galatas*, Giessæ MDCVIII. 8.

GEORGII WEINRICHII *expositio epistolæ ad Galatas*, Lipsiæ MDCX. 4.

POLYCARPI LYSERI *analysis theologica et scholastica epistolæ ad Galatas, disputationibus duodecim comprehensa*, Lipsiæ MDCXVI. 4.

* legantur: SECKENDORFII *historia lutheranismi libr.* I. §. 84. p. 134. *libr.* III. §. 42. p. 116. GOETZII *meletemata annæbergens.* p. 792. ARNDII *bibliothec. biblic. Mayeri continuat.* p. 134. WENDLERI *disputat. de præcipuor. quorundam secul.* XVI. *et* XVII. *theologor. lutheranor. eruditione, in ecclesiam meritis et scriptis* p. 42. SEELEN *stromat. lutheran.* p. 206 *adnotationes ad Osiandri admonitionem de studiis verbi diuini ministror.* p. 48.

** plura de commentario hoc Lutheri disserui *præfationibus* ad illius editionem halensem anni MDCCXXXVII. p. 15. et ad LVTHERI *oper. germanic. halens. tom.* VIII p. 13. *tom.* IX. p. 4.

*** exstat *operum* eius *tomo* I. p. 382.

MATTHAEI BETVLEII *epistola Paulli ad Galatas, paraphrasi et explicatione controuersiarum illustrata*, Halae MDCXII. MDCXVII. 8.

BARTHOLOMAEI BATTI *commentarii in epistolam ad Galatas*, Gryphiswaldiae MDCXIII. 4.

IO. HIMMELII *commentarius in epistolam ad Galatas et in epistolam ad Philemonem*, Ienae MDCXLI. 4.

CAROLI LITHMANNI *συζήτησις sacra super epistolam Paulli ad Galatas*, Vpsaliae MDCXLI. 4. *

IO. WEINMANNI *collegium Galatinum, hoc est, exercitationes biblicae in diuinam apostoli Paulli ad Galatas epistolam*, Altorfii MDCXLVII. 4. Exhibetur tantum pars prior operis, quae expositionem trium priorum capitum epistolae ad Galatas complectitur ac sex decemque disputationibus constat, ab anno MDCXXXIX ad annum MDCXLVI. defensis. Pars posterior lucem haud vidit: **

IO. ELAI TERSERI *analysis epistolae Paulli ad Galatas, quinque dissertationibus absoluta*, Vpsaliae MDCXLIX. 4. ***

IVSTI FEVRBORNII *expositio epistolae Paulli ad Galatas*, Giessae MDCLIII. MDCLXIX. 4. qua maxime dogmata cum controuersiis explanantur:

CHRISTIANI CHEMNITII *collegium theologicum in epistolam ad Galatas*, Ienae MDCLVI. MDCLXIII. 4.

ANDREAE KVNADI *disputationes in epistolam Paulli ad Galatas*, Vitembergae MDCLVIII. 4. quae ita conscriptae sunt, vt epistolam hanc multum illustrent, siue ad verba; siue ad res ac dogmata illius respicias:

DANIELIS LAGI *commentatio quadripartita in epistolam ad Galatas*, Gryphiswaldiae MDCLXIV. 4.

BALTHASARIS STOLBERGII *lectiones publicae in epistolam ad Galatas*, Vitembergae MDCLXVII. 4. quae eruditae sunt ac linguae graecae amatoribus recte commendantur:

HIERONYMI KROMAYERI *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas*, cum *Io. Adami Scherzeri* praefatione, Lipsiae MDCLXX.

* SCHEFFERI *Suecia litterata* p. 174.

** ZELTNERI *vitae theologorum altorfinorum* p. 263.

*** SCHEFFERVS *dicto loco* p. 193.

MDCLXX. 4. qui liber est mediocris vtilitatis. Complectitur ille tantum liberiorem interpretationem, vna cum iis, quæ ex Paulli dictis de controuersis doctrinæ capitibus sequuntur: *

SEBASTIANI SCHMIDII *in Paulli ad Galatas epistolam commentatio*, Kilonii MDCXC. 4. ** Hamburgi MDCXCVI. 4. *** MDCCIV. 4. vna cum eiusdem commentariis ac paraphrasibus in quasdam alias Paulli epistolas, quam editionem antea recensui. Epistolæ ad Galatas singula capita Schmidius illustrauit cum per analysin adcuratiorem; tum per explicationem perspicuam solidamque ac quamuis sectatus sit breuitatem; multa tamen commentatus est, quæ erudita atque vtilia sunt ac dictæ epistolæ lucem præbent:

PHILIPPI IACOBI SPENERI *erklärung der epistel an die Galater des hocherleuchteten apostels Paulli, in der, necbst dem buchstäblichen verstand, die daraus fliessende glaubenslehren vnd lebensregeln von versicul zu versicul vorgelegt werden*, Francofurti ad Mœnum MDCXCVII. et MDCCXIV. 4. quæ interpretatio præ aliis commendatione digna est: *

IO. GVIL. BAIERI *explicatio epistolæ ad Galatas*, quæ eiusdem *compendio theologiæ exegeticæ*, Francofurti MDCXCVIII. 8. subiuncta est:

FRIDERICI WEISII *commentarius in epistolam ad Galatas*, Helmstadii MDCCV. 4. Ea ratione commentarius hic compositus est, vt maxime illis inseruiat, qui oracula diuina epistolæ huius in orationibus sacris explicare debent voluntque; præterea autem multa auctor adfert, quæ a re principali enarranda discedunt atque aliena sunt: **

IO. FRIDERICI MAYERI *Paullus, Suecorum apostolus, dissertationibus academicis in epistolam ad Galatas repræsentatus*, Gryphiswaldiæ MDCCIX. Continentur dissertationibus his breuiores theses, quod ad magnam earum partem attinet, ex LVTHERI *commentario in epistolam ad Galatas* haustæ

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 846.
** *acta eruditorum* MDCXC. p. 490.
*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 817.
* *ibidem* p. 847.
** *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 661.

haustæ ac pontificiis, reformatis et præsertim, vti vocantur pietistis oppositæ. Titulus longe arcessitus est atque adfectatus. Adpellatur Paullus Suecorum apostolus, quod euangelium in Suecia ab apostolis, præcipue ab Andrea, adnuntiatum sit; vel quia Sueci potissimum Paulli doctrina nitantur: immo quodam modo adfirmari possit, Paulli epistolam ad Galatas ad istos pertinere: *

ANDREAE MVRRAY *erklärung der epistel Paulli an die Galater*, Lipsiæ MDCCXXXIX. 8. cuius libri auctor operam in eo posuit, vt ostenderet, quomodo singulæ partes epistolæ inter se cohæreant ac qualis sit verborum sensus: **

IO. IACOBI RAMBACHII *exegetische vnd porismatische erklärung der episteln Paulli an die Galater vnd an den Titum*, Giessæ MDCCXXXIX. 4. quos commentarios post auctoris obitum *Conradus Caspar Griesbachius* iuris publici fecit. Eo, quo epistola ad Galatas explanatur, Rambachius adcuratum ordinem sequitur: caput atque argumentum quoduis in partes suas diuidit: voces easque obscuriores explicat: dogmata, a Paullo tradita, præsertim de iustificatione, ab aduersariis defendit ac denique porismata subiungit, fidei pariter ac vitæ. ***

ADAMI STRVENSEE *erklärung des briefes an die Galater*, Flensburgi MDCCLXIV. 4. cuius interpretationis ea laudabilis ratio est, vt non solum Paulli sermo in suas partes diuidatur harumque nexus adcurate ostendatur; sed verba quoque dictionesque vna cum rebus ipsis diligenter explicentur. Quodam modo et huc referri potest: CAROLI GOTTLOBII HOFMANNI *introductio theologico-critica in lectionem epistolæ Paulli ad Galatas et Colossenses*, Lipsiæ MDCCL. 4. quam postea iterum recensendi, habebo occasionem.

2) *Reformatorum*

CASPAR. MEGANDRI *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas*, Tiguri MDXXXIII. 8.

SEBA-

* *noua litterar. hamburg.* MDCCIX. p. 226. ARNDII *bibliothec. Mayeri biblica continuat.* p. 133.
** *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1739. p. 513. LILIENTHALII *fortgesezte theol. bibliothec* p. 1027.
*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 847.

SEBASTIANI MEYERI *adnotationes in epistolam ad Galatas*, Bernæ MDXVI. Hanouiæ MDCII. 8.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epistolam ad Galatas et Ephesios*, Basileæ MDLXI. MDLXIX. fol.

IO. IACOBI GRYNAEI *analysis epistolæ ad Galatas*, Basileæ MDLXXXIII. 4.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Galatas*, Londini MDCII. Geneuæ MDCIII. 8.

GVIL. PERKINSI *commentarius in epistolam ad Galatas*: *

THOMAE LVSHINGTONI *commentarius in epistolam ad Galatas*, anglice, Londini MDCL. fol.

GVIL. MOMMAE *meditationes posthumæ in epistolas ad Romanos et Galatas*, Hagæ comitum MDCLXXVIII. 8. quarum iam supra mentionem feci:

IO. VAN DER WAEYEN *de brief tot den Galaten, koortelyck verklaart*, Leouardiæ MDCLXXXII. 8. latine sub titulo: *analysis quadripartita epistolæ ad Galatas*, Franeckeræ MDCLXXXI. 4. **

IO. STEENGRACHTI *schat vit oud en nieuw; of vitlegging des brieus Paulli aan de Galaten*, Enchusiæ MDCLXXXVIII. 4. qui commentarius erudite ac diligenter compositus est. Quum auctor locum habuit inter eos, qui ius legesque interpretantur, ad epistolam hanc illustrandam eo inprimis consilio se contulit, vt voces dictionesque, iurisprudentiæ proprias atque a Paullo vsurpatas, explicaret. Laudatur opus hoc laudeque omnino dignum est: ***

MELCHIORIS LEYDEKKERI liber de *mente Paulli in epistola ad Romanos et Galatas*, Traiecti ad Rhenum MDCXCIV. 8. qui inter commentarios quidem a nonnullis refertur; minus autem apte, quum ille ad certa tantum loca spectat:

THEO-

* In *operibus* eius, quæ in lucem prodierunt anglice Cantabrigiæ MDCI. Londini MDCIII. latine Geneuæ MDCXI. tribus tomis fol.

** primum locum habet in eiusdem *variis sacris*, quæ Franeckeræ MDCXCIII. 4. in lucem emissa sunt.

*** *boekzaal van Europe* MDCXCVIII. *part.* II. p. 215. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 852.

THEODORI AKERSLOOTI *de sendbrief van Paullus a de Galaten*, Lugduni Batauorum MDCXCV. 4. * germanice sub titulo: *schriftmäßige erklärung vnd auslegung vber den allgemeinen sendbrief des apostels Paulli an die Galater*, interprete *Conrado Brusskenio*, Bremæ MDCXCIX. 4. ** Eam commentandi rationem auctor adhibet, vt primum summam capitis cuiusuis ante oculos ponat: deinde verba vna cum ipsis rebus explicet ac denique ostendat, quomodo omnia inter se cohæreant ac qualis sit illorum scopus. Ita composita est expositio hæc, vt iure commentariis, qui optimi sunt, adnumeretur:

IO. LOCKII *paraphrase and notes on the epistle of saint Paul to the Galatians*, Londini MDCCV. MDCCXXXIII. 4. de qua liberiore interpretatione iam supra a me expositum est, quum Lockii paraphrases in quasdam Paulli epistolas coniunctim enarraui:

MARGARETH. VAN DYCK *korte aanmerking ouer den brief van den apostel Paullus aan de gemeente te Galatie*, Amstelodami MDCCX. 8. qui liber a femina quidem belgica eaque, vt videtur, ex mennonitarum familia conscriptus est; non contemni tamen ille debet. Sunt in eo varia, quæ ad epistolam hanc intelligendam lucem præbent atque vtiliter legi possunt: ***

SERVATII HAZEVOETI *de brieuen van den apostel Paullus aan de gemeenten der Galaten en Colossensen ontleed, verklærd en betoogt*, Lugduni Batauorum MDCCXX. 4. qui id præcipue egit, vt non aliorum; sed proprias sententias libere adferret: *

CAMPEGII VITRINGAE *de brief van de apostel Paullus aan de gemeente der Galaten, als mede aan Titum*, Franeckeræ MDCCXXVIII. 4. Opus est, quod post mortalitatem auctoris finitam lucem vidit, quumque Vitringa expositionem hanc auditoribus suis latine tradidisset, illa in sermonem bel-

* *actor. erudítor. supplement. tom.* III p 71.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 849.

*** *ibidem* p. 982.

* *ibidem* p. 854.

belgicum postea conuersa fuit. Multa in ista sunt digna, quae legantur ac laude ornentur: *

IO. PLEVIER *Paullus brief aan de Galatiern na't oogmerk verklaard*, Traiecti ad Rhenum MDCCXXXVIII. 4. Praeclarus est commentarius hic iisque merito multum commendandus, qui studia sua ad epistolam hanc intelligendam atque explicandam conferunt. Luculenter ille testatur de auctoris eruditione sacra ac profana deque eiusdem pietate. **

3) *Pontificiorum*

HIERONYMI SERIPANDI *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas et responsiones ad quaestiones ex huius epistolae textu*, Antuerpiae MDLXV. MDLXVII. 8. Venetiis MDLXIX. MDLXXXVI. 4. Memorantur etiam eiusdem *commentaria in epistolam Paulli ad Romanos et in epistolam ad Galatas*, Lugduni MDXLI. 8. Neapoli MDCI. 4.

ADAMI CONTZENII *commentarius in epistolas Paulli ad Corinthios et ad Galatas*, Coloniae et Moguntiae MDCXXXI. fol.

Ex *socinianorum* ordine referendus huc est IO. CRELLIVS, cuius exstat: *commentarius in epistolam Paulli apostoli ad Galatas, ex praelectionibus eius potissimum conscriptus a Iona Slichtingio a Bukowiec*, Racouiae MDCXXVIII. 8. ***

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD EPHESIOS

1) *Lutheranorum*

ERASMI SARCERII *adnotationes in epistolas ad Galatas et Ephesios, pro rhetorica dispositione ad vsum concionatorum conscriptae*, Francofurti MDXLI. 8.

GEORGII MAIORIS *enarratio epistolae Paulli scriptae ad Ephesios*, Vitembergae MDLII. 8. *

HIERO-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 855.

** *acta eruditor.* MDCCXL. p. 339. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 857.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* XI. p. 30. Est quoque commentarius hic in CRELLII *operum exegetic. tom.* I. p. 373.

* *tomo* I. *operum* eius p. 551.

HIERONYMI WELLERI *commentarius in epistolam Paulli ad Ephesios*, Noribergæ MDLIX. 8. *

GEORGII WEINRICHII *explicatio epistolæ Paulli ad Ephesios*, Lipsiæ MDCXIII. 4.

BARTHOLOMAEI BATTI *commentarius in epistolam ad Ephesios*, disputationibus XXI. exhibitus, Gryphiswaldiæ MDCXIX. 4.

IO. MEELFVHRERI *commentarius in epistolas Paulli ad Ephesios, Philippenses et in primam ad Timotheum*, Norimbergæ MDCXXVIII. 4. **

MENNONIS HANNEKENII *explicatio Paulli epistolæ ad Ephesios*, Marpurgi MDCXXXI. 4. Ienæ MDCCXXXI. 4. cuius posterioris editionis curam suscepit *Laurentius Reinhardus*; nec solum opusculum variis obseruationibus locupletauit; sed etiam adiunxit: IO. FRIDERICI BVRGII *epistolam Paulli apostoli ad Ephesios, analysi logica cum spicilegio obseruationum philologicarum instructam*, quam ille disputatione academica Lipsiæ MDCCVIII. exhibuit. Præfatus est *Io. Reinhardus Rus* satis copiose. *** Explicatio ipsa breuis est; nec sufficit ad epistolam hanc adcurate pleneque intelligendam:

IO. TARNOVII *commentarius in epistolas Paulli ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses et ad Thessalonicenses*, Rostochii MDCXXXVI. 4.

CHRISTOPHORI ALTHOFERI *animaduersiones sacræ in epistolam ad Ephesios*, disputationibus sex comprehensæ, Altorfii MDCXLI. 4.

PETRI IO. WANDALINI *paraphrasis in epistolam ad Ephesios*, Slesuici MDCL. 8.

DANIE-

* *operum* eius *latinor.* quæ Lipsiæ MDCCII. fol. prodierunt, *sectione* I. p. 671.

** ita librum hunc recenset LE LONG *bibliotheca sacr.* p. 855. secutus, vt videtur, LIPENIVM *bibliothec. theologic. part.* I. p. 597. eum autem omnino lucem vidisse modo, quo ille adducitur, adseuerare non possum.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 316. 1733. p. 120. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 858. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 136.

DANIELIS LAGI *commentatio quadripartita super epistolam ad Ephesios*, Gryphiswaldiae MDCLXIV. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *paraphrasis super epistolam ad Ephesios*, Argentorati MDCLXXXIV. MDCXCIX. 4. *

PHILIPPI IACOBI SPENERI *erklärung der episteln an die Epheser vnd Colosser des apostels Paulli, in der necbst dem wortuerstand, die daraus fliessende glaubenslehren vnd lebensregeln von versicul zu versicul vorgelegt werden*, Halae MDCCVI. et iterum MDCCXXX. 4. In lucem prodiit liber hic post auctoris obitum, cura *Augusti Hermanni Franckii*, qui et praefationem praemisit illumque merito commendauit, praesertim litterarum sacrarum studiosis ac ministris verbi diuini. Natus iste est ex concionum exordiis, quas Spenerus Francofurti recitauit: **

DANIELIS PFEFFINGERI *dissertationes in epistolam ad Ephesios*, Argentorati ab anno MDCCXI.

GOTTLOBII FRIDERICI GVDII *grundliche erleuterung des lehrreichen briefes an die Epheser*, cum *Bernardi Waltheri Marpergeri* praefatione, Laubanae MDCCXXXV. 8. *** Inquisiuit auctor diligenter in sensum verborum vtque illum illustraret pariter ac confirmaret, notas adiecit. Quae exhibetur, versio epistolae germanica noua non multum differt a paraphrasi; siue interpretatione liberiore Referri et huc potest eiusdem *commentatio de ecclesiae ephesinae statu*, Lipsiae MDCCXXXII. 8. vbi multa tradita sunt, quae ipsi epistolae lucem adferunt. *

2) *Reformatorum*

CASPARIS MEGANDRI *commentarius in epistolam ad Ephesios*, Basileae MDXXXIV. 8.

WOLF-

* exstat in eiusdem *fasciculo disputationum analytico-paraphrasticarum*, vna cum *paraphrasi super epistolam Iacobi: sermonem christi in monte: canticum Zachariae.*

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 857.

*** ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* VIII. p. 88. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 980.

* *deutsche acta eruditor. volum.* XIV. p. 660 COLERI *auserlesene theolog bibliothec volumin.* V. p. 845. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 980.

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epistolas ad Galatas et Ephesios*, Basileae MDLXI. MDLXIX. fol.

MARTINI BVCERI *praelectiones in epistolam Paulli ad Ephesios, habitae Cantabrigiae in Anglia anno* MDL. et LI. Basileae MDLXII. fol. Iuris publici *Immanuel Tremellius* illas fecit: *

HENRICI BINEMANNI *expositio in epistolam Paulli ad Ephesios*, Londini MDLXXXI. 4.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Ephesios*, Geneuae MDXCIII. MDCVI. 8.

HIERONYMI ZANCHII *commentarius in epistolam ad Ephesios*, Neostadii MDXCIV. fol. Praemissa est oratio de aperiendis in ecclesia scholis deque opera, sacrarum litterarum studiis praecipue danda: **

IO. CROCII *commentarius in epistolam ad Ephesios*, Cassellis MDCXLII. 8.

ROBERTI BODII *in epistolam Paulli apostoli ad Ephesios praelectiones supra* CC. *in quibus praeter textus apostolici adcuratam analysin et explicationem copiosam ac dilucidam, passim interseruntur locorum communium, quaestionum et controuersiarum tractationes*, Londini MDCLII. Geneuae MDCLXII. fol. Opus hoc, quod post auctoris obitum filius eius primum in Anglia ad vsum publicum transtulit, magnum est atque a nonnullis multum laudatur; locum autem inter commentarios vix tueri potest. Quum enim Paullus in epistola hac multa dogmata fidei ac vitae tradidit, Bodius illa copiose enarrauit ac simul ea persequutus est, quae ad controuersias pertinent. A quibus si abstinuisset atque ea tantum illustrasset, quae apostolus scripsit, sane mediocre volumen idque vtilius ac commodius potuisset exhibere: ***

HERMANNI GERBADEN *het heiligdom, den heidenen geopent door den brief van Paullus geschreenen aan die van Ephe-*

---

¹ FREYTAGII *adparatus litterarius* p. 356. Editionis, quae fit sine nota loci et anni, sub titulo: *commentarius in epistolam ad Ephesios*, 8. mentio fit in FABRICII *historia bibliothecae part.* VI. p. 391.

* FABRICII *histor. bibliothec part.* I. p. 351. Exstat commentarius hic in ZANCHII *operum theologicor. tomo* VI. p. 1.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 609.

Ephesen, Traiecti ad Rhenum MDCCVII. 4. qui commentarius cum diligentia atque eruditione elaboratus est; quasdam autem singulares atque a communibus discrepantes expositiones complectitur: *

ANONYMI *adnotationes in vetus testamentum et in epistolam ad Ephesios*, Amstelodami MDCCX. 8. Auctor non notus est. Liber ipse antea in Anglia prodiit. Adnotationes sunt breuiores ac maxime theologicae: **

HERMANNI ALEXANDRI ROELL *commentarius in principium epistolae ad Ephesios*, Traiecti ad Rhenum MDCCXV. 4. qui quamuis sit amplior; eo tamen epistola ad Ephesios tantum ab initio vsque ad versum XIV. capitis primi illustratus. *** Post auctoris mortem cura filii, *Dionysii Andreae*, iste non solum iterum litteris descriptus est; sed accessit quoque: *commentarii in epistolam Paulli ad Ephesios pars altera, cum breui epistolae Paulli ad Colossenses exegesi*, Traiecti ad Rhenum MDCCXXXI. 4 Ita integrum opus duobus tomis absoluitur ac pleniorem dictae epistolae interpretationem exhibet. Multa in eo sunt, quae vtilitatem promittunt ac merito laudari debent, siue ad vocum dictionumque explicationem; siue ad sententiarum ordinem ac connexionem respiciamus. In gratiam tamen ecclesiae reformatae auctor ea tradidit, speciatim de decreto absoluto, quae minus probari possunt. Praefatione, quam nominatus filius praemisit, defendit ille patrem contra tritheismi adcusationem: *

SERVATII HAZEVOETI *de brieuen aen de gemeenten der Ephezen en Filippenzen ontleed, verklaert en betoogt*, Lugduni Batauorum MDCCXVIII. 4. cuius interpretis iam antea mentionem feci: **

PETRI DINANTII *de brief aan die van Efeze, verklaart en toegepast*, Roterodami MDCCXI. MDCCXXII. 4. duobus voluminibus. Quae exhibetur, explicatio plene ac diligen-

 ter

* *actor. eruditor. suppl. tom.* IV. p. 346. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 862.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCX. *iul.* p. 51.

*** *acta eruditor.* MDCCXV. p. 194. *vnschuldige nachrichten*, 1715. p. 351.

* *nouor. actor. eruditor. supplement tomo* II. p. 129. 207.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 854.

ter conscripta est. Antequam auctor ad ipsam interpretationem adgreditur, differit ille de scriptore diuinaque auctoritate epistolæ huius: de Ephesiis, ad quos ea exarata est, de tempore eiusdem, atque alia antiquitatis argumenta illustrat. In expositione vtitur quidem tractandi ratione, quæ oratorum sacrorum propria est; cuncta tamen, quæ Paullus scripsit, non sine eruditione explanat: *

SALOMONIS VAN TIL *commentarius in epistolam ad Ephesios*, cum eiusdem *commentario in epistolas priorem ad Corinthios, Philippenses ac Colossenses*, editus Amstelodami MDCCXXVI. 4. ac iam supra memoratus:

ALBERTI ROYAARDS *de kennis der waarheit, die naar de godzaligheit is, in de hope des eeuwigen leuens, klaar ontdekt, kragtig betoogt en eernstig aangedrungen, in Paullus brief aan de Ephesers, schriftmatig verklaart*, Amstelodami ab anno MDCCXXXV. 4. tribus voluminibus, qui commentarius, ex orationibus sacris natus, copiosus est ac laudatur ob diligentiam atque doctrinam: **

HIERONYMI VAN ALPHEN *specimen analyticum in epistolam Paulli ad Ephesios*, Traiecti ad Rhenum MDCCXLII. 4. vbi quidem commentarius haud quærendus est; multa tamen inueniuntur, quæ epistolæ huic lucem præbent. Constat liber hic quatuor dissertationibus, quarum tres priores historiam epistolæ egregie illustrant; quarta autem atque vltima in tabulis exhibet illius analysin non solum generatim; sed etiam speciatim singularum partium, quæ et præcipue caussa est, cur librum hunc iam recenseam: ***

3) *Pontificiorum* [1]

IACOBI NACLANTI *enarrationes in epistolam ad Ephesios et ad Romanos*, Venetiis MDLIV. Lugduni MDLXX. 8. *

PETRI STEVARTII *commentarius in epistolam ad Ephesios*, Ingolstadii MDXCIII. 4.

AVGV-

[1] *bibliotheca bremens. class.* v. p. 533. *republyck der geleerden* MDCCXXI. *nou.* p. 425. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 863.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 864.

** *acta eruditorum* MDCCXLIV. p. 152. GERDESIVS *miscellan. duisburg. tom.* II. p. 178. *miscellan groning. tom.* I. p. 332.

* exstant etiam in eius *operib. theolog.* Venetiis MDLXVII. Lugduni MDCLVII. fol.

AVGVSTINI DE QVIROS *commentarius in epistolam Paulli ad Ephesios*, qui cum aliis eiusdem commentariis prodiit, Hispali MDCXXII. fol. Lugduni MDCXXIII. 4.

4) *Socinianorum*

IO. CRELLII *commentarius in epistolam ad Ephesios*: *

CHRISTIANI FENDII, qui vti fanaticis atque indifferentistis; ita socinianis quoque iure adnumeratur, *Paulli vortrefflicher brief an die Epheser, aus dem grund vbersetzet vnd erläutert, nebst zweyen am ende angefugten anmerckungen, als von der hauptsächlichen wiederzusammenfassung aller dinge in christo, wie auch von desselben sendung von gott in der gleichheit des fleisches der sunde*; sine indicio loci MDCCXXVII. 4. qui liber absurdus est atque impius, siue ad illius nouam versionem germanicam epistolae huius; siue ad explicationem istius animum aduertamus. Sparsi in eo sunt errores varii generis; nec leuioris momenti. **

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD PHILIPPENSES

1) *Lutheranorum*

CHRISTOPHORI HOFFMANNI *commentarius in epistolam ad Philippenses*, Basileae MDXLI. 8.

GEORGII MAIORIS *enarratio epistolae Paulli ad Philippenses*, Vitembergae MDLIV. MDLXI. 8. cum commentariis in epistolas ad Colossenses ac Thessalonicenses: ***

HIERONYMI WELLERI *commentarius in epistolam Paulli ad Philippenses et Thessalonicenses*, Noribergae MDLXI. 8. *

GEORG. WEINRICHII *explicatio epistolae ad Philippenses*, Lipsiae MDCXV. 4.

BARTHOLOMAEI BATTI *commentarius in epistolam ad Philippenses*, XVII. disputationibus exhibitus, Rostochii MDCXXVII. 4.

* in *operum eius exegeticor. tom.* 1. p. 473.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 48. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VII. p. 197. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 858.

*** *operum* eius *tom.* 1. p. 729.

* *oper. eius latinor. section.* 1. p. 774.

IO. MEELFVHRERI *epiſtola Paulli ad Philippenſes, commentationibus perſpicuis enarrata*, Noribergæ MDCXXVIII. 4.

CHRISTOPHORI ALTHOFERI *obſeruationes ſacræ; ſeu commentariolus in epiſtolam* Paulli *ad Philippenſes*, Altorfii MDCXLI. 4. quæ quatuor diſputationibus abſoluuntur:

BALTHASAR. SCHEIDII *ſeptenarius diſputationum græcarum philologicarum in epiſtolam ad Philippenſes*, Argentorati MDCLXVIII. 4.

IOACHIMI IVSTI BREITHAVPTI *animaduerſiones exegeticæ et dogmatico-practicæ in epiſtolam Paulli ad Philippenſes*, Halæ MDCXCIII. et MDCCIII. 4. quæ præcipue ad vitam chriſtianam eiusque exercitationem piam ſpectant; ita tamen, vt ipſi quoque epiſtolæ lucem adferant:

ANTONII FRIDERICI BVSCHINGII *introductio hiſtorico-theologica in epiſtolam Paulli ad Philippenſes*, cum *Sigismund. Iacobi Baumgartenii* præfatione, Halæ MDCCXLVI. 4. quo opuſculo non commentarius quidem continetur, vt ipſe titulus oſtendit; illud tamen enarratis expoſitionibus adiungi poſſe, exiſtimaui, quoniam ex illo loca varia epiſtolæ illuſtranda ſunt ac præterea intelligendum, qualis partitio dictæ epiſtolæ fieri debeat: *

2) *Reformatorum*

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epiſtolas ad Philippenſes, Coloſſenſes, Theſſalonicenſes et in primam ad Timotheum*, Baſileæ MDLXV. MDLXXVIII. MDXCV. fol.

CASPAR. OLEVIANI *notæ in epiſtolas ad Philippenſes et Coloſſenſes*, Geneuæ MDLXXX. 8.

BENEDICTI ARETII *commentarii in epiſtolas Paulli ad Philippenſes, Coloſſenſes et vtramque ad Theſſalonicenſes*, Morgiis MDLXXX. 8. **

HIERONYMI ZANCHII *commentarius in epiſtolas ad Philippenſes, Coloſſenſes et Theſſalonicenſes*, Neoſtadii MDXCV. fol. *** .

HEN-

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* I. p. 589. *ſamlung von alten und neuen theolog. ſachen*, 1747. p. 553. *nachrichten von den neuſten theolog. büchern volum.* V. p. 771.

** FABRICII *hiſtoria bibliothecæ pars.* VI. p. 420.

*** locum ille obtinuit in eiusdem *operum theologicorum* tomo VI. *part.* 2. p. 2.

4. Postquam auctor de ipsa epistola eiusque hi... ratione commentatus est, analysis ac paraphrasis cum explicatione breuiore sequitur liberque ipse ...a se commendat: *

...ENRICI SVICERI *in epistolam Paulli ad Colossen... ...tarius critico-exegeticus, theologiae christianae com...*, Tiguri MDCXCIX. 4. Adpellauit Suicerus com... ...m hunc *theologiae christianae compendium*, quoniam ...it, omnia dogmata religionis nostrae epistola ad Co... breniter contineri. Dixit ille multa, quae ab aliis ...ibus non dicta sunt: **

...ENTIS STRESONIS *meditationes in Paulli epistolam ...enses, per quas seductores, contra quos epistola dire... ...guntur et emphases verborum ex scopo apostoli breui... ...clare demonstrantur*, Amstelodami MDCCVIII. 8. ...auctor persuadet sibi, Paullum epistolam ad Colos... ...o consilio exarasse, vt philosophiae genus cabbalisti... quod iudaei sectati sunt, impugnaret, et ad scopum ...erpretationem epistolae huius referendam esse, sta... In sermonem belgicum *meditationes* has transtulit ... filius, *Zacharias Iacobus*, easque sub titulo: *medi... ...over den zendbrief aan de Colossensen* edidit, Amstelo... MDCCXXIV. 4. *

...RVATII HAZEVOETI *de brieuen van den apostel Paul... ...de gemeenten der Galaten en Colossensen ontleed, ver... ...en betoogt*, Lugduni Batauorum MDCCXX. 4. cuius ...entarii antea mentionem feci:

...ALOMONIS VAN TIL *commentarius in Paulli episto... ...Colossenses*, qui cum eius *commentario in epistolas prio... ...Corinthios, Ephesios ac Philippenses* prodiit, Amstelo... MDCCXXVI. 4.

HER-

...LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 870.
...ERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCI. *august.* ...116. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 869.
...iournal des sauans* MDCCIX. *septembr.* p. 476. BERNARDI *nou... ...les de la republique des lettres* MDCCVIII. *mai.* p. 500. *vnschul... ...ge nachrichten*, 1708. p. 294. LILIENTHALII *exegetische biblio... ...c* p. 942.
...*...ung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1725. p. 169.

IO. WIGANDI *adnotationes in epistolam Paulli ad Colossenses*, Vitembergæ MDLXXXVI. 8. *

TILEMANNI HESHVSII *commentarius in epistolam ad Colossenses*, Magdeburgi MDXCIV. 8. qui et cum eiusdem commentariis in reliquas Paulli epistolas prodiit, quemadmodum supra memoraui:

GEORGII WEINRICHII *explicatio epistolæ Paulli ad Colossenses*, Lipsiæ MDCXV. 4.

MATTHAEI TVRNEMANNI *medulla meditationum in epistolam ad Colossenses*, Francofurti MDCXXV. 4.

BARTHOLOMAEI BATTI *commentarius in epistolam ad Colossenses*, Rostochii MDCXXVIII. 4.

CHRISTOPHORI ALTHOFERI *obseruationes sacræ; seu commentariolus in diuinam ad Colossenses epistolam Paulli*, Altorfii MDCXLIII. 4. quæ septem disputationibus, MDCXXXII. et MDCXXXIII. Altorfii publice defensis, absoluuntur: **

IO. GERHARDI *adnotationes posthumæ in epistolam ad Colossenses*, quas filius eius, *Io. Ernestus*, analectis auxit atque in lucem emisit, Ienæ MDCLX. 4. Multa commentario hoc continentur, quæ ad epistolam hanc, feliciter interpretandam, adiumenta præbent: ***

IO. ANDREAE QVENSTEDTII *disputationes exegeticæ in epistolam ad Colossenses*, Vitembergæ MDCLXIV. 4. quæ itidem cum vtilitate legendæ sunt:

MICHAELIS RAGERI *exegesis epistolæ ad Colossenses*, quæ vna cum *exegesi epistolarum ad Galatas*, *Ephesios*, *Philippenses et Thessalonicenses* lucem vidit, Lubecæ MDCLXIX. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *in Paulli ad Colossenses epistolam commentatio. Accedunt eiusdem paraphrases capitum* VII. VIII. IX. X. et XI. *ad Romanos*, *epistolæ prioris ad Corinthios*, *prioris et posterioris ad Thessalonicenses*, *prioris ad Timotheum*, *epistolæ ad Philemonem*, *vt et cantici Mariæ*, Hamburgi MDCXCI. * MDCXCVI. ac cum eiusdem *commentario* *in*

* FABRICII *historia bibliothec. part.* VI. p. 420.

** ZELTNERI *vitæ theologor. Altorphinor.* p. 282.

*** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* V. p. 373.

* *acta eruditor.* MDCXCI. p. 90.

in epiſtolam ad Romanos et Galatas, ibidem MDCCIV. 4. quae Schmidii ſcripta exegetica iam antea recenſui:

FRIDERICI RAPPOLTI *obſeruationes in epiſtolam Paulli ad Coloſſenſes, ad quatuor ſcripturae vſus adcommodatae*, quae maxime dogmata, in epiſtola hac tradita, illuſtrant: *

PHILIPPI IACOBI SPENERI *erklärung der epiſtel an die Epheſer vnd Coloſſer des hocherleuchteten apoſtels Paulli*, Halae MDCCVI. et MDCCXXX. 4. quem librum iam antea adduxi ac commendaui:

IO. IACOBI RAMBACHII *erklärung der epiſtel Paulli an die Coloſſer*, Gieſſae MDCCXL. 4. quam explicationem poſt auctoris mortem *Conrad. Caſpar Griesbachius* iuris publici fecit. Inter optimas epiſtolae huius expoſitiones iure locum illa tenet. ** Accedat veluti adpendix CAROLI GOTTLOBII HOFMANNI erudita laudeque digna *introductio in lectionem epiſtolae Paulli apoſtoli ad Coloſſenſes*, Vitembergae MDCCXLIX. 4. ac cum eiusdem *introductione in lectionem epiſtolae Paulli ad Galatas*, Lipſiae MDCCL. 4. *** Quamuis enim illa non commentarium complectatur; tamen ita ſcripta eſt, vt ab ea multam variamque lucem exſpectare poſſit, qui ad dictam epiſtolam explanandam accedit.

2) *Reformatorum*

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epiſtolam ad Coloſſenſes*, qui coniunctim cum eiusdem *commentariis in epiſtolas ad Philippenſes, Theſſalonicenſes et in primam ad Timotheum* prodiit, Baſileae MDLXV. MDLXXVIII. MDXCV. fol.

BENEDICTI ARETII *commentarii in epiſtolas Paulli ad Philippenſes, Coloſſenſes et vtramque ad Theſſalonicenſes*, Morgiis MDLXXX. 8. quos iam antea memoraui:

CASPAR. OLEVIANI *notae in epiſtolam ad Coloſſenſes*, vna cum *notis in epiſtolam ad Philippenſes*, Geneuae MDLXXX. 8.

Yy 5 10.

* ſunt illae in eiusdem *operum theologicorum*, quae Lipſiae MDCXCII. 4. prodierunt, *tomo* I. p. 713.

** LILIENTHALII *fortgeſezte theol. biblioth.* p. 1019.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec. volum.* V. p. 692.

IO. IACOBI GRYNAEI *explicatio epistolae ad Colossenses*, Basileae MDLXXXV. 8.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Colossenses*, Geneuae MDCII. 8.

THOMAE CARTWRIGHT *commentary on the Colossians*, Londini MDCXII. 4.

EDVARDI ELTONI *exposition of the epistle to the Colossians*, Londini MDCXV. 4. ibidem MDCXX. MDCXXXI. fol.

NICOLAI BYFIELD *an exposition vpon the epistle to the Colossians*, Londini MDCXXVII. fol. qui commentarius eruditis multum se commendauit. Cuiusuis capitis adcuratior partitio ac perspicua paraphrasis exhibetur: qualis sit singularum vocum significandi vis, diligenter ostenditur; praeter haec autem, id maxime agit auctor, vt dogmata vitae christianae enarret animosque ad sanctimoniae studia incitet: *

IOANNIS *sarisburiensis*; siue IO. DAVENANTII *expositio epistolae Paulli ad Colossenses*, Cantabrigiae MDCXXVII. MDCXXX. MDCXXXIX. fol. Amstelodami MDCXLVI. Groningae MDCLV. 4. qui operam suam maxime ad id contulit, vt litterarum sensum indagaret: **

ROBERTI FERGVSSONI *commentarius in epistolam ad Colossenses*, vna cum *commentario in quinque priora capita epistolae ad Galatas: in epistolas ad Ephesios et ad Philippenses*, Londini MDCLVIII. 8.

IO. MARTINII *analysis epistolae ad Colossenses*, Groningae MDCLVIII. 8.

IACOBI ALTINGII *analysis exegetica in epistolam Paulli ad Colossenses*, quae breuis est; nec magnae vtilitatis: ***

IO D' OVTREIN *de sendbrief van Paullus aan de Colossen*, Amstelodami MDCXCIV. 4. quae expositio, ex sermone belgico in germanicum studio *Gerhardi Adriani Berlu* conuersa, lucem vidit sub titulo: *ausbundige zerglieder - ausbreit - vnd erklärung des sendbriefs des apostels Paullus an die Colosser, wie auch des* CVII. *psalmens, welchen beygefuget sind dessen* XI. *auserlesene predigten*, Francofurti MDCXCVI.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 611.

** *ibidem* p. 869.

*** locum habet in eius operum tom. IV. p. 389.

MDCXCVI. 4. Poſtquam auctor de ipſa epiſtola eiusque hiſtoria ac ratione commentatus eſt, analyſis ac paraphraſis iſtius, vna cum explicatione breuiore ſequitur liberque ipſe vtilitate ſua ſe commendat: *

IO. HENRICI SVICERI *in epiſtolam Paulli ad Coloſſenſes commentarius critico-exegeticus, theologiae chriſtianae compendium*, Tiguri MDCXCIX. 4. Adpellauit Suicerus commentarium hunc *theologiae chriſtianae compendium*, quoniam exiſtimauit, omnia dogmata religionis noſtrae epiſtola ad Coloſſenſes breuiter contineri. Dixit ille multa, quae ab aliis interpretibus non dicta ſunt: **

CLEMENTIS STRESONIS *meditationes in Paulli epiſtolam ad Coloſſenſes, per quas ſeductores, contra quos epiſtola directa, deteguntur et emphaſes verborum ex ſcopo apoſtoli breuiter et clare demonſtrantur*, Amſtelodami MDCCVIII. 8. Quum auctor perſuadet ſibi, Paullum epiſtolam ad Coloſſenſes eo conſilio exaraſſe, vt philoſophiae genus cabbaliſticum, quod iudaei ſectati ſunt, impugnaret, et ad ſcopum hunc interpretationem epiſtolae huius referendam eſſe, ſtatuit. *** In ſermonem belgicum *meditationes* has tranſtulit auctoris filius, *Zacharias Iacobus*, easque ſub titulo: *meditation ouer den zendbrief aan de Coloſſenſen* edidit, Amſtelodami MDCCXXIV. 4. *

SERVATII HAZEVOETI *de brieuen van den apoſtel Paullus aan de gemeenten der Galaten en Coloſſenſen ontleed, verklard en betoogt*, Lugduni Batauorum MDCCXX. 4. cuius commentarii antea mentionem feci:

SALOMONIS VAN TIL *commentarius in Paulli epiſtolam ad Coloſſenſes*, qui cum eius *commentario in epiſtolas priorem ad Corinthios, Epheſios ac Philippenſes* prodiit, Amſtelodami MDCCXXVI. 4.

HER-

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 870.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCI. *auguſt.* p. 216. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 869.

*** *iournal des ſauans* MDCCIX. *ſeptembr.* p. 476. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCVIII. *mai.* p. 500. *vnſchuldige nachrichten*, 1708. p. 294. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 942.

* *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1725. p. 169.

HERMANNI ALEXANDRI ROELL *breuis epistolae Paulli ad Colossenses exegesis:* *

GERH. LVDOVIC. KONINGII *ontledende openlegginge des sendbrieue van den apostel Paullus aan de Colossensen*, Lugduni Batauorum MDCCXXXIX. 4. Non aliud liber hic complectitur, nisi analysin epistolae huius eamque ieiunam, quae non magnae vtilitatis est. **

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAS AD THESSALONICENSES

1) *Lutheranorum*

CHRISTOPHORI HOFFMANNI *commentarius in epistolam ad Titum et in posteriorem ad Thessalonicenses*, Francofurti MDXLV. 8.

IODOCI WILLICHII *commentarius in vtramque epistolam ad Thessalonicenses*, Basileae MDXLVI. 8.

HIERONYMI WELLERI *commentarius in epistolas Paulli ad Philippenses et Thessalonicenses*, Noribergae MDLXI. 8.***

GEORGII MAIORIS *enarratio duarum epistolarum Paulli ad Thessalonicenses*, Vitembergae MDLXIII. 8. *

AEGIDII HVNNII *expositio plana et perspicua epistolarum ad Thessalonicenses*, Francofurti MDCIII. 8. **

SEBASTIANI SCHMIDII *paraphrasis vtriusque epistolae ad Thessalonicenses*, quae cum eiusdem paraphrasibus ac commentariis in quasdam alias Paulli epistolas prodiit, Hamburgi MDCXCI. MDCXCVI. MDCCIV. 4. vti antea memoraui.

2) *Reformatorum*

WOLFGANGI MVSCVLI *commentarius in epistolas ad Thessalonicenses*, vna cum *commentariis* eiusdem *in epistolas ad Philippenses, Colossenses ac in primam ad Timotheum*, editus Basileae MDLXV. MDLXXVIII. MDXCV. fol.

BENE-

* ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VII. p. 345.

** LILIENTHALII *fortgesetzte theolog. bibliothec* p. 1020.

*** exstat in eius *operum latinorum sect.* I. p. 796.

* *tomo* I. *operum* eius p. 865.

** est in eiusdem *operum latinor. tomo* IV. p. 692.

BENEDICTI ARETII *commentarius in vtramque Paulli epistolam ad Thessalonicenses*, qui coniunctim cum eius *commentariis in epistolas ad Philippenses et Colossenses* prodiit, Morgiis MDLXXX. 8.

IO. IVELLI; siue IEWELLI *expositio in binas epistolas ad Thessalonicenses*, quae in lucem publicam emissa est anglice, Londini MDLXXXIII. 8. ac latine: *

HIERONYMI ZANCHII *commentarius in epistolas ad Philippenses, Colossenses et Thessalonicenses*, Neostadii MDXCV. fol. **

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in vtramque epistolam ad Thessalonicenses*, Edimburgi MDXCVIII. 8. Herbornae MDCI. 8.

GVIL. SCLATERI *exposition and notes on the first epistle to the Thessalonians*, Londini MDCXIX. 4. *** et *exposition and notes on the second epistle to the Thessalonians*, ibidem MDCXXIX. 4. quae expositiones perspicuae atque vtiles sunt:

GVIL. BRADSHAW *exposition of the second epistle to the Thessalonians*, Londini MDCXX. 4.

TIM. IACKSONI *exposition on second epistle to the Thessalonians*, Londini MDCXXI. 4.

IO. MARTINI *analysis epistolae prioris ad Thessalonicenses*, Groeningae MDCLXIX. 12.

ARNOLDI LANDREBEN *erklärung vber die zwey briefe Paulli geschrieben an die Thessalonicher*, Francofurti MDCCVII. 4. quae interpretatio merito laudatur: *

CLEMENTIS STRESONIS *meditatien ouer den tweeden brief van den apostel Paullus aan de Thessalonicensen*, Amstelodami MDCCX. 8. **

IO.-ALPHONSI TVRRETTINI *commentarius in epistolas Paulli ad Thessalonicenses*, Basileae MDCCXXXIX. 8. qui liber post auctoris obitum quidem luci publicae expositus est; ita

* translata est in eius *opera*, quae latine cura *Whitakeri* prodierunt, Geneuae MDLXXXV. anglice autem Londini MDCIX. fol.

** *operum* eius *theologicor. tom.* VI. p. 259.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 873.

* *ibidem* p. 872.

** *ibidem* p. 982.

ita tamen compositus, vt ad intelligendas epistolas has lucem omnino possint præferre: *

HIERONYMI VAN ALPHEN *Paullus eerste brief aan de gemeente te Thessalonika verklært*, Traiecti ad Rhenum MDCCXLI. 4. liber non magni momenti ac ponderis. **

Ex *pontificiis* referendus huc est: PETRVS STEVARTIVS, qui reliquit: *commentarium in vtramque epistolam ad Thessalonicenses*, Ingolstadii MDCIX. 4. ex *socinianis* autem IO. CRELLIVS, cuius exstat: *commentarius in epistolas Paulli apostoli ad Thessalonicenses, ex prælectionibus eius conscriptus a Petro Morskouio a Morskow*, Racouiæ MDCXXXVI. 8. ***

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAS AD TIMOTHEVM

1) *Lutheranorum*

CASPAR. CRVCIGERI *commentarius in primam epistolam ad Timotheum*, Argentorati MDXL. 8.

IODOCI WILLICHII *expositio in epistolas ad Timotheum*, Argentorati MDXLII. 8.

PETRI ARTOPOEI *scholia in vtramque epistolam ad Timotheum*, Stetini MDXLV. Basileæ MDXLVI. 8.

ALEXANDRI ALESII *disputatio in vtramque epistolam ad Timotheum*, Lipsiæ MDL. MDLI. 8. duobus voluminibus: *

THOMAE VENATORII *distributiones viginti in priorem epistolam ad Timotheum*, Basileæ MDLIII. Lipsiæ MDCXVIII. 8.

PHILIPPI MELANCHTHONIS *enarratio epistolæ prioris ad Timotheum et duorum capitum secundæ*, Vitembergæ MDLXI. 8. **

GEOR-

* *bibliotheque raisonnée tom.* XXVI. p. 61. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1741. p. 198.

** LILIENTHALII *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 1021.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volumin.* XI. p. 31. Commentarius hic locum obtinuit in CRELLII *operum exegeticor. tom.* I. p. 545.

* ita librum hunc recenset LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 601. alii autem adducunt tantum eius *expositionem prioris epistolæ ad Timotheum*.

** *operum* eius *part.* IV. p. 366.

[epi]stolam commentarius, cum digressionibus XXXIII. *[de] locis communibus, bona ex parte ad hodiernas in [co]ntrouersias spectantibus, inter quas peculiaris est [de] vno dei atque hominum mediatore, deo homine*, Parisiis MDLXIV. fol. * Laude debita opus hoc [...]que in iusta est existimatione. Quamuis enim ea, [...]caeus in *commentariis* ad verborum sensum expla[...]adtulit, non magnum momentum habeant; multa [...]dite in *digressionibus* dixit seque praebuit virum cor[...] Disseruit illis copiose de variis disciplinae ecclesia[...]ibus vitiaque curiae atque ecclesiae romanae acriter [...]dit ac locum sibi fecit inter testes veritatis. Quae [...]praesertim a patribus ordinis sacri, scripta sunt, ea [...] collegit ac quum ad argumenta pertractanda spe[...]rentur, recensuit: **

[...]HESSELII *commentarius in primam epistolam Paulli [ad Tim]otheum*, Louanii MDLXVIII. 8.

[...]AE MAGALIANI *operis hierarchici; siue de eccle[siastico] principatu libri, in quibus Paulli epistolae tres, prima et [...] ad Timotheum et vna ad Titum, commentariis illu[strantur]*, Lugduni MDCIX. 4. cuius libri qualis sit ratio, at[...]litas, ex titulo eius haud obscure colligere licet.

[LVD]OVICI SOTTO - MAIORIS *commentarius in prio[rem] [...] posteriorem Paulli apostoli epistolam ad Timotheum; [...] epistolam eiusdem apostoli ad Titum*, Parisiis MDCX. [Q]uod opus praecipue ex scriptis patrum graecorum ac [lati]num collectum est: ***

[PET]RI STEVARTII *commentarius in vtramque episto[lam ad] Timotheum*, Ingolstadii MDCX. MDCXI. 4. duobus [volu]minibus:

ISAACI

[...]mentarii hi primum locum obtinuerunt in ESPENCAEI *ope[ribus]*, quae Parisiis MDCXIX. fol. prodierunt.

[...]MONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau [testa]ment cap.* XL. p. 591. DV PIN *bibliotheque des auteurs ecclesia[stiques] tom.* XVI. p. 105. NICERONII *memoires tom.* XIII. p. 201.

[...]DDEI *isagoge ad theologiam vniuersam lib.* II. *cap.* 8. p. 1718. [...]NDLERI *prodromus bibliothecae biblicae* p. 371. [...]ILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 613.

MDCCLV. 4. qui commentarius, magna cum diligentia atque adcuratione conſcriptus, optimis harum epiſtolarum expoſitionibus adnumerari debet. Eam explanandi rationem Moshemius ſequutus eſt, vt epiſtolas in partes breuiores diuideret: harum argumenta, verbis textus græci additis, enarraret: voces atque earum vim explicaret ac morum regulas, ex iis, quæ Paullus ſcripſit, deductas adiungeret. *

2) *Reformatorum*

CASPAR. MEGANDRI *expoſitio in vtramque epiſtolam ad Timotheum et in epiſtolam ad Titum*, Baſileæ MDXXXVI. 8.

LAMBERTI DANAEI *commentarius in priorem epiſtolam ad Timotheum*, Geneuæ MDLXXVII. 8.

ANDREAE HYPERII *commentarius in epiſtolas ad Timotheum, Titum et Philemonem*, Tiguri MDLXXXII. fol.

ABR. SCVLTETI *obſeruationes grammaticæ, hiſtoricæ, logicæ et theologicæ in epiſtolas ad Timotheum, ad Titum et Philemonem*, Francofurti MDCXXIV. Vitembergæ MDCXX . 4.

IO. BARLOW *an expoſition of the ſecond epiſtle to Timotheus*, Londini MDCXXV. 4.

MATTHAEI GARGONI *beide brieuen van den apoſtel Paullus aan Timotheus, geopend en betoond*, Lugduni Batauorum MDCCVI. et MDCCXIX. 4. vbi vtraque epiſtola ad Timotheum copioſe enarratur ac notis eruditis illuſtratur; quæ tamen in priorem multo vberiores ſunt; quam in poſteriorem. Operam ſuam auctor præcipue in eo poſuit, vt ſcopum apoſtoli indagaret atque ex illo epiſtolis ipſis lucem adferret: **

PAVLLI HVLSII *korte oopeninge van Paulli beide brieuen geſchreeuen aan Timotheus*, Roterodami MDCCXXVII. 4. ***

3) *Pontificiorum*

CLAVDII ESPENCAEI *in priorem Paulli apoſtoli ad Timotheum epiſtolam commentarii et digreſſiones*, cum illius *conſilio de clandeſtinis matrimoniis*, Lutetiæ MDLXI. fol. MDLXVIII. 8. Eiusdem *in poſteriorem Paulli apoſtoli ad Timotheum*

---

* *acta eruditor.* MDCCLVI. p. 393.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 875.

*** *ibidem* p. 874.

motheum epistolam commentarius, cum digressionibus XXXIII. *seu totidem locis communibus, bona ex parte ad hodiernas in religione controuersias spectantibus, inter quas peculiaris est tractatus de vno dei atque hominum mediatore, deo homine iesu christo,* Parisiis MDLXIV. fol. * Laude debita opus hoc ornatur atque in iusta est existimatione. Quamuis enim ea, quae Espencaeus in *commentariis* ad verborum sensum explanandum adtulit, non magnum momentum habeant; multa tamen erudite in *digressionibus* dixit seque praebuit virum cordatum. Disseruit illis copiose de variis disciplinae ecclesiasticae capitibus vitiaque curiae atque ecclesiae romanae acriter reprehendit ac locum sibi fecit inter testes veritatis. Quae ab aliis, praesertim a patribus ordinis sacri, scripta sunt, ea diligenter collegit ac quum ad argumenta pertractanda spectare viderentur, recensuit: **

IO. HESSELII *commentarius in primam epistolam Paulli ad Timotheum,* Louanii MDLXVIII. 8.

COSMAE MAGALIANI *operis hierarchici; siue de ecclesiastico principatu libri, in quibus Paulli epistolae tres, prima et secunda ad Timotheum et vna ad Titum, commentariis illustrantur,* Lugduni MDCIX. 4. cuius libri qualis sit ratio, atque vtilitas, ex titulo eius haud obscure colligere licet.

LVDOVICI SOTTO - MAIORIS *commentarius in priorem ac posteriorem Paulli apostoli epistolam ad Timotheum; item in epistolam eiusdem apostoli ad Titum,* Parisiis MDCX. fol. quod opus praecipue ex scriptis patrum graecorum ac latinorum collectum est: ***

PETRI STEVARTII *commentarius in vtramque epistolam ad Timotheum,* Ingolstadii MDCX. MDCXI. 4. duobus voluminibus:

ISAACI

* commentarii hi primum locum obtinuerunt in ESPENCAEI *operibus,* quae Parisiis MDCXIX fol. prodierunt.

** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* XL. p. 591. DV PIN *bibliotheque des auteurs ecclesiastiqu. tom.* XVI. p. 105. NICERONII *memoires tom.* XIII. p. 201. BVDDEI *isagoge ad theologiam vniuersam lib.* II. *cap.* 8. p. 1718. WENDLERI *prodromus bibliothecae biblicae* p. 371.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 613.

ISAACI HABERTI *in Paulli apostoli epistolas tres epi-pales, ad Timotheum, ad Titum et vnam ad Philemonem expositio perpetua*, Parisiis MDCLVI. 8.

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD TITV

1) *Lutheranorum*

IODOCI WILLICHII *expositio in epistolam ad Titu* Lipsiae MDXL. 8.

CHRISTOPHORI HOFFMANNI *commentarius in epistolam ad Titum*, Francofurti MDXLI. 8.

LEONARDI CVLMANNI *notae in epistolam ad Titum* Noribergae MDXLVI. 8.

ALEXANDRI ALESII *explicatio epistolae ad Titum*, Lipsi MDL. 8.

AEGIDII HVNNII *expositio plana et perspicua epistol Paulli ad Titum*, Marpurgi MDLXXXVII. MDCIV. Vitembergae MDCX. 8. *

NICOLAI RHODOMANNI *commentarius in epistolam ad Titum*, Ienae MDXCVII. 8.

IO. FECHTII *Paulli epistolae ad Titum, in qua idea veri ecclesiae ministri repraesentatur, exegetica expositio*, Rostochii MDCXCII. et MDCC. 4. quae est disputatio academica, ea ratione conscripta, vt non solum obscuriora loca notis criticis illustrentur; verum etiam de interpretibus, auctore, loco, tempore, occasione, argumento, scopo epistolae huius exponatur: **

FRIDERICI RAPPOLTI *obseruationes in epistolam Paulli ad Titum:* ***

IOACHIMI IVSTI BREITHAVPTI *exercitatio theologico-exegetica in epistolam ad Titum*, Halae MDCCIII. 4. *

IO. IOACHIMI ZENTGRAVII *commentarius in epistolam Paulli ad Titum, continens eiusdem analysin et exegesin*, Argentorati MDCCVI. 4.

BRAN-

* *operum* eius *latinor. tomo* IV. p. 819.

** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 139.

*** sunt illae in eius *operibus theologic. tom.* I. p. 781.

ARNDIVS *dicto loco* p. 140.

BRANDAN. HENRICI GEBHARDI *paraphrasis epistolæ ad Titum, cum notis et censura in versiones Reitzii et Trilleri*, Gryphiswaldiæ MDCCXIV. 4. vbi paraphrasis est germanica; notæ autem sunt latinæ:

IO. IACOBI RAMBACHII *exegetische vnd porismatische erklärung der episteln Paulli an die Galater vnd an den Titum*, Giessæ MDCCXXXIX. 4. quem commentarium iam antea recensui:

PETRI VON HAVEN *commentatio analytica in epistolam Paulli ad Titum*, cum præfatione *Sigismundi Iacobi Baumgartenii*, Halæ MDCCXLII. 4. Auctor præcipue in sensum litteralem inquirit ac vocum significandi vim explicat, earum maxime, quæ sunt rariores; simul autem epistolam ac quoduis eius caput in partes diuidit ac dogmata fidei ac vitæ, ab apostolo tradita, illustrat *

2) *Reformatorum*

CASPAR. MEGANDRI *expositio in epistolam ad Titum*, vna cum *expositione in epistolam vtramque ad Timotheum*, Basileæ MDXXXVI. 8.

THOMAE TAYLORI *commentary vpon the epistle of saint Paul written to Titus*, Cantabrigiæ MDCXII. 4. et MDCLVIII. fol. Opus hoc. laude omnino dignum, non tam ad adcuratiorem interpretationem epistolæ huius philologicam; quam ad vitam moresque spectat. Quoduis illius caput in partes suas diuisum est Qualis sit verborum sententia, breuiter ac perspicue ostenditur. Ea, quæ ad dogmata, speciatim ad virtutes atque officia ministrorum ecclesiæ pertinent, copiose enarrantur: **

ABR. SCVLTETI *obseruationes grammaticæ, historicæ, logicæ et theologicæ in epistolam ad Titum*, ac simul *in epistolas ad Timotheum ac Philemonem*, Francofurti MDCXXIV. Vitembergæ MDCXXX. 4.

* *nouor. actor. eruditor supplement. tom.* V. p. 276. LILIENTHALII *fortgesetzte theolog. bibliothec* p. 1021. *nachrichten von den neuesten theologischen buchern volum.* I. p. 224. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1742. p. 474.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 613.

IO. WALLISII *expositio epistolæ ad Titum, prælectionib aliquot theologicis tradita*, Oxonii MDCLVII. 8. qua mul docte atque vtiliter tradita sunt:

GERARDI OVTHOFII *de brief van den apostel Paulli geschreeuen aan Titus verklaard*, Amstelodami MDCCIV. qui in commentario hoc variam eruditionem sacram ac pro fanam abunde monstrauit: *

WERNERI KOEHNEN *Paullus brief aen Titus, ontl dender wyze verklaart op des apostels oogmerk*, Traiecti a Rhenum MDCCXXIV. 4. cuius libri parte prima auctor di serit de Paullo ac Tito eorumque historiam illustrat; iter de epistolæ argumento, scopo atque ordine; secunda autem exhibet epistolæ huius partitionem atque explicationem: *

CAMPEGII VITRINGAE *de brief van de apostel Paullu aan de gemeente der Galaten, als mede aan Titum*, Frane ckeræ MDCCXXVIII. 4. *** quem librum iam antea recen sui. Accesserunt commentationes de quibusdam singulari bus scripturæ sacræ dictis, quæ lectione dignæ sunt:

MELCHIORIS HVRTERI *commentarius exegetico-pra cticus in epistolam ad Titum*, Schafhusiæ MDCCXLIV. 4.

3) *Pontificiorum*

'CLAVDII ESPENCAEI *in epistolam Paulli apostoli ad Titum commentarius, cum aliquot digressionibus; seu totidem locis communibus, bona ex parte ad hodiernas in religione controuersias pertinentibus*, Parisiis MDLXVIII. 8. Commu nem rationem opus hoc habet cum eo, quod auctor in *Paul li epistolas ad Timotheum* composuit ac iuris publici fecit, quodque antea enarraui: *

COSMAE MAGALIANI *commentarius in epistolam ad Titum*, qui est in eius *libris operis hierarchici*, a me iam com memoratis, Lugduni MDCIX. 4.

LVDOVICI SOTTO-MAIORIS *commentarius in epistolam Paulli apostoli ad Titum*, vna cum *commentario in epistolas ad Timotheum* euulgatus, Parisiis MDCX. fol.

IAC.

' LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 876.
* *ibidem* p. 877.
** *ibidem* p. 855.
exstat in eius *operibus* p. 459.

IAC. GOPILI; siue GOVPILI, GOVPYLI, IOVPYLI, *paraphrasis in epistolam* Paulli *ad Titum*, Parisiis MDCXLIV. 8.

ISAACI HABERTI *expositio in epistolam ad Titum*, cum *expositione in epistolas ad Timotheum et Philemonem* edita, Parisiis MDCLVI. 8.

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD PHILEMONEM

1) *Lutheranorum*

GEORGII MAIORIS *enarratio epistolarum Paulli ad Titum et Philemonem*, Vitembergae MDLXV. 8. *

SCIPIONIS GENTILIS *commentarius in epistolam ad Philemonem*, Noribergae MDCXVIII. 4.

IO. HIMMELII *commentarius in epistolam Paulli ad Galatas et Philemonem*, Ienae MDCXLI. 4.

CHRISTIANI FRIDERICI FRANCKENSTEINII *obseruationes in epistolam Paulli ad Philemonem*, Halae MDCLVII. 4. Lipsiae MDCLXV. 12.

SEBASTIANI SCHMIDII *paraphrasis epistolae ad Philemonem*, quae cum auctoris paraphrasibus ac commentariis in alias Paulli epistolas non semel; sed iterum atque iterum in lucem prodiit. Editiones has iam antea memoraui:

IO. FECHTII *Paulli epistolae ad Philemonem, in qua christianae caritatis, erga proximum exercendae, idea repraesentatur, exegetica expositio*, Rostochii MDCXCVI. 4. quae est dissertatio publice defensa. Postquam ea enarrata sunt, quae ad historiam epistolae huius pertinent, paraphrasis cum explicatione exhibetur ac de praecipuis dogmatibus dictae epistolae exponitur: **

2) *Reformatorum*

LAMBERTI DANAEI *commentarius in epistolam ad Philemonem*, Geneuae MDLXXIX. 8.

ANDREAE HYPERII *commentarius in epistolam ad Philemonem*, vna cum *commentario in epistolas ad Timotheum et Titum*, Tiguri MDLXXXII. fol.

* est in eius *operum tomo* 1. p. 1131.

** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica commutata* p. 139.

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Philemonem*, Geneuae MDCII. 8.

GVILIELM. ATTERSOL *commentary vpon the epistle to Philemon*, Londini MDCXII. MDCXXXIII. fol.

DANIEL. DYKE *exposition vpon Philemon*, Londini MDCXVIII. 4. quae et belgice edita est, sub titulo: *vytlegginge van den sendbrief Paulli aen Philemon:* *

GVIL. IONES *commentary on the epistle to Philemon and the Ebrews*, Londini MDCXXXV. fol.

IO. CRVCII *den bekeerden Onesimus of verklaaringe der sendbriefs Paulli aen Philemon*, Harlemi MDCXLIX. 8.

THOMAE TAYLORI *commentarius in epistolam ad Philemonem*, Londini MDCLIX. fol.

IO. HENRICI HVMMELII *explanatio epistolae apostoli Paulli ad Philemonem*, Tiguri MDCLXX. fol. qui liber non multum quidem celebris est constatque orationibus sacris, latine conscriptis; sed tamen iure locum hunc obtinere potest. Quae eo continetur, explicatio epistolae huius solida est. Dogmata fidei ac vitae, eadem comprehensa, diligenter pertractantur. **

3) *Pontificiorum*

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in epistolam ad Philemonem*, Parisiis MDLXXXVIII. 8.

CAROLI RAPINE *expositio in epistolas ad Timotheum, Titum et Philemonem*, gallice, Parisiis MDCXXXII. 8.

IOANNIS VINCENT *explicatio familiaris in epistolam Paulli ad Philemonem*, Parisiis MDCXLVII.

ISAACI HABERTI *expositio perpetua in epistolam ad Philemonem*, coniunctim cum *expositione in epistolas ad Timotheum et ad Titum* edita, Parisiis MDCLVI. 8.

COMMENTARII IN PAVLLI EPISTOLAM AD EBRAEOS

1) *Lutheranorum*

IO. BRENTII, iunioris, *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Tubingae MDLXXI. 4.

AEGI-

* exstat in eius *godgeleerde wercken*, quae Amstelodami MDCLXX. 4 prodierunt, p. 793.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 614.

AEGIDII HVNNII *exegesis epistolae ad Ebraeos*, Francofurti ad Moenum MDLXXXIX. 8. *

DAVIDIS RVNGII *analysis et disputationes in epistolam ad Ebraeos*, Vitembergae MDC. 8.

IODOCI NAHVM *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, vna cum *commentario in epistolas ad Galatas et Ephesios*, Hanouiae MDCII. 8.

POLYCARPI LYSERI, filii, *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Vitembergae MDCXVI. 4.

IO. GERHARDI *commentarius super epistolam ad Ebraeos, in quo textus declaratur: quaestiones dubiae soluuntur: obseruationes eruuntur et loca, in speciem pugnantia, conciliantur*, Ienae MDCXLI. MDCLXI. 4. Commentarium hunc breuiorem esse; nec magnam praebere vtilitatem, mirum non est, quum ille ab ipso Gerhardo non eo consilio conscriptus est, vt in lucem publicam emitteretur; sed auditoribus tantum inseruiret; post mortem autem eius *Io. Ernestus*, filius, istum edidit ac SALOM. GLASSII *orationem*, memoriae Gerhardi consecratam, praemisit: **

CONRADI HORNEII *in epistolam apostoli Paulli ad Ebraeos expositio litteralis*, Brunsuigae MDCLV. 4. quae breuis quidem est; attamen perspicua atque ita composita, vt ad verborum sententiam facile adsequendam sufficiat: ***

IO. TOBIAE MAIORIS *commentaria in epistolam ad Ebraeos*, Ienae MDCLV. MDCLXVIII. 4.

PETRI WANDALINI, *Ioannis* filii, *paraphrasis in epistolam ad Ebraeos*, Hafniae MDCLVI. 4. *

SEBASTIANI SCHMIDII *in epistolam Paulli ad Ebraeos commentarius, in quo textus non modo quoad cohaerentiam et sensum cum praecipuis interpretibus exponditur; sed singulis etiam capitibus loci, quos vocant, communes, ex textu petiti, subiunguntur*, Argentorati MDCLXXX. Lipsiae MDCXCVIII. MDCCXXII. 4. Eam interpretandi rationem auctor sequutus

 est,

* ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 143. Exstat commentarius hic in HVNNII *operum latinor. tom.* IV. p. 866.

** FABRICII *histor. bibliothecae part.* IV. p. 44. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 877. FISCHERI *vita Gerhardi* p. 430.

*** FABRICII *historia bibliothecae part.* IV. p. 54. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 878.

* MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* I. p. 711.

est, vt postquam quoduis caput in partes diuisit atque ostendit, qualis sit rerum, ab apostolo scriptarum, coniunctio atque ordo, singulas voces ac dictiones adcurate explicaret et quemadmodum adpellantur, locos communes de dogmatibus fidei ac vitae subiungeret atque enarraret. Egregium est opus hoc multisque ornatum laudibus ac Schmidius ipse inter omnes, qui in epistolam ad Ebraeos commentati sunt, principatum tenet: *

IO. HENRICI MAII *paraphrasis epistolae ad Ebraeos*, Giessae MDCLXXXVII. MDCC. 4.

IVSTI CHRISTOPHORI SCHOMERI *exegesis in epistolas Paulli ad Ebraeos, Iacobi et partem prioris Petri*, Rostochii MDCCI. 4. Breuior illa est; attamen perspicua atque ea ratione conscripta, qua auctor in *exegesi in Paulli epistolas*, supra commemorata, vsus: **

GOTTFRIDI OLEARII *analysis logica epistolae ad Ebraeos, cum obseruationibus philologicis*, Lipsiae MDCCVI. 4. quae exhibetur quidem dissertatione academica; quum autem illa non solum ad integram epistolam spectat; sed etiam adcurate composita est atque epistolae ipsi multam lucem adfert, me istam huc referre posse, existimaui:

CASPAR. ERASMI BROCHMANDI *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Hafniae MDCCVI. 4. qui post mortem auctoris editus est. Non omnibus penitus commendauit se, ob non satis luculentam atque adcuratam, quae ibi instituta est, interpretationem: ***

HENRICI BENEDICTI STARCKII *notae selectae, criticae, philologicae et exegeticae in epistolam Paulli ad Ebraeos*, Lipsiae MDCCX. 4. quibus auctor eruditionem ostendit variaque loca feliciter illustrauit: *

10.

* ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 140. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 880.

** *iournal des sauans* MDCCII. *iul.* p. 783. FABRICII *historia bibliothecae part.* V. p. 333. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* III. p. 125. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 818.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 575. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 878.

* *memoires de Treuoux* MDCCXIII. *nouembr.* p. 1912. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 142.

IO. GEORG. DORSCHEI *in epistolam Paulli ad Ebraeos commentarius, pluribus hypomnematibus apodictico-analytico-exegetici iuxta seriem capitum commatumque feliciter coeptus, ad dimidium capitis decimi perductus et a Io. Christophoro Pfaffio absolutus*, Francofurti et Lipsiae MDCCXVII. 4. Commentarius hic, quem Dorscheus manuscriptum reliquerat, longe post vitam illius finitam lucem adspexit. Quum ille ad finem haud perductus esset, quae deerant, ea, vti in titulo significatur, Pfaffius senior addidit, theologi tubingenses praefati sunt: libro magnam laudem tribuerunt deque Dorschei vita ac scriptis exposuerunt. Opus est, quod adparatum multarum rerum theologicarum praebet; nec mediocrem promittit vtilitatem: *

ELIAE CELLARII *verklärter iesus, das ist, kurtze und erbauliche auslegung der epistel des apostels Paulli an die Ebraeer, samt einer einleitung von den vornehmsten stücken, die zum rechten verstand dieser epistel erfordert werden*, Vlmae MDCCXXXI. 4. quo libro continetur non tam commentarius; quam liberior interpretatio, ita composita, vt etiam hominibus, litterarum rudibus, inseruire ac viam breuiorem aptamque ad epistolam hanc recte intelligendam monstrare queat: **

IO. IACOBI RAMBACHII *grundliche und erbauliche erklärung der epistel Paulli an die Ebraeer*, Francofurti MDCCXLII. 4. In lucem exiit liber hic post auctoris obitum cura *Ernesti Friderici Neubaueri*, qui copiosam commentationem; siue introductionem praemisit eaque disseruit partim de Rambachio eiusque scriptis, speciatim de commentario, nunc edito; partim de epistola ad Ebraeos eiusque auctore, lingua, stilo, fine, auctoritate canonica aliisque rebus, quae ad illam pertinent. Commentarius ipse ita scriptus est, vt verba ac dogmata apostoli illustrentur haecque

 etiam

* *acta erudiitor.* MDCCXVIII p. 306. *unschuldige nachrichten*, 1717. p. 702. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 878. ALETHAEI *berichte von commentariis uber die schrift part.* III. p. 321.

** COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* V. p. 649.

etiam a peruersa aduersariorum, inprimis socinianorum, interpretatione defendantur: *

IO. BENEDICTI CARPZOVII *exercitationes in Paulli epistolam ad Ebraeos ex Philone alexandrino*, Helmstadii MDCCL. 8. quae eruditae sunt atque ob vtilitatem, ab illis exspectandam, omnino commendari debent. Quae praemissa sunt, *philoniana* prolegomena constant septem libris. Eorum *primo* exponitur de propria nominum *iudaeorum* et *Ebraeorum* significatione: *secundo* de eruditione Philonis: *tertio* de inscriptione epistolae ad Ebraeos deque iis, ad quos illa exarata est: *quarto* de auctore epistolae huius, qui sit Paullus: *quinto* de lingua illius: *sexto* de conuenientia stili Paulli ac Philonis: *septimo* de voce λόγος, a Ioanne vsurpata, illam haud eamdem esse cum λόγῳ Philonis: **

IO. ANDREAE CRAMERI *erklärung des briefes Paulli an die Ebraeer*, Hafniae MDCCLVII. 4. cuius expositionis eam rationem auctor adhibuit, vt post adcuratiorem epistolae huius partitionem, illam per paraphrasin elegantem ac perspicuam enarraret et verba pariter ac res copiosius interpretaretur. Erudite praefatus est de harum litterarum antiquitate, auctore, qui sit Paullus, Ebraeis, ad quos istae exaratae sunt, ac denique de earumdem lingua. Laudandus igitur est commentarius hic atque omni iure optimis epistolae ad Ebraeos expositionibus adnumerandus:

ADAMI STRVENSEE *erklärung des briefes an die Ebräer, welche auf der vniuersität zu Halle ehedem vorgetragen*, Flensburgi MDCCLXIII. 4. opus, laudandum cum ob adcuratiorem orationis apostoli partitionem; tum ob perspicuam singulorum verborum ac rerum interpretationem, hocque nomine illis, qui in studiis hermeneuticae sanctioris versantur, commendandum. Idem edidit quoque germanice: LVCAE BACMEISTERI *kurtze einleitung in den brief an die Ebraeer*, Halae MDCCLV. 8. *** quae commentatio antea latine

* *acta eruditor.* MDCCXLII. p. 582. *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* II. p. 749. *zuuerlässige nachrichten volum.* III. p. 585. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1742. p. 475. LILIENTHALII *fortgesezte theologische bibliothec* p. 1022.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 567.

*** *ibidem volum.* X. p. 595.

latine prodierat, sub titulo: *disputatio, complectens summam et ordinem doctrinae, in epistola ad Ebraeos tradita, de sacerdotio et sacrificio christi, instituta, vt studiosi ad lectionem eius epistolae inuitentur*, Rostochii MDLXIX. ac postea addita fuerat eiusdem *simplici et dilucidae explicationi typorum*, Rostochii MDCIII. 8.

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *erklärung des briefes Paulli an die Hebraer, mit Andreae Gottlieb Maschens anmerckungen vnd paraphrasi, auch Io. Salomon Semlers beyträgen zu genauerer einsicht dieses briefs*, Halae MDCCLXIII. 4. quod opus inter commentarios, laude dignos, locum iure tuetur.

2) *Reformatorum*

IO. OECOLAMPADII *explanationes in epistolam ad Ebraeos*, Argentorati MDXXXIV. Basileae MDXXXVI. 8.

CASPAR. MEGANDRI *farrago adnotationum in epistolam ad Ebraeos*, Tiguri MDXXXIX. 8.

ANDREAE HYPERII *commentarii in epistolam Paulli apostoli ad Ebraeos*, Tiguri MDLXXXV. fol.

IO. IACOBI GRYNAEI *explanatio epistolae ad Ebraeos*, Basileae MDLXXXVII. 8. *

ROBERTI ROLLOCI *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Geneuae MDCV. MDCX. 12.

FRANCISCI IVNII *in epistolam ad Ebraeos methodica et breuis enarratio*, Heidelbergae MDCX. 8. vbi auctor praecipue loca veteris testamenti recensuit, quae in epistola hac vel adducta sunt; vel ad illa saltem respiciunt, atque epistolam ipsam breuiter illustrauit: **

IACOBI CAPELLI *obseruationes in epistolam ad Ebraeos*, Sedani MDCXXIV. 8.

GVIL. IONES *commentary on the epistle to Philemon and the Ebrews*, Londini MDCXXXV. fol.

DAVIDIS DICKSONI *explanation of the epistle to the Ebrews*, Aberdoniae MDCXXXV. MDCXLIX. Glascouii MDLIV. 8.

GEOR-

* FABRICII *historia bibliothec. part.* VI. p. 419.

** *enarratio* haec constituit *librum tertium parallelorum sacrorum*, quae IVNIVS edidit, Heidelbergae MDCX. 8.

GEORGII DOWNAME *commentarius in epistolam ad Ebræos*, anglice, Londini MDCXLVI. fol.

GVIL. GOVGE *commentary on the whole epistle to the Ebrews*, Londini MDCLV. fol. Commentarium hunc auctor plene quidem confecit; quum autem finis vitæ impediret, quo minus eum ipse iuris publici faceret, curam hanc filius, *Thomas Gouge*, suscepit. Pleraque, quæ isto continentur, ad dogmata, controuersias resque morales pertinent. Ipsa apostoli oratio diligenter diuiditur hæcque partitio non solum ad quoduis caput; sed ad versus illius quoque spectat. Quæ apostolus significare voluerit, ea maxime ex sermone græco sacro monstrantur ac nonnumquam subsidia philologiæ adhibentur: *

CASPAR. STRESONIS *commentarius analytico-practicus in epistolam ad Ebræos*, Hagæ comitum MDCLXI. 4.

GEORGII LAWSONI *expositio epistolæ ad Ebræos*, Londini MDCLXII. fol.

IO. OWENI *exercitations on the epistle to the Ebrews: also concerning the messiah*, Londini MDCLXVIII. fol. quod est *primum* volumen totius operis. Explicantur eo duo priora capita epistolæ ad Ebræos; ante hanc autem expositionem agitur de dictæ epistolæ auctoritate canonica, auctore aliisque argumentis: de vaticiniis veteris testamenti, de messiæ persona, officio, aduentu. Accesserunt eiusdem: *exercitations and an exposition on the third, fourth and fifth chapters of the epistle of Paul the apostle to the Ebrews*, Londini MDCLXXIV. fol. quæ volumen *secundum* constituunt. Complectitur illud expositionem capitis tertii, quarti et quinti atque inprimis doctrinam de officio christi sacerdotali illustrat. Denique prodiit: eiusdem *a continuation of the exposition of the epistle of Paul the apostle to the Ebrews*, Londini MDCLXXX. fol. siue volumen *tertium*, quo caput sextum, septimum, octauum, nonum ac decimum explanatur ac præcipue argumentum de sacerdotio christi, cuius Melchisedecus fuerit typus, enarratur. Commentarius hic ob præstantiam suam in linguam belgicam conuersus fuit ac lucem adspe-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 617.

adſpexit Roterodami ab anno MDCCXXXIII. 4. * Memoratur etiam verſio latina, Amſtelodami MDCC. fol. edita; ** eam autem omnino prodiiſſe, pro certo adfirmare haud poſſum. Egregium eſt opus hoc, locuples teſtis de auctoris ſingulari eruditione atque induſtria, quam ad illud conficiendum adhibuit. Explicat iſte ſedulo voces pariter ac res: vtrisque lucem adfert ex philologia, antiquitatibus ebræis atque eccleſiaſticis: diſputat contra iudæos, ſocinianos aliosque aduerſarios adcurate: ***

CHRISTOPHORI WITTICHII *inueſtigatio epiſtolæ ad Ebræos et poſitiones; ſiue aphoriſmi, vniuerſam theologiam adumbrantes*, Amſtelodami MDCXCI. 4. Multa adfert Wittichius ex profanis ſcriptorum græcorum monimentis ad vim ſignificandi illuſtrandam, quæ cum dictionibus apoſtolicis coniuncta eſt. Recenſet ſcripturas diſcrepantes deque illis ſententiam fert. Impugnat quoque prauas ſocinianorum atque aliorum interpretationes. Sæpe Cocceium ſequitur: *

PETRI VAN HOEKE *commentarius analyticus in epiſtolam ad Ebræos*, Lugduni Batauorum MDCXCIII. 4. qui et, interprete *Conrado Bruſſkenio*, germanice redditus atque in lucem emiſſus eſt, ſub titulo: *zergliedernde auslegung des ſendbriefs an die Hebræer, wobey vorläufig eine allgemeine einleitung befindlich*, Francofurti MDCCVII. 4. Ad id auctor ſtudia ſua contulit, vt diſtincte oſtenderet, quomodo ea, quæ apoſtolus ſcripſit, inter ſe connexa ſint: qualem vim argumenta, ad rem probandam adhibita, habeant; præterea autem, vt epiſtolam ipſam adcurate ac perſpicue explicaret. Quam in rem textum ſacrum eiusque verſiones: lectiones diſcrepantes, typos, hiſtoriam, antiquitates, alios interpretes, philologos ac criticos, conſuluit: **

SAMVE-

* *mandelyke vittrekſels* MDCCXXXIV. *part.* II. p. 165. 543. MDCCXXXV. *part.* I. p. 429.

** apud LE LONG *bibliothec. ſacr.* p. 889.

*** WOOD *Athenar. oxonienſ. volum.* II. p. 744. ſqq. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 618.

* *acta eruditor.* MDCXCI. p. 525.

** *acta eruditor.* MDCXCIII. p. 413. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 886.

SAMVELIS SZATTMAR. NEMETHI *epistola Paulli ad Ebraeos explicata*, Franeckerae MDCXCV. 4 et iterum ibidem MDCCII. 4. cui posteriori editioni explicatio *epistolae Iudae* adiecta est. Commentarium hunc auctor eo praecipue consilio scripsit, vt illis inseruiat, qui orationibus sacris alios erudiunt. Attamen cui significationi voces ac dictiones subiectae sint, diligenter inuestigatur: *

HENRICI GROENEWEGENI *vytlegginge van den zendbrief aan de Ebreen*, Lugduni Batauorum MDCXCIII. et MDCCII. 4. quem librum auctor eum maxime in finem conscripsit, vt ex epistola hac aduersus iudaeos monstraret, iesum esse verum messiam, hancque ob caussam de illius persona atque officio exposuit ac quae ab apostolo dicta sunt, ea cum typis et vaticiniis Mosis ac prophetarum contulit: **

THEODOR. AKERSLOOT *vytleggingе over den zendbrief van Paullus aan de Ebreen*, Hagae comitum MDCXCVII. 4. germanice studio *Alrici Pleskenii* ac sub titulo: *das sendschreiben des apostels Paulli an die Hebraeer, nach dem sinn des heiligen geistes in einem zusammenhang ausgeleget vnd erkläret*, Bremae MDCCXIV. 4. Cuius commentarii auctor epistolae ad Ebraeos, praecipue ex antiquitatibus ac traditionibus iudaeorum illustrandae, operam dedit: ***

IO. CREYGHTONI *sendbrief des apostels Paulli to den Ebreen, ontleedet en kortelyk verklaart*, Franeckerae MDCXCIX. 4. qui commentarius non tam exegeticus ac philologicus; quam analyticus ac moralis est: *

IO. HENRICI HEIDEGGERI *labores exegetici in epistolam ad Ebraeos*, vna cum commentariis *in Iosuam, Matthaeum, epistolas Paulli ad Romanos et Corinthios*, Tiguri MDCC. 4. praeter quam editionem duae aliae eaeque annorum MDCCVI. et MDCCX. 4. adducuntur; num autem illae vere prodierint; nec ne, pronuntiare haud possum: **

IO.

---

* *acta eruditor.* MDCXCV. p. 508. CZVITTINGERI *specimen Hungariae litteratae* p. 285. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 882.
** *ibidem* p. 886.
*** *ibidem* p. 888.
* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 887.
** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCI. *septembr.* p. 338.

IO. BRAVNII *commentarius in epistolam ad Ebraeos, cum indicibus locupletissimis et quibusdam tabulis aeneis elegantissimis*, Amstelodami MDCCV. 4. Eruditus ille est ac luculentus. Quomodo singula capita eorumque versus: singularum propositionum partes; siue subiecta ac praedicata, cohaereant, Braunius ostendit. Verborum significationes nunc ex philologiae; nunc ex antiquitatum, sacrarum ac profanarum, monimentis eruit. Exhiberi epistola hac compendium theologiae vtriusque foederis, existimat atque ex eadem socinianorum atque aliorum aduersariorum errores refellit. In prolegomenis disputat de auctoritate canonica ac scriptore epistolae, quem non alium; nisi Paullum esse, statuit. Quam prae se habet liber hic, dedicatione auctor commendat studia, lutheranos ac reformatos coniungendi, hocque omnino fieri posse, adfirmat, in persuasionem adductus, vtrorumque dissensionem non spectare ad fundamentum fidei. * In fine perbreuis commentatio addita est de *aeterna generatione filii.* Braunium Cocceii ac philosophiae cartesianae sectatorem fuisse, ex hoc quoque commentario patet: **

IO. D' OVTREIN *sendbrief van Paullus aan de Ebreen, ontleedet, vytgebreid en verklaart*, Amstelodami MDCCXI. 4. germanice sub titulo: *der brief Paulli an die Hebraer, zergliedert, ausgebreitet vnd erklaret*, Francofurti ab anno MDCCXIII. ad annum MDCCXVIII. 4. duobus voluminibus. Opus est praestantissimum. Praemittitur commentatio de iis omnibus, quae ad epistolae huius historiam pertinent. Commentarius ipse constat cum paraphrasi; tum expositione verborum ac rerum. Illa illustrantur ex scriptoribus graecis, praesertim ex versione septuaginta interpretum: ex antiquitatibus moribusque Ebraeorum, Graecorum ac Romanorum, ea ratione, vt auctor non mediocrem eruditionem atque industriam

* contra Braunium hac de re pugnat ITTIGIVS *praefatione dissertationis de synodo carentonensi, a reformatis in Gallia ecclesiis celebrata*, Lipsiae MDCCV. 4.

** *acta erudiror.* MDCCV. p. 360. *vnschuldige nachrichten*, 1705. p. 668. HOTTINGERI *zurichsches altes vnd neues der gelehrten welt part.* IV. p 231. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* V p. 33. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 884. FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 93.

ſtriam monſtret. Additæ ſunt enarrationes in varia dicta veteris teſtamenti, quæ epiſtolæ ad Ebræos lucem præbent: *

EDVARDI WELLS *ſaint Paul's epiſtle to the Ebrews explain'd*, Oxonii MDCCXIII. 4. Complectitur liber hic textum græcum, ad optimas atque antiquiſſimas lectiones emendatum, cum verſione anglica; præter hunc autem, luculentam paraphraſin ac breuiores notas, ad illum illuſtrandum additas: **

CLEMENTIS STRESONIS *meditatien of bedenkingen ouer de zendbrief aen de Ebreen*, Amſtelodami MDCCXIV. 4.

GVIL. VERMATEN *ontleeding en korte verklaaring van Paullus brief aen de Ebreen*, Amſtelodami MDCCXXII. 4. Id ſibi potiſſimum auctor propoſitum habuit, vt ſcopum apoſtoli in epiſtola hac diligenter erueret ac coniunctionem ſermonis, inprimis argumentorum, monſtraret; id autem agendo, ipſis litteris, ad Ebræos exaratis, lucem adferret. Morte impeditus, opus abſoluere haud potuit; nec poſteriorem illius partem publicæ luci exponere: ***

PAVLLI HVLSII *verklaaring van de brief van den apoſtel Paullus aan den Ebreen*, Roterodami MDCCXXV. 4. duobus voluminibus:

IACOBI PEIRCII *paraphraſe and notes on the epiſtle of ſaint Paul to the Ebrews*, Londini MDCCXXVII. 4 ac coniunctim cum paraphraſibus notisque in epiſtolas *ad Coloſſenſes et Philippenſes*, Londini MDCCXXXIII. 4. quam editionem antea recenſui. Paraphraſin in *epiſtolam ad Ebræos* Peircius ipſe ad decem priora tantum capita perduxit; tria reliqua autem, ſimili ratione enarrata, IOSEPHVS HALLETTVS iunior addidit, vna cum commentatione de auctore ac lingua epiſtolæ huius. * Librum hunc in ſermonem latinum transtulit notasque eruditiſſimas adiecit *Io. Dauid Michaelis.* Prodiit ille in lucem ſub titulo: *paraphraſis et notæ philologica*

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 889.

** *ibidem* p. 882.

*** *acta eruditorum* MDCCXXIII. p. 223. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 892.

' commentatio hæc latine exſtat in WOLFII *curis philologic. et critic. tom.* III. p. 806.

gica atque exegetica in epistolam ad Ebraeos, Halae MDCCXLVII. 4. *

Inter *Arminii* adseclas PHILIPPVS A LIMBORCH exstitit, qui *commentarium in epistolam ad Ebraeos* conscriberet. Editus ille est vna cum eiusdem *commentario in acta apostolorum et in epistolam ad Romanos*, Roterodami MDCCXI. fol. Percensui eum supra, quum interpretes actorum apostolicorum enarraui.

3) *Pontificiorum*

NICOLAI GRANDIS *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Parisiis MDXLVI. 8.

CONSTANTINI BVCCAFOCI *commentarius in epistolam Paulli ad Ebraeos*, qui *commentarium in euangelium Ioannis* coniunctum sibi habet, Romae MDLXXXVII. 4.

ANTONII DELPHINI *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, itidem cum *commentario in euangelium Ioannis* ac *Constantii Sernani* notis, Romae MDLXXXVII. 8.

FRANCISCI DE RIBERA *commentarius in epistolam ad Ebraeos*, Salmanticae MDXCVIII. Coloniae MDC. Turnoni MDCV. 8. quem auctor non ipse integrum conscripsisse ac quum capitis quinti versum quintum explicasset, vitam finiisse traditur. Quae deerant, illa ab aliis addita sunt, antequam liber in lucem emitteretur. Commentarius hic reliquis pontificiorum expositionibus epistolae huius praefertur: **

LVDOVICI DE TENA *commentaria et disputationes in epistolam Paulli ad Ebraeos*, Toleti MDCXI. MDCXVII. fol. *** Londini MDCLXI. fol. ad quam editionem accesserunt: FRIDERICI SPANHEMII *exercitatio de auctore epistolae ad Ebraeos*: AMBROSII CATHARINI *dissertatio de epistola ad Ebraeos*: CHRIST. SCHLEGELII *quaestiones de*

* *acta eruditor.* MDCCXLVII. p. 340. KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* II. p. 568.

** SIMON *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XLI. p. 613.

*** ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* II. p. 52.

de persona Melchisedeci: HENRICI GVISARDI *vindiciae testamentariae in IX. ad Ebraeos:* 16. HOPKINSONI *descriptio paradisi:* CHR. HELVICI commentatio *de libris targumicis, talmudicis et chaldaicis bibliorum paraphrasibus aduersus iudaeos:* ALEX. MORI *ad quaedam loca noui foederis notae, nunc primum editae.* Praeter tres editiones has, quarta memoratur, quae prodierit Francofurti MDCXCVI. fol. * Opus hoc non tam iustus commentarius est; quam volumen variarum dissertationum, quarum materiam dicta quaedam ac loquendi genera epistolae ad Ebraeos suppeditarunt. Pauca eo habentur, quae ad exegesin pertinent, si paraphrasis breuior ac notae nonnullae excipiantur; multa autem legenda sunt, a re principali aliena; nec ad eam illustrandam necessaria: **

CAROLI RAPINE *expositio in epistolam ad Ebraeos,* gallice, Parisiis MDCXXXVI. 8.

NICOLAI GVILLEBERTI *paraphrasis in epistolam ad Ebraeos et in epistolas canonicas,* gallice, Parisiis MDCXXXVIII. 8.

IOANNIS VINCENTII *commentaria in epistolam Pauli ad Ebraeos,* Parisiis MDCXLIV. fol.

4) *Socinianorum*

Commentarius in epistolam ad Ebraeos, Racouiae MDCXXXIV. 8. Nomen auctoris in titulo omissum quidem est; ex praefatione autem, quam IONAS SLICHTINGIVS scripsit, patet, ad commentarium hunc IO. CRELLIVM et iam dictum SLICHTINGIVM operam coniunctim adhibuisse. *** Eam ob caussam ille vtrique, veluti scriptori, tribuendus est: *

THOMAE LVSHINGTONI *commentary on the Ebrews,* Londini MDCXLVI. fol. qui liber non complectitur commen-

* LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 983.

** SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouveau testament cap.* XXXVIII. p. 557. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen,* 1722. p. 72. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 616.

*** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* XI. p. 28.

* translatus tantum est in CRELLII *operum exegeticorum tomum* II. p. 61.

mentarium, ab ipſo Lushingtono compoſitum; ſed verſionem tantum anglicam commentarii, a Socini adſecla ſcripti, ſiue iſte ſit, quam adduxi, CRELLII ac SLICHTINGII; ſiue alius expoſitio: *

ARTVR. ASHL. SYKES *paraphraſe and notes vpon the epiſtle to the Ebrews*, Londini MDCCLV. 4. Interpretatio, quae libro hoc continetur, praua eſt atque impia. Quamuis enim auctor nonnulla commentatus ſit erudite atque vtiliter; attamen, quod princeps rei caput eſt, luculenta apoſtoli teſtimonia de praecipuis religionis chriſtianae dogmatibus peruertit atque ad id malitioſe torquet ac flectit, vt illis deteſtandi ſocinianorum errores de chriſto, vero meſſia, eiusque ſatisfactione ſtabiliri videantur. ** Impugnauit illum Anglus, qui adſciuit ſibi ALETOPHILI nomen, in *critical examination of the notes of dr. Sykes vpon the epiſtle to the Ebrews*, Londini MDCCLVI. 4. ***

COMMENTARII IN VNIVERSAS EPISTOLAS CATHOLICAS; SIVE CANONICAS

1) *Lutheranorum*

CHRISTOPHORI IMLERI *commentarius et adnotationes in ſeptem epiſtolas canonicas*, Francofurti MDXLII. 8. duobus voluminibus:

NICOLAI HEMMINGII *commentarius in epiſtolas Petri, Ioannis et Iudae*, Vitembergae ab anno MDLXIX. 8. et *in epiſtolam Iacobi*, Hafniae MDLXIII. 8. anglice Londini MDLXXVII. 4. qui etiam cum commentario in omnes apoſtolorum epiſtolas, ſupra a me enarrato, prodiit:

MATTHAEI TVRNEMANNI *medulla meditationum in epiſtolas Iacobi, Petri, Iudae et Ioannis*, Francofurti MDCXXV. 4.

IOANN. CANVTI LENAEI *commentarius in ſeptem epiſtolas canonicas*, Holmiae MDCXLV. 4.

Aaa 2 CONRA-

* narrat hoc WOOD *Athenar. oxonienſ. vol.* II. p. 263.

** BAVMGARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* X. p. 389.

*** *ibidem* p. 392.

CONRADI HORNEII *in septem epistolas catholicas sanctorum apostolorum, Iacobi, Petri, Ioannis, Iudae, expositio litteralis*, Brunsuigae MDCLIV. 4. quae post mortem auctoris in lucem emissa est eoque tantum consilio scripta, vt in scholis auditoribus traderetur; minus autem, vt ad vsum transferretur publicum: *

IO. ANDR. GRAMMLICHII *grundliche anmerkungen vber ieden vers der episteln Petri, Ioannis, Iacobi vnd Iudae*, Stuttgardiae MDCCXXI. 8.

2) *Reformatorum*

IO. IACOBI GRYNAEI *explicatio epistolarum catholicarum*, Basileae MDXCIII. 8.

BENEDICTI ARETII *commentarius in epistolas catholicas*, Morgiis MDLXXXIX. Bernae MDCVIII. 8.

IO. HENRICI ALSTEDII *pleias apostolica, id est, septem epistolae canonicae notationibus illustratae*, cum *pentateucho*; siue *quinque libris Mosis*, itidem explanatis, Herbornae MDCXXXI. MDCXL. 8.

GEORGII BENSONI *paraphrase and notes on the seven commonly called catholic epistles*, Londini MDCCXLIX. MDCCLVI. 4. quem librum iam supra recensui.

3) *Pontificicrum*

IACOBI FABRI *commentarius in epistolas canonicas*, Basileae MDXXVII. fol. Antuerpiae MDXL. 8.

FRANCISCI TITELMANNI *elucidatio in epistolas canonicas*, cum *elucidatione in epistolas Paulli*, Parisiis MDXXXII. MDXLIII. 8. MDLIII. 12. Antuerpiae MDXL. Venetiis MDXLVII. Lugduni MDLIII. 12.

LANCELOTTI POLITI; siue AMBROSII CATHARINI *commentarius in canonicas epistolas*, adiunctus eiusdem *commentario in epistolas Paulli*, Romae MDXLVI. Venetiis MDLI. Parisiis MDLXVI. fol.

IO. FERI *exegesis in epistolas canonicas*, Compluti MDLXX. fol.

NICO-

* FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 54. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 892.

NICOLAI SERARII *commentarius in omnes epistolas canonicas*, Moguntiae MDCXII. fol.

IO. LORINI *commentarius in omnes epistolas canonicas*, Lugduni MDCXIX. fol. duobus voluminibus:

BENEDICTI IVSTINIANI *explanationes in omnes epistolas canonicas*, Lugduni MDCXXI. fol.

LIBERTI FROMONDI *commentaria in canonicas epistolas*, cum eiusdem *commentariis in omnes epistolas Paulli* edita, Louanii MDCLXIII. fol.

COMMENTARII IN EPISTOLAS PETRI

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *erste epistel Petri ausgelegt*, Vitembergae MDXXIII. 4. MDXXIV. 8. et 4. *andere epistel Petri vnd eine Iudas ausgelegt*, Vitembergae MDXXIV. 4. et 8. Argentorati MDXXIV. 4. * Exstat quoque expositio haec latine. ** Collecta illa est ex concionibus, quibus Lutherus vtramque epistolam Petri explicauit, a *Caspar. Crucigero* ac postea ex aliis sermonibus sacris Lutheri aucta a *Georgio Rorario*: ***

HIERONYMI WELLERI *enarratio in epistolas Petri*, Lipsiae MDLXVII. 8. *

IO. WINCKELMANNI *commentarius in vtramque epistolam Petri*, Giessae MDCVIII. 8. **

MATTHAEI TVRNEMANNI *meditationes in epistolas Petri*, Francofurti MDCXXV. 4.

* commentarius hic locum obtinuit in LVTHERI *tomis germanicis vitembergens. tom.* I. p. 473. *ienensibus tom.* II. p. 315. *altenburgens. tom.* II. p 405. *lipsiensibus tom.* XI. p. 479. *halensibus tom.* IX. p. 624. Est etiam in *dem ersten theil der bucher* D. *Martin Luther vber etliche epistel der aposteln*, Vitembergae MDXXXIX. fol.

** *tomorum latinor. vitembergens.* V. p. 439. Memoratur etiam editio in FABRICII *censifolio lutherano* p. 193. quae Argentorati MDXXV. 8. cum *Martini Buceri* praefatione prodierit.

*** plura de expositione hac a me dicta sunt *praefatione*, quam *tomo* IX. *halens.* praemisi, p. 17. sqq.

* exstat in eiusdem *operum latinorum sectione* I. p. 841.

** translatus ille est in HVNNII *thesaurum apostolicum*, supra a me enarratum.

IO. GERHARDI *commentarius super priorem et posteriorem Petri epistolam, in quo textus declaratur: quaestiones dubiae soluuntur: obseruationes eruuntur et loca, in speciem pugnantia, conciliantur*, editus post mortem eius cura *Io. Ernesti Gerhardi*, filii, Ienae MDCXLI. ac postea iterum atque iterum litteris descriptus, Ienae MDCLX. ac cum *Io. Friderici Mayeri* praefatione Hamburgi MDCXCII. MDCCIX. 4. Inter Scripta Gerhardi [illegible], post vitam eius finitam luci publicae exposita, commentario huic princeps locus adsignatur; nec sine iure. Exhibet ille expositionem, docte, diligenter ac feliciter institutam, eoque animo ab auctore compositus esse videtur, vt ad vsum publicum transferretur: *

IOACHIMI LANGII *exegesis epistolarum apostoli Petri, qua, superuacuis omissis, praeter ostensam singulorum membrorum συνάφειαν et analysin, cuiuslibet loci vocisque ac locutionis genuinus sensus; nec non emphasis ac parallelismus secundum fontem graecum solide ac perspicue eruuntur ac proponuntur omniaque ad christianismi praxin, cum vberiori sapientiae ac prudentiae studio coniungendam, sincere adplicantur*, Halae MDCCXII. 4. et iterum cum *exegesi epistolarum Ioannis*, antea separatim edita, cumque *antipoiretianis* atque aliis dissertationibus, Halae MDCCXXXIV. fol. Integrum titulum descripsi, vt ex eo intelligatur, qualis sit commentarii huius ratio. Quae is prae se habet ac promittit, omnia illa auctor feliciter praestitit, siue ad analysin ordinemque; siue ad explicationem verborum ac rerum; siue ad porismata, ad studium pietatis spectantia, animum aduertere velimus. Ob virtutes has opus hoc merito commendari debet, inprimis quum illud iusto neque breuius; neque longius est: **

IO. CHRISTIAN. KLEMMII *anacrisis epistolae prioris Petri*, Tubingae MDCCXLVIII. 4.

FRIDE-

* FISCHERI *vita Gerhardi* p. 432. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 893. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 143.

** *acta eruditor.* MDCCXII. p. 390. *memoires de Trevoux* MDCCXVI. *februar.* p. 236. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 894. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 144. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II. p. 227. *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 730. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1734. p. 689. *gelehrte fama volum.* II. p. 256.

FRIDERICI ANDREAE WALTHERI *kurzgefaste erklärung der ersten epistel des heiligen apostels Petri*, Hannouerae MDCCL. 4. Singula capita eorumque versus auctor in partes diuidit ac quamuis illarum breuiter ac perspicue explicat. Praefatus est *Io. Laurentius Mosbemius* copiose.

2) *Reformatorum*

THEODORI BIBLIANDRI *commentarius in vtramque epistolam Petri*, Basileae MDXXXVI. 8.

ARCHIBALDI SIMSONIS *commentary vpon the second epistle general of saint Peter*, Londini MDCXXXII. 4.

GVIL. AMESII *explicatio analytica vtriusque epistolae Petri*, Amstelodami MDCXXXV. MDCLXIII. 8. anglice, Londini MDCXLI. 8.

NICOLAI BYFIELDI *commentary vpon the three first chapters of the first epistle of saint Peter*, Londini MDCXXXVII. fol.

IACOBI LAVRENTII *scholia in epistolas Petri*, Amstelodami MDXL. Geneuae MDCLXIX. 4.

DOMINICI GOLTZII *schriftmatige verklaringe en toepassinge tot geestelyk gebruyk van de eerste en tweede algemeyne sendbrief des apostels Petri*, Amstelodami MDCLXXXIX. et MDCXC. iterum MDCCXXI. 4. duobus voluminibus. Conscriptus est commentarius hic erudite, adcurate ac pie: *

THEODORI ANTONIDIS *schriftmatige verklaringe ouer den eersten sendbrief Petri*, Leouardiae MDCXCIII. 4. et *ouer den tweeden sendbrief van Petrus en de Iudas*, ibidem MDCXCVII. 4. qui commentarius etiam germanice, interprete *Alrico Pleskenio*, sub titulo: *schriftmäßige erklärung vber die zwey allgemeine briefe des heiligen apostels Simonis Petri vnd des heiligen apostels Iuda Thaddai*, Bremae MDCC. fol. prodiit. Iusta laude ille ornatur. Probauit auctor eruditionem, iudicium ac diligentiam: ad apostoli sententiam declarandam animaduertit multa, quae ab aliis interpretibus non dicta sunt. Quaedam tamen singularia diiudicari debent: **

GVIL. DEVRHOFII *geloone, hoope en liefde der christenen, vertoond in den tweeden brief van den heiligen apostel Simon*

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 901.

** *ibidem* p. 620.

Simon Petrus, Amstelodami MDCCXIII. 4. Quae auctor commentatus est ad posteriorem Petri epistolam explanandam, ea non tam theologum ac litterarum diuinarum interpretem; quam philosophum monstrant. Disputat ille contra Spinozam, Hobbesium atque alios atheos ac deistas: defendit veritatem scripturae ac religionis christianae: *

CLEMENTIS STRESONIS *meditationes in vtramque Petri apostoli epistolam catholicam, quibus verborum vis et connexio: apostoli scopus et mens demonstratur et plenissime explicatur*, Amstelodami MDCCXVII. 4. Collegit auctor *meditationes* has ex sermonibus sacris, quibus Petri epistolas explicauit, easque maxime ad scopum apostoli ita retulit, vt qualis ille sit, ostenderet. Quae ad ipsas epistolas illustrandas adtulit, ea non sunt critica ac philologica; sed praecipue dogmatica. Scribendi genus, quo vtitur, ieiunum est ac frigidum: **

HIERONYMI VAN ALPHEN *de eerste allgemeene sendbrief van den apostel Petrus, ontledender wyse verklaard en tot syn oogmerk toegepast*, Vltraiecti MDCCXXXIV. 4. Sequitur auctor methodum analyticam; ea tamen ratione, vt in partitionibus orationis apostolicae nimis adcuratus ac subtilis esse videatur. In additis notis non pauca sunt erudita atque vtilia. ***

3) *Pontificiorum*

IO. BAPTISTAE FOLENGII *commentaria in epistolas Petri*, quibus adiuncta sunt *commentaria in Iacobi et Ioannis primam epistolas*, Lugduni MDLV. 8.

IO. HESSELS *commentarius in priorem epistolam Petri*, Louanii MDLXVIII. 8.

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in vtramque epistolam Petri*, Parisiis MDC. 8.

Vltimum locum adsigno libello, qui titulum praefert: *catechetische vntersuchung der beyden episteln Petri*, Amstelodami MDCCII. 8. quoniam is non omni iure commentariis adnumerari

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 902.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCXVII. *iun.* p. 377. *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 695. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 900.

*** *ibidem* p. 904.

merari potest meque fateri oportet, me nescire auctorem ac quam ille professus fuerit, religionem; istum tamen non praetermittendum esse, existimaui. Alia, quae ibi exhibentur, laudanda sunt; alia autem minus. *

COMMENTARII IN EPISTOLAS IOANNIS

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *commentarius in sancti Ioannis epistolam catholicam, a Iacobo Praeposito, theologiae licentiato et ecclesiae bremensis antistite, quondam exceptus et primum nunc editus ex bibliotheca vitembergensi, cum aliquot Lutheri ad eumdem epistolis*, Lipsiae MDCCVIII. 8. Commentarium hunc in primam Ioannis epistolam *Io. Georgius Neumannus* ex tenebris in lucem produxit ac praefatione notitiam de eo suppeditauit. A quo ille exceptus esse in titulo dicitur, *Iacobus Praepositus* est *Iacobus Sprengerus*, alias *Probst* dictus. Exstat iste etiam germanice. ** Praeter commentarium hunc, alius Lutheri in eamdem Ioannis epistolam, manu ipsius exaratus; nec vnquam editus, ad nos peruenit quumque ille latine quoque conscriptus est, itidem in sermonem germanicum translatus fuit. *** De vtroque commentario hoc alibi plura disserui: *

ANDREAE ALTHAMERI *commentarius in epistolas Ioannis*, Argentorati MDXXI. MDXXVIII. 8.

NICOLAI HEMMINGII *commentarius in epistolas Ioannis*, Vitembergae MDLXIX. 8.

IACOBI BEVRLINI *commentarius in epistolam Ioannis canonicam*, Tubingae MDLXXI. 8.

AEGIDII HVNNII *epistola canonica Ioannis euangelistae et apostoli, perspicua enarratione illustrata*, Francofurti ad Moenum MDLXXXVI. MDXCII. 8. **

 HENRI-

* *vnschuldige nachrichten*, 1702. p. 846.

** in LVTHERI *tomis germanicis lipsiensibus tom.* XI. p. 572. et *halensibus tom.* IX. p. 906.

*** est interpretatio haec in *tomis halensibus tom.* IX. p 1079.

* *praefatione dicti tomi halensis* p. 18. sqq.

** ALTHAMERI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 122. Exstat expositio haec in eius *operum latinor. tomo* IV. p. 952. ac *thesauro apostolico*, quem *Feustkingius* edidit.

HENRICI ECKHARDI *analysis theologica et scholastica epistolae canonicae apostoli Ioannis, sex et decem disputationibus comprehensa*, Giessae MDCIX. 8.

PAVLLI EGARDI *guldenes christenthum, das ist, erste epistel Ioannis erkläret*, Goslariae MDCXXVIII. 8. vbi epistola haec perspicue ac pie explicatur: *

GOTHOFREDI CVNDISII *quaestiones illustres ex prima epistola Ioannis*, septem disputationibus pertractatae, Ienae MDCXLVIII. MDCXCVIII. 4.

CONRADI HORNEII *in epistolas sanctorum apostolorum Ioannis et Iudae expositio litteralis*, Brunsuigae MDCLIV. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *commentarius in primam Ioannis epistolam*, Francofurti et Lipsiae MDCLXXXVII. MDCCVII. MDCCXXVI. 4. Industriam facultatemque, scriptores diuinos feliciter interpretandi, Schmidius praecipue ad id retulit, vt monstraret, epistolam hanc non sine ordine exaratam esse; sed omnia eius capita bene cohaerere. Eam ob rem in vndecim aphorismos illam diuidit hosque itidem in partes; praeterea autem nexum ac vim argumentorum: verborum sensum cum in analysi logica; tum in adnotationibus explicat: **

FRIDERICI RAPPOLTI *theologia aphoristica Ioannis ex epistola prima catholica*, quam *Io. Benedictus Carpzouius* edidit, Lipsiae MDCLXXXVIII. 4. atque adiecit cum *commentationem in epistolam secundam Ioannis de caritate et veritate*; tum *breuem enarrationem in Ioannis apostoli epistolam tertiam*, quae tria scripta, coniunctim postea euulgata, ita composita sunt, vt verbis ac rebus harum epistolarum multam omnino lucem adferant: ***

IO.

* in eius *geistreichen schriften*, quae cum *Speneri* praefatione prodierunt, Francofurti MDCLXXIX. 4. *tom.* I. *part.* 3. p. I.

** *acta eruditorum* MDCLXXXVII. p. 429. TENTZELII *curieuse bibliothec volum.* III. p. 83. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* VI. p. 23. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 905. FABRICII *historia bibliothecae part.* IV. p. 69. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 146.

*** sunt illa in RAPPOLTI *operibus theologicis*, quae cura *Carpzouii* Lipsiae MDCXCIII. 4. in lucem prodierunt, *tom* I. p. I. 613. 675. Exstat quoque in eiusdem CARPZOVII *theologia exegetica* p. 105. *interpretatio epistolae secundae Ioannis.*

IO. GEORG. DORSCHEI *ζητήματα in epiſtolas primam et ſecundam diui Ioannis, diſputationibus* VIII. *edita* a *Io. Nicolao Quiſtorpio*, Roſtochii MDCXCVII. 4. De libri huius auctore, num ille ſit Dorſcheus; an alius, fere dubitatur. Certe ſi *ζητήματα* hæc cum reliquis Dorſchei ſcriptis, maxime exegeticis, conferuntur, habent illa diſſimilitudinem ab his, ſiue ad ingenium, quo valuit Dorſcheus; ſiue ad eius ſcribendi rationem reſpicias: *

CHRISTOPHORI SONNTAGII *hypomnemata miſcellanea in poſteriores duas Ioannis theologi epiſtolas*, Altorfii MDCXCVIII. 8. quæ diſputationes academicas comprehendunt, more ſcholaſticorum; nec ſatis perſpicue ſcriptas: **

PHILIPPI IACOBI SPENERI *Ioannis erſte epiſtel, nach ihrem wortuerſtand, von verſicul zu verſicul, ſamt ausgezogenen lehren vnd lebensregeln, auch einer völligen paraphraſi erkläret*, Halæ MDCXCIX. MDCCXI. 4. qui liber laude ac commendatione dignus eſt. Monſtrauit Spenerus vti in aliis ſcriptis ſuis; ita in hoc quoque egregiam facultatem, litteras ſacras interpretandi, atque operam in eo præcipue poſuit, vt ſenſum litteralem epiſtolæ huius perſpicue atque adcurate, ſine adparatu eruditionis philologicæ ac criticæ, oſtenderet ac quæ iſta continentur, dogmata fidei ac vitæ enarraret: ***

IO. HENRICI FEVSTKINGII *commentarius in ſecundam ac tertiam epiſtolam Ioannis*, Vitembergæ MDCCVII. fol. qui non ſeparatim; ſed coniunctim cum AEGIDII HVNNII *commentariis in epiſtolas Paulli* prodiit: *

BERN. WALTHERI MARPERGERI *neue, grundliche vnd erbauliche auslegung der erſten epiſtel Ioannis*, Noribergæ MDCCX. 4. cui expoſitioni magna eaque iuſta ac debita laus tribuitur. Multum enim ſe illa commendat variis virtutibus,

---

* FECHTII *præfatio* ad DORSCHEI *commentarium in quatuor euangeliſtas* p. 122. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 905. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 149.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 980.

*** *ibidem* p. 909.

* in HVNNII *theſauro apoſtolico*, cura *Feuſtkingii* edito, Vitembergæ MDCCVII. fol.

tutibus, quum auctor non solum adcurate atque erudite ostendit, quid Ioannes significare voluerit; sed etiam viam monstrat, dicta illius ad studia veritatis ac sanctimoniæ adhibendi. Complectitur tamen liber hic explicationem trium priorum tantum capitum epistolæ primæ Ioannis: *

IOACHIMI LANGII *exegesis epistolarum Ioannis, qua, superuacuis omissis, præter ostensam singulorum membrorum συνάφειαν et analysin, cuiuslibet loci vocisque et locutionis genuinus sensus; nec non emphasis ac parallelismus secundum fontem græcum solide ac perspicue eruuntur ac proponuntur*, Halæ MDCCXIII. 4. et iterum cum eiusdem *exegesi epistolarum Petri ac dissertationibus* variis, ibidem MDCCXXXIV. fol. Qualem commentandi rationem Langius adhibuerit, titulus satis indicat. Ea nimirum ea, quam sequitur ille in *exegesi epistolarum Petri*, antea commemorata; ita autem haud quidquam prætermisit, quod ad optimam ac perutilem interpretationem pertinet: **

MICHAELIS CHRISTIANI RVSMEYERI *neue erklärung der drey schönen briefe des apostels Ioannis, worinnen der text gründlich vntersucht, nach der wahrheit zur gottseeligkeit ausgelegt vnd hauptsächlich die bisher von vielen vergeblich gesuchte richtige ordnung gezeiget wird*, Hamburgi MDCCXVII. 4. Præfationem præ se fert *Io. Alberti Fabricii*, qui ea notitiam interpretum epistolarum Ioannis suppeditat atque expositionem Rusmeyeri merito laudat, tamquam opus, ad dictas litteras recte intelligendas atque ad exercitationem vitæ sanctioris apte compositum. Fuerunt, quibus commentarius hic non penitus se probauit. Edidit AVG. BOYSEN *warnung vor Mich. Christ. Rusmeyeri erklärung der episteln Ioannis*, MDCCXXIV. 4. *** quæ autem reprehendit, ea vel vera sunt; vel nullius momenti atque ita comparata, vt de illis

* *vnschuldige nachrichten*, 1710. p. 292. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 912.

** *actor. eruditor. supplement. tom.* VI. p. 97. ALETHAEI *bericht von commentariis vber die schrift part.* III. p. 65. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1734. p. 689. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 907.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1725. p. 128.

3) *Pontificiorum*

APTISTAE FOLENGII *commentaria in primam* *olam*, Venetiis MDXLVI. 8. quae licet non singu- one atque vtilitate se commendent; attamen non da sunt, vel eam ob caussam, quia laudabilia ve- imonia complectuntur: *

ERI *enarrationes in priorem Ioannis epistolam*, at- *euangelium*, quae saepius prodierunt, Moguntiae Parisiis MDLII. Lugduni MDLIII. MDLVIII. Lo- DLIX. Lugduni MDLXIII. Parisiis MDLXIX. 8. Mo- MDLXXII. Romae MDLXXVII. fol. Praeter quas edi- sunt aliae; taceo autem de illis. Quum in commen- essent, quae ecclesiae romanae minus fauere vide- mutatus ac deprauatus ille fuit hancque ob rem CRASHAW edidit: *romisch forgeries and falsifications* *rs, instanced in Ferus his commentary on the first* *f saint Iohn*, Londini MDCVI. 4. **

HESSELS *commentarius in priorem epistolam Ioannis*, MDXCIX. 8.

4) *Socinianorum*

VSTI SOCINI *commentarius in primam epistolam Ioan-* sub nomine *Vrbeuetani* editus a *Valentino Smalcio*, iae MDCXIV. 8. ***

ONAE SLICHTINGII *commentarius in epistolas Io-* *

COMMENTARII IN EPISTOLAM IACOBI

1) *Lutheranorum*

NDREAE ALTHAMERI *neue auslegung der epistel Ia-* Argentorati MDXXVII. 8.

10.

ung von alten und neuen theolog. sachen, 1734. p. 14.

de: TAYLOR in *collection of polemical discourses* p. 456.

t in eius *operum tomo* I. p. 156. adde: SANDII *bibliothecam* *trinitariorum* p. 75.

eius *commentariorum posthumorum tomo* II. p. 369.

NATHAN. HARDY *the first generale epistle of saint Iohn unfolded*, Londini MDCLIX. 4.

SAMVEL. SMITHI *exposition on the second epistle of saint Iohn*, Londini MDCLXIII. 8.

IO. CREYGHTONI *de drie send-brieuen van den heiligen Ioannes en die van den heiligen Iacobus, ontleedet en schriftmaatig verklaart*, Franeckeræ MDCCIV. 4. Auctor ex eorum numero est, qui in scripturæ sacræ interpretatione Coccelum sequuntur. Ad epistolas Ioannis illustrandas multa adtulit, quæ ingenium et eruditionem monstrant lectioneque digna sunt: *

GVIL. WHISTONI *commentary on the three catholik epistles of saint Iohn*, Londini MDCCXIX. 8. Exhibetur versio anglica cum locis parallelis ac notis; ad illam autem paraphrasis adposita est. Adfirmat nonnulla Whistonus, quæ singularia atque ingenii eius animique propria sunt. Qui cognouit, eum ad arianos recentioris ætatis se adiunxisse, illi haud mirum videbitur, egregium Ioannis testimonium de trinitate omissum fuisse: **

ABR. TGILDE *de drie algemeyne send-briefen des apostels Ioannes verklaart*, Delphis MDCCXXXVI. 4.

GEORGII BENSONI *paraphrase and notes on the three epistles of saint Iohn, attempted in imitation of mr. Lockes manner*, Londini MDCCXLIX. 4. *** et cum reliquis epistolis catholicis MDCCLVI. 4. quem librum iam supra recensui.

Adiungo interpretem ex *Arminii* familia, SIMONEM EPISCOPIVM, cuius exstant: *lectiones sacræ in primam epistolam catholicam apostoli Ioannis*, quæ satis copiosæ, perspicuæ atque eruditæ sunt; propter has autem virtutes lectione dignæ. Ad hanc tamen iudicium adhibendum est. *

3) *Ponti-*

* *acta erudítor.* MDCCV. p. 269. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 916. *vnschuldige nachrichten*, 1705. p. 430.

** *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* IV. p. 353.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* IV. p. 260.

* locum obtinuerunt in eius *operum theologicor. volum.* II. *part.* I. p. 173.

3) *Pontificiorum*

IO. BAPTISTAE FOLENGII *commentaria in primam Ioannis epistolam*, Venetiis MDXLVI. 8. quae licet non singulari eruditione atque vtilitate se commendent; attamen non contemnenda sunt, vel eam ob caussam, quia laudabilia veritatis testimonia complectuntur: *

IO. FERI *enarrationes in priorem Ioannis epistolam*, atque in eius *euangelium*, quae saepius prodierunt, Moguntiae MDL. fol. Parisiis MDLII. Lugduni MDLIII. MDLVIII. Louanii MDLIX. Lugduni MDLXIII. Parisiis MDLXIX. 8. Moguntiae MDLXXII. Romae MDLXXVII. fol. Praeter quas editiones, sunt aliae; taceo autem de illis. Quum in commentario hoc essent, quae ecclesiae romanae minus fauere videbantur, mutatus ac deprauatus ille fuit hancque ob rem GVIL. CRASHAW edidit: *romisch forgeries and falsifications of authors, instanced in Ferus his commentary on the first epistle of saint Iohn*, Londini MDCVI. 4. **

IO. HESSELS *commentarius in priorem epistolam Ioannis*, Duaci MDXCIX. 8.

4) *Socinianorum*

FAVSTI SOCINI *commentarius in primam epistolam Ioannis*, sub nomine *Vrbeuetani* editus a *Valentino Smalcio*, Racouiae MDCXIV. 8. ***

IONAE SLICHTINGII *commentarius in epistolas Ioannis*. *

COMMENTARII IN EPISTOLAM IACOBI

1) *Lutheranorum*

ANDREAE ALTHAMERI *neue auslegung der epistel Iacobi*, Argentorati MDXXVII. 8.

IO.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1734. p. 14.

** adde: TAYLOR in *collection of polemical discourses* p. 456.

*** est in eius *operum tomo* I. p. 156. adde: SANDII *bibliothecam antitrinitariorum* p. 75.

* in eius *commentariorum posthumorum tomo* II. p. 369.

IO. WINCKELMANNI *explicatio breuis epistolae Iacobi*, Giessae MDCVIII. 8. *

CASPAR. ERASMI BROCHMANDI *in canonicam et catholicam Iacobi epistolam commentarius*, Hafniae MDCXLI. 4. Francofurti MDCLVIII. fol. ** Hafniae MDCCVI. 4. qui ad explicandam epistolam hanc non sine fructu consuli potest. Explicat auctor verba ac res apostoli docte ac diligenter: ostendit ordinem ac coniunctionem orationis adduciteque aliorum interpretum sententias ac quae falsae sunt, eas refellit: ***

SEBASTIANI SCHMIDII *fasciculus disputationum analytico-paraphrasticarum super epistolam Iacobi: epistolam Paulli ad Ephesios: sermonem christi in monte: canticum Zachariae*, Argentorati MDCLXXXV. MDCXCIX. 4.

IO. ANDREAE GRAMMLICHII *anmerckungen vber die episteln Petri, Ioannis, Iacobi vnd Iudae*, Stuttgardiae MDCCXXI. 8.

CHRISTIAN. TOBIAE DAMMII *brief des apostels Iacobus, von neuen vbersezt vnd mit einigen anmerckungen, nebst einem anhange erläutert*, Berolini MDCCXLVII. 8. Notae, quibus opusculum hoc instructum est, constant maxime liberiore interpretatione; in adpendice autem rationem reddit auctor versionis suae de quibusdam locis: *

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung des briefes Iacobi*, Halae MDCCL. 4. Complectitur liber hic recitationes, quibus Baumgartenius epistolam Iacobi interpretatus est, easque cura *Io. Georgii Kirchneri* rite dispositas ac connexas. ** Addi potest: IO. HENRICI MICHAELIS *introductio in Iacobi epistolam*, Halae MDCCXXII. 4.

2) *Refor-*

* quae translata est in HVNNII *thesaurum apostolicum*, supra enarratum.

** editio haec addita est auctoris *systemati vniuersae theologiae*, Vlmae MDCLVIII. fol.

*** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 151. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 917.

* *nachrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* VI. p. 309.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 759.

2) *Reformatorum*

IO. MAYERI *exposition on the epistle of saint Iames*, Londini MDCXXIX. 4

IACOBI LAVRENTII *sancti apostoli Iacobi epistola catholica, perpetuo commentario explicata, vna cum partitione cum generali singulorum capitum; tum speciali singulorum versuum; nec non cum obseruatione doctrinarum ex singulis versibus*, Amstelodami MDCXXXV. MDCLXII. 4. vbi praecipue ea dicta sunt, quae ad vitam moresque hominum pertinent:

THOMAE MANTONI *commentary on the epistle of Iames*, Londini MDCLIII. 4.

DOMINICI GOLTZII *de algemeene sendbrief des apostels Iacobi, schriftmatig verklaart*, Amstelodami MDCXCVIII. 4. qui commentarius ita compositus est, vt ab eo, si consulatur, vtilitas exspectanda sit: *

IO. SMITHI *vitbreiding van den algemeenen sendbrief van den apostel Iacobus*, Amstelodami MDCXCVIII. 4. **

THEODORI ANTONIDIS *schriftmaatige verklaringe ouer den algemeenen sendbrief van den apostel Iacobus*, Leouardiae MDCXCIX. 4. quo libro auctor nonnumquam ingenio suo nimis indulsit ac statuit nonnulla contra communem opinionem. Habentur tamen in illo, quae erudite adnotata sunt atque epistolae Iacobi lucem praebent: ***

IO. CREYGHTONI *de drie send-brieuen van den heiligen Ioannes en die van den heiligen Iacobus, ontleedet en schriftmaatig verklaart*, Franeckerae MDCCIV. 4. quem librum iam antea recensui:

GEORGII BENSONII *paraphrase and notes on the epistle of saint Iames*, Londini MDCCXXXVIII. 4. et cum reliquis epistolis catholicis, ibidem MDCCXLIX. MDCCLVI. 4. * Latine scriptum hoc reddidit, notis eruditis auxit ac sub titulo: *para-*

* *boekzaal van Europe* MDCXCVIII. *part.* 2. p. 317. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 919.

** *ibidem* p. 920.

*** *ibidem* p. 921.

* *acta eruditorum* MDCCXLII. p. 7.

paraphrasis et notae philologicae atque exegeticae in epistolam Iacobi, iuris publici fecit *Io. David Michaelis*, vna cum praefatione *Sigismundi Iacobi Baumgartenii*, Halae MDCCXLVII. 4.* Quas Bensonius, Lockium imitatus, composuit, paraphrases in epistolas apostolicas supra memoraui:

HENRICI HEISEN *nouae hypotheses interpretandae felicius epistolae Iacobi apostoli, septem et viginti dissertationibus adsertae*, Bremae MDCCXXXIX. 4. Opus hoc praebet nobis adparatum eruditionis, non solum sacrae; sed etiam profanae, ac probat simul auctoris iudicium. Attamen non complectitur iustum commentarium totius epistolae Iacobi. Postquam enim de epistolae huius diuinitate expositum est, quaedam tantum loca, voces eorum ac dictiones, praecipue capitis primi, explicantur. Nomen *hypothesium nouarum* libro huic datum est, quia auctor persuasit sibi, se multa dixisse, quae ab aliis interpretibus vel omissa; vel non satis explanata fuerint; hanc autem ob caussam ista veluti noua protulisse: **

IO. HENRICI IANSONII *de algemeene brief van den apostel Iacobus verklaart en toegepast*, Groeningae MDCCXLII. 4.

3) *Pontificiorum*

IO. BAPTISTAE FOLENGII *commentarius in epistolas Iacobi, Petri ac Ioannis priorem*, Lugduni MDLV. 8.

IACOBI LOGENHAGENII *adnotationes in epistolam canonicam Iacobi*, Antuerpiae MDLXXI. 8. ibidem MDLXXII. 12.

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in epistolam Iacobi*, Parisiis MDXCIX. 8.

IO. ANDREAE BRACCHI *commentarius in epistolam Iacobi*, Parisiis MDCV. 4.

PETRI STEVARTII *commentarius in epistolam Iacobi*, Ingolstadii MDCX. 4.

BALTHAS. PAEZII *commentaria in epistolam Iacobi*, Antuerpiae MDCXVII. MDCXXIII. Lugduni MDCXX. 4.

IO.

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* II. p. 286. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1746. p. 596

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 922. *acta eruditor.* MDCCXLIII. p. 255. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen* 1744. p. 440.

IO. LORINI *commentarius in catholicas Iacobi et Iudae apostolorum epistolas*, Coloniae MDCXXIII. fol.

COMMENTARII IN EPISTOLAM IVDAE

1) *Lutheranorum*

MARTINI LVTHERI *auslegung der epistel Iudae*, Vitembergae MDXXIV. 4. et 8. qui commentarius quum coniunctim cum expositione posterioris epistolae Petri lucem adspexit, iam antea notitiam illius dedi:

GEORGII ROSTII *commentarius in epistolam Iudae*, Rostochii MDCXXVII. 4.

IO. STVMPFII *explicatio epistolae Iudae*, Coburgi MDCXXVII. 8.

IO. GERHARDI *adnotationes posthumae in epistolam Iudae, cum analectis* filii, *Io Ernesti Gerhardi*, Ienae MDCXLI. MDCLX. MDCLXV. 4. quae quamuis iterum atque iterum litteris descriptae fuerint; illae tamen non magnae sunt adcurationis ac satis probant, Gerhardum eas exarasse non ad publicum; sed priuatum auditorum vsum: *

ABR. CALOVII *epistola Iudae, analytice, exegetice et polemice explicata*, Vitembergae MDCLIV. MDCCXIX. 4.

FRIDERICI RAPPOLTI *obseruationes philologicae in epistolam Iudae*, Lipsiae MDCLXXV. 4. quae eruditae sunt: **

SAMVELIS POMARII *plenus et perspicuus in epistolam Iudae catholicam commentarius e praelectionibus publicis, in academia vitembergensi propositis*, Vitembergae MDCLXXXIV. 8. Scriptus ille est exegetice, dogmatice ac polemice ac quamuis non magnam vtilitatem promittat; minus tamen contemni debet: ***

CHRISTOPHORI SAMVELIS MARTINI *commentarius exegetico-porismaticus super Iudae apostoli epistolam catholicam*, Lipsiae MDCXCIV. 4. et sub titulo: *Iudas apostolus illustratus; siue noua commentatio in epistolam Iudae catholicam*

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 892. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 161.

** sunt illae in eiusdem *operum theologicor.* tomo I. p. 815.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 984.

cam, Lipsiæ MDCCXXVII. 4. quæ noua quidem editio esse videtur; re ipsa autem non est. Liber enim minus denuo descriptus fuit; sed mutatam tantum inscriptionem accepit, vt per fucum hunc plures illius emtores fierent. Commentarius ipse non vituperandus; sed laudandus est. Auctor non mediocri studio in vim vocum ac dictionum inquisiuit: quid de aliorum interpretum sententiis sit statuendum, iudicauit: singulis versibus ea subiunxit, quæ ex apostoli verbis consequuntur: multorum scriptorum adduxit testimonia. Præfationem præmisit *Io. Benedictus Carpzouius* de duplici genere interpretandi scripturam sacram: *

IO. FECHTII *Iudæ epistolæ catholicæ, in qua certaminis fidei aduersus impietatem idea repræsentatur simulque recentissimorum scriptorum circa interpretationem epistolæ errores deteguntur ac confutantur, exegetica expositio*, Rostochii MDCXCVI. 4. quæ est disputatio academica: **

IO. GEORGII DORSCHEI *fragmentum commentarii in epistolam Iudæ*, vna cum BRAND. HENRIC. GEBHARDI *in epistolam Iudæ integra commentatione, in qua præcipue orientales epistolæ versiones examinantur*, Francofurti et Lipsiæ MDCC. 4. Vtrumque scriptum coniunctim iuris publici fecit *Io. Fechtius* ac præter præfationem de neglecto scripturarum sacrarum studio, græcorum testimoniorum interpretationem ac notas nonnullas adiecit. In DORSCHEI *fragmento* quatuor primi tantum versus illustrantur ac quæ adiuncta est, GEBHARDI *commentatione* versiones æthiopica, arabica ac syriaca cum Iudæ textu græco conferuntur, ita vt huic lux adferatur: ***

IO. HENRICI FEVSTKINGII *commentarius in epistolam Iudæ*, Vitembergæ MDCCVII. fol. *

FRI-

* *acta eruditor.* MDCXCIV. p. 280. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 923.

** ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 153.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1702. p. 494. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 923. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 153. FECHTII *præfatio ad Dorschei commentarium in quatuor euangelistas* p. 163.

* prodiit ille non separatim; sed translatus in HVNNII *thesaurum apostolicum*, dicto anno editum.

FRIDERICI WEISSII *commentatio in epistolam Iudae*, Helmstadii MDCCXXIII. 4. quae est disputatio, ab auctore publice defensa. Singula fere verba epistolae huius ibi explicantur: *

HENRICI ANDREAE WALTHERI *exegesis epistolae apostoli Iudae*, Guelpherbyti MDCCXXIV. 4. Disserit Waltherus de scriptore epistolae Iudae eiusdemque auctoritate canonica: exhibet illius analysin atque expositionem omnium, quae apostolus exarauit, vna cum porismatibus ac refutatione aduersariorum: **

GVIL. CHRISTOPHORI BVCHNERI *erbauliche erklärung des sendschreibens Iudae an die gemeinde gottes*, Erfordiae MDCCXXVII. 4. quae interpretatio caret quidem adparatu philologico ac critico; plana tamen ac perspicua est sufficitque ad epistolam hanc, breuiter et facile intelligendam: ***

Versuch einer neuen entsiegelung der epistel Iudae, Brunsuigae MDCCXXXI. 4. qui liber sine nomine quidem auctoris prodiit; eum autem esse IACOB. FRIDERICVM REIMMANNVM, ipse testatur. * Ad epistolam hanc adcurate explicandam lucem etiam praefert: IO. SALOM. SEMLERI *commentatio critica de potioribus variantibus lectionibus in epistola Iudae*, Halae MDCCXLVIII. 4.

2) *Reformatorum*

LAMBERTI DANAEI *commentarius in epistolas Ioannis et Iudae*, Geneuae MDLXXXV. 8.

FRANCISCI IVNII *perbreues notae in epistolam Iudae apostoli*, Lugduni Batauorum MDXCIX. 8. **

ANDREAE WILLETI *commentarius in epistolam Iudae*, Londini MDCIII. Cantabrigiae MDCXIV. fol.

* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1724. p. 892.

** *ibidem*, 1729. p. 115.

*** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VII. p. 269. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 753.

* *accessionib. ad catalog. bibliothec. theolog.* p. 214.

** exstant in *operum eius theologicor. tom.* I. p. 1655.

GVIL. PERKINSI *expositio in epistolam Iudae:* *

PHILIPPI PAREI *commentarius in epistolam Iudae*, Francofurti MDCXXVI. 4. **

THOMAE MANTONI *notes on the epistle of Iude*, Londini MDCLVIII. 4.

HVGONIS BROVGHTONI *expositio epistolae Iudae*, anglice, Londini MDCLXII. ***

ANTONII GRELOTI *commentarius in epistolam Iudae catholicam*, Lugduni Batauorum MDCLXXVI. 4.

IO. VERRYNI *commentarius in epistolam Iudae catholicam*, Lugduni Batauorum MDCLXXVII. 4.

IO. VISSCHERI *verklaaring des sendbriefs Iudas*, Amstelodami MDCLXXXI. Germanice quoque prodiit, sub titulo: *larue des scheinglaubens vnd der heucheley, in erklärung der epistel Iudae*, Bremae MDCCXLIV. 4.

PHILIPPI IO. TILELMANNI *dicti* SCHENCK *commentarius in Iudae catholicam epistolam*, Marpurgi MDCXCIII. 8. in qua epistolae huius interpretatione auctor ita versatus est, vt postquam de titulo eius disseruit, analysin, paraphrasin atque explicationem verborum ac rerum conscriberet ac simul vsum harum litterarum ad pietatis studia monstraret. Accesserunt dissertationes: prima de *agapis veterum christianorum*: secunda de *communione peregrina* ac tertia de *oblatione sine communione*, quae eruditae sunt ac librum hunc praecipue commendant: *

THEODOR. ANTONIDIS *schriftmatige verklaringe ouer den tweden sendbrief van Petrus en de Iudas*, Leouardiae MDCXCVII. 4. quem librum supra adduxi ac simul germanicam eius interpretationem memoraui:

SAMVE-

* est in eius *operibus*, quae prodierunt anglice, Cantabrigiae ab anno MDCI. Geneuae MDCXI. MDCXXIV. MDCLXVIII. belgice MDCLXII. fol.

** locum obtinuit in DAVIDIS PAREI *operum tomo* I. Geneuae MDCL. fol.

*** in *operibus* eius, Londini MDCLXV. fol.

* *acta eruditor.* MDCXCIV. p. 368. TENTZELII *monatliche vnterredungen* 1690. p. 977. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 155.

SAMVELIS SZATTMAR NEMETHI *epistola Iudae explicata*, Franeckerae MDCC. 4. qui commentarius breuis quidem est; obscuriora tamen epistolae huius loca diligenter illustrantur. Docte disputat Nemethus de auctore ipsius epistolae: *

HERMANNI WITSII *commentarius in epistolam Iudae*, Lugduni Batauorum MDCCIII. 4. qui docte, eleganter ac perspicue conscriptus est hancque ob caussam prae aliis generis huius scriptis commendari debet: **

IO. CREYGHTONI *de brief van den apostel Iudas, ontleedet en schriftmaatigh; doch kortelyk verklaart en uytgebreydt*, Harlemi MDCCXIX. 4. Expositio haec breuis quidem est; attamen etiam solida ac docta. De rebus futuris, antichristo nimirum romano, Iudam praedixisse, auctor existimat et antequam ad ipsam epistolae explicationem accedit, diuinam eius auctoritatem probat. ***

3) *Pontificiorum*

RAPHAELIS MAFFEI *explanatio in epistolam Iudae*, Venetiis MDLXXVI. 8.

PETRI MARTINEZ DE BREE *enarratio in Iudae canonicam epistolam*, Saguntiae MDLXXXII. 4.

FRANCISCI FEVARDENTII *commentarius in epistolam Iudae*, Coloniae MDXCV. 8.

HENRICI LANCELOTTI *exegesis theologica et moralis epistolae canonicae Iudae*, Antuerpiae MDCXIII. MDCXXVI. 8.

IACOBI BOVLDVCII *commentaria in epistolam Iudae*, Parisiis MDCXX. 4.

ANTONII NICOLAI DV BOIS *catholica Iudae epistola, ad sensum litteralem ordinate explicata et illustrata*, Parisiis MDCXLIV. 8.

* *memoires de Treuoux* MDCCII. *mart.* p. 199.

** exstat commentarius hic in auctoris *meletematibus leidensibus*, dicto loco atque anno editis, p. 449. confer: ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* V. p. 223.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 925.

COMMENTARII IN APOCALYPSIN IOANNIS

1) *Lutheranorum*

Commentarius in apocalypsin, ante centum annos editus, Vitembergæ MDXXVIII. 8. Plerique eruditorum virorum suspicantur, IO. HVSSVM libelli huius auctorem esse; nec sine probabilitate firmiore. Multa veritatis testimonia illo continentur ac romanum episcopum esse antichristum vaticiniaque apocalypseos ad regimen eius spectare, pronuntiatur. Lutherus commentarium hunc iuris publici fecit ac præfationem præmisit. Non absque omni iure adnumerari iste potest expositionibus lutheranorum; aut euangelicorum. Libellus ipse inter scripta rariora locum obtinuit: *

FRANCISCI LAMBERTI *exegeseos in sanctam diui Ioannis apocalypsin libri* VII. *in academia marpurgensi prælecti*, Marpurgi MDXXVIII. 8. Basileæ MDXXXIX. 8. qui itidem rariores sunt ac quamuis non singulari eruditione atque adcuratione se commendent; minus tamen contemni debent: **

PETRI ARTOPOEI *apocalypsis sancti Ioannis, breuiter iuxta eius effectum explicata*, Basileæ MDLXIII. 8.

DAVIDIS CHYTRAEI *commentarius in apocalypsin Ioannis*, Vitembergæ MDLXIII. 8 Præter quam primam editionem, aliæ memorantur, Vitembergæ MDLXXI. MDLXXV. 8. Rostochii MDLXXXI. 4. Adducitur etiam interpretatio germanica, Rostochii MDLXVIII. MDLXXXIV. 4. eam autem omnino prodiisse, adfirmare haud possum: ***

NICO-

* notitia commentarii huius haurienda est: ex PLACCII *theatro anonymorum cap* II. *num*. 633 p 76. STOSCHII *catalogo rariorum in apocalypsin Ioannis commentariorum*, qui est in *symbolis litterariis bremensibus tom* I. p. 562. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom*. I. p. 409. WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 145. VOGTII *catalogo librorum rariorum* p. 39. GERDESII *florilegio libror. rarior*. p. 19. editionis tertiæ.

** STOSCHIVS *dicto loco* p. 565. IKENIVS *ibidem* p. 573. GERDESIVS *florileg. libror. rarior*. p. 117. VOGTIVS *catalogo librorum rarior* p. 393 Ipse liber recensetur in STRVVII *bibliotheca antiqua* anni MDCCV. p. 459.

*** SCHVTZIVS *vita Chytræi libr*. I. p. 261.

NICOLAI SELNECCERI *erklärung der offenbarung Ioannis vnd des propheten Daniels*, Ienæ MDLXVII. MDLXVIII. MDCVIII. 4.

IO. FVNCKII *gründliche erklærung der offenbahrung Ioannis, herausgegeben durch Michael Sachsen*, Francofurti ad Mœnum MDXCVI. qui liber in scriptis rarioribus numeratur: *

IO. WINCKELMANNI *commentarius in apocalypsin*, Francofurti MDC. MDCIX. Lubecæ MDCXV. 8. **

BALTHAS. RICHTERI *buch der heimlichen offenbarung Ioannis vom zustand der christlichen kirche auf erden*, Lipsiæ MDCII. 4.

MATTHIAE HOE AB HOENEGG *commentariorum in Ioannis apocalypsin libri* VIII. *fide, qua fieri potuit, maxima et diligentia adcurata, plurimorum auctorum, veterum et recentiorum, collatis et adhibitis scriptis concinnati*, cuius operis tomus prior lucem adspexit Lipsiæ MDCX. posterior MDCXL. 4. post quam primam editionem id iterum prodiit, Lipsiæ et Francofurti MDCLXXI. fol. cum *Martini Geieri* præfatione. Apud nostrates illud in non mediocri existimatione est atque inter optimos commentarios in apocalypsin Ioannis refertur. Negari nequit, Hoeum acerbe contra curiæ romanæ addictos scripsisse; excusandus tamen ille est ac cogitari debet, aduersarios asperius doctores ecclesiæ nostræ tractasse: ***

DANIELIS CRAMERI *offenbarung Ioannis, samt einer richtigen erklærung so wohl wegen historischen erfüllung; als aller vnd ieder hierin enthaltenen geheimnis*, Stetini MDCXVIII. 4.

IO. CLVVERI *primum diluculum apocalypticum; oder erstes morgenlicht der offenbarung Ioannis*, Goslariæ MDCXX. 8. Post mortem eius integrum opus prodiit, sub titulo: *diluculum apocalypticum; seu commentarius posthumus in apostoli*

* VOGTII *catalogus libror. rarior.* p. 294.
** exstat in HVNNII *thesauro apostolico*, cuius supra notitiam dedi.
*** FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 46. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 621. BAELII *dictionair. historiqu. et critiqu.* voce: *Hoe.*

stoli et euangelistæ Ioannis apocalypsin, Lubecæ et Stralsundii MDCXLVII. fol.

IO. WOLTERI *guldene arche, darinnen der wahre verstand der offenbahrung Ioannis vnd im propheten Daniel gefunden, mit einer wiederlegung Io. Napeiri in der auslegung der offenbarung Ioannis*, Rostochii MDCXXV. 4. Quæ adducitur, eiusdem expositio itidem germanica *auslegung der offenbarung Ioannis*, Rostochii MDCXXIX. 4. num eadem sit cum memorato libro, vti videtur; an ab eo diuersa, me haud exploratum habere, fateor:

IO. BAAZII *commentarius in apocalypsin Ioannis*, lingua suecica, Calmariæ MDCXXIX. 8. *

IO. GERHARDI *adnotationes in apocalypsin Ioannis theologi, in quibus textus declaratur: quæstiones dubiæ soluuntur: obseruationes eruuntur et loca, in speciem pugnantia, quam breuissime conciliantur*, Ienæ MDCXLIII. MDCLXV. Lipsiæ MDCCXII. 4. Editæ illæ sunt post auctoris mortem, cura *Io. Ernesti Gerhardi*, filii. Non sine fructu legi ac consuli possunt: **

GER. GRAVII *tabulæ apocalypticæ*, Lugduni Batauorum MDCXLVII. fol. Exstat quoque eiusdem *auslegung der offenbarung Ioannis*, Hamburgi MDCLVII. 4. quæ expositio autem sermonibus sacris absoluitur atque ad locum hunc haud pertinet:

HIERONYMI KROMAYERI *commentarius in apocalypsin Ioanneam, sensum litteralem profundissimum secundum leges hermeneuticas summo studio inquirens et consectariis theoreticis ac practicis eumdem illustrans*, Lipsiæ MDCLXII. MDCLXXIV. 4. Satis notus est commentarius hic; nec desunt in eo, quæ merito laudantur; attamen non magna vtilitas ab isto exspectari potest, si quis eum ad adcuratiorem apocalypseos interpretationem adhibere vult: ***

MATTH. HOFFMANNI *chronotaxis apocalyptica*, Ienæ MDCLXVIII. MDCLXXXVII. 4.

* SCHEFFERI *Suecia litterata* p. 72.

** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VI. p. 152.

*** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 926.

IO. SCHINDLERI *delineation des gantzen buchs der offenbarung Ioannis*, Brunsuigæ MDCLXX. 4.

A. B PEGANII *eigentliche erklærung vber die gesichte der offenbarung Ioannis, voll vnterschiedlicher neuer christlicher meynungen*, qui liber Amstelodami; siue Francofurti MDCLXX. ac Sulzbaci MDCLXXVI. 12. prodiisse dicitur. * Exstat ille etiam anglice, sub titulo: *explication of the visions of the reuelation*, Londini 8. ** Quum verum auctoris nomen omissum est, de illo diuersas faciunt eruditi viri coniecturas. Plerique suspicantur, librum hunc a CHRISTIANO KNORRIO A ROSENROTH scriptum esse, non sine probabilitate. *** Alii illum HELMONTIO: alii KOLHANSIO * tribuunt; quod autem nullam veri speciem præ se habet. Quæ eo continentur, illa omnia fere IOSEPHI MEDE *clauis apocalyptica*, postea recensenda, complectitur, nuncque germanice reddita exhibentur: **

CASPAR. HEVNISCHII *synopsis chronotaxeos apocalypticæ Hoffmanni*, Ienæ MDLXXVIII. 4. eiusdem: *hauptschlüssel der offenbarung Ioannis*, Schleusingæ MDLXXXIV. 4. Lipsiæ MDCXCVIII. 8. latine sub titulo: *clauis apocalyptica et ezechielica: illa ad recludendam et intelligendam apocalypsin e manuscripto Matth. Hoffmanni, Macharopæi dicti; hac*

* LE LONG *bibliotheca sacra* p. 896.

** adducitur in catalogo *bibliothecæ bodleianæ part.* II. p. 42.

*** sententiæ huius sunt: HARDT in *notitia vitæ ac scriptorum Knorrii*, quæ in SCHMIDII *sagittarianæ introduct. in historiam ecclesiastic. tom.* II. exstat, p. 18. vbi liber hic *nitidus commentariolus in apocalypsin* adpellatur: DAHLEMANNVS in *dem schauplatz masquirter vnd demasquirter gelehrten* p. 256. LILIENTHALIVS in *dem biblischen archiuario neuen testaments* p. 806. LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 896. WOLFIVS *cur. philolog. et critic. in apocalypsin* p. 374. atque alii apud PLACCIVM *theatro pseudonymor.* p. 489.

* vide: SPENERI *lezte theolog bedencken part.* I. p. 269. MOSHEMII *dissertationem de spiritu propheticæ de christo testante.* Est Kolhansius ille, qui ad quackeros se adiunxit.

** plura de libro hoc tradunt: IKENIVS *schediasmate ad Stoschii catalogum commentariorum rariorum in apocalypsin tom.* I. *symbolar. litterariarum bremens.* p. 586 et STOSCHIVS *analectis ad dictum catalogum tom.* II. *symbol. litterar.* p. 364. SPENERVS *consil. theologic. part.* III. p. 228.

GEORG. FRIDERICI SCHWEIZERI *prophetischer offenbarungs-schlussel; oder erklærung des wortuerstands der offenbarung Ioannis*, Vlmæ MDCCIX. 8.

IO. GVSTAVI REINBECKII *kurtze erörterung des hauptinnhalts der heiligen offenbarung sanct Ioannis, statt des sechzehenden, siebzehenden vnd achtzehenden beytrags der freywilligen hebopfer zur prüfung übergeben*, Berolini MDCCXXII. 8. quæ breuis interpretatio ita conscripta est, vt apocalypsi lucem omnino adferat ac lectione digna sit: *

DAVIDIS ISRAEL. DIMPELII *einleitung in die offenbarung Ioannis, mit beygefugten moralien vnd nutzanwendungen*, Lipsiæ MDCCXXX. 8. Vsus est auctor methodo quæstionum ac responsionum quumque monstraret, se Spenero addictum esse, non omnibus se commendauit. Quæ tradidit de futuris ecclesiæ fatis, ea non penitus adprobari possunt: **

IOACHIMI LANGII *apocalyptisches licht vnd recht, das ist, richtige vnd erbauliche erklærung des prophetischen buchs der heiligen offenbarung Ioannis, darinn nach dem bisher auch bey der euangelischen kirche sehr beliebt gewordenen systemate Vitringiano, nach einem nöthigen vorbericht, erstlich eine ausführliche einleitung vnd nach der exegetischen abhandlung zur mehrern erlæuterung vnd beuestigung des richtigen verstands, eine genaue vbereinstimmung gedachter offenbarung mit den propheten des alten testaments, sonderlich dem Iesaia aus Campegii Vitringæ commentario vber den Iesaiam dargeleget wird*, Halæ MDCCXXX. fol. Ex titulo operis huius, iam enarrato, haud difficulter perspicitur, quæ sit illius ratio. Præstantissimum illud est atque inter optimos apocalypseos commentarios referri debet. Spectare patefactionem hanc diuinam ad feliciora ecclesiæ fata, recte cum Spenero atque aliis nostris ac reformatis doctoribus statuit ac quamuis maxime Vitringam sequatur; nonnumquam tamen ab eo dissentit variasque expositiones exhibet, quæ saltem aptiores ac faciliores videntur. Equidem libri huius iam supra mentionem feci, quum commentarios in scripturam

V

* exstat illa in *dem freywilligen hebopfer volum.* II. p. 467.
** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 1031.

vniuersam recenserem; sigillatim tamen ac copiosius illum loco hoc commemorandum esse, existimaui: *

CHRISTOPHORI ALBERTI LOESECKENII *erklarung der offenbarung Ioannis*, Halæ MDCCXXXI. 4. Auctor commentariorum in libros noui testamenti opus, quod *Georg. Michael Laurentii* susceperat, supplere atque perficere voluit, quumque ille apocalypsin illustrandam aliis reliquisset, ad expositionem eius Lœseckenius accessit ac cum Laurentii eamdem explanandi rationem adhibuit. De iis, quæ de tempore mille annorum prædicta sunt, cum Spenero, Vitringa atque aliis recentioribus consentit, ea nondum euenisse ac meliorem ecclesiæ faciem promissam fuisse: **

IO. ALBERTI BENGELII *erklärte offenbarung Ioannis; oder vielmehr iesu christi, aus dem reuidirten grundtext durch die prophetischen zahlen aufgeschlossen vnd allen, die auf das werck vnd wort des herrn mercken vnd dem, was vor der thur ist, würdiglich entgegen zu kommen, begehren, vor augen geleget*, Stuttgardiæ MDCCXL. et iterum MDCCXLVI. 8. cuius posterioris editionis factæ sunt accessiones quædam atque emendationes. Iudicia virorum eruditorum de libro hoc sunt diuersa. Alii laudant illum: alii reprehendunt; aut in varia vitia saltem, quæ in eo sint, animaduertunt. Diffitendum non est, Bengelium de prædictis temporibus ac rebus coniecturas fecisse, quæ ab aliorum interpretum sententiis ita discedunt, vt non singulari probabilitate se commendent; istum tamen multa capita feliciter illustrasse; nec mediocrem iudicii ingeniique vim ostendisse, itidem iudex æquus atque a partium studio alienus fateri debet: ***

LAVRENTII REINHARDI *chronotaxis noua apocalypseos ioanneæ, noui commentarii in apocalypsin prophetico-historico-dogma-*

* *acta eruditor.* MDCCXXX. p. 257. COLERI *auserlesene theol. bibliothec volum.* IV. p. 881.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 284.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* I. p. 206. *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* V. p. 247. LILIENTHALII *theologische bibliothec tom.* II. p. 1029. *früh aufgelesene fruchte*, 1741. p. 199. LANGII *præfatio* ad interpretationem germanicam SHERLOCKII *verwahrungsmittel gegen das pabstthum*, Halæ MDCCXLI. 8. *altes vnd neues aus dem reiche gottes part.* X. p. 3.

dogmatici, germanica lingua euulgandi, prodromus, Vinariæ MDCCXLI. 4. Quam firma esset chronotaxis hæc, ex commentario promisso videndum fuisset; minus autem ille in conspectum publicum venit: *

IO. CHRISTOPHORI HARENBERGII *erklärung der offenbarung Ioannis*, Brunsuigæ MDCCLIX. 4 qui commentarius multa complectitur, erudite exposita ac lectione digna: **

SAMVEL. BENIAMIN. FEHRII *anleitung zum rechten verstand vnd gebrauch der offenbahrung Ioannis; oder vielmehr iesu christi, aus den schriften bewährter schriftausleger zusammengezogen, mit vberzeugenden grunden deutlich bewiesen, so viel das vergangene betrift, aus der kirchen vnd weltgeschichtskunde hinlænglich erlæutert*, Altenburgi MDCCLXI. 4. opus, magna cum industria elaboratum ac præ multis aliis commentariis in apocalypsin commendandum. Auctor Bengelium præcipue sequutus est ac quæ ille in paullo ante memorata expositione apocalypseos atque aliis scriptis ad librum hunc scripturæ explanandum tradidit, illa recensuit, illustrauit, confirmauit; ea tamen ratione, vt et alios interpretes consuleret: varias diuersasque illorum sententias enarraret ac diiudicaret. Præfationem scripsit *Christianus Augustus Crusius* eamque copiosam atque eruditam. Addi possunt dissertationes ac commentationes de singularibus argumentis, quæ ad ipsam apocalypsin vniuersam spectant: GVSTAVI SCHROEDERI *quod apocalypsis ad Ioannem euangelistam et apostolum referenda sit*, Rostochii MDCXCVII. IO. FECHTII de *canonica apocalypseos auctoritate*, Rostochii MDCCXI. IO. HERMANNI AB ELSWICH de *inscriptione apocalypseos*, Vitembergæ MDCCXV. CHR. AVG. HEVMANNI *analysis apocalypseos* vsque ad caput XIII eo consilio instituta, vt pateat, capitibus XI prioribus ecclesiæ fata ab adscensione christi vsque ad seculum sextum ac decimum; capite vero XII. emendationem sacrorum, Lutheri opera factam, significari. *** Exstat etiam IACOBI FRIDERICI

REIM-

* *nouor. actor. eruditor. supplementor. tomo* v. p. 81.

** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1759. p. 642.

*** translata est illa in eius *Lutherum apocalypticum* p. 1.

REIMMANNI *analysis apocalypseos*, * quae noua; simul autem, vti videtur, paradoxa est. BERN. PETRVS KARLIVS exposuit de *vera ordinis ac temporis apocalypseos ratione.* **

2) *Reformatorum*

THEODORI BIBLIANDRI *commentarius in apocalypsin Ioannis*, Basileae MDXLIX. 8

SEBASTIANI MEYERI *commentarius in apocalypsin*, Tiguri MDLIV. MDCIII. fol.

GVIL. FVLCONIS; siue FVLKII *praelectiones in apocalypsin*, Londini MDLVII. MDLXXIII. 4.

MARTINI BORRHAVSII *commentarius in apocalypsin*, Basileae MDLXI. Tiguri MDC. fol.

ALPHONSI CONRADI, mantuani, *in apocalypsin Ioannis apostoli commentarius*, Basileae MDLXXIV. 8. qua editione et antiquior eaque anni MDLX. 8 memoratur. Sequitur auctor communem sententiam atque apocalypsin in septem visiones diuidit. De numeris, temporibus, populis, quorum in illa mentio fit haud quidquam definit; attamen multa praedicta esse de pontifice romano, antichristo, recte statuit. Quo vtitur, scribendi genus est perspicuum. *** Liber ipse inter scripta maxime rara numeratur: *

IACOBI BROCARDI *interpretatio et paraphrasis libri apocalypseos*, Lugduni Batauorum MDLXXX. MDCX. 8. quae et in sermonem anglicum conuersa sub titulo: *paraphrase vpon the reuelation*, interprete *Iacobo Sandfordio*, prodiit, Londini MDLXXXII. 4.

10.

* subiuncta est eiusdem *ideae compendii theologici*, Hildesiae MDCCXXIV. 8. editae. Exstat illa quoque in *bibliotheca bremensi class.* VII p. 736.

** in *bibliotheca bremensi class.* III. p. 598. adde: ZEROLDI *erklärung der heiligen schrift* p. 549. vbi clauis apocalypticos suppeditatur.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1737. p. 530.

* STOSCHII *catalogus rariorum in apocalypsin commentariorum* in *symbolis litterar. bremens.* tom I p. 568. IKENII *schediasma ad dictum catalogum*, ibidem p. 582. STOSCHII *analecta ad catalogum eumdem*, *ibidem tomo* II. p. 562. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 213.

IO. FOXII *praelectiones et meditationes in apocalypsi Ioannis*, Londini MDLXXXVII. fol. Geneuae MDXCVI. MDCXVIII. 8.

FRANCISCI IVNII *apocalypsis Ioannis apostoli et euangelistae, methodica analysi argumentorum notisque breuibus, ad rerum intelligentiam et catholicae christianae ecclesiae historiam pertinentibus, illustrata*, Heidelbergae MDXCI. Basileae MDXCIX. 8. gallice MDXCII. MDXCVIII. Londini MDXCII. 8.*

CAROLI GALLI *clauis prophetica noua apocalypseos*, Antuerpiae MDXCII. 8.

IO. NAPEIRII *explicatio apocalypseos Ioannis*, quae prodiit primum anglice, Edimburgi MDXCIII. MDCXI. 4. deinde gallice, Rupellis MDCIII. MDCVII. Geneuae MDCXLII. 4. belgice, Middelburgi MDCVII. 8. germanice, Lipsiae MDCXI. Francofurti MDCXV. MDCXXVII. 8. Gerae MDCLXI. 4. Quae multae editiones ac versiones testantur, librum hunc viris eruditis non mediocriter se commendasse. Locum ille sibi fecit in scriptis rarioribus: **

IONAE LE BVY DE LA PERIE *paraphrase et exposition sur l'apocalypse*, Geneuae MDC. MDCLI. 4. Commentarius hic fictum auctoris nomen prae se habet. Latet sub illo PETRVS LAVNAEVS. *** Liber laudatur atque inter scripta rariora refertur: *

RAPHAELIS EGLINI *epilysis apocalypseos sancti Ioannis*, Tiguri MDCI. fol. Hanouiae MDCXI. 4.

ARTHVRI DENT *ruine of Rome, being an exposition on the reuelation*, Londini MDCVII. 4. MDCXXII. 8. MDCXLIV. 4. cuius libri rarior fit mentio:

IO. TAFFINI *exposition de l'apocalypse de saint Iean auec deduc-*

---

* est in eiusdem *operum theologicorum tomo* I. p. 1693.

** IKENII *schediasma de rarioribus in apocalypsin commentariis tom.* I. *symbolar. litterar. bremensium* p. 585. STOSCHII *analecta ad catalogum commentarior. rarior. in apocalypsin ibidem tom.* II. p. 562. SCHELHORNII *vita Philippi Camerarii* p. 181. MARCKII *praefatio commentarii ad apocalypsin.*

*** ANCILLONII *melange critique de litterature tom.* I. p. 167.

IKENIVS et STOSCHIVS *dictis locis tom.* I. *symbolar. litterarior.* p. 586. *tom.* II. p. 564.

deduction de l' histoire et chronologie, Flessingae MDCIX. Middelburgi MDCXIV. 8.

THOMAE BRIGHTMANNI *apocalypsis apocalypseos; siue apocalypsis sancti Ioannis, analysi et scholiis illustrata*, Francofurti MDCIX. 4. MDCXVIII. 8. Heidelbergae MDCXII. 8. anglice Londini MDCXVI. 8. MDCXLIV. 4. Addita est *refutatio Bellarmini de antichristo*, ad quem defendendum ANDREAS EVDAEMON-IOANNES *castigationem in Brightmanni apocalypsin apocalypseos* edidit. Adnumeratur commentarius hic a nonnullis scriptis rarioribus; sine iure autem, vt videtur, quia non semel; sed iterum atque iterum litteris descriptus est ac saepe conspiciendum se praebet. Vtilitatem quidem non singularem iste promittit; attamen non contemni debet: *

LVDOVICI LVCII *notae textuales et exegesis analytica in apocalypsin*, Hanouiae et Francofurti MDCXIII. 8.

PATRICII FORBESII *commentary vpon the reuelation*, Londini MDCXIII. fol. quem commentarium filius, *Io. Forbesius*, latine reddidit notisque illustrauit, Amstelodami MDCXLVI. 4. Adiunxit quoque patris *tractatum apologeticum de legitima vocatione ministrorum euangelii in ecclesiis reformatis* ac *de origine romana ἀποςασίας* et *de antiquitate reformatarum ecclesiarum*. Commentarius ipse breuis quidem est; attamen doctus ac lectione dignus: **

CONRADI GRASERI *plaga regia, hoc est, commentarius in apocalypsin Ioannis, quatenus haec prophetia per decurrentia ecclesiae catholicae secula hucusque impleta est*, Tiguri MDCXIV. 4.

MATTHAEI COTTIERE *expositio perpetua in apocalypsin*, Salmurii MDCXIV. Sedani MDCXXV. 4.

DAVID. PAREI *commentarius in apocalypsin*, Heidelbergae MDCXVII. MDCXXII. 4 ***

IACOBI MONTACVTII *paraphrasis in apocalypsin*, Londini MDCXIX. fol.

* FABRICII *historia bibliothec. part.* VI. p. 391. IKENII *schediasma de rarioribus in apocalypsin commentar. tom.* I. *symbolar. litterar. bremensi.* p. 586. STOSCHII *analecta ad catalog. rarior. commentarior. in apocalypsin ibidem tom.* II p. 563.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 928.

*** FABRICII *histor. bibliothec. part.* III. p. 355.

LVDOVICI DE DIEV *apocalypsis Ioannis, graece et latine, cum animaduersionibus*, Lugduni Batauorum MDCXXVII. 4.

IOSEPHI MEDI *clauis apocalyptica, ex innatis et insitis visionum characteribus eruta et demonstrata, vna cum commentario in apocalypsin*, qui liber sub titulo hoc latine lucem adspexit, Cantabrigiae MDCXXVII. 4. MDCXXIX. 4. MDCXLIX. 4. cui tertiae editioni accessit: *coniectura de gog et magog*. Prodiit etiam opus hoc anglice, inscriptum: *the key of the reuelation with a commentary thereupon*, Cantabrigiae MDCXXXII. MDCXLIII. 4. Londini MDCL. 4. * Egregium illud est atque optimis apocalypseos commentariis adnumerandum, si quaedam excipiantur, quae praecipue ad chiliasmum spectant. Iudicium, eruditionem, studium veritatis auctor abunde monstrauit. Locum obtinuit *clauis* haec inter scripta rariora. ** Praeter eam, MEDVS iuris publici fecit librum, cuius titulus est: *opuscula latina, ad rem apocalypticam spectantia: responsio ad stricturas Danielis Laweni in clauem apocalypticam: responsio ad animaduersiones Ludouici de Dieu in clauem et commentarium apocalypticum: adnotationes in apocalypsin*, Cantabrigiae MDCLII. 4. ***

Explication de l' apocalypse de iesus christ, Lugduni Batauorum MDCXXXIII. qui liber rarus esse dicitur: *

IONAE LE BVX *paraphrasis expositionis apocalypticae*, gallice, Geneuae MDCLI. 4. **

GVIL. COOPERI; siue COWPERI, CVPERI *expositio in apocalypsin*, quae quum anglice prodiisset, translata illa est a *Io. Lamotio* in linguam belgicam atque in lucem exiit, sub titulo: *vytlegging op Ioannis apocalypsis*, Amstelodami MDCLVI.

---

* in iam dictis *symbolis litterariis tom.* 1. p. 568. memoratur editio Cantabrigiae MDCXLI. 12.

** FREYTAGII *analecta de libris rarioribus* p. 585. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 450. *symbolae litterariae bremens. tom.* 1. p. 568. 584. SPENERI *consilia theologic. part.* III. p. 228.

*** scripta MEDI, iam memorata, exstant etiam in eius *operibus*, quae prodierunt eaque anglica Cantabrigiae MDCXLVIII. 4. duobus voluminibus: Londini MDCLXXII. fol. latina Cantabrigiae MDCLII. 4.

* STOSCHII *catalogus rariorum in apocalypsin Ioannis commentariorum*, qui est in *symbolis litterar. bremens. tom.* 1. p. 569.

** recenset illam LE LONG *bibliotheca sacra* p. 659.

MDCLVI. fol. Editus etiam est commentarius hic germanice, MDCLXXI. 8. In existimatione ille est ac sæpe ab interpretibus adducitur:

GVIL. GVILD *commentarius in apocalypsin*, Londini MDCLVI. 8.

OCTAVIANI AMYRALDI *introduction a l' exposition de l' apocalypse*, Hagæ comitum MDCLVIII. 4.

HENRICI A DIEST *analysis apocalypseos exegetica, ex commentario Dauidis Parei cumprimis contexta*, Arnhemiæ MDCLXIII. 4.

HENRICI MORI *visionum apocalypticarum ratio synchronistica, tabulis synchronisticis, vniuersas apocalypseos visiones propheticas continentibus, eximie illustrata*, Londini MDCLXVI. 4. *expositio prophetica septem epistolarum, ad septem ecclesias asiaticas missarum*, anglice, Londini MDCLXIX. 8. Addi potest eiusdem *synopsis prophetica; siue compendiosus prospectus in sacrarum scripturarum vaticinia de antichristo venturo*, quum multa ibi dicta sunt, quibus Morus apocalypsi lucem adferre voluit. * Minus iste omnibus se commendauit: immo nactus est aduersarios, id quod haud mirum est. Coniecturas interdum fecit, a probabilitate alienas, iisque nimium tribuit. Pauci eam ob rem fuerunt, qui omnes labores eius, apocalypseos caussa susceptos, laudarent. Defensus fuit a se ipso; aut ab alio, qui nomen suum omisit, in opusculo, inscripto: *an answer to seueral remarks vpon dr. Henry More his expositions of the apocalypse and Daniel*, Londini MDCLXXXIV. 4. **

ANTONII GRELLOTI *prodromus in Ioannis apocalypsin, in quo hactenus minus bene intellecta explicantur*, Lugduni Batauorum MDCLXXV. 4. Constituerat auctor, integrum iustumque commentarium in apocalypsin euulgare; antequam autem ille in lucem exiret, *prodromum* hunc edidit, vt ex eo intelligeretur, quid ab ipso commentario exspectandum esset. Minus ille in conspectum publicum venit,

 for-

* scripta hæc exstant in eius *operibus theologicis*, Londini MDCLXXV. fol. editis. Quæ Morus antea anglice euulgauerat, ea ipse latine reddidit.

** *acta eruditorum* MDCLXXXV. p. 119.

fortasse eam ob caussam, quoniam nullus bibliopolarum ad id adduci potuerit, vt ad librum hunc describendum sumtus suppeditaret. Ex *prodromo* patet, Grellotum fuisse virum doctissimum ac litterarum peritissimum. Multas voces ac dictiones ex Ebræorum scriptis illustrauit ac de apocalypseos auctore, sensu mystico, difficultate, variis lectionibus, interpretibus similibusque argumentis præfatus est. Chiliasticas tamen sententias tuetur: *

IAMESII DVRHAMI *commentary upon the book of reuelation*, Edimburgi MDCLXXX. 4. qui liber commentariis melioris notæ adnumerandus est. Postquam auctor textum interpretatus est de ipsis vaticiniis secundum diuersa eorum tempora distincte exponit atque ostendit ex historia, alia illorum iam euenisse; de aliis autem, quorum res nondum acciderint, modeste coniecturas adfert atque vbique eruditionem ac iudicium monstrat: **

NICOLAI MVLERII *vaticinia Pathmi elucidata; seu reuelationum propheticarum diuinæ apocalypseos Ioannis explicatio plana et facilis*, Harderuici MDCLXXXIV. 4. duobus voluminibus. Antea prodiit eiusdem *exegesis in posteriora capita apocalypseos*, ibidem MDCLXXXII. 12.

IO HENRICI HEIDEGGERI *in diui Ioannis theologi apocalypseos prophetiam de Babylone magna diatriba*, Lugduni Batauorum MDCLXXXVII. 4. duobus tomis. Præclarum est opus, quod quamuis non integram ac pleniorem apocalypseos expositionem complectatur; memorabile tamen illius vaticinium de Babylone magna copiose et erudite illustrat atque omnino dignum est commemoratione:

HENRICI VAN WESEL *verklaaring ouer de openbaring*, Enchusiæ MDCLXXXVIII. 4.

IO. MARCKII *in apocalypsin Ioannis commentarius; seu analysis exegetica, qua lectionum varietas exhibetur: vocum et phrasium vis aperitur: emblemata visa iuxta eam pinguntur: significatio mystica indagatur et celebrium virorum glossa* ad

* FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 102. SPENERI *consilia theologica part.* III. p. 128. 137.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 929.

ad examen vocantur, Traiecti ad Rhenum MDCLXXXIX. 4. * et iterum MDCXCIX. 4. Editio hæc ſecunda emendatior eſt atque auctior. Acceſſerunt animaduerſiones in Io. van der Wæyen cenſuram, quam ille contra Marckii præfationem commentarii huius fecerat. In ea enim quum Marckius ſententiam Cocceii de ſeptem periodis noui teſtamenti impugnaſſet, inter iam dicti Cocceii adſeclas non defuerunt, qui aduerſus illum ducis ſui doctrinam defenderent. In ipſo commentario ea omnino habentur, quæ adductus præ ſe fert titulus. Quæ geſta ſunt in ciuitate chriſtiana, ea auctor cum apocalypſi confert atque in temporum rationes, ibi indicatas, inquirit, num illæ cum ipſis factis conſentiant; nec ne. De iis, quæ futura ſunt, caute iudicat. Interpretationem belgicam commentarii huius *Corn. van Santvoort* edidit; ita tamen compoſitam, vt iſte veluti in epitomen redactus fuerit: **

IO. BIERMANNI *clauis apocalyptica-prophetica, hoc eſt, ſeptem eccleſiarum ac totidem ſigillorum, tubiciniorum et phialarum apocalypticarum analytica explicatio: earumdem cum prophetiis veteris teſtamenti collatio atque ad ſuas hiſtorias adplicatio*, Traiecti ad Rhenum MDCCII. 4. In libro hoc non vniuerſa apocalypſis iuſto ordine explicatur; ſed auctor operam ſuam in eo poſuit, vt Cocceii, cui ſe addixit, doctrinam de ſeptem periodis eccleſiæ noui teſtamenti explicaret ac firmiorem redderet; ita autem, vt perſuaſit ſibi, clauem apocalypticam ſuppeditaret. Quæ in apocalypſi ad dictas periodos haud reſpicere exiſtimauit, ea prætermiſit; nec quidquam ad illa illuſtranda adtulit. Vaticinia præterea veteris teſtamenti diligenter enarrauit, vbi ipſi videbatur, conſentire illa cum ſeptem periodis. Adſeuerauit tamen nonnulla firme, quæ ſi non aperte falſa; dubia tamen ſunt; nec obſcure ſignificauit, ſe a dogmate chiliaſmi haud alienum eſſe: ***

* *hiſtoire des ouvrages des ſauans* MDCLXXXIX. *iun.* p. 340.

** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 930. ALETHAEI *berichte von den commentariis uber die ſchrift part.* II. p. 195.

*** *journal des ſauans* MDCCII. *auguſt.* p. 877. *acta eruditor.* MDCCII. p. 188. *unſchuldige nachrichten*, 1702. p. 381. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 931.

CAMPEGII VITRINGAE *ἀνάκρισις apocalypseos Ioannis apostoli, qua in veras interpretandae eius hypotheses diligenter inquiritur et ex iisdem interpretatio facta certis historiarum monimentis confirmatur atque illustratur: ea etiam, quae Meldensis praesul Bossuetus in huius vaticinii commentario supposuit et exegetico protestantium systemati in visis de bestia ac Babylone mystica obiecit, sedulo examinantur*, Franekerae MDCCV. 4. iterum Amstelodami MDCCXIX. 4. quae editio auctior est, ac Weissenfelsae MDCCXXI. 4. Multa sunt, quae operi huic singularem existimationem ac principalem locum inter commentarios apocalypseos conciliarunt, adcuratior ordo, solida atque erudita rerum ac verborum explicatio, modesta iudicia de aliorum interpretationibus, moderatio in iis definiendis, quae obscura et adhuc futura sunt, studium veritatis. Sequitur nonnumquam auctor Cocceium; dissentit autem etiam ab eo. Ostendit ingenium non solum sacris; sed profanis etiam litteris excultum ac multa ex antiquitatibus iudaicis illustrat Quae nonnulli in libro hoc reprehendunt, ea non magnum habent momentum; nec praestantiam istius imminuunt. Spectat huc IO. IVSTI SPIER dissertatio de *apocalypsis sensu mystico Vitringiano*, Vitembergae MDCCXXX. *

GVIL. WHISTONI *an essay on the reuelation of saint Iohn*, Cantabrigiae MDCCVI. 4. quem librum auctor eo praecipue consilio scripsit, vt chiliasmum stabiliret. Eam in rem apocalypsin Ioannis mathematice explicare voluit ac sumsit sibi, initium regni mille annorum ad MDCCXV. vel MDCCXVI. referre; falsum autem fuisse hoc ipsius Whistoni vaticinium, nunc manifestum est. Prodidit ille vti in aliis scriptis; ita in hoc quoque sententias paradoxas: **

HENRI-

* CLERICI *bibliotheque choisie tom.* VI. p. 334. *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XV. p. 46. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCV. *octobr.* p. 363. *iournal des sauans* MDCCVII. *febr* p 359. *acta eruditor.* MDCCVI. p. 27. *iournal literaire. tom.* X. p 472. *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 149. FABRICII *historia bibliothecae part.* IV. p 490. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 934. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* IV. p. 353.

** *vnschuldige nachrichten*, 1707. p. 448.

HENRICI GROENEWEGENII *kette prophetischer gottes-gelehrtheit, beweisende, dass die auslegung der offenbahrung Ioannis ein wahrer schlüssel der weissagung, aus einer volkommenen übereinstimmung der offenbarung mit dem hohenlied Salomonis und einiger sonderbahresten prophezeyungen*, Francofurti MDCCXI. 4. Operis huius ex sermone belgico in germanicum conuersi, non ea est ratio, vt perpetuam apocalypseos expositionem complectatur; sed auctor monstrare adnisus est, apocalypsin vaticiniis veteris testamenti lucem præbere hæcque ex illa explicanda esse, quumque opinatur, Salomonis canticum libris propheticis adnumerari debere, priora vndecim capita apocalypseos cum cantico isto atque aliquot prophetarum prædictionibus contulit, quam comparationem interdum non bene institutam esse, facile intelligi potest. Quæ libris fœderis prioris de Assyriis, iudæis atque aliis gentibus dicta sunt, ea ad res noui testamenti, in apocalypsi indicatas, respicere ac figuras illarum exhibere, putat: Cocceium sequitur ac sententiam de regno mille annorum defendit: *

CONRADI BRVSSKENII *schlüssel der offenbahrung*, Offenbaci MDCCXIII. 4. vbi ea traduntur, quæ paradoxis adnumerari possunt:

HENRICI BOEKHOLTI *verklaaring ouer de openbaringe van Ioannes*, Harlingæ MDCCXVII. 4.

ANTONII DRIESSENII *meditationes in sacram apocalypsin*, Traiecti ad Rhenum MDCCXVII. 4. Eam rationem apocalypsin explicandi, auctor iniit, quæ noua quidem est; attamen etiam multis difficultatibus obnoxia. Persuadet sibi, septem ecclesias asiaticas, ad quas in libro hoc diuino exstant epistolæ, velut emblemata esse ecclesiæ, in septem distinctæ tempora; neque in iis historicum; sed mysticum sensum locum habere. Periodorum annos adcurate ac distincte definire, sibi sumit. A septem periodis distinguit octauam atque vltimam et ad illam refert, quæ de regno mille annorum prædicta sunt. Resurrectionem, quæ ante regnum hoc fieri debeat, litterali sententia intelligendam esse, statuit.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 932.

tuit. * Quum Hermannus Deusingius quasdam harum meditationum apocalypticarum confutasset, defendit se DRIESSENIVS atque edidit: *responsiones ad Hermanni Deusingi dubium, motum circa chronotaxin apocalypticam; nec non rationes, regnum millenarium sollicitantes*, Traiecti ad Rhenum MDCCXVII. 4. ** Nec solum contra Deusingium; sed etiam contra alios aduersarios atque in his Nicolaum Hartmannum caussam suam egit: ***

EDVARDI WELLS *an help for the more easy et clear vnderstanding of the holy scriptures, being the reuelation of saint Iohn the diuine*, Oxonii MDCCXVIII. 8. Constat liber hic paraphrasi ac notis, quæ breuiores sunt, et coniunctum sibi habet textum græcum cum interpretatione anglica. In conscribendo isto auctor præcipue ea ad vsum suum transtulit, quæ Medus ac Whistonus in apocalypsin commentati sunt: *

RVARDI ANDALA *exegesis illustrium locorum sacræ scripturæ. Accedit clauis apocalyptica*, Franeckeræ MDCCXX. 4. Liber hic tantum ob *clauem apocalypticam*, quæ addita est, a me recensetur. In ea auctor propositiones, vti eas vocat, exhibet, quas interpres apocalypseos ante oculos ponere sibi debeat, vbi eam rite intelligere atque explicare velit. Vt propositiones has confirmaret atque illustraret, varia loca apocalypseos explanauit ** ac postea ipsum commentarium in librum hunc diuinum sermone belgico edidit. Titulus eius est: *verklaaring van de openbaringe van Ioannes*, Leouardiæ MDCCXXVI. 4. Præmisit Andala paullo ante memoratam *clauem apocalypticam*, belgice redditam, ac præter hanc, adiecit tabulam, quæ ordinem et connexionem visionum

* *iournal literaire part.* VIII. p. 449. *acta erudítor.* MDCCXVII. p. 340. *neuer bucherfaal der gelehrten welt volum* V. p. 699. *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 151. 621. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 936.

** *acta eruditorum* MDCCXVIII. p. 450. *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 623.

*** *bibliotheca bremensis class.* II. p. 365.

* *bibliotheque angloise tom.* II. p. 59.

** *acta eruditorum* MDCCXXV. p. 300.

num apocalypticarum, facile cognoscendam, monstrat. In numero interpretum iste est, qui Cocceium sectantur: *

CHRISTIANI IO. BOMBLE *analysis; nec non chronotaxis apocalyptica*, Amstelodami MDCCXXI. 4. Conscriptae illae sunt ex VITRINGAE *commentario in apocalypsin*, cum illius consensu, atque cum dicto commentario vtiliter coniungi possunt: **

IACOBI ABBADIE *ouuerture des sept sceaux par le fils de dieu, ou le triomphe de la prouidence et de la religion*, Amstelodami MDCCXXI. 12. duobus voluminibus, quod opus non commentarium quidem exegeticum in apocalypsin comprehendit; adiumenta tamen praebet egregia ad illam illustrandam. Auctor, in persuasionem adductus, apocalypsin firmissime demonstrare veritatem religionis christianae; quum ibi historia imperii atque ecclesiae a tempore Ioannis vsque ad finem mundi exhibeatur, ipsas has res gestas copiose enarrat, ea ratione, vt respiciat ad apocalypsin eique lucem adferat. Librum hunc doctissimum *Abr. Moubach* in sermonem belgicum conuertit haecque interpretatio, vberioribus notis instructa, prodiit sub titulo: *triumpherende gotsdienst, by de opening der zeuen zegelen vertoont en aan Ioannes op't Eilandt Patmos geopenbaart*, Amstelodami MDCCXXVI. 4. duobus voluminibus: ***

IO. IACOBI SCHEVERMANNI *offenbarung Ioannis, schriftmäsig erkläret*, Lipstadii MDCCXXII. 4. quae explicatio vsque ad nonum tantum apocalypseos caput perducta est. Ostendit illa singularem auctoris industriam: *

Essai sur l'apocalypse, auec des eclaircissemens sur les propheties de Daniel, qui regardent les derniers tems, MDCCXXIX. 4. Prodiit liber hic sine auctoris nomine; qui autem CRINSOZ DE BIONENS esse dicitur et vti suspicor, inter ecclesiae reformatae interpretes apocalypseos locum obtinet. Praeter ipsum apocalypseos textum, exhibet ille paraphra-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 938.
** *acta erudit.* MDCCXXII. p. 95.
*** *maandel. uittreksels* MDCCXXV. *decembr.* p. 703. MDCCXXVI. *febr.* p. 131. NICERONII *memoires tom.* XXXIII. p. 386. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 940.
* *samlung von alten und neuen theologischen sachen*, 1723. p. 993.

raphrasin ac notas, quae eruditae sunt ac satis amplae. Sequitur protestantium systema apocalypticum atque inprimis exemplum Abbadie, quod imitetur, ante oculos habet: *

ISAACI NEWTONI *observations upon the prophecies of Daniel and the apocalypse of saint Iohn*, Londini MDCCXXXIII. 4. Obseruationes, quae ad apocalypsin illustrandam spectant, in tria capita diuisae sunt. Eorum *primo* disserit auctor de tempore, quo apocalypsis a Ioanne conscripta esse videatur: *secundo* de conuenientia, quae sit inter apocalypsin ac librum legis mosaicae cultumque diuinum in templo: *tertio* de consensu apocalypseos cum vaticiniis Danielis et de ipsius prophetiae argumento. Non mediocrem existimationem monimentum hoc, praesertim apud Anglos, sibi conciliauit. Tradita eo sunt partim noua; partim antiqua; omnia autem, a Newtono enarrata, satis solida esse ac dubitatione carere, haud adfirmari potest. Ostendit tamen ille singularem eruditionem suam, vna cum iudicio. Opus ipsum non penitus absolutum fuisse videtur. ** Latine id prodiit, notis quibusdam auctum, cura *Guil. Sudermani*, Amstelodami MDCCXXXVII. 4. ***

IO. VAN DEN HONERT *dissertationes apocalypticae, exercitiis academicis ventilatae et conscribendo in ipsam Ioannis theologi apocalypsin commentario praemissae*, Lugduni Batauorum MDCCXXXVI. 4. Dissertationes hae ita compositae sunt, vt singularia argumenta apocalypseos docte ac perspicue enarrentur. Illarum *prima* exhibet analysin apocalypseos: *secunda* exponitur de septem spiritibus apocalypticis: *tertia* de die dominica, cuius in apocalypsi mentio fit: *quarta* de Ioanne in insula Pathmo: *quinta* de septem epistolis apocalypticis, quarum analysin *sexta* denique complectitur.

---

* *bibliotheque germanique tom.* XX. p. 169.

** *bibliotheque britannique tom.* I. p. 204. 293. *bibliotheque raisonnée tom.* XI. p. 193. *acta eruditorum* MDCCXXXV. p. 168. COLERI *auserlesene theologische bibliothec volumin.* VII. p. 169. In WHISTONI *six dissertations*, quae Londini MDCCXXXIV. 8. prodierunt, quinta illarum Newtono opposita est: adde WOLFII *curas philologicas et criticas tom.* IV. p. 385.

*** *bibliotheque raisonnée tom.* XXI. p. 49.

ctitur. Commentarius, de quo conſcribendo auctor cogitauit, quantum ego ſcio, lucem haud vidit: *

MOSIS LOWMANNI *paraphraſe and notes on the reuelation of ſaint Iohn*, Londini MDCCXXXVII. 4. Illuſtratur apocalypſis cum paraphraſi, quae elegans eſt ac copioſa; tum notis, breuioribus quidem; ita tamen compoſitis, vt illis multa dicantur: **

BERNARD. SEBASTIAN. CREMERI *fata eccleſiae chriſtianae, inde ab eccleſia apoſtolica vsque ad initia reformationis; ſiue commentarius in apocalypſin*, Zutphaniae MDCCLVII. 4. Euulgauit commentarium hunc poſt mortem auctoris filius eiusdem, *Franciſcus Ludouicus Cremer.* In eo nouum ſpecimen habetur interpretationis myſticae, quam Cremerum ſummo ſtudio ſectatum eſſe, conſtat ac ſcripta eius abunde oſtendunt. Litteras, ad eccleſias Aſiae exaratas, litteraliter quidem ac hiſtorice; maxime autem myſtice ac prophetice de fatis coetuum chriſtianorum omni tempore explicandas eſſe, ſtatuit. Ita quinque priores epiſtolas vna cum quinque prioribus ſigillis ac tubis interpretatur ac perſuadet ſibi, quae illis praedicta ſint, ea iam eueniſſe.

LAVCHLAN TAYLOR *eſſay on the reuelation of the apoſtle Iohn in which a new explication is giuen of ſome paſſages in that book, and applied to the circumſtances of the preſent times*, Londini MDCCLXIII. 8. Spectat commentatio haec ad quaedam tantum loca apocalypſeos eorumque explicatio nititur coniecturis, quae nouae quidem ſunt; non ſatis autem probatae. Iam memoratis reformatorum ſcriptis, quibus illi apocalypſin illuſtrarunt, me quodam modo adiungere; aut ſaltem veluti in tranſitu commendare poſſe, puto: LEONARDI TWELSII *vindicias diuinae auctoritatis apocalypſeos*, cum illi, qui nouum teſtamentum graece et anglice edidit; tum anonymi *diſſertationi hiſtoricae et criticae de apocalypſi*, oppoſitas. Prodierunt illae anglice, ſub titulo: *a critical examina-*

* *acta eruditorum* MDCCXXXVIII. p. 18. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 936.

** *acta eruditor.* MDCCXXXIX. p. 297.

mination of the late new text and version of the new testam in greeck and english, Londini MDCCXXXII. 8. *

3) *Pontificiorum*

Apocalypsis per figuras repraesentata, cum glossis, sine indicio loci atque anni fol. quam non vtilitatis; sed summae raritatis et antiquitatis caussa memoro. Descripta illa est litteris Harlemi apud Laurentium Costerum. In vno tantum latere figurae sunt earumque explicationes; in altero autem haud quidquam videndum est: **

Glossa super apocalypsin de statu ecclesiae ab anno salutis MCCCCLXXXI. *vsque ad finem mundi. Et de praeclaro et gloriosissimo triumpho christianorum in Turcos et Maumethos, quorum secta et imperium breuiter incipiet deficere, ex fundamentis Ioannis in apocalypsi et ex sensu litterali eiusdem apertissimo, cum consonantia ex iudiciis astrorum*, Lipsiae MCCCCLXXXI. 4. liber multum rarus: *** ‡

L' apocalisse con le chiose di Nicolo da Lira, translazione di maestro Federico da Venezia, Venetiis MDXIX. fol. quod scriptum itidem rarum est: *

SERAPHINI FIRMANI; siue DE FERMO *enarratio in apocalypsin*, Antuerpiae MDLXXXI. 8. quae et italice Venetiis prodiit:

GASPAR. DE MELO *commentarius in apocalypsin*, Pintiae MDLXXXIX. fol.

PETRI BVLENGERI *ecphrasis in apocalypsin*, Parisiis MDLXXXIX. 8. ac sub titulo: *commentarius locupletissimus in apocalypsin*, Parisiis MDXCVII. 8.

FRANCISCI DE RIBERA *commentarius in apocalypsin Ioannis*, Salmanticae MDXCI. fol. Lugduni MDXCIII. 4. Antuerpiae MDCIII. 8. Duaci MDCXXIII. 8.

BLASII

* latine exstant *vindiciae* hae in WOLFII *curar. philologicar. et criticar. tomo* IV p. 387.

** STOSCHII *catalogus rariorum in apocalypsin Ioannis commentariorum tom.* I. *symbolarum litterariarum* p. 560. CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* I. p. 408.

*** CLEMENT *dicto libro* p. 410.

‡ *ibidem* p. 413.

BLASII VIEGAS *commentarii exegetici in apocalypsin Ioannis apostoli*, Eborae MDCI. fol. Lugduni MDCII. MDCVI. Venetiis MDCII. MDCVIII. Coloniae MDCIII. MDCXVII. Parisiis MDCVI. MDCXV. MDCXXX. 4. quod opus laudatur multaeque editiones eius testantur, illud non mediocriter commendasse se eruditis viris: *

LVDOVICI AB ALCASAR *vestigatio arcani sensus in apocalypsin*, Antuerpiae MDCXIV. Lugduni MDCXVIII. fol. quae continet notationes XXI. prooemiales, paraphrasin, commentaria et notationes: eiusdem *in eas veteris testamenti partes, quas respicit apocalypsis, libri quinque*, Lugduni MDCXXXII. fol. Enarrat auctor multa loca veteris testamenti ex Iobo, psalmis, cantico canticorum, libris prophetarum, ad quae apocalypsin respicere, sibi persuadet:

IO. DE LA HAYE *commentarii litterales in apocalypsin*, Parisiis ab anno MDCXLIV. fol. duobus voluminibus:

GREGORII FERRARII *commentaria in sanctam apocalypsin*, Mediolani MDCLIV. fol. tribus voluminibus:

LIBERTI FROMONDI *commentarius in apocalypsin*, Louanii MDCLVII. 4. ac cum reliquis eius commentariis, Parisiis MDCLXX. fol.

IO. DE SYLVEIRA *commentaria litteralia in apocalypsin*, Lugduni MDCLXIII. fol. duobus voluminibus:

HENRICI KIRCHERI *prophetia apocalyptica sancti Ioannis, adcurate et breuiter explicata*, Coloniae MDCLXXVI. 4.

DANIELIS HERVEI *apocalypsis Ioannis apostoli explanatio historica*, Lugduni MDCLXXXIV. 4. qua auctor vaticinia, quae lutherani ac reformati, argumentis satis instructi, de pontifice romano interpretantur, de Roma pagana ac superstitiosa explicat seque magis vtilitati ecclesiae pontificiae; quam veritatis studio addictum esse, monstrat. ** Scriptis rarioribus liber hic adnumeratur: ***

IACOBI

* FABRICII *historia bibliothecae part.* IV. p. 24.

** *acta eruditorum* MDCLXXXV. p. 95.

*** *symbolae litterariae bremenses tom.* I. p. 569. 584. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 340.

IACOBI BENIGNI BOSSVETI *apocalypse auec vne explication*, Parisiis MDCLXXXIX. 8.

IOACHIMI LA CHETARDIE *apocalypse expliquée par l'histoire ecclesiastique*, Parisiis MDCXCII. 8. MDCCII. 4. MDCCVIII. 4. quae editio locupletata ac figuris ornata est atque in titulo quarta dicitur. ** Interpretatio haec inter commentarios melioris notae, a pontificiis compositos, referri debet: multa erudite dicta atque ex historia ecclesiastica illustrata sunt:

I. G. KERCKHERDERE *nouum systema apocalypseos*, Louanii MDCCXI. 12. quod auctor eum in finem euulgauit, vt eruditorum iudicia exploraret, antequam vberiores ipsius commentarii in lucem prodirent: ***

MICHAELIS MAVDVIT *analyse de l'apocalypse contenant vne nouuelle explication simple et litterale de ce liure*, Parisiis MDCCXIV. 8. Additae sunt dissertationes quibus auctor de variis argumentis, de interpretibus apocalypseos: de recta ratione, eam explicandi, atque aliis commentatur.

4) *Socinianorum, fanaticorum, paradoxorum.*

IO. CRELLII *commentarius in maximam partem apocalypseos Ioannis*: *

DANIELIS BRENII *verklaringe ouer het boeck des heiligen Hiobs en der openbaringe Ioannis*, Amstelodami MDCLXVI. 4. quam explicationem *Franciscus Cuperus* ex latino in belgicum sermonem transtulit, auctorque ipse eam accessionibus locupletauit: **

MELCHIOR HOFFMANNI *auslegung der heimlichen offenbarung Ioannis, des heiligen apostels und euangelisten*, Argentorati MDXXX. 8. Liber est rarus, obscurus ac plenus eorum,

* *memoires de Treuoux* MDCCIII. *ial.* p. 61.

** *ibidem* MDCCVIII. *decembr.* p. 2022.

*** WOLFII *cur. philolog. et critic. tom.* IV. p. 386.

* *operum* eius *exegeticorum tomo* II. p. 351.

** SANDII *bibliotheca antitrinitariorum* p. 137. BRENII *notae in apocalypsin Ioannis* sunt in eius *annotationibus in vetus ac nouum testamentum part.* III. p. 142.

eorum, quæ fanatica ſunt ac paradoxa ſimulque teſtimonia præbent de auctoris ignorantia: *

SEBASTIANI FRANCKEN *verpitſchiertes mit ſieben ſiegeln verſchloſſenes buch, das recht niemand aufthun vnd leſen; oder verſtehen kan, denn allein das lamm vnd die mit dem lamm bezeichnet dem lamm angehören*, MDXXXIX. fol. quod ſcriptum in commentariis quidem apocalypſeos numeratur; minus autem illud complectitur explicationem libri huius diuini; ſed varia ſcripturæ ſacræ loca, quæ inter ſe pugnare videntur, ac titulum tantum habet, ex apocalypſi ſumtum: **

PAVLLI LAVTENSACKII *offenbarung ieſu chriſti nebſt Valentin Weigels erklärung der figuren vnd ſprüche in der offenbarung*, Francofurti MDCXIX. 4.

ADOLPHI HELDII *erklärung vber die offenbarung Ioannis vnd Ezechielis*, MDCXLIX. 4. vbi non totus Ezechielis liber; ſed pars eius tantum a capite XLII. vsque ad XLVIII. explicatur: ***

Apocalypſis reſerata, das iſt, geöfnete offenbarung Ioannis, darinnen nach gemachter eintheilung der zeiten des neuen teſtaments in das reich des drachens, die ſtadthalterey des antichriſts, der ruhige zuſtand der kirche im reiche chriſti, durch erklärung des XI. vnd XVI. capitels gezeiget wird, was by dieſen vnſern zeiten bisher erfüllet worden: itzund in vollen effect gehet vnd nunmehr in baldkünftigen iahren zugewarten iſt, Chriſtianopoli MDCLIII. 8. Quemadmodum opuſculum hoc tres diſtinctas commentationes continet; ita quælibet earum ſingularem titulum præ ſe habet: prima illum, quem adduxi: ſecunda: *clauis apocalyptica, das iſt, prophetiſcher ſchlüſſel, durch welchen die groſſen geheimniſſe in der offenbarung Ioannis vnd dem propheten Daniel eröfnet werden*; tertia: *methodus et harmonia apocalyptica, das iſt, kurtze vnd einfältige beſchreibung, wie die göttlichen geheimniſſe in der offenbarung Ioannis von zeit zu zeit auf einander folgen.* Memoran-

* *nachrichten von einer halliſchen bibliothec volum.* VII p. 200.

** *ſymbolæ litterar. bremenſes tom.* I. p. 571. 584. ARNOLDI *kirchen vnd ketzerhiſtorie part.* II. *libr.* XVI. *cap.* 21. §. 43. p. 750.

*** MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 315.

morantur variæ editiones ac præter eam, cuius mentionem feci, alia sine loco atque anno. Num illæ re ipsa; an titulis tantum sint diuersæ, pronuntiare nequeo. Libellus aliquot tantum plagulis constat; rarus autem habetur. Complectitur iste sententias paradoxas. * Confutatus est a IO. HENRICO VRSINO in *der einleitung in die offenbarung Ioannis*, Francofurti MDCLIV. 8. et a IO. GEORGIO SEIDIO in *dem bericht von der apocalypsi reserata*, Gedani MDCLV. 8.

NICOLAI CHARPY *de sainte Croix ancienne nouueauté de l' ecriture sainte, ou l' eglise triomphante en terre*, Parisiis MDCLVII. 12. quo libro continetur commentarius in apocalypsin; plenus errorum fanaticorum: de exspectando feliciori ecclesiæ statu eoque, qui peruerse explicatur: de iudæis, in terram Canaan reducendis: de omnibus vita hac a quauis prauitate liberandis ac post longius tempus sine morte in cælum transferendis. Refutauit eum ARNALDVS in *remarques sur les erreurs d' vn liure intitulé: l' ancienne nouueauté de l' ecriture sainte, ou l' eglise triomphante en terre* Parisiis MDCLXV. 12.

FRIDER. BRECKLINGII *compendium apocalypseos reserata*, MDCLXXVIII. 8.

LEOPOLDI FRIDER. VON PVTLITZ *entdekter schlüssel zur wahren zeitrechnung und gewisser auslegung der in der offenbarung Ioannis zuvor verkündigten kirchengeschichten*, MDCCII. MDCCXIII. 8.

CHR. SEEBACHII *aufschlus der offenbarung Ioannis* 8.

HENRICI HORCHII *Pathmus; siue apocalypsis iesu christi elucidata*, Marpurgi MDCCIX. 4.

HENDRIC. VAN DEVENTER *de openbaringh van Iesus christus*, MDCCX. 8.

IO. CHRISTIANI SEITZII *die durch schrift und zeit entsiegelte offenbarung Ioannis*, MDCCXVI. *errinnerungen an alle leser, forscher und erklärer der hohen offenbarung Ioannis*,

---

* CLEMENT *bibliotheque curieuse, historique et critique tom.* [illegible] WIDEKINDI *verzeichnis von raren buchern* p. 144. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 39. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 986 *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 283. *symbola literaria bremensis tom.* I. p. 579. 584.

:XVIII. *entwurf eines festen vnd deutlichen systema-* *tici*, MDCCXIX. *apocalypsis, luce et veritate neuti-* *'uta*, Amstelodami MDCCXXI. *aufforderung an den* *ständ, die offenbarung Ioannis mit fleis zu forschen*, I. 4. *

CHR. STVRMII *bedencken vber die so gar häufi-* *:erschiedene auslegungen der offenbarungen Ioannis,* *s probstuck vber die drey ersten capitel*, Hamburgi I. 8.

§. XI.

nunc ad eos scripturæ sacræ interpretes, qui s libros; sed dicta tantum quædam illustra- nus eorum numerus est, quumque illi inter , siue ad ipsa effata, quæ explicarunt; siue ı commentandi, ab istis adhibitam, animum , narrationem istorum distinctam fieri debe- ıtelligo. Plerique operam suam contulerunt a vtriusque fœderis eaque selecta ac diffici- ıersitate, vt alii ordinem codicis sacri seque- minus: vt nonnulli solis eiusmodi interpre- ibros suos consecrarent; quidam autem et :nta coniunctim persequerentur. Quæ huc genii monimenta inscripta sunt: *notæ, obser-* *imaduersiones, aduersaria, miscellanea, exerci-* *ertationes*; aut alios præ se ferunt titulos. Ex- generis huius scripta, cum a lutheranis; ırmatis ac pontificiis composita. Inter illa, :tores ecclesiæ nostræ doctores; siue *lutherani* . habent:

.RNOVII *exercitationum biblicarum libri IV. in* *'us et genuinus sensus locorum scripturæ multorum* *dei textuque authentico diligentius inquiritur ac* , Rostochii MDCXIX. MDCXXIV. MDCXXVII. 4. CXL. 8. Laudantur *exercitationes* hæ a viris præ-

 stan-

s behopfer volum. II. p. 908. et *volum.* III. p. 114. *vn-* *schrichten*, 1719. p. 282. 684. et 1720. p. 1048. . . .

ſtantiſſimis illæque ob multas eruditas expoſitiones omnino dignæ ſunt, quæ legantur. Fuerunt, qui iſtas variorum vitiorum adcuſarent; defendit ſe autem Tarnouius atque apologiam ſcripſit, in librum hunc * poſtea translatam: **

MICHAELIS WALTHERI *exercitationes biblicæ, verum et genuinum ſenſum ex ipſius textus viſceribus eruentes*, Roſtochii MDCXXXVIII. 4. Pauca ſunt loca, veteris ac noui teſtamenti, quæ explicantur:

IO. MICHAEL. DILHERRI *eclogæ ſacræ noui teſtamenti ſyriacæ, græcæ et latinæ, cum obſeruationibus philologicis*, Ienæ MDCXXXVIII. MDCLVIII. MDCLXII. Halæ MDCLVI. 12. Referri et huc poſſunt: eiusdem *diſputationes academicæ, præcipue philologicæ*, Noribergæ MDCLII. 4. duobus tomis, quæ eruditiſſimæ ſunt ac multa ſcripturæ loca, ex antiquitate profana ac ſacra inprimis, illuſtrant. Præter alia, quæ ibi habentur, oſtendunt hoc diſſertationes *de vſu lectionis ſcriptorum ſecularium et antiquitatis* ac *de quibusdam, in hiſtoria paſſionis, ſepulturæ et reſurrectionis dominicæ, ex philologia potiſſimum eruendis:*

IOSVAE ARNDII *miſcellaneorum ſacrorum liber, in quo præter ſacræ ſcripturæ loca illuſtriora explicata, vſus verus profanæ doctrinæ oſtenditur*, Hafniæ MDCXLVIII. 8. qui non ſingularem quidem; attamen non contemnendam vtilitatem præbet. Multa ſunt loca, quibus auctor lucem adtulit: ***

PHILIPPI HENRICI FRIEDLIBII *theologia exegetica; ſiue obſeruationes biblicæ in vetus et nouum teſtamentum, ſeptem claſſibus, videlicet helleniſmorum: ſoloeciſmorum contradictionum: exceptionum: obiectionum: adagiorum: circumſtantiarum, perſonarum, locorum, temporum: quæſtionum, vt ſingulos libros eorumque articulos; ſeu partes contineant, legitime diſtributæ ac digeſtæ, ex pleriſque et iis probatiſſimis ſcripturæ interpretibus collectæ, cum auctario hiſtoria*

* p. 484.

** FABRICII *hiſtoria bibliothec. part.* VI. p. 398. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1149. REIMMANNI *catalogus bibliothecæ theologicæ* p. 300. 317.

*** *ſamlung von alten und neuen theologiſchen ſachen*, 1720. p. 1070.

ſtoria eccleſiaſtica atque ciuilis, Stralſundi MDCXLIX. MDCL. et iterum Francofurti ad Mœnum MDCLX. fol. duobus voluminibus. Opus eſt magni laboris; non autem ſingularis iudicii atque eruditionis. Attamen illud non omni caret vtilitate: *

DANIEL. FESSELII *aduerſariorum ſacrorum libri X. quibus aliquot mille ſacræ ſcripturæ, tam veteris; quam noui teſtamenti, loci obſcuri illuſtrantur, difficiles et intricati explicantur*, ceter. quorum pars prior prodiit Vitembergæ MDCL. poſterior ibidem MDCLVIII. 8. Iterum opus hoc litteris deſcriptum fuit itidem Vitembergæ MDCLXXVII. 4 ac cura *Io. Chriſtoph. Wolfii* MDCCXXIII. 4. Multa in eo habentur, quæ erudita ſunt atque interpreti ſcripturæ vtiliter inſeruire poſſunt: **

IO. HENRICI VRSINI *analectorum ſacrorum libri VI. ethicus, hiſtoricus, phyſicus, mythicus, ſymbolicus, problematicus; variarum lectionum ad ſacrarum litterarum illuſtrationem farrago congeſta et digeſta*, Francofurti MDCLVIII. MDCLX. MDCLXVIII. 8. duobus voluminibus: eiusdem: *ſilua theologiæ ſymbolicæ, in qua CC. ſcripturæ ſacræ dicta totidem ſymbolis, ex rerum maxime inanimatarum natura petitis, illuſtrantur*, Noribergæ MDCLXV. 8 *ſacrorum et philologicorum miſcellaneorum libri VI.* Noribergæ MDCLXVI. 8. *paralipomena miſcellaneorum theologicorum et philologicorum*, Noribergæ MDCLXVII. 8. Omnia ingenii monimenta hæc, præſertim duo priora, locum hunc obtinere poſſunt. Patet ex illis, Vrſinum multa aliorum ſcripta legiſſe: varias ex iis collegiſſe res atque induſtriam non mediocrem probaſſe; minus autem adcuratioris ordinis ſtudioſum fuiſſe; nec ſemper, vti debebat, adhibuiſſe iudicium: ***

ALBERTI VOGTII *miſcellanea biblica, quibus loca viginti ſeptem ſacræ ſcripturæ veteris et noui teſtamenti explicantur*, Gryphiswaldiæ MDCLX. MDCLXX. 4.

THEODORICI HACKSPANII *diſputationum philologicarum et theologicarum ſylloge*, Altorfii et Noribergæ MDCLXIII. 4.

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 991.
** *ibidem* p. 1104.
*** *ibidem* p. 1150.

Acceſſit ANDREAE KESLERI diſſertatio de *dictorum veteris teſtamenti in nouo allegatione*. In ipſis Hackſpanii diſputationibus ſunt nonnullæ illarum exegeticæ ac philologicæ, quibus dicta ſcripturæ ſacræ ſingulari ſtudio enarrantur. In primis memoro eius *notas philologico-theologicas in varia et difficilia ſcripturæ loca ſecundum ordinem librorum bibliorum veteris et noui teſtamenti*, Altorfii MDCLXIV. 8. Opus hoc, quod conſtat tribus partibus atque in euangelio Ioannis deſinit, poſt auctoris mortalitatem finitam cura Georgii *Matthiæ Kœnigii* lucem adſpexit. Præclarum illud est et philologiæ ſacræ amatoribus omnino commendandum. Quæ nonnulli docti viri in illo reprehenderunt, ea non tantum momentum habent, vt animum a *notis* his diligenter legendis auocare debeant. Alia, minus probanda, facile tolli poſſunt, quando Hackſpanius ſtatuit, codicem ſacrum veteris teſtamenti quibusdam in locis a iudæis corruptum eſſe. Alia ad ſententias nouas, quas iſte ſectatus eſt, quæ maxime ſpectant, illa in ſe non reiici debent; ſed indagandum, num noua ſint vera; an falſa. Addo eiusdem *miſcellanea ſacra*, libris duobus, Altorfii MDCLX. 8. ob dicta ſcripturæ, quæ ibi diligenter explicantur. Addita eſt *exercitatio de cabbala iudaica*: *

SEBASTIANI SCHMIDII *diſputationum theologico-philologicarum faſciculus, in quo multa ſcripturæ ſacræ loca difficilia explicantur et exponuntur*, Argentorati MDCLXXVI. 8. et iterum Ienæ MDCCXII. 8. Illuſtria ſunt dicta, quæ Schmidius explanauit, atque argumenta, ex illis enarrata, magnum momentum habent. ** Exſtant eiusdem *ſelecta diſſer-*

* translata ſunt *miſcellanea* hæc in CRENII *theſaurum librorum philologicorum et hiſtoricorum* eiusque *volumen* II. p. 1. De illis ac reliquis Hackſpanii ſcriptis, quæ recenſui, videantur: ZELTNERI *vitæ theologorum altorphinorum* p. 324. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1095. 1147. 1148. FABRICII *hiſtoria bibliothecæ part.* VI. p. 495. BVDDEI *iſagog. ad theologiam vniuerſam lib.* II. *cap.* 8. p. 1698. ALETHAEI *berichte von commentariis uber die ſchrift part.* II. p. 323. SIMONIS *hiſtoire critique des principaux commentateurs du nouueau teſtament cap.* XLVIII. p. 721. *nachrichten von einer halliſchen bibliothec volum.* VII. p. 331.

** *actor. eruditor. ſupplement. tom.* V. p. 372. LILIENTHALII *exegetiſche*

us, Argentorati MDCLXXXII. 4. quibus multa lit-
icrarum loca etiam illustrantur, quæque a paullo
oratis disputationibus diuersæ sunt. * Prodiit præ-
is eius *dissertationum selectarum*, Francofurti
4. quarum nonnullæ itidem scripturæ ac dictio-
s lucem præbent; omnibus autem scriptis his ad-
userlesene kernsprüche der heiligen schrift, Lune-
LXXXVI. 4.

TI PFEIFFERI *dubia vexata scripturæ sacræ; fficiliora veteris testamenti, circa quæ auctores dis-hærent, adductis et modeste expensis aliorum sen-ccincte decisa tamque dilucide expedita, vt cuiuis s et diuersi interpretamentis constare facile queat; aeca atque exotica noui testamenti, e suis fontibus* Dresdæ MDCLXXIX. 4. Lipsiæ MDCLXXXV. 4. ad onem pariter ac reliquas accessit *decas selecta ex-n biblicarum*: ibidem MDCXCII. MDCXCIX. 4. ** Liber hic multum se commendauit; nec existimationem consequutus est, qua et illum gnum esse. quisque peritus atque æquus iudex it. Exhibet iste adparatum eruditionis philolo-tterariæ ac quam adfert, vtilitas non parua legendo eo iudicium adhibetur. Potest quidem mendari atque augeri; id quod tamen laudem mminuit: ***

IMI SCHERZERI *fasciculus dissertationum theo-* Lipsiæ MDCLXXXIII. 4. quem ad locum hunc oniam pleræque harum dissertationum ad loca fficiliora conscriptæ sunt:

hec p. 1151. REIMMANNI *accessiones ad catalogum bi-log.* p. 472.

ALII *exegetische bibliothec* p. 1096.

in PFEIFFERI *operibus philologicis*, quæ prodierunt IDCCIV. 4.

THALII *exegetische bibliothec* p 1022. ALETHAEI *be-commentariis uber die schrift part.* II. p. 173. REIM-*alogus bibliothec. theolog.* p. 628.

IO. ADAMI OSIANDRI *praelectiones academicae in praecipua et maxime controuersa noui testamenti loca*, Tubingae MDCLXXXVI. 8.

MISANDRI; siue quod verum auctoris nomen est, IO. SAMVELIS ADAMI *deliciae biblicae; oder biblische ergözlichkeiten, worinnen alle curieuse, merck vnd denckwürdige, zweifelhafte œrter, sprüche vnd fragen nach der richtschnur göttliches worts aus bewährten theologis erläutert werden*, quod satis amplum opus prodire cœpit Dresdae MDCXC. 8. Constat illud quatuor ac viginti voluminibus, quorum sex ac decem ad vetus; octo autem ad nouum testamentum spectant. Accessit singulare volumen, ab AVGVSTO MOELLERO compositum ac sub titulo editum: *kern vnd stern der biblischen ergœzlichkeiten, bestehend in einem accuraten dreyfachen hauptregister*, Dresdae MDCCIV. 8. Opus est, quod auctor non sine magno labore ex variorum scriptorum libris collegit; non semper autem talem delectum adhibuit, qualis fieri debebat, siue ad eos, quos consuluit; siue ad dicta scripturae illustranda; siue ad res ipsas enarratas animum aduertere velimus. Caussa haec quoque esse videtur, cur *deliciae* hae non magnum honorem sibi adquirere; aut conseruare potuerint, apud eos saltem, qui interpretationem litterarum sacrarum adcuratiorem firmioremque sectantur. Attamen non omnis vtilitatis illae sunt expertes; nec contemni debent:

HERMANNI VON DER HARDT *ephemeridum philologicarum tomus, duodecim discursus complectens, quibus difficiliora quaedam pentateuchi loca sunt illustrata*, Helmstadii MDCXCIII. 8. MDCXCVI. 4. MDCCIII. 4. quem librum iam supra recensui eiusque dedi notititiam: *

IO. SAVBERTI, iunioris, *opera posthuma*, a *Io. Fabricio* edita, Altorfii MDCXCIV. 4. Locum hunc illis adsigno, quoniam ibi *selectiorum scripturae sacrae dictorum solida et adcurata explicatio* habetur. Nonnulli illam in suspicionem nouitatis minus laudabilis adduxerunt, quum Saubertus non solum Lutheri versionem germanicam emendandam

susce-

* ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part. II* p. 163.

suscepit; sed etiam saepe ab vsitatis expositionibus discessit nouamque interpretandi rationem sequutus est. Sed tamen, quibus liber hic non penitus se commendauit, illi fateri debent, multa a Sauberto erudite dicta ac tradita esse. Ac quae noua sunt; aut videntur, ea non omnia probabilitate carent: *

AVGVSTI HERMANNI FRANCKII *obseruationes biblicae; oder anmerckungen vber einige oerter heiliger schrift, darinnen die deutsche vbersezung des seligen Lutheri gegen den original text gehalten vnd bescheidentlich gezeiget wird, wo man dem eigentlichen wortuerstande näher kommen könne, solches auch zur erbauung in der christlichen lehre angewendet vnd im gebeth appliciret wird.* Obseruationes hae per partes singulis mensibus prodire coeperunt, Halae MDCXCV. 8. ac Franckius ad illas conscribendas eo animo se contulit, vt, quemadmodum et in titulo significatur, dicta scripturae ad sermonis sacri normam adcuratius germanice redderet ac per exempla monstraret, quomodo Lutheri versio emendari et vbi hoc fiat, verus verborum sensus felicius erui possit. Susceptum opus hoc illis displicuit, qui tempore isto in certamina contra Spenerum maxime ac theologos halenses venerant, variaque scripta Franckio sunt opposita acriterque aduersus illum disputatum est. Spectant huc: IO. HENRICI KNOBLACHII *dissertationes philologicae, quibus obseruationes biblicae, nuper emissae, modeste sub examen vocantur et beati Lutheri versio defenditur*, Vitembergae MDCXCV. IO. FRIDERICI MAYERI *praefatio*, quam praemisit *der anweisung zum recht lutherischen gebrauch des heiligen psalterbuchs*, Hamburgi MDCXCV. 4. MICHAELIS BECKII *disquisitiones hermeneuticae; siue vindiciae versionis Lutheri a censura Franckii, auctoris obseruationum biblicarum*, Vlmae MDCC. 4. THEODOR. DASSOVII *epistolae ad Franckium.* Reliqua praetermitto. Ab aduersariis his non solum ipse Franckius

* *acta eruditorum* MDCXCIV. p. 54. *iournal des sauans* MDCXCV. p. 214. FABRICII *historia bibliotheca part.* V p. 344. ZELTNERI *vitae theologor. altorphinor.* p. 408. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1105. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* III. p. 289.

ckius se defendit; sed etiam alii docti viri fuerunt, qui causam eius agerent. Dignæ sunt *obseruationes hæ biblicæ*, quæ legantur, atque ab iis omnino exspectanda est vtilitas. Prodierunt illæ coniunctim vna cum aliis quibusdam Franckii scriptis; inscio tamen auctore, sub titulo: *Franckens anmerckungen vber einige œrter heiliger schrift, nebst dessen vbrigen erbaulichen tractætgen*, Francofurti et Lipsiæ 8 sine indicio anni; minus autem apte simul accessit: *anonymi vntersuchung etlicher œrter heiliger schrift*, cetet. Libellus enim hic, cuius auctor CASPAR ERNESTVS TRILLERVS est, a Franckii *obseruationibus* plane discrepat: *

IOACHIMI KVHNII *quæstiones philologicæ, ex scriptura veteris et noui testamenti aliisque scriptoribus propositæ*, Argentorati MDCXCVIII. 4. Sunt aliquot disputationes, quas auctor in certamine litterario defendit:

IO. BENEDICTI CARPZOVII *disputationes academicæ philologicæ, exegeticæ, polemicæ*, Lipsiæ MDCXCIX. 4. quæ locum hunc iure tuentur. Pleræque enim, quæ volumine hoc continentur, dissertationum sunt philologicæ atque exegeticæ, ad dicta scripturæ illustranda cum eruditione ac diligentia conscriptæ:

DANIELIS GRADII *otium martinale; siue obseruationum sacrarum specimen, in quo de locis quibusdam biblicis, a Luthero adcurate atque emphatice expressis, disseritur*, Gedani MDCCI. 8. Spectat quidem liber hic præcipue ad Lutheri interpretationem bibliorum germanicam, vtpote quam auctor contra vulgatam, Dietenbergium, Piscatorem atque alios defendit; istum tamen ad locum hunc referri posse, existimo; quia varia scripturæ dicta ibi illustrantur:

IO. MICHAELIS LANGII *dissertationes theologico-exegeticæ*, quarum duæ decades prodierunt: prior Altorfii MDCCIII. posterior ibidem MDCCIX. 4. Quæ illis coniunctim continentur, dissertationes antea separatim in conspectum publicum venerunt. Eruditæ illæ sunt ac variis diffi-

ciliori-

* plura de controuersia hac a me dicta sunt in *der einleitung in die religionsstreitigkeiten der euangelisch. luther. kirche part.* I. p. 732. *part.* V. p. 43. adde: BVDDEI *isagogen ad theolog. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1567.

cilioribus locis veteris ac noui testamenti lucem adferunt; argumenta autem ipsa, quæ auctor explanauit, momentum habent: *

IO. VLMANNI *deliciæ rurales; seu obseruationes philologicæ in loca difficiliora veteris testamenti*, duæ centuriæ, Argentorati MDCCV. 8. Non vulgaria sunt, quæ auctor tradit. Quum ille sententias nouas sectatus est, sæpe cum a Lutheri atque aliis versionibus; tum ab antiquioribus ac recentioribus interpretibus discessit. Attamen monstrat non mediocrem vim ingenii atque eruditionis: **

IO. CONRADI DANNHAVERI *disputationes theologicæ*, Lipsiæ MDCCVII. 4. Collegit illas ac coniunctim euulgauit *Christianus Mislerus*. Prior illarum pars est exegetica hancque ob caussam opus ipsum huc refero. Disputat Dannhauerus: de opere dei hexaëmero: de Melchisedeco: de sceptro Iehudæ: de voto Iephtæ: de custodia angelica: de christi septem verbis nouissimis: de concilio hierosolymitano: de gallionismo: de gemitu creaturarum: de apocalypsi mysterii apostolici: de profunditate diuitiarum et sapientiæ et cognitionis: de domino gloriæ crucifixo: de hypopiasmo Paullino: de signaculo electorum: de probatione spirituum: de διαλέξει angelica inter Michaelem archangelum et antagonistam diabolum: de muhammedismo, in angelis euphrataeis Ioanni præmonstrato: ***

ADAMI RECHENBERGII *exercitationum in nouum testamentum, historiam ecclesiasticam et litterariam varii argumenti volumen*, Lipsiæ MDCCVII. 8. quod itidem iure locum hunc obtinet. Explicata sunt dissertationibus his dicta noui fœderis selecta atque ex antiquitate illustrata: *

SALOMONIS DEYLINGII *obseruationes sacræ, in quibus multa scripturæ veteris ac noui testamenti dubia vexata soluuntur, loca difficiliora ex antiquitate et variæ doctrinæ adparatu illustrantur atque ab audaci recentiorum criticorum depra-*

---

* ZELTNERI *vitæ theologor. altorphinor.* p. 483. 486.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1152.

*** *acta eruditorum* MDCCVII. p. 186.

* *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 398. FABRICII *historia bibliothecæ pars.* VI. p. 412.

deprauatione ſolide vindicantur. Conſtat opus hoc quinque partibus, iterum atque iterum deſcriptis. In lucem exiit *prima* earum Lipſiæ MDCCVIII. MDCCXX. MDCCXXIII. MDCCXXXV. 4. *ſecunda* ibidem MDCCXI. MDCCXXII. MDCCXXVI. MDCCXXXVI. 4. *tertia* ibidem MDCCXV. MDCCXXII. MDCCXXXIX. 4. In editionibus poſterioribus factæ ſunt acceſſiones. Præ aliis generis huius ſcriptis *obſeruationes* hæ in exiſtimatione ac laude ſunt, quæ et merito illis tribuitur. Ex difficilioribus oraculis diuinis enarrantur illuſtriora argumenta, non ſine adparatu variarum literarum, inprimis antiquitatum; ſimul autem peruerſæ ſententiæ atque interpretationes Grotii, Spinozæ, Hobbeſii, Simonis, Huetii, Clerici, Hardtii atque aliorum confutantur. * Quum tres tantum partes harum *obſeruationum* fuiſſent, duæ aliæ poſtea acceſſerunt. Altera inſcripta eſt: *obſeruationum miſcellanea, in quibus res varii argumenti ex theologia, hiſtoria et antiquitate ſacra enodate tractantur, oracula vtriusque fœderis difficiliora et loci patrum illuſtrantur et a diſſentientium inprimis recentiorum deprauatione ſolide vindicantur*, Lipſiæ MDCCXXXVI. 4. ** In his auctor non in ſolis litterarum ſacrarum locis illuſtrandis, quemadmodum antea, operam ſuam poſuit; ſed ea quoque perſequutus eſt, quæ ad dogmata, controuerſias ac hiſtoriam pertinent. Attamen prioribus partibus volumen hoc veluti pars quarta, licet in titulo non ita dictum fuerit, adiungitur. Altera inſcriptionem præ ſe habet: *obſeruationum ſacrarum pars quinta, in quibus oracula vtriusque fœderis difficiliora et loci veterum doctorum obſcuriores illuſtrantur omniaque a diſſentientium, inprimis recentiorum, deprauatione ſolide vindicantur*, Lipſiæ MDCCXLVIII. 4. Addita eſt: CHRISTIANI ERDMANNI DEYLINGII, filii, diſſertatio de *Aelia Capi-*

tolina

* *acta eruditorum* MDCCIX. p. 55. MDCCXI. p. 405. MDCCXV. p. 430 *iournal des ſauans* MDCCIX. *iun.* p. 564. *iul.* p. 8. *unſchuldige nachrichten*, 1709. p. 257. 1711. p. 735. 1715. p. 1037. *neue bibliothec volum.* V. p. 344. ALETHAEI *berichte von commentar. über die ſchrift part.* II. p. 336. 347. 368. FABRICII *hiſtor. bibliothec. part.* IV. p. 493. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1107.

** *acta eruditorum* MDCCXXXVII. p. 138.

tolinae historia et origine. * Vtraque pars, quarta et quinta, iam a me commemorata, itidem se commendauit, ob ipsa argumenta pariter ac variam eruditionem, qua illae conscriptae sunt:

GEORGII RAPHELII *adnotationes philologicae in nouum testamentum, ex Xenophonte collectae*, Hamburgi MDCCIX. MDCCXX. 8. *adnotationes philologicae in nouum testamentum, ex Polybio et Arriano collectae*, Hamburgi MDCCXV. 8. *adnotationes in sacram scripturam, historicae in vetus: philologicae in nouum testamentum, ex Herodoto collectae*, Luneburgi MDCCXXXI. 8. quos libros quum iam supra vberius recensui, nunc titulos tantum eorum adduco:

IO. CHRISTIANI BLVMII *animaduersionum sacrarum, ad commata quaedam foederis antiqui selecta, pentas prima*, Lipsiae MDCCXI. 8. ac *pentas secunda*, ibidem MDCCXV. 8. Non-multa *animaduersiones* hae complectuntur, quae singularia sint ac magnum habeant momentum: **

IO. PHILIPPI STORRII *decas exercitationum exegeticarum ad selecta et difficiliora sacrae scripturae loca*, Vlmae MDCCXI. 8. Decem dicta, quae explicantur diligenter atque erudite, ex libris prioris foederis sumta sunt: ***

MATTHAEI HILLERI *syntagmata hermeneutica, quibus loca scripturae sacrae plurima ex ebraico textu noue explicantur*, Tubingae MDCCXI. et MDCCXXVIII. 4. quae editio posterior vt in lucem prodiret, *Georg. Burc. Rümelinus* curauit ac praefatus est de vocabulo *dudaim*. Scriptis exegeticis ac philologicis, quae eruditas ac solidas codicis diuini interpretationes complectuntur, syntagmata haec adnumeranda sunt: *

IO. HENRICI MAII *selectiores exercitationes philologicae et exegeticae*, Francofurti MDCCXI. 4. duobus tomis. Mul-

* *acta eruditorum* MDCCXLVIII. p. 315.

** *ibidem* MDCCXI. p. 331. MDCCXV. p 528. *iournal des sauans* MDCCXII. *mai.* p. 525. *vnschuldige nachrichten*, 1711. p 883. 1715. p. 369.

*** *actor. eruditor supplement. tom.* v. p. 449. *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 656.

* *iournal des sauans* MDCCXIII *februar* p. 187. *ausführlicher bericht von neuen büchern* p. 1156. *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 618.

Multa ibi oracula diuina vtriusque fœderis luculenter explanantur. Præmissa non solum est eiusdem *introductio in studium philologicum, exegeticum et criticum*, quæ iam antea edita fuerat; * sed etiam duplex adpendix accessit, quarum altera exhibet *vindicias versionis Lutheri*, contra Richardum Simonem; altera autem de *theologia Sinensium* exponit:"

IO. HENNINGES *dissertationes exegeticæ in selecta scripturæ oracula*, Francofurti MDCCXII. 8. duabus partibus, quæ eo consilio compositæ fuerunt, vt ministris ecclesiæ ad sermones sacros, pœnitentiæ salutaris caussa habendos, inseruirent: ***

IO. GVIL. ZIEROLDI *deutliche erklärung der heiligen schrift, aus der emphasi; oder macht der grundsprache den verstand vnd liebe der wahrheit zu bekommen, welche der auctor der heiligen schrift gehabt*, ceter. quæ explicatio per partes in lucem emissa est, Lipsiæ ab anno MDCCXIII. ad annum MDCCXVIII. 8. duobus voluminibus. In explanandis scripturæ dictis auctor sequitur sententiam suam, velut firmam regulam, in Ebræorum litteris inesse singularem significandi vim, hancque ob rem sæpe a communi atque vsitata interpretandi ratione discedit ac sensum magis fingit; quam probat:*

IO. HENRICICI MAII, filii, *obseruationes sacræ, quibus diuersa vtriusque testamenti loca ex linguarum indole et antiquitatibus potissimum illustrantur.* Quatuor sunt illarum libri, quorum *primus* lucem adspexit Francofurti MDCCXIII. *secundus* eodem loco atque anno: *tertius* ibidem MDCCXIV. ac *quartus* itidem Francofurti MDCCXV. 8. Tres priores libri iterum prodierunt MDCCXXVII. quartus autem MDCCXXXII. Breuiores quidem *obseruationes* hæ sunt; multa tamen loca veteris ac noui testamenti exhibent, quæ ita illu-

* cum eius *repetito examine historiæ criticæ textus noui testamenti, a Richardo Simone vulgatæ*, Francofurti MDCXCIX. MDCCVIII. 4.

** *memoires de Treuoux* MDCCXIV. ianuar. p. 16. *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 823. LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 1098.

*** *memoires de Treuoux* MDCCXIII. *nouembr.* p. 1922. *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 176. LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 1167.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 146. *vnschuldige nachrichten*, 1713. p. 318. 1728. p. 188.

illustrata sunt, vt luculenter testentur, auctorem fuisse virum, linguarum sacrarum atque antiquitatum peritissimum. Caussa hæc est, cur istæ in honore sint ac multum laudentur: * THEOPHILI ALETHAEI *gründliche erläuterung der dunckelsten œrter vnd steine des anstossens alten vnd neuen testaments, in welcher der sinn des heiligen geistes aus der natur vnd eigenschaft der sprachen, antiquitat vnd gantzen zusammenhang vor augen gestellet wird*, Lipsiæ ab anno MDCCXIV. 8. octo voluminibus. Primam curam operis huius conficiendi, quod per partes in lucem emissum est, LAVRENTIVS MVLLERVS suscepit ac postquam ille in mortalium numero esse desierat, IEREMIAS FRIDERICI ac CHR. FRIDER. BAVERVS ad laborem hunc continuandum accesserunt. Dicta scripturæ obscuriora diligenter ac perspicue illustrantur luxque verbis pariter ac rebus adfertur; quæ autem non multum difficultatis habere videntur, ea ita enarrantur, vt non sine vtilitate legantur. Adiunctæ sunt notæ latinæ de iis, quæ ad philologiam ac criticam pertinent. Quoduis volumen coniunctum sibi habet opusculum, quo commentarii in scripturæ sacræ libros recensentur cuiusque titulus est: *ausführlicher bericht von denen alten vnd neuen commentariis vnd exegetischen arbeit gelehrter münner vber die schriften alten vnd neuen testaments*. Interpretum notitia, quæ ibi suppeditatur, ipsius operis existimationem atque vtilitatem auget; attamen auctores in recensendis commentariis nimis copiosi esse videntur: ** HENRICI BENEDICTI STARCKII *notæ selectæ criticæ, philologicæ, exegeticæ in loca dubia ac difficiliora pentateuchi, Iosuæ, iudicum, Samuelis, regum, chronicorum, Esræ et Nehemiæ, ex consilio fontium, inprimis interpunctionis authenticæ*, Lipsiæ MDCCXIV. 4. *** *notæ selectæ criticæ, philolo-*

* *deutsche acta erudítor. volumm.* II. p. 680 842. *neuer bucbersaal der gelehrten welt volum.* III. p. 239. *neue bibliothec volum.* V. p. 338 *vnschuldige nachrichten*, 1713. p 658. 1715 p. 726 ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* III. p. 244. 370. *part.* IV. p. 187. 246. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 1156.

** *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 146. 358. 486. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p 464. 1145.

*** *acta eruditor.* MDCCXIV. p. 119. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II. p. 187.

lologicæ, exegeticæ in loca dubia ac difficiliora Iobi, psalmorum, prouerbiorum, ecclesiastæ et cantici, ex consilio fontium, inprimis interpunctionis authenticæ, Lipsiæ MDCCXVII. 4. * *notæ selectæ criticæ, philologicæ, exegeticæ in loca dubia et difficiliora prophetarum, Iesaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, Hoseæ, Amosi, Michæ, Nahumi, Habacuci, Zephaniæ, Zachariæ, Malachiæ, ex consilio fontium, inprimis interpunctionis authenticæ*, Lipsiæ MDCCXXIII. 4. ** Non tantum libros veteris testamenti STARCKIVS illustrauit; sed ad codicem quoque posterioris fœderis eamdem operam contulit atque itidem dicta illius difficiliora explicauit. Primum edidit: *notas selectas criticas, philologicas, exegeticas in epistolam Paulli ad Ebræos, cum adpendice notarum in loca selecta epistolæ ad Romanos*, ac dissertatione de *sabbatho* δευτεροπρώτῳ, Lipsiæ MDCCX. 4. *** Venit deinde ad reliquos noui testamenti libros atque in iis quoque enucleandis studia sua posuit. In lucem prodierunt: *notæ selectæ criticæ, philologicæ, exegeticæ in loca dubia et difficiliora noui testamenti*, Lipsiæ MDCCXXIV. 4. vbi *epistolæ ad Ebræos* et *Romanos* omissæ sunt, postquam notæ in illas antea separatim prodierant. * Omnia hæc ingenii monimenta postea, vno volumine coniuncta, in conspectum publicum venerunt, sub titulo: *notæ selectæ criticæ, philologicæ, exegeticæ in loca dubia ac difficiliora veteris et noui testamenti, ex consilio fontium, inprimis interpunctionis authenticæ*, Lipsiæ MDCCXXX. 4. ** Laudibus ornatur opus hoc iisque debitis. Ostendit auctor ingenium, litteris philologiæ ac criticæ sacræ non mediocriter excultum, iudicium, animum, a nouitatis studio alienum, modestiam in dissensionibus, diligentiam, in lectione aliorum interpretum collocatam:

GER-

* *acta eruditor.* MDCCXVII. p. 473. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II. p. 381.

** ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* V. p. 27. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1723. p. 282.

*** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II. p. [illegible]

* COLERI *auserlesene theol. bibliotb. volum.* I. p. 245. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1726. p. 123

** LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 1025.

GERHARDI TITII *animaduersiones exegeticae ad scripturae sacrae insigniora loca*, Helmstadii MDCCXV. 4 Iuris publici *animaduersiones* has post auctoris mortem fecit *Chr. Henric. Ritmeierus*, postquam illae ab auctore relictae fuerant ac manu eius exaratae, non eo consilio, vt in lucem prodirent; sed vt in scholis tantum litterarum cultoribus traderentur: *

GEORG. LVDOVICI OEDERI *obseruationes sacrae ad varia eaque difficiliora scripturae sacrae loca*, duabus partibus, quarum prior lucem vidit Francofurti et Lipsiae MDCCXV. 8. posterior MDCCXVI. 8. ** Vtraque pars constituebat opusculum ac paucae tantum obseruationes eo continebantur. Eam ob rem auctor postea de additamentis, quae fieri possent, cogitauit: libellum multo locupletiorem reddidit ac luci publicae exposuit, sub titulo: *obseruationum sacrarum, quarum aliquot sparsim iam prodierant, syntagma. Accessit πειθανῶν, siue verisimilium quinquagena pro illustrandis quam plurimis vtriusque foederis locis difficilioribus*, Weissenburgi Noricorum MDCCXXIX. 8. *** Idem *syntagma* sine vlla mutatione atque accessione; sub noua autem inscriptione *miscellaneorum sacrorum* prodiit, Norибergae MDCCXXXIX. 8. Praeter haec, OEDERVS alia scripta euulgauit iisque itidem selecta codicis diuini dicta interpretatus est. Sunt illa: *coniecturarum de difficilioribus sacrae scripturae locis centuria. Accessit dissertatio de sensu scripturae sacrae mystico*, Lipsiae MDCCXXXIII. 8. * *neue vnd grundliche erläuterung schwerer schrift-*

* FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 55. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1111.
** *neuer buchersaal der gelehrten welt* .vol. V. p. 44. *vnschuldige nachrichten*, 1715. p. 723. 1716. p. 120.
*** *iournal literaire tom.* XV. p. 160. *acta eruditor.* MDCCXXIX. p. 541. COLERI *auserlesene theolog. biblioth. volum.* IV. p. 345. 439. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 778. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1160. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 637.
* *nouor. actor. erudítor suppl. ment. tom.* I. p. 601. *deutsche acta eruditor. volum.* XVI. p. 348. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1734. p. 289. COLERI *auserlesene theol. bibliothec volum.* VII. p. 156. 321. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1162.

 a
vniuersam scripturam sacram veteri
um adhuc locupletissima; nec in luc
visa vnquam. Doctissimi rarissimique
Anglis, Belgis, Germanis, ceter.
logorum vsui et sacri codicis lection
recensentur, emendantur et vari
adaugentur, Francofurti et Lipsiæ
tum scio, primus tantum tomus *b*
dit, qui duodecim partibus consta
rarioribus, maxime antiquitatum,
censuit, quæ ad varia litterarum
præbere posse adiumenta, existimau
non solum eruditionis plenum; s
perutilem, qui studia sua ad veteres
Caussa igitur patet, cur librum, ian
loco quoque hoc memorauerim.
opuscula sacra, hoc est, programmat
tionum, epistolarum et schediasmatun
ctissima historiæ ecclesiasticæ et litter
quam sexcenta sacræ scripturæ loca,
guæ sanctioris genio; partim ex a
græcarum et romanarum adparatu il
duos tomos. Prior iam MDCCXX

licem sanctiorem illustrandum diligenter adhibuit; m libere profiteretur, quae sentiebat, atque incen-s celebres aspere interdum animaduerteret, mirum etim incidisse in odium. * De scripto, quod sub nomine edidit, paullo post sigillatim exponam:

DTHOFR. LACKEMACHERI *obseruationes philo-bus variae antiquitatis ebraicae atque graecae capita sacri codicis loca noua luce collustrantur*, Helm-nno MDCCXXV. ad annum MDCCXXXIII. 8. de-us. Existimationem illae compararunt sibi, non selecta argumenta, quae enarrata sunt; sed etiam m ac perspicuam eorum expositionem. Nonnul-e dicta feliciter sunt explicata: **

R. HERMANNI SANDHAGENII *auserlesene und gedancken vber viele schwere stellen heiliger schrift, des neuen testaments*, Ienae MDCCXXV. 4. Edidit nc *Io. Iacobus Lehmannus* eumque praefatione de dei ornauit. Complectitur ille primum auctoris *sendschreiben, darinn verschiedene arter der schrift rden*, quarum litterarum duae partes antea prodie-ra Slesuigae MDCXCII. et MDCCIII. 12. altera CXCIX. et MDCC. 12. vtraque autem coniun-MDCCXI. 12. Deinde accesserunt explicationes scripturae locorum, ex eiusdem sermonibus fune-orum volumen sub titulo: *der werthe todt etli-en vnd wohl abgeschiedenen seelen*, lucem adspexit, MDCLXXXIX. 4. Addita praeterea nonnulla sunt cripto: *busgedancken*. Sandhagenius magna fa-cras litteras explanandi ac verum illarum sensum eruen-

or. MDCCXXXII. p. 573. eorum *supplement. tom.* x. p. g *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 1110. et 138. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1143. *biblio-nsis class.* VII. p. 172.

itor. MDCCXXX. p. 370. *supplement. tom.* x. p. 376. *no-Auditor. supplem. tom.* I. p. 232. *samlung von alten vnd sachen*, 1726. p. 442. 1730. p. 246. 1732. p. 602. 1733. 35. p. 59. COLERI *auserlesene theol. bibliotb. vol.* v. p. IENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1158. REIMMANNI *ibliotb. theol.* p. 636.

testament, worinnen viele bisher v
beiten mit vnpartheyischer feder
furti et Lipsiæ ab anno MDCCXXV.
duobus voluminibus. Eiusdem
vnd schwersten schriftstellen im ne
nach grundlicher vntersuchung d
gnauer aufmercksamkeit auf die
schrift, bescheidentlicher verbesseru
fleissigen nachlesen in denen klugest
in der lutherischen; als auch aus
holländischen gemeinen, viele bisher
beiten mit vnpartheyischer feder e
MDCCXI. MDCCXII. 8. duobus v
Zornii opus comprobat, illum fui
maxime græcis atque antiquitatum
paratum doctrinæ suæ ad varia s
feliciter adhibuisse. Minus tam
interdum sine prudentia ac iusto
mentis adiumenta interpretationi
suspicionem cum prauarum senten
tatis ac famæ nimis cupidi, incidi
uerterent, vel data occasione; vel
fuerunt. Inter eos CHR. GA
examen laboris monstrosi Theophili

*einiger schwierigkeiten, welche wieder seine erörte-
führet werden*, * vbi caussam suam contra quasdam
ensorum animaduersiones breuiter agit: **
AVRENTII MOSHEMII *cogitationes in noui fœ-
r selectiores*, Hannoueræ MDCCXXVI. 8. quæ dis-
s academicas, antea separatim editas, coniunctim
Sunt illæ doctæ atque elegantes; interpretatio-
m, quæ ibi habentur, ea ratio, vt aliæ sint lauda-
a nonnullis reprehensæ atque impugnatæ: ***
EORGII WALCHII *obseruationes in noui fœderis
arum prima pars ea continet loca, quæ ex historia
:a illustrantur*, Ienæ MDCCXXVII. 8. quem cœ-
orem, vti animus erat, cur ad finem haud perdu-
as rei caussam supra memoraui: *
ILI LVDOVICI HOHEISELII *obseruationes phi-
exegeticæ, quibus nonnulla δυσνόητα Esaiæ loca ex
gua sancta; ex accentuatione Ebræorum et anti-
r illustrantur et exponuntur aliorumque versiones et
tiones modeste examinantur*, Gedani MDCCXXIX. 8.
contemnendam eruditionem atque industriam osten-
'otuissem illas commentariis in Iesaiam, quos supra
, fortasse adcuratiori ordine adiungere; quia autem
e sunt, earum nunc mentionem facio: **

hæc veluti adpendix ad prius volumen explicationum lo-
ifficilium noui testamenti accessit.

lige nachrichten, 1711. p. 532. 1713. p. 117. 1726. p. 1018.
THALII *exegetische bibliothec* p. 1140. FABRICII *historia
part.* VI. p. 931. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theo-*
633.

ruditor. MDCCXXVI. p. 321. *deutsche acta eruditor. vo-*
. 317. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1726.
:OLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* II. p. 413. LI-
ALII *exegetische bibliothec* p. 1245.

s de Treuoux MDCCXXIX. *ianuar.* p. 168. *acta eruditor.*
XVIII. p. 23. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*,
982. LILIENTHALII *exegetische biblioth.* p. 1247. *monat-
richten von gelehrten leuten vnd schriften volum.* II. p. 106.

g von alten vnd neuen theolog. sachen, 1729. p. 667. 1732.
LILIENTHALII *exeget. biblioth.* p. 954.

eruendi, præditus fuit ac locum obtinuit omni iure inter eos, qui quum eruditi, speciatim doctrinæ hermeneuticæ periti ac iudicio instructi sunt, codicem sanctiorem adcurate ac feliciter interpretantur. Caussa hæc est, ob quam scripta istius exegetica multum recteque laudantur: *.

THEOPHILI AMELII, id est, PETRI ZORNII, *erörterung der danckelsten vnd schwereften schriftstellen im alten testament, worinnen viele bisher vnerkannte göttliche wahrheiten mit vnpartheyischer feder entdecket werden*, Francofurti et Lipsiæ ab anno MDCCXXV. ad annum MDCCXXVIII. 8. duobus voluminibus. Eiusdem *erörterung der dunckelsten vnd schwersten schriftstellen im neuen testament, in welcher nach grundlicher vntersuchung der heiligen grundsprache, gnauer aufmercksamkeit auf die verknüpfung der heiligen schrift, bescheidentlicher verbesserung der vbersetzung Lutheri, fleissigen nachlesen in denen klugesten gottesgelehrten so wohl in der lutherischen; als auch ausländischen, englischen vnd holländischen gemeinen, viele bisher vnbekannte göttliche wahrheiten mit vnpartheyischer feder entworfen werden*, Coloniæ MDCCXI. MDCCXII. 8. duobus voluminibus. Hoc quoque Zornii opus comprobat, illum fuisse virum, litteris profanis, maxime græcis atque antiquitatum, eruditissimum atque adparatum doctrinæ suæ ad varia scripturarum sacrarum loca feliciter adhibuisse. Minus tamen diffitendum est, istum interdum sine prudentia ac iusto modo ex profanis monimentis adiumenta interpretationis sacræ sumsisse atque in suspicionem cum prauarum sententiarum; tum animi, nouitatis ac famæ nimis cupidi, incidisse. Qui in eum animaduerterent, vel data occasione; vel singulari studio, non defuerunt. Inter eos CHR. GABR. FISCHERVS edidit *examen laboris menstrui Theophili Amelii, quo generatim auctoris institutum expenditur; speciatim vero paradoxa quorundam locorum expositio diriicitur*, Regiomonte MDCCXII. Defendit se Zornius atque edidit: *bescheidene vnd gründliche ablehnung*

* *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1731. p. 738. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1030. MOLLERI *Cimbria litterata* tom. II. p. 757.

ablehnung einiger schwierigkeiten, welche wieder seine erörterung angeführet werden, * vbi caussam suam contra quasdam tantum censorum animaduersiones breuiter agit: **

IO. LAVRENTII MOSHEMII *cogitationes in noui foederis locos selectiores*, Hannouerae MDCCXXVI. 8. quae dissertationes academicas, antea separatim editas, coniunctim exhibent. Sunt illae doctae atque elegantes; interpretationum autem, quae ibi habentur, ea ratio, vt aliae sint laudatae; aliae a nonnullis reprehensae atque impugnatae: ***

IO. GEORGII WALCHII *obseruationes in noui foederis libros, quarum prima pars ea continet loca, quae ex historia philosophica illustrantur*, Ienae MDCCXXVII. 8. quem coeptum laborem, vti animus erat, cur ad finem haud perduxerim, eius rei caussam supra memoraui: *

CAROLI LVDOVICI HOHEISELII *obseruationes philologico-exegeticae, quibus nonnulla δυσνόητα Esaiae loca ex indole linguae sanctae: ex accentuatione Ebraeorum et antiquitatibus illustrantur et exponuntur aliorumque versiones et interpretationes modeste examinantur*, Gedani MDCCXXIX. 8. quae non contemnendam eruditionem atque industriam ostendunt. Potuissem illas commentariis in Iesaiam, quos supra percensui, fortasse adcuratiori ordine adiungere; quia autem ibi omissae sunt, earum nunc mentionem facio: **

* defensio haec veluti adpendix ad prius volumen explicationum locorum difficilium noui testamenti accessit.

** *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 532. 1713. p. 117. 1726. p. 1018. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1140. FABRICII *historia bibliothec. part.* VI. p. 931. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theologic.* p. 633.

*** *acta eruditor.* MDCCXXVI. p. 321. *deutsche acta eruditor. volum.* X. p. 317. *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1726. p. 437. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* II. p. 413. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1245.

* *memoires de Treuoux* MDCCXXIX. *ianuar.* p. 168. *acta eruditor.* MDCCXXVIII. p. 23. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 982. LILIENTHALII *exegetische biblioth.* p. 1247. *monatliche nachrichten von gelehrten leuten vnd schriften volum.* II. p. 106.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1729. p. 667. 1732. p. 111. LILIENTHALII *exeget. biblioth.* p. 954.

IO. HENRICI A SEELEN *meditationes exegeticæ, quibus varia vtriusque testamenti loca expenduntur et illustrantur*, tribus partibus. Illarum *prima* lucem adspexit lubecæ MDCCXXX. *secunda* ibidem MDCCXXXII. *tertia* itidem eodem loco MDCCXXXVII. 8. Qua ornantur, laude omnino istæ dignæ sunt; nec solum propter argumenta selecta, in illis enarrata; sed etiam propter ipsam expositionem eruditam ac perspicuam: *

IO. CHR. GENSELII *obseruationes sacræ, quibus varia codicis sacri loca solertissime dilucidantur et nonnulla antiquitatum monumenta, quæ vsum in variis locis scripturæ sacræ explicandis præbent, euoluuntur, tum ex sententiarum significatione et stili connexione; tum ex rabbinicis, talmudicis aliisque scriptis præstantioribus illustrata*, Lipsiæ MDCCXXXIII. 4. quæ non singularem existimationem sibi conciliarunt auctorque reprehensus est, quod non tam doctorum christianorum; quam rabbinorum scripta consuluerit: receptis sententiis repudiatis, id tantum cogitauerit, vt coniecturas proprias atque expositiones nouas proferret: **

TOBIAE ECKHARDI *obseruationes philologicæ ex Aristophanis Pluto, dictioni noui fœderis illustrandæ inseruientes*, Quedlinburgi MDCCXXXIII. 4. quarum supra iam mentionem feci:

DANIELIS GODOFREDI WERNERI *meditationes sacræ, ad excitandam fidem et formandam piam vitam, iam ante publice propositæ, nunc in vnum collectæ*, Stargardiæ MDCCXXXV. 8. Varia scripturæ diuinæ loca, quæ præcipue ad doctrinam de christo spectant, opusculo hoc erudite ac dili-

* *acta eruditorum* MDCCXXX. p 486. MDCCXXXIII. p. [illegible] MDCCXXXIX. p. 473. *deutsche acta erudítor. volum.* XIII. p. 644. *volum.* XV. p. 130. COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* IV. p. 979. *volum.* VI. p. 825. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1157. *samlung von alten und neuen theologischen sachen*, 1732. p. 7[illegible]. 1733. p. 615. 1738. p. 737. *bibliotheca lubecensis tom.* III. p. 482.

** *samlung von alten und neuen theol. sachen*, 1734. p. 134. *acta eruditor.* 1734. p 134 ALETHAEI *berichte von commentariis über die schrift part.* VII. p. 211. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1105.

diligenter explicantur. Addita est dissertatio de *messia*, *caput obnubente*: *

CAROLI FRIDERICI KRVMBHOLZII *operarum subcesiuarum; siue animaduersionum sacrarum in loca quaedam noui foederis selecta libellus primus*, Norbergae MDCCXXXVI. 8. Quaedam harum *animaduersionum* antea separatim editae; nunc autem locupleratae atque emendatae sunt. Multa illis continentur, quae auctoris eruditionem probant et vbi leguntur, vtilitatem praebent. Accesserunt: commentatio de *ellipseos in nouo testamento vsu frequentiori*: *decas animaduersionum in loca noui foederis selecta* ac dissertatio, qua de cibo, a coruis Eliae adlato, contra Heumannum disputatur: **

IO. HERMANN. BENNERI *otia sacra, in diuinis quibusdam oraculis occupata*, Giessae MDCCXXXVI. 8. opusculum, quo loca quaedam noui foederis selectiora feliciter ac laudabiliter explicantur: ***

CAROLI HENRICI LANGII *obseruationes sacrae, quibus varia noui testamenti loca ex antiquitatibus et philologia sacra exponuntur et illustrantur*, Lubecae MDCCXXXVII. 8. Iam recensui *obseruationes* has, quum notitiam eorum dedi, qui scripturae sacrae dicta ex profanis litteris illustrarunt:

GEORGII VENZKYI *biblische vntersuchungsschriften*, Halberstadii MDCCXXXVII. 4. In lucem exiit scriptum hoc sine auctoris nomine; tribuitur autem illud dicto Venzkyo. Exhibentur diuisio, noua translatio et vsus librorum biblicorum, vna cum obseruationibus philologicis. Prodiit, vti vocatur, tentamen primum, quod continet duas primas partes geneseos, a primo capite ad octauum. Num auctor in labore hoc sit progressus ac praeter primum alia ediderit tentamina; nec ne? fateor, haud notum id mihi esse: *

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* II. p. 226.

** *bibliotheque germanique tom* XXXIX. p. 200. *acta eruditor.* MDCCXXXVII p. 140. *deutsche acta eruditor. volum.* XVIII. p. 368. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1248. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1736. p. 734. et 1737. p. 225.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1736. p. 359. *acta eruditor.* MDCCXXXVII. p. 89. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1248.

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* III. p. 212.

IO. SIGISMVNDI MOERLII *ſcholia philologica et critica ad ſelecta ſacri codicis loca*, Noribergæ MDCCXXXVII. 8. Eo iudicio *ſcholia* hæc legenda ſunt, vt quæ in illis habentur, vera et falſa: bona ac mala diſcernantur. Immoderata enim et temeraria libertate vſus eſt auctor ſibique ſumſit, in codice ebræo litteras ac puncta vocalia mutare: voces alias delere; alias addere: verſionem græcam ſeptuaginta interpretum ſermoni ſacro præferre: ex linguæ arabicæ abuſu multis locis nouum ſenſum adfingere: *

LAVRENTII REINHARDI *decimæ exegeticæ; oder philologiſch - theologiſche anmerckungen vber verſchiedene ſchriftſtellen des alten vnd neuen teſtaments*, Vinariæ MDCCXXXVII. 8. tribus partibus: *

ALB. MENNON. VERPOORTENNI *faſciculus diſſertationum, ad theologiam maxime exegeticam et philologiam ſacram pertinentium*, Coburgi MDCCXXXIX. 8. Commentationes hæ, poſtquam diuerſis temporibus ſeparatim prodierunt, cura *Erdmanni Rudolphi Fiſcheri* vno volumine iunctæ in lucem editæ ſunt. Pleriſque earum ſelecta ſcripturæ loca erudite illuſtrantur: **

Variæ celeberrimorum medicorum obſeruationes, quibus multa loca noui teſtamenti illuſtrantur. Collegit illas *Georgius Gœtzius* earumque *faſciculum* primum edidit, Altorfi MDCCXL. 8. Quædam harum obſeruationum ex ſcriptis ac commentationibus maxime Bartholini, Wedelii, Baieri in dictum faſciculum translatæ ſunt; nonnullæ autem ſeparatim prodierunt. Singulæ auctorum eruditionem monſtrant ac merito iis commendantur, qui ſacrarum litterarum interpretationi operam dant: ***

IO. CHRISTOPH. HARENBERGII *otia gandersheimenſia ſacra, exponendis ſacris litteris et hiſtoriæ eccleſiaſticæ dicata, complexa tres ac decem obſeruationes*, Traiecti ad Rhe-

* *nouor. actor. eruditor. ſupplement.* tom. II. p. 475. *frühe aufgeleſene früchte*, 1737. p. 10. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1152. *acta hiſtorico - eccleſiaſtica* tom. II. p. 842. tom. III. p. 283. 981.

** *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1739. p. 754.

*** *nouor. actor. eruditor. ſupplement.* tom. V. p. 116. *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1742. p. 218.

Rhenum MDCCXL. 8. Duabus harum obseruationum argumenta historiae ecclesiasticae enarrantur; reliquis autem omnibus dicta, maxime noui foederis, multa cum eruditione exponuntur: *

IO. ERICHSONI *anmerckungen vber verschiedene schwere stellen heiliger schrift*, Holmiae MDCCXL. MDCCXLV. 8. quibus auctor laudabilem industriam probauit: **

ROMANI TELLERI *dissertationum sacrarum, ad caussas hermeneuticas spectantium, decas*, Lipsiae MDCCXL. 4. Multa scripturae loca illustrantur. Praefatus est auctor de adcuratione in exegesi sacra: ***

IO. HERMANNI ZSCHORNII *exegetische blumenlese*, duabus partibus, quarum prima prodiit Lemgouiae MDCCXLI. 8. secunda eodem loco MDCCXLII. 8. Recenset auctor aliorum interpretationes oraculorum diuinorum, cum prioris; tum posterioris foederis, breuiter ac sine ordine, quo illa in scripturis sanctioribus habentur. Nonnumquam quae ab ipso cogitata sunt, paucis adiungit: *

IO DIETERICI WINCKLERI *disquisitiones philologicae, scripturae sacrae quaedam loca et antiquitatis tam ecclesiasticae; quam profanae momenta illustrantes*, Hamburgi MDCCXLI. 8. ** *hypomnemata philologica et critica in diuersa scripturae sacrae, tam veteris; quam noui testamenti, loca. Accedit mantissa gemina, similis argumenti dissertationes exhibens*, Hamburgi MDCCXLV. 8. Dissertationum, quae additae sunt atque antea separatim in lucem prodierunt, altera de *Luca euangelista medico*; altera autem de *philosophiae platonico-pythagoricae fraudibus; seu placitis erroneis, a Paullo atque Petro improbatis et vitari iussis* exponit. ***

Praeter

---

* *acta eruditorum* MDCCXL. p. 326. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1743. p. 315. et 1745. p. 610.

** *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* V. p. 362.

*** *acta eruditorum* MDCCXLI. p. 324. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740. p. 809. *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* II. p. 262.

* LILIENTHALII *fortgesetzte theolog. bibliothec* p. 1046.

** *acta eruditor.* MDCCXLI. p. 523. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1741. p. 624.

*** *acta eruditor.* MDCCXLVII. p. 374.

Praeter haec ingenii monimenta, exſtant: WINCKLERI *biblisch-exegetische vntersuchungen, darinnen verschiedene wichtige stellen der heiligen schrift nach ihrem eigentlichen verstande vnd dem wahren sinn des heiligen geistes mit gehörigem fleis erläutert werden*, tribus partibus, quarum prima Lemgouiae MDCCXLVII. ſecunda ibidem MDCCXLVIII. ac tertia itidem eodem loco MDCCXLIX. 8. in conſpectum publicum venit: * eiusdem: *animaduerſiones philologicae et criticae ad varia ſacri codicis vtriusque foederis loca*, quae in lucem exierunt Hildeſiae earumque pars prima MDCCL. ſecunda MDCCLII. tertia MDCCLIII. 8. ** Nec omitti debent: WINCKLERI huius *theologische vnd philologische abhandlungen*, quarum commentationum pars prima lucem adſpexit Brunsuigae MDCCLV. ſecunda eodem loco atque anno 8. *** Commendant ſe iam enarrata ſcripta ob adparatum variae eruditionis, profanae pariter ac ſacrae, ac praeclarum auctoris ingenium atque induſtriam ſingularem luculenter oſtendunt. Inter eos igitur, qui ſelecta ſcripturarum ſacrarum loca docte ac perſpicue illuſtrarunt, locum ille cum laude non mediocri tuetur:

GOTTL. FRIDERIC. GVDII *diſſertationum exegetico-theologicarum trias*, Lipſiae MDCCXLVI. 4. Opuſculum hoc, quod tribus conſtat diſſertationibus, varia dicta vtriusque foederis non ſolum illuſtrantur; ſed etiam aduerſus prauas interpretationes defenduntur: *

IO. PETRI SIEGMVNDI WINCKLERI *vntersuchung schwerer schriftstellen vnd theologischer materien*, quod ſcriptum per partes prodiit, Stolbergae MDCCXLVIII. 8. Loca, quae explicantur non copioſe quidem ſemper; attamen docte ac perſpicue, ſelecta omnino ſunt ac difficilia: **

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* II. p. 172. *volum.* III. p. 163. *volum.* IV. p. 218. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1750. p. 434. *acta eruditor.* MDCCXLVII. p. 561.

** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* V. p. 302. *vol.* VII. p. 318. *volum.* VIII. p. 511. *acta eruditor.* MDCCLIII. p. 39. *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1752. p. 894.

*** KRAFTII *theol. bibliothec volum.* X. p. 729. *volum.* XI. p. 561. *acta eruditor.* MDCCLVI. p. 327.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1747. p. 576.

** KRAFTII *theolog. biblioth. volum.* IV. p. [illegible]

huius interpretes alii iique viri præstantissi-
berrimi locum sibi fecerunt ac quæ ab iis ad
cum translatæ sunt, commentationibus existi-
non mediocrem conciliarunt, cum singularis
tum præclaræ eruditionis. Alii non eam-
mmunem laudem consequuti sunt cum istis.
i monimenta, quæ vtrique ediderunt, cum
i debent.

dinem eorum pertinent:

LAI FVLLERI *miscellaneorum theologicorum, qui-
modo scripturæ diuinæ; sed et aliorum classicorum
plurima monimenta explicantur atque illustrantur*,
Lugduni Batauorum MDCXXII. Argentorati MDCL. 8.
tres priores libri tantum operis huius in lucem exie-
delbergæ MDCXII. 8. deinde iterum prodierunt non-
m libro quarto, Oxonii MDCXVI. Londini MDCXVII.
lbergæ MDCXVIII. 8. sed etiam cum libris duobus po-
is, quinto ac sexto, locis atque annis, quorum men-
eci. Accessit *adpendix apologetica* contra Ioannem
. * Opus hoc auctor ipse *miscellanea sacra* inscri-
itatus autem est titulus miscellaneaque hæc adpella-
heologica, minus apte. Exponitur enim illis maxi-
bus sacris: de multis codicis diuini dictis, quæ expli-
tque illustrantur: de versionibus scripturæ antiquio-
nilibusque argumentis. Eruditissimum virum fuisse
i, *miscellanea* hæc luculenter ostendunt: **

CAMERONIS *prælectiones in selectiora loca noui te-*
tribus tomis, qui editi sunt Salmurii: primus cum
de ecclesia, MDCXXVI. secundus ac tertius
VIII. 4. Singuli tres tomi, vno volumine iun-
rum prodierunt, sub titulo: *myrothecium euange-*
quo aliquot loca noui fœderis explicantur, cum LV-
CAPELLI *spicilegio* de eodem argumento ac dua-
rtationibus in *Matthæum* XV. 5. ac de *voto Iephtæ*,
MDCXXXII. 4. Editionem secundam sequuta est
tertia,

miscellanea hæc in *criticor. sacror. anglicanor. tomo* VII. p. 1.
INTHALII *exegetische bibliothec* p. 1173.

IO. VDALRICI SPONSELII *parerga theologico-exegetica*, quorum pars prima prodiit Coburgi MDCCLII. 8. Libellus est non contemnendæ industriæ atque eruditionis: *

OTTON. LVDOVICI KOENIGSMANNI *critisch-exegetische beytræge zum richtigen wortuerstand einiger schriftstellen des neuen testaments aus der dänischen übersetzung*, Hamburgi MDCCLVIII. 8. duabus partibus. Diligenter atque erudite inquirit auctor in vocum ac litterarum sensum: multa illustrat feliciter atque ea differit, quæ laude digna sunt:

FRIDERICI EBERHARDI BOYSENII *critische erlæuterungen des grundtextes der heiligen schriften neues testaments aus der syrischen übersetzung*, Quedlinburgi MDCCLXI. 8. tribus partibus. Laudanda est opera, quam auctor ad librum hunc conscribendum adhibuit. Per singula fœderis posterioris monimenta erudite ac perspicue ostendit, versionem syriacam codici græco multam lucem adferre hancque ob caussam in honore habendam esse. Simile studium BOYSENIVS contulit ad libros veteris testamenti ac iuris publici fecit: *critische erlæuterungen des grundtextes der heiligen schriften des alten testaments*, decem partibus, Halæ ab anno MDCCLX. ad annum MDCCLXIV. 8.

IO. HENRICI DANIEL. MOLDENHAWERI *grundliche erlæuterung der schweren stellen der heiligen bücher neues testaments*, Regiomonte MDCCLXIII. 4. duabus partibus, opus, quo multa loca fœderis posterioris difficiliora apte docteque illustrantur quodque non sine fructu legendum est. ** Ad iam enumerata scripta quodam modo adiungi potest: CHRISTIANI LVDOVICI ERMISCHII *heilige blumenlese der kinder gottes*, sex partibus, quæ Brunsuigæ anno MDCXCVII. 8. prodire cœperunt.

§. XII.

Non solum lutherani; sed *reformati* quoque studia sua in eo posuerunt, vt illustria ac selecta, inprimis difficiliora scripturarum sacrarum loca explanarent. Inter

* *acta eruditor.* MDCCLIV. p. 558.

** *theologische berichte von neuen büchern, part.* VI. p. 431.

generis huius interpretes alii iique viri praestantissi- ac celeberrimi locum sibi fecerunt ac quae ab iis ad ım publicum translatae sunt, commentationibus existi- ıtionem non mediocrem conciliarunt, cum singularis dustriae; tum praeclarae eruditionis. Alii non eam- m ac communem laudem consequuti sunt cum istis. sa ingenii monimenta, quae vtrique ediderunt, cum dicio legi debent.

Ad ordinem eorum pertinent:

NICOLAI FVLLERI *miscellaneorum theologicorum, quibus non modo scripturae diuinae; sed et aliorum classicorum auctorum plurima monimenta explicantur atque illustrantur, libri sex*, Lugduni Batauorum MDCXXII. Argentorati MDCL. 8. Primum tres priores libri tantum operis huiusin lucem exierunt, Heidelbergae MDCXII. 8. deinde iterum prodierunt nonsolum cum libro quarto, Oxonii MDCXVI. Londini MDCXVII. 4. Heidelbergae MDCXVIII. 8. sed etiam cum libris duobus posterioribus, quinto ac sexto, locis atque annis, quorum mentionem feci. Accessit *adpendix apologetica* contra Ioannem Drusium. * Opus hoc auctor ipse *miscellanea sacra* inscripsit; mutatus autem est titulus miscellaneaque haec adpellata sunt *theologica*, minus apte. Exponitur enim illis maxime de rebus sacris: de multis codicis diuini dictis, quae explicantur atque illustrantur: de versionibus scripturae antiquioribus similibusque argumentis. Eruditissimum virum fuisse Fullerum, *miscellanea* haec luculenter ostendunt: **

IO. CAMERONIS *praelectiones in selectiora loca noui testamenti*, tribus tomis, qui editi sunt Salmurii: primus cum *tractatu de ecclesia*, MDCXXVI. secundus ac tertius MDCXXVIII. 4. Singuli tres tomi, vno volumine iuncti, iterum prodierunt, sub titulo: *myrothecium euangelicum, in quo aliquot loca noui foederis explicantur*, cum LVDOVICI CAPELLI *spicilegio* de eodem argumento ac duabus dissertationibus in *Matthaeum* XV. 5. ac de *voto Iephtae*, Geneuae MDCXXXII. 4. Editionem secundam sequuta est tertia,

* exstant *miscellanea* haec in *criticor. sacror. anglicanor. tomo* VII. p. 1.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1173.

tertia, ita inscripta: *myrothecium euangelicum, hoc est, n. testamenti loca quam plurima, post aliorum labores ope commode vel illustrata; vel explicata; vel vindicata.* Omissum est CAPELLI *spicilegium*; accesserunt autem ALEXANDRI MORI *notae in nouum foedus* eiusdemque *axiomata theologica*, cum dissertatione in *Matthaeum XXIV. 28.* Salmurii MDCLXXVII. 4. Notae, quae opere hoc continentur, et auctoris iudicio atque eruditione testantur atque inprimis comprobant, illum linguarum ebraeae ac graecae non mediocriter peritum fuisse. In sensum vocum ac dictionum diligenter apteque inquisiuit: *

BONAVENTVRAE CORNELII BERTRAMI *lucubrationes francktallenses; siue specimen expositionum in difficiliora vtriusque testamenti loca*, Spirae MDLXXXVIII. Heidelbergae MDCVII. ac cura *Theodor. Hackspanii* Altorfii MDCXLV. 8.**

ARNOLDI BOOTII *animaduersiones sacrae ad textum ebraicum veteris testamenti, in quibus loci multi difficiles, hactenus non satis intellecti vulgo, multaque phrases obscuriores ac vocabula, parum adhuc percepta, explicantur veraque expositiones cum aliorum interpretamentis, praecipue Graeci, Syri Chaldaei, Hieronymi ac rabbinorum conferuntur atque ipsorum consensu; aut confutatione confirmantur*, Londini MDCXLIV. 4. Multa loca erudite feliciterque explicantur. Liber ipse est rarior: ***

IO. CROII *sacrae et historicae in nouum foedus obseruationes*, Geneuae MDCXLV. 4. quibus acris animaduersio in Danielem Heinsium adhibita est:

THOMAE GATAKERI *cinnus; siue aduersaria miscellanea*, Londini MDCLI. 4. * quae ad locum hunc refero, quoniam illis multa habentur, quae litteris sacris lucem praebent:

EDVAR-

* BVDDEI *isagoge ad theolog. vniuers. libr.* II. *cap* 8. p. 1724. SIMONIS *histoire critique des principaux commentateurs du nouueau testament cap.* LII. p 780. Locum obtinuerunt animaduersiones hae in *criticis sacris anglicanis.*

** sunt *lucubrationes* hae in *criticis sacris anglicanis tom.* VI. p. 1117.

*** CLEMENT *bibliotheque curieuse, historiqu. et critiqu. tom.* V. p. 86. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1038.

* translata sunt *aduersaria* haec in *opera* eius *critica*, Traiecti ad Rhenum MDCXCVII. fol. edita, p. 160.

EDVARDI POCOCKII *notae miscellaneae philologico-biblicae*; siue ad varia scripturae loca, quas ille vna cum *porta Mosis* edidit, Oxonii MDCLV. 4. Quum Pocockius praefationes, R. Mosis Maimonidis commentariis in libros mischnaioth praemissas, ex arabico sermone in latinum conuertisset, volumen illarum sub titulo *portae Mosis* euulgauit, quoniam istae veluti porta essent, per quam aditus ad lectionem operis talmudici pateat. Libro huic *notas miscellaneas*, quas memoraui, subiunxit, non eo consilio, vt capita talmudis explicaret; sed vt per exempla monstraret, studia rabbinica atque arabica esse vtilia et ad verum scripturarum sacrarum sensum eruendum adiumenta praebere. Dictas Maimonidis praefationes GVIL. SVRENHVSIVS in opus suum *mischnicum* latine transtulit; *notas* autem *Christianus Reineccius* separatim iterum iuris publici fecit, Lipsiae MDCCV. 4. Sunt istae egregiae: exhibent rarioris eruditionis, quam Pocokius sibi comparauerat, documenta: illustrant multa vtriusque foederis loca praeclare ac nouam saepe lucem, ab aliis interpretibus antea nondum accensam, adferunt: *

IO. DOVGTAEI *analecta sacra*; *siue excursus philologici breues super diuersis veteris et noui testamenti locis*, Londini MDCLVIII. MDCLX. 8. duobus voluminibus, Amstelodami MDCXCIII. 8. ad quam editionem accesserunt: NORTONI KNATCHBVL *animaduersiones in libros noui testamenti*, antea separatim saepius editae. Librum Dougtaei iam supra recensui:

NORTONI KNATCHBVL *animaduersiones in libros noui testamenti*, Londini MDCLIX. MDCLXXII. Oxonii MDCLXXVII. 8. Francofurti MDCCXXII. 8. et vna cum DOVGTAEI *analectis sacris*, Amstelodami MDCXCIII. 8. vti paullo ante a me relatum est:

IO. BVXTORFII, filii, *exercitationes ad historiam arcae foederis: ignis sacri et caelestis: vrim et thummim: mannae: petrae in deserto et serpentis aenei*, Basileae MDCLIX. 4. quae prae-

* SIMONIS *biblioth. choisie tom.* II. p. 78. NICERONII *memoires tom.* XXI. p. 409. WOLFII *biblioth. ebraeae pars.* I. p. 838. REINECCII *praefatio ad Pocockii notas miscellaneas.*

præcipue quidem ad hiſtoriam ſacram pertinent; quodam tamen modo etiam ad locum hunc referri poſſunt. Multa in illis ſunt philologica; nec ſolum loca principalia, quibus hiſtoria enarrata nititur; verum etiam alia exponuntur atque illuſtrantur, ita vt adparatus exhibeatur eruditionis non mediocris, ſpeciatim litterarum atque antiquitatum ebræarum:

IO. PRICAEI *commentarii in varios noui teſtamenti libros, in quibus vulgatæ verſionis quam plurimis locis, præ quauis alia recentiore, ſermo purus latinusque oſtenditur: contextus græci littera explicatur: eiusdem phraſeologia cum auctorum ethnicorum loquutionibus amœne comparatur: multorum difficilium locorum expoſitiones nouæ adferuntur ſenſusque non ſolum ex chriſtianis eccleſiæ antiquiſſimæ doctoribus; ſed et ex græcis latinisque gentium ſcriptoribus vbique illuſtratur. His acceſſerunt adnotationes in pſalmorum librum; item in aliquot ſparſa capita noui teſtamentis.* Londini MDCLX. fol. Libri noui fœderis, quos Pricæus illuſtrauit, ſunt euangelia Matthæi et Lucæ, acta apoſtolorum, Pauli epiſtolæ ad Timotheum, Titum, Philemonem, epiſtolæ Iacobi, Ioannis, Iudæ atque apocalypſis. Laudatur ille ob notas has, breuiter atque erudite conſcriptas; merito autem ſimul reprehenditur ob nimium ſtudium, libros ſacros ex profanis Græciæ ac Latii monimentis illuſtrandi atque ex illis teſtimonia ſine modo ac ſæpe ſine neceſſitate, quando loca ſcripturæ ſatis ſunt clara ac perſpicua, adcumulandi: *

ALEXANDRI MORI *ad quædam loca noui fœderis notæ,* Londini MDCLXI. 8. Pariſiis MDCLXVIII. 8. Salmurii MDCLXXVII. 4. quo loco annoque illæ, CAMERONIS *myrothecio euangelico* adiunctæ, prodierunt. Eaſdem luci publicæ expoſuit IO. ALBERTVS FABRICIVS in *obſeruationibus ſelectis in varia loca noui teſtamenti*, Hamburgi MDCCXII.

* SIMONIS *hiſtoire critiqu. des principeaux commentateurs du nouueau teſtament* cap. LIII. p. 791. BVDDEI *iſagog. ad theolog. vniuerſam lib.* II. *cap.* 8. p. 1726. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1000. Exſtant *commentarii* hi in *criticis ſacris anglicanis tom.* V. p. 2210.

MDCCXII. 8. * Commendant se notæ hæ breuitate erudita ac delectu multisque ex libris haud editis, quos auctor in bibliotheca medicea consuluit, quum ille Florentiæ commoraretur, obseruatis: **

ANTONII CREGVTI *reuelator arcanorum; siue dissertationes in difficiliora sacræ scripturæ loca*, Geneuæ MDCLXI. 4.

IO. HENRICI HOTTINGERI *enneas dissertationum philologico theologicarum heidelbergensium*, Tiguri MDCLXII. 4. Mentionem illarum loco hoc fieri posse, existimo ob dissertationes, quæ exhibentur, de libris veteris testamenti supposititiis: de δοκιμασια Abrahami: de paradiso: de Melchisedeco. Quam peritus fuerit Hottingerus litterarum, historiarum atque antiquitatum orientis, satis constat idemque liber hic comprobat:

ADRIANI COQVII *obseruationes critico-sacræ in sacrum noui testamenti codicem*, Lugduni Batauorum MDCLXXVIII. 4. quarum inscriptio postulare quidem videtur, vt illæ ad locum hunc referantur; minus autem istum tueri possunt, vbi ad argumenta, ibi explanata, animum aduertamus. Liber enim non exegeticus; aut philologicus; sed moralis est ac complectitur ethicam sacram de virtutibus ac vitiis, in codice fœderis posterioris diuino memoratis. Minus igitur adcurate iste a nonnullis scriptis *obseruationum sacrarum* adnumeratur:

PAVLLI COLOMESII *obseruationes sacræ*, Amstelodami MDCLXXIX. 12. Londini MDCLXXXVIII. 8. quæ secunda edi-

* præter memoratas harum *notarum* editiones, exstat ea, qua istæ cum TENAE *commentariis et disputationibus in epistolam Paulli ad Ebræos*, Londini MDCLXI. fol. in lucem prodierunt De FABRICII *obseruationibus selectis*, quarum mentionem feci, videantur: *actor. erudítor. supplementor* tom V p 315. *vnf. huldige nachrichten*, 1713. p. 493. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* II. p. 75. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1234. FABRICII *historia bibliothecæ part.* VI. p. 393.

** SIMONIS *histoire critiqu. des principeaux commentateurs du nouueau testament* cap. LIII. p. 791. FABRICII *præfatio ad obseruat. select.* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1078.

editio auctior est et emendatior. * Notæ hæ spectant ad varia loca vtriusque fœderis. Breues illæ sunt, non singulari industria elaboratæ, ac quamuis eruditionem ostendant; non omnem tamen animaduersionem censoriam deuitare potuerunt, quum Colomesius, vt videtur, ingenio suo critico atque interpretationi græcæ septuaginta virorum plus iusto tribuit atque interdum de infantum baptismo non recte atque adcurate sentit: **

CAMPEGII VITRINGAE *sacrarum obseruationum libri sex, in quibus de rebus varii argumenti et vtilissimæ inuestigationis critice ac theologice differitur: sacrorum inprimis librorum loca multa obscuriora noua; vel clariore luce perfunduntur.* Opus hoc per partes; siue libros prodiit. Lucem adspexit liber *primus*, Franeckeræ MDCLXXXIII. 4. *secundus* vna cum primo, denuo descripto atque emendato, ibidem MDCLXXXIX. 4. *tertius*, ibidem MDCXCI. 4. *quartus*, cum prioribus tribus libris, iterum editis, itidem Franeckeræ MDCC. 4. Ad quatuor libros hos duo accesserunt, *quintus* ac *sextus*, separatim in lucem emissi, Franeckeræ MDCCVIII. 4. Editis his, Vitringa *obseruationum* suarum finem fecit; integrum autem opus, libris sex constans, iterum iterumque litterarum formis impressum est, non solum in Belgio Franeckeræ MDCCXI. MDCCXII. MDCCXIX. 4. *** sed etiam in Germania Ienæ MDCCXXIII. 4. ad quam editionem accessiones nonnullæ factæ sunt. Præmissa est Vitringæ vita, a *Theo-*

* editio, qua ipse iam vtor, in titulo præfert annum MDCXCI. eadem autem illa est cum adducta editione anni MDCLXXXVIII. Accesserunt auctoris *paralipomena de scriptoribus ecclesiasticis et poeta sancti Victoris massiliensis emendata.* Locum quoque *obseruationes* hæ obtinuerunt in COLOMESII *operibus*, quæ *Fabricius* Hamburgi MDCCIX. 4. edidit, p. 575.

** FABRICII *præfatio ad Colomesii opera:* NICERONII *memoires* *tom.* VII. p. 200.

*** *acta eruditor.* MDCLXXXIV. p. 514. MDCLXXXIX. p. sq. 609. MDCCI. p. 97. MDCCIX. p. 264. *iournal des sauans* MDCCXIV. *ianuar.* p. 40. CLERICI *bibliotheque. choisie tom.* XVI. p. 356. *histoire des ouurages des sauans* MDCCI. *febr.* p. 77. NICERONII *memoires tom.* XXXV. p. 33. *vnschuldige nachrichten,* 1712. p. 39. *deutsche acta eruditor. volum.* I. p. 937. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1126.

a *Theodor. Hasaeo* breuiter descripta, atque addita *geographia sacra*, quam Vitringa auditoribus tradiderat, nunc ex recitationibus his manuscriptis edita, cura *Danielis Godofredi Werneri*. * Obseruationes hae in magno pretio habentur magnaque est existimatio, quam consequutae sunt. Multis scripturae sacrae locis lucem adtulit Vitringa ac praeter haec, variarum rerum argumenta persequutus est; vtraque autem ita enarrauit, vt exquisitam eruditionem, praeclarum iudicium aliasque virtutes, quae interpretem codicis diuini ornant, abunde monstrauerit. Amplexus tamen est sententias, quae non omnibus se probarunt. Immo exstiterunt, qui Vitringam impugnarent atque in suspicionem prauae doctrinae adducerent. Ea de re se indignari, significauit: **

GVIL. SALDENI *otia theologica; siue exercitationum subcisiuarum varii argumenti libri quatuor*, Amstelodami MDCLXXXIV. 4. Omni iure voluminis huius mentionem facio. Explicantur enim eo loca atque argumenta scripturarum sacrarum, quae selecta sunt; nec mediocre momentum habent. Expositio ipsa testatur de auctoris singulari industria atque eruditione. Eam ob rem *otia* haec omnino lectione vsuque digna se praebent: ***

DAVIDIS CLERICI *quaestiones sacrae, in quibus multa scripturae loca variaque linguae sanctae idiomata explicantur. Accesserunt similis argumenti diatribae* STEPHANI CLERICI, Amstelodami MDCLXXXV. 8. Edidit commentationes has *Io. Clericus* ac notas adiecit, quibus alia, quum nimis breuiter dicta essent, vberius edisseruit; alia autem, falsa ipsi visa, confutauit: *

* *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1725. p. 794. 1077. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* V. p. 255.

** *epistola dedicationis archisynagogi, obseruationibus nouis illustrati*, Franeckerae MDCLXXXV. 4.

*** *acta erudítor.* MDCLXXXIV. p. 517. *nouuelles de la republiqu. des lettres* MDCLXXXIV. p. 378. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1114.

* *acta eruditor.* MDCLXXXV. p. 232. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1177.

IO. MARCKII *scripta in selecta scriptura*
quæ diuersis voluminibus ac titulis in lucem p
ordine: I.) *exercitationes iuueniles; siue selec*
tionum textualium atque orationum, in academ
olim habitarum, fasciculus, Groningæ MDCLX
duni Batauorum MDCC. 8 Quæ exhibent
nibus agitur de pœna excidii: de adparition
statutis non bonis: de promisso Eliæ adu
ἐπιȣσίῳ, de cælibatu Paulli: de templis chr
baptismo pro mortuis, quæ argumenta ita
illustribus scripturæ dictis lux adferatur. In
Crassetii, iesuitæ parisiensis, repetitæ ineptiæ c
culis exploduntur: * II.) *exercitationes n*
selectarum disputationum atque orationum, in
ningo omlandica habitarum, fasciculus, Amste
8. vbi præter alia, obseruationes textuales
veteris et noui testamenti habentur: III.) *t*
tationes ad quinquaginta selecta loca veteris et
ti, cum oratione de *debita sacrarum scriptu*
tione, Amstelodami MDCXCIV. 4. quibus i
generis ex dictis codicis sacri enarrantur: de
in Isaacum: de miraculo non detritorum ve
calceorum in deserto: de solemni regum Isi
de multiplici seruatoris vnctione: de dæn
quos christus atque apostoli benignos se pra
malignis spiritibus vere obsessos fuisse: de i
rum in baptismi administratione adhibita: d
ra testibus, ac plures aliæ: ** IV.) *exegetic*
ad quinquaginta selecta loca veteris et noui te
dit oratio de exspectanda adhuc in terris ec
Amstelodami MDCXCVII. 4. quarum argu
sunt: de diluuii vniuersalis modo: de transi
per mare miraculoso: de teraphim: de prop
cii tempore apostolorum: de dominio ang
minum in ecclesiam veteris testamenti, atqu
blicæ exercitationes ad quinquaginta selecta

* *acta eruditor.* MDCLXXXVII. p. 377.
** *ibidem* MDCXCIV. p. 234.

noui testamenti, cum oratione in *obitum Iacobi Triglandii*, Amstelodami MDCCVII. 4. quo volumine pluribus exponitur: de ordine natiuitatis filiorum Noachi: de anno natiuitatis Abrahami eiusque nomine mutato: de columna nubis et ignis aliisque pluribus deserti miraculis: de descensu spiritus in forma columbae super christum: de nomine λόγου, christo dato: de peccato in spiritum sanctum ac de multis aliis argumentis: * VI.) *scripturariae exercitationes ad viginti quinque selecta loca veteris testamenti*, Amstelodami MDCCIX. 4. quibus inquiritur in Chami delictum eiusque occasionem: in gentium omnium benedictionem in semine Abrahami: in historiam israelis, per serpentum morsum adflicti et ab hoc mirabiliter sanati: in solis lunaeque stationem, vere miraculosam: in historiam satanae, Iobum variis modis adfligentis, cuiusmodi alia scriptutae loca exponuntur atque illustrantur: ** VII.) *exercitationes scripturariae ad loca noui testamenti viginti quinque. Accedit oratio funebris in obitum Hermanni Witsii*, Amstelodami MDCCX. 4. quibus agitur de iesu nazaraeo vocando: de baptismo in igne, christo a Ioanne tributo: de iuramentis per creaturas: de angelorum caelestium hymno, apud christi natiuitatem audito: de solis obtenebratione, apud christi crucifixionem: de annis quadraginta et sex aedificationis templi: de die christi, ab Abrahamo visa: de Iuda proditore, num ille particeps factus sit coenae dominicae: de iure iudaeorum tempore christi patientis, supplicia capitalia inferendi: de itinere sabbati: de episcopo vnius vxoris viro: *** VIII.) *sylloge dissertationum philologico-theologicarum ad selectos quosdam textus veteris testamenti*, Lugduni Batauorum. MDCCXVII. 4. qua plenius exponitur: de Melchisedeci shalem: Tsipporae circumcisione: vestitu annuo pontificis: hirco hazazelis: incestu vetito: di-

 uini

* *acta eruditor.* MDCCVI. p. 483.

** *iournal des sauans* MDCCX. *septembr.* p. 297. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCIX. *iun.* p. 625. *vnschuldige nachrichten*, 1709. p. 608. et 1711. p. 334.

*** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCX. *mart.* p. 290. *acta eruditor.* MDCCXI. p. 161. ALETHAEI *berichte von commentariis ober die schrift part.* v. p. 159.

uini nominis interdicto: israeliticis iubilæis: synedrii magni originibus: Corachi historia: propheta simili Mosi: diuortiorum lege: Iephthæ voto: endorica pythonissa atque aliis argumentis: * IX.) *sylloge dissertationum philologico-theologicarum ad selectos quosdam textus noui testamenti*, Roterodami MDCCXXI. 4. vbi auctor commentatur de anno ac die nati christi: de litterarum ebræarum forma: de punctorum vocalium et accentuum apud iudæos antiquitate: de aquilis congregandis, vbicunque cadauer fuerit: de christi doloribus animæ, exclamatione in cruce, intercessione pro crucifigentibus: de eiusdem iterata scriptione in terram: de anima christi eiusque ortu: de Mosis lectione in synagogis per omne sabbatum: de raptu Paulli in cælum, aliasque res varii argumenti pertractat: ** X.) *fasciculus dissertationum philologico-exegeticarum ad selectos textus veteris testamenti*, Lugduni Batauorum MDCCXXV. 4. quibus præcipue exponit Marckius de confusione babelica: Sodomæ excidio: aquis lustrationis: Ierichuntis occupatione: Simsonis ortu, vita et morte: seraphim, cherubim, Michaele et Gabriele: *** XI.) *fasciculus dissertationum philologico-exegeticarum ad selectos textus noui testamenti*, Lugduni Batauorum MDCCXXVII. 4. vbi explicantur parabolæ de operariis in vinea eorumque mercede ac decem virginibus: historia de vltimo christi paschate ac nece Iudæ proditoris: de gallicinio prædicto et impleto apud Petri lapsum: de sudore christi sanguineo ac multa dicta, quæ partim difficilia sunt; partim magnum momentum habent. * Comprobant iam enarrata scripta, Marckium plane singularem magnamque industriam ad interpretationem lin-

* *acta eruditor.* MDCCXVII. p. 399. *neue bibliothec volum.* VII. p. 596. *vnschuldige nachrichten,* 1717. p. 1110.

** *acta eruditor.* MDCCXXI. p. 237. *deutsche acta eruditor. volum.* VII. p. 166. *samlung von alten und neuen theolog. sachen,* 1721. p. 1070.

*** *acta eruditor.* MDCCXXVI. p. 170. COLERI *auserlesene theol. bibliothec volum.* II. p. 51.

* scripta hæc copiose recenset PFAFFIUS *præfatione* ad MARCKII *commentarium in duodecim prophetas minores*, editum Tubingæ MDCCXXXIV. fol. adde: LILIENTHALII *exegetische bibliothek* p. 1118.

litterarum ſacrarum adhibuiſſe ac permulta illarum loca, non per ſe euidentia atque expedita; ſed obſcura ac cum varia difficultate coniuncta, feliciter explanaſſe. Non mediocrem horum meritorum laudem eamque debitam ille conſequutus eſt. Oſtendit egregiam eruditionem, non vulgarem iudicandi facultatem, ſtudium boni ordinis ac veritatis. Non id propoſitum ſibi habuit, vt nouas tantum explicationes in lucem proferret, ac per illas ingenii vim monſtraret ac nomen redderet celebre; ſed id maxime curauit, vt verum ſenſum erueret ſique alios confutandos eſſe putauit, præbuit ſe diſputatorem adcuratum ac modeſtum:

HERMANNI WITSII *miſcellanea ſacra*, quorum primum libri quatuor prodierunt, Traiecti ad Rhenum MDCXCII. 4. * et iterum Lugduni Batauorum MDCXCV. 4. ** In illis diſſeritur de prophetis et prophetia: de tabernaculi leuitici myſteriis: de collatione ſacerdotii Aaronis et chriſti: de ſynedriis Ebræorum: de quatuor beſtiis Danielis: de cultu Molochi: de ſeculo hoc et futuro: de ſenſu epiſtolarum apocalypticarum: de ſchismate Donatiſtarum. Poſtea et lucem adſpexit: *miſcellaneorum ſacrorum tomus alter, continens XXIII. exercitationes maxima ex parte hiſtorico- et critico-theologicas, nonnullas in vltraiectina; alias in leidenſi academia ſtudioſæ iuuentuti exhibitas, quibus acceſſerunt animaduerſiones irenicæ ad controuerſias quasdam anglicanas, vt et orationes quinque*, Amſtelodami et Vltraiecti MDCC. 4. *** Quæ volumine hoc continentur, commentationum nonnullæ iam antea in conſpectum publicum venerant, nimirum: *duodecas exercitationum academicarum*, Vltraiecti MDCXCIV. 8. * quæ non ſolum in dictum *miſcellaneorum* volumen translatæ ſunt; ſed acceſſerunt quoque vndecim aliæ exercitationes atque *animaduerſiones irenicæ* *ad*

* *acta eruditor.* MDCXCII. p. 227. 319. TENTZELII *monatliche vnterredungen*, 1692. p. 131.

** *hiſtoire des ouurages des ſauans* MDCXCV. *ſeptembr.* p. 12. *acta eruditor.* MDCXCV. p. 512.

*** *acta eruditor.* MDCC. p. 284. SIBII *bibliotheca libror. nouor. tom.* V. p. 778. adde: LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p 1124.

* TENTZELII *monatliche vnterredungen*, 1695. p. 173. *acta eruditorum* MDCXCV. p. 67.

ad controuerſias, quæ ſub infauſtis antinomorum et neonomorum nominibus in Britannia nunc agitantur, Vltraiecti MDCXCVI. 12. * In *exercitationibus* ipſis, quas volumen hoc; ſiue tomus alter, complectitur, Witſius expoſuit: de gloria meſſiæ regis: de votiuo anathemate Paulli: de ſermone deo: de Michaele: de monte Agar: de officio iuuentutis et incommodis ſenectutis: de vxore Lothi: de Aſſyriorum nomine, quinam eo in ſacris litteris veniant: de rechabitis: de hiſtoria Hieroſolymæ: de euangelio, num illud per apoſtolos Americanis prædicatum fuerit: de vita Ioannis baptiſtæ ac Timothei: de vſu et abuſu rationis circa myſteria fidei: de conſcientia numquam; an aliquando errante: de efficacia et vtilitate baptiſmi in electis fœderatorum infantibus: de theologia gentilium in negotio iuſtificationis: de theologia iudæorum in negotio iuſtificationis: de controuerſiis, quæ apoſtolorum ætate in eccleſia chriſtiana circa iuſtificationem ortæ ſunt ac de mente Paulli in negotio iuſtificationis. Integrum *miſcellaneorum* opus, duobus tomis conſtans, denuo litteris deſcriptum fuit Herbornæ MDCCXII. 4. ** ac Baſileæ MDCCXXXVI. 4. Præter illud, Witſius reliquit: *meletemata leidenſia, quibus continentur prælectiones de vita et rebus geſtis Paulli apoſtoli; nec non diſſertationum exegeticarum duodecas: denique commentarius in epiſtolam Iudæ apoſtoli*, Lugduni Batauorum MDCCIII. 4. Herbornæ MDCCXVI. 4. Argumenta diſſertationum ſunt: de ſeditione et exitio Coræ: de ieſu nazareno: de cælo aperto et angelis dei aſcendentibus et deſcendentibus ſuper filium hominis: de glorificatione ieſu in monte: de miraculis ieſu: de prophetia Ieſaiæ XLII. 1. impleta in ieſu: de ieſu, portante morbos, quos ſanabat: de ficu diris à chriſto deuota: de vltimo paſchate chriſti: de ſpiritu concupiſcente; aut non concupiſcente ad inuidiam. *** Multa ſcripturæ ſanctioris loca in *miſcella-*

neis

* *acta eruditor.* MDCXCVI. p. 378.

** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* III. p. 151. 161.

*** *memoires de Treuoux* MDCCXI. *nouembr.* p. 1888. *journal des ſçauans* MDCCVII. *mai.* p. 200. *acta eruditor.* MDCCIV. p. 85. *vnſchuldige nachrichten*, 1704. p. 482. LILIENTHALII *theologiſche bibliothec* p. 1125. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift* part. III. p. 193. part. V. p. 199.

neis his ac *meletematibus* explicantur atque illuſtrantur. Vtraque ſcripta in magno honore habentur, non ſolum ob ipſa præclara atque vtilia illorum argumenta; ſed etiam ob eruditam, perſpicuam ac ſolidam tractandi rationem, quam Witſius vti in aliis ingenii ſui monimentis; ita in his quoque non ſine laude ſequutus eſt:

HENRICI MORI *diſcourſes on ſeueral texts of ſcripture*, Londini MDCXCII. 8. Diſſertationes hæ natæ ſunt ex ſermonibus, partim publice ad populum; partim exercitationis cauſſa recitatis. Quædam; non multa ſcripturæ dicta illis illuſtrantur; ita tamen, vt auctor pauca ediſſerat, quæ ſingularem vtilitatem præbent, ſuumque, Platonem ſectandi, ſtudium et hoc libello oſtendat: *

IO. VAN DER WAEYEN *varia ſacra*, Franeckeræ MDCXCIII. 4. Sunt iſta: analyſis epiſtolæ ad Galatas: diſſertatio de hirco azazel: Ioannis Spenceri diſſertatio de hirco azazel excuſſa: tres orationes, prima de eccleſiæ ex vtraque Babylone exitu: ſecunda de incremento cognitionis exſpectando tempore nouiſſimo ac tertia de ſemihorii ſilentio ad *apocal. VIII*, 1. item homilia in locum *Zachariæ IV*, 10. diſſertatio in *Zachariam III*, 9. ac denique capita doctrinæ de teſtamentis et fœdere: **

IO. ESKVCHE *miſcellanea ſacra*, Embdæ MDCXCIV. et iterum ibidem MDCCX. 8. cura *Gerardi Outhoffi*, qui addidit diſſertationem de *veritate reſurrectionis ieſu chriſti propriis ſuis viribus*. Opuſculum ipſum abſoluitur commentationibus, quibus dicta nonnulla vtriusque fœderis exponuntur: ***

STEPHANI MORINI *explanationes ſacræ et philologicæ in aliquot veteris et noui teſtamenti loca*, Lugduni Batauorum MDCXCVIII. 8.

IACO-

* *acta eruditor.* MDCXCIII. p. 429.

** *ibid.* p. 361. TENTZELII *monatliche vnterredungen*, 1694. p. 184. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1117.

*** *acta eruditor.* MDCCXI. p. 512. *neuer bücherſaal der gelehrten welt volum.* I. p. 581. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die ſchrift part.* III. p. 303. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1152.

IACOBI GOVSSETII *vesperæ groninganæ; siue amica de rebus sacris colloquia, vbi varia scripturæ loca selecta, difficilia ac magni momenti adcurate tractantur atque egregie explanantur*, Amstelodami MDCXCVIII. 8. iterum ibidem MDCCXI. 8. Pleraque; non omnia, quæ libro hoc continentur, Goussetium habent auctorem. Constat ille colloquiis, quæ a nonnullis amicis instituta sunt de rebus sacris, speciatim de oraculis diuinis eorumque sensu. Inter alia agitur de polygamia patriarcharum: de gradibus adfinitatis atque incestu: de vi testimoniorum veteris testamenti ad probandum, iesum esse messiam: *

IO. BRAVNII *selecta sacra*, Amstelodami MDCC. 4. vbi multa loca codicis sanctioris, maxime ex antiquitate ebræa, illustrantur. Quinque sunt illorum libri auctorque exponit eorum *primo* de illis, ad quos apostoli epistolas suas exararunt: *secundo* de septimo sigillo ex Ioannis apocalypsi: *tertio* de sanctitate summi pontificis, ex *Ebr. VII, 27.* enarrata: *quarto* de planctu ob thammuz, ex *Ezechiele VIII, 14. quintus* autem complectitur septem varii argumenti exercitationes. Quinque illarum orationes sunt; duæ posteriores autem epistolæ. Commendant se *selecta* hæc eruditione atque industria, quam Braunius ad ista conscribenda adhibuit: **

LAMBERTI BOS *diatribæ; siue exercitationes philologicæ, in quibus noui fœderis loca nonnulla e profanis maxime auctoribus græcis illustrantur*, Franeckeræ MDCC. 8. ac locupletiores, eodem loco MDCCXIII. 8. Exstant etiam illius *obseruationes miscellaneæ ad loca quædam cum noui fœderis; tum exterorum scriptorum græcorum*, Franeckeræ MDCCVII. 8. quem vtrumque doctissimum librum iam supra laudaui:

IO. EDWARDI *exercitations critical, philosophical, historical and theological on seueral important places in the writings of the old and new testament*, Londini MDCCII. 8. Priore parte

* *acta eruditor.* MDCXCVIII. p. 345. *nachrichten von den büchern in der stollischen bibliothec volum.* II. p. 448. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1179.

** *histoire des ouurages des sauans* MDCC. p. 23. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCC. *mai.* p. 483. *acta eruditor.* MDCC. p. 289. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1113. *monatliche auszüge*, 1700. p. 489.

parte harum *exercitationum* auctor nouem oracula veteris testamenti erudite exponit ac disserit de prima rerum omnium origine: de diluuio, fuisse id vniuersum, ac caussis eius: de israelitis, eos Aegyptiis nullam iniuriam fecisse, quum horum vasa aurea atque argentea abstulerint: de variis diaboli artium generibus: de spectro endoreo: de idolo baalzebub: de gemina gentis iudaicæ insigniore captiuitate: de differentia inter animam humanam ac spiritum bruti: de vestigiis sacramentorum noui testamenti in veteri. Similes commentationes pars posterior complectitur quumque ibi decem dicta noui fœderis illustrantur, itidem varia argumenta enarrata sunt: de vitæ genere vtriusque parentis christi in terris: de Anna et Caipha, eodem tempore summis sacerdotibus: de sermone *Rom. VII*, *14*. sqq. de ipso Paullo, tanquam homine regenito, intelligendo: de mysterio dei, in carne manifestati: de tribus testibus in terra. De reliquis taceo: *

MARTIN. KONINGII *heilige mengel-stoffen*, Vltraiecti MDCCIII. 8. Inter loca scripturæ, libro hoc explicata, ea sunt, quæ ad historiam de turri babylonica ac confusione linguarum: ad fatum vxoris Lothi: ad Iephtam ac sacrificium eius pertinent: **

IO. BVXTORFII *catalecta philologico-theologica. Accedunt mantissæ loco virorum celeberrimorum, Casauboni, Heinsii, Vsserii, Waltoni, Schikardi aliorumque epistolæ ad Io. Buxtorfios, patrem et filium, nunc primum in lucem editæ*, Basileæ MDCCVII. 8. Continentur libro hoc commentationes in varia litterarum sacrarum loca, quæ breuiores quidem; attamen eruditæ sunt ac multa comprehendunt, ab aliis interpretibus neglecta. Neque librorum sacrorum; neque alium certum ordinem auctor sequutus est: ***

HENRI-

* *vnschuldige nachrichten*, 1704. p. 618. *acta erudītor.* MDCCIV. p. 136.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1190.

*** *iournal des savans* MDCCVIII. *mai.* p. 273. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* III. p. 11. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1181.

HENRICI IACOBI VAN BASHVYSEN *obseruationes sacrae*, libris duobus, Francofurti MDCCVIII. et Seruestae MDCCXXI. 4. Liber prior minus huc referendus est, quoniam illo, vt et titulus significat, de integritate sacrae scripturae, inprimis veteris testamenti agitur, quae occasione editionis, versionis et notarum R. MOSIS MAIMONIDIS *tractatus de libro legis* illustratur et defenditur. Alia est ratio libri posterioris illeque ad locum hunc omnino pertinet. Eo enim multa oracula veteris et noui testamenti explanantur. * Praeter *obseruationes* has, exstant eiusdem BASHVYSENII *animaduersiones selectae ad diuersa scripturae sacrae loca, ex philologia et historia ad probandam fidei christianae rationalitatem et corrigendos nonnullos interpretum errores*, Delphis MDCCXXIII. 4. Volumine hoc continentur dissertationes, ad varia codicis diuini loca illustranda conscriptae, nimirum de rationalitate fidei christianae, ad *Rom. XII*, *1* de virginitate matris messiae, ad *Iesai. VII*, *14*. de rationalitate adscensionis messiae in thronum patris sui Dauidis, ad *2. Samuel. VII*, *16*. de bello iehouae, ad *Iesai. IX*, 7 de sinu Abrahae, ad *Luc. XVI*, *22*. In explicandis argumentis his auctor eruditionem quidem monstrat; plus autem, quam decet, rationi in rebus fidei tribuit ac sententias defendit, quae falsae sunt ac paradoxae: **

ALBERTI SCHVLTENSII *animaduersiones philologicae et criticae ad varia loca veteris testamenti, in quibus ope praecipue linguae arabicae multa, ab interpretibus nondum satis intellecta, illustrantur, quam plurima etiam noue explicanda modeste proponuntur*, Amstelodami MDCCIX. 8. Quum auctor in persuasionem venit, magnum vsum esse linguae arabicae in explicanda scriptura sacra, ex illa praecipue in hoc atque aliis scriptis, quae edidit, locis difficilioribus lucem adferre voluit: ***

CORNE-

* FABRICII *historia bibliothecae part.* V. p. I.

** LILIENTHALII *fortgesetzte theol. biblioth.* p. 1049.

*** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCX. mai. p. 546 LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1179 ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift pars.* IV. p. 57.

CORNELII ADAMI *obseruationes theologico-philologicae, quibus plurima sacri codicis, noui testamenti praesertim, loca ex moribus et ritibus diuersarum gentium illustrantur*, Groeningae MDCCX. 4. atque *exercitationes exegeticae*, eodem loco MDCCXII. 4. quem vtrumque librum iam supra recensui:

IO. FRIDERICI HOMBERGK ZV VACH *parerga sacra; seu obseruationes quaedam ad nouum testamentum*, Traiecti ad Rhenum MDCCXII. 4. quorum antea notitiam suppeditaui:

IACOBI RHENFERDII *obseruationes selectae ad loca ebraea noui testamenti*, Francofurti MDCCXII. 4. quae constant tribus dissertationibus, MDCCV. MDCCVI. MDCCVII. separatim editis: *

IO. D' OVTREIN *dissertatio philologico-theologica de Melchisedeco non Henocho et obseruationes miscellaneae in selecta sacri codicis loca*, Amstelodami MDCCXIII. 8. Ea in *obseruationibus* his habentur, quae laude ac lectione digna sunt. In dissertatione de Melchisedeco auctor Henrici Hulsii sententiam, Melchisedecum esse Henochum, confutat ipseque illum de messia; siue potius de filio dei interpretatur, qui adsumta humana forma adparuerit ac typum incarnationis suae praebere voluerit. ** Sed et haec opinio non sine caussa impugnata fuit: ***

Lettres critiques sur quelques endroits de l'ecriture, Amstelodami MDCCXV. 8. Prodierunt epistolae hae sine auctoris nomine; cum autem esse IONCOVRTIVM, viri eruditi suspicantur. Explicat ille aliquot scripturae dicta prioris ac posterioris foederis; ea tamen ratione, vt haud obscure animum, nouis maxime sententiis addictum; nec a paradoxis plane alienum, prodat: *

RVARDI

---

* sunt quoque cum in eius *operibus philologicis*, quae Traiecti ad Rhenum MDCCXXII. 4. prodierunt, p. 712. tum in MEVSCHENII *nouo testamento ex talmude* p. 1039.

** *neuer bucbersaal der gelebrten welt volum.* III. p. 797. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1219. ALETHAEI *berichte von commentar. vber die schrift part.* I. p. 188.

*** vide: *bibliothecam bremens. class.* III. p. 879.

* *vnschuldige nachrichten*, 1716. p. 1040.

RVARDI ANDALA *exegesis illustrium locorum sacrae scripturae. Accedit clauis apocalyptica*, Franeckerae MDCCXX. 4. Duae sunt partes operis huius. Priore illustrantur octo loca veteris ac noui testamenti, inter quae sunt oracula de schilo: de serpente aeneo: de typo suspensi, eodem die sepeliendi: de corpore Mosis. Pars posterior exhibet *clauem apocalypticam*, quam auctor in linguam belgicam conuertit ac *commentario* suo in *apocalypsin*, belgice edito Leowardiae MDCCXXVI. 4. praemisit: *

IACOBI ELSNERI *obseruationes sacrae in noui foederis libros, quibus plura illorum librorum loca ex auctoribus potissimum graecis et antiquitate exponuntur et illustrantur*, duobus tomis, quorum prior Traiecti ad Rhenum MDCCXX. 8. posterior ibidem MDCCXXVIII. 8. in lucem exiit. De illis antea plura disserui:

IO. WESSELII *dissertationes sacrae leidenses ad selecta quaedam veteris et noui testamenti loca*, Lugduni Batauorum MDCCXXI. 4. Argumenta harum dissertationum sunt: de angelo iehouae, ab Hagare viso: de iehoua, in monte prouisuro: de intuitu gloriae iehouae, a Mose petito: de facie iehouae non videnda: de posterioribus dei visis: de epistola Eliae prophetae: de silentio scripturae mystico in historia Melchisedeci: de vnctione summae sapientiae aeternae, non officiali; sed filiali: de angelo faciei iehouae: de messia crucifixo, iudaeis offendiculo futuro: de Iona, typo christi prophetico: de christo, filio dei tantum secundum naturam diuinam: de ὑποταγῇ filii futura: de mediatore non vnius; sed ipso deo vno: de elementis mundi: de christo, imagine inuisibilis dei. Accesserunt duae orationes: altera de laudibus Pauli apostoli et de titulo crucis domini. ** Eiusdem WESSELII in lucem prodierunt: *dissertationes academicae ad selecta quaedam loca veteris et noui testamenti*, Lugduni Batauorum MDCCXXXIV. 4. Ex locis istis exponitur: de miraculo

et

* *acta eruditor.* MDCCXXII. p. 300. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1130.

** *acta eruditor.* MDCCXXIII. p. 119. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1131. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1721. p. 963.

et mysterio rubi ardentis et non consumti: de iniquitate patrum imputata filiis et filiorum filiis, tertiis ac quartis: de voto Mosis: de Dauide, lauante manus suas cum innocentia: de mysteriis tabernaculi leuitici: de lingua vatis, calamo scribae velocis comparata: de pulcritudine et gratia labiorum messiae: de iustitia messiae vicaria: de regina, stante ad dextram regis in auro: de filiis messiae pro patribus eius futuris: de memoria nominis messiae perpetua: de Mose legislatore, gratiam christi redemptoris implorante: de messia, ex torrente in via bibituro: de hereditate terrae, piis promissa: de antiquitate et origine baptismi proselytorum apud iudaeos: de christo primogenito: de natura peccati. * Vtrumque opus multum commendatur cum ab argumentis, quae grauia sunt; tum ab erudita ac solida eorum expositione:

DAVIDIS MILLII *dissertationes selectae, varia sacrarum litterarum et antiquitatis orientalis capita exponentes et illustrantes*, Traiecti ad Rhenum MDCCXXIV. 8. Disputat auctor de Nilo et Euphrate, terrae sanctae terminis: de vitulo aureo: de nomine singulari, quo rabbini adficiunt altare templi hierosolymitani, quum id *mediatorem* adpellant: de gad et meni *Iesai LXV, 11.* de idolo achad apud *Iesaiam LXVI, 17* de baalzebub et miphlezeth: de diuinandi genere, quod in codice sacro אוב vocatur: de nominibus magorum orientis, quae sunt in scriptura sanctiore: de commutatione vestium vtriusque sexus prohibita. In existimatione sunt dissertationes hae eaque iusta ac debita. Commendant enim se non solum argumentis suis selectis, non vulgaribus; sed etiam tractandi ratione, quum Millius ista ita persequutus est, vt adparatum exquisitae variaeque eruditionis praeberet. ** Prodierunt *dissertationes* hae iterum Lugduni Batauorum

* *nouor. actor. eruditor. supplementor. tom.* II. p. 491. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1131.

** CLERICI *bibliotheque ancien. et modern. tom.* XXI. p. 358. *acta erudítor.* MDCCXXV p. 10; *deutsche acta eruditor. volum* IX. p. 381. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1725. p. 439. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1183. COLERI *auserlesene theol. biblioth. volum.* I. p. 26.

uorum MDCCXLIII. 4. multum locupletatæ. Accesserunt nouæ disputationes, ob argumentorum delectum ac doctrinæ copiam itidem multum laudandæ, nimirum: de terra Canaan: de statutis et lapidibus idololatricis: de cornibus altaris exterioris: de caussis odii iudæos inter atque samaritanos, vna cum orationibus nonnullis. * Præter dissertationes has, ad locum hunc pertinent: eiusdem MILLII *miscellanea sacra, Esaiæ caput LIV. psalmos CXXI. CXXII. aliaque argumenta tam theologica; quam exegetica enucleantia et exponentia. Inter illa eminent duæ dissertationes, quarum altera demonstratur obligatio hominis christiani ad sacram cœnam: altera complectitur errores virorum doctorum in delineando tabernaculo Mosis*, Amstelodami MDCCLIV. 4. quod itidem eruditum opus est: **

IO. ALBERTI *obseruationes philologicæ in sacros noui foederis libros*, Lugduni Batauorum MDCCXXV. 8. quas vna cum eiusdem *periculo critico, in quo loca quædam cum veteris ac noui fœderis; tum Hesychii et aliorum illustrantur, vindicantur, emendantur*, Lugduni Batauorum MDCCXXVII. 8. supra iam recensui:

Fortuita sacra, quibus subiicitur commentarius de cymbalis, Roterodami MDCCXXVII. 8. In præfatione, non ab auctore; sed ab alio præmissa, significatur, illum esse virum, genere illustrem ac munere senatorio ornatum; simul autem, opusculum hoc præbere tantum specimen magni operis, a scriptore compositi. Illum esse ELLISY, parlamenti anglicani membrum, nonnulli tradunt. Explicantur viginti noui fœderis loca difficiliora vel ex Ebræorum antiquitatibus; vel ex Græciæ scriptoribus priscis, magna cum eruditione ac iudicandi facultate. Inter alia exponitur de battologia: de herodianis: de ignoto Atheniensium deo: de baptismo super mortuos: de verbis *Philipp. II, 6. 7. 8. Tit. III, 8. Ebr. I, 13. Iacobi IV, 5.* ***

IACO-

* *acta eruditor.* MDCCXLIII. p. 440.
** *bibliotheque des sciences et des beaux arts tom.* I. *part.* 2. p. 119. KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* X. p. 753.
*** *acta eruditor.* MDCCXXVIII. p. 74. COLERI *auserlesene theol. biblioth. volum.* III. p. 897. LILIENTHALII *evangelische bibliothek* p. 1250.

IACOBI TRIGLANDII *dissertationum theologicarum et philologicarum sylloge*, Delphis MDCCXXVIII. 4. quarum mentionem facio ob quædam scripturæ loca, ibi enarrata atque illustrata. Agitur enim de libro iustorum: de tribus in cælo testibus: de corpore Mosis: de verbis *Ebr. I. 3.*

THEODORI HASAEI *dissertationum et obseruationum philologicarum sylloge*, Bremæ MDCCXXXI. 8. Quæ inter dissertationes has exegeticæ sunt, illis agitur: de Sabulonis præ Sidone præstantia: de Naphthalitide, apostolorum patria: de gloria templi secundi: de ligno sittim: de rubo Mosis: de behemoth. Sunt istæ erudite ac diligenter compositæ atque omnino laudari debent: *

CAMPEGII VITRINGAE, iunioris, *dissertationes sacræ, in quibus de rebus varii argumenti critice et theologice disputatur multisque sacræ scripturæ locis noua; vel clarior lux adspergitur*, Franeckeræ MDCCXXXI. 4. Venerunt illæ post auctoris obitum in orbis eruditi conspectum cura *Hermanni Venema* seque multum probarunt. Quæ Vitringa commentatus est, ea singularem illius doctrinam æque ac iudicium luculenter monstrant. Disputat iste de lucta Iacobi: de serpente veteratore: de festo tabernaculorum: de facie et posterioribus dei, ac loca scripturæ sacræ, quæ ad argumenta hæc spectant, erudite atque eleganter illustrat. Laudatus VENEMA addidit dissertationem de *genuino titulo epistola Paulli, quæ vulgo inscribitur ad Ephesios* eaque præter alia, de tempore et modo compositi canonis scripturæ noui testamenti exposuit: **

IACOBI NYLOE *schriftuurlyke aanmerckingen, waarin vele plaatsen der heiligen schrift verklaart, of uit historien en outheden opgeheldert worden*, Amstelodami MDCCXXXII. 4. quas obseruationes iam Leouardiæ MDCCVII. 4. prodiisse, relatum legimus. Exstant eiusdem: *schriftuurlyk licht*, Grœnin-

* *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1732. p. 629. *acta erudit.* MDCCXXXII. p. 137. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1185.

** *deutsche acta erudit.* volum. XIV. p. 685. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1733. p. 484. Dissertatio de lucta Iacobi antea prodierat in *bibliotheca bremensi* class. 4. p. 773. et class. [illegible]

expoſuit, ſunt illuſtria ac difficilia. D
ſti veſte: de domo æternitatis: de
hominis ſtante ad dextram dei: de te
ſpinea chriſti: de vnctis et prophetis n
dei: de nomine domini, turri muniti
cruce potato: de oculo, corporis luce
quæ et alia argumenta Schlichterus er
philologiæ et antiquitatum ſacris ac
luſtrat: **

NICOLAI HOLTII *apophoreta ſac*
theologicarum varii argumenti faſciculus
MDCCXXXII. 8. Libello hoc quinque
nentur, quarum inſcriptiones ſunt: de
in terra cananæa: eccleſia chriſtus; ſi
octaui: remuneratio apoſtolica; ſiue i
decimum obſeruationes: fons vitæ; ſiu
ralis, tradita in loco *Ioannis VI, 57.* vn
nymica; ſiue de nomine chriſtus. Ex
culi exigua eſt. Quæ eo habentur, i
iam dicta ſunt. Stili elegantiam auct
immo ſententias amplexus eſt, a vera d
do alienas: ***

LABRVNE *entretiens hiſtoriques et*
matieres de litterature ſacrée, Amſtelod
Colloquia hæc de variis ſcripturæ locis

non debita diligentia atque adcuratione composita sunt. Inter alia differitur: de tempore creationis mundi: de primis hominibus, non vestitis: de paradiso: de lapsu angelorum: de Lotho eiusque vxore: de signo Caini aliisque similibus argumentis: *

DITHMARI HACKMANNI *praecidanea sacra*, Lugduni Batauorum MDCCXXXV. 8. Quum auctor constituit, animaduersiones philologicas in textum sacrum prioris foederis conscribere atque ad vsum publicum transferre, iam primus earum tomus exhibetur, qui ad tres priores Mosis libros, *genesin*, *exodum* ac *leuiticum*, illustrandos spectat. De eo praecipue Hackmannus cogitauit, vt sermoni ebraeo ex linguis adfinibus lucem nouam adferret: radices illius deperditas restitueret. Nec solum in vulgares interpretum ac grammaticorum sententias; sed etiam in masoretharum variantes lectiones inquisiuit ac *ketibh* pro *keri* retinendum esse probare voluit. Praeceptorum suorum, Ikenii et Schultensii, doctrinas sequutus est: **

IO. PHILIPPI HEINII *dissertationum sacrarum libri duo*, Amstelodami MDCCXXXVI. 4. quae eruditae sunt ac variis scripturae sacrae locis lucem praebent. Agitur de ministerio solis et lunae: de parentum in paradiso mora: de serpente tentatore: de argumento prophetiae enochicae: de numero seruatorum in arca Noachi: de velo, sanctum a sanctissimo secernente: de ara mosaica exteriori: de aenei diametro maris: de azazelis adpellatione: de loco *genes. III, 22.* de caussa adductorum Adamo animalium: de simsoniana asini maxilla: de Mosis resuscitatione: de agno, christi imagine. Quae argumenta Heinius ita persequutus est, vt haud obscure significaret, se curas ac cogitationes suas praecipue contulisse ad nouas expositiones hocque nomine ad coniecturas faciendas: ***

* *samlung von alten und neuen theol. sachen*, 1733. p. 181. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1187.

** *acta erudítor.* MDCCXXXVI. p. 427.

*** *bibliothequ. germanique tom.* XL. p. 186. *maandelyken vittreks.* MDCCXXXVI. *part.* 1. p. 401. *miscellanea groningana tom.* 1. p. 670. *frühaufgelesene früchte*, 1736. p. 325.

FRIDERICI ADOLPHI LAMPE *dissertationum philologico-theologicarum, tum earum, quae ad vlteriorem euangelii Ioannis illustrationem pertinent; tum reliquarum varii generis et eruditionis multifariae syntagma*, cum *Daniel. Gerdesii* praefatione, Amstelodami MDCCXXXVII. 4. Quum opere hoc ea quoque continentur, quae ad scripturas sacras illustrandas spectant, iure illud ad locum hunc refertur. Sunt enim in eo disputationes: de titulo euangelii Ioannis: de scala Iacobi: de mysterio scalae iacobaeae: de sinu patris: de generatione ex aqua et spiritu: de locis noui testamenti, quae de λόγῳ hypostatico agere videntur: de loco psalmi XXXIII, 6. de locis veteris testamenti, quae de λόγῳ hypostatico agere, dubitatur: de loco apud *Ioannem VIII*, 25. de resuscitatis per miraculum: de Iesaia nudo et discalceato. Accesserunt orationes ac programmata quaedam. In pretio haberi debet *syntagma* hoc, non solum ob illustria argumenta, quae enarrata sunt; sed etiam ob istorum maxime eruditam expositionem: *

AEGIDII STOCKMANS *miscellanea sacra*, Amstelodami MDCCXXXVII. et MDCCXXXIX. duabus partibus. Pars prior complectitur dissertationes tres, quarum *prima* exponitur de annis CCCC. et CCCCXXX. quorum hi finiti sunt in exodo israelitarum ex Aegypto: illi in fine oppressionis israelitarum per Aegyptios: *secunda* de vocibus dominii, in plurali numero vsurpatis, quum de vno homine agatur: *tertia* de loco *Ioan. I*, 12. 13. Parte posteriore exhibentur dissertationes duae: altera explicat verba Paulli *Galat. III*, 16. altera autem est ἀνακεφαλαίωσις commentarii, quem auctor in *Iesai. LIV.* lingua belgica euulgauit: **

IO. GEORG. MICHAELIS *obseruationes sacrae*, Traiecti ad Rhenum MDCCXXXVIII. 8. Comprehensae sunt volumine hoc dissertationes quaedam selectae, quas auctor in academia francofurtensi publicae disquisitioni subiecit ac defendit. Commendant illae se multum argumentis suis pariter ac eruditionis variae adparatu. Exponitur de sacrificio cordis

* nouor. actor. erudit. supplement. tom. VI. p. 389.

** acta eruditorum MDCCXLI. p. 421.

dis et cerebri : de incisura propter mortuos : de Elisæo, a probro puerorum bethelensium iusto dei iudicio vindicato: de cane, symbolo prophetæ: de spiritu sancto, sub externo linguarum ignearum symbolo apostolis communicato : de crustulis quotidianis pontificis maximi: de sacerdote, ex ministerio suffitus non diuite: *

DANIELIS GERDESII *exercitationum academicarum libri tres*, Amstelodami MDCCXXXVIII. 4. Liber *primus* earum complectitur obseruationes miscellaneas ad loca quædam scripturæ sacræ, quæ ad historiam patriacharum potissimum spectant: *secundus* dissertationes exegeticas ad oracula cum veteris ; tum noui testamenti selecta itemque tractatum de festo clangoris eiusque mysterio. In illis sunt dissertationes: de mysterio circumcisionis christi ; de mysterio baptismi christi : de operariis in vinea: de verbis *psalmi XXII, 23.* sqq. Libro denique *tertio* continentur disputationes : de synagoga libertinorum: de particulari iudicio animarum, a corpore separatarum, cum duabus orationibus, altera de docta in theologia ignorantia: altera de vnctione, quæ fideles docet omnia. Opus est, quod testimonium luculentum præbet de singulari auctoris eruditione atque industria: quod, vbi illud legatur, multam ac variam vtilitatem promittit: **

IO. RVDOLPHI FISCHERI *probe von theologisch-philologischen anmerckungen vber verschiedene stellen der heiligen schrift vnd andere wichtige materien*, Tiguri MDCCXXXIX. 8. sex partibus. Loca, quæ explicantur non sine eruditione atque vtilitate, sunt cum prioris ; tum posterioris fœderis. Inter alia auctor agit de vera caussa, cur deus voluerit, vt circumcisio die octaua fieret : de scopo Paulli epistolæ ad Galatas : de quæstione, cur seruator noster numquam a syna-

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1738. p. 234. *acta eruditorum* MDCCXXXVIII. p. 420. *bibliotheque germanique tom.* XLIII. p. 185. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1188.

** *bibliotheque raisonnée. tom.* XXIV. p. 55. *acta eruditor.* MDCCXXXIX. p. 616. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1738 p. 694. *maandelyk. uittreksf.* MDCCXXXIX. *ian.* p. 9. *iun.* p. 635. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1133.

goga iudaica exclusus fuerit: de vniuersa iudæorum conuersione exspectanda: *

EMONIS LVCII VRIEMOET *obseruationes miscellanea*, quarum liber primus prodiit Leowardiæ MDCCXL. 4. Explanantur loca codicis sanctioris selecta. Differit auctor docte ac diligenter de apostolis, sale terræ: de verbis *psalmi XL*, 7. et apud *Malachiam IV*, 2. de typo personæ christi in tabernaculo et templo non obseruando: de septem spiritibus ac stellis apocalypticis: de psalmis graduum: de iesu nazareno atque aliis similibus argumentis: **

HERMANNI VENEMA *dissertationes selectæ ad sacram scripturam veteris et noui testamenti*, Leouardiæ MDCCXLVII. 4. quas ita conscribendas auctor suscepit, vt loca difficiliora vtriusque fœderis per nouas versiones breuioresque interpretationes illustraret. Initium harum commentationum adducto volumine fecit. *** Idem VENEMA in lucem emisit: *dissertationum sacrarum libros tres, in quibus de rebus varii et selecti argumenti libere disputatur ac noua; vnde vberior lux tum illis; tum multis scripturæ locis infunditur*, Harlingæ MDCCXXXI. 4. quæ tamen magis dogmatici; quam exegetici argumenti sunt. Singulari saltem studio nulla scripturæ loca enarrantur, præter ea, ex quibus de faciei et posteriorum dei mystico sensu: de gloriosa Mosis facie eiusque velamine erudite expositum est: *

CONRADI IKENII *dissertationes philologico-theologicæ in diuersa sacri codicis vtriusque instrumenti loca, maximam partem nunc primum in lucem editæ*, Lugduni Batauorum MDCCXLIX. 4. Egregiæ sunt dissertationes hæ, siue ad res, illis explicatas, animum aduertas; siue ad illarum expositionem, quæ erudita ac solida est. Argumenta ipsa, quæ Ikenius ex locis scripturarum sanctiorum selectis enarrauit, sunt: de nomine schaddai: de mutatione nominum Abrahami et Saræ:

* LILIENTHALII *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 1052.
** LILIENTHALIVS *dicto loco* p. 1045. *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1744. p. 681.
*** *bibliotheque raisonnée tom.* XLI. p. 243. KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* IV. p. 464.
* *acta eruditor.* MDCCXXXII. p. 15. *samlung von alten und neuen theol. sachen*, 1732. p. 935.

Saræ: de lapide, a Iacobo in locum cultus publici vncto: de portione vna Iosepho præ fratribus a patre data: de azareth festi: de mercede meretricia et pretio canis, ad domum iehouæ non adferendo: de arca dei, super qua nomen iehouæ zebaoth, insidentis cherubinis, nuncupatur: de crethi et plethi: de voto Dauidis, aquas ex fonte in porta bethlehemitica adpetentis: de nibihas idolo Auuæorum: de magis ignicolis: de perforatione aurium messiæ: de baal-hamon et baal-gad: de præuaricatione Iacobi hancque sequuto fidei certamine: de sole occidente in meridie: de vno iota; aut apice vno legis non interituro: de *σαλπισμῶ* stipem colligentium: de ficu ad imprecationem seruatoris exarescente: de Paulli oratione, Athenis habita. Reliqua prætermitto: *

IO. GVIL. KRAFFTII *obseruationes sacræ, quibus varia scripturæ loca atque argumenta theologica illustrantur*, quæ per partes; siue fasciculos lucem adspicere cœperunt, Marburgi MDCCLIII. 8. Oracula diuina eorumque argumenta, quæ enodantur, sunt selecta, vti agitur in *fasciculo primo*: de diuina admonitione Caini: de Caini adloquio, ad fratrem directo: de signo Caini: de vrbe Hanoch, a Caino condita: de Melchisedeco, rege et sacerdote: de sceptro a Iuda non recessuro: de mysterio rubi ardentis, non combusti: de genere mortis primogenitorum in Aegypto: de baculo dei, manu Mosis elato: de æneo serpente eiusque mysterio: de mysterio tabernaculi et templi: de fletu vxoris Simsonis septem conuiuii diebus. Similia illustria argumenta codicis diuini in reliquis partibus ea eruditione explicantur, vt si obseruationes hæ legantur cum iudicio, illæ vtilitatem præbeant non mediocrem:

IO. GEORGII ALTMANNI *meletemata philologico-critica, quibus difficilioribus noui testamenti locis ex antiquitate lux adfunditur et verus eorumdem sensus indagatur. Accedit oratio de illustri inscriptione crucis christi eiusque mysterio*, Traiecti ad Rhenum MDCCLIII. 4. Commendant se *meletemata* hæc omnique laude digna sunt, quum illis illustrio-

* *acta eruditor.* MDCCL. p. 199. KRAFFTII *theolog. bibliothec volum.* VI. p. 176. *theol. buchersaal volum.* II. p. 185.

ra codicis diuini loca cum magno eruditionis sacræ ac profanæ adparatu enarrantur. Tres sunt eorum tomi, quorum *primo* exponitur: de sensu, quo *Matthaeus II, 23.* dicat, christum vocatum fuisse nazarenum: de sale terræ: de gente Herodum: de non eradicanda zizania: de portis inferorum: de veste nuptiali: de Tarso, patria Paulli eiusque romana ciuitate: de actis Paulli et Barnabæ apud Lystrenses: de actis Paulli apud Athenienses: *secundo* de actis Paulli apud Corinthios et apud Ephesios: de creatura gemebunda: de carbonibus ignitis: de difficilioribus quibusdam posterioris epistolæ ad Corinthios locis: de redemtione temporis: de spiritus et animæ integritate in *1 Thessalon. V, 23.* de magno pietatis mysterio: *tertio* de variis noui testamenti locis: de passionibus et ærumnis apostolorum: de muliere, potestatem habente sub marito capite: de baptismate propter mortuos.

GERARDI DE HAAS *specimen criticum in loca quædam euangelica*, Traiecti ad Rhenum, MDCCLVIII. 8. quo opusculo perpauca dicta illustrantur, non sine tamen eruditione. Interpretibus scripturæ sacræ, quos nunc enumeraui, adiungendi sunt: DRVSIVS, DE DIEV, CAPELLVS, quum itidem loca codicis diuini selecta explicarunt; a scriptis autem eorum iam recensendis abstineo, quoniam illa supra commemoraui.

§. XIII.

Quum enumeraui nunc lutheranos ac reformatos doctores, qui in locis scripturarum sacrarum selectis ingenia atque industriam suam ita exercuerunt, vt illa exponerent atque illustrarent, venio ad *pontificios*. Extiterunt omnino inter eos, qui similem curam susciperent ac singularibus oraculis diuinis enodandis operam consecrarent; vbi autem istos his in studiis cum lutheranis ac reformatis conferre velimus, haud difficulter patebit, minora esse illorum merita, siue ad numerum huiusmodi interpretum; siue ad ipsas, quas reliquerunt, expositiones respiciamus. Quid præstiterint, scripta ostendunt, quorum tabula nunc sequitur:

IOAN-

IOANNIS ARBOREI *theosophia, complectens expositionem locorum difficiliorum veteris et noui testamenti*, Parisiis MDXL. fol. duobus voluminibus:

MARTINI DE ROA *singularium locorum ac rerum libri quinque, in quibus cum ex sacris; tum ex humanis litteris multa ex gentium Ebraeorumque moribus explicantur*, Cordubae MDC. 4. Lugduni MDCIV. 8. quae editio locupletata in lucem prodiit. Accessit enim eiusdem auctoris commentatio *de die natali sacro et profano*, vna cum *singularium locorum libro sexto*. Praeter volumen hoc, in lucem exiit alterum idque *singularium sacrae scripturae*, Lugduni MDCXXXIV. 8. vtrumque autem coniunctim editum est Lugduni MDCLXVII. 8. Multa habentur in opere hoc, quae erudita sunt; nec solum profanorum; sed sacrorum quoque scriptorum varia loca illustrant: *

GVIL. ALABASTRI *adparatus in reuelationem iesu christi, in quo varia veteris et noui testamenti loca explicantur, modo peculiari et cabbalistico*, Antuerpiae MDCVII. 4.

IOANNIS DE ALBA *sacrarum semioseon, animaduersionum et electorum ex vtriusque testamenti lectione commentarius et centuria*, Valentiae MDCX. 4. ** Idem opus etiam in lucem prodiit titulo hoc: *selectae adnotationes in varia vtriusque testamenti loca difficiliora*, Valentiae MDCXIII. 4. Venetiis MDCXVI. 4. Moguntiae MDCLXXV. 4.

LAVRENTII RAMIRESII DE PRADO *pentecontarchus; siue quinquaginta militum ductor. Opus quinquaginta capitibus constans, in quo varia scripturae loca ex Ebraeorum, Graecorum et Romanorum moribus, praecipue ex profana antiquitate et iure ciuili conatur auctor illustrare*, Antuerpiae MDCXII. 4. *** ac cura *Io. Alberti Fabricii*, Hamburgi MDCCXII. 8. * quo libro multa erudite tradita sunt:

GVIL. ESTII *adnotationes in praecipua difficiliora sacrae scripturae loca*, Antuerpiae MDCXXI. fol. Coloniae MDCXXII. 4. quae

* ANTONII *bibliotheca hispan. noua. tom.* II. p. 89.

** *ibidem tom.* I. p. 477.

*** *ibidem tom.* II. p. 8.

* in *obseruationibus selectis in varia loca noui testamenti*, quas antea recensui.

4. quæ poſtea ſtudio *Caſparis Nemii* ex ipſius auctoris ſcripti multum auctæ atque in lucem emiſſæ ſunt, Duaci MDCXXVIII. Antuerpiæ MDCLIII. Pariſiis M.DCLXIII. MDCLXXXIII. Moguntiæ MDCLXVII. fol. item cum auctoris adnotationibus in epiſtolas apoſtolicas, quæ ex eiusdem vberioribus commentariis in dictas litteras ſumtæ ſunt, cura *Norberti d' Elbene*, Antuerpiæ MDCXCIX. fol. Ipſæ *adnotationes* hæ non ab auctore; ſed ab aliis ex eius aduerſariis collectæ ſunt; hanc autem ob cauſſam mirum non eſt, non omnia in illis ſatis eſſe limata. Sed tamen quum iſtæ opus exhibent eruditum, omnino et in pretio habentur: *

IO. LVDOVICI DE LA CERDA *aduerſaria ſacra, quibus fax præfertur ad intelligentiam multorum ſcriptorum ſacrorum.* Acceſſerunt: *pſalterium Salomonis graecum et latinum, cum ſcholiis* ac TERTVLLIANI *libri de pallio commentarius auctior*, Lugduni MDCXXVI. fol. **

PHILIPPI PICINELLI *lumina reflexa; ſeu omnium veterum claſſicorum ac ethnicorum auctorum exactiſſimus conſenſus cum ſingulis capitibus ac ſingulis pene verſiculis ſacrorum bibliorum vniuerſæ, tam veteris; quam nouæ, legis, deſeruiens inſtar commentarii ad totam ſacram ſcripturam, additis plerumque ſanctorum patrum ſententiis et conceptibus, ad exſtirpanda vitia virtutesque amplectendas adcommodatis, concionatoribus, oratoribus, hiſtoricis, politicis et poetis maximam adferens vtilitatem ac eruditionem*, quod opus primum italice Mediolani MDCLXVII. fol. deinde latine Francofurti ad Mœnum MDCCII. fol. in conſpectum publicum venit. Iam ſupra de eo diſſerui:

PETRI POSSINI *commentaria in loca ſelecta quatuor euangeliſtarum*, Romæ MDCLXXIII. fol. ac ſub titulo: *ſpicilegium euangelicum, quo quaedam colliguntur, nonnullis euangeliorum verbis et locis obſcuris, ordine alphabetico digeſtis, declarandis non inutilia*, cura *Io. Alberti Fabricii*, Hamburgi MDCCXII. 8. *** quo opuſculo multa continentur lectione digna:

* MAYERI *bibliothec. biblica* p. 67. FABRICII *hiſtoria bibliothec. pars.* IV. p. 21.

** ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 552.

*** in *obſeruationibus ſelectis in varia loca noui teſtamenti, quae a Fabricio* Hamburgi MDCCXII. 8. editæ et a me antea [illegible]

ARTIANAEI *harmonie analytique de plusieurs sens rapports inconnus de l'ancien et du nouueau testa- le vne explication litterale de quelques pseaumes et l'vne nouuelle edition de la bible latine*, Parisiis . 12. Quum auctor consilium de codice sacro la- do notisque illustrando cepisset, libro hoc vario- turae locorum nouas versiones pariter atque expo- veluti specimina, exhibuit. Quae caussa est, cur hoc nunc recenseam: *

ation de plusieurs textes difficiles de l'ecriture, qui resent n'ont eté ni bien entendus, ni bien expliqués mmentateurs, auec des regles certaines pour intelli- sens litteral de l'ancien et du nouueau testament, DCCXXX. 4. Libri huius auctor est monachus be- , e congregatione sancti Mauri nomenque eius, itulo omittitur, MARTIN. Ea scripturae sacrae anda sibi delegit, quae ab aliis interpretibus non- tate, recteque explicata esse, sibi persuasit. Non- . lucem adtulisse atque ostendisse ingenium ac do- aud diffitendum est. **

§. XIV.

eraui interpretes, qui selectiora sacrarum lit- a eaque varia ac diuersa, cum prioris; tum oederis, exposuerunt. Accedo nunc ad eos, ita differunt, vt non generatim dicta singu- uius; siue illius sint argumenti; sed specia- iusmodi oraculorum diuinorum genera ex- In illis primum locum teneant, qui ad *di-* quemadmodum adpellantur, eam operam con- : ea non solum interpretarentur; sed etiam , quae dogmata fidei istis contineantur: qua- a insit probandi vis.

am hunc, quae nunc sequuntur, scripta referri

TIANI SCHMIDII *collegium biblicum*, Argen- CLXXI. MDCLXXVI. MDCLXXXIX. 4. Constat id dua-

* *[illegible]* MDCCVIII. *iul.* p. 49.
** *de Treuoux* MDCCXXX. *octobr.* p. 1844.

duabus partibus, quarum altera titulum prae se habet: *collegium biblicum prius* ac dicta sex et sexaginta veteris testamenti complectitur; altera autem inscripta: *collegium biblicum posterius*, sex ac quadraginta oracula diuina eiusdem testamenti exhibet. Opus est praeclarum atque iis, qui theologiae dogmaticae pariter atque exegeticae operam nauant, multum commendandum. Effata sacra secundum ordinem locorum theologicorum sunt disposita Schmidiusque, ut in aliis scriptis; ita in hoc quoque solidam atque adcuratam explicandi rationem sequutus est: *

IO. HENRICI MAII *dissertationes sacrae, in quibus selectiora veteris testamenti oracula secundum seriem locorum theologicorum explicantur*, Francofurti MDCXC. 4. et auctiores sub titulo: *theologia prophetica, ex selectissimis veteris testamenti oraculis, secundum seriem locorum theologicorum dispositis, in qua vsus philologiae in theologia amplissimus eiusdemque abusus nouorum criticorum dilucidatur* et βεβαιότερος λόγος προφητικὸς *solide firmatur: accedit eiusdem theologia Dauidis, theologia Iesaiana, Ieremiana, theologia prophetica ex vatibus duodecim minoribus*, Francofurti MDCCX. 4. Primum exhibentur tres dissertationes de canone veteris testamenti: deinde septem ac decem principalia dicta explicata ac denique theologia Dauidis, Iesaiae, Ieremiae ac duodecim minorum prophetarum, quae scripta antea separatim, tamquam disputationes academicae, in lucem prodierant. Liber hic cum industria ac iudicio conscriptus est ac multa complectitur, quae non solum ad eruditionem; sed etiam ad pietatem spectant; hanc autem ob caussam merito ad lectionem commendari debet. ** Referri et huc quodam modo potest eiusdem MAII *synopsis theologiae ex meris verbis christi*, MDCCVII. 4.

HENRICI HOEPFNERI *collegium biblicum*, post obitum eius cura *Io. Friderici Mayeri* luci publicae expositum, Gryphis-

* FABRICII *historia bibliothec. part.* IV. p. 68. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1026.

** CLERICI *bibliotheq. vniuers. tom.* XIX. p. 480. *vnschuldige nachrichten*, 1710. p. 670. LILIENTHALII, *exegetische bibliothec* p. 1062.

Gryphiswaldiae MDCCIII. 4. Sequutus est auctor ordinem *hortuli biblici*, a SEBERO editi; non autem vltra quatuor priores fidei articulos progressus, quoniam aetatis illius tempestas alumnos electoris, in quorum gratiam recitationes susceptae erant, dissipauerat: *

FRANCISCI IVLII LVTKENII *collegium biblicum, secundum locos theologicos adornatum, das ist, die furnemsten glaubenslehren aus den bundigsten spruchen heiliger schrift, zur heilsamen erkäntnis vnd gewissen befestigung der göttlichen wahrheit den studiosis theologiae in einem priuat collegio furgetragen*, cum *Io. Fechtii* praefatione, Hafniae MDCCXV. iterum ibidem MDCCXXVI. MDCCXXXVII. 4. Praecipua dicta de dogmatibus fidei diligenter exponuntur haecque ex istis distincte ac perspicue enarrantur, inprimis quando doctrina controuersa est. Eas ob virtutes liber hic existimationem non mediocrem sibi conciliauit. Attamen quum ille post mortalitatem auctoris finitam lucem adspexit, nullum est dubium, quin politior ac perfectior prodiisset, vbi Lutkenius ipse ad eum edendum manus admouisset: **

FRIDERICI SAMVELIS ZICKLERI *ausfuhrliche erklärung der beweissprüche heiliger schrift in der dogmatischen gottesgelahrheit*, quatuor partibus, quarum prima ac secunda Ienae MDCCLIII. tertia eodem loco MDCCLV. ac quarta ibidem MDCCLXIV. 4. in conspectum publicum venit. Oracula diuina, quae enarrantur, non generatim tantum ad dogma fidei; sed speciatim quoque ad singularia illius capita spectant hancque ob rem numerus eorum maior est illo, qui in aliis huiusmodi scriptis habetur. Dicta ipsa diligenter atque adcurate in partes suas diuiduntur eorumque singula verba pariter ac res erudite ac perspicue explicantur. Ita opus hoc vsum praebet cum in dogmatica; tum exegetica theologia non mediocrem.

Sunt alia ingenii monimenta virorum doctissimorum, quae si non omni; quodam tamen iure ad locum hunc referri pos-

* MAYERI *elogium Haepfneri*, eius *isagogi ad salutarem usum coenae dominicae* praemissum p. 23. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1027.

** LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1028.

possunt, vti: ABR. CALOVII *apodixis articulorum fidei, solis sacrae scripturae locis credenda demonstrans*, Lunae MDCLXXXIV. 4. Vitembergae MDCXCIX. 4. liber perutilis ac CHRISTIANI EBERHARDI WEISMANNI *institutiones theologiae exegetico-dogmaticae*, Tubingae MDCCXXXIX. 4. quum illis scripturae sacrae dicta, quae ad dogmata probanda valent, explicantur, antequam doctrina ipsa tradatur. Is ab ordine iusto longe discedit, qui scripta de *oeconomiis diuinis* adnumerat, quoniam illa multis dei oraculis lucem afferunt. In oeconomiis his illustrandis singulare studium posuit IO. HENRICVS MAIVS atque hanc in rem duos vtilissimos libros iuris publici fecit. Alter est: *oeconomia temporum veteris testamenti, exhibens gubernationem dei, tum a mundo condito vsque ad messiae aduentum, per omnes etiam qui ebraei codicis libros secundum seriem seculorum et similitudinem rerum*, Francofurti ad Moenum MDCCVI. 4. atque *oeconomia temporum noui testamenti, exhibens gubernationem dei in ecclesia, ab aduentu messiae vsque ad finem mundi, per omnes sacri graeci codicis libros, qui simul strictim et breuiter explicantur*, Francofurti ad Moenum MDCCVIII. 4. quo praeclaro opere non solum ex libris sacris ordine chronologico recensetur ac monstratur luculenter, qualis in vtraque ecclesia, prioris ac posterioris foederis, gubernatio dei fuerit; sed etiam loca codicis diuini, quae obscura sunt ac dubia, adcurate exponuntur. * Alter inscriptionem praefert: *oeconomia iudiciorum diuinorum per omnes sacri codicis libros, secundum seriem seculorum et similitudinem rerum adornata et digesta*, Francofurti ad Moenum MDCCXII. 4. tribus partibus, et *oeconomia iudiciorum diuinorum sub nouo testamento, vel iam patratorum; vel adhuc exspectandorum, per omnes noui foederis libros adornata*, ibidem MDCCXVII. 4. duobus voluminibus, quod opus itidem omni laude dignum est. De iudiciis diuinis, quorum memoria litteris sacris conseruata est, deque eorum caussis, fine atque vtilitate auctor erudite, pie ac copiose disserit ac historias multas, vna cum dictis scripturae, quae ad ista spectant, ita illustrat

* FABRICII *historia bibliothecae part*. IV. p. 70. *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 314. [illegible] p. 765.

ſtrat atque exponit, vt ſimul interpretes eorum prauos refellat ac ſalutaria præcepta de ſtudio vitæ ſanctioris adiungat. * Apte, vti exiſtimo, addi poſſunt: GVIL. MOMMA *de varia conditione et ſtatu eccleſiæ dei ſub triplici œconomia patriarcharum ac teſtamenti veteris et denique noui libri tres, quibus plurima ſacrarum litterarum oracula, doctrina de teſtamentis et fœderibus dei, vmbra veteris teſtamenti eiusque a nouo differentia et memorabiles eccleſiæ caſus enarrantur,* quod opus iterum atque iterum litteris deſcriptum eſt. Prodiit illud in lucem Amſtelodami MDCLXXII. MDCLXXXIV. MDCXCIV. Francofurti MDCXCVIII. Baſileæ MDCCXVIII. 4. Multum ſe commendaſſe librum hunc; nec mediocrem exiſtimationem ſibi comparaſſe, editiones frequentiores comprobant. Recte quoque is in pretio habetur. Enarrat auctor œconomiam dei in eccleſia ab initio mundi vsque ad tempora poſt chriſtum et apoſtolos eius: conſtituit certas illius periodos: explicat ſingula rei capita erudite et diſtincte ac quamuis Cocceium fuerit ſectatus; moderatum tamen ſe præbet maxime in iis, quæ in diſceptationem venerunt. Quæ omnia quum ediſſerit Momma, non ſolum doctrinam de teſtamentis ac fœderibus dei illuſtrat; ſed etiam multa ſcripturæ loca obſcuriora, inprimis vaticinia explanat. Cauſſa igitur fuit, cur putarem, monimentum hoc ingenii a me non penitus prætermittendum eſſe. **

Inter ſocinianos fuerunt, qui cogitationes ſuas ad oracula diuina de trinitate conferrent; non eo autem conſilio, vt illa vere interpretarentur; ſed ad nefarium atque impium errorem ſuum ſtabiliendum peruerterent. In numero illorum eſt GEORGIVS ENIEDINVS, qui *explicationes locorum veteris et noui teſtamenti, ex quibus trinitatis dogma ſtabiliri ſolet,* reliquit. Lucem adſpexerunt illæ primum in Tranſiluania; proſcriptæ autem ibi non ſolum; ſed multa quoque earum exempla

* *vnſchuldige nachrichten*, 1712. p. 993. 1713. p. 506. et 1715. p. 708. *neuer bucherſaal der gelehrten welt volum.* II. p. 580. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 767.

** *acta eruditorum* MDCLXXXIV. p. 96. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 763.

IO. MEELFVHRERI *vindiciæ euangelicæ*, quarum decades quatuor in conſpectum publicum venerunt, Noribergæ ab anno MDCXVIII. 4. eiusdem *vindiciæ epiſtolicæ*, ſpeciatim epiſtolarum prioris ad Timotheum et ad Epheſios, ibidem MDCXXXI. 4. Vtræque vindiciæ oppoſitæ ſunt erroribus ac corruptelis aduerſariorum:

GEORGII KOENIGII *centuria vindiciarum ſacrarum, in qua difficiliora ſcripturarum loca veteris et noui teſtamenti illuſtrantur et a falſis interpretamentis vindicantur*, Altorfii MDCXXVIII. 4. Sequuta eſt editio locupletior, quæ CXX. loca ſcripturæ explanata complectitur, Noribergæ MDCLI. 4. Natum eſt opus hoc ex diſputationibus academicis, quibus auctor loca veteris ac noui teſtamenti, falſis aduerſariorum interpretationibus obnoxia, recte explicat atque defendit: *

PETRI HABERKORNII *vindicatio locorum ſacrorum veteris et noui teſtamenti*, contra Georgium Eniedinum, Gieſſæ MDCLVIII. 4. **

MATTHAEI WREN *adſertiones locorum aliquot ſcripturæ ſacræ, in catecheſi racouiana peruerſorum*, Londini MDCLX. Lugduni Batauorum MDCLXVIII. 4.

NICOLAI ARNOLDI *lux in tenebris; ſeu breuis et ſuccincta vindicatio ſimul et conciliatio locorum veteris et noui teſtamenti, quibus omnium ſectarum aduerſarii ad ſtabiliendos errores abutuntur.* Sæpius liber hic litteris deſcriptus eſt prodiitque Franeckeræ MDCLXII. MDCLXV. MDCLXXX. Lipſiæ MDCXCVIII. 4. Quum auctor id propoſitum ſibi habet, vt dicta codicis ſacri a peruerſis aduerſariorum interpretationibus defendat contra iudæos, pontificios, ſocinianos, remonſtrantes, etiam lutheranos, ille diſputat atque ea ediſſerit, quæ non contemnenda ſunt ac de eruditione iſtius teſtantur. Sed tamen liber ipſe cum iudicio legendus eſt ac quæ in eo vera: quæ falſa ſunt, diſcernere debemus. Pugnat enim Arnoldus vehementer pro dogmatibus reformatorum, ſpeciatim de prædeſtinatione, de gratia atque aliis: ***

* ZELTNERI *vitæ theologor. altorphinorum* p. 130. 133. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1033.

** librum hunc recenſet LE LONG *bibliotheca ſacra* p. 760.

*** MAYERI *bibliotheca biblica* p. 124. ALETHAEI *berichte von commentariis uber die ſchrift part.* V. p. 339. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1036. AKARDI *bibliotheca harmonico biblica* p. 58.

baptistas, lutheranos atque alios defenderet eaque explicaret veluti testimonia pro reformatorum dogmatibus: *

IO. GVIL. BAIERI, filii, *analysis et vindicatio illustrium scripturae sacrae dictorum, sinceram fidei doctrinam adserentium, secundum seriem locorum theologicorum ad mentem ac methodum Io. Musaei instituta*, duabus partibus. Prior cum praefatione pro Musaeo et Baiero, patre, contra Paullum Pomian. Pesarouium, prodiit Altorfii MDCCXVI. posterior autem ibidem MDCCXIX. 4. qui liber debita laude ornatur: **

IO. DANIEL. SCHWERDNERI *spicilegium philologico-theologicum*, Budissae MDCCXVI. 4. vbi auctor multa scripturae sacrae loca, quibus aduersarii, inprimis pontificii, ad errores suos stabiliendos abutuntur, a peruersa interpretatione vindicat eorumque tuetur auctoritatem: ***

LEONH. CHRISTOPHOR. STVRMII *erklärung derienigen stellen heiliger schrift, welche von spitzfündigen leuten angefochten werden und ohne rechtschaffene wissenschaft der physic und mathematic nicht gnug verwahret werden kœnnen*, Francofurti MDCCXIX. 8. cum *Io. Guil. Baieri* praefatione. Prima tantum pars harum expositionum in lucem prodiit. Spectat illa ad librum sacrum *geneseos* ac multa complectitur, erudite, perspicue atque vtiliter exposita; nonnulla autem tradita sunt, quae a veritate; saltem a probabilitate discedunt. *

Generis *posterioris* vindiciae locorum scripturae sacrae spectant ad *vitam* ac veram sententiam eorum oraculorum diuinorum ostendunt, quae homines impii tam peruerse intelligunt atque interpretantur, vt persuadeant sibi, se in illis veluti praesidium prauarum suarum cupiditatum ac vitiorum inuenisse. Ad huiusmodi scriptorum ordinem pertinent: PHILIPPI IACOBI SPENERI *sprüche heiliger schrift, welche von weltleuten mehrmal zur hegung der sicherheit und*

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1028.

** ZELTNERI *vitae theologor. altorphinor.* p. 506. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1111.

*** *vnschuldige nachrichten*, 1716. p. 121.

* *neue bibliothec volum.* VIII. p. 525. *volum.* IX. p. 82. 230. *vermischte bibliothec part.* XVII. p. 369. *vnschuldige nachrichten*, 1719. p. 674. 841.

wieder die so nothwendigkeit ; als moeglichkeit innerlichen vnd thätigen christenthums, misbrauc pflegen, kürzlich ; aber gründlich gerettet, Fr Mœnum MDCXCIII. 12. MDCCV. 12 MDCCXXXI. 8. GOTTFRIED. BALTHASAR *verkehrte bibel der gottlosen vber besondere bi eröfnet*, duabus partibus, quarum prior lucem dissæ MDCCXVIII. posterior autem ibidem 1 ROMANI TELLERI *misbrauch des göttlich fleischlichen sicherheit*, Lipsiæ MDCCXIX. 12. LILIENTHALII *gerettete spruche heiliger s* monte MDCCXXV. vbi epitome Telleri opuscu lo ante adduxi, exhibetur.

§. XVI.

Inter scripta exegetica locum et ea l *harmonica* adpellantur. In illis dicta codic quæ inter se pugnare videntur, ita explica teat, eorum non dissensionem; sed conc Prodierunt in lucem tot huiusmodi scripta do illorum fere sit innumerabilis; attamen est, ingenii monimenta nonnumquam hal monicis, quæ re ipsa talia non sunt. Diffe ter se, siue ad tractandi rationem, quæ a siue ad ipsa scripturæ loca enarrata animu velimus. Ad loca vbi respiciamus, tres cl rum harmonicorum constitui possunt, quar complectitur, quæ ad vniuersam scriptur recentiore ætate a lutheranis, reformatis composita.

De iis, qui antiquiore ac media ætate l conciliandis generatim operam dederunt, tace ab iis hanc in rem composita sunt, ingenii i interierunt; vel non magnum momentum hal nem, harmoniarum sacrarum propriam, min runt. * Eam ob caussam scripta generis hui

* disserit de illis ALARDVS *bibliotheca harmonico-*

rare constitui, quae recentiori tempore lucem adspexerunt. Primum locum iis tribuo, in quibus elaborandis *lutherani* operam suam posuerunt, vti sunt:

ANDREAE ALTHAMMERI *diallage, hoc est, conciliatio locorum scripturae, qui prima facie pugnare inter se videntur*, Norribergae MDXXVIII. 8. duabus partibus, quarum prior centum; posterior sexaginta loca complectitur. Primam editionem hanc plures aliae sequutae sunt, Noribergae MDXXIX. MDXXXII. MDXXXV. quae auctior est, titulo hoc in lucem emissa: *conciliationes locorum scripturae, qui specietenus inter se pugnare videntur, centuriae duae.* Praeter editiones has, aliae adducuntur eaeque: Noribergae MDXLII. MDXLVIII. MDLXXXVIII. Budissae MDLX. Lipsiae MDLV. MDLXI. Vitembergae MDLXVII. MDLXXXII. MDXCII. MDCII. MDCXII. 8. ac quam interpretationem nonnulli recensent, germanice, studio *Sebastiani Franckii*, Noribergae MDXXVIII. 8. Quum liber hic non solum saepissime litteris descriptus; sed etiam in sermonem germanicum conuersus est, ex eo indicium sumere licet existimationis non mediocris, quam ille sibi comparauit. Ac quamuis iste non plane sit egregius atque ita compositus, vt multum augeri atque emendari queat; laus tamen quam consequutus est, iure ei debetur, vbi rationes temporis superioris nostrique reputare velimus: *

LVDOVICI RABI *conciliationes locorum scripturae, specietenus pugnantium, ex libris Augustini collectae*, Argentorati MDL. Noribergae MDLXI. 8. duobus voluminibus:

IO. METTINGERI *harmonia in vtroque testamento; siue conciliationes eorum, quae in sacris bibliis sibi inuicem aduersa videntur*, Lauingae MDCI. 8. Prima tantum pars libri huius, vt videtur, in lucem prodiit:

IACOBI REINECCII *des alten vnd neuen testaments gleichheit vnd vergleichung*, Hamburgi MDCXII. 4.

MICHAELIS WALTHERI *harmonia biblica; siue breuis et plana conciliatio locorum veteris et noui testamenti, adparenter sibi contradicentium*, Argentorati MDCXXVI. Lipsiae MDCXXVIII. Rostochii MDCXXXI. 8. Noribergae MDCXXXVI.

 MDCXLIX.

* *vnschuldige nachrichten*, 1713. p. 737. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 327.

MDCXLIX. MDCLIV. MDCLXV. 4. MDCXCVI. fol. quae vltima editio, si inscriptioni fides habenda, prioribus locupletior et atque emendatior. Opus ipsum auctoris eruditionem atque industriam satis probat ac multa complectitur, quae interpretibus oraculorum diuinorum vtilitatem praebent non mediocrem. Attamen viri doctissimi non sine caussa iudicarunt, Waltherum numerum locorum inter se pugnantium praeter necessitatem auxisse ac pugnam statuisse, vbi sit concordia, id quod vitium est, quibusdam aliis huiusmodi scriptoribus commune: *

IO. THADDAEI *scriptura sacra, a se nec diuersa; sibi nec aduersa, hoc est, conciliatorium biblicum*, Francofurti MDXLVIII. MDCLXXXVII. MDCXCVI. 12. Amstelodami MDCXLVIII. MDCLIII. auctius Londini MDCLXII. fol.

IACOBI DORNKRELLII AB EBERHERTZ *biblia historico - harmonica; seu vniuersae scripturae tam veteris; quam noui testamenti series et ordo, consensus et concordia*, Luneburgi ab anno MDCLXXXIII. ad annum MDCLXXXVI. fol. Composuit *biblia* haec *harmonica* Dornkrellius, adiutus a filiis, *Henrico Georgio* et *Christiano Ludouico*. Exhibet ille totam scripturam sacram, ordine chronologico dispositam, vt statim adpareat, quo tempore quidlibet aut dictum sit; aut scriptum, ac consensus codicis diuini facilius perspiciatur. Opus est magno studio; nec inutiliter conscriptum; minus autem talem adcurationem atque ordinem praefert, qualem harmonia merito requirit. Certe multa in eo sunt confusa; nec semper debitum iudicium adhibitum esse, haud difficulter intelligitur. Raro illud in tabernis librariis inuenitur, eam ob caussam, quod auctoris sumtu litteris descriptum atque in lucem emissum est. Praemittitur dissertatio, quam IACOBVS DORNKRELLIVS sub *Io. Schomeri* praesidio defendit, de *studio harmoniae sacrae*: **

CHRI-

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 150.

** REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 214. eiusdem *accessiones ad catalogum* hunc p. 126. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 415. STRVBBERGII *praefatio harmoniae biblicae vniuersalis* p. 11. Conscripsit quoque DORNKRELLIVS *biblia dogmatico - parallela*; quae autem lucem haud viderunt. Leguntur de illis: *noua litteraria hamburgensia* MDCCIII. p. 358.

CHRISTIANI MATTHIAE *antilogiae biblicae; siue conciliationes dictorum scripturae sacrae, in speciem inter se pugnantium, secundum seriem locorum theologicorum in ordinem redactae*, Hamburgi MDCC. 4. quem librum *Io. Schelhammerus* ex codice, ipsius auctoris manu exarato, in lucem publicam emisit. Laudandus ille est atque ad vsum commendandus, quoniam multorum locorum, quae sibi contraria esse videntur, consensio feliciter monstratur: *

DAVIDIS HERMANNI *richtige harmonia vnd vbereinstimmung der spruche heiliger schrift*, Gorlitii MDCCV. MDCCVII. MDCCX. 8. tribus partibus. Auctor adsciuit sibi nomen *Bibliandri*; argumentum autem ipsum non plane adcurate beneque persequutus est, quum multa loca coniungere voluit, quae ipsa conspirant.

Composita quoque sunt a *reformatis* scripta vniuersae harmoniae sacrae lucemque adspexerunt publicam:

THOMAE BECONI *conciliatio locorum sacrae scripturae*, anglice, Londini MDLXIV. **

GVIL. PERKINSI *specimen digesti; siue harmonia bibliorum veteris et noui testamenti*, Cantabrigiae MDXCVIII. Hanouiae MDCII. MDCXI. MDCXIV. Londini MDCXXIV. 4. ***

HVGONIS BROVGTHONI *concentus sacrae scripturae*, qui ex sermone anglico in latinum conuersus cum BEROALDI *chronico* prodiit Hanouiae MDCII. Basileae MDCVI. Francofurti MDCVI. 4.

IO. SCHARPII *symphonia prophetarum et apostolorum, in qua ordine temporum seruato, loci sacrae scripturae, ad speciem pugnantes, conciliantur; nec non ad quaestiones chronologicas aliasque veteris testamenti respondetur*, Geneuae MDCXXV. MDCXXXIX. MDCLIII. MDCLXX. 4. duabus partibus:

SAMVEL. THORSELII; siue TORSHELLI, TORHELLI *design about disposing the bible into an harmony, or an essay*

* *acta eruditorum* MDCC. p. 22. ZELTNERI *vitae theologorum altorphinorum* p 163.

** exstat in eius *operibus*, quae anglice Londini MDLXIV. fol. prodierunt, duobus voluminibus.

*** locum quoque obtinuit in eiusdem *operibus*, quae in lucem emissa sunt cum anglice, Cantabrigiae ab anno MDCI. tribus tomis; tum latine, Geneuae MDCXI.

essay concerning the transposing the order of boocks and chapters of the holy scriptures, for the reducing of all into a continued history, Londini MDCLXI. fol. *

T. MAN *conciler of the bible inlarged, wherein the three tousend seeming contradictions through out of the old new testament are fully and plainly reconciled*, Londini MDCLXII. fol. vbi multa loca finguntur, quorum sit discordia: **

IO. LIGHTFOOTI *harmonia, chronica et ordo veteris testamenti, annorum obseruatio et digestio chronologica: librorum item, capitum, historiarum, prophetiarum, ceter. ordinata dispositio, prout naturalis et genuina chronologiae et historiae series requirit, addita ratione transpositionum textuum atque historiarum occurrentium*, vna cum multis obseruationibus, quibus loca difficiliora et vti videntur, inter se pugnantia, illustrantur pariter ac conciliantur. Addenda est quodam modo eiusdem: *harmonia quatuor euangelistarum, tum inter se; tum cum veteri testamento*. Vterque liber anglice ac latine separatim ac coniunctim cum aliis Lightfooti scriptis in lucem prodiit ac per eruditionem multum se commendauit: ***

IO. VAN BLEISWYCK *bybelbalance ende harmonie boeck*, Delphis MDCLXXV. 4. *

FRANCISCI RIDDERI *schriftuerlyk licht ouer schynstrydende, duystere en misduyde texten der heiligen schrifture*, Roterodami ab anno MDCLXXV. 4. quinque voluminibus. Eminet opus hoc inter scripta harmonica, quae reformati con-

* scriptum hoc translatum est in volumen, quod praefert inscriptionem: *the phenix, or a reuiual of scarce and valuable pieces*, Londini MDCCVII. MDCCVIII. 8. duobus tomis. Exstat ibi tom. I. p. 96. confer: *acta eruditorum* MDCCIX. p. 101.

** FABRICII *syllabus scriptorum de veritate religionis christianae* cap. XXIX. p. 533.

*** locum obtinuit in LIGHTFOOTI *operibus*, quae latine Roterodami MDCLXXXVI. fol. prodierant, tom. I. p. I. et 233.

* meminit libri huius LIPENIVS *bibliothec. theolog.* tom. II. p. 11 atque eumdem, vt videtur, ex illo adducunt: LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 641. ALARDVS *bibliotheca harmonico-biblica*, p. 59.

conſcripſerunt ac iuris publici fecerunt, quum id non ſolum aliis copioſius eſt; ſed etiam maiore induſtria elaboratum. In eo tamen legendo iudicium adhiberi debet, vt vera ac falſa diſcernantur. Auctor iis locis inter ſe conciliandis interdum operam dedit, quae aperte conſentiunt; nec vllam pugnae ſpeciem prae ſe habent; praeterea autem vt dogmata eccleſiae ſuae; ſiue reformatae defendat, varia ſcripturae ſacrae dicta praue interpretatur: *

K. TOORNBVRGII *concordantia locorum diſſonantium ſacrae ſcripturae*, belgice, Alcmariae MDCXCV. 8. Adnumerari ſolet: NICOLAI ARNOLDI *lux in tenebris*, quem librum quum antea recenſui, nunc eum omitto.

Venio ad generis huius ſcripta, quorum *pontificii* ſunt auctores. Ad ordinem eorum pertinent:

HERMANNI BODII *vnio diſſidentium in ſacris litteris locorum, ex patribus collecta*, Coloniae MDXXVII. MDLIII. Baſileae MDLVII. Gallice quoque ac germanice illa prodiiſſe dicitur. Apud ſcriptores, qui libri huius mentionem faciunt, titulus eius varius eſt: **

DOMINICI DE BALTANAS *concordantiae plurimorum locorum difficilium hiſtoriae ſacrae*, lingua hiſpanica, Hiſpali MDLVI. 8. ***

SERAPHINI CVMIRANI *conciliatio locorum communium ſacrae ſcripturae, quae inter ſe pugnare videntur*, Pariſiis MDLVI. MDLIX. MDLXXVI. 8. duobus voluminibus. Antuerpiae ab anno MDLVII. ad annum MDLXI. 8. tribus voluminibus, ac reuiſa a *Leandro de ſancto Martino*, Duaci MDCXXIII. 8.

MARTINI BECANI *analogia veteris et noui teſtamenti*, Pariſiis MDCXX. MDCLIII. Moguntiae MDCXX. MDCLV. Londini MDCXXI. 8.

DOMINICI MACRI; ſiue MAGRII *antilogiae; ſeu contradictiones adparentes et conciliationes ſacrae ſcripturae, ab ipſo collecta*, Venetiis MDCXLV. MDCLIII. Pariſiis MDCLXV. MDCLXXV.

---

* LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 1035.

** HENDREICH *pandectae brandenburgicae* p. 616.

*** ANTONII *bibliotheca hiſpan. nou. tom.* 1. p. 252.

MDCLXXV. MDCLXXXV. 12. Præter quas editiones, et aliæ memorantur. Non solum separatim *antilogiæ* hæ prodierunt; sed etiam auctoris fratrisque *hierolexico*, Romæ MDCLXXVII. fol. edito, subiectæ sunt:

HENRICI MAYERI *manuale biblicum, in quo scripturæ certa testimonia, quæ sibimet contradicere videntur, concordare docentur*, Friburgi MDCLIV. 12.

SEBASTIANI CAESAR. DE MENESES *veritas harmonica vtriusque testamenti*, Romæ MDCLXIII. 4. *

EMANVEL. FERDINANDI DE SANCTA CRVCE *antilogia vniuersa sacræ scripturæ*, Lugduni MDCLXXXI. fol.

IACOBI FABRI *conciliatio locorum sacræ scripturæ, quæ contradicere inuicem videntur*, Parisiis MDCLXXXIII. MDCLXXXV. 12. Librum hunc eumdem esse cum MACII *antilogiis*, paullo ante enarratis; FABRI autem studio locupletatum, nonnulli referunt:

IO. PONTASII *sacra scriptura vbique sibi constans; seu difficiliores sacræ scripturæ loci, in speciem secum pugnantes, iuxta sanctorum ecclesiæ patrum celeberrimorumque theologorum sententiam conciliati*, Parisiis MDCXCVIII. 4. Animus quidem auctori fuit, totius scripturæ sacræ consensionem ostendere omniaque eius effata, quæ contraria sibi esse videntur, coniungere; primus autem tantum operis huius tomus in lucem prodiit. Complectitur ille pentateuchum; siue loca, quæ in quinque libris Mosis veluti inter se pugnantia adparent. Multa libro hoc continentur eruditionis pariter ac industriæ documenta isque dignus est, qui in studio harmoniæ sacræ consulatur; attamen cum iudicio fieri hoc debet. **

Præter hæc, monimenta quædam harmoniæ sacræ vniuersæ, a scriptoribus ætatis mediæ composita, ad nos peruenerunt, quorum notitiam veluti adpendicem adiiciam. Exstant: *ἀντικείμενα*, siue *contraria in speciem vtriusque testamenti loca*, libris duobus. Editi illi sunt primum sine auctoris nomine, cura *Io. Alexandri Brassicani* ad calcem SALVIANI,

* ANTONII *bibliotheca hispan. nou. tom.* II. p. 224.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCXCIX. *februar.* p. 123. *history of the works of the learned* MDCXCIX. p. 63. *act. eruditor.* MDCC. p. 18.

VIANI, Basileae MDXXX. fol. ac cum HONORIO in *prouerbia et ecclesiasten* ab *Henrico Sachsio*, Coloniae MDXXXIII. MDXL. Parisiis MDLVI. postea autem in *bibliothecis patrum* * lucem viderunt, adscripti IVLIANO, episcopo toletano seculi septimi, a nonnullis falso *Pomerio* dicto. Sed de auctore res non expedita est sententiaeque scriptorum sunt variae. Alii BERTHARIVM, abbatem casinensem: alii RICHARDVM cluniacensem monachum: alii denique, vti iam memoraui, IVLIANVM toletanum ἀντικειμένων, quorum mentionem fecit, auctorem esse, arbitrantur. In discrepantia hac eorum sententia reliquis probabilior est, qui opus illud BERTHARIO tribuunt. Nititur ista testimoniis, quae fidem faciunt. ** Adduntur: IOACHIMVS calaber ob *concordiam veteris ac noui testamenti*, Venetiis MDXIX. 4. quinque libris ac HILDEBERTVS ob librum de *concordia veteris et noui testamenti*. ***

Ex *socinianorum* ordine FRANCISCO CVPERO locus inter scriptores hos tribuitur, quum ille *conciliationem locorum vtriusque foederis, quae contraria esse videntur*, reliquerit; non separatim autem ista in lucem prodiit. *

§. XVII.

Classis scriptorum harmonicorum *secunda* comprehendit ea, quae ita composita sunt, vt speciatim ad certos libros codicis diuini spectent. Differunt illa sique ad ipsos libros respiciamus, quorum loca sibi contraria esse videntur atque inter se conciliantur, duo sunt istorum genera. Alia pertinent ad vetus: alia ad nouum testa-

* *coloniensi* anni MDCXVIII. *tom.* XV. p. 95. *lugdunensi tom.* XII. p. 652.

** legantur hac de re: ANTONII *bibliotheca hispana vetus tom.* I. p. 307. CAVE *historia litterar. scriptor. ecclesiasticor. volumin.* I. p. 596. et *volum.* II. p. 44. FABRICII *syllabus scriptorum de veritate religionis christianae cap.* V. p. 260. ac *bibliotheca latina mediae et infimae aetatis volum.* IV. p. 584. LE LONG *bibliotheca sacra* p. 910.

*** luculenta editio *operum* eius studio *Bougendrii* prodiit Parisiis MDCCVIII. fol.

* locum obtinuit in *arcanis* eius *atheismi* p. 143. 283.

euangeliorum a calumniis hominum superstitiosorum defenderetur: *

HESYCHII συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ ἐπιλύσεων, vbi loca nonnulla euangelistarum inter se conciliantur. Euulgauit illam *Io. Baptista Cotelerius* ex istius εὐαγγελικῇ συμφωνίᾳ, nec solum interpretationem latinam; sed etiam notas addidit. ** Adiungi solent: THEOPHILVS *antiochenus* atque EVSEBIVS; non sine caussa autem vtrumque praetermitto. Illum; siue THEOPHILVM harmoniam euangelicam composuisse, haud exploratum est; si autem et hoc pro certo adfirmetur, sane illa interiit. Idem constat de EVSEBII libris περὶ διαφωνίας εὐαγγελίων, qui memorantur, eos ab interitu se haud vindicare potuisse. Exstant quidem *canones* eius *euangelici*, saepius editi atque in varias linguas translati; non ita autem compositi sunt, vt scriptis harmoniae euangelicae iure adnumerentur.

Aetate media itidem fuerunt scriptores harmoniarum euangelicarum, ac quae illi composuerunt, ingenii monimenta conseruata sunt. Spectant huc:

PETRI COMESTORIS *historia scholastica*; siue librorum veteris et noui testamenti historicorum breuiarium, scholae vsu probatum, saepius edita ac nouissime Venetiis MDCCXXVIII. 4. Qua quum historiae euangelicae harmonia monstratur, caussa haec est, cur illa ad locum hunc referatur: ***

GVIDONIS TERRENI; siue PERPINIANI *quatuor vnum, hoc est, concordia euangelica in quatuor euangelistas, perpetuis in totam euangelicam historiam commentariis illustrata*, Coloniae MDCXXXI. MDCXLI. MDCXLVI. MDCLV. fol. Qui a nonnullis Guidoni tribuitur, liber de *vita et moribus christi*, * fortasse idem est cum eius *concordia euangelica:*

SIMONIS DE CASSIA; siue SIMONIS FIDATI opus in *quatuor euangelia de gestis domini saluatoris*, italice, Florentiae

* exstant in AVGVSTINI *operum tom.* III. *part.* 2. p. 1. edition. benedictin. antuerp.

** *ecclesiae graecae monimentor. tomo* III. p. 1.

*** CHEMNITIVS *prolegomen. harmon. euangelic. cap.* II. p. 6.

* apud ANTONIVM *bibliothec. hispan. veter. tom.* II. p. 107.

torum harmoniae euangelicae, qui aetate media
ii suppeditant atque a me iam memoratis adiun-
RIANVM scotum, PETRVM LOMBARDVM,
AQVINATEM, BONAVENTVRAM, IOANNEM
I, DOMINICVM NANVM MIRABELLIVM
; minus autem debita fide atque adcuratione.
n monimenta harmonica, quae illis tibuuntur at-
ntur, vel lucem nondum adspexerunt; vel dubia
d aetatem hanc minus pertinent; vel nullam com-
iarmoniam euangelicam.
d scriptores harmoniae euangelicae *recentiores*;
autem eos ac quae dederunt, ingenii monimenta
monendum est, istos diuersam rationem, euan-
concordiam monstrandi, iniisse. Alii in rectam
ingressi, sanctos viros eo ordine ac tempore fa-
a christi enarrasse, quo quaeuis contigerint, quum
historiae scribendae lex postulat, harmoniam ita
nt, vt omnia ab euangelistis tradita eodem or-
ista commemorantur, inter se conciliarent: haud
transponerent atque ita plures res, inter se di-
iberent. Alii putarunt, euangelistas sine ordine
rios suos scripsisse ac quae a christo gesta sint, ea
vel tardius recensuisse; in hanc autem opinio-
ti, in harmoniis suis ordinem, quo narrationes ab
factae sunt, neglexerunt: historias ex vno loco
nt in alium ac quum coniunxerint, quae separari
fieri aliter non potuit, quam vt huiusmodi har-
mplecterentur res pauciores, siue illae facta sint;
nes. Priore ratione, euangelistas conciliandi, pri-
eas Osiander vsus est eiusque exemplum postea
uius, Caspar Hermannus Sandhagenius ac non-
mitati sunt; posteriorem autem, non satis adcu-
rique adhibuerunt. * In conscribenda harmonia
Iii 2 euan-

---

sa ratione, euangelistas inter se conciliandi, exponunt:
i *notis in Casauboniana* p. 255. PRITIVS *introductione in*
noui testamenti p. 225. Methodus Osiandri non solum iis,
nentionem feci; sed etiam Molinaeo, Codomanno, Viuier
iam aliis se probauit.

tuor, graec et latine, in quibus c
tuor euangelistis ita in vnum est co
vllum omissum, nihil alienum immi:
tus, nihil non suo loco positum; omn
distincta sint, vt quid cuiusque euan
aliis et cum quibus commune sit, pr
hendere queas; item elenchus harm
vnus, Basileae MDXXXVII. fol. quae
tae eam sunt duae aliae: altera itidem
MDLXI. fol. altera latine tantum, L
Stephani, MDXLV. 12. * In lingu
nia haec a *Io. Schweinzero* translata
in lucem prodiit Francofurti MD
Osiander libro hoc sibi conciliauit c
monico meritus est. Quum enim
gressus est eamque conciliandi lege
vt ostenderet, seriem rerum, a chri
euangelistis, seruato temporis ordin
quidquam alieno loco positum, facile
drum suscepisse laborem magnum
Omnes historias, si tres excipiantur,
iunxit, quo istae a singulis euangeli
rarioribus liber hic adnumeratur: *

---

* ...ENIVS *animaduersion. historicae et ph*

PAVLLI CRELLII *monotessaron historiae euangelicae*, Vitembergae MDLXVI. 4. *vergleichung des euangelii iesu*, ibidem MDLXXI. 8. *

LAVRENTII CODOMANNI *harmonia euangelistarum, das ist, die historie vnsers lieben herren iesu christi, aus den vier euangelisten ordentlich zusammen gebracht, also dass von geschichten vnd worten nichts ausgelassen; sondern ein iedes an seinen ort vnd zur zeit, da es geschehen ist, treulich vnd fleissig gesezt wird*, Noribergae MDLXVIII. Francofurti MDLXXXVI. 4. qua auctor exemplum Osiandri quum sequutus est, historiam christi ex commentariis quatuor euangelistarum ita recensuit ac coniunxit, vt nihil rerum ac verborum omissum; quodlibet autem suo loco ac tempore, quo gestum est, diligenter positum sit:

CHRISTOPHORI FISCHERI *euangelische historienharmonie*, quatuor partibus, quarum prima prodiit Vlsenae MDLXXV. secunda ibidem MDLXXIX. tertia ibidem MDLXXXIII. quarta ibidem MDXCV. fol. id quod opus non tam historicum ac harmonicum est; quam homileticum atque orationes sacras complectitur. Eam ob caussam illud non omni iure ad locumhunc pertinet:

IO. AVENARII *harmonia euangelica; seu vita christi ex omnibus euangelistis*, Basileae MDLXXXIII. MDLXXXVIII. 12. germanice MDCXVI. 8.

GEORGII SIGELII *synopsis historiae iesu christi, quemadmodum Matthaeus, Marcus, Lucas descripsere, in forma tabulae proposita*, Noribergae MDLXXXV. fol.

THEODOSII FABRICII *harmonia euangelistarum metrica*, Vitembergae MDLXXXVI. fol. quae quum vna tantum plagula constat, nullam eius mentionem fecissem, nisi cogitassem, eam esse raram ac paucis cognitam: **

HENRICI BVNTINGII *harmonia euangelistarum*, quae edita memoratur germanice Magdeburgi MDLXXXIX. MDXCIV. MDCXII. MDCLXXII. fol. latine ibidem MDXCI. fol. suecice Holmiae MDCXVII. fol. In eo elaborauit auctor,

* CALOVII *prolegomena harmoniae euangelicae*, quae est in eius *bibliis illustratis noui testamenti tom.* 1. p. 13.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1745. p. 631.

vt calculum astronomicum ad historiam euangelicam appli-
caret, ac calendarium præmisit historicum: in annum na-
uitatis christi: in annum a natiuitate proximum: in annum
christi trigesimum: in primum annum ministerii christi: in
annum eiusdem ministerii secundum: in annum illius tertium
ac quartum. Non satis esse, putauit, si annos tantum ac
menses rerum, a seruatore gestarum, indicaret; sed etiam
hebdomadas et dies inquisiuit. At vero quamuis ille labo-
rem susceperit non leuiorem; fatendum tamen est, eum
coniecturis suis chronologicis nimium tribuisse: *

MARTINI CHEMNITII *harmonia quatuor euangelista-
rum*, ab illo; siue CHEMNITIO cœpta: a POLYCARPO
LYSERO continuata et a IO. GERHARDO ad finem per-
ducta. Postquam CHEMNITIVS opus perduxerat vsque
ad *caput LI.* LYSERVS ad illud continuandum se contulit
atque initium laboris sui fecit a *capite LII.* GERHARDVS
autem a *capite CXLI.* Prodiit harmonia hæc primum per
partes. Quæ a CHEMNITIO elaborata fuerant, ea Ly-
serus post mortem illius luci publicæ exposuit, librum nimi-
rum primum, secundum ac tertii partem priorem, Franco-
furti MDXCIII. et iterum MDXCIX. 4. Euulgatis his, illa
in conspectum orbis eruditi venerunt, quæ LYSERVS ad
opus hoc continuandum conscripsit, libri tertii pars poste-
rior, Lipsiæ MDCIV. 4. libri quarti pars prior, Francofurti
MDCVIII. 4. pars posterior, ibidem MDCX. 4. libri quinti
pars prior, ibidem MDCXI. 4. quam post Lyseri obitum
filius eius iuris publici fecit. Accesserunt denique ea, quæ
incredibili GERHARDI industriæ debemus. Primum ille
duos libros harmonicos edidit, non sub titulo: *harmonia
continuata Chemnitio-Lyseriana*; sed sub inscriptione singu-
lari. Alter est: *in harmoniam historiæ euangelicæ de pas-
sione, crucifixione, morte et sepultura christi, saluatoris nostri
ex quatuor euangelistis contextam, commentarius*, Ienæ
MDCXVII. 4. alter autem: *in harmoniam historiæ euangelicæ
de resurrectione et adscensione christi, saluatoris nostri, ex qua-
tuor euangelistis contextam, commentarius*, Ienæ MDCXVII. 4.
Commentarios hos Gerhardus non eo animo composuit, v
Chem

* *vnpartheyischer bibliothecar.* p. 741

Chemnitii ac Lyferi harmoniam ad finem vsque continuaret, quemadmodum a me iam dictum eft. Ad id tamen poftea, fæpe rogatus, manus admouit ac quam Chemnitius cœperat, harmoniam feliciter abfoluit. Addidit tres partes iisque omnia enarrauit, quæ reftabant. Prima in lucem exiit Ienæ MDCXXVI. 4. fecunda ac tertia ibidem MDCXXVII. 4. Quum ita fingulæ partes feparatim editæ fuiffent, coniunctim quoque illæ prodierunt, Geneuæ MDCXXVIII. fol. Roterodami MDCXLVI. fol. Hamburgi MDCLII. fol. ibidem MDCCIV. fol. tribus voluminibus, hæcque vltima editio fub titulo: MARTINI CHEMNITII *harmonia quatuor euangeliftarum, quam ab eodem feliciter incboatam Polycarpus Lyferus et Ioannes Gerhardus feliciffime, is quidem continuauit: hic perfecit, opus eruditionis ftupendæ, orthodoxorum confenfu adprobatum idemque tot eruditorum defideriis adhuc expetitum*, exiit. Inter editiones, a me adductas, optima habetur hamburgenfis anni MDCLII. * Quæ Geneuæ ac Roterodami in lucem prodierunt, illæ, tamquam imperfectæ, paruæ funt exiftimationis. Præter eas, quarum mentionem feci, aliæ memorantur, Geneuæ MDXLV. MDLV. Hamburgi MDCXLVII. Francofurti MDCLVII. ad vfum publicum translatæ; ** fingulas autem debita fide atque adcuratione recenferi, adfirmare nequeo. In linguam germanicam translatum, opus hoc fub titulo: *die harmonie derer heiligen euangeliften*, cura *Otton. Nathanaelis Nicolai* cumque eiusdem præfatione lucem adfpicere cœpit, Magdeburgi MDCCLXIV. 4. Rationem, euangeliftas inter fe conciliandi, Chemnitius eam adhibuit, quæ veluti media atque ita comparata eft, vt numerus hiftoriarum euangelicarum neque nimis augeatur; neque imminuatur. Euangeliftas res chrifti eo ordine ac tempore, quo fingulæ contigerint, adcurate enarraffe, negat; nec tamen adfirmandum effe, ftatuit, fcriptores hos diuinos non magnam curam ordinis habuiffe. Methodum Andreæ Ofiandri laudat quidem; at fequi

* CRENIVS *animaduerfion. hiftoricar. et philologicar. part.* IV. p. 218.

** recenfentur in LE LONG *bibliotheca facra* p. 742. FABRICII *bibliotheca græc. volum.* III. p. 216. ALARDI *bibliotheca harmonico-biblica* p. 91.

auctores monſtrant: hanc quoque tot laudibus, quibus ornatur, ma ſtudioſe commendatur. *** In e dacta eſt. Spectant huc: POL *me harmoniae euangelicae Chemnitii,* DAVIDIS KLVGII *harmonia euan ſero Gerhardina, in tabulas r* MDCLXXII. 4. IO. FLACHSENI *euangelicae, iuxta Chemnitii et C* MDCCI. 8. *

GEORGII WIRTH *vita; vel quatuor euangeliſtis ita conſcriptum nihil vel in ordine; vel in rebus* vna cum *epitome actorum apoſtoli Iacobi, Petri, Ioannis, Iudae et a* Mœnum MDXCIV. fol. opus non

---

* *prolegomen. harmoniae euangeliſtar. cap.*

** oſtendit hoc BVDDEVS *iſagog. ad* p. 1683.

*** legantur de opere hoc: *noua lit* p. 235. FISCHERI *vita Gerhardi* *Mayeri biblica continuata* p. 109. LILI *thec* p. 586. ALETHAEI *berichte von*

beriorem historiæ euangelicæ interpretationem, sine adparatu eruditionis philologicæ ac criticæ, complectitur:

NICOLAI SELNECCERI *explicationes harmoniæ euangelicæ*, Lipsiæ MDCIV. 8. *

RVPERTI ERYTHROPOLI *catena aurea in harmoniam quatuor euangelistarum*, Magdeburgi MDCIV. 4. germanice ibidem MDCVIII. 4. Confecerat auctor opus harmoniæ euangelicæ sex tomorum; primus autem tantum lucem adspexit. Complectitur ille res christi ab anno eius natali vsque ad annum trigesimum:

EILHARDI LVBINI *monotessaron; seu historia christi ex quatuor euangelistis*, græce, latine et germanice, Rostochii MDCIX. 4. præter quam primam editionem, aliæ, quæ sequutæ sint, memorantur. Prodiisse liber hic traditur Rostochii MDCXII. MDCXVI. Amstelodami MDCXIV. Francofurti MDCXV. Rostochii MDCXL. latine ac græce Rostochii MDCXXVI. 4. quas omnes editiones omnino lucem vidisse, ipse adseuerare haud possum:

GEORGII CALIXTI *quatuor euangelicorum scriptorum concordia et locorum, quæ in iis occurrunt, difficilium et dubiorum explicatio*, Halberstadii MDCXXIV. Goslariæ MDCXXXVIII. MDCLIV. Helmstadii MDCLXIII. 4. cuius vltimæ editionis curam gessit *Fridericus Vlricus Calixtus*, filius, eamque ex manuscripto patris locupletauit, quum liber ipse antea, inscio auctore, in lucem prodiisset. Adduntur aliæ editiones; dubitandum autem est, eas omnino in conspectum publicum venisse. Breuis quidem est *concordia* hæc; attamen erudita atque omni laude digna, qua a multis viris doctissimis atque ab ipsis Calixti aduersariis ornatur. Quando ABR. CALOVIVS ** pronuntiat, *concordiam* illam ob varios errores, cum in harmoniam et historiam; tum in dogmata fidei impingentes, in censum vix venire, malo erga Calixtum adfectui nimis indulsisse ille videtur. In ratione euangelistas

* liber hic vt diuersus ab eiusdem SELNECCERI *harmonia euangeliorum et epistolarum omnium*, tribus partibus, recensetur in OLEICHII *annalibus ecclesiasticis tom.* 1. p. 173. 176.

** *prolegomenis harmoniæ euangelicæ*, quæ est in eius *biblior. illustrator. noui testament. tom.* 1. p. 13.

sta, Rostochii MDCXXVIII. Regiom
burgi MDCCI. 8. quæ paucis foli
quidem a nonnullis; mediocris a
vtilitatis. Auctor sequitur, vt ple
ordine temporum, in euangelistarı
neglecto: ***

IO. KROMAYERI *harmonia e*
Ienæ MDCXXXVI. 8.

TOBIAE DORNKRELLII *har*
nologiaque euangelico-epistolica an
MDCXXXIX. fol. *euangelische ver*
benswandels iesu, Luneburgi MDCI
tibus: *

FRIDERICI GREIFFII *der*
stimmige geschichtbeschreibung chri
bingæ MDCXLVII. 4. **

ANDREAE FABRI *syntagma h*
nicum, Vlmæ MDCLII. 4. ***

CHRISTOPHORI ALTHOFE
rum emedullata, hoc est, obseruation
gelistas, Ienæ MDCLIII. 4. Adduci

---

* MOLLERI *Cimbria litterata tom.* III.
bibliothec. part. IV. p. 48. LILIEN

dem loci atque anni MDCLVIII. 4. * quam autem omnino prodiisse, non sine caussa dubitandum est. Exhibet liber hic epitomen eorum, quae in CHEMNITII ac LYSERI *harmonia* tradita sunt, atque in historia Lazari, in vitam pristinam restituti, desinit; de reliquis autem Althoferus lectores ad Gerhardum ablegat. Deprauatus praeterea iste est multis operarum vitiis: **

CHRISTIANI GROSSII *kurtze harmonie der vier euangelisten*, Stetini MDCLXVI. 8.

LAVRENTII EDINGERI *prolegomena generalia ad quatuor euangelistas et delineatio harmonica ἀκολουθείας euangelii de christo*, Hafniae MDCLXIX. MDCLXX. 8.

IVSTI GEORGII SCHOTTELII *concordia euangelistarum, das ist, ordentliche zusammengefugte vereinbarung der vier euangelisten, mit vngezwungenen reimen in deutscher sprache ausgefertiget*, Brunsuigae MDCLXXV. 8. In conscribendo libro hoc auctor maxime ANDREAM FABRVM sequutus est eiusque *harmoniam*, cuius paullo ante mentionem feci, tamquam normam ante oculos sibi posuit: ***

ABR. CALOVII *harmonia euangelica, ad concinnandum nouum monotessaron*, quae non separatim quidem prodiit; * merito autem singularem eius mentionem facio. Adiunxit se Calouius ad illos, qui statuunt, euangelistas in narrationibus ordinem temporum seruasse, quumque in sententiam hanc ingressus est, *harmoniam* ita concinnauit, vt transpositiones textuum euangelicorum euitaret. Debita laude illa ornatur. In sermonem germanicum conuersa, lucem adspexit sub titulo: *harmonie des lebens, sterbens vnd auferstehung iesu christi*, Vitembergae MDCLXXX. 8. **

DETLEVI BECMANNI *historie des lebenslaufs iesu christi*, Hamburgi MDCLXXXIV. 4. Lindauiae MDCXCI. 4. Durlaci

---

* in LIPENII *bibliothec. theolog. tom.* I. p. 637. LE LONG *bibliotheca sacra* p. 605. FABRICII *bibliothec. graec. volum.* III. p. 215. ALARDI *bibliotheca harmonico-biblica* p. 82.

** *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1734. p. 924. ZELTNERI *vitae theologor. altorphinor.* p. 282.

*** *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1738. p. 627.

* translata est in eius *bibliorum illustratorum noui testamenti tomum* I. p. 10.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1739. p. 581.

dine isto haud discederet. Compendium ipsum, a me adductum, elegantissimum est ac dignum, quod præ aliis huiusmodi libris commendetur. Quemadmodum auctor egregia facultate, litteras sacras interpretandi, præditus fuit; nec mediocrem eius existimationem sibi conciliauit; ita in *harmonia* sua similem virtutem vna cum magna industria satis monstrauit. Præmisit ei longiorem præfationem eaque argumenta, ad probandum omnino idonea, recensuit, ob quæ opinio reiicienda sit, euangelistas sine ordine temporum de seruatoris nostri rebus exposuisse; ordo autem historiæ euangelicæ chronologicus stabiliatur: *

STEPHANI IEBSENII *ordnung der euangelischen geschichte von christo, aus den vier euangelisten*, Flensburgi MDCXCIII. MDCCXV. 4. et iterum eodem anno cum introductione. Scriptum est breue ac quibusdam tantum chartarum foliis constat: ita præterea compositum, vt memoriæ inprimis inseruiret. Auctor maxime Sandhagenium sequitur: **

MATTHIAE BARTELS *heilige historie des lebenslaufs vnsers herren iesu christi, aus den vier euangelisten zusammen getragen vnd nach ordnung herrn Dethleui Bei manns erklärung der historie des lebenslaufs christi eingerichtet, wo bey einem ieglichen theile die darauf deutende sprüche des alten testaments vnd davon handelnde versickel geistreicher gesänge sind beygefüget*, Hamburgi MDCXCIX. 8.

VALENTINI ERNESTI LOESCHERI *tentamen adcuratæ quatuor euangelistarum harmoniæ*, *** quod perbreue est; cuius autem regulas auctor postea vberius illustrauit: *

IO. HENRICI MAII *harmonia euangelica omnium dictorum et factorum domini nostri iesu christi vsque ad pascha σταυρώσιμον, quinque partibus comprehensa itaque concinnata*,

* MOLLERI *Cimbria litterata* tom. II. p. 756. PFAFFII *notæ exegeticæ in euangelium Matthæi* p. 53. BVDDEI *isagog. ad theologiam vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1772. BERTRAMI *euangelisches Luneburg* p. 251. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 964

** *vnschuldige nachrichten*, 1715. p. 1035. 1036. MOLLERI *Cimbria litterata tom.* I. p. 274.

*** exstat in *den vnschuldigen nachrichten*, 1701. p. 164.

* in *breuiario exegetico* p. 171.

ta, vt monotessaron; siue vnum continuum euangelium ex quatuor euangelistis perpetua paraphrasi sistatur ac illustretur, ex singulis capitibus atque commatibus cognitio veritatis et praxis pietatis ostendatur, Francofurti ad Moenum MDCC... 4. quae compendium maioris operis, a Chemnitio ac Lysero compositi, exhibet, vti auctor ipse fatetur atque addit, Calouium quidem ac Sandhagenium sequutum esse; ita tamen, vt et proprio iudicio vteretur idque, quod verum, ... inuestigaret. Ioannis et in plerisque locis Lucae ordinem integrum seruauit; in Matthaei autem ac Marci historia euangelica quaedam in alium locum transtulit, quum ... tasse sibi persuaderet, hoc minus euitandum esse. Harmoniam passionis, mortis et resurrectionis christi omisit, in sententiam adductus, litterarum sacrarum cultores ea carere posse, postquam doctissimi viri, nominatim Gerhardus, Vossius, Sagittarius in parte hac harmoniae euangelicae exponenda singularem industriam posuerint. Ipsum Maii opus commendat se cum ob paraphrasin perspicuam ac luculentam; tum ob porismata praeclara doctrinae pariter ac vitae: *

DAVIDIS SOLBRIGII *harmonia sanctorum euangelistarum ὀρθότακτος, hoc est, summa capita omnium, quae ipse christus, filius dei et saluator mundi, in his terris egit, dixit et perpessus est, ex sanctorum euangelistarum monimentis θεοπνεύστοις, seruato cuiuslibet euangelistae ordine et sacro textu nusquam transposito, perpetua serie concinnata, maioris operis πρόδρομος*, Lipsiae et Gardelegiae MDCCXVI. 4. Praemissa est breuior dissertatio de *methodo harmoniae euangelicae ἀμεταθέτῳ, siue Osiandrina*, qua fata illius enarrat ac methodum ipsam Osiandri adprobat. Quum commentatio haec veluti prodromus maioris operis ederetur, constituerat auctor, prae-

ceram-

* *memoires de Treuoux* MDCCIX. *iun.* p. 1015. *vnschuldige nachrichten*, 1707. p. 387. ARNDII *bibliotheca Mayeri biblica continuata* p. 117. *noua litteraria hamburgensia* MDCCIII. p. 319. BUDDEI *isagog. ad theolog. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1773. KAPPII *notae ad Pritii introductionem in lectionem noui testamenti cap* XV. p. 226. vbi mentio fit *epistolae*, quam MAIVS sub nomine *Henrici de Hassia* edidit eaque *harmoniam* suam ab iniqua censura defendit.

armoniam euangelicam condere, ea ratione, vt omnium harmoniarum euangelicarum classes, prout illæ secundum diuersum paschatum, in tempus ministerii christi incidentium, numerum concinnatæ sunt, exhiberet ac quæ earum consensio: quæ dissensio sit, ostenderet, vna cum textu euangelistarum græco ac latino, harmonice per columnas disposito. Opus hoc lucem haud adspexit. Commentatio a me commemorata, multa complectitur, quæ lectione digna sunt: *

CAROLI HILDEBRANDI L. B. DE CANSTEIN *harmonie vnd auslegung der heiligen vier euangelisten; oder die schriften der euangelisten, in eine zusammenfugung gebracht vnd nach ihrem wortuerstand von versicul zu versicul erkläret, samt daraus gezogenen lehren vnd erbaulichen anmerckungen*, ceter. Halæ MDCCXVIII. et iterum MDCCXXVII. fol. Præter præfationem de scopo, ratione, vsu ac necessitate operis huius, præmissa est introductio in quatuor euangelistas, qua multa de euangelistis, historia atque interpretatione eorum erudite atque adcurate disputantur quumque auctor etiam de eorumdem harmonia disserit ac præcipuos scriptores harmonicos recenset, se sententiam Andreæ Osiandri atque eorum, qui illum sequuntur, omnes euangelistas res seruatoris ordine temporum narrasse, maxime probare fatetur eamdemque rationibus firmioribus non solum confirmat; verum etiam ad ea respondet, quæ obiiciuntur. Harmonia ipsa exhibet textum euangelistarum: eiusdem interpretationem ac dogmata fidei vitæque, quæ historia euangelica suppeditat. Argumenta singularia nonnumquam diligenter explanantur suntque ea, quæ ad philologiam sacram, theologiam dogmaticam, polemicam, moralem pertinent. Omnia hæc Cansteinius ita enarrauit ac persequutus est, vt fatendum sit, illum industriam atque eruditionem, cum pietate coniunctam, monstrasse non mediocrem: haud quidquam prætermisisse, quod ad harmoniam euangelistarum illustrandam atque adcurate instruendam facere potest. Opus ita confecit egregium, vtilissimum omnique commendatione dignum.

* *neue hällische bibliothec volum.* VI. p. 267. *vnschuldige nachrichten*, 1716. p. 445. BVDDEI *isagoge ad theol. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1775.

canonibus, quibus harmonia hæc fui
MDCCXIX. 4. cum *Io. Henrici Ma*
harmonia hæc; attamen ita ſcripta,
velit, vtilitas ſit exſpectanda. Int
principem locum auctor Sandhage
tem hic in quibusdam locis de ord
euangelicæ dubius fuit, de eo inpri
ti quid definiret. Ea, quæ Cleri
minus recte tradiderunt, diſquiſitioni

IO. ANTON. STRVBBERGII
euangelica; oder kurtzer abris und
ſers herrn und heylandes ieſu chriſti,
aus eingeben des heiligen geiſtes der
tzet, nach anleitung der berühmteſten
harmonie verfaſſet, daſs nicht das geri
verſetzet, Francofurti et Lipſiæ MDCC
hiſtoriam euangelicam diſtincte, vti
lat, apteque diſpoſitam exhibet
eſt. *** Præter libellum hunc, s
harmoniam euangelicam manualem;
ſtimmung der vier euangeliſten, alſo
gelaſſen, nichts verſetzet, auch keine
den andern vermenget; ſondern alſo
geliſt ſo wohl allein; als mit den and
ſen werden, Lemgouiæ MDCCXXV.

tuor euangelistarum eo ordine, quem auctor in antea memorata *tabula harmoniae* sequutus fuerat, integer, quatuor classibus distinctus, exhibetur. Sub finem addita est, cuius nunc mentionem feci, *tabula harmoniae*, cum introductione breuiore. * Prodiit etiam eiusdem auctoris: *allgemeine biblische harmonie, in welcher nach der vbersetzung Lutheri die gantze heilige schrift in ihrer richtigen zeitordnung vnd allervollkommensten vbereinstimmung vor augen geleget ist*, Lemgouiae MDCCXXX. fol. Scriptum hoc specimen magni operis praebet, quod Strubbergius elaborandum susceperat, ac duo priora capita geneseos de creatione, harmonice exposita, complectitur. Minus id pertinet ad locum hunc ac mentionem illius in transitu tantum facio: **

IO. REINHARDI RVS *harmonia euangelistarum, ita adornata, vt inuestigata sedulo textus cohaerentia nullus versus siue traiiciatur; siue praetereatur sine breui ac succincta explicatione, quo iusti commentarii loco esse queat*, tribus tomis, quorum primus prodiit Ienae MDCCXXVII. secundus ibidem MDCCXXVIII. ac tertius, in duo volumina diuisus, MDCCXXX. 8. Opus est multae industriae: multae eruditionis. Adiunxit se auctor ad eos, qui ordinem chronologicum historiae, a singulis euangelistis enarratae, defendunt. Nec tamen in eo solum operam suam posuit, vt quae a scriptoribus his sacris tradita sunt, ea inter se coniungeret atque eorumdem consensionem ostenderet; sed etiam textum euangeliorum copiose explicauit: variorum interpretationes recensuit ac quid ipse statuat, addidit; ita autem simul commentarium in quatuor euangelistas pleniorem conscripsit: ***

IO.

* *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1726. p. 144. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theol.* p. 318. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 964.

** *deutsche acta eruditor. volum.* XIV. p. 204. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 135. REIMMANNI *accessiones ad catalogum bibliothecae theol.* p. 127.

*** *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1727. p. 961. 1730, p. 279. 1732. p. 265. COLERI *auserlesene theol bibliothec volum.* II. p. 867. *volum.* III. p. 90. *volum.* V. p. 777. 788. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 961. ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VII. p. 33.

dem narrant, coniunctim adpon
dum adnotationes subiecit; de
non multum sollicitus fuit: *

EBERHARDI DAVID. HA
gelisten, das ist, vbereinstimmung
schreibungen des lebens iesu christi,
das leben iesu christi, von den v
vnd aus der vereinigten erzehlun
auszug zusammen gezogen vnd n
tung in die harmonie der euange
MDCCXXXVII. 8. *harmonische an*
besondern erzehlungen der vier eu
lebensbeschreibung vnsers heilande
ordnung der geschichte vnd der
aus tüchtigen grunden erläutert v
uiæ MDCCXXXVII. 8. Harmonic
partibus constat, laudandum ac
tam industriam ad conficiendum
quidquam neglexit, quo id ornari
Inprimis in ea loca diligenter in
ne chronologico disputatur. Seq
genium ac Cansteinium. ** Euul
gedancken vnd anmerckungen vber
lezten lebensgeschichte vnsers herrn
einstimmung der euangelisten in
nach ordnung der harmonie manu

PAVLLI ANTONII *harmonische erklärung der heiligen vier euangelisten, mit vielen anmerckungen erläutert*, cuius operis quatuor ac decem partes sunt, post auctoris obitum cura *Io. Augusti Maieri* in lucem editae, Halae ab anno MDCCXXXVII. vsque ad annum MDCCXLVIII. 8. Quae euangelistae de factis dictisque christi litteris mandarunt, ea Antonius iusto ipsarum rerum ordine coniungit: singula historiae huius capita distincte enarrat ac diligenter interpretatur. In sensum, sine adparatu eruditionis criticae ac philologicae, adcurate inquirit ac multa tradit, ab aliis praetermissa; quae autem vtilia sunt ac lectione digna atque ad fidem aeque ac vitam pertinent. Ad ordinem temporum non eas confert cogitationes, vt illum studiose inuestiget hancque ob caussam ipse liber non omni iure locum inter harmonias euangelicas tueri potest. Qui illum iuris publici fecit, *Maierus* ad res vberius illustrandas; aut confirmandas adnotationes nonnullas adiecit: *

IO. ERNESTI IMMANVELIS WALCHII, filii mei dilectissimi, *einleitung in die harmonie der euangelisten*, Ienae MDCCXLIX. 8. Eo consilio auctor compendium hoc scripsit, vt illud in recitationibus suis illustraret. De ratione harmoniae constituendae deque ordine temporum mediam amplectitur sententiam atque in narrationibus haud principalibus traiectionem admittit; minus autem in iis, quae primariae sunt. Antequam ad rem ipsam adgreditur, de subsidiis harmoniae conscribendae exponit ac notitiam auctorum suppeditat, qui de vitis euangelistarum commentati sunt quique harmonias euangelicas ad vsum publicum transtulerunt. Libri ipsius duo capita sunt eorumque priori generatim; posteriori autem speciatim de harmonia euangelistarum agitur. **

Postquam harmonias euangelicas, a lutheranis editas, enarraui, venio ad eas, quas *reformati* composuerunt ac iuris publici fecerunt. Sunt istae:

* *nouor. actor eruditor. supplement.* tom III. p. 441. tom. IV. p. 244. *samlung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1737. p. 796. 1739. p. 588. 1744. p. 265. 1746. p. 107. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 968. KRAFTII *theol. bibliothec* volum. I. p. 169.

** *acta eruditor.* MDCCXLIX. p. 682. *theol. bucher saal* volum. I. p. 338.

autem illum, quia addita est *harmonia euangelica* eaque ex *Andrea Osiandro:*

REINHARDI LVTZII *harmonia; seu historia christi ex quatuor euangelistis contexta*, cum commentario ad singula capita, Basileae MDLXI. fol. quae et sine commentario ibidem MDLXIII. 8. prodiit:

CAROLI MOLINAEI *collatio et vnio quatuor euangelistarum domini nostri iesu christi, eorum serie et ordine absque vlla confusione, permistione; vel transpositione seruato, cum exacta textus illibati recognitione*. Hanouiae MDLXV. 4. Consentit auctor cum Andrea Osiandro, singulos euangelistas res, a christo gestas, ordine chronologico commemorasse, laudatque eum ac pronuntiat, illum principem esse scriptorem harmoniae euangelicae ac reliquos omnes cura ac diligentia hoc in negotio superare. Reprehendit tamen, istum non omnium euangelistarum textum integrum distincte recensuisse. A Caluino quum ita Molinaeus discedit: immo nonnumquam animaduersionem censoriam in illum adhibet, inter sectatores istius nactus est aduersarios. In lucem prodiit: *censure des erreurs de Charl. du Moulin dans son harmonie des quatre euangelistes*, MDLXVI. 8. *

THEOBALDI MEVSCHII *harmonia euangelica*, Hanouiae MDCIV. 4. **

ANDREAE SEELMATTERI *symphonia noua euangelistarum*, Basileae MDCXIII. 4. qui euangeliorum auctores diuinos neglecti ordinis: immo confusionis arguere, non dubitat. In theologo, qui Caluinum ducem suum sequitur, id non multum mirandum est. Nec difficulter ex eo colligere licet, quid de *harmonia* hac sit statuendum: ***

* MOLINAEI huius *opera* in lucem emissa sunt Parisiis MDCXXIV. MDCXXV. fol. tribus voluminibus, et iterum auctiora et emendatiora Parisiis MDCLXXXI. fol. quinque voluminibus.

** diuersa est *harmonia* haec a THEOBALDI; siue GOTTWALDI MEVSCHII; siue MESCHINI, MESCHIVI, lutherani, *tabula noua harmoniae euangelicae, qua numerus annorum christi et profectionum eius ad festa hierosolymitana exhibetur*, Spirae et Hanouiae MDCII. 4. quae in LE LONG *bibliotheca sacra* p. 860. adducitur.

*** CALOVII *prolegomena harmoniae euangelicae*, quae in eius *biblior. illustrator. noui testamenti tomo* I. est, p. 16.

...IS CRADOCI *harmony of the four euangelists ...ext methodiz'd, according to the order and series ... which the seueral things by them mentioned, we... ...ed*, ceter. Londini MDCLXVIII. MDCLXXXIV. ... fol. In eorum numero auctor est, qui opinantur, ...as in narrationibus suis animum haud aduertisse ad ...temporum. Liber ipse superiore aetate existimatio... ...mediocrem sibi comparauit; quum autem postea ...issimi maiora ac feliciora studia ad harmonias euan... ...nscribendas adhiberent, multum illa imminuta est: * ...YMI *harmonia euangelica*, germanice edita pri... ...ncofurti MDCLXXII. 8. deinde cum praefatione *Au...mannі Franckii*, Halae MDCC. 8. Laudatur illa, ...a solum chronologiam prae se habeat; sed etiam ...ditissimis ornata sit, quae quamuis non omnibus pe... ...robent; eas tamen multis locis lucem adferre, pro... ...debeat. Historia euangelica non ordine tempo... ...illa a scriptoribus sacris enarrata est, exhibetur. ...ce multi opinantur ac referunt, *harmoniam* hanc ...compositam: in bibliotheca Iacobi Vsserii repertam: ...anglica in germanicam conuersam esse, interprete ...IANO KNORRIO A ROSENROTH. Sed alii iam ... ROSENROTH librum hunc veluti auctori adtri... ...ni, vt ei maiorem existimationem conciliaret, finxe... ...n ab homine Anglo conscriptum: ab Vsserio dili... ...onseruatum nuncque sermone germanico donatum ...i fetus hic monimentis adulterinis recte adnumera... ...que Angli ac Hiberni eum penitus ignorant: ** ...MONIS VAN TIL *breuis harmonia euangeliorum*, ...ncta est eiusdem *euangelio Matthaei, post succinctam breuibus notis aperto et validissimis demonstrationibus*

 contra

...ARTENII *nachrichten von merckwürdigen büchern volum.* 107.

...DII *sagittarianae introduct. in historiam ecclesiastic. tomus* II. ...RITII *introductio in lectionem noui testamenti cap.* XV. p. ...DDEI *isagog. ad theol. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1770. OLEA... ...*ruationes ad euangelium Matthaei* p. 454. FLACCII *theatrum* ...*um* p. 428.

MDCCXI. 4. In iis locum ſibi fecit auctor, qui Andream Oſiandrum ſequuntur ac ſtatuunt, hiſtoriam chriſti a ſingulis euangeliſtis ordine chronologico enarratam ac litteris mandatam eſſe, quæ et princeps cauſſa eſt, cur *harmonia* hæc, præſertim harum rerum peritis, multum ſe commendauerit: *

PETRI BVTINI *hiſtoire de la vie ieſus chriſt, ou paraphraſe harmonique des quatre euangiles*, Geneuæ MDCCX. 4. In ratione euangeliſtas conciliandi, auctor maxime Clericum ſequutus eſt ac librum ipſum ita conſcripſit, vt varia vtilitas ab eo ſit exſpectanda; attamen nonnullæ interpretationes, quæ plane ſingulares atque ab omni probabilitate alienæ ſunt, non adprobari debent: **

FRANCISCI BVRMANNI *harmonia quatuor euangeliſtarum*, belgice, Amſtelodami MDCCXIII. et MDCCXXXIX. 4. cuius prior tantum pars lucem adſpexit; quo minus autem poſterior prodierit, mors auctoris impediuit. Multum laudatur liber hic: ***

DIRK SMOVT *leuen van den heiland ieſus chriſtus, volgens de harmonie der vier euangeliſten*, Lugduni Batauorum MDCCXXIII. 4. In explicationibus auctor Cocceium, van Til, Burmannum ſimilesque interpretes ſequutus eſt. Singulis hiſtoriæ euangelicæ capitibus commentationes, quæ ad vitæ ſanctioris ſtudia ſpectant, additæ ſunt, vna cum tabula geographica Palæſtinæ, ab euangeliſtis deſcriptæ: *

IACOBI MACKNIGHT *harmony of the four goſpels, in which the natural order of each is preſerued, with a paraphraſe*

* *iournal des ſauans* MDCCVII. *nouembr.* p. 300. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCV. *octobr.* p. 445. *acta erudìtor.* MDCCVII. p. 15. *vnſchuldige nachrichten*, 1706. p. 256. 1711. p. 141. *vnpartheyiſcher bibliothecarius* p. 387.

** BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCX. *april.* p. 464 CLERICI *bibliotheque choiſie tom.* XX. p. 208. *vnſchuldige nachrichten*, 1710. p. 96.

*** vide: DRACKENBORCHII *orationem in obitum Burmanni*, quæ eſt in KAPPII *orationibus ſelectis clariſſimorum virorum* p. 1446. IKENII *hiſtoriam perpeſſionum chriſti* p. 2.

* *ſamlung von alten und neuen theolog. ſachen*, 1723. p. 1110.

phrase, Londini MDCCLVI. 4. duobus voluminibus. Complectitur opus hoc varias commentationes de iis, quae fundamentum adcuratioris harmoniae praebere debent: dissertationes chronologicas: praeter textum euangelistarum, paraphrasin notasque. Praestantissimum illud est: tam diligenter tamque erudite ac copiose compositum, vt multis aliis harmoniarum euangelicarum scriptis praeferri debeat. Auctor ad eorum sententiam accedit, qui statuunt, euangelistas ordine chronologico facta dictaque seruatoris nostri narrasse. *

In harmoniis euangelicis, quas *pontificii* ediderunt, locum habent; aut numerantur:

NICOLAI HERBORNE; siue HERBOIN *monas euangelica*, Coloniae MDXXIX. Parisiis MDXXXIV. 8. ** qui liber nullam harmoniam complectitur; cuius autem sit argumenti, haec illius inscriptio indicat: *monas; seu vnitas euangelicae doctrinae, quae a patribus in haec visque secula veluti per manus tradita, aduersus Francisci Lamperti aspergines in immaculatam christi sponsam:*

ROBERTI GOVLETI *tetramonon quatuor euangeliorum eorumue concordia*, Parisiis MDXXXV. 8.

ANTONII BROECKWEY; siue BROICKWY, BRVCCHII *a Kœningstein* adpellati, *breue euangeliorum monotessaron*, Coloniae MDXXXIX. MDXLII. MDL. Parisiis MDLI. MDLIV. 8. Exstant eiusdem *enarrationes in quatuor euangelia*, Parisiis MDXLIII. 8. Venetiis MDXLVIII. 4.

GABRIEL. DE PVISHERBAVT *tetramenon; siue symphonia et concentus quatuor euangeliorum*, Parisiis MDXLVII. 16. ***

SIMONIS DV CORROY *pandecta noua legis, hoc est, ordinata omnium, quae in quatuor euangelistis sparsa sunt, continua*

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* XII. p. 116. *volum.* XIII. p. 134.

** liber hic veluti harmonia euangelica memoratur in LE LONG *bibliotheca sacra* p 451. SCHMIDII *sagittariana introductio in histor. ecclesiastic. tom.* II. p. 21. ALARDI *bibliotheca harmonico-biblica* p. 100.

*** mentionem eius facit LE LONG *bibliotheca sacra* p. 453.

rationis serie complexio, seruato tempore rerumque ordine, proinde vnum ex quatuor, Lugduni 12. Parisiis MDLI. Antuerpiae MDLV. MDXCI. 8.
ELII IANSENII, gandauensis, *concordia euan- qua praeterquam quod suo loco ponuntur, qua euan- s seruato recensent ordine, etiam nullius verbum ali- ttitur; litteris autem omnia sic distinguuntur, vt sque proprium, quid cum aliis et cum quibus com- m ad singulas dictiones mox deprehendatur*, Loua- .IX. 8. Antuerpiae MDLVIII. 12. In *concordiam* :or ipse vberiores *commentarios* scripsit atque euul- fultae editiones memorantur illique in lucem pro- ıntur: Louanii MDLXXI. quae prima est editio: MDLXXVII. MDCXVII. fol. Lugduni MDLXXVI. XII. MDXCIV. MDXCVII. MDCVI. MDCLXXXIV. :tiis MDLXVI. 4. MDLXXIX. fol. Antuerpiae '. MDCXIII. 4. Coloniae MDXCII. 4. Moguntiae . fol. Praebent tot editiones lucul̸entum testimo- ingulari honore, in quo opus hoc superiore aeta- a fuerit; num autem singulae, iam memoratae, vere , pro certo adfirmare nequeo. Laudatur merito haec cum commentario. Probauit auctor diligen- enium, variis litteris perpolitum, ac modestiam. modo Andream Osiandrum imitatus est atque ad- ionem signorum harmonicorum, quibus ille euan- . verba in narratione sua continua distinxit. In t: MATTHAEI A CASTRO *epitome concordiae ian-* Antuerpiae MDXCIII. 8. praeter hanc autem, CAS- :ERRANO *compendium concordiae euangelicae Iansenii is*, Coloniae MDXCIII. 8. *

AM. BEAVPORT *monotessaron euangeliorum, cum* ', gallice, Parisiis MDLII. MDLX. 8.

IIMI PERIONII *monotessaron ex quatuor euan- vita christi*, Parisiis MDLIII. 8. qui liber inter harmonias

---

von alten und neuen theolog. sachen, 1736. p. 269. 418. *Cber bibliothecar*. p. 379. FABRICII *histor. bibliothec.* 260.

monias euangelicas refertur; num autem iure hoc fiat; an minus, pronuntiare haud possum, quia librum hunc, nequ legendi; neque videndi facultatem habui:

DIDACI DE VILLALOBOS *concordia euangelistarum; sanctum iesu christi euangelium secundum quatuor euangelista, cum adnotationibus, minime vulgaribus*, Pinciae MDLV. 8.*

PETRI IRVROSQVI *series totius euangelii iesu christi, ex quatuor euangelistis concinnata*, Stellae Nauarraeorum MDLVII. fol.

GVIL. POSTELLI *concordia quatuor euangelistarum; siue vita christi* gallice, Parisiis MDLXII. 16. quae non ta re; quam titulo harmonia esse videtur:

IO. BVISSONII, qui et ab aliis BRISSONIVS; ab aliis RVBVS adpellatur, *historia et harmonia euangelica; siue vita iesu christi, ex quatuor euangelistis in vnum historiae corpus congesta, adiecta suis locis ordinis et consensus ratione*, Duaci MDLXXI. MDLXXV. 8. Coloniae MDLXXII. 12. MDCIV. 8. Romae MDLXXV. Leodii MDXCIII. 8. Parisiis MDCVIII. MDCIX. 12.

IO. MARIAE VERRATI *harmonia euangelica*, Venetiis MDLXXI. fol. **

ALANI COPI *historiae euangelicae vnitas; seu singularis vitae domini nostri iesu christi, eo ordine, quo gesta sunt, recensita et ex ipsis quatuor euangelistarum verbis contexta*, Louanii MDLXXII. Duaci MDCIII. 4.

THOMAE BEAVXAMIS *euangelica concordia; seu historia, cum commentario*, Parisiis MDLXXXV. fol. quatuor voluminibns: ibidem MDXC. Lugduni MDXCIII. Parisiis MDCL. fol. tribus voluminibus:

GERHARDI MERCATORIS *euangelicae historiae quadripartita monas; siue harmonia quatuor euangelistarum*, contra Carolum Molinaeum, Duisburgi MDXCII. MDCIII. 4.

SEBASTIANI BARRADII *commentaria in concordiam et historiam euangelicam*, quatuor voluminibus, Conimbricae ab anno MDXCIX. fol. editis ac postea iterum atque iterum descriptis,

* ANTONII *bibliotheca hispan. nou. tom.* I. p. 248.

** edita illa est eiusdem *operum tomo* III. quae Venetiis MDLXXI. fol. prodierunt.

ptis, Moguntiae MDCI. MDCXXVII. fol. Venetiis MDCVI. Lugduni MDCVIII. MDCXXI. Antuerpiae MDCXIII. MDCXXII. 4. itidem quatuor voluminibus. Opus est maioris industriae ac laboris; quam iudicii atque eruditionis. Mediocris igitur est vtilitas, quam illud promittit: *

IO. DE LA HAYE *quaternio euangelistarum; seu euangelicae historiae dispositio, ipsis euangelistarum verbis ordinata serie distributa*, Duaci MDCVII. 4. eiusdem *triumphus veritatis ordinati euangelii quadriga inuectae, sanctorum patrum exercitu stipatae*, ibidem MDCIX. fol. duobus voluminibus, quo opere dicta patrum, ad concordiam euangelicam spectantia et ad catenae modum collecta, vna cum ipsius DE LA HAYE adnotationibus continentur. Idem reliquit: *adparatum euangelicum, quo ea disquiruntur et illustrantur, quae de euangelio et euangelistis possunt disputari*, Duaci MDCXI. 4. qui autem ad locum hunc haud pertinet:

SEVERINI LVBOMLII *monotessaron euangelicum, ex quatuor euangelistis connexum*, Cracouiae MDCVII. fol. **

BARTH. RICCII *monotessaron euangelicum; seu vita domini nostri iesu christi, ex euangeliorum contextu*, cum figuris, Romae MDCVII. Duaci MDCVII. cum scholiis Pictauis MDCXXI. 8. italice Romae MDCIX. 4. *** qui liber scriptis quidem harmoniae euangelicae adnumeratur; non omni autem, vt videtur, iure. Qui vitam sane iesu christi ex euangeliorum monimentis enarrarunt, ii non semper studia sua ad id contulerunt, vt et concordiam euangelistarum monstrarent:

IACOBI LA PEYRE D'AVZOLES *sancta euangelia iuxta sanctos euangelistas*, Parisiis MDCX. fol. et 4. ac gallice, eodem loco atque anno:

VINCENTII REGII *euangelistarum dilucidationum libri octo, in quibus vita domini nostri iesu christi, ex quatuor euangelistis desumta, continetur, suis scholiis, theoriis et digres-*

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* II. p. 224.

** QVETIFII et ECHARDI *scriptor. ordin. praedicator. tom.* II. p. 412.

*** LE LONG *bibliothec. sacr.* p. 453.

digressionibus illustrata, Coloniæ MDCXV. MDCXVI. fol. [illegible]bus voluminibus. In titulo octo quidem librorum [illegible]tio fit; sunt autem eorum tantum quinque, quoniam [illegible] viuere desiit, antequam reliquos ad finem perduxisset. N[illegible] opus ipsum iure huc referatur, iudicent illi, qui id introspi[illegible]di, facultatem habent:

IO. ROBERTI *mystica Ezechielis quadriga, hoc est, [illegible]cta quatuor euangelia, historiarum ac temporum serie [illegible]lata*, græce ac latine, Moguntiæ MDCXV. fol.

FRANCISCI DE ROXAS *commentaria in concor[illegible] euangelistarum iuxta translationes litterales, anagogicas, [illegible]rales et allegoricos sensus, secundum ordinem euangelior[illegible]tius anni*, Madriti MDCXXI. fol. duobus tomis ac sub [illegible]*na* nomine Lugduni MDCLI. fol. tribus voluminibus, [illegible] opus inter tales harmonias euangelicas, quales illæ [illegible]bent, non vere locum tueri posse, vel ex titulo collig[illegible]dum est: *

CAESARIS BECILLI *connexio euangeliorum, in [illegible] textus ordine seruato rerum gestarum series indicatur*, Ro[illegible] MDCXXIII. MDCXXV. 8. Parisiis MDCXXXI. MDCLI. 12.

IO. STINERI *harmonia euangelica*, Coloniæ MDCXIII. fol. quæ a nonnullis adducitur; ** ab aliis autem omit[illegible]tur. De ea, luci publicæ omnino exposita, res fere dubia esse videtur:

ADRIANI CROMMII *sanctissima quatuor euangelia, histo[illegible]rico ordine concordiæ in modum digesta*, Louanii MDCXXXIII. 4.

ANTONII ARNALDI *historia et concordia euangelica*, latine, Parisiis MDCXLIII. 12. gallice ibidem MDCLIII. MDCLX. Louanii MDCLXXV. Antuerpiæ MDCLXXXIX. 12. Exstat etiam in bibliis gallicis, quæ sæpius prodierunt, Bru[illegible]xellis, Parisiis, Lugduni. Auctor tantum *theologus pa[illegible]risiensis* dicitur; eum autem esse ARNALDVM, satis constat. Laudatur *concordia* hæc a viris doctissimis:

IO. BOVRGHESII *historia et harmonia euangelica, tabu[illegible]lis et quæstionibus explicata*, Montibus Hannoniæ MDXLIV. fol.

CAROLI

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 358.

** a LIPENIO *bibliothec. theol. tom.* I p. 640 FABRICIO *biblio[illegible]thec. græc. volumin.* III. p. 221. LE LONG *bibliotheca sacra* p. 451. ALARDO *biblioth. harmonico-biblica* p. 117.

CAROLI DE PREVOST D' HERBELAY *vita christi; siue concordia quatuor euangelistarum*, gallice, Parisiis MDCLIII. 4. iterum auctior ibidem MDCLVI. 4.

PROTASII HENRIETTI *harmonia euangelica*, Parisiis MDCLX. 4. ibidem MDCLXV. 12. gallice, ibidem MDCLXVII. 4.

FRANCISCI CARRIERE *medulla bibliorum; seu concordia euangelica*, Lugduni MDCLX. 16.

HIERONYMI VIGNIER *concordia euangelica*, gallice, Parisiis MDCLXII. 12.

IO. BAPTISTAE RICCIOLI *euangelium vnicum, ex ipsis verbis quatuor euangelistarum conflatum*, Bononiæ MDCLXVII. 12.

ANONYMI *concordia*, edita gallice sub titulo: *meditations sur l' histoire et la concorde des euangiles*, Bruxellis MDCLXXVI. 12. duobus voluminibus:

BERNARDI LAMY *historia; siue concordia quatuor euangelistarum*, Parisiis MDCLXXXIX. 12. ac *commentarius in harmoniam; siue concordiam quatuor euangelistarum*, Parisiis MDCXCIX. 4. Duo sunt operis huius tomi, quorum prior complectitur ipsum *commentarium in harmoniam*; posterior autem *adparatum chronologicum et geographicum ad commentarium in harmoniam; siue concordiam quatuor euangelistarum*, cum præfatione, qua de veritate euangelii ac de ipso euangelio, a quibus, qua lingua, quo tempore et qua de caussa illud scriptum sit, exponitur. Multa disseruit Lamy erudite: varia argumenta singulari studio enarrauit, nimirum de genealogia christi: de voce λόγος, de forma voluminum, quorum vsus fuerit in synagogis: de phylacteriorum forma: de lampadibus, quæ prælatæ fuerunt, quum sponsa in domum sponsi duceretur, atque alia. Inprimis cum vtilitate non mediocri *adparatus*, cuius mentionem feci, legendus est. Quæ tamen ad ipsam concordiam euangelistarum: ad ordinem historiæ, ab illis enarratæ, chronologicum pertinent, ea non omnia adcurate tradita sunt. Sequitur Lamy in harmonia maxime Matthæum ac Ioannem, tamquam testes primarios, a quibus ipsis christi facta ac dicta visa fuerint atque audita; de Marco autem ac Luca persuadet sibi, eos in numero discipulorum christi non fuisse;

nec

nec seruatoris res gestas adcuratiori ordine commemorasse, quæ eius sententia non omnibus se probauit: *

Analyse de l'euangile selon l'ordre historique de la concorde, auec des dissertations sur les lieux difficiles, Paris MDCXCIV. 12. tribus voluminibus. Auctor libri huius est MICHAEL MAVDVIT. Lectione dignus ille est, inprimis ob dissertationes, quæ accesserunt. Varia eaque selectiora argumenta erudite ac diligenter ibi explicantur: **.

LAVRENTII BRANCATI *de Laurea vita et operibus iesu christi, manu sanctorum euangelistarum scripta; vel canticum euangelicus, vno quatuor euangelistarum calamo sacram iesu christi describens historiam*, Romæ MDCXCV. 12. qui liber post auctoris obitum lucem adspexit. Vitam quidem ille nobis præbet; minus autem harmoniam euangelicam, eo studio compositam, vt quæ apud euangelistas inter se pugnare videntur, illorum fiat coniunctio;

SEBASTIANI LE ROVX *concordia quatuor euangelistarum, plenam, ordinatam concinneque cohærentem domini nostri iesu christi historiam noua eaque expeditissima arte exhibens*, Parisiis MDCXCIX. 8. *** cuius editionis exemplis quibusdam postea in titulo adpositus fuit annus MDCCXII. * Prodiit illa etiam gallice, inscripta: *concorde des quatre euangelistes*, itidem ea ratione, vt alia exempla annum MDCXCIX. alia MDCCXII. præferant. ** Auctor ipse de opere suo tam benigne ac honorifice sentit, vt plane sibi persuadeat, nihil adcuratius: nihil perfectius vnquam in conspectum orbis eruditi venisse; hanc autem ob caussam *concordiam* eius omni-

* *acta eruditor.* MDCXCIX. p. 448. SIKII *bibliotheca librorum nouorum tomo* V. p. 427. BVDDEI *isagoge ad theolog. vniuers. libr.* II. *cap.* 8. p. 1769. *vnpartheyischer bibliothecarius* p. 744 DVPIN *nouuell. bibliotheq. des auteurs ecclesiastiques tom.* XIX p. 121.

** DVPIN *nouuelle bibliotheque des auteurs ecclesiastiqu. tom.* XIX. p. 138. 317.

*** *acta eruditor.* MDCC. p. 82.

* *memoires de Treuoux* MDCCXIII. *iun.* p. 977. *acta eruditor.* MDCCXIII. p. 495. *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 1043.

** *vnschuldige nachrichten, dicto loco.*

omnibus aliis generis huius ſcriptis præferendam eſſe. Sed præſtantia libri huius non tanta eſt, quantam ei auctor tribuit. Sane vitiis ille non caret maximeque vituperandum, quod putat, euangeliſtis nullam curam de ordine ſeruando fuiſſe: eosdem multa narrare, quæ inter ſe non cohæreant: multa coniungere, quæ longo interuallo disiuncta ſint:

NICOLAI TOINARDI *harmonia græco-latina*, Pariſiis MDCCVII. fol. Quum auctor *harmoniam* hanc in vſum priuatum conſcripſiſſet; quinque; vel ſex tantum exempla litteris deſcripta ſunt, amicis diſtribuenda; nec iſte ad id adduci potuit, vt liber luci publicæ exponeretur. Ante obitum tamen amicos rogauit, vt quando mortalitatem finiiſſet, opus euulgarent: prolegomena, quibus nondum vltimam manum adhibuiſſet, ad finem perducerent notasque in harmoniam ex commentariis eius colligerent. Voluntati huic iſti ſatisfecerunt ac harmoniam eo titulo atque anno, quem ſignificaui, ediderunt. Præter euangelia; complectitur illa aliquot loca prioris epiſtolæ ad Corinthios, quibus Paullus chriſti, in priſtinam vitam reſtituti, adparitiones recenſet, vna cum duobus prioribus capitibus actuum apoſtolicorum. In fine adiectæ ſunt notæ omniaque ita compoſita, vt auctoris induſtriam non ſolum; ſed eruditionem quoque non mediocrem commendent. Multum laudatur opus; maiore autem laude id dignum eſſet; ſi Toinardus minus ad eos ſe adiunxiſſet, qui ſtatuunt, euangeliſtas res chriſti geſtas, neglecto temporum ordine, commemorare. * Spectat huc etiam: *harmonie, ou concorde euangelique, contenant la vie de notre ſeigneur ieſus chriſt, ſelon les quatres euangeliſtes, ſuiuant la methode et auec les notes de feu mr. Toinard*, Pariſiis MDCCXVI. 8. cuius et interpretatio belgica, Antuerpiæ MDCCXVII. 12. adducitur.

Inter

---

* *memoires de Treuoux* MDCCIX. *ianuar.* p. 59. *iournal des ſauans* MDCCVIII. *april.* p. 139. CLERICI *bibliotheque choiſie tom.* XV. p. 247. DVPIN *nouuelle bibliotheque des auteurs eccleſiaſtiqu. tom.* XIX. p. 395. *actor. erudıtor. ſupplement. tom.* IV. p. 502. *vnſchuldige nachrichten*, 1708. p. 160. *noua litterar. hamburgenſ.* MDCCVIII. p. 447.

cem quum opus hoc adſpexiſſet, p
conſpectum orbis eruditi venit, no
bet; ſed Altorfii MDCC. 4. cum *a*
potioribus harmoniarum euangelicaru
ctorem eſſe IO. MICHAEL. LAN
hæc a prima; ſiue amſtelodamenſi e
geliſtarum latine tantum; non ſim
hibeatur; præterea autem paraphraſi
ſti, non in partes diuiſa ac ſingulis
cta; ſed vniuerſa coniunctim poſt h
Eam exiſtimationem *harmonia* hæc ſi
lucem emiſſa fuerit non ſolum angl
ſed etiam, quemadmodum relatum le
quam Clericus ſequitur, ſatis apta ac
ante oculos ponitur ſingulorum eua
cus cum verſione latina, in quatuo
ita diſpoſitus, vt quid quisque horu
de rebus chriſti dixerit; aut minus
Deinde cuiuis paginæ ſubiicitur pars
tuor euangeliis concinnatæ, cuius in
tio fit, per paraphraſin illuſtrata. Or
ſe præbent diſſertationes tres: prima
ſecunda de canonibus harmonicis,
eſt, ac tertia de auctoribus euangel
quo illa conſcripta et tempore, quo

ſtimat, in Luca atque Ioanne, etiam in Marco
ım fuiſſe, in narrationibus ordinem temporum
uam in Matthæo; hanc autem ob cauſſam iſtos
eluti duces, ſequendum eſſe, ſi quis rationes chro-
igerere velit. * Promiſit quidem Clericus notas
am ſuam; quæ autem, quantum ſcio, in lucem
runt. **

anorum ordine refertur huc THOMAS FALCO-
harmoniam quatuor euangeliſtarum, lingua polo-
ptam, atque editam Brzcſciis MDLXVI. fol. quæ
riptis harmonicis, vbi adcurate de illis loqui ac iu-
ıus, haud numerari poteſt. Facta dictaque ſeruato-
tribus prioribus tantum euangeliſtis, non ſimul
auctor recenſet: illos ſine omni ordine com-
ııos ſcripſiſſe, putat; nec de vllo fundamento co-
ıarmonia nitatur. ***

ıci publicæ expoſitum eſt, TIMOTHEI PHILA-
uangelion harmonicon, *das iſt*, *die euangeliſche*
r vier euangelien Matthæi, *Marci*, *Lucæ vnd Ioan-*
der naturlichen ordnung der zeiten, *örtern vnd*
geſtellet vnd erwieſen, ſine mentione loci
X. 8. non plane prætermitto. Verum auctoris
IO. KAYSERVS, qui ad ſeparatiſtas, vti dicun-
ınxit. Praue ſibi ille perſuaſit, Marcum ac Ioan-
nſilio euangelia ſua litteris conſignaſſe, vt ope il-

 lorum

* *Treuoux* MDCCI. *ianuar.* p. 37. *februar.* p. 129. BER-
nuelles de la republique des lettres MDCXCIX. *april.* p. 363.
ouurages des ſauans MDCXCIX. p. 69. NEOCORI et
otheca libror. nouor. tom. IV. p. 235. CLERICI *vita et*
ɔo. *acta eruditorum* MDCXCIX. p. 273. FABRICII *bi-*
hec. part. IV. p. 101. BVDDEI *iſagog. ad theolog. vniuerſ.*
p. 8. p. 1750. ALETHAEI *berichte von commentar. vber*
part. IV. p. I. LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec*
partheyiſcher bibliothecarius p. 455. FRITII *introductio*
noui teſtamenti cap. XV. p. 224.

** *de Treuoux* MDCCII. *febr.* p. 157.

*** *von alten vnd neuen theologiſchen ſachen*, 1738. p. 468.
. 650. adde: LVBIENIECII *hiſtoriam reformationis po-*
I. *cap.* 5. p. 20.

§. XVIII.

tur classis *tertia* scriptorum harmonicorum, re cœpi. Eorum, quæ ad istam pertinent, enera. Alia enim ad loca singularia codicis inter se pugnare videntur, spectant, siue il- siue posterioris fœderis sint. Alia speciatim :eris testamenti exhibent, quæ in libris nóui veluti testimonia adducta sunt, ac monstrant, ta inter se conciliari debeant, vbi speciem : præ se habent.

locum classis huius iis ingenii monimentis har- lsigno, quibus singularia scripturæ sacræ loca inter ta sunt. Alia horum locorum ad vetus; alia ad tamentum pertinent. Illis, quum effata diui- el in prioris; vel in posterioris fœderis libris ha- ntraria esse videntur, doctissimi viri ad id studia runt, vt monstrarent, ista inter se non discrepa- ısentire. * Qualis eiusmodi *veteris testamenti* di- andi ratio adhibita fuerit, multæ commentatio- ınt, quarum nonnullas tantum adduxisse sufficiat.

IANI SCHMIDII *conciliatio difficilium scriptu- genes. XLVI, 26. 27. et actor. VII, 14. de numero ebea, descendentis in Aegyptum*, Argentorati III. * quæ dissertatio occasionem certaminis de hoc præbuit. Quum enim IACOBVS BERNAR- recensuisset, ** anonymus epistolam ad Bernar- t deque eadem re disputauit, ita vt Schmidium . *** Defendit hunc MAROLLIVS itidem litteris, ım exaratis, * ac postquam ille; siue anonymus suam egerat, non solum singulari libello, sub ti- *liation de Moyse et saint Etienne* edito, Amstelo-

 dami

nuit in *thesauro theologico-philologico tom.* I. p. 246.

de la republique des lettres MDCCI. *nouembr.* p. 562.

MDCCIV. *februar.* p. 165.

DCCIV. *april.* p. 403.

GII *ausgefundene vergleichungs - ve*
liger göttlicher schrift, nemlich gen
VII, 14. streitig anscheinenden örte

ALBERTI IOACHIMI DE
Paulli et Mosis circa Iacobum, filii
XLVIII. et Ebr. XI, 21. Rostochii

MARTINI CHLADENII *disse*
sis et Stephani circa Abrahamum, \

HENRICI GOTTL. REIMII
hibetur: *harmonia vitæ Dauidis,*
vitæ Salomonis, ibidem MDCCX
gum Iudæ, Rechabeami, Abiæ atqu
que ad Achabum, MDCCXII. *har*
MDCCXIII. *harmonia vitæ Iorami*
regum Achasiæ et Iorami, MD
Achasiæ, MDCCXVII. *harmonia*
regum Iudæ; nec non Iehu, Iehe
Israel, MDCCXVIII. Memoro simu
dem REIMIVM conscripsisse: *h*
te vnd der briefe Paulli: **

IO. FRISCHMVTHI *harmon*
thæo II, 6. Ienæ MDCLXII. *** (
illa inter se conciliandi, exposui

---

* nouvelles de la republique des lettres ...

DOLPHVS OSIANDER dissertatione de *messia, Beth-nasciturо*, Tubingae MDCCXXII.

...a scripta harmonica lucem adspexerunt, quae ad ...stamentum eiusque historiam euangelicam pariter ac ... fidei pertinent et variorum locorum concordiam ...nt. In horum numero sunt commentationes de *ge-... christi*, ita conscriptae, vt quum Matthaeus ac Lucas, ...m enarrarunt, inter se pugnare videantur, rationem, ...stas hos coniungendi, monstrent. Antiquiore aetate ... AFRICANVS *epistolam ad Aristidem* scripsit eaque ...e euangelistae narrationes de genealogia christi inter ...liauit; fragmentum autem tantum illius, ab EVSE-... conseruatum, ad nos peruenit. Sub AMBROSII ...o exstat scriptum breue de *concordia Matthaei et Lucae ...alogia christi.* ** Sed dimitto haec et memoro potius ...temporis recentioris. Inter illa, quae *lutherani* com-...unt, locum habent:

...RTINI CHEMNITII *genealogia christi, tabulis au-...strata*, Vitembergae MDXC. Magdeburgi MDCXC. MDCCVII. 4.

...VESTRI STEIERI *historia genealogiae domini iesu* ... cum *synopsi sacrorum bibliorum*, Francofurti ...V. fol. quae in libris rarioribus numeratur: ***

...RISTOPHORI HELVICI dissertatio de *genealogia* ... Giessae MDCXX. 8. *

...COBI BRANDI *quaestiones selectae de genealogia christi*, ... MDCXXV. 8.

...LYCARPI LYSERI dissertatio de *genealogia christi*, ...ergae MDCXXIX. MDCLXXII.

... *histor. ecclesiastic. cap.* 7. Ex eo idem fragmentum habet ...PHORVS *libr.* I. *cap.* II.

...ndum est in AMBROSII *operum adpendice, tomo* II. p. 609. ...n. Benedictinorum, Parisiis MDCXC. fol.

...ETZII *merckwürdigkeiten der bibliothec zu Dresden tom.* I. ...7. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 644.

...a est eiusdem *vindicationi locorum potissimorum veteris testa-...a corruptelis pontificiorum*, Giessae MDCXX. 8. cui libro vna ... dissertatione memorata locum dedit CRENIVS in *fasc.* III. ...*ationum philologico-historicarum* p. 77.-332.

lorum Matthæi ac Lucæ euangelia in meliorem atque ad rationem ordinem adducerentur. Id quod quum falsum haud difficulter intelligitur, qualem harmoniam Philadelph monstrauerit: quid de historiæ euangelicæ ordine chronologico statuat. * Eiusdem generis alia illius sunt scripta harmonica. Præter antea memoratum *euangelion harmonicum* euulgauit iste non solum: *monotessaron euangelicum*, *das euangelium und die euangelische historie von der menschwerdung, wandel, thaten, lehre, leiden, tod, auferstehung und himmelfarth iesu christi; oder des messiæ, unsers heilandes, aus den vier euangelisten nach der natürlichen ordnung der zeiten, örter und geschichten in eine rede verfasset*, MDCCXXXVII. 8. sed etiam: *pinacothecam euangelicam, das ist, euangelisches schatzkästlein, worinnen der lebens calender christi, die euangelische harmonie tafel, die summa des euangelii, der zeiger des euangelii und der euangelien zeiger enthalten sind, zur erläuterung und nützlichem gebrauch so wol des monotessari euangelici; als auch des euangelii harmonici eröfnet und beschrieben*, MDCCXXXIX. 8. **

Iam enumerati auctores quemadmodum singulares libros harmoniæ euangelicæ scripserunt ac iuris publici fecerunt: ita fuerunt, qui eamdem oblata occasione illustrarent, vti: DIONYSIVS PETAVIVS, *** IO. HENRICVS HEIDEGGERVS, * DANIEL WHITBY, ** IACOBVS PHILIPPVS LALLEMANT, *** AVGVSTINVS CALMETVS, * IO. GEORG. PRITIVS ** atque alii.

§. XVIII.

* *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* VIII. p. 107.
** *ibidem* p. 106.
*** de *doctrina temporum tom.* II. *libr.* 12.
* *enchiridii biblici libr.* III. *cap.* 6. p. 778.
** *indice chronologic.* qui additus est eiusdem *commentario in nouum testamentum*, anglice edito, Londini MDCCIII. fol.
*** in *reflexions morales, auec des notes sur le nouueau testament*, Parisiis ab anno MDCCXIII. 12. Adiuncta est *concordia quatuor euangelistarum*.
* in *harmonie des quatre euangiles, ou histoire abregée de la vie de iesus christ, rangée selon l'ordre des tems*, quæ exstat in eiusdem *commentaire sur la bible, tom.* VII. p. 12. Parisiis MDCCXXVI. fol.
** *introductione in lectionem noui testamenti cap.* XV. p. 218. quæ autem ibi exhibetur, est Sandhagenii harmonia, supra a me enarrata.

eratis lutheranorum scriptis harmonicis de ser-
genealogia ea addo, quae *reformati* iuris pu-
. In numero illorum sunt:

.. EGLINI *genealogia domini nostri iesu cristi
idis stirpe, per Salomonis lineam rectam deducta*,
DCVIII. 4.

ICI GOMARI *examen controuersiarum de genea-*
Groeningae MDCXVII. MDCXXXI. 12. *

VOSSII *dissertatio gemina: una de iesu christi
ltera de annis, quibus natus, baptizatus, mor-*
odami MDCXLIII. 4. **

YEVR *responsio ad epistolam quamdam circa prae
ltates, quae occurrunt in genealogia christi*, gal-
MDCLVIII. 4.

DERICI MIEGII disputatio de *stemmate chri-*
Heidelbergae MDCLXXX.

GAILLARDI *genealogia christi, cum enodatione
, quae occurrunt in euangelio Matthaei et Lucae*,
luni Batauorum MDCLXXXIII. 8.

AI. VAN DEN HONERT *kortbondig vertoog
fkomst vyt Dauid, behelsende een beweering van
dogter schap, en eene vereffening van de twee
en by Mattheus en Lucas te vinden*, Amstelodami
***

NRICI HOTTINGERI dissertationes duae de
risti, Tiguri MDCCXI. MDCCXIII. quae laude ac
nae sunt. * Oblata occasione itidem ex reforma-
itum hoc illustrarunt: FRIDERICVS SPAN-
 HE-

est in *operum* eius *theologicorum tomum* II. p. 241.

us *tomo* VI. p. 41.

THALII *exegetische bibliothec* p. 855.

uerunt in HASAEI et IKENII *thesauro nou. theologic.*
m. II. p. 73.

dami MDCCIV. 8. * sed etiam epistolis, quas ad Bernardum dederat, ** MAROLLIVS arma contra hostem suum iterum tulit ac prodierunt illius et MASSONII *lettres critiques sur la difficulté, qui se trouue entre Moïse et saint Etienne dans le nombre des descendans de Iacob*, Vltraiecti MDCCV. 8. *** Addi potest: CHRISTOPHORI IMHOFGII *ausgefundene berechnungs-vergleichung zweyer in heiliger göttlicher schrift, nemlich genes. XLVI, 27. vnd act. VII, 14. streitig anscheinenden örter*, Lipsiae MDCCXVIII. 4.

ALBERTI IOACHIMI DE KRAKEWITZ *harmonia Paulli et Mosis circa Iacobum, filiis benedicentem, ad genes. XLVIII. et Ebr. XI, 21.* Rostochii MDCCV.

MARTINI CHLADENII *dissertatio de conciliatione Mosis et Stephani circa Abrahamum*, Vitembergae MDCCX.

HENRICI GOTTL. REIMII dissertationes, quibus exhibetur: *harmonia vitae Dauidis*, Ienae MDCCXI. *harmonia vitae Salomonis*, ibidem MDCCXI. *harmonia vitarum regum Iudae, Rechabeami, Abiae atque Assae, cum Ierobeamo vsque ad Achabum*, MDCCXII. *harmonia vitae Iehoschaphati*, MDCCXIII. *harmonia vitae Iorami; nec non decem tribuum regum Achasiae et Iorami*, MDCCXIII. *harmonia vitae Achasiae*, MDCCXVII. *harmonia vitarum Ioasi et Amaziae, regum Iudae; nec non Iehu, Ieboachasi atque Ioasi, regum Israel*, MDCCXVIII. Memoro simul, veluti in transitu, eundem REIMIVM conscripsisse: *harmonie der apostelgeschichte vnd der briefe Paulli:* **

IO. FRISCHMVTHI *harmonia Michae V, 1. cum Matthaeo II, 6.* Ienae MDCLXII. *** de quibus locis rationeque illa inter se conciliandi, exposuit quoque singulari studio

* *nouuelles de la republique des lettres* MDCCIV. *iul.* p. 68. *acta eruditor.* MDCCV. p. 103. *vnschuldige nachrichten*, 1704. p. 358.
** *nouuelles de la republique des lettres* MDCCIV. *nouembr.* p. 491. MDCCV. *mart.* p. 264.
*** *acta eruditorum* MDCCVI. p. 64. *vnschuldige nachrichten*, 1705. p. 572.
* *vnschuldige nachrichten*, 1718. p. 906.
** exstat in COLERI *auserlesenen theol. bibliothec voluminis.* V. p. 855. 959. 1077.
*** est in *thesauri theologico-philologici tom.* II. p. 73.

10. RVDOLPHVS OSIANDER dissertatione de *messia, Bethlehema nascituro*, Tubingae MDCCXXII.

Similia scripta harmonica lucem adspexerunt, quae ad *nouum testamentum* eiusque historiam euangelicam pariter ac dogmata fidei pertinent et variorum locorum concordiam ostendunt. In horum numero sunt commentationes de *genealogia christi*, ita conscriptae, vt quum Matthaeus ac Lucas, qui illam enarrarunt, inter se pugnare videantur, rationem, euangelistas hos coniungendi, monstrent. Antiquiore aetate IVLIVS AFRICANVS *epistolam ad Aristidem* scripsit eaque vtriusque euangelistae narrationes de genealogia christi inter se conciliauit; fragmentum autem tantum illius, ab EVSEBIO * conseruatum, ad nos peruenit. Sub AMBROSII nomine exstat scriptum breue de *concordia Matthaei et Lucae in genealogia christi.* ** Sed dimitto haec et memoro potius scripta temporis recentioris. Inter illa, quae *lutherani* composuerunt, locum habent:

MARTINI CHEMNITII *genealogia christi, tabulis aucta et illustrata*, Vitembergae MDXC. Magdeburgi MDCXC. Lipsiae MDCCVII. 4.

SILVESTRI STEIERI *historia genealogiae domini iesu christi*, cum *synopsi sacrorum bibliorum*, Francofurti MDXCIV. fol. quae in libris rarioribus numeratur: ***

CHRISTOPHORI HELVICI dissertatio de *genealogia christi*, Giessae MDCXX. 8. *

IACOBI BRANDI *quaestiones selectae de genealogia christi*, Erfurti MDCXXV. 8.

POLYCARPI LYSERI dissertatio de *genealogia christi*, Vitembergae MDCXXIX. MDCLXXII.

* *libr.* 1. *histor. ecclesiastic. cap.* 7. Ex eo idem fragmentum habet NICEPHORVS *libr.* 1. *cap.* 11.

** legendum est in AMBROSII *operum adpendice*, *tomo* II. p. 609. edition. Benedictinorum, Parisiis MDCXC. fol.

*** GOETZII *merckwürdigkeiten der bibliothec zu Dresden tom.* 1. p. 307. VOGTII *catalogus librorum rariorum* p. 644.

* addita est eiusdem *vindicationi locorum potissimorum veteris testamenti a corruptelis pontificiorum*, Giessae MDCXX. 8. cui libro vna cum dissertatione memorata locum dedit CRENIVS in *fasc.* III. *exercitationum philologico-historicarum* p. 77.-332.

ſtae genealogica in media teſſeraaetaae, KO

IO. MICHAEL. LANGII *diſſertationes* *nealogia chriſti ex patribus ſecundum ca* MDCCIII. 4. * non mediocri cum diligent boratæ hancque ob cauſſam iis commend ſua ad genealogiam chriſti explanandam quatuor diſſertationes harumque *prima* ſi momentum explicat: *ſecunda* vtramque tal apud Matthæum et Lucam coniungit ac ſe videtur, diſſenſum tollit: *tertia* rationer ferendi ac conciliandi narrationes Matthæi ac familia chriſti cum reliquis documentis cis, quæ in ſcripturis diuinis, maxime habentur: *quarta* denique recenſet doctoru centiorum ſententias de genealogia hac eas Adiecit auctor *mantiſſam porismatum practi* *genealogia chriſti fluentium, tamquam adpe*

IO. KOCHII *diſquiſitio exegetico - hiſ* *genealogia chriſti ſecundum Matthæum ac L* *et naturali connexione*, Hannoueræ MDCC

HENRICI BENZELII diſſertatio de *ieſu chriſti iuxta Matthæum et Lucam*, Lu 4. ** Ex illis, qui data occaſione de duplic ſti apud Matthæum ac Lucam expoſuerunt

Iam enumeratis lutheranorum ſcriptis harmonicis de ſeruatoris noſtri genealogia ea addo, quae *reformati* iuris publici fecerunt. In numero illorum ſunt:

RAPHAEL. EGLINI *genealogia domini noſtri ieſu criſti ex regia Dauidis ſtirpe, per Salomonis lineam rectam deducta*, Marburgi MDCVIII. 4.

FRANCISCI GOMARI *examen controuerſiarum de genealogia chriſti*, Groeningae MDCXVII. MDCXXXI. 12. *

GER. IO. VOSSII *diſſertatio gemina: vna de ieſu chriſti genealogia; altera de annis, quibus natus, baptizatus, mortuus*, Amſtelodami MDCXLIII. 4. **

IO. LE SVEVR *reſponſio ad epiſtolam quamdam circa praecipuas difficultates, quae occurrunt in genealogia chriſti*, gallice, Sedani MDCLVIII. 4.

IO. FRIDERICI MIEGII diſputatio de *ſtemmate chriſti dauidico*, Heidelbergae MDCLXXX.

IACOBI GAILLARDI *genealogia chriſti, cum enodatione difficultatum, quae occurrunt in euangelio Matthaei et Lucae*, gallice, Lugduni Batauorum MDCLXXXIII. 8.

IAC. HAI. VAN DEN HONERT *kortbondig vertoog van chriſtus afkomſt uyt David, behelſende een beweering van Maria s' erfdogter ſchap, en eene vereffening van de twee geslagt kaerten by Matthaeus en Lucas te vinden*, Amſtelodami MDCCII. 8. ***

IO. HENRICI HOTTINGERI diſſertationes duae de *genealogia chriſti*, Tiguri MDCCXI. MDCCXIII. quae laude ac lectione dignae ſunt. * Oblata occaſione itidem ex reformatis argumentum hoc illuſtrarunt: FRIDERICVS SPAN-

LII 5 HE-

* tranſlatum eſt in *operum* eius *theologicorum tomum* II. p. 241.

** *operum* illius *tomo* VI. p. 41.

*** LILIENTHALII *exegetiſche bibliothec* p. 255.

* locum obtinuerunt in HASAEI et IKENII *theſauro nou. theologic. philologic. tom.* II. p. 73.

GEORGII GOETZII *de suspensio*
COBI ROESERI de *morte Iuda*,
bergæ MDCLXVIII. et iterum M
HARDI de *funesto Iuda exitu*,
IOACHIMI KVHNII de *pernic*
torati MDCXCIII. MATTHIAE B
Hafniæ MDCCVIII. Referri et huc
GRONOVII, IACOBI PERIZONI
illi de morte Iudæ disceptarunt;
memorationem, postquam hæc iam
Antequam tamen notitiam libror
harmonicarum, quæ ad historian
absoluam, me adcuratiorem ordin
nec longe ab argumento, a me e
si subiungam opus, cuius inscriptio
harmonie, das ist, der hochheiligen
te vnd worte, welche von vnsern got
geschichtsbücbern der euangelisten
aposteln so wohl; als auch aus den
sten bundes; oder testamentes vor
ausgezogen, vnd an gewissen tagen
öffentlichen zusammenkunften vnd
der christen iährlich vorzulesen vnd
rer andacht wohlmeinendlich veror
seines liebsten herrn iesu vnd dessen

quutus est. * Addi possunt: DANIEL PAPEBROCHIVS, ** IO. HARDVINVS, *** AVGVSTIN. CALMETVS. *

Quum et in iis, quae euangelistae de *cruciatibus et morte iesu christi* narrarunt, dissensio esse videatur, de illis conciliandis itidem doctissimi viri cogitarunt. Prodierunt:

IO. BVGENHAGII *conciliatio historiae passionis et glorificationis christi*, cum adnotationibus, Vitembergae MDXXIV. 8. Basileae eodem anno 8. Vitembergae MDXLVI. 8. Harmoniam hanc *Theodosius Fabricius* in sermonem ebraeum conuertit eamque quatuor linguis edidit, sub titulo: *harmonia historiae passionis et resurrectionis domini et redemtoris nostri iesu christi, ex quatuor euangelistis concinnata et edita germanice, latine, graece et ebraice*, cum *Aegidii Hunnii* praefatione, Vitembergae MDXCV. 8. **

IO. AGRICOLAE *historia des leydens vnd sterbens iesu christi, nach denen vier euangelisten*, Berolini MDXLIII. fol.

LVCAE LOSSII *historia passionis, mortis et resurrectionis dominicae, quaestionibus et obiectionibus explicata*, Francofurti MDLII. 8.

MARTINI CHEMNITII *historia der passion christi, aus seinen predigten zusammen gezogen*, cura *Melchioris Neukirchii*, Francofurti MDXC. 8. quae autem quodam tantum modo huc referri potest:

LVDOVICI DE BAR *passio iesu christi, ex quatuor euangelistis ordinate contexta*, cum adnotationibus, Romae MDXCI. 8.

POLY-

---

* locum obtinuit in eius *opusculis*, quae cura *Baluzii* prodierunt, Parisiis MDCLXXXI. 8.

** *tom.* III. *actor. sanctor. maii* p. 9. *propylaeo ad acta sanctor. maii* p. 31. et *paralipomenis* p. 16.

*** *operibus select.* p. 619.

* in *dissertatione de conciliatione genealogiarum iesu christi apud Matthaeum et Lucam*, quae est in eius *prolegomenis et dissertationibus in scripturae libros tom.* II. p. 111.

** IMBONATI *bibliotheca latino-ebraica* p. 436. FABRICII *centuria Fabriciorum* p. 60. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1745. p. 640.

POLYCARPI LYSERI *paraphrasis in historiam passionis secundum quatuor euangelistas*, Dresdæ MDXCVII. 8. Lipsiæ MDCV. 4.

LAVRENTII COVLON *harmonia quatuor euangelistarum circa passionem iesu christi*, cum notis, gallice, Parisiis MDCXLV. 12.

GER. IO. VOSSII *harmoniæ euangelicæ de dominica passione, morte, resurrectione ac adscensione libri tres*, Amstelodami MDCLVI. 4. *

HIERONYMI DE PERRA *christus dominus noster patiens, prout narrant quatuor euangelistæ*, hispanice, Madriti MDCLX. 8. **

BALTHASAR. BEBELII *historia passionis christi*, Argentorati MDCLXVI. 4.

CASPAR. SAGITTARII *harmoniæ historiæ passionis iesu christi libri tres, in quibus non modo vniuersa sanctæ passionis historia cum singulis suis circumstantiis secundum sanctorum euangelistarum ductum cum cura explicatur; sed etiam variæ quæstiones et obseruationes theologicæ, philosophicæ, philologicæ, historicæ ex optimis quibusque scriptoribus veteribus atque recentioribus resoluuntur et illustrantur*, Lipsiæ MDCLXXXIV. 4. quod opus est eruditissimum ac cum magna vtilitate legendum. Antiquitates iudaicæ ac romanæ, quarum in historia cruciatuum mortisque christi mentio fit, diligenter explicantur. Iam antea de libro hoc disserui. Quæ SEBASTIANO NIEMANNO adscribitur, *harmonia euangelica historiæ passionis christi*, Ienæ MDCLXXI. 4. a SAGITTARIO, veluti primum specimen harmonicum, conscripta ac sub NIEMANNI præsidio publice defensa est;

ANTONII BYNAEI *de morte iesu christi libri tres*, qui Amstelodami prodierunt, primus MDCXCI. secundus MDCXCVI. tertius MDCXCVIII. 4. cuius operis egregii ac omni laude digni iam supra notitiam suppeditaui;

HERMANNI SCHVCKMANNI *harmonia historiæ passionis et resurrectionis dominicæ, vt et adparitionum domini post resurrectionem*, Slesuici MDCXCIV. 4.

CHR.

* Sunt in eius *operum tomo* VI.

** ANTONII *biblioth. hispan. nou. tom.* I. p. 452.

CHR. FRIDERIC. WILISCHII *leidensgeschichte unsers heylandes iesu christi, aus der zusammenstimmung der vier euangelisten gezogen vnd nach ordnung der zeit eingerichtet*, Dresdæ MDCCXXXV. 8. quam harmoniam auctor notis, maxime historicis, illustrauit:

CONRADI IKENII *harmonia historiæ perpessionum sanctissimi seruatoris iesu christi*, quæ primum veluti dissertatio publice defendenda prodiit Bremæ MDCCXLIII; deinde IO. HERMANNVS SCHACHT illam iterum litteris describendam curauit atque *harmoniam historiæ resurrectionis iesu christi eiusque sequelarum* addidit, Traiecti ad Rhenum MDCCLVIII. 4. qui liber eruditionem pariter ac diligentiam vtriusque auctoris ostendit. Præter iam commemoratos, plures alii fuerunt, qui historiam perpessionum christi ex quatuor euangelistis enarrarent; non omnes autem scriptoribus harmonicis adnumerari possunt. Sane si de illis adcurate loqui velimus, multi sunt, qui locum quidem inter harmoniarum auctores obtinuerunt; iure autem eum haud tenent.

Speciatim de *horis*, quibus christus supplicio crucis adfectus est, Marcus ac Ioannes inter se, vti videntur, discrepant. Ad conciliandos eos studia sua contulerunt: STEPHANVS MORINVS *dissertatione de horis salutificæ passionis iesu christi*, Lugduni Batauorum MDCLXXXVI. 8. FRANCISCVS WOERGERVS, cuius prodiit: *conciliatio Marci cum Ioanne super horam, qua crucifixus christus:* * CHRISTOPHORVS HENRICVS ZEIBICHIVS in opusculo, cuius titulus est: *des herrn iesu heilige passions stunden*, Lipsiæ MDCCXIII. 8. GVSTAV. GEORG. ZELTNERVS tribus dissertationibus, quarum inscriptiones sunt: *horologium Pilati*, Altorfii MDCCXX. ** *horologium Caiphæ*, ibidem MDCCXXI. *** *horologium Ioannis*, ibidem MDCCXXIV. * IO. ADAM. OSIANDER in *tentamine conciliationis inter euangelistas, Marcum et Ioannem, de hora crucifixionis christi*, Tubingæ MDCCXLIII.

* in MENTHENII *thesaur. theolog. philologic. tom.* II. p. 277.

** legenda est in HASAEI et IKENII *thesauro nouo theologic. philologic. tom.* II. p. 564.

*** exstat *eodem loco* p. 558.

* *ibidem* p. 552.

illi huc referri ...
explanarunt. * ... ac scri
Ex *reform* ... acta, ex
statuerunt, ... eorumque
per opera ... monstratur.
se; hoc ...
lum ac ... SII *parallela sacra*,
GEOR... *m iis*, *quae in nouo cita*
seu bi... m notis, Franeckerae MD
iusti ... atem, ab eo exspectandam,
vir FRANCISCI IVNII *sacra p*
& locorum scripturae sacrae, *qui ex*
ducuntur, *summam vtriusque in*
bus consensum, *in mutationibus*
et perspicue ex fontibus scripturae
ebraea et graeca conformatione mon
8. ** Digna illa sunt laude, qu
tur ac merito ad vsum lectionem
ipsa Iunii scripta *parallela* haec pri
pronnntiant. Tres sunt eorum
nentur loci, qui in euangeliis et
secundo, qui in tredecim Paulli e

* *vita Paulli cap.* IX. §. 7. quae est
Plura ea de re commentatus sum in

ſatis nota eſt. Non ſemel; ſed iterum atque iterum ille in lucem prodiit. *

In iam commemoratis ſcriptis argumenta hiſtorica pertractantur. Alia de dogmatibus exponunt hucque ea inprimis ſpectant, quæ harmoniam Paulli ac Iacobi de iuſtificatione exhibent, quum iſti hac de doctrina inter ſe pugnantia ac contraria tradidiſſe videntur. Qui in apoſtolis his conciliandis ſtudia ſua poſuerunt, illi diuerſam rationem ſequuti ſunt ac nonnulli, in errorem de iuſtificatione impetranda adducti, de recta concordiæ via deflexerunt. Comprobant hoc ipſa ſcripta, quæ lucem adſpexerunt. Ad ordinem eorum, quæ a *lutheranis* edita ſunt, nunc ſequentia pertinent:

BALTHASARIS MENTZERI *analyſis partis poſterioris capitis ſecundi epiſtolæ Iacobi, a verſu quarto et decimo vsque ad finem*: **

IO. GERHARDI *ſynoptica explicatio capitis ſecundi epiſtolæ Iacobi a commate quarto ac decimo vsque ad finem*, Ienæ MDCXXXII.

IOACHIMI WILLII *ſymphonia ſanctorum apoſtolorum Paulli et Iacobi*, germanice, Noribergæ MDCXL. 4.

IO. HVLSEMANNI *harmonia apoſtolica Paulli et Iacobi de iuſtificatione, ab Hugonis Grotii corruptelis vindicata*, Vitembergæ MDCXLIII. 4. præ aliis generis huius commentationibus laudanda, quum omnia quæ ad argumentum hoc pertinent, adcurate ac copioſe enarrata ſunt: ***

SEBASTIANI SCHMIDII diſputatio de *fide viua et mortua*, Argentorati MDCLXIX.

SEBASTIANI NIEMANNI diſſertatio de *fide incarnata*, Ienæ MDCLXXIII.

IO. NICOLAI MISLERI *harmonia Paulli et Iacobi*, Gieſſæ MDCLXXVIII.

THEODOR. DASSOVII diſſertatio, *quo ſenſu fides ſine operibus Iacobo mortua dicatur*, Kilonii MDCCVI.

GOTT-

* CONRINGII *epiſtola ad Boineburgum de bibliotheca Auguſta* p. 245. PLACCII *theatrum anonymor*. p. 45. *vnpartheyiſcher bibliothecarius* p. 382.

** exſtat *diſputation. gieſſenſ. tom.* V. p. 147.

*** addita eſt eiusdem libro de *auxiliis* gratiæ, Francofurti *MDCCV. edito, p.* 335.

GOTTFRIEDI IENTZSCHENII *beweis, wie Paulus Iacobum vnd dieser Paullum erkläret*, Schnebergæ MDCCXXII 8. cuius libelli auctor neque de ipsa iustificatione; neque de concordia Paulli ac Iacobi adcurate ac distincte exposuit hancque ob caussam animaduersio censoria in eum adhibita est. * Præter interpretes epistolarum Paulli ac Iacobi, etiam illi huc referri possunt; qui oblata occasione eamdem rem explanarunt. **

Ex *reformatis* Angli inprimis memorandi sunt, qui praestatuerunt, iustificationem non per solam fidem; sed simul per opera euangelica, a christo præscripta, impetrandam esse; hoc autem errore impliciti, peruersam rationem, Paullum ac Iacobum conciliandi, inierunt. Princeps in illis est GEORGIVS BVLLVS. Edidit ille: *harmoniam apostolicam; seu binas dissertationes, quarum in priore doctrina Iacobi de iustificatione ex operibus explanatur ac defenditur: in posteriore consensus Paulli cum Iacobo liquido demonstratur*, Londini MDCLXIX. 4. Basileæ MDCCXLI 8. *** præbuitque litis materiam. Non defuerunt, qui repugnarent et aliam melioremque viam ad concordiam Paulli ac Iacobi explanandam monstrarent. Inter ipsos Anglos præcipue exstiterunt aduersarii. CAROLVS GATAKERVS opposuit *animaduersiones*, quas, manu tantum scriptas, quum BVLLVS accepisset, defendit se in *examine censuræ; siue responsione ad quasdam animaduersiones, antebac ineditas*, Londini MDCLXXVI. 4. ac postquam THOMAS TVLLIVS ediderat: *iustificationem Paullinam sine operibus, ex mente ecclesiæ anglicanæ omniumque reliquarum, quæ reformatæ audiunt, adsertam et illustratam contra nuperos nouatores*, Oxonii MDCLXXIV. 4. * aduersus illum caussam suam agere, itidem adnisus est ac iuris publici fecit: *apologiam pro harmonia eiusque auctore contra declarationem*

---

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733. p. 818. 821.

** huc spectant: FRANCKIVS *exercitationibus antilimborchianis* p. p. 337. WOKENIVS *meditationibus priuat. tom.* 1. p. 26.

*** *memoires de Treuoux* MDCCVIII *septembr.* p. 1546. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCIV. *mai.* p. 548.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740. p. 296.

eos iustus et methodicus commentarius. Accedit his ix ex scriptis reliquis canonicis: *
DREAE KESLERI disputatio de *dictorum veteris te-i in nouo allegatione*, quam sub praesidio *Io. Maioris* defendit, Ienae MDCXXVII. ** Octo sunt illius capae exponitur: de dictis ipsis, quae allegantur: de au-s, qui ex veteri testamento in nouo allegantur: de au-s, qui vetus testamentum in nouo allegant: de ver-malibus, quibus loca veteris testamenti in nouo re-r: de verbis formalibus, quibus fit allegatio: de quo dicta veteris testamenti in nouo allegantur: de ctione plurium locorum ac vsu allegatorum, quae argumenta docte, distincte ac diligenter explanantur:
OBI ALTINGII *parallelismus vaticiniorum veteris nti, qua citantur in nouo;* perductus autem ille tan-t ad caput secundum ac decimum Matthaei ac quod rat, opus auctor haud absoluit: ***
MELCHIORIS *parallelismus locorum veteris testa-in nouo citatorum*: *
CHRISTOPHOR. PFAFFII dissertatio de *allegatis testamenti in nouo*, Tubingae MDCCII. quae quamuis tior; praecipua tamen ipsius argumenti capita, cum is rebusque, ex veteri testamento in nouo commemo-tum de variis modis, quibus ista sint adducta, debita uitate iustoque ordine enarrantur:
ILIELMI SVRENHVSII βίβλος καταλλαγῆς, *in undum veterum theologorum ebraeorum formulas alle-et modos interpretandi conciliantur loca, ex veteri in stamento allegata*, Amstelodami MDCCXIII. 4. Con-us hoc quinque libris eorumque *primo* agitur de for-
Mmm 2 mulis,

LERI *bibliotheca biblica* p. 91. FABRICII *historia bibliotheca* 'I. p. 153. CRENII *animaduersion. philologic. et historic. part.* 188.
n edita est dissertatio haec non solum in HARSPANII *dispu-m theologicar. et philologicar. sylloge* p 563. sed etiam in FERDII *syntagmate dissertationum philologico-theologicar. de oni testamenti* p. 539.
tat *parallelismus* hic in auctoris *operum tomo* II. eiusque fine. I. eius *operum*, quae Herbornae MDCXCIII. 4. prodierunt.

ribus euangelicis, ad iustificationem necessariis, Bullo al sensus est, * disputat Witsius contra illum: **

IO. EDWARDS *doctrin of faith and iustification, set in a true light*, Londini MDCCVIII. 8. vbi auctor multam operam ponit in Iacobo cum Paullo conciliando, quorum illum de iustificatione coram hominibus; hunc autem de iustificatione coram deo loqui, putat. ***

Denique ad classem hanc scriptorum harmonicorum et referenda sunt, quibus dicta, ex veteri testamento in nouo adducta, recensentur eorumque in libris vtriusque foederis concordiam esse, monstratur. Argumentum hoc explanatum praebent:

IO. DRVSII *parallela sacra, hoc est, locorum veteris testamenti cum iis, quae in nouo citantur, coniuncta commemoratio, cum notis*, Franeckerae MDLXXXVIII. 4. qui liber ob vtilitatem, ab eo exspectandam, in pretio habetur: *

FRANCISCI IVNII *sacra parallela, id est, comparatio locorum scripturae sacrae, qui ex testamento vetere in nouo adducuntur, summam vtriusque in verbis conuenientiam, in rebus consensum, in mutationibus fidem veritatemque breuiter et perspicue ex fontibus scripturae sacrae genuinaque linguarum ebraeae et graecae conformatione monstrans*, Heidelbergae MDCI. 8. ** Digna illa sunt laude, qua a doctissimis viris ornantur ac merito ad vsum lectionemque commendantur. Inter ipsa Iunii scripta *parallela* haec principatum tenere, nonnulli pronnntiant. Tres sunt eorum libri, quorum *primo* continentur loci, qui in euangeliis et actis apostolorum exstant: *secundo*, qui in tredecim Paulli epistolis sunt; *tertio* epistolae al

* *vita Paulli cap.* IX. §. 7. quae est in *antiquitatibus* eius *apostolicis*. Plura ea de re commentatus sum in *der einleitung in die religionsstreitigkeiten ausser der lutherischen kirche part.* III. p. 1014.

** legendae et sunt WITSII quatuor *exercitationes de iustificatione*, quae exstant in eiusdem *miscellaneor. sacror. tom.* II. p. 668.

*** *acta eruditor.* MDCCIX. p. 353. *history of the works of the learned* MDCCVIII. p. 101.

* locum obtinuerunt *parallela* haec in *criticor. anglicor. tom.* VI. p. 1261. edition. francofurtens.

** memoratur etiam editio Heidelbergae MDLXXXVIII. 4. a NICERONIO in *memoires tom.* XVI. p. 192. a que ALARDO in *bibliotheca harmonico-biblica* p. 60. In IVNII *operibus theologic.* locum habet liber hic *tom.* I. p. 1367.

ad Ebraeos iuſtus et methodicus commentarius. Accedit his adpendix ex ſcriptis reliquis canonicis: *

ANDREAE KESLERI diſputatio de *dictorum veteris teſtamenti in nouo allegatione*, quam ſub praeſidio *Io. Maioris* publice defendit, Ienae MDCXXVII. ** Octo ſunt illius capita iisque exponitur: de dictis ipſis, quae allegantur: de auctoribus, qui ex veteri teſtamento in nouo allegantur: de auctoribus, qui vetus teſtamentum in nouo allegant: de verbis formalibus, quibus loca veteris teſtamenti in nouo repetuntur: de verbis formalibus, quibus fit allegatio: de ſenſu, quo dicta veteris teſtamenti in nouo allegantur: de coniunctione plurium locorum ac vſu allegatorum, quae omnia argumenta docte, diſtincte ac diligenter explanantur:

IACOBI ALTINGII *parallelismus vaticiniorum veteris teſtamenti, qua citantur in nouo;* perductus autem ille tantum eſt ad caput ſecundum ac decimum Matthaei ac quod ſuſceperat, opus auctor haud abſoluit: ***

IO. MELCHIORIS *parallelismus locorum veteris teſtamenti, in nouo citatorum*: *

IO. CHRISTOPHOR. PFAFFII diſſertatio de *allegatis veteris teſtamenti in nouo*, Tubingae MDCCII. quae quamuis ſit breuior; praecipua tamen ipſius argumenti capita, cum de dictis rebusque, ex veteri teſtamento in nouo commemoratis; tum de variis modis, quibus iſta ſint adducta, debita perſpicuitate iuſtoque ordine enarrantur:

GVILIELMI SVRENHVSII βίβλος καταλλαγῆς, *in quo ſecundum veterum theologorum ebraeorum formulas allegandi et modos interpretandi conciliantur loca, ex veteri in nouo teſtamento allegata*, Amſtelodami MDCCXIII. 4. Conſtat opus hoc quinque libris eorumque *primo* agitur de formulis,

* MAYERI *bibliotheca biblica* p. 91. FABRICII *hiſtoria bibliothecae part.* VI. p. 153. CRENII *animaduerſion. philologic. et hiſtoric. part.* III. p. 188.

** iterum edita eſt diſſertatio haec non ſolum in HARSPANII *diſputationum theologicar. et philologicar. ſylloge* p. 563. ſed etiam in RHENFERDII *ſyntagmate diſſertationum philologico-theologicar. de ſtilo noui teſtamenti* p. 539.

*** exſtat *parallelismus* hic in auctoris *operum tomo* II. eiusque fine.

* *tomo* I. eius *operum*, quae Herbornae MDCXCIII. 4. prodierunt.

denique loca, ex veteri in nouo testamento
dum veterum theologorum Ebræorum form
legandi et interpretandi conciliantur. O
ita exposuit, vt iterum luculenter probaret,
scriptis diligenter versatum esse eaque fam
disse. Tradidit et multa, quæ litterarum s
tibus vtilitatem adferre et ad iudæos conu
adhiberi possunt. Cum iudicio tamen lil
est. Non penitus probanda esse videtur Su
christum atque apostolos iudaicam allega
quutos; nec dicta veteris testamenti in n
versione græca septuaginta interpretum ad
origine diuina scripturæ sacræ non sempe
iste loquitur, qua id omnino fieri debet: *

IAC. CHRISTOPH. ISELII *examen l*
stamenti, in euangeliis citatorum, eorumque
strophas et cauillas defensio, Basileæ MDCCX

CHRISTOPHORI SONNTAGII dissert
tis apocryphis in codice quatuor euangelistar
apocryphis circa textus nonnullos actorum, epi
nos et vtriusque ad Corinthios, Altorfii MD
illæ sunt pontificiis, qui aliis persuadere
testamento adducta esse dicta ex libris apoc

ERNBVCHII dissertatio de *christo, veteris in tr interprete*, Hasniae MDCCXVII. qua *allegatio- dictorum veteris testamenti* exhibentur; antea au- m auctoris in lucem exiit dissertatio de *apertis al- r. veteris testamenti, a christo factis*, ibidem *

:AMMII dissertatio de *versionis graecae veteris te- gatione in nouo testamento*, Hasniae MDCCXXII. :ONRADI SCHRAMMII dissertatio de *dictis ve- nenti, in nouo testamento repetitis*, Helmstadii .

:TRI GRVNENBERGII *specimen illustrationis t locorum, ex veteri testamento a sacris auctori- testamento allegatorum*, Rostochii MDCCXXV. 8. culum *Dauid Henricus Koepkenius* ex auctoris re- s collegit ac post illius obitum iuris publici fecit: NI FRISII *demonstratio exegetica de nonnullis u dignis modis, quibus vetus testamentum in nouo triterque de graeca septuaginta interpretum versio- us in nouo foedere interdum citatur*, Hamburgi 8. quo libello multa traduntur erudite atque vti- itim de graeca interpretatione septuaginta virorum; n ob caussam lectione omnino ille dignus est: ** ISCI WOKENII *harmonia veteris et noui testa- d dicta, ex illo in hoc citata*, Lipsiae MDCCXXX. 4. libri huius partes, quarum prior ex pentateucho: x libris historicis et, vti adpellantur, poeticis di- teri testamento in nouo adducta, exhibet. Quo s tertia accesserit; nec oracula diuina, quae in m scriptis sunt, eadem ratione fuerint enarrata, iors impediuit. Dicta ipsa ita recensentur atque ir, vt qui opinantur, veteris nouique testa- os non plane inter se consentire: textum sacrum iatum, illi profligentur atque in primis contra ftonum disputetur. Monstrauit Wokenius vti in

 aliis

ma part. LVIII. p. 715.
literarum MDCCXXXI. p. 334. LILIENTHALII *exegeti- bec.* p. 252.

feifferus, Brand. Henr. Gebhardi, Abr. Calouius, Dassouius, Io. Hulsemannus. Inter dissertationes ninent, quas Io. Frischmuthus conscripsit, ac ma- sius sylloges partem constituunt. Præmissæ sunt: s BOHLII *dissertationes* XIII. *pro formali signifi s sacræ scripturæ explicatione eruendo* eiusdemque de *regula rustica in sacræ scripturæ explicatione re- ida.* Ex iis, quorum dissertationes ad nouum te- n spectant, præ aliis nominandi sunt: Iacobus s, Christian. Chemnitius, Balthasar Stolbergius, Io. hus, Conrad. Samuel Schurzfleischius, Augustin. Io. Philipp. Pfeifferus, Io. Adam. Kœnigius, Io. , Georg. Henric. Gœtzius, Io. Andr. Quenstedtius, lœbius, Samuel Reyherus, Io. Ernest. Gerhardus, ittarius, Michael Waltherus, Io. Georg. Dorscheus, :khardus, Io. Conrad. Dannhauerus, Theod. Das- ı. Andr. Bosius, Imman. Weberus, Io. Meisnerus, :hmannus. Antequam ipsæ dissertationes hæ, or- ırum explicatorum dispositæ, se conspiciendas præ- endæ sunt commentationes, quibus generatim de ɪrmone noui testamenti exponitur, nimirum: IO. ɪ de *stilo noui testamenti:* IO. HENRICI BOEC- : *lingua noui testamenti originali:* CHR. STALII *sophismis noui testamenti:* IO. ERNESTI GER- *dissertatio prima ad nouum testamentum syriacum: πένταςpositionum ex lingua ebræa, chaldæa, syra, ara- biopica.* In fine additæ sunt dissertationes, ad loca veteris testamenti illustranda compositæ atque in mo omissæ. Opus hoc complectitur multas com- nes, quæ eruditissimæ sunt ac grauioribus argumen- s diuini lucem adferunt; ita autem non mediocrem scripturarum sacrarum interpretibus promittit stu- in isto positum, merito laudatur. * Alter est:

litor. MDCCII. p. 158. BERNARDI *nouuelles de la repu. lettres* MDCCI. *octobr.* p. 363. *nouembr.* p. 545. *decembr.* MDCCII. *ianuar.* p. 101. *februar.* p. 160. *mart.* p. 325. *m von einer hällischen bibliothec volum.* VIII. p. 430. *memoi- res*

rus, quem paullo ante recensui, co
tum est, vt cum dicto *thesauro* ean
ordinem, eumdem delectum hab
nentur dissertationes ad loca sele
ante illas autem nonnullae exhiben
hoc generatim pertinent. Sunt il
ro sensu tikkun sopherim; *siue corr*
et decem scripturae dictionibus: I
de *ittur sopherim*; *siue ablatione*
DANZII de *sinceritate scripturae ve*
keri vacillante, vna cum eiusdem
ris testamenti eluctante: FRANCI
thentia selectiorum cethibim: TH
emphasi sacrarum vocum: ALBERT
lages vsu. Sequuntur dissertationes
loca, quarum auctores praeter alios
sunt: Aegidius Strauchius, Io. An
Vitringa. Philipp. Olearius, Io. He
Christ. Wichmannshausen, Io. A
chim. Schroederus, Io. Dieomannus
rus, Io. Guil. Baierus, Frid. Benedi
Quandt, Theodor. Hasaeus, Iaco
Abichtius, Io. Zachar. Hilliger, E
Io. Christoph. Ortlobius. Io. Chris

Philipp. Pfeifferus, Brand. Henr. Gebhardi, Abr. Calouius, Theodor. Dassouius, Io. Hulsemannus. Inter dissertationes has eæ eminent, quas Io. Frischmuthus conscripsit, ac maximam ipsius sylloges partem constituunt. Præmissæ sunt: SAMVELIS BOHLII *dissertationes* XIII. *pro formali significationis in sacræ scripturæ explicatione eruendo* eiusdemque dissertatio de *regula rustica in sacræ scripturæ explicatione reintroducenda.* Ex iis, quorum dissertationes ad nouum testamentum spectant, præ aliis nominandi sunt: Iacobus Thomasius, Christian. Chemnitius, Balthasar Stolbergius, Io. Frischmuthus, Conrad. Samuel Schurzfleischius, Augustin. Varenius, Io. Philipp. Pfeifferus, Io. Adam. Kœnigius, Io. Saubertus, Georg. Henric. Gœtzius, Io. Andr. Quenstedtius, Georg. Mœbius, Samuel Reyherus, Io. Ernest. Gerhardus, Casp. Sagittarius, Michael Waltherus, Io. Georg. Dorscheus, Tobias Eckhardus, Io. Conrad. Dannhauerus, Theod. Dassouius, Io. Andr. Bosius, Imman. Weberus, Io. Meisnerus, Io. Deutschmannus. Antequam ipsæ dissertationes hæ, ordine locorum explicatorum dispositæ, se conspiciendas præbent, legendæ sunt commentationes, quibus generatim de stilo ac sermone noui testamenti exponitur, nimirum: IO. OLEARII de *stilo noui testamenti:* IO. HENRICI BOECLERI de *lingua noui testamenti originali:* CHR. STALII de *philosophismis noui testamenti*: IO. ERNESTI GERHARDI *dissertatio prima ad nouum testamentum syriacum:* eiusdem *πένἰας positionum ex lingua ebræa, chaldæa, syra, arabica et æthiopica.* In fine additæ sunt dissertationes, ad loca quædam veteris testamenti illustranda compositæ atque in priori tomo omissæ. Opus hoc complectitur multas commentationes, quæ eruditissimæ sunt ac grauioribus argumentis codicis diuini lucem adferunt; ita autem non mediocrem vtilitatem scripturarum sacrarum interpretibus promittit studiumque, in isto positum, merito laudatur. * Alter est:

* *acta eruditor.* MDCCII. p. 158. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCI. *octobr.* p. 363. *nouembr.* p. 545. *decembr.* p. 650. MDCCII. *ianuar.* p. 101. *februar.* p. 160. *mart.* p. 325. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volum.* VIII. p. 430. *memoires*

THEODORI HASAEI et CONRADI IKENII *thesaurus nouus theologico-philologicus; siue sylloge dissertationum exegeticarum ad selectiora atque insigniora veteris et noui testamenti loca, a theologis protestantibus maximam partem in Germania diuersis temporibus separatim editarum; nunc vero secundum librorum seriem, capitum et commatum digestarum iunctimque editarum*, Lugduni Batauorum MDCCXXXII. fol. duobus tomis. Quum opere hoc MENTHENII *thesaurus*, quem paullo ante recensui, continuatur, illud ita dispositum est, vt cum dicto *thesauro* eamdem rationem, eumdem ordinem, eumdem delectum habeat. Priori tomo continentur dissertationes ad loca selectiora veteris testamenti; ante illas autem nonnullae exhibentur, quae ad testamentum hoc generatim pertinent. Sunt istae: IO. MEYERI de *vero sensu tikkun sopherim; siue correctionis scribarum in octo et decem scripturae dictionibus:* IO. GODOFR. WERCHAV de *ittur sopherim; siue ablatione scribarum:* IO. ANDR. DANZII de *sinceritate scripturae veteris testamenti praeualenti keri vacillante*, vna cum eiusdem *sinceritate scripturae veteris testamenti eluctante:* FRANCISCI TSEPERGI de *authentia selectiorum cethibim:* THEODOR. DASSOVII de *emphasi sacrarum vocum:* ALBERTI ZVM FELDE de *enallages vsu*. Sequuntur dissertationes in ipsa veteris testamenti loca, quarum auctores praeter alios, a me praetermittendos, sunt: Aegidius Strauchius, Io. Andreas Danzius, Campeg. Vitringa. Philipp. Olearius, Io. Hermann von Elswich, Io. Christ. Wichmannshausen, Io. Andr. Schmidius, Io. Ioachim. Schroederus, Io. Dieemannus, Gustau. Georg. Zeltnerus, Io. Guil. Baierus, Frid. Benedictus Kettnerus, Io. Iacob. Quandt, Theodor. Hasaeus, Iacob. Elsnerus, Io. Georg. Abichtius, Io. Zachar Hilliger, Brand. Henric. Gebhardi, Io. Christoph. Ortlobius, Io. Christoph. Wolfius, Io. Christoph. Harenbergius, Christ. Gottl. Schwarzius, Cornelius Hasaeus, Io. Meyerus, Theod. Dassouius, Conrad. Ikenius, Matth.

---

res de Treuoux MDCCI. *ianuar.* p. 51. 54. *mai.* p. 371. *iul.* p. 83. quorum commentariorum litterariorum auctores quum in *thesaurum* hunc animaduersionem censoriam adhibuissent, MENTHENIVS *praefatione tomi posterioris* caussam illius egit.

Matth. Hillerus, Io. Henric. Hottingerus, Io. Philipp. Pfeifferus, Henric. Opitius, Lud. Christ. Miegius. In tomo posteriori primum locum obtinuerunt commentationes, quae ad vniuersum nouum testamentum spectant, eaeque: GEORGII IO. HENCKII de *vsu septuaginta interpretum in nouo testamento*: eiusdem de *vsu librorum apocryphorum veteris testament in nouo testamento*: FRIDERIC. QVIRINI GREGORII de *temperamentis scriptorum noui testamenti*: IO. CHRISTOPHOR. WAGENSEILII de *lingua authentica noui testamenti*. Dissertationum, quibus loca noui foederis illustriora explanantur, praeter alios, nominandi sunt auctores: Balthasar Stolbergius, Io. Iacob Hottingerus, Io. Dan. Maior, Georg. Guil. Kirchmaierus, Io. Andr. Danzius, Franciscus Baringius, Io. Christoph. Harenbergius, Gustau. Georg. Zeltnerus, Io. Henric. Hottingerus, Caspar Posnerus, Barthol. Christian. Richardus, Gottfr. Olearius, Andr. Ludouicus Koenigsmannus, Io. Guil. Baierus, Iacob. Elsnerus, Christ. Frider. Boernerus, Paul. Ernest. Iablonski, Io. Philipp. Pfeifferus, Iacob. Hasaeus, Io. Frid. Wandalinus, Campegius Vitringa, Seuerinus Lintrupius, Io. Guil. Bergerus, Ludou. Christ. Miegius, Io. Guil. Ianus. Quaedam harum dissertationum, quarum nimirum Io. Christophor. Harenbergius auctor est, antea haud editae; quaedam autem, a Theodor. Hasaeo ac Conrado Ikenio conscriptae, accessionibus locupletatae sunt. Qualem MENTHENII; talem et hic *thesaurus* laudem consequutus est atque ob multam variamque vtilitatem, ab eo in interpretatione scripturae sacrae exspectandam, non mediocrem existimationem sibi conciliauit. * Iam memoratis *thesauris* dissertationum exegeticarum addi possunt:

Opuscula, quae ad historiam ac philologiam sacram spectant, quorum sub titulo hoc decem *fasciculi* Roterodami ab anno MDCXCIII. ad annum MDCC. 8. prodierunt. Primus eorum lucem adspexit, inscriptus: *fasciculus dissertationum historico-critico-philologicarum, collectus ac plenissimis indicibus auctus a Thoma Crenio*, Roterodami MDCXCI. 8. ** venit autem

* *nouor. actor. eruditor. supplement. tom.* I. p. 385. *nachrichten von einer hällischen bibliothec volumin.* VIII. p. 435.

** *acta eruditor.* MDCXCI. p. 335. MDCXCIII. p. 544. MDCXCV. p. 96.

autem ille postea in conspectum publicum alio titulo eoque quem iam memoraui: *fasciculus primus opusculorum, quae ad historiam ac philologiam sacram spectant*, Roterodami MDCXCIII nomenque *Thomae Crenii* vti in hoc; ita in reliquis fasciculis omissum est. Ex eo suspicari licet, Crenium cœpisse quidem, ad opuscula haec colligenda atque edenda operam suam adhibere; minus autem in suscepto labore progressum esse. Continentur opere hoc celebrium virorum commentationes dissertationesque praestantissimae, ad scripturam sacram illustrandam conscriptae. In fasciculo *primo* sunt scripta: ADAMI TRIBBECHOVII de *veritate creationis mundi, a Mose descripta:* MARTINI GEIERI de *messiae morte, sepultura ac resurrectione, ex Iesaiae LIII, 8. 9.* IO. AEGIDII STRAUCHII de *computo sacro septuaginta hebdomadum Danielis:* HENRIC. OPITII de *Dauidis et Salomonis satellitio, crethi et plethi, ex libris Samuelis et regum.* Fasciculus *secundus* praeter alia: IO. HOPKINSONI *descriptionem paradisi* complectitur; *tertius* autem EDMVNDI MERILLII *notas philologicas in passionem christi*: IO. IACOBI WISSENBACHII *notas nomico-philologicas in passionem iesu christi:* IO. VORSTII *exercitationes*, in quibus de septuaginta annis captiuitatis Ebraeorum et vastitatis hierosolymitanae: de tempore, quo templum hierosolymitanum instauratum fuit: de voce *sisach* apud *Ieremiam* XXV, 26. LI, 41. de septuaginta hebdomadibus Danielis exponitur. In fasciculo *quarto* locum obtinuit: IO. VORSTII *syntagma dissertationum sacrarum*, praecipue de sceptro ac magistratu, non recessuris a Iuda, antequam venisset messias ac de paradiso: in *quinto* exstant: IO. CHRISTOPHORI WAGENSEILII dissertatio de *loco classico XLIX*, IO. THOMAE BARTHOLINI *paralytici noui testamenti, medico et philologico commentario illustrati*: eiusdem libellus de *morbis biblicis*. Reliquos fasciculos dimitto, quum quae illis continentur, ea maxime ad historiam atque antiquitates sacras pertinent. Opuscula, quae in *fasciculis* his coniunctim exhibentur, non omnia quidem eiusdem dignitatis sunt atque vtilitatis; locum tamen in illis tenent doctorum virorum monimenta, omni commendatione ac lectione digna:

THOMAE

THOMAE CRENII *exercitationum philologico-historicarum fasces quinque*, quorum primus Lugduni Batauorum MDCXCVII. secundus MDCXCVIII. tertius MDCXCIX. quartus ac quintus MDCC. 8. prodierunt. Singulis præfationem præmisit notasque addidit, quæ variam eius eruditionem ac lectionem ostendunt. Locum hunc illis tribuo, quoniam monimenta ibi sunt, quæ ad scripturam sacram, historiam eius et chronologiam pariter ac philologiam spectant. Ex illis adduco: IACOBI MARTINI disputationem de *primo creationis triduo*: eiusdem *pentadem quæstionum biblicarum ex genesi, de luce primigenia*: CHRISTIANI CHEMNITII disputationes de *arbore scientiæ boni et mali* ac de *arbore vitæ*: CHRISTOPHORI HELVICI *vindicationem locorum potissimorum veteris testamenti* ac dissertationem de *genealogia christi*: IO. ERNESTI BVTNERI *inquisitionem philologicam in historiam Ioannis, filii Zacbariæ*: IO. MEISNERI *orthodoxiam de protoplastis, ad imaginem dei creatis*: COELESTINI MISLENTAE dissertationem de *angelica mysterii incarnationis filii dei adnuntiatione, facta beatæ Mariæ*:

THOMAE CRENII *thesaurus librorum philologicorum et historicorum*, duobus voluminibus, quorum prius Lugduni Batauorum MDCC. posterius ibidem MDCCI. 8. lucem adspexit. In iis locum obtinuerunt: BONAVENTVRAE CORNELII BERTRAMI *lucubrationes franktallenses*, quæ expositiones sunt variorum locorum scripturæ sacræ: THEODORI HAKSPANII *interpres errabundus, hoc est, breuis disquisitio de caussis errandi interpretum, commentatorum, disputatorum omniumque adeo, qui circa sacras vtriusque fœderis occupantur litteras*: eiusdem *miscellaneorum* libri duo: ABR. COSTERI *vindex loci sacræ scripturæ genes. III, 15. a vitiosa interpretatione de beata virgine Maria*: SALOM. GLASSII *christus in peccatis nostris seruiens; seu dicti Iesai. XLIII, 24 25* explicatio:

GABRIEL. TERNE *sylloge programmatum exegeticorum, quæ hactenus in academiis et scholis illustrioribus a viris, doctrina et fama claris, conscripta et euulgata; nunc autem propter vtilitatem in theologia exegetica, thetica ac polemica congesta atque iuxta seriem librorum biblicorum distributa sunt*,

sunt, cum præfatione *Adami Rechenbergii*, Lipsiæ MDCC[illegible] 8. Sylloge hæc cœpta quidem; minus autem continuata [illegible] Primus enim tantum tomus in lucem prodiit. Programmatum, quæ Terne collegit, pleraque a theologis lipsiensibus ac vitembergensibus conscripta sunt. *

Sequitur denique tertium eorum scriptorum genus, quæ ad disputationes similesque commentationes exegeticas pertinent. Sunt illa, quibus huiusmodi ingenii monimenta recensentur atque argumenta eorum enarrantur, vti exstant: *Grundliche auszuge aus denen neuesten theologisch-philosophisch- vnd philologischen disputationibus, die auf denen hohen schulen in Deutschland gehalten werden*, qui commentarii Lipsiæ MDCCXXXIII. 8. prodire cœperunt:

IO. HERMANNI ZSCHORNII *kern exegetischer und philologischer dissertationen*, Lemgouiæ ab anno MDCCXXXIII. 8. duabus ac decem partibus:

IO. CHRISTIANI MEHLHORNII *grundliche erklärung der heiligen schrift altes testaments, welche durch vollständige auszuge aus denen in Menthenii vnd Ikenii thesauris befindlichen, auch vbrigen besten disputationibus vnd andern anmerckungen gelehrter männer verfertiget vnd mit einigen beyträgen vermehret worden*, Lipsiæ MDCCXXXIX. MDCCXL. 4. quatuor voluminibus, quod opus ad vetus tantum testamentum spectat. Dissertationum, quibus loca noui fœderis illustriora explanata sunt, auctor nullas epitomas fecit: **

GEORGII BESENBECKII *beyträge zu der exegetischen gottesgelahrheit*, Erlangæ MDCCLIV. 8. *neue beyträge zu der exegetischen gottesgelahrheit in vollständigen auszugen aus denen neuesten kleinen exegetischen schriften*, Erlangæ MDCCLXI. 8.

Vollständige nachrichten von dem ordentlichen inhalt derer kleinen vnd auserlesenen academischen schriften, welche vornemlich in die gottesgelahrheit, weltweisheit vnd schönen wissenschaften einschlagen vnd in neulicher zeit an das licht gekommen, Lipsiæ MDCCLV. 8.

CHRI-

* *neue hällische bibliothec volum.* IX. p. 718. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1167. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1720. p. 476.

** ALETHAEI *berichte von commentariis vber die schrift part.* VIII. p. 161. 257. 289. 337. *nouor. actor. eruditor. supplementor. tom.* IV. p. 240. *tom.* V. p. 252.

CHRISTIANI GEORGII FRIDERICI HELMERSHAVSENII *collectio noua dissertationum theologicarum, inprimis exegeticarum et historicarum notabiliorum excerptarum,* cuius prima pars prodiit Vinariæ MDCCLIX. 8.

Adiungo volumina, veluti diaria sub variis inscriptionibus edita, in quibus commentationes exegeticæ locum obtinuerunt. Exierunt illa in lucem vel *latine*; vel *germanice.* In numero *latinorum* sunt:

Miscellanea lipsiensia, ad incrementum rei litterariæ edita, cum *Io. Francisci Buddei* præfatione, Lipsiæ ab anno MDCCXVI. ad annum MDCCXXIII. 8. duobus ac decem tomis. Collegit illa ac iuris publici fecit CAROLVS FRIDERICVS PEZOLDVS ac quamuis non talis delectus obseruationum adhibitus fuerit, qualis esse debebat; multæ tamen in illis sunt, omni laude lectioneque dignæ:

Bibliotheca historico-philologico-theologica, Bremæ ab anno MDCCXIX. ad annum MDCCXXVII. 8. octo voluminibus. Euulgarunt illam THEODORVS HASAEVS et FRIDERIC. ADOLPHVS LAMPE ac coniunctim exhibuerunt commentationes, quas non solum ipsi; sed etiam alii docti ac celebres viri, cum reformati atque in his Outrein, Deysingius, Relandus, Vitringa iunior, Altmannus, Elsnerus, Ikenius; tum lutherani, Moshemius, Heumannus, Schelhornius, Zornius, Lackemacherus atque alii, scripserunt. Bibliotheca hæc ob argumentorum varietatem æque ac solidam, breuiorem et modestam tractandi rationem non mediocriter se commendauit. Continentur ista præcipue dissertationes, quæ ad scripturæ sacræ loca illustranda spectant ac quamuis non omnes eiusdem sint generis; aut ponderis; non paucas tamen præclaram auctorum eruditionem monstrare, fatendum est. Nec quidquam fere reprehendendum esse videtur, nisi nimium studium nouarum ac paradoxarum sententiarum, cuius documenta satis perspicua in bibliotheca hac habentur:

Bibliotheca lubecensis, Lubecæ ab anno MDCCXXV. ad annum MDCCXXXI. 8. duabus ac decem partibus. Auctores illius sunt: IO. HENRICVS VON SEELEN, HENRICVS SCHARBAV, GERHARD. SAMVEL VON MELLEN, ad quos alii se adiunxerunt ac communem cum illis laborem

NEVBAVERVS atque alii fuerunt,
operam suam ponerent. Commen
vti varii diuersique sunt generis; it
lis, ex quibus interpres scripturæ
diocrem capere potest:

Preussische zehenden, Regiomon
tribus voluminibus:

Hamburgische vermischte bibliot
der wissenschaften, künste vnd sprac
ckungen vnd gedancken, so insonde
vnd den weltlichen scribenten ein n
nuzlichen vngedruckten briefen mi
burgi ab anno MDCCXLIII. ad ann
voluminibus. Præter alios, Crusiu
bibliothecæ huius conscribendæ ope
quæ ibi enarrantur, sunt etiam loca

Brem - vnd verdisches freywilliges
wissenschaften vberhaupt vnd der t
Stadæ MDCCLI. 8. Auctor est IO.
Commentationes, quæ exhibentur,
sunt, in iis locum quoque habent ex
ctioris dicta illustrantur. Adiument
tius, Io. Ernestus Schubertus, Ernest.

:I LVDOVICI RATHLEFII *theologe*, Nienbur-
V. 4. ac sub inscriptione *der gottesgelehrte*, ibi-
LVII. 4. quod vtrumque scriptum omni iure huc
n eo enim præcipue loca codicis diuini illustrio-
ıscuriora erudite ac diligenter explanantur:
isches magazin, worin brauchbare abhandlungen
kungen zur aufnahme der wissenschaften, sonder-
ologischen, philologischen vnd historischen gesamlet
i liber cura IO. HENRIC. PRATIE ab anno
8. in conspectum publicum venire cœpit. Multa
ntur, quæ scripturæ sacræ lucem adferunt. Com-
s, quæ ibi exstant, a variis doctissimis viris con-
t, a Io. Christophoro Harenbergio, Io. Dieterico
, Guil. Chr. Iust. Chrysandro, Chr. Aug. Crusio

CAPVT NONVM
DE
IPTIS HOMILETICIS.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

scriptis homileticis ge-
.
r, quæ ad ætatem an-
unt atque ita diffe-
conciones veterum il-
I.
ntur homilias patrum,
latinorum §. III.
ibeant bibliothecas pa-
iatorias §. IV.
sequuntur scripta de
mediæ ætatis, ea ni-
r originem pericopa-
icarum atque epistoli-
tr ac postillorum ex-
a sermones temporis
comprehendunt §. V.
ia suppeditatur scri-
ileticorum recentioris
temporis, primum eorum, quibus continentur præcepta oratoria sacræ, conscripta a lutheranis §. VI. VII.
A reformatis ac pontificiis § VIII.
Deinde illorum, in quibus sunt conciones, editæ a lutheranis, eæque singularium scripturæ sacræ librorum §. IX.
Pericoparum euangelicarum atque epistolicarum § X XI. XII.
Dierum festorum §. XIII.
Historiæ cruciatuum ac mortis christi §. XIV.
Catechismi Lutheri §. XV.
Conciones præterea pœnitentiales §. XVI.
Nuptiales §. XVII.
Funebres § XVIII.
Dogmaticæ ac morales §. XIX XX.

gius, Ren. Andreas Kortum, Michael Christian. Rusmeyer, Io. Iacob. Rambachius, Frider. Wagnerus atque alii:

Hessisches behopfer theologischer und philologischer anmerckungen, Giessæ ab anno MDCCXXXIV. ad annum MDCCLIV. 8. sex voluminibus. Ad librum hunc colligendum ac luci publicæ exponendum primam curam IO. IACOBVS RAMBACHIVS adhibuit. Post mortem eius IO. PHILIPPVS FRESENIVS, ERNESTVS FRIDERICVS NEVBAVERVS atque alii fuerunt, qui in isto continuandi operam suam ponerent. Commentationes, quæ exhibentur, vti varii diuersique sunt generis; ita habentur quoque in illis, ex quibus interpres scripturæ sacræ vtilitatem non mediocrem capere potest:

Preussische zehenden, Regiomonte ab anno MDCCXL. 8. tribus voluminibus:

Hamburgische vermischte bibliothec, worin zur aufnahme der wissenschaften, künste und sprachen allerhand neue anmerckungen und gedancken, so insonderheit der heiligen schrift und den weltlichen scribenten ein näheres licht geben, nebst nuzlichen ungedruckten briefen mitgetheilet werden, Hamburgi ab anno MDCCXLIII. ad annum MDCCXLV. 8. tribus voluminibus. Præter alios, Crusius, Heumannus, Oederus bibliothecæ huius conscribendæ operam dederunt. Inter ea, quæ ibi enarrantur, sunt etiam loca codicis sacri:

Brem- und verdisches freywilliges behopfer zum dienste der wissenschaften uberhaupt und der theologischen insonderheit, Stadæ MDCCLI. 8. Auctor est IO. HENRICVS PRATIE. Commentationes, quæ exhibentur, quum varii argumenti sint, in iis locum quoque habent exegeticæ ac scripturæ sanctioris dicta illustrantur. Adiumenta præbuerunt: Io. Vogtius, Io. Ernestus Schubertus, Ernest. Ludou. Rathlefius, Io. Henric. a Seelen, Io. Christophorus Harenbergius atque alii:

Brem- und verdische bibliothec, worin zur aufnahme der wissenschaften, insonderheit der theologischen, philologischen und historischen, allerley brauchbare abhandlungen und anmerckungen mitgetheilet werden, Hamburgi ab anno MDCCLIII. ad annum MDCCLX. 8. quinque voluminibus, vbi multa sunt, quæ oraculis diuinis lucem præferunt:

r. Parisiis MDCLXIV. Vltraiecti MDCXCII. 8.
tionem *Io. Georgius Graeuius* eleganti praefa-
nit, eaque varia, a Ferrario minus adcurate
endauit. * Ipsa haec editio recusa est Venetiis
8. Differit auctor libro *primo* ea, quae ad ipsas
secundo, quae ad oratorem sacrum atque audito-
quae ad concionum locum ac tempus spectant,
aec ita exponit, vt multa adferat, quae erudita

MVS HILDEBRANDVS dissertatione de *vete-
mibus*, Helmstadii MDCLXI. MDCXCIII.
I. quae egregia est. Tria sunt illius capita eo-
mo agitur de concionandi more, in veteri testa-
o: *secundo* de concionibus in nouo testamento,
apostolorum: *tertio* de concionibus patrum et
ecclesiae:

L GOTTLIEB. HANSCHIVS, qui edidit: *grund-
ng der predigten im ersten christenthum, in wel-
allein die prediger der ersten christen; sondern
gentliche prediger kunst vnd die vbrige anmer-
ge vmstände deutlich beschrieben vnd bewiesen*
ncofurti MDCCXXV. 8. ac scripto hoc de con-
erum christianorum erudite ac distincte expo-

AVS in *der historisch-theologischen abhandlung
sprung der canzeln vnd predigten*. * Alii idem
enarrarunt; oblata autem tantum occasione.
mero sunt: FRIDERICVS BORROMAEVS, **
IBEEKIVS, *** IOSEPHVS BINGHAMVS, *

. MDCXCVI. p. 154.
um hunc eiusque argumentum enarrat ZIMMERMAN-
cis p. 477.
m alten vnd neuen theologischen sachen, 1725. p. 665.
IPELMANNI *beytraegen zur beredsamkeit der geistlichen*
I.
s de concionante episcopo, Mediolani MDCXXXII. fol.
r. sacror. libr. 1. *cap.* 9. p. 274.
sue antiquitatum ecclesiasticar. volumin. VI. p. 105.

In bibliotheca hac conscribenda id restat, vt co ratio scriptorum homileticorum a me fiat. igitur ad illa recensenda; quoniam autem propt titudinem ea haud numerari possunt; nec si et c notitia suppeditetur, magna vtilitas exspectanda e stitui mecum, adhibito delectu, praecipue ea scripi rare, quae aliis celebriora atque vtiliora sunt; au saltem esse videntur. Nec tamen syllabum promi ne adcuratum. Librorum enim, qui nunc enan bent, scientiam cognitionemque meam esse medi fateor.

§. II.

Quum scripta homiletica sunt varia ordoque lat, vt illa distincte percenseantur, ad diuersas in eorum aetates a nobis respiciendum est, si certas constituere velimus. Alia sunt antiquae: alia m alia recentioris aetatis. Illorum, quae ad aetatem ant spectant pertinentque, itidem est varietas. Prodi enim ingenii monimenta, quae historica sunt, ita scripta, vt illis exponatur de concionibus veteru narretur, qualis earum fuerit ratio: quales ritus i nuntiandis atque interpretandis oraculis diuinis fu hibiti. Primum locum istis merito adsigno.

Qui argumentum de concionibus veterum ex antiq ecclesiastica illustrarunt, eorum duo sunt genera. A singulari industria explanarunt locumque in illis sibi fec

MARTINVS CHLADENIVS dissertatione de *method cionandi christi*, Vitembergae MDCCXXIV.

BERNARDINVS FERRARIVS, qui de *ritu sacrarum clesiae veteris concionum libros tres* scripsit ac iuris publi cit. Postquam illi primam lucem adspexerunt Medi MDCXXI. saepius postea litteris descripti sunt., Lug

MDCL

MDCLXIV. Parisiis MDCLXIV. Vltraiecti MDCXCII. 8. quam editionem *Io. Georgius Graeuius* eleganti praefatione ornauit eaque varia, a Ferrario minus adcurate tradita, emendauit. * Ipsa haec editio recusa est Venetiis MDCCXXXI. 8. Differit auctor libro *primo* ea, quae ad ipsas conciones: *secundo*, quae ad oratorem sacrum atque auditores: *tertio*, quae ad concionum locum ac tempus spectant, omniaque haec ita exponit, vt multa adferat, quae erudita sunt: **

IOACHIMVS HILDEBRANDVS dissertatione de *veterum concionibus*, Helmstadii MDCLXI. MDCXCIII. MDCCXXXVI. quae egregia est. Tria sunt illius capita eorumque *primo* agitur de concionandi more, in veteri testamento vsitato: *secundo* de concionibus in nouo testamento, christi atque apostolorum: *tertio* de concionibus patrum et doctorum ecclesiae:

MICHAEL GOTTLIEB. HANSCHIVS, qui edidit: *grundliche abbildung der predigten im ersten christenthum, in welcher nicht allein die prediger der ersten christen; sondern auch ihre eigentliche prediger kunst vnd die vbrige anmerckungswürdige vmstände deutlich beschrieben vnd bewiesen werden*, Francofurti MDCCXXV. 8. ac scripto hoc de concionibus veterum christianorum erudite ac distincte exposuit. ***

ANONYMVS in *der historisch - theologischen abhandlung von dem vrsprung der canzeln vnd predigten*. * Alii idem argumentum enarrarunt; oblata autem tantum occasione. In horum numero sunt: FRIDERICVS BORROMAEVS, ** IO. HOORNBEEKIVS, *** IOSEPHVS BINGHAMVS, * GVIL.

* *acta erudito r.* MDCXCVI. p. 154.

** copiose librum hunc eiusque argumentum enarrat ZIMMERMANNVS in *analectis* p. 477.

*** *samlung von alten vnd neuen theologischen sachen*, 1725. p. 665.

* exstat in CAPELMANNI *beytraegen zur beredsamkeit der geistlichen redner* p. 691.

** *libris tribus de concionante episcopo*, Mediolani MDCXXXII. fol.

*** *miscellaneor. sacror. libr.* 1. *cap.* 9. p. 274.

* *originum; siue antiquitatum ecclesiasticar. volumin.* VI. p. 105.

legoricarum interpretationum ac documenta præbent eloquentiæ non satis moderatæ:

EPHRAEMI Syri *homiliæ*; siue *sermones* in *transfigurationem domini*: de *passione domini*: de *cruce domini*: de *laudibus beatæ virginis*: in *mulierem peccatricem*: de *sanctis patribus*, *suo tempore defunctis*: in *eos*, *qui in christo obdormierunt et de vanitate vitæ* atque alii. Sermones hi latine locum obtinuerunt in EPHRAEMI *operibus*, a *Gerardo Vossio* editis, Coloniæ MDCIII. Antuerpiæ MDCXIX. fol. tribus tomis. * Græce iidem habentur vna cum nonnullis aliis, antea omissis in EPHRAEMI *operibus*, quæ græce in lucem prodierunt cura *Eduardi Thwaites*, Oxonii MDCCIX. fol. ac quæ *Iosephus Simonius Assemanus* græce, syriace ac latine euulgauit, Romæ ab anno MDCCXXXII. fol. sex tomis; **

BASILII, qui *magnus* dicitur, *homiliæ IX. in hexaemeron*, a variis in latinam linguam conuersæ atque ab antiquioribus inprimis multum laudatæ: *homiliæ XVII. in psalmos* quosdam, quas *Raphael Volaterranus*, *Ianus Cornarius* et *Gotfridus Tilmannus* latine reddiderunt: *homiliæ* XXXI. diuersi argumenti, de *ieiunio*: in verba *attende tibi ipsi*: de *gratiis deo agendis*: in *Iulittam*, quæ martyrium Cæsareæ subiit: in illud *Lucæ* XII, 18. *destruam horrea mea*, ceter. de *auaritia*: in *diuites* ad *Luc.* XVIII, 22. in *diuites auaros*: quod *deus non est auctor malorum*: de *ira*: de *inuidia*: in *principium prouerbiorum*: *exhortatio ad baptismum et pœnitentiam*: in *ebrietatem et luxum*, quæ homilia cum *Raphaelis Volaterrani* interpretatione separatim prodiit, Kilonii MDCLXXV. 4. de *fide*; siue de *trinitate*: in *prima verba euangelii Ioannis*: in *sanctum baptisma*; siue de *spiritu sancto*: in *Barlaamum*, antiochenum martyrem: in *Gordium* martyrem, militem cæsariensem: in XL. *sanctos martyres*, quam homiliam cum versione ac notis *Gerardus Vossius* iuris publici fecit: *** in *aliquot scripturæ loca*: de *humilitate*: de *rebus secularibus*: de genti-

* exstant variis locis horum *operum*, præcipue *tomo* III.

** *tomo* I. et II.

*** in *miscellaneis sanctorum aliquot patrum*, quæ GREGORII *thaumaturgi operibus* adiecit, p. 75.

tam vere sacræ, quam etiam ac profanæ
monſtrare voluit, ſe artis rhetoricæ peritum

GREGORII *nyſſeni homilia* in *eccleſiaſten*
minica orationesque de *vita beata compara*
differunt baptiſmum: de *fugienda fornicati*
bus amandis: in *diem natalem chriſti*: in
tomartyrem: de *ſancto chriſti baptiſmate*: i
et in feſtum reſurrectionis: de *adſcenſione d*
Gregorius hic iis quoque eccleſiæ patribu
eſt, qui quum ingenia ſua præcipue rhetor
luiſſent, adquiſitam eloquentiæ facultatem
non caute prudenterque adhibuerunt, quar
bus ſacris ac religioſis diſſerendum fuit:

GREGORII, qui *nazianzenus* adpellatur,
ce: in *plagam grandinis*: de *pauperum amo*
tiuitatem: in *ſanctum baptiſma*: in *paſcha*
Locum quoque inter eos Gregorius hic ol
cepta eloquentiæ profanæ nimis ſectati ſunt
dia poſuerunt, vt præberent ſe oratores ſac

MACARII, ſenioris, *homiliæ ſpirituales*
quæ decet chriſtianos, ſpeciatim de regno ten
peccato: de modo precandi: de humilitate
chriſtianorum vnctione ſpirituali: de chriſt
ſtianorum: de hominis chriſtiani duplici

ſiis MDLIX. 8. Francofurti MDXCIV. 8. Germanice iſtas edidit *Gottfried. Arnoldus*, Lipſiæ MDCXCVI. 8.

IO. CHRYSOSTOMI *homiliæ*, quarum duo ſunt genera. Aliis ſcripturam ſacram eiusque vel integros libros; vel ſingularia effata enarrauit. Ita exſtant illius homiliæ in *geneſin*, *pſalmos*, *Matthæum*, *Ioannem*, *acta apoſtolorum* et *epiſtolas Paulli*. Aliarum ea eſt ratio, vt illis ſelectiora argumenta pertractentur ac Chryſoſtomus nunc aduerſarios confutet ac veritatem religionis chriſtianæ defendat: nunc aliud quid ediſſerat, cuiusmodi ſunt homiliæ aduerſus *iudæos*: de *fato et prouidentia*: ad *populum antiochenum*. Ob eloquentiam Chryſoſtomus magnam exiſtimationem conſequutus eſt; habet autem illa ſæpe multum oſtentationis ac declamationis, tædii plenæ. In ſermonem germanicum homilias has transtulit *Io. Andreas Cramerus* easque ſub titulo: *des heiligen kirchenlehrers Io. Chryſoſtomus predigten und kleine ſchriften*, cum commentationibus ac notis in lucem emiſit, Lipſiæ ab anno MDCCXLVIII. ad annum MDCCLI. 8. decem voluminibus: *

ASTERII *homiliæ* de *diuite ac Lazaro*: de *œconomo iniquitatis*: aduerſus *auaritiam*: aduerſus donationes, ineptias ac ſuperſtitiones, *calendis ianuariis* illa ætate vſitatas: *num liceat dimittere homini vxorem ſuam quacumque ex cauſſa*, quæ quinque homiliæ græce cum *Philippi Rubenii* latina interpretatione prodierunt, Antuerpiæ MDCXV. 4. item in *Danielem prophetam et Suſannam*: in *cæcum a natiuitate*: in *ſanctos principes apoſtolos, Petrum et Paullum*: in *martyrem Phocam*: in *ſanctos martyres*: de *imagine, qua exprimitur martyrium clariſſimæ martyris Euphemiæ*. Quas vltimo loco recenſui, homilias ſex primus græce et latine edidit ac quinque prioribus ſubiunxit notisque vniuerſas illuſtrauit *Franciſcus Combefiſius*. ** Præter has, ſunt quædam aliæ, quæ ASTERIO tribuuntur, *laudatio* nimirum *protomartyris Stephani*: in *pſalmum quartum, quintum, ſextum et ſeptimum*: *adhortatio ad pœnitentiam*: in *ingreſſum ieiuniorum*:

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VII. p. 522.

** *tomo* I. *auctarii noui bibliotheca patrum*, Pariſiis MDCXLVIII. fol.

milia de *ſancto Stephano* protoma
ce et latine a *Franciſco Combefiſio* e
Pariſiis MDCLVI. 8.

Non ſolum græcorum; ſed *la*
miliæ ad nos peruenerunt. Exſt

AVGVSTINI *ſermones*, qui q
tuor claſſes diſtributi lucem adſpe
plectatur ſermones de *ſcripturis*
ſecunda ſermones de *tempore*: te
quarta ſermones de *diuerſis*: *

MAXIMI, epiſcopi taurinenſi
tuor ordines conſtituuntur. Ad
hiemales, de *aduentu domini*: in
natali domini: in *circumciſione do*
in *die cinerum*: de *ieiunio quadra*
mis: de *adcuſatione domini apud P*
de *paſſione*, *cruce et ſepultura dom*
ſtolo et ancilla oſtiaria. Ordinis
uales, habitæ in *ſolennitate paſcha*
rum ieiuniis: in *ſolennitate pentec*
de ſanctis, in *natali Stephani*, *Ag*
tri et Paulli, *Laurentii*, *Euſebii ve*
lis, *Tauricorum martyrum*. Ad
referuntur homiliæ de *diuerſis*, de

MDCXXXIII. ac cum CHRYSOLOGI *homiliis* Coloniae MDXXV. 4. Protulit quoque IO MABILLONIVS * sub Maximi nomine homilias quasdam in lucem, antea haud editas:

PETRI, qui ob eloquentiae suauitatem CHRYSOLOGVS adpellatus est, *sermones* CLXXVI. Multae eorum editiones exstant. Exierunt illi in lucem Bononiae MDXXXIV. 4. Coloniae MDXLI. fol. Parisiis MDXLIV. 8. cum scholiis ac vita Chrysologi per *Dominicum Mitam*, Bononiae MDCXLIII. Coloniae MDCLXXVIII. ac cum commentariis *Martini del Castilio*, Lugduni MDCLXXVI. fol.

LEONIS *magni* varii *sermones*, de *natiuitate*, *epiphania*, *passione*, *resurrectione*, *adscensione*, *transfiguratione domini*: de *ieiunio*: de *quadragesima*: de *pentecoste*: in *natali apostolorum Petri et Paulli* atque alii, qui non solum cum reliquis Leonis huius scriptis coniunctim; sed etiam separatim prodierunt, Venetiis MCCCCLXXXV. MDV. fol. Parisiis MDXV. fol. Memoratur etiam interpretatio eorum gallica atque italica:

CAESARII *homiliae* varii argumenti, quas numero XL. luci publicae exposuit *Gilbertus Cognatus*, Basileae MDLVIII. 4. quatuor autem ac decem illius homilias, antea haud editas notisque illustratas, euulgauit *Stephanus Baluzius*, Parisiis MDCLXIX. 8.

GREGORII, qui nomen *magni* accepit, *homiliarum in Ezechielem libri II.* ** ac *XL. homiliarum in euangelia libri II.* ***

§. IV.

Ex patrum ecclesiae, graecorum ac latinorum, homiliis a viris doctissimis eae collectae sunt, quibus pericopae euangelicae enarrantur, atque ita dispositae, vt opus exhibeant, oratoribus sacris vtile, quando illi euangelia, singulis diebus dominicis ac festis explicanda, auditoribus suis illustrare debent sibique persuadent, ad sermones hos

* *musei italici tom.* I. *part.* 2. p. I.

** exstant in GREGORII huius *operum tomo* I. p. 1174. a monachis benedictinis editorum, Parisiis MDCCV. fol.

*** *ibidem* p. 1434.

os ex patrum homiliis adiumenta exspectanda esse. Pr
ierunt ita *bibliothecæ patrum concionatoriæ.* Diuer
eneris illæ sunt ac quamuis maxime antiquiorum chri
ianorum doctorum homilias complectantur; attame
t eæ, quæ ad ætatem mediam pertinent, nonnunqua
ccesserunt.

Inter *bibliothecas patrum concionatorias* ea principatum te
net, quæ a FRANCISCO COMBEFISIO* edita est, tan
quam reliquis plenior atque adcuratior. Præ se fert han
inscriptionem: *bibliotheca patrum concionatoria, hoc est, an
ni totius euangelia, festa dominica, sanctissimæ deiparæ illu
striumque sanctorum solemnia, patrum symbolis, tractatibus,
panegyricis iisque qua nouum ex vetustis manuscriptis codici
bus productis, qua recensitis, emendatis, auctis, ad fidem
compositis, e græco castigatius elegantiusque redditis, illu
strata ac exornata latine.* Prodiit *bibliotheca* hæc Parisiis
MDCLXII. fol. octo voluminibus. Primum eorum homilias
in dominicas aduentus ac deinceps secundum ac tertium in
quadragesimam: quartum et quintum in dominicas vsque
ad aduentum complectitur. Sextum, septimum et octauum
memoriæ sanctorum consecrata sunt. Inter veteres ecclesiæ
doctores, quorum homiliæ exhibentur, locum habent: Am-
brosius, Amphilochius, Asterius, Augustinus, Basilius ma-
gnus, Basilius seleuciensis, Cyrillus alexandrinus, Ephræmus,
Epiphanius, Gregorius nazianzenus, Gregorius nyssenus,
Hilarius, Chrysostomus, Isidorus pelusiota, Maximus tauri-
nensis, Chrysologus, Seuerianus atque alii. De iis, qui
ætate media vixerunt, iam taceo. Vtrosque Combefisius
post præfationem ordine litterarum recenset. *

Præter bibliothecam hanc, aliæ in conspectum publicum
venerunt; quæ autem multo minores; nec satis adcuratæ
sunt. Spectant huc:

HOMILIARIVS; siue *homiliarium in euangelia domini-
calia et temporalia*, iussu Caroli magni in vsus ecclesiarum
colle-

* notitiam *bibliothecæ* huius suppeditant: ITTIGIVS *tractatu de bi-
bliothecis et catenis patrum* p. 370. FABRICIVS *biblioth. græc. vo-
lum.* XIII. p. 791. adde: ECHARDVM *scriptor. ordinis prædicator.*
tom. II. p. 681.

collectum. Sæpe numero opus hoc, in duo volumina diuisum, lucem adspexit, Spiræ MCCCCLXXXII. Basileæ MCCCCXCIII. MDV. Coloniæ MDXVII. MDXXXIX. Lugduni MDXX. MDXXV. Parisiis MDXXXVII. MDLXIX. fol. A nonnullis *homiliarium* hoc ALCVINO tribuitur, vti in versione illius hispanica, quæ prodiit Valentiæ MDLII. fol. * sed præter rem. Adscribendum id potius esse PAVLLO *diacono*, testimonia comprobant, quæ fide digna sunt. Habentur in isto homiliæ, nimirum Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, Gregorii magni, Hilarii, Leonis magni, Maximi, Seueriani: **

LAVRENTII CVMDII et GERARDI MOSANI *bibliotheca homiliarum et sermonum priscorum ecclesiæ patrum, in qua euangeliorum, quæ tam in officio tempori adcommodata; quam in omnibus sacris festis toto anno in missa prout leguntur, prout in missali, decreto sacro sancti concilii tridentini restituto, habentur, expositiones plurimaque eorumdem patrum de iisdem conciones continentur, in quatuor partes digesta*, Lugduni MDLXXXVIII. fol. quatuor voluminibus. Opus hoc Cumdius colligere cœpit; post mortem autem eius Mosanus id ad finem perduxit atque in lucem emisit: ***

GALEATII FLORIMONTII *homiliæ selectæ veterum patrum græcorum latinorumque*, quas ille italice reddidit atque euulgauit Venetiis MDLV. 4. duobus voluminibus. Duo alia volumina SERAFINVS Florentinus postea adiunxit, Florentiæ MDLXXII. 4.

PETRI BLANCHOT *bibliotheca concionatoria sanctorum patrum et celebrium romanæ ecclesiæ doctorum*, Parisiis MDCXXXI.

* etiam in editione, quæ Lugduni MDXXV. prodiit, titulo hoc: *homiliæ doctorum ecclesiasticorum in euangelia dominicalia ac temporanea, vna cum sermonibus ornatissimis in vnum redactæ codicem, iussu diui Caroli magni, imperatoris semper augusti, opera et ingenio venerabilis christi professoris Alchuini, cuius eiusdem inseruntur tres libri diserti atque acuti de sacrosancta trinitate ad eumdem Carolum.*

** videantur: MABILLONIVS *veteribus analectis* p. 18. A SEELEN in *selectis litterar.* p. 252. KOEHLERVS de *bibliotheca Caroli magni* §. 6.

*** ECHARDVS *scriptor. ordin. prædicator.* tom. II. p. 324. 681.

MDCXXXI. 4. Coloniæ MDCXXXIII. 8. locupletata cum *Michaele de la Noue* Parisiis MDCXLIV. 4. tum a *Petro Pi...to*, Parisiis MDCLIV. fol.

IO. DE LOYAC *bibliotheque sacreé, ou recueil des beaux sermons et homelies des saints peres pour tous les dimanches de l' année, pour les festes de la vierge et des saints et pour les iours de caresme et des quatre temps*, Paris MDCXXXIV. 4. quinque tomis. Exhibentur patrum homiliæ, in linguam gallicam translatæ, Augustini, Origenis, Chrysostomi, Maximi, Gregorii magni atque aliorum.

CHRISTIANI DAUMII *duorum patrum veterumque ecclesiæ doctorum, qui oratione soluta scripserunt, homiliæ ac meditationes in festum natiuitatis iesu christi, saluatoris nostri*, Cygneæ MDCLXX. 8. quo opusculo continentur duæ homiliæ græcæ cum latina versione, altera Basilii magni: altera Gregorii nazianzeni; latinorum vero scriptorum duæ ac viginti.* Iam enarratæ *bibliotheca concionatoria* ad euangelia praecipue spectant. In pericopas epistolicas, diebus dominicis et festis in ecclesia receptas, simile opus ex antiquis ecclesiæ doctoribus collegit LAVRENTIVS SVRIVS atque edidit sub titulo: *conciones exegeticæ in epistolas totius anni*, Coloniæ MDLXXVI. fol. Referri et huc quodammodo potest: IO. LOPEZII *epitome sanctorum patrum per locos communes, qui ad virtutum et vitiorum tractationem et ad fidei nostræ mysteriorum expositionem pertinent, ad sacras conciones, per annum tam de tempore; quam de sanctis conficiendas*, Romæ MDXCVI. fol. quinque tomis: Venetiis et Brixiæ MDC. MDCI. Antuerpiæ MDCXIV. **

§. V.

Tempore *medio* statum vti litterarum; ita rerum ...oque christianarum miserabilem fuisse omniaque in ...gnis tenebris iacuisse, satis constat. Contemtio scri...uræ diuinæ detestabilis: ignorantia eorum, qui alios ...cere debebant: superstitio ac peruersa deum colendi ratio

* de memoratis *bibliothecis concionatoriis* plura disserit FABRICIVS *bibliotheca graeca volum.* XIII. p. 794.

** ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 550.

ratio caussæ erant, cur orationes sacræ omitterentur, salsem, si et haberentur, ad salutarem cognitionem haud quidquam adferrent: immo illam impedirent. Quæ ex ætatis huius monimentis ad historiam homiliarum illustrandam enarrari possunt, eorum præcipua capita sunt, volumen *pericoparum euangelicarum* atque *epistolicarum*, vti adpellantur, collectum atque homiliarium compositum fuisse: orta ex eo esse *postilla*: doctores temporis istius exstitisse, qui sermones sacros scriberent ac relinquerent: inter hos esse nonnullos, plerisque aliis multo meliores atque vtiliores.

Non vnius; sed diuersæ ætatis sunt *pericopæ euangelicæ* atque *epistolicæ*. Primum festis diebus certi textus euangeliorum adsignati fuerunt. Quum dies hi solemnes diuersis temporibus celebrari cœpti sunt, eam ob caussam origo quoque harum pericoparum ad diuersam ætatem referri debet. Earum, quæ diebus dominicis explicantur, pleræque iam seculo quarto ac quinto adhibitæ atque ita delectæ sunt, vt maxime materiam præberent, Arii hæresin profligandi, præsertim ex miraculis christi, quorum multa in textibus his euangelicis enarrantur. Fundamento hoc posito, pericopæ hæ a Gregorio magno vsque ad Carolum magnum in eum ordinem redactæ atque ita dispositæ sunt, vt ad formam proxime accederent, quam postea receperunt. Ipse, cuius nunc mentionem feci, Carolus magnus Paullum diaconum iussit, istas vno volumine ac debito ordine iungere. Eadem fere ratione pericopæ epistolicæ ortæ sunt. Pluribus hæc exposuit: IO. HENRICVS THAMERVS *schediasmate de origine et dignitate pericoparum, quæ euangelia et epistolæ vulgo vocantur, atque diebus dominicis, festis apostolorumque sanctorum memoriæ sacris concionibus præleguntur et explicantur*, Ienæ MDCCXVI. 4. * Quæ ad historiam speciatimque ad originem harum pericoparum pertinent, ea Thamerus erudite ac luculenter persequutus est; quum autem de dignitate earumdem non optime iudicaret ac sententiæ illorum faueret, qui existimant, pericopas istas abrogandas esse, tantum abfuit, vt omnibus se commendaret, vt a quibusdam animaduersio

* *acta erudit.* MDCCXVI. p. 596.

IVSTVS WESSELVS RVMPAEV
SIVS. *** De dignitate atque vsi
multique fuerunt, qui faterentur,
atque epistolarum non adcurate ap
optarent, vt in locum earum alii
fidei ac vitae dogmatibus substituere
tem hoc fieri posse, simul recte per
MARTINVS LVTHERVS, * IO. C
RVS, ** IO. FRIDERIC. MAYE

* in *den vnschuldigen nachrichten*, 1716.
catalogo bibliothecae theolog. p. 19.

** *vnschuldige nachrichten*, 1718. p. 536.
SCHAMELII *vindiciis euangelicis*, Lipsi.

*** in *den deutschen schriften part.* II. p

* *isagoge ad theol. vniuers. libr.* II. *cap.*

** *introduction. in lectionem noui testamen*

*** commentatione *von den immerwährend*

* *schediasmate de non temere abrogandis p*
stolarum.

IACOB. SPENERVS * atque alii. ** Mitior est horum sententia, quam illorum, qui pericopas nostras abrogandas esse, statuunt, vti præter reformatos doctores, IO. HENRICVS THAMERVS in paullo ante adducto *schediasmate de origine et dignitate pericoparum*: GOTTLIEB. RICHTERVS in *den freymuthigen vnd vnpartheyischen gedancken, was von den so genannten einfältigen predigten zu halten sey*, Freyburgi MDCCXX. 4. GOTTFRIEDVS BVCHNERVS in commentatione, cuius titulus est: *ob das immerwährende predigen vber die euangelische vnd epistolische texte in der euangelisch lutherischen kirche abzuschaffen vnd was dagegen einzufuhren sey*, Ienæ MDCCLVI. 4. Pro conseruando pericoparum vsu perpetuo singulari studio pugnarunt: CASPAR LOESCHERVS *dissertatione anticaluiniana de pericopis euangelicis et epistolicis*, Sondershusæ MDCLXVIII. et Vitembergæ MDCCXXI. IO. BENEDICTVS CARPZOVIVS *schediasmate historico-polemico de non temere abrogandis pericopis euangeliorum et epistolarum*, Helmstadii MDCCLV. et cum accessionibus MDCCLVIII. 4.

In hoc quoque tempus origo *postillorum* incidit. Vocem hanc compositam esse ex præpositione *post* et pronomine *illa*, vt significaretur, *post illa*, scilicet verba textus, legendam esse explicationem, illi subiunctam, satis notum est. Media ætate vocabulum *postilla* de expositione cuiusuis textus adhibitum quidem fuit; inprimis tamen pericoparum euangelicarum atque epistolicarum interpretationem, vti adhuc illud vsurpatur, designabat. Quum *homiliarium*, cuius antea mentionem feci, componeretur, eo homiliæ patrum collectæ ac pericopis adiunctæ sunt, quæ primum; post illas autem dictæ homiliæ legebantur. Exstat GODOFREDI WEGNERI

* variis scriptis, vti sunt: præfatio *des thätigen christenthums*: præfatio *der euangelischen glaubenslehre*: *frankfurtisches denkmal*: *theologische bedencken part.* III. p. 431. *abfertigung herrn D. Schelwigs* p. 111.

** de hac re ipse disserui in *der einleitung in die theolog. streitigkeiten der euangelisch-lutherisch. kirche part.* II. p. 548. et *part.* V p. 874. ac in præfatione ad ZENCKELII *exegetisch-homiletische zergliederung aller sonn- und festags euangelien*, Ienæ MDCCLVI. 4.

bus, a *Godfrido Hittorpio* editis,
Quædam illius homiliæ sunt etiam
miliario ac COMBEFISII *bibliot*
antea recensui:

ANSELMI cantuariensis *homi*
copas quasdam euangeliorum: *

BERNARDI *sermones de temp*
de laudibus virginis matris: in vi
natiuitate domini: in circumcision
mini: in adscensione domini: in f
sermones de sanctis, apostolis, M
Martino, Clemente: *sermones de*

PETRI ABAELARDI *sermone*
num legendi: ***

ADAMI, natione Scoti, *serm*
menti: *

ANTONII DE PADVA *sermo*
quadragesimales aliique de tempor
qui prodierunt Parisiis MDXXI. V
cesserunt alii *sermones de sanctis* in
editi ab *Antonio Pagi*, Auenione
CAESARII, monachi heisterba
nicas et festa totius anni, quas *Io*

GVILIELMI Parisiensis *sermones de tempore* et *de sanctis*, qui prodierunt separatim Parisiis MCCCCXCIV. 8. auctiores Tubingae MCCCCXCIX. 4. Lugduni MDLXVII. 8. Coloniae MDCXXIX. 4. ac multo locupletiores Parisiis MDCXXXVIII. fol. Tribuuntur tamen sermones hi GVILIELMO *Peralto* ex fide codicum:

HVBERTI; siue HVMBERTI *de Romanis sermones pro omni materia CC.* Venetiis MDCIII. 4.

THOMAE AQVINATIS *sermones pro diebus dominicis et sanctorum solemnitatibus*, Romae MDLXXI. 8. Parisiis MDLXXVIII. 8. Moguntiae MDCXVI. 8. Prodierunt etiam: *enarrationes euangeliorum dominicalium et quadragesimalium*, ex THOMAE *catena aurea* excerptae, Parisiis MDXXXVIII. 8.

BONAVENTVRAE *sermones XXIII.* in diuersa loca *hexaemeri: postilla in euangelium Ioannis: sermones de tempore et de sanctis* per totum annum: *

ALBERTI, qui *magnus* dicitur, *sermones de tempore: orationes super euangelia dominicalia totius anni: sermones de sanctis*, editi Reutlingae et Coloniae MCCCCLXXIV. fol. Moguntiae MDCXVI. 8. Cracouiae MDCXLIX. 4. item *sermones XXXII. de sacramento eucharistiae*, qui prodierunt primum sine loco atque anno: deinde Moguntiae MCCCCLXXVII. fol. et MDCXV. 8. **

IACOBI DE VORAGINE *sermones pulcerrimi de tempore per totum anni circulum*, Venetiis MDXLIV. 4. *sermones de sanctis per anni totius orbitam*, Papiae MD. Venetiis MDCII. 4.

IO. TAVLERI *predigten auf alle sonn - vnd feyertage durchs gantze iahr*, qui sermones cum aliis eius scriptis, germanice compositis, ac cum praefatione *Philippi Iacobi Speneri*, Francofurti MDCCIII. 4. prodierunt. Iam antea Tauleri conciones saepius lucem adspexerunt. Quaedam antiquiores editiones sunt rarae eaeque euulgatae Basileae MDXXI. fol. Halberstadii MDXXIII. fol Francofurti MDLXV. fol. ***

* sunt in BONAVENTVRAE *operum tom* I. II. III. quae lucem viderunt Romae ab anno MDLXXXVIII. fol. octo voluminibus.

** habentur omnes sermones hi in eius *operum tomo* XII. Lugduni MDCLI. fol.

*** VOGTII *catalog. libror. rarior.* p. 654. FREYTAGII *adparatus litterarius* p. 1085.

lucem prodierunt, ea eſt multit
vix liceat. Duo ſunt illorum ge
tur præcepta homiletica; ſiue ora
conſtant voluminibus concionum
dem magnus eſt; nec differentia
pant, mediocris, ſiue ad auctóre
ctandi animum aduertere velim
inter lutheranos; ſed etiam inter
cios fuerunt, qui compendia h
ac rationem ſermones ſacros co
explanarent. Attamen non omn
dignitatis ſunt atque vtilitatis.
tur; quædam autem vituperantu
tatem, delectationem aurium atque

Ad ſcriptorum, quibus *lutheran*
diderunt deque concionandi ratio
dinem pertinent:

MARTINI LVTHERI *anweiſu*
gefällig einzurichten ſind, quæ co
lius a me collecta atque edita e
illam adiungi poſſunt: IO. IV
weiſung, erbaulich vnd nachdrüc
Lutheri ſchriften, Francohuſæ M

PHILIPPI MELANCHTHONIS *ratio breuis sacrarum concionum tractandarum*, quæ *a quodam docto et pio rhapsodo, Philippi Melanchthonis familiari, congesta* quidem dicitur; illa tamen in Melanchthonis scriptis numeratur. * Prodiit ea quoque sub eiusdem nomine inscripta: *formula de arte concionandi et discendæ theologiæ ratio*, Londini MDLXX. 8. ** Exstat præterea: MELANCHTHONIS *dissertatio de officiis concionatoris*: ***

HIERONYMI WELLERI libellus de *modo et ratione concionandi*, Lipsiæ MDLVIII. 8. * quem *Io. Henric. Maius* breuibus notis illustrauit atque iterum edidit, Giessæ MDCCI. 8.

LVCAE BACMEISTERI *informatio simplex de modo concionandi*, Rostochii MDLXX. 8. Vitembergæ MDXCIX. 8.

ANDREAE PANGRATII; siue PANCRATII *methodus concionandi*, Vitembergæ MDLXXI. MDLXXIV. MDXCIV. 8.

LVCAE OSIANDRI libellus de *ratione concionandi*, Tubingæ MDLXXXII. MDLXXXVIII. MDXCVI. 8. **

IACOBI MATTHIAE *concionandi ratio et caussa eloquentiæ*, Basileæ MDLXXXIX. 4. tribus tomis:

IACOBI ANDREAE *methodus concionandi*, a *Polycarpo Lysero* edita, Francofurti MDXCV. 8.

AEGIDII HVNNII *methodus concionandi*, *præceptis et exemplis dominicalium quorumdam euangeliorum comprehensa*, Vitembergæ MDXCV. MDXCVI. MDCLIX. 8. *** quæ ob præcepta pariter ac exempla laudatur: *

CHRISTOPHORI SCHLEVPNERI liber de *quadruplici methodo concionandi*, qui sæpe in lucem prodiit, Lipsiæ MDCVIII. MDCX. MDCXIII. MDCXVII. MDCXXII. 8.

FRIDER. BALDVINI *idea dispositionum biblicarum, qua ratio tractandi textus biblicos in concionibus ad populum præceptis et exemplis monstratur*, Vitembergæ MDCXXIII. 8.

* est in eius *operum part.* II. p. 7.
** vide: *catalogum bibliothecæ bodleianæ part.* I. p. 447.
*** *part.* II. *operum* p. 30.
* est in eiusdem *operum latinor. section.* IV. p. 139.
** FABRICII *historia bibliothecæ part.* VI. p. 387.
*** exstat etiam in eius *operum latinor. tomo* III. p. 1024.
* REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 601.

NICOLAI REBHANI *concionator, quomodo comparatus esse quaque ratione conciones suas instituere debeat, vt ecclesiam christi adificet, consilium, certis regulis et monitionibus comprehensum*, Ienæ MDCXXV. 8. Ex quo liber hic in lucem prodierat, adquisiuit ille sibi non mediocrem existimationem multumque cum ob præcepta; tum ob exempla, eo comprehensa, se commendauit: *

IO. HVLSEMANNI *oratoria ecclesiastica*, Vitembergæ MDCXXXIII. 8. *methodus concionandi*, vna cum eiusdem *methodo studii theologici:* IO. FOERSTERI *methodis concionandi XXVI.* LEONARD. HVTTERI et IO. FOERSTERI *consilio de studio theologico* ac BALTHASAR. MEISNERI *instructione de lectione biblica*, Vitembergæ MDCXXXVIII. MDCXLVIII. MDCLVII. MDCLXVII. MDCLXXI. 8. præter quas editiones et aliæ memorantur. Colligendum est ex magno earum numero, probasse se *methodum* hanc eruditis viris, speciatim sanctiorum litterarum studiosis. Quæ et Hulsemannus præcepit, illa solida sunt ac salutaria: **

MATTH. LVNGWITII *methodus concionandi*, Lipsiæ MDCXLI. 8.

LEVINI POVCHENII *methodus concionandi*, Regiomonte MDCXLVII. 8.

IO. BENEDICTI CARPZOVII *hodegeticum, breuibus aphorismis olim pro collegio concionatorio conceptum et nunc reuisum*, Lipsiæ MDCLVI. MDCLXVII. 8. locupletatum IO. BENEDICTI CARPZOVII, iunioris, *breui admonitione de concionum dispositione dispositionumque variatione*, ibidem MDCLXXXIX. MDCXCV. 8. qui liber multum laudatur; nec sine iure. Quæ ad rectam vtilemque rationem sermonis sacri pertinent, ea inprimis auctor distincte tradit atque illustrat: ***

IO. HENRICI VRSINI *ecclesiastes; siue de sacris concionibus*, Francofurti MDCLIX. 8. eiusdem *sacrarum concio-*

num

* *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1733. p. 570. LILIENTHALII *fortgesetzte theologische bibliothec* p. 819. REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 601.

** REIMMANNI *catalogus bibliothec. theol.* p. 602. eiusdem *accessiones ad catalogum* hunc p. 434.

*** REIMMANNI *catalogus bibliothec. theolog.* p. 604.

num iuxta diuerſas tractandi methodos paradigmata, ibidem eodemque anno 8.

HENRICI MVLLERI *orator eccleſiaſticus*, Roſtochii MDCLIV. MDCLIX. MDCLXX. 8.

CHRISTIANI CHEMNITII *methodus concionandi*; *ſiue rhetorica eccleſiaſtica*, Ienæ MDCLVIII. MDCLXVI. 8. *

PETRI ERNEST. TWEBOMII *idea boni concionatoris*, Vitembergæ MDCLX. 8.

IO. BOTSACCI *introductio in artem tractandi diuinos ſermones*, Lipſiæ MDCLXV. 12.

IO. OLEARII *oratoria eccleſiaſtica, methodice adornata, regulis, obſeruationibus atque exemplis neceſſariis illuſtrata et ad praxin, reſpectu vniuerſæ functionis eccleſiaſticæ; inprimis vero ad explicationem textuum euangelicorum ordinariorum adcommodata*, Halæ MDCLXV. 8. qua multa continentur, a principali argumento pertractato aliena: **

MELCHIORIS ZEIDLERI *rhetorica eccleſiaſtica*, Regiomonte MDCLXXII. 8. ac MDCCIV. 4. quæ editio *diſcurſu in* eamdem *rhetoricam* aucta eſt. Auctor maxime Ariſtotelis præcepta rhetoricæ ad orationes ſacras formandas commendat: ***

SEBASTIANI GOEBELII *methodologia homiletica*, Lipſiæ MDCLXXII. 8. liber, vbi multa habentur, quæ ex aliis generis huius ſcriptis diligenter collecta ſunt: *

IO. GVIL. BAIERI *compendium theologiæ homileticæ, in quo de genuina illius ſcientiæ; aut artis natura; ſiue indole, in diuerſis concionum formis; ſeu methodis obſeruanda inprimis diſſeritur*, Ienæ MDCLXXVII. quod compendium breue quidem eſt; ita tamen conſcriptum, vt capita artis homileticæ præcipua diſtincte ac perſpicue exhibeat:

ANDR. KVNADI *hypomnemata, methodo concionandi ſubſeruientia*, Dresdæ MDCLXXVII. 8. ac cum IO. ANDREAE KVNADI, filii, *paralipomenis*, ibidem MDCLXXXIII. 8.

* FABRICII *hiſtoria bibliothecæ part.* VI. p. 493.

** REIMMANNI *catalogus bibliothec. theologic.* p. 603.

*** LILIENTHALII *fortgeſezte theolog. bibliothec* p. 794.

* REIMMANNVS *catalog. biblioth. theol.* p. 604.

qualis ſit methodus concionanc

CHRISTOPHORI WEISSI

Ienæ MDCCIV. 12.

IO. FRIDERICI BAVCHII

vber die euangelia, Ienæ MDCC

ibidem MDCCVI. 8. quorum

Gœzium maxime ſectatus eſt hui

oſtendere ac commendare voluit

præcepta; quam per exempla:

IO. GOTTLOBII PFEIFFI

ca, in vſum ſuorum auditorum t

tionibus priuatis enodatius ex

MDCCXXIII. 12. quæ compend

GEORGII CHRISTOPH. EI

neuer kirchenredner, Ienæ MDC

CHRISTIANI STOCKII *in*

fieri poteſt, perſpicuitate tradente

nes, multis illuſtratæ exemplis, Iena

res ibidem MDCCXIII. 8. MDCCXX

tionum variarum. Liber eſt, qu

IOACHIMI LANGII *orator*

cæ vanitate repurgata, qua, præ

fidelitate, præter methodum public

multum se commendasse, tot eius editiones monstrant. Prodiit ille Lipsiae MDCXCII. MDCXCV. MDCCIV. MDCCVIII. MDCCXII. 12. Iure iste optimis compendiis homileticis adnumeratur:

HENRICI TOEPFERI *aphorismi homiletici*, Vitembergae MDCXCV. 8.

GOTTFRIEDI STEINBRECHERI *concionator theoretico-philologico practicus*, Lipsiae MDCXCVI. 8. MDCCX. 8. Titulum et habet liber hic: *leipziger predigerkunst*, quum auctor artem concionandi monstrare voluit, quam lipsienses verbi diuini ministri adhibeant:

CHRISTIANI VIWEGII *theologia concionatoria*, Lipsiae MDCXCVI. 8. qui maxime Carpzouium sequitur:

CHRISTIANI KRVMHOLTZII *compendium homileticum, in quo resolutio, dispositio et variatio textuum biblicorum, cum ceteris requisitis, breuiter monstratur et per exempla declaratur*, Lipsiae MDCXCIX. 8.

ANONYMI *praecepta homiletica, in quibus non tantum optima, quae in aliis sunt homiletis, seliguntur; sed et plurima noua, maxime quoad modos amplificandi reales, adduntur; omnia autem ex fundamentis suis solide atque perspicue deducuntur, denique exemplis etiam illustrantur*, Lipsiae MDCC. 8. Libellus hic longiorem quidem titulum praefert; non multa autem eo continentur, quae singularis sunt vtilitatis:

PAVLLI ANTONII *elementa homiletica*, Halae MDCC. 8. MDCCVII. 8.

GEORGII GOEZII *rhetorica ecclesiastica, in vsum priuatae institutionis concinnata. Accessit manipulus dispositionum*, Ienae MDCCI. 8.

CHRISTIANI SCRIVERI *methodus concionandi*, Magdeburgi MDCCI. 8. quam *Io. Iacobus Wolfius* post mortem auctoris collegit atque edidit; perbreuis autem illa est atque aliquot tantum plagulis constat: *

ANDREAE ADAMI HOCHSTETTERI commentatio de *recta concionandi textumque sacrum cum exponendi; tum adplicandi ratione*, Tubingae MDCCI. 8. quam ille sine nomine suo ac sine loci indicio iuris publici fecit:

* *vnschuldige nachrichten*, 1701. p. 397.

ctiorem pertinent. Dignus igitur iste est, qui præ aliis argumenti huius scriptis legatur: *

IO. ANDREAE SCHMIDII *compendium theologiæ homileticæ, in priuatis lectionibus perpetua exemplorum praxi illustrandum*, Helmstadii MDCCVIII. et MDCCXIX. 8. quod compendium ob breuitatem, ordinem, perspicuitatem laudandum est:

ZACHARIAE GRAPII *orator ecclesiasticus, quinque imperatiuis homileticis lipsiensibus instructus*, Rostochii MDCCIX. 8. quo libello imperatiuus primus est: *lege:* secundus: *intelligere stude:* tertius: *dispone:* quartus: *conscribe* ac quintus: *habe.* Dicuntur imperatiui hi *lipsienses*, quia auctor in iis explicandis maxime theologos lipsienses, Hulsemannum, Carpzouium, Riuinum, Wernerum atque alios sequutus est:

Oratoria sacra; siue collegium pastorale, sacrum oratorem sufficienter instruens, MDCCIX. 8. quæ auctoris nomen haud quidem præfert; illum autem GOTTLOB. FRIDERIC. SELIGMANNVM esse, ex præfatione patet. Explicatur non solum ratio sermones sacros conscribendi ac recitandi; sed etiam de aliis officii ecclesiastici partibus agitur:

IO. FRIDERICI HEINII *via in suggestum; siue breuis manuductio ad modum, orationes elaborandi sacras, secundum methodum thematicam, per omnia capita omnesque partes variis illustrata exemplis*, Francofurti MDCCXI. 8.

CHRISTIANI FRIDERICI KRAVSII *methodus concionandi porismatica; oder kurtze anweisung, wie die göttlichen predigten durch die aus dem texte gezogene porismata erbaulich können eingerichtet werden*, Francofurti MDCCXIII. 8. quod scriptum non ad vniuersam artem homileticam; sed ad partem tantum eius spectat:

Index homileticus succincta methodo; oder homiletischer wegweiser, die leipziger prediger methode in kurtzen gründlich zu fassen, darinn von der resolution, disposition und elaboration der biblischen texte ordentlich, klar und deutlich gehandelt wird, Quedlinburgi MDCCXIV. MDCCXXII. 8.

IO.

* *iournal des sauans* MDCCVIII. *april.* p. 55. *vnschuldige nachrichten*, 1708. p. 853. LILIENTHALII *fortgesetzte theologische bibliothec* p. 822.

minus autem adcurate; sed deprauate ac
et caussa fuit, cur Lœscherus ipse ad lib
dandum atque augendum manus admouer
ducta inscriptione iuris publici faceret.
hoc optimis compendiis homileticis adnu

ION. CONRADI SCHRAMMII *colle*
Helmstadii MDCCXXII. 4.

FRID. ANDREAE HALLBAVERI
zur klugheit, *erbaulich zu predigen*, *zu ca*
dere geistliche reden zu halten, Ienæ MDCC
MDCCXXVIII. 8. ac sæpius. Multa repreh
in libris homileticis tradi quæque ab orato
solent, non fine caussa, ipseque præscribit
riter atque vtiles. Eam ob rem liber hic
existimationem sibi conciliauit. Præfati
pædantismo homiletico: *

MARTINI CHLADENII *institutiones*
bergæ MDCCXXIV. 8. quæ virtutibus b
commendant, iisque breuitatis, perspicui
nis. Quæ auctor tradit, præcepta exempli

---

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen.* 1

LEONHARDI BOHNERI *breuiarium theologiae homileticae purioris, methodo tabulari legitimis vbique constitutis limitibus eoque seruato ordine, qui naturalis est et vnum ex altero rite deducit, in vsum quam maxime priuatum ita compendiosissime adornatum*, Noribergae MDCCXXV. fol. quod opusculum est aliquot plagularum:

CHRISTIANI NEVDECKERI *versuch einer anweisung zur meditatio homiletica, vermittelst welcher der in einer ieden stelle heiliger schrift bereits gefundene wahre verstand auf eine ganz deutliche vnd leichte art, durch häufige, ordentlicher weise daraus fliessende schlüsse gehörig zur erbauung angewendet werden kan*, Ienae MDCCXXVI. 8. Praemissa est *Friderici Andreae Hallbaueri* praefatio. Liber hic, non contemnendus, partem tantum eorum, quae de oratoria ecclesiastica tradi solent, illustrat, vti inscriptio eius ostendit: *

ROMANI TELLERI *demonstrationes homiletico - theologicae*, Lipsiae MDCCXXVIII. 8. qui libellus breue compendium homileticum exhibet auctorque agit de materiarum inuentione: de dispositione: de iis, quae in sermone sacro dispositioni praemitti solent: de vsibus atque adplicatione: de externis in suggestu oratorem decentibus. Exempla, quibus alii regulas suas illustrant, omissa sunt. ** Idem opusculum locupletatum denuo litteris descriptum est ac sub titulo prodiit: *institutiones theologiae homileticae, methodo, scientiis sacris digna, adornatae*, cum STEPHANI GAVSSENI dissertatione de *ratione concionandi*, notis quibusdam illustrata, Lipsiae MDCCXLI. 8. ***

IO. ZACHARIAE HILLIGERI *rhetorica ecclesiastica*, Vitembergae MDCCXXIX. 8.

HENRICI FRIDERIC. REISCHAVERI *vernunft-vnd schriftmäsige gedancken vnd regeln von der geistlichen beredsamkeit*, Lemgouiae MDCCXLIV. 8. eiusdem *gedancken von der vorsichtigkeit eines geistlichen redners*, ibidem MDCCXLV. 8.

IO. IACOBI RAMBACHII *erläuterung vber die praecepta homiletica, von dem auctore zu vnterschiedenen malen vorgetragen*

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1727. p. 337.
** *ibidem* 1729. p. 612.
*** *acta eruditor.* MDCCXLII. p. 478.

IO. ZACHARIAE HILLIGE
poris spatio, Vitembergæ MDCCX

HENRICI GOTTLOB. FLE
oratoriæ sacra et profana, Vitemb

CASP. LOESCHERI *scylla*
Vitembergæ MDCXCIV.

RVD. FR. DE WICHMANS
tore, sermonem sacrum sale prud
MDCCXLIII.

IO. GVIL. BERGERI de *co*
Vitembergæ MDCCXVII.

L. GEBAVERI de *corporis el*
bergæ MDCCIII.

IO. ERNESTI SCHVBERTI
tionibus sacris, Ienæ MDCCXLI.

IO. OLEARII de *correptio*
MDCLXXXIX. Præter dissertat
has, sunt alia similis argument
referri possunt, vti: PETRI RV
pro addiscenda concionandi method
PAVLLI ANTONII *monita bon*
4. IO. CHR. KLEMMII *centu*
rum, Tubingæ MDCCXLV. In p

lichen predigen, vornemlich zum gebrauch academischer vorlesungen herausgegeben, Goettingae MDCCLVII. 8. quod elegans est compendium, non sine vtilitate legendum:

CHRISTOPHORI TIMOTHEI SEIDELII *anweisung zum erbaulichen predigen*, Helmstadii MDCCLVIII. 8. quem librum post auctoris mortem *Conradus Nahnmacherus* iuris publici fecit: *

GVIL. ABR. TELLERI *kurtzer entwurf von der gantzen pflicht eines predigers bey dem vortrage der religion*, Lipsiae MDCCLXIII. 8.

IO. LAVRENTII MOSHEMII *anweisung, erbaulich zu predigen*, Erlangae MDCCLXIII. 8. quem librum, laude dignum, post auctoris mortem *Christian. Ernest. von Windheim* iuris publici fecit. **

§. VII.

Iam memoratis compendiis oratoriae ecclesiasticae ea scripta adiungenda sunt, quibus de virtutibus concionum: de recta optimaque earum methodo: de earumdem mensura similibusque argumentis generatim exponitur. Constant illa disputationibus academicis, commentationibus, opusculis, lingua vel latina; vel germanica editis. Nec solum separatim ista in lucem prodierunt; sed exstiterunt quoque, qui nonnulla eorum vno volumine iungerent atque ad publicum transferrent vsum. Inter generis huius dissertationes ac commentationes, quae latine lucem adspexerunt, locum tenent:

IO. CHRIST. SCHWEDLERI *quantum oratoria iuuet ecclesiasten*, Lipsiae MDCXCIX.

IO. FECHTII de *praecipuis oratoris sacri in perorando virtutibus*, Rostochii MDCC.

ZACHARIAE GRAPII de *concionibus artificiosis et alamodicis*, Rostochii MDCCIV.

IVSTI CHRISTOPHORI BOEHMERI *idea eloquentiae sacrae*, Helmstadii MDCCVIII.

CHRISTOPH. MATTH. PFAFFII de *recta theologiae homiletica conformatione*, Tubingae MDCCXXX.

FR.

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* XII. p. 718.
** *theologische berichte von neuen büchern und schriften volum.* I. p. 227.

FR. GVIL. IAHRII de *oratore sacro*, Vitemb MDCCXXXII. ac de *caussis corruptae eloquentiae sacrae*, ibid MDCCXXXIII.

IO. MATTHIAE GESNERI de *oratore sacro*, Goetti MDCCXLVIII.

IOACH. LANGII de *iusta concionum mensura*, H MDCCXXIX. ac de *concionum forma, ad aedificationis* [...] *curatius componenda*, ibidem MDCCXXX. *

IO. ZACHARIAE HILLIGERI de *iusto concionum* [...] *poris spatio*, Vitembergae MDCCXXXIV.

HENRICI GOTTLOB. FLEISCHERI de *concordi*[...] *oratoria sacra et profana*, Vitembergae MDCCX.

CASP. LOESCHERI *scylla et charybdis concion*[...] Vitembergae MDCXCIV.

RVD. FR. DE WICHMANSHAVSEN de *theologo* [...] *tore, sermonem sacrum sale prudentiae condiente*, To[...] MDCCXLIII.

IO. GVIL. BERGERI de *concionum sacrarum* [...] Vitembergae MDCCXVII.

L. GEBAVERI de *corporis eloquentia in suggestu*, Vite bergae MDCCIII.

IO. ERNESTI SCHVBERTI de *abusu philosophiae in* [...] *tionibus sacris*, Ienae MDCCXLI.

IO. OLEARII de *correptione concionatoria*, Lip[...] MDCLXXXIX. Praeter dissertationes ac commentatio[...] has, sunt alia similis argumenti scripta, quae itidem [...] referri possunt, vti: PETRI RVDBECKII *commonitor*[...] *pro addiscenda concionandi methodo*, Vpsaliae MDCLXXXIX. PAVLLI ANTONII *monita homiletica*, Halae MDCC[...] 4. IO. CHR. KLEMMII *centuria monitorum homileti*[...] *rum*, Tubingae MDCCXLV. In primis locum hunc adsig[...] re libet: ADAMI RECHENBERGII libro de *prudentia* [...] *decoro, ecclesiasten in suggestu decente*, Lipsiae MDCCXV. [...]

* dissertationes has auctor adiecit operi suo: *mosaisches liecht und rech*[...] p. 1190. Prior de *concionum mensura*, germanice reddita, exstat [...] libello, a me edito atque inscripto: *samlung kleiner schriften von* [...] *gottgefälligen art zu predigen* p. 125.

vbi non ſolum generatim de prudentia oratoris eccleſiaſtici agitur; ſed de ea quoque ſpeciatim, quæ de ſingulis partibus orationis ſacræ regulas præſcribit: * IO. ABR. KROMAYERI *inſtructioni de elencho morali homiletico*, Erfordiæ MDCCXXII. 8. ** GEORGII NITSCHII duobus ſcriptis, quorum alterum titulum præfert: *myſta feruidus; ſeu diſquiſitio theologica de zelo, quo miniſter eccleſiæ in ſuo calere debet officio*, Guelpherbyti MDCCVIII. 4. alterum: *myſta in pulpito ſimplex; ſeu de ſimplicitate, quam eccleſiaſticus præſul ſollicite obſeruare debet*, ibidem MDCCXVI. 4. *** Quodammodo et illi huc referri poſſunt, qui quum de prudentia paſtorali commentati ſunt, de ea quoque prudentiæ huius parte expoſuerunt, quæ ad conciones conſcribendas atque habendas ſpectat. Notitiam iſtorum alibi * ſuppeditaui. Nec prætermittendum eſſe exiſtimo: IO. FRIDERICI MAYERI *muſeum miniſtri eccleſiæ, hoc eſt, inſtructionem omnimodam et abſolutiſſimam ſymmiſtæ euangelici, quoad omnia et ſingula ſacri miniſterii munia, pro conſcientia dextre obeunda, præceptis et exemplis adornatum*, duobus voluminibus, quorum prius Lipſiæ MDCXC. MDCXCVI. MDCCIII. poſterius ibidem MDCCXVIII. 4. lucem vidit. Opus enim hoc ita compoſitum eſt, vt præcipue illis adiumenta præbeat, qui in concionibus ſuis ornamenta oratoria monſtrare volunt, quæ Mayerus atque alii iſtius temporis vſurpabant. Poſterior illius tomus complectitur tantum ſermones ſacros atque opuſcula nonnulla, antea ſeparatim edita. ** Quales latinæ commentationes de forma ac ratione concionum deque aliis elo-

* *iournal des ſauans* MDCCXVII. *decembr.* p. 688. *neue hälliſche bibliothec volum.* IV. p. 387. *vnſchuldige nachrichten*, 1715. p. 912. LILIENTHALII *fortgeſezte theol. bibliothec* p. 822.

** *ſamlung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1722. p. 610.

*** LILIENTHALII *fortgeſezte theolog. bibliothec* p. 797. *vnſchuldige nachrichten*, 1716. p. 1049.

* *bibliothecæ* huius *tomo* II. p. 1162.

** *acta eruditor.* MDCXC. p. 478. *vnſchuldige nachrichten*, 1719. p. 450. LILIENTHALII *fortgeſezte theolog. bibliothec* p. 793.

eloquentiæ ſacræ vniuerſæ argumentis in lucem prod
tales etiam exſtant, lingua germanica conſcriptæ. Su

IO. HENRICI HORBII *rechte methode erbau predigen*, MDCCXVII. 4.

GOTTL. RICHTERI *gedancken von der ſo ge einfältigen art zu predigen*, MDCCXX. 4. *

IO. FRANCISCI BVDDEI *erbauliche gedanck predigten*, Ienæ MDCCXXIV. 4. **

AVGVSTI HERMANNI FRANCKII *ſendſchrei erbaulichen predigen; oder von der frage: wie ein lehrer, der gern ſeine predigten zur gewinnung und er ſeiner zuhörer immer weislicher einrichten und ihne ſtum immer beſſer verkundigen und vor die augen mahl te, die ſache anzugreiſen habe, daſs er denſelbigen ſe guten zweck erreichen möge*, Halæ MDCCXXV. MDCCXXVIII. 12. quæ epiſtola in linguam anglican uerſa atque in lucem edita eſt, Londini MDCCXXXVI

IO. IVSTI VON EINEM *anweiſung, erbaulich un drucklich zu predigen, aus Lutheri ſchriften*, Fran MDCCXXVII. 8. cuius ſcripti iam antea mentionem f

IO. CHR. SCHINMEIERI *anweiſung erbaulich z digen*, Stettini MDCCXXXVI. 8.

IO. TOBIAE GVTBIERII *wahre beſchaffenheit geiſtlichen redners*, Dresdæ MDCCXXXVIII. 4.

IO. DAVID. KVTTNERI *grundliche abbandlun der beſten art zu predigen*, Lipſiæ MDCCXLI. 8.

IO. DITTMANNI SCHMITZERI *pflicht kurz zu gen*, Brandenburgi MDCCLXIV. 8.

Præter ſcripta hæc, ea a me commemoranda ſunt, de methodo concionandi philoſophica ac mathematica

* *ſamlung von alten und neuen theologiſch. ſachen*, 1720. p. 1

** commentatio hæc translata eſt in opuſculum, quod ſub *ſamlung kleiner ſchriften von der gottgefälligen art zu predige* di, p. 61.

*** exſtat epiſtola hæc in iam dicto opuſculo p. 45. et in *pr ne*, quæ præmiſſa eſt FRANCKII *predigten uber die ſonn und epiſteln*, Halæ MDCCXXVI. 4.

samkeit derer geistlichen redner, mit verschiedenen ungen, Lemgouiæ ab anno MDCCXLI. ad annum VII. 8. quatuor partibus. Præter alia, opere hoc ur: ANONYMI *beweis, daß die deutsche sprache schaften besitze, die zur geistlichen beredsamkeit erwerden:* ZVR LINDEN *rede, daß die wahre beredim heiligen reden nothwendig:* WOOGII *woher es daß manche die beredsamkeit nicht auf der cantzel ollen:* HALLBAVERI *abhandlung von der homiletianterey:* KRAFTII *gedancken von dem, was im erbaulich ist:* REINBECKII *vnterricht, wie eine digt abzufassen:* CAPPELMANNI *gedancken vber hler in ansehung der beweis vnd bewegungsgrunde in lichen redekunst:* STEINII *gedancken von der geistredsamkeit:* DEYLINGII *abhandlung von der phi- sinnreichen art zu predigen, ob sie vberzeugend ulich sey:* MOSHEMII *gedancken von den pflichten lichen redners:* STEINBÖHMERI *abhandlung von ben einer guten predigt:* REISCHAVERI *gedancken vorsichtigkeit eines geistlichen redners:* WALCHII *ng von dem verderbten vnd gesunden geschmack in g der predigten:* STEINII *abhandlung von den regeistlichen beredsamkeit:* CAPPELMANNI *gedanden leichenpredigten:* HALLBAVERI *abhandlung verwerflichen predigern; oder wäschern.* * Eiusdem est liber, quem ipse collegi ac iuris publici feci, sub *samlung kleiner schriften von der gottgefälligen art zu en*, Ienæ MDCCXLVII. 8. Quæ coniunctim exhibentur, sunt: LVTHERI *anweisung, wie die predigten gott- einzurichten:* HENRICI MVLLERI *betrachtungen veglichen vnd einfältigen predigten:* SPENERI *regeln, sich selbst in ansehung der predigten vorgeschrieben:* m *verschiedene anmerckungen von mancherley nöthigen , die bey einer predigt zu beobachten sind:* FRANCKII *reiben von erbaulichen predigen:* BVDDEI *erbaulidancken von predigten:* PRITII *gedancken von erbaulichen*

---

ichten von den neuesten theolog. büchern. volum. IV. p. 244. *vo- II.* p. 635. KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* II. p. 392.

s: * quarta: *von den vnerkannten sünden der* r: ** quinta: *von den moralischen predigten*: ***

§. VIII.

li fuerunt lutherani, qui de ratione, con- formandi, exponerent hancque in rem ii monimenta, quemadmodum antea mon- ſum publicum transferrent; ſed *reformati* idem argumentum illuſtrandum ſtudia ſua atque itidem compendia homiletica euul- ierſa illa ſunt diſcrepantque inter ſe cum lucem adſpexerunt; tum vtilitate, quando pectanda. Inter *pontificis romani adſectato-* titerunt, qui inter ſcriptores generis huius cerent.

ptis orationum ſacrarum componendis *reforma-* operam ſuam collocaſſe, ſcripta eorum, quorum ſequitur, ſatis comprobant:

E HYPERII *de formandis concionibus ſacris*; *retatione ſcripturarum populari libri II.* Tremo- Marpurgi MDLXII. Baſileæ MDLXXIII. 8. Ad- *ciones diuinorum vatum et apoſtolorum*, ex in- Sebaſtiani Caſtalionis, quibus ſingula genera ſacrarum illuſtrantur:

EPPERI *ars habendi et audiendi conciones ſa-* MDXCVIII. 8. Herbornæ MDCXVII. 8.

I SOHNII *tractatus de interpretatione eccle- de formandis concionibus*, ac *de ratione tractan- ionum popularium*, Antuerpiæ MDC. 8.

LOMAEI KECKERMANNI *rhetorica eccleſia- rtis*, *formandi et habendi conciones ſacras, libri ee adornati per præcepta et explicationes*, Hano- . *

i STERNII *heilige reden*, Ienæ MDCCLI. 8.
d BVCHNERI *erklär- vnd anwendung der ſonn vnd lien*, Ienæ MDCCLII. 4.
ERII *gottgeheiligten amtsreden*, Ienæ MDCCLIII.
ſyſtematis ſyſtematum tomo I. p. 1297.

GVIL. PERKINSI liber de *sacra et* 1 *ratione*, Basileæ MDCII. 8. *

MATTHAEI SVTCLIVII liber de *con lum et de sacra scripturæ pro auditorum* Londini MDCII. 8.

AMANDI POLANI A POLANSDORI *cionum sacrarum methodo*, Basileæ MDCIV.

ABR. SCVLTETI *axiomata concionan* uiæ MDCXIX. 8.

LVDOVICI CROCII *orator eccl* MDCXXIV. 8.

GVIL. BVCANI *ecclesiastes; seu nandi*, Grœningæ MDCXLV. 8.

GVIL. CHAPPELLI *methodus conc* MDCXLVIII. 8. anglice sub titulo: *the p and method of preaching*, ibidem MDCLV editiones sunt aliæ, latinæ atque anglicæ. ctoris nomen præferunt:

IO. WILKINSII *ecclesiastes, or a d the gift of preaching*, qui liber vna cum *on the gift of prayer*, primam lucem vidit 8. ac postea denuo litteris descriptus est, i MDCXCIV. MDCCIV. 8. ac sæpius, quum adduxi, editio est octaua. ** Translatus germanicam, interprete *Henrico Ittersbagi* sub titulo: *candidatus ministerii litteratus*; *prediger candidat, das ist, Iohn Wilkins discours von der gabe zu predigen, darin englische prediger methode vnd gantze theol richten von den vbersetzungen, concordanz bibel grundlich vorgetragen wird, mit der*

---

* exstat in eius *operibus*, quæ Geneuæ MDCXI, p. 167. Anglice quoque eiusdem *opera* lucem tabrigiæ ab anno MDCI. et Londini MDCIII.

** WOOD *Athen oxoniens. volum.* II. p. 506. 1 *res tom.* IV. p. 118. BERNARDI *nouuelles de l* MDCCVI. *ianuar.* p. 86.

leich gestellet, Lipsiae MDCCXVIII. 8. * Librum *ersbagenius* non solum germanice reddidit; sed etiam ustrauit ac copiosiorem adiecit indicem, quo notitia ctis auctoribus suppeditatur. Ipsum Wilkinsii scri-ultra complectitur, quae lectione digna sunt specia-adparatum praebet litterarium, ac quamuis id non diligentia atque adcuratione collectum sit; merito ta-homileticae studiosis commendatur. Sunt ibi prae-aeclara atque vtilia:

HENRICI BISTERFELDI *ars concionandi*, Lugduni um MDCLIV. 8.

HOORNBEEKII libellus de *ratione concionandi*, ti MDCLIX. MDCLXXXII. Francofurti MDCCIII. 12.

RIST. LVTHARDI *ars concionandi*, Bernae IV. 12.

OVICI WOLZOGEN *orator sacer; siue de ratione con-li artis praeceptiones. Accessit eiusdem oratoris idea, m schola priuatae adcommodata*, Vltraiecti MDCLXXI. 8. on singularis dignitatis atque vtilitatis. Quum auctor est in regulis praescribendis, non breuiorem, vti fe-isset; sed longiorem difficilioremque viam ad eloquen-acram ostendit. Id facile perspiciendum est, si quis tum legere velit, quae de pronuntiatione tradita sunt:

EPHANI GAVSSENI commentatio de *ratione concio-* quae elegans ac lectione digna est. Vberius auctor it, quid in oratione sacra sectandum: quid deuitandum Qui voluntatem diuinam publice interpretari velit, ab ixime pietatem requirit: speciatim vt fidem faciat: vt at atque inflammet vtque delectet auditores: **

hildige nachrichten, 1718. p. 905. *hällische abgesonderte biblio-*ære. IX. p. 836. vbi quum Iretshagenius in varias reprehen-s incidit, defendit ille se in *praefatione* ad interpretationem anicam STANHOPII *concionum*, Lipsiae MDCCXXII. 8.

nmentatio haec est in eius *dissertationibus theologicis*, p. 137. nis, quae cum *Rambachii* praefatione Halae MDCCXXVII. 8. n adspexit; antea autem *dissertationes* istae prodierunt non so-primum Salmurii; sed etiam postea Vltraiecti MDCLXXVIII. elodami MDCXCVII. Cassellis MDCXCVII. Francofurti CVII.

GVIL. PERKINSI liber de *sacra et vnica conci ratione*, Basileæ MDCII. 8. *

MATTHAEI SVTCLIVII liber de *concionibus ad lum et de sacræ scripturæ pro auditorum captu trac* Londini MDCII. 8.

AMANDI POLANI A POLANSDORF *institutio cionum sacrarum methodo*, Basileæ MDCIV. 8.

ABR. SCVLTETI *axiomata concionandi practica*, uiæ MDCXIX. 8.

LVDOVICI CROCII *orator ecclesiasticus*, MDCXXIV. 8.

GVIL. BVCANI *ecclesiastes; seu methodus nandi*, Grœningæ MDCXLV. 8.

GVIL. CHAPPELLI *methodus concionandi*, I MDCXLVIII. 8. anglice sub titulo: *the preacher, or* *and method of preaching*, ibidem MDCLVI. 12. præt editiones sunt aliæ, latinæ atque anglicæ. Non omi ctoris nomen præferunt:

IO. WILKINSII *ecclesiastes, or a discourse con the gift of preaching*, qui liber vna cum eiusdem *d on the gift of prayer*, primam lucem vidit Londini M 8. ac postea denuo litteris descriptus est, ibidem MDC MDCXCIV. MDCCIV. 8. ac sæpius, quum quam vltin adduxi, editio est octaua. ** Translatus iste est in li germanicam, interprete *Henrico Ittershagenio*, atque sub titulo: *candidatus ministerii litteratus; oder der g prediger candidat, das ist, Iohn Wilkins ecclesiastes discours von der gabe zu predigen, darinnen vberha englische prediger methode vnd gantze theologie, nebst richten von den vbersetzungen, concordanzen, auslege bibel grundlich vorgetragen wird, mit der sæchsischen*

* exstat in eius *operibus*, quæ Geneuæ MDCXI. latine pro p. 167. Anglice quoque eiusdem *opera* lucem adspexerun tabrigiæ ab anno MDCI. et Londini MDCIII.

** WOOD *Athen oxoniens. volum.* II. p. 506. NICERONII *res tom.* IV. p. 118. BERNARDI *nouuelles de la republiqu. d* MDCCVI. *ianuar.* p. 86.

in vergleich gestellet, Lipsiæ MDCCXVIII. 8. * Librum hunc *Ittershagenius* non solum germanice reddidit; sed etiam notis illustrauit ac copiosiorem adiecit indicem, quo notitia de adductis auctoribus suppeditatur. Ipsum Wilkinsii scriptum multa complectitur, quæ lectione digna sunt speciatimque adparatum præbet litterarium, ac quamuis id non debita diligentia atque adcuratione collectum sit; merito tamen rei homileticæ studiosis commendatur. Sunt ibi præcepta præclara atque vtilia:

IO. HENRICI BISTERFELDI *ars concionandi*, Lugduni Batauorum MDCLIV. 8.

IO. HOORNBEEKII libellus de *ratione concionandi*, Vltraiecti MDCLIX. MDCLXXXII. Francofurti MDCCIII. 12.

CHRIST. LVTHARDI *ars concionandi*, Bernæ MDCLXIV. 12.

LVDOVICI WOLZOGEN *orator sacer; siue de ratione concionandi artis praeceptiones. Accessit eiusdem oratoris idea, ad vsum scholæ priuatæ adcommodata*, Vltraiecti MDCLXXI. 8. liber non singularis dignitatis atque vtilitatis. Quum auctor nimius est in regulis præscribendis, non breuiorem, vti fieri potuisset; sed longiorem difficilioremque viam ad eloquentiam sacram ostendit. Id facile perspiciendum est, si quis ea tantum legere velit, quæ de pronuntiatione tradita sunt:

STEPHANI GAVSSENI commentatio de *ratione concionandi*, quæ elegans ac lectione digna est. Vberius auctor enarrat, quid in oratione sacra sectandum: quid deuitandum sit. Qui voluntatem diuinam publice interpretari velit, ab eo maxime pietatem requirit: speciatim vt fidem faciat: vt moueat atque inflammet vtque delectet auditores: **

* *vnschuldige nachrichten*, 1718. p. 905. *hällische abgesonderte bibliothec part.* IX. p. 836. vbi quum Ittershagenius in varias reprehensiones incidit, defendit ille se in *præfatione* ad interpretationem germanicam STANHOPII *concionum*, Lipsiæ MDCCXXII. 8.

** commentatio hæc est in eius *dissertationibus theologicis*, p. 137. editionis, quæ cum *Rambachii* præfatione Halæ MDCCXXVII. 8. lucem adspexit; antea autem *dissertationes* istæ prodierunt non solum primum Salmurii; sed etiam postea Vltraiecti MDCLXXVIII. Amstelodami MDCXCVII. Cassellis MDCXCVII. Francofurti MDCCVII.

IO. GENNINGII, Angli, *vorste* *nöthig es sey, christum zu predig* *geschehen soll:* SWIFTII atque an

FRANCISCI FABRICII *ora* *nexa dissertationum theologico - o* tiorum MDCCXXXIV. Exponit a additæ sunt, de methodo concior sermonem sacrum nuncupando: precibus, quæ fiunt ante textus e ne, ad certum tempus restringen dotali ac de formulis precationun NAS edidit: *dissertationem orat* *ctentem notarum additamenta ad* Lugduni Batauorum MDCCXXXV

FRIDERICI ADOLPHI LA *ca*, Lemgouiæ MDCCXLII. 8. v strantur, quæ in VAN TIL *meth* enarrata, habentur. Prodierun ac commendarunt se cum breuit rerum vtilitate: **

I. H. LE MAITRE *reflexion* *la plus simple et la plus naturelle*, libello auctor multa tradit de sal

theologica non satis adcurate ac diligenter elaborata est: *

CAMPEGII VITRINGAE *animaduersiones ad methodum homiliarum ecclesiasticarum, rite instituendarum,* Franeckeræ MDCCXXI. 8. ac Ienæ MDCCXXII. 8. quod opusculum duabus partibus absoluitur. Priore auctor agit de precibus, a ministro euangelii pro et cum cœtu christiano in sacris publicis ordine habendis; posteriore autem de ipsis homiliis, rite instituendis; ita tamen, vt non omnia, quæ ad singulas illarum partes pertinent, tradat; sed animaduersiones tantum exhibeat. Præter alia, ostendit, quo modo ratio concionandi, in Belgio adhuc vsitata, emendari atque vtilior reddi ac melior textuum adplicatio fieri possit: **

PETRI ROQVESII *pasteur euangelique; ou essais sur l'excellence et la nature du saint ministere,* Basileæ MDCCXXIII. 4. quem librum non sine omni iure ad locum hunc refero, quoniam eo etiam de orationibus sacris ac recta illarum ratione exponitur: ***

IO. PLACETTE *auis sur la maniere de precher*, Roterodami MDCCXXXIII. 12. Libellum hunc *Cartier de saint Philipp* iuris publici fecit ac præfationem præmisit, qua vita Placette enarratur. Non quæuis oratoriæ sacræ præcepta auctor tradit; sed quædam tantum illius capita illustrat. Eorum, quæ differit, tres sunt partes primaque spectat ad delectum rerum proponendarum: secunda ad modum, eas edisserendi, speciatim ad stilum eumque perspicuum, purum atque elegantem, ac tertia ad pronuntiationem. Inter ea, quæ oratori ecclesiastico commendantur, varia sunt monita salubria. Duæ opusculi huius interpretationes germanicæ lucem adspexerunt: altera cura *Georg. God. Roscii*, sub titulo:

* *iournal des sauans* MDCCXVII. *iul.* p. 164. *neue hällische bibliothec volumin.* VI. p. 362. *deutsche acta eruditor. volum.* IV. p. 812. *vnschuldige nachrichten*, 1716. p. 543. VAN DE WALL *præfatione*, quam VAN TIL *commentario de tabernaculo Mosis*, Dordraci MDCCXIV. 4. præmisit, p. 36.

** *acta eruditor.* MDCCXXII. p. 67. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1723. p. III. LILIENTHALII *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 835.

*** librum hunc iam recensui *bibliothecæ* huius *theologicæ tomo* II. p. 1170.

ANDREAE SEMPERII scriptum de *sacr ratione*, Valentiæ MDLXVIII. 8. *

ALPHONSI GARSIAE MATAMAROS lib *concionandi iuxta rhetoricæ artis præscriptum* MDLXX. 8.

AVGVSTINI VALERII *rhetorica ecclesiast* bus, Venetiis MDLXXIV. Coloniæ MDLXXV. 8

LVDOVICI GRANATENSIS *rhetorica ec de ratione concionandi libri VI.* Olyssipone Coloniæ MDLXXVIII. MDLXXXII. 8. Mediolan

DIDACI DE ESTELLA; siue STELLAE *ne concionandi; siue rhetorica ecclesiastica* MDLXXVI. MDXCVI. Venetiis MDLXXX MDLXXXVI. MDLXXXVII. Lugduni MDXCII.

DIDACI VALLADIS *rhetorica christiana di et orandi vsum adcommodata*, Perusiæ MD rum MDLXXXIII. **

DIDACI PEREZ DE VALDIVIA scriptur *cionandi ratione*, Barcinone MDLXXXVIII. MDXCVIII. 8.

FRANCISCI PANIGAROLAE *rhetorica e de modo, componendi conciones*, Coloniæ MDC 12. qui liber primum italice prodiit, Cremon ac Romæ eodem anno; postea autem in serm conuersus est: ***

PAVLLI ARESII *arte di predicar bene*, Ve 4. Mediolani MDCXXVII. 8.

FRANCISCI BORGIAE *rhetorica ecclesiast* MDCXII. 8. Lugduni MDCXV. 8.

IO. A IESV MARIA *ars concionand* MDCXII. 8.

CAROLI REGII *orator christianus*, Mogur 4. quod opus decem libris constat atque ita d vt agatur de officio oratoris christiani: de virtu christiani: de eius scientia necessaria et variis e

---

* ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 68.
** *ibidem* p. 247.
*** WADDINGI *scriptores ordinis minorum*, p. 130.

IO. GEORGII ALTMANNI *delineatio oratoriae sacrae, breuibus praeceptis exhibita*, Bernae MDCCLIII. 4. quod compendium est elegans atque ob varias virtutes laude dignum: *

DAVID. FORDYCE liber de *arte concionandi*, anglice scriptus atque in linguam germanicam conuersus, sub titulo: *Theodor; oder die kunst zu predigen, eine vnterredung*, Hannouerae MDCCLIV. 8. Memorantur alia generis huius scripta, a reformatis edita inque his: IO. CLARCKII *oratoriae sacrae sciagraphia*: LAMBERTI DANAEI *methodus sacrae scripturae in concionibus tractandae*: MATTHIAE MARTINII *praxis populariter concionandi rudimenta*: GVIL. PRICE *ars concionandi* ** ac praeter haec, IO. EDVARDI *ars concionandi*. *** Sed quum non satis mihi notum est, qualis sit horum scriptorum ratio: num et omnia in lucem omnino prodierint; nec ne, dimitto ista atque a singulari eorum commemoratione abstineo.

Conuerto me ad *pontificiorum* libros, quibus illi itidem de sermonibus sacris formandis recitandisque praeceperunt. In numero istorum sunt:

ERASMI ROTERODAMI *ecclesiastae; siue de ratione concionandi libri quatuor*, Basileae MDXXXV. MDLIV. 8. * quod argumentum Erasmus copiose quidem explanat; minus autem apte atque adcurate. Multa edisserit, quae ad rem ipsam non pertinent: multa omittit, quae dicenda omnino sunt, vbi ratio concionandi rite explicari debeat:

ALPHONSI DE ZORRILLA liber de *sacris concionibus, recte formandis*, Romae MDXLIII. **

LAVRENTII A VILLAVICENCIO de *formandis sacris concionibus libri tres*, Antuerpiae MDLXV. Coloniae MDLXXV. 8. ***

ANDREAE

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* XI. p. 142.

** adducuntur scripta haec a LIPENIO *bibliothec. theolog. tom.* II. p. 282. WILKINSIO *candidat. minister. litterat.* p. 7.

*** *memoires de Treuoux* MDCCXI. *ianuar.* p. 178.

* exstant libri hi ERASMI *operum tomo* V. p. 770. edit. Lugdun. Batauorum MDCCIII.

** ANTONII *bibliothec. hispan. nou. tom.* I. p. 45.

*** *ibidem tom.* II. p. 9.

ANDREAE SEMPERII ſcriptum de *ſacra concionandi ratione*, Valentiae MDLXVIII. 8. *

ALPHONSI GARSIAE MATAMAROS liber de *methodo concionandi iuxta rhetoricae artis praeſcriptum*, Compluti MDLXX. 8.

AVGVSTINI VALERII *rhetorica eccleſiaſtica*, libris tribus, Venetiis MDLXXIV. Coloniae MDLXXV. 8.

LVDOVICI GRANATENSIS *rhetoricae eccleſiaſticae; ſiue de ratione concionandi libri VI.* Olyſſipone MDLXXVI. 4. Coloniae MDLXXVIII. MDLXXXII. 8. Mediolani MDLXXXV. 4.

DIDACI DE ESTELLA; ſiue STELLAE liber de *ratione concionandi; ſiue rhetorica eccleſiaſtica*, Salmanticae MDLXXVI. MDXCVI. Venetiis MDLXXXIV. Coloniae MDLXXXVI. MDLXXXVII. Lugduni MDXCII.

DIDACI VALLADIS *rhetorica chriſtiana, ad concionandi et orandi vſum adcommodata*, Peruſiae MDLXXIX. et iterum MDLXXXIII. **

DIDACI PEREZ DE VALDIVIA ſcriptum de *ſacra concionandi ratione*, Barcinone MDLXXXVIII. 4. Antuerpiae MDXCVIII. 8.

FRANCISCI PANIGAROLAE *rhetorica eccleſiaſtica; ſiue de modo, componendi conciones*, Coloniae MDCV. 8. MDCXII. 12. qui liber primum italice prodiit, Cremonae MDLXXXIV. ac Romae eodem anno; poſtea autem in ſermonem latinum conuerſus eſt: ***

PAVLLI ARESII *arte di predicar bene*, Venetiis MDCXI. 4. Mediolani MDCXXVII. 8.

FRANCISCI BORGIAE *rhetorica eccleſiaſtica*, Coloniae MDCXII. 8. Lugduni MDCXV. 8.

IO. A IESV MARIA *ars concionandi*, Coloniae MDCXII. 8.

CAROLI REGII *orator chriſtianus*, Moguntiae MDCXIII. 4. quod opus decem libris conſtat atque ita diſpoſitum eſt, vt agatur de officio oratoris chriſtiani: de virtutibus oratoris chriſtiani: de eius ſcientia neceſſaria et variis exercitamentis: de

* ANTONII *bibliothec. hiſpan. nou. tom.* I. p. 68.

** *ibidem* p. 247.

*** WADDINGI *ſcriptores ordinis minorum*, p. 130.

de eloquentia, fine, officiis et materia concionum: de inuentione materiae et argumentorum ex locis: de locis, ex christo et christiana nobilitate desumtis: de adfectibus mouendis: de dispositione, elocutione, memoria et pronuntiatione: de concionatoris prudentia ac de industriis, oratori christiano seruandis:

FABIANI IVSTINIANI liber de *sacro concionatore*, Coloniae MDCXIX. 4.

IVLII MAZARINI *instructio concionatorum*, Brisgoiae MDCXXI. 8.

FRANCISCI ROMANI *de sacro ecclesiaste; seu de arte dicendi in sacris concionibus libri tres*, Coloniae MDCXXII. 4.

FRANCISCI ALPHONSI COVARRVBIAE *breuis tractatus pro institutione euangelici praedicatoris*, Madriti MDCL. 4.

FRANCISCI SALESII *modus concionandi*, Herbipoli MDCLXII. 12. quod opusculum est aliquot plagularum; quaedam tamen dicuntur, non plane contemnenda: *

CASIMIR. WIIVK KOIALOWICZ *modi LX. sacrae orationis, varie formandae*, Antuerpiae MDCLXVIII. 8.

L'art de precher, Amstelodami MDCLXXXIII. 8. Auctor, qui nomen suum omisit, est abbas DE VILLIERS. ** Quum ille virtutes pariter ac vitia oratorum ecclesiasticorum recensere instituit, vsitatum in Gallia concionandi modum perstringit: ***

STEPHANI DV BOIS dicti DE BRETTEVILLE *eloquence de la chaire et du bareau selon les principes les plus solides de la rhetorique sacrée et profane*, Parisiis MDCLXXXIX. 12. qui liber, post auctoris obitum editus, ob praecepta; maxime autem ob exempla laudatur: *

ANTONII ARNALDI *reflexions sur l'eloquence des predicateurs*, Amstelodami MDCXCV. 8.

NATALIS ALEXANDRI *institutio concionatorum; seu praecepta et regulae ad praedicatores verbi diuini informandos,* ex

* *vnschuldige nachrichten*, 1710. p. 605.

** PLACCII *theatrum anonymorum* p. 623.

*** REIMMANNI *catalogus bibliothecae theologic.* p. 605.

* NICERONII *memoires tom.* XVI. p. 155.

salute æterna, ab auditoribus impetranda, omnem eruditionis, philosophiæ, philologiæ, humanæ ostentationem sedulo deuitant: s in dicendo sectantur: testimonia scripturæ bandum diligenter adducunt. Virtutes hæ a multis negliguntur ac quamuis persuad magnos esse oratores; eloquentia tamen, no data; sed si dicendum, quod res postul vtuntur.

Initium sermonum sacrorum, nunc a me a *lutheranis* faciam, a quibus vel *integri libri* vel *singularia* eorum *dicta* explicata atque Exstant generis illius homiliæ

IN PENTATEVCHVM

BALTHASAR. BIDEMBACHII *ausfubr vnd predigten vber die bucher Mosis*, Tubingæ

IO. SCHELHAMMERI *biblische fundgru tze vnd richtige anleitung, wie man die heilig sen vnd darinn den grossen vnd theuren schatz iesum, recht suchen vnd finden soll, bey erkl bücher Mosis, an die hand gegeben vnd der chr ne zu Hamburg reichlich durch alle capitel gestellet*, Hamburgi MDCXXVII. 8. et iteru *geistreicher schriften tomo primo*, qui cum eius *cionibus in psalmum* XCI. tempore pestilentiæ bitis, cumque *Nicolai Stapborstii* præfatione p MDCCX. 4. Exstat quoque editio sub inscri *rung der funf bücher Mosis*, Hamburgi MDCC tulus autem tantum, vt omnino suspicari lic nec ipse liber denuo descriptus. **

IN GENESIN

SIMONIS MVSAEI *auslegung des erste* Magdeburgi MDXCV. fol. quæ explicatio CX bus constat:

---

* *neue hällische bibliothec volum* VI. p. 90.

** MOLLERI *Cimbr. litterat. tom.* II. p. 771.

...TII DRABITII *predigten vber das erste buch* ... MDXCVII. 8.
...TII SCHMVCKII *auslegung des ersten buch* ...CCCLXXIX. conciones in librum hunc, quibus ...di conditi ac patriarcharum illustratur. Per ... hoc prodiit. Prima earum complectitur *histo*...*is*, Lipsiæ MDCIII. 4. secunda *historiam Adæ*, ...CIV. 4. tertia *historiam Noæ*, ibidem MDCV. 4. ...*iam Abræ*, ibidem MDCVII. 4. quinta *historiam* ...dem MDCVII. 4. sexta *historiam Isaaci*, ibidem ... septima *historiam Iacobi*, ibidem MDCVIII. 4. ...*riam Iosephi*, ibidem MDCIX. 4.
...IS GEDICCI *auslegung geneseos in predigten*, ...CXI. MDCXXXII. fol. quo opere continentur ...CCXL. in quinque partes distributæ. Referri et ... sermones sacri, quibus Mosis historia de dilu... est, vti sunt:
...THESII *diluuium, erklärung der historie von der* ... *vier vnd funfzig predigten*, Lipsiæ MDLXXXVII. ...
...HIL. GLASERI *funf predigten von der sund*... MDXCV. 4.
... STRIGENITII *diluuium, predigten von der* ... Lipsiæ MDCXIII. MDCXXXI. fol.
...ARINI *sechs vnd zwanzig predigten vom zorn*... *in der sundfluth*, Altenburgi MDCXVI. 4.
...ÖNERI *achtzehen predigten von der sundflut*, MDCLXVIII. 8. Addi possunt: MICHAELIS ...I *Adamus protoplastus, historie Adams vnd der* ... *in acht vnd funfzig predigten*, Norimbergæ ... 4. et CHRISTIANI CHEMNITII *deliciæ dei* ...*ibus, das ist, historia Iosephs, in hundert vnd zehen* ... *erkläret*, Erfordiæ MDCLIII. 4.

IN EXODVM

...ENTII SCHMVCKII *exodus; oder historia der* ... *ausführung des volcks israel aus Egypten*, Lipsiæ ... 4. vbi homiliæ XCVIII. exhibentur, quibus vigin... capita exodi illustrantur.
... BAERI ... *exodus exodi, auslegung des andern buchs*

zehen predigten von den egyp
MDCLVII. 4. CONRADI FEV
hundert vnd drey vnd zwanzi
Egypti, Noribergæ MDCLXXX
nach mancher plag, in acht vnd
gang Pharao, ibidem MDCLXX

IN LIBRVM

IESAIAE HEIDENREICH
vnd herrliche historien Iosuæ,
MDCLIV. 4. *

FRIDERICI BALDVINI
klärung der geist vnd lehrreich
von der kinder israel einzug z
lande chanaan, in acht vnd se
Vitembergæ MDCXXI. 4.

IO. HENRICI STOCKEN
gel in funfzig predigten vber
MDCXLVIII. 4.

DANIEL. HAENICHENII
sten funf capitel Iosuæ, Lipsiæ MI

IN LIBRVM I

IO. MICHELBACHII *ausle*
in acht vnd achzig predigten. I.

...gæ MDCXVII. MDCXLVI. 4. quod opus LXXXVIII. ... sacris absoluitur:

...FABRICII *edles wunderbuch der israelitischen ... vnd achtzig predigten*, Norībergæ MDCXXXVI. 4.

...RICI STOCKENII *wandelbar gluck vnd vngluck ... ottes an dem exempel der kinder israel zur zeit der ... ebenzig predigten*, Cassellis MDCXLVIII. 4.

IN LIBRVM RVTH.

...II EDELMANNI *sieben vnd zwanzig predigten ... ch Ruth*, Vitembergæ MDLXXII. MDXCVII. 8.

...RICI BALDVINI *hausbüchlein Ruth, vor die ... zwey vnd zwanzig predigten nach der richtschnur ... licher schrift schlecht vnd recht erklätet vnd gepre... ...mbergæ* MDCVIII. MDCXI. MDCXX. 4.

...RACKII *das buch Ruth geprediget*, Lipsiæ MDCXXXIV. 4.

...ASAR. KERMERI *zwey vnd dreyssig predigten ... chlein Ruth*, Vlmæ MDCXLVI. 4.

...ARDI WALDSCHMIDII *Ruth Moabitis, zwey ... predigten vber das buch Ruth*, Stuttgardiæ ...

...CHVLZII *weg der gerechten in zwey vnd funf... vber das buch Ruth*, Regiomonte MDCLXXXVIII. 4.

...II SCHIMMERI *erklärung des buchleins Ruth ... funfzig predigten*, Vitembergæ MDCXCIII. 4.

...EI THVRMANNI *erklärung des buchs Ruth, in ... anzig predigten*, Lipsiæ MDCC. 8.

IN LIBROS SAMVELIS

...PFLACHERI *erklärung des ersten buchs Samuelis ... vnd vier predigten*, Tubingæ MDCIII. fol.

...ASAR. BIDEMBACHII *auslegung des ersten vnd ... des Samuelis*, Tubingæ MDCV. fol. quo opere ... conciones in priorem ac CXL. in posteriorem li... ...lis exhibentur:

...E. LAVRENTII *grundliche auslegung vber die ... r Samuelis*, Lipsiæ MDCXV. MDCXVI. fol. quæ ... homiliis CCLXXXI. constat:

...LIS WULFFERI *Saul exrex, predigten vber die ... Königs Sauls*, Noribergæ MDCLXX. 4. vbi au-

 ctor

MDCLVII. 4. CONRADI FEVERLINI *hundert vnd drey vnd zwanzig predigt* *Egypti*, Noribergæ MDCLXXXI. 4. eius *nach mancher plag, in acht vnd funfzig p* *gang Pharao*, ibidem MDCLXXXII. 4.

IN LIBRVM IOSVAE

IESAIAE HEIDENREICHII *predi* *vnd herrliche historien Iosua*, Lipsiæ MDCLIV. 4. *

FRIDERICI BALDVINI *Iosua, da* *klärung der geist vnd lehrreichen histori* *von der kinder israel einzug vnd theilu* *lande chanaan, in acht vnd sechzig pre* Vitembergæ MDCXXI. 4.

IO. HENRICI STOCKENII *kriegs* *gel in funfzig predigten vber das buch* MDCXLVIII. 4.

DANIEL. HAENICHENII *reisepredi* *sten funf capitel Iosuæ*, Lipsiæ MDCXIII. 4

IN LIBRVM IVDICVM

IO. MICHELBACHII *auslegung des* *in acht vnd achzig predigten*, Lipsiæ MD

zig *andere predigten, in welchen vierwörtige spru-*
iligen schrift nach ordnung der buchstaben des al-
klaret werden, quæ conciones post auctoris obi-
erunt, Noribergæ MDCLXXXI. 4. Per dicta, in
wörtige sprüche adpellata, intelligenda sunt oracula
acræ breuia, quæ quatuor vocabulis constant: *
S. MELCHIORIS STISSERI *erklærung des buchs*
ndert vnd zwölf predigten, Lipsiæ MDCCIV. 4.

LIBRVM PSALMORVM VNIVERSVM

IIMI MOERLINI *predigten vnd auslegungen vber*
s Dauids, qui sermones sacri, a psalmo primo vs-
VII. perducti, post auctoris mortem cura filii eius
in lucem editi sunt. Prodierunt isti per partes
te: prima MDLXXI. secunda MDLXXVII. ac tertia
4. Præmissa est *Tilemanni Heshusii* præfatio. Lu-
ıe adspexit opus hoc Erfordiæ MDLXXX. fol. **
NDII *auslegung des ganzen psalters Dauids, des*
s propheten, quod opus quum egregium est, do-
ac salutaris plenissimum, mirari non debemus,
:o illud litteris descriptum fuisse. Venit id in
n publicum Ienæ MDCXVII. MDCXXIV. Luneburgi
l. MDCXLIV. MDCXCIX. Francofurti MDCLXV.
IDCCXIX. fol. ***

ICI ECKHARTI *psalter Dauids, in richtige kür-*
utliche erklærung gefasset, also daß ein ieder einfæl-
k nicht allein die worte der psalmen wohl verstehen;
h auch derselben zur lehre, trost vnd erbauung nutz-
uchen kan, Lipsiæ MDCXXIII. fol. quæ psalmorum
sermonibus sacris absoluitur: *

AELIS WALTHERI *postilla hieropsaltica*, Nori-
DCLVII. 4. quæ quodam tantum modo huc
ssunt. Explicantur cum nonnulli integri psalmi;

II *historia bibliothecæ part.* V. p. 155. ZELTNERI *vitæ altorphinor.* p. 302.

NTHALII *exegetische bibliothec* p. 539.

p. 543.

. 542.

WALTHERI *postillis hieropsalt*
habent:

IO. LEONHARDI FROER
lung vnd deutliche erklærung de
rati MDCCXXIV. 4. Exhibentur
non satis quidem elaboratæ sur
partes suas adcurate diuiduntur

IN PSALMOS POEN

PAVLLI LAVRENTII *ausle*
men Dauids, in dreyssig predigten
MDXCIV. 8.

MELCHIORIS ECCARDI *s*
sieben vnd dreyssig predigten erkl

HENRICI ROTHII *drey vn*
sieben buspsalmen, Islebiæ MDXC

IO. PAPPI *predigten vber d*
torati MDCVIII. 8.

BARTHOLOM. NASSERI *er*
men, in funf vnd zwanzig predigt

CONRADI DIETERICI *pæ*
ben buspsalmen Dauids, in vnters
ret, Augustæ Vindelicorum M
Francofurti MDCLXXIV. 4.

itionibus zertheilet vnd mit fuglichen exordiis aus testament gezieret werden, nur allein aus dem des heiligen geistes vorgetragen, Rostochii MDCLVII. 4.

INI MVTHREICHII *hertz durchdringende bus-griffen in den sieben buspsalmen Dauids, welche in funfzig predigten erklaret worden*, Custrini 4.

EAE VNGLENCKII *dauidischer buseifer in zwey vnd drey vnd vierzig predigten*, Noribergæ VIII. 4.

IENRICI WEIHENMAYERI *dauidischer bet- l busstempel, vber die sieben buspsalmen, in zwey ig predigten*, Vlmæ MDCLXXXIX. MDCCIII. 4.

IN PSALMOS GRADVVM

IRICI BALDVINI *psalmi graduum, das ist, die oder in hohern chor des heiligen konigs vnd pro- uids, welche in seinem psalmen buchlein zu finden, hundert vnd zwanzigsten psalm bis auf den hun- unf vnd dreyssigsten, in besondern predigten erkla-* nbergæ MDCVIII. MDCXI. MDCXXV. MDCLXVII. 4.

SCHMIDII *predigten vber psalm hundert vnd bis hundert vnd vier vnd dreyssig*, quæ conciones es lucem adspexerunt, Argentorati ab anno . ad annum MDCLXIII. 4. tribus voluminibus. usdem SCHMIDII *predigten von des heiligen psal- n, vrsprung, inhalt, nutzen vnd frucht*, Argentorati VII. 4.

IN SALOMONIS PROVERBIA

TRACKII *hundert vnd zehn predigten vber salo- spruche*, Cassellis MDCVIII. 4. Francofurti MDCXVII.

I HECHTII *vnterschiedliche predigten vnd erkla- ier gewisse stellen der spruche Salomonis*, sub titulo: *s Salomonis, scutum regii prophetæ, regis amicus, i spirituale*, Magdeburgi MDCXVI. 8.

BI STOECKERI *hundert vnd sechszig predigten spruche Salomonis*, Ienæ MDCXXI. fol.

IELFVHRERI *postilla euangelico-prouerbialis, das tige, kurtze haussermon vber die euangelia durchs*

tum selecta psalmorum dicta, quae similitudinem habt
euangeliis dierum dominicarum ac festarum:

IO. HENRICI WEIHENMAYERI *dauidische*
cammer in hundert vnd funfzig predigten, Vlmae MD
4. quo libro auctor ex quouis psalmo illustre dictu
planauit:

IO. MELFVHRERI *postilla dauidica; oder psalm*
still, Lipsiae MDCCX. 4. quae cum paullo ante a
WALTHERI *postillis hieropsalticis* communem ra
habent:

IO. LEONHARDI FROEREISSENII *richtige a*
lung vnd deutliche erklarung der psalmen Dauids, Ar
rati MDCCXXIV. 4. Exhibentur conciones in psalmo
non satis quidem elaboratae sunt; singuli tamen psal
partes suas adcurate diuiduntur: *

IN PSALMOS POENITENTIALES

PAVLLI LAVRENTII *auslegung vber die sieben b*
men Dauids, in dreyssig predigten, methodice disponirt, l
MDXCIV. 8.

MELCHIORIS ECCARDI *sieben buspsalmen Dau*
sieben vnd dreyssig predigten erklaret, Lipsiae MDXCVII.

HENRICI ROTHII *drey vnd dreyssig predigten u*
sieben buspsalmen, Islebiae MDXCVII. 4.

IO. PAPPI *predigten vber die sieben buspsalmen*, A
torati MDCVIII. 8.

BARTHOLOM. NASSERI *erklarung der sieben b*
men, in funf vnd zwanzig predigten, Argentorati MDC

CONRADI DIETERICI *poenitentialia dauidica*,
ben buspsalmen Dauids, in vnterschiedlichen predigten
ret, Augustae Vindelicorum MDCXXI. Giessae MDC
Francofurti MDCLXXIV. 4.

DANIEL. SPALCHAVERI *sieben buspsalmen, in vi*
predigten erklart, Rostochii MDCXXXIV. MDCXLIII.

IO. BRECLINGII *auslegung vber die sieben busp*
Dauids, in acht vnd sechzig predigten verfasset, dari
texte von wort zu worte euangelisch expliciret, mit

---

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1725. p. 423.

in vniuersum Iesaiæ librum; sed selecta tantum
, cum euangeliis dierum dominicarum ac festa-
a, explicantur. Eam ob caussam opus hoc nunc
otuissem.

IN IEREMIAM

III RAPHELII *prophet Ieremias, in den or-
wochenpredigten erkläret vnd zur erbauung im
m angewendet*, Luneburgi MDCCXX. MDCCXXV. 4.
oluminibus, in quibus concionibus auctor vsque
quartum ac decimum tantum progressus est; nec
opus absoluit: *

AE ITTIGII *schriftmäßige erklärung des prophe-
as, in drey hundert vnd ein vnd vierzig gehalte-
rten dargestellt*, Dresdæ MDCCXXII. 4. tribus vo-
. Edidit sermones hos sacros *Christianus Ludo-*
auctoris obitum. **

IN THRENOS IEREMIAE

DII HVNNII *sechszehn predigten vber die klaglie-*
ofurti MDXCI. 4.

IMMELII *castrum doloris; oder sechszehn predig-
a klagliedern Ieremiæ*, Ienæ MDCXVIII. MDCXXXV. 4.

ERICI SALMVTHI *klagspiel, das ist, eine aus-
erklærung der klaglieder Ieremiæ, in zwanzig pre-
fast*, Emdæ MDCXXIV. 4.

VISTORPII *erklærung der klaglieder Ieremiæ, in
bszig predigten*, Rostochii MDCXXXIII. MDCXLVI. 4.

MANNI CREIDII *schriftmæßige erklærung der
Ieremiæ in predigten*, Francofurti MDCXLVII.
III. 4.

I KIRCHBACHII *bittere pomerantzen vnd saure
das ist, erklærung der klaglieder in vier vnd funf-
gten*, Francofurti MDCLVII. 4.

GEORGII

THALII *exegetische bibliothec* p. 716. *samlung von alten
theolog. sachen*, 1721. p. 153.

von alten vnd neuen theolog. sachen, 1722. p. 255. LI-
KERII *exegetische bibliothec* p. 715.

IO. STRACKII *sieben vnd funfzig* | *prediger Salomonis*, Cassellis MDCX. Fran Cothenii MDCLXIII. 4.

CONRADI DIETERICI *ecclesiastes*, *ger Salomo, in vnterschiedenen predigten e leget*, Vlmæ MDCXXXII. MDCLV. Noriberg

HENRICI TIETZMANNI *grundlic ster deutlichkeit erklærter prediger Sa* MDCCV. 4. qui liber complectitur sermon positos, vt adcuratam ac perspicuam *eccle* exhibeant. **

IN SALOMONIS CANTICVM CA

IO. GERHARDI *postilla Salomonaea*, *etlicher sprüche aus dem hohenlied Salomon liche vnd vornemste fest euangelia durchs g tet*, Ienæ MDCXXXI. Lubecæ MDCXLI MDCLXVI. 4. quibus postea proprium lc euangelica adsignabo:

NICOLAI ROEPERI *ein vnd neunz das hohe lied Salomonis*, Ienæ MDCLXII.

IN IESAIAM

IO. BENEDICTI CARPZOVII *de*

conciones in vniuersum Iesaiæ librum; sed selecta tantum illius dicta, cum euangeliis dierum dominicarum ac festarum collata, explicantur. Eam ob caussam opus hoc nunc omittere potuissem.

IN IEREMIAM

GEORGII RAPHELII *prophet Ieremias, in den ordentlichen wochenpredigten erkläret vnd zur erbauung im christenthum angewendet*, Luneburgi MDCCXX. MDCCXXV. 4. duobus voluminibus, in quibus concionibus auctor vsque ad caput quartum ac decimum tantum progressus est; nec susceptum opus absoluit: *

THOMAE ITTIGII *schriftmäsige erklärung des propheten Ieremias, in drey hundert vnd ein vnd vierzig gehaltenen predigten dargestellt*, Dresdæ MDCCXXII. 4. tribus voluminibus. Edidit sermones hos sacros *Christianus Ludouici* post auctoris obitum. **

IN THRENOS IEREMIAE

AEGIDII HVNNII *sechszehn predigten vber die klaglieder*, Francofurti MDXCI. 4.

IO. HIMMELII *castrum doloris; oder sechszehn predigten aus den klagliedern Ieremiæ*, Ienæ MDCXVIII. MDCXXXV. 4.

FRIDERICI SALMVTHI *klagspiel, das ist, eine ausführliche erklærung der klaglieder Ieremiæ, in zwanzig predigten verfast*, Emdæ MDCXXIV. 4.

IO. QVISTORPII *erklærung der klaglieder Ieremiæ, in ein vnd sechszig predigten*, Rostochii MDCXXXIII. MDCXLVI. 4.

HARTMANNI CREIDII *schriftmæsige erklarung der klaglieder Ieremiæ in predigten*, Francofurti MDCXLVII. MDCLXXVII. 4.

PETRI KIRCHBACHII *bittere pomerantzen vnd saure citronen, das ist, erklærung der klaglieder in vier vnd funfzig predigten*, Francofurti MDCLVII. 4.

GEORGII

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 716. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1721. p. 153.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1722. p. 255. LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 715.

GEORGII SCHIMMERI *threnologia prophetica; ein volständige erklarung der klaglieder Ieremiæ*, quem librum concionum in *Ieremiæ threnos* post auctoris mortem ad vsum publicum transtulit ac præfatione ornauit *Io. Henricus Feustkingius*, Francofurti MDCCVIII. 4. *

IN DANIELEM

AEGIDII HVNNII *predigten vber den Daniel*, Francofurti MDLXXXVII. MDXCIV. MDC. MDCXI. 4.

IOSVAE LOHNERI *sechs vnd funfzig predigten über den propheten Daniel*, Ienæ MDXCI. 4.

GEORGII NIGRINI *funfzig predigten vber den Daniel*, Francofurti MDXCIV. MDCXLV. 4. præter quas editiones aliæ memorantur:

IO. ASSVMI *Daniel aulicus, das ist, drey vnd sechzig predigten vber die drey ersten capitel Daniels*, Halæ Suevorum MDCXLI. 4

MICHAELIS WALTHERI *richtige vnd nothdürftige erlauterung des propheten Daniels, in hundert vnd dreyzehn predigten angestellet*, Vlmæ MDCXLV. Francofurti MDCLXIX. 4. duobus voluminibus:

IO. DANIELIS SCHROEDERI *Daniel reseratus, in hundert vnd siebensechszig predigten*, Vlmæ MDCXLV. 4.

BALTHASAR. RHAVII *rosa fidelium inter spinas tribulationum, in Danielem prophetam hundert predigten*, Stralsundiæ MDCXLVII. 4.

IN PROPHETAS MINORES VNIVERSOS

IO. IACOBI BAVLLERI *prophetisches susses marck und kern in acht vnd sechszig predigten vber die hauptspruche in den kleinen propheten*, Vlmæ MDCXCIX. 4.

IN HOSEAM

CHR. GOTTFR. GRAEFII *prophet Hoseas, als ein treuer wachter vber das haus israel, in hundert vnd zwey vnd siebenzig predigten*, Dresdæ MDCCXVI. 4.

IN IOELEM

IESAIAE HEIDENREICHII *sechs vnd zwanzig predigten vber den propheten Ioel*, Lipsiæ MDXC. MDCX. 8.

CASPAR.

* LILIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 718.

: quatuor decemque sermones sacri continentur.
:st *Gottlieb. Wernsdorfius* de propheta Zacharia
:erpretibus. *

IN MALACHIAM

›II HVNNII *predigten vber den Malachiam*, Vi-
MDCXI. 4.
›EPNERI *zwey vnd vierzig predigten vber den Malachiam*, Lipsiæ MDCXXIV. 4.

IN ACTA APOSTOLORVM

RENTII *hundert vnd zwey vnd zwanzig kurtze vber die apostelgeschicht*, Noribergæ MDLIV. fol.
ƆTHMAHLERI *acta apostolorum enucleata, das ist, der apostelgeschicht, erster theil in hundert vnd ›echszig predigten*, Rudelstadtii MDCLXXI. 4. *ande- n drey vnd sechszig predigten*, ibidem MDCLXXI. 4. *d lezter theil in acht vnd dreyssig predigten*, ibi- LXXII. 4.
RII HERBERGERI *stoppel-postille*, Lipsiæ MDCCXV. operis loco hoc eam ob caussam mentionem fa- ıiam id præter alia, conciones in acta apostolorum tur: **
HIMI NEGELINI *kern vnd marck der apostelge-* Noribergæ MDCCXXXI. 4. qui liber autem non : ad locum hunc pertinet. Eo enim non concio- ta apostolorum; sed dispositiones tantum earum ur. ***

IN EPISTOLAM AD ROMANOS

RENTII *auslegung der epistel an die Römer, in hun- zwey vnd zwanzig predigten*, Noribergæ MDLIV. fol.
ACI SPANGENBERGII *auslegung der epistel ·mer, in hundert vnd vier vnd dreyssig predigten*, Ar- MDLXVI. MDLXIX. fol. duobus voluminibus:

IODOCI

---

von alten vnd neuen theolog. sachen, 1725. p. 470.
lige nachrichten, 1715. p. 902.
ng| von alten vnd neuen theolog. sachen, 1732. p. 663.

GODFR. CVNDISII *zehn predigten vber den Obadiam*, Lipsiæ MDCXL. MDCLXVII. 4.

IN IONAM

PHILIPPI WAGNERI *funf vnd zwanzig predigten vber den Ionam*, Budissæ MDLXXX. Lipsiæ MDLXXXI. 8.

IOSVAE LONERI *funfzig predigten vber den propheten Ionam*, Smalcaldiæ MDLXXXII. 8.

IESAIAE HEIDENREICHII *ein vnd zwanzig predigten vber den Ionam*, Lipsiæ MDLXXXIII. 8.

GEORGII EDELMANNI *dreyssig predigten vber den propheten Ionam*, Vitembergæ MDLXXXIII. MDXCVII. 8.

NICOLAI GREYFENII *zwanzig predigten vber den propheten Ionam*, Rostochii MDLXXXVIII. 8.

GREGORII STRIGENITII *hundert vnd zwey vnd zwanzig predigten vber den propheten Ionam*, Lipsiæ MDXCI. MDCXIX. fol.

IO. CAESARIS *zwey vnd zwanzig predigten vber Ionam*, Lipsiæ MDC. 8.

CASPAR. PAMLERI *acht predigten vber den Ionam*, Lipsiæ MDC. 4.

MOSIS PFLACHERI *predigten vber den Ionam*, Tubingæ MDCIV. 4.

PHILIPPI GALLI *dreyssig predigten vber den propheten Ionam*, Magdeburgi MDCVI. 8.

AEGIDII HVNNII *predigten vber den Ionam*, Vitembergæ MDCXI. 4.

GEORGII ROSTII *niniuitisch Deutschland; oder predigten vber den propheten Ionam*, Rostochii MDCXXIV. 4.

SALOMON. GESNERI *zwölf predigten vber den Ionam*, Vitembergæ MDCXXVI. 4.

PETRI ANGERMANNI *predigten vber den propheten Ionam*, Vitembergæ MDCXXVI. 8.

HECTOR. MITHOBII *der prophet Iona in hundert vnd zwey vnd dreyssig predigten erklärt*, Halberstadi MDCXXXIX. 4. Lipsiæ MDCLIV. 4.

NICOLAI EISENII *warnungs posaune; oder erklärung des propheten Iona vnd Micha, in predigten*, Argentorati MDCXL. 4.

DANIEL

eiusdem *auslegung vber die andere epistel an die Co-r*, Islebiæ MDLXIV. fol. *

MATTHESII *erklærung der ersten epistel an die Co-r, in hundert vnd drey vnd sechszig predigten*, Lipsiæ fol.

ACHIM. IVSTI BREITHAVPTI *apostolische straf vnd -edigten vber die erste vnd andere epistel Paulli an die Co-r*, Halæ MDCXCVI. 4.

TON. NATHANAEL. NICOLAI *practische erklærung -sten briefes Paulli an die Corinthier, vormals in hundert -nf vnd zwanzig öffentlichen betrachtungen der christli-emeine vorgetragen vnd nunmehro mit beygefügten nö- anmerckungen zum allgemeinen nutzen vnd gebrauch -ertiget*, Lipsiæ MDCCLVII. 4. **

IN EPISTOLAM AD GALATAS

-ORGII MAIORIS *zwanzig predigten vber die epistel -i an die Galater*, Vitembergæ MDLVIII. 8.

-ATTH. HOE *funfzig predigten vber die epistel an die -ter*, Lipsiæ MDCXI. 4.

-O. ANDREAE GLEICHII *erklærung der epistel an die -ter, in neun vnd zwanzig predigten*, Dresdæ MDCXCIX. 4.

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS

-THEOPHILI GROSGEBAVERI *sechs vnd zwanzig pre-en vber die epistel Paulli an die Epheser*, Francofurti -LXXXIX. et MDCCXIII. 4.

IO. ANDREAE GLEICHII *erklärung der epistel Paulli -ie Epheser, in drey vnd vierzig predigten*, Dresdæ MDCCV. -terum MDCCXVI. 4.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES

IO. ANDREAE GLEICHII *erklærung der epistel an die -lipper, in acht vnd dreyssig predigten*, Dresdæ MDCCXV. 4.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES

IO. ANDREAE GLEICHII *erklærung der epistel Paulli die Colosser, in acht vnd dreyssig predigten*, Dresdæ -CCXVII. 4.

FRANCISCI IVLII LVTKENII *auslegung der epistel an*

-ELDII *historia spangenbergensis* p. 81. LILIENTHALII *bibliotheca* p. 609.

theolog. bibliothec volum. XIV. p. 894.

d wandersleute ihre irdische walfart wohl ansahen, lig fuhren vnd seliglich vollenden. Complectitur = conciones in vtramque Petri epistolam ac duabus constat, quarum prior in lucem prodiit. Vlmæ XVI. posterior autem ibidem MDCC. 4. *

GOTTFRIEDI PALMII *erklærung der ersten vnd pistel Petri, in hundert vnd eilf ordentlichen wochen- vorgetragen,* Gedani MDCCXXXI. 4. Sermones hi auctoris mortem editi sunt ac *Ernestus Salomo Cy-* præfatus est: **

HENRICI SCHVBARTI *weide der heerde christi, in d. dreyssig predigten vber den zweyten brief Petri,* gi MDCCXLII. 4.

IN EPISTOLAM PRIMAM IOANNIS

AR. LILIENI *canonica Ioannæa, funf vnd zwan- digten vber die erste epistel Ioannis,* Berolini 4.

IG. LVD. ROEGNERI *eifriger liebes prediger; oder der ersten epistel Ioannis, in hundert vnd vier vnd predigten,* Vlmæ MDCCXX. 4.

ANI TELLERI *grundliche vnd deutliche erklærung epistel Ioannis,* Lipsiæ MDCCXXV. 4. Liber hic, ciones in primam epistolam Ioannis continentur, oris obitum cura filii ad vsum publicum transla- ***

IN EPISTOLAM IACOBI

THASAR. KERNERI *Iacobs-stab; oder erklärung el Iacobi, in sechszig predigten,* Vlmæ MDCXXXIX. 4.

TMANNI CREIDII *richtige vnd ausführliche erklä- epistel Iacobi, in ein vnd neunzig predigten,* Franco- CLVI. 4.

IELIS GRIEBNERI *grundliche vnd deutliche er- der epistel Iacobi, in neun vnd siebenzig pre-*

 digten

* ITHALII *exegetische bibliothec* p. 896.

** *auserlesene theolog. bibliothec volumin.* V. p. 477. LILI- II *exegetische bibliothec* p. 899.

*** ITHALII *exegetische bibliothec* p. 914.

ibidem fol. Additum est breuius

IO. ANDREAE GLEICHII

dern epistel Paulli an die Thessaloni

IN PRIOREM EPISTOLAM

CYRIACI SPANGENBERGI

stel an den Timotheum, in vier vn

torati MDLXIV. fol.

IN EPISTOLAM A

CYRIACI SPANGENBERGI

den Titum, in ein vnd zwanzig

MDLXIV. fol.

IN EPISTOLAM AD P

IO. HENRICI HARVECKE

eus vber das sendschreiben Paulli a

digten, Magdeburgi MDCCIX. 4.

IN EPISTOLAM A

MICHAELIS WALTHERI

vnd sussen kern des neuen testamen

deutliche vnd ausfuhrliche erlaute

tieffsinnigen epistel Paulli an die Eb

angestellet, Noribergae MDCXLVI.

IO. AVGVST. SEYDLIZII

christi, in öffentlichen geistlichen r

an die Ebraer vorgestalt. Hafniae

wandersleute ihre irdische walfart wohl anfahen, g fuhren vnd seliglich vollenden. Complectitur conciones in vtramque Petri epistolam ac duabus :onstat, quarum prior in lucem prodiit Vlmæ VI. posterior autem ibidem MDCC. 4. *

OTTFRIEDI PALMII erklærung der ersten vnd stel Petri, in hundert vnd eilf ordentlichen wochen- vorgetragen, Gedani MDCCXXXI. 4. Sermones hi auctoris mortem editi sunt ac Ernestus Salomo Cy- æfatus est: **

ENRICI SCHVBARTI weide der heerde christi, in dreyssig predigten vber den zweyten brief Petri, MDCCXLII. 4.

N EPISTOLAM PRIMAM IOANNIS

I. LILIENI canonica Ioannæa, funf vnd zwan- gten vber die erste epistel Ioannis, Berolini 4.

. LVD. ROEGNERI eifriger liebes prediger; oder der ersten epistel Ioannis, in hundert vnd vier vnd redigten, Vlmæ MDCCXX. 4.

NI TELLERI grundliche vnd deutliche erklærung epistel Ioannis, Lipsiæ MDCCXXV. 4. Liber hic, ones in primam epistolam Ioannis continentur, ris obitum cura filii ad vsum publicum transla- t

IN EPISTOLAM IACOBI

IASAR. KERNERI Iacobs-stab; oder erklærung Iacobi, in sechszig predigten, Vlmæ MDCXXXIX. 4.

ANNI CREIDII richtige vnd ausfuhrliche erklä- pistel Iacobi, in ein vnd neunzig predigten, Franco- LVI. 4.

LIS GRIEBNERI grundliche vnd deutliche er- ler epistel Iacobi, in neun vnd siebenzig pre- digten

THALII exegetische bibliothec p. 896.

auserlesene theolog. bibliothec volumin. v. p. 477. LILI- I exegetische bibliothec p. 899.

THALII exegetische bibliothec p. 914.

PETR. SIGMVND. PAPEN
weissagung in der epistel Iudæ, in
Lipsiæ MDCCXVI. 4.

IN APOCALYPSIN

GEORG. NIGRINI *sechszi*
rung Ioannis, Francofurti MDLX

IEREMIAE VIATORIS *erkl*
nis, in funfzig predigten, Franc

BALTHASAR. RICHTERI
digt vnd ausgelegt, Lipsiæ MDC

GERHARDI GRAVII *kurtz*
des hohen vnd göttlichen buches
welcher sowohl der zustand der
Ioannis zeiten bis an den iüngste
phirenden kirche in dem himlisc
hell vnd klar wird vorgetragen,
4. quæ interpretatio sermonibus

IO. ANDREAE LVCII *offen*
vnd euangelisten Ioannis, in zwey
predigten erklært, Dresdæ MDC
que volumina concionum in sele
cuius generis sunt : IO. HEN
euangelischer bus vnd trostpredige

recensui; quum illud autem commentariis in vni-
num testamentum adnumeraui; nec ita iustum ei
locum, nunc iterum id memoro atque, vti omnino
m, mihi præscriptum, fieri debet, inter scripta re-
letica.

§. X.

iam volumina earum concionum percensui,
gra scripta sacra; vel selectiora illorum dicta
, accedo nunc ad sermones, in diuersorum
e librorum diuinorum loca singularia habi-
vnius generis illi sunt sique eos distincte
beam, classes a me constituendas esse, intel-
rimam referri possunt conciones in *perico-*
cas atque *epistolicas*, illæ nimirum, quibus
tiam nomen *postillorum* datum est. Ante-
am istarum suppeditem, libros commemo-
us *dispositiones*, vti adpellantur, textuum
ngelicorum atque epistolicorum continentur.

dispositionum homileticarum inter se differunt, ita
ciatim ad pericopas euangelicas atque epistolicas:
itim ad varia ac diuersa loca scripturæ sacræ spe-
er illa, quæ dispositiones pericoparum euange-
hibent, locum habent:

ANGENBERGII *dispositiones in euangelia et epi-*
leæ MDLVII. fol. ac sub titulo: *tabulæ analyticæ*
et euangelia per totum annum: a mendis repur-
entius a Villauicentio, Louanii MDLXIII.

ATTHAEI *dispositiones concionum in euangelia do-*
Vitembergæ MDLXXXI. 8. eiusdem *dispositiones*
in euangelia feriarum, vitas sanctorum et passio-
ni, eodem loco atque anno:

IASAR. MVLLERI *dispositiones concionum in euan-*
siæ MDCIV. 8. quarum tres partes sunt:

OLDERI *dispositiones analyticæ euangeliorum domi-*
festorum, tabellis comprehensa, Vitembergæ MDCV.
4.

ADI DIETERICI *analysis euangeliorum domini-*
ius libri multæ sunt editiones. Prodiit ille Giessæ

 MDCXII.

MDCXXVII. *dispositio euangelioru* *sexennalis*, Ienæ MDCXLVII. 4.

IO. ADAMI OSIANDRI *pr* *spositiones in euangelia dominicalia* tuor ac decem fasciculi prodie MDCLXV. ad annum MDCXCI. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *di* *in euangelia anniuersaria*, Slesuici

THEODOR. KORNFELDII *titæ*; *siue dispositiones euangeliorum* *omnium, vt et dictorum nonnullo* *tione generis humani*, Hamburgi

CASPAR. FRIDERICI NACI *sacræ*; *seu dispositiones euangelioru* *lium*, Lipsiæ MDCLXXX. 8. qu MDCLXIII. MDCLXV. 8. prodiiss

SAMVEL. DIETERICI *corn* *ticarum; oder vorrath von zwey* *licher abtheilungen der euangelien,* Hamburgi MDCLXXXVII. MDCC.

GEORGII MICHAELIS *disp* *festags euangelia*, Eisenbergæ M MDCCVIII. 8.

pe litteris descriptus est atque in lucem prodiit Bu-
XCV. MDCXCVII. MDCCII. MDCCVII. MDCCXIV.
. 8.

euangelico - epistolicus, das ist, grundliche vnd dispositiones vber die gewöhnlichen sonn- vnd fest-gelien vnd episteln, Lipsiæ MDCCI. 8. cuius libri o anni MDCLXXXIX. 8. adducitur:

edtische prediger methode, in vollstandigen disposi-ber die sonn- vnd festags euangelien durchs gantze nouerae MDCCIII. 8. quem librum antea recensui am inter scripta præceptorum homileticorum tri-is autem adcurate. Continentur enim illo non pta; quam exempla dispositionum, quemadmodum onui:

RIDERICI BAVCHII *ienaische prediger metho-* MDCCIV. 8. quæ communem rationem habet cum ite memorata *helmstadiensi concionandi methodo.* tur illa dispositiones euangeliorum, quæ diebus ac festis per singulos annos explicari solent:

di dispositionum variarum, illustrationi institutio-leticarum inseruientium, Ienæ MDCCVI. MDCCXIII. . 8. Conscriptus est *fasciculus* hic a CHRISTIA-KIO, veluti pars; siue adpendix *institutionum bo-m*, quas ille edidit. Exhibentur dispositiones di-acrorum, quæ cum pericopis euangelicis eadem; a argumenta habent:

kammer neuer dispositionum vber die sonn vnd fest-gelia, Lipsiæ MDCCVIII. 8.

ERICI WERNERI *euangelia omnia dominicalia et totius anni, resoluta ac quadruplici modo adcurate* Lipsiæ MDCCXI. 8. cuius etiam ad locum hunc ossunt: *dicta biblica, ex veteri et nouo testamento quæ cum scopo euangeliorum conueniunt, iuxta men-scriptoris resoluta ac disposita*, Lipsiæ MDCCXVIII. 8.

RIDERICI HEINII *adparatus pastoralis octennis, uf acht iahr von acht dispositionen vber die euangelia ln*, Hannoueræ MDCCXII. 8.

EL. GOTTLIEB. HEINII *praxis homiletica theo-niana, continens cuiuslibet pericopæ ex epistolis et*

 euan-

sexennalis, Ienæ MDCXLVII. 4.

IO. ADAMI OSIANDRI *primitiæ en*
spositiones in euangelia dominicalia et festiua
tuor ac decem fasciculi prodierunt, T
MDCLXV. ad annum MDCXCI. 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *dispositiones*
in euangelia anniuersaria, Slesuici MDCLX

THEODOR. KORNFELDII *pericopæ*
titæ; siue dispositiones euangeliorum dominic
omnium, vt et dictorum nonnullorum de
tione generis humani, Hamburgi MDCLXX

CASPAR. FRIDERICI NACHTENH
sacræ; seu dispositiones euangeliorum domin
lium, Lipsiæ MDCLXXX. 8. quæ et an
MDCLXIII. MDCLXV. 8. prodiisse memora

SAMVEL. DIETERICI *cornu copiæ di*
ticarum; oder vorrath von zwey hundert
licher abtheilungen der euangelien, episteln,
Hamburgi MDCLXXXVII. MDCC. 8. duab

GEORGII MICHAELIS *dispositiones*
festags euangelia, Eisenbergæ MDCLX
MDCCVIII. 8.

IO. GRAEFII *daduchus sacer; seu di*

VNDI IACOBI BAVMGARTENII *entwurf ver- homiletischer zergliederungen; oder dispositionen über alle sonn- vnd festtägliche euangelia*, Halæ ... duabus partibus: *

... I LEBRECHTI MVLLERI *sechsfache dispositiones ... wendungen vber alle sonn- vnd festtags euangelien, ... anleitung der heiligen vier euangelisten sind erklä- deren vbereinstimmung mit einander gezeiget*, Ienæ ... et iterum MDCCLX. 8. cum præfatione mea, qua ... sacra, ad verbum diuinum conformanda, disserui. ... olum euangeliorum; sed *epistolarum* quoque, quæ ... ominicis ac festis in coetibus nostris explanari so- ... positiones compositæ atque in lucem editæ sunt.

... HVLSEMANNI *dispositiones epistolares; siue lectiones ... dominicales et festorum totius anni*, Lipsiæ ... I. 8.

... BRAITII *viator epistolicus; seu dispositiones epistoli- ...* MDCXC. 8.

... *pistolica, hoc est, concinnæ et adæquatæ dispositiones ... dominicales et festiuales*, Helmstadii MDCXCII. 8.

... MANNI ANDREAE RIVINI *lux ecclesiastæ; siue ... homileticæ pericoparum epistolarium, olim audi- ... priuatim propositæ, nunc ad multorum sollicitationes in ... edita*, Lipsiæ MDCXCIV. 8.

CHRISTOPHORI LEHMANNI *pentas epistolica, die ... episteln auf die sonn- vnd festtage, durchs gantze ... smal disponiret*, Budissæ MDCC. MDCCIV. MDCCIX. ... VI. 8.

FRIDERICI BAVCHII *ienaische prediger methode ... sonn- vnd festtags episteln*, Ienæ MDCCVI. 8. quæ ... us per dispositiones monstratur:

GEORGII LEIGHII *homiletische schatzkammer, das ... reicher vorrath von dispositionibus vber die ordentli- ... fest- vnd aposteltags episteln*, Lipsiæ MDCCXIX. 4.

... TFRIEDI BVCHNERI *exegetisch-homiletische er- ... nutzanwendung der sonn vnd festtags episteln, zum gebrauch*

... *theolog. bibliothec volum.* VII. p. 340. *volum.* VIII. p. 146.

ur thesaurus hic, qui magnæ molis; mediocris nihi quidem videtur, vtilitatis est, permultas con-e ac dispositiones. Præter scripta hæc, IO. FRI-MAYERI *museum ministri ecclesiæ*, quod alibi ii, non paucas dispositiones suppeditat. Si quæ huius scripta sunt, quæ ad locum hunc referri pos-inc dimitto.

§. XI.

tis sic dictis dispositionibus *pericoparum euan-*nuerto me ad conciones, in easdem habitas. imerum: magnam varietatem illarum esse, mnes ac singulas earum vt recenseam, haud, lter fieri potest; nec singularis vtilitas ab il-exspectanda est, qui perfectam plenamque rum sermonum suppeditare velit. Discrepa-easdem homilias, itidem notum est ac facile Differunt aliæ ab aliis, siue ad ætatem, qua quiores; vel recentiores sunt; siue ad me-cionandi, speciatim ad textum disponendi, res ac mentis cogitata eloquendi modum; siue ex istis capiendos, animum aduertamus. Ex-s huius orationes sacræ, quæ virtutibus suis, rerum, omnino se commendant; nec de-quarum varia vitia iure reprehenduntur, me-im, vti adpellatur, anniuersariæ abusio: nimi-res concionum principales per historias, exem-sententias auctorum, humanorum profano-istrandi: acumen ingenii, argutias, vanæ elo-amenta monstrandi ac quæ sunt alia.

mecum constitui, syllabum sic dictorum *postillo-elicorum* exhibere, ea ratione illa enarrabo, vt de-ibeam atque in adducendis auctorum nominibus ordinem sequar. Prodierunt, quæ nunc sequun-a euangeliorum:

HRISTIANI ADAMI *euangelisches denck - vnd ler göttlichen güte*, Lipsiæ MDCCIV. 4.

AMVELIS ADAMI, qui et fictum MISANDRI i adsciuit, *creutzigung des fleisches, vber die sonn-seuangelien*, Dresdæ MDCXCIV. MDCC. 4. eius-dem

)CCXXXII. 8. * *erfahrungslehre von dem leben-*
ntbum, Francofurti MDCCXV. 4.

ANI ARTOMEDIS *postill; oder auslegung der*
gseuangelien, mit dem anhange etlicher predig-
fe, aus den psalmen vnd propheten, Lipsiæ

NARII *euangelischer christenschmuck, in deut-*
rristmaßiger erklærung aller sonn-fest vnd apostel
ngelien, Francofurti MDCCXVIII. 4. Arnstadii
4. *euangelische lehr vnd liederpredigten vber*
nd aposteltagseuangelien, Arnstadii MDCCXXXI. 4.
RDI BACKII *euangeliorum dominicalium ex-*
quatuor sunt partes. Sæpius illa in lucem pro-
IDCXL. 4. Lubecæ MDCLI. MDCLIX. 4. Fran-
.XXVII. MDCLXXXIX. Lipsiæ MDCXCVII. 4.
DERICI BAHRDTII *vollstændige samlung bei-*
ber: auserlesene wahrheiten des glaubens vnd sit-
nach anleitung der ordentlichen sonn vnd fest-
des gantzen iahrs, nebst drey buspredigten,
:LV. 4. qui sermones sacri primum per partes:
volumine coniuncti sub adducto titulo pro-

ICI BALDVINI *euangelienpostill*, Vitembergæ
DCXXV. 4. tribus partibus. Quum edidisset
mata homiliarum in euangelia dominicalia et fe-
ıbergæ MDCXII. prodierunt illa germanice, in-
drea Richardo, Vitembergæ MDCXXXI.

EDI BALDVINI *sonn- vnd festtæglicher zeit-*
ıburgi MDCCXVII. 4. quo libro conciones in
:um dominicarum ac festarum continentur:
LIS BAVMANNI *idea veri christianismi; oder*
wahren christenthums vber die sonn vnd fest-
Francofurti MDCLXII. fol. *quinque nouissima,*
postill; oder die funf letzten dinge, nemlich tod,
ht, hölle, auferstehung vnd ewiges leben nach den
sonn-

ebrichten, 1708. p. 887.
eolog. bibliothec volum. XI. p. 403.

sonn - vnd festtags euangelien, Noribergæ M
eiusdem *euangelische gewissenspostill*, Francofu
MDCLXXXVI. fol. ac *lexicon allegorico - euange
bare erklarung der euangelien, da aus iedem
ein einiges wort genommen vnd ausgefuhret*
bergæ MDCLXXIV. MDCXC. 4.

ADAMI BERNDII *quellen vnd vrsachen
losen vnd sündlichen lebens, so heutiges tages i
sten herrschet vnd im schwange gehet, in einem
gange nach anleitung aller vnd ieder sonn - vn
gelien entdecket vnd gezeigt*, Lipsiæ MDCCXI
postilla hæc, prodierunt eiusdem auctoris
*digten von mancherley art vber die sonn - un
gelien*, Lipsiæ MDCCXXV. 4. ac *nutzlicher ge
ral christi vber die euangelien*, Altonæ MDCC

IO. CHRIST. BIELEFELDII *gedoppelt
tes an der menschen seelen*, Giessæ MDCCXXV

CHRISTIANI GOTTHELFII BLVMBE
*che gedancken vber die sonn - vnd festtags euan
aus einem ieden derselben in einem ordentli
gott vber gold, das ist, der nöthige vorzug
irdische guter vnd schatze gezeiget wi*
MDCCXXXV. 4.

GEORG. CHRIST. BRENDELII *wachsti
thum, aus den sonn - vnd festtagseuangelien dur
der in denen præloquis erklarten geschichten
stellet*, Thurnauii MDCCXIV. 4.

IO. BRENTII *kirchenpostilla vber die eua
vnd feyertagen, samt der historie vom leiden*
gæ MDLXXII. MDLXXXVIII. fol.

IO. FRIDERICI BVRGII *geist vnd leb
lichen worten, die der geist der gemeine sagt,
vnd festtagseuangelien, Vratislauiæ MDCCXXX

IO. BENEDICTI CARPZOVII *euangel
vnd fragepredigten; oder sonderbarer iahrgan
sonn vnd festtaglichen euangeliis, welche im ein*

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1720.
** *ibidem*, 1739. p. 207.

MDCCIX. MDCCXXXII. 8. * *erfahrungslehre von dem lebendigen christentbum*, Francofurti MDCCXV. 4.

SEBASTIANI ARTOMEDIS *postill; oder auslegung der sonn vnd festagseuangelien, mit dem anbange etlicher predigten aus Mose, aus den psalmen vnd propheten*, Lipsiæ MDCVII. fol.

IO. AVENARII *euangelischer christenschmuck, in deutlicher vnd schriftmæsiger erklærung aller sonn-fest vnd apostel tæglichen euangelien*, Francofurti MDCCXVIII. 4. Arnstadii MDCCXXVII. 4. *euangelische lehr vnd liederpredigten vber die sonn-fest vnd aposteltagseuangelien*, Arnstadii MDCCXXXI. 4.

REINHARDI BACKII *euangeliorum dominicalium expositio*, cuius quatuor sunt partes. Sæpius illa in lucem prodiit, Silusiæ MDCXL. 4. Lubecæ MDCLI. MDCLIX. 4. Francofurti MDCLXXVII. MDCLXXXIX. Lipsiæ MDCXCVII. 4.

IO. FRIDERICI BAHRDTII *vollstændige samlung heiliger reden vber auserlesene wahrheiten des glaubens vnd sittenlehre iesu, nach anleitung der ordentlichen sonn vnd festtagseuangelien des gantzen iahrs, nebst drey bußpredigten*, Lipsiæ MDCCLV. 4. qui sermones sacri primum per partes: deinde vno volumine coniuncti sub adducto titulo prodierunt: **

FRIDERICI BALDVINI *euangelienpostill*, Vitembergæ MDCXXIV. MDCXXV. 4. tribus partibus. Quum edidisset ille: *hypomnemata homiliarum in euangelia dominicalia et festiualia*, Vitembergæ MDCXII. prodierunt illa germanice, interprete *Andrea Richardo*, Vitembergæ MDCXXXI. MDCLXIV. 4.

GOTTFRIEDI BALDVINI *sonn- vnd festtæglicher zeitgewinn*, Altenburgi MDCCXVII. 4. quo libro conciones in euangelia dierum dominicarum ac festarum continentur:

MICHAELIS BAVMANNI *idea veri christianismi; oder grundriß des wahren christentbums vber die sonn vnd festtagseuangelia*, Francofurti MDCLXII. fol. *quinque nouissima, letzter dinge postill; oder die funf letzten dinge, nemlich tod, iüngstes gericht, hölle, auferstehung vnd ewiges leben nach den sonn-*

* *vnschuldige nachrichten*, 1708. p. 887.
** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* XI. p. 403.

MVEL. EDELII *edler euangelienschatz; oder schrift-erklarung der sonn - fest vnd feyertagseuangelien gantze iahr*, Vlmæ MDCLIX. fol.

RISTIANI LVDOVICI ERMISCHII *dreyfache ... sche hertzenslust*, Lipsiæ MDCCIX. fol. vbi tres con-... in quoduis euangelium habentur. Exstat quoque ... *sonn vnd festtæglich, wie auch wöchentlicher kirchen- ... vber die euangelia, episteln vnd psalmen*, Lipsiæ ...XVI. fol. duobus voluminibus, quo opere homileti-...tinentur duo sermones sacri in pericopas euangelicas: ... epistolicas atque in selectiora psalmorum dicta: *

...PARIS FINCKII *loci communes theologici, euange-...spruchpostill*, Francofurti MDCXXIV. MDCLXIX. 4. præ-... duas editiones, alia eaque Ienæ MDCXXXII. 4. in ... emissa, memoratur. Sunt tres horum postillorum ... Prodierunt etiam eiusdem FINCKII *postilla eccle-... et academica, das ist, kirchen vnd schulpostill vber die ...lien durchs gantze iahr*, Francofurti MDCXVI. et ...IX. 4. ibidem MDCLXX. 4. quatuor partibus:

...RISTOPHORI FISCHERI *euangelienpostill*, Lipsiæ ...XVII. fol. Magdeburgi MDC. fol.

... FRIDERICI FLATTICHII *soldatenpostille, darin-... sonn-fest-vnd feyertagseuangelia deutlich erklaret, ...hten der kriegsleute daraus bewiesen, die atheisterey, ...rentisterey, das profane leben vnd alle böse, die sich ... das erkænntnis gottes erhebt, aus dem wort gottes, ...funden vernunft, den heiligen kirchenuætern vnd den ...lischen buchern vnserer kirche bestritten vnd verstöret ...*, duabus partibus, quarum prior prodiit Tubingæ ...XXXI. posterior ibidem MDCCXXXIII. 4. cum *Chri-... Matth. Pfaffii* præfatione: **

...VRENTII FLORI *speculum euangelico - christianum, ... euangelischer christenspiegel, darinnen das wahre vnd ... christenthum aus den sonn vnd festtagseuangelien gezei-...ird*, Francofurti MDCLXVIII. MDCLXXXVIII. 4.

...RICII *historia bibliothecæ part.* II. p. 240.
...LERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* V. p. 1009. *volum.* ... 864.

ſert vnd mit noch vielen andern, die vorhin n
ſen, vermehret, Halæ MDCCIV. MDCCIX. MD
II.) *kurtze ſonn- vnd feſttags predigten, d*
zum wahren, lebendigen, kraftvollen vnd
ſich beweiſenden glauben die nœthige aufwe
ſung gegeben wird, Halæ MDCCXVI. MDC
MDCCXXVIII. MDCCXXXVIII. MDCCXLV.
feſttagspredigten, welche theils in Halle; th
nen auswærtigen œrtern von wichtigen vn
terien gehalten worden, nebſt vorbereitung
feſte, Halæ MDCCXXIV. 4. *

IO. PHILIPPI FRESENII *heilſa*
vber die ſonn- vnd feſttagseuangelia, nebſt
niger caſualpredigten, mit nœthigen diſpoſit
MDCCL. 4. Tres ſunt operis huius part
complectitur conciones in euangelia dierum

IO. ANASTAS. FREYLINGHAVSEN
die ſonn- vnd feſttagseuangelia, Halæ MDC

CHRISTIAN. HENRIC. FRIEDLI
wegweiſer; oder poſtill vber die euange
MDCLVI. 4.

SIMONIS GEDICCI *euangeliſche p*
rung der euangelien, Islebiæ MDCIII. fol. I

*und festtagseuangeliis des gantzen iahrs, nebst einem an-
einiger buspredigten, mit beygefugten dispositionen vber
text*, Berolini MDCCXXXII. 4.

MARTINI GEIERI postilla tria euangelica; partim ab
edita; partim post obitum eius in lucem emissa. Sunt
I.) *zeit vnd ewigkeit; oder geistreiche betrachtungen
die ordentlichen sonntagseuangelien*, Lipsiæ MDCLXXI.
MDCLXXXVII. MDCCII. MDCCXXXVIII. 4. quæ vltima editio
dicitur nona ac *Salomonis Deylingii* præfatione or-
nata. Accesserunt conciones, quæ antea omissæ; a THO-
MASIGIO autem elaboratæ ac separatim ad vsum pu-
translatæ fuerant, sub inscriptione: *zeit vnd ewigkeit,
gelegenheit etlicher sonntags vnd festeuangelien, die in des
herrn D. Martin Geiers zeit vnd ewigkeit nicht gefun-
worden, vorgestellet, samt einigen bus- vnd leichenpredig-*
Lipsiæ MDCXCVIII. 4. II.) *busstimme Ioannis; oder
euangelienpostill*, Pirnæ MDCLXXXVI. 4. III.) *geistlicher
schmuck, bestehend in glaube, liebe vnd hofnung, aus
sonn- vnd festtagseuangelien*, Ienæ MDCLXXXIX. 4. Lipsiæ
... 4.

LAVRENTII GENSICHII *kurtze euangelische predig-
ten auf alle sonn- vnd festtage*, Zullichouiæ MDCCXXXV. 8.

CHRISTIANI GERBERI *geheimnisse des reichs gottes
die sonn vnd festeuangelien*, Dresdæ MDCCVIII. 4.

IO. GERHARDI *postilla, das ist, erklärung der sonntäg-
lichen vnd fürnemsten festeuangelien vber das gantze iahr:
etlicher schœner spruche heiliger schrift, vornemlich da-
hin gerichtet, daß wir gottes liebe vnd christi wohlthaten er-
kennen: auch am innerlichen menschen seliglich zunehmen
mœgen*, Ienæ MDCXIII. fol. et 4. Adpendix complectitur
conciones hebdomales. Ad editionem, quæ est primi
tomi, accessit explicatio historiæ passionis christi. Exstant
præterea eiusdem GERHARDI *postilla salomonæa, das ist,
erklärung etlicher spruche aus dem hohenlied Salomonis auf die
sonntägliche vnd vornemste festeuangelia durchs gantze iahr
gerichtet*, Ienæ MDCXXXI. MDCXXXIII. Lubecæ MDCXLIV.
... MDCLII. MDCLXVI. 4. Latine GERHARDVS edi-
dit *sacras homilias in pericopas euangeliorum dominicalium
et præcipuorum totius anni festorum*, Ienæ MDCXXXIV. et

 MDCXXXVI.

diiſſe dicitur. Præter illum, aliud gene
auctoris eiusdem memoratur, cuius titul
des gewiſſens über die euangelia, cum præ
Olearii, Lipſiæ MDCCXV. 8.

GEORGII GERLACHII *gemmæ ſacræ*
les, das iſt, ſonn- und feſttæglicher ſeelenſchm
lichen euangelia, Vitembergæ MDCLXXVII

IVSTI GESENII *euangelien predigt*
feſt- und apoſteltage, dabey zwölf regenten
uigæ MDCLIV. 4.

SALOMONIS GLASSII *prophetiſcher*
theil, nebſt erklärung des drey und funfzig
von dem leiden, ſterben und auferſtehung ch
drey und dreyſigſten capitels Ezechielis von den
amt, Ienæ MDCXLII. 4. *prophetiſcher ſpruchp*
nebſt erklärung Ioannis erſten capitels, vom e
den vers: des lieds, wie ſchön leuchtet der m
ſieben und zwanzigſten pſalms Davids, Ien
prophetiſcher ſpruchpoſtill dritter theil, nebſt
vier vom ſiebenzehnden bis zum zwey un
und des catechiſmi Lutheri, Ienæ MDCXL
ſcher ſpruchpoſtill vierter theil, nebſt etlich
tractætlein, Ienæ MDCLIV. 4. ** Addi

GEORGII GROSSHAYNII *euangelische spruchpostill*, Ienæ MDCLV. 4.

MARTINI GRVLICHII *licht und pflicht, aus dem vollen segen des euangelii ausgetheilet*, qui liber est concionum in pericopas euangelicas, Chemnitii MDCCXXXVIII. 4.

IO. GABRIEL. GVTTNERI *das zu dieser zeit sehr verfallene christenthum, aus den euangelien*, Dresdæ MDCCXXIV. 8. *das rechtgläubige christenthum aus den euangelien*, Dresdæ MDCCXXV. MDCCXXXI. 8. *die durch tröstungen von gott ergözte seele in vielen bekummernissen, aus den sonn- und festagseuangelien*, Dresdæ MDCCXXXVIII. 8. Similis generis scripta eiusdem auctoris sunt: *hindernisse des christenthums*, Lipsiæ MDCCXXVII. MDCCXXXVI. 8. *kræftige hülfsmittel zum wahren christenthum*, Dresdæ MDCCXXIX. 8.

NICOLAI HAASII *den kindern gottes obliegende bestellung ihres hauses zu einem seligen tode, aus den sonn- und festags euangelien vorgestellet*, Dresdæ MDCCXX. 4. eiusdem *treulich angewiesene grentzen der zeit und ewigkeit, aus den sonn- und festtagseuangelien*, Budissæ MDCCXXVIII. 4.

IO. HABERMANNI *erklærung der sonn- und festeuangelien*, Vitembergæ MDXCIX. 8.

GEORG. HENRICI HAEBERLINI *predigten vber die euangelia*, Stuttgardiæ MDCXCIX. 4.

IO. HAENFLERI *der verschmachteten seelen hertzenstrost und heil aus den iæhrlichen euangelien*, Francofurti ad Oderam MDCXCI. *das geheimnis des reichs gottes*, Custrini MDCCI. 4. *haus und kirchenschatz; oder euangelische, epistolische, catechismus, passions und andere predigten*, Lipsiæ MDCCV. fol. duobus voluminibus.

PHILIPPI HAHNII *postilla euangelica, das ist, erklærung der gewœhnlichen sonn- fest- und feyertagseuangelien*, Magdeburgi MDCXXVIII. 4.

PETRI HANSSENII *heilige betrachtungen vber die sonn- und festtagseuangelia durchs gantze iahr*, Lubecæ MDCCXLII. 4. *

CHRISTOPHOR. LVDOVICI HARTMANNI *das vermeidete hœllenlied durch beobachtete gnadenzeit, aus den ordent-*

* *nachrichten von den neuesten theologischen büchern, volum. 1. p. 689.*

XII. et MDCCXXXIX. 4. IV.) *guter wandel eines ...ffenen christen*, Dresdæ MDCCXXXII. 4. cum *Ber...altheri Marpergeri* præfatione ac vita notitiaque ...um auctoris, a *Gottliebio Grabnero* conscripta: *

FRIDERICI HOCHSTETTERI *euangelisches denck...er predigten vber die sonn- vnd festtagseuangelien*, ...ipsiæ MDCCIX. 4.

...THIAE HOE *postilla vber die sonntagseuangelia*, MDCXIV. fol. eiusdem *postilla vber die festagseuange...lien* MDCXIV. fol.

...RICI HOECKII *das euangelium aus den euangeliis; ...ngelische wahrheiten aus den euangelien*, Hamburgi ... MDCCXXXIV. 8. quatuor voluminibus. Opus est ...um in pericopas euangelicas; quum autem istæ non ...ne exhibentur, qui inter dictas pericopas est, caret ...rma, postillorum propria; nec his adnumerari potest, ...urate sentire ac loqui velimus: **

...HAELIS HOERLEINII *bewährte kunststücke wieder ...e furcht vnd bitterkeit, aus den sonn- vnd festtags...len*, Ienæ MDCXCIV. MDCCVII. 4.

...OLI GOTTLOB, HOFMANNI *sonn- vnd festtägliche ... von vnerkannten sunden, welche nach anleitung ...ngelischen texte in einem iahrgange ehedem gehalten* ..., Lipsiæ MDCCXLVII. 4. eiusdem *heilige reden von ...welche vber die gewöhnlichen sonn- vnd festtäglichen ...lien ehedem gehalten worden*, Lipsiæ MDCCLVIII. 4.

. HENRICI HORBII *der euangelischen lehre gött...gewisheit vnd kraft zur heiligung der hertzen nach den ...nsartickeln, durch veranlassung der iährlichen euange...* Francofurti MDCXCVIII. MDCCXXXI. 4.

...GIDII HVNNII *postill vber die sonn- vnd festtags...lien vnd episteln*, Francofurti MDCVII. fol. Vitember... MDCX. 4. Lucem quoque eamque primam liber hic vi-

 dit

...ung *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1734. p. 126.

...aufgelesene früchte, 1738. p. 203. *samlung von alten vnd neuen ...g. sachen*, 1743. p. 218. *samlung zum bau des reichs gottes vo...* IV. p. 60. *volum.* V. p. 979. *neue samlung volum.* II. p. 758. ... III. p. 664.

dit Vitembergæ ab anno MDXCII. 8. cuius et interpr tina memoratur, quæ a *Io. Schrædero* composita at sit, Vitembergæ MDXCV. 8. et MDCXVI. 4.

CHR. IENICHII *tugendpostill und spiegel, auf und festtagseuangelia gerichtet*, Stetini MDCXLIII.

THOMAE ITTIGII *spiegel der wahren fræmmi den ordentlichen sonn- und festtagseuangelien vo* Dresdæ MDCCXIV. et MDCCXX. 4. * eiusdem *kla gerechten in der lehre, im leben und im leiden*, A MDCCXXIV. 4. ** Vtrumque volumen hoc conci pericopas euangelicas post auctoris obitum *Christian uici* iuris publici fecit:

IO. KESLERI *euangelischer wegweiser recht zu christlich zu leben und selig zu sterben, aus den sonn-tagseuangelien vorgestellet*, Hamburgi MDCLXIV. 8. *euangelische und epistolische dreyfache schnur, das ist liche und schriftmæsige erklærung der euangelien un auf alle sonn- hohe fest- und apposteltage durchs gan worinn gezeiget wird, wie man recht glauben und c leben solle, damit man auch dermaleins selig sterben* Hamburgi MDCLXXV. Lipsiæ MDCCIV. MDCCXXIII.

CHRISTIANI KLEMMII *grosser gerichtstag, ordentlichen euangelien vorgestelt*, Noribergæ MDCC

NICOLAI KOEPPENII *kern und saft der sonn- tagseuangelien*, Hamburgi MDCCXXVII. 4. cum *Albe chimi de Krakewitz* præfatione: *

FRIDERICI GVIL. KRAFTII *heilsame wahrhe der glaubens und sittenlehre, welche nach anleitung dentlichen euangelien auf alle sonn- und festtage d tzen iahrs in œffentlicher gemeine vorgetragen worde* MDCCLV. 4. **

---

* *unschuldige nachrichten*, 1714. p. 353.

** *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1724. p. 10

*** MOLLERI *Cimbria litterata tom.* I. p. 294.

* *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1727. p. 1003. p. 194.

** KRAFTII *theol. bibliothec volum.* XI. p. 671.

…IANI FRIDERICI KRAVSII *erbauliche euan-…le*, Dresdæ MDCCXXXI. 4. *

…NRICI KREVSCHNERI *vortrag d r vo nemst… …en … ur den euangelien*, Regiomonte MDC XXXV. …III. 8. duobus voluminibus:

…NI KRVGERI *euangelischer tugendorden; oder euangelische tugendbetrachtungen vber die kern…sprüche aller sonn - vnd festtäglichen euangelien*, …CCXI. 4. **

…IANI KRVMBHOLTZII *lutheranorum et pro…erus; papaeorum autem et romanensium falsus ca…; oder klärlicher beweis, wie bey den euangelischen …renden der rechte alte apostolisch-catholische glau…en papisten vnd römischen hingegen ein fälschlich …r, nur dem blossen nahmen nach, zu finden, aus …chen sonntags - vnd festeuangelien, nebst dem rech…hen leben vnd sterben, auch gebrauch der augspur…fession, in einem iahrgang seiner predigten vorge…*esdæ MDCXCIX. 4. iterum cum nonnullis con…iæ additæ sunt, ibidem MDCCV. et MDCCIX. 4. *** …em *die aus schwerer bangigkeit durch göttlichen …ete seele; oder vier vnd sechszig trostpredigten, …ung der ordentlichen sonntags - vnd festeuangelien*, …)resdæ MDCCII. et Hamburgi MDCCXII. 4. *

…IAE MICHAELIS KVMMELMANNI *kräftige …derer freygeister, epicurer, heuchler, wie auch ei…acher gemuther vnserer zeit, in denen sonn - vnd …s heiligen reden durchs gantze iahr bestritten*, Ienæ …II. 4.

…LIS LANGII *christselige sterbenskunst, aus den … wo ein christ angewiesen wird zur nöthigen todes…r vnd zur klüglichen todesbereitung*, Lipsiæ … et MDCCXIII. 4. *bus vnd beichtwecker, zeiger, …s den euangeliis*, Lipsiæ MDCXCI. 4.

10.

…*m alten vnd neuen theolog. sachen*, 1733. p. 112.
…*e nachrichten*, 1712. p. 163.
…709. p. 340.
… *Cimbria litterata tom.* II. p. 438.

IO. LASSENII *heilige moralien vber die euangelien und epifteln, wie die an sonn- vnd festtagen in den lutherischen kirchen verlesen werden, darinn der heilige text vberall wort zu wort nach dem sinne des heiligen geistes deutlich erklaeret vnd zum heilsamen gebrauch, lehre, trost und ermahnung in der furcht gottes angewandt, mit in kupfer gestochenen sinnbildern gezieret.* Opus hoc LASSENIVS elaborare quidem cœpit; quum autem morte impeditus, id ad finem haud perducere potuit, ad absoluendum illud manus admouit HECTOR GOTTFR. MASIVS; post hunc autem ... TRELLVNDIVS. Lucem illud adspexit primum per partes, eo ordine, vt prodiret earum prima Rostochii MDCXCVIII. secunda Hafniæ MDCCII. ac tertia ibidem MDCCIII. 4. deinde coniunctim, cuius generis editiones variæ memorantur, Hafniæ MDCCV. MDCCVIII. 4. ac Hannoueræ MDCCXIII. MDCCX... MDCCXXXIII. 4. Compendium libri huius GOTTLIEB ... COBERVS euulgauit, subtitulo: *apostolisch-euangelisches praeseruatiu; oder auserlesene aus Io. Lassenii heiligen moralien gezogene kirchenandachten*, Gothæ MDCCXI. 12. *

GEORGII LILIEN *praxis euangelico-catechetica, euangelische catechismusubung*, Ienæ MDCLVIII. 4. cuius libri inscriptio ad rationem respicit, qua auctor euangelia interpretatus est. In singulis enim concionibus simul argumentum ex catechismo enarratur:

IO. GVIL. VON DER LITH *erkänntnis der wahrheit zur gottseeligkeit vber die euangelia*, Noribergæ MDCCXVIII. MDCCXXVI. MDCCXXXVI. 4. ** eiusdem *licht der wahrheit zur verwerffung des bösen vnd erweblung des guten, aus den euangelien*, Noribergæ MDCCXXXVII. 4.

VALENTINI ERNESTI LOESCHERI *vbung der gottseligkeit, aus den sonn- vnd festtagseuangelien*, Dresdæ MDCCXII. MDCCXXXI. 4.

IO. ADAMI LOEWII *samlung von predigten vber alle sonn- vnd festtagseuangelia des gantzen iahres, wie auch einiger buss- vnd fastenpredigten*, Gothæ MDCCLIX. 4. ***

MARTINI LVTHERI *postilla*, quorum duo exstant. Altera sunt: *die kirchenpostill, welche die auslegungen der euan-*

* MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 453.
** *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1736. p. 794.
*** ERNESTI *theologische bibliothec volum.* II. p. 170.

vnd episteln auf alle sonn-fest vnd apostelrage ent- ...pissime illa prodierunt; varia tamen ac diuersa ra- Primum in lucem exiit pars illa, quæ dicitur *der win-* ...ib aduentus tempore sacro vsque ad festos paschatis ...h coniunctim; sed itidem per partes, eo ordine, ...n duæ partes in conspectum publicum venirent, al- ...ipta: *auslegung der episteln vnd euangelien von ad-* ...*rifttag*: altera: *auslegung der episteln vnd euangelien* ...*ttag bis auf den sonntag nach epiphanian*, Vitembergæ ...4. Editis duabus his partibus, sequebatur non so- ...*slegung der episteln vnd euangelien von der heiligen* ...*ge fest bis auf ostern*, Vitembergæ MDXXV. 4. sed ...e etiam cum *der sommertheil*; siue volumen concio- ...mpore paschali vsque ad aduentum; tum *der fest-* ...embergæ MDXXVII. 4. Duas has partes posteriores ...*Rodtius* ex Lutheri sermonibus sacris, partim ma- ...s; partim euulgatis, collegit atque, vt Lutherus ...it, ad publicum transtulit vsum. Post primam to- ...ris huius editionem sæpissime id litteris descriptum ...mbergæ atque aliis locis, ita vt vel partes tantum ...n; vel omnes coniunctim denuo prodirent. Inter ...s generis editiones illa præcipuum locum habet, ...mbergæ MDXXXV. MDXXXVI. 4. in lucem exiit. ...tamen eademque forma horum postillorum conserua- ...insignes illorum factæ sunt mutationes, quum concio- ...omissæ; aliæ autem additæ fuerunt. Ita mutatum est po- ...opus ab anno MDXL. maxime in editione MDXLIII. ...ex ipsius Lutheri voluntate, a *Caspare Crucigero*, ...ma est, Luthero viuo, in lucem emissa atque omnium ...habetur. Postquam Lutherus mortalitatem suam ...multæ aliæ editiones, itidem mutatæ, sequutæ sunt, ...n ex officina Ioannis Luftii, quas prætermitto ac re- ...m tantum mentionem facio, illarum, quæ pro- ...: I.) Berolini MDCC. fol. cura *Philippi Iacobi Spe-* ...ique longiore eius præfatione: II.) Lipsiæ MDCCX. *Gottfriedus Arnoldus* præfatus est ac varias concio- ...utheri scriptis adiunxit eaque dispofuit ratione, vt ...em quartam ipsius operis constituant: III.) Lipsiæ ...XII. fol. cum *Ioachimi Langii* præfatione: IV.) Halæ

MDCCXXXVII.

TTHESII *postilla, das ist, auslegung der sonn-euangelien*, Noribergæ MDLXXXVIII. MDCI. MDCLXVII. 4. *euangelische kernpostill*, Noriber-g. 4.

ERI *erkänntnis der klarheit gottes in dem ange-wissi, wie solche nach anleitung der ordentlichen sttäglichen euangelien deutlich erklaret vnd zur ihrer gottseligkeit angepriesen worden ist, nebst g feyertagspredigten*, Noribergæ MDCCXLVII. 4. ctoris exstant: *euangelische betrachtungen von isonderheit von der wiederaufrichtung vnd tägli-ung des taufbundes, nach anleitung der sonn-vnd euangelien*, Noribergæ MDCCLVI. 4.

DERICI MAYERI *schwer angefochtenes vnd betrubtes kind gottes, so seine klage, ach vnd we-ausschüttet vnd aus denen euangeliis wieder sol-uth kräftig gestærcket wird*, qui liber sæpius in it, Lipsiæ MDCLXXXV. MDCLXXXVIII. MDCXCIV. IDCCXXI. Regiomonte MDCCXL. 8. Præter eum, inc pertinent eiusdem *gottgeheiligte fruhstunden; ung der sonn - vnd festagseuangelien*, Lipsiæ II. MDCXC. MDCXCVI. MDCCXVII. 8: quæ con-n Mayerus eas recitaret, calamo cuiusdam ex-ostea editæ sunt. In continuandis istis NICO-RMANNVS operam posuit ac iuris publici fecit: *ler fruhstunden Io. Frid. Mayers vber die sonn vnd elien*, Lipsiæ MDCCVI. 4. Nec omitti debet: *mburgischer sabbath vber die euangelia*, Ham-IX. MDCCXXXVI. 4.

ELFVHRERI *postilla euangelico-prouerbialis, das e kurtze haussermon vber alle vnd iede euangelia e iahr, allein aus den spruchen Salomonis verfas-*gæ MDCXXXVII. 4. cuius libri ea singularis ra-a concionum exordiis prouerbia Salomonis ex-

IYMI MENCELII *auslegung der sonn - vnd elien*, Lipsiæ MDXCVI. fol.

I MENGERINGII *informatorium conscientiæ euangelisches gewissensrecht, rath vnd vnterricht, vber*

origine pericoparum euangelicarum atque episto-
adæ MDCCV. 4.* Mundæ MDCCXII. MDCCXIX. 4.
MDCCXXII. 4. Stargardiæ MDCCXXXII. 4.
polisches *præseruatiu wieder den schaden Iosephs in*
m, Francofurti MDCLXXXI. 4.
GOTTGETREV MVLLERI *heilsame warheit und*
eue gottseligkeit, nach anleitung derer euangelien
um-fest und apostelltage, wie auch einiger aus bei-
ft auserlesener bustexte, eingepraget, Hildburghusæ
. 4.
IEAE MVRRAY *wahrheit und göttlichkeit unsers*
s glaubens, nach anleitung derer ordentlichen euan-
mburgi ab anno MDCCXXXIII. 8. sex partibus: **
R. NEVMANNI *licht und recht, aus den euangelien,*
ten, erinnerungen und erbauliche anwendungen, gott
n, zu lieben und ihm zu vertrauen, Vratislauiæ
I. 4. ***
IANNI NEVMEISTERI postilla euangelica varii
aque: *worte der weisen; oder hoher personen christ-*
ola, quæ in exordiis explicantur. Lipsiæ MDCCVII.
II. 4. *priesterliche lippen in bewahrung der lehre,*
s rechtglaubiger lutheraner: ein fanatischer schwär-
s bekümmertes hertz vorgestellet wird, Lipsiæ
; 4. Hamburgi MDCCXXX. 4. *heilige sonntagsar-*
ist, predigten nach zufälliger lehrart vber alle sonn-
ge des iahrs gehalten, Lipsiæ MDCCXVI. 8. ibidem
XIV. 4. *erster euangelischer segen in Hamburg, das ist,*
welche derselbe in dem ersten kirchenjahre alda ge-
lamburgi MDCCXVIII. 4. *geistliche bibliothec; oder*
auf alle sonn- und feyertage des iahrs, nach anlei-
rband geistreicher bucher gehalten, Hamburgi
. 4. *geistliches Abel, in welchem Nicodemus eine ca-*
frage: Stephanus eine streitfrage: Petrus eine ge-
wissens-

rar. hamburgens. MDCCVI. p. 127.
s auserlesene theolog. bibliothec volum VII. p. 502. *samlung*
und neuen theolog. sachen, 1734. p. 150. 153. 300. 320.
ldige nachrichten, 1717. p. 897.

…bern sünder, vnd ein neuer … zur glaubensstärckung vnd …h angesehen, dargestellet werden, …DCLXXXIX. MDCXCVII. 4. Addi …FFERI volumina. Exstat illius: …, darinnen das gantze systema theo… der christlichen religion in ihrer rich… …enen euangelischen sonn- vnd festtags tex…sen, so dass nicht allein lehrbegierige chri…n daraus erbauen vnd falschen lehrern nach …gnen; sondern auch angehende prediger den …lico-elenchticum aus denen euangelischen texten …nützlich beybringen können, Lipsiæ MDCLXXXVIII. …X. MDCCX. MDCCXXIV. 8.

…SIS PFLACHERI euangelienpostill; oder predigten …ie sonn- vnd festtägliche euangelien durchs gantze iahr, …gæ MDCI. fol.

…ORGII GOTTLIEB. PITSCHMANNI verborgener …, aus dem geistlichen acker der sonn-fest vnd apostelfäg… euangelien vorgetragen, Lipsiæ MDCXCVI. 4.

…OLFGANGI PRAGERI erbauliche hauskirche; oder …rung aller sonn- vnd festtagseuangelien, aus welchen ie…mal gezeiget worden die kennzeichen der kinder gottes, … bestehen in glaubensvbung: gewissenserforschung vnd …ündlichen lebens besserung, Dresdæ MDCCVII. 4.

…O. GEORG. PRITII wahres christenthum, wie dasselbe …h das werck im glauben, durch die arbeit in der liebe durch die gedult in der hofnung soll ausgeübet werden, …den ordentlichen sonn- vnd festtagseuangelien durch das …ze iahr vorgestellet, Lipsiæ MDCCXVII. 8. *

IO. QVIRSFELDII euangelischer hertzensschatz, darin… aus den euangelien vorgestellet wird das liebreiche iesus…tz: das sündliche welthertz: das fromme vnd betrübte …istenhertz, Lipsiæ MDCLXXXIII. MDCCXXIX. fol.

IO. IACOBI RAMBACHII euangelische betrachtungen …r die sonn- vnd festtagseuangelia des gantzen iahrs, Halæ …CCXXX. 4. ** heilsame wahrheiten des euangelii, Franco-

* …ldige nachrichten, 1718. p. 281.

** …VLERI auserlesene theolog. bibliothec volum. v. p. 274.

pericopas euangelicas contine
den vber verschiedene euangelisch
cofurti MDCCXXXVI. 8.

IO. GVSTAVI REINBECI
vber iegliches sonn- vnd festtagse
ten, duabus partibus, quar
MDCCXXXIV. posterior ibidem
kurtzer predigten vber iegliches
gelium, nebst angehængten vier b
Georg. Caspar Franckius euulgau
betrachtungen vber die sonn- vnd
die darinnen enthaltene göttliche
gesehen vnd ergænzet, cura *Fri*
Berolini MDCCLIV. 4.***

GEORGII CONRADI RIEG
euangelien, Zullichouiæ MDCCXL

IO. RIEMERI *blasse furcht*
schlaflosen nächten; oder erklärun
euangelien, Lipsiæ MDCC. MDCC

IO. CHRISTIANI RITTER
digten zur kriegszeit gehalten vbe
gelia, nach anleitung des zur k
saechsischen landen angeordneten
Numburgi MDCCLXIII. 4.

rt: die gottlosen treulich gewarnet vnd die ange-
krafftig aufgerichtet werden, Lipsiæ MDCXCVII. 4.
G. LVDOVICI ROEGNERI *euangelisch denckmal,*
eine zweyfache betrachtung vber alle sonn- vnd fest-
lia, wie auch vber die passionshistorie enthalten, Ar-
MDCCX. 4.
ERICI CHRIST. ROMBERGII *christliche kir-*
darinnen die sonntägliche euangelien erkläret wer-
ini MDCXCIX. 4.
AELIS CHRISTIANI RVSSMEYERI *theologia*
as ist, die vbung des christenthums, aus denen or-
betrachtungen aller vnd ieder sonn- vnd festtægli-
elischen texte vber das gantze iahr gezogen, Gry-
: MDCCXXXII. 4. *
RID. SACCII *erklærung der sonn- vnd festtægli-*
elien, Magdeburgi MDXCVIII. fol.
ANNI SAMSONII *himlische schatzkammer, das*
ng der sonntæglichen vnd furnemsten festeuangelien,
[illegible]XV. fol.
ARDI VON SANDEN *auslegung der sonn- vnd*
n euangelien, Lipsiæ MDCCXXII. 4.
I SARCERII *auslegung vber die euangelia der*
s gantzen iahres, in zwey theilen, Lipsiæ MDLI. 8.
vber die euangelia der feste des gantzen iahres, ibi-
I. 8.
EBERTI *emblematische; oder gemæhlpostill*, Nori-
CLII. fol. quem annum dedicatio præfert; in ti-
t est annus MDCLVIII. sine mentione iteratæ edi-

SPAR. SCHADII *predigten vber die sonntags-*
von dem namen iesu, qui sermones sacri cura *Gott-*
ldi in lucem prodierunt, Lipsiæ MDCCXIV. 4. at-
cum figuris æneis ibidem MDCCXXXI. 4.

m bau des reichs gottes volum. I. p. 785. De *epistola*, quæ *logiam* hanc *asceticam* MDCCXXXII. 4. prodiit, differui *itung in die religionsstreitigkeiten der euangelisch-lutheri-* *part.* V. p. 419.

RI vita theologor. altorphinor. p. 198.

tung der ordentlichen sonn-vnd f
MDCXCI. 4.

IO. SCHLEMMII *euangeli*
des sonn-vnd festtagseuangelium
che zwo predigten zu finden, Ie

CONRADI SCHLVSSELBV
vnd euangelien auf alle sonn -
rung der passionshistorie, auch e
Francofurti MDCIV. fol. quat

IO. HERMANNI SCHRA
die durch iesum christum worden
MDCCXXXVI. 4. duobus volumi

ANDREAE CHRISTOPHO
scher lehrtempel, in welchem ent
die sonn-vnd festtagseuangelia,
derbarer predigten, Halæ MDC
gelischer lehrtempel, in welchem
sonn-vnd festtagseuangelia entha
quod opus postillis quidem eua
dam autem tantum modo inter

HENRICI SCHVBERTI *e*
lien, Halæ MDCCXLI. 4.

DAVID. GOTTFRIED. SC
euangelica, das ist, sonderbare
darinnen iedesmal eine sonderba

erner eine sonderbare anmerckung vber das ordent-
gelium gemacht vnd denn eine sonderbare bege-
n solchen sonn; oder festtagen angeführet wird,
DCCXXXIV. 4.

STIANI SCRIVERI varia concionum in perico-
elicas volumina: I.) *die neue creatur; oder das erneuerte menschliche hertz*, Luneburgi MDCLXXXV.
II.) *die herrlichkeit vnd seligkeit der kinder gottes vor den vngläubigen weltkindern als ein sonderrecht geniesen*, Ienæ MDCLXXXV. Noribergæ
4. III.) *die geheiligte vnd gottwohlgefällige christleitung, aus den gewöhnlichen sonn- vnd festtagsgelientexten durchs gantze iahr zur ausbreitung gottes, prüfung des glaubens vnd verbesserung der sen fürfallenden mangel beschrieben vnd furgestellet*, et Lipsiæ MDCLXXXVI. MDCXCI. MDCCVI. 4.
editiones aliæ memorantur: IV.) *theognosia christiana; oder das lebendige vnd thätige erkannt-aus den sonn- vnd festtagseuangelien*, Suinfurti
Noribergæ MDCCXVIII. 4. V.) *euangelia symbosonderbare nachdenckliche vnd erbauliche gedenckauf die euangelien gerichtet*, Lipsiæ MDCXCVII.
4. VI.) *erbauliches dreyfaches absehen eines christen, auf den nechsten vnd auf sich selbst, aus den sonnsseuangelien mit heilsamen einnerungen furgetragen*,
MDCXCVIII. 4.

GII SERPILII *euangelische glaubens- vnd lebensg aus den euangeliis*, Ratisbonæ MDCCI. 4.

SIEBERI *euangelische spruchpostill; oder erklävornemsten sprüche, so in den sonn- vnd festtagseuanhalten*, Dresdæ MDCLXXII. 4.

AE SILBERSCHLAGII *auslegung der euangelien*, ti MDXCIII. MDC. fol.

ONRADI SITTIGII *iesus der gecreuzigte, nach rlichen sonn- vnd festtagseuangelien*, Lipsiæ 4. *

ge nachrichten, 1705. p. 623.

...Berolini MDCCXXVII. MDCCXLIII. 4.
... *glaubenstrost aus den göttlichen wohltha-*
... *seligkeit in christo, in einem jahrgang*
... *die ordentliche sonn- und festtägliche euan-*
... *vorgetragen*, Francofurti MDCXCV.
... MDCCXXVII. 4. Item enarrata volumina
... publicum transtulit, ad quæ post
... alia accesserunt, nimirum: V.) *leu-*
... *christenthums in auserlesenen predig-*
... *sonn- und festtagsevangelien*, Halæ
... opere in plerosque textus euangelicos
... quinque sermones sacri continentur: **
... *der lauterkeit des euangelischen christen-*
... 4. qua parte habentur conciones va-
... principuorum dierum festorum ac-
... orum: in quasdam pericopas epistolicas:
... scripturæ sacræ, inprimis noui testamenti.
... partium iterum litteris descriptum est
... 4. VII.) *euangelische und apostolische*
... Francofurti MDCCXVI. 4. ** Memora-
... auctoris huius *reisepostill*, Francofurti
...

...DERICI SPERLINGII I.) *Nicodemus respondens; oder erbauliche fragen aus den euangelien*, Lipsiæ MDCC. 4. et iterum ibi-
... MDCCXIX. II.) *fortsetzung der erbauli-*
... *den iahrlichen euangelien*, Lipsiæ
... *Moses detonans, der sehr donnernde Moses*;
... *betrachtung der laster wieder die heiligen*
... *einem iahrgange vber die euangelia*, Lipsiæ
... XIII. 4. IV.) *Moses informans et inculcans*,
... *unterrichtende Moses; oder ausführliche be-*
... *gebotten nach den heiligen zehn geboten, in*
... *vber die euangelia*, Lipsiæ MDCCV. 4.
... *et iehouah consolans; oder das klagende*

 Zion

...*ichten*, 1706. p. 570.
... 295.
... *Institutiones studii theologici litterariæ* p. 549.

MDCCXXXVII. 4. cuius editionis praefationem c
Reliquis auctior illa est atque adcuratior. * Altera
RI postilla sunt: *die hauspostill; oder erklerung a*
gelien auf alle sonn- fest vnd apostelkage. Duplex li
exstat editio eaque diuersa. Primum euulgauit istu
Dietericus sub titulo: *hauspostille D. Martin Luther*
bergae MDXLIV. fol. deinde *Andreas Poach* Lutheri p
mestica edidit, inscriptione hac: *hauspostill vber die*
vnd der fürnemsten feste euangelien, durch das gan
von D. Martino Luthero geprediget, aus M. Georgen
seligen geschriebenen büchern, wie er die von iahr zu
seinem des doctors mund aufgefasset vnd zusammen
treulich, ohne alle änderung, abbruch; oder zusatz
zugericht vnd im druck geben, Ienae MDLIX. fol.
editio, Dieterici ac Poachii, maxime illa, saepius lit
formis impressa est. Discrepant istae inter se non
criter. In editione halensi ** coniunctim exhibent
apud Dietericum ac Poachium ita sunt, vt illa inte
ferant: ***

FRANCISCI IVLII LVTKENII *geistreiche vn liche euangelienspredigten,* Gardelegiae MDCCXXVII.
mones hos post auctoris obitum *Henricus Ludouicus*
edidit ac praeter istius vitam, eiusdem commentatio
tea separatim euulgatas, nimirum *gedancken von der*
beichte: von der vereinigung der protestantischen
adiunxit: *

IOACHIMI LVTKEMANNI *euangelische aufmu zum lebendigen glauben in christo iesu,* Hannouerae MI
MDCCXII. 4.

CHRIST. MASECOVII *euangelische glaubens-lehr- w ermanungs vnd trostgedancken,* Regiomonte MDCCX

---

* de postillis Lutheri ecclesiasticis eorumque editionibus ac
bus copiose exposui *praefatione,* quae LVTHERI *operum ge rum,* Halae editorum, *tomo* XIII. praemissa est.

** quae exstat in LVTHERI *operum germanicorum*, a me e *tomo* XIII.

*** notitiam vberiorem horum postillorum dedi *praefatione* THERI dictorum *operum tomum* XIII.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen,* 1727. p. 1281

I. MDCCXV. Berolini MDCCXXVII. MDCCXLIII. 4.
ngelischer glaubenstrost aus den göttlichen wohltha-
l schatzen der seligkeit in christo, in einem iahrgang
ligten vber die ordentliche sonn- vnd festtægliche euan-
ezeiget vnd vorgetragen, Francofurti MDCXCV.
I. Berolini MDCCXXVII. 4. Iam enarrata volumina
ipse ad vsum publicum transtulit, ad quæ post
eius nonnulla alia accesserunt, nimirum: V.) *lau-*
des euangelischen christenthums in auserlesenen predig-
die ordentlichen sonn- vnd festtagsevangelien, Halæ
I. 4. quo opere in plerosque textus euangelicos
es, quatuor, quinque sermones sacri continentur: *
derer theil der lauterkeit des euangelischen christen-
Halæ MDCCIX. 4. qua parte habentur conciones va-
sis, in euangelia præcipuorum dierum festorum at-
ostolis sacrorum; in quasdam pericopas epistolicas;
liora dicta scripturæ sacræ, inprimis noui testamenti.
m opus duarum partium iterum litteris descriptum est
MDCCXXXII. 4. VII.) *euangelische vnd apostolische*
sandachten, Francofurti MDCCXVI. 4. ** Memora-
ium VIII.) auctoris huius *reisepostill*, Francofurti
IV. 8. ***

ELLI FRIDERICI SPERLINGII I.) *Nicodemus*
et iesus respondens; oder erbauliche fragen aus den
nd festtagsevangelien, Lipsiæ MDCC. 4. et iterum ibi-
MDCCXVIII. MDCCXIX. II.) *fortsetzung der erbauli-*
fragen nach den iæhrlichen euangelien, Lipsiæ
II. 4. III.) *Moses detonans, der sehr donnernde Moses;*
usführliche betrachtung der laster wieder die heiligen
gebote, in einem iahrgange vber die euangelia, Lipsiæ
III. MDCCXXIII. 4. IV.) *Moses informans et inculcans,*
der fleissig vnterrichtende Moses; oder ausführliche be-
ung der tugenden nach den heiligen zehn geboten, in
iahrgange vber die euangelia, Lipsiæ MDCCV. 4.
ion querulans et iehouah consolans; oder das klagende

* *uldige nachrichten*, 1706. p. 570.
** *rw*, 1717. p. 295.
*** de: LANGII *institutiones studii theologici litterarias* p. 549.

vber die ordentliche sonntagsevangelien, Altenburgi MI
Lipsiæ MDCLIII. Ienæ MDCLXI. Dresdæ MDCCIV. 4
*tabulum conscientiæ euangelicum, euangelischer gewissen
vber die sonntagsevangelien*, Altenburgi MDCXLVI. I
burgi MDCCXIII. 4. *refectorium conscientiæ euang
euangelische gewissensrube, wie man aus den ordentlich
tagsevangelien das elend des menschen erkennen kann*,
burgi MDCXLVII. Magdeburgi MDCCXIII. 4. Reliqui
auctor: *harmoniam epistolico-euangelicam, wegweise
aus beyden ordentlichen sonntagstexten, den episteln vn
gelien, gleichstimmige andacht, lehre, trost vnd vntern
fassen*, Altenburgi MDCXLV. Magdeburgi MDCCXIV.

IO. GERHARDI MEVSCHENI *postilla mystica e
lica, das ist, der geheime geistliche sinn der sonn- vnd f
euangelien, welcher aus denselben durch die gnade de
gen geistes wird entdecket, nach der lauterkeit vnd re
glaubens abgehandelt, aus der wahren mystischen theol
lautert, aus der moral vnd asceetischen theologie ausge
auf das innere vnd wahre christenthum adpliciret vnd
das falsche christenthum angewandt, nebst einem anhan
ger geistlichen reden vber vnterschiedliche spruche der h
schrift*, Francofurti MDCCXIII. et iterum ibidem MDCC
4. cum accessionibus. Præmissa est *Io. Georgii Priti*
fatio: *

ADAMI LEBRECHTI MVLLERI *haus- vnd ki
andachten vber alle sonn- vnd festtagsevangelien nebst
fachen dispositionen vnd nutzanwendungen bey einer iedi
digt*, Ienæ MDCCLXIII. 8.

HENRICI MVLLERI postilla, quorum tria men
da sunt: I.) *euangelische schluskette*, Erancofurti MD
fol. ac *festeuangelische schluskette*, ibidem MDCLXXI
quod vtrumque volumen postea coniunctim prodiit
semel; sed iterum Francofurti MDCXCVIII. MDCCVII
II.) *euangelischer hertzensspiegel*, Francofurti MD
MDCLXXIV. 4. et vna cum IOACHIMI LVTKEM.
*apostolischen hertzenstrost; oder geistreichen erklärung v
trachtung der sonn- vnd festtagsevangelien, episteln* ac
LERI *passionspredigten* simulque cum præfatione *Io.*

* *vnschuldige nachrichten*, 1713. p. 507.

[...]ANI TELLERI, iunioris, quatuor volumina oratio[...]rum in textus euangelicos, quorum primum est: [...]ge betrachtungen vber auserlesene materien der [...] glaubens-vnd sittenlehre, nach anleitung der sonn[...]euangelien durchs gantze iahr, Lipsiae MDCCXXXVII. [...]: neue samlung geistlicher reden, welche nach [...] der ordentlichen euangelien auf alle sonn-vnd [...]ten, Lipsiae MDCCXLI. 4. * tertium: die drit[...] geistlicher reden, welche zur erklärung wichtiger [...] vnserer heiligsten religion an den sonn-vnd fest[...]s gantze iahr gehalten, Lipsiae MDCCXLIV. 4. ** [...] ausgesuchte samlung heiliger reden, in denen die [...]digsten denckspruche vnd sprichwörter vnserer zei[...]genheit der gewöhnlichsten sonn-vnd festtagseuan[...]schrift vnd vernunftmaesig erklaeret vnd geprüfet, auch [...]erbauliche materien abgehandelt werden, Lipsiae [...] 4. ***

[...]ANAELIS TILESII postill vber die sonn-vnd fest[...]gelien, Lipsiae MDCXVII. fol.

[...]LAI THÜRMANNI fortsetzung der fruhstunden Io. Meyers vber die sonn-vnd festtagseuangelien, Lipsiae [...] 4. cuius libri iam antea mentionem feci, quum [...] postilla euangelica recenserem:

[...] VRIELII erklarung der sonn-fest vnd feyertag[...]euangelien, nebst einem anhang zehn absonderlicher zeit[...], Vlmae MDCLXXIII. 4.

[...]DREAE VNGLENCKII euangelische himmelspostill [...]der gottes, Noribergae MDCLXXXVII. MDCCII. [...]V. MDCCXXIX. 4.

[...]ANCISCI VOGTII hoechstnoethige einkehrung in sich vber die euangelien, Lemgouiae MDCCXXXI. 4.

HENRICI VRSINI salomonische spruchpostill, Fran[...]i MDCLVI. MDCLXX. 4. tribus partibus, vbi simul [...] Salomonis prouerbiis atque ecclesiaste, quae cum euangeliis

---

[...]ichten von den neuesten theolog. büchern volum. I. p. 424.

[...] volum. III. p. 770.

[...]ATTII theolog. bibliothec volum. VI. p. 85.

schrift vnd textmässige auslegun
lichen euangelien, *in sieben ia*
anno MDCLII. 4.

GEORGII WALCHII, pa
trachtungen, *worinnen bey erk*
euangelien allezeit im eingang
auf das euangelium schicket, *ni*
dern auch deutlich erklaret v
iahrgang vorgetragen, Ienæ MI

MICHAELIS WALTHERI
stilla mosaica, *das ist*, *erklarun*
vnd spruche aus den funf buc
festtagseuangelia gerichtet, No
stilla prophetica, *das ist*, *erklar*
gungen aus den buchern der
festtagseuangelia gerichtet, Nor
stilla hieropsaltica, *das ist*, *erkl*
sonn- vnd festtagseuangelia geri
MDCLVII. Cellæ MDCLIX. 4.
oder creaturpostill, *nemlich erk*
licher herrlichen creaturen, *die*
gelien vorfallen, Noribergæ MI
lica, *das ist*, *erklarung etlicher*
testaments, *die mit den gewæhn*
men, Noribergæ MDCLIII. 4.

setzgrosche, so zur besserung der sichern sünder, vnd ein neuer euangelischer gnadengrosche, so zur glaubensstärckung vnd trost blæder gewissen hauptsächlich angesehen, dargestellet werden, Norібergæ MDCLXXXVI. MDCLXXXIX. MDCXCVII. 4. Addi possunt alia eiusdem PFEIFFERI volumina. Exstat illius: *euangelische christenschule, darinnen das gantze systema theologiæ; oder die articul der christlichen religion in ihrer richtigen ordnung aus denen euangelischen sonn- vnd festtags texten deutlich gewiesen, so dass nicht allein lehrbegierige christen ihren glauben daraus erbauen vnd falschen lehrern nach nothdurft begegnen; sondern auch angehende prediger den vsum didascalico-elenchticum aus denen euangelischen texten den ihrigen nützlich beybringen können*, Lipsiæ MDCLXXXVIII. MDCXCIX. MDCCX. MDCCXXIV. 8.

MOSIS PFLACHERI *euangelienpostill; oder predigten vber die sonn- vnd festtägliche euangelien durchs gantze iahr*, Tubingæ MDCI. fol.

GEORGII GOTTLIEB. PITSCHMANNI *verborgener schatz, aus dem geistlichen acker der sonn-fest vnd apostelтäglichen euangelien vorgetragen*, Lipsiæ MDCXCVI. 4.

WOLFGANGI PRAGERI *erbauliche hauskirche; oder erklærung aller sonn- vnd festtagseuangelien, aus welchen iedesmal gezeiget worden die kennzeichen der kinder gottes, so da bestehen in glaubensvbung: gewissenserforschung vnd des sundlichen lebens besserung*, Dresdæ MDCCVII. 4.

IO. GEORG. PRITII *wahres christenthum, wie dasselbe durch das werck im glauben, durch die arbeit in der liebe vnd durch die gedult in der hofnung soll ausgeübet werden, aus den ordentlichen sonn- vnd festtagseuangelien durch das ganze iahr vorgestellet*, Lipsiæ MDCCXVII. 8. *

IO. QVIRSFELDII *euangelischer hertzensschatz, darinnen aus den euangelien vorgestellet wird das liebreiche iesushertz: das sündliche welthertz: das fromme vnd betrübte christenhertz*, Lipsiæ MDCLXXXIII. MDCCXXIX. fol.

IO. IACOBI RAMBACHII *euangelische betrachtungen vber die sonn- vnd festtagseuangelia des gantzen iahrs*, Halæ MDCCXXX. 4. ** *heilsame wahrheiten des euangelii*, Franco-

* *vnschuldige nachrichten*, 1718. p. 281.

** COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* V. p. 274.

cofurti MDCCXXXVI. 8.

IO. GVSTAVI REINBECKII *sam vber iegliches sonn- vnd festtagseuangelium ten*, duabus partibus, quarum prior MDCCXXXIV. posterior ibidem MDCCXXX *kurtzer predigten vber iegliches sonn- vnd gelium, nebst angehangten vier buspredigte Georg. Caspar Franckius* euulgauit, Beroli *betrachtungen vber die sonn- vnd festtaglicl die darinnen enthaltene göttliche wahrheiten geschehen vnd erganzet*, cura *Friderici Ebe* Berolini MDCCLIV. 4. ***

GEORGII CONRADI RIEGERI *hertz euangelien*, Zullichouiæ MDCCXLII. 4. *

IO. RIEMERI *blasse furcht vnd grun schlaflosen nächten; oder erklärung aller sonn euangelien*, Lipsiæ MDCC. MDCCVII. 4.

IO. CHRISTIANI RITTERI *gott im digten zur kriegszeit gehalten vber die sonn gelia, nach anleitung des zur kriegszeit in sachsischen landen angeordneten kriegs- vnd* Numburgi MDCCLXIII. 4.

TILEMANNI ANDREAE RIVINI *euan*

angemahnet: die gottlosen treulich gewarnet vnd die angefochtenen kræftig aufgerichtet werden, Lipsiæ MDCXCVII. 4.

GEORG. LVDOVICI ROEGNERI *euangelisch denckmal, darinnen eine zweyfache betrachtung vber alle sonn- vnd festtagseuangelia, wie auch vber die passionshistorie enthalten*, Argentorati MDCCX. 4.

FRIDERICI CHRIST. ROMBERGII *christliche kirchenpostill, darinnen die sonntægliche euangelien erkläret werden*, Berolini MDCXCIX. 4.

MICHAELIS CHRISTIANI RVSSMEYERI *theologia ascetica, das ist, die vbung des christenthums, aus denen ordentlichen betrachtungen aller vnd ieder sonn- vnd festtæglichen euangelischen texte vber das gantze iahr gezogen*, Gryphiswaldiæ MDCCXXXII. 4. *

SIEGFRID. SACCII *erklærung der sonn- vnd festtæglichen euangelien*, Magdeburgi MDXCVIII. fol.

HERMANNI SAMSONII *himlische schatzkammer, das ist, erklærung der sonntæglichen vnd furnemsten festeuangelien*, Rigæ MD[illegible]XV. fol.

BERNARDI VON SANDEN *auslegung der sonn- vnd festtæglichen euangelien*, Lipsiæ MDCCXXII. 4.

ERASMI SARCERII *auslegung vber die euangelia der sonntage des gantzen iahres, in zwey theilen*, Lipsiæ MDLI. 8. *auslegung vber die euangelia der feste des gantzen iahres*, ibidem MDLII. 8.

IO. SAVBERTI *emblematische; oder gemæhlpostill*, Noribergæ MDCLII. fol. quem annum dedicatio præfert; in titulo autem est annus MDCLVIII. sine mentione iteratæ editionis; **

IO. CASPAR. SCHADII *predigten vber die sonntagseuangelien von dem namen iesu*, qui sermones sacri cura *Gottfriedi Arnoldi* in lucem prodierunt, Lipsiæ MDCCXIV. 4. atque iterum cum figuris æneis ibidem MDCCXXXI. 4.

* *samlung zum bau des reichs gottes volum.* 1. p. 795. De *epistola*, quæ contra *theologiam* hanc *asceticam* MDCCXXXII. 4. prodiit, disserui in *der einleitung in die religionsstreitigkeiten der euangelisch-lutherischen kirche part.* V. p. 419.

** ZELTNERI *vitæ theologor. altorphinor.* p. 198.

IO. MARTINI SCHAMELII *pflicht am sabbath und feyertagen; oder predigten vber die ordentlichen sonn- und festtagsevangelien, darinnen verschiedene in solchen texten gegrundete christliche lehren zu allgemeiner erbauung abgehandelt*, Ienæ MDCCXXVII. 4. *

SAMVELIS SCHELVIGII *nachfolge christi, nach anleitung der ordentlichen sonn- vnd festtagsevangelien*, Francofurti MDCXCI. 4.

IO. SCHLEMMII *euangelische schatzkammer, da aus iedes sonn- vnd festtagsevangelium vber gewisse worte vnd sprüche zwo predigten zu finden*, Ienæ MDCLXXVII. 4.

CONRADI SCHLVSSELBVRGII *auslegung der episteln vnd euangelien auf alle sonn- vnd festtage, samt erklärung der passionshistorie, auch etlichen sonderbaren predigten*, Francofurti MDCIV. fol. quatuor partibus:

IO. HERMANNI SCHRADERI *gnade vnd wahrheit, die durch iesum christum worden ist, aus den euangelien*, Lipsiæ MDCCXXXVI. 4. duobus voluminibus: **

ANDREAE CHRISTOPHORI SCHVBARTI *euangelischer lehrtempel, in welchem enthalten vierzehn lehrarten vber die sonn- vnd festtagsevangelia, nebst dem anhange sechs sonderbarer predigten*, Halæ MDCLXXII. 4. *erweiterter euangelischer lehrtempel, in welchem sieben neue lehrarten der sonn- vnd festtagsevangelia enthalten*, Halæ MDCLXXXVII. 4. quod opus postillis quidem euangelicis adnumeratur; quadam autem tantum modo inter illa referri potest: ***

HENRICI SCHVBERTI *erklærung der sonntagsevangelien*, Halæ MDCCXLI. 4.

DAVID. GOTTFRIED. SCHWERTNERI *memorabilia euangelica, das ist, sonderbare sonntagsmerckwürdigkeiten, darinnen iedesmal eine sonderbare merckwürdigkeit vber ein einiges wort aus dem ordentlichen sonntagsevangelio angestellt*,

---

¹ STEMLERI *historie des lebens Schamelii* p. 99. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1730. p. 341. *monatliche nachrichten*, 1729. *mart. et april.*

* *samlung zum bau des reichs gottes volum.* V. p. 830.

** diuersæ operis huius methodi recensentur in PRAETORII *bibliotheca homiletica* p. 1330.

quæstiones, vtiles ac curiosas, proponat et ad illas
eat; aut verborum vim exponat; aut dubia, quæ
otue euangelio moueri solent, tollat; aut aduersarios,
illi in pericopis his errorum suorum præsidium in-
opinantur, refellat; aut alia generis huius argu-
arret ac summæ semper breuitati studeat: *
ENRICI MAII *theologia euangelica, ex pericopis*
rum dominicalium et festiualium multis vigiliis et me-
us eruta et ita comparata, vt post analysin, harmo-
exegesin sufficientem omnium et singulorum euangelio-
us theologicus theoretice et practice adcurate per-
et defectui hac in parte vulgo obuius resarciatur.
Opus hoc duabus partibus constat, prima lucem ad-
iessæ MDCCI. secunda ibidem MDCCIII. 4. vtraque
iterum litteris descripta est Giessæ et Marpurgi
XV. 4. duobus voluminibus. Ad orationes, quibus
euangelicæ in cœtibus sacris explicandæ sunt, liber
eaque perutilia adiumenta suppeditat. Eam ob
sibi consulunt, qui isto diligenter vtuntur, quando
adparatu librorum aliorum destituti sunt: **
MARTINI SCHAMELII *spruche des heiligen euan-*
chs, welche von den menschen verdrehet werden,
MDCCXIII. 8. et iterum sub titulo: *vindiciæ euange-*
ssiæ MDCCXXIV. 8. vbi auctor dicta pericoparum
icarum recte interpretatur ac defendit, quorum abu-
ac praua expositio: ***
PAR. CALVOERII *corona duodecim stellarum; seu*
rsarium euangelico-epistolare dodecaglottum, ex bibliis
is criticis eorumdemque interpretibus duodecim toti-
linguis et totidem antiquæ ecclesiæ patribus collectum,
MDCCXIX. fol. Exhibentur explicationes in perico-
uangelicas atque epistolicas duodecim interpretum, ex
s criticis anglicanis, vna cum SALOMONIS GLASSII
exegesi

eruditor. MDCXCVI. p. 217.
LIENTHALII *exegetische bibliothec* p. 1081. *noua litterar. ham-*
ms. MDCCIII. p. 319.
schuldige nachrichten, 1713. p. 1033. 1727. p. 334.

qua euangelicæ atque epistolicæ pericop
atque apostolicorum explicantur, MDXL
sunt. Primam editionem hanc aliæ sequ
euangelicas tantum; vel simul epistolica
plectuntur. Vsus est auctor methodo, q
responsionibus absoluitur: **

PHILIPPI IACOBI SPENERI pos
quippe quæ sunt: I.) *des thatigen christen
keit vnd möglichkeit, in einem iahrgang v
vnd festtagliche euangelien, darinnen ein
Paulli an die Rœmer vnd zwo episteln Pau
kurtz erkleret werden; absonderlich aber
sche inhalt eines ieden euangelii allezeit*
furti MDCLXXIX. MDCLXXXVII. MDCCX
*lische glaubenslehre, in einem iahrgang d
sonn- vnd festaglichen ordentlichen. eua
göttlicher schrift vorgetragen, mit zu eua
tzeren auszug eines von gleicher materie g*
Francofurti MDCLXXXVIII. 4. quo et sp
*graphia doctrinæ fidei euangelicæ, qua co
sas dispositiones concionum germanicarum
ligionis christianæ capitum*, Francofurti
III.) *euangelische lebenspflichten, in einem*

[illegible]rem veritatis cognitionem atque ad ſanctioris vitæ [illegible]dducere volunt: *

[illegible]ISTIANI SIGISMVNDI GEORGII *adparatus phi-[illegible] theologicus ad euangelia, domini feſtisque diebus de-[illegible]* quatuor voluminibus, quorum primum in lucem pro-[illegible] MDCCXLV. ſecundum ibidem MDCCXLVII. ter-[illegible]em MDCCL. ac quartum itidem Lipſiæ MDCCLVII. 4. [illegible]endit *adparatus* hic explicationes verborum ac rerum [illegible]orum: eorumdem, vti adpellantur, vſus ac diſpoſi-[illegible] Eam induſtriam atque eruditionem auctor oſtendit, [illegible] hoc omnino dignum ſit, quod ad pericopas euan-[illegible]recte intelligendas atque in concionibus enarrandas [illegible]detur. **

§. XII.

[illegible]ter pericopas euangelicas, *epiſtolicæ* ſingulis do-[illegible]feſtis diebus apud nos explicantur et ſermones [illegible]las recitantur. Quarum concionum volumina [illegible]em luci publicæ expoſita atque ad vſum com-[illegible]ranslata ſunt, illorum quoque a me notitia ſup-[illegible]. Numerus eorum non tantus eſt, quantus [illegible]illorum euangelicorum; eam autem ob rem et [illegible]commemoratio exſpectari debet. In recenſen-[illegible] librorum auctoribus ordinem, vti antea, ſe-[illegible] litterarum proprius eſt. Prodierunt:

[illegible] CHRIST. ADAMI *epiſtoliſche haus-kirchen und kin-[illegible]*, Vitembergæ MDCCXXXIV. 8.

[illegible]MBERTI ALARDI *praxis chriſtianismi apoſtolica, apo-[illegible]bung des wahren chriſtenthums, aus den ſonn- und [illegible]piſteln vorgeſtellet*, Francofurti MDCXLVIII. MDCLXVI. [illegible]bus partibus:

 CASPAR.

[illegible]r. *actor. eruditor. ſupplement. tom.* I. p. 314. 366. LILIEN-[illegible]LII *exegetiſche bibliothec* p. 1253. *ſamlung von alten und neuen [illegible]g. ſachen*, 1734. p. 782. 1740. p. 193.

[illegible] *eruditor.* MDCCXLV. p. 478. *nachrichten von den neueſten [illegible]g. buchern volum.* IV. p. 191. KRAFTII *theolog. bibliothec vo-[illegible]* II. p. 606. *ſamlung von alten und neuen theolog. ſachen*, 1759. [illegible]07.

Zion und der tröstende gott, nach anleitung derer sonn- und festtagsevangelien redendo eingeführet, Lipsiae MDCCIX. 4 VI.) *Petrus scrupulosus; sed ab ipso deo solide informatus; oder sonderbare gewissensscrupel, nach anleitung der sonn und festtagsevangelien*, Lipsiae MDCCX. 4. VII.) *continuatio Petri scrupulosi; sed ab ipso deo solide informati; oder fortsetzung der sonderbaren gewissensscrupel, welche aus denen sonn- und festtagsevangelien mit fleis gezogen, auf das allereinfältigste doch schriftmäßig nebst anwendung zum nutzlichen gebrauch kürtzlich erörtert*, Lipsiae MDCCXV. 4.

NICOLAI STENGERI *credendorum et faciendorum postilla; da aus ieglichem euangelio gezeiget wird ein glaubensschild und ein lebensbild*, Erfordiae MDCLXI. 4. duabus partibus:

BONIFACII STOELTZLINI *postilla euangelica, das ist, schriftmäßige erklärung aller sonn- und festtaeglichen euangelien*, Vlmae MDCLXXVII. 4.

AEGIDII STRAVCHII *starcke vnd milchspeise*, Gedani MDCLXXXIII. Lipsiae MDCCII. fol. cuius libri inscriptio ex eo sumta est, quod auctor in exordiis difficiliora; in ipsis concionibus autem faciliora dicta haecque ex ipsis euangeliis explicauit. Vsus fuit methodo hac per tres annos, quae et caussa est, cur opus hoc CLXXVI. sermones sacros complectatur:

GREGORII STRIGENITII *postilla euangelica; oder auslegung vber die sonn- vnd festtagsevangelien*, Lipsiae MDCXVII. fol. tribus tomis:

ADAMI STRVENSEE *heilsame betrachtungen vber die sonn- und festtagseuangelia, zur grundung, erbauung und befestigung im wahren christenthum*, quatuor partibus, quarum duae priores prodierunt Halae MDCCXLVII. duae posteriores autem ibidem MDCCXLVIII. 8. * Edidit iste quoque: *einfaltige zeugnisse der wahrheit zur gottseligkeit; oder catechetische wiederholung der predigten vber die euangelia*, Halae ab anno MDCCXXXV. 8. duodecim partibus: **

ROMANI TELLERI, senioris, *allzugrosser unterschied zwischen den gerechten vnd gottlosen, vber die euangelia*, Lipsiae MDCCXX. 4.

ROMA-

* KRAFTII theolog. bibliothec volum. II. p. 562.
** Sammlung zum bau des reichs gottes volum. VI. p. 859.

BEBENII *epistelpredigten auf die sonn-fest-und wochi gantzé iahr*, Brunsuigæ MDCLXXII. fol.

HERMANNI *epistelpostill vber die sonn-vnd fest-* ergæ MDC. 8. tribus partibus:

I HAEBERLINI *postilla epistolica versicularis; edigten, erster, anderer vnd dritter iahrgang*, MDCLXXXV. 4. *vierdter, fünfter vnd sechster* idem MDCXC 4. tribus voluminibus:

INFLERI *haus vnd kirchenschatz; oder euan-lische, catechismus, passions-vnd andere predig-* MDCCV. fol. duobus voluminibus:

HERBERGERI *epistolische hertzpostill*, Lipsiæ MDCXCVII. MDCC. MDCCIII. MDCCXXXVI. fol.

ESTI HERTZOGII *zeit vnd ewigkeit, aus den tagsepisteln*, Budissæ MDCCXV. 4. *

ELIS-HORNII *geistliche wachterstimme aus nd festtagsepisteln*, Lipsiæ MDCXCIX. Zittaniæ 4.

LINGII *fruchtbringende gesellschaft, aus den* nouera MDCCVIII. 4.

KLEINERI *epistolische prediger vnd hirten-erklarung der sonn-vnd festtagsepisteln*, Hirsch-XXXIV. fol.

PHORI KOCHII *thaumasia epistolica; oder lerlichen dingen handelnde epistelpostill*, Magde-XXVI. 4. *fœderalia epistolica, die tagliche er-taufbundes*, Lipsiæ MDCXCVII. 4.

RICI KREVSCHNERI *vberzeugender vertrag s lebenspflichten*, Regiomonte MDCCXXXVIII. 4.

LANGII *homiliæ epistolares, das ist, epistel-die gewöhnliche sonn-vnd festtagsepisteln*, Fran-LIX. 4.

ENII *heilige moralien vber die episteln*, quod dogmata *moralia* pericoparum euangelicarum supra illud recensui:

LIS LILIENTHALII *ausgesonderte reden vber e wahrheiten der christlichen glaubens-vnd sit-*

 ten-

* *achrichten*, 1715. p. 1025.

geliis conueniunt, explanantur. Similis generis sunt *parallela euangelica*, Francofurti MDCLXL. 4.

GEORGII WACHTERI *glaubenslehre vnd leben vber die sonn- vnd festtagseuangelia*, Augustæ Vind MDCCXIV. 4. *

TOBIAE WAGNERI *postilla euangelica textualis schrift vnd textmaßige auslegung der sonn-fest vnd lichen euangelien, in sieben iahrgangen erklaret*, V anno MDCLII. 4.

GEORGII WALCHII, patris mei, *euangelische trachtungen, worinnen bey erklarung der sonn- vnd euangelien allezeit im eingang ein geistreiches lied, auf das euangelium schicket, nicht nur richtig disponi dern auch deutlich erklaret vnd appliciret wird*, i *iahrgang vorgetragen*, Ienæ MDCCXIV. 4.

MICHAELIS WALTHERI postilla varii generis: *stilla mosaica, das ist, erklarung etlicher historien*, v *vnd spruche aus den funf buchern Mosis, auf die fe festtagseuangelia gerichtet*, Noribergæ MDCXLIV. 4. *stilla prophetica, das ist, erklarung etlicher herrliche gungen aus den buchern der propheten, auf die son festtagseuangelia gerichtet*, Noribergæ MDCXLVI. 4. *stilla hieropsaltica, das ist, erklarung etlicher psalmen, sonn- vnd festtagseuangelia gerichtet*, Noribergæ MD MDCLVII. Cellæ MDCLIX. 4. IV.) *postilla mystico- oder creaturpostill, nemlich erklarung; oder betracht licher herrlichen creaturen, die in den sonn- vnd festta gelien vorfallen*, Noribergæ MDCLI. 4. V.) *postilla lica, das ist, erklarung etlicher historien; oder spruch testaments, die mit den gewohnlichen euangelien vber men*, Noribergæ MDCLIII. 4.

GEORGII WEINRICHII *erklarung aller sonn-v taglichen euangelien*, Lipsiæ MDCXXI. fol.

IO. HENRICI WEIHENMAYERI *euangelische hauspostill*, Vlmæ MDCLXXXI MDCXCIII. MDCCX. 4 *gelische pfarr- vnd kirchenpostill*, Vlmæ MDCC. fol. *lische spruch vnd kernpostill*, Lipsiæ MDCCV. 4.

PH

* *vnschuldige nachrichten*, 1714. p. 176.

FFERI *apostolische christenschule, darin- en sonntags - vnd vornehmste festepisteln hr richtig disponiret vnd abgetheilet, auch nde nach durchgehends grundlich vnd deutlich* cæ MDCXCV. MDCCIV. Rostochii MDCCXXVIII. 4.

FLACHERI *postilla vber die sonntagliche vnd episteln*, Tubingæ MDCIX. fol.

GOTTL. PITSCHMANNI *reichtum der weis- nntnis gottes, aus den episteln gezeiget*, Lipsiæ

BI QVISTORPII *predigten vber die sonn-vnd , mit einer vorrede von der cantzelexegesi*, Ro- LIV. 4. duobus voluminibus: *

CI EBERHARDI RAMBACHII *betrachtun- vichtigsten warheiten der lehre iesu vnd seiner anleitung der sonn - vnd festtaglichen episteln*, MDCCXLIX. 4. **

REVTZII *auslegung der sonn - vnd festtagsepi-* MDCXVI. 4. MDCXXVII. fol.

ERI. *verblumtes christentbum vber die episteln*, DCXCIV. MDCCXVIII. 4.

INI ANDREAE RIVINI *gottgewidmete vesper- ist, schriftmasig vnd nach dem sinn des heili- klarte sonn - vnd festtagsepisteln durchs gantze t zwo predigten vber den zwey vnd zwanzig- nd drey vnd funfzigste capitel Iesaia*, Lipsiæ DCCVII. 4. quas conciones post auctoris obi- *Ittigius* non solum iuris publici fecit; sed quoque ac sermones quosdam, a Riuino haud ldit:

CONRADI RVMPII *allerley göttliche kraft, vnd göttlichen wandel dienet, in einem iahrgan- pisteln*, Regiomonte MDCCXXV. 8. ***

---

* *heolog. bibliothec volum.* XI. p. 321.

** *m.* IV. p. 161.

*** *on alten vnd neuen theolog. sachen*, 1728. p. 312.

dari debent, quibus res grauiores en
mirum, quæ cum ad fidem; tum ad vit
fundamentum pariter atque ordinem sal
que nomine haud ignorari debent; præ
cendi genus adhibetur, quale dogmata d
rum ratio statusque requirunt. Præter a
mero sunt postilla LVTHERI, ARND
HENRICI MVLLERI, SCRIVERI, GE
LASSENII, FRANCKII, FREYLINGE
CHII, FRESENII.

Ad vsum publicum scripta venerunt,
mones sacros in pericopas euangelicas co
men ad eas illustrandas atque explican
homileticum; vel animaduersiones ac qu
neris exhibent. Minus ista prætermitte
quumque illa ad locum hunc commode re
tionem eorum nunc facio. Ad oration
gelicos conscribendas adparatum homileti
IO. SAMVELIS ADAMI, qui et no
sibi dedit, *deliciæ euangelicæ*, *euangelisch*
quarum quatuor ac decem partes in lucem
dæ, earumque prima MDCXCIX. secunda
quarta ac quinta MDCCII. sexta, septima e

ch das gantze iahr, duabus partibus, quarum prior it Lipsiæ MDCCLVIII. posterior ibidem MDCCLIX. 8. go alia virorum doctorum scripta, quæ itidem ad epistolicas spectant ac quamuis non conciones ntur; ad illas tamen componendas vsum præbent omileticum; partim exegeticum ac philologicum, lantur ea cum iudicio ac prudentia. In numero int:

OACHIMI, id est, IO. IOACHIMI MOLLERI *istolica; oder epistolische ergœtzlichkeiten, das ist, ge betrachtung aller sonntags - vnd festepisteln durchs ir, darinnen allerhand theologische fragen vnd loci ; oder porismata, ingleichen vnterschiedene dispositio- variationes der episteln nebst bequemen exordiis vor- wie auch eine dreyfache lehrart, als die seligmachen- tnis gottes : die betrachtung der mancherley tes : die epistolische glaubenslehre, alles mit histo- bildern vnd gleichnissen fleissig ausgearbeitet*, cu- ars prima prodiit Dresdæ MDCCIV. 8. Multa col- or; at sine debito delectu: *

MVELIS ADAMI *epistolische ergœtzlichkeiten, wor- grundtext accurat erklæret, allerhand versiones an- iele vsus herausgezogen vnd mit realien, historischen vnd gleichnissen; auch dispositionibus vnd exor- ken*, quinque partibus, quæ Hamburgi ab anno 8. euulgatæ sunt. Communis est ratio operis hu- uctoris *deliciis biblicis* atque *euangelicis*, quas supra tque de iisdem, veluti libris exiguæ vtilitatis et par- ationis, sententiam tuli:

STIANI FRIDERICI KRAVSII *epistolischer pre- z*, Dresdæ MDCCXIII. 4. vbi multa ex aliorum iunctim exhibentur, quæ ad epistolas domini ac dierum explicandas, disponendas, illustrandas, Præ se fert opus hoc *Valentini Ernesti Læschers* m: **

MVNDI IACOBI BAVMGARTENII *auslegung schen texte auf alle sonn-fest - vnd aposteltage, nebst*

 dersel-

* *rar. hamburgens.* MDCCV. p. 50.
** *ige nachrichten*, 1713. p. 461.

dicti *consortii theologici*, cuius vti *Valen*
rus præses fuit; ita ille ad librum hunc
GEORGII PETRI ZENCKELII *aus*
homiletische zergliederung und real-erkl
festtagsevangelien, Ienæ MDCCXLVII. et i
quæ posterior editio priore auctior est a
tationem, a me conscriptam, de quæstione
euangelicis et epistolicis statuendum sit?

IO. CLVVERI *tuba Sionis euangelica*
charum solemnium, quas euangelia vocant
perspicuam totius doctrinæ christianæ prop
bus ipsis apte deducendam et quotannis c
adcommodata, Lubecæ MDCXLVII. 4. p
opera filii eius, *Michaelis Cluueri*, edita

Alia eorum scriptorum, quæ ad ant
adiungere cœpi, præcipue ad ipsos textus
que eorum capita spectant. Sunt illa:

SIEGMVNDI IACOBI BAVMGAR
der euangelischen texte auf alle sonn- und
iahrs, Halæ MDCCLII. 4. duobus tom
euangelicæ maxime ad vsum oratorum
plicantur: **

CASPARIS LOESCHERI *homeliticæs*

GII ALBRECHTI *geistreiche schatzcammer vber angelia*, Francofurti MDCLXXXVII. 4. duobus voluminibus:

ERICI BALDVINI *zehn osterpredigten*, Vitembergae MDCX. 8.

IACOBI BAVLLERI *festpredigten*, Vlmae L. 4.

NCHII *freude vber alle zeitliche freude, das ist, ostern, pfingstfreude, in achtzehn predigten*, Francofurti MDCLXX. 4.

AE BLOCHWITZII *herzerfreuender seelenschatz; zehn festpredigten*, Lipsiae MDCLIV. 4.

CONRADI DANNHAVERI *hagiologium festale; oder festen*, Argentorati MDCLXXVII. 4. cum *Balthasaris* praefatione:

STOPHORI FISCHERI *predigten vber die festen*, Lipsiae MDLXXV. fol.

IDIS GLADOVII *predigten auf alle hohe iahrsamt etlichen miscellanpredigten*, Custrini MDCXCVI. 8.

LIPPI HAHNII *weynachtspredigten*, Magdeburgi 4.

RGII IO. HENCKENII *drey osternpredigten*, HaCXX. 8. cuius etiam exstant: *vier aduentspredigten zukunft christi*, eodem loco atque anno 8.

THIAE HOE *festpostill*, Lipsiae MDCXX. fol.

LLI IENISCHII *aduents, weynachts, neuiahrs, und pfingstpredigten*, quae conciones per partes pro- Lipsiae ab anno MDCV. 4.

YCARPI KVNADI *schriftmäßige festpredigten vber ene spruche alten vnd neuen testaments*, Dresdae VII. MDCCXIX. 4. duobus voluminibus: *

LVDOVICI LANGHANSENII *festpredigten*, Bero- DCCXVI. 4.

THASAR. MEISNERI *weynachtspredigten*, Vitem- MDCXXV. 8.

MARTINI

---

ldige nachrichten, 1717. p. 710.

mandum eſt, Caluoerium ſemper duas
tiones, ſiue illæ ſint criticorum anglicor
ſiue doctorum eccleſiæ, adduxiſſe; ſed
plures; modo pauciores recenſuit, n
fieret. Opus eſt magnæ induſtriæ;
Certe oratores eccleſiaſtici eo facile ca
que alii libri, quos illi maiori cum
conſulere poſſunt: *

IO. FRIDERICI MAYERI *eclogæ*
volumen collectæ: notis ſparſis illuſtratæ
plificatæ: ſupplementis auctæ et variis
Erdmannum Neumeiſterum, duabus par
Hamburgi MDCCXXXII. poſterior ibid
in lucem exiit. Continentur libro hoc
ricopas euangelicas, quas Mayerus in aca
publice defendit iisque argumenta varii
getica; nunc polemica, maxime contr
rumque autem quæſtiones curioſas. per
quum ſeparatim prodiiſſent, Neumeiſ
coniunctim iterum litteris deſcribendas
ticopas euangelicas, a Mayero omiſſas,
mentatus eſt præcipueque contra reform
pietiſtas diſputauit. Ea, quæ opus hoc

vt alii exhibeant conciones, quæ in histo-
ngelistis enarratam, de iesu patiente atque
oblato habitæ sunt; alii autem orationes in
dicis sanctioris loca dictaque eiusdem ac
enti complectantur. Spectant huc:

SCI ALARDI *zehn passionspredigten*, Hamburgi

LARDI *gecreutzigter christ, in achtzehn passions-
nach den vier euangelisten*, Lipsiæ MDCXXXIV.
4.

II ALBRECHTI *passio iesu christi, erklärung der
ie, nach dem bericht eines ieden euangelisten, in vier
predigten*, Vlmæ MDCXL. Hamburgi MDCLXIV. 4.
nes ita distributæ sunt, vt earum septem ac de-
thæi: sex ac decem ad Marci: sex ac decem ad
que ac decem ad Ioannis historiam pertineant:

IANI ARTOMEDIS *zwölf predigten vom leiden,
begräbnis iesu christi*, Lipsiæ MDCVIII. 4.

IDERICI BARTHII *gottselige betrachtungen
auserlesene theologische wahrheiten, den glauben
lige leben betreffend, aus gewissen stucken der lei-
erbensgeschichte vnsers herrn iesu christi*, Gorlitii
. quod opusculum octo concionibus constat: *

OBI BAVLLERI *allersüsestes marck vnd kern der
ie*, Vlmæ MDCCI. 4. liber quadraginta con-
uibus historia perpessionum seruatoris nostri il-

EL. BAVMANNI *predigten vber die passion nach*
, Francofurti MDCLXVIII. fol.

BECKERI *sieben passionssäulen vber den zwey
sten psalm*, Rostochii MDCCXXI. 8. **

IS BENNEWITZII *pathologia passionalis; oder
etrachtungen der in dem leiden iesu christi nach
der heiligen vier euangelisten, eröfnete hertzens-*
Freybergæ MDCLXVII. 4.

MARTINI

* *alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740. p. 500.
** I. p. 157.

ein anhang zur epistelpostill, Lipsiæ MD

IO. AVENARII *epistolischer christ*
MDCCXXII. 4.

GOTTFRID. BALDVINI *sonn - vn*
winn vber die episteln, Altenburgi MDCC
hunc titulum præ se fert: *sabbaths vn*

IO. FRIDERICI BVRGII *geist v*
ten, die der geist der gemeinen sagt, v
tagsepisteln, Vratislauiæ MDCCXXXII.

HARTMANNI CREIDII *postilla e*
klærung aller sonn - vnd festtaglichen
MDCXLVI. MDCXLIX. MDCLIII. 4.

IO. CONRADI DANNHAVERI e
graphia; oder predigten vber die sonn
steln, Argentorati MDCLXXXIII. 4.

IO. MICHAEL. DILHERRI *episto*
geleit vnd freund, in emblematischer v
chen episteln, Noribergæ MDCLXXXII. f

AVGVSTI HERMANNI FRANCK
sonn - vnd festtagsepisteln, nebst einer vo
predigen vnd von dem rechten gebrauch
læ MDCCXXVI. 4.

IO. ANASTASII FREYLINGHAVS
die sonn - vnd festtagsepisteln, zur befor

CI DECIMATORIS *erklärung der passion und* *ers seligmachers christi*, Lipsiae MDLXXXIX. 8.

ITSCHMANNI *meditationes sacrae in historiam* *ssionis*, Vitembergae MDCLXIX. 4. qui liber ad haud pertinere videtur, si ex inscriptione de isto imus; quum autem ille homilias in historiam christi complectitur, iure referri huc potest: *

DOEGENII *thesaurus passionis christi; oder pas-* *n vier und zwanzig predigten vber die passionsge-* ancofurti MDCLXVIII. 4.

ANGI DROSCHKI *passio iesu christi, in zwölf* Lipsiae MDCVIII. 4.

. EBERHARDI *christus humilis et altus, selig-* *christus, in zwölf passions- und osterpredigten*, Os- DCCXIII. 4.

IOR. SILVESTR. ECKHARDI *getreuer ewig* *hohepriester christus iesus, in passionspredigten*, .I. Tubingae MDCLXVI. 4.

RDI EIBENII *leidender messias, als der kern* *Zachariae*, Lemgouiae MDCCXXXIX. 8. quo li- s ecclesiastici continentur: **

ENGELII *andächtige betrachtung des gros-* *iesu christi, in vierzehn predigten*, Lipsiae 12.

I ERYTHROPILI *passionale; oder predigten* *pfer vnsers herrn iesu christi*, Magdeburgi

OB. FEDERLINI *passionspredigten: creutz* *ende iesus music*, Noribergae MDCLXX. 4.

I FEVERLINI *heilige passions und fastenarbeit* *n vnd neuen testament, in dreyssig predigten*, MDCLXXXVI. 4.

RDI FINENS *erbauliche reden vber die pas-* *s*, Brunsuigae MDCCXI. 8. duabus partibus:

OPHORI FISCHERI *auslegung der passion, in* *digten*, Smalcaldiae MDC. 4.

10.

* *catalogus bibliothec. theolog.* p. 307.

** *alten und neuen theolog. sachen*, 1741. p. 327.

IO. GERHARDI *erklärung* *sterbens vnsers herrn iesu christ* *also angestellet; daß wir dadurc* *sti erwecket werden vnd am i* *zunehmen mögen*, Ienæ MDCXI. *Gerhardi*, filii, iterum prodiit *me betrachtung vnd erklarung* *bittern leiden vnsers herrn iesu* *listen zusammengezogen vnd in* *vorgetragen*, Ienæ MDCLII. 4. milia, quæ opere hoc exhibent

IVSTI GESENII *passion n* *zwey vnd vierzig predigten*, H ducitur quoque editio anni MD

IO. HABERMANNI *auslegu* *leiden vnd sterben iesu christi, in* et MDXCVI. 4.

LAVRENTII HAGEMANNI *von dem leiden iesu*; duabus pa nouercæ MDCCXLVII. 8. poster lucem adspexit. Testimonia de plicantur, ex libris veteris ac no

obitum *Valentinus Ernestus Læscherus* cum præfa-
tis publici fecit: *
ANVEL. ERNESTI HAHNII *passionspredigten*,
MDCCXLI. 4. **
II HANSSENII *zwælf geistliche betrachtungen vber*
wen leiden des sundenbüssers iesu christi, nach den
gelisten. Solchen ist die dreyzehnde von dem begræbnis
beygefuget, Rostochii MDCCLI. 4. *** Quæ libro
tinentur, ea sunt conciones:
IACOB. HARTMANNI *christus vor vns vnd christus*
in erklærung der passionsgeschichte aus dem Luca,
iæ MDCCVI. 4.
OLAI HAASII *drey passionshütten, christi, Mosis vnd*
der zwælf passionspredigten aus dem Ioanne, Lipsiæ
L. 8. *
HERRMANNI *crux christi, das ist, die schmertz-*
e traurige marterwoche vnsers heylandes iesu christi,
lehr vnd trostreichen predigten erklæret, Lubecæ
III. MDCXLV. MDCLI. MDCLXVIII. Ienæ MDCXLIX.
i 4. *heptalogus christi, das ist, die allerholdseligsten sie-*
te vnsers heylandes iesu christi, mit welchen er am
sein leben geendiget hat, in sieben lehr vnd trostrei-
edigten erklæret, Lubecæ MDCXIX. Lipsiæ MDCXXVIII.
XIX. MDCXLVIII. Brunsuigæ MDCLI. Bremæ
L. 4. *mons oliueti; oder christliche betrachtung der*
en arbeit, welche vnser hochuerdienter erlæser iesus
im garten am oelberg verrichtet, in zwey vnd zwan-
tigten, Noribergæ MDCLVI. 4. **
CHIMI HILDEBRANDI *iesu lezte reden am creutz,*
zehn passionspredigten erklæret, quos sermones post au-
ctoris

---

g von alten vnd neuen theolog. sachen, 1727. p. 687.
n, 1741. p. 630.
AVTII *theolog. bibliothec volum.* VII. p. 611.
uldige nachrichten, 1711. p. 917.
enarrandis scriptis his eorumque editionibus sequutus sum
ENIVM *memor. theologor.* p. 661. sq.

HENRICI SCHVBERTI *zeugnis v*
wahrheit in christo, aus den episteln, Hal
IO. CHRIST. SCHWEDLERI *apost*
erklærung der sonn- vnd festagsepisteln, L
NICOLAI THÜRMANNI *trauriges*
tes kind gottes, aus den sonn- vnd festitag
gen, Lipsiæ MDCXCII. 8. MDCCII. 4.
ANDREAE VNGLENCKII *epistolisch*
kinder gottes, Norimbergæ MDCLXXXVII
TOBIAE WAGNERI *epistelpostill,* Tu
Francofurti MDCCI. 4.
IO. HENRICI WEIHENMAYERI
vnd kernpostill, Lipsiæ MDCCVII. 4. qu
noua præfatione nouoque titulo hoc:
GOETZII *predigten vber die sonn- vnd*
erbaulichen betrachtungen vber die bekannt
liger schrift, Lipsiæ MDCCXXXVI. 4. p
Memoratur etiam WEIHENMAYERI *ep*
kirchenpostill, Francofurti et Lipsiæ MDC
opus ab eo, quod antea adduxi, diuersum
GEORGII WEINRICHII *erklærung*
festepisteln, Lipsiæ MDCLXVII. 4.
STEPHANI WOLTERI *predigten vber*

..nt, vt alii exhibeant conciones, quæ in histo- euangelistis enarratam, de iesu patiente atque sublato habitæ sunt; alii autem orationes in codicis sanctioris loca dictaque eiusdem ac argumenti complectantur. Spectant huc:

..ANCISCI ALARDI *zehn passionspredigten*, Hamburgi .. 4.

..IL. ALARDI *gecreutzigter christ, in achtzehn passions-..ten, nach den vier euangelisten*, Lipsiæ MDCXXXIV. ..XXI. 4.

..ORGII ALBRECHTI *passio iesu christi, erklärung der historie, nach dem bericht eines ieden euangelisten, in vier ..tzig predigten*, Vlmæ MDCXL. Hamburgi MDCLXIV. 4. ..onciones ita distributæ sunt, vt earum septem ac de-..d Matthæi: sex ac decem ad Marci: sex ac decem ad .. quinque ac decem ad Ioannis historiam pertineant:

..BASTIANI ARTOMEDIS *zwölf predigten vom leiden, .. vnd begräbnis iesu christi*, Lipsiæ MDCVIII. 4.

..O. FRIDERICI BARTHII *gottselige betrachtungen einige auserlesene theologische wahrheiten, den glauben das heilige leben betreffend, aus gewissen stucken der lei- vnd sterbensgeschichte vnsers herrn iesu christi*, Gorlitii ..CXL. 8. quod opusculum octo concionibus constat: *

..O. IACOBI BAVLLERI *allersüssestes marck vnd kern der ..sbistorie*, Vlmæ MDCCI. 4. liber quadraginta con-..m, quibus historia perpessionum seruatoris nostri il-..tur:

..ICHAEL. BAVMANNI *predigten vber die passion nach Marco*, Francofurti MDCLXVIII. fol.

..ETRI BECKERI *sieben passionssäulen vber den zwey ..wanzigsten psalm*, Rostochii MDCCXXI. 8. **

..TTONIS BENNEWITZII *pathologia passionalis; oder ..liche betrachtungen der in dem leiden iesu christi nach ..reibung der heiligen vier euangelisten, eröfnete hertzens-..cken*, Freybergæ MDCLXVII. 4.

MARTINI

* ..ung *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740. p. 500.
** ..em 1721. p. 157.

derselben homiletischen zergliederungen; oder dispositi predigten vber alle sonn- vnd festäglichen episteln, cuius duae sunt partes: prior Halae MDCCLIV. posterior MDCCLV. 4. edita: *

IO. OLEARII *exercitationes philologicae, graecarum dominicalium textum concernentes*, Lipsiae MDCI liber erudite scriptus: ad sensum litteralem dictarum larum inuestigandum perutilis ac dignus, qui lingu studiosis commendetur;

FRANCISCI WOCKENII *stromata apostolica; si tationes in textus epistolicos anniuersarios, loca eorum ficiliora critico-exegetice exponentes*, Lipsiae MDCC duabus partibus, quae praeter locorum difficilium ex nes, dispositiones epistolarum homileticas complecu cum vtilitate consuli possunt: **

IO. DANIELIS KLVGII *ecloga in epistolas annu pericopas epistolicas*, quae Tremoniae ab anno MDCCX per partes prodire coeperunt; num illae autem ad fin ductae sint; nec ne, me ignorare fateor. Similit istae habent cum MAYERI *eclogis euangelicis*, qua recensui. ***

§. XIII.

Cum auctoribus concionum in pericopas eu licas atque epistolicas, a me enarratis, coniungo qui sermones sacros, *diebus festis* habitos, separatim publici fecerunt. Non magnus quidem istorum n rus est, inprimis si comparatio cum orationibus gelicis atque epistolicis instituatur; minus tamen memorationem eorum negligendam esse puto. Qu enim et harum concionum libri recensentur, notiti ptorum homileticorum, quam suppeditare coepi, p omnino exhibetur atque adcuratior. Spectant ad l hunc:

GRC

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* IX. p. 716. *volum.* XI.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1722. p. 15

*** *ibidem*, 1743. p. 285.

GEORGII ALBRECHTI *geistreiche schatzcammer vber die festeuangelia*, Francofurti MDCLXXXVII. 4. duobus voluminibus:

FRIDERICI BALDVINI *zehn osterpredigten*, Vitembergæ MDCX. 8.

IO. IACOBI BAVLLERI *festpredigten*, Vlmæ MDCXCII. 4.

IO. BINCHII *freude vber alle zeitliche freude, das ist, weynacht, ostern, pfingstfreude, in achtzehn predigten*, Francofurti MDCLXX. 4.

IONAE BLOCHWITZII *herzerfreuender seelenschatz; oder achtzehn festpredigten*, Lipsiæ MDCLIV. 4.

IO. CONRADI DANNHAVERI *hagiologium festale; oder festpredigten*, Argentorati MDCLXXVII. 4. cum *Balthasaris Bebelii* præfatione:

CHRISTOPHORI FISCHERI *predigten vber die festeuangelia*, Lipsiæ MDLXXV. fol.

DAVIDIS GLADOVII *predigten auf alle hohe iahrsfeste, samt etlichen miscellanpredigten*, Custrini MDCXCVI. MDCCIII. 8.

PHILIPPI HAHNII *weynachtspredigten*, Magdeburgi MDCIII. 4.

GEORGII IO. HENCKENII *drey osternpredigten*, Halæ MDCCXX. 8. cuius etiam exstant: *vier aduentspredigten von der zukunft christi*, eodem loco atque anno 8.

MATTHIAE HOE *festpostill*, Lipsiæ MDCXX. fol.

PAVLLI IENISCHII *aduents, weynachts, newiahrs, ostern vnd pfingstpredigten*, quæ conciones per partes prodierunt, Lipsiæ ab anno MDCV. 4.

POLYCARPI KVNADI *schriftmäsige festpredigten vber auserlesene spruche alten vnd neuen testaments*, Dresdæ MDCCXVII. MDCCXIX. 4. duobus voluminibus: *

IO. LVDOVICI LANGHANSENII *festpredigten*, Berolini MDCCXVI. 4.

BALTHASAR. MEISNERI *weynachtspredigten*, Vitembergæ MDCXXV. 8.

MARTINI

* *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 710.

auctoris obitum filius eius edidit: *

IO. IACOBI BAMBACHII *festpred*
cionum duo fasciculi memorantur, alte
Halæ MDCCXXVIII. 8. alter Ienæ MDCC

IO. SCHMIDII *festpredigten, in we*
vnd trostspruche vnd historien alten vnd
kläret worden, Argentorati MDCLXXVII.

SEBASTIANI SCHMIDII *kündlich g*
gottseeligkeit, in vnterschiedenen festpred
neburgi MDCLXXXIV. 8.

VINCENTII SCHMVCKII *osterp*
MDCI. 8. *pfingstpredigten*, ibidem MDCI
digten, ibidem MDCIII. MDCXVII. 8.

IO. ERNESTI SCHVBERTI *samlu*
digten, Ienæ MDCCLIV. 8.

GREGORII STRIGENITII *advents*
digten, Lipsiæ MDCXIX. 4.

NATHANAEL. TILESII *weynachtsp*
MDCXV. 4.

IO. HENRICI WEIHENMAYERI g
vber auserlesene kernspruche alten vnd neu
mæ MDCXCI. MDCXCVII. duobus volum

differunt, vt alii exhibeant conciones, quæ in histo-
am, ab euangelistis enarratam, de iesu patiente atque
crucem sublato habitæ sunt; alii autem orationes in
lectiora codicis sanctioris loca dictaque eiusdem ac
milis argumenti complectantur. Spectant huc:

FRANCISCI ALARDI *zehn passionspredigten*, Hamburgi MDCCI. 4.

GVIL. ALARDI *gecreutzigter christ, in achtzehn passions-predigten, nach den vier euangelisten*, Lipsiæ MDCXXXIV. MDCLXXI. 4.

GEORGII ALBRECHTI *passio iesu christi, erklärung der passionshistorie, nach dem bericht eines ieden euangelisten, in vier vnd sechzig predigten*, Vlmæ MDCXL. Hamburgi MDCLXIV. 4. quæ conciones ita distributæ sunt, vt earum septem ac decem ad Matthæi: sex ac decem ad Marci: sex ac decem ad Lucæ: quinque ac decem ad Ioannis historiam pertineant:

SEBASTIANI ARTOMEDIS *zwölf predigten vom leiden, sterben vnd begräbnis iesu christi*, Lipsiæ MDCVIII. 4.

IO. FRIDERICI BARTHII *gottselige betrachtungen vber einige auserlesene theologische wahrheiten, den glauben vnd das heilige leben betreffend, aus gewissen stucken der leidens vnd sterbensgeschichte vnsers herrn iesu christi*, Gorlitii MDCCXL. 8. quod opusculum octo concionibus constat: *

IO. IACOBI BAVLLERI *allersüssestes marck vnd kern der passionshistorie*, Vlmæ MDCCI. 4. liber quadraginta concionum, quibus historia perpessionum seruatoris nostri illustratur:

MICHAEL. BAVMANNI *predigten vber die passion nach dem Marco*, Francofurti MDCLXVIII. fol.

PETRI BECKERI *sieben passionssäulen vber den zwey vnd zwanzigsten psalm*, Rostochii MDCCXXI. 8. **

OTTONIS BENNEWITZII *pathologia passionalis; oder christliche betrachtungen der in dem leiden iesu christi nach beschreibung der heiligen vier euangelisten, eröfnete hertzens-gedancken*, Freybergæ MDCLXVII. 4.

MARTINI

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740. p. 500.
** *ibidem* 1721. p. 157.

...*iget*, Ienæ MDCCXXII. fol. cum
...ræfatione:
...H *der mit blut bespritzte*
... *in sieben passionspredig-*

... *ober die passionsgeschich-*

...RKENII *vierzig passionspredig-*
...*gelisten*. Gardelegiæ MDCCXXXIV. 4
...ctoris obitum editæ:
...H. SAMVEL. MARTINI *blutige schaubühne*
...*en iesu, in zwanzig predigten vber passionsspru-*
...*ter vnd neuen testaments*, Dresdæ MDCC. et iterum
...XIII. 4. *
... MATTHESII *fastenpredigten von christlicher betrach*
des leidens vnd sterbens iesu christi, Norimbergæ MDLXX
...XXXIV. 8.
...O. FRIDERICI MAYERI *des sterbenden iesu lezt*
...*am creutz, ebemals in öffentlicher versamlung betrach*
Berolini MDCCXII. Francofurti MDCCXXXIII. 8. c...
...riori editioni *Christophori Henrici Zeibichii* præfati...
...missa est:
...ANDREAE MECHELII *andächtiger christen hertzens*
...*zer vber den schmerzlichen todt iesu christi, aus de*
...*s vnd siebenzwanzigsten capitel Matthai, in zwölf predig*
Vitembergæ MDCXXII. 4
...BALTHAS. MVLLERI *historia passionis nach Ioann. ach*
...*vnd neunzehn, in sebszehn predigten*, Lipsiæ MDCXII. ...
IO. IACOBI MVLLERI *erläuterung der passion in sec*
...*digten*, Augustæ Vindelicorum MDCLXXXIV. 8.
WOLFGANGI IEREMIAE MYLII *heilige gemuthsubu*
...*zweyfacher betrachtung des leidens vnd sterbens christi*, ...
...*zwanzig predigten*, Ienæ MDCCII. 8.
...ERDMANNI NEVMEISTERI *leidender christus, a*
...*Mose, den propheten vnd psalmen, in ein vnd zwanzig predi*
...*vorgestellet, nebst einem anhang von sieben passionspredi*
darinnen vornemlich gezeiget wird, was gott der va

v

...*schuldige nachrichten*, 1713. p. 335.

CHRISTOPHORI NICOLA
pœnitentiæ passionalis, bus- vnd g
denen passionspredigten vorgestelle
iesus sanguinolentus, der bluttrie
Vitembergæ MDCLXXIII. 4. *e*
grabmal; oder leztes ehrengedäc
gräbnis iesu christi, Vitembergæ
raculosus et maiestaticus, maiesta
predigten von den leiden vnd
MDCLXXXVI. 4. Præter hæc N
morantur eiusdem: *passionsspiegel*
leztes hinterlassenes andencken iesi
storie vber iesu sieben worte am c
Lipsiæ MDCLXXXII. 4.

IO. SIEGMVNDI PILGRA
dem leiden vnsers erlösers, in sieben
Noribergæ MDCCXXIII. 8. *siebe*
den vnd sterben iesu christi, aus
MDCCXXXVI. 8. *

IOACHIMI POLLIONIS
MDCXI. 8.

WOLFGANGI PRAGERI *geist*
cher die passionsgeschichte nach den

ı: *sieben worte des sterbenden iesu: sieben worte des* *nen iesu, in ein vnd zwanzig predigten*, Vratislauiæ l. 8. *

RICI ROTHII *passionspredigten aus dem alten te-*ipsiæ MDXCVI. 4.

DIGERI *verwundeter vnd verblichener iesus, in predigten*, Ienæ MDCLXVIII. 4. *abgeschiedener ben passionspredigten*, Lipsiæ MDCLXX. 4.

IM. RVLFFII *geistlicher hoher trauersaal, furstel- ldenden iesu quaal und todt am creutzes pfahl, in wanzig predigten*, Magdeburgi MDCXCIII. 8.

ELIS SACHSII *christus crucifixus, christus der in sechszehn predigten*, Lipsiæ MDCXXXVII. 4.

TIANI FRIDERICI SCHAVBII *sieben göttliche creuzigten iesu, in sieben fastenpredigten betrach-* urgi MDCCLI. 8.

LEMMII *flos passionis, geistliche passionsblume; tung der vornemsten stucke des leidens christi, in* *n*, Ienæ MDCLXVI. MDCLXIX. 8. *der im oelgar- itzende iesus, in acht predigten*, Francofurti *des bittern leidens christi danckbares gedæchtnis, passionspredigten*, Francofurti MDCLXXVIII. 4. *iunen christi am creutz; oder vber die sieben lez- risti in sieben predigten*, Francofurti MDCXC. 8.

RICI SCHVSTERI *der von Paullo den Römern emalte leidende vnd sterbende christus iesus, aus rlesenen spruchen des an sie geschriebenen briefes d in sieben schriftmäsigen passionspredigten weiter* Ienæ MDCCXLVII. 8. **

IEDI SCHVTZII *betrachtungen vber auserle- s leidenden iesu*, Hafniæ MDCCXLVI. 8. quod st aliquot concionum:

I SELNECCERI *passionspredigten*, Lipsiæ 4.

IANI ERNESTI SIMONETTI *gesamlete ge- glaubens vnd der gottseligkeit vber die lezten re- lerliebe iesu am creutz*, Berolini MDCCL. 8. quæ

alten vnd neuen theolog. sachen, 1727. p. 683.
theolog. bibliothec volum. II. p. 302.

ctoris mortem filius eius, *Io. Fridericus*, ad visum transtulit, Hannouerae MDCCII. MDCCXI. 4.

IO. GOTTFR. HIRSCHII *erbauliche passions... die sieben worte christi*, Lipsiae MDCCXLV. 8. iterum ... cessionibus ac *Romani Telleri* praefatione, MDCCL.

IO. FRIDERICI HOCHSTETTERI *christlich... gedancken, in sieben und dreyssig predigten, nach der passionshistorie*, Stuttgardiae MDCCXIV. 4.

HENRICI HOECKII *siegel der propheten, ... dem leiden iesu von den euangelisten in den angefuh... erfulten hauptweissagungen ausgedrucket*, duabus ... quarum prior Hamburgi MDCCXXXIX. posterior MDCC... in lucem emissa est. Complectitur liber nouem ... memoriae cruciatuum christi consecratos:

DAVIDIS HOLLAZII *dreyfaches kleeblat von ... sions, vier bus und drey krönungspredigten*, St... MDCCXIII. 4.

THOMAE ITTIGII *leiden und sterben iesu chr... ein und dreyssig passionspredigten erklärt*, liber, post ... ris obitum editus, Altenburgi MDCCXXV. 4.

NICOLAI KELZII *zwölf heilige charfreytagsred... die denckwurdigsten umstände bey dem tode des erlösers ... Io. Friderici Burgii* praefatione, Vratislauiae MDCCII...

FRIDERICI ERNESTI KETTNERI *zergliederte ... sionshistorie, in etlichen vierzig predigten vorgetragen*, ... dae MDCCXVIII. 4.

CHRISTOPH. KOCHII *amor crucifixus; oder ... lung des creutzes iesu christi, in funf und dreyssig pred...* Lipsiae MDCXCVII. 4.

IO. CHRIST. KOCHII *heilige fastenarbeit, in ... rung der passionsgeschichte nach den vier euangelisten*, D... MDCCXXIII. 4. **

WOLFGANGI IACOBI KOENIGII *allerschönstes ... bild, in hundert und funf predigten aus der gantzen ... geschicht unsers theuresten erlösers, wie dieselbe von de...*

---

* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VI. p. 106.

** *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1723. p. 561.

exhibetur autem illud sine forma habituque con-

FRIDERICI WINCKLERI *grundliche erklärung* *und funfzigsten capitels des propheten Iesaia, in* *zwanzig passionspredigten vorgetragen*, qui sermo- .cura *Io. Dieterici Winckleri* in lucem prodierunt, MDCCXLIV. 8. *

... OTTON. ZIESLERI *passionsblumen in zehn* ..., Lipsiae MDCCII. 12.

...quam notitiae huius, nunc a me suppeditatae, finem ...et ea scripta commemoranda esse, existimo, quae ...d historiam christi patientis et in crucem sublati per- ...que ad illam explicandam illustrandamque faciunt. ...orum genera sunt. Alia adparatum dispositionum ...rum rerum complectuntur iisque argumenta homi- ...ebent, quorum propositum est, de seruatoris nostri ...onibus deque illius cruenta morte in suggestis disse- ...concionari. Spectant huc:

...PANDOCHEI *dispositiones concionum breues et suc-* *...in historiam passionis dominicae*, Lipsiae MDCXIV. ...VIII. 4.

...DERICI BALDVINI *passio typica, passionem ac* *...domini, in nobilioribus aliquot personis praefiguratam*, *...ens*, Vitembergae MDCXIV. 8. ac *passionis typicae al-* *...er, complectens res et historias veteris testamenti, in* ... *passio et mors domini nostri iesu christi praefiguratur*, ... MDCXVI. 8.

...ACHIMI EMDENII *passio christi typica; oder fur-* *...zer passionsspiegel*, Halberstadii MDCLXXIX. 4.

... CHRISTOPHORI LEHMANNI *pentas catechetico-* *...alis, funfmal disponirter catechismus vnd passionshisto-* ..., Budissae MDCXCI. MDCXCIII. MDCXCVIII. MDCCV. ...CXI. 8.

IOSVAE ARNDII *passionalia; oder sieben vnd zwan-* *...dispositiones vber die passionshistorie*, Francofurti ...CXCIII. 4.

...*chrichten von den neuesten theolog. büchern volum.* III. p. 252.

pœnitentiæ passionalis, bus - vnd gewiss
denen passionspredigten vorgestellet, Vi
iesus sanguinolentus, der bluttriefende
Vitembergæ MDCLXXIII. 4. *epitapl*
grabmal; oder leztes ehrengedächtnis
gräbnis iesu christi, Vitembergæ MD
raculosus et maiestaticus, maiestätische
predigten von den leiden vnd todt
MDCLXXXVI. 4. Præter hæc NICO
morantur eiusdem: *passionsspiegel*, Vit
leztes hinterlassenes andencken iesu chr
storie vber iesu sieben worte am creuz:
Lipsiæ MDCLXXXII. 4.

IO. SIEGMVNDI PILGRAMI
dem leiden vnsers erlösers, in sieben pre
Noribergæ MDCCXXIII. 8. *sieben pr*
den vnd sterben iesu christi, aus dem
MDCCXXXVI. 8. *

IOACHIMI POLLIONIS *passi*
MDCXI. 8.

WOLFGANGI PRAGERI *geistliche*
eher die passionsgeschichte nach den vier
vnd zwanzig predigten vorgestellet wird. I

in publicam emisisset lucem, obtinuit catechis-
n solum locum inter ecclesiæ nostræ libros symbo-
etiam pia ac laudabili lege sancitum fuit, vtis in
stris sanctioribus exponeretur. Ex instituto hoc
conciones *catechetica*, quarum non exiguus
us. Pleræque spectant ad omnia; nonnullæ
quædam tantum ac singularia catechismi huius
Jon has; sed illas iam enarrare quum mecum
referri huc debent:

RNDII *gantzer catechismus, erstlich in sechszig pre-
usgelegt, hernach kurtzer in acht predigten begriefen,*
DCXX, Ienæ MDCXXX. 4. Prodierunt etiam sermones
na cum auctoris homiliis in librum psalmorum, qua-
iones supra recensui;

STIANI ARTOMEDIS *erklärung des heiligen cate-
mbst der haustafel in predigten*, Lipsiæ MDCV.
. 4.

IACOBI BAVLLERI zwey *vnd funfzig catechismus-
s*, Vlmæ MDCCII. 4.

MANNI BECKERI *conciones catechetica; oder
l funfzig predigten vber den catechismum*, Rostochii
XIV. 4.

THOLDI BOTSACCI *geistliche kaufmannschaft, in acht
muspredigten vorgetragen*, Brunsuigæ MDCXCVI. 8.

IELIS CRAMERI *vernunftige lautere milch des
ni Lutheri, in zehn predigten erkläret*, Stetini
. MDCXXXV. 4.

HIMI CRVGERI *corona piorum quadruplicata,
aches crantzlein, den frommen bereitet, in acht predig-
den catechismum*, Vitembergæ MDCXXIV. 4.

CONRADI DANNHAVERI *catechismusmilch; oder
ıg des christlichen catechismi*: erster theil, *begreif-
lehre des catechismi insgemein vnd die erste tafel des
der heiligen zehn gebote gottes*, Argentorati
I. 4. anderer theil, *begreiffend die andere tafel des
der heiligen zehn geboten gottes*, Argentorati
II. 4. dritter theil, *begreiffend die christliche haus-
r einen anhang der heiligen zehn geboten*, Argentorati
. 4. vierter theil, *begreiffend den ersten articul des
vral-*

collectæ cogitationes, in
bent, nisi conciones:

PHILIPPI IACOBI
die aus den vier euangeli
von dem leiden christi, co
tæ, Francofurti MDCCIX.

NICOLAI STENGER
geschichte nach dem Marc

CASPAR. STILLERI
te christi, Lipsiæ MDCXIV

WOLFGANGI MELC
der leidende iesus bey erl
vier euangelisten vorgestell
Lipsiæ MDCXCIV. MDCC

BONIFACII STÖLTZ
leiden vnd sterben iesu cl
MDCLXVIII. MDCLXXXII.

GREGORII STRIGE
historien des leidens chri
MDCX. 4. *nach dem Mar*
ca, ibidem MDCXVI. 4. *na*

NATHANAEL. TIL
vber die passion, Lipsiæ M

MICHAELIS WALTI
MDCXLV. 8. *passionspredi*
psalm, Noribergæ MDCL

IO. HENRICI WEI
rum; oder trauerspiel vb
passionspredigten nach den

IO. DIETERICI WI
trachtungen, darinnen da
bensgrund vnd lebensspiege
geschichte Ioannis im acht
wird, Brunsuigæ MDCCX
absoluitur: eiusdem: *be*
christi, sowohl im verstand
zweyer wichtigen zeugniss
13. vnd psalm LXIX, 15
opusculi argumentum ab

a ac decem tomorum, qui diuersis locis, Heilbrunnæ, rgæ, Stuttgardiæ, publicæ luci expositi sunt, ab anno .I. ad annum MDCLIV. 4. Idem opus et Vlmæ ab anno II. prodiisse memoratur; num autem editio hæc omniersa sit ab ea, quam recensui; nec ne? sique illud lobeat, quali ratione altera editio discrepet ab altera, nciare nequeo. Complectitur *thesaurus* hic centum, nonaginta sermones sacros in catechismum:

RMANNI EWALDI *christlicher catechismus in zwey nfzig predigten*, Smalcaldiæ MDCXII. 4.

ERHARDI FINEN *reden vber den catechismum*, igæ MDCXXVII. 8.

IRISTOPHORI FISCHERI *auslegung der funf hauptdas catechismi, in drey vnd funfzig predigten*, Smal- MDLXIII. Magdeburgi MDC. Lipsiæ MDCVIII. 4. ilus:

IDERICI FISCHERI *erklærung des catechismi Luin predigten*, variis partibus, quæ separatim prodieuti: *decalogus, die zehn gebote, in acht vnd dreyssig ten*, Budissæ MDCVIII. 4. *symbolum apostolicum, das apoe glaubensbekäntnis, in dreyssig predigten*, Vitembergæ . 4. *oratio dominica, das heilige vater vnser, in funfzehn ten*, Vitembergæ MDCXI. 4. *mysteria-didascalia, die lehre m sacramenten insgemein, von der taufe, abendmal vnd in zwey vnd zwanzig predigten*, ibidem MDCXI. 4.

. FÖRSTERI *lutherische catechismusschule; oder kurklärung des catechismi in funf predigten*, Vitembergæ II. MDCXIX. MDCXXXV. 4.

GVSTI HERMANNI FRANCKII *catechismuspredigtarinnen die fünf hauptstucke des kleinen catechismi Luzur grundlicher erbauung im wahren thatigen christenabgehandelt sind*, Halæ MDCCXXVI. 8.

I. ANASTASII FREYLINGSHAVSENII *catechismusrten, nebst einem anhang*, Halæ MDCCXXXIV. 8. In idice habentur conciones eorum argumentorum, quæ n ad catechismum commode referri possunt; partim illius illustrant: *

STI GESENII *euangelischlutherische catechismuspre*, Gedani MDCLIII. 8. 10.

* ERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* VII. p. 503.

MDCCXII. 8. *iesus catechismus*, MI
bliothec, Budissæ MDCCXXII. 4. a
omnia ad locum hunc referri pos

IO. HENNINGII *catechismus*
catechismi, *nebst der haustafel in e*
Francofurti MDCXCI. 4.

IODOCI ANDREAE HILTE
techismuspredigten, Francofurti MD
bus partibus;

HENRICI HOECKII *catechet*
oder erbauliche anwendung des cat
leitung auserlesener sprüche heiliger
predigten vorgetragen, Hamburgi

AEGIDII HVNNII *catechis*
MDXCVIII. 4.

NICOLAI HVNNII *erklärung*
predigten, Lubecæ MDCXXVII. 8.

THOMAE ITTIGII *catechism*
MDCCXXVIII. 4. quæ conciones po
Christiani Ludouici lucem adspexeru

POLYCARPI KVNADI *catech*
oder erklærung des catechismi Luth

IRISTOPHORI LEHMANNI *lac catecheticum*, *:chismusmilch, in ein vnd vierzig predigten*, Dres- ſXVIII. 8.

:AR LONNERI *praxis catechetica*, *christliche vbung*, *in siebzehn predigten*, Hamburgi . 4.

ISCI IVLII LVTKENII *ein vnd vierzig cate- ligten*, Gardelegiæ MDCCXXXI. 4.

ARPI LYSERI *caluinismus, das ist, erklærung der catechismi Lutheri, in acht predigten verfasset, dar- g gewiesen wird, in welchen stucken die caluinisten citig sind*, Lipsiæ MDXCVI. 8.

ATTHESII *catechismus, durch predigten erklæret*, LXXXVII. 4. qui liber etiam eodem loco X. 4. prodiiſſe narratur:

NYMI MENCELII *funf hauptstucke christlicher abend, morgen vnd tischgebet, auch haustafel s predigten*, Islebiæ MDXCIII. 4.

ACHIMI MVHLBERGII *gottes ehre durch kin- nder predigten vber den catechismum*, Noribergæ 8.

AI NICANDRI *christliche vnd nützliche ausle- atechismi Lutheri, in vnterschiedlichen predigten*, i MDXCVI. 4. quæ conciones vt poſt auctoris eris deſcriberentur, frater eius, *Paullus Nicander*,

TI PFEIFFERI conciones catecheticæ, metho- ompoſitæ ac partim ab eo ipſo; partim poſt obi- :ditæ. Sunt iſtæ: I.) *besserung des heutigen chri- n acht catechismuspredigten*, Lubecæ MDCXCIII. 8. *t der gerechten, darinnen in acht catechismuspre- n eltern gezeiget wird, wie sie ihre kinder nach gründen des christenthums auferziehen sollen, wo- hlein, genant die klugheit der gerechten, vnter- iederlegt, auch in der vorrede der rechte verstand christi Luc. XVIII, 8. nach nothdurft gerettet* cæ MDCXCIII. 8. III.) *theologia medico-cateche- die heilige gotteslehre, vnter einem anmuthigen len medicinischen bilde, als die geistliche krancken-*

cur

dem sacrament der heiligen taufe, Arg
neunter theil, *begreiffend das funfte b*
crament des heiligen abendmals, Arge
zehnder vnd lezter theil, *begreiffend da*
der gewalt der schlüssel, Argentorati M
admodum nunc significaui, tomi hi no
ipsi inter se coniuncti sunt, in lucem
amplum atque eruditum; minus autem
chetici iure tueri potest, quum in eo
cibus inuenitur, id quod iam dudum
nuntiarunt. Certe Dannhauerus di
theologiæ campum atque tradit, quæ
nia sunt posita:

HENRICI DECIMATORIS *catec*
vber die christliche haustafel, Muhlhus

ADAMI DOEGENII *lac catecheti*
catechismusmilch, aus gottes wort gesc
deutliche vnd schriftmäßige erklärung d
in wohlgegrundeten predigten verfasset
Francofurti MDCLXXIX. 4. præter qu
morantur:

DAVIDIS DIMPELII *iesus-catec*
an der zahl, da ein christ zu seinem ie

...LPACII STOELTZLINI *catechismusband, das ist, ...üg des catechismi, sämt der haustafel, in hundert vnd ...nd dreyssig predigten*, Vlmæ MDCLXVI. 4. tribus ...ibus:

...VEL. CHRIST. THOMAE *vernunftige lautere milch ...iligen catechismi, in zehn predigten*, Brunsuigæ ...r. 8.

...THANAELIS TILESII *enarratio catecheseos Lutheri, ...ng des goldguldenen catechismi Lutheri, auch der ...el, in ein vnd sechszig predigten*, Vratislauiæ ...XVIII. 4.

HENRICI WEIHENMAYERI *catechismusubung in ...nd sechszig predigten vber den catechismum Lutheri*, MDCCII. 4.

...ORGII WEINRICHII *erklærung des kleinen kinder... ...mi, in vielen predigten, nebst der haustafel*, Lipsiæ ...III. MDCLVIII. 4.

...is concionum catecheticarum, nunc a me enumera... ...scripta adiungo, quæ dispositiones huiusmodi sermo... ...xhibent; aut ad illos elaborandos, amplificandos, ...os adparatum variarum rerum suppeditant. Sunt ista:

...LTHASAR. MVLLERI *dispositiones concionum super ...ismum Lutheri*, Lipsiæ MDCXI. 8. *dispositiones con... ...in tabulam œconomicam*, ibidem MDCXII. 8.

...RISTOPHORI BARBAROSSAE *dispositiones catече... ...ductum Lutheri, Brentii et aliquot theologorum*, Lu... ...i MDCXXVIII. 4.

...SPAR. FRID. NACHTENHOEFERI *ternæ eæque ... inuentæ dispositiones catecheseos Lutheri*, Lipsiæ ...IX. 8.

...TTFR. OLEARII *homiliarum catecheticarum halen... ...ematico-analyticarum plusquam DCC. per tres ac vi... ...nnos habitarum, quoad præambula, exordia, proposi... ...partitiones et tractationes delineatio*, Halæ ...XX. 8.

...ADAMI OSIANDRI *catechismus Lutheri cum ad... ...tabulis, breuibus dispositionibus delineatus*, Tubingæ ...XXIII. 4.

...CHRISTOPHORI LEHMANNI *pentas catechetico-*

passio-

IO. GIGANTIS *catechismuspredigten*, Francofurti ad Oderam MDLXXVIII. 8. Lipsiæ MDXC. 8.

GEORGII HENRICI GOETZII *löblicher regent, in acht catechismuspredigten*, Lubecæ MDCCV. 8. *schiffercatechismus, in acht predigten*, Lubecæ MDCCVII. *zeit vnd ewigkeit aus dem catechismo Lutheri, in acht predigten*, Lubbenæ MDCCXIX. 8. præter quæ, alia similia scripta Goetzius edidit. Exstant eius: *weiber vnd witwen catechismus*, Lubecæ MDCCXII. 8. *iesus catechismus*, MDCCXIV. 8. *catechismusbibliothec*, Budissæ MDCCXXII. 4. atque alia; quæ tamen non omnia ad locum hunc referri possunt: *

IO. HENNINGII *catechismuspostill; oder erklärung des catechismi, nebst der haustafel in ein vnd vierzig predigten*, Francofurti MDCXCI. 4.

IODOCI ANDREAE HILTEBRANDI *sonderbare catechismuspredigten*, Francofurti MDCCIII. MDCCV. 4. duabus partibus:

HENRICI HOECKII *catechetisches licht vnd recht; oder erbauliche anwendung des catechismi Lutheri, nach anleitung auserlesener spruche heiliger schrift, in den donnerstagpredigten vorgetragen*, Hamburgi MDCCXXXVII. 4.

AEGIDII HVNNII *catechismuspredigten*, Lubecæ MDXCVIII. 4.

NICOLAI HVNNII *erklärung des catechismi in zwölf predigten*, Lubecæ MDCXXVII. 8. Vitembergæ MDCLVII. 4.

THOMAE ITTIGII *catechismuspredigten*, Altenburgi MDCCXXVIII. 4. quæ conciones post auctoris obitum cura *Christiani Ludouici* lucem adspexerunt:

POLYCARPI KVNADI *catechetischer christenschmuck; oder erklærung des catechismi Lutheri, nebst der haustafel vnd fragstucken, in hundert catechismuspredigten*, Dresdæ MDCCV. 4.

IO. SIEGMVNDI KVNTHII *predigten vber die göttliche wahrheiten in dem catechismo Lutheri*, Vratislauiæ MDCCXLIII. 8.

IO.

* vide: *neuen büchersaal der gelehrten welt volum.* IV. p. 567.

IO. CHRISTOPHOR. LEHMANNI *lac catecheticum, lautere catechismusmilch, in ein vnd vierzig predigten*, Dresdæ MDCCXXVIII. 8.

ANDREAE LONNERI *praxis catechetica, christliche catechismusvbung, in siebzehn predigten*, Hamburgi MDCXLVIII. 4.

FRANCISCI IVLII LVTKENII *ein vnd vierzig catechismuspredigten*, Gardelegiæ MDCCXXXI. 4.

POLYCARPI LYSERI *caluinismus, das ist, erklarung der christlichen catechismi Lutheri, in acht predigten verfasset, darinn einfaltig gewiesen wird, in welchen stucken die caluinisten mit vns streitig sind*, Lipsiæ MDXCVI. 8.

IO. MATTHESII *catechismus, durch predigten erkleret*, Lipsiæ MDLXXXVII. 4. qui liber etiam eodem loco MDCLXXXIX. 4. prodiisse narratur:

HIERONYMI MENCELII *funf hauptstucke christlicher lehre, samt abend, morgen vnd tischgebet, auch haustafel ausgelegt in predigten*, Islebiæ MDXCIII. 4.

IO. IOACHIMI MVHLBERGII *gottes ehre durch kinderlehre; oder predigten vber den catechismum*, Noribergæ MDCLXXX. 8.

NICOLAI NICANDRI *christliche vnd nützliche auslegung des catechismi Lutheri, in vnterschiedlichen predigten*, Magdeburgi MDXCVI. 4. quæ conciones vt post auctoris mortem litteris describerentur, frater eius, *Paullus Nicander*, curauit:

AVGVSTI PFEIFFERI conciones catecheticæ, methodo varia compositæ ac partim ab eo ipso; partim post obitum illius editæ. Sunt istæ: I.) *besserung des heutigen christenthums, in acht catechismuspredigten*, Lubecæ MDCXCIII. 8. II.) *klugheit der gerechten, darinnen in acht catechismuspredigten denen eltern gezeiget wird, wie sie ihre kinder nach den wahren gründen des christenthums auferziehen sollen, wobey das buchlein, genant die klugheit der gerechten, vntersucht vnd wiederlegt, auch in der vorrede der rechte verstand des spruchs christi Luc. XVIII, 8. nach nothdurft gerettet wird*, Lubecæ MDCXCIII. 8. III.) *theologia medico-catechetica; oder die heilige gotteslehre, vnter einem anmuthigen durchgehenden medicinischen bilde, als die geistliche krancken-*

cur

PHILIPPI BIRCKES *geistli*
zehn bus - vermahnunge und
MDCCII. 4.

FELICIS BIDEMBACHI
predigten, Tubingæ MDCXXXV
cuius etiam exſtat: *promtua*
textuum pœnitentialium diſp
Francofurti MDCLXV. 8.

IO. BINCHII *göttliche bu*
benzig predigten, Gieſſæ MDC

MARTINI BOHEMI *buſſ*
Vitembergæ MDCXIV. 8.

IACOBI BOHLII *letztes*
und dreyſigſten capitel des funſ
ten, Regiomonte MDCLVIII.

IO. BENEDICTI CARPZ
den dreyen in dem chur - und fu
des 1672. iahrs angeordneten all
gen gehalten, Noribergæ MDCL
ac ſæpius: *gründliche erklärun*
beyden im churfurſtenthum Sach
allgemeinen faſt - buß und betta
worden, Lipſiæ MDCLXXXVIII.

IO. ERHARDI CELLII *b*

BONIFACII STOELTZLINI *catechismusband, das ist, erklärung des catechismi, sämt der haustafel, in hundert vnd sechs vnd dreyssig predigten*, Vlmæ MDCLXVI. 4. tribus voluminibus:

SAMVEL. CHRIST. THOMAE *vernunftige lautere milch des heiligen catechismi, in zehn predigten*, Brunsuigæ MDCCV. 8.

NATHANAELIS TILESII *enarratio catechescos Lutheri, erklarung des goldguldenen catechismi Lutheri, auch der haustafel, in ein vnd sechszig predigten*, Vratislauiæ MDCXXXVIII. 4.

IO. HENRICI WEIHENMAYERI *catechismusubung in acht vnd sechszig predigten vber den catechismum Lutheri*, Lipsiæ MDCCII. 4.

GEORGII WEINRICHII *erklærung des kleinen kinder-catechismi, in vielen predigten, nebst der haustafel*, Lipsiæ MDCXXII. MDCLVIII. 4.

Libris concionum catecheticarum, nunc a me enumeratis, ea scripta adiungo, quæ dispositiones huiusmodi sermonum exhibent; aut ad illos elaborandos, amplificandos, ornandos adparatum variarum rerum suppeditant. Sunt ista:

BALTHASAR. MVLLERI *dispositiones concionum super catechismum Lutheri*, Lipsiæ MDCXI. 8. *dispositiones concionum in tabulam œconomicam*, ibidem MDCXII. 8.

CHRISTOPHORI BARBAROSSAE *dispositiones catechetica ad ductum Lutheri, Brentii et aliquot theologorum*, Luneburgi MDCXXVIII. 4.

CASPAR. FRID. NACHTENHOEFERI *ternæ eæque nouiter inuentæ dispositiones catechescos Lutheri*, Lipsiæ MDCLXIX. 8.

GOTTFR. OLEARII *homiliarum catecheticarum halensium thematico-analyticarum plusquam DCC. per tres ac viginti annos habitarum, quoad præambula, exordia, propositiones, partitiones et tractationes delineatio*, Halæ MDCLXXX. 8.

IO. ADAMI OSIANDRI *catechismus Lutheri cum adnexis tabulis, breuibus dispositionibus delineatus*, Tubingæ MDCLXXXIII. 4.

IO. CHRISTOPHORI LEHMANNI *pentas catechetico-*

passio-

chetico - homileticus; oder catechismus pr
MDCCXVII. 4.

IO. CHRISTIANI HVNGERI *pe*
catechetica, quinque partibus, quarun
Dresdæ MDCCXVI. 8. tertia et quarta ib
quinta ibidem MDCCXVIII. 8. prodieri
exemplum ADAMI *deliciarum* composi
lectas exhibet, quæ ad catechismum ex
dumque pertinent. * Addi possunt ac c
theri in suggestis sacris interpretari debe
mendantur: IO. MARTINI SCHAME
chetica, das ist, grundliche rettung un
terschiedlicher bedencklicher umstande, st
in dem kleinen catechismo Lutheri, Lipsi
tum cum accessionibus ibidem MDCCXX
ta; oder fernere beantwortung der bede
umstande in dem kleinen catechismo
MDCCXXVII. 8.

§. XVI.

In ecclesia nostra dies sacri celebr
gulari studio oracula diuina de pœni
itur atque auditores ad id præcipue inc

...MANNI NEVMEISTERI *rechtschaffene fruchte der ... unterschiedlichen texten der heiligen schrift an dem ...urg iährlich angeordneten bußtage treulich angewie-* ...burgi MDCCXLI. 4. *

...R. OTTONIS *vier vnd zwanzig bußpredigten durch ...beten*, Francofurti MDCLXXV. 4.

...FR. SIEGMVNDI PEISKERI *richtiger weg zum ... guten tagen, in siebzehn bußpredigten*, Cygneæ ...VI. 4.

...AR PISTORII *hexäemeron publicæ metanoeæ sacrum, ...sechs bußpredigten*, Lipsiæ MDCLXVI. 4.

... GEORGII PRITII *buß - vnd friedenspredigten*, ...furti MDCCXIV. 8.

...IACOBI RAMBAHII *bußreden vber auserlesene tex- ...alten vnd neuen testaments*, duabus partibus. Prior ...d vsum publicum translata est Halæ MDCCXXXI. ...ouiæ MDCCXXXIV. Lipsiæ MDCCXXXV. 8. Postquam ...ricam suam finierat, partem posteriorem horum ser- ...auris publici fecit *Io. Christophorus Steinbartius*, Zul- ... MDCCXXXVII. 8. **

... SAVBERTI, senioris, *buß - vnd bethspiegel Daniels, ... neun vnd zwanzig predigten vber das neunte capitel* ... Noribergæ MDCXL. 4.

... SCHLEMMII *bußpredigten*, Ienæ MDCLXXV. 4.

... SCHMIDII *christliche gott gefällige buße, was sie sey, ... sie bestehe, von wem, wie, wo, zu welcher zeit sie ..., was vor kraft vnd nutzen sie habe, in zwey vnd ... predigten*, Argentorati MDCXXX. 4. Francofurti ...I. 8.

...ASTIANI SCHMIDII *sieben bußpredigten vber die ...les geistreichen propheten Hosea XIV, 2.* Argentorati ...XXIX. 12.

...RISTIANI ERNESTI SIMONETTI *bußpredigten*, ...ofurti ad Oderam MDCCLI. 8. ***

...richten *von den neuesten theolog. buchern volum.* 1. p. 516.
...lung *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1735. p. 840. 1739.
...o.
...LAFTII *theolog. biblioth. volum.* VII. p. 24.

PHILIPPI IACOBI SPENERI *bußpredigt verschiedene texte der heiligen schrift einfältig etliche wichtige zur erbauung des wahren ch thige materien auf gehaltene öffentliche buß-f ge betrachtet worden, nebst einigen danckpred* concionum tres partes lucem publicam adspe Francofurti ad Mœnum MDCLXXVIII. 4. se octo sermonibus sacris de regeneratione, ibide 4. tertia itidem cum adpendice variarum con MDCCX. 4. Spectat huc etiam eiusdem *ber des heiligen propheten Daniels cap. IX. 1 - 23. i zig predigten*, Francofurti MDCC. 4.

ABR. SVARINI *buspredigten vber das vnd zwar vom sexten bis zum neunten cap* MDCXVI. 4.

PAVLLI WALTHERI *concionum pœnite pore dodecas; oder zwölf zeit bußpredigten, gelegenheiten gehalten, mit busgebeten besc vier historischen berichten vnd einem anhan barer predigten ausgegeben*, Hamburgi; si MDCXXXVII. 4. *

IO. HENRICI WEIHENMAYERI *p vnd gnadenprediger*, Vlmæ MDCXCIII. MDC *che bußposaune; oder funfzehn kriegs - vnd l* mæ MDCCII. 4. *buß-gnaden - lehr vnd tr sprüche aus den vier euangelisten*, quæ conci ris mortem luci publicæ expositæ sunt, Vlm duobus tomis: **

IO. GOTTFR. WELLERI *samlung einig* Vratislauiæ MDCCLIII. 8.

MAVRITII CAROLI CHRIST. WO *betrachtungen vber vnterschiedene bußtexte bußpredigten*, Dresdæ MDCCXXIV. MDCCX

DANIEL. WVLFFERI *himlische engel zehn bußpredigten vber die parabel vom z* Noribergæ MDCLIX. 12. Spectant huc qu

---

* MOLLERI *Cimbria litterata tom.* I. p. 710

** *vnschuldige nachrichten*, 1716. p. 1098.

CHR. LVDOVIC. ERMISCHII *euangelische grundlich ausgefuhrte busreden vber einige spruche des alten vnd neuen testaments*, Hannoueræ MDCCXV. 4. *vierzig quatembersermones, aus spruchen heiliger schrift zur erweckung der busse gehalten*, Brunsuigæ MDCCV. MDCCVIII. 8. duabus partibus:

MICHAELIS FALCKII *erbauliche buspredigten*, Francofurti MDCLXXXI. 4.

IO. FOERSTERI *guldene beicht vnd busskunst aus Manasse bussgebetlein, in sieben predigten*, Vitembergæ MDCXI. 4.

AVGVSTI HERMANNI FRANCKII *buspredigten, darinnen aus verschiedenen texten heiliger schrift deutlich gezeiget wird, wie nicht nur vnbekehrte zur wahren busse gelangen; sondern auch die, so bekehret sind, in täglicher busse vnd gottseligkeit leben vnd wandeln sollen*, duabus partibus, quarum prior in lucem prodiit Halæ MDCXCIX. 4. ac cum parte posteriore ibidem MDCCIV. MDCCVI. MDCCXXIV. 4. *

IO. ANASTASII FREYLINGSHAVSENII *buspredigten*, Halæ MDCCXXXIV. 8. duabus partibus:

DANIELIS GRIEBNERI *spiegel heilsamer busse vnd bekehrung eines sunders zu gott, in buspredigten*, Lipsiæ MDCLXXVII. 8. MDCXCIV. 4. quæ conciones etiam locum obtinuerunt in auctoris *geistreichen schriften; oder predigten von der busse, zeitlichen vnd ewigen todt*, Lipsiæ MDCCII. MDCCXXVII. 4. cum *Io. Dornfeldii* præfatione:

IO. GVNTHERI *hundert vnd vier vnd zwanzig buss- vnd gnadenpredigten, welche Ioannes der taufer, christus vnd seine apostel gehalten*, Lipsiæ MDCCXVII. 4. quod sermonum sacrorum de pœnitentia volumen post auctoris mortem in conspectum publicum venit: **

GEORGII HACCII *sonderbare fast- buss vnd bettagspredigten, aus etlichen vornehmen spruchen heiliger schrift*, Mindæ MDCLXV. quæ conciones etiam Hamburgi MDCLXXIV. et Ratzeburgi MDCLXXVI. 4. prodiisse perhibentur: ***

BALTHAS. HILSCHERI *busspiegel*, Lipsiæ MDCXXVIII. 8. duabus partibus:

* *vnschuldige nachrichten*, 1706. p. 461.

** *deutsche acta eruditorum volum.* IV. p. 862.

*** MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 267.

nitii MDCLXXIII. 4.

CHRISTIANI DAVID. LENTZII *gnaden-stimme, in dreyzehn erwecklichen zehn vber wichtige vnd zum theil schwe drey aber vber die liebliche geschichte worden*, Regiomonte MDCCLVI. 4. *

PETRI LOSSII *christlicher busweck* Ienæ MDCLXVII. MDCLXXIV. 4.

FRANCISCI IVLII LVTKENII *kern-spruchen alten vnd neuen testament lehre von der busse abgehandelt wird*, tri dus priores Gardelegiæ MDCCXX. poste tia ibidem MDCCXXXII. 4. prodierunt

WALTHERI MAGIRI *idea mortis tr osterpredigten*, Gedani. MDCXL. ME partibus:

IO. GEORGII MARGGRAFII *chr* Hamburgi MDCCXV. 4.

IO. FRIDERICI MAYERI *verlorn denes kind gottes, in busspredigten*, Vit et vna cum eiusdem *miscellanpredigten*,

CASPAR. MVLLERI *poenitentia* ha *busspredigten*, Hamburgi MDCLVII. 12

[?]EONYMI MENCELII *hochzeitpredigten, an der* [?]r *vnd siebenzig*, Lipsiæ MDXCVIII. 4. duabus partibus:
[?]RI MICHAELIS *funf vnd sechszig hochzeitpredig-* [?]ancofurti MDCXCVI. 4. *pastor copulans; oder vier vnd* *trausermones*, Rostochii MDCCXVI. 8.

[?]VSTI PFEIFFERI *nuptialia; oder haus vnd eheschu-* *welcher das leben Isaacs in neun vnd dreyssig predigten* [?]*ssig erkläret vnd die bey verehlichung vnuerheyrathe-* [?]*nen so wohl; als bey albereit im ehestand lebenden sich* [?] *fälle grundlich vnd deutlich erörtert, auch nutzliche* *seinen ehestand wohl anzufangen vnd christlich zu fuh-* [?]*rgeschrieben werden*, Noribergæ MDCCII. 4. * eius- [?]*ristliche traupredigten, ehemals bey vnterschiedlichen* [?]*actibus in öffentlicher versamlung gehalten*, Lube- [?]CCIII. 4. Exhibentur CXI. sermones nuptiales. ** [?]unt etiam sub Pfeifferi nomine *nuptialia; oder zehn* [?] *hochzeitreden vber besondere spruche*, Francofurti [?] 8. fraus autem facta est. Sermones enim, qui li- [?] continentur, non a Pfeiffero; sed a Weihenmayero [?] sunt atque in huius *concionum nuptialium* adpen- [?] antea locum obtinuerunt: ***

[?]RG. GOTTL. PITSCHMANNI *hochzeitredner*, Lip- [?]CC. 8.

[?]CHIMI PRÜSSINGII *schriftmäsige trau vnd baure-* [?]stochii MDCCXIX. 8.

[?]THASAR. RHAW *schmuck des ehestands; oder hoch-* [?]*digten*, Stralsundiæ MDCLXII. 4.

[?]RICI ROTHII *brautpredigten von hochzeitlichen eh-* [?] *gottesfurchtigen personen*, Lipsiæ MDXCVI. 4.

[?]LFGANGI SILBERI *corona nuptialis, hochzeitliche* [?]*one, in sieben predigten vber die historie der zuchtigen* [?] *verfasset*, Lipsiæ MDCLXVI. 4.

[?]IACI SPANGENBERGII *ehespiegel, das ist, alles,* [?] *heiligen ehestande nutzliches, nötbiges vnd tröstliches*

 mag

[?]*terar. lubecens.* MDCCII. *ianuar.* p. 24.
[?] MDCCIII. *decembr.* p. 284.
[?]LLERI *Cimbria litterat.* *tom.* III. p. 539.

drey vnd funfzig hochzeitpredig

GREGOR. STRIGENITII *liche wunschung fur neue eheleute digten verfasset*, Lipsiæ MDCXVI

NATHANAEL. TILESII *bli∫chen ordnung nach auf allerley tet, in hundert vnd funf vnd se* MDCXV. 4. Lipsiæ MDCLVIII. 4.

IO. HENRICI WEIHENM *eder zwey vnd dreyssig auserlese* MDCLXXXII. 4. *auserlesene hochz rufsspruche, in vier vnd vierzig* MDCXCVII. 4.

IO. WINCKELMANNI *zw digten vber auserlesene spruche testaments*, Lipsiæ MDCXVII. 4.

IACOBI ZADERI *ehe vnd gung Dauids mit Abigail, in a* Vitembergæ MDXCVI. 4. Resta vti existimo, mentio omnino fie vltimum locum consulto tribua *lung auserlesener heiliger hochzeit von einigen angesehenen gottesge*

§. XVIII.

r conciones, a doctoribus ecclesiæ nostræ edi- quoque locum tenent, quæ *funebres* sunt ac Multi exstiterunt, qui generis huius concio- cem emitterent, antiquiores pariter ac recen- quum istæ partim separatim euulgatæ; partim ındum descriptæ fuissent, vtrasque, volumini- as, iuris publici facerent. A concionibus his, ic dictis, diuersi sunt sermones funebres, qui ɔnes adpellantur. Illas: non hos percensere, nus est. Ad ordinem earum pertinent:

ASTIANI ARTOMEDIS *leichenpredigten*, Lipsiæ . 4.

'NHARDI BAKII *amphitheatrum mortis, das ist, he leichenpredigten*, duabus partibus, quarum prior ɔurgi MDCXXI. posterior ibidem MDCXXIV. 4.

:DERICI BALDVINI *funebria; oder christliches tod- uchtnis*, tribus partibus, Vitembergæ MDCXV. ΠΙ. MDCXXV. 4.

CHAELIS BAVMANNI *casus tragici et inopinati, predigten bey plötzlichen vnd vnuermutheten todesfællen*, n concionum septem decades prodierunt, Francofurti 10 MDCLIX. 4.

RAHAMI CALOVII *memoria iustorum vitembergensis, , dreyssig auserlesene leichenpredigten, vber sonderbare sprüche der heiligen schrift gehalten*, Vitembergæ KIV. 4.

. BENEDICTI CARPZOVII, senioris, *fasciculus myr- oder christliche leichenpredigten*, Lipsiæ MDCC. 4.

. BENEDICTI CARPZOVII, iunioris, *auserlesene nd leichensprüche, bey vnterschiedenen begræbnissen christ- ntschlafener personen, in denen damaligen leichenpredigten erklaret vnd einzeln herausgegeben; hernach aber auf en zusammengesucht vnd zu gemeiner erbauung vber-* septem tomis, quorum sex ab ipso Carpzouio editi sunt ab anno MDCLXXX. ad annum MDCXCVII. 4. nortem autem eius septimus accessit, Lipsiæ MDCC. 4.

SAMVE-

STEPHANI CLOTZII *g*
das ist, betrachtungen vnd an
spruchen der heiligen schrift, b
nissen zu tage gelegt, Lubecæ 1
concionum funebrium in quatu

HARTMANNI CREIDII
digten, Francofurti MDCLXII. 1

CASPAR. CRVSII *templum*
censium, das ist, leichenpredigten,

IOACHIMI EMDENII *pr*
suum, in zwölf leichenpredigten, I
casus mortis varii; oder leichenpr
4. *casus tragici; oder leichenpr*
ibidem MDCLI. MDCLXXV. 4.

CHRIST. LVDOVICI ERM
lanpredigten, Lipsiæ MDCCX. 4

DANIELIS FESSELII *der*
liches ehrengedächtnis, in leichen
4. quarum concionum tres par
venerunt:

CASPAR. FINCKII *giessische*
von den theologis zu Giessen zu v
ten, Giessæ MDCXIII. et Mar

HIERONYMI MENCELII *hochzeitpredigten, an der zahl vier vnd siebenzig*, Lipsiæ MDXCVIII. 4. duabus partibus:

PETRI MICHAELIS *funf vnd sechszig hochzeitpredigten*, Francofurti MDCXCVI. 4. *pastor copulans; oder vier vnd vierzig trausermones*, Rostochii MDCCXVI. 8.

AVGVSTI PFEIFFERI *nuptialia; oder haus vnd eheschule, in welcher das leben Isaacs in neun vnd dreyssig predigten schriftmäsig erkläret vnd die bey verehlichung vnuerheyratheter personen so wohl; als bey albereit im ehestand lebenden sich ereignete fälle grundlich vnd deutlich erörtert, auch nutzliche regeln, seinen ehestand wohl anzufangen vnd christlich zu fuhren, vorgeschrieben werden*, Noribergæ MDCCII. 4. * eiusdem *christliche traupredigten, ehemals bey unterschiedlichen copulationsactibus in öffentlicher versamlung gehalten*, Lubecæ MDCCIII. 4. Exhibentur CXI. sermones nuptiales. ** Prodierunt etiam sub Pfeifferi nomine *nuptialia; oder zehn auserlesene hochzeitreden vber besondere spruche*, Francofurti MDCCV. 8. fraus autem facta est. Sermones enim, qui libro hoc continentur, non a Pfeiffero; sed a Weihenmayero compositi sunt atque in huius *concionum nuptialium* adpendice iam antea locum obtinuerunt: ***

GEORG. GOTTL. PITSCHMANNI *hochzeitredner*, Lipsiæ MDCC. 8.

IOACHIMI PRÜSSINGII *schriftmäsige trau vnd baureden*, Rostochii MDCCXIX. 8.

BALTHASAR. RHAW *schmuck des ehestands; oder hochzeitpredigten*, Stralsundiæ MDCLXII. 4.

HENRICI ROTHII *brautpredigten von hochzeitlichen ehren vnd gottesfurchtigen personen*, Lipsiæ MDXCVI. 4.

WOLFGANGI SILBERI *corona nuptialis, hochzeitliche ehrencrone, in sieben predigten vber die historie der zuchtigen Susannen verfasset*, Lipsiæ MDCLXVI. 4.

CYRIACI SPANGENBERGII *ehespiegel, das ist, alles, was vom heiligen ehestande nutzliches, nötiges vnd tröstliches* mag

* *noua litterar. lubecens.* MDCCII. *ianuar.* p. 24.

** *ibidem* MDCCIII. *decembr.* p. 284.

*** MOLLERI *Cimbria litterat. tom.* III. p. 539.

GREGOR. STRIGENITII *vota ...*
liche wunschung fur neue eheleute, in ...
digten verfasset, Lipsiæ MDCXVII, 4.

NATHANAEL. TILESII *christlich...*
blischen ordnung nach auf allerley stand...
tet, in hundert vnd funf vnd sechszig ...
MDCXV. 4. Lipsiæ MDCLVIII. 4. quatuo...

IO. HENRICI WEIHENMAYERI ...
oder zwey vnd dreyssig auserlesene hoc...
MDCLXXXII. 4. *auserlesene hochzeit - e...*
rufssprüche, in vier vnd vierzig predi...
MDCXCVII. 4.

IO. WINCKELMANNI *zwey vnd ...*
digten vber auserlesene spruche der sch...
testaments, Lipsiæ MDCXVII. 4.

IACOBI ZADERI *ehe vnd hausspi...*
gung Dauids mit Abigail, in acht vn...
Vitembergæ MDXCVI. 4. Restant duo...
vti existimo, mentio omnino fieri debe...
vltimum locum consulto tribuam. *...*
lung auserlesener heiliger hochzeit vnd t...
von einigen angesehenen gottesgelehrten ...
bingæ MDCCLX. 8. Viginti sunt sermon...

-has, postquam auctor vitam suam finierat, *Georg. Franckius* ac præter præfationem, Reinbeckii vitam -que eius scriptorum addidit: *

-ELI ROEBERI *arcus triumphalis; oder triumphbo- -herrlichen spruchen des heiligen worts gottes vielen -durch den herrn geistlich siegreichen christen bey ih- -graebnissen zu Halle vnd Wittenberg aufgerichtet*, Fran- -MDCLVII. 4. tribus tomis, quibus centum ac qua- -quinque conciones funebres continentur. Prodiit -eiusdem *centuria funeralium singularis*, *ein hundert -leichenpredigten*, Francofurti MDCLVIII. -XII. 4.

-MVELIS RVLINGII *lessus christianus*; *oder funf vnd -leichenpredigten*, Dresdæ MDCLX. 4.

-SPAR. HERMANNI SANDHAGENII *werther todt -heiligen vnd wohl abgeschiedenen christen*, *beehret vnd -benden anuerwandten zum troste ausgegeben*, Luneburgi -XXXIX. 4. Conciones, quæ volumine hoc continen- -ntea pleræque separatim editæ sunt. Accesserunt non- -auctoris epistolæ: **

-MARTINI SCHAMELII *pflichten gegen die todten*; *-leichenpredigten*, Lipsiæ MDCCXXI. 4.

-SCHMIDII *achtzehn leichenpredigten*, *bey begräbnis- -vieler euangelischer prediger gehalten*, Argentorati -IX. 4.

-CHRISTIANI SCHMIDII *auserlesene leichen; oder -che gedächtnisreden*, *nebst einem besondern anhang vnd -lebensbeschreibung des seligen verfassers*, Byruthi -CLXIV. 8. quas conciones post auctoris obitum *Io. Theo- Kunneth* iuris publici fecit:

-INCENTII SCHMVCKII *funfzig predigten*, *bey christ- -leichenbestattungen in Leipzig gehalten*, Lipsiæ -XVIII. 4.

-ACHIMI SCHROEDERI *thesaurus ecclesiasticus con- -funebrium*, Rostochii MDCXLIX. 4.

GOTTLO-

-ung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1743. p. 282.

-ILLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 756.

...positionumque suppeditent atque
...eneris huius sunt: FELICIS
...exsequiale quingentorum the-
...ministrorum pro varietate
...ab ipso auctore adno-
...dispositiones, Franco-
...rati MDCLV. 8.
...diger, vorstel-
...m adparatu
...also ein-
...bald dar-
...uæ MDCCIII.
...I PHILANDRI
...kern zusammengesuch-
...XI. 8. Quodam modo
...: IO. VLRICI SPONSELII
...bey den so genannten leichenuer-
...lesen werden, Onoldii MDCCLXII. 8.
...vna cum IO. MATTHIAE CAPPEL-
...sch theologischen vnterricht von den leichen-

§. XIX.

...t etiam conciones, quæ satis adcurate at-
...naticæ adpellari possunt. In iis enim ex
...cripturarum diuinarum dictis dogmata fidei
...ali ratione, qualis sermonum ecclesiastico-
...est. Cum concionibus his illæ commode
...e sunt, quibus nonnulli ecclesiæ nostræ do-
...tanam confessionem explanarunt, quum quæ
...tri in illa publice professi fuerunt, ea maxi-
...i fidei spectant. De articulis doctrinæ chri-
...i omnibus quidem, quantum scio; attamen
...m, orationes huiusmodi exstant, quarum
...; sequitur.

DE

...*beyträgen zur beredsamkeit der geistlichen redner* p. 863.

PHILIPPI IACOBI SPENERI

digten, quarum concionum tres ac d
fpexerunt: primus MDCLXXVII. fecun
tius MDCXCIII. quartus itidem M
MDCXCVI. fextus etiam MDCXCVI.
octauus MDCXCVIII. nonus MDCXCI
vndecimus MDCCII. duodecimus MI
cimus MDCCVII. Singuli tomi prodier

GEORGII WALCHII *herrlicher f*
der gottes, in funf vnd zwanzig leich
MDCCX. 8.

IO. FRIDERIC. VON WALDECK
gerechten, in leichenpredigten, Curiæ I

IO. HENRICI WEIHENMAYE
vnd todtesbetrachtungen; oder leichen
mifcellanpredigten, Vlmæ MDCCVI. 4.

GEORGII WEINRICHII *funebria*
chenpredigten, quinque partibus, Lipfiæ
MDCXVI. MDCXLVI. 4. *zwanzig leich*
fterbegebet D. Eberi: herr iefu chrift, i
Lipfiæ MDXCIX. 4.

IACOBI WELLERI *fafciculus vit*
das ift, bundlein; oder vnterfchiedene

ıriarum rerum diſpoſitionumque ſuppeditent atque ınt adiumenta. Generis huius ſunt: FELICIS ıCHII *promtuarium exſequiale quingentorum the-:brium, quæ in manuali miniſtrorum pro varietate ue perſonarum defunctarum ab ipſo auctore adno-ibuta ſunt, breues ac ſuccinctæ diſpoſitiones*, Franco-/III. Lubecæ MDCXI. Argentorati MDCLV. 8. .GII WILLII *expediter leichenprediger, vorſtel- vorrath vielfältig diſponirter, mit einem adparatu rerum et exegetarum ausgerüſteter vnd alſo ein- gewöhnlicher leichenſprüche, daß man bald dar- leichenpredigt halten kan*, Dresdæ MDCCIII. duabus partibus: CHRISTIANI PHILANDRI *bebres in nuce, auserleſener kern zuſammengeſuch- predigten*, Dresdæ MDCCXI. 8. Quodam modo ıunc obtinere poſſunt: IO. VLRICI SPONSELII *ienreden, welche bey den ſo genannten leichenuer- ı können abgeleſen werden*, Onoldii MDCCLXII. 8. artibus, vna cum IO. MATTHIAE CAPPEL- *philoſophiſch theologiſchen vnterricht von den leichen-*
*

§. XIX.

runt etiam conciones, quæ ſatis adcurate at-*gmaticæ* adpellari poſſunt. In iis enim ex ı ſcripturarum diuinarum dictis dogmata fidei tali ratione, qualis ſermonum eccleſiaſtico-ı eſt. Cum concionibus his illæ commode læ ſunt, quibus nonnulli eccleſiæ noſtræ do-*ſtanam confeſſionem* explanarunt, quum quæ ſtri in illa publice profeſſi fuerunt, ea maxi-a fidei ſpectant. De articulis doctrinæ chri-n omnibus quidem, quantum ſcio; attamen am, orationes huiusmodi exſtant, quarum : ſequitur.

DE

ı *beyträgen zur beredſamkeit der geiſtlichen redner* p. 863.

hoc in varias ac diuerſas partes diuiſu
ſeparatim progreſſu temporis lucem p
Ita prodierunt: *zehn predigten von*
MDLXVIII. et iterum MDLXXVII. 4.
geſetze gottes, ibidem MDLXIX. 4. *ac*
käntnis gottes, Ienæ MDLXX. 4. *predi*
chen vereinigung der beyden naturen
MDLXXX. 4. De reliquis taceo. Pa
huc editæ, poſtea vno volumine coniu
cem exierunt ſub titulo, quem antea
noua editio harum concionum, quam
manno debemus. In conſpectum publ
ptione hac: *der nach der göttli*
nach der vngeænderten augſpurgiſchen
nen alten reinen kirchenlehrern recht l
lutheraner; oder die hauptarticul chriſtli
licher wiederlegung irrigen lehren, alle
ſchafenen chriſten, ſo nach dem grund i
forſchen vnd die vnuerfælſchte wahrhei
ben, zum nutzen vnd erbauung ehedeſſe
TILEMANNVM HESHVSIVM, Lipſiæ

...len articul vnserer religion ausführlich erkleret und die meinung falscher lehre und abgœtterey des pabst. wiederleget worden, Erfordiæ MDXC. 4. Ienæ v. 4.

o. IACOBI PLITTII predigten von der vortreflichkeit christlichen religion, Francofurti MDCCLXIII. 8. *

o. IACOBI RAMBACHII betrachtungen vber den rath ...s von der seeligkeit der menschen, Giessæ MDCCXXXVII. Conciones has, quibus pleraque fidei dogmata iusto or... explicantur, post auctoris obitum Io. Philippus Fresenius ...sum publicum transtulit easque ornauit præfatione: **

LAVRENTII REINHARDI religionspredigten, Lipsiæ ...CCXXXIX. 8. qui liber, in quatuor partes diuisus, bre...es conciones de præcipuis doctrinæ nostræ euangelicæ ...tibus complectitur. ***

Sermonibus, iam a me commemoratis, ii adiungi possunt, ...bus symbolum apostolicum; siue secundum catechismi ...ri caput, sigillatim explicatum est, quum eo eiusdemque ...theri interpretatione principalia dogmata religionis nostræ ...iunctim continentur. In numero harum concionum ...: FRIDERICI FISCHERI apostolisches glaubensbekänt..., in dreyssig predigten, Vitembergæ MDCX. 4. ERD...ANNI NEVMEISTERI erkæntnis des einigen gottes in ...ey personen, das ist, schriftmäßige erklærung des an...rn hauptstücks vom christlichen glauben, in dem ca...chismo des seligen D. Martin Luthers, in zwey vnd ...nfzig predigten, Hamburgi MDCCXLVI. 8. IO. ...OTTFRIEDI HIRSCHII synopsis theologiæ dogmatico-...miletico-practicæ, kurtzgefaster auszug aller euange...ch-lutherischen glaubensartickel, in predigten abgefast, ...Valdenburgi MDCCLII. 4. duabus partibus. Referri etiam ...ossunt ad locum hunc: MICHAELIS SIRICII alter ...ophetischer vnd apostolischer glaube, aus den nicænischen ...nd constantinopolitanischen symbolis, in zwanzig predigten,

 Gustrouii

* ...ologische berichte von neuen büchern, part. III. p. 255.

** ...mlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1738. p. 726.

*** ibidem, 1739. p. 765.

cum Heshusii reliquis concioni

re, quod inſcriptum eſt: *haup*
predigten verfaſſet et paullo an
iſte primam partem conſtituit.

DE ANGE

IACOBI GERHARDI *engl.*
predigten vber vnterſchiedliche
MDCLXVIII. 4.

LEON. GLASERI *medulla*
ſüſſe lehre von den heiligen enge
ſingæ MDCXXVIII. 8.

PAVLLI IENISCHII *him*
digten, Lipſiæ MDCV. MDCXII.

BALTHASARIS MEISNER
der offenbarung Ioannis XII, 7.
MDCXXIV. 8.

DANIELIS RVELII *vier e*
lein Dothans ſyriſcher belagerun
in welchen die lehre von den he
vnd warnung getrieben wird, S

GREGORII STRIGENITI
heiligen engeln vnd ihrem vorne
capitel Ieſaiæ in zwey predigten,

cum postea in auctoris opere: *hauptarticul christlicher lehre, in predigten verfasset*, antea a me enarrato, obtinuerunt.

DE REGENERATIONE

PHILIPPI IACOBI SPENERI *hochwichtiger articul von der wiedergeburth, dero vrsachen, mittel, art, pflichten, würden, kennzeichen vnd vbrigen dahin gehœrigen materien, aus vnterschiedlichen texten heiliger schrift, in sechs vnd sechzig wochenpredigten vorgetragen*, Francofurti MDCXCV. et iterum ibidem MDCCXV. 4. quæ posterior editio priore auctior est, quum nouem: non vt in titulo dicitur, duodecim, conciones accesserunt.

DE IVSTIFICATIONE

TILEMANNI HESHVSII *zehn predigten von der rechtfertigung*, Laugingæ MDLXVIII. 4. et iterum cum sermonibus de sacra cœna, MDLXXVII. 4. Illæ, quibus de iustificatione exponitur, etiam exstant in HESHVSII *hauptarticuln christlicher lehre, in predigten verfasset*, libro illo, cuius iterum atque iterum mentionem feci:

POLYCARPI LYSERI *predigten von guten wercken vnd der rechtfertigung eines sunders*, Vitembergæ MDCVII. 4.

DE BAPTISMO

IO. BRANDIS *medulla sacramentorum, was ein christ von der taufe vnd nachtmal christi wissen soll, in etlichen predigten*, Lipsiæ MDCXVII. 4.

IACOB. DICKHAVTII *neun predigten von dem heiligen sacrament der taufe*, Francofurti MDCXVII. 8.

IO. HEERMANNI *sechs vnd achtzig christliche tauffermones*, Norimbergæ MDCLVI. MDCLXXVI. 4.

PAVLLI IENISCHII *funf lehr vnd trostreiche predigten, bey furstlichen taufen vnd sonsten gehalten*, Lipsiæ MDCXIII. 4.

ERDMANNI NEVMEISTERI *wasserbad im worte; oder die lehre von der heiligen taufe, in zwey vnd funfzig predigten*, Hamburgi MDCCXXXI. 8. *

GEORGII GOTTLOB. PITSCHMANNI *taufredner, in acht vnd zwanzig taufpredigten*, Lipsiæ MDCXCVIII. 8.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1731. p. 839.

GEORGII ALBRECHTI
che erklærung des articuls vom
funfzig predigten, aus den wo
biblischen texten, Vlmæ MDC
SEBASTIANI ARTOMED
abendmal, Lipsiæ MDCV. 4.
IVSTI FEVRBORNII *sch*
gen abendmals vnsers herrn
siebzehn predigten verfasset, M
CASPAR. FINCKII *hen*
cœna dominica; oder eilf pre
Giessæ MDCXV. MDCXXI. 4.
CHRISTOPHORI HEER
den articul vom heiligen abend
TILEMANNI HESHVSII
abendmal, Ienæ MDLXXIII. 4
obtinuerunt in Heshusii vol
fidei, antea a me enarrato:
MATTHIAE HOE VO
vom hochwurdigen abendmal,
vnd sterben christi, Lipsiæ M
ERDMANNI NEVMEIST
vnd funfzig predigten, vber

IO. FRIDERICI STARCKII *predigten vom heiligen abendmal des herrn*, Francofurti MDCCXL. 4. *

GREGORII STRIGENITII *eilf predigten vom heiligen abendmal, aus den worten der einsetzung*, Lipsiæ MDCXIV. 4.

IO. HENRICI WEIHENMAYERI *hochheiliges liebesmal des herrn iesu, betrachtet in zwey vnd vierzig predigten*, Lipsiæ MDCXCIX. 4.

DE PRAEDESTINATIONE

SEBASTIANI ARTOMEDIS *predigten von der gnadenwahl, vber Matthæi zwanzigsten capitels sehszehnden vers*, Lipsiæ MDCIII. 4.

THOMAE BALZERI *drey euangelische predigten von der ewigen gnadenwahl*, Wismariæ MDCLXIII. 8.

IO. BEHMII *drey predigten von der gnadenwahl*, Regiomonti MDCX. 4.

POLYCARPI LYSERI *zwey predigten von der gnadenwahl*, Vitembergæ MDXCVIII. 4.

IO. MEELFVHRERI *funf predigten von der ewigen vorsehung vnd gnadenwahl*, Darmstadii MDCV. 8.

IO. MVHLMANNI *predigten von der gnadenwahl vnd iudenbekehrung*, Lipsiæ MDCVIII. 4.

HERMANNI NEVWALDI *drey predigten von der gnadenwahl vnd vorsehung gottes: von der gegenwart des blutes christi im abendmal: von der person christi*, Rostochii MDCXX. 4.

CHRISTOPHORI ROTHBARTII *predigten von der prædestination*, Hamburgi MDXCVIII. 8.

IESAIAE SILBERSCHLAGII *sechs predigten, in welchen der articul von der ewigen versehung vnd gnadenwahl gottes erkleret wird*, Erfordiæ MDCVI. 4.

DE DIVERSIS HOMINVM STATIBVS

GEORGII ALBRECHTI *hierarchia ecclesiastica, der geistliche standt, in funf vnd dreyssig predigten*, Vlmæ MDCLIV. 4. *hierarchia politica, der stand weltlicher obrigkeit, in zwey vnd funfzig predigten*, ibidem MDCLVII. 4. *hierarchia œconomica, der hausstandt, in funf vnd siebenzig predigten*, Noribergæ MDCLVII. 4.

* *fruh aufgelesene fruchte*, 1740. p. 255.

hauswesen, Norimbergæ 4.

SEBASTIANI SCHMIDII *rechte*
schiedlichen predigten vber besonde
MDCLXXXVII. 12.

DE QVATVOR NOVIS

CHRISTIANI CHEMNITII *g*
nicht, in etlichen predigten vom iungst
damnis, ewigen leben vnd seligen todtes

IO. QVISTORPII *quatuor nouissi*
funfzig predigten vom todt, iungsten
ger seligkeit, nebst angehängten sechsz
pestilenz, Rostochii MDCXXIX. 4.

DE MORTE

GEORGII ALBRECHTI *dulce an*
todt; oder erklärung des articuls vom
menschen, in sieben vnd funfzig
MDCXLIV. 4.

IO. CONRADI FEVERLINI *no*
ende des menschlichen lebens; oder de
diger, in sechzig predigten, Noribe
quem locum quodam etiam modo
das herannahende ende der welt mit s
ter auch die diese zeit berufene materi
der iudenbekehrung, vom tausendiäh

.. HAELIS GRIEBNERI *christliche todtesgedancken; dreyssig predigten vom zeitlichen todt der menschen, nebst anhang etlicher leichenpredigten*, Lipsiae MDCLXXIX... XXXV. 4. *

..ULLI IENISCHII *sieben predigten vom todt vnd ster-...* Lipsiae MDCVII. quibus addi possunt: eiusdem *neun pre-... von kranckheiten*, ibidem MDCVII. 4. ac *zwey predig-... termino vitae humanae*, eodem loco atque anno 4.

..ORGII PAVLLI *sieben sterbenspredigten vom todt ins-... vnd insonderheit vom todt, da man an der pest stirbt, ...ner predigt von der flucht in sterbensläuften*, Gedani ..XV. 4.

..SIS PFLACHERI *lehre vom todt vnd absterben des ...en, in zwölf predigten, nebst einem anhang von vier ...redigten*, Lipsiae MDCIII. 8.

.. DE RESVRRECTIONE MORTVORVM

..ORGII ALBRECHTI *surgite mortui, erklärung des ...ls von der auferstehung der todten, in acht vnd dreys-...digten*, Vlmae MDCXLV. 4.

..MONIS GEDICCI *articul von der auferstehung der ... vber die erste epistel an die Corinthier am funfzehnden, ...lf predigten*, Lipsiae MDCXVII. 4.

..RTINI LVTHERI *vier predigten von der todten auf-...ung vnd lezten posaunen gottes, aus der ersten epistel an ...orinthier am funfzehnden geprediget*, qui sermones cu-... *Andreae Poachii* primam lucem adspexerunt, Erfordiae ..XIII. 8. postea autem saepius litteris denuo descripti sunt, ..separatim; tum coniunctim cum aliis Lutheri scriptis: **

..EORGII MVLLERI *articul von der auferstehung der ... vber die erste epistel an die Corinthier im funfzehnden ...l, in sieben predigten*, Ienae MDXCI. 4.

..ICHAELIS SACHSII *acht predigten von der auferste-...g der todten*, Lipsiae MDXCII. 8.

...ciones hae locum etiam obtinuerunt in auctoris *geistreichen ...iften*, quae scripta prodierunt Lipsiae MDCCII. MDCCXXIV. 4.

..stant conciones hae in LVTHERI *tomis altenburgens. tom.* VIII. ..78. *lipsiens. tom.* X. p. 416. *halensib. tom.* VIII. p. 1398.

predigten vber das sieben vnd dreyssigst
der auferstehung der todten, Lipsiæ MD

DE IVDICIO EXTRE

GEORGII ALBRECHTI *tuba noui*
richt vnd ende der welt, in neun vn
Nordlingæ MDCXLV. 4. Norībergæ

IO. CHRISTOPHORI ARNSCHW
kunftiger thron vnd lohn; oder eilf p
gericht, Noribergæ MDCLXV. 4.

GOTTLIEB. BALDVINI *vorbild*
lezten allgemeinen gerichts gottes, in
bonæ MDCLXXX. 12.

IO. MELCHIORIS GOETZII *gro*
sten gerichte, in einigen heiligen reden
lauiæ MDCCLI. MDCCLIV. 8. * qui
fecit: *betrachtungen vber den zustand*
schen nach dem iungsten gerichte, in
vorgetragen, Vratislauiæ MDCCLIII. M
huius simul mentionem facio:

LVCAE POLLIONIS *zehn predi*
richt vnd zwey predigten von der hölle,

CHRIST. PORSCHII *hertzens vn*
dreyssig predigten vom iungsten gerich

THOMAE WITSTOCKII *sechzeh*

IO. MICHAEL. DILHERRI *freudenblick des ewigen lebens, in acht predigten, nebst einer leichenpredigt*, Norimbergæ MDCLII. 12.

MELCHIOR. GOTTLIEB. MINORIS *stimmen der ewigkeit, in acht predigten, vnd lezte stunden der alten*, Vratislauiæ MDCCXXXVII. 8. quibus concionibus non solum de vita; sed etiam damnatione æterna agitur: *

LVCAE POLLIONIS *sieben predigten vom ewigen leben*, Lipsiæ MDLXXXV. 4. MDCVIII. 8.

DE AETERNA DAMNATIONE

GEORGII ALBRECHTI *vae nobis, ach vnd weh, das ist, von der ewigen böllenpein neun vnd dreyssig predigten*, Vlmæ MDCLXVIII. 4.

CHR. BRANDIS *gehennologia, das ist, sieben böllenpredigten, vber Matthai funf vnd zwanzigsten capitels ein vnd vierzigsten vers*, Smalcaldiæ MDCLXVIII. 4.

IO. MICHAEL. DILHERRI *todt, gericht vnd hœlle, in etlichen predigten*, Noribergæ MDCLVIII. 8.

DANIELIS GRIEBNERI *betrachtung des andern vnd ewigen todes, nebst einem anhange der funf predigten, welche vormals bey erklärung des propheten Michæ von dem vernunftigen gottesdienst derer, die der hœllen entgehen vnd selig werden wollen, aus Micha* VI, 6. 7. 8. *sind gehalten worden*, Lipsiæ MDCLXXXIII. 8. MDCLXXXIX. 4.

Cum concionibus de dogmatibus fidei, nunc a me enumeratis, eas coniungo, quæ in *augustanam confessionem* ab ecclesiæ nostræ doctoribus habitæ atque editæ sunt quumque illis locum hunc adsigno, me a iusti ordinis lege haud discedere existimo. Explicantur enim illis maxime doctrinæ christianæ capita, quæ ad fidem pertinent. In lucem prodierunt:

IO. FABRICII *predigten vber die augspurgische confession*, Noribergæ MDCLII. 4. Non ipsi augustanæ confessionis articuli; sed dicta scripturæ sacræ, istorum ordine delecta ac disposita, explanantur. Conciones ipsæ sunt breues ac notis latinis instructæ, quibus varia argumenta, polemica

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1737. p. 244.

mica inprimis ac moralia, vberius enarrantur atq strantur: *

IO. CONRADI GOEBELII *predigten vber die a gische confession*, quorum sermonum duæ editiones rantur: altera Augustæ Vindelicorum MDCX MDCXXXIV. 4. altera Francofurti MDCLIV. fol. li blicæ exposita:

IOSEPHI KOELLINI *erklärung der augspurgisch fession, vber ieglichen articul eine predigt*, Tubingæ M

BALTHASARIS MEISNERI *geistreiche wohlgeg predigten vber die augspurgische confession*, tribus p quarum prima Vitembergæ MDCXXX. secunda MDCXXXI. ac tertia ibidem MDCXXXIII. 8. prodiit. ipse auctor; sed post obitum illius *Io. Lucius* nes has iuris publici fecit. Post primam editionem hoc iterum litteris descriptum atque in lucem emissi Francofurti MDCLVIII. 4. **

ERDMANNI NEVMEISTERI *allerheiligster gla er in der augspurgischen confession enthalten ist, in pr vorgestellet*, Hamburgi MDCCXXIII. 8.

AVGVSTI PFEIFFERI *wohlbewahrter euangelisch apfel; oder schriftmäßige erklärung aller articul der a gischen confession, als des euangelischen glaubensbekän darinnen so wohl die euangelische wahrheit; als der vnd anderer falschglaubigen irthümer vnd misbrau sermonen vber biblische spruche grundlich vnd deutlic gestellet werden, nebst einer vorrede, darinn den ausge ten iesuitischen lugen von Ioannis vnd Io. Friedrichs, c sten zu Sachsen, abfall gründlich begegnet wird*, MDCLXXXV. MDCXCVII. MDCCX. 4.

NICOLAI STENGERI *grundfeste der augspur confession aus vnfehlbaren zeugnissen der prophetischen v stolischen schriften, in zwey vnd sechzig predigten*, MDCXLIX. 4. Quum et quodam saltem modo huc

* FABRICII *historia bibliothecæ part.* V. p. 153. ZELTNE *theolog. altorfinor.* p. 300.

** FABRICII *histor. bibliothec. part.* V. p. 152. *samlung v vnd neuen theolog. sachen*, 1729. p. 32

NRICI PIPPINGII *collegii homiletici practici, am confessionem habiti, summaria repetitio*, Gorlitii I. mentionem eius non penitus omitto; vltimum m illi tribuo.

§. XX.

am conciones dogmaticas recensui, ad eos ros enarrandos accedo, qui *morales* sunt at- nta vitæ sanctioris explanata complectuntur. concionum classes constitui possunt. Aliæ axime de iis, quæ ad rectam mentis huma- fundamentumque ipsius vitæ spiritualis per- ero nimirum christianismo generatim: de aturæ et gratiæ: de virtutibus ac vitiis: de piorum ac quæ adhiberi debeant, consola- precatione. Aliæ generis huius conciones ipue ad ipsas actiones atque officia christia- legem diuinam: ad conscientiam similiaque ralis capita.

ad classem concionum moralium *priorem* illæ per- bus de recta ipsius mentis ratione deque vitæ fundamento, exercitatione, subsidiis aliisque ad ntibus rebus exponitur; harum concionum autem suppeditanda est notitia, ad locum hunc referri iones:

ERO CHRISTIANISMO GENERATIM.

AIRI *religio et pietas; siue vera veri christia- s, das ist, das wahre christenthum vnd seine recht- ung, in hundert vnd zwælf predigten*, Lipsiæ III. 4.

TOPHOR. REVCHLINI *abbildung so wohl des n vnd heuchlerischen; als auch des rechtschafenen, d thätigen christenthums, in sechszehn predigten*, IDCCV. 4. ac sub titulo: *auserlesene predigten, leichenpredigt*, ibidem MDCCVIII. 4. *

PPI IACOBI SPENERI *predigten vber des seli- nds geistreiche bucher vom wahren christenthum*, Fran-

nachrichten, 1707. p. 70.

der natur vnd gnade, als der erste th
die gantze geoffenbahrte sittenlehre v
mysticam, Vinariæ MDCCXL. 8. Præ
adduxi, et reliquas partes harum co
hi haud exploratum est.

DE VIRTVTIBVS ET

IO. IACOBI BAVLLERI *fugiend*
sterspiegel, in hundert vnd zehn predi
ses fliehen solle, Vlmæ MDCLXXXI. 4. (
florirender tugendspiegel, in hundert
ein christ gutes thun solle, Vlmæ MD(

BALTHASARIS GOCKELII *neu*
aus der epistel an die Ræmer am ersten
zigsten vers an, Vlmæ MDCXLIV. 4.

ERASMI GRVNINGERI *sünden*
ster; oder acht vnd zwanzig predigte
fleisches vnd fruchten des geistes, vber
ter im funften capitel vom neunzehn
MDCIX. Francofurti MDCXIV. 4.

IO. GVNTHERI *erbauliche tuge*
was zum christlichen leben vnd wa
MDCCXXIV. 4. quæ conciones post
dierunt: *

DMANNI NEVMEISTERI *freytagsandachten, in* *pm. vber moralische spruche der heiligen schrift*, Ham-MDCCXXIV. 8.

GEORGII PALMII *fallstricke der sunde, in gottse-trachtungen vorgestellet*, duabus partibus, quarum cem adspexit Brunsuigæ MDCCXXV. 8. posterior ibi-DCCXXVII. 8. Complectitur liber hic conciones hæc-causſa, cur ille ad locum hunc a me referatur: *

VSTI PFEIFFERI *tugend vnd sittenschule*, Lubecæ XIV. 8. vbi exhibentur sermones morales in histo-osephi:

GEORG. SIEGWARTI *eilf predigten von lastern, le erste epistel an die Corinthier im sechsten capitel, von nten vers an*, Tubingæ MDCIII. 4.

LFGANGI MELCHIORIS STISSERI *aretologia; gendpredigten*, Lipsiæ MDCXCVIII. 4. Fuerunt quo-ui in concionibus de singulari virtute exposuerunt. andus ex illis est BERNARDVS SCHMIDIVS, cu-dierunt: *der rechten kinder gottes friedensarticul in edigten von der versöhnlichkeit vnd liebe der feinde*, MDCLXXVIII. 4.

CALAMITATIBVS PIORVM AC CONSO-LATIONIBVS

IACOBI BAVLLERI *zwey hundert vnd vier creutz-trostpredigten*, Francofurti MDCLXXXVII. 4.

ACHIMI IVSTI BREITHAVPTI *creutzpredigten*, MDCXCVIII. 4. eiusdem *funf erlauterungspredigten eheimnis des creutzes*, ibidem MDCCXXIV. 4. **

STI GESENII *hundert vnd zwanzig trostpredigten liche dazu sonderlich auserlesene trostreiche texte der n schrift*, Hannoueræ MDCLXI. 4.

RISTIANI AVGVSTI HAVSENII *theologia paracle-generalis, von der christen creutz vnd trost, in funf reyssig predigten*, Dresdæ MDCCII. 4. *** eiusdem *theo-*

logia

---

ung *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1726. p. 848. 1727. 56.

m, 1725. p. 86.

schuldige nachrichten, 1702. p. 614.

1104 *legis paracletica specialis; oder creutz- und trostspiegel vieler besondere arten menschlichen anliegens, in hundert und predigten*, Dresdæ MDCCVI. 4.

CHRISTIANI GOTTFR. MATTHESII *vernünftige schriftmäßige betrachtungen vber die nutzbarkeit der len, in den ordentlichen freytagspredigten angestellet*, MDCCLXIV. 8.

PHILIPPI IACOBI SPENERI *drey christliche predigten von versuchungen, sonderlich von der anfechtung gottloser und lästerlicher gedancken, mit welch n gläubige der gottes æfters zu kämpfen haben*, Francofurti MDC. MDCCXII. 12. cui posteriori editioni additus est catalogus adcuratior omnium scriptorum, a Spenero editorum. *

DE PRECATIONE, SPECIATIM DE ORATIONE DOMINICA

GEORGII ALBRECHTI *oratio dominica; oder gründliche vnd schriftmäßige erklärung des heiligen vater unsers, acht vnd dreyssig predigten*, Vlmæ MDCXLIX. 4.

CASPAR. FINCKII *aller frommen christen guldenes kleinod, vber das gebet des herrn, in neun predigten*, Giessæ MDCXII. 4.

IO. FRIDERICI MAYERI *betendes kind gottes, dreyzehn predigten vber das vater vnser*, Lipsiæ MDCCV.

ERDMANNI NEVMEISTERI *geistliches rauchwerk, oder die lehre vom gebet, nach anleitung des heiligen vater vnsers, in zwey vnd funfzig predigten*, Hamburgi MDCCXXX.

IO. LAVRENTII PFEIFFERI *erklærung des vater vnsers, in zwælf predigten*, Erfordiæ MDCXCIX. 8.

Ad classem concionum moralium *posteriorem* illæ pertinent, quibus de actionibus christianis, a lege præcipue agitur, vti sunt:

DE LEGE DIVINA EAQVE MORALI; SIVE DECALOGO

FRIDERIC. FISCHERI *acht vnd dreyssig predigten vber die heiligen zehn gebote*, Vitembergæ M[illegible]CXVI. 4.

IO. HERTZOGII *erklärung der zehn gebot, in einhundert predigten*, Dresdæ MDCLI. 4.

* *vnschuldige nachrichten*, 1712. p. 1127.

. GOTTFRIED. HIRSCHII *gesetz und strafpredig-ler die in dem gœttlichen gesetz enthältene lehre*, cum *phori Wollii* præfatione, Waldburgi MDCCLI. 4. *
.DMANNI NEVMEISTERI *lehre von dem gesetz got-der erklärung des ersten hauptstuckes im catechismo von hen geboten, in zwey und funfzig predigten*, Hamburgi XXXVII. 8. **

DE CONSCIENTIA

GOTTLOB. CARPZOVII *unterricht vom vnuerletz-wissen beyde gegen gott vnd menschen, in vier vnd acht-redigten*, Lipsiæ MDCCXXXIII. 4. ***
. QVISTORPII *perpetuum mobile, die nœthige lehre vom n, in dreyssig predigten*, Rostochii MDCXLVI. 4.
MIELIS RVCKERI *vier vnd funfzig gewissenspre-*, Francofurti MDCXCII. 4.
. SCHMIDII *vierzig gewissenspredigten, vber den m psalm*, Argentorati MDCLIV. 4. *
COLAI STENGERI *tausend zeuge; oder vom gewis-menschen vier vnd dreyssig predigten, vber besondere* Erfordiæ MDCXLVII. 4.
GORII STRIGENITII *conscientia, das ist, gründ-und eigentlicher bericht vom gewissen des menschen, in dreyssig predigten*, Ienæ MDC. 4.
COBI WELLERI *vnruhige klaf - vnd klappermühle, die art eines bœsen gewissens vnd wie solches zu bei-sieben predigten aus genefeos zwey vnd vierzigsten ca-nd dessen ein vnd zwanzigsten vers*, Dresdæ MDCXLVIII. 4.

§. XXI.

eter enumerata sermonum sacrorum volumina, alia eaque, quibus conciones, vti adpellari solent, ta ac *casuales* continentur. Qualis sit illarum nominibus, quæ præferunt, haud difficulter in-lum est. Vocantur *miscellaneæ*, quoniam ibi va-ria

TII *theologische bibliothec volum.* VI. p. 825.
ng *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1738. p. 495.
em, 1733. p. 1023.
LIGII *historia bibliothec. part.* V. p. 151.

tribus partibus, quarum prodiit prima
ſecunda ibidem MDCCXLV. tertia ibid

GEORGII ALBRECHTI *volumen*
rum, vnterſchiedliche vnd denckwurdi
baren nützlichen materien, Vlmæ MDC
bus, ad quas acceſſit tertia, Vlmæ MI

GOTTFR. ARNOLDI *wahres chriſt*
Francofurti MDCCVII. 4. Lipſiæ MDC
men conciones miſcellaneas comple
maxime geneſeos, habitas: **

IO. FRIDERICI BAHRDTII
den wunderbaren wegen gottes, ſo er n
het, in einer ſamlung heiliger reden,
den öftern veränderungen ſeiner heil
dern merckwürdigen begebenheiten vo
licht geſtellet, Lipſiæ MDCCXLVIII. 8.

FRIDERICI SAMVELIS BOCKI
die gemeine, zur befeſtigung der wa
der gottſeligkeit, Regiomonte MDCCI

GVILIELMI BRVNQVELLII *ge*
ſerordentlichen fällen, nebſt einer betra

GOTTFR. BVCHNERI *exegetisch homiletische erklär-und ... dung verschiedener casualtexte zum gebrauch der geist... redner*, Ienae MDCCLV. 4. quod opus non conciones ..., plene elaboratas, complectitur; sed adparatum tan... explicationum, dispositionum aliarumque rerum exhi... id tamen, mea sententia, quodam modo ad locum hunc ... potest:

D. FRIDERICI BVRGII *samlung geistlicher reden, wel... der kantzel, altar und sonst öffentlich von ihm gehal... worden*, quorum sermonum, quantum scio, quinque par... prodierunt Vratislauiae, prima MDCCL. secunda MDCCLI. ... MDCCLII. quarta MDCCLIII. quinta MDCCLIV. 8. *

SAMVELIS BENEDICTI CARPZOVII *lanx satura; oder ... predigten, zu unterschiedenen zeiten und bey man... gelegenheit gehalten, hiebevor einzeln zum druck ... en; nunmehro aber zusammen gesucht*, Lipsiae MDCCV. ... as conciones auctor ipse collegit atque in lucem emisit:

... CHRISTOPHORI COLERI *heilige wahrheiten der ... Jesu christi in einigen predigten uber verschiedene euan... texte vorgetragen und erkläret*, duabus partibus, ... prior Lipsiae MDCCXXXI. posterior ibidem ...XXXII. 8. prodiit: **

... PAR. CRAMERI *decas concionum miscellanearum, ... zehn unterschiedliche predigten*, Francofurti MDCXC. 8.

... ANDREAE CRAMERI *samlung einiger predigten*, ... conciones per partes prodierunt, Hafniae ab anno ...CLV. 8. ***

HARTMANNI CREIDII *conciones miscellaneae*, duabus ...ibus, quarum prior eaque quinque et sexaginta concio... lucem adspexit, Francofurti MDCLXII. 4. posterior au... in tria priora capita primae epistolae Petri ibidem

Aaaa 2 MDCLXVI.

...ASTII theolog. bibliothec volumin. VI. p. 156. VIII. p. 552. X. ...I. 400 XII. p. 554.

...sche acta eruditor. volum XIV. p. 450. volumin. XVI. p. 220. ...ung von alten und neuen theolog sachen, 1733. p. 1024. früh ...elesene früchte, 1732. p. 479. 838.

...RAFTII theolog. bibliothec volum. XI. p. 500. volum. XII. p. ... 484. 721.

cofurti MDCCXVI. 4. *

CONRADI DIETERICI *sonder* *terschiedenen materien, erster theil,* *kirchwey predigten begriefen,* Lipsiæ *theil, darinnen die neuiahrspredig* MDCXXXII. 4. *dritter theil, darinn* *digten,* Lipsiæ MDCXXXV. 4. *vierd* *sonntägliche euangelische textpredig* Schleusingæ MDCXXXIV. 4. quod va iterum litteris descriptum est, Lipsiæ

GVIL. ADAMI DROMMERI *ca* MDCCXLII. 4. quæ conciones post adspexerunt: **

CAROLI GOTTFRIEDI ENGE *ligte cantzel- und trauerreden, in p* *neuiahrs - passions - oster - fest - cantzel* *ten, nebst einem anhang von zehn* MDCCXI. 8. ***

CHRIST. LVDOVIC. ERMISC Lipsiæ MDCCX. 4.

NATHANAEL. FALCKII *gottg* *stunden; oder miscellanpredigten,* Sto

IO. HENRICI FEVSTKING

'n. *Hubnius*, a duce gothano iussus, post auctoris collegit atque in lucem emisit: *

ADAMI FLESSAE *geistliche reden vber einige wich-brheiten des christenthums*, Baruthi MDCCXXXIX. 8. *geistliche reden*, Altonæ MDCCXLIII. 8.

.TINI GEIERI *volumen concionum miscellanearum, vnterschiedliche denckwürdige predigten von sonder-tzlichen materien, zu gewissen zeiten vnd orten gehal-innen befindlich ab- vnd anzugs- trauungs- tauf- lei-ledens- landtags- inuestitur vnd einweihungspredigten*, IDCLXXXVII. 4. quod volumen a *Samuele Benedicto* 'o editum est:

RGII, principis anhaltini, *predigten*, quæ conciones s scriptis eius germanicis prodierunt, Vitembergæ ol. cum *Philippi Melanchthonis* præfatione et iterum *lli Daniel. Longolii*, Curiæ MDCCXLI. 4. Sermones non sine omni iure ad locum hunc referre, existimo:

RGII HENRICI GOETZII *miscellanpredigten vnd ngen vber besondere spruche heiliger schrift*, Chem-CCIV. 4. eiusdem *sonderbare betrachtungen, leichen-d predigten*, ibidem MDCCV. 4.

MELCHIORIS GOETZII *predigten vber wichtige liger schrift*, Lipsiæ MDCCLI. 8. **

L. FRIDERIC. GVDII *erbauliche reden vber wich-rheiten aus der glaubens vnd sittenlehre*, Budissæ XI. 8.

D. HENRICI GVNTHERI *betrachtungen vber edene glaubens vnd tugendlehren*, tribus partibus, prima in conspectum publicum venit Berolini III. secunda ibidem MDCCXLIV. tertia eodem loco no 8. Conciones has post auctoris obitum *Io. An-lerus* edidit: ***

von alten vnd neuen theolog. sachen, 1732. p. 76.

rII *theolog. bibliothec volumin.* VII. p. 128.

volum. I. p. 643. *nachrichten von den neuesten theolog. bu-lum.* V. p. 156. 363. *samlung von alten vnd neuen theolog. sa-* 43. p. 292. 1744. p. 299. 1750. p. 842.

ger ſchrift, quæ conciones etiam
Hannoueræ ab anno MDCCXXXVI. 8

IO. LVDOVICI HARTMANNI *c*
digten, Gieſſæ MDCLXXVIII. 4.

IO. HEERMANNI *concionum va*
derbare predigten, Noribergæ MDCLV

PETRI HERSLEBII *erbauliche r*
niglichen herrſchaft vber verſchieden
conciones, ex ſermone danico in ger
cem viderunt. Diuiſæ ſunt in partes, q
8. prodire cœperunt: **

ABR. HINCKELMANNI *auserl*
terſchiedliche bibliſche texte, Hambu

CAROLI GOTTLOB. HOFMANN
vor die ſtädte Leipzig vnd Wittenberg
daſelbſt gehaltenen caſualpredigten, Vite

GVSTAVI CHRISTOPHORI H
vber auserleſene ſchriftſtellen, Hamb
duabus partibus: ***

IO. FRID. GVIL. IERVSALEMI
ten, Brunſuigæ MDCCXLV. 8. duab
emendate ibidem MDCCLIII. MDCCL
ſermonum eccleſiaſticorum gallice r

unt, sub titulo: *trois discours prononcez en allemand rnce de la cour de Brounsuig*, Lipsiæ MDCCXLVI. 8. *
ILIPPI ERNESTI KERNII *predigten des euange-lesu christo*, Noribergæ MDCCXLV. 8. **
DER. ERNESTI KETTNERI *miscellanpredigten vber d hauptspruche*, Altenburgi MDCCIII. 8.
CONRADI KIEFFERI *sonderbare predigten*, Sles-DCXCVIII. 4.
KNOPFII *zehn sonderbare predigten*, Lipsiæ XXVIII. 8.
CHRISTOPHORI KOECHERI *erstes zehnden schrift-cantzelreden*, Brunsuigæ MDCCXLIII. 8. *** eius-*dancken des friedens, zum gesegneten andencken des dert iahren geschlossenen westphälischen friedens und meinen erbauung in verschiedenen predigten den ein-r der stadt Braunschweig vorgetragen und nebst einer belrede dem druck vberlassen*, Brunsuigæ MDCCXLIX. *lung geistlicher reden, welche bey ausserordentlichen heiten in Braunschweig vnd einigen angräntzenden or-lten worden*, * Ienæ MDCCLII. 8. præter quos, iam ommemoratos, sermones sacros, KOECHERVS ad ublicum transtulit: *samlung auserlesener geistlichen welche zugleich als proben vnd exempel verschiedener n in predigten können angesehen vnd gebraucht wer-*æ MDCCLV. 8.
GOTTFR. KOERNERI *samlung etlicher predigten*, MDCCLIX. 8.
DERICI GVIL. KRAFTII *geistliche reden, welche sondern gelegenheiten gehalten worden*, Ienæ LVI. 4. **
HENRICI KREVSCHNERI *vberzeugender vortrag nemsten glaubenslehren vnd lebenspflichten, in miscel-lan-*

; *von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1759. p. 498.
chten von den neuesten theol. büchern volum. V. p. 329.
ung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1743. p. 995.
, 1754. p. 361.
chten von den neuesten theolog. büchern volum. IV. p. 836.

miscellanpredigten, quæ conciones
eiusdem *gesamten geistreichen schrifte*
Christophorus Albertus Læsecke ac cum
Reinbeckii in lucem emisit, Lipsiæ M

MICHAELIS LILIENTHALII
miscellanpredigten, Regiomonte MDC

IO. GEORGII ZVR LINDEN
zur gottseligkeit, Ienæ MDCCXXXVI.
su vnd seines geistes mit den müden,
vorgestellet, Hamburgi MDCCXLI. 8.

IO. CAROLI VON DER LITH
fentlichen gottesdienstlichen versamlun
MDCCLVI. 8.

IOACHIMI LVTKEMANNI *sona*
ferbyti MDCXC. 4.

FRANCISCI IVLII LVTKENS
rum concionum quum duæ partes s
delegiæ MDCCXVI. altera autem ibid
lucem prodiit: **

IO. FRIDERICI MAYERI *misc*
bergæ MDCLXXXIX. 8.

HENRICI MEENE *samlung der*
se seiner amtsführung. Bremæ MDCCI

ELCHIOR. GOTTLIEB. MINORIS *auserlesene geist-*
reden vnd abhandlungen, *welche zum theil von dem se-*
sreits selber im druck gegeben; zum theil aus seinen
handschriften getreulich zusammen gebracht worden,
sermonum duo sunt volumina. Alterum eorum
adspexit Vratislauiæ MDCCLII. 8. alterum ibidem
LIV. 8. Præfatione opus hoc *Io. Fridericus Burgius*
c: *

LAVRENTII MOSHEMII *heilige reden vber wich-*
wahrheiten der lehre iesu christi, sex partibus, quæ pro-
Hamburgi: prima MDCCXXV. secunda MDCCXXVII.
MDCCXXXI. quarta MDCCXXXVI. quinta ac sexta
XXXIX. 8. non semel tamen; sed iterum atque iterum
hi litteris descripti sunt. ** Contra primam ha-
concionum partem sine auctoris nomine prodiit: *be-*
g einiger sprüche, so in den mosheimischen reden vn-
kläret worden, MDCCXXVI. 8. *** Præter sermones
shemii, lucem viderunt eiusdem *heilige reden bey auf-*
slichen fallen, Helmstadii MDCCXLIII. et MDCCXLVI. 8.

PAR. NEVMANNI *allerhand gesamlete fruchte von*
rley art, *in besondern predigten vnd reden*, duabus
s, quarum prior in lucem exiit Vratislauiæ MDCCVII.
r ibidem MDCCXXXIII. 4. *

MANNI NEVMEISTERI *miscellanpredigten*, *in*
aus ieden buch der schrift ein spruch erklaret wird,
rgi MDCCXLIII. 4. quatuor partibus. ** Antea au-
duo volumina harum concionum separatim edidit,
alterum inscriptum est: *heilige wochenarbeit vber*
hauptspruche der heiligen schrift, itidem quatuor parti-
bus,

PYTII *theolog. bibliothec volumin.* XI. p. 217.

OLERI *auserlesene theolog. bibliothec volum.* II. p. 156. 1089.
m. V. p. 951. *volum.* VI. p. 548. 562. *samlung von alten vnd*
theolog. sachen, 1726. p. 339. 1728. p 576. *fruh aufgelesene*
hte, 1739. p. 282. *deutsche acta eruditor. volum.* X. p. 193. KRAF-
theolog. bibliothec volum. VI. p. 561. REIMMANNI *catalogus*
thec. theolog p. 328.

mlung von alten vnd neuen theolog sachen, 1727. p. 1159.

schuldige nachrichten, 1707. p. 333.

mlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1743. p. 633.

ans licht gegeben; nunmehr aber zu
MDCCXXVII. 4. *

IOACHIMI PRVSSINGII *un*
zur besserung vber gewisse spruche
partibus, quarum prima in luce
MDCCXIV. secunda MDCCXVI. te
MDCCXVIII. 8.

IO. IACOBI QVISTORPII *rede*
der heiligen schrift, zum vnterricht
anuertrauten gemeine gehalten, Ham

FRIDERICI EBERHARDI R.
zeugnisse von einigen heilsamen wahr
den gemeinen gottes zu Halle vnd M
læ MDCCXLVI. 8.

IO. IACOBI RAMBACHII *erka*
gottseligkeit, Halæ MDCCXXVII. 8.
in pericopas quasdam euangelicas
iure illæ referri huc possunt, *** id
dum est de eiusdem *auserlesenen red*
apostolische texte, Francofurti MDCC
locum hunc obtinent: eius *zeugniss*
seligkeit in ein vnd dreyssig öffentlich
lichouiæ MDCCXXXVII. 8. * *heilsa*

... giessische reden, Bremae ab anno MDCCXXXVIII. 8. partibus:

... GVSTAVI REINBECKII *fortgesezte samlung auserle... predigten, welche gröstentheils auf fr. königlichen maie... Preussen allergnadigsten befehl nach vnd nach einzeln ...gegeben worden*, Berolini MDCCXL. 4. ac cum acces... ibidem MDCCXLII. 4. * Prodierunt etiam REIN...II sermones sacri nonnulli gallice, sub titulo: *recueil ... sermons*, Berolini MDCCXXXIX. 8. **

...REMIAE FRIDERICI REVSSII *etliche reden vber ... grundstucke des christenthums*, Hafniae MDCCXXXVII. ... *samlung heiliger reden, welche vber verschiedene tex... ...liger göttlicher schrift vor hoher königlicher danischer ...haft gehalten*, Noribergae MDCCXLIII. 8. *

...RN. CHRISTIAN. ROSEGARTII *erbauliche betrach...*, Rostochii MDCCLVII 8. quae, vti in titulo adpel... commentationes nihil aliud sunt, quam conciones; ...rmones sacri:

... ADOLPHI SCHLEGELII *samlung einiger predig...* ...arum concionum tres partes lucem viderunt: prima ... MDCCLVII. secunda ibidem MDCCLVIII. ac tertia ibidem MDCCLXIV. 8.

... LVDOVICI SCHLOSSERI *heilige amtsreden*, Ham... MDCCXLIII. 8.

...RISTIANI SCHMIDTII *christiana, himlische seelen... ... erden, in funf vnd funfzig predigten vber auserlesene ... spruche*, Helmstadii MDCC. 8.

...O. SCHMIDII *fragmenta schmidiana, sonderbare geist... predigten, nemlich vber etliche episteln der sonn vnd ...: vber etliche absonderliche texte vnd zehn schulpredig... zusammen vier vnd funfzig predigten*, Francofurti ...LXXXVIII. 4. Prodierunt etiam sermones hi sub titulo: *...iones miscellaneae, bestehend in sonderbaren geistreichen ...igten*, Francofurti MDCXCV. 4.

10.

...chrichten von den neuesten theolog. büchern volum. II. p. 706.
...ibliotheque germanique tom. XLV. p. 125.
...samlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1738. p. 744.
...chrichten von den neuesten theolog. büchern volumin. III. p. 52..

IO. ANDREAE SCHMIDII *miscellanpredigten fest vnd bustagen*, Helmstadii MDCC. 8.

IO. CHRISTIANI SCHMIDII *heilige reden schiedene stellen heiliger schrift, vor der durchlauchtig schaft zu Bayreuth im zimmer gehalten vnd auf g befehl derselben zum druck befördert*, quarum co quantum scio, quum sex partes sunt, illarum prima emissa est Curiae MDCCXXXIX. 8. secunda ibidem MI tertia ibidem MDCCXL. 8. quarta itidem Curiae MD quinta eodem loco MDCCXLIII. 8. sexta ibidem MDCC Praeter iam memoratos sermones sacros, exstant SCHMIDII *auserlesene heilige reden, bey verschied serordentlichen vnd merckwürdigen gelegenheiten* Curiae MDCCLXIV. 8. quae conciones a *Io. Theodo natto* editae sunt:

GVIL. HERMANNI SCHMIDII *erbauliche re gemeine iesu christi gehalten*, sermones per partes edi ab anno MDCCXLIII. 8. **

IACOBI SAMVELIS SCHRÖERI *gottgeheiligte den vber auserlesene wichtige texte heiliger schrift, d nige casualschriften beygefüget sind*, Ienae MDCCLIII. se habent conciones hae praefationem, quam conscrip de sermonibus sacris moralibus commentatus sum:

HENRICI SCHVBARTI *zeugnis von gnade vn heit in christo, in einigen predigten vber verschieden der heiligen schrift abgeleget*, Magdeburgi MDCCXXX

CHRISTIANI BENIAMINI SCHVBERTI *pr von wichtigen stucken der christlichen lehre*, Vra MDCCLI. 8. ***

IO. ERNESTI SCHVBERTI *casualpredigten* MDCCXLVII. 8. *

---

* *nachrichten von den neuesten theolog. buchern, volum.* I. p. *lum.* III. p. 134. *volum.* IV. p. 769. *samlung von alten v theolog. sachen*, 1740. p. 73.

** *nachrichten von den neuesten theolog. buchern volum.* III. *volum.* IV. p. 687.

*** KRAFTII *theolog. biblioth. volum.* VII. p. 266.

* *ibidem volumin.* I. p. 526.

TOPHOR. GOTTL. SCHVLZII *wort der wahr- rweckung der seelen*, aliquot partibus, Gorlitii ab CXLI. 8. editis: *

TOPHOR. TIMOTHEI SEIDELII *heilige reden, rn gelegenheiten gehalten*, duabus partibus, Bruns- CLVII. 8.

OB. FRIDERICI SELIGMANNI *casualpredig- e* MDCCXI. 8. **

GVST. SEYDLITZII *euangelische zeugnisse*, quam em præ se fert sylloge concionum variarum. Qua- llius partes, editæ Hafniæ MDCCXXXIX. MDCCXL. ssus est auctor in opere hoc eiusque continuati iti- lares partes euulgauit: ***

NRADI SITTIGII *miscellanpredigten*, duobus orum prior in lucem exiit Merseburgi MDCCII. 8. bidem MDCCV. 8. *

IS STEMLERI *worte zu seiner zeit*, Ienæ VII. 8. qui liber sermones ecclesiasticos varii ge- lectitur: **

RISTIANI STEMLERI *allen allerley, in verschie- lichen reden von wichtigen stucken der wahrheit igkeit, in der lautern absicht, daß nur einige aus onnen werden mögen, vorgestellet*, Lipsiæ X. 8.

RISTOPHORI STERNII *gedæchtnis göttlicher urch acht æffentlich gehaltene schriftmæsige reden hiedlichen merckwurdigen begebenheiten gestiftet*, CXLIII. 8. cum *Friderici Andreæ Hallbaueri* præ- ** Exstant eiusdem *heilige reden*, Ienæ MDCCLI. 8. rmones ipse præfatus sum:

BONI-

theolog. bibliothec volumin. IX. p. 599.
e nachrichten, 1711. p. 529. 1712. p. 250.
theolog. bibliothec volum. VIII. p. 752.
nachrichten, 1702. p. 523. 1705. p. 477.
on alten vnd neuen theolog. sachen, 1737. p. 624.
en von den neuesten theolog. buchern volumin. II. p. 538.

pas tantum euangelicas conſcriptæ ſ
nes miſcellaneos, in quibus numerar
poſſunt: *

IO. DIETERICI WINCKLERI
che vber verſchiedene wichtige wahrh
genheiten gehalten worden, Roſtochi

CAROLI AVGVSTI WOLFII *ne*
heiligen reden, darinnen wichtige wa
eine ordentliche vnd das gemuth vb
lichte der heiligen ſchrift vnd der geſ
delt; beſonders aber verſchiedene der
texte nach dem eigentlichen ſinne vnd
erkläret werden, Ienæ MDCCXLVI. 8
di Iacobi Baumgartenii præfatio. ** C
denuo litteris deſcriptæ, etiam Ienæ M
noua autem editio hæc in titulo ficta

MAVRITII CAROLI CHRIST.
miſcellanpredigten, duabus partibus
MDCCXXIII. 8. *

Concionibus miſcellaneis, a me i
iungo, quæ poſt tempus *miſſis*, felicit
vt beneficiorum diuinitus acceptoru
ratio fieret ac laudatio. Generis

...dene *schriftstellen des alten vnd neuen testaments*, Ienæ
...V. 8. Referri et huc possunt sermones ecclesiastici
...les, vti exstant: DAVIDIS DIMPELII *sechszehn*
...spredigten, Lipsiæ MDCLII. 4. GEORGII KILII
...; *oder eilf kirchmespredigten*, Lipsiæ MDCXIII. 4.
...HRISTOPHORI LEHMANNI *bussfertiger Zachæus;*
...xpediter kirchmesprediger, Dresdæ MDCCVIII. 8.
...TIANI SEVMII *christliche kirchmespredigten*, Lipsiæ
... 4.

§. XXII.

...m sacra nostra publica *cantionibus* quoque per-
...non pauci exstiterunt inter nostrates, qui illis
...is operam suam consecrarent easque in sermo-
...clesiasticis interpretarentur; vel historiam ho-
...norum illustrarent; vel breuiores notas in istos
...rent viamque ad rectum ac pium eorumdem
...nstrarent. In tam varia commentandi ratione
... non potuit, quam vt et varii ingeniorum fe-
...derentur: varia doctrinæ monimenta in lucem
... homiletica, historica, exegetica atque alia
...nnia ad cantiones spectarent. Singulorum
...ppeditabo; nec solum conciones in hymnos
...censebo; sed etiam, quoniam nunc rei huius
...mihi offertur, reliquorum scriptorum, maxime
...rum, mentionem faciam. Pertinent igitur ad
...unc:

... CHRISTIANI ADAMI *erquickender iesus; oder*
...ten vber das lied: herr iesu christ du höchstes gut, Vi-
...gæ MDCC. 8. eiusdem: *schreyender hirsch; oder an-*
... vber das lied: o iesu christ meines lebens licht, Vi-
...gæ MDCC. 8.

...VIL. ALARDI *εὐθανασία, die kunst selig zu sterben, in*
... predigten vber das lied: wenn mein stundlein vorhan-
...st, Lipsiæ MDCXXIII. 4.

...ASPAR. AQVILAE *erklärung des alten weynachtslieds:*
kindelein so löbelich, Norimbergæ MDLVI. 4. ac cura *Io.*
...phori Olearii, Arnstadii MDCCIX. 12.

10.

IO. AVENARII *vergnügte seelenlust frommer nach anleitung etlicher gesänge*, Lipsiæ MDCCXI. 8. *liche liederpredigten*, Francofurti MDCCXIV. 8. monibus quatuor cantiones sunt explicatæ exq *mit mir gott nach deiner güt: alle menschen müss wer weis, wie nahe mir mein ende: was gott th wohl gethan*: ** eiusdem *euangelischer liederc* Francofurti MDCCXIV. 8. vbi habentur dispositio cantionum, quas auctor in exordiis concionum catechismum explicauit: *** *andachten vber zwey sänge*, Arnstadii MDCCXIX. 8. quo opusculo co hymnos: *so gibst du nun mein iesu hin* et: *wir d herr iesu christ*, continentur; * item: *euangelisch liederpredigten*, Arnstadii MDCCXXXI. 4. siue pericopas euangelicas, quorum exordiis auctor can terpretatus est: **

GEORGII BAVARI *predigten vber das lied: wir den heiligen geist*, Lipsiæ MDCIII. 8.

IO. BINCHII *catechismus psalmodicus, das ist techismus; oder predigten vber die gewöhnliche l kirchengesänge durch den gantzen catechismum*, Fr MDCLVII. 4.

IO. BOCHMANNI *neugebornes kindlein iesus*, *rung des liedes: ein kindelein so löbelich*, MDLXXXII

PETRI BVSCHII *erklärung des lieds: ein feste bu ser gott*, Hannoueræ MDCCXXXI. 8. *theologische und h betrachtung des te deum laudamus, nebst einem anhang storie des lieds: nun lob meine seele den herrn*, Ha MDCCXXXV. 8. *** *historie und vertheidigung de erhalt vns herr bey deinem wort*, Guelferbyti MDCCXX

IO. BENEDICTI CARPZOVII *lehr vnd liederp* Lipsiæ MDCCVI. 4. quorum postillorum euangelicor

* *vnschuldige nachrichten*, 1711. p. 841.
** *ibidem*, 1713. p. 336.
*** *ibidem*, 1714. p. 170.
* *ibidem*, 1719. p. 1094.
** *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1731. p. 9
*** *ibidem*, 1735. p. 785.
* *ibidem* p. 833.

madmodum adpellantur, canticorum sacrorum ex-
ies complectuntur:

TINI CRVSII *homiliae hymnodicae*, a *Io. Christophoro*
ditae, Arnstadii MDCCV. 8. Quum Crusius homilias
cantiones ecclesiasticas, graece ac latine conscriptas,
t, Olearius iuris publici eas fecit; attamen latine
. *

FRINKLERI *geistliche turckenglocke, das ist, erklä-
liedes: erhalt vns herr bey deinem wort, in zwölf pre-*
Ienae MDCLXIII. 4. *göttliches hohes festlob, das ist,
gesang: herr gott dich loben wir, achtzehn hohe
gten*, Lipsiae MDCLXV. 4. *christliche betrachtung der
chen sterblichkeit; oder erklärung des lieds: ich habe
ch gott heimgestellt, in funfzehn leichenpredigten*,
MDCLXXIII. 4.

RGII GOETZII *weynachtsgesänge disponiret*, quod
im post auctoris mortem *Io. Christoph. Olearius* in
misit, Erfordiae MDCCXI. 12. **

RGII HENRICI GOETZII *sendschreiben an Io.
. Olearium wegen der liederhistorie*, Lubecae MDCCIX.
chtung vber das pfingstlied: o! du allersüßte freude,
MDCCXIII. 8. *tröstungen wieder betrübte gedancken
lied: warum solt ich mich denn grämen*, Lubecae
IV. 8. *andachten vber den gesang: ich wil, o vater*,
Lubecae MDCCXV. 12. *erklärung des gesangs: in
nen thaten*, Lipsiae MDCCXVII. 8. *passions vnd bus-
oder betrachtungen vber das lied: iesu, deine hei-
den*, Lubecae MDCCXX. 8. *aduentsandachten, das
achtungen vber das lied: mit ernst ihr menschen kin-*
psiae MDCCXX. 8. *nachrichten von vnterschiedenen
unden*, Lubecae MDCCXX. 8. Nec haec tantum; sed
lia scripta GOETZIVS reliquit, quibus hymni sacri
itur eorumque illustratur historia. Prodierunt il-
ratio de hymnis et hymnopoeis lubecensibus, Lubecae
MDCCXXI.

---

dige nachrichten, 1705. p. 534.

h 1711. p. 917.

MDCCXXI. 8. * *tröstendes sterbebette vber das lied: g die stund ist kommen*, Lipsiæ MDCCXXI. 8. *betrachtun religionsgesanges: o treuer heiland iesu christ*, L MDCCXXII. 8. ** *pfingstfreude*, Lubecæ MDCCXXII. 8 opusculo de hymnis pentecostes agitur: *wöchentliche l andachten*, Lubecæ MDCCXXIII. 8. *** *erbauliche lie dachten*, Lubecæ MDCCXXIV. 8. * *annabergisches da vber das lied: ich freue mich in dir*, Lubecæ MDCCXX *vermischte nachrichten von des seligen herrn Paul Ger haus vnd kirchenliedern*, Lubecæ MDCCXXV. 8. ** *a tions vnd introductionsrede aus Luthero, nebst erklärung gesanges: ach gott vom himmel sieh darein*, Lu MDCCXXV. 8. *gerhardische liederwoche*, Lubecæ MDCC 8. *** *zwanzig glossirte kirchenlieder*, Hamburgi MDCC 8. *glossirter gesang: ich bin mude mehr zu leben*, Lu MDCCXXVI. 8. *erbauliche andachten vber das lied: w deinen zorn*, Lubecæ MDCCXXVI. 8.

GOTTFR. CHRISTIANI GOETZII commentat *hymnopoeis latinis, natiuitatem christi carmine illustr* Numburgi MDCCXXI. 8. *gestalt des leidenden iesu in rung des passionsliedes: christus der vns selig macht*, T uiæ MDCCXXIV. 8. eiusdem *kurtze vnd erbauliche an ten von dem schönen osterlied: iesus meine zuuersicht*, L MDCCXXIV. 8. *

IO. GOETZINGERI *todtesbetrachtung; oder erk vierzehn euangelischer sterb vnd begræbnislieder*, D MDCCVI. 8. ** *grundliche erklærung sieben vnd vierzig der*, Dresdæ MDCCVIII. 8. tribus partibus: *zwanzig lehr- buss- beth vnd trostlieder*, Dresdæ MDCC

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1721. p. 988.
** *ibidem*, 1723. p. 754.
*** *ibidem*, 1724. p. 79.
* *ibidem*, 1725. p. 523.
** *ibidem*, 1725. p. 609.
*** *ibidem*, 1726. p. 498.
* *ibidem*, 1725. p. 1144.
** *noua litterar. hamburgens.* MDCCV. p. 413.

ung zehn euangelischer catechismus vnd dreyzehn psalm-, Dresdæ MDCCXIII. 8.

IACOBI GOTTSCHALDII *allerhand liederremar-ken* partibus, editis Lipsiæ ab anno MDCCXXXVII. ad MDCCXLVIII. 8. quæ obseruationes ad varia hymno-pita, præcipue ad eorum historiam ac controuersias, ...as, spectant; sententiæ autem, quas auctor fert, semper adcuratæ sunt ac modestæ: *

...RTINI GRVNWALDI *anmerckungen vber die ad-...der*, Zittauiæ MDCCXI. 12. **

...D. HENRICI GVNTHERI *iesus, die sonne der ...gkeit, vber das lied: nun kom der heyden heiland*, MDCCXXXI. 8. *** Adducitur quoque editio anni ...LV. 8.

...ESTI LVDOVICI HAGENII *nachricht von dem ...gesang: iesu, deine heilige wunden*, Goslariæ ...XVIII. 4. vbi inprimis de origine atque auctore can-... huius disputatur: *

...RTINI HAMMERI *hochgelobter iesus christ; oder er-... des liedes: gelobet seyst du iesu christ, in acht predig-...*, Lipsiæ MDCXVI. 4. *comoedia sacra natalitia, der schöne ...tsgesang: vom himmel hoch da komm ich her, in zehn ...*, Lipsiæ MDCXVII. 4. *laudes immanuelis, in zwey ... vber: danckſagen wir alle*, Lipsiæ MDCXX. 4. *...christiana vber das lied: nun last vns den leib begraben, ... predigten*, Lipsiæ MDCXXI. 4. *sieg des lebens vber ...: christ lag in todtes banden, in sieben predigten*, MDCXXII. 4.

...ILIPPI HANII *christbescherung in drey predigten vber ...: ein kindelein so löbelich*, Magdeburgi MDCIII. 4.

... HEERMANNI *guldene sterbkunst, in zwölf predigten ...das lied: hertzlich thut mich verlangen nach einem se-...end*, Lipsiæ MDCXXVIII. 8.

...*lung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1738. p. 337. 1745. ...379. 943.

...*schuldige nachrichten*, 1710. p. 755.

...*lung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 664.

...*dem*, 1731. p. 230.

MICHAELIS IVLII *iesus, mel i*
digten vber das lied: ein kindelein so l
8. *christus rediuiuus; oder der osterg*
tes banden, in zehn predigten, Erfor
digten vber das lied: nun bitten wi
dem MDCIII. 4. *der christliche req*
vnd freud ich fahr dahin, in funf pred
predigten vber das lied: warum betr
ibidem MDCIII. 4.

IO. HENRICI KINDERVATER
lied: iesu leiden, pein vnd todt, Erfordia
spiegel der verdamten ewigkeit, vber
donner wort, Ienæ MDCCXXII. 8.

IO. KIESLINGII *selige leidens*
lied: herr iesu christ meines lebens lich

DAVIDIS KLVGII *asylum pecca*
eines armen sunders zu christo, aus d
hen bin, in sieben predigten, Hambur
dem: *phosphorus sacer vber das lied:*
morgenstern, in sieben predigten, Ha

IO. KNOPFFII *θαύματα sacra*
so sich zur zeit des leidens christi bege
vber die zwey lieder: herzliebster iesu

... HENRICI LEHMANNI *erklærung des lieds: o ...heit, o hertzeleid*, Budiſſæ MDCCXXVIII. 4.

...OFREDI LVDOVICI *ſchediaſma de hymnis et hymno... ...bergicis, das iſt, henneberg iſche liederhiſtorie*, cum ...e epiſtolica ad Io Chriſtophorum Olearium, Schleu... MDCCIII. 8. * Notitiam auctorum hymnorum henne...ſium, quam Ludouici ſuppeditauit, IO. AVENARIVS ... ad iam dictum Ludouici germanice ſcripta, locu... Meinungæ MDCCV. 4. **

...MI MAHNII *liedermanna; oder real liedercencor...* Lipſiæ MDCCXXI. 4. ***

...RGII MARBACHII *chriſtliche erklærung des alten ...slieds: ein kindelein ſo lœbelich*, Magdeburgi ...XVIII. 4.

...NELII MARCI *erklærung des aduentsgeſangs: nun ...r heyden heyland*, Noribergæ MDCXL. 8.

CHRISTOPHORI OLEARII *kurtzer entwurf einer ...n liederbibliothec, darin von geiſtlichen liedern ... auch inſonderheit von denen auctoribus, welche der... verfertiget, erklaret; oder ſonſt etwas dauon ange... zur probe eines weitlæufstigen wercks gehandelt und allerhand gute anmerckungen beygefuget worden*, Ie... ...CII. 12. * cuius libelli quum mentionem facio, non ..., quin etiam commemorem, GEORGIVM SERPI... ediditſſe: *zufællige gedancken bey Olearii entwurf ei...zlichen liederbibliothec*, Ratisbonæ MDCCIII. 8. quem ... poſtea ſigillatim recenſebo. Præter bibliothecam ... Olearius multa alia ſcripta in lucem emiſit, quæ ad ...os pertinent eorumque hiſtoriam pariter ac interpreta... complectuntur. Sunt illa: I.) *erbauliche betrachtung ...anten paſſionslieds: ieſu, meines lebens leben*, Ienæ

 MDCCIV.

... *litteraria hamburgenſia*, MDCCIII. p. 230. *vnſchuldige nach...* ..., 1703. p. 741.

... *litteraria hamburgenſia* MDCCV. p. 350. *vnſchuldige nach...* ..., 1705. p. 689.

...*lung von alten vnd neuen theolog. ſachen*, 1721. p. 1025.

...*a litteraria hamburgenſia* MDCCIII. p. 71. *vnſchuldige nach...en*, 1704. p. 286.

[redacted]

III.) *hymnologia passionalis; oder hom*
vber sechs passionsgesange: da iesus a
lamm gottes vnschuldig: o traurigkei
traegt die schuld: wenn meine sund
sey dir christe, Arnstadii MDCCIX.
AQVLAE *erklärung des alten weyna*
so löbelich, quam interpretationem C
iterum edidit, Arnstadii MDCCIX.
riberga MDLVI. 4. prodiisset: V.)
RI *passionslied: wir dancken dir, b*
original nebst anmerckungen, Ienæ M
ORG. GOETZII *disponirte weynacht*
te bunte liebtgensprodigten, in Iena
dispositos euulgauit Olearius, Er
VII.) *remarques vber das alte sterbe*
lassen, darinnen von dessen auctore,
derung, guter explication gehandelt,
derer, so darüber was drucken lasse
tze lied eine kurtze disposition beyg
MDCCXVI. 8. VIII.) *iubilirende lie*
allerersten drey lutherischen gesangb
fatione, qua auctor de antiquissim
siæ lutheranæ exponit, Arnstadii M

-ingisches lied: von gott wil ich nicht lassen, welches
-ehmer thüringer in Erfurt vor 155. iahren aufgesezt
-m erstenmal in druck gegeben, nebst etlichen anmer-
-, Arnstadii MDCCXIX. 8. X.) unmasgeblicher vor-
-ein gesangbuch fur maleficanten; oder arme sunder er-
-einzurichten: * XI.) enchiridion geistlicher gesange,
-ii MDCCXX. 8. quem titulum libri cantionum, Vi-
-tae. MDXXVIII. editi, quum Olearius exhibet, de ipso
-ic eiusque hymnis notitiam suppeditat: ** XII.) an-
-gen vber das lied Erasmi: gott hat das euangelium,
-ii MDCCXX. 8. *** in quas notas quum factae fuis-
-maduersiones censoriae, Olearius ab aduersario illas
-: * XIII.) euangelische lieder annales vber hundert
-, daraus zu sehen, wie alt etwa ein vnd anders lied
-gte, nebst einer nachricht vom auctore des lieds: das
-soll doch mein trost, Arnstadii MDCCXXI. 8. **
-weitere nachricht von den auctoribus derer lieder: da
-dem creutze stund, vnd: herr gott nun schleus den
-auf, Arnstadii MDCCXXI. 8. *** XV.) abermalige
-ht von dem alten passionslied: da iesus an dem creu-
-d, Arnstadii MDCCXXII. 8. * XVI.) IO. TOLTEII
-vber das alte weynachtslied: ein kindelein so löbelich,
-merckungen, Arnstadii MDCCXXIV. 4. **

-PAR. PAMMLERI ἐπινίκιον Lutheri, der trostreiche
-Lutheri: eine feste burg ist vnser gott, in vier predig-
-psiae MDCI. 8.

-IONIS PAVLLI auslegung der deütschen geistlichen lie-
-theri, Magdeburgi MDLXXXVIII. 4.

in der samlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1720. p. 341.
- p. 97.
- p. 986.
-, 1725. p. 1120.
-, 1721. p. 989.
- p. 1122.
-, 1722. p. 1088.
-, 1724. p. 1069. Catalogus scriptorum, ab Oleario edi-
-, locum obtinuit in COLERI auserlesenen theol. bibliothec
-III. p. 769.

IO. GOTTFR. PILARICKII *erklärung des gerhardschen lieds: o iesu christ, mein schönstes licht*, Vitembergæ MDCCXXXIV. 8.

EPHRAIMI PRAETORII *gottgefällige geistliche [illegible] taube, aus dem lied: valet wil ich dir geben, in funf predigten vorgestellet*, Lipsiæ MDCC. 8.

LVDOVICI RECHTENBACHII *was mein gott wil, [illegible] gescheh allzeit, in neun predigten erklärt*, Lipsiæ MDCVII. 4.

ERASMI ROTHMALERI *sieben predigten vber den [illegible] gesang: christ lag in todtes banden*, Ienæ MDC. 4.

IO. MARTINI SCHAMELII *vindiciæ cantionum [illegible] siæ euangelicæ; oder theologische rettung vnd beantw[illegible] verschiedener schwer scheinenden stellen vnd redensarten [illegible] euangelischen öffentlichen gesange*, tribus partibus. Pri[illegible] earum lucem adspexit Lipsiæ MDCCXII. secunda, vna [illegible] IO. CONRADI SCHRAGMVLLERI *vindicationi psalmi[illegible] ca et canticali*, ibidem MDCCXV. ac tertia ibidem MDCC[illegible] 8.* Præter *vindicias* has, SCHAMELIVS edidit: *erörter[illegible] ob die vntersuchung derer lieder auctorum vnterbleiben k[illegible]* Lipsiæ MDCCXVI. 8. ** et *euangelischen liedercomm[illegible] rium, worinnen das glossirte naumburgische gesangbuch [illegible] ausgefuhret vnd verbessert wird vnd vornehmlich die [illegible] kirchen vnd kernlieder mit nothwendigen beydes zur histori[illegible] als verstand des textes gehœrigen anmerckungen versehen, [illegible] der abdruck des ersten gesangbuchs Lutheri erscheinet, ingl[illegible] eine kurtze; doch grundliche hymnopoeographie der geistl[illegible] liederdichter, nebst einer bequemen harmonie der lieder[illegible] dien*, Lipsiæ MDCCXXIV. 12. duabus partibus. Ipse li[illegible] cantionum, in quem iam memoratus *commentarius* scrip[illegible] est, cura Schamelii antea prodiit, sub titulo: *naumburgi[illegible] glossirtes gesangbuch, nebst einer kurtzgefasten historie [illegible] hymnopoeorum*, Numburgi MDCCXX. 12. ***

GOTTFR. BALTHASAR. SCHARFFII *frommer [illegible] andæchtige ruhestunden vnter dem creutze christi, vber [illegible] lied: sey mir tausendmal gegrusset*, Budissæ MDCCXVII. 8.

GEO[illegible]

* *vnschuldige nachrichten*, 1713. p. 1039. 1715. p. 917.
** *ibidem*, 1716. p. 1278.
*** de scriptis his plura disserit STEMLERVS in *der historie [illegible] bens Schamelii* p. 84. sqq.

RGII SCHIMMERI *geiſtliche erquickſtunden; oder ndachten vber den geſang: wer nur den lieben gott ten, in neun predigten*, Vitembergæ MDCLXXXVII. MDCCVII. MDCCXXVII. 8. *ſuſſe ieſusluſt vber das u meine freude*, Vitembergæ MDCXC. 8. *das bekümnd durch die træſtungen gottes ergœzte zion, vber : zion klagt mit angſt vnd ſchmertzen, in dreyzehn n*, Vitembergæ MDCXCVI. MDCCVIII. 8.

MAE SCHMIDTII *merckwurdigkeiten, ſo ſich mit riſchen geſængen zugetragen*, Altenburgi MDCCVII. 8.

ID. GOTTFR. SCHOEBERI *beytræge zur liederhiſto- effend die euangeliſchen geſangbucher, welche bey leb- utheri zum druck beſœrdert worden*, duabus partiarum prior prodiit Lipſiæ MDCCLIX. poſterior ibi- DCCLX. 8.

IELIS SEIFFARTI *deliciæ melicæ, chriſterbauliche gœtzlichkeiten*, Noribergæ MDCCIV. 8.

RGII SERPILII *liederconcordanz*, cum *Io. Frider.* præfatione, Dresdæ MDCXCVI. 4. *gottgeheiligte ſing bſtunden vber das aduentlied: gott ſey danck durch t*, Ratisbonæ MDCXCVII. 8. *zufællige gedancken bey ſtoph. Olearii kurtzen entwurf einer nutzlichen lieder- e, nebſt ſummariſchen inhalt der mit gott vnter hæn- enden liederarbeit, vnd beygefügten probe vber das n komm der beyden heiland*, Ratisbonæ MDCCIII. 8.* *ung der zufælligen liedergedancken*, Ratisbonæ V. 8. ** *anmerckungen vber Paul. Sperati geiſtlich lliches lied: es iſt das heil vns kommen her*, Ratis- MDCCVII. 8. *** *vnterſuchung, ob das lied: freu dich meine ſeele, erſt* 1647. *bekant worden*, Ratisbonæ XV. 8. * *hiſtoriſche vnterſuchung, wer des o welt ich mus dich laſſen, auctor ſey?* Ratisbonæ VI. 8. ** *nachricht von dem ſchwediſchen begræbnis*

 lied:

itteraria hamburgenſ. MDCCIV. p. 432.

.

dem MDCCVII. p. 351. *vnſchuldige nachrichten*, 1707.

.

ldige nachrichten, 1715. p. 1137.

, 1716. p. 1083.

partibus, quarum prodierunt prim
MDLXIX. tertia ibidem MDLXXXI.
Memorantur aliæ editiones, MDXCVI
Separatim lucem adspexerunt SPA
troſtreiche gedancken vber die geſang
vnd dem vertraut, Numburgi MDCC
tiones ex adducta *cithara* eius ſumta

IO. SPANGENBERGII *zwælf c*
man das iahr vber in der gemeine gott
ausgelegt, Vitembergæ MDXLV. 8.
lucem edidit *Io. Ioachimus Mollerus*,
dancken von allerhand geiſtlichen kirc
eſt de iis, qui cantiones eccleſiaſtica
carunt, Dresdæ MDCCIV. 8. **

IO. ANDREAE SPIEGELII *h*
herr ieſu chriſt, du hæchſtes gut, in
bergæ MDCLXXXVII. 12. *ſelige reiſe*
ins himliſche vaterland, aus dem lied
bens licht, in vierzehn predigten, ibid

CASPAR. STILLERI *hochnœthigſ*
langen der chriſten vber den geſang:
langen nach einem ſeligen end, in
MDCXXIII. 4.

IO. STOECKELII *acht chriſtl*

GREGORII STRIGENITII *suffer iesus christ, in acht predigten vber das lied: ein kindelein so læbelich*, Lipsiæ MDCII. 4. *funf predigten vber das lied: christum wir sollen loben schon*, ibidem MDCX. 4.

ABR. SVARINI *leichenpredigten vber das lied: wenn mein stündlein vorhanden ist*, Lipsiæ MDCIX. 8. *passionspredigten vber das lied: nun freut euch, lieben christen gemein*, ibidem MDCXI. 8.

IO. TOLTZII *sermon vber das alte weynachtslied: ein kindelein so löbelich*, Lipsiæ MDXXVI. 4. quem sermonem, veluti primum inter conciones, in hymnos habitas, iterum litteris describendum curauit *Io. Christophor. Olearius* notasque addidit, Arnstadii MDCCXXIV. 4. vti iam antea a me dictum est:

GEORGII WALCHII *euangelische liederbetrachtungen, worinnen bey erklärung der sonn vnd festtagseuangelien allezeit im eingang ein geistreiches lied erkläret wird*, Ienæ MDCCXIV. 4. cuius libri supra iam mentionem feci:

IOACHIMI WEICKMANNI *erklärung des liedes: wie schæn leuchtet der morgenstern, in sechs predigten*, Lipsiæ MDCCIV. 8.

GEORGII WEINRICHII *christliches vnd trostreiches sterbegebet Paull Eberi: herr iesu christ wahr mensch vnd gott, in zwanzig predigten*, Lipsiæ MDXCIX. et MDCVIII. 4.

CAROLI GVIL. WEISII *nœthige christensorge zu verhutung vnnutzer nahrungssorgen, vber das lied: du bist ein mensch, das weist du wohl, in acht predigten*, Gorlitii MDCCXX. 8.

IO. CASPAR. WETZELII *hymnopoeographia; oder historische lebensbeschreibung der beruhmtesten liederdichter*. Quatuor operis huius partes in lucem prodierunt: prima Herrnstadii MDCCXIX. secunda ibidem MDCCXXI. tertia eodem loco MDCCXXIV. quarta ibidem MDCCXXVIII. 8.* Idem edidit: *hymnologiam passionalem, passionsandachten vber das lied: das leben fur vns in den todt gegeben*, Noribergæ MDCCXXXIII. 8. ** *hymnologiam polemicam vber das lied: du friede-*

* REIMMANNI *catalog. bibliothec. theol.* p. 186.

** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1735. p. 324.

in ſieben predigten, Vitembergæ MDC
GABRIELIS WIMMERI *dancklied*
nicht ſingen, erlautert, Altenburgi MD
liches ſterbelied: liebſter gott, wenn wei
Lipſiæ MDCCXXX. 8. **

Addi poſſunt libri cantionum, gloſſ
ribus illuſtrati, in quorum numero, ſu
SCHAMELII *naumburgiſcher gloſſirte*
einer kurtzgefaſten hiſtorie der hymno
MDCCXX. quem librum iam antea ad
MOSERI et IO. CHRIST. BILHVB
derſchatz; oder gloſſirtes groſſes wurtem
mit anmerckungen vnd beſondern nutza
MDCCXXX. MDCCXXXIV. 8. tribus tom
RAMBACHII *gloſſirtes kirchengeſang*
der duncklen redensarten vnd anfuhr
heiliger ſchrift, Darmſtadii MDCCXXX
LILIENTHALII *vernunftiger gottes*
darſtellung vnd erklarung alter vnd neu
gung mancherley hiſtoriſcher nachrichten
merckungen, Regiomonte MDCCXXI

II. 8. ARNOLDI HENRICI SAHMII *glossirtes uch, worinnen der singende christ mehr denn eilfhun- r geistreichsten lieder mit grundlichen erklarungen fin- bst einem kurtzen lebenslauf der beruhmtesten lieder- vnd Christian Langhansens guldenen himmelsschlussel,* ionte MDCCXXX. MDCCLII. 8. qui posterior annus ▸ titulo fictus esse videtur. De reliquis taceo.

§. XXIII.

c a me prætermittenda sunt volumina, quibus um auctorum, ecclesiæ nostræ sacris addictorum, s varii generis coniunctim exhibentur. No- s exstiterunt viri doctissimi, qui in huiusmodi us, iisque maxime antea litteris nondum de- eam collocarent operam, vt istos colligerent ac ad vsum transferrent publicum. Conciones, nodum facile intelligendum est, non eiusdem r quidem sunt atque vtilitatis; institutum tamen uod excogitatum atque adhibitum adhuc est, mnino debet.

§ conciones variorum coniunctim complectuntur, vo- ſ sunt:

OPHILI et SINCERI; siue quod verum eius no- PHILIPPI KOHLII *samlung auserlesener vnd uber- ler cantzelreden nach dem glauben der auserwehlten vnd der erkantnis der wahrheit zur gottseligkeit uber e wahrheiten der geoffenbarten lehre gottes vnd vnsers es iesu christi, aus dem munde vnd der feder berumter her redner ietziger zeit.* Prodiit sylloge hæc Ham- eiusque tomus primus MDCCXXXVIII. secundus XXXIX. tertius eodem anno: quartus MDCCXL. quin- CCXLI. sextus MDCCXLII. 8. Accesserunt duo volumina sermonum, quibus dogma de resurrectione mortuorum tum est quique lucem adspexerunt sub titulo: *der des lehrsatzes: die todten werden auferstehen, nach den en des glaubens vnd der vernunft in einigen reden von ten vnd begabten lehrern ausgefuhret.* Prius volumen urgi MDCCXLI. 8. posterius autem ibidem MDCCXLII. n *Mosbemii* præfatione editum est:

Colle-

Collection auserlesener cantzelreden, quæ Cothenii ab anno MDCCXXXIX. 8. et per continuata est. Qui laborem hunc suscipe fuerunt anhaltini iique lutherani ac legem sibi vt non aliorum doctorum, nisi defunctoru colligerent: *

FRIDERICI WAGNERI *samlung auserlej den vber wichtige wahrheiten der heiligen sch feder angesehener euangelischer lehrer ietziger let.* Opus hoc sex partibus constat, quæ in Hamburgi: prima MDCCXLIII. secunda MD MDCCXLV. quarta MDCCXLVI. quinta MD(MDCCXLVII. 8. Addita est adpendix sub eode burgi MDCCXLIX. 8. Compositum illud fuit sylloge sermonum sacrorum, quam KOHLI ci fecit quamque antea memoraui, longius p que illius fieret continuatio: **

Samlung einiger cantzelreden, welche mehr nigsberg in Preussen von verschiedenen lehrern den, Regiomonte MDCCXLVI. 4. vbi exhibent ciones, quæ antea separatim editæ; nunc au atque adducto titulo ornatæ sunt: ***

Samlung erbaulicher predigten, die an allen tagen des gantzen iahrs vor vnd nachmitta lehrern des vnueränderten augspurgischen lehr Preussen gehalten worden, Elbingæ MDCCXLV

IO. MELCHIORIS GOEZII *auserlesen verdienter lehrer vnserer kirche*, quarum con decem tomi in conspectum publicum venerur ab anno MDCCLIII. 8. Singulis præmissæ su

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1740.

** *nachrichten von den neuesten theologischen bucher* 422. *volum.* IV. p. 50. 435. *volum.* V. p. 552. *vol* KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* I. p. 615. *vol samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 174:.

*** *nachrichten von den neuesten theol. buchern volum lung von alten vnd neuen theol. sachen*, 1750. p. 872.

* KRAFTII *theologische bibliothec volum.* II p. 847. *vol*

...tioribus ac lectione dignis argumentis: de libro ra... ...uius titulus est: *gesta romanorum cum adplicationibus ...tis et mysticis*: de nonnullis celebribus oratoribus ...eculi quinti ac decimi: de Io. Taulero eiusque con... ...s: de meritis Lutheri in euangelicam concionandi ra... ...i, aliisque similibus, quae praetermitto:

ADAMI LOEWII, *neue samlung grundlicher vnd er... ...r cantzelandachten vber die euangelien vnd episteln ...tzen iahrs, auch andere wichtige stellen der heiligen ...der gemeinde christi zur erbauung vnd rechtschaffe... ...tigern zum behuf ihrer amtsfuhrung ans licht gestel...* Decem tomi sylloges huius luci publicae expositi sunt, ... ab anno MDCCLIV. 8. Duo priores prae se habent ...iones ipsius LOEWII; reliqui autem singulares com... ...tiones de variis iisque grauioribus argumentis, quae a CHRISTIANO STEMLERO, IO. FRIDERICO ...DTIO, CHRISTIANO AVGVSTO CRVSIO, IO. ...STIANO SCHMIDTIO, IO. HENRICO PRATIE, ...SPAR. REVCHLINO et a me ipso conscriptae sunt: *

HENRICI PRATIE *brem vnd verdische bemuhungen, ...nner iesu auf ihren allerheiligsten glauben gott zur eh... ...ch schriftmäsige predigten zu erbauen*, quod scriptum ... coepit Hamburgi MDCCLXIII. 8.

...um hunc et iis adsignare possum, qui non integras ... aliorum conciones collegerunt; attamen ita recen... ...t, vt ex illis capita singularia exhiberent. Generis ...est: IO. ANTONII TRINII *homiletische bibliothec; ...kurtze, doch vollständige auszuge aus den predigten be... ...er vnd angesehener gottesgelehrten*, cuius bibliothecae ...or partes lucem adspexerunt Cellae: prima MDCCLVIII. ...da MDCCLX. tertia MDCCLXI. quarta MDCCLXII. 8. ...ionem illius quum facio, eiusdem TRINII librum, ... titulus est: *homiletische grundrisse vber besondere stellen ... heiligen schrift, grœstentheils aus leich- vnd casualpredig... ...rumter vnd verdienter gottesgelehrten genommen vnd ...llet*, cum *Io. Melchioris Goezii* praefatione, Cellae MDCCLIX.

...PTII *theolog. bibliothec volumin.* IX. p. 585. *volumin.* X. p. 596. ... XII. p. 345. 545. 870.

kirchmeß vnd busreden befindlich, ne
amte gehœrigen materien, gesamlet vo
lichen worts. Prodiit illud per parte
MDCCXLVIII. 8. *

§. XXIV.

Quum fuerunt inter nostrates
nisque libris varias res colligeren
ecclesiasticis inseruirent atque adp
præberent, nec hæc scripta a me omi
Inter ingenii monimenta, quæ ad
rum, antea a me enarratas, pertin
illis adsigno, ac quamuis fatear, ex
torum saltem esse vtilitatem, nostra
te tamen non omnia contemnenda
fructu consuli possunt, si quidem i

Sufficiat, quædam huiusmodi
Prodierunt:

CHRISTIANI WEIDLINGII *ge*
Lipsiæ MDCC. 4. *oratorischer kern a*

r, in linguam germanicam translatis, realia homiletica, untur, maxime similia collecta sunt:
AMI MANNII *biblisches manna; oder realconcordanz, von die gleichnisse, historien, vorbilder, philologische vnd mercklichs redensarten aus allen büchern heiliger schrift,* in tomis, quorum prior Lipsiae MDCCXVIII. posterior b. MDCCXXV. 4. in lucem exiit:
CHRISTIANI FOERSTERI *expediter prediger, das ist, an realien, nach alphabetischer ordnung, wobey nicht der titul, wie er in heiliger bibel zu finden; sondern verband loci communes, biblische sprueche vnd exempel, patrum, historien, sinbilder vnd gleichnisse vorhanden.* um scio, quinque operis huius tomi lucem adspexe- rodiitque primus Dresdae MDCCXX. secundus ibidem XXII. tertius Rostochii MDCCXXIV. quartus eodem MDCCXXVI. quintus itidem Rostochii MDCCXXXIII. 4.
CHRISTIANI STOCKII *homiletisches lexicon; oder vorrath zur geist- vnd weltlichen beredsamkeit,* quod in publicum translatum est primum cura ipsius aucto- ris MDCCXXIV. 8. duobus tomis: deinde post Stockii m, multis accessionibus locupletatum ab *Adamo Leb- Mullero* atque a me praefatione instructum, Ienae XXIII. 4. atque iterum Ienae MDCCXLI. 4.
miletische realienbibliothec, Francofurti MDCCXXV. 4. nt etiam, qui inprimis similia ex aliorum scriptis con- nt, maxime ad vsum homileticum. Generis hu- gumentique sunt: MICHAELIS BERGMANNI *us iconologus; oder gleichnisreden Martini Lutheri, nen schriften zusammen gezogen,* Lipsiae MDCLXIII. 4. PIEFFLERI *geistlicher gleichnisschaz,* cuius libri variae es adducuntur isque prodiisse traditur Francofurti XVIII. MDCLXXXII. Dresdae MDCXCIX. 4. DAVIDIS MANNI *Geierus illustrans, gleichnisse aus D. Martin schriften,* Lipsiae MDCLXXXVII. Dresdae MDCCXV. 8. s tomis: ANONYMI *auserlesene vnd sinnreiche gleich- welcher ein theologus bey predigten sich bedienen kan,* urgi MDCCIII. 8. IO. CHRISTOPHORI GER- KERI *vorrath von gleichnissen, aus gelehrter theo- n schriften gezogen,* Dresdae MDCCVII. MDCCXIV. 4.

Memorantur alia huius modi scripta; quæ in termitto.

§. XXV.

Postquam lutheranos enumeraui, qui varii generis ediderunt, eorumque notitia sententia satis copiosam, dedi, ordinis ra lat, vt ad *reformatos* me conuertam atque eon nes sacros itidem percenseam. Duo sunt illoru Alii in concionibus *integros codicis diuini libr* runt: alii *singulares*, quemadmodum adpellan ac *loca selectiora*. Initium facio ab illis. Pro

IN LEVITICVM

IO. WOLFII *sermones in leuiticum*, Tiguri MI

IN DEVTERONOMIVM

IO. WOLFII *sermones in deuteronomiu* MDLXXXV. fol.

IN LIBRVM IOSVAE

LVDOVICI LAVATERI *homiliæ* LXXIII. *in* Tiguri MDLXXVI. et iterum Heidelbergæ MDCX

IO. WOLFII *sermones* LII. *in Iosuam*, Tiguri

ANTONII KLINGLERI *bella iehouæ et p odcr predigten vber das buch Iosua*, duobus to prior lucem vidit Tiguri MDCXCVI. posterior a MDCCV. fol.

IN LIBRVM IVDICVM

LVDOVICI LAVATERI *homiliæ* CVII. *in i cum*, Tiguri MDLXXXV. fol.

IN LIBRVM RVTH

RVDOLPHI GVALTHERI *homiliæ in librum* cofurti MDLXXXVI. fol.

IO. WOLFII *homiliæ in librum Rut* MDXCII. fol.

LVDOVICI LAVATERI *homiliæ* XXVIII. *in* Heidelbergæ MDCI. 8.

IN PRIOREM LIBRVM SAMVELIS

LVDOVICI LAVATERI *homiliæ in partem de vita et obitu Nabalis*, quas quum ille german

is postea *Ioannes Pontisella* latine reddidit ac iuris fecit, Tiguri MDLXXXVI. 8.

CALVINI *homiliæ in primum librum Samuelis*, Ge. MDCIV. fol. quæ a Caluino gallice habitæ; in latinum sermonem translatæ atque a *Dauide Claudo* editæ sunt: *

ILIPPI OTTON. VIETORIS *Dauids leben vnd re-*, *in vnterschiedenen predigten vorgestellet*, Noribergæ . 4.

IN LIBRVM ESDRAE

DOVICI LAVATERI *homiliæ* XXXVIII. *in Esdram*, MDLXXXVI. fol.

PHANI FABRICII *homiliæ* XXV. *in quatuor priora Esdræ*, quæ cum eiusdem homiliis in prophetas mi- postea a me sigillatim enarrandis, prodierunt Bernæ I. fol.

IN LIBRVM NEHEMIAE

DOVICI LAVATERI *homiliæ* LVIII. *in Nehemiam*, uctoris obitum a *Io. Guil. Stuckio* editæ, Tiguri XVI. 4.

IN LIBRVM ESTHERAE

DOVICI LAVATERI *homiliæ* XLVII. *in Estheram*, *Ioanne Pontisella* in sermonem latinum conuersæ, lu- spexerunt, Tiguri MDLXXXVI. fol.

DOLPHI GVALTHERI *in Estheræ historiam homilia-* *us*; *vel archetypi*, Tiguri MDLXXXVII. 8.

IN LIBRVM IOBI

DOVICI LAVATERI *conciones* CXLI. *in Iobum*, ab e germanice habitæ; ab *Hartmanno Sprunglio* autem inam linguam translatæ atque euulgatæ, Tiguri XXV. fol.

CALVINI *conciones* CLIX. *in librum Iobi*, latine rsæ ac cum *Theodori Bezæ* præfatione editæ, Geneuæ III. fol. ** Mentio quoque fit editionis, quæ germa- lucem exiit, sub titulo: *erklärung des buchs Hiob, in* *rt vnd neun vnd funfzig predigten*, Herbornæ XXVII. 4.

* it quoque CALVINI *operum tomi* II. *parte priore.*
** in CALVINI *operum tomi* II. *parte posteriore.*

[redacted]

ABR. SCVLTETI *psalmpostill*, He

STEPHANI FABRICII *homiliæ* uersis concionibus in alios textus MDCXXII. fol.

IN ECCLESIASTEN SA

IO. IACOBI WERENFELSII *ho* bergæ MDCXXXIII. Basileæ MDCLX

CONRADI MEL *prediger Salome* Francofurti MDCCXI. 4.

IN CANTICVM CANTICORV

THEODORI BEZAE *homiliæ in* neuæ MDLXXXVII. 8.

IN IESAIAM

HENRICI BVLLINGERI *homi* *bus*, vt titulus habet, *non tam sensus p* *vsus et fructus in ecclesia ostenditur*,

RVDOLPHI GVALTHERI *hom* *saiam*, Tiguri MDXCV. fol.

ABR. SCVLTETI *concionum*, *in* studio *Balthasar. Tilesii* edita, Hano MDCXXVIII. 8.

IN IEREMIAM

IN DANIELEM

..RICI BVLLINGERI *homiliæ* LXVI. *in Danielem* ..., cum adpendice historica temporum et rerum ab ..ndito vsque ad excidium vltimum vrbis Hierosoly-.. Tiguri MDLXVIII. MDLXXVI. fol.

IN PROPHETAS MINORES

..DOLPHI GVALTHERI *homiliæ in duodecim prophe-..tas*, Tiguri MDLXXXIII. Heidelbergæ MDCIX. fol.

..PHANI FABRICII *conciones in prophetas minores*, MDCXLI. fol.

IN HOSEAM

..ASTIANI FABRICII *conciones in Hoseam*, Bernæ ..III. 4.

IN IOELEM

..ASTIANI FABRICII *conciones in Ioelem*, Basileæ ..VIII. 4.

..MVLLERI *Ioels straf-bus vnd gnadenposaune in acht ..nzig predigten*, Tiguri MDCLXVII. 4.

IN AMOSVM

..RG. DANIEL. PAVLLI *worte vnd geschichte des ..s von Thekoah; oder die weissagung des propheten ..in verschiedenen predigten schriftmäsig erkläret vnd ..r erbauung dienende vnd auf den zustand gegenwär-..en gerichtete anmerckungen auf die gewissen zugeeig-..*ncofurti MDCCXVII. 4.

IN IONAM

..ICIS WYSSII *busspiegel Ionæ vnd der Niniuiten*, *in ..predigten*, Tiguri MDCLXXII. 4.

IN MALACHIAM

.. COSTERI *de propheet Maleachi, in XXXVI. leerre-..verklaert*, Delphis MDCCXXI. 4. *

..VNIVERSOS NOVI TESTAMENTI LIBROS

.. HENRICI FRIESII *schriftmäsige erklärung vnd zu-..g des gantzen neuen testaments, wie selbiges in den wö-..chen in kurtz abgefasten predigten vorgetragen worden*, MDCCXXXII. 4. quatuor voluminibus.

* ..ENTHALII *exegetische bibliothec* p. 759.

XCVI. *homiliæ*, Tiguri MDLXVI. f

IN EPISTOLAS AD CO

RVDOLPHI GVALTHERI *in*
rinthios XCV. *homiliæ*, Tiguri MD
rem ad Corinthios epistolam LXIV.
que anno fol.

IN EPISTOLAM AD

IO. IACOBI WALDSCHMIDT
vber das sendschreiben des heiligen
later, darinnen nicht allein der bri
seiner verknupfung aus vnd nach
dern auch am ende desselben weitla
cofurti MDCCXI. 4. quo libro oc
nes in epistolam ad Galatas contin

IN EPISTOLAM AD

DAVID. KNIBBII *epistel Pauli*
durch schriftmæsige erklærung vnd v
lichen gebrauch in hundert predigte
stellet worden, Francofurti MDCX
belgice lucem adspexerunt, Lugdu
germanice autem illas reddidit *Ab*
annoque. **

IN EPISTOLAM AD PH

IO. DALLAEI *sermons sur P...*

dierunt, Amstelodami MDCLXXXIV. postea autem a ph. *Bræſkio* in linguam germanicam translatæ sunt: * BI ELSSNERI *brief des heiligen apostels Paulli an ...er, in predigten erkleret und zugeeignet, durch ... mit anmerckungen aus der sprache, alterthumern, ... und kirchenhistorie versehen, nebst einer einleitung,* MDCCXLI. 4. **

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES

DALLAEI *sermons sur l'epitre aux Colossiens*, Parisiis ...III. 8. tribus voluminibus:

...DIS KNIBBII *epistel des apostels Paulli an die Co... hundert und acht predigten schriftmaesig erkleret ... geistreichen gebrauch zugeeignet, ubersezt von Ala...*, Francofurti MDCCVIII. 4. Belgice sermones hi ... prodierunt Lugduni Batauorum MDCLXXXVI. et ...XVIII. duobus tomis. ***

IN EPISTOLAS AD TIMOTHEVM

DALLAEI *sermons sur la premiere epitre a Timothée*, MDCLXI. 8. duobus tomis: *sermons sur la seconde ...*, Geneuæ MDCLXIX. 8. duobus tomis.

IN EPISTOLAM AD TITVM

DALLAEI *sermons sur l'epitre a Tite*, Parisiis MDCLV. 8.

IN EPISTOLAM AD EBRAEOS

...ARIS STRESONIS *commentarius analytico-practi... epistolam ad Ebræos*, CXX. *concionibus ecclesiæ christi, ... comitum colligitur, propositus*, Hagæ comitum ... 4. *

...LI HVLSII *verklaaring van de brief van den apo... aan den Ebreen, in* CV. *kerkredenen in de aca... van Groningen uitgesproken*, Roterodami ...V. 4. duobus voluminibus. Post auctoris obitum ... hæ cura *Io. Guilhelmii* in lucem prodierunt ac præ... vitam, præmissa est introductio in epistolam hanc. **

...NTHALII *exegetische bibliothec* p. 866.
...*nachrichten von ietzigen zustand der wissenschaften vo...* p. 816. LILIENTHALII *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 1016.
...ENTHALII *exegetische bibliothec* p. 871.
p. 887.
...ENTHALII *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 1023.

PETRI VON STAVERN ...
erklaret vnd zugeeignet, Bremæ M
concionibus abſoluitur, quæ belgice l
Batauorum MDCLXXXI. 4. germani
rico Pleskio, dicto anno. *

IN APOCALYPSIN IO

HENRICI BVLLINGERI *conc*
Ioannis, Baſileæ MDLXX. fol. præte
dam aliæ memorantur: germanice
der offenbarung ſanct Ioannis, in hun
aus dem lateiniſchen verdeutſcht, Ti

§. XXVI.

In loca ſcripturæ ſanctioris ſe
a reformatis quoque multæ concio
tæ ſunt. Inter auctores earum locu
rum multi ſermones ſacri in conſpe
runt ſibique tantam exiſtimationem
pauci iſtos, veluti egregia exempla,
atque imitarentur: immo adhuc ſi
ſuos, ſedulo ſequuntur. Id quod
que modo fieret, nulla ſane cauſſa
vituperaret. At vero multi hac in
nimium eſt; nec quæ in Angloru

m numerus concionum, quæ ab Anglis editæ sunt, iguus est, constitui mecum, vti antea; ita et nunc n adhibere ac quasdam, inprimis præ aliis celebres, recensere. Prodierunt in lucem:

MAE ADAMI *geistreiche schriften, welche den inhalt ner gehaltenen predigtbetrachtungen in sich begreifen,* partibus, quarum prima lucem vidit Francofurti XXVIII. secunda MDCLXXXIX. ac tertia [redacted]DCXCI. 4. nes, quæ exhibentur, sunt varii argumenti. Prodie- e lingua anglica; ex illa autem in germanicam trans- it:

ERI ALTHAMI *sermons preach'd on seueral occasions,* i MDCCXXXIII. 8. duobus voluminibus:

NCISCI ATTERBVRY *sermons and discurses on seue- ects,* quatuor voluminibus, quorum duo priora ab ctore; duo posteriora autem post mortem eius a *Tho- re,* Londini MDCCXXXIII. 8. in lucem emissa sunt:

ACI BARROWII *sermons,* Londini MDCLXXIX. 8. nones anglice quoque exstant in eius *operibus,* a *Til-* MDCLXXXIII. editis. Germanice prodierunt eiusdem *ler geist vnd lehrreichen betrachtungen, aus dessen geist- schriften,* Lipsiæ MDCCV. MDCCVIII. 4.

THVRI BEDFORDI *defence of the doctrine of ly trinity,* Londini MDCCXLI. qui liber comple- cto conciones dogmaticas ac polemicas, notis illustra- ibus auctor doctrinam de trinitate ac christo, homine contra aduersarios defendit:

IL. BEVEREGII *sermons,* primum anglice editi, ii MDCCIX. MDCCX. 8. deinde, interprete *Carolo Gott- Engelschallio,* germanice redditi ac sub titulo: *merck- ereden,* in lucem emissi, Dresdæ ab anno MDCCXXXII. 8. artibus:

FSPRING BLACHALI *practical discourses;* siue con- in orationem dominicam, Londini MDCCXXVII.

BOYS *exposition of the dominicall epistles and gospels,* ai MDCXXXVIII. fol. germanice sub inscriptione: *stern rn aller episteln vnd euangelien durchs gantze iahr, so n-fest vnd aposteltagen in euangelischen kirchen ge- lich,* Brunsuigæ MDCLXXXIII. 4.

THOMAE BRADBVRY *the sin and danger* *swearing expos'd in seueral sermons*, Londini MDC

NICOLAI BRADY *seueral sermons chiefly vpon* *subiects*, Londini MDCCXXXIII. 8. tribus voluminib

ANTON. BVRGESSII *treatise of grace and* CXX. *sermons*, Londini MDCLII. fol.

SAMVELIS CLARKII *sermons*, qui post illius cura *Ioannis Clarkii*, cum praefatione *Beniamin* pi sarisburiensis, de vita, scriptis et moribus auctoi cem prodierunt, Londini MDCCXXX. 8. * Multum mendarunt sermones hi sacri; nec mediocrem cc sunt existimationem, quae et caussa est, cur illi nc post primam editionem non solum denuo descrip etiam in linguam germanicam translati fuerint. In tio haec, cuius auctor est *Georgius Venzky*, per part cem exiit, Lipsiae ab anno MDCCXXXII. 8. Antea spectum publicum venerunt eiusdem CLARKII *se* *seueral occasions*, Londini MDCCXXIV. 8. **

RICHARDI CLERKII *sermons*, Londini MDCXX

IO. COOKII *thirty nine sermons on seueral* Londini MDCCXXIX. 8. duobus voluminibus, quae nes multum laudantur:

PATRIC. DELANY *fifteen sermons vpon social* Londini MDCCXLVI. 8. qui sermones de officiis, i humanis societatibus praestandis, germanice quoque runt, Lipsiae MDCCXLVII. 8.

IACOB. DVCHAL *sermons*, quorum primum v lucem vidit Londini MDCCLXII. 8.

GVIL. FLEETWODI *sermons*, quae conciones, pc auctor vitam suam finierat, luci publicae expositae sun dini MDCCXXVII. 8.

H. FELTONI *nineteen sermons*, Londini MDCCXI quibus auctor de creatione, lapsu hominum, redemti neris humani, sacrificio Abelis ac Caini differit:

---

* *acta eruditorum* MDCCXXXI. p. 360.

** CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XXIV. NICERONII *memoires tom.* XXXV. p. 372.

:OBI FOSTERI *fermons*, quorum fermonum duo
na prodierunt, alterum Londini MDCCXXXIII. 8.
ı ibidem MDCCXXXVII. 8. * Conuerfi illi
n linguam germanicam hæcque interpretatio lu-
dfpexit fub titulo: *reden vber wichtige wahrheiten*
ißlichen religion, cum *Augufti Friderici Guil. Sackii*
one, Lipfiæ MDCCL. 8. **
OMAE GATACKERI *fermons*, Londini MDCXXII.
CXVII. 4. Germanice prodierunt illius: *mifcellanpredig-*
r verfchiedene fchriftftellen, Dresdæ MDCCXI. 4.
NRICI GROVII *fermons and tracts*, Londini
CLIII. 8. quatuor voluminibus, quorum tribus priori-
nciones; quarto autem atque vltimo commentationes
rgumenti continentur:
BERTI HARRIS *way to true happineffe, in XXIV. fer-*
pon the beatitudes, Londini MDCXXXII. 4. ***
ORGII HICKESII *thirteen fermons on practical fub-*
quos fermones *Nathanael Spinks* ad vfum publicum
lit, Londini MDCCXL.
OMAE HORTONI *one hundred felect fermons vpon*
ious texts, Londini MDCLXXIX. fol. Exftant eiusdem
upon the whole eight chapter of the epiftle of faint Paul
Romans:
AVEL. IOHNSTONI *thirty fix felect difcourfes doctri-*
l practical vpon the moft important points of the chri-
ligion, Londini MDCCXL. 8. duobus voluminibus:
THAN. LARDNERI *fermons vpon various fubiects*,
i MDCCLI. 8. *
HARDI LVCAE *fifteen fermons on death and iudgement*,
i MDCCXVI. 8. quos fermones poft auctoris obitum
ius iuris publici fecit. ** Prodierunt ifti etiam gal-
b titulo: *les fermons fur la mort et fur le iugement*,
comitum MDCCXXIV. 8.

THO-

bequ. raifonnée tom. XVI. p. 40. *tom.* XXII. p. 5. *deutfche*
uditor. volum. XX. p. 411. *famlung von alten vnd neuen theo-*
hen, 1736. p 684.
FTII *theolog. bibliothec volum.* VI. p. 339. *volumin.* VIII. p. 79.
ra eius anglice prodierunt Londini MDCXXXV.
TII *theolog. bibliothec volumin.* VI. p. 876.
uldige nachrichten, 1717. p. 152.

dini MDCCXLVI. 8.

IO. ORR *fermons*, Londini MD minibus, in quæ et illæ conciones tra ctor iam antea ediderat: *

RICHARDI RAWLINI *chrift th people; or the doctrine of iuftification t fented in feueral fermons*, Londini MI

ED. REYNOLDI XXIII. *fermons pr cafions*, Londini MDCLX. MDCLXII.

THOMAE RINGERI *twelue difcou fcripture*, Londini MDCCXXXIV.

RICHARDI ROGERI *certaine ferm and learned fermons of Sam. Wright*, Lo

ROBERTI SANDERSONI *twenty* MDCXXVI. *fermons ad clerum: ad mag* Londini MDCXXXVII. 4. vna cum alii ctiora dicta codicis facri habitis ac fepa

IO. SHARPII *fermons*, quorum p mina in lucem exierunt; deinde autem fextum accefferunt, Londini MDCCX

GVIL. SHERLOCKII *fermons*, duo anglice prodiiffent, *Elias de Ioncourt* if cam transtulit atque in lucem emifit fu

-rmons, Londini MDCCXXXVII. fol. atque aliæ eiusdem -iones ecclesiasticæ, quæ in conspectum publicum venerunt:
-EORG. SMALRIDGE LX. sermons, Londini -CCXXXVI. fol.
-ENRIC. SMITHI sermons, Londini MDXXXI. et ite- -ibidem MDCLVII. 4.
-O. SMITHI exposition of the creed; or explanation of the -les of our christian faith, in sermons LXXIV. Londini -XXXII. fol. ac belgice Amstelodami MDCLXI. 4.
ROBERTI SOVTH sermons, Oxonii MDCLXXVIII. -LXXIX. 8. præter quas, aliæ eiusdem conciones exstant. -quatuor illarum volumina edidit MDCCIV. 8. ac post -m eius prodierunt: twelue sermons, Londini MDCCXVII. -qui sermones vti partem quintam operis constituunt; ita -a sexta accessit. Germanice lucem adspexerunt istius: -geistliche reden vber verschiedene texte heiliger schrift, -li MDCCLIV. 8. cuius interpretationis Fridericus Henri- -von Schœnberg auctor est:
GEORGII STANHOPII erbaulicbe predigten, quas con- -ies Henricus Ittersbagenius ex anglica lingua in germani- -conuertit, Lipsiæ MDCCXXII. 8. *
EDVARDI STILLINGFLEETI sermons preached on se- -occasions, Londini MDCLXXIII. fol. præter quas oratio- -sacras, volumine hoc comprehensas, Stillingfleetus postea -s separatim euulgauit. ** Quædam earum vt germanice -dirent, Carolus Gottfr. Engelschallius curauit easque edi- sub titulo: zwölf vnuergleichliche reden, Lipsiæ MDCCXXV. *** Spectant et huc eiusdem: kleinere geistreiche schriften, -die bestehen so wohl in einigen auserlesenen vber wichtige -te der heiligen schrift gehaltenen predigten; als auch in et- -en grundlichen widerlegungen der socinianer, römischcatho- -ken vnd so genanten deisten, Lipsiæ MDCCXXXII. 4.
IO. STOVGHTON choice sermons vpon selected occasions, -dini MDCXL. 4.

IERE-

-mlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1726. p. 83.
-xstant sermones hi in STILLINGFLEETI operum, quæ anglice -ndini MDCCX. fol. prodierunt, tomo I.
Samlung von alten vnd neuen theolog. sachen, 1726. p. 617.

8. tertium, cuius sermonibus Timot
incarnatione christi differit, Londini
conciones, quæ per partes ad vsum
rant, vna cum TILLOTSONI *regi*
MDCLXXVI. 8. separatim atque an
lucem adspexerunt, Londini MDCX
dem aliquot voluminibus fol. Insi
sermones hi, non solum apud Angl
tiones hancque ob caussam factæ sunt
Exstat versio gallica, ad quam con
viri operam suam adhibuerunt.
primum tomum gallice reddidit atq
ptione: *sermons sur diuers textes*,
occasions, Amstelodami MDCCVI. 8
beyracius, cuius studio reliqui tomi i
uersi ac sub titulo: *sermons sur di*
tes editi sunt: secundus Amstelod
ibidem MDCCIX. quartus ibi
Quum Barbeyracius memoratos t
tisset, rogatus ab aliis, ad primum
D' Albiac in sermonem gallicum tra
contulit illumque itidem gallice int
iste Amstelodami MDCCXIII. 8. **
conspiciendum se præbuit, qui nu

in communem titulum: *sermons sur diuerses matieres* *...ées*, prae se fert, Amstelodami MDCCXXIX. 8. non ...acius autem; sed alius, qui nomen suum ignorari vo... ...terpres est. * Praeter versionem gallicam, germanica ...a exiit, inscripta: *auserlesene predigten vber wichtige ...er lehre iesu christi*, cum praefatione *Io. Laurentii ...*, Helmstadii MDCCXXVIII. et iterum emendate ...XX. 8. Ad volumen hoc accesserunt septem, vti di... continuationes, titulo hoc: *fortsetzung der auserle... ...edigten vber wichtige stucke der lehre iesu christi*, cu... *...artini Darnmanni*, Helmstadii ab anno MDCCXXXI. ...im MDCCXXXVI. 8. Interpres ad varia loca illustran... ...tationes adiecit. ** Memoratur quoque versio bel... ...lita Lugduni Batauorum MDCCXXXII. 4. sex tomis. ...nes, quibus Tillotsonus de poenitentia exposuit, *C. L.* *...bre* sigillatim gallice reddidit ac sub titulo euulgauit: *...sur la repentance par feu mr. Tillotson*, Amstelodami ...XVIII. 12. *** Nec silentio praetermittere debeo, lu... ...icere coepisse: *neue samlung auserlesener, bisher noch ...erfezter predigten von Io. Tillotson*. Prima pars in ...um venit publicum Tiguri MDCCLX. 8. *

...ARD. TWELII *twenty four sermons*, Londini ...LIII. 8. duobus voluminibus:

WARREN *sermons on seueral subiects, preach'd in the ...al church of saint Peter, with two latin sermons, ... before the vniuersity of Cambridge*, Londini ...XXIX. 8. duobus voluminibus:

...IEL. WATERLANDI *sermons on seueral important ... of religion and morality*, Londini MDCCXLII. 8. ... tomis. Sermones hos post auctoris obitum *Iosephus ...r* luci publicae exposuit. Additae sunt duae commen...: altera de iustificatione: altera de eucharistia in...

ISAA-

... *litteraire tom*. XIV. p. 316.

...RI *auserlesene theolog. bibliothec volum*. VI. p. 398. *volum*. VII. ... 1207.

...RONII *memoires tom*. XXXVIII. p. 301.

...ITI *theolog. bibliothec volum*. II. p. 184.

dini MDCCXXXVIII. quo libro exhil
bolum nicænum atque athanaſianuı
quum in lucem prodire deberent,
eruditis notis illuſtratæ. Præter ian
res Angli, quorum ſermones ſacri
LEIVS, CVDWORTHVS, WAKIV
SONVS, WHISTONVS, WHITBY
autem illorum commemoratione ab
ſcriptis his iuſto longior ſim. Suffic
tiones ſacras enarraſſe, quas Angli

Id tamen, antequam notitiæ hu
ſubiungo, varias Anglorum concioı
ctim editas fuiſſe. Spectat huc vol
morning exerciſe methodized, or cert
of the chriſtian religion, XXVIII. *a*
miniſters of the city of London, Lond
quoque in lucem anglorum theologı
tiales, voluminibus iuncti: primu
MDCLXVI. 4. quatuor partibus:
titulo: *auserleſene engliſche buspred*
vnd neues teſtaments, Francofurti M
luminibus. Quum Robertus Boyle
vt illi legatum acciperent, qui ſing

ciſſimi Anglorum theologi ab anno MDCXCI. vsque ad am MDCCXXXII. recitarunt, iunctim prodierunt titulo : *a defence of natural and reueal'd religion, being a collon of the ſermons preach'd at the lecture founded by the rt Boyle*, Londini MDCCXXXIX. fol. tribus voluminibus. taceo de LAVRENTII HAGEMANNI induſtria, qua Anglorum conciones germanice vertit atque euulgauit ſub lo : *gottes zeugniſſe vnter ſeinem volck; oder ſamlung weicher reden, von vortreflichen rednern in England gehalten*, Brunſuigæ MDCCXXVIII. MDCCXXXIV. 8. duabus bus. De ipſis Anglorum homiliis, qualis earum ſit t quo in honore illæ haberi debeant: qui iſtas imitandi us adhibendus, IO. GEORG. HOFFMANNVS ſingulari o expoſuit hancque in rem iuris publici fecit: *geiſtliengelländiſcher redner, worinnen die ſchriften der endiſchen prediger vntersuchet: gegen die euangeliſche premethode gehalten vnd vberall, daſs es damit nicht allein ſerliche moden vnd ohren iuckende zierathen; ſondern beweiſung des geiſtes vnd der kraft des göttlichen worts me, vermittelſt der theologiæ exegeticæ et pathologicæ wird, wobey ein ſonderbarer vorbericht von der beenheit vnd nutzen ſolcher ſchriften*, Lipſiæ MDCCVI. 4. fert liber hic IO. MARTINI SCHAMELII præfaem vna cum catalogo ſcriptorum anglicorum, quæ in uam germanicam conuerſa ſunt. Argumentum ipſum tor copioſe quidem ediſſeruit atque ex Anglorum ſcriptis ſ diligenter collegit; exiguæ autem iſta ſunt vtilitatis.

§. XXVII.

Inter reformatos non ſolum Angli; ſed alii quoque nt, qui ſermones ſacros in varia ſelectioraque ſcrirum diuinarum loca luci exponerent et ad vſum cum transferrent. Sunt illi diuerſæ nationis. Pront conciones, a reformatis *Galliæ*, *Belgii*, *Germa-Heluetiæ* conſcriptæ, ſibique, licet non omnes; mulnen earum, non mediocrem exiſtimationem conciit. In legendis iſtis prudentia adhibenda eſt ac dogmata reformatorum propria ſunt, ea notari it.

 Quum

iunctim exhibentur. Prodierunt illæ
quædam earum: *

MOSIS AMYRALDI *sermons de la
ficace de l'euangile*, Salmuri MDCXXX
chapitre VI. VII. *de l'epitre aux Ebreux*,
sermons de la iustification et sanctificatio
atque alii, quos ille itidem reliquit, se

IACOBI BASNAGII *sermons sur*
de theologie et de l'histoire sainte, Ro
duobus tomis: **

ISAACI DE BEAVSOBRE *sermon*
12. quatuor voluminibus, quæ mult
complectuntur; breuiores autem istæ s

CAROLI BERTHEAV *sermons su*
l'ecriture sainte, Amstelodami MDCCX
Prior tomus iam antea lucem adspe
MDCCXII. 8. quum autem opus hoc
esset, non solum ille duobus sermoni
sed etiam tomus posterior accessit. ***
ciones hæ in linguam germanicam a
sub titulo: *heilige cantzelreden*, cum
fordiæ MDCCXLV. 8. *

IACOBI BESSONNETI *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Geneuæ MDCCXXVIII. 8. * qui sermones variis virtutibus se commendarunt hancque ob præstantiam in linguam germanicam conuersi; interprete *Io. Melchiore Gœzio*, in lucem prodierunt, sub inscriptione: *erbauliche predigten uber verschiedene stellen der heiligen schrift*, cum *Romani Telleri* præfatione, Lipsiæ MDCCL. 8.

SAMVELIS BOCHARTI *sermons*, Amstelodami MDCCXI. 12. tribus voluminibus, quibus primum caput parsque secundi capitis geneseos explicatur: **

PETRI DV BOSC *sermons sur diuers textes de l'ecriture*, Roterodami MDCXCII. 8. quatuor tomis: *** germanice sub titulo: *geistreiche schriften vnd predigten vber absonderlich nachdenckliche spruche vnd texte der heiligen schrift*, Herbornæ MDCXCIV. 4. MDCCII. 8.

P. BVTINI *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Geneuæ MDCCVIII. 12. duobus voluminibus:

GASPARD CAILLARD *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Dublini MDCCXXVIII. 8. *

HENRICI CHATELAIN *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Amstelodami MDCCXLIV. 8. quatuor partibus, ** quas conciones *Fridericus Eberhard. Rambachius* in linguam germanicam conuertit ac sub titulo: *erbauliche predigten vber die wichtigen glaubenswahrheiten vnd lebenspflichten der christen*, edidit, Magdeburgi ab anno MDCCXLVI. 8. ***

IO. PETRI DE CROVSAZ *sermons sur la verité de la religion chretienne: sermons sur la resurrection de iesus christ: sur le secours du saint esprit*, Amstelodami MDCCXXIII. 12.

IO. DALLAEI *sermons sur la naissance, mort, resurrection et adscension de notre seigneur et de la descente du saint esprit sur les apotres*, Parisiis MDCLI. 8. Geneuæ MDCLXV. 8.

* COLERI *auserlesene theolog. bibliothec* volum. VII. p. 1035.

** NICERONII *memoires* tom. XXVII. p. 214.

*** *histoire des ouurages des sauans* MDCXCII. p. 183.

* *bibliotheque raisonnée* tom. II. p. 265.

** *bibliotheque raisonnée* tom. XXXII. p. 387. *nachrichten von den neuesten theolog. buchern* volumin. III. p. 773.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec* volumin. I. p. 50. 592. volum. II. p. 253. *nachrichten von den neuesten theolog. buchern* volumin. V. p. 256. 707.

vint sermons en des iours de cene, Geneuæ MDCL
sermons sur les certains iours de l' année, Geneuæ M
melange des sermons, Geneuæ MDCLVIII. MDCLX
bus tomis: *sermons sur l' institution de la cen*
MDCLXIII. 8. *sermons sur le III. chapitre de l' eu*
saint Iean, Geneuæ MDCLXV. 8. *sermons sur le*
de la premiere aux Corinthiens, Geneuæ MDCLXV
niers sermons, prononcez a Charenton le iour des p
rentoni MDCLXX. 8. *

MICHAEL. LE FAVCHER *vint sermons*
pseaumes, Geneuæ MDCLXIX. 8. *sermons sur le pre*
pitre de l' epitre aux Thessaloniens:

EZECHIELIS GALATINI *sermons sur diuers*
l' ecriture sainte, Geneuæ MDCCXX. 8. **

THEODORI HVETII *sermons sur diuers texte*
ture sainte, Hagæ comitum MDCCXXVII. 8. ***

ISAACI IAQVELOTI *sermons sur diuers textes*
ture sainte, Amstelodami MDCCX. 8. duobus tor
rum priori maxime concio montana ac parabol
posteriori autem dicta varii generis explanantur: *

ANTONII LEGERI *sermons sur diuers textes*
ture sainte, Geneuæ MDCCXX. 8. tribus volumi
Germanice sermones hi prodierunt Basileæ MDCCXX

IACOBI LENFANTII *sermons sur diuers textes*
ture sainte, Amstelodami MDCCXXVIII. 8. * Germa
ciones hæ redditæ ac sub titulo: *heilige reden vbe*
ge wahrheiten der lehre iesu christi, in lucem emi
Halæ MDCCXLII. 8. cuius interpretationis *Frideric*
hardus Rambachius auctor est: **

IO. HENRICI LE MAITRE *sermons sur diuer*
de l' ecriture sainte, prononcés dans des occasions ex
naires, Lemgouiæ MDCCXXXVII. 8.*** I

* NICERONII *memoires tom.* III. p. 81.
** CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XVI. p.
*** *iournal literaire tom.* XII. p. 269.
* *vnschuldige nachrichten*, 1710. p. 36.
** CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XIV. p. 1
*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1723. p. 9
* *iournal literaire tom.* XII. p. 422.
** *fruh aufgelesene fruchte*, 1742. p. 32.
*** *bibliotheque germanique tom.* XLII. p. 13.

DAVID. MARTINI *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Amstelodami MDCCVIII. 8. Sunt octo conciones, quae volumine hoc continentur: *

ANTONII MAVRICII *sermons sur diuers textes*, Geneuae MDCCXXII. 8.

IO. MESTREZAT *sermons sur les chapitres* XII. *et* XIII. *de l'epitre aux Ebreux*, Geneuae MDCLV. 8. *sermons sur la venue et naissance de iesus christ au monde* atque alii generis huius sermones:

CLAVD. GROTESTE DE LA MOTHE *sermons sur diuers passages de l'ecriture sainte*, Amstelodami MDCCXV. 8. quae conciones post auctoris obitum lucem adspexerunt. De vita rebusque illius addita est narratio:

IO. FRIDERICI OSTERWALDI *douze sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Geneuae MDCCXXII. 8. ** qui sermones in linguam germanicam translati ac sub titulo: *auserlesene predigten vber vnterschiedene texte heiliger schrift*, Basileae MDCCXXII. 8. editi sunt: ***

BENEDICTI PICTETI *huit sermons sur l'examen des religions*, Geneuae MDCXCVIII. 8. *quatre sermons sur differens textes*, Geneuae MDCCXVIII. 8. *quatre sermons sur diuers suiets*, Geneuae MDCCXXI. 8. Germanice sermones eius exstant sub titulo: *geistreiche predigten vber sonderbare schriftstellen*, Francofurti et Lipsiae MDCCXXI. 8. *

IO. BRVTEL DE LA RIVIERE *sermons sur diuers textes de l'ecriture sainte*, Amstelodami MDCCXLVI. 8. quod volumen concionum post auctoris mortem in lucem prodiit ac vita illius accessit:

PETRI ROQVESII *sermons sur diuers suiets de morale*, sine auctoris nomine, MDCCXXX. 8. ac germanice, interprete *Friderico Eberhardo Rambachio*, sub inscriptione: *auserlesene predig-*

* BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCIX. *ianuar.* p. 90.

** CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XIX. p. 218. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1722. p. 855.

*** *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1723. p. 1018.

* *nouuelles litteraires tom.* X. p. 24. *neue bibliothec volumin.* IX. p. 437.

Singuli tomi harum concionum ab *Ad*
gio et *Io. Ioachimo Schwabio* in lingua
uersi atque editi sunt, Lignitii ab an
decem tomis. *** Sermones in histo
germanice redditi, separatim prodierun
et iterum MDCCXLVII. 8. *

DANIEL. DE SVPERVILLE *mel*
diuers textes de l'ecriture sainte, Rot
nouueaux sermons sur diuers textes
Amstelodami MDCCXLIII. 8.

DAN. SVPERVILLE, iunioris, *s*
MDCCLIV. 8. qui sermones, interpret
manice sub titulo: *predigten uber*
heiligen schrift, in lucem exierunt, Li

FRANCISCI TVRRETTINI *recu*
uers textes, Geneuae MDCLXXXVII. 8

SAMVEL. WERENFELSII *serm*
portantes de la religion, aux quels o
tions sur la reunion des protestans, Ba
MDCCXX. 8. Germanica interpretatio

* BERNARDI *nouuelles de la republique d*
bruar. p. 190. MDCCXVII. *octobr*. p. 71

sene reden vber wichtige wahrheiten der christlichen religion, Francofurti MDCCXVII. 8. * Sunt aliæ reformatorum orationes sacræ, lingua gallica conscriptæ atque editæ; ne autem commemoratio huiusmodi concionum iusto longior fiat, a recensendis illis abstineo. Multas istarum IO. CHRISTOPH. PFEIFFERVS collegit, in linguam germanicam conuertit atque ad vsum transtulit publicum. Inscriptionem præfert opus: *samlung von auserlesenen heiligen reden, welche von denen berumtesten vnd gelebrtesten lebrern der reformirten kirche in frantzösischer sprache gehalten, in solcher einzeln herausgegeben vnd wegen ihrer vortreflichkeit mit fleis in die deutsche sprache vbersetzet worden*, ac duobus tomis constat, quorum prior Erfordiæ MDCCXLI. posterior autem ibidem MDCCXLIII. 4. prodiit.

Sequuntur reformatorum sermones sacri *belgici*; siue illi, qui a doctoribus Belgis lingua belgica conscripti atque editi sunt. Animus mihi haud est, vberiorem adcuratioremque istorum syllabum exhibere; sed quosdam tantum eorum recensuisse, sufficiat. Adspexerunt lucem:

IO. BIERMANNI *heilige mengelstoffen*, Traiecti ad Rhenum MDCCXVI. 4. quibus concionibus varii argumenti commentationes de vrim et thummim deque Iobi amicis additæ sunt:

IACOBI BORSTII *vyftien predicatien ouer verscheide texten*, Traiecti ad Rhenum MDCXCVI. 4.

FRANCISCI FABRICII *heilige reden voeringe*, Lugduni Batauorum MDCCXXVIII. 4.

MICHAEL. FORTGENS XLII. *predicatien ouer vitgelezen texten*, Amstelodami MDCXCVI. 4.

PETRI VON DER HAGEN *versameling van eenige predicatien ouer vytgelesen plaatsen*, Leouardiæ MDCCXI. 4.

ABR. HELLENBROEKS *biblische keurstoffen, zynde een versameling van verscheide texten*, Amstelodami MDCCXXXV. 4. duobus voluminibus:

* CLERICI *bibliotheque ancienne et moderne tom.* XVII. p. 204. BERNARDI *nouuelles de la republique des lettres* MDCCXVI. *iun.* p. 354. *neuer bucbersaal der gelehrten welt volum.* V. p. 213. *neue bibliothec volum.* VII. p. 91. *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1721. p. 1061.

varia dicta veteris ac noui teſtament

IACOBI NYLOE *predikaatſien en*
gelſtoffen ouer vytgeleze plaatſen, I
duabus partibus:

H. ROVSE *leerredenen*, Leouard

FRID. SPANHEMII *predicatie*
MDCXCIX. 8.

SALOMON. VAN TIL *feeſt*-
MDCCXXV. 4. eiusdem *verſameling*
catien, Lugduni Batauorum MDCCX

IO. VOLLENHOVII *de heerlykh*
XVI. *predicatien ouer verſcheide te*
rum MDCCXXIII. 4.

Reſtant reformatorum conciones
quæ in Germania atque Heluetia p
iſtarum ſunt:

IO. GEORG. ALTMANNI *heilig*
nen gelegenheiten vorgetragen, Tigur
quatuor partibus: *

IO. BERGII *neun vnd dreyſſig pr*
liche ſchwere ſpruche Paulli, *vornemli*
an die Rœmer, Francofurti ad Oder
vnd zwanzig predigten, *bey ſonderba*

IO. HENRICI FRIESII *theologia dogmatica, abhandlung der vornemsten glaubenslehren, in predigten vber spruche heiliger schrift*, Tiguri MDCCXXXIV. 4. *

DANIELIS ERNESTI IABLONSKII *christliche predigten vber auserwehlte spruche heiliger schrift*, qui sermones sacri per octo decades euulgati sunt; Berolini [illegible] MDCCXVI. 4. **

FRIDERICI ADOLPHI LAMPII *nachlese einiger ausgesuchten predigten*, Bremae MDCCXXI. 8. *vier vnd dreyssig predigten vber verschiedene texte heiliger schrift*, Basileae MDCCXXV. 4. *zehn auserlesene predigten von dem verborgenen gottesdienst*, Bremae MDCCXXXIX. 8.

CONRADI MELLII *posaunen der ewigkeit*; siue conciones de iis, quae nouissima dicuntur, de morte, resurrectione mortuorum, iudicio extremo ac reliquis. Librum hunc multum se commendasse, tot illius editiones, quae adducuntur, comprobant. Postquam is primam lucem vidit Berolini MDCCVI. 4. iste iterum iterumque prodiisse dicitur, Lipsiae MDCCXII. MDCCXXIII. Regiomonte MDCCXXX. MDCCXXXVI. MDCCXLIV. 4. Prodierunt etiam eiusdem *lezte reden der sterbenden vber auserlesene texte des alten vnd neuen testaments, in predigten*, Herschfeldiae MDCCX. MDCCXIV. 4. duabus partibus: *** *eröfneter gnadenthron; oder communionpredigten*, Herschfeldiae MDCCXII. Berolini MDCCXXIII. MDCCXLIII. 4. *worte zu seiner zeit; oder solennellpredigten*, Lipsiae MDCCXIII. MDCCXVII. 4. Herschfeldiae MDCCXLII. 4. *Zions lehre vnd wunder; oder predigten vber die euangelien*, Cassellis MDCCXIII. MDCCXXVIII. MDCCXXXIII. MDCCXL. 4. *Salems wächterstimme, vber die euangelien*, Cassellis MDCCXXVI. 4. atque alia generis huius scripta:

IO. MELCHIORIS *lehre der wahrheit vnd gottseligkeit, in mancherley predigten vorgestellet*, Herbornae MDCXCV. 4.

* *fruh aufgelesene fruchte*, 1735. p. 141.

** *vnschuldige nachrichten*, 1717. p. 152. 1720. p. 443. 1724. p. 1012.

*** *ibidem*, 1710. p. 30.

[redacted]

MDCCXXXVI. tertia Berolini MDC
MDCCXLIV. 8. *

HENRICI STAEHELINI *gefeg*
gnade, in predigten vorgestellet, Tig

IO. IACOBI VLRICI *glaub*
MDCCXVIII. 4. *auserlesene predigten,*
Plures aliæ sunt conciones, quas tefti
blicæ exposuerunt; breuitatis auten
nec illarum mentionem facio, quibu
gensis explicatus atque illustratus est,
tea ** notitiam dedi. Minus tamen
bus variorum sermones coniuncti
concionum miscellanearum, das ist, a
gewisse texte der heiligen schrift, von
reformirten kirche gehalten, cuius qu
Hanouiæ: prima MDCXCV. se
MDCCXIV, ac quarta MDCCXXIV, 4.

GEORG. ALTMANNI *famlung a*
vber wichtige stucke der lehre iesu, a
gelehrter männer in der Schweitz z
sylloge in lucem exiit Tiguri: pars
cunda MDCCXLII, tertia MDCCXLIV. q

§. XXVIII.

Venio ad *Arminii* adſeclas. Inter illos fuerunt, qui, cum in cœtibus ſuis concionati fuiſſent, ſermones iuris vſusque publici facerent. Explicantur illis ſacra ſcripturæ diuinæ dicta, ſine vana eruditionis eloquentiæ oſtentatione. Numerus harum concionum, quæ lucem adſpexerunt, non magnus eſt; linguam autem, qua auctores earum vſi ſunt, belgica.

Titulos horum ſermonum non belgice; ſed latine recenſebo, vt illi facilius intelligantur. Sunt iſti:

CASPAR. BRANDTII *conciones duæ ac triginta in varios textus*, Roterodami MDCXCVIII. 4. *conciones in orationem dominicam*, Amſtelodami MDCCV. 4.

GERARDI BRANDTII *duæ ac triginta conciones in varios textus ſacræ ſcripturæ*, Roterodami MDCLXXXV. 4. eiusdem *vna ac viginti conciones in varios textus ſcripturæ ſacræ*, quibus additæ ſunt *lectiones theologicæ* cum breuiore narratione vitæ auctoris; item *duæ conciones in Danielem* V, 1. *Roman.* XII, 12.

SIMONIS EPISCOPII *conciones quatuor ac triginta in preces chriſti Ioann. XVII*, 3. vna cum ſermone, qui præmittitur, de bono paſtore in *Ioannem* X, 11. 12. 13. cumque breuiore præfatione ac precatione, poſt conciones dicta, Amſtelodami MDCXLIV. 4. quibus maxime dogmata fidei explicantur: *conciones quatuor ac triginta in caput quintum euangelii Matthæi*, Roterodami MDCLVII. 4. vbi de præceptis morum diſſeritur; *conciones duæ ac triginta in varios textus*, habitæ primis anni diebus: in paſſionem domini; temporibus paſchatis, pentecoſtes, adſcenſionis chriſti, enceniorum, ſupplicationum: *conciones ſeptem ac decem, habitæ diuerſis occaſionibus, præcipue diebus feſtis*, quibus præmiſſa eſt *vita auctoris*, a PHILIPPO LIMBORCHIO conſcripta, Amſtelodami MDCXCIII. 4. Quatuor hæc concionum volumina quum ſeparatim prodiiſſent, coniunctim ſta poſtea Amſtelodami forma primi ordinis edita ſunt:

HERMANNI HILLERS *parabola diuitis et Lazari, tractata octo ac decem concionibus* ac *duæ vigintique conciones diuerſæ*,

§. XXIX.

Quum etiam a *pontificiis* orat
editæ ſunt, iſtarum itidem commem
Sequuntur pontificis romani adſec
nem, ab ea omnino diuerſam, qua
reformatos vſitata eſt, ipſique inte
alii aliis multo ſint præſtantiores, ſiu
randi methodum; ſiue ad verba di
Ita Gallos eloquentia ſacra Italos,
quoque antecedere, notum eſt idq
rum homiliæ ſatis comprobant. M
bus Galliæ oratoribus illud intellig
ſtimandum, conciones, quæ ſingu
quutæ ſunt, omni carere vitio.

Magnus quidem numerus eſt con
ſuperiore noſtraque ætate in lucem
riis expoſuerunt argumentis; cauſſæ
breuiorem illarum notitiam præbere
Præter alia huiusmodi ſcripta, a me r
ad locum hunc poſſunt:

ALOYSII ALBRITII *opus tripar*
guntiæ MDCLXIX. 4 duobus volun

BOILEAV *homelies et sermons, prononcez deuant le roi* *[illegible]rs maiestez britanniques, sur les euangiles du careme,* [illegible]is MDCCXII. 12. duobus voluminibus: *

CAROLI BORROMAEI *homiliæ, nunc primum ex manu-* *[illegible]tis et codicibus bibliothecæ ambrosianæ in lucem productæ,* a *Iosephi Antonii Saxii* præfatione et adnotationibus, Me-[illegible]ni MDCCXLVII. 4. duobus voluminibus:

LVDOVICI BOVRDALOVE conciones varii generis, separatim editæ sunt. Prodierunt illius: *deux auents* *[illegible] careme*, Parisiis MDCCVII. 12. quatuor tomis: ** *[illegible]s sur les mysteres*, Parisiis MDCCIX. 8. duobus volu-[illegible]us: *** Antuerpiæ MDCCXII. 8. *sermons pour les fe-* *[illegible]s saints et pour des vetures et professions religieuses*, Pa-[illegible] MDCCXI. 8. duobus voluminibus, * qui sermones [illegible] quoque in lucem producti sunt, Venetiis MDCCXXVI. [illegible]rmanica autem interpretatio concionum, quæ in die-[illegible]stis habitæ sunt, in conspectum publicum venit Vin-[illegible]bæ MDCCXLVI. fol. ** Coniunctim orationes hæ exie-[illegible] non solum MDCCXIII. 8. octo voluminibus; sed etiam [illegible] *Bretonneau*, 12. sex tomis:

[illegible]ANCISCI XAVERII BREAN *christliche wahrheiten,* *[illegible]enwart ihro kayserlichen maiestät in öffentlichen predig-* *[illegible]orgetragen*, Vindobonæ MDCCXXXIII. 4. duabus [illegible]ibus: ***

[illegible]BR. BZOVII *conciones dominicales totius anni*, Colo-[illegible] MDCXII. 4. tribus tomis:

IODOCI A CASTRO *conciones super euangelia dominica-* Antuerpiæ MDCXVIII. 4.

TIMO-

[illegible]nal des sauans MDCCXII. *februar.* p. 181.

[illegible]ERNARDI *nouuelles de la republiqu. des lettres* MDCCIX. *mart.* [illegible]98. *vnschuldige nachrichten*, 1708. p. 113.

[illegible]urnal des sauans MDCCIX. *iun.* p. 430. *vnschuldige nachrich-* 1709. p. 594.

[illegible]nal des sauans MDCCXII. *februar.* p. 138. *vnschuldige nach-* *[illegible]ten*, 1713. p. 162.

[illegible]AFTII *theolog. bibliothec volumin.* II. p. 630.

COLERI *auserlesene theolog. bibliothec volumin.* VII. p. 92. [illegible]. 1197.

quatuor voluminibus: *

CLEMENTIS XI. pontificis rom
lia, Romae MDCCXXII. fol. quas *An*
blici fecit. Exhibentur octo ac vi
ex scriptis patrum, speciatim Leonis a
solemnioribus diebus festis recitatae.
de Crescimbeni lingua italica *homilias*
huius edidit, Florentiae MDCCIV. fo
Venetiis MDCCXIII. 8. ***

IO. COSTERI *conciones in euan*
anni, Coloniae MDCVIII. tribus tomi

HIERONYMI CRISPI *homiliae*
lumque habitae inter missarum solem
usque ad annum MDCCXXV. Romae
est editio secunda; prima autem ant

IO. ECCII *auslegung der e*
MDXXXII. fol.

MARTINI EISENGREINII *p*
conciones dominicales, Ingolstadii MD

HENRICI ENGELGRAVII *lux*
sacrorum emblematum recondita, *in*
uerpiae MDCLI. et MDCLIV. 4. duob

MATTHIAE FABRI *concionum o*

[illegible]V FAY *sermons de l'octaue du saint sacrament*, Lugduni [illegible]CXLIV. 12. *sermons pour l'auent*, ibidem 12. quatuor [illegible]inibus. Exstant quoque eiusdem *sermones quadrage-[illegible]*, quos ille itidem gallice Lugduni MDCCXXXVIII. 12. [illegible]or voluminibus in lucem emisit:

[illegible]INCENTII FERRERII *conciones in omnes dominicas [illegible] sanctorum*, Coloniae MDCLXXV. 8. quatuor tomis, [illegible] opus saepius descriptum est:

[illegible]ACOBI FRVCHTII *catholische euangelienpostilla*, Colo-[illegible]MDLXXXV. fol.

[illegible]SPRIT FLECHIER *sermons de morale, prechez de-[illegible] roi, auec les discours synodaux et les sermons, qu'il [illegible]é aux états de Languedoc et dans sa cathedrale*, Pa-[illegible] MDCCXIII. 12. tribus tomis. Antea prodierunt eius-[illegible] *panegyriques et autres sermons*, Parisiis MDCXCVI. 4. [illegible]XCVII. 12. duobus tomis: *

[illegible]VDOVICI GRANATENSIS *conciones de tempore et san-[illegible]* Salmanticae MDLXXXI. 4. praeter quam editionem aliae [illegible]orantur:

[illegible]ATTHAEI HVBERTI *sermons*, Parisiis MDCCXXV. 12. [illegible]voluminibus: **

[illegible]ARRY *recueil de sermons*, Parisiis MDCCIX. 8. quatuor [illegible], quorum duo priores complectuntur conciones de my-[illegible] christi ac Mariae; duo posteriores autem orationes fu-[illegible] ac panegyricos: ***

[illegible]AFITEAV *sermons*, Lugduni MDCCXLVII. 12. qua-[illegible] partibus: *

[illegible]ENRICI LANCILOTI *conciones in dominicas et festa [illegible] anni*, Antuerpiae MDCXXIV. 8.

[illegible]ASSILONII *sermons*, quorum varia volumina prodie-[illegible], Parisiis MDCCXLV. MDCCXLVI. ac praeter eos, *confe-[illegible] et discours synodaux sur les principaux deuoirs des [illegible]astiques*, Parisiis MDCCXLVI. 12. tribus voluminibus: **

CHRIST.

[illegible]ERONII *memoires tom.* I. p. 373. sq. *vnschuldige nachrichten*, [illegible]O. p. 212.
[illegible]*urnal des sauans* MDCCXXV. *octobr.* p. 374.
[illegible]*nschuldige nachrichten*, 1710. p. 29.
[illegible]ATTII *theologische bibliothec volumin.* III. p. 146.
[illegible] *volumin.* I. p. 771.

SEGAVD *sermons*, Parihis MDCCI

PAVLLI SEGNERI *conciones qu*
rum prodierunt, Romæ MDCCLIV. 4

CASPARD. TERRASSON *sermons*
12. quatuor voluminibus: **

BARTHOLOMAI WAGNERI *apos*
iahr, Ingolstadii MDCIV. 4. eiusde
predigten, Freyburgi MDCV. 4.

GEORGII WICELII *euangelien v*
MDXXXIX. fol.

IO. WILDII *funf vnd dreyssig c*
Moguntiæ MDLXIV. fol. *postill vber*
lien, Moguntiæ MDLXVIII. fol. tribus
genesin, Moguntiæ MDLXXI. fol. *pr*
buch Esræ, Moguntiæ MDLI. 4. Si
hæc ecclesiæ romanæ doctorum, qui
garunt. Copiosior illa fieri potuisse
dem; plerasque tamen conciones, a
censere voluissem. Sed satis iustam
cur a longiore commemoratione abst
ter intelligendum est. Vnum tan
VINCENTIVM HOVDRY, qui loc
tueri potest. Reliquit ille non solum
suiete de la morale chretienne quorum

plissimum opus multorum tomorum lucem adspicere cœ-
Lugduni ab anno MDCCXII. 4. editumque illius etiam
supplementum. Collectæ sunt multæ res homileticæ, ma-
æ morales, quæ magnum auctoris laborem ostendunt;
 magnam autem vtilitatem promittunt.

§. XXX.

Recensui ita conciones, quas lutherani, reformati,
iani, pontificii iuris publici fecerunt, ea ratione,
itiæ huius iustum modum adhiberem; antequam
i finem istius faciam, quorumdam sermonum men-
huc a me fieri debet. Sunt illi, quos vel *fanatici*
sfuerunt; vel alii in suspicionem prauarum sen-
rum adduxerunt: immo earumdem adcusarunt.
ri huc possunt:

VALENTINI WEIGELII *kirch; oder hauspostill vber die
tags vnd vornemsten festeuangelien durchs gantze iahr, aus
rechten catholischen vnd apostolischen grund vnd brunnen is-
lis vorgetragen vnd gepredigt*, Neostadii MDCXI. MDCXVIII.
quo opere plerique ac principales errores Weigelii conti-
tur. Refutauit illud IO. SCHELHAMMERVS hancque
em edidit: *wiederlegung der vermeinten postilla Valentini
gelii, in welche der satan in diesem lezten seculo all sein
sch gift ausgeschüttet, vnd warnung an alle welt, inson-
eit die gemeine zu Hamburg*, Hamburgi MDCXXI. 4. *
CHRISTIAN. HOBVRGII *postilla euangeliorum mystica,
ist, verborgener hertzensaft aller sonntags vnd festeuan-
n durchs gantze iahr, in andachten vnd seelengesprächen,
hertz in der kraft gottes zu reinigen, zu erleuchten, zu
ken vnd mit dem hertzen gottes zu vereinigen*, Amstelo-
i MDCLXIII. fol. ibidem MDCXCVI. fol. Francofurti
CXVI. fol. Præter quas editiones, aliæ adducuntur opus-
etiam Francofurti MDCLXV. fol. atque Amstelodami
em anno prodiisse dicitur. Postilla hæc non omnibus se
arunt eaque impugnata; ab aliis tamen defensa sunt.
IO.

---

* MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 772.

IO. CONRADVS SCHNEIDERVS opposuit censuram theologis helmstadiensibus germanice conscriptam, eam cum præfatione sua in lucem publicam emisit, Helmst. MDCLXXVII. 4. * Contra censuram hanc pro Hoburgio eiusque postillis pugnauit HENRICVS AMMERSBACHI in *der kurtzen erörterung der helmstädtischen censur* … *Hoburgs postillam*, MDCLXXVII. 4. Quum scriptum hoc PETRO PAVLLO PANDISIO refutatum esset in *der* … *fung der erörterung Ammersbachii wieder der helmstädtischen theologen censur von Hoburgs postill* et in *der* … *seiner ersten und andern antwort wieder selbige*, caussam Hoburgii egerunt PHILIPPVS HOBVRGIVS, filius, *Hoburgio rediuiuo; oder verantwortung seines vaters* … *Io. Conrad. Schneiderum*, et IO. HENRICVS ANTIP… DISIVS in *der ehrenrettung Chr. Hoburgs*, MDCLXX… Ea postillorum horum ratio est, vt quædam illorum laudari, quædam vituperari debeant, quæ caussa est, cur illa … iudicio cumque prudentia legenda sint: **

IACOBI DENNERI *einfältige und christliche betrachtungen vber die iährlichen vnd heiligen euangelia, durch* … *tes gnade in öffentlicher versamlung in Altona mündlich* … *getragen durch einen liebhaber der algemeinen wahrheit* … *sers herrn iesu christi vnd vnter währender predigt von* … *christlichen zuhörer aus dem holländischen ins hochteutsche* … *sezt*, MDCCXXX. 4. quam primam editionem sequuta est … da, concionibus nonnullis, nunc additis, locupletata … titulo: *christliche vnd erbauliche betrachtungen vber die* … *vnd festtagseuangelien*, MDCCLI. 4. *** Idem liber … Gedani MDCCXXXIX. prodiisse memoratur. * Quum … nerus apud mennonitas munus ministri ecclesiastici … mirum non est, sermones eius vitiis atque erroribus … carere. ERDMANNVS NEVMEISTERVS edidit: *c*

* exstat censura hæc etiam in *pantheo anabaptistico* p. 169.

** MOLLERI *Cimbria litterata tom.* II. p. 345. LILIENT… *fortgesezte theolog. bibliothec* p. 199.

*** KRAFTII *theolog. bibliothec volum.* VI. p. 896.

* *samlung von alten und neuen theolog. sachen*, 1740. p. 445.

ckungen vber Iacob Denners postill, Hamburgi MDCCXXXI. 8.* Prodiit quoque huius DENNERI *wysheit des heeren vertoont door eenuoudige predicatien*, Amstelodami MDCCVII. 4.

Scripta homiletica postquam mea sententia satis copiose recensui, finem notitiae huius facio. Ante me doctissimi viri in enarrandis generis huius libris studia sua itidem collocarunt inque conspectum publicum venerunt: HENNINGII WITTENII *repertorium homileticum, in quo ex variis, tam nostratium; quam aliarum religionum ac nationum, scriptis, vernacula nostra exstantibus, materia quaecumque theologicae, maxime morales et practicae, sub certis titulis allegatae inque alphabeti seriem, lexici instar, digestae producuntur*, Dantisci MDCLXXXII. 4. EPHRAIMI PRAETORII *bibliotheca homiletica; oder homiletischer buecheruorrath*, tribus tomis, quorum primus Lipsiae MDCXCVIII. secundus ibidem MDCCVIII. et vterque iterum MDCCXI. ac tertius ibidem MDCCXIX. 4. lucem adspexit: IO. ERNESTI HAVSMANNI *introductio ad notitiam scriptorum homileticorum*, Lipsiae MDCCXIV. 8. MICHAELIS LILIENTHALII *theologisch homiletischer archiuarius*, Regiomonte MDCCXLIX. 4.

* *samlung von alten vnd neuen theolog. sachen*, 1732. p. 811.

FINIS.

INDEX AVCTORVM, QVORVM SCRIPTA ADDVCVN[T] ET RECENSENTVR.

A.

Bru-

D.

Heumi-

M.

N.

P.

Rothius

S.

T.

INDEX RERVM.

A.

B.

C.

Crypto-

T.

V.

CORRIGENDA.

Lege p. 421. lin. 34. pro *Liuelai* Liueleii: p. 530. lin. 30. pro *Trapi*
p. 567. lin. 31. pro *Figeiro* Figueiro: p. 568. lin. 21. pro *Matthas*
p. 574. lin. 4. pro *Topsfeli* Topselli: p. 661. lin. 21. pro *Nicolas* An
colai: p. 737. lin. 15. pro *Antonii* Io. Antonii: p. 758. lin. 15. p
manni Tilemannii: p. 1045. lin. 5. pro *Georgii Haberlini* Georg. Henri
lini: p. 1082. lin. 37. p. 1089. lin. 16. pro *Vlrici* Vdalrici: p. 1094
pro *Georgii* Io. Georgii: p. 1096. lin. 4. pro *kinderzucht* kin
p. 1112. lin. 3. pro *Io. Henrici* Caroli Henrici: p. 1114. lin. 29. pr
tische epistelische.

